UNIVERSITATEA REGELE FERDINAND I, CLUJ

DACOROMANIA

BULETINUL „MUZEULUI LIMBEI ROMANE"

CONDUS DE

SEXTIL PUȘCARIU
PROF. LA UNIVERSITATEA DIN CLUJ
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

ANUL VI
1929—1930

„CARTEA ROMÂNEASCĂ", BUCUREȘTI
1931

www.dacoromanica.ro

DACOROMANIA I, 1920—1921. Pp. 608+VI (epuizat).

S. Puşcariu, Muzeul Limbei Române.

STUDII: *V. Grecu*, Erotocritul lui Cornaro în literatura românească. — *S. Puşcariu*, Din perspectiva Dicţionarului: I. Despre onomatopee în limba română. — *N. Drăganu*, Din vechea noastră toponimie. — *S. Dragomir*, Câteva urme ale organizaţiei de stat slavo-române. — *A. Procopovici*, Eccum. — *Th. Capidan*, Originea vocativului în *-le*. — *V. Bogrea*, Câteva consideraţii asupra toponimiei româneşti.

ETIMOLOGII ŞI NOTIŢE LEXICOGRAFICE.

ARTICOLE MĂRUNTE: *S. Puşcariu*, Câteva cazuri de asimilare şi disimilare în limba română. — *S. Puşcariu*, Persoana a doua a singularului aorist. — *Th. Capidan*, Calques linguistiques. — *V. Bogrea*, Câteva cazuri de etimologie populară la nume de plante. — *V. Bogrea*, Trei porecle româneşti. — *V. G. Starkey*, Evoluţia lui *en* în *in* după labiale. — *S. Puşcariu*, Un nou exemplar din Evangheliarul lui Coresi (1561). — *S. Puşcariu*, Economia din 1806 — de Şincai. — *N. Drăganu*, Un pasaj din Evangheliarul de la 1560—61 al lui Coresi rău înţeles până acuma. — *N. Drăganu*, O rectificare. — *G. Giuglea*, Cazania protopopului Popa Pătru din Tinăud (Bihor). — *Al. Borza*, Material pentru vocabularul botanic al limbii române: Grădini ţărăneşti din Banat.

RECENSII, REVISTA PERIODICELOR, CRONICA, ADDENDA-CORRIGENDA, PARTEA ADMINISTRATIVĂ, INDICE, ERRATA.

DACOROMANIA II, 1921—1922. Pp. 940+VIII (epuizat).

STUDII: *W. Meyer-Lübke*, Palatalizarea labialelor. — *S. Puşcariu*, Din perspectiva Dicţionarului: III. Despre legile fonologice. — *S. Şufu*, Strigătele animalelor. Studiu lexicografic. — *Al. Procopovici*, Probleme vechi şi nouă. — *R. Vuia*, Originea jocului de Căluşari. — *N. Drăganu*, Un fragment din cel mai vechiu Molitvenic românesc. — *G. Giuglea*, Cuvinte şi lucruri. Elemente vechi germane în Orientul romanic. — *V. Bogrea*, Cercetări de literatură populară. — *Th. Capidan*, Raporturile albano-române. — *G. Oprescu*, Molière în România — *S. Puşcariu*, Despre *pre* la acuzativ. — *N. Drăganu*, Catehisme luterane.

ETIMOLOGII.

ARTICOLE MĂRUNTE: *V. Bogrea*, Încă două specimene de gerundii în *-ure*: îmblândure şi neputândure. — *V. Bogrea*, In chestia postpunerii articolului. — *V. Bogrea*, O problemă semnatică. — *V. Bogrea*, Din Toponimia românească. — *V. Bogrea*, Apucături „ştiinţifice". — *Th. Capidan*, Termeni pastorali de origine română în limbile balcanice. — *Dr. Bitay A.*, Sprijinitorul lui Şincai la Roma, cardinalul de mai târziu Stefano Borgia. — *Dr. Bitay A.*, Ceva despre Paisie Velicicovschi şi Evghenie Bulgaris. — *Dr. Bitay A.*, De unde şi-a luat G. Asachi denumirea de „Albina Românească". — *Dr. Bitay A.*, Kicsera şi Minciol. — *S. Puşcariu*, Notă la pag. 373.

RECENSII, REVISTA PERIODICELOR, CRONICA, RAPORT ANUAL, ADDENDA, INDICE, ERRATA.

www.dacoromanica.ro

UNIVERSITATEA REGELE FERDINAND I, CLUJ

DACOROMANIA

BULETINUL „MUZEULUI LIMBEI ROMÂNE"

CONDUS DE

SEXTIL PUȘCARIU
PROF LA UNIVERSITATEA DIN CLUJ
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

ANUL VI
1929—1930

„CARTEA ROMÂNEASCĂ", BUCUREȘTI
1931

www.dacoromanica.ro

CUPRINSUL

Pag

Studii

Theodor Capidan Fărşeroţii 1—210

Introducere 1— 3

Autorii care au scris asupra Românilor din Albania 3— 4

Partea I

Descrierea călătoriei de la Bitolia la Molovişte 5— 9

De la Florina la Coriţa Florina-Pisuderi-Biglişte 9— 14

Coriţa şi împrejurimi Românii din Coriţa — Târgul din Coriţa Dişniţa — Moscopole — Boboştiţa — Aşezările Fărşeroţilor nomazi în colibe — Tipul Fărşerotului, Moscopoleanului şi Albanezului 14— 43

De la Coriţa la Elbasan Drumul spre Pogradeţ — Lacul Ohrida Mănăstirea Sfântului Naum — Comuna Lini 43— 47

De la Elbasan la Tirana Oraşul Elbasan — Albanezii musulmani, Bektaşi şi Mevlevi—Nume de localităţi de origine creştină — Apostazia la Albanezi — Mentalitatea Albanezului musulman— Pekini — Cavaia 48— 60

De la Tirana la Durazzo Tirana—Aromânii din Tirana — Aspectul oraşului — Influenţa italiană — Renaşterea Albaniei — Liga din Prizren — Besa Shqipitare — Societatea albaneză din Constantinopole — Societatea „Bashkimi" — Revoluţia din Cosova (1910) — Mbret Wilhelm I Pare — Apariţia lui Ahmed Muhtar Zogolli, actualul Zogu I Mbret i Shqipitareve — Durazzo 60— 75

De la Durazzo la Berat Luşnia — Muzachia — Carbunara— Berat — Românii din Berat 75— 85

De la Berat la Fieri Duşnic— Morava — Cutali — Nume de localităţi româneşti în Albania 85— 93

De la Fieri la Luşnia — Elbasan Zavari, Radostina, Poiani— Mişcările metanastasice ale Fărşeroţilor — Fărşeroţii chervanagii— Drumurile chervanagiilor fărşeroţi din Albania — Numele catârilor — Numirile părţilor corpului la catâr — Numirile obiectelor de pe corpul catârului, samarul— Numirile plugului şi ale părţilor lui — Războiul de ţesut — Mâncările Fărşeroţilor 94—109

Românii şi Albanezii Legăturile dintre Românii şi Albanezii— Numărul Albanezilor — Numărul Românilor 109—115

www.dacoromanica.ro

Partea II Pag

A LIMBA

Autorii care s'au ocupat cu limba Românilor din Albania 116
1 *Considerațiuni generale* 116—118
2 *Graiul Fărșeroților* 118—120
3 *Graiul Românilor din orașe* 120—127
4 *Graiul femeilor la Fărșeroți* 127—132
5 *Graiul fărșerot față de dialectul aromân* 132—135
6 *Graiul fărșerot și dialectul meglenit* 135—139
7 *Influența albaneză* 139—145
8 *Originea Fărșeroților* 145—148
9 *Strângerea materialului* 148—152

B MATERIALUL DIALECTAL

Cântece I—XVI 152—158
Basme XVII—XX 158—168
Nunta XXI 168—171
Cărăvănăritul 171—173
Prelucratul lânei și țesutul 173—174
Nume de bărbați 174—175
Nume de femei 175

C PARTEA GRAMATICALĂ

1 **Vocalism** 176—190

a protetic sau inițial (176), — á ọa (176), — ă a (177), — ă u (177), — ăm am (178), — âm, ân am, an, ãm, ãn (179), — e i (181), — é o (181), — ẹa e (181), — e neaccentuat (183), — e ă (184), — o ă (185), — oa o (185), — i protetic (186), — i e, a (186), — u (188), — u o (189), — u ă (190), — u i (190)

2 **Consonantism** 190—201

r ρ (190), — rn, rṅ r̄ (192), — rn ρ (192), — rl r̄ (193), — rl ρ (193), — l ŧ (193), — l γ (194), — ŧ ρ (195), — l r (196), — l nu se pronunță (196), — l y (197), — l′ i (198), — l′ nu se pronunță (198), — în n (198), — mn m (198), m nu se pronunță (199), — n ṅ (199), — r nu se pronunță (199), — b y (199), — pref în- lipsește (199), — metateză (200), epenteză (201)

3 **Flexiune** 201—204

1 *Articolul* 201
2 *Pronumele* 201
3 *Numeralul* 202
4 *Verbul* 203

Indice 205

www.dacoromanica.ro

Pag

Sextil Puşcariu Morfonemul şi economia limbei 211—243

Etimologii 245—340

I *Nicolae Drăganu* aleveş, alnic, apestı, aret (arăt) rătiu, artic (artig), artan (hartan, hârtău), Bagin, berbenţă, berbinţă, beştelı, boteiu (boteu, botău, botâu), buzdugan, buzur, călăbaş, cart, cercală, ceuc, chiorc, ceucuş, chiorcuş, închiorcoşa, cherchelı (chirchili), cicălı, crintă, fleură (fleaura, flear, fleară, frealâ, freıi), foişor, foiofiu (foiofoiu, foionţiu, fonfiu, etc), torgaşă, găvănaş, ghiduş, bândură, bandor, (bandur), îmbondorı, etc, bondriş, etc, îmbondrojı, îmbondroja, hărjate, iernucă, iete, ijog, ojoc ılaciu, -ă, îmbinde, împila şi împili, împujăica, încondura (încondora), închiondora, încujlui (încuşlui), Inoc, Inuc, lepădа, ochelar, ochieş, opşag, pliuhă, prihod, ului (urlui), zvârcolı (a se), vaide! 245

II *Sextil Puscariu* aì, ciocârlan, ciocârlie, ciorchină, ciorcioli, ciosvârtă, covârşi, fârfoiu (forfoiu, înforfoiat, curcubeu, înfemeiat, îngurzi, îngurga, suf -uş şi -uşor, înşela 305

III *Leo Spitzer* bucălat, codălat, a se râde. 332

IV *E Petrovici* sumedenie 338

V *Constantin Lacea* aratrum 339

Articole mărunte 340—394

I *P Skok* Une inscription dacoroumaine de la fin du XVII-e siècle provenant de Bulgarie. 340

II *Gr Nandriş* Despre metateza lichidelor în elementele slave din limba română 350

III *Constantin Lacea* Cel mai vechiu calendar românesc 357

Constantin Lacea Hiperurbanism fonetic în documente vechi 359

IV *N Drăganu* Câteva cuvinte născute din subiecte ori complemente partitive 360

N Drăganu Care (mai) de care 364

N Drăganu Atribut-superlativ 366

V *E Petrovici* O seamă de sârbisme din Banat 366

VI *I Olimpiu Ştefanovici-Svensk* Vocalele fără voce în Românește 369

VII *Aurel Filimon* Nouă contribuţiuni la Bibliografia veche românească 374

VIII *S Puscariu* Vulturul cu „vedere" . . 387

IX *S Pop* Rotacismul în comuna Avram-Iancu din Munţii Apuseni 393

S Pop Pentru originea lui râmă 394

www.dacoromanica.ro

	Pag
Cărți și reviste	395
Recenzii și dări de seamă	395—483
Rosetti Alexandre, Recherches sur la phonetique du Roumain au XVI-e siecle (Al Procopovici)	395
Rosetti Alexandre, Lettres roumaines de la fin du XVI e siècle (Al Procopovici)	419
Cartojan N, Cărțile populare în literatura românească Vol I (S Pușcariu)	422
Ortiz Ramiro, Medioevo Rumeno (S Pușcariu)	424
Radu Const, Tablou sinoptic cronologic al Istoriei Literaturii române (S P)	425
Molin S Romulus, Românii din Banat (E Petrovici)	426
Țicĕloiu Dr Ion D, Studii de fonetică (F Petrovici)	427
Pantu Zach C, Plantele cunoscute de poporul român (Dr Emil Pop)	429
Meruțiu V, Județele din Ardeal și din Maramureș până în Banat (Șt Pașca)	431
Pirchegger Dr Simon, Die slavischen Ortsnamen im Murzgebiet (Șt Pașca)	436
Kisch Gustav, Das Banat im Spiegel seiner Ortsnamen (Șt Pașca)	437
Opreanu Sabin, Ținutul Săcuilor (Șt Pașca)	439
Migliorini Bruno, Dal nome proprio al nome comune (Șt Pașca)	447
Tagliavini Carlo, Divagazioni semantiche rumene (Șt Pașca)	451
Tagliavini Carlo, Notizie intorno ad alcuni manoscritti sconosciuti del cardinal Mezzofanti (Șt Pașca)	458
Scholz Günther, Rumänisch und Spanisch (Șt Pașca)	458
Marcu Alexandru, Un student român la Pisa și Paris către 1820 Simion Marcovici (Șt Pașca)	461
Isopescu Claudio, La poesia popolare rumena (Șt Pașca)	462
Isopescu Claudio, Antiche attestazioni italiane della latinita dei Romeni II (Șt Pașca)	463
Isopescu Claudio, L'arte religiosa moldava della Bucovina (Șt Pașca)	464
Dr Veress Andrei, Păstoritul Ardelenilor în Moldova și Țara Românească (Șt Pașca)	464
C Rădulescu-Codin, Literatură, tradiții, obiceiuri din Corbii Mușcelului (Șt Pașca)	466
Craușanu G F Fira G și Popescu C M, Culegere de folclor din jud Vâlcea și împrejurimi (Șt Pașca)	471
Georgescu-Tistu N, Folklor din județul Buzău (Șt Pașca)	474

www.dacoromanica.ro

Bobulescu C, Cronica bisericii Sf Ecaterina din București (Șt Pașca) 475
Puiu V, *Tomescu C*, *Berechet Șt*, *Ciobanu Șt*, Documente din Basarabia (Șt Pașca) 476
Boga L T, Documente Basarabene III (Șt Pașca) 477
Lang Dr Friedrich, M Eminescu als Dichter und Denker (Ion Gherghel) 478
Mateescu G C, Strămoșii noștri (C Daicovici) 481
Horovitz Fiup, Când încetează stăpânirea romană în Dacia Traiană? (C Daicovici) 482

Pe marginea cărților III de *Sextil Puscariu* 484—536
Cărți și studii discutate Travaux du cercle linguistique de Prague (p 484 ș u) — *L Spitzer*, Asyndetische Vergleiche (p 499) și Atlas linguistique ou grammaires-dictionnaires-textes? (p 504 ș u), — *K Jaberg* și *J Jud*, Sprach-und Sachatlas Italiens und der Schweiz și Der Sprachatlas als Forschungsinstrument (p 507 ș u),—*P Skok*, Raport către congresul lingviștilor din Praga (p 519), Des raports linguistiques slavo-roumains (p 520 ș u) Dunaj et Dunav (p 525),
Probleme atinse
Limba străromână 485
Funcțiunile limbei 486
Atitudinea față de limbă 487
Limba poetică 487
Limba literară 488
Ortografia 490
Interjecții și exclamații 491
Substantive exclamative 492
Brevilocvența 496
Dicționarul Academiei Române 503
Atlasul lingvistic 504
Raporturile slavo-române 520
Onomatsica 525
Modificări aduse de oficialitate în toponomastică 528
Observări asupra derivării toponimelor

Bibliografia Periodicelor '1927—1928) de *Ion Breazu* și *Lia Puș-cariu-Manolescu* 537—645
Bibliografie-Bibliologie 538
Chestiuni generale de filologie 540
Derivațiune 543
Despre filologi 543

www.dacoromanica.ro

	Pag
Dialectologie	544
Etimologii	545
Folclor şi Etnografie	549
Fonetică	554
Fonologie	556
Gramatici	556
Între istorie şi filologie	556
Istorie culturală	559
Lexicografie Lexicologie Geografie lingvistică	565
Manuscrise şi tipărituri vechi	568
Morfologie	573
Necroloage Comemorări Omagii	574
Onomastică şi toponimie	591
Ortografie	593
Românii de peste hotare	594
Românii în literaturile străine	600
Scriitori români	602
Sintaxă	635
Semasiologie	635
Stilistică	636
Studii literare	636
Traduceri din româneşte	644
Necroloage	646—655
G Weigand (S Puşcariu)	646
Andrei Glavina (S Puşcariu)	648
Alexandru Davila (Ion Breazu)	648
Mihail Gaşpar (Ion Breazu)	650
Teodor D Sperantia (Ion Breazu)	651
Doctorul Charles Laugier (Dr V Bologa)	652
Constantin Berariu (Ştefan Paşca)	653
Ion Corun (Ştefan Paşca)	653
Ion Nădejde (Ştefan Paşca)	654
Raport anual	656—663
I Şedinţele	656
II Legături ştiinţifice	656
III Comunicări	656
IV Biblioteca	658
V Personalul	659
VI Publicaţiunile	659
VII Secţiile Muzeului	659
VIII Gestiunea financiară	663
Indice	674
Errata	699

www.dacoromanica.ro

FĂRŞEROŢII

STUDIU LINGVISTIC ASUPRA ROMÂNILOR DIN ALBANIA

INTRODUCERE

In vara anului 1928, făcând o călătorie în Peninsula Balcanică, m'am oprit timp de o lună în Albania, spre a cercetà graiul Românilor din această ţară

In Albania Românii sânt răspândiţi în oraşe şi la ţară. Cei dintâi se ocupă cu comerţul şi meseriile, cei din urmă cu păstoritul sub forma nomadă

Aceştia sânt *Fărşeroţii*.

Cu prilejul acestei călătorii am putut cunoaşte şi pe Albanezi.

Inainte de războiul balcanic, ar fi fost o imposibilitate pentru un cercetător din cuprinsul imperiului turcesc, să facă studii în Albania prin călătorii la faţa locului. Èrà destul să se afle că este un intelectual din Macedonia, pentru ca imediat să fie bănuit de membru al comitetului revoluţionar şi întemniţat pentru totdeauna La aceasta se mai adăugà, desigur, şi greutăţile care proveneau din lipsa căilor de comunicaţie ca şi din nesiguranţa vieţii, într'o ţară în care banditii de codru puteau să te ucidă numai pentru o bucăţică de pâine.

Aşà se explică faptul, de ce până pè la începutul veacului al XIX-lea, chiar dintre călătorii străini, rari erau aceia care se aventurau să călătorească în Albania. Abà după eliberarea Greciei, Orientul balcanic începuse să devină mai bine cunoscut străinilor Dar şi atunci, la început, numai prin scrierile unor militari sau consuli cum aŭ fost *Leake*, *Pou-*

*

www.dacoromanica.ro

queville, Hahn, Coussinery etc , care, bucurându-se de protecţia autorităţilor pe lângă care erau acreditaţi, se puteau mişcà în voie pentru cercetările lor ştiinţifice Numai mai târziu începură să vină în număr mai mare şi alţi învăţaţi care să studieze stările din Albania

Astăzi, deşì căile de comunicaţie lasă mult de dorit — în întreaga Albanie nu există o singură cale ferată — iar deplasările sânt foarte scumpe, împrejurările s'au schimbat cu desăvârşire Albania nu mai este provincia oropsită din imperiul otoman. De cincisprezece ani ea există ca stat naţional independent, şi, după frământările perioadei de tranziţie, a cărei prelungire se datoreşte mai mult războiului mondial decât lipsei de înţelegere dintre Albanezi, viaţa a început să se aşeze. Ca o urmare firească a acestei normalizări, astăzi avem în tânărul stat albanez acea siguranţă a vieţii — mai cu deosebire pentru călătorii străini — care poate fi invidiată chiar de Grecia, emancipată acum un veac.

Intr'adevăr, în tot timpul călătoriei mele în Albania centrală, n'am avut să mă plâng de nici o neplăcere din partea autorităţilor. Abià am ajuns la Coriţa, cu ajutorul d-lui preşedinte al Senatului albanez de atunci, mi-am putut lua toate precauţiunile pentru ca, la nevoie, să pot fi ajutat de unele persoane influente din centrele unde călătoream Spre marea mea surprindere, nicăeri n'am fost obligat să cer concursul lor, de oarece pretutindeni mă simţeam liber şi nestingherit ca în ţara mea proprie

*

Intreaga lucrare se împarte în două părţi In partea întâi fac o descriere a călătoriei, în partea a doua tratez despre limba Românilor din Albania

In descrierea călătoriei mele vorbesc şi despre Albanezi In timpul din urmă, în Albania s'au petrecut evenimente care interesează şi pe cetitorul român Asupra acestor evenimente am stăruit pe alocuri, însă, firește, numai în măsura în care îngăduià cadrul unei lucrări cu caracter lingvistic

www.dacoromanica.ro

Iată autorii care s'au ocupat în treacăt sau în particular cu elementul românesc din Albania. O bună parte din scrierile lor au fost citate în lucrarea mea *Românii Nomazi*.

F C H L POUQUEVILLE, *Voyage dans la Grèce* Tome deuxième Paris, 1820 In capitolul LVI (p 385) se vorbeşte despre Românii din Moscopole şi împrejurimi Vezi şi p 217 despre mişcările Fărşeroţilor

IOHANN GEORG V HAHN, *Albanesische Studien* Jena, 1854 Se vorbeşte despre Românii din Berat şi Muzachia (p 16), după aceea despre numărul lor din ţinuturile Tirana, Şiak, Cavaia, Elbasan, Muzachia, Şcodra, Prizren, Dibra şi Ohrida (p 133)

L. HEUZEY, *Le mont Olympe et l'Acarnanie* Paris, 1860 Se vorbeşte în special despre Românii din Albania, care se coborau cu turmele în Acarnania Vezi citatele date de mine în *Românii Nomazi*

'Α 'Αραβαντινός, Χρονογραφία τῆς 'Ηπείρου ἐν 'Αθήναις 1867 In vol II autorul se ocupă cu răspândirea Românilor în Epir şi Abania de sud, înşirând pentru Albania următoarele localităţi ocupate de ei Premeti, Fraşari, Cosina, Fearica, Moscopole, Bitcuchi, Niculiţa, Şipsca El dă şi numărul caselor ocupate de Români

I CARAGIANI. *Studii istorice asupra Românilor din Peninsula Balcanică*, Bucureşti 1891 Reeditat de Academia Română 1929 Capitolul II *Românii Fărşeroţi* tratează despre originea Suliaţilor. p 4 sqq

G WEIGAND, *Die Aromunen*, vol I — II, Leipzig, 1894 şi 1895; *Von Berat uber Muskopolie nach Giordscha*, publicat în *Globus* nr. 61 (1892), *Die Aromunen in Nordalbanien*, publicat în *Jahresb* XVI

A BALDACCI, *Itinerari Albanesi* (1894 — 1895) Roma 1917 Informaţii asupra Românilor din diferite regiuni; — *Berat e il Tomor* Roma 1914 In fine ultima lucrare a autotului *L'Albania*, publicată în 1930 în „Publicazioni dell' Istituto pe l'Europa Orientale", Roma Vezi în special capitolul „Il Romanesimo Macedo-albanese" p 184 şi dedicaţia din fruntea cărţii „Ai popoli generosi dell' Albania e della Montagna Nera nelle memorie dell' Illiride antica fortemente uniti dai „Bajraktari", ai „Fărşeroţi" di sangue romano, con la più alta fede dedico questo volume "

I NENIŢESCU. *Dela Românii din Turcia europeană* Bucureşti, 1895 Autorul dă informaţiuni multe, însă de cele mai multe ori exagerate De altfel, întreaga lucrare este umflată

KARL PATSCH. *Das Sandschak Berat in Albanien*, publicat în *Schriften der Balkankommission* III, Viena, 1904 Dă informaţiuni despre Fărşeroţii din Muzachia

M EKREM BEI VLORA. *Aus Berat und vom Tomor*. Sarajevo, 1911 Vorbeşte, în treacăt, despre Fărşeroţii din Muzachia şi Berat

SPIRIDON GOPCEVICI, *Das Fürstentum Albanien* Berlin, 1914 Vorbeşte despre numărul Românilor din anumite oraşe

www.dacoromanica.ro

C N BURILEANU, *Dela Românii din Albania* Bucureşti, 1909, *I Romeni di Aibania* Bologna, 1912 Se dau cele mai bogate informaţiuni asupra Fărşeroţilor pe baza unor călători (trei) făcute la faţa locului

A HABERLANDT, *Kulturwissenschaftliche Beitrăge zur Volkskunde von Montenegro, Albanien und Serbien* Viena, 1917 Indică regiunile locuite de Fărşeroţi, cu informaţiuni despre locuinţele şi ocupaţiunea lor

BENEDETTO DE LUCA, *Gli Aromeni nel Nuovo Asseto Balcanico*, Roma, 1919 Vorbeşte şi despre Românii din Albania

T PAPAHAGI, *La Românii din Albania*, Bucureşti, 1919 Note de călătorie asupra Fărşeroţilor

I BOURCART, *Les confins albanais administrés par la France* (1916—1920) *contributions à la géographie et à la géologie de l'Albanie moyenne* Paris, 1922, (publicat în *Revue de géographie*, X) Informaţiuni despre Românii din Albania.

ALBERT WIRT, *Der Balkan, seine Länder und Völker in Geschichte, Kultur, Politik, Volkswirtschaft und Weltverkehr* Berlin, 1926 Vorbeşte despre numărul Românilor din Albania

LEONARD SCHULZE JENA, *Makedonien Landschafts- und Kulturbilder* Jena, 1927. Autorul vorbeşte despre mutările Românilor din Albania

T SELENICA, *Shqipria me* 1927 (Albania în 1927) Lucrare plină de informaţiuni asupra Albaniei Vorbeşte în treacăt despre Români

In afară de aceste lucrări, mai sânt şi unele articole privitoare la Românii din Albania, publicate în revistele aromâneşti. *Lumina*, anul I (1903), p 213—214: *Comuna Ferica* (*Fieri*) *şi satele româneşti din împrejurul ei* de SPIRIDON PAPA Autorul dă numărul familiilor româneşti la 56 comune, ibid p. 215—218 *Selia de sus* de V PAPAINUSI, institutor în Doliani Fărşeroţii din această comună, peste 260 familii, sânt veniţi din Albania Se dau şi cântece, ibid p 265—266 *Românii din Vilaetul Scodra* (*Scutari*) de P DANISCA Se dau 9 comune cu locuitori Aromâni de lângă Şiak şi 4 de lângă Durazzo *Lumina*, anul II (1904) p 114—115 · *Românii din cazaua Premeti* de P CIVICA Se dă numărul comunelor locuite de Români din ţinutul Premeti şi din Muzachia, ibid p 201—203 *Fărşeroţii sau frâşeroţii din Vilaetul Ianina* de acelaşi Se vorbeşte despre numărul lor (2—2500 familii) şi portul lor *Frăţilia*, anul I (1904) p 27—38. *Aromânii din Permeti şi din hotile de-anvarlîga* de C PISOTA *Almanah macedo-român*, director-fondator Dr Taşcu Şunda (1902) p 164—166 *Din Muzachia* de ILIE PAPAHAGI Articol plin de exagerări, atât referitor la numărul Aromânilor cât şi la obiceiurile de la nuntă *Graiul românesc* (anul I, nr 9) p 183 · *Colaborare albano-română* de MITU DONA Se dau preţioase informaţiuni la înfiinţarea şcoalelor româneşti din Albania, ibid (anul II nr 11) p. 195—209 *Românii din Albania* de TH CAPIDAN, *Peninsula Balcanică* (anul VIII, nr 5—6) p 71 · *Cum s'au înfiinţat întâile şcoli din Albania* de EPAMINONDA BALAMACE

www.dacoromanica.ro

PARTEA I

DESCRIEREA CĂLĂTORIEI DE LA BITOLIA LA MOLOVIŞTE

In ziua de 6 Iulie 1928, am plecat din Cluj şi, după o călătorie de patru zile prin Bulgaria şi Jugoslavia, am ajuns la *Bitolia*

Partea cea mai interesantă a acestui oraş, cu un pronunţat caracter românesc, sânt împrejurimile lui. Aşezat la poalele muntelui *Peristera*, el se întinde în dreapta şi în stânga râului *Dragor*, cu o perspectivă minunată în partea dinspre apus, unde nenumărate coline acoperite cu verdeaţă se lasă până în preajma oraşului.

Trecuseră cincisprezece ani de când nu-l mai văzusem. In timpul marelui războiu suferise multe stricăciuni din partea armatelor germane, care se aflau aşezate până aproape de comunele româneşti *Târnova* şi *Magarova*, situate la o distanţă numai de zece km. de oraş. Cartierele româneşti, care ocupă tot centrul oraşului, au rămas aproape neschimbate. Ici şi colea se mai vede câte o casă în ruine. Insă cele mai multe au fost zidite din nou şi, pentru unul care n'a cunoscut starea oraşului de după războiu, nu se arată aproape nici o schimbare. Numai lumea nu mai este aceeaşi. Aproape toate familiile româneşti cu o situaţie mai bună au plecat. Cele mai multe din ele s'au aşezat în Salonic şi în celelalte centre din Macedonia grecească.

De altfel, oraşul, în ce priveşte comerţul, erà mort încă 'nainte de marele războiu. Odată cu trecerea lui la Sârbi, i se tăià orice comunicaţie cu Salonicul, care îl alimentà cu tot felul de mărfuri aduse pentru interiorul Macedoniei. Acum însă pare şi mai părăsit. Lipseşte animaţia de altă dată. Este drept că pe la periferia oraşului s'a aşezat multă lume venită din satele bulgăreşti. De asemenea un bun număr de Români din Molovişte şi din celelalte două comune româneşti—Magarova şi Târnova—a ocupat casele părăsite ale Românilor din centrul oraşului. Cu toate acestea, faţă de ceea ce a fost

www.dacoromanica.ro

Bitolia înainte de războiul balcanic, astăzi ea apare aproape pustie. Numai cartierele româneşti, în care se găsesc biserica şi clădirile şcolilor secundare, îşi mai păstrează vechiul aspect Aici şi astăzi se aude vorbindu-se numai româneşte

După o şedere de câteva zile în Bitolia, mă pregăteam să merg în Molovişte. Ţineam să aud graiul Românilor din această comună din gura femeilor bătrâne. Spre norocul meu, tocmai atunci sosise în Bitolia d-l Dr George Ciamba împreună cu părintele său, amândoi originari din Molovişte Ei veneau să meargă în comună, pe care nu o văzuseră dinainte de războiul balcanic Prilejul era cel mai nimerit, de oarece ei fiind din partea locului, mult mai uşor puteam să intru în vorbă cu lumea de acolo

1 Drumul spre Molovişte
Sus pe munte Gopeş

A doua zi după sosirea lor în Bitolia, fui invitat să iau loc în maşina lor şi la ora 6 dimineaţa am ieşit din oraş apucând direcţia spre apus

Abia am făcut un drum de zece minute, am ajuns aproape de comunele româneşti *Magarova* şi *Târnova*, pe care le-am lăsat la stânga. Continuând drumul mai departe, în direcţia de miazănoapte, ne-am apropiat de un punct, de unde puteam privi cu ochiul liber la frumoasa comună românească *Gopeş*, aşezată sus de tot, pe panta muntelui ce se ridică înaintea noastră, într'o poziţie încântătoare. Am mers aşà câteva minute, desfătându-ne privirile în faţa comunei, după aceea, cotind şoseaua spre miazăzi, am luat-o de-alungul unei văi, care ne-a scos drept în Molovişte

www.dacoromanica.ro

Molovişte este o comună pur românească Altădată ea aveà o populaţiune de cel puţin 3 000 de locuitori. Casele ei de piatră, zidite la poala unui munte, se ridică în pantă la o înălţime destul de mare. Ajungând în comună, ne-am dat jos în piaţa „Mujgagă". Cum am auzit de numele pieţii, care derivă, desigur, din „moş Gagă", am simţit numai decât că mă găsesc într'o insulă de Români cu particularităţi de grai u

2 Molovişte

deosebite de restul dialectului aromân, nu numai în fonetism ci şi în lexic Un cuvânt ca „moş", pe cât ştiu, nu există în dialectul aromân. De asemenea nici numele „Gagă" Ele se întâlnesc numai la Megleniţi. De altfel, cuvântul „moş" nu se întrebuinţează la Molovişteni nici ca apelativ El a rămas legat de numele moşneagului molovişt ean, de la care îşi trage numele piaţa comunei.

Am intrat într'un local din piaţă, unde ne-am odihnit puţin, după aceea am ieşit, ca să vizităm comuna Jumătatea clădirilor erau părăsite. In timpul marelui război, toată lumea plecase din comună Ea nu s'a mai întors, de oarece oraşul Bitolia cu care lucrau Moloviştenii, pierzând mult din

www.dacoromanica.ro

însemnătatea lui comercială, lumea nu mai aveà ce face în comună. Astăzi Molovişteа nu mai are decât cel mult o sută de familii, toate sărace şi necăjite. Familii mai bune sânt acelea care se găsesc aşezate în Bitolia. Ele vin vara ca să petreacă o lună-două în comună. Cei mai mulţi dintre bărbaţi sânt lemnari Ei taie lemne din pădure şi le duc la Bitolia spre vânzare.

După ce ne-am cunoscut cu Românii şi am făcut mai multe vizite în comună, în care timp mi-am putut notà toate ob-

3 La „Arghiughiana"

servaţiile privitoare la limbă, la ora zece am pornit, întovărăşiţi de câţivà Români din comună, spre mănăstirea *Aghiughiana* (Sfânta Ana). Drumul pe jos, din comună până la mănăstire, a ţinut cevà mai mult de două ore, urcând numai la deal Cum am ieşit din comună, am trecut mai întâi pe la localitatea *Sâmtu*, după aceea am continuat drumul printr'o pădure de fag, până când am ajuns la mănăstire Înălţimea muntelui pe care se găseşte zidită Aghiughiana are peste o mie de metri. Deşi am ajuns pe la amiazi, când căldurile erau destul de mari, un vânt din spre pădure bătea

www.dacoromanica.ro

atât de răcoritor, încât mă simţeam fericit că am putut scăpà pentru câtevà clipe de zăduful năbuşitor din Bitolia. După ce am vizitat biserica, restaurată numai de câţiva ani, am prânzit în apropierea unei fântâni cu o apă atât de rece, încât, după ce ai umplut paharul, trebuià să aştepţi câtevà minute ca să se încălzească puţin apa, şi numai după aceea să bei După masă ne-am odihnit la umbra unor stejari de lângă biserică, iar la ora cinci am început să coborîm spre Molovişte. In Molovişte am mai făcut încă o vizită—două de rămas bun, şi la ora şapte am pornit înapoi spre Bitolia, unde am ajuns înainte de a se înoptà

In Bitolia n'am mai rămas decât o singură zi Imediat după aceasta am trecut frontiera Greciei, îndreptându-mă spre Florina.

DE LA FLORINA LA CORIŢA

FLORINA – PISUDERI – BIGLIŞTE

De la Bitolia până la Florina, oraşul de la frontiera grecească dinspre Serbia, nu-i decât o oră cu trenul Inainte de războiul balcanic, oraşul *Florina*, numit de Albanezi *Fălărină* (Felerine), iar de Bulgari *Hlerin*, erà locuit numai de Turci, Bulgari şi Albanezi Români erau foarte puţini Astăzi, spre marea mea surprindere, Turci nu mai există. Toţi, împreună cu un număr de Albanezi musulmani, s'au refugiat în Asia-Mică Iar dintre Bulgari n'au mai rămas nici pe jumătate Cei mai mulţi s'au văzut nevoiţi să plece în Bulgaria. In locul lor s'a aşezat un număr mare de Aromâni şi Albanezi. Aromânii sânt veniţi din Bitolia şi din comunele româneşti din împrejurimile acestui oraş, ca Magarova, Târnova, Nijopole, Cruşova, etc. Nemulţumiţi de stăpânirea sârbească, care le-a închis şcoalele şi bisericile, ei au trecut în oraşele din Grecia unde, după câte am putut aflà, se împacă mai bine cu Grecii. Ei se ocupă cu comerţul. Mai toate hotelurile, dar mai ales restaurantele, sânt conduse de ei. Chiar la gara din Florina, restaurantul mare de după gară este ţinut de trei fraţi români din Târnova.

www.dacoromanica.ro

Albanezii sânt veniţi din regiunea Coriţa O parte din ei făceau comerţ în Florina înainte de războiul balcanic; alţii au trecut în acest oraş în timpul turburărilor din 1914-1915 în Albania Fără a fi grecizaţi, ei toţi sânt grecomani şi nu vor să audă nimic din ceea ce se petrece în Albania, pe care pe nedrept o numesc a doua Turcie. In privinţa aceasta n'am să uit impresia ce mi-a făcut conversaţia pe care am avut-o cu proprietarul maşinei, care trebuia să mă ducă în Albania. Vroia cu orice preţ să mă convingă că situaţia Albanezilor

4 Florina

creştini din Albania este mai rea decât aceea de pe vremea când ei se aflau sub stăpânirea Turcilor.

Dar în afară de această înlocuire în populaţia Florinei, care îmi schimbă cu desăvârşire imaginea pe care o aveam acum 15—20 de ani înainte, mai veneà o altă împrejurare care mă făceà să mă simt străin în acest oraş. De unde până înainte de războiul balcanic în Florina se vorbeà numai bulgăreşte şi cevà turceşte, acum nu se auzeà decât greceşte. Abià după ce m'am întâlnit cu câţivà Aromâni şi Bulgari, mi-am dat seama de această subită grecizare a oraşului. In

www.dacoromanica.ro

Macedonia grecească toți locuitorii sânt obligați să vorbească greceşte, indiferent dacă ei sânt Români, Albanezi sau Bulgari Aromânii, după câte îmi spunea proprietarul restaurantului unde luam masa, un Aromân din Cruşova care isprăvise doi ani la liceul român din Bitolia, sânt cevà mai toleraţi. Albanezii caută ei singuri să uite limba albaneză, ca să ajungă mai repede Greci Numai Bulgarii continuă pe ascuns să vorbească în limba lor, însă şi ei, când se întâmplă să fie prinşi de către autorităţile greceşti vorbind bulgăreşte, atunci sau sânt amendaţi cu sume mari, sau trimişi peste graniţă în Bulgaria. La răspândirea limbei greceşti în Florina a contribuit, firește, şi prezenţa în număr mai mare a refugiaţilor greci, care nu cunosc altă limbă

A doua zi dimineaţa am plecat cu maşina spre Corița, primul oraş mai mare din Albania în apropierea frontierei greceşti. Drumul direct nu ţine decât patru ore. Noi însă am ajuns spre seară, de oarece în drum ne-am oprit câte douătrei ore prin comunele româneşti

De la Florina şoseaua merge prin mai multe cotituri la deal, până când ajunge pe înălţimile muntelui Nerečka. In drum nu se văd decât numai sate bulgăreşti, dintre care Ermensko este comuna cea mai mare. După un drum de două ore, ne-am apropiat de coama muntelui, zărind din depărtare comuna românească *Pisuderi*. Am înaintat suind încă vreo cinci minute şi am intrat în comună. Este punctul cel mai înalt, de unde apoi drumul merge coborînd până spre frontiera Albaniei

Cine a avut prilejul să vadă comuna Pisuderi, uşor îşi poate face o idee despre minunata poziţie a aşezărilor româneşti din Balcani In tot drumul nostru de la Florina, în vreme ce satele bulgăreşti se înşirau toate jos în vale, Pisuderi, cu casele ei în piatră, se înălţà ca o strajă pe povârnişul vârfului de munte, dominând toată valea în care se aflau aşezările bulgăreşti. Pe vremuri Românii noştri îşi alegeau aceste poziţiuni inaccesibile pentru celelalte neamuri din Balcani, din cauza ocupaţiunii lor cu păstoritul. Dar nu de puţine ori

www.dacoromanica.ro

ei erau nevoiţi să se izoleze astfel de restul lumii şi din cauza deselor incursiuni din partea Albanezilor musulmani, pe care îi puteau respinge cu mai multă uşurinţă de pe înălţimi.

Intreaga comună are peste 200 de case cu o populaţiune

5 Fărşeroate din Biglişti

de 800 locuitori, toţi Români. Deşi aproape toţi sânt veniţi din Albania, graiul lor se identifică cu limba Românilor grămusteni Inainte de războiul balcanic, ei aveau şi o şcoală românească Acum nu o mai au, însă, în târg ca şi acasă, ei nu vorbesc decât numai româneşte.

www.dacoromanica.ro

După două ore de popas, în care timp am stat de vorbă cu mai mulți Români, mi-am continuat drumul mai departe. După ce am trecut frontiera albaneză, am ajuns la *Bigliști* (alb *Bilishti*), o comună mare cu 400 de case

6 Fărșeroate din Bigliști

și 2000 locuitori, dintre care cei mai mulți sânt Albanezi. Numărul Românilor se urcă la 300 de locuitori, iar Bulgarii aproape că nu mai există.

Românii din Bigliști sânt Fărșeroți veniți din comunele din apropiere, Pleasa, Stropani, Dișnița. Unii chiar din in-

www.dacoromanica.ro

teriorul Albaniei. Cei mai mulţi se ocupă cu păstoritul, foarte puţini şi cu transporturile

In Biglişti am avut prilejul să cunosc prima gospodărie fărşerotească Fiecare Român îşi are locuinţa lui Ea se alcătueşte din trei încăperi, dintre care una este ţinută cevà mai curat şi serveşte pentru primirea oaspeţilor In cealaltă se găseşte războiul cu aşternuturile în ţesături de lână, aşezate într'un colţ unul peste altul Cum vine un străin, o femeie mai bătrână scoate o velinţă şi o întinde, ca să se aşeze oaspele După aceasta îi aduce cafeaua Mobilierul casei este redus la strictul necesar. Paturi nu există, căci lumea doarme pe jos.

Cu toate că în timpul şederei mele de două ore în această comună am avut prilejul să vorbesc cu mai mulţi Români, graiul lor l-am studiat mai bine, în zilele de târg, la Coriţa, unde Românii veneau în număr mai mare.

De la Biglişti mi-am continuat drumul spre Coriţa, trecând pe lângă marea comună *Z u m b l e a c* (alb *Z u m l a k*), locuită numai de Albanezi musulmani De aici apoi, lăsând la stânga noastră comunele româneşti, cu un bun număr de locuitori albanezi *P l e a s a* şi *D i ş n i ţ a*, ne-am îndreptat direct spre Coriţa, unde am ajuns pe la orele şapte de după amiazi.

CORIŢA ŞI IMPREJURIMI

ROMÂNII DIN CORIŢA – TÂRGUL DIN CORIŢA – DIŞNIŢA – MOSCOPOLE – BOBOŞTIŢA – AŞEZĂRILE FĂRŞEROŢILOR NOMAZI ÎN COLIBE – TIPUL FĂRŞEROTULUI. MOSCOPOLEANULUI ŞI ALBANEZULUI

C o r i ţ a, numit de Fărşeroţi *C u r č a o*, după alb. *Korča*, este cel mai îngrijit oraş din Albania, luminat cu electricitate şi prevăzut cu drumuri mai regulate In afară de aceasta, în Coriţa se găseşte şi un otel, clădire nouă, cu tot confortul necesar [1]).

Aşezat în pantă şi înconjurat de ramificaţiile munţilor din apropiere, în faţa oraşului se deschide o perspectivă mi-

[1]) Coriţa treceà ca oraş frumos chiar cu un secol înainte (1820), în vremea lui Pouqueville „Ghéortcha, située dans cette vallée, paraît une ville moderne" (*Voyage dans la Grèce* p 387)

www.dacoromanica.ro

nunată · în direcția din spre miazănoapte se vede ridicându-se *Muntele Sec*[1]), numit de Albanezi *Mal i thatë*, cu o înălțime de două mii de metri, în spre miazăzi muntele *Morava* — o ramificație a muntelui Gramos — din care izvorîște râul cu același nume ce trece prin mijlocul orașului, iar la apus, la o depărtare destul de mare, apare coama munților *Goră* și *Opari* (alb *Malet e Gorës*, *Malet e Oparit*), mai puțin înalți decât Muntele Sec. Cum ieși puțin afară din oraș, spre miazăzi se văd cu ochiul liber comunele *Mborja*, *Drenova* și *Boboștița*, toate așezate la rând și la o distanță numai de câțiva km. pe dealurile care se lasă de pe ramificațiile muntelui Morava.

După nume, Corița, la început, trebue să fi fost o așezare slavă. Tradiția albaneză spune că înainte de căderea Albaniei sub stăpânirea turcească, orașul de azi era un simplu cătun, numit *Peștăpi*, alb *Peshshtëpi* (din *pesë-shtëpi* „cinci case"), alcătuit din câtevă case și o biserică, numită *Shën e Premte* (Sfânta Vinere). După ocuparea definitivă a Albaniei de către Turci, printre feciorii căpeteniilor albaneze luați ca ostatecі la Adrianopole, se afla și un oarecare Iljo (Ilie), fiul preotului din comuna *Panariti*, pe care Turcii, forțându-l să treacă la islamism, l-au numit Iljo-bei. Acest Iljo-bei, în lupta ce s'a dat pentru ocuparea Constantinopolului de către Turci, a făcut vitejii atât de mari, încât atrase luarea aminte a Sultanului Mohamet II, care, mai târziu, îl supranumì *Cogia Mirahori*. Iljo-bei, cu acest nou nume, servì ca militar credincios sub Sultanul Baiazit II, de la care mai târziu își cerù voie să se reîntoarcă în Albania Sultanul îi încuviințță cererea, dăruindu-i cu firman trei sate din Albania *Bitcuchi* (alb. *Vithj-kuqe*), *Leșniă* și *Coriția*, numele acestuia din urmă în firman sta scris *Gjorge* Cu acest firman Cogia Mirahori se întoarse în

[1]) Un munte *Sec* se întâlnește și în ținutul Veria Este cel mai înalt de prin părțile în care Aromânii originari din Pind își au așezările lor In apropierea lui se află un alt munte numit de păstorii aromâni *Cioarlu atsel Lungu* (piciorul cel lung) Cf revista *Peninsula Balcanică*, anul IV, numărul 1 18

www.dacoromanica.ro

Coriţa, ca să ia comuna în stăpânire (1484). După sosirea lui în sat, în calitate de Albanez musulman, el avù grija să prefacă biserica *S h ē n e P r e m t e* în giamie, care există încă până azi, sub numele *G e a m i a e m a d h e* (giamia mare). El murì în 1500 şi fu înmormântat lângă *Geamia e madhe* [1])

Astăzi Coriţa este capitala de prefectură şi are o populaţiune, după recensământul din urmă, de 19.491 locuitori,

7 Coriţa

dintre cari 14.991 creştini ortodocşi şi 4 572 Albanezi musulmani. Este singurul oraş din Albania, în care Albanezii creştini formează elementul preponderant. Insă printre aceştı creştini trebue socotiţi şi Aromânii, în număr de peste 4.000 de suflete, pe care statistica albaneză nu-i dă

Pentru Albanezi, Coriţa are o deosebită însemnătate şi pentru faptul că puţinii naţionalişti, care au contribuit la crearea Albaniei de astăzi, au ieşit din acest oraş In Coriţa

[1]) TEKI SELENICA, *Shqipria më* 1927, p 315

www.dacoromanica.ro

s'a înfiinţat în 1886 prima şcoală primară albaneză. Coriţa era centrul de unde se răspândeau primele cărţi albanezeşti tipărite la Bucureşti, după ce societatea albaneză „Drita" din Constantinopole, desfiinţată de autorităţile turceşti, fu transferată la Bucureşti

Nu mai puţină însemnătate are Coriţa şi pentru Românii. Coriţa este cel mai important centru cultural românesc din întreaga Albanie Şcoala românească din Coriţa s'a înfiinţat în 1881, înainte de şcoala albaneză, iar românismul din acest oraş a dus cele mai înverşunate lupte în contra grecismuului, suferind chiar martiriul prin pierderea mult regretatului părinte Haralambie Balamace, răpus de către agenţii patriarhiei din Constantinopole, numai fiindcă nu pregetă să lucreze pentru răspândirea culturii naţionale printre Românii din Albania

Românii din Coriţa sânt Fărşeroţi şi Moscopoleni. Cei-dintâi sânt veniţi din satele din apropierea oraşului *Pleasa*, *Dişniţa*, etc , cei din urmă din *Moscopole*, *Şipsca*, *Nicea* etc. Şi unii şi alţii se ocupă cu comerţul şi meseriile. Ca situaţie materială, Moscopolenii formează elita oraşului Insă nici Fărşeroţii nu stau rău. In timpul şederii mele în acest oraş, am vizitat peste patruzeci de familii şi am avut plăcerea să constat că mai toţi Românii au o situaţie materială bună La aceasta a contribuit, desigur, şi averile pe care cei mai mulţi dintre fiii de Fărşeroţi le-au făcut în oraşele din America. Toţi aceştia, întorcându-se acasă, s'au apucat de afaceri şi astăzi ei au o situaţie destul de bună.

Este destul să intri în casa unui Fărşerot din Coriţa, ca să-ţi faci o idee despre felul cum aceşti Români, deşi nomazi la origine, odată aşezaţi în locuri stabile, ştiu să ducă acea viaţă civilizată, cu care se poate mândri românismul din sudul Dunării, pentrucă ea este proprie numai elementului românesc din Peninsula Balcanică Fărşerotul, om sobru şi cu socoteli, nu se gândeşte decât numai la buna stare a familiei, Când intri în casa lui, primul lucru care te izbeşte este marea grijă ce poartă pentru întreţinerea curăţeniei

www.dacoromanica.ro

în casă. Odată introdus în camera de primire, care este mai mare şi mai frumos mobilată, simţi o desfătare, admirând gustul cu care Fărşerotul ştie să-şi împodobească locuinţele, cu ţesături ieşite numai din mâna femeii fărşeroate

8 Fărşeroţi din Coriţa

In timpul călătoriei mele, şcoala primară ca şi cele două clase de liceu erau închise Guvernul albanez, sub pretext că ar vrea să statifice şcolile româneşti, a dispus închiderea lor, nu numai în Coriţa, ci şi în celelalte centre în care mai există câte o şcoală românească Astăzi, din cele ce am putut

www.dacoromanica.ro

afla din ziarele albaneze, școala primară din Coriţa s'a redeschis. Ea este pusă sub conducerea unui director albanez merituos și cu carte, Ilie Qafezezi

In afară de școală, Românii mai au și o biserică, poate cea mai frumoasă din câte și-au putut ridică Românii din Peninsula Balcanică. A fost clădită cu banii lor proprii și cu ajutorul Fărșeroților din America și din Țară. Ea este așezată în mijlocul orașului, în nemijlocită apropiere de mahalalele în care locuiesc Românii Catapiteasma și pictura bisericii au fost executate la București, pe cheltuiala marelui filantrop și sprijinitor al cauzei românești în Balcani, Iorgu Steriu, originar din comuna Pleasa.

9 Fărșerot din Coriţa

In zilele de târg, în Coriţa se coboară Fărșeroți de pretutindeni, purtând fiecare câte un nume generic, după numele regiunei de unde vin *Plesoți* din comuna Pleasa, *Căstrănioți* din Custreț, *Jărcănioți* din Jarcani, *Uianiiț* din Uianic, o comună părăsită de pe muntele Tomor, în fine *Culoniați* din Colonia, *Curtișani* din Curtesi, *Ciămeriani* din ținutul Ciameria, în fața insulei Corfu, și chiar *Muzichiari* sau *Mizuchiari* din Muzachia

www.dacoromanica.ro

Ei vin cu turme de oi, cu cai şi catâri încărcaţi cu saci plini de lână, cu unt şi brânză şi cu tot felul de ţesături în lână, pe care femeile lor le lucrează în timpul iernii acasă. Mai toţi sânt însoţiţi de femeile lor mai în vârstă. Nevestele tinere şi, mai cu seamă, fetele rămân acasă. Prezenţa lor dă târgului din Coriţa un aspect particular, atât prin îmbrăcămintea lor cu totul deosebită de aceea a ţăranilor albanezi, cât şi, mai ales, prin gesturile şi înfăţişarea lor mai degajată. Fărşerotul vorbeşte tare, strigă, gesticulează, răspunzând cu aceeaşi uşurinţă în românește ca şi în albaneză muşteriului care vine să-i cumpere marfa. Femeile lor nu se lasă cu nimic mai prejos decât bărbaţii. Ele sânt tot aşà de active ca şi ei, şi cunosc bine afacerile târgului.

10 Biserica română din Coriţa

Portul la bărbaţi nu se prea deosebeşte de acela al celorlalţi Români din Tesalia, Pind şi Gramoste. La Fărşeroţi, predomină costumul alb. Dar sânt printre ei care poartă şi haine negre. Pe cei mai mulţi i-am văzut purtând pe cap o căciulă, pe care ei o numesc *festi*. Cuvântul *căciulă* pronunţat şi *căčuuă* există, însă numai pentru desemnarea acoperemântului de pe cap, oricare ar fi forma lui. La început, Fărşeroţii purtau căciulă albă. Ea se potriveà cu costumul lor alb. De la independenţa Albaniei încoace, oficialitatea albaneză introducând căciula neagră, un fel de fes turcesc,

www.dacoromanica.ro

de pâslă neagră, mulți Fărșeroți au început să poarte această căciulă. De altfel, portul fesului roșu la Albanezi nu s'a introdus decât târziu de tot [1]).

Pe corp poartă *cọači* (cọače, cọče) sau *selnică*, care este un fel de flanelă, după aceea *camẹaši* (cămẹše, cămeši, cameši) „cămașă", însă cu mai multe falduri pe dinainte, și,

11 Români din Corița

așà cum am avut prilejul să-i văd pe Fărșeroți, îmbrăcați în port de sărbătoare, cu mânecile cevà mai largi decât la ceilalți Români. La unii această cămașă este de culoare cenușie sau albastru închisă (Vezi fig 26). Peste cămașă vine un *ğẹamandan* (ğamandan, ğimandan, ğumandane) făcut din *adımt* „postav", închis pe dinainte (fig. 8, 9, 14, 15, 26) sau deschis ca să se vadă cămașa (fig 8, 11, 12). Sânt unii care îl poartă în partea de sus închis cu un nasture și în partea de jos deschis (fig 14). De asemenea nu toate geamandanele

[1]) Cf. HAHN, *Alb. Stud.* p. 29.

www.dacoromanica.ro

sânt făcute din postav Mulţi îl poartă din pânză de *manităă*, alţii din *cundoandır* (*condoander*), tot un fel de pânză Peste geamandan vine o tunică numită *şıgune*, (şăgune, şâgune şaguni) Când faldurile de pe ea sânt cevà mai multe, atunci Fărşeroţii îi zic *şıgune cu clıne* Ea este de culoare albă (fig. 8, 9, 11, 12), din postav lucrat acasă şi pe dinainte se închide numai cu brâul, pe care Fărşeroţii îl numesc *băr* (baρ, beρ) Dar se poartă şi şigune neagră numită *dulumă* (dulumic, duumic, dumic), cu mânecı despicate (fig 15) Brâul este făcut din ţesătură de lână Unii îl poartă şi din stofă cumpărată Culoarea lui este închisă Peste şigune vine *cundušu*, făcut de obiceiu din şaiac alb Este scurt până la brâu, cu colţurile pe dinainte rotunde şi cu mânecile până la cot crăpate pe dinăuntru, ca să se vadă cămaşa (fig. 8, 9). Peste cunduş vine *sarıca* (saρca) albă flocată, purtată cu părul pe dinafară, ca îmbrăcămınte de lux (fig 9, 11,), cum obicinuesc mai mult celnicii sau fiii lor, sau cu părul pe dinăuntru, aşà cum se poartă de obiceiu Insă sarica poate fi şi de culoare neagră. Peste sarică se poartă *talagan* (tălăgan, tăγăgan), pe care îl mai numesc şi *căpote cu zărculă* (zăpculă) Talaganu se face din şaiac mai gros, din *gravanò* sau

12 Fărşerot din Coriţa

www.dacoromanica.ro

mai subţire, făcut ca şigunea, spre a puteà fi purtat mai uşor In fine, vine *tîmbarẹa* de păr de capră Ea se poartă de obiceiu iarna.

Pe picioare Fărşeroţii poartă, în afară de izmene, *čọarits* (čọpets) „cioareci" şi *šălvări* (šilvări, šăγvări), *čidic*, un fel de puturi, pe care i-am văzut la Românii din Tirana, *brecuše* (bricuše), pantaloni negri şi largi purtaţi de Românii de prin Cavaia. Cioarecii sânt legaţi sub genunchi de *caltsavetă* (caγtsavetă). Ca încălţăminte au *părpodz* (paρpodz sg. păρpode) „ciorapi", *tsăruhe* şi *păputsă* „ghete" (fig. 8, 9, 13). Ghetele din fig. 14 se cheamă *păputsă kiọiğeşt.*

Fărşeroţii cari vin mai des în oraşe îşi mai schimbă puţin portul. Aşà sânt acei care, în loc de cioareci, poartă *čidic* sau *brecuše* Unii obicinuesc să păstreze cevà din portul de acasă, dar peste el mai adaugă şi cevà de la oraş Această tendinţă de modernizare se observă mai ales la femei

Mai izbitor decât portul bărbaţilor este acela al femeilor. Fărşeroata îmbrăcată în port de ţară te impresionează mai întâi prin coafura ei. Tânără sau bătrână, ea poartă tradiţionala *čupare* (čipaρe, čapāρe, čapāρ), un fel de potcap înalt, cevà mai ascuţit la vârf, susţinut pe cap, la Fărşeroatele bătrâne, cu o legătură făcută împrejurul marginei inferioare, iar la fete, de obiceiu, fără această legătură. La femeile bătrâne čiuparea este acoperită câte odată cu o cârpă albă. Această cârpă o numesc *petică albă ti pi čupare* (cârpă albă pentru ciupare) sau *čičerọaňe.* Numirea din urmă se întrebuinţează rar Partea superioară a ciuparei, la unele Fărşeroate mai are încă un fel de etaj (fig 32), la cele mai multe ea este dreaptă, însă prevăzută la amândouă extremităţile cu un şir de bani sau mărgele Această ciupare se mai păstrează în comunele şi cătunele fărşeroteşti care sânt mai departe de oraşe. In celelalte localităţi înălţimea ei scade, luând forma aşà cum se vede în fig. 5 sau în fig. 6. Ea are în faţă o bandă lată, numita tot *čupare*, pe care se găsesc cusute mai multe şire de bani. Această ultimă formă a ciuparei, împodobită la nevestele tinere cu mulţi bani de ar-

www.dacoromanica.ro

gînt sau de aur, se mai numeşte *căčulă cu florı* Fărşeroatele care trăesc în oraşe, însă tot mai ţin la portul lor de acasă, nu mai poartă čupare. Ele umblă cu capul gol sau legate cu o pânză de mătase subţire numită *škepı*, lăsând părul de dinainte să se vadă cât mai mult (fig. 23, 30). Restul îmbrăcămintei este aşà cum l-am descris în *Românıı Nomazı* (p 84) Aci mai însemnez numele unei haine, pe care n'am dat-o în lucrare citată *sărăcušte* (săpăcuşti, sâpacuşti, săpacuşti), un fel de scurteică care ajunge cevà mai jos de mijloc, cu poalele din faţă tăiate rotund ca la jachetă (fig 34), iar la spate cu mai multe încreţituri (fig. 40) Spre deosebire de *gunelă*, ea se poartă cu flocul pe dinăuntru, gunela este fără floc

Fărşeroatele, mai mult decât celelalte Aromânce, arată o plăcere deosebită pentru podoabe sclipitoare De aceea nici una din ele nu este lipsită de *nęle* „inele", *verı* „cercei", *bılıngucă dı mănă* „brăţară de mână", *monokţurı* (mănokţurı, mănokırı) *tı dı guše*, un fel de amulete de aur sau de argint, care se poartă atârnate de gât, *baţur* (bayur, bayoρ) *dı florı* „salbă de aur", *čuprakı* (čuprăkı) *tı mesı pı băρ*, *dı asımı*, *florı ı sırmatıro* „ceapraz pentru brâu, de argint, aur, sau în filigran, şi *căstura cu patru sıngırı subtsîrı spındzurată dı čuprăkı şı băgată tu ğęapı* „briceagul cu patru lănţişoare subţiri", pus în buzunar

Pe dinainte poartă toate *puryęao* (părġęau, puðġęao, puðyao), cu mai multe încreţituri la cele tinere, şi simplu la cele bătrâne. Acest şorţ este susţinut de o cureà de lână, numită *tızgă* (dızgă)

In tot timpul şederii mele de o săptămână în Coriţa, zilnic mă duceam în târg, în mijlocul acestor Români, ca să-mi strâng materialul lingvistic de care aveam nevoie, despre care se va vorbì în partea a doua a acestei lucrări.

Din Coriţa am făcut trei excursiuni. una în *D ı ş n ı ţ a* şi celelalte două în *M o s c o p o l e* şi *B o b o ş t ı ţ a*

Cu câtevà zile înainte de sosirea mea în Coriţa, 60 de familii de Fărşeroţi din *P l e a s a* plecaseră în România. In comună nu mai rămăseseră, după informaţiunile ce mi s'au

www.dacoromanica.ro

dat, decât numai şase familii, aproape toate originare din Dişniţa. De altfel, Românii din Pleasa erau originari din *Fraşari*, *Cortesi* şi *Jarcani*. Cu un număr de Români aşà de redus, comuna pe care o văzusem în treacăt,

13 Fărşeroţi din Pleasa

când veneam spre Corıţa, nu mai prezentà aşà mare interes, mai ales că, în zilele de târg, cunoscusem la Corıţa pe cei mai mulţi dintre Fărşeroţii din Pleasa. De aceea m'am decis să mă duc numai în Dişniţa, însoţit de doi din foştii mei elevi de la Şcoala Superioară de Comerţ din Salonic. *Con-*

www.dacoromanica.ro

stantin Lega, fărşerot şi profesor la şcoala comercială albaneză din Corıţa şı *Constantin Araia*, fostul director al şcoalei primare române dın Corıţa.

14 Fărşerot dın Pleasa

Dıstanţa de la Corıţa până la *Dışnıţa* este 20 de minute cu maşina. Comuna este aşezată pe aceeaşı ramură a masıvulu Gramos, numită munţıı *Morava*, pe care se află situată

www.dacoromanica.ro

Pleasa Ea numără 100 de case, dintre care 20 de familii sânt Fărşeroţi aşezaţi mai de mult, iar 10 familii Muzăchiari (Fărşeroţi din Muzachia), venite cevà mai târziu Fărşeroţii cu Muzăchiarii se încuscresc De aceea, după graiu, ei sânt amestecaţi Particularităţi proprii Muzăchiarilor se întâlnesc în graiul Fărşeroţilor şi invers

15 Fărşerot din Dişniţa

Cum am ajuns în comună, am fost întâmpinaţi de un grup de Fărşeroţi în frunte cu celnicul Lambi Spânu Ei credeau că le aduc veşti despre deschiderea şcoalei româneşti, pentru care făcuseră de mai multe ori cereri la inspectoratul albanez din Corıţa şi nu li se dăduse nici un răspuns Celnicul fărşerot mi-a arătat şi clădirea din comună, cea mai mare şi mai spaţioasă, pe care o dăruieşte pentru local de şcoală „rămânească" După ce i-am asigurat că guvernul albanez are cele mai bune intenţii pentru luminarea lor în limba „rămânească", am început să vizitez comuna, intrând mai întâi în casa celnicului, după aceea şi în locuinţele celorlalţi Fărşeroţi

Ca şi la Biglişti, Fărşeroţii din această comună nu trăesc în călive (colibe), ci în case clădite în piatră, fiecare formând

www.dacoromanica.ro

o locuinţă cu două până la patru încăperi, dintre care una este *ahuri* sau *plentsă* (grajd) pentru vite, iar celelalte de locuit. Mobilierul din casă este mai redus decât acela pe care l-am văzut în Biglişti. Chiar în locuinţa celnicului, n'am văzut nici o scoarţă aşternută pe jos Această lipsă se explică şi din cauza anotimpului. In timpul verii, fiind într'o continuă mişcare, Fărşeroţii strâng tot mobilierul din casă şi-l pun bine pentru vreme de iarnă In afară de aceasta, Fărşeroţii nomazi, care aproape cea mai mare parte din zi o petrec afară, în aer liber la soare, şi nu intră în casă decât numai în timp de vreme rea ca să se ferească de intemperii, nu pun prea mare preţ pe comodităţile şi confortul din casă Pentru el casa din timpul primăverii şi verii este *staneа* sau *turaştia* (stâna) cu pereţii deschişi şi pe deasupra înv ă l i t ă cu frunziş, iar în timpul iernii *tsarcu, cumaşu* sau *bufaru*, în care se adăpostesc oile şi caprele, făcute toate din nuiele de *ianură* şi învelite bine cu paie ca şi *mandra*, spre a feri oile de prea multă zăpadă şi ger [1]).

16 Fărşero tă din Dişniţa

[1]) In Dişniţa am auzit pentru întâia dată cuvântul *tată* „mamă" (cf

www.dacoromanica.ro

După ce am stat o jumătate de zi şi mi-am luat în-

17 Moscopoleană

semnările de care aveam nevoie, spre seară ne-am întors în Coriţa.

Raporturile albanoromâne în *Dacoromania* II 514) pronunţându-se *játă* Sub această formă cuvântul se aude şi în Clisura (cf M Beza, *Pe Drumuri* p 15 „Casa părintească")

www.dacoromanica.ro

Acum aşteptam să văd Moscopole Deşi graiul Românilor din această comună îmi erà bine cunoscut de la Moscopolenii din Coriţa, totuşi ţineam să văd ruinile unui oraş care numai cu două veacuri înainte fusese metropola culturii româneşti din Balcani, iar faima bogăţiilor elementului românesc din acel oraş, ca şi mulţimea bisericilor ajunseseră legendare în mintea Românilor din Macedonia

Moscopolenii au dat elita românismului balcanic Din ei au ieşit vestiţii neguţători din cursul sec XVII şi XVIII cari au introdus comerţul din Apus în Balcani Ei au fost primii purtători de cultură apuseană în Peninsulă Tot ei odată cu marele comerţ, au putut introduce în Balcani, artele şi meseriile învăţate în ţări străine In fine, ei au fost aceia care, după ce economiceşte au reuşit să-şi creieze o situaţie materială excepţional de înfloritoare, s'au gândit şi la carte, înfiinţând în Moscopole, pe vremea aceea cel mai populat oraş din Albania, înalte instituţii şcolare, din care, printre învăţaţii români în limba elinească, ca vestitul Calcheu, Manduca, Ioasaf, patriarhul din Ohrida, au ieşit şi iubitorii de carte românească scrisă în graiul moscopolean ca Teodor Cavallioti, Daniil Mihali Adami Hagi, Moscopoleanul, şi, mai ales, vestitul protopop Constantin Ucuta, care, chiar în prefaţa cărţii sale, nu se sfià să spună că scrie „pentru gloria neamului românesc". Cât de setoşi pentru ştiinţă erau pe atunci Moscopolenii, se poate vedeà din păţania tânărului student moscopolean Constantin Hagi Ceagani, care, după ce vizitase pentru studii Franţa, Anglia şi Italia, întorcându-se la Moscopole şi nefiind lăsat de părinţi să-şi continue mai departe studiile, a făcut drumul pe jos de la Moscopole până la universitatea din Halle, unde a rămas trei ani, ca să-i povestească bătrânului profesor Tunmann minunăţii despre mulţimea, viaţa, ştiinţa şi comerţul Aromânilor moscopoleni

Iată în ce termeni ne vorbeşte Pouqueville despre distrugerea acestui faimos oraş, pe care îl vizitase numai cu douăzeci de ani după marea catastrofă · „Pasteurs vigilants, ouvriers économes, ces Valaques, qui se prétendaient descen-

www.dacoromanica.ro

dus des Romains établis dans la Candavie par Quintus-Maximus, avaient relevé, dans le onzième siècle, sur les ruines de l'antique ville des Mosches, celle de Voschopolis, et d'un simple camp de bergers, elle était devenue la métropole commerciale de l'Epire On y comptait, vers le milieu du siècle dernier, près de quarante mille âmes, et en 1788, sa population, augmentée d'un tiers, promettait de superbes destinées aux chrétiens de cette partie presque ignorée de la Grèce. Les écoles de Voschopolis florissaient; la civilisation s'annonçait, sous les auspices de la religion et de ses ministres, telle qu'elle parut une fois dans le monde aux bords fortunés du Paraguay, lorsque l'envie et le fanatisme se liguèrent pour détruire l'ouvrage de la sagesse. Les hordes mahométanes de Dagli et de Caulonias donnèrent les premières le signal des malheurs, en commençant à détrousser et à assassiner les caravanes qui fréquentaient le marché de Voschopolis De leur côté, les beys turcs du Musaché, sous prétexte de secourir les sujets molestés du Grand-Seigneur, mirent garnison dans la ville, et après dix années de dévastations, de rapines et de guerres, Voschopolis disparut de la surface de l'Albanie !"

A doua zi dimineaţa, întovărăşit de cei doi prieteni, care mă însoţiseră la Dişniţa, am plecat cu maşina la Moscopole Am pornit cevà mai de dimineaţă, ca să putem ajunge în comună, pe când lumea se află în biserică

Distanţa de la Coriţa până în Moscopole este de 40 de km Cu maşina puteam ajunge în cel mult două ore. Insă drumul rău şi podurile aproape toate stricate ne-au împiedecat să ajungem la timpul dorit în sat. Abia pe la orele zece şi cevà am început să ne apropiem de comună De la o depărtare de câţiva ch.lometri se văd ruinile vechiului oraş Este aşezat pe o câmpie, care se lasă uşor în pantă la poalele muntelui *Oparı*, pe care locuitorii din comună îl numesc muntele „Costı al Manduca"

[1]) *Voyage dans la Grèce* (1820), p 392—393

www.dacoromanica.ro

Intinderea vechiului oraş are aproape trei chilometri El era despărţit în două porţiuni egale de apa unui râuleţ, numit „râulu al Dzegă", care curge din spre apus Cum pătrundem

18 Moscopoleană.

în oraş, vreo câtevà minute umblăm cu automobilul numai printre ruine, până când, ajungând în mijlocul comunei, ne oprim în faţa unei grădini, unde ne aşteptau câţiva Români, care ştiau despre sosirea noastră. N'am stat pe loc să ne odihnim aproape defel, căci la ora unu trebuia să fim la masă la mănăstirea Sf Ioan Prodromul, care este situată ca

www.dacoromanica.ro

la un chilometru şi cevà afară din vechiul oraş. Incepem să vizităm cartier cu cartier In afară de temeliile clădirilor, dintre care unele au trebuit să fie foarte mari, n'au rămas decât grămezile de pietre răsturnate pe locul în care au fost zidurile caselor Astăzi, din vechea Moscopole, n'au mai rămas decât fântânile şi vreo şapte, opt biserici din cele douăzeci care s'au păstrat până cu vreo patruzeci de ani înainte. Fântânile erau răspândite în tot oraşul. Se pare că fiecare

19 Biserica Sf Atanasie (Moscopole)

cartier mai mare îşi aveà fântâna lui Aceasta se poate vedeà din faptul că azi se găsesc fântâni printre ruini, acolo unde nu există nici o casă de locuit. Ele s'au păstrat, toate, cu zidăria lor şi cu aceeaşi apă bună şi abundentă, care a potolit setea atâtor Români moscopoleni de altădată, înviorătorii cartierelor de azi moarte.

Bisericile păstrate numai în cele patru ziduri, cu prispele lungi, susţinute de câte 12 până la 14 coloane de piatră, se găsesc presărate la distanţe relativ mari pentru puţinele case de azi, grămădite în mijlocul vechiului oraş. Aproape toate au aceeaşi formă Sânt foarte lungi, având porţiunea dinaintea altarului rezervată numai pentru bărbaţi mult

www.dacoromanica.ro

mai adâncă decât restul rezervat pentru femei Ca să poţi trece de la locul femeilor la acela al bărbaţilor, trebuie să cobori 5—6 trepte Toate bisericile au avut catapitesme artistic sculptate în lemn şi poleite în aur Astăzi aceste catapitesme, ca şi amvoanele se mai păstrează numai în bisericile Sf Nicolae, Sf Petru şi Sf Atanasie Celelalte, care erau şi mai frumoase, au fost ridicate în timpul

20 Mânăstirea Sf Prodrom (Moscopole)

marelui război împreună cu o bună parte din icoane şi tot ce aveau mai de valoare, de către armatele aliate In ceea ce priveşte „Metropola", biserica în care slujeà mitropolitul, te apucă groaza când pătrunzi în ea Cum intri, la dreapta, vezi urmele unui cuptor mare făcut de Francezi pe timpul marelui război pentru nevoile armatei Păreţii sânt atât de afumaţi, încât abia se vede câte o parte din figurile sfinţilor Catapiteasma, tronul metropolitan şi amvonul sânt aproape distruse Părţile din sculpturi de pe acestea, mai artistic lucrate, au fost toate jefuite Ai impresia că o nouă nenorocire, şi mai teribilă decât aceea din sec. XVIII, s'a abătut asupra acestui nenorocit oraş In afară de aceste

www.dacoromanica.ro

biserici, Moscopole are și două mânăstiri una cu hramul „Profetul Ilie" de la marginea orașului, alta „Sfântul Ioan Prodrom", așezată cevà mai departe de oraș, într'o poziție încântătoare

La această din urmă mănăstire, ne-am dus să prânzim. Mânăstirea este înconjurată de clădiri cu camere nenumărate pentru primirea oaspeților La sosirea noastră, ele erau ocupate mai toate de familii moscopolene din Corița, care veniseră să petreacă lunile de vară la munte Ea este condusă de o eforie alcătuită din Românii din Moscopole, din care fac parte și Moscopolenii așezați în Corița După ce am vizitat biserica, care s'a păstrat mai bine decât bisericile din Moscopole, ora fiind înaintată, am prânzit După masă, după ce am vizitat împerjurimile din apropiere și ne-am odihnit puțin la umbra copacilor de lângă mânăstire, la ora cinci am pornit cu mașina spre *Șipsca*, de unde, seara, am ajuns la Corița

A doua zi, la ora 7 dimineața, am plecat la *Boboștița*

Țineam să văd această comună locuită în cea mai mare parte de Bulgari, pentrucă mai de mult auzisem că locuitorii ei vorbesc un dialect slav foarte arhaic și cu particularități, care nu se întâlnesc în graiul Slavilor din Macedonia In afară de aceasta, mai doream s'o văd și pentru faptul că într'însa se găsește mănăstirea Sfântul Nicola, zidită în 1503, în care, la 1709, vestitul patriarh *Ioasaf*, Aromân de origine din Moscopole, fu ales episcop în Corița, înainte de a ajunge patriarh (ultimul, de la 1718—1745) în Ohrida „Im dortigen Nicolauskloster wurde 1709 eine Synode abgehalten, auf der der beruhmte spatere Patriarch Joasaph zum Erzbischof von Koryza erhoben wurde" Incă până azi se păstrează în biserica Sf Clemens din Ohrida mitra patriarhală, împodobită cu pietre scumpe, pe care Românii din Moscopole au dăruit-o ilustrului lor compatriot „Zu den Merkwurdigkeiten (der Kirche des Heiligen Klemens) zahlt eine prachtvolle silbervergoldete, mit Edelsteinen geschmuckte Mitra, welche die Kaufleute der damals blühen-

www.dacoromanica.ro

den und schwerreichen Kaufmannsstadt Moscopolis 1727 ihrem Landsmann, dem grossen Patriarchen und Erzbischof *Ioasaph*, gestiftet hatten" [1])

Drumul de la Coriţa la Boboştiţa merge spre miazăzi, trecând pe lângă comunele *Drenovo* (mai vechiu *Drenkovo*) şi *Mboria*, amândouă locuite de Bulgari In Mboria se găsesc şi câteva familii de Fărşeroţi După o călătorie cu maşina numai de o jumătate de oră, am ajuns în comună

Boboştiţa este aşezată pe povârnişul unui deal acoperit cu atâta vegetaţie, încât chiar după ce te-ai apropiat de ea, casele nu se văd decât numai după ce ai intrat în comună

Cum am ajuns în sat, ne-am îndreptat direct spre mănăstirea Sf Nicola Acì ne-au întâmpinat un bătrân cu o bătrână, care ne-au poftit să intrăm în mănăstire, vorbindu-ne în dialectul literar Erau Bulgari din localitate, care trăiseră multă vreme în România Foarte mulţi Bulgari şi Albanezi din Boboştiţa trăesc şi azi în Ţară, ca neguţători sau meseriaşi Dintre Albanezi cei mai mulţi sânt aşezaţi la Bucureşti Unul dintre aceştia erà şi tatăl scriitorului nostru Victor Eftimiu

După ce am vizitat biserica din mănăstire, am făcut o plimbare prin comună Acì am stat de vorbă cu câţiva bătrâni, însemnându-mi particularităţile de limbă care nu se întâlnesc în graiul macedo-bulgar Fără a încercà să fac o expunere amănunţită, pe care mi-o rezerv pentru un mic studiu, acì mă mulţumesc să spun că, după câte am putut observà eu, deosebirea între graiul Bulgarilor din Boboştiţa şi între acela al Bulgarilor din Ohrida, constă mai puţin în formele gramaticale şi mai mult în accent In ce priveşte lexicul, în afară de unele forme albanezeşti recent primite în limbă, n'am putut observà nimic mai deosebit de limba Bulgarilor din Macedonia

---

[1]) H GELZER, *Vom Heiligen Berge und aus Makedonien*. Leipzig (1904) pag 154

www.dacoromanica.ro

Comuna numără vreo 180 de case cu 1 000 de locuitori, dintre care mai mult ca jumătate sânt Albanezi ortodocşi iar restul Bulgari Spre deosebire de Bulgarii din restul Macedoniei, care, în cea mai mare parte, ţineau de biserica exarhatului din Constantinopole, Bulgarii din Boboştiţa au fost patriarhişti, dependenţi de episcopatul din Coriţa De aceea ei au avut limba greacă în biserică Astăzi Bulgarii din Bo-

21 Călive Fărşeroteşti

boştiţa sânt nevoiţi să înveţe numai albanezeşte şi, mai curând sau mai târziu, vor fi desnaţionalizaţi

Nu departe de Boboştiţa se găsesc şi nişte colibe fărşeroteşti, în care păstorii nomazi petrec în lunile de vară Toate laolaltă, vreo treizeci la număr, alcătuesc un cătun Inainte de a te apropia de aceste colibe, pe care Fărşeroţii le numesc „călive", văzute de departe, ai impresia că te găseşti în faţa unor cuiburi de albine sau a unor ciuperci mari răsărite din pământ Numai după ce ai intrat în cătun şi-ţi iese lumea înainte, vezi că ele sânt locuinţe omeneşti. Acest fel de aşe-

www.dacoromanica.ro

zări ale Fărşeroţilor, care se ocupă cu creşterea oilor, se găsesc răspândite pretutindeni în părţile muntoase din centrul şi sudul Albaniei

O colibă, aşà cum se vede în figură, are o lungime de la cinci până la şase metri în diametru Inălţimea ei, socotită din vârful colibei până la pământ, abia trece peste trei metri. Insă înălţimea părţilor laterale este mică De aceea, la intrare, trebue să fii cu băgare de seamă, ca să nu dai cu capul de părete Deschizătura pe unde intri în colibă, ca înălţime, este mai mică decât statura mijlocie a unei persoane, iar grosimea pereţilor nu trece peste zece sau cincisprezece centimetri Colibele se fac din crengi de lemn împletite şi din paie Partea superioară este acoperită cu paie Insă există şi colibe, cum am văzut în Muzachia, care sânt făcute numai din crengi simple sau tencuite cu pământ

Mobilierul unei colibe este redus la strictul necesar câteva ţoale de învelit, grămădite unele peste altele, stau într'o parte a intrării, iar în cealaltă parte războiul de ţesut In părete le din fund, la mijloc, este vatra în care se găsesc mai multe vase pentru fiertul laptelui sau preparatul mâncării O căldăruşă atârnată de un cârlig fixat pe acoperişul colibei, stă aproape în permanenţă suspendată deasupra vetrei Pe jos, de obiceiu, nu-i aşternut nimic Numai când vine câte un străin, în semn de cinste, i se întinde o velinţă, ca să se aşeze

De altfel, Fărşeroţii noştri, ocupaţi aproape peste tot cu turmele şi obicinuiţi să petreacă toată ziua afară în aer liber, nu simt nevoie de comodităţile cu care sânt obicinuiţi fraţii lor cu viaţă sedentară aşezaţi în târguri şi oraşe. Fărşerotul păstor intră în colibă numai în timp de vreme rea Incolo, mănâncă, petrece, se odihneşte şi doarme afară, ziua ca şi noaptea, întins pe iarbă verde De aceea, deşi cuvântul „pat" există în graiul lor, totuşi obiectul le lipseşte Patul la ei, în timp de ploaie, este rogojina sau velinţa aşternută pe pământ Fărşerotul, sărac sau bogat, cât timp se ocupă cu creşterea oilor, duce viaţa nomadă, aşà cum am descris-o în studiul meu *Românii Nomazi* Cum se aşează

www.dacoromanica.ro

22 Mulsul oilor şi preparatul caşcavalului la Fărşeroţi

www.dacoromanica.ro

la oraş şi începe o altă ocupaţiune, o rupe cu viaţa de munte şi repede se obicinueşte cu noua viaţă orăşenească

Cevà mai departe de cătun se află şi o „stane" (stână), făcută din piatră, în care se fabrică caşcavalul Cerând informaţiuni despre prepararea lui, am aflat că ea este identică cu a păstorilor români din Pind aşezaţi în Veria [1])

Spre seară, după ce am vizitat, în Boboştiţa, mănăstirea „Panaghia", ne-am întors în Coriţa.

Din Coriţa trebuià să-mi continuu drumul mai departe, în centrul Albaniei Insă a doua zi erà târg, din care cauză mi-am amânat plecarea încă pentru o zi două, cu nădejdea că în ziua târgului erà să dau de Fărşeroţi veniţi din comunele mai îndepărtate Intr'adevăr, în ziua următoare, sculându-mă dis-de-dimineaţă, am găsit piaţa plină cu Fărşeroţi veniţi, unii de prin călivele *Duşari*, *Peotopapa* şi *Chiafsăz* (alb *Qafëzezi*), alţii din *Bitcuchi* (alb *Bithkuq*), *Grabovita* şi *Remeni*, în fine, câţiva chiar de prin împrejurimile oraşului *Premeti*

In piaţă mai întotdeauna eram întovărăşit de cei doi prieteni ai mei Const Zega şi Araia Trecând prin târgul unde se vinde lână, într'un colţ, am dat de mai multe Fărşeroate mai în vârstă, care şedeau în dosul unor saci mari, plini de lână Vroind să intru în vorbă cu ele, le-am întrebat de unde sânt Una din ele s'a grăbit să-mi răspundă „di ţuva" (de nicăeri) Cum de nicăeri, le-am întrebat în dialect Vara nu aveţi locuinţe, unde staţi mai multă vreme? „Azi aţa him, măne aco" (azi sântem aici, mâine încolo) mi-a răspuns bătrâna. Acest răspuns scurt şi cuprinzător mi-a lămurit întreaga problemă a nomadismului fărşerot, confirmându-mi părerea expusă mai pe larg în *Românii Nomazi*.

Alături de Fărşeroţi, în piaţă, se află un număr mare de ţărani albanezi, veniţi din interiorul Albaniei centrale In faţa acestei mulţimi, mi se înfăţişà cel mai potrivit prilej ca să-mi

[1]) Despre felul cum se fabrică brânzeturile şi în special caşcavalul, am vorbit pe larg în *Românii Nomazi*, Capitolul *Suirea oilor la munte* pag 96

www.dacoromanica.ro

fac o idee despre tipul Albanezilor, faţă de Fărşeroţi şi de celelalte elemente din Albania

Ceea ce vizitasem până acum, nu era, propriu zis, teritoriu curat albanezesc Satele bulgăreşti de-alungul şoselei Florina-Biglişti [1]) constitue o prelungire a elementului slav din Macedonia vestică, până la graniţa teritoriilor albaneze De asemenea cele trei comune Mboria, Drenova, Boboştiţa reprezintă ultima prelungire a elementului slav ajuns până aproape de povârnişul munţilor albanezeşti Nu vorbesc despre Români, care, ca element flotant, se găsesc răspândiţi pretutindeni

23 Fărşeroate din Coriţa

In ce priveşte, mai întâi, pe Fărşeroţi, pentru ca să poţi cunoaşte tipul lor, nu ai neapărată nevoie să cutreeri toată Albania centrală Este destul să asişti în zilele de târg la Coriţa In acest oraş, alături de Fărşeroţi, ai prilejul să cunoşti şi pe Moscopoleni Dacă ai posibilitatea să te duci şi în Moscopole, atunci îi poţi cunoaşte şi la ei acasă Dar chiar cei din Coriţa ajung spre a-ţi puteà face o idee despre deosebirea care există între unii şi alţii

Fărşerotul, aşà cum l-am cunoscut pentru întâia dată în târgul din Coriţa şi am continuat să-l studiez în interiorul

---

[1]) *Biglişti*, după cum arată şi numele, a fost, la origine, o comună bulgărească Astăzi aproape mai toţi Bulgarii sânt albanizaţi Se găsesc numai câtevà familii cari continuă să vorbească bulgăreşte

www.dacoromanica.ro

Albaniei, este mai desgheţat decât toţi Românii din Peninsula Balcanică El este foarte mobil, cu mişcări degajate, spontan la vorbă şi cu o bogăţie de gesturi, în care poate numai Grecul îl întrece Statura lui este mijlocie. Pe mulţi i-am văzut cevà mai scunzi, însă aproape toţi bruni, cu trăsăturile regulate, cu ochii negri şi cu privirea ageră. Peste tot, ca înfăţişare, el reprezintă poate tipul cel mai frumos la tulpinile româneşti din nordul Peninsulei Balcanice. Când se tocmesc în piaţă, ei vorbesc tare, căutând prin orice mijloace să convingă pe cumpărător Femeile lor nu se deosebesc de bărbaţii Ele sânt mult mai sprintene decât Grămostencele din comuna Livădz, pe care le-am văzut în călătoria mea din Meglen Numai că sunt prea muncite. De aceea ele pierd foarte mult din frumuseţea lor şi, din acest punct de vedere, sânt inferioare bărbaţilor

Faţă de acest tip, poate, unic între Românii din Peninsula Balcanică, pentru care Weigand a afirmat că „el se poate compară cu soldatul legionar roman" [1]), Moscopoleanul se deosebeşte mai întâi prin lipsa de rusticitate în apucături şi în mişcări, aceasta nu numai la cei aşezaţi în Coriţa, ca elemente orăşenite, ci şi la Moscopolenii din sat Moscopoleanul nu vorbeşte tare şi nici nu trece peste măsura gesturilor obicinuite In afară de aceasta, ca temperament, el este mult mai liniştit, iar în vorbă foarte măsurat In special femeia moscopoleană îţi face impresia unei matroane Chiar la ţară, în Moscopole, ea umblă îmbrăcată orăşeneşte, purtând pe cap un „cimber" negru, iar pe corp o rochie neagră, peste care vine o scurteică, iarna captuşită cu „ilmadz", iar vara fără căptuşeală. In ce priveşte statura, n'am putut face o deosebire între unii şi alţii Ca toţi Românii din Peninsula Balcanică, ei au o statură mijlocie, la unii chiar peste mijlocie, cu culoarea feţii mai puţin brună decât la Fărşeroţi Aceştia par pârliţi la faţă şi din pricina

[1]) „Der Vergleich mit einem romischen Legionssoldaten ist ganz am Platze" (Weigand, *Die Aromunen* I p 259)

www.dacoromanica.ro

drumurilor Printre Moscopolenı am văzut şı tıpurı blonde Intre Fărşeroţı, acestea sânt rare de tot

Cu totul altfel se prezintă Albanezıı In prima zı, când am ajuns la Coriţa, am avut prılejul să-ı cunosc în număr mai mare în restaurantul otelului la care de scinsesem Erau vreo treızecı de persoane, toţı Albanezi Tıpul lor m'a surprıns, mai întâi, prın culoarea feţıı, după aceea şı ca statură. Albanezul nu este blond de tot, însă de culoare maı deschısă, care îl deosebeşte de Aromân De asemenea el este de statură mai înaltă Cu cât înaintezı maı în spre nordul Albanieı, cu atât daı de staturi şì maı înalte Eu nu m'am dus decât numai până în Durazzo şı Tırana Insă toţi aceıa pe care i-am întâlnıt în drumul meu, începând dın Elbasan, Cavaia, Pekini, etc , erau înalţı şı uscăţıvı Mulţı dın eı îmi amınteau tipul Sârbului Pe Sârbi îi văzusem în număr mare la Salonic, în tımpul marelui război, când armata sârbă dın insula Corfu, refăcută, trecea prın Salonic spre granıţa Serbiei

DE LA CORIŢA LA ELBASAN

DRUMUL SPRE FOGRADEŢ — LACUL OHRIDA MĂNĂSTIREA SFÂNTUL NAUM — COMUNA LINI

A doua zi dimineaţa, la ora 4, am plecat dın Corıţa, luând drumul spre Pogradeţ Maı întâi o luarăm pe şoseaua care duce spre Florına, continuându-ne drumul spre mıazănoapte până spre Dışnıţa şı Pleasa, pe unde trecuserăm la sosirea noastră în Coriţa. După aceea, apucând drumul în spre apus, am lăsat lacul *Malıc* la stânga, începând să suim pe povârnişurile muntelui *Sucha* Cum am ajuns la o înălţıme de vreo sută de metrı, dintr'odată apărù înaintea noastră marele lac *Ohrıda*, cu faţa lui întınsă ca o pânză de argınt Am făcut semn şoferului să mâne mai încet, spre a puteà gustà dın frumuseţile unei privelıştı cu adevărat încântătoare. De la înălţimea în care ne găseam, îı puteam vedeà toată întınderea. Noı fiind

www.dacoromanica.ro

la extremitatea lui sudică, nu puteam zări cu ochiul liber decât ţărmurile din dreapta şi din stânga lui Extremitatea nordică se pierdeà în zare, acoperită de o ceaţă deasă, care încet-încet începeà să se ridice Acum începem să coborîm de pe deal Suprafaţa apei ia dimensiuni şi mai mari, iar pe ţărmul stâng al lacului, în spre răsărit, apare vestita mânăstire *Sfântul Naum*, îmbrăcată în haina

24 Pogradeţ

ei albă ca zăpada şi înconjurată cu atâta verdeaţă, care se oglindeşte în faţa lucie a lacului limiştit Nu sântem decât la şapte km departe de ea De aci înainte drumul merge coborînd, pe o şosea bine îngrijită, până ajungem la ţărmul lacului Mai mergem încă vreo trei km şi ajungem în Pogradeţ Aci ne oprim puţin ca să vizităm orăşelul.

Pogradeţ (alb *Porades*) se întinde în formă de amfiteatru pe panta unui deal înalt, în faţa lacului Ohrida De la Pogradeţ până la mânăstirea Sf Naum nu sânt decât 4—5 km Locuitorii din Pogradeţ n'au voie să se ducă la mânăstire, deoarece ea se află pe teritoriu sârbesc Iugoslavia şi-a întins graniţele, în această parte a Peninsulei, atât de adânc în teritoriile albaneze, încât bieţii locuitori din împrejurimi, care altă dată erau obicinuiţi în fiecare

www.dacoromanica.ro

an să facă pelerinaj la mânăstirea din Ohrida, acum, din pricina greutăţilor ce li se fac la trecerea frontierii, se mulţumesc numai s'o admire din depărtare

Astăzi Pogradeţ este reşedinţa subprefectului din Coriţa. Are vreo 450 de case cu 2500 de locuitori aproape toţi Albanezi, dintre care mai mult ca jumătate sunt ortodocşi In Pogradeţ sânt şi 30 familii româneşti Toţi sunt Fărşeroţi veniţi din interiorul Albaniei Stând de vorbă cu doi bătrâni, care veniseră cu lână în târg, am aflat că aproape mai toţi sânt din *Colonia* şi *Muzachia* Graiul lor nu se deosebeşte de acela al celorlalţi Fărşeroţi, pe care i-am studiat în Corita

După ce am vizitat tot oraşul, mi-am continuat drumul De astădată şoseaua ne duceà de-alungul lacului Ohrida, trecând pe lângă cătunele albanezeşti cu locuitori musulmani *Mănilişti*, *Udănişti*, şi *Piscupati*, până când am ajuns în comuna mai mare *Limi* Drumul cu maşina, cu iuţeală potrivită, de la Pogradeţ până la această comună este aproape de două ore *Limi* are aproximativ 150 de case cu locuitori albanezi, dintre care jumătate sânt creştini ortodocşi, jumătate musulmani Profitând de faptul că, la intrarea noastră în sat, se găseà un grup de bărbaţi şi femei la petrecere, am oprit maşina, ca să ne aprovizionăm cu apă

Intrând în vorbă cu ei, mi-au arătat că satul lor este singurul cu locuitori albanezi creştini De aci înainte, cu cât înaintăm pe interiorul Albaniei, cu atât elementul creştin dispare Intrebându-i dacă toţi Albanezii sânt din localitate, mi-am răspuns că unii sânt veniţi din interiorul Albaniei Dintre Albanezii musulmani sânt câtevà familii care îşi trag originea din comuna *Şămitra* (alb *Shëmitra* din lat *sanctus Demetrius*), ţinutul Gramş, în judeţul Elbasan

După o oră şi mai bine de popas, am pornit mai departe de astădată în spre apus, urcând în pantă un deal care se ridicà dinaintea noastră De pe acest deal ne-am aruncat privirile încă odată asupra lacului Ohrida, care se vedeà

www.dacoromanica.ro

acum în întreaga lui întindere Mi-aduceam aminte de aceeaşi impresie pe care am avut-o în 1900, când, într'o excursie făcută cu mai mulţi profesori de la liceul român din Bitolia pe muntele Peristera, ajungând pe vârful muntelui, am avut în faţa noastră lacul *Prespa* Vedeam cu ochiul liber aproape toate aşezările omeneşti din prejurul lacului Numai oraşul Ohrida, care se află aşezat la extremitatea nordică a lacului Ohrida, nu se vedeà Acum, de pe înălţimile dealului în care ne găsim, zărim în depărtare şi oraşul Ohrida, învăluit într'o ceaţă uşoară De la mânăstirea Sf Naum până în Orhida, în linie dreaptă, nu sânt decât treizeci de chilometri Insă urmărind drumul de pe ţărmul lacului, distanţa trece de patru zeci de chilometri Mai în spre stânga, la extremitatea nordică a lacului şi numai la o depărtare de vreo zece chilometri de Ohrida se vede orăşelul *Struga*, locuit de Bulgari, Albanezi şi Români

Acum încet-încet suim pe cotiturile muntelui *Mocra*, care se înalţă majestos în faţa noastră Intrăm în vechea şosea *Via Egnatia*, care uneà, pe vremuri, Dyrrachium cu Thessalonike Ea porneà din Durazzo, de pe ţărmul Adriaticei, treceà prin Elbasan, şi, ajungând în punctul în care ne găsim noi, o luà împrejurul lacului Ohrida, trecând prin Struga, Ohrida, Bitolia, de unde apoi, prin Edessa-Vodena, ajungeà la Salonic Pe acest drum am umblat după ce am ajuns la Tirana

Până în comuna Lini mai întâlneam câte un cătun în drum De acì înainte până în Elbasan nu se vede nimic Dacă n'ar fi să dăm de câte un grup de chervanagii fărşeroţi, care vin cu mărfurile lor spre Corıţa, tot ţinutul, cu frumuseţile lui sălbatece, ar părea pustiu

După o oră de drum, tot continuând direcţia spre apus, ajungem la izvoarele râului *Şcumbi* De aici se văd cu ochiul liber înălţându-se spre miază-zi munţii *Camia*, mult mai înalţi decât *Mali thatë* din ţinutul Corıţa Şcumbi izvorăşte din aceşti munţi, curge în spre direcţia de miazănoapte până aproape de comuna Dżura, aproape

www.dacoromanica.ro

de Elbasan, după aceea o ia în spre apus și se varsă în Adriatica Acum mergem de-alungul văii acestui râu, a cărei lărgime nu trece peste 10—15 metri Apa pe alocuri nu este adâncă și râul curge lin strecurându-se printre codri care ajung la înălțimi destul de mari Ori de câte ori trecem

25 Căstrănioți

peste un pod, ne ținem bine de automobil, de teamă ca să nu ne prăbușim în apă Podurile de-alungul acestui râu sânt făcute din stâlpi și traverse atât de subțiri, încât, la prima vedere, ai impresia că treci peste niște punți de chibrituri In fine, ajungem în comuna Džura și, fără a ne opri, ne continuăm drumul mai departe pe șoseaua care șerpuește dealungul râului Pe la amiazi, sântem în Elbasan, patria lui Christoforidi.

www.dacoromanica.ro

4 DE LA ELBASAN LA TIRANA

ORAŞUL ELBASAN – ALBANEZII MUSULMANI BEKTAŞI ŞI MEVLEVI – NUME DE LOCALITĂTI DE ORIGINE CREŞTINĂ – APOSTAZIA LA ALBANEZI – MENTALITATEA ALBANEZULUI MUSULMAN – PEKINI – CAVAIA

Elbasan, cel mai nou dintre oraşele vechi din Albania, nu este aşà de mare El numără zece mii de locuitori, dintre care peste o mie sânt Români, iar restul Albanezi musulsulmani Este aşezat pe o câmpie acoperită cu păduri de măslini Oraşul este drăguţ pe din afară, din pricina vegetaţiei abundente pe care i-o dau pădurile de măslini Cum pătrunzi înăuntru, ai impresia că te găseşti într'un oraş din Asia centrală Chiar de la intrare în oraş, pe ulita principală, nu vezi decât două şiruri de ziduri lungi străpunse la distanţe mici de câte o poartă, în dosul cărora se ascund case scunde şi urîte, fără nici o fereastră pe stradă In centru, unde se găseşte piaţa, se mai află clădiri cevà mai răsărite Dar peste tot, impresia ce-ţi face oraşul este sumbră şi te-ai simţì fericit, dacă ai puteà scăpà fără să fii nevoit să înoptezi în oraş

Elbasan este centrul foştilor Albanezi creştini de altă dată, care, după ocuparea Albaniei de către Turci, au trecut în massă la islamism Chiar oraşul este o creaţiune a sultanului Mahomed II

După religiune, poporul albanez se împarte în două Albanezi creştini, al căror număr abia dacă trece peste 200.000 — vorbesc numai despre Albanezii din Albania — şi Albanezi musulmani, care trec peste 500 000 Dintre creştini o treime sânt catolici

După regiune, Albanezii musulmani ocupă mai mult centrul Albaniei, iar creştinii ortodoxi sudul, în extremitatea nordică se găsesc Albanezii catolici

Intre Albanezii creştini şi Albanezii musulmani se găsesc aşà numiţii *bektaşi*, o sectă a Albanezilor musulmani, care sânt pe jumătate creştini pe jumătate musulmani, şi cred în metempsihoză. Centrul lor este Elbasan Dar, deşì numărul lor nu trece peste 6 – 7 mii, ei sânt răs-

www.dacoromanica.ro

pândiți de la Croia până în Arghirocastru. Bektașii trec printre Albanezii musulmani de schismatici pentru că ei,

26 Căstrăniot

deși cred în marele profet, nu disprețuesc nici învățăturile lui Hristos Mai puțin numeroși decât Bectașii sânt *Mevlevii*, o altă sectă de Albanezi musulmani, care se

www.dacoromanica.ro

deosebesc de cei dintâi în ritual şi mai ales în felul cum îşi fac rugăciunile [1])

Albania fiind, după expresia lui Iorga, o ţară pe jumătate italiană, ca una care, în întreaga ei configuraţie geografică, ţine de Italia [2]), la început, ţinea de biserica de la Roma In sec. IV întâlnim în Scutari pe episcopul Bessus [3]) Abia în secolul al VIII, când împăraţii bizantini au reuşit să-şi întindă dominaţia până în partea de miazănoapte a ţării, legăturile dintre biserica albaneză şi biserica romană fură întrerupte, iar episcopii din regiunea Scutari fură supuşi jurisdicţiunii mitropolitului din *Durăs* (Durazzo) Această stare a ţinut până în sec. XI, când biserica de la Roma reuşì să înfiinţeze un arhiepiscopat în Antivari, care există şi astăzi, şi de care ţin toate episcopatele din nordul Albaniei. De acì înainte influenţa bisericii ortodoxe se mărginì numai în centrul şi sudul Albaniei, prin mitropolia de la Ohrida, care în 1762 fu unită cu Patriarhatul din Constantinopole [4])

Din acest punct de vedere, ceea ce interesează pe cercetător este faptul că, mai mult ca în orice altă ţară din Peninsula Balcanică, creştinismul albanez, redus azi la proporţii aşà de mici, altă dată a dus o viaţă foarte intensă. Despre aceasta ne dau lămuriri nu numai terminologia bisericească care, ca şi la Români, este de origine creştină, [5]) ci mai cu seamă mulţimea numelor de localităţi luate din domeniul religios In privinţa aceasta Albania poate fi socotită ca ţara cea mai bogată în nume de localităţi de origine creştină veche Pe unde trecì, trebue să dai de câte un

[1]) T. SELENICA. *Shqipria më* 1927, p CXLVII, ANTONIO BALDACCI, *L'Albania*, p 299

[2]) N IORGA. *Istoria războiului balcanic*, lecţii ţinute la Universitatea din Bucureşti, 1925, p 43

[3]) A DEGRAND. *Souvenirs de la Haute-Albanie* Paris (1901) p 269

[4]) CONST JIRECEK, *Albanien in der Vergangenheit* în *Illyrish-Albanische Forschungen* de Dr Ludvig von Thallóczy

[5]) Cf cuvintele *prift, shënt, kështërë, meshë, liter*, etc. din lat presbiter, sanctus, cristianus, missa, altarium etc (Vezi despre aceasta R HELBIG *Die italienischen Elemente im Albanesischen*, p 104)

www.dacoromanica.ro

nume local, botezat după numele unui sfânt Şi ceea ce pare şi mai important, este faptul că cele mai multe nume din domeniul religios se găsesc tocmai în ţinuturile în care elementul creştin a fost silit de către Turci să treacă la islamism.

Astfel, pe când în părţile de miazănoapte ale Albaniei, de unde creştinismul a iradiat pentru întâia dată nu numai în Albania ci şi în întreaga Peninsulă Balcanică, avem numai două nume de localităţi. *Şănghini* (alb *Shëngjini*), derivat din *şăm* (lat sanctus) şi *Ghini* (lat Iohannes), în districtul Fandi din ţinutul Mirdita, şi *Şănmriia* (alb *Shënmrija*) derivat din lat sancta Maria, în districtul Mal i zi (muntele negru) din ţinutul Puka, amândouă în regiunea Scodrei, din contră, în ţinuturile Tiranei şi Elbasanului, în care elementul creştin este representat numai prin Aromâni, avem 15 nume de localităţi. Dintre acestea în Elbasan întâlnim · *Şămili* (alb *Shëmilli*) „sfântul Ilie", o comună mare situată în districtul Cermenica, cu o populaţie albaneză de religie musulmană Cu numele *Şămili* există în ţinutul Elbasan şi un cătun mic locuit de Albanezi mahomedani ca şi un nume de munte *Kodra e Şimilit*, „codrul lui Sfântul Ilie" După aceea *Şămitra* (alb *Shëmitra*) „sfântul Dumitru", comună în districtul Gramşi, locuită numai de Albanezi musulmani *Şincola* (alb *Shinkolla*) „sfântul Niculae" (cf dacor „*Sânnicoară*"), comună situată aproape de orăşelul Pekini, în drumul de la Elbasan spre Cavaia, cu locuitori numai musulmani, *Şinapremte* (alb *Shinapremte*) „sfânta Vinere" (*premte* în alb „Vineri") un cătun de 15 case Alte două cătune cu numele *Şinapremte* se găsesc în Arghirocastru, iar un munte *Komja Şănpremte* există în ţinutul din Elbasan. De asemenea *Şinioni* (alb *Shînjoni*) „sfântul Ion" şi *Şinghini*, care se găsesc şi în regiunea Scodrei In afară de acestea, avem şi două formaţiuni mai nouă, probabil, refăcute după cele vechi, *Şinelmas* (alb *Shinelmas*) din *şin* „sfânt" şi Elmas nume turcesc, un

www.dacoromanica.ro

cătun mic în care se găsesc şi creştini, *Şimrizà* (alb. *Shimrizà*) „Sfântul Riza", cu locuitori numai mahomedani

In Tirana avem următoarele trei nume de localităţi, *Şănghini* „Sfântul Ioan", despre care s'a vorbit mai sus Cel mai marel este *Şănghini e madh* (Sfântul Ioan cel mare), iar celelate două mai mici *Şănghini e vogăl* (Sfântul Ioan cel mic) şi *Şănghini*, toate situate în apropiere de Tirana şi cu populaţiuni musulmane *Şănghergi* „sfântul Gheorghe" poartă numele suprefecturei din Tirana Un *Şănghergi* se află şi în Malacastra *Şămrija* (alb *Shemërija*) din lat Sancta Maria, comună mărişoră în districtul *Şănghergi* Un munte cu numele *Şămări* (alb *Shënmëri*) se găseşte în Mat din ţinutul Dibra *Şinkolla* (alb *Shinkolla*) în ţinutul Petrela în Tirana, astăzi un cătun cu câtevà case

Coborînd în părţile din spre miazăzi, numărul numelor de localităţi cu nume creştin scade In schimb, numărul Albanezilor musulmani, care locuesc în ele se măreşte.

Incepând de la răsărit spre miazăzi, în ţinutul Coriţa avem un singur nume *Şăncolassi* (alb *Shënkolassi*) „sfântul Nicola" din districtul Biglişti Este locuit numai de Albanezi mahomedani

In ţinutul Berat avem şapte nume de localităţi *Şingergi* (alb *Shingiergi*) „Sfântul Gheorghe", cătun situat în Ţarcani din Malacastra, locuit numai de albanezi musulmani, *Şingergi*, cătun cevà mai mare decât cel dintâiu în Libofşa din Luşnia, locuit numai de creştini. Alte două *Şănghergi* sânt situate unul în Nicai-Merturi din Tropoia, altul în Bituci din acelaşi ţinut Primul are locuitori creştini, celălalt locuitori musulmani Două cătune poartă numele *Şinpetăr* (alb *Shinpietër*) „sfântul Petru", locuite de Albanezi creştini şi musulmani. Un alt *Şămbetra* (acelaş cu *Şinpetăr*) se află în Berat, pe muntele Tomor Un nume de munte *Şănpietăr* (alb. *Shënpietër*) există în Mat, în ţinutul Dibra In

www.dacoromanica.ro

fine *Şincolassi*, despre care au vorbit mai sus, se află situat în Libofşa din Luşnia, cu locuitori creştini In afară de acestea, mai avem două formaţiuni nouă *Şinelmasi* (Sf Elmaz) în Luşnia, cu un mic număr de locuitori musulmani, şi *Şinimlachi*, (Sf Imlachi) cevà mai mare, situat în Libofşa, cu locuitori creştini

In Arghirocastru avem numai trei comune cea mai mare este *Şinapremtia* (alb *Shinapremtia*) „Sfânta Vinere" în regiunea Gramş, cu locuitori musulmani *Şănvasili* (alb *Shënvasili*) „Sfântul Vasile", sat cevà mai mare, situat în Delvin şi *Şănandriţa* (alb *Shënëndrica*) „Sfântul Andrei" (diminutiv) în Ciameria, amândouă locuite numai de Albanezi creştini In ţinutul Curveleş din Arghirocastru se mai află un nume de munte *Şăndreniţa* (alb *Shëndrenica*), identic cu Şănăndriţa

Trecerea poporului albanez la islamism nu s'a efectuat dintr'odată Ea a ţinut veacuri de arândul După Hopf, cei dintâi care, după moartea lui Scanderbeg, au îmbrăţişat islamismul cu scopul numai de a-şi păstrà privilegiile avute din timpul Albaniei libere, au fost şefii de clanuri. După ei a urmat poporul Acesta nu şi-a părăsit credinţa strămoşească decât numai de frica beilor turcilţi In afară de aceasta, cu trecerea lor la mahomedanism, ei ajungeau stăpânitorii raialelor creştine, înzestraţi cu atâtea pământuri cât puteau să prade de la fraţii lor rămaşi creştini Astfel ţinutul Cermenica din Elbasan a îmbrăţişat mahomedanismul în timpul revoluţiei franceze, iar cea mai mare parte din Laberia, abia la începutul sec XIX, în timpul lui Ali-Paşa Acei dintre creştini care nu voiau să treacă la islamism, din catolici se făceau ortodoxi Numai Mirdiţii şi Malisorii din nordul Albaniei şi-au păstrat cu arma în mână confesiunea catolică Albanezii din Himara au rămas creştini până în secolul XVIII Abia după aceasta, au trecut la islamism [1])

De altfel, sentimentul religios la Albanezi fiind mai

[1]) Vezi FAN S NOLI. *Historia e Skenderbeut*, cap IV, p 271

www.dacoromanica.ro

superficial decât la celelalte popoare balcanice, cazurile de apostazie la ei au fost mult mai frecvente In privinţa aceasta Pouqueville, în opera sa *Voyage dans la Grèce*, ne povesteşte o întâmplare care ilustrează perfect de bine uşurinţa cu care Albanezii treceau de la creştinism la mahomedanism In 1760, locuitorii creştini ai unui întreg ţinut dintre Berat şi Premeti, în care se aflau vreo 36 de sate, suferind prea mult din partea Albanezilor musulmani din satele vecine, voiau neapărat să scape odată de nenorocirile care îi ameninţau Intru cât Paştele se apropiau şi ei intrau în postul mare, s'au decis să ţină postul cu toată stricteţa, crezând în felul acesta că Dumnezeu le va veni în ajutor, ca să-i scape de fraţii lor musulmani Insă Paştele veniră şi soarta lor rămase tot aceeaşi Atunci, după o înţelegere comună, au chemat pe hogea din localitatea vecină şi imediat au trecut la mahomedanism A doua zi, înarmându-se până în dinţi, s'au repezit asupra satelor de unde le veneà necazul Acum ei erau mahomedani şi puteau să se răzbune ! Altă dată un întreg trib din valea Drinului a trecut la islamism, pentru motivul că preotul dintr'o comună mai mare nu începuse slujba religioasă la biserică la ora fixată de şeful tribului. Cazurile se pot înmulţi la infinit [1]) Fapt cert este că poporul albanez a fost predispus la apostazie mai mult decât ceilalţi creştini din Balcani, în special, decât Românii, care trăiau în nemijlocită atingere cu ei. Iar această predispoziţie nu veneà atâta din dorul de a-şi păstrà libertatea, cum interpretează Albanezii musulmani, cât din dorinţa de a continuà mai liber actele lor de brigandaj.

Roadele acestei apostazii se văd astăzi în gradul mai înapoiat de cultură, în care se găsesc musulmanii Albanezii care au avut nenorocirea să treacă la islamism, odată cu noua credinţă, îşi însuşeau şi viaţa stăpânitorilor orientali

[1]) Vezi despre aceasta Fr Gibert, *Les pays d'Albanie et leur histoire*. Paris, 1914, p 36 sqq şi Paul Siebertz, *Albanien und die Albanesen*. Wien 1910, p 108 sqq

www.dacoromanica.ro

care, fără multă muncă, aşteptau să le vină totul de a gata. Duhul oriental a pătruns atât de adânc în firea Albanezului mahomedan, încât rămâi uimit de prefacerea la care a fost supus. Pentru ca cineva să poată vedeà această deosebire, nu este nevoie să străbată toată Albania Ajunge să viziteze un oraş locuit de Albanezi mahomedani — cum ar fi Elbasan sau chiar Pekini — şi unul locuit de Albanezi creştini — cum ar fi Corıţa sau chiar Berat. In cele dintâi va vedeà tipul celui mai înapoiat oraş asiatic, în cele din urmă va da de un progres simţitor în întreţinerea mai curată a străzilor ca şi în aspectul clădirilor

Şi, după cum această deosebire confesională a lăsat urme adânci în firea Albanezului, tot aşà ea a reuşit să-i schimbe şi mentalitatea Albanezul mahomedan se socoteşte mai întâi turc şi după aceea Albanez In privinţa aceasta, după cât am putut înţelege, mare încurcătură îi aduce limba. El îşi aduce aminte că nu este Turc, numai când vorbeşte albaneze şte şi nu ştie să spună nici o vorbă turcească. Dar rău îi pare că nu ştie turceşte Desigur că şi în privinţa aceasta trebue făcută o deosebire între Albanezul orăşean, mai înaintat în cultură, şi ţăranul incult Sânt foarte mulţi dintre cei dintâi cari îşi dau seama de situaţia lor nenorocită, creată numai de religie La aceştia nu se poate vorbì despre fanatismul turc Cu toate acestea, nici ei nu-şi schimbă bucuros calpacul negru, care nu-i decât un simplu fes turcesc, cu pălăria europeană Totuşi trebue să recunoaştem că, sub actualul regim, se depun silinţe uriaşe pentru apropierea dintre musulmani şi creştini Pentru a evità fricţiunile ce s'ar puteà produce la anumite ocaziuni între unii şi alţii, după noua constituţie, micul regat nu are o religie de stat ,,Te gjth fet e besimet ne vendin tone, jane te nderuara dhe liria e usthtrimit dhe e praktimit te jashtme te tyre esht e siguruar" (în ţara noastră orice credinţă este respectată şi libertatea exerciţiului ca şi practicarea ei în public este asigurată). De asemenea n'am putut constatà nicio neînţelegere între creştini şi musulmani în chestii religioase. Din contră, în ziua când

www.dacoromanica.ro

biserica ortodoxă albaneză a reuşit să se emancipeze de Patriarhia din Constantinopole declarându-se biserică autocefală, actul a fost salutat cu o egală bucurie atât de Albanezii creştini cât şi de cei mahomedani

Această silinţă de înţelegere se poate urmări mai ales în literatura Albanezilor musulmani „Şchipitarul este Şchipitar, înainte de a fi musulman sau creştin Ce a fost atunci când a avut credinţa lui proprie, credinţa Pelasgilor, aceea fu şi în momentul când a trecut la creştinism, şi tot aceea a rămas când a îmbrăţişat mehomedanismul Pe Şchipitar credinţa nu l-a schimbat de loc, căci el întotdeauna a pus şi pune naţionalitatea înaintea credinţei" [1]) In manualele lor de religie, au un capitol special pentru viaţa şi învăţăturile lui Isus, încheind că, dacă religia creştină ne învaţă să câştigăm viaţa viitoare, religia mahomedană ne îndeamnă să ne câştigăm atât pe cea de astăzi, prin apărarea patriei, cât şi pe cea viitoare, prin fapte bune [2])

Dar dacă Albanezul creştin sau musulman este lipsit de adevăratul sentiment religios, în schimb el şi-a păstrat aceeaşi noblete de suflet, atunci când un străin se vede nevoit să-i ceară ospitalitatea Pentru Albanez nu există zi mai fericită decât aceea în care a putut găzdui şi ospăta pe un strein Şi tot aşà nu-i durere mai mare pentru el decât atunci când, primind pe un nenorocit în casă, din cauza sărăciei, n'a avut cu ce să-l ospăteze In privinţa aceasta se povesteşte un caz tipic, care ilustrează de minune mărinimia sufletului albanez In ţinutul *Şcodra* (Scutari) stăpânea pe vremuri vestitul satrap Mustafà paşa, numit Buşatlì Intr'o bună zi i-au adus înainte pe un brigand vestit, care băgase spaima în Albania de nord Satrapul,

---

[1]) „Shqiptari esht Shqiptarp erpara se te jete Myslıman a i Krishtei C-ka kene kur kish besen e tij, besen e Palasgevet, ay qe si u be Krishter, av esht edhe si mori besen e Muhamedit Shqiptarin feja nuk e ka ndryshuar fare, se ky, perpara fese, ka vene e ve kurdohere kombesin" (T Selenica, ib, p CVI)

[2]) Ct *Dijeni Pratícke Besimtare*, Shkoder, 1927, p 88

www.dacoromanica.ro

mulţu mit că a putut, în fine, pune mâna pe el, fără să-l judece, i-a comunicat sentinţa de moarte Insă văzând pe brigand prea puţin impresionat, l-a întrebat dacă a fost vreodată în viaţa lui mai amărît decât în clipa când i-a comunicat sentinţa de moarte „da, răspunse brigandul, într'o zi când mi-a venit în casă un străin şi n'am avut nici pâine să-l ospătez"

In Elbasan ne-am oprit ca să prânzim. După masă am făcut o plimbare prin oraş, întovărăşit de domnul Becea

27 Drumul Elbasan-Pekini

Anton, vechiu absolvent al liceului român din Bitolia şi senator în parlamentul albanez, după aceea ne-am pregătit de plecare La întoarcere trebuia să trecem din nou prin acest oraş De aceea, fiind grăbiţi ca să ajungem mai repede la Cavaia, unde doream să ne oprim cevà mai mult, după două ore de popas ne-am suit în maşină pornind din nou la drum

Drumul de la Elbasan la Cavaia merge până la un punct de-alungul râului Şcumbi După aceea, luându-o cevà mai spre miazănoapte, trece prin regiuni muntoase.

După o oră şi cevà de călătorie numai de-alungul albiei râului Şcumbi, am ajuns în orăşelul *Pekini*. Este reşedinţa

www.dacoromanica.ro

subprefectului din Elbasan şi numără vreo 200 de case cu 1500 de locuitori, toţi Albanezi musulmani După înfăţişare, Pekeni este un simplu târguleţ Lăsat în voia soartei, în ce priveşte curăţenia străzilor şi îngrijirea clădirilor, el se prezintă mai înapoiat decât Elbasan Primind informaţiuni că în Pekini nu se găseşte nicio familie de Români, n'am stat prea mult pe loc, continuându-ne călătoria mai departe După un drum de o oră, am ajuns la *Cavaia*

In hanul în care am descins se aflau şi câteva familii de Fărşeroţi, originare din călivele *Batai* şi *Vila* Intrând cu ei în vorbă ca să-mi însemnez particularităţile de limbă, am aflat că nu le mai merge bine cu cărăvănăritul. Ei mi se plângeau că nu mai pot câştigà aproape nimic cu transporturile. Marea concurenţă pe care le-o fac autocamioanele este pe punctul de a desfiinţà aproape cu desăvârşire transportul cu chervanele, care se află exclusiv numai în mâinile Fărşeroţilor

Intr'adevăr, în Albania, din cauza lipsei de căi ferate — în toată ţara nu circulă niciun tren ! — automobilismul a luat în anii din urmă o desvoltare atât de mare, încât călătorind cu maşina pe şoselele care leagă centrele mai mari, ai impresia că te afli într'o ţară din Occident Numai după ce ieşi din munţi şi dai de oraşele Elbasan, Pekini, Cavaia şi chiar Tirana, simţi că te găseşti în extremul Orient.

In timpul călătoriei mele, aproape toate şoselele se reparau. Şoseaua principală, care leagă capitala de Elbasan şi Corıţa, nu este mai rea decât o şosea din arterele principale din ţară De asemenea şoseaua Berat-Fieri, isprăvită numai cu un an înainte de călătoria mea, este bună Numai şoseaua de la Durazzo spre Berat este foarte rea, iar podurile, după propriile mele constatări, se găsesc într'o stare lamentabilă.

Când cea mai mare parte din şoselele de pe arterele principale vor fi în stare să înlesnească circulaţia automobilelor, atunci se va isprăvì cu chervanagiîâcul Românilor noştri Ei văd de pe acum acest lucru, şi mulţi dintr'înşii şi-au

www.dacoromanica.ro

vândut catârii, ca să-și cumpere oi, sau să se ocupe cu negoțul

Spre seară am ieșit să vizitez orașul Cavaia este mult mai mare decât Pekini Are 1300 de case, cu un număr de 6300 locuitori, dintre care 5000 sunt Albanezi musulmani, iar restul de 1300 Albanezi creștini și Români Ca înfățișare, orășelul este cevà mai civilizat de cât Pekini Numărul Românilor din acest oraș nu trece peste 500 de suflete. Dintre ei foarte puțini sânt Fărșeroți Cei mai mulți

28 Cavaia

sânt veniți de prin satele din Ohrida, unii chiar din apropierea orașului Corița

In Cavaia am găsit mai multă mișcare decât în Elbasan In ziua în care am sosit, deși nu erà zi de târg, piața erà destul de animată Intregul negoț este în mâna Aromânilor Ca situație materială, sânt unii din ei care stau mai bine decât cei mai cu stare Români din Tirana

A doua zi dimineața am pornit spre *V i l a* Cătunul este locuit de Albanezi musulmani și Români, toți reprezintă 160 de suflete Fărșeroții, aproape mai toți, erau plecați din comună După informațiunile ce mi s'au dat, numărul Fărșeroților din împrejurimile Cavaiei abia se ridică la 400

www.dacoromanica.ro

de suflete Altă dată erau mai mulţi Ei se găsesc în continuă mişcare, astfel încât numărul lor se schimbă uşor numai în zece-douăzeci de ani Hahn, vorbind despre Românii din împrejurimile Cavaiei, dă cel puţin zece sate româneşti ! „In dem Thale von Kawaja finden sich, ausser der stadtischen Colonie, wenigstens 10 walachische Dorfer“ [1]) Aceste sate despre care vorbeşte Hahn au fost desigur aşezări de călive pe lângă comunele locuite de Albanezi, aşà cum sânt şi astăzi aşezările Fărşeroţilor din Batai şi Gresa Pe la amiazi m'am întors în Cavaia

Seara pe la ora 7 am plecat din Cavaia, continuând drumul mai departe Abià am apucat direcţia spre apus, şi marea a început să se zărească După un sfert de oră ne apropiem de ţărmul Mării Adriatice Acum o luăm de-alungul ţărmului, trecând pe lângă oraşul Durazzo, pe care îl lăsăm la stânga. Seara pe întunecate, intrăm în Tirana, capitala Albaniei, coborînd la Otel Continental

5 DE LA TIRANA LA DURAZZO

TIRANA – AROMÂNII DIN TIRANA – ASPECTUL ORAŞULUI – INFLUENŢA ITALIANĂ – RENAŞTEREA ALBANIEI – LIGA DIN PRIZREN – BESA SHQIPITARE – SOCIETATEA ALBANEZĂ DIN CONSTANTINOPOLE – SOCIETATEA „BASHKIMI“ – REVOLUŢIA DIN COSOVA (1910) – MBRET WILHELM I PARÈ – APARIŢIA LUI AHMED MUHTAR ZOGOLLI, ACTUALUL ZOGU I, MBRET I SHQIPITARÈVE – DURAZZO

Obosit de un drum atât de lung, seara n'am putut vedeà oraşul decât din balconul camerei de la otel In faţa mea aveam „Geamia e madhe“, iar în dosul ei, mai spre stânga, se ridică coama unui munte, la poalele căruia se află aşezată Tirana

A doua zi dimineaţa m'am sculat să vizitez oraşul Cum am ieşit pe poarta otelului, am dat de un grup de băieţi şi fete care vorbeau româneşte De la ei am aflat mahalalele în care locuesc Românii, precum şi unele magazine mai mari din centrul oraşului. De altfel, chiar în seara sosirii mele la Tirana, proprietarul otelului mă asigurase că

www.dacoromanica.ro

aproape toţi creştinii din Tirana sânt Români Această stare a elementului creştin din actuala capitală a Albaniei trebue să fie veche, de oarece însuşi Hahn ne vorbeşte despre preponderanţa Românilor din Tirana „im mudirlik Tyrana wohnen nur Wlachen in der Stadt" [1])

Românii din Tirana nu sânt localnici Ei sânt veniţi din împrejurimile Moscopolei Unii din ei cu care am vorbit, mai ţin minte de legăturile lor cu Românii originari din Grabova şi Nicea, aşezaţi prin Berat şi alte centre din

29 Tirana

Albania Cei mai mulţi dintre Români se ocupă cu comerţul O bună parte din otelurile şi restaurantele capitalei sânt ale lor Dar ei cunosc şi meseriile cei mai abili lucrători în filigran sânt Românii De asemenea cei mai buni croitori sânt tot ei Numărul lor se ridică cel mult la 1500 de suflete Dacă ţinem seama de faptul că Tirana, înainte de a fi ridicată la rangul de capitală a Albaniei, avea numai 2200 de locuitori, numărul Românilor, care a rămas şi astăzi acelaşi, este relativ mare Dar Tirana, în cei şapte-opt ani din urmă, a crescut foarte mult După recensământul din 1926, numărul locuitorilor se ridică la 12000

[1]) HAHN, *Alb Stad*, p 133

www.dacoromanica.ro

După înfăţişare, Tirana nu întrece dimensiunile unui târguşor mai mare Ea este închisă între dealurile ce se lasă de pe povârnişurile unor munţi care se văd cu ochiul liber, şi, ca aşezare, are o poziţie destul de frumoasă Mişcarea din târg este mai vie decât în orice alt centru din Albania In afară de ţăranii albanezi care vin din centrul şi nordul Albaniei cu mărfurile lor încărcate în care cu două roate mari trase de boi, se mai găseşte multă lume din provincie, care vine să-şi aranjeze treburile pe la diferitele ministere

30 Muzachia Părşeroate din Imiştea

Aspectul capitalei este cu totul oriental Este drept că se lucrează pe capete la occidentalizarea ei, prin alinierea străzilor, care sânt înguste, murdare şi întortochiate, dar oricâtă muncă s'ar depune la refacerea ei, înfrumuseţarea capitalei nu se poate efectuà numai în intervalul de un deceniu două Pe vremea când mă găseam eu în Tirana, străzile încă nu aveau nume Abia m'am putut orientà ca să găsesc localul poştei După ce l-am descoperit, n'am putut face nicio ispravă, deoarece ora fiind şapte după amiazi, birourile erau închise şi nu se găseà nici un funcţionar care să primească scrisorile

Ca mai în toate oraşele din Orient, în Tirana se găsesc cafenele multe Ele sunt pline de lume la orice oră de peste

www.dacoromanica.ro

zi, dar mai ales seara Tirana este singurul oraş din Albania, în care lumea, la cafenea, citeşte ziare Dintre foile streine „Corriere della Serra" este cel mai răspândit El se vinde cu acelaş preţ ca în Italia De altfel, influenţa italiană în Tirana se simte mai mult ca ori unde Armata este îmbrăcată în uniformă italiană Cei mai mulţi studenţi din şcolile streine sânt trimeşi în Italia In restaurante, în afară de albanezeşte, se vorbeşte şi italieneşte. Tirana este plină de mărfuri aduse din Italia. Ele sânt mai eftine, pentrucă sunt aduse pe mare şi nu sânt supuse la taxe vamale prea ridicate. Numai reclama din magazine se face în favoarea modei franceze

Pe stradă rar se văd femei. Dacă se întâmplă să apară câte una, ea este voalată ca la Turci Numai femeile creştine umblă îmbrăcate după moda nouă Inainte de marele războiu, şi femeile creştine se îmbrăcau ca turcoaicele Astăzi ele îşi mai păstrează acest port numai în Elbasan şi împrejurimi Dar din câte am cetit acum în urmă de tot în ziarele din Tirana, un curent de modernizare a început să pătrundă şi printre femeile musulmane din Albania După „Gazeta e Re" (Gazeta Nouă), la o serbare naţională din Pekini, cel mai înapoiat orăşel din Albania, locuit numai de Albanezi musulmani, printre asistente se aflau şi două doamne din înalta societate musulmană, care apăruseră cu feţele descoperite „me fytyre te zbuluet" Cazul a fost comentat ca un mare eveniment

Este drept că modernizarea Albaniei locuită de musulmani evoluiază încet Insă pentru aceasta, guvernul albanez n'a fost nevoit să recurgă la măsurile lui Kemal. El lasă ca totul să pornească de la sine, aşà cum numai cu jumătate de veac înainte a început tot de la sine renaşterea întregului popor albanez

De oarece, la noi Românii, nu se ştie aproape mai deloc ceeace patrioţii albanezi au făcut pentru înfiriparea micului lor stat naţional, cu mult înainte de războiul balcanic, înainte de a merge mai departe cu descrierea călătoriei mele, în cele ce urmează voiu arătà pe scurt primele

www.dacoromanica.ro

frământări la Albanezi pentru redeşteptarea conştiinţei naţionale

Prima manifestare de trezire la o viaţă naţională, s'a făcut pe vremea războiului ruso-turc din 1877 Tratatul de la San-Stefano, care lărgeà graniţele statelor slave din Peninsula Balcanică în mod extraordinar, răpeà Albaniei o seamă de provincii locuite numai de Albanezi Prin acest tratat, o fâşie de la nord spre sud, care intrà adânc în teritoriul Albaniei, cădeà în posesiunea Serbiei şi Bulgariei Aproape toată partea meridională cu Arghirocastru şi Coriţa treceau la Grecia In faţa acestui pericol de desfiinţare a teritoriului naţional, o seamă de patrioţi albanezi au început o mişcare de protestare, mai întâi la Poartă, după aceea la Marile Puteri

31 Fărşeroţi din Muzachia

Astfel, în vara anului 1878, avù loc în oraşul Prizren cea dintâi adunare a tulpinilor albaneze de pretutindeni, la care au luat parte delegaţi din întreaga Albanie. La această adunare s'a putut constituì prima ligă albaneză *Liga e Prizrenit* (Liga din Prizren), prezidată pentru întâia dată în mod public de marele naţionalist *Abdul-bei Fraşari*, alături de care se găseau, din partea Albanezilor de nord, *Prenk Bib-Doda* şi *Hodo Paşa*, iar, din Gusinie, *Ali-Paşa* In această adunare s'au pus bazele primului crez naţional albanez *Besa shqipitare*, comun pentru toate confesiunile, în virtutea căruia, cevà mai târziu, în alte adunări ţinute în Fraşari, centrul Albanezilor din sud, s'au redactat, mai întâi, un statut, care regulà organizarea şi funcţionarea

www.dacoromanica.ro

Ligei, după aceea, o proclamaţie de cea mai mare însemnătate pentru noua evoluţie a chestiunii albaneze în Balcani.

In această proclamaţie Albanezii cereau de la Poartă următoarele drepturi: 1) reunirea tuturor teritoriilor albaneze într'un singur vilaiet, 2) numirea de funcţionari care

32 Fărşeroţi din Ciameria (Berat)

cunosc numai limba ţării, 3) răspândirea instrucţiunii în limba albaneză, 4) constituirea unui consiliu general în capitala vilaietului, care să se adune de patru ori pe an şi în care trebuia să se desbată hotărîrile pentru reforma administrativă; 5) întrebuinţarea unei sume din veniturile statului pentru instrucţiunea şi lucrările publice din Albania [1]).

[1]) Permbledhja e Shqipris ne nje Vilajet, 2 perdorimi i atyre nepeunasve qi dine gjuhen e vendit, 3 perhapja e aresimt neper shkolla në gjuhën

www.dacoromanica.ro

După alte date culese de Lumo Skendo (Mıdat Fraşarı) şı publıcate în studıul său *Lıdhıja e Prızrenıt* în *Kalendarı Kombıar* (1926) p 65, proclamaţıa Albanezilor conţınea şapte puncte

Acest întâıu document ıstorıc a fost redactat în 10 Noemvrıe dın 1878

In împrejurările în care se găseà atuncı guvernul turcesc *Lıga e Prızrenıt* erà sıngura stăpână pe sıtuaţıa dın Albanıa, maı cu deosebıre că această atıtudine luată de Albanezı faţă de hotărîrıle congresuluı dın San-Stefano conveneà şı Porţıı De aceea, după ce Poarta a fost pusă în curent cu conţınutul proclamaţıeı dın Fraşarı, Lıga adresă un memorıu Marılor Puterı, în care sfârşeà cu următoarea declaraţıe „Albanezıı în nıcı un caz nu vor prımì hotărîrıle congresuluı dın Berlın, în ce prıveşte cedarea ţınuturılor albanezeştı în mânıle Grecılor sau ale Sârbılor" [1])

Când Puterıle, cu tot protestul Albanezılor, cedară Muntenegruluı ţınuturıle dın Ulkın, atuncı Lıga e Prızrenıt pregătì o armată de maı multe mıı de Albanezı recrutaţı toţı dın Albanıa de nord, care trebuıà să apere teritorıile amenınţate La sud Abdul beı Fraşarı făcù acelaşı lucru cu o armată de voluntarı strânsă dın ţınuturıle Danglı, Colonıa, Lascovıkı, Premetı, Scraparı, Dışnıţa şı Corıţa Dacă cu toată resıstenţa lor, la nord, eı nu reuşıră să salveze terıtorıile pıerdute, în schımb, la sud, ızbutıră să păstreze vılaıetul Ianına şı ţınutul Cıamerıa, care trebuı ı să fıe cedate Grecıeı odată cu Tesalıa

---

shqıptare, 4 formımı ı nje kshıllı te pergjıthshme ne qendren e Vılajetıt, ı cılı do te mblıdesh kater here ne mot dhe vendımet e tıj per reforma do te ıshın zbatushme, 5 perdorımı ı nje shumeje nga t'ardhunat e pergjıthshme per aresım e P Botore ne Shqıprı" (*Shqıprıa me* 1927, p 13)

[1]) „Shqıpıtaret nuk pranonın vendımet e kongresıt te Berlınıt per sa u perkıste leshımıt te tokave shqıptare ne duart Greke e Sllave" (*Shqıprıa me* 1927 p 14).

In ce prıveşte campanıa Grecılor dın Elada dusă cu ajutorul Albanezılor grecomanı, în contra demersurılor Lıgıı dın Prızren la Poartă şı la Marıle Puterı, să se vadă broşura *Refutatıon d'une Brochure Grecque* par un Valaque Epırote, extras dın *Courrıer d'Orıent*, 1879

www.dacoromanica.ro

Dar, dacă rezultatul activității acestei Ligi n'a fost atât de mare pe teren politic, în schimb, ea a contribuit foarte mult la apropierea ce s'a făcut între diferitele tulpini albaneze și, mai ales, la formarea sufletului albanez în sensul unei conștiințe naționale unitare

33 Fărșeroate din Ciameria (Berat)

După liniștirea stărilor din imperiul turcesc, Poarta ordonă desființarea Ligei, care aveà partizani în întreaga Albanie, arestând și internând pe fruntașii ei, cum erau *Abdul-bei Fraşari*, *Prenc Bib-Doda*, *Hodo-Paşa* și alții Cu toate acestea, Liga continuà să existe, de astădată sub forma unei societăți culturale „Shokeri e te shtipur shkronja shqip" (Societate pentru tipăritul scrisului albanez) cu sediul la Constantinopole [1]), unde se aflau frații *Abdul-bei* și *Sami-bei Fraşari*, acesta din urmă fiind și președintele societății [2]) Societatea numără 27 de membri dintre personalitățile cele mai marcante, între care figurà, în afară de cei doi Fraşari, *Ioan Vreta*, un înfocat naționalist, *Pandeli Sotir*, cu o activitate extraordinară

[1]) Vezi *Dituria*, numărul 2 din 1 Dec 1926

[2]) Sami-bei conduceà și un jurnal turcesc „Terxhuman-i Shark" în care apărà drepturile Albanezilor (Vezi Lumo Skendo, ib, 26)

www.dacoromanica.ro

desfăşurată mai târziu la Bucureşti, *Petro Poga*, *Vas-Paşa* şi alţii

Prima adunare s'a ţinut la 1 Iunie 1880 In această adunare s'a admis mai întâi alfabetul albanez prezentat de Sami-bei Fraşari. Apoi, în mai multe şedinţe consecutive, s'a stabilit statutele după care trebuiă să se conducă noua societate Ea aveà ca scop principal răspândirea de cărţi albanezeşti scrise cu alfabetul latin, conceput de Sami-bei Fraşari. Acest alfabet primind unele modificări ce i s'au adus la congresul din Bitolia (1909), este cel de astăzi, întrebuinţat în toată Albania

La început Societatea din Constantinopole a desfăşurat o activitate foarte intensă A tipărit abecedare şi manuale albaneze pentru şcoalele primare A înfiinţat prima şcoală primară în Coriţa A răspândit cărţi în toată Albania In fine a reuşit să arate poporului albanez din patrie, care erà cu desăvârşire ignorant, că i se pot da învăţături şi în limba lui naţională

Această activitate n'a prea plăcut Porţii. In afară de aceasta, nici Patriarhia, care urmăreà pur şi simplu grecizarea tuturor creştinilor — această Patriarhie care a fost o pacoste şi pentru noi Românii — nu vedeà cu ochi buni mişcarea Albanezilor, căci ea duceà direct la înlocuirea scoalelor şi bisericilor greceşti prin cele albaneze, aşà cum s'a şi întâmplat, de fapt, după independenţa Albaniei De aceea numai după câtevà luni de existenţă, Societatea a fost nevoită să se mute în străinătate Ţara cea mai potrivită în care Albanezii se puteau bucurà nu numai de cea mai mare libertate, ci şi de ajutorul efectiv al autorităţilor locale erà România, numită pe atunci de către patrioţii albanezi „Vatan i lirimevet" (Patria libertăţilor). Astfel în anul 1881 Societatea se mută la Bucureşti, iar mai târziu, după ce s'au înfiinţat sucursale în Egipt, Bulgaria, America, etc, ea a ajuns o societate independentă de celelalte, purtând numele *Drita* (Lumina), după numele primei reviste publicată la Constantinopole şi redactată în Coriţa, în 1909, de un membru tot din familia Fraşari, anume *Midat Fraşari*,

www.dacoromanica.ro

(Lumo Skendo), scriitor fecund în mai multe limbi şi un aprig apărător al cauzei albaneze

Acum toată activitatea societăţii din Constantinopole s'a mutat la Bucureşti, unde *Ioan Vreta* trimiteà materialul

34 Fărşeroate din Muzachia Cosina

de tipărit Societatea *Drita* mai târziu (1887) îşi schimbă numele în *Dituria* (Ştiinţa) La Bucureşti începură să se tipărească o mulţime de cărţi, între care şi operile bardului naţional *Naim-bei Fraşari*, fratele mai mic al celor doi Fraşari (Abdul şi Sami), ca Skender-beu, Qorbelaja, etc.

www.dacoromanica.ro

După moartea poetului Naim-bei Fraşari (20 Oct 1900) activitatea societăţii s'a mai micşorat [1]).

Intre timp în Albania apare o nouă mişcare politică. Luând ca model organizaţiile revoluţionare bulgare din Macedonia, Albanezii începură şi ei să se organizeze pe ascuns In 1906 societatea din Bucureşti unindu-se cu cele-

35 Fărşeroţi din Jarcani

lalte societăţi din streinătate, formează o singură societate *Bashkimi* (Unirea), al cărei scop pe faţă eră luminarea prin cultură a poporului albanez, însă, în fond, ea urmăreà realizări politice

In această stare îi surprinse pe Albanezii din patrie şi străinătate mişcarea Junilor Turci şi proclamarea constituţiei turceşti din 1908

[1]) Cf publicaţia festivă *Naim-Frasherit, vjershtetori dh'educatori kombetar* (Lui Naim-Fraşari, poetului şi educatorului naţional), lucrare apărută din iniţiativa unui grup de studenţi albanezi din Graz, cu prilejul împlinirii unui sfert de veac de la moartea poetului, 1925

www.dacoromanica.ro

Acum toţi patrioţii albanezi credeau că a sosit vremea, când şi pentru ei trebuia să înceapă o epocă de desvoltare culturală şi literară De aceea ei se grăbiră să deschidă şcoli cât mai multe, să publice cărţi şi reviste, să se organizeze în cluburi, în fine, să se folosească cât mai mult de noua situaţie creată, pentru ca să poată trezi pe popor mai repede la noua viaţă naţională Insă Junii Turci nu vedeau cu ochi buni această mişcare de emancipare a poporului albanez De aceea, chiar de la început, ei au încercat să producă o desbinare în sânul poporului albanez prin atragerea de partea lor a câtorva înalţi funcţionari de origine albaneză din Constantinopole, care se opuneau întrebuinţării literilor latineşti în scrierile albanezeşti In acest scop aceştia se constituiră într'un club, publicând ziarul „Udhe" e dreite" (drum drept), în care se combăteau literile scrisului ghiaur, recomandându-se scrisul sfânt cu litere arabe Dar toate aceste intrigi nu mai puteau prinde, de oarece imediat după aceasta isbucni revoluţia din Cosovo (1910), care se întinse peste toată Albania

Intervenţia lui Turgut-Paşa reuşi să potolească răscoala [1]), însă curând după aceasta izbucni războiul balcanic cu sfârşitul lui victorios pentru popoarele creştine Acum Sârbii ocupă centrul şi nordul Albaniei, iar Grecii se aşează în partea de sud

In împrejurările acelea o nouă mişcare se produse în rândurile Albanezilor din afară Bătrânul *Ismail Kemal-bei* din Constantinopole veni la Bucureşti, ca să se înţeleagă cu Albanezii din capitala noastră asupra hotărîrilor ce trebuiau luate faţă de evenimentele care se petreceau în patrie După un consiliu intim, Ismail Kemal-bei a plecat la Valona, şi în 28 Noemvrie 1912, fu proclamată independenţa Albaniei, care fu recunoscută de către Marile Puteri, în conferinţa ambasadorilor din Londra, ţinută în 20 Decem-

[1]) Pentru revoluţia din 1910 vezi MARIE AMALIE FREIN VON GODIN, *Aus dem neuen Albanien* Vien 1914

Deasemenea N IORGA, *Istoria războiului balcanic*, capitolul *Răscoala Albaniei*.

www.dacoromanica.ro

vrie din acelaş an. După câtevà luni (22 Martie 1913), o altă conferinţă fixà graniţele Albaniei, iar pe la începutul primăverii anului următor, Albania avù pe primul ei rege în persoana lui *Wilhelm de Wied* — nepotul reginei Elisabeta a României — care trebuia să poarte numele *Mbret Wilhelm i parë* (regele Wilhelm întâi).

36 Fărşeroată din Colonia

Erà un moment, în fine, când prietenii unei Albanii libere şi independente au văzut realizându-se visul lui Scanderbeg Cu toate acestea, în popor nu erà linişte completă Elementul mahomedan nu prea vedeà cu ochi buni alegerea unui rege „kaur" pe tronul Albaniei Această stare de spirit ca şi alte împrejurări de afară duseră la revoluţia din *Şiac*, în urma căreia mbretul *Wilhelm* şi mbretereşa *Sofia* fură nevoiţi să părăsească Albania, în 6 Septemvrie din acelaşi an.

După izbucnirea marelui războiu, Albania a fost ocupată rând pe rând de către armatele sârbeşti, italiene, austriace şi franceze. Sub ocupaţia austriacă a apărut pentru întâia dată, în calitate de conducător al Albanezilor, tânărul ofiţer *Ahmed Muhtar Zogolli*, care mai târziu trebuià să ajungă regele *Zogu* I al Albaniei, după ce mai întâi fusese ministru, preşedinte de consiliu şi preşedinte de republică

www.dacoromanica.ro

După două zile de ședere în Tirana, în care timp am avut prilejul să cunosc și pe ministrul nostru din Albania, d-l Trandafirescu, a treia zi am plecat spre Durazzo. De la Tirana am apucat aceeași șosea pe care venisem până la Șiac, târguleț însemnat, după cum am văzut mai sus, pentru revoluția din 1914, în urma căreia primul rege al Albaniei a fost nevoit să abdice In oraș nu m'am oprit decât o oră, ca să mă informez dacă se găsesc Români în localitate Niciunul Toți locuitorii sânt Albanezi musulmani De asemenea nici în împrejurimile orașului nu se observă așezări românești, deși Hahn, vorbind despre colonia românească din Cavaia, spune că „Drei Dorfer der Kustenebene von Schjak haben Walachische Kolonien" [1]) De la Șiac, am continuat drumul spre apus și, după o jumătate de oră, am sosit în Durazzo De la Tirana până la Durazzo nu sânt decât 40 de km, pe care îi poți parcurge cu mașina într'o oră

Durazzo sau *Durŭus* și *Durăs*, cum îi zic Fărșeroții, este așezat în formă de amfiteatru, la poalele unui deal, care se lasă până la țărmul mării. Are o poziție admirabilă, mai ales când te uiți din depărtare și vezi casele albe sclipind de pe înălțimile cetățuiei care domină întreg orașul Strada principală este o continuare a drumului care duce de la Tirana la Durazzo, ajungând până în port Mica piață se află așezată la capătul acestei străzi, aproape de port. Aici este centrul în care staționează toate automobilele și punctul din oraș în care se observă cea mai multă mișcare In schimb, în port, nu se vede nicio activitate Cele mai multe mărfuri sânt adăpostite în aer liber Pe vreme de ploaie multe din ele sânt supuse stricăciunii Aici am întâlnit un număr de chervanagii aromâni, care încărcau sare și mărfuri pentru a le transportà în interiorul Albaniei. Ei erau originari din comunele *Fracula*, *Cipleaca*, *Grabiani*, *Chelbăsira* Profitând de prezența lor în port, mai ales că mai aveau încă două-trei ceasuri până la plecare, m'am

[1]) HAHN *Alb Stud*, p 133

www.dacoromanica.ro

interesat de graiul şi numărul lor Unul din ei, Lambi Bechia, în vârstă de peste 60 de ani mi-a dat unele infor-

37 Fărşeroţi din Colonia.

maţiuni cu privire la drumurile cărăvănarilor fărşeroţi, despre care voiu vorbì amănunţit în alt capitol

Românii din Durazzo sânt toţi neguţători Ei vorbesc un dialect care îi deosebeşte de Fărşeroţi Cei mai mulţi

www.dacoromanica.ro

sânt veniţi din centrele româneşti din partea de sud a Macedoniei Unii chiar din oraşele mai mari din Albania, ca Berat şi Elbasan Numărul lor abiă trece peste o mie de suflete De altfel, întreaga populaţie a oraşului este de cinci mii de locuitori, dintre care trei mii sânt musulmani şi restul creştini

Graiul Românilor din Durazzo este aproape acelaşi cu al Românilor din Tirana El se deosebeşte de limba fărşeroţilor şi, ca particularităţi locale, în afară de cele cunoscute din limba scriitorilor români din sec XVIII, nu prezintă aproape nimic nou

După o şedere de câtevà ceasuri, aproape de amiazi mi-am continuat drumul spre *Muzachia*, numită de Albanezi *Muzeké*

6 DE LA DURAZZO LA BERAT

LUŞNIA — MUZACHIA — CARBUNARA — BERAT — ROMÂNII DIN BERAT

Drumul de la Durazzo spre Muzachia duce în spre miazăzi, de-alungul coastei Mării Adriatice Abia am mânat 5—6 minute, şi am ajuns în faţa reşedinţei de vară a regelui Zogu I Ne-am oprit puţin ca să vedem pe din afară clădirea şi am pornit din nou, luându-o tot de-alungul mării, însă cevà mai în spre stânga, lăsând între şosea şi ţărmul mării o distanţă de câtevà sute de metri După aceea am apucat-o pe drumul din spre Cavaia, pe unde am venit la Tirana, şi continuând am trecut râul Şcumbi, aproape de Pekini Acum mai coborîm şi suim încă câtevà minute dealurile care se lasă de pe munţii *Dumrë* şi *Darsi* (Malet Dumres e Darsise), apoi intrăm în câmpia din faţa noastră care se pierde în zare *Muzachia*

Muzachia este singura porţiune din Albania, în care nu se mai văd munţi sau dealuri In toate celelalte regiuni pe unde am trecut, începând de la Corıţa până în Tirana, abià dacă am întâlnit în drum câte o porţiune de doi trei chilometri de pământ şesos Pretutindeni numai munţi şi dealuri Nici câmpia care se întinde în faţa capitalei nu-i

www.dacoromanica.ro

aşà de mare. Numaı porţiunea dın partea de miază-zı a orăşelului Cavaia este cevà mai mare. Dar şi acì într'o parte şı alta se văd cu ochiul liber colinele care se lasă la poalele munţilor. In Albania, vorbind de ţinuturile pe unde am trecut eu, munţu şı dealurile ajung aproape de ţărmul mărıı N'am să uit cât de plăcut ımpresıonat am fost în drumul de la Elbasan la Tırana, când, după ore de călătorie în mıjlocul munţilor, abià am ieşıt de după cotıtura unui

38 Muzachia Luşnia

deal înalt, şı ımediat am dat de ţărmul Mărıı Adrıatıce. Dıstanţa care ne despărţeà de ţărm erà abià de patru cınci chılometri.

Am contınuat drumul în spre mıazăzı, la stânga lacului *Tărbuf*, şi pe la amıazı, după două ore de călătorie, am ajuns în Luşnia, unde ne-am oprıt

Luşnıa este reşedinţa subrefectulu dın Berat Are vreo 400 de case, cu o populaţiune de două mıı locuıtorı, dıntre care numaı patru sute sânt Albanezi creştını şı Românı, restul musulmanı După numărul locuitorılor, Luşnia nu este decât un simplu târguleţ Cu toate acestea, el este cevà maı îngrıjıt, are un număr de clădırı nouă şı un pod zıdıt în ciment, care trece peste râul ce curge prın mijlocul

www.dacoromanica.ro

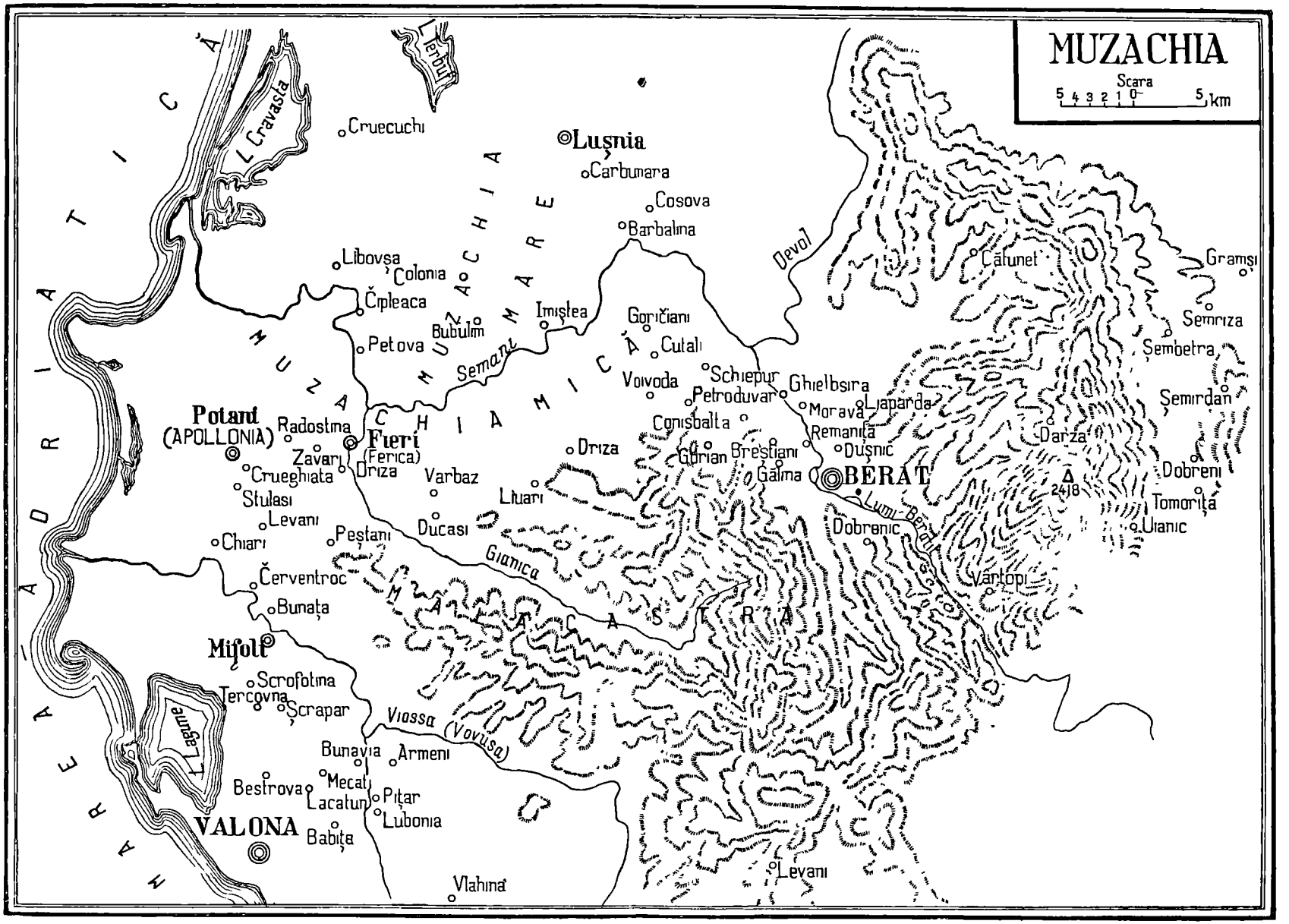

www.dacoromanica.ro

orașului In Luşnia se găseşte şi o şcoală de agricultură, înzestrată cu toate mijloacele de trebuinţă pentru pregătirea elevilor agronomi

La restaurantul în care am descins, singurul cevà mai mare în faţa căruia se opresc toate maşinile, proprietarul este un tânăr robust, care, după înfăţişare, părea a fi Aromân. Am intrat cu el în vorbă şi am aflat că este din părţile Beratului Imediat după aceasta, m'am aşezat la

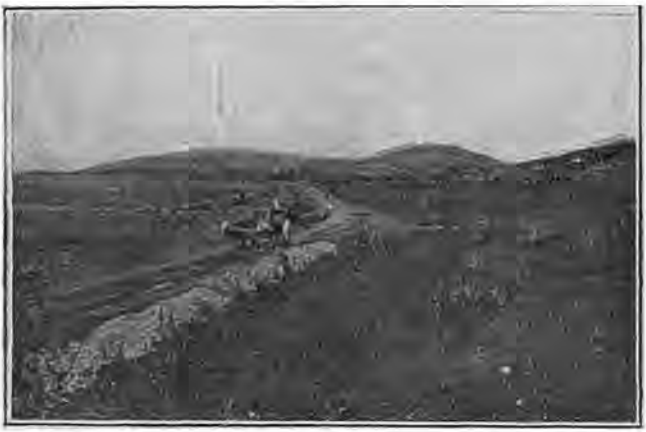

39 Muzachia Drumul Luşnia-Berat

o masă unde se aflau câţiva Fărşeroţi din comunele de pe câmpia Muzachiei *Liboſşa, Vârtopi* şi *Cutali* Am intrat cu ei de vorbă, ca să-mi însemnez unele particularităţi de limbă, şi să-i întreb despre mişcările lor cu turmele Toţi, afară de Cuşu Giogia, erau păstori Ei veniseră în târg cu lână, unt şi brânză, ca să le desfacă în Luşnia Unul din ei, Ducu Jana, care cunoşteà bine preparatul caşcavalului, mi-a dat lămuriri asupra felului cum fabrică Fărşeroţii caşcavalul La fel ca şi Românii din Pind aşezaţi în ţinutul Veriei, ei vând laptele la negustorii din Albania şi Grecia pentru tot intervalul de la începutul primăverii până în toamnă. In timpul verii neguţătorii angajează Fărşeroţi cu fabricarea caşcavalului Aceştia îl pre-

www.dacoromanica.ro

pară la fel ca şi Românii din Pind despre care am vorbit pe larg în „Românii Nomazi"

Exprimându-mi dorinţa ca să vizitez comuna *Carbunara*, ei mi'au prevenit că acum în lunile de vară aproape toţi Români sânt plecaţi la munte Se plângeau de scumpetea vieţii, de greutatea dărilor şi, mai ales, de seceta mare ce a bântuit în vara aceea, când aproape până în toamnă târziu nu căzuse nici un strop de ploaie Tot de la ei am aflat că după patru zile erà să se ţină în Luşnia un târg la căre trebuià să coboare Fărşeroţi de prin părţile muntoase ale Albaniei centrale

După graiu, ei nu se deosebeau de Fărşeroţii pe care îi întâlnisem la Cavaia Unul dintre ei Cuşu Giogia, care multă vreme se ocupase cu transporturile, îmi dădù informaţii despre Românii din *Petova*, *Zavari* şi *Radostina*, situate în ţinutul *Gurıza*, la dreapta râului Semeni Tot de la el am aflat despre mişcările Fărşeroţilor din acele părţi precum şi despre unii termeni referitori la numele catâriloi După o şedere de trei ore şi mai bine în Luşnia, am pornit spre Carbunara Am mers câtevà minute pe cotiturile unor dealuri mai înalte, după aceea am pătruns în câmpia Muzachiei

Muzachia, numită de Albanezi *Muzeke*, iar de Fărşeroţi *Mizuchea*, este câmpia care se întinde pe amândouă ţărmurile râului Semeni Fa începe de la râul Şcumbi, la miazănoapte, şi se întinde în spre miazăzi, de-alungul ţărmului Adriatic, până aproape de dealurile muntelui Malacastra La răsărit, continuând pe valea râului Osum, ajunge până în ţinutul Berat

Intregul ţinut al Muzachiei se împarte în două porţiuni *Muzeke e Madhe* (Muzachia Mare) de-a dreapta lui Semeni, şi *Muzeke e Vogël* (M Mică), de-a stânga lui Pământul acestei câmpii este foarte fertil Numai că el nu este peste tot cultivat Afară de unele porţiuni mici sămânate cu porumb, restul, mai totul părăsit De altfel, în vara în care am călătorit eu, din cauza secetei prea mari, întreaga regiune era pustie Cătunele presărate pe această câmpie sunt atât de rare, încât dacă n'ar fi să întâlneşti

www.dacoromanica.ro

în drum, din când în când, câte un grup de Fărşeroţi, ai crede că te găseşti în pustiul Saharei Până acum, după lămuririle care mi s'au dat la *Fieri* (Fearica), Albanezii nu profită de bogăţia solului Muzachiei, nici în anii când se face câte o recoltă bună Acei câţiva bei Albanezi care stăpânesc întreaga câmpie se mulţumesc cu atâta cât le trebue pentru nevoile lor proprii

40 Fărşeroată din Carbunara.

După o jumătate de oră am ajuns în Carbunara Comuna este locuită de Albanezi musulmani Cevà mai la o parte, se află şi locuinţele câtorva familii de Fărşeroţi săraci Cei mai mulţi din ei se ocupă cu transporturile Dar şi această meserie trebue să o părăsească, din cauza transporturilor cu autocamioanele In comună erau numai câteva femei Doi fărşeroţi, care se pregăteau să părăsească comuna, mi-au dat lămuriri despre situaţia şi numărul lor

După două ore de popas, am continuat drumul mai departe până la *Cuci*, unde a trebuit să ne oprim, ca să trecem râul Devol După o jumătate de oră de aşteptare, ne-am îmbarcat cu maşina pe o punte plutitoare şi am trecut dincolo de râu De aci am continuat pe şoseaua care merge de-alungul albiei lui Osum, pe care Albanezii îl numesc *Lumi Beratit* (Râul Beratului) După un drum de o oră, am început să zărim din depărtare, coama muntelui *Tomor*, numit de Fărşeroţi *Ndumor*[1]). Este cel mai înalt munte din Albania Cu

[1]) In literatura populară Tomor apare cu acest nume

www.dacoromanica.ro

cât înaintăm, cu atât muntele răsare în dosul oraşului Berat, ale cărui case albe de pe cetăţuia oraşului încep să lucească. Acum se arată întreaga coamă a muntelui cu cele două vârfuri *Tomoriţa Mare* şi *Tomoriţa Mică*, şi, numai după vreo zece minute, ajungem lângă cătunul românesc *Duşnic*, pe care îl lăsăm la stânga, înaintând direct spre oraş La 6 după amiazi intrăm în Berat

Berat, numit în anticitate *Pulcheriopolis*, ca poziţie, este cel mai frumos oraş din Albania Din depărtare arată mai frumos chiar decât Durazzo Aromânii îi zic *Vilardi* şi sub aceasta formă este atestat şi în literatura populară [1]) El reprezintă punctul cel mai înaintat al vechei influenţe slave în toponomastica din Albania centrală [2]) Cu privire la numele oraşului este interesant de relevat faptul că, pe când Albanezii au păstrat forma care vine direct de la slav. *Belgrad* „oraş frumos", Aromânii l-au moştenit sub forma medio-greacă Βελιγράδι (cu *b* iniţial redat prin

---

Dălăgats dinăparte,	Alergaţi din cealaltă parte,
tretsets marea la năparte,	treceţi marea la o parte,
Ndomor š-pi munts arcš,	Ndomor şi Munţii Roşi,
şi păduri di kiń stufoši	şi păduri de pini stufoşi
	Lit Pp 994
[1]) Ea inšits tu valea vearde,	Ia ieşiţi în valea verde,
si scriatsună lai carte,	să scrieţi o scrisoare,
la păşelu di Vilarde	La paşà din Berat
	Lit Pop 1018

In altă parte se întâlneşte sub formula *Vilar*

Ta s-te-aducă tăş Vilarĭi	Să te-aducă până în Berat,
tăš Vilarĭi la tsitate,	până în Berat la cetate,
s-tsă pitrec lai Nace, frate,	ca să-ţi trimet, măi, Nace, frate,
nclinučuńi cu sănătate	închinăciuni cu sănătate
	Lit Pop 1017

[2]) Elementul slav din Albania centrală se mai întâlneşte numai în comunele de lângă Coriţa Biglişti, Drenova, Emboria şi Boboştiţa In timpurile mai vechi acest element se întindeà şi mai mult în interiorul Albaniei centrale Pe la începutul sec XVI, I Musachi în a sa *Istoria della casa Musachia* (cf Hopf, *Cron creco-rom* 1873 p 280) aminteşte despre Slavii din ţinutul Opari (astăzi în prefectura din Coriţa) spunând „Il paese d'Opari ch'è abitato di Schiavoni"

www.dacoromanica.ro

6, după pronunţarea greacă), din care mai târziu au făcut *Vilardi* Este, poate, singurul oraş din Albania, pentru care Aromânii păstrează o denumire veche, deosebită de aceea întrebuinţată de Albanezi. Aceasta se explică din faptul că, mai mult ca în orice punct al Albaniei, şi din toate vremurile, elementul aromânesc a existat în număr mai mare pe muntele Tomor, la poalele căruia se află aşezat oraşul Berat In privinţa această Hahn este cel mai vechiu autor

41 Berat

care ne spune că . „in der Stadt Berat wohnen viele [Wlachen] und die Musukja ist voll davon" [1]) De fapt populaţiunea românească din acest oraş a fost totdeauna numeroasă Din 12000 de locuitori câţi se aflau pe vremea când Weigand a călătorit în Albania, 9000 erau Aromâni. Va să zică $^3/_4$ din populaţiune reprezentă elementul românesc [2]). De altfel, elementul românesc a fost şi este cel

[1]) Cf *Alb Stud*, p 133

[2]) WEIGAND. *Die Aromunen*, I p 291

KARL PATSCH. *Das Sandschak Berat in Albanien* (1904), p 120, crede că numărul Aromânilor dat de Weigand este exagerat Aceasta, desigur, după lămuririle ce i s'au dat de către episcopul grec din Berat

M. EKREM-BEI VLORA. *Aus Berat und vom Tomor* Sarajevo (1911) p 78 nota, crede de asemenea că numărul Românilor dat de Weigand ar fi prea

www.dacoromanica.ro

mai numeros în întreg districtul Berat, nu numai în oraşul Berat Iată ce spune Antonio Baldacci în lucrarea lui apărută de curând asupra Albaniei. „Il distretto di Berat, col Musachi confinante e Scrapari, è abitato in prevalenza da mussulmani, *gli ortodossi che si trovano in questo territorio appartengono generalmente alla nazionalità romena*“ [1]) După marele războiu, o bună parte din locuitorii oraşului, în special Români şi Albanezi creştini, din cauza mersului rău al afacerilor, au emigrat, aşezându-se în diferite centre din Peninsula Balcanică Populaţiunea actuală, este, după statistica oficială, de 8505 locuitori, adică cu vreo patru mii de suflete mai puţin Numărul Românilor nu se poate şti precis In cele două zile cât am stat, am putut observà numai că ei sânt destul de numeroşi Intregul cartier cunoscut sub numele *Goriţa* este ocupat de dânşii. Dar ei sânt răspândiţi şi în alte puncte ale oraşului Ca şi în Tirana, cele mai mari prăvălii sânt ale Aromânilor Ei se ocupă cu comerţul şi meseriile

42 Fărşeroată din Berat

mare Dar autorul, care este Albanez şi cunoaşte oraşul Berat mai bine ca oricare, nu spune cam cu cât ar fi mai mare Se vede că el s'a luat după Patsch, a cărui lucrare o citează

[1]) ANTONIO BALDACCI, *L'Albania*, Roma 1929, p 306

www.dacoromanica.ro

Berat este aşezat de-alungul râului Lumi Beratit Cum te apropii de oraş, pe şoseaua care vine din spre Muzachia, vezi cea mai mare parte a oraşului întinzându-se pe partea dreaptă a râului care îl străbate In partea stângă se înalţă cetăţuia *Castru*, cu clădiri ridicate pe înălţimea stâncilor Aromânii îi zic *Tsitate* (cetate) Casele se întind până jos în vale, unindu-se printr'un pod bine zidit cu cealaltă parte a oraşului

Sosind în Berat, am descins în porţiunea oraşului aşezat pe malul drept al lui Osum. Aci străzile sânt mai lungi, iar piaţa, care se găseşte numai la doi trei paşi la stânga, este mai animată. Infăţişarea oraşului este foarte simpatică Berat nu se poate compară cu Elbasan sau cu Tirana El se apropie foarte mult de Coriţa, având un număr de clădiri bine întreţinute. Lumea este îmbrăcată cevà mai bine, iar femeile umblă pe stradă desvelite la faţă In afară de aceasta, Berat este înconjurat şi de o vegetaţie abondentă Pe dealurile din împrejurimi cresc tot felul de fructe şi, în special, rodii, de mărime neobicinuită.

In cele două zile cât am stat în Berat, am avut prilejul să cunosc mai mulţi Români fărşeroţi veniţi în târg de prin împrejurimi Erau *Uzaniţi* de prin comunele *Vărtopi* şi *Schepuri* Aceştia se aseamănă în graiu mai mult cu Fărşeroţii din Ciameria Alţii de prin comunele *Conisbalta, Chelbsira, Remaniţa, Morava, Cutali*, unii chiar de mai departe, din spre părţile apusene ale ţinutului Malacastra *Bestrova, Mecati, Scrofotina, Scrapar, Peştani, Fracula, Levani* etc Ca şi în târgurile din celelalte centre ale Albaniei, ei vin întovărăşiţi de femeile lor, aducând mărfuri încărcate pe catâri Stând de vorbă cu ei spre a-mi însemna observaţiunile de care aveam nevoie, auzeam aceleaşi plângeri cu privire la mersul rău al afacerilor şi la dările mari ce trebuie să plătească la stăpânire Unii din ei ştiau despre emigrarea Fărşeroţilor din Pleasa în Romănia şi se interesau de ei, dacă le merge mai bine

www.dacoromanica.ro

Toţi aceştı Aromâni, deşi vorbesc bine limba albaneză, îşi păstrează graiul lor fărşerotesc mai puţin influenţat de limba albaneză, decât graiul Românilor din Epir şi Tesalia de limba greacă. Am aici în Cluj câţiva studenţi din Tesalia, înscrişi la Facultatea de medicină, care vorbesc un dialect aproape pe jumătate grecesc. Fărşeroţii, din contră,

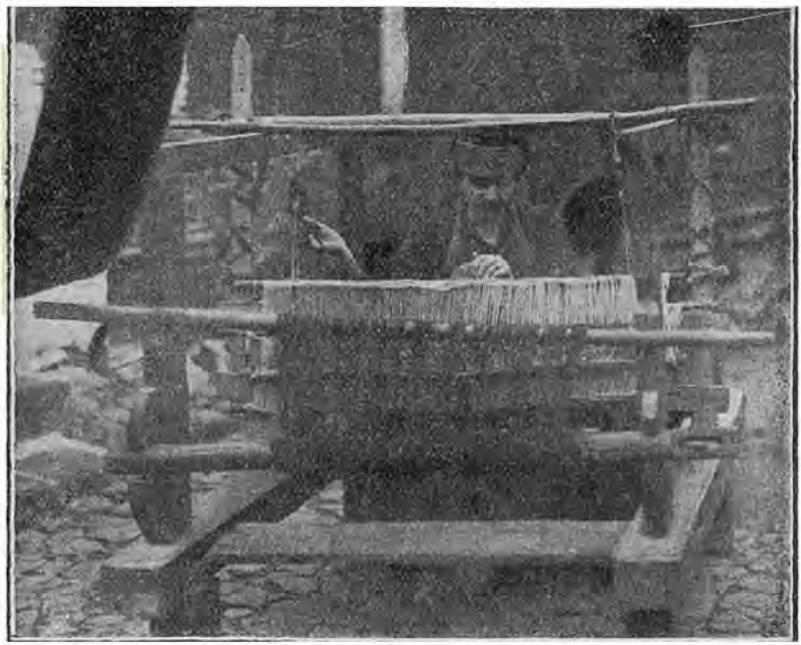

43 Fărşeroată la războiu

în afară de cuvintele albanezeşti obicinuite şi în limba Românilor din Macedonia, au prea puţine împrumuturi din albaneză Printre Fărşeroţii veniţi în târg la Berat, am dat de o femeie bătrână : Cutina ali Măruşe, în vârsta de 68 de ani, originară din Uianic, singura care a primit să stea de vorbă cu mine timp de câtevà ore povestindu-mi un basin, obiceiurile de la nuntă şi câtevà cântece în graiul fărşerot, pe care le-am reprodus în partea a doua a acestei lucrări

www.dacoromanica.ro

In Berat, în afară de Românı şi Albanezi, se maı găsesc şi foarte mulţi Ţigani Pe aceştia îi întâlneştı chiar de la intrarea în oraş. In zilele de târg piaţa mişună de ei Cei mai mulţi sânt cerşetori. Numai cei aşezaţı în oraş sânt căldărari şi spoıtorı Albanezii îi numesc *Ivghıt* sau *Evghıt*. Aromânii le spun *Ghıftu*. Forma albaneză vine (prın metateză) din *Eghıft*, ıar aceasta, dın γύφτος „Ţıgan", este aceeaşı cu denumırea aromână

*

7. DE LA BERAT LA FIERI

DUŞNIC, MORAVA CUTALI — NUME DE LOCALITĂŢI ROMÂNEŞTI ÎN ALBANIA

A treıa zı după sosırea noastră în Berat am plecat spre Fıerı. Ne-am şculat maı de dimineaţă ca să umblăm pe răcoare, maı ales că în drum trebuıa să ne oprim în câteva localităţi româneşti. Drumul de la Berat la Fieri este cel vechiu De un an de zile şoseaua a fost reparată dın temelıı şi se poate umblà cu maşina pe ea fără nıcı o piedică

La ora 5 dımıneaţa am pornıt apucându-o pe drumul pe care sosısem După o călătorıe de un sfert de oră, am ajuns în *D u ş n ı c*, aşezat pe nişte coline, la dreapta râului Osum Este un simplu cătun cu cel mult 200 de locuıtorı, dintre care cei maı mulţi sânt Albanezi musulmanı Albanezıı creştinı şi Fărşeroţii sânt foarte puţini După informaţıile ce mı-au dat câtevà Fărşeroate bătrâne, înaınte numărul Fărşeroţilor erà maı mare, acum abıà maı sânt câtevà famılıı

De la Duşnıc ne-am contınuat drumul drept înaınte pe valea râului Osum până la *M o r a v a*, comună maı mare aşezată pe câmpie, cu un număr covârşitor de Albanezı musulmanı. Ei numără, după statıstica albaneză, ca la 500 de suflete. Fărşeroţii şi Albanezii creştını nu trec peste o sută de inşi. Inaıntând mai departe, am ajuns la podul *Urı Hasan-beut* (podul lui Hasan-beı) care trece peste Osum. De aci înaınte întâlnim pâlcuri pâlcurı de Fărşeroţı :

www.dacoromanica.ro

unii vin de prin regiunile din Malacastra, alţii de prin ţinutul Valonei din comunele *Bestrova*, *Scrapar*, *Mifoli*, *Scrofotina* Văzând că printre ei se găseau şi câtevà Fărşeroate, care se apropiau ca să treacă podul, am oprit puţin maşina spre a intrà în vorbă cu ei, întrebând despre drumul care duce la Fieri Una dintre Fărşeroate purtà

44 Muzachia Fărşeroţi din Schepuri (Berat)

peste *čupare* (coafura capului) o pânză albă, pe care Românii de prin ţinuturile Macedoniei o numesc *baltsu* Intrebându-o ca să-mi spună cum se cheamă în graiul lor, ea mi-a răspuns „*ciceroană*" Erà cea dintâi Fărşeroată, pe care o vedeam cu ciceroană pe cap Toate celelalte pe care le întâlnisem până la Berat, purtau numai ciupare De la ele am mai aflat despre numirea celor alte piese de îmbrăcăminte, despre care se va vorbì în altă parte După o jumătate de oră am pornit mai departe, continuând drumul spre Fieri

Trecând podul, ne-am înapoiat câtevà minute pe cursul râului Osum, spre a vizità *Chelbsira* un cătun aşezat pe malul stâng al râului In cătun abià sânt douăzeci de case locuite de Albanezi creştini şi de Fărşeroţi Aceştia toţi erau plecaţi la munte. Inapoindu-ne pe ace-

www.dacoromanica.ro

laşi drum până la pod, am continuat câtevà minute umblând prin câmpie, până când, luându-o în spre apus de râul Osum, am intrat în regiunea deluroasă din ţinutul

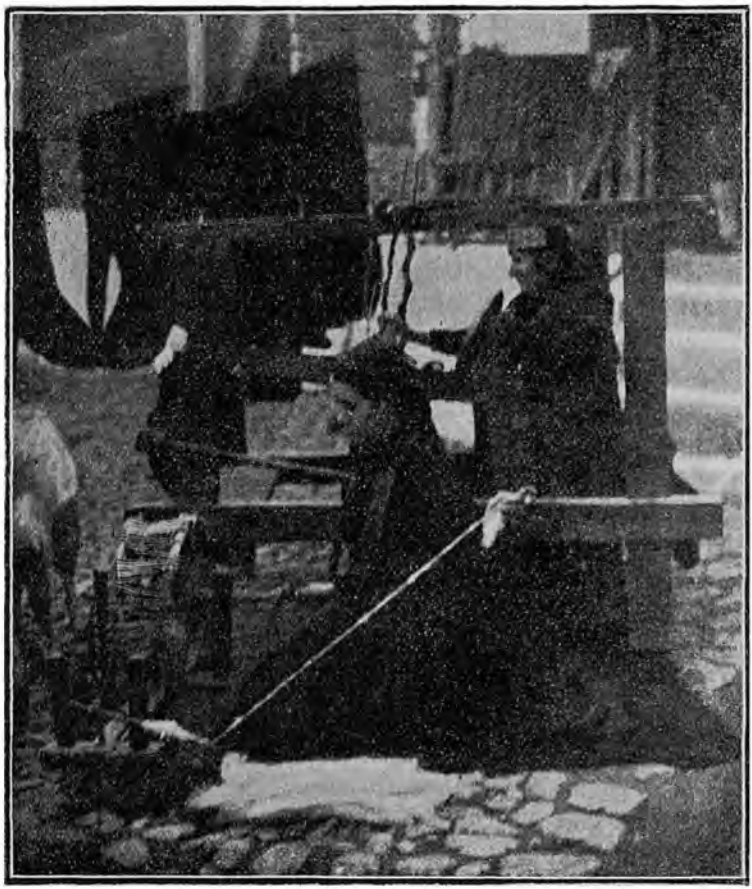

45 Prelucratul lânei

Schepuri, apropiindu-ne de comuna *Schepuri*, locuită de Fărşeroţi, originari din *Uianic* de pe Tomor. De aci, coborînd în spre vale, am ajuns la *Cutali*, un cătun cevà mai măricel decât Chelbsira, aşezat pe deal, cu un număr de cel mult 200 de locuitori, între care sânt şi

www.dacoromanica.ro

câtevà familii fărşeroteşti Din Cutali şoseaua merge pe câmpie, direcţia spre apus, prin *Jareza* până la Fieri.

Inainte de a ajunge la Fieri, m'am întâlnit cu un alt grup de Fărşeroţi din Muzachia şi de prin părţile Avlonei, care mergeau la Berat Stând de vorbă cu ei, am aflat de unele nume de localităţi româneşti. Alte câtevà mi-au fost comunicate în târg la Coriţa. Le înşir mai jos pe toate, după pronunţarea locală.

K' a t r o m (din arom. *ḱ a t r ă* „piatră" + *o m*), nume de localitate în părţile muntoase din ţinutul Coriţa. Astăzi *ḱ a t r o m* este locuit numai de Albanezi musulmani, care, după statistica oficială, numără 300 de suflete. Aromânii din Dişniţa, Stropani, Colonia, de la care am aflat numele, îi zic *ḱ a t r ă o m* In statistica lui T Selenica este trecut în transcriere albaneză *Q a t r o m* art *Qatromi*

K' a t r a T s a p (din arom *ḱ ă t r ă + t s a p*), nume de munte în ţinutul Pogradeţ din prefectura Coriţa Are o înălţime de 1728 m Românii din ţinutul Coriţa văreză cu oile în acest munte In lucrarea lui Selenica, acest munte este dat în traducere albaneză *G u r i T s a p* Forma *tsap* se întrebuinţează în dialectul gheg In dialectul tosc se aude *s k ʃ a p* Muntele *G u r i T s a p* este situat într'un ţinut locuit de Toschi. De aceea cred că formaţiunea este românească Insă nu este exclus ca păstorii români să o fi tradus din limba albaneză Fapt cert este că păstorii români întrebuinţează numai *K'atra Tsap*

V a l e a m a r i (din arom. *v a l e a + m a r i*), nume de vale şi de munte, după cum mi-au comunicat Fărşeroţii din ţinutul Coloniei, în Colonia. La Selenica figurează numai ca nume de munte, sub forma *V a l l a m a r i* La început, acest nume a fost dat văii, după aceea muntelui la poalele căruia e aşezată valea. Formaţiuni de nume de loc cu *vale* avem şi în Peninsula Balcanică In Meglen avem *V a l e a r a t s i* (din *valea-ratsi* „valea rece") trecută sub această formă şi în harta statului major austriac In Epir avem *V a l e a C a l d ă*[1]) etc

[1] Cf *Lumina*, I, p 127

www.dacoromanica.ro

Găĭına (din arom găĭna „găină"), care, se identifică cu muntele Găina din Munții Apuseni, este numele unui cătun așezat la apus de Berat, în stânga râului Osum, pe înălțimile șirului de munți care merg paralel cu Schepuri Are numai 154 locuitori Albanezi musulmani In harta statului major austriac este însemnat sub forma *Galına*, tot așà îl redă și Selenica (p 509)

Cătunet (derivat din arom *cătun* cu sufixul colectiv *-et*, însemnând locul în care se găsesc așezate mai multe cătune), este o localitate părăsită, după cele ce mi s'au comunicat de către Fărșeroții din ținutul Berat, situată pe povârnișurile răsăritene ale muntelui Tomor. Probabil că în această parte a Tomorului se aflau odată mai multe cătune locuite de Fărșeroți, mai târziu părăsite prin mutarea lor în altă parte. Numele de localitate este însemnat în harta statului major austriac sub forma *Katonet*.

Cum că în *Cătunet* trebue să vedem o formă românească și nicidecum una derivată din cuvântul albanez, aceasta nu rezultă numai din suf *-et*, care numai în românește derivă colective, dar și din faptul că în toată toponomastica albaneză, pentru cuvântul *cătun* întâlnim numai forma albaneză *Katund* Astfel de nume de localități avem *Katundi i ri* (cătunul nou) în ținutul Lușnia din Dibra, *Katundi i vietër* (cătunul vechiu) în Scutari, *Katundasi* în ținutul Berat, în fine *Katundišti* în ținutul Premeti; *Katundi* în ținutul Corița, *Katundi* în ținutul Libhova din Arghirocastru, etc

Ca formă simplă avem *Catuna*; de asemenea *Manastiri i Catunes* (Mânăstirea cătunului) în ținutul Libhova din Arghirocastru, acolo unde întâlnim și *Katundi*, formațiune albaneză

Lacatun (din arom *la + cătun*) comuna cu locuitori Albanezi musulmani în prefectura Valona. In scrierile albaneze acest nume de loc este albanizat, fiind scris *Lakatundi* Sub această formă îl dă Selenica Fapt sigur este că Românii și Albanezii îi zic *Lacatun* și tot așà se întâlnește și în harta statului major austriac.

www.dacoromanica.ro

K'arı (dın arom *ķeare* „pıere" despre soare „apune", adıcă locul unde apune soarele [1]), nume de cătun cu 73 Albanezı musulmanı şı 80 Albanezı creştini, între care se găsesc şı câţıvà Romànı. Este sıtuat la dreapta râulu Vovusa, lângă Valona In harta statulu major austrıac este însemnat

46 Drumul Berat-Fıerı

Kȷarı, ıar la Selenica, cu transcrıerea albaneză, *Qarı* (p. 539).

In aromâna cuvântul se întrebunţează ca apelatıv şi se întâlneşte în cunoscutul cântec de nuntă

Lă-ṅ-me şi speală-ṅ-me	Lă-mă şı spală-mă
La şoputlu dı tru ķare.	La fântâna dın apus.

De asemenea el se întâlneşte ca nume de localıtate în Pınd [1])

Barza (dın arom *barză*), nume de munte aproape de Tırana, dın oraş se vede cu ochıul lıber In scrıerile albanezeştı se dă sub această formă.

Cuvântul nu poate fı albanez, deoarece în toată toponımıa albaneză avem forma autoctonă nealterată *bardh.*

[1]) WEIGAND. *Die romunishen Ortsnamen ım Pındusgebıete* ın *Jahresb.* XX!—XXV Cf. şı *Dacoromanıa* I p 417

www.dacoromanica.ro

Astfel în Malacastra avem cătunul *Bardhani*, în Elbasan un alt cătun cevă mai măricel: *Bardhasneshi*, în ţinutul Lumia *Barodhoči* etc Prefacerea lui *dh* albanez în *z* are loc numai în limba română De aceea cred că originea românească a lui *Barza* pare sigură

47 Muzachia Fărşeroţi din Ardeniţa

Murgana (derivat din arom *murg* şi suf *-an* cu -a final de la numele de localităţi), nume de munte în Arghirocastru cu o înălţime de 2124 m Ştiu că cuvântul *murk*, articulat *murgu*, există şi în limba albaneză cu înţelesul „dunkel, schwarz, grau" fig „nenorocit" şi că originea formei de bază, despre care am vorbit în *Dacoromania* II 540, este neclară Dacă totuşi îl socotesc ca formaţiune românească, aceasta o fac numai din cauza sufixului *-an*, care derivă adjective de felul lui *bălan* din *băl*, etc In afară de aceasta, derivate locale din românescul *murg*, cum este *Murgaş*, se întâlnesc şi în alte ţări, pe unde au emigrat păstorii români [1]) G Meyer crede că forma albaneză *murgaše*, în Albania, este adusă de păstori valahi „durch vlachische Hirten verschleppt" [2]).

Călivari (din arom. *călivar*), nume de cătun lăsat în părăsire în Mirdita Nume de localităţi, în care Fărşeroţii sânt aşezaţi în colibe, pe care ei le numesc *călive*, sânt

[1]) Vezi *Raporturile lingvistice slavo-române* în *Dacoromania* III p 210
[2]) G MEYER, *Etym. Wörterbuch der Alt Spr* p 202

www.dacoromanica.ro

multe în Albania: *Calıva-Paša*, comună în Ciameria cu vreo patru sute de locuitori *Calıvet e Stropani* (arom *Calivele Stropanı*) cu o sută locuitori; *Calıvacı* în ţinutul Pogradeţ cu locuitori Albanezi musulmani; un alt *Călıvacı*, nume de cătun părăsit, se găseşte în Mirdita

Vlahına (derivat din *Vlah* cu sufixul *-ın*), nume de râu în Arghirocastru Este un afluent mic al lui *Susıca*, care se varsă în Vovusa Alături de el este şi un nume de localitate. Amândouă sunt însemnate în harta statului major austriac

Vlahova (derivat din *Vlah* cu suf *-ovo*), nume de cătun în ţinutul Delvin din Arghirocastru cu o populaţiune de 80 locuitori.

Vlahanı (derivat din *Vlah* şi suf *-an*) nume de cătun cevà mai mărıcel, situat în acelaşı ţinut din Arghirocastru Tot în părţile din sudul Albaniei aveni şi *Vlaho-Psılotera* din ţinutul Premeti Este un cătun cu 250 de locuitori, de asemenea *Vlaho-Gorangı* în regiunea Libhova din Arghirocastru, cu 228 de locuitori

Tot în rândul acestor nume de loc trebue trecute şi *Lemnuşa, Cărarea-l Lampı, Padea şoarıclui, Scârpa-lată, K'atralată, Guva lui Mıma*, etc despre care s'a vorbit mai pe larg în *Românıı Nomazı*.

In *Fıerı* sau *Fearıca*, cum îi zic Aromânii, am ajuns după amiazi pe la ora 4. Am descins la un otel din capătul oraşului care, în ce priveşte curăţenia, semănà mai mult cu un han Erà singurul otel din localitate

Fieri este un simplu târguleţ cu un număr de 1500 de locuitori, aşezat pe câmpia Muzachiei Orăşelul are un aspect drăguţ, atât din cauza clădirilor, mai toate nouă şi bine îngrijite, cât şi din cauza vegetaţiei abundente de care este înconjurat Locuitorii sânt în majoritate Români veniţi de prin părţile Moscopolei Ei sânt neguţători şi meseriaşi Fieri nu este un oraş vechiu El datează din 1864 La început erà un simplu cătun alcătuit din douăzeci de case cu biserica Sfântul Gheorghe (Kisha e Shengjergjit) El erà proprietatea doamnei Rapuşa, fiica lui Kurt

www.dacoromanica.ro

Achmed Paşa, care îl unu cu cătunul din apropiere *Şkoză*, făcându-l mai mare Mai târziu oraşul fu reclădit în două rânduri. Odată în timpul lui Kahram Paşa Vrioni, fiul vizi ului Omer-Paşa, după aceea în 1877 de către Omer

48 Fieri, arom Fearica

Paşa Vrioni, când o ăşelul luă aspectul modern pe care îl are azi [1])

Seara târziu m'am întâlnit cu domnul Steriu Papa, senator în parlamentul albanez şi un vechiu cunoscut al meu, încă de pe vremea când studià la liceul românesc din Bitolia Dânsul mi-a dat unele informaţiuni cu privire la Românii din Fieri, atrăgându-mi luarea aminte asupra săpăturilor care se fac în localitatea Poiani din apropierea oraşului

Neavând ce face mai multă vreme şi din pricina proastei găzduiri la otel, unde toată noaptea n'am putut închide ochii din cauza insectelor, dimineaţa pe la orele 4 am părăsit localitatea cu o maşină care trebuià să ne ducă la Luşnia, după ce mai întâiu vizitaiu Poiani şi alte două cătune cu locuitori Fărşeroţi.

[1]) T SELENICA. *ib.* 169

www.dacoromanica.ro

8 DE LA FIERI — LA LUŞNIA — ELBASAN

ZAVARI, RADOSTINA, POIANI – MIŞCĂRILE METANASTASICE ALE FĂRŞEROŢILOR – FĂRŞEROŢII CHERVANAGHI – DRUMURILE CHERVANAGHIILOR FĂRŞEROŢI DIN ALBANIA – NUMELE CATÂRILOR – NUMIRILE PĂRŢILOR CORPULUI LA CATÎR – NUMIRILE OBIECTELOR DE PE CORPUL CATÂRULUI, SAMARUL – NUMIRILE PLUGULUI ŞI ALE PĂRŢILOR LUI – RĂZBOIUL DE ŢESUT – MÂNCĂRILE FĂRŞEROŢILOR

De la Fieri am apucat drumul spre apus şi numai după o scurtă călătorie ne-am apropiat de *Z a v a r i*, cătun aşezat la şes, cu vreo 25 de case locuite de Albanezi musulmani şi câtevà familii fărşeroteşti Inainte de a ajunge în sat, am întâlnit un grup de fărşeroţi care mergeau spre Valona De aici înainte găseşti pe Fărşeroţi la orice pas Vara îi poţi vedeà umblând pretutindeni, ei sânt într'o continuă mişcare Numai în comunele lor nu-i poţi găsi. Acì rar când întâlneşti câte o bătrână două Toţi sânt p e-caţi la munte de unde se coboară la şes, numai când vin să-şi vândă produsele lor în lapte şi lână, sau când transportă mărfuri în oraşele mai mari In Zavari aproape toţi Fărşeroţii erau plecaţi Continuând drumul mai departe, am ajuns la *R a d o s t i n a*, un cătun cevà mai mărıcel decât Zavari, nsă locuit numai de Albanezi musulmani şi foarte puţini Romăni De la Radostina am ajuns direct la *P o ı a n ı*, un sat cu vreo două sute de locuitori, dint e care mai mult ca jumătate sânt Albanezi creştini, restul Fărşeroţi

Poiani este aşezat pe locul în care se afla odată vechea *A p o l l o n ı a* O misiune arheologică franceză condusă de Leon Ray face săpături încă din 1924 Din cercetările fă cute până acum, rezultă ca vechiul oraş erà aşezat pe o colină de la picioarele muntelui, având faţa spre mare Urme din zidurile care înconjurau cetatea se văd şi acum Din lungimea zidur lor, care ajung până la patru km, se pare că Apollonia aveà o întindere destul de mare Până acum putut descoperì două locuinţe Ele sânt clădite după ...l roman cu ferestrele care dau în curte

www.dacoromanica.ro

De la Poiani, întorcându-ne pe același drum, ne-am îndreptat spre Lușnia Mai întâi am luat direcția spre Berat până ce am trecut râul Semani, după aceea, întorcându-ne în spre miazănoapte, am apucat șoseaua spre Lușnia Acì am ajuns după amiazi A doua zi dimineața am ieșit în târg ca să mă întâlnesc cu Fărșeroții veniți din împrejurimi Târgul erà destul de animat Erau foarte mulți țărani albanezi veniți de prin satele din apropiere Fărșeroții, care erau mai puțin la număr decât aceia pe care îi văzusem în Berat și Corița, veniseră din satele *Divjacu*, *Kruecuchi*, *Libofșa*, *Cipleaca*, *Petova*, *Carbunara* și altele Unii din ei erau și de prin părțile Ciameriei de lângă Preveza Acì am putut pătrunde mai bine în micile deosebiri de graiu, care există între Fărșeroții Ciameriemi și între aceia din Muzachia Tot în târgul din Lușnia, mi-am însemnat ultimele informațiuni despre mișcările păstorilor ca și despre drumurile cărăvănarilor

In capitolul despre mișcările metanastasice ale Românilor nomazi din întreaga Peninsula Balcanică, scris în lucrarea mea *Românii Nomazi*, am tratat și despre migrațiunile Românilor din Albania In vremea când scriam despre aceste mișcări, informațiunile mele privitoare la Românii din Albania erau luate, în cea mai mare parte, de la Fărșeroții așezați în Macedonia, în ținutul Vodena (Edesa) aproape de Salonic, și de la unii scriitori care călătoriseră în Albania

In această călătorie, venind în contact cu Fărșeroții aproape din toate regiunile locuite de Români, am avut plăcerea să constat că toate datele înșirate în capitolul din lucrarea mea citată sânt exacte Au fost unii dintre Fărșeroți care mi-au numit regiuni muntoase deosebite de cele date de mine în *Românii Nomazi*, însă, după cercetările mele, direcția este aceiași Astfel, unii dintre Fărșeroții din ținutul Corița, în afară de Muntele Sec, unde pleacă primăvara cu turmele la văratec, ajung la *K'atra Tsap*, în munții *Meci* și *Camija* De asemenea cei din stânga râului Semani (Muzachia Mică) nu se duc

www.dacoromanica.ro

spre vărare numai în *N d u m o r* (Tomor), ci şi în munţii *S p ı r a k a, G l a v a, J i t o m ı* etc Dar aceştia sânt tot în apropierea munţilor Tomor O urmărire exactă a tuturor munţilor pe unde se mişcă păstorii este cu neputinţă. Românii din regiunea Valonei, în afară de ţinutul Coloniei (Kiafsez), cum am dat în lucrarea citată, îşi mai

49 Români Muzăchiari

mână turmele la văratec şi pe munţii *Ş o p u t* din Arghirocastru, după aceea în *N e m e r č i c a* şi *T r e b i š i n a* din ţinutul Premeti Unii însă, după cum mi-a comunicat un Fărşerot din acele ţinuturi, o iau spre muntele înalt *M u r g a n a* din ţinutul Libhova

Dar Fărşeroţii care se ocupă cu transporturile iau direcţiuni cu totul deosebite de acelea ale păstorilor nomazi. Pe acestea le vom expune mai jos, aşa cum mi s'au comunicat mai întâi de către Fărşeroţii din ţinutul Corıţa, după

www.dacoromanica.ro

aceea de către ceilalți păstori, pe care i-am întâlnit în cursul călătoriei mele până în Luşnia

Mai întâi, orice transport cu caravanele se face cu catârii Fărşerotul care se ocupă cu transporturile se numeşte *cărvănar* (din cărăvănar) sau kirigè „chirigiu" Pe vremuri,

50 Muzachia Fărşeroate din Fracula

51 Fărşerot din Fracula

după cum îmi povestea bătrânul Şănazu, tatăl farmacistului Şănazu din Coriţa, fiecare fălcare [1]) îşi avea caravana lui Caravana se alcătuia din 70—100 de catâri (mule). Fiecare familie avea de la 5 sau 6 până la 12 catâri, celnicii

[1]) Despre *fălcare* vezi în *Românii Nomazi* p 38

www.dacoromanica.ro

aveau până la 15 sau 16 catâri Printre Fărşeroţi erau şi chirigii de meserie care nu aveau catâri Aceştia erau întrebuinţaţi de celnici şi de către orice alt Român, care se ocupà cu transporturile de mărfuri Un chirigiu de meserie erà plătit de la 12 până la 15 lire turceşti, ceea ce făceà 276 până la 345 franci aur anual In afară de aceasta, el mai primeà şi întreţinerea De aceea, la plecarea chervanagiilor, în familiile celnicilor se prepara dintr'o dată pâne multă

Când plecau chirigii la drum, nu porneau singuri, c toţi la olaltă în caravan, sub conducerea unui chirigiu mai îndemânatec şi mai voinic, care pe alocuri se numeà *chirigibaş* El erà ales de celnic Imediat ce ajungeau într'un oraş, chirigibaşul erà acela care angajà încărcăturile El se interesà în oraş, ca să afle transporturi cu preţuri mai mari Condiţiunile de plată fixate de dânsul, erau primite de toţi ceilalţi chirigii Pentru aceasta chirigibaşul nu aveà o leafă mai mare decât a celorlalţi Postul lui erà mai mult onorific

Se înţelege de la sine că chirigibaşul trebuià să fie nu numai omul cel mai voinic dintre „cărvănari", dar şi cel mai deştept, acela care ştià să se descurce în afacerile cu autorităţile oraşelor în care se descărcau mărfurile De multe ori chirigii din Albania înaintau cu transporturile în spre miază noapte până în *Cărădac* (Muntenegru) Ei trebuià să ştie şi limba ţării ca şi orânduelile locale.

In ce priveşte acum drumurile pe care se făceau transporturile, după însemnările ce mi le-am luat, ele sânt următoarele

Cel mai vechiu şi mai umblat drum din Albania erà acela care plecà din Durazzo spre Macedonia *Via Egnatia* El porneà de pe litoralul mării, treceà prin Cavaia şi Elbasan, o lua de alungul lacului Ohrida, trecând prin Struga şi Ohrida, şi de aci apoi, prin Resna-Bitolia, ajungeà pe şoseaua care duce la Salonic

Chirigii fărşeroţi încărcau sare şi tot felul de mărfuri ce găseau în *Durus* sau *Durăs* (Durazzo) şi le descărcau mai întâi în *Pikină* sau *Pikindă*, *Pikini* (alb Pekini), de aci treceau prin *Cavaya* (Cavaia), şi a-

www.dacoromanica.ro

jungeau la Elbasan Din Elbasan încărcau alte mărfuri și continuau drumul prin *Pugradets*[1]) (Pogradeț), de unde apoi șoseaua se bifurcà, și unii apucau sau prin nordul lacului Prespa ajungând prin Ohrida la *Bitulĭ* (Bitolia), sau prin partea de sud a lacului, spre *Corčа* (Corița)

Din Corița spre Macedonia apucau două drumuri unul care trecea de-alungul lacului *Prẹaspa*, altul, cevà mai spre sud, trecând prin *Plẹasa*, *Florina*, *Flărina*, amândouă ajungeau la *Bitulĭ* (Bitolia)

De la Bitulĭ, în vremea când în *Părlẹap* (Perlepe) se țineà marele târg, la care veneau negustători din toate părțile Turciei Europene și unii chiar din străinătate[2]), cărăvănarii fărșeroți ajungeau cu mărfurile în acest oraș De acì unii o luau spre *Grascu* (Gradtsko) și ajungeau până în *Velĭs* (Veles, Kuprulì), *Scopĭ* (Scopie, sârb. Skoplje), *Cumanuva* (Kumanovo), *Vrańe* (Vranja) și mai departe în spre miazănoapte, înaintând până în Serbia Alții continuau drumul pe vechea șosea Via Egnatia, ajungând cu transporturile până în *Sărună*, după ce mai întâi treceau prin centrele *Flărina* (Florina), *Vudena* (Vodena), *Verịa* și *Ianĭtza* (Jenige-Vardar)

Din Sărună unii o apucau în spre răsărit și ajungeau în *Cavala*, *Nsẹar* (Seres), *Edrineịlĭ* (Adrianopole) până *Mbolĭ* (Constantinopole)

Alte două drumuri porneau tot de la Durazzo unul o apucà prin *Șiyac* (Shiak) spre Tirana, altul o lu dealungul coastei adriatice spre *Mĭlot*, *Leša* și *Școdră* (Scodra, Scutari) De acì chirigii fărșeroți înaintau mai în spre nord până ajungeau în *Cărădac* (Karadak, Muntenegru).

In interiorul Albaniei, un drum pe care umblau chervanagii aromâni și plecà tot de la Durazzo, era acela care ducèà prin Cavaia-Lușnia și ajungeà în *Vĭlardĭ* (Berat). Din *Vĭlardĭ* o apucau în mai multe direcții unii mer-

[1]) Numele de localități transcrise cu litere cursive spațiate sânt redate după pronunțarea Fărșeroților

[2]) Cf *Românii Nomazi*, capitolul *Transportul cu caravanele*, p. 134

www.dacoromanica.ro

geau cu mărfurile în spre răsărit la *Curčao* (Coriţa) şi de aci apoi iarăşi o apucau prin Florina în spre interiorul Macedoniei, urmând pe drumurile indicate mai sus Alţii o luau în sudul Albaniei, apucând mai întâi în spre apus prin trecătoarea *Skăpuri* (alb *Skepuri*) la *Fearica* (Fieri) şi de aci apoi, urmând drumul în spre *Avlona* (alb Vlore), treceau prin *Cătsuri* (Kelcure) ca să ajungă în *Aryirocast* (Ghinucastru, Arghirocastru)

52 Păstori din munţii Gramos

De la *Curčao*, în afară de drumul în spre Bilişti-Florina, cărăvănarii români mai mergeau spre Fraşări şi de aci apoi prin *Liscovik* (Lescovik) ajungeau în *Părmeti* (Premeti)

După cum în partea de miazănoapte a Albaniei Durazzo era centrul de unde cărăvănarii români plecau cu mărfurile în spre nord şi răsărit, tot aşà, la sud, *Avlona* (Valona) era punctul de unde porneau catârii încărcaţi cu mărfuri pentru centrele din miazăzi ale Albaniei şi Greciei Drumurile pe care le făceau chirigii fărşeroţi, în această parte a Albaniei, erau . de la Avlona la *Tipilina* şi de aci apoi

www.dacoromanica.ro

la *Arγırocast* Dın Arghırocastru se contınua drumul la sud spre *Ianına*, apoi *Delvın* şı *Sămsaranda* (Santı Quaranta) Alţıı se scoborau şı mai în spre sud, ajungând la *Preveza*, *Metsova*, *Grebenı*, *Ianına* până în oraşele dın Tesalıa *Târcol* (Trıcala), *Larısa*, *Lăson* sau *Lăsun* (Elasona, şı la Românıı din Epır *Lăsun*)

În afară de aceste drumurı, cărăvănarıı fărşeroţı, în fiecare toamnă, transportau famılıle Românilor dın ţınuturile muntoase, unde se aflau cu oile în timpul verıı, în regiunile şesoase dın Albanıa şı Grecia, unde rămâneau toată ıarna Aceste drumurı sânt aceleaşı despre care am vorbıt maı sus la mişcările de transhumanţă ale păstorılor fărşeroţı

Iată acum şı numele catârilor, aşà cum le-am auzıt la cărăvănarıı fărşeroţı O bună parte dın ele mı-au fost comunıcate de bătrânul Şănazu Explıcarea fiecărui nume este datà în dıalect, aşà cum mi-a fost comunıcată

mułă=catâr,

carasă (caρasă, caɾasă) *mułă laɻe*=catâr negru,

mară (maρă, maɾă, maρą̆): *ıyí strıgă na maǫ, maǫ*=îi strıgă na, mar, mar,

čută boɻe aǫoše de culoare roşıe,

aǫap (arap) *mulă laɻe* catâr negru,

meǫğu (merğı) *muǫăǫe albă* catâr alb,

tsap (tsap) *dzătsem la mula mascuǫă* zıcem la catâr de sex bărbătesc,

puľ (puľɻu) *ıľ stǫıgă na puľ, puľ* îi strıgă na puliu, puliu,

baǫză (barză) *mulă albă, ıľ stǫıgă na, baǫză na*=catâr alb, îi strıgă na, barză na,

dumani mulă seamınă laɻe=catâr negru de sex femeiesc,

tucă. mulă θeamınă,

ǫıză (rıză) *mulaǫı albă* = catâr alb,

tană mulaǫı albă,

tserb (tserb) *mulă mascuǫă sıvă*=catâr cenuşıu de sex bărbătesc,

maǫă (mară) *mulă seamınă ǫoašă*=catâr roşcat de sexul femeiesc. (Vezı *mară* maı sus),

www.dacoromanica.ro

vaše (vaşe) . *mulă murgă*=catâr negru închis,

meǫğe (merge) · *mulă θeamină căstăñată* = catâr de sex femeiesc de culoare castanie (vezi mai sus *merğu*),

gală=catâr negru deschis;

căluz (câluz)=calul cu clopot, care merge în fruntea caravanei

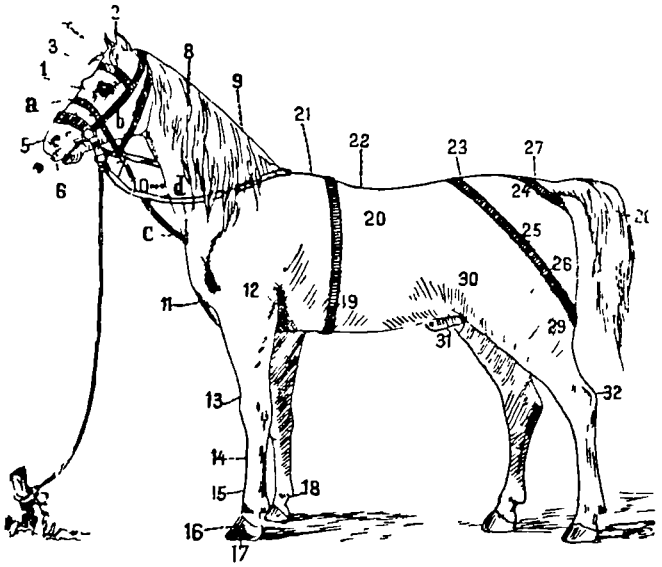

Fig 53

Părţile corpului unui catâr sânt numite în felul următor [1], (fig 53)

1 *ocĭ* (ocyi)=ochi,

2 *urecĭle* (uǫĕcĭ'ile sg uǫĕcĭ'e)=urechile,

3 *frâmţea* (fǫămţea)=fruntea,

4 *perčęa* (peǫčęa)=perii de pe frunte,

5 *năǫă* (năřă şi guvile di năři)=nările,

6 *budzâlĭ* (budzăle)=buzele,

7 *falca* (faụca)=falca,

[1]) Aceleaşi numiri le are şi calul Ca model pentru aflarea tuturor numirilor la catâr, m'am servit de figura calului din Terminologia lui Damé.

www.dacoromanica.ro

8 *perčẹa* (peṛčẹa)=coama,
9 *zverca* (zveṛca)=ceafa,
10 *gu*r*madzu* (gõṛmadzu)=gâtul,
11 *k*e*ptu*=pıeptul,
12 *pultare*=coapsa sau spata dınaınte,
13 *dzânucl'u* (dzănucl'u)=genuchıul,
14 *fleru* (flẽṛu)=fluerul s ţurloıul,
15 *bızılıca* (bızlıca)=chışiţa,
16 *ungl*ă (ungyă)= copıtă,
17 *pa*l*mă dı ungl*ă=partea de subt unghıe,
18 *pul'u* (puyu)=pınten,
19 *pântıcu* şı *pândıcu* (pântıc, păntıc, maı rar păntică, păntică)=pântece,
20 *cọasta* (pl cọstıle, cọstılı)=coasta;
21 *capıtılı dı pultări*=greabănul,
22 *sk*ı*nıratu* (sk'ınıṛatu)=şale, spınare,
23 *curtsori* (coṛtsoṛi)=crucea şelelor,
24 *čereịa* (cereya, ceṛẽya) *čupocuĭ* (în alte părţı 1 se spune şı) *curıl'ĭ*, *cuọıl'ĭ*, *coọıl'ĭ*=şoldul,
25 *čupocu* (čıpocu, în alte părţı buţea sau čịăpocu)=sapă,
26 *butẹ* (butı)=cur s bucı,
27 *cudıtsă*=rădăcına coadeı,
28 *cọada*
29 *câr*ă*dzel'u* (cărădzel'u) = arm, but,
30 *ul'ılı* (în alte părţı slăg̣ină),
31 *tsulakı*=sulacıu, sulatec,
32 *vaš*ı*l'elu* (văşıl'elu)=cotul s câıul pıcıorulu.

Catârul sau calul poartă pe cap următoarele obıecte
a *fă*r*u* (fă ṛu)=frâul,
b *căpestru*=căpăstrul,
c *cọadă dı căpestru*
d *cu*r*aụă* (cuṛao) s *curmu* s *cọada dı căpestru*.

Pe trup poartă în specıal calul *şẹaụă* (šẹao, šao, šau)=şeă, iar catârul *sămar* (sămaṛ, sumaṛ)=sămar.

Iată acum părţile sămarulu
ublăncu (ublăngu) yaste partẹa dı dınınte a sumaṛuĭ

www.dacoromanica.ro

urecl'ılı dı sumaǫ,

zverca (zveǫca) *dı sumaǫ*,

cuľčekĭ (cučekĭ) yaste partea d dınıpoĭ a sumaǫuĭ În alte părţı: *cutsăkĭ* (dı dınăpoĭ), *cutsăyĭ*, de asemenea· *căǫıdzılı dı dınăpoĭ a sumaǫuĭ* Sânt cele două lemne dın dărătul sămarulu ı întoarse ca nişte cârlıge.

pıstărĭ (pistăǫĭ) sânt traversele dıntr'o parte şi alta a sămarulu ı,

scănduri (scânduri, scănduri) *dı sumaǫ*;

ǫalılı dı sumaǫ=cele două laturı ale sămarulu ı,

vıncâla (yıngâla): cuǫaụa trıcută sum păntıca dı mulaıe= cureaua care trece sub burta catârulu ı La Românıı dın Veria *yıngâlă* (cu accentul pe sılaba penultımă), însemnează *culanẹa dı la ĸeptu*=cureaua de la pıept,

sumcọadă (sumcọdă) *cuřaụa dı sum cọadă*=cureaua de sub coadă;

păldămă (păldămı, băldămı, buldumı buụdumı) cuřaụa tsı trẹtse ma nġos dı sumcọadă=cureaua ce trece ma· jos de „sumcọadă" *Păldămẹa yastı dı mıšını, yastı largă dı ınă šuplẹacă* este dın pıele, largă de o pa mă;

strozma (stǫōzma),

scări dı funı=scări de funıe;

sărmaĭ (săǫmay),

Alte obıecte întrebuınţate de cărăvănărıı fărşeroţı sânt următoarele·

sfırıye. tastǫu dı căppǫınă=traıstă de păr de capră,

tărastru (*tastru*)=traıstă,

tăgăǫğıc (tăgărğıc),

fuǫtı (fuptıı, fuptıe) = încărcătură,

čumagă, numıtă la Românıı dın Pınd *furtutıre* Este lemnul lung, la un căpătâıu, în formă de furcă, serveşte pentru sprıjınırea sarcınei încărcate, când se pune altă sarcınă pe sămar. Dacă cumvà sarcına nu-ı bıne sprıjınıtă pe *čumagă*, atunci se întâmplă ca să se restoarne samarul În cazu' acesta se spune *tură paǫtẹa* „s'a răsturnat sarcına", *tură mula* „s'a răsturnat catârul", sau numaı *tură* „s'a răsturnat".

sazmă=velnıţa ce se pune de-asupra sămarulu ı, când

www.dacoromanica.ro

caii sau catârii pasc în timp de ploaie, ca să nu-i pătrundă apa

Dintre numirile de cai, avem următoarele (Ele sânt aproape aceleaşi ca şi la ceilalţi Aromâni)

caĭ ģioc=cal sur,

binec=cal bun de călărit

Cărăvănarii mai poartă pe drum şi arme, pe care le ţin în *silęafi*=brâul de piele cu mai multe cute pe dinainte

Dintre arme avem

căbure (cabũp),

rivole (rivolver);

cătsut (cutsut) etc.

În afară de păstorit şi de cărăvănărit, unii dintre Fărşeroţi se ocupă şi cu agricultura Iată termenii referitori la părţile plugului

dămălug s. *damaĭug*, (în alte părţi) *papamândă* (papamândă, papamendă alb.), *aletpă, vălment* alb =plug

scândupa di dămăĭug s *pĭoru* alb =cormană,

meš=fierul lat, brăzdarul (alb pluar),

čalistra (čęalistră)=fierul lung, cuţitul,

măńle di damalug (di papamândă) = coarnele plugului,

sigurimęa măńlor=brăcinarul,

plazu,

casa tsi tsăne plazu=bârţa s bârsa,

Tot în acest capitol voiu înşira numele părţilor din care se compune războiul de ţesut, care se găseşte în casa fiecărui Fărşerot, fie el păstor sau chervanagiu

1 *sulu di dininte*=sulul,

2 *sulu di dinapoĭ*=sulul,

3 *zănozu di dininte* (na ndręapta)=slobozitorul,

4 *zănozu di dinipoĭ*=slobozitorul,

5 *suvaltsă*=suveica,

6 *spata*,

7 *bărdila di nsus*=vătala s brâgla de sus,

8 *bărdila di ngos*=vătala s brâgla de jos,

9 *măńĭ di bărdilă*=braţele vătalei,

10 *gădăvuše* însemnează funia ce leagă vătalele cu lemnul de de asupra,

www.dacoromanica.ro

11 *rățeale* (rățele),
12 *călăruš* (căpăluš),
13 *lıtsılı*=ıţele;
14 *čunilı*=fuştile,
15 *puðurıtsılı* (puzuritsılı)=ıepele

Capătul sulului se numeşte *cap dı sul*, iar partea unde se ıntroduce zănozu di dınınti se cheamă *urecl'ı dı sul.*

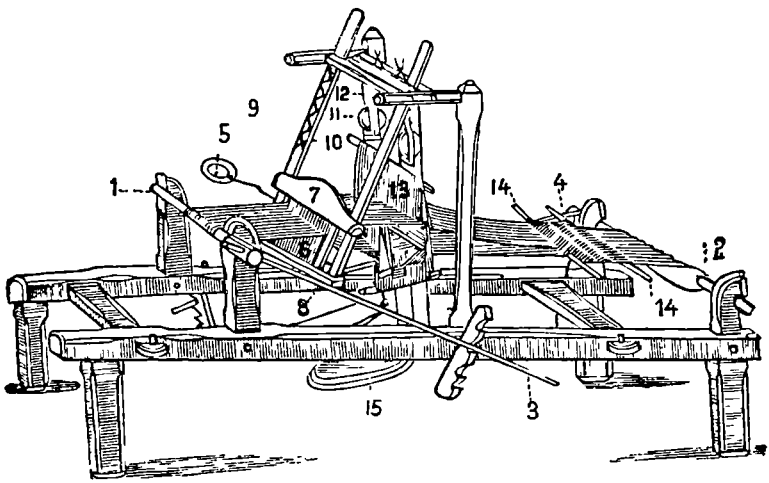

Fig 54

În afară de războiul de ţesut, Fărşeroatele se folosesc şi de rodan, pe care ele îl numesc *čıcrıcă* şı *čıcrıke* Părţile rodanului sânt:

lemu de-a-mplatẹa = patul rodanului La alţıı *lemne dı čičọọı*,

furcăčı dı čıcrıkı=pıcıoarele fusului,

în alte părţı se numeşte *čičọară dı čıcrıkı*,

răţẹaụa dı čıcrıkı este scripetele sau rotiţa,

cọarda (foarte des şı cọarðă, cōρðă) este aţa care învârteşte roata,

mănă dı čıcrıkı este mânerul

căruţele dı čıcrıkı=spiţele de la roată

Dar lâna, după ce a fost spălată şı scărmânată bıne, *sı tradze* (se pieptenă) *la kaptsıṅ* pe *kaptını* s *kaptınılı dı tsă*

www.dacoromanica.ro

(*pieptenĭ*) și se fac *paĭ* Din paĭ se face *caer*, *fuĭor* (fuĭõr), sau *pičur* (pičor), după aceea se toarce pe *fus* sau cu *čicrikĭ*

Fusul are în partea de jos un *prisĭnĭ* Furca obicinuită este formată dintr'un băț, mai lung, cu un cângeu în partea de sus, în formă de semicerc, pe care se fixează caerul

Caerul tors se numește *tort* El se pune pe *hŝcător* (dišķitor) „rășchitor", spre a face *căruń* (căruń) „sculuri" După aceea *z-dęapĭnă* „se deapănă" pe *vărtenitsă*, care în unele părți se numește și *ánemĭ*, spre a se face cățăń (cățăń)

Mâncările cele mai întrebuințate la Fărșeroți sânt următoarele

ģelă rămănęască (rumănęască) *cără hĭartă tu ọală, fđę zarzavatĭ, cu apă și umt* = carne fiartă în oală, fără legume, cu apă și unt;

cără friptă pĭ sulă = carne friptă la frigare. Mi s'a spus că *s-măcă tĭ săpbătorĭ mărĭ*=se mănâncă la sărbători mari,

cără cu urizu=carne cu orez (fiartă)

culeŭ este *lucanits umpluts cu cără, praš și altĭ*=cârnați umpluți cu carne, praz și alte,

zmelgĭ cu urizu=mielci cu orez,

tsigărĭdz sânt *cumătsilĭ dĭ seŭ tukĭt*=bucățele de grăsime topită

păstrămă=pastrama,

culęašu este *firină tsigrăsită cu umt ĭ undulem, hĭartă cu apă* făină prăjită cu unt sau untdelemn, fiartă cu apă,

culęašu alb ĭ culęašu dĭ ọaĭ este *firină cu misur hĭartă cu apă cu undulem și dińicată cu păn*=mălaiu fiert cu apă și undelemn și cu bucățele de pâine,

dzamă este *păn uscată dińicată tu apă cu umt* = pâine uscată dumicată în apă și unt,

bucuvală este păn *dińicată tu umt arsu*=pâine dumicată în unt ars

cămbăcukĭ (cîmbâcukĭ, cămbăcukĭ alb) este *pită dĭ misur tu tipsiye, faptă cu apă, umt și cašu, u pęõscutim dĭ ma multĭ orĭ cu firină păn s-umple tipsiya*=plăcintă de mălaiu în tipsie, făcută cu apă, unt și brânză, o stropim de mai multe ori cu făină, până se umple tipsia

www.dacoromanica.ro

tarapašu (tăpāpaš) *este fırınă dı mısur hi̯arʹă cu apă şı sare ; s-tuk̡aštı umt rošu šı lo-arucă nuntru* mălaıu fıert cu apă şı sare, se topeşte unt roşu (ars bıne) şı-l varsă înăuntru

târhână este *gărıu* (*gă̆ϱ*) *frămt la mo̡ară* (*nu mătsınat* [1]), *nıcatu tu laptı, trıcutu tu tsıru şı uscatu la so̡ară*=este grâu fărămat (nu măcınat [1]), înnecat în lapte, trecut prın cıur şi uscat la soare Astfel preparat *târhână* se păstrează pentru ıarna *s-hi̡arbı cu apă šı umt, tu hırbe̡arı z-bagă šı cašu, când u scot dı pı focu u dıñıcă cu păni*,

pısurıdză este *alo̡atu vınıtu trıcutu tu tsıru şı uscatu ; s-hi̡arbı cu umt ı cu undulem*=aloat dospıt şı trecut prın cıur Este mâncare uşoară şı se dă maı ales la bolnavı,

peturi sânt foi de aluat prepa-ate dın făină maı bună, ouă şi lapte Se mănâncă iarna, preparate cu unt şı brânză ca macaroanele,

bu̡gur (bu̡guϱ) este grâu fıert, uscat la soare Se întrebuınţează la mâncări în locul orezuluı,

burets=cıupercı,

nană, un fel de plantă *yastı ca štea̡ya̡a šı cre̡aštı tu cupϱēštı* (cupră̆štı)=este ca ştevıa şı creşte în locul în care a fost o mandră,

šteyi hi̡artı=ştevı fıerte ;

Dıntre prăjıturı avem

lăptare este *pıtă dı lapte*=plăcıntă de lapte La Aromânıı dın Macedonıa *lăptucă*,

pıtıro̡añe este plăcıntă făcute dın foı întınse una peste alta şı fiecare foaıe stropıtă cu unt

târhâno̡añı este *pıtă dı târhână cu tsıgărıdz*=plăcıntă de târhână cu jumărı de osânză,

pıtă dı ve̡ardză=plăcıntă de legume,

pruscutıtă (pϱōscutıtă), se pregăteşte ca şı *câmbăcukı*

Dıntre lăpturı şı derıvatele lor, în afară de lapte, ðală, urdă, cašu (bătut, dıt foale, etc) maı avem următoarele

cašu tıngăsıt (s tu tıɣane) brânză la capac,

cuyastǫ̆ este *lapte grosu dı tutıpută când fe̡ată*=lapte gros de oaıe, când fată,

strıgl'atu este ,,aı̡că'',

www.dacoromanica.ro

aţcă este „ţeară"

Imediat după isprăvirea târgului din Luşnia, am plecat spre Elbasan Mă întroceam pe acelaşi drum pe unde venisem de la Coriţa spre Tirana După câtevà ore de drum cu maşina, am ajuns aproape de pădurea de măslini, în dosul căreia se află oraşul Elbasan În luna în care soseam în acest oraş, fructele erau în toiu şi aproape în tot parcursul şoselei de la Luşnia la Elbasan ne ntâlneam cu şiruri de care cu două roate, încărcate cu pepeni verzi, care se duceau spre Elbasan Ajuns în oraş, după ce m'am odihnit puţin, am ieşit ca să cunosc pe Românі Chiar în faţa restaurantului unde mă oprisem, se găseau un şir de prăvălii ocupate de ei Cunoscându-i îndată, după înfăţişare, am intrat în vorbă cu dânşii întrebându-i despre ocupaţia şi numărul lor Ei m'au cunoscut imediat că sunt din România, de-oarece, la prima mea venire în Elbasan, văzându-mă în tovărăşia senatorului lor Anton Becea, s'au interesat să afle cine sânt

Românii din Elbasan sânt amestecaţi Cei mai mulţi sânt Românі moscopoleni, Fărşeroţi sânt mai puţini Cu aceştia am avut prilejul să mă întâlnesc mai spre seară, interesându-mă de graiul lor Cei dintâi sânt negustori, cei din urmă chervanagii Românii din acest oraş aveau şi o şcoală mixtă Serviciul divin se face în biserică pe rând, într'o săptămână româneşte într'una albanezeşte, cu ajutorul celor doi preoţi români Naum Picin şi Ioan Toda

În Elbasan am rămas până a doua zi Pe la amiazi, am pornit spre Bitolia, de unde, după ce am făcut două excursii la Perlepe, am parcurs drumul Bitolia—Salonic După o şedere de două zile în Salonic, m'am înapoiat, prin Bulgaria, în Ţară

ROMÂNII ŞI ALBANEZII

LEGĂTURILE DINTRE ROMÂNI ŞI ALBANEZI — NUMĂRUL ALBANEZILOR — NUMĂRUL ROMÂNILOR

Atingând o chestiune care este de mare însemnătate pentru viitorul elementului românesc în Albania, voiu în-

www.dacoromanica.ro

cercà să fac o expunere a stărilor de lucruri, așà cum le-am putut prinde în timpul șederii mele printre Românii din Albania

Cu câți Fărșeroți am stat de vorbă spre a mă interesà despre felul cum o duc cu Albanezii, toți mi-au mărturisit că trăesc în cea mai perfectă înțelegere cu ei Înainte vreme, Românii sufereau puțin din partea Albanezilor musulmani Dar pe atunci, la fel se plângeau și Albanezii creștini de purtarea fraților lor musulmani Astăzi vechile stări de lucruri s'au schimbat și elementul nostru de la țară trăește în deplină armonie cu Albanezii Dacă, cu toate acestea, mulți Fărșeroți doresc să se mute în Țară, aceasta o fac numai din pricina răului mers al afacerilor Din aceste motive s'au mutat Fărșeroții din Pleasa în Cadrilater, și tot din aceleași motive se vor mutà, poate, și alți Fărșeroți la noi

Dar dacă aceste raporturi de pacinică simbioză între Fărșeroții și Albanezii de la țară sânt bune pentru prosperitatea Românilor, în schimb, la orașe, ea se arăta dăunătoare pentru elementul nostru Acì Românii se încuscresc foarte ușor cu Albanezii și, după constatările mele, păgubași din această încuscrire ies Românii Când un Român se însoară cu o Albanezoaică, aceasta este în stare să facă, cu timpul, ca toți copiii și chiar alți membri din familie să vorbească albanezește Nu tot așà se întâmplă în cazul când un Albanez ia o Româncă Aceasta sfârșește întotdeauna prin a-și însuși limba albaneză în locul limbei române Cu multă părere de rău mi se plângeà la mânăstirea „Prodrom" din Moscopole, un fruntaș Moscopolean din Corița, ai cărui copii începeau să uite limba română, tocmai fiindcă soția lui erà Albanezoaică Din fericire, această promiscuitate se întâmplă mai mult la orașe Fărșeroții de la țară nu se amestecă cu Albanezii Chiar cei de la orașe se încuscresc cu Albanezii mai puțin decât Moscopolenii Dar și la țară, în comunele și cătunele în care se găsesc Albanezi și Fărșeroți, am observat că Fărșeroții învață mai ușor limba albaneză decât Albanezii limba română

www.dacoromanica.ro

Dacă însă la ţară ei trăesc mulţumiţi în mijlocul elementului albanez, la oraşe şi în comunele mai mari, acolo unde Românii au avut şcoli româneşti şi în timpul din urmă li s'au închis, se simte o răceală faţă de autorităţi, care pe neaşteptate şi fără nici un motiv serios i-au lăsat fără şcoli

În comunele şi cătunele în care n'au existat şcoli româneşti, această nemulţumire nu există De altfel, acì nici Fărşeroţii nu se interesează de carte, dacă ea nu li se dă Ei sânt foarte buni Români şi ar dorì să înveţe româneşte Însă, fiindcă niciodată n'au avut şcoală, ei cred că pot trăì şi fără de ea

Numărul Aromânilor din Albania, fără a puteà fi precizat mai de aproape, este relativ mare, faţă de numărul elementului albanez dominant

Albania, aşà cum a ieşit ca alcătuire politică din marele războiu, nu cuprinde pe toţi Albanezii Două treimi din ei sânt rămaşi în afară de graniţe Dintre aceştia, cei mai mulţi sânt în Jugoslavia

Primele mişcări în massă ale poporului albanez sânt semnalate abià pe la sfârşitul sec XIV Ele iau direcţia spre Peloponez şi, cu timpul, devin atât de frecvente, încât Corintul şi Argolis pe vremea aceea mişunau de Albanezi Cei mai mulţi au fost colonizaţi de către stăpânitorii bizantini sau veneţieni, cu scopul ca să le ajute în contra Turcilor, care ameninţau să pătrundă în inima Greciei Numai Teodor Paleologul, fratele împăratului Emanuil Paleologul, a adus zece mii de familii albaneze în Grecia Înainte de coborîrea lor în Peloponez, foarte mulţi s'au aşezat în împrejurimile Atenei Parte din ei s'au refugiat de urgia Turcilor, însă foarte multe familii au fost aduse spre colonizare de către stăpânitorii de atunci ai ducatului Atena şi mai ales de către negustătorii florentini [1])

[1]) Despre aşezarea Albanezilor în Grecia Cf *Illyrisch-Albanische Forschungen* von Dr LUDVIG von THALLOCZY. I, p 79 sqq De asemenea

www.dacoromanica.ro

Toţi aceşti Albanezi sânt Toschi de origine Până azi ei vorbesc limba albaneză subt o formă mai veche Sufleteşte ei se simt Greci şi nu vor să audă de Albanezi Cine a trecut prin Atena şi a ieşit puţin în afară de oraş, a trebuit să dea de aceşti Albanezi aşezaţi în nenumărate sate

A doua mişcare a populaţiunilor albanezeşti a luat direcţia spre apus în Italia Ea a urmat imediat după înfrângerea eroului lor naţional *Scanderbeg* de către Turci După moartea acestuia (1468), Albania a căzut definitiv subt Turci şi un nou exod a început pentru Albanezii care nu voiau să treacă la islamism Din cauza legăturilor Albaniei de pe vremea aceea cu Italia, mulţimea Albanezilor, în frunte cu o bună parte din nobilimea de atunci, a trecut în Italia Mişcările Albanezilor în spre această ţară, începute încă de prin 1450, au ţinut trei veacuri de-arândul, până prin 1744 Resturile acestor migraţiuni se păstrează şi azi în Calabria, Abruzzi şi Sicilia Ei ţin tot de Toschi şi vorbesc acelaşi dialect

A treia migraţiune s'a îndreptat spre răsărit, în ţările locuite de Slavi De astă dată nu plecau Albanezi creştini de spaima Turcilor şi a confraţilor lor musulmani, care erau mai răi decât Turcii, ci Albanezi musulmani doritori de averi şi de teritorii mai fertile Aceştia sânt Albanezii, care de când au pătruns prin părţile apusene ale Serbiei sau Macedoniei de astăzi, au rămas spaima creştinilor

În timpurile din urmă foarte mulţi Albanezi s'au aşezat în Turcia Astăzi mulţi din ei se găsesc stabiliţi în Constantinopol şi în principalele oraşe din Anatolia Brusa şi Smirna. Lângă Constantinopol sânt o mulţime de Albanezi în localităţile Marmara, Aftoni şi Calzachi. Alţi Albanezi sânt aşezaţi în şapte sate de lângă Adrianopol [1]) Ca aşezări al-

Albanien und die Albanesen de PAUL SIBERTZ. Wien, 1910, p 101 sqq *Historia Shqipërisë* de K A CERKEZI. Boston, 1921, p 136 şi TEKI SELENICA *Shqipria më* 1927, p CXXIII

[1]) *Popullsia Shqipitare më* 1924 *Shqipë use* de Lumo Skendo, în Kalendar Kombiar (1924), p 35

www.dacoromanica.ro

banezeşti îndepărtate de Albania se pot socoti satele *Kerkovici* şi *Nikinče* din Banatul jugoslav [1]) După aceea patru sate din Basarabia, în fine, toţi Albanezii stabiliţi în calitate de comercianţi, în principalele oraşe din Europa şi America

Numărul tuturor Albanezilor din lume nu trece peste 1 800 000 de suflete, chiar după statisticele albanezeşti

Albanezii din Italia ating ţifra de 250 000 In anul 1888 numărul lor era de 196 768, răspândiţi în 79 de sate [2])

Numărul Albanezilor din vechea Grecie nu se poate şti cu siguranţă, de-oarece ei, deşi vorbesc albaneză, îşi despreţuesc neamul şi se dau de Greci În orice caz, numărul lor nu poate fi mai mare decât 80 000 Restul se află răspândit în Jugoslavia, Macedonia grecească şi în centrele mai mari din Turcia şi din streinătate

Astăzi întreagă populaţiune a Albaniei, după recensământul făcut în 1926, se ridică la 833 618 locuitori În acest număr intră Albanezii, Aromânii, Grecii, Bulgarii, Ţiganii, Ovreii şi puţinii străini de alt neam.

Vorbind despre numărul Românilor, observăm mai întâi că Albanezii, urmând exemplul Turcilor, la care, în calitate de foşti înalţi demnitari, au făcut ucenicie atâţia ani, continuă să facă numărătoarea locuitorilor din micul lor regat, ţinând seamă numai de religiune În modul acesta, ei dau să înţeleagă străinilor care nu cunosc stările de lucruri din Albania că, în Albania, locuesc numai Albanezi musulmani şi Albanezi creştini

De fapt lucrurile stau altfel În Albania, după Albanezi, vin în primul rând Românii Aceştia, faţă de numărul redus al elementului albanez, formează o minoritate impunătoare Este drept că patrioţii Albanezi, ori de câte ori se întâmplă să scrie despre străinii din Albania, pomenesc chiar şi pe Evrei, al căror număr este foarte mic, însă în ce priveşte pe Români, nu spun nimic Iată, bună oară, vo-

[1]) Ib, p 36

[2]) CONST JIRECEK, *Illyrisch - Alb Forschungen*, I84

www.dacoromanica.ro

luminoasa lucrare de 700 de pagini a lui Teki Selenica, *Shqipria më* 1927 (Albania în 1927), în care autorul dă şi numărul locuitorilor În ea se vorbeşte chiar despre cei 99 de Evrei din toată Albania, fără însă să pomenească nici un cuvânt despre Românii din oraşele Berat, Tirana, Durazzo, în care ei formează elementul creştin dominant. Numai în capitolul *Shqipria historik* (Albania istorică), autorul, vorbind despre urmele cuceririi romane în Albania, adaogă, se vede fără să-şi dea seama, următoarele: „Romanii, prevăzând pericolul unor rescoale în Albania şi dorind să întărească puterea lor în ţara noastră, au adus câtevà colonii de Romani, pe care le-au instalat prin locurile întărite ale Albaniei, din care *Vlahii* sau *Ţinţarii, pe care îi avem în ţara noastră, sânt din neamul acelor colonii*" [1]) Va să zică aceşti Vlahi totuşi există în Albania Şi încă există bine, căci, în afară de cei din oraşe care, pe alocuri, din cauza portului lor se cam amestecă cu Albanezii, la ţară, la orice cotitură de drum te împiedici de ei Dacă ne referim acum la spusele altui autor, german, citat de mine şi cu altă ocazie, care cunoaşte de minune stările de lucruri din Albania, vom vedeà că acest element neexistent în statistica albaneză, se ridică la un număr destul de mare [2])

[1]) Dau pasagiul în albanezeşte „Romanet duke paraveshtruar rezikun e kryengritjeve ne Shqiperi, dhe duke desheruar te vendosin fuqit e ture ne vendin tone, kishin sjelle disa koloni Romanesh dhe keto instaluar neper vende te forte te Sqiperis, prej te cilve *Vlehet a Xinxaret, qi kemi soi në vendin tonë janë nga tara e ketyre Kolonive*" (p 4) Sublimierile sânt făcute de mine

[2]) „Einheitlich ist allerdings der jungste europaische Staat nicht Vor allem sind da die *Kutzowlachen* Gerade im Herzen des neuen Albaniens zwischen Walona, Durazzo und Berat ist eine der ausgedehntesten wlachischen Sprachinseln mit Auslaufern nach Tirana, El Basan und Gradiska, dann noch eine bei Tepeleni Vorlautig jedoch wird das Vorhandensein dieser Kutzowlachen, deren Zahl wohl kaum hunderttausend viel uberschreiten durfte, die Einheitlichkeit der Gesamtschichtung nur wenig storen, vorlaufig herrscht im Gegenteil die innigste Freundschaft zwischen Albaniern und allen Angehorigen rumanischer Zunge" ALBERT WIRT, *Der Balkan, seine Länder und Völker in Geschichte, Kultur, Politik Volkswirtschaft und Welt-Verkehr* Berlin, 1926, p 397.

www.dacoromanica.ro

Chiar Spiridon Gopčevič [1]), care în scrierile sale referitoare la Albania, în afară de Albanezi, nu vedeà decât numai Sârbi, trecând prin Cavaia şi Berat, a trebuit să mărturisească că în primul oraş locuesc 800 de Români, în ultimul 3000, ceea ce desigur nu reprezintă numărul lor adevărat Vezi acum cele spuse şi de Baldacci la p 82 din această lucrare

Fără a exagerà numărul Românilor din Albania, după calculele mele, ei reprezintă un număr de cel puţin 60 000 locuitori Dacă Weigand dedeà 9.000 locuitori pentru Berat, dacă Coriţa are 4 000 de Români, dacă astăzi se ştie că elementul creştin din oraşele Tirana, Durazzo, Fearica, Premeti se alcătueşte aproape numai de Aromâni, atunci nu vom exagera socotind 25 000 locuitori numai pentru oraşele din Albania Restul îl formează Fărşeroţii din Muzachia, Ciameria, ţinutul Premeti, etc

Numărul lor exact nu se poate cunoaşte, după cum nu se poate şti nici numărul Albanezilor O statistică bună se poate face în ţările occidentale, nu însă în Albania, în care o bună parte din locuitori sânt lipsiţi de nufuz (actul de naştere) Poate acum, după ce s'a introdus codul civil, se va puteà ajunge ca să se ştie mai precis câţi locuitori se găsesc în întreaga Albanie.

Grecii trebue să reprezinte un număr de cel puţin 20 000 locuitori , Bulgarii cu Ţiganii vreo 10 000 locuitori În afară de aceştia, trebue socotiţi şi 10 000 de streini de alt neam Peste tot, numărul minorităţilor din Albania ar fi de 100 000

Scăzând pe toţi aceştia din totalul de 833 618, cât reprezintă toată populaţiunea din Albania, Albanezi curaţi rămân 733 618

La aceştia s'ar mai puteà adăogà încă 6.109 Albanezi refugiaţi din Serbia, Grecia şi Turcia, colonizaţi în ţinuturile din Durazzo, Cavaia, Luşnia şi Fearica [2])

---

[1]) SPIRIDON GOPČEVIČ, *Das Fürstentum Albanien, seine Vergangenheit ethnographischen Verhältnisse, politische Lage und Aussichten für die Zukunft*, Berlin, 1914, p 301

[2]) Cf *Shqipria më 1927*, p CXXXIII sqq

www.dacoromanica.ro

PARTEA II

A LIMBA [1])

AUTORII CARE S AU OCUPAT CU LIMBA ROMÂNILOR DIN ALBAN·A

G WEIGAND, *Vlacho-Meglen* (1892) p 4 5 — *Die Aromunen* II (1894) pp 176—177, 186—187, 345, 347 — *Die Aromunen in Nordalbanien* în *Jahresb* XVI (1910), p 206

TH CAPIDAN, *Flexion des Substantivs und Verbums im ,,Codex Dimonie''* în *Jahresb* XII (1906) p 179—232 — *Raporturile albano-române* în *Dacoromania* II (1922), p 496—515

AL ROSETTI, *Cercetări asupra graiului Românilor din Albania* în *Grai şi Suflet* IV (1930), p 1—83

Dintre călătorii nespecialişti care au scris asupra limbii Românilor din Albania merită să fie relevat numai C N BURILEANU, *Dela Românii din Albania* (1906), p 267—286 — *I Romeni di Albania* (1912), p 381—389

I CONSIDERAŢIUNI GENERALE

Dintre tulpinele de Români din sudul Peninsulei Balcanice, Fărşeroţii sânt singurii care îşi păstrează numele etnic cu o pronunţare mai apropiată de numele comun al tuturor Românilor În vreme ce Românii din Tesalia, Pind şi Macedonia se numesc *Armâńi*, cu protesa lui *a* obicinuită în graiul lor, Fărşeroţii, din contră, se numesc *Rămăńi*, pe alocuri *Romăńi* şi *Rumăńi*, fără proteza lui *a*, însă cu *r* inițial pronunţat cevà mai apăsat

Limba Românilor din Albania nu este la toţi aceeaşi. Ea prezintă deosebiri de la o regiune la alta În unele ţi-

[1]) O expunere amănunţită asupra graiului la Fărşeroţi a fost făcută de mine într'o comunicare ţinută la Muzeul Limbei Române din Cluj, în prima şedinţă filologică din 1928 (25 Noemvrie), imediat după întoarcerea mea din Albania Tot atunci am vorbit şi despre deosebirea ce există la Fărşeroţi între graiul femeilor şi între graiul bărbaţilor

www.dacoromanica.ro

nuturi această deosebire se arată chiar de la o localitate la alta Particularitățile acestui grai nu pot fi prinse cu aceeași ușurință cu care se pot fixà într'o regiune cu o populațiune sedentară Împrejurările în care au trăit acești Români ca și natura ocupațiunii lor i-au făcut să fie într'o continuă mișcare, mutându-se din loc în loc Din cauza acestor continue peregrinări, particularități de grai ale unei anumite regiuni se întâlnesc în limba Românilor din alte ținuturi În felul acesta, este foarte greu de specificat care sânt, bună oară, deosebirile de grai între Românii din Muzachia și între cei din ținutul Ciameria, sau între aceștia și între aceia din împrejurimile orașului Corița Românii din Ciameria, mutându-se în ținuturile din centrul sau răsăritul Albaniei, lasă urme din graiul lor în limba unor Români cu alte particularități În chipul acesta, apucându-se cinevà să studieze limba păstorilor din Albania, observă numaidecât că are a face cu un grai deosebit de acela al Grămostenilor sau al Românilor din Pind, dar cu greu îl poate specificà pentru fiecare regiune în parte

În călătoria mea din Albania am avut prilejul să constat mai întâi o deosebire de grai între Românii de-la orașe și între Românii păstori cu viața nomadă de la țară, cunoscuți subt numele Fărșeroți. Din cauza acestei deosebiri, s'ar crede că Românii din orașele Albaniei ar fi deosebiți de Fărșeroți Din cercetările mele făcute în acest domeniu, am ajuns la convingerea că și Românii de la orașe, la origine, au fost Fărșeroți

În afară de această deosebire de grai, care desparte pe Românii orășeni de Românii țărani, la Fărșeroți, am mai putut constatà și o deosebire de grai după sexe. Am observat că, în sânul aceleași familii, într'un fel vorbesc bărbații și într'altfel femeile Această deosebire, după cum voiu arătà în altă parte, nu merge de sigur până la neînțelegere dintre bărbați și femei, însă ea este atât de pronunțată, încât mă făceà pe mine, care îi ascultam vorbind, pe unii să-i înțeleg mai ușor iar pe alții mai greu.

www.dacoromanica.ro

Peste tot graiul Românilor din Albania este interesant nu numai pentru deosebirile ce arată față de graiul Românilor din celelalte regiuni, dar și din cauza promiscuității în care trăesc În aceeași comună trăesc Români cu graiu deosebit, după regiunile din care au venit În comunele în care amestecul este mai nou, deosebirile sânt mai accentuate, în comunele cu un amestec mai vechiu, deosebirile sânt mai reduse Din această stare un singur folos rezultă pentru cercetător, anume, din cunoașterea graiului a zece sau douăzeci de localități cu populațiune amestecată, cinevà are putința să-și facă o idee aproape completă despre trăsăturile caracteristice ale graiului din ținutul pe care îl cercetează Lucrul acesta nu este de puțin folos pentru o țară ca Albania, în care căile de comunicație sânt foarte defectuoase, iar bolile endemice, cum este malaria din Muzachia, sânt pentru străini dintre cele mai periculoase

2 GRAIUL FĂRȘEROȚILOR

Mai întâi numele *Fărșerot* vine de la localitatea *Fraşari*, astăzi un simplu sat din ținutul Premeti, cu o populațiune de 300 locuitori, Albanezi și Români *Fraşari* este de origine albaneză, căci vine de la cuvântul *frashen* (din lat FRAXINUS) care, în dialectul tosc, trebue să dea *frascher* [1]) Nume de localități derivate din „frasin" avem și în alte ținuturi din Albania locuită de Toschi · un *Frashëri* cu 250 Albanezi mahomedani există în Muzachia, aproape de Fieri (Fearica) Un alt *Frashëri Kelepir* se găsește aproape de orașul Berat În fine, derivate ca

[1]) Originea latină a lui *frashën* a dat naștere la discuții G Meyer, dându-și seamă de greutățile pe care o prezintă piderea lui f din *fs* (din cs) se gândeà la forma ital *frassino* Tot așa și Helbig (*Die italienischen Elemente im Albanesischen*, publicat în *Jahresb* X p 119) S Pușcariu a înlăturat această greutate, explicând-o printr'o simplă disimilare provocată de *f* inițial (ZRPh XXIX 632, cf acum Meyer-Lubke, *Studi Rumeni*, IV, 1-2) De altfel, ar fi fost și greu de admis ca numele unui arbore, care există și la Aromâni *frapsin*, să fi venit la Albanezi prin mijlocirea italiană

www.dacoromanica.ro

Frasınul, Frasına, Frasını [1]), după aceea *Eschweiler, Eschenbach* etc [2]) există în toponomastica din Ţară şi străinătate.

Lăsând la o parte deosebirile de limbă care se datoresc unor influenţe străine, graiul fărşerotesc, vorbit în Muzachia ca şi în Ciameria, în ţinutul Fraşari ca şi în satele din apropierea oraşului Corıţa, prezintă următoarele particularităţi

1 Există în graiu un *r* velar care nu se întâlneşte la niciuna din celelalte tulpini româneşti din Balcani Această particularitate caracterizează atât de pregnant vorbirea aromânului fărşerot, încât este destul ca el să pronunţe un singur cuvânt, în care să existe acest sunet, pentru ca să poţi pricepe imediat că ai înaintea ta un Fărşerot

2 Diflongul *ea* din *e* accentuat, când în silaba următoare se află un *e*, se pronunţă *e* ca în dialectul dacoromân. *fete, fetse*, pentru formele obicinuite în aromână *feate, featse*

3 Există sunetul *ă* pentru *ă* şi *î* din limba română, accentuat şi neaccentuat, dar cu o rostire deschisă ce se apropie de e *văts* „vaci", *muǫări* „catâri" pentru arom *văts* şi *mulări*, *băr* şi *baǫ* „brâu" din *bârn-brân*

4 Există vocale lungi În frazele strânse de mine nu mi le-am putut însemnà pe toate Am observat însă că femeile fărşeroate, în vorbire, lungesc aproape orice vocală din silaba finală a unui cuvânt *nu dutsē* „nu se duce", *vńi la noī* Această particularitate am observat-o şi în Mulovişte (Macedonia) la o femee bătrână

5 Există sunete nazale Sunetul *ă* l-am auzit întotdeauna pronunţându-se pe nas La femei, nazalitatea acestui sunet reiese şi mai mult, când se află în apropierea lui *r* velar sau după *γ* din *ť găǫ, pγăndzi* „plânge"

---

[1]) IORGU IORDAN, *Rumänische Toponomastik* Bonn u Leipzig, (1924), Vol I, pag 22

[2]) PROF JOS FELDMANN, *Ortsnamen, ihre Entstehung und Bedeutung* Halle, 1925, p 90

Vezi şi GUSTAV KISCH, *Siebenburgen im Lichte der Sprache* Ein Beitrag zur Kulturgeschichte der Karpatenlander, publicat în *Archiv des Vereins fur Siebenburgische Landeskunde* Band 45, Heft 1 und 2, p 108

www.dacoromanica.ro

l de la artıcolul enclitıc nu se pronunţă Aceasta este o partıcularıtate generală la toţı Fărşeroţıı, ea se identıfică cu aceeaşı partıcularıtate dın dıalectul dacoromân *omu* „omul", *focu* „focul"

Vom trece acum la graıul Românılor stabılıţı în oraşele dın Albanıa, spre a aveà o ımagıne completă despre deosebırile care îl despart de lımba celorlalte populaţıunı româneştı dın sudul Penınsulei Balcanıce

3 GRAIUL ROMÂNILOR DIN ORAŞE

Amestecul de graıu în Albanıa nu se observă numaı în lımba Fărşeroţılor, cı şı în graıul Românılor stabılıţı în oraşe Vorbesc numaı de oraşele vızıtate de mıne Corıţa, Pogradeţ, Elbasan, Cavaıa, Tırana, Durazzo, Luşnıa, Berat şı Fearıca. În partea întâı dın această lucrare, vorbind despre fiecare oraş în parte, am arătat şı locurile de obârşıe ale Românılor Aproape toţı sânt venıţı de prın părţile răsărıtene ale Albanıei, dın ţınutul Moscopole Vechımea lor nu trece peste două sute de anı Unıı dın eı stau în legătură de rudenıe cu Românıı dın localıtăţile de unde au emıgrat Socotesc însă că eı, la aşezarea lor în centrele în care îı întâlnım astăzı, au trebuıt să găsească alte elemente româneştı Acestea puteau fı chıar Fărşeroţı Românıı fărşeroţı, în dubla lor ocupaţıune, ca proprıetarı de oı sau ca chervanagıı, aveau prılejul să vınă în oraşe, fıe pentru vânzarea produselor — aşà cum îı vedem venınd şı astăzı în târgurıle dın oraşele albanezeştı — fıe ca transportatorı de mărfurı Unıı dın eı, trecând dın starea lor de proprıetarı de oı la aceea de negutătorı, s'au aşezat la oraşe Pe aceştıa astăzı nu-ı găsım, căcı, după graıu, orăşenıı de azı nu sânt Fărşeroţı Dıntre aceştıa am întâlnıt numaı în Corıţa şı în Elbasan Dar şı unıı şi alţıı sânt stabılıţı de curând, venınd dın satele dın apropıere Aşezările vechı nu se maı recunosc Ele s'au topıt în mulţımea Românılor dın părţile Moscopolei, venıţı maı târzıu

www.dacoromanica.ro

Acest fenomen s'a repetat şi în oraşele cu populaţiune românească din Macedonia Baza elementului românesc din aceste centre îşi trage obârşia din muntele *Gramos*, care se întinde până în Albania Pe partea răsăriteană a acestui munte există, înainte de Moscopole şi centrele româneşti din apropierea lui, oraşul *Gramoste* Astăzi, Gramoste este un simplu sat locuit mai mult de Albanezi În vechime el trebue să fi avut aceeaşi mărime ca şi Moscopole Tradiţiunea spune că Gramoste avea 40 000 locuitori [1]) Alături de el mai existau centrele Vărteni, Linotopi, Fuşea şi Niculiţa, astăzi aproape mai toate părăsite de elementul românesc După cât se ştie, ele au fost distruse de către Albanezii musulmani, înainte de Moscopole, iar Românii au plecat răspândindu-se în oraşele din Macedonia Peste acest element grămustean, mai târziu, au venit şi s'au aşezat Românii din Albania propriu zisă, originari din *Moscopole*, *Şipsca*, *Grabova* şi *Lânga* Însă aceştia, cu toate că trăesc de două veacuri în mijlocul Grămustenilor, nu i-au putut asimilà ca limbă Grămustenii s'au păstrat până astăzi ca populaţiune de bază, cu o limbă puţin deosebită de aceea a Românilor din Albania veniţi peste ei

În ce priveşte acum particularităţile de graiu ale Românilor din oraşele Albaniei, vorbesc despre cele vizitate de mine, în primul rând trebue relevat faptul că ele se identifică cu aceleaşi particularităţi din limba scriitorilor noştri din sec XVIII

Este destul ca cineva să stea o zi două în Tirana sau Durazzo ca să audă limba lui Ucuta cu obicinuita labializare a lui *ă* neaccentuat *pustı cap*=peste cap (Tirana) ; — *pultare* pentru *păltare* în fraza *lo-agudı tu pultare*=îl lovi pe spate (Durazzo) , — *funtănă* pentru *fântănă*, cu *u* din *ă* nu din *o* *z-dusı la funtănă* = se duse la fântână (Durazzo) , *mucată* pentru *măcată* în *când vini, cara era mucată , o-avea mucată cănli*=când veni carnea era mâncată . (Tirana) , *amalumă* pentru *amalămă* în . *veri de-amalumă* = cercei de

[1]) Vezi mai pe larg *Românii Nomazi*, p 61

www.dacoromanica.ro

aur (Cavaia), *formac* pentru *fărmac* în *formac ın sı fetse gura*=otravă mı se făcù gura (1b) La Ucuta fenomenul acesta se arată mai cu deosebire la *va* de la viitorul verbelor *vu se me laĭ şı vu se alġescu* (va s-mı laĭ şı va s-alġescu) o să mă speli şi o să albesc, 28/83 [1]), *vu să ne băgăm şı vu se durṅım* (va s-nă băgăm şi va s-durṅım)=o să ne culcăm şi o să dormim 39/89, *Doamne, vu se-ṅı dısfatsĭ budzăle, š-gura amea vu se aspună alăvdăčuneạ a ta* (Doamne, va sı-ṅ dısfats budzăle š-gura mea va să spună alăvdăčunea ta)=doamne, o să-mı desfacı buzele şi gura mea o să spună lauda ta 29/83 Stadiul intermediar a lui *vu* a fost *vă* Acesta apare în basme *vă s-fac* 10/XVII Tot la Ucuta întâlnım *amalumă* pentru amalămă în *ıdolı a păgăṅlor suntu asıme šă amalum*(ă)= idolı păgânilor sânt argınt şi aur $^{52}/_{99}$, ıar la Cavallıotı *amalomă* 572 Dar această particularitate se întâlneşte şi la Fărşeroţi Cuvântul *fărtat* nu l-am auzit rostindu-se decât numai *furtat* El este atestat de mai multe ori în materialul strâns de mine De asemenea cuvintele *fântănă, amalămă* sânt atestate sub formele de mai sus

Weigand, studiınd limba din Tırana, Durazzo, Cavaia şı Elbasan, a crezut că în graiul Românilor din Tırana a descoperıt limba autorilor care au scrıs Codicele Dımonıe [2]) Eu cred că particularităţile de graiu ale Românilor din Tırana se întâlnesc în toate scrierile din sec XVIII Bine înţeles la unı din ei unele, la alţii altele Iată bună oară labıalizarea lui *ă*, despre care am vorbit mai sus, se întâlneşte la Ucuta, însă lipseşte în Codicele Dımonıe şi la Danıil Dintre celelalte particularităţi nu există nımıc care să nu se întâlnească şi în limba Fărşeroţilor În vocalism pronunţarea diftongilor *ea* şi *oa* este mai închisă, *în* se aude pretutındeni *ăn* În consonantism avem regulat pronunţarea lui *l* ca *ł*, în condiţiunile care se vor vedeà la graiul Fărşeroţilor, după aceea amuţirea lui *l* după ce trecuse în *ł*

[1]) Cf PER PAPAHAGI, *Scrıitorıı Aromânı ın sec al XVIII* Bucureşti, 1909
[2]) Cf *Jahresb* XVI, p 206, sqq

www.dacoromanica.ro

şi toate celelalte particularităţi, pe care le am expus în *Dacoromania* II p 496, când am vorbit despre influenţa limbei albaneze asupra dialectului aromân

Iată acum particularităţile esenţiale din graiul Românilor stabiliţi în oraşe, care îl deosebesc de limba Fărşeroţilor

1 Lipseşte pronunţarea velară a lui *r* Această singură particularitate pune un zid de despărţire între unii şi alţii

2 Nu există vocale nazale, deşi cei din Cavaia, Tirana şi Durazzo stau în directă atingere cu Albanezii de nord—Gheghii—care, după cum se ştie, au tocmai această particularitate pregnantă în grai

3 Lipsesc vocalele lungi

4 Pronunţarea lui *ân*, *âm* ca *ăn*, *ăm*, cum vom vedea că există la Fărşeroţi, n'am putut-o observà nicăieri la Românii aşezaţi în oraşe În schimb, Românii din Elbasan pronunţă pe ân din lână, mână, grădini, prânz între *ăn* şi *on* Este o pronunţare a lui *ą̆* din *â* care merge spre *o* şi nimic mai mult Weigand (ib 212) compară această pronunţare cu rostirea lui *ǫ* din dialectul meglenit Eu n'am putut auzì aşà cevà, cel puţin la persoanele cu care am venit în atingere Cunosc dialectul meglinit prea bine şi cred că ea nu mi-ar fi putut scăpà, dacă aş fi auzit-o.

5 Fărşeroţii aşezaţi în oraşe, în special bărbaţii, cum sânt cei din Coriţa şi Elbasam, nu mai pronunţă pe *r* velar ca Fărşeroţii de la ţară Numai femeile mai păstrează în oarecare măsură această particularitate De asemenea n'am putut observà pronunţarea vocalelor lungi şi a vocalelor nazale

Cu toată deosebirea care există între graiul Românilor de la oraşe şi între graiul Fărşeroţilor, eu cred că Românii orăşeni, la bază, au trebuit să fie tot Fărşeroţi. Numai cu timpu şi-au pierdut celelalte particularităţi şi, în special, pronunţarea lui *r* uvular, probabil din cauza amesteculu lor cu Românii din alte tulpini. Cam care ar fi aceste tulpini, aceasta se va vedeà în capitolul despre originea Fărşeroţilor Aci mă mulţumesc să relevez faptul că şi astăzi Fărşeroţii de la sate, care s'au aşezat în oraşe, nu mai

www.dacoromanica.ro

pronunță pe *r* velar la fel ca Fărșeroții păstori În privința aceasta am putut face deosebire între *r* velar rostit de femeile fătșeroate, între acela rostit de păstorii fărșeroți și între pronunțarea Fărșeroților stabiliți în orașe Dintre aceștia, *r* pronunțat cu cele mai intense vibrații se aude la femei La multe din acestea pronunțarea lui *r* am auzit-o cu vibrații uvulare [1]) Bărbații, care se coboară mereu în orașe și vin în contact cu altă lume, pronunță pe *r* cu mai puține vibrații La Fărșeroții așezați de mult printre Moscopolenii din orașe, *r* velar este pe cale de a dispăreà

Această treptată dispariție a unui fenomen de limbă atât de caracteristic pentru vorbirea originară a Fărșeroților, arată că și Românii din Moscopole și împrejurimi, la început, vor fi avut în grai pronunțarea lui *r* ve'ar Pentru cercetarea fenomenului, așà cum se prezintă azi, nu-i nevoie ca cinevà să studieze graiul Românilor orășeni din întreaga Albanie O ședere de câteva zile la Corița ajunge ca să-i arate deosebirile despre care am vorbit

De altfel și studiul limbei la scriitorii aromâni din sec XVIII ne duce la concluzia că Moscopolenii cu ceilalți Români din împrejurimi, la bază, au fost Fărșeroți

Mai întâi, în ce privește pronunțarea lui *r*, judecând după deosebirile de transcriere ce întrebuințează acești scriitori pentru redarea lui, reiese că și ei aveau în grai un *r* pronunțat cu vibrațiuni mai intense decât *r* pe care îl au ceilalți Români din Peninsula Balcanică Până acum noi am presupus că acel *r* redat în litere grecești prin doi r (ρρ), ar fi fost un *r* apical Însă nimic nu ne împiedecă să presupunem că unii dintre scriitori sec al XVIII, prin întrebuințarea lui dublu *r*, înțelegeau să redee pronunțarea velară a lui *r*

În afară de aceasta, rostirea lui *ă* și *î* ca *a*, așa cum am însemnat-o pentru mai multe localități din Muzachia și Ciameria, se pare că a cunoscut-o și scriitorul *Daniil*

[1]) Vezi despre aceasta, capitolul „Influența albaneză" p 143

www.dacoromanica.ro

Moscopoleanul Într'adevăr, cetind cu atenţiune lexiconul său în patru limbi [1]) am dat de cuvinte ca *prevdzîle* (πρεύτζηλλε) plur art de la *pravdă* „dobitoc" (2/118) pentru forma normală *prăvdzîle*, — *lendură* (λέντουρᾳ) pentru *lăndură* „rândunică" (5/122), — *serme* (σέρμε) pentru *sărme*, „fărămituri" (7/126), — *puţenă* (πουτζένᾳ) pentru *puţănă* „puţin" (6/131), — *lendzetlu* (λεντζέτλου) pentru *lăndzetlu* „bolnavul" (10/133), — *se ţeńi* (σε τζέννη) *să ţăńi* „să ţii" (11/135), — *tra se aremă* (τρὰ σέ ἀρεμα) pentru *tra s'arămă* „ca să o roadă" (13/118), — *terţe* (τέρτζε) pentru *tărţă* „tărîţe" (16/144); — *sendzile* (σέντζηλε) pentru *săndzile* „sângele" (17/146), — *dremă* (τρέμμα), pentru *drămă*, azi întrebuinţat, prin metateză, *dărmă*, „aşchie, ramuri mici" (20/151), — *lenă* (λέννᾳ) pentru *lănă* „lână" (22/156), — *se purtemu* (σε πουρτέμου) pentru *să purtămu* „să purtăm" (23/157) În poziţie neaccentuată *se acatse* (σε ἀκάτζε) pentru *să acatsă* „să apuce" (4/122), — *se o avde* (σε ὸ αῦτε) pentru *să o avdă* „să o audă" (5/123), — *asboare* (ἀσπωάρε) pentru *asboară* „zboară" (6/124), — *gorţe* (κόρτζε) pentru *gortsă* „pere" (11/134), în această formă poate să avem a face cu -e de la plural, care numai mai târziu a trecut în *ă*, din cauza lui *ţ*, ca în *maţ* pl *maţă* din *maţe*, etc, — *scăpare* (σκᾳπάρε) pentru *scăpară* (16/164) etc

Toate aceste forme Papahagi le dă cu ε transcris *ă* La început el observă această nepotrivealã şi alături de forma transcrisă cu litere latine în care ε este redat prin *e*, mai adaogă în paranteză colţuroasă şi forma transcrisă cu ă pentru *e*, ca să arate că ea trebue cetită cu *ă*, nu cu *e* Dar după patru cinci cuvinte această explicaţie nu o mai dă, mulţumindu-se să adaoge într'o notă că nu este sigur dacă trebue cetit *ă* sau *e*, şi continuă până la sfârşit să transcrie toate cuvintele, în care Daniil întrebuinţează sunetul grecesc ε, cu *ă*.

Că în exemplele citate mai sus nu trebue să vedem o greşală de scris a lui Daniil, întrebuinţând *e* pentru sunetul

[1]) Ἀρχὴ τοῦ τετραγλώσσου Λεξινοῦ, publicat la Per Papahagi, *Scriitori Aromâni în sec XVIII*, p 116.

www.dacoromanica.ro

ă, atunci când pe aceasta îl redă prin ą (alfa cu jot subscris), aceasta se poate vedeà nu numai din regularitatea cu care transcrie pe ă prin ą în toate cuvintele în care şi azi se aude *ă*, dar şi din repetţirea întrebuinţării lui ε pentru ą (ă), acolo unde autorul îşi dedeà seama că trebue să transcrie un sunet care nu era *ă*, ci se apropià mai mult de *e* Iată acum un cuvânt pe care Daniil îl repetă de două ori şi în care sunetul ă este redat prin ε, nu prin ą *fremtu* (φρέμτου) pentru *frâmtu* „frâns" part de la *frăngu* (12/136) şi *fremptă* (φρέμπτą) pentru *frămptă* (lat francta) astăzi *frămtă*, (24/161) Cevà mai mult, cuvântul „frunte", care are aceeaşi formă în dialectul aromân ca şi partıcıpiul lui „frângu", autorul îl transcrie *fremţia* (φρέμτια) (13/139), tot cu e (ε) pentru ă, din singurul motıv că *ă* din acest cuvânt erà un sunet care se apropie de e

Aceeaşi consecvenţă în transcriere se observă şi în alte două cuvinte *nănte, dınănte* aşà cum se pronunţă la Fărşeroţi (la Grămosteni *ninte, dininte*) „înaınte, dinaınte". Acestea sânt transcrise consecvent cu e (ε) *nente* (νέντε) 26/165, *denente*, (τενέντε) p 23/157, — *denentıa ata* (τενέντια ἀτά) „dınaıntea ta" p 24/159 De asemenea pronumele posesıv de persoana 2 la plural se întâlneşte transcris numai cu e pentru ă *cusurıńl'ı atei* (κουσουρίνλλη ἀτέη) pentru cusurıńl'ı atăi „verıı tăi" (8/128) şi *vıţıńl'ı atei* (Βιτζηνλλη ἀτέη) pentru *vıţıńl'ı atăi* „vecinıı tăi" (6/131) Aci am putea aveà un fenomen de analogie din cauza lui *amei*

Dar pronunţarea lui *ă*, *î* ca *ă* se găseşte şi la Boiagı Acest scriitor dă în a sa *Gramatıca română sau macedoromână* p 42 următoarele forme *a ıntenea* (pentru *a ıntânea*) şi *dı ıntenţe* (pentru *dı ıntânţe*) „întâia" şi întâiu" [1])

Din toate aceste exemple, care nu se reduc la unul sau două, se vede clar sau că Daniıler erà un Fărşerot, ceea ce nu pare a fi exclus, şi aveà în limba lui sunetul *ă* pentru *ă*, pe care îl întâlnim şi azi la Fărşeroţi, sau că în limba Moscopolenilor de atunci se mai păstrà încă pronunţarea lui *ă*

Vezi[1]) şi WEIGAND, *Die Aromunıen* II, p 176, *Jahresber* II, 86

www.dacoromanica.ro

supt forma *a* În cazul acesta evoluţia sunetului ă spre *a*, aşà cum se aude azi la Fărşeroţi, trebue să fie veche

De altfel, într'un alt studiu am arătat că la scriitorul Ucuta întâlnim sunetul ọ pentru oa, aşà cum se aude la Fărşeroţi şi peste tot la Românii din Albania, pe care însă Papahagi, neputându-şi-l explicà, îl redă prin *oa domne* transcris cu litere greceşti ντομνε pe care Papahagi îl redă do(a)mne (52/96), — *sorră* (σόρᾳ) pentru *soarele* (soarele), cu prefacerea obicinuită a lui *e* în *ă*, când urmează după rr (rl) Pentru celelalte exemple vezi formele relevate de mine în *Raporturile albano-române* din *Dacoromania* II p 496

Ajungând la sfârşitul acestui capitol, presupun că în limba scriitorilor din sec XVIII vor fi existat şi vocale lungi, aşà cum am observat că există în graiul Fărşeroţilor de astăzi Tot la aceşti scriitori nu va fi lipsit, poate, nici rostirea nazală, aşà cum se aude lămurit la foarte mulţi Fărşeroţi, mai cu deosebire în cuvintele în care avem un *r* uvular Dacă totuşi ele nu ne sânt redate în scrierile ajunse până la noi, aceasta se explică din faptul sau că ei nu-şi dedeau bine seama despre valoarea acelor particularităţi, aceasta mai ales la Ucuta, care, la începutul lucrărei sale ne descrie sunet cu sunet pronunţarea aromânească, sau că le lipseau semnele cu care le-ar fi putut redà

4 GRAIUL FEMEILOR LA FĂRŞEROŢI

În primele zile de călătorie în Albania, venind în contact cu mai multe familii de Fărşeroţi, am observat că există o mică deosebire între graiul bărbaţilor şi între acela al femeilor Ori de câte ori intram în discuţie cu bărbaţii, convorbirea mergeà uşor. Cum începeam vorba cu femeile, răspunsurile lor îmi păreau mai greu de înţeles

Faţă de această constatare, la început, am avut impresia că eu nu aud bine ceea ce vorbesc femeile Mai târziu, când am văzut că şi soţia mea, care erà alături de mine, nu le puteà înţelege uşor graiul, m'am putut convinge că, de fapt,

www.dacoromanica.ro

există deosebirea ce am bănuit Ea nu este prea mare, însă destul de pronunțată, pentru ca, într'o conversație curentă, să nu poți urmări liber vorbirea

Această constatare mi-a fost cu atât mai surprinzătoare, cu cât deosebirea despre care este vorba nu există, pe cât știu eu, la celelalte populațiuni din Peninsula Balcanică Am trăit mai multă vreme în mijlocul Meglenoromânilor, de asemenea multe veri de-arândul am petrecut în mijlocul Aromânilor originari din Pind așezați în câtevà sate mai mari din apropierea Veriei, cu toate acestea nicăieri n'am avut impresia că femeile vorbesc altfel decât bărbații

De altfel fenomenul în sine nu este necunoscut lingviștilor de azi

Fără a intrà mai adânc în chestiunea foarte mult discutată de lingviști, anume care ar fi partea de contribuție a femei la schimbările ce se produc în evoluția unei limbi, astăzi se știe că anumiți factori precum conservatismul, interdicția lingvistică, elementul social, sau, în fine, predispoziția ce au unele femei pentru pronunțarea deosebită a unor anumite sunete și întrebuințarea mai deasă a unor anumite cuvinte, au contribuit, în toate timpurile și la toate popoarele, la o diferențiare cât de neînsemnată în graiul femeilor

Despre primul factor nu este nevoie să relevăm niciun caz particular, deoarece fiecare dintre noi a avut prilejul să observe că oamenii mai bătrâni și, în special, femeile bătrâne, vobesc cevà deosebit decât generațiile mai tinere La cei vechi, cazul relevat de Cicero a rămas clasic El mărturisește că ori de câte ori auzeà vorbind pe soacră-sa Laelia, îi reaminteà vorbirea bătrânilor Plautus și Nevius

Dar chiar interdicția lingvistică (tabù), care s'ar părea deopotrivă de răspândită la amândouă sexurile, își are întrebuințare mai deasă la femei În privința aceasta nu este nevoie să ne referim la stările din Africa (Bantu), unde ne trimet tratatele de lingvistică, ca să vedem că femeilor le este interzis să pronunțe numele socrilor și cumnaților. Obiceiul acesta există mai la toate popoarele din sudul

www.dacoromanica.ro

Dunării La Fărşeroţi şi Grămusteni, vorbesc despre populaţiunile care se ocupă cu păstoritul, femeile, mai ales cele tinere, evită pentru mulţi ani de-arândul să numească pe nume pe bărbatul şi rudele lui mai de aproape La aceştia, de obiceiu, femeia nu stă la masă la olaltă cu bărbaţii, ea numai serveşte Iar când din felurite împrejurări i se îngădue şi ei să stea la masa comună, atunci ea se păzeşte să scoată o vorbă din gură, sau să numească pe nume pe cei prezenţi la masă Pentru mulţi ani de-arândul pronumele „năs" (dânsul) sau „el" însemnează pentru tânăra Fărşeroată sau Grămusteană numele bărbatului Acelaşi lucru există şi la Albanezi Faptul acesta a fost observat şi de către Hahn „Sie darf ihren Mann nicht einmal beim Namen nennen, und schamt sich haufig andere beim Namen zu rufen, oder im Gesprache anzufuhren die eben so heissen, wie dieser" [1]) Femeia albaneză, în primii ani de căsătorie, nu numai că se fereşte să-i spună pe nume bărbatului, dar evită să se adreseze şi la alţii, dacă întâmplător şi ei poartă numele bărbatului ei [2]) Acest fel de interdicţie se apropie de acela al familiei regale din Bantu femeile nu numai că nu trebue să pronunţe numele bărbatului, fratelui, tatălui şi al bunicului, dar, întru cât aceste nume, de cele mai multe ori, sânt compuse din mai multe cuvinte, în vorbirea curentă ele evită să întrebuinţeze şi aceste cuvinte Cevà mai mult, unele din ele evită să pronunţe chiar şi sunetele din acele cuvinte [3])

În ceea ce priveşte predispoziţia particulară la femee, de a întrebuinţà în vorbire anumite sunete [4]), avem relatările

[1]) *Alb Stud*, p 147

[2]) Louis Benloew în lucrarea sa *Analyse de la langue albanaise* (Paris 1879), vorbind despre vechimea acestui obiceiu la Albanezi, citează un fapt relevat de Erodot, după care şi femeile Ionienilor nu mâncau la masă împreună cu bărbaţii, şi nu-i chemau pe nume

[3]) OTTO JESPERSEN, *Die Sprache, ihre Natur, Entwicklung und Entstehung* Heilderberg, 1925, p 222

[4]) Cuvântul *chaise* din limba franceză pentru *chaire*, cu schimbarea lui *s* în *r* se datoreşte femeilor din sec XVI, care, nu numai că erau în contra lui *r* rulat, dar şi pe r obicinuit îl pronunţau ca *s* (ib 228)

www.dacoromanica.ro

lui Cantemir cu privire la alterarea labialelor în dialectul dacoromân Fără a cunoaşte precis dacă acest fenomen a pornit de la femei, este de ajuns să ştim că, pe vremea erudítului domnitor, această alterare erà mai des întrebuinţatá în graiul femeilor Aşà se explică de ce bărbaţii, care vorbeau cu labialele alterate, erau luaţi în batjocură

Revenind la graiul femeilor fărşeroate, prima constatare de deosebire faţă de vorbirea bărbaţilor, am făcut-o la Coriţa. A treia zi după sosirea mea, fusesem invitat la masă de către farmacistul fărşerot din acel oraş, domnul Şănazu La dejun, deşi eram întovărăşit de soţia mea, femeile casei (soţia domnului Şănazu, o tânără românсă din Vlaholivadi, regiunea Olimp, ca şi mama lui, o bătrână de 65 de ani, venită numai de o lună-două din Pleasa) după obiceiul locului n'au vroit să ia parte Ele ajutau la serviciu Astfel încât, la masă, eram numai eu cu soţia, d-rul Şănazu şi tatăl lui, un venerabil bătrân care, în toată viaţa lui, s'a îndeletnicit numai cu chervanele

Ajuns la Coriţa, numai de o zi două, în puţinul interval n'am putut cunoaşte decât pe Românii din oraş. Aceştia, deşi în cea mai mare parte sânt Fărşeroţi veniţi de prin satele vecine, cu timpul şi-au alterat puţin graiul, din cauza contactului lor cu Românii moscopoleni De aceea, limba lor, cu toate că prezintà un oarecare interes pentru mine, totuşi nu arătà prea multe deosebiri de graiul Fărşeroţilor, pe care îi auzisem cu mult înainte prin părţile Macedoniei Numai după ce am cunoscut în târg pe Fărşeroţii din interiorul Albaniei şi am intrat în vorbă cu bătrânul chervanagiu, am putut observà toate nuanţele de graiu, care îl deosibesc de dialectul grămustean Bătrânul Şănazu, care erà foarte vorbăreţ şi mi-a dat cele mai interesante lămuriri cu privire la drumurile chervanagiilor şi la terminologia întrebuinţatá de ei, stăpâneà dialectul fărşerot fără nici o influenţă de afară Aceasta am observat-o atât în intervalul de trei patru ore cât am stat de vorbă cu el, cât şi în cântecele pe care mi le-a cântat împreună cu fiul său după dejun În vorbire aveà un *r* velar obicinuit,

www.dacoromanica.ro

pe care fiul său, care isprăvise liceul român din Bitolia și-și luase doctoratul în Italia, îl pierduse Dar graiul lui nu înfățișà nimic mai deosebit decât ceea ce oferă dialectul fărșerot

Imediat după ce am isprăvit masa, bătrâna Șănazu a venit ca să stea împreună cu noi Intrând în vorbă cu ea, am rămas uimit de deosebirea ce prezintă limba ei pentru mine. La început această deosebire erà atât de mare, încât trebuià să fiu bine atent ca să pot prinde tot ceea ce îmi vorbeà. Un moment am crezut că femea are un defect de limbă Însă a doua zi, când am venit în contact cu alte Fărșeroate, m'am putut convinge că ele vorbesc puțin deosebit de bărbați În ziua târgului veniseră în oraș Fărșeroate din toate satele din apropierea Coriței și chiar din Muzachia La toate am putut constatà același fenomen

Se înțelege că, spre a puteà prinde această deosebire, nu este de ajuns numai urechea În vorbirea curentă nu auzi cuvinte, ci fraze Iar ca să poți prinde nuanțele întregului sistem de pronunțare, însemnând în cursul vorbirii fără să întrerupi, este un lucru aproape cu neputință. Nici semnele de care dispui la transcrierea sunetelor nu-ți pot ajutà prea mult la redarea exactă a tuturor nuanțelor de deosebire pe care le auzi bine, însă nu le poți așterne pe hârtie În privința aceasta poate numai experiența cu aparatele ar reuși să dea cevà mai mult În orice caz, mie mi-a fost greu să prind în scris tot ceea ce deosebește graiul femeilor de acela al bărbaților

Am observat numai că pronunțarea diftongului *ea* la cele mai multe femei se aude ca *e* Rostirea lui *u* final, dacă la bărbați șovăe, din contră, la femei aproape că nu se aude. Dintre celelalte sunete ale graiului fărșerot, pronunțarea lui *r* velar la femei are cevà particular vibrațiunile uvulei și ale palatului moale sânt atât de intense încât, numai prin această singură particularitate, graiul lor se înfățișează ca cevà deosebit de acela al bărbaților La aceștia vibrațiunile lui *r* velar sânt mai slabe La multe femei l-am auzit rostindu-se cu vibrațiuni uvulare. După multe încercări

www.dacoromanica.ro

cu urechea ca să-l prind bine, am putut stabili că printre Fărşeroate sânt multe care pronunţă *r* uvalar [1]) Dar redarea lui *r* uvular la femei nu se mărgineşte numai la simpla variaţie a sunetului pe care îl produce, prin mai marea intensitate a vibraţiilor, ci şi la efectul pe care acest sunet îl exercită asupra sunetelor vecine Aproape toate vocalele din apropierea lui *r* uvular le-am auzit pronunţându-se pe nas, iar cele accentuate, cevà mai lungi O frază *ṅ-este arcọare fără mardzine* (mi-e frig fără margine, adică foarte mult) am auzit-o la femei *ṅ-o aɐcộɐi fă°ɐă măɐdzini*, cu a iniţial de la *arcọari* pronunţat cevà mai închis, cu *oa* ca un *o* deschis obicinuit la toţi Fărşeroţii, însă cevà mai lung şi cu pronunţare nazală O frază ca *încărcăm pe mulări* (încărcăm (marfa) pe catâri) nici n'aş puteà-o transcrie exact, aşà cum mi-a sunat la ureche *ɲcă̰ɐcă̰m pi mõɐă̰ɐi*, cu aceeaşi nuanţă nasală a vocalelor şi cu pronunţarea deschisă a lui *u* din silaba iniţială a cuvântului *mulări*, pe care o auzeam mai mult ca un *o*

Dacă alături de aceste diferenţieri de sunete mai ţinem seamă de faptul că *r* se aude cam des în limba română, atunci uşor ne putem da seama de înfăţişarea particulară a graiului femeiesc la Fărşeroţi

5 GRAIUL FĂRŞEROT FAŢĂ DE DIALECTUL AROMÂN

Din particularităţile de graiu enumărate în cele două capitole precedente, reiese clar că limba Fărşeroţilor se deosebeşte de vorbirea celorlalţi Aromâni din sudul Peninsulei Balcanice Din textele aromâne publicate până azi, ca şi din puţinele studii făcute asupra dialectului, rezultă că, deşi dialectul comun se arată unitar pentru toţi Aromânii în sensul că toţi se pot înţelege fără multă greutate, există o nuanţă de deosebire între graiul Aromânilor din Pind şi între graiul Aromânilor originari din Gramos Cei dintâi, împreună cu Românii din Tesalia, formează *grupul Aromânilor*

[1]) Vezi despre aceasta capitolul *Influenţa albaneză*

www.dacoromanica.ro

dın sud. Cei dın urmă, întru cât se găsesc răspândiți mai mult prin Macedonia, formează *grupul Aromânilor dın nord* Amestecuri există dın amândouă părțile Astfel un bun număr de Români dın sud se găsesc printre Românii de nord De asemenea la sud se găsesc populațiuni care nu sânt venite de la nord, însă al căror graiu arată apropieri cu dialectul Aromânilor dın nord În această deosebire de graiu facem, desigur, abstracție de influențele streine. Faptul că cei de la sud au mai multe elemente grecești, iar cei de la nord au suferit mai mult de pe urma influenții albano-slavone, nu schimbă întru nimic trăsăturile caracteristice dın fiecare grup

Cele mai mari deosebiri care se observă între graiul Aromânilor din sud și între acela vorbit la nord se reduc la următoarele patru puncte:

1 Sincopa Acest fenomen se observă peste tot în dialectul aromân și el provine, desigur, dın cauza intensității mai mari a accentului în vorbirea tuturor Aromânilor Dar la Aromânii dın sud el se arată pe o scară mult mai înaintată Forme ca *totna, si alnă, adră* după aceea *mšat, psîn, va tsem, va ngăm* etc pentru *totuna* „totdeauna" *se-alină* „se sui", *adără* „făcù" *mušat* „frumos", *putsîn* „puțin", *va s-nă dutsem* „o să ne ducem, *va s-măcăm,* etc sânt curente în vorbirea Românilor dın sud

2 Prefacerea lui *e* în *i* în poziție neaccentuată Acest fenomen este general în dialectul aromân. Însă pe când în graiul dın nord, *-e* posttonic rămâne neschimbat, la Aromânii dın sud el trece pretutindeni în *i* Formele frate parte, poamele, oasele etc la nord se pronunță · frate, parte, poamile, oasile, iar la sud: frați, parti, poamili, oasili

3 Formarea viitorului În vreme ce în graiul Românilor din nord se obicinuesc formele *va să, va si, va s-fac* (adică *va* în unire cu conj *să, si, s-*), la sud avem numai *va, vai fac* (adică *va* sau *vai,* fără conj *să si s-*) S'ar puteà ca această particularitate să se datorească unei influențe grecești Fapt este că, dın cauza ei, graiul Românilor dın sud se deosebește de acela al Românilor dın nord

www.dacoromanica.ro

4 Întrebuinţarea pronumelui personal în locul pronumelui posesiv. În dialectul din sud expresiuni ca *soatsile-li* „prietenele ei" (*Flambura* I p 13), *casa-lă* „casa lor" (*Lumina* I p. 172), *ynlu-nă* „vinul nostru", *măcarea-nă* „mâncarea noastră" (*Flambura* I, nr III p 5), *pri la case-lă* „pe la casele lor" (ib.), *ca tuts-nă* „ca noi toţi" (ib. nr 6—7 p 24), *ghonli-nă* „tinerii noştri" (*Lumina* IV, 284) etc sânt foarte răspândite. Tot în acest dialect, subt înrâurirea graiului grecesc, se obicinueşte nu numai repetarea obiectului cu ajutorul pronumelui personal, ca peste tot în limba română, dar şi a subiectului cu ajutorul aceluiaşi pronume. *Parlu atsel strîmbul yu easti-l?* „parul cel strâmb unde este el?", *pulĭ atseĭ yu suntu-l?* „pasările acele unde sânt ele?" (*Lit Pop* 30) Că în toate aceste construcţii forma pronominală pentru înlocuirea subiectului, vine de la acuzativ, aceasta se vede din următoarele fraze *„foclu yu-l easte?* „focul unde el este?" *Stroplu yu-l easte?* „prăjina unde ea este?" *Hasčile yu-le suntu?* „coţofanele unde ele sânt?" (*Lit Pop, 32*); *agrul yu-l easte?* „ogorul acela unde el este?" (ib)

Această întrebuinţare a pronumelui personal, în cazul dintâi este foar e redusă la Aromânii din nord, iar în cazul din urmă nu există

Dacă vom încercà acum să facem o comparaţie între graiul Românilor din Albania şi între vorbirea celorlalte două grupuri, vom vedeà că el se apropie mai mult de graiul Românilor de nord, cu alte cuvinte de graiul grămustean Vom urmări această apropiere după cele patru puncte stabilite mai sus, ca să vedem perfecta coincidenţă ce există între unul şi altul

1 Sincopa din graiul Românilor din sud nu există în limba Românilor din Albania Acì n'am nevoie să dau exemple, căci în materialul ce urmează la capitolul schimbărilor fonetice din limba Fărşeroţilor, se găsesc destule Din acest punct de vedere toţi Românii din Albania vorbesc la fel ca Grămostenii

2. Trecerea lui *e* în *i* astăzi există şì în graiul Românilor din Albania, însă nu ca la Românii din sud. Şì la ei *-e* post-

www.dacoromanica.ro

tonic se păstrează ca atare, deşi la unii se pronunţă mai închis, iar la alţii ajunge până la *i* Fapt este că la scriitorii din sec XVIII trecerea lui *e* în *i* este mult mai rară. Aci avem *e* păstrat nu numai când eră la sfârşitul cuvântului, dar şi în mijlocul cuvântului, după sau chiar şi înainte de accent. *Posttonic*, la Ucuta. *dzedzet* (dzeadzit) „deget" 9/69, *dzatsele* (dzatsile) „cele zece" 39/91, *fatsem* (fatsim) „facem" 4/65, *bunele* (bunile) 37/89, *etele* (etile) „lumile" 1/575 La Cavallioti. *cânepă* (cânipă) 366, *căntecu* (căntic) 1012, *seatsere* (seaţire) „seceră" 240, *dzinere* (dzinire) „ginere 152 La Daniil *fetseră* (featsiră) 2/118, 2/129, *pepeni* (peapiñi) 11/134 etc *Protonic*, la Ucuta *pecuraru* (picurar) 10/69, *departe*, 44/93, *versai* (virsai) „vărsai" 29/83, *se me nclinu* (s-mi-ncl'in) „să mă închin" 2/65, 4/65, *semnate* (simnate) 5/67.—La Cavallioti *derept* (dreptu) 226; *bešică* (bišică) 1076, *denapoi* (dinapoi) 694, *desnerdătoru* (dizñirdător) „desmierdător" 432; *pericul* (—) 383, *peturicle* (piturnicl'e), potârniche" etc —La Daniil. *berbesli* (birbesl'i) 3/119, *departe* (diparte) 4/120, *peturicla* (piturnicl'a) 5/123, *se nu se deslekiască* (si nu s-dislik'ască) 16/174 etc.

3 În graiul tuturor Românilor din Albania viitorul se formează numai ca în limba Românilor din nord. Citate nu mai dau, deoarece ele se văd din materialul tratat la partea gramaticală Scriitorii aromâni din sec. XVIII, care sânt toţi originari din Albania, întrebuinţează acelaşi viitor ca şi Grămostenii

4 Întrebuinţarea pronumelui personal în locul celui posesiv se întâlneşte în graiul Românilor din Albania în măsura în care se întrebuinţează la Aromânii din nord, construcţiuni ca *sora-nă, fratsl'i-nă* etc n'am auzit la Fărşeroţi ca şi la ceilalţi Români din Albania

Din aceste coincidenţe rezultă că, cel puţin după graiu, Românii din Albania arată o apropiere mai mare de Grămostenii

6 GRAIUL FĂRŞEROT ŞI DIALECTUL MEGLENIT

Privind pe hartă aşezările Fărşeroţilor în Peninsula Balcanică, vom vedea că ei ocupă nişte regiuni care se află

www.dacoromanica.ro

situate la distanţe mari de ţinutul ocupat de Meglenoromâni De aceea nu poate fi vorba despre un amestec mai nou între unii şi alţii Acest amestec, după mine, este exclus şi pentru Fărşeroţii aşezaţi în urmă de tot, în ţinutul Veriei sau în cele câtevà sate din apropierea oraşului Vodena-Edessa Mişcările de transhumanţă ale acestora făcându-se, după cum am arătat în *Românii Nomazi* [1]), în direcţiuni deosebite de ţinutul Caragiova, în apropierea căruia se află aşezaţi Meglenoromânii, un amestec, în timpurile mai nouă, între unii şi alţii este exclus De aci rezultă că dacă, de fapt, există unele asemănări în limba Fărşeroţilor şi a Meglenoromânilor, explicarea lor trebue căutată aiurea

Deocamdată voiu înşirà cazurile de limbă, care mi se par identice cu cele din graiul meglenit, după aceea voiu trece la lămurirea lor

În fonetism avem

1 Înlocuirea lui *l'* prin y şi *i* *fumeịle* (pentru *fumelle*) „familiile", *caịyi* (pentru *call'i*) „caii" În dialectul meglenit avem la fel *boii* (pentru *boil'*), *puil'* (pentru *pul'il*) „pui" (cf *Meglenoromânii* I 134, § 57)

2 Pronunţarea lui *l* ca *t* *saltsă* (pentru *salţă*) „salcie" pl *sats* şi *săts* (pentru *sălţ*), *molt* (pentru *multu*) „mult" În dialectul meglenit avem acelaşi fenomen, însă cu o extensiune mult mai redusă Aci el se arată mai mult la sfârşitul cuvintelor (cf *Meglenoromânii* I 135, § 59)

3 Dispariţia lui *u* după o grupă de consonante, afară de cazul când ultima este o lichidă *h'ęrb* (pentru *h'erbu*) „fierb", *săntu* (pentru *săntu*, *suntu*), „sânt" Acelaşi fenomen există şi în dialectul meglenit (cf *Meglenoromânii* I 120, § 43)

In flexiune

1 Articularea substantivelor masculine şi ambigene, care se sfârşesc într'o consonantă sau *u*, se face cu *l* Acest *l* nu se pronunţă, întocmai ca în dialectul meglenit *unu*

[1]) Cf p 75

www.dacoromanica.ro

(pentru *unlu*) „unul", *focu* (pentru *foclu*) „focul" (Pentru dialectul meglenit cf *Meglenoromânii* 145, § 73)

2 În graiul Fărşeroţilor am întâlnit sufixul adverbial *-ura*, *-ăra*, acelaşi cu sufixul din dialectul aromân *-lui*, care se întrebuinţează la adverbe şi mai cu seamă la formarea participiului prezent activ, cum ar fi în *învărligalui* sau *cîntîndalui* de la *învărliga* „împrejur" şi „cântând" Această terminaţiune, în graiul Fărşeroţilor, este întrebuinţată cam rar Eu am auzit-o de două ori, iar în texte am întâlnit-o de trei ori *ngosuṛa* în fraza *ficoṛu lo calẹa ngosuṛa*=băiatul apucă drumul în jos (la vale) 17/XVII; *de-ahimuṛa* în citatul· *până dipăṛpoya cătsaṛ calẹa de-ahimuṛa*=în cele din urmă apucară drumul la vale. Şi *dẹavălṛigăṛa* (*de anvărligalui*) de jur împrejur" *Sẹaṛa s-căṛună Când bagă căṛuńle, cuscṛiy yin dẹavălṛigăṛa š-aṛucă ōṛdz* = seara se cunună (este vorba despre obiceiurile la nuntă), când pun cununile pe cap, cuscrii merg de jur împrejur şi aruncă orz peste miri (14/XVII) Această formă este dată şi într'un beasm din culegerea lui Per Papahagi *Mutreà ghini s-ti anvârteşti di avărigăra a gramboluí şi s-lu agudeşti pusti cačulă n-cap* =uită-te bine, să te învârteşti împrejurul mirelui şi să-l loveşti peste căciulă în cap (Basme 32/482) Povestea din care am extras citatul este dată din Pleasa Ea vine de la Fărşeroţi şi însuşi povestitorul, Foţiu S Balamaci, este un Fărşerot, originar din Pleasa (Albania) Acelaşi autor, într'o descriere amănunţită despre nunta la Fărşeroţi, repetă expresia în fraza următoare *După aistă bagă pisti dedz lînă aroşă di piavrigăra — că lîna esti ghini scărminată şi kiptinată — şi amvlesc dedzili ghini*=după aceasta pun peste ramuri lână roşie de jur împrejur (este vorba de steagul cu lână roşie pe vârf, pe care Fărşeroţii îl fac la nuntă), căci lâna este bine scărmânată şi pieptenată — şi îmvelesc ramurile bine [1]) Aceeaşi persoană scrie odată *avărigăra* altă dată *avrigăra*

[1]) FOTIU G BALAMACE. *Numta la Fărşiroţi*, publicat în *Almanah Macedoromân*, anul IV (1903) p 79—32

www.dacoromanica.ro

În dialectul meglenoromân se întâlneşte aceeaşi terminaţiune *-ăra*, care apare şi subt forma *-ura* şi *-urlea* pentru formarea gerundiului *lăgọndăra* „alergând" de la *lag* (arom. *alag*) „alerg" De asemenea *lăgọndura* etc (cf *Meglenoromânii* I 170, § 119)

Luând acum pe rând asemănările înşirate la fonetism, cred că punctul 1 este o evoluţie paralelă şi independentă de acelaşi fenomen din dialectul meglenit La întrebarea, de ce această evoluţie se arată numai la Fărşeroţi, atunci când ea lipseşte cu desăvârşire la celelalte tulpini aromâneşti, de o camdată, nu putem da nici un răspuns. Punctul 2 este o influenţă albaneză,la fel după cum la Meglen iti el este o influenţă slavă Punctul 3, este iarăşi un fenomen, care ar puteà aveà o legătură cu graiul meglenit, dar care se poate foarte bine explicà în felul punctului 1.

În flexiune apropierile sânt şi mai izbitoare Acì avem mai întâi asemănarea din punctul 1, care face ca graiul Fărşeroţilor să se apropie de dialectul dacoromân tot atât de mult ca limba Meglenoromânilor În textele scriitorilor aromâni din sec XVIII această particularitate nu există; ea este specifică graiului fărşerot şi ar puteà fi veche Dacă şì acest fenomen trebue privit ca cevà care a evoluat independent de graiul Dacoromânilor şi Meglenoromânilor, nu mă pot pronunţà Presupun mai de grabă că el ar puteà fi o particularitate străină de graiul aromânesc După cum la Meglenoromâni asemănările de graiu cu dialectul dacoromân mi le-am explicat din contactul acestora cu Românii nordici, tot aşà şì particularitatea articulării substantivelor masculine şi ambigene la Fărşeroţi ar puteà reprezentà un rest din graiul unui amestec de populaţiune care ar fi venit din spre părţile nord-apusene ale Peninsulei Balcanice Exprimându-mi această simplă presupunere, recunosc că ea nu poate aveà însemnătatea aceleaşi particularităţi din graiul meglenit. În acest dialect, alături de ea, mai sânt şi alte asemănări În graiul Fărşeroţilor apropierile de dialectul dacoromân sânt foarte reduse

www.dacoromanica.ro

Trecând la punctul 2 din flexiune, şi acì trebue să recunoaştem că avem un caz de asemănare cu dialectul meglenit, în virtutea căruia graiul Fărşeroţilor se apropie mai mult decât limba celorlalte tulpini aromâneşti de dialectul dacoromân În *Meglenoromânii* (p 170, § 119), ocupându-mă cu originea sufixului *-ăra* (*-ura, -urlea*), l-am adus în legătură cu acelaşi sufix din *cindură-că* dacoromân Lăsând la o parte chestiunea despre originea sufixului, care este foarte complicată [1]), vreau să accentuez acì numai asupra faptului că identitatea lui cu acelaşi sufix din meglenita şi dacoromâna ne duce iarăşi la presupunerea exprimată la punctul 1 din flexiune

7 INFLUENŢA ALBANEZĂ

Dintre toate populaţiunile româneşti din sudul Peninsulei Balcanice, Fărşeroţii au suferit cea mai puternică înrâurire din partea Albanezilor, ca unii care locuesc veacuri de-arândul în mijlocul lor

Această înrâurire se arată în două direcţiuni · 1) în manifestările lor spirituale şi artistice, 2) în limbă

I Dacă se apucă cinevà să studieze întreaga literatură populară a popoarelor din sudul Dunării, observă numai decât că există o asemănare izbitoare aproape în toate motivele care stau la baza poveştilor populare Această asemănare am putut-o constatà la început, când am studiat înrâurirea slavă asupra Meglenoromânilor Poveştile acestora, cu foarte puţine deosebiri, se regăsesc şì la Bulgarii din Meglen Aceeaşi constatare se poate face şì pentru literatura populară aromână faţa de literatura greacă, albaneză

[1]) Originea suf megl *-ăra* (-ura) este studiată şi de Philippide (*Originea Românilor*, II, p 474) Autorul, reproducând explicarea pe care am dat-o eu, respinge ca cevà „cu totul nefundată" părerea lui G Pascu (*Archivum Romanicum* X anul 1926, p. 465), după care *-ura* de la participiul prezent activ meglenit ar fi împrumutată de la forma *-ură* (*-ură*) a participiului trecut pasiv albanez

www.dacoromanica.ro

sau bulgară La Fărşeroţi procesul de înrâurire a mers cevà mai departe, întrucât, din acele câtevà basme pe care le-am putut culege, am observat că mai toate există şi în albanezeşte Astfel basmul XVII este pur şi simplu o reproducere a basmului albanez ,,Kerozi'' publicat de G. Meyer [1]). Aceeaşi constatare se poate face şi despre basmul XVIII După conţinut, şi cu oarecare mici modificări, el reproduce povestea albăneză ,,Pljaku keshilon'' [2]), în care un bătrân înţelept vinde sfaturi pe bani La Albanezi un sfat costă numai un groş, la Fărşeroţi o liră turcească

Cam aceeaşi constatare se poate face şi în domeniul frazeologiei şi al proverbelor Acì un punct de deosebire ne oferă lipsa aceloraşi expresiuni şi proverbe din dialectul aromân comun Când o expresiune sau un proverb se găseşte numai la Fărşeroţi, însă lipseşte la ceilalţi Aromâni şi, în acelaşi timp, se găseşte la Albanezi, atunci putem deduce cu oarecare siguranţă că Fărşeroţii le-au împrumutat de la Albanezi Dar rari sânt aceste cazuri Cele mai multe se întâlnesc şì la unii şì la alţii Astfel proverbul *ma no-ai borği intră kefili, ma no-ai lucru intră vekili* se întâlneşte la Albanezi *mos patsh borxh hin kfefil, mos patsh punė banu vekjil*=dacă n'ai datorii, bagă-te zălog, dacă n'ai treabă fă-te martor la judecată, şi există, poate, şì la Aromâni Tot aşà am auzit la Fărşeroţi *ntreabă ună sută de inši să fă cum ştii tine*, proverb care se regăseşte la Albanezi în · *pyet ni kjind vet e ban si të desh vet*=întreabă-te la o sută de inşi şi fă cum ştii tu, dar care există, poate, nu numai la Aromâni, ci şi la celelalte popoare balcanice

Numai cântecele Fărşeroţilor se deosebesc, în ce priveşte conţinutul, de acelea ale poporului albanez. Ca să-mi pot da mai bine seama despre această deosebire, am încercat să studiez literatura populară albaneză mai întâiu în ,,Kenge Popullore'' a lui *Prenushi*, după aceea în marea colecţie

---

[1]) G MEYER., *Albanesische Grammatik* p 61

[2]) Ib , p 59

www.dacoromanica.ro

a lui *Spiro Risto Dine* [1]) în culegerile mai nouă făcute de *Nazi O Mamaki* [2]) și *Dhori Koti* [3]) în afară, bine înțeles de ceea ce s'a publicat înainte de G Meyer [4]), Petersen și Hahn Nicăeri n'am putut da de vreo urmă de apropiere. La obiceiurile de nuntă, atât Albanezii cât și Fărșeroții au cântece cu un conținut foarte mișcător, cum sânt bunăoară acelea când se desparte mireasa de părinți și-și ia rămas bun de la ei Toate au un conținut deosebit la unii ca și la alții La Fărșeroți, în afară de poeziile erotice, care se nasc din aceleași sentimente de dragoste, restul se referă fie la viața de munte, fie la mutările cu caravanele

Nu tot aceeași constatare am putut-o face pentru melodia cântecelor

Pe Fărșeroți i-am auzit cântând pentru întâia dată în Macedonia, la Selia de sus, în apropiere de ținutul Veriei, ca și în satele Gramaticova și Cândrova de lângă Vodena-Edessa Melodia este orientală cu caracter mai mult trist decât vesel Același caracter îl au, în cea mai mare parte, și cântecele aromânești, judecând după melodiile cântate în Macedonia Cu toate acestea, o deosebire între unele și altele există În vreme ce Aromânii cântă toți aceeași melodie, la Fărșeroți, din contră, numai unul singur — solistul — cântă o melodie mai mult recitată, iar toți ceilalți țin o notă — de obiceiu tonica Când solistul a isprăvit de cântat versul, atunci toți ceilalți care îl acompaniază ținându-i isonul, „tal'e cântecu" taie cântecul, adecă repetă cu o voce cevà mai tare ultimele cuvinte ale solistului

Aceste cântece, pe care le auzeam foarte rar în Macedonia, deoarece rari erau și Fărșeroții prin părțile acelea, le ascultam cu multă atențiune Caracterul lor mai mult jalnic ca și felul cum erau executate înfățișau pentru mine cevà cu totul deosebit La început am crezut că este cevà specefic fărșerotesc în ele În călătoria mea din Albania,

[1]) *Valët e Detit*, Sofia, 1902

[2]) *Burbuqet e prenverës* Tirane 1928

[3]) *Këngëtore e Re*, Corçe, 1929

[4]) *Alban Stud*, VI

www.dacoromanica.ro

auzind aceeaşi melodie şi la Albanezi, cântată la fel ca şi la Fărşeroţi de un solist şi de alţi câţivà care îl acompaniau, am ghicit numai decât că există o legătură între cântecele fărşeroteşti şi cele albanezeşti Nu pot afirmà, desigur, că această legătură pentru cântecele fărşeroteşti ar puteà aveà ca bază o influenţă albaneză Chestiunea trebue studiată mai în amănunt şi de către specialişti Aci, vorbind despre influenţa albaneză la Fărşeroţi, vreau să atrag luarea aminte numai asupra asemănării ce există între melodiile fărşeroteşti şi între cele albanezeşti [1])

II În limbă, influenţa albaneză este mult mai neînsemnată decât s'ar crede la prinul moment După ce cinevà a petrecut câtăvà vreme în Albania, în mijlocul Fărşeroţilor, rămâne uimit de puţina influenţă pe care Albanezii au exercitat-o asupra lor În special în lexic, numărul cuvintelor albaneze intrate în limbă Fărşeroţilor este foarte redus Pentru unul care cunoaşte dialectul aromân, auzind pentru întâia dată pe Fărşeroţi vorbind, simte oarecare deosebire numai în felul de pronunţare, nu însă şi în cuvinte Dintre acestea au intrat foarte puţine în graiul Fărşeroţilor, care nu se găsesc în dialectul Aromânilor din Macedonia sau în scrierile autorilor aromâni din sec XVIII.

Forme străine pe care nu le cunoşteam decât din limba albaneză, repetate mai des în graiul Fărşeroţilor ar fi *tepăr* (alb teper) „mai mult", auzit des la târg în gura Fărşeroatelor, *măiauă* în *măiaua muntelui* „vârful muntelui' alb *maje*, mai vechiu *malje* („vârf"), *vrapă* [2]) „grabă" în *muqăqle aveà loată vqăpă, nu puteai s-li tsaṅ*. catârii îşi luaseră un avânt, nu puteai să-i ţii. (Schepuri, Muz), *brecuše* „pantaloni negri şi largi", auzit foarte des la Românii din Cavaia, la „gunusarii" (spoitorii) din Tirana (alb *brekë* lat *braca*, cu plur alb *brekaše*), *vălment* (auzit numai o singură dată) „războiu de ţesut" (alb avliment şi avlement),

---

[1]) Primele melodii populare la Albanezi le-am auzit în Corita, într'o grădină în care m'au condus domnii Const Zega şi C Araia

[2]) Se întâlneşte foarte rar şi la Românii din Macedonia

www.dacoromanica.ro

paţamändă „plug" şi alte care se văd în materialul publicat. În cântecele fărşeroteşti găsim câteodată fraze albanezeşti La mâncări Fărşeroţii se servesc de obiceiu de cuvinte româneşti, însă ei întrebuinţează şi nume albanezeşti

În afară de cuvinte, mai există câtevà înrâuriri gramaticale, care sânt cunoscute din limba scriitorilor aromâni din sec XVIII şi despre care am vorbit mai pe larg în studiul meu *Raporturile albano-române* [1])

Aici mă voiu referì numai la unele chestiuni

Dacă pronunţarea guturală a lui *ţ* este de origine albaneză, atunci prefacerea lui într'o spirantă sonoră (γ) poate fi privită ca o evoluţie mai departe pe teren aromânesc, deşì acest fenomen se găseşte şì la Albanezii din Sicilia În dialectul acestor Albanezi avem *γemp, -bi* pentru alb. *ţemp, -bi* „Napf" Tot aşà *γambaris* pentru *ţambaris* „leuchte, glanze" derivat dintr'un gr λαμπάρω (G Meyer, *Etym Wb der alb Spr* 232) O formă *γumbadă* cu înţelesul „lumânare mare, făclie" se puteà naşte în graiul Fărşeroţilor tot aşà de bine ca *γambaris* la Albanezii din Sicilia, cu toate că cuvântul are aceeaşi origine În graiul acestor Albanezi întâlnim şi o spirantă surdă (h) în locul lui l: *mahkuam* „verflucht" acelaşi cu *maţekonj* „verfluche, thue in den Kirchenbann", înrudit cu maltzohem (arom mărtsăscu) din lat. *malitiare*

În dialectul meglenit *l* gutural de origine slavă s'a vocalizat, ajungând la *u̯*, cu o evoluţie proprie (*Meglenoromânii* I 135 § 60). În graiul Fărşeroţilor întâlnim acelaşi fenomen, tot ca o evoluţie proprie. *psau̯tu* „cântăreţ" pentru *psaltu*, care există şi în dial. aromân din ngr Tot aşà *psău̯tisescu* „cânt la strană" în fraza: *când psău̯tiseà fičoqu, cseniiu ntqibă* (când cântà la strană băiatul, streinul întrebă 26/XVIII) Acest *u* mai târziu a dispărut, despre care vezi citatele la Fonologie

Dacă pronunţarea lui *r* cu vibraţiuni apicale (*r̄*), atunci când provine din *rl, rn*, este o influenţă albaneză, din contră,

[1]) Cf *Dacoromania*, II, p 443-554

www.dacoromanica.ro

rostirea aceluiaşi r̄, când rezultă dintr'un r iniţial sau intervocalic, trebue socotită ca o evoluţie proprie a graiului fărşerot, având în vedere că, odată, ea a existat peste tot în limba română [1]) Acelaşi lucru se poate spune şi despre *r* cu articulaţiune velară (ǫ), despre care Philippide nu ştie ce să creadă, întru cât „datele învăţaţilor ne lasă în încurcătură"

Aprecierea aspectului sonor al unui sunet, care lipseşte în graiul cercetătorului lingvist, este foarte greu de făcut De aceea trebue să mărturisesc, de la început, că, atunci când am auzit sunetul *r* pronunţându-se pentru întâia dată de către Fărşeroţi, deşi simţeam bine că rostirea lui reprezintă sonorităţi deosebite, eu nu-mi puteam da seamă exact despre linia de despărţire între pronunţarea velară şi pronunţarea lui uvulară Abià mai târziu, după ce urechea mea începuse să fie cevà mai exersată în perceperea nuanţelor de sonorităţi, mi-am putut da seama despre această diferenţă După câte am putut auzì eu, *r* velar la Fărşeroţi este peste tot un sunet spirant cu vibraţiuni produse din atingerea părţii posterioare a limbii cu vălul palatului [2]) De această pronunţare comună pentru toţi Fărşeroţii de la ţară trebue deosebită rostirea Fărşeroatelor La multe din ele am auzit un *r* rulat cu vibraţiuni atât de tari, încât el producea o schimbare şi în timbrul vocalelor din apropierea lui [3])

---

[1]) Despre vechimea acestui *r* în limba română se poate vedeà acum lucrarea lui A. Philippide (*Originea Românilor*, II, p 101), în care se dau citate din literatura veche şi dialectală

[2]) „Vor allen Dingen haben sie [die Faršerioten] einen durch Reibungen des Gaumensegels mit dem hinteren Zungenrucken hervogrerufenen Gerauschlaut, der eher gutturaler Spirans als r-Laut ist" (Weigand, *Die Arcmunen*, II, 186)

Rosetti, care a studiat graiul Fărşeroţilor din Cadrilater, defineşte la fel ca Weigand „un sunet spirant şi vibrat în sensul că uvula şi palatul moale intră în vibraţiune" (*Grai şi Suflet*, IV, p 21)

[3]) Aci sânt dator să spun un cuvânt de mulţumire d-lui E Petrovici, asistent la Laboratorul de fonetică experimentală de la Universitatea din Cluj, pentru lămuririle experimentale ce a binevoit să-mi dea cu privire la deosebirea dintre *r* rulat şi *r* graseiat

www.dacoromanica.ro

Sunetul nazal pe care îl au Fărșeroțu trebue să fie o influență albaneză Rămâne numai să știm de unde au împrumutat această particularitate Muzachia se află în Albania locuită de Toschi Este drept că unii dintre Fărșeroți se găsesc și la nord de râul Șcumbi, aproape de Cavaia După Hahn, așezări fărșeroteștі se mai aflau odată aproape de Șîak, lângă Tirana În orice caz, acest sunet în graiul Fărșeroților trebue să vină de la Albanezii gheghi Aci observ, că la Fărșeroți, el se arată înaintea unei consonante nazale și, mai ales, la vocalele din apropierea lui r velar (ϱ)

8 ORIGINEA FĂRȘEROȚILOR

Din expunerile făcute în capitolele precedente, s'ar puteà trage următoarele trei concluziuni

I În ce privește deosebirea care există astăzi după graiu, între Românii din Albania stabiliți în orașe și între aceia de la țară—Fărșeroții—din considerațiunile expuse în cap. 3 reiese că, la început, și unii și alții vorbeau aceeași limbă cu aceleași particularități, pe care astăzi le mai păstrează în măsură mai mare numai Fărșeroțu Din această constatare mai rezultă că, la început, atât Românii din Albania de la țară cât și cei de la orașe formau o singură populațiune

Limba acestei populațiuni, comparată cu graiul Aromânilor din sud (Tesalia, Epir) sau cu graiul Aromânilor din nord (Macedonia), se apropie, după cum am văzut în cap 6, de idionul grămustean, vorbit de către Aromânii din Macedonia Această apropiere s'ar puteà explicà din contactul Românilor din Albania cu Românii din muntele Gramos Acest munte, cu ramificațiile lui care intră atât de adânc în Albania, cuprinde ținutul Coriței Muntele Morava, la poalele căruia se află satele românești Pleasa, Dișnița, etc, și chiar orașul Coriția, este o ramificație a muntelui Gramos Păstorii grămusteni, ducând aceeași viață nomadă ca și Fărșeroții, trecerea lor din Gramos în Albania se făceà — după cum se face și azi — fără multă greutate De aceea

www.dacoromanica.ro

eu socotesc că centrele româneşti din apropierea Moscopolei şi chiar Moscopole, la început, trebue să fi avut o populaţiune amestecată cu Români din muntele Gramos

Weigand, ocupându-se în treacăt cu această chestiune, vede în Românii din oraşele albaneze un amestec de Fărşeroţi cu Românii din Tesalia „Ich sehe in der heutigen nicht faršeriotischen aromunischen Bevolkerung Albaniens eine Mischung von Megalovlachiten aus Thessalien und Faršerioten" [1]) S'ar puteà să fi existat printre Fărşeroţi şi Români din Tesalia Mie însă nu-mi vine să admit acest lucru, mai întâi din cauza limbei, după aceea şi din pricina cursului mutărilor la păstorii Aromâni În câmpiile Tesaliei se coborau la iernatec Românii din Pind şi din ţinuturile muntoase ale Albaniei, nu invers Poate numai dacă am admite că Români din părţile muntoase ale Tesaliei veneau la iernatec în câmpia Muzachiei, sau, în fine, păstorii din câmpia Tesaliei se duceau la văratec în munţii Albaniei. În orice caz, în materie de migraţiune la păstorii aromâni de pretutindeni, fiind posibilă orice mişcare, n'ar fi cu neputinţă să fie adevărată şi părerea lui Weigand Numai că, judecând după mutările păstorilor nomazi din veacul din urmă, nu avem nici o menţiune despre cele două posibilităţi din urmă [2])

II Din consideraţiunile expuse în cap 2, rezultă că, dacă limba tuturor Românilor din Albania erà la început uni-

---

[1]) *Die Aromunen*, II, 351

[2]) Rosetti (o c p 2), înşirând părerile scriitorilor care s'au pronunţat asupra originii Fărşeroţilor, spune „Părerea lui Capidan, care susţine că Fărşeroţii vin din Pind, până în prezent este o ipoteză" (p 2) Firește că tot ceea ce am spus în această privinţă în lucrarea mea *Românii Nomazi* a fost o simplă ipoteză În lipsă de documente istorice, tot ipoteză rămâne şi ceea ce spun acum. Numai că eu n'am afirmat ceea ce îmi atribuie Rosetti Iată ce am scris la p 42 din lucrarea mea citată, la care se referă autorul „Păstorii aromâni din regiunea muntoasă a *Gramostei* şi *unii* chiar din Pind s'au revărsat aproape peste toată Albania de miazăzi" În acest pasaj se spune limpede că este vorba despre păstorii din GRAMOSTE şi numai „unii chiar din Pind" Aşà stând lucrurile, mă mir cum a ajuns Rosetti să-mi atribuie o părere care nu-mi aparţine

www.dacoromanica.ro

tară, prin anumite particularităţi, ea se deosebeà de limba Aromânilor de pretutindeni Această deosebire împreună cu unele mici asemănări care le arată cu graiul meglenit, despre care s'a vorbit în cap 6, dacă nu sânt dovezi suficiente pentru identificarea, ca origine, a Fărşeroţilor cu Meglenoromânii, ele arată, însă, că dintre populaţiunile româneşti din sudul Dunării, după Meglenoromâni, Fărşeroţii sânt aceia, care, în graiu, se apropie mai mult de Dacoromâni

Cea mai firească explicare a acestei apropieri am puteà-o găsì în evoluţia independentă a unor fenomene de limbă, care puteà să aibă loc de o potrivă în graiul Fărşeroţilor ca şi în dialectul dacoromân

Dacă ar fi însă să ne explicăm în felul cum ne-am lămurit apropierea mai mare dintre graiul fărşerot şi graiul grămustean, prin amestecul Grămustenilor cu Fărşeroţii, atunci n'ar fi exclus faptul ca Fărşeroţii să se fi amestecat odată cu tulpini din acei Români apuseni, despre care a vorbit Puşcariu în lucrarea sa *Istroromânii* I [1]). Aceşti Români apuseni se coborau cu turmele lor până în părţile centrale ale Albaniei, acolo unde se găsesc Fărşeroţii De asemenea Fărşeroţii, în peregrinările lor cu turmele sau cu chervanele, ajungeau la miazănoapte până în Dalmaţia şi Croaţia [2]) Prin urmare, un amestec între unii şi alţii, pentru vremurile mai vechi, n'ar puteà fi exclus

III În ceea ce priveşte, acum, vechimea Fărşeroţilor în Albania, asupra acestei chestiuni datele lingvistice nu ne dau lămuriri precise Din materialul studiat până acum, se poate face următoarea constatare după cum Aromânii din Tesalia şi Epir nu au nimic mai vechiu din contactul lor cu Grecii, care să nu se găsească şi la ceilalţi Aromâni din Macedonia, unde n'a existat şi nu există Greci propriu

[1]) SEXTIL PUŞCARIU, *Studii Istroromine* II (1926), p 4 şi urm Vezi şi studiul meu *Românii din Peninsula Balcanică* în *Anuarul Inst de Ist Nation* (1923), p 112 ca şi *Macedoromânii, vechimea şi însemnătatea lor istorică în Peninsula Balcanică*, ibid (1927) p 187

[2]) Vezi N IORGA, *Cinci conferinţe despre Veneţia* Bucureşti, 1914, p 116-119.

www.dacoromanica.ro

zis, tot aşà şi Fărşeroţii din Albania nu păstrează nimic mai vechiu din contactul lor cu Albanezii, care să nu se găsească la Românii din celelalte ţinuturi, în care Albanezii sau nu există sau sânt de curând veniţi

Date lingvistice despre un contact străvechiu dintre unii şi alţii, cevà mai pronunţat decât l-am cunoscut în studiul raporturilor albano-romane, nu există Din această constatare rezultă sau că Fărşeroţii au venit mai târziu acolo unde îi găsim azi, în mijlocul Albanezilor, sau că Albanezii s'au coborît mai târziu în părţile centrale şi meridionale ale Albaniei

Pentru aceste două posibilităţi ne vorbesc nu numai datele lingvistice dar şi dovezile istorice oricâţi Albanezi vor fi existat odată în Albania centrală şi meridională, grosul populaţiunii albaneze de mai târziu s'a coborît din părţile de miazănoapte Şi tot aşà, oricâţi Români străvechi vor fi existat odată ca populaţiune flotantă în Albania, grosul ei a venit tot din miazănoapte, de acolo unde, împreună cu Dacoromânii, au format odată limba românească unitară

9 STRÂNGEREA MATERIALULUI

Scopul călătoriei mele în Albania n'a fost ca să întreprind anchete pe teren, ci numai să-mi fac o idee despre trăsăturile caracteristice ale dialectului aromân vorbit de către Fărşeroţi Pe vremea când îmi culegeam materialul pentru studiul meu „Românii Nomazi", venind în contact cu Fărşeroţii din Vodena, am avut prilejul să cunosc graiul lor. Mărturisesc, însă, că, pe atunci, preocupările mele fiind îndreptate în altă direcţie, nu m'am oprit de loc asupra deosebirilor ce prezintă vorbirea lor faţă de graiul celorlalţi Români De altfel, Fărşeroţii din aceste ţinuturi, ca şi aceia din regiunea Veriei (Selia), fiind plecaţi mai de mult din locurile lor de origine, graiul lor s'a cam depărtat de vorbirea Fărşeroţilor din Albania Astfel, ca să mă opresc numai asupra unei singure particularităţi, nu mi-aduc aminte să fi auzit în vorbirea Fărşeroţilor din Macedonia

www.dacoromanica.ro

aceeași pronunțare velară a lui *r* ca la Fărșeroatele din Albania

Spre a puteà fi informat cât mai bine asupra punctelor care mă interesau în mod particular, înainte de plecare, îmi fixasem unele întrebări Mărturisesc de la început că nu m'am putut folosì prea mult de ele, mai întâi pentru că, în epoca în care călătoream, Fărșeroții erau plecați la munte, și a umblà după mutările lor erà un lucru foarte greu , al doilea, însă, și din pricina greutăților ce întâmpinam la obținerea răspunsurilor de care aveam nevoie Cu cei mai mulți dintre ei mă puteam întâlnì în centrele din Albania, în zilele de târg, când se coborau în număr mai mare Singurul folos ce-l puteam aveà de la aceste târguri erà faptul că în ele Fărșeroții veneau în grupuri mai mari, aproape din toate părțile Albaniei Astfel, în târgul din Corița, se puteau întâlnì Fărșeroți din satele vecine Pleasa, Dișnița, Biglište, ca și din ținuturile mai îndepărtate Zarcani, Custreți, Curtesi, Cosova, Zavalianu, și chiar din ținuturile Premeti, Arghirocastru și Muzachia Numai că nu-i putem aveà la mine pentru acele câtevà ore de lucru de care aveam nevoie Ocupați peste măsură cu afacerile lor de târg, mai ales că șederea lor în orașe nu țineà decât o zi, la unii nici atât, ei se decideau foarte greu ca să-și petreacă vremea discutând cu mine La femei mergeà și mai greu Dacă bărbații se mai puteau mișcà de la mărfurile lor aduse spre vânzare, femeile steteau pe loc ca să le păzească până la sfârșitul târgului Numai în Berat am avut norocul să dau de o bătrână originară din Uianic cu care m'am împrietenit mai repede și de la care am putut aveà o poveste și unele informațiuni cu privire la obiceiurile de la nuntă

Spre a puteà obține răspunsurile de care aveam nevoie, am încercat să întrebuințez metoda indirectă Întrebările mele se refereau la obiecte și îndeletniciri din cercul lor de activitate Ca Aromân nici nu puteam procedà altfel Dacă aș fi pus întrebări directe, ei, în răspunsurile lor, ar fi putut fi influențați de graiul mieu grămustean. Dar nici

www.dacoromanica.ro

cu aceste întrebări n'am putut ajunge prea departe, deoarece cei mai mulţi din ei, crezând că le vorbesc lucruri de nimica, abia începeau să-mi dea unele răspunsuri şi se duceau, invocând tot felul de pretexte

Atunci m'am mulţumit să mă duc în târg în mijlocul lor şi, stând de vorbă cu ei asupra lucrurilor care îi interesează, să-mi notez particularităţile de graiu după localitate Cum veneam în contact cu un grup de Fărşeroţi, mai întâi îi întrebam despre localitatea din care vin, după aceea intram în vorbă întrebându-i despre tot felul de afaceri ca şi despre mutările lor din timpul verii În convorbirea mea cu ei, de cele mai multe ori eram însoţit şi de alt cinevà, care mă ajuta, în sensul că convorbirea începută de mine o continuà, iar între timp eu îmi notam particularităţile de graiu care mă interesau

De altfel, această notaţie este şi cea mai ideală Poţi prinde particularităţile de graiu în mod nestingherit Subiectul vorbeşte fără să fie cuprins de teama răspunsurilor ce trebue să dea la întrebările puse În schimb, cercetătorul trebue să fie mereu în mijlocul mulţimei şi să aibă la dispoziţie vreme cât mai multă

În calitate de Aromân, s'ar părea că notările mele ar fi putut fi influenţate de graiul meu grămustean Aceasta nu este cu desăvârşire imposibil Numai că, în cazul meu, dacă ar fi să alegem între procedeul cu întrebările directe, la care răspunsurile subiectului s'ar fi putut acomodà cu felul meu de pronunţare, şi între acela cu întrebări indirecte cum am procedat eu, cred că procedeul din urmă ar fi mai preferabil. Căci, dacă, în cazul întâiu, subiectul, nedându-şi seama de însemnătatea cercetărilor, ar puteà fi uşor influenţat de graiul cercetătorului, în cazul din urmă, cercetătorul fiind conştient de ceea ce urmăreşte, mai greu s'ar puteà lăsà să fie influenţat de graiul său propriu La aceasta se mai adaogă, de sigur, şi interesul ştiinţific. Pentru un Aromân care face cercetări în domeniul dialectului aromân, interesul ştiinţific care îl îndeamnă la aceste cercetări este tocmai faptul de a şti întru cât graiul din ţinutul explorat

www.dacoromanica.ro

se deosebește de vorbirea dialectală comună, care îi este perfect cunoscută

Dacă însă la Fărșeroți cu greu s'ar găsi subiecte de la care ai puteà obține răspunsuri la întrebări seci, în schimb, ei sânt foarte comunicativi, atunci când îi întrebi despre lucruri care îi interesează Cu mul'ă uşurință îmi povesteà bătrânul chevernagiu Șănazu despre drumurile lui cu caravanele, la următoarele opt întrebări, puse în graiul grămustean

1 Cum vă mergeau treburile cu caravanele?

2 Ce făceați când ajungeați într'un oraș?

3 Vă îndepărtați prea mult de Albania?

4 În Albania pe unde ai umblat?

5 În drum nu vă era frică de hoți?

6 Iarna ce haine purtați?

7 Când mergeați cu caravanele, plecați singuri sau vă adunați mai mulți la olaltă?

8 Aveați pe cinevà mai mare între voi?

9 Cu ce vă hrăneați? etc, etc, el mi-a povestit toată viața chervanagiului român, așà cum e reprodusă în paginile care urmează Soția lui, ca și bătrâna din Berat despre care am pomenit mai sus, erau atât de inteligente, încât în timpul când povesteau, nu treceau la altă frază, până când nu vedeau că isprăvisem de scris cu fraza precedentă

Întru cât cuvintele și crâmpeele de frază prinse de mine nu reprezintă răspunsuri la întrebări fixate de mai nainte, după un plan bine studiat, notarea lor am făcut-o numai după localitate Aceste cuvinte și fraze au fost trecute în partea care se ocupă cu fonetismul graiului fărșerot

În afară de aceste fraze, lucrarea de față mai cuprinde 16 cântece (I—XVI), din care două sau trei dacă au mai fost publicate, 4 basme (XVII—XX) și 4 bucăți cu conținut felurit (XXI—XXIV)

La transcriere, am căutat să întrebuințez cât mai puține semne

I *Vocale*

a se pronunță ca în dialectul dacoromân În unele cuvinte

www.dacoromanica.ro

se aude cevà mai lung Atunci l-am însemnat cu o liniuţă deasupra *ā* Tot aşà am făcut şi cu celelalte vocale *ē, ī, ō, ū*

ă â şi *î* se întrebuinţează ca în dialectul dacoromân

a redă pe *e* deşchis, care se aude între *ă* şi *e*, apare în locul sunetelor *ă* şi *î* (*â*) din dialectul dacoromân

ŭ şi *ĭ* redau pe *u* şi *i* şoptit (geflustert) de la sfârşitul cuvintelor

e̯, o̯, u̯ şi *i̯* reprezintă semivocale

Un punct pus subt o vocală indică pronunţarea mai închisă a acelei vocale *o, e*

Circumflexul pus peste o vocală arată că vocala se pronunţă nasal *ā ă̄, ĭ̄ ă̄, ē, ī, ō, ū*

II *Consonante*·

g̑, k̑, h̑, y sânt consonante palatale (muiate) care redau mai ales labialele palatalizate *b, p, f, v*

ṅ este *n* muiat, redând adesea m palatalizat

y arată în unele cazuri sunetul desvoltat din l'

l' redă pe *l* palatul

ł redă pe *l* gutural

γ arată pronunţarea lui l iniţial urmat de vocalele a, o, u, Se apropie de spiranta guturală sonoră din limba greacă *γ*

r̄ redă pe *r* apical cu mai multe vibraţii

ϱ reproduce pe *r* velar

n̩ redă pe *n* cu pronunţare silabică

č şi *ğ* sânt pentru sunetele din dialectul dacoromân ce, ge

š reprezintă pe *ş*

ts reprezintă pe *ţ*

dz e corespondentul sonor a lui *ts*, corespunzând lui *g* urmat de *e, i* din dialectul dacoromân

ð şi *θ* din limba greacă arată spirantele interdentale sonore şi surde din dialectul aromân

B MATERIALUL DIALECTAL

CÂNTECE

I

1 Ună ve̯apă mape, mape, — tsi s-mi toĭ, lai măpată,
ma ti toĭi, lai căpvănape văĭ păpă no̯-am amintată

www.dacoromanica.ro

— păpazyi-atăi mine nu-y voi,
toṛă-te, yino năpoi
c-am păpazyi di la dada,
toṛă-te s-tsî facă nveasta
— no-ape yapba s-pască cal'i
ti nă seapă la s-psusească,
tu pipă s-apucutească
— ɣoi funea nk'isii ti fagu
ṅ-aflai yapba ca bumbacu,
ɣoi funea ṇk'isii ti păză
mi mușcă l'apa di mănă
ała l'apă, ța măpată,
ṅ-am nă feată nimăptată
— ğone, capa va ṅedz tu
[cseane,
va-ṅ badz ṅatile tu jale
fudz la ğone, oṛă bună,
s-pitpets capte di Săpună
du-te, fudz cu sănătate,
s-fats cum s-fats s-pitpets nă
[capte
s-pitpets capte cu sinete,
ca z-yină tu vilaiete
ğone, capa va s-cadz pi ğine,
s-pitpets capte ca z-yin š-mine,
— tats la vpută, nu-ts bagă
[mapă
va z-yin păn di ppimăveapă.
—ppimăveapa tsi va z-yiṅ tine
nu va me-află mine pi ğine.

Spiru Ț. Șănazu, de 67 ani (Pleasa)

II

N'-o dedeam de-aɣag, de-aɣag
moi, vpută,
oa s-te-acats, aco s-te-acats
moi, vpută
te-acătsai šă-ṅ ti băšai
moi, vpută,
tsî si vinitsăpă budzăle tute
moi, vpută,
scoš distimbelea di-te-aštepšu
moi, vpută,
iṅ si vinitsă distimbelea tută
moi, vpută,
ṅešu n vale ta s-u laŭ
moi, vpută,
ṅ-si nvinitsă valea tută
moi, vpută.

Același.

www.dacoromanica.ro

III

Treĭ armătuladz, hală mare,
mı-lụapă de-apumına
lọaı̯ funẹa šă vuryela
la rusa bandılă,
di mı dušu ca s-umpl'u apă
n̂-išepă fičorı n calı
mı turaĭ ca hăpăhọapă,
lọaĭ funẹa š-tăpọapa
dı mı dušu ca s-fac lẹamı
n̂-ıšepă fičorı n calı,
soatsălı fătsẹa siryanı
va-l' dzăc alı dadı,
la rusa bandılă
va-n̂ tı fats ni pišmanıe,
la cale bărδuše,
va-n̂-tı fats nipărticuše

Lımbıa Cota Carabuzı, de 30 anı (Imıştea)

IV

Napaptı dı mapea laẹ
n̂-alădvapă nă mušată.
cum s-n̂i fac sı-n̂ mi ducu,
călicaĭ calu š-mi dušu
5 bună zuụa, moĭ mušată,
ịu ts-u mă-ta, moĭ mušată?
dada z-dusi la nă numtă,
la nă numtă rămăneascăa,
ịa z-dusı s-mẹ-asusească

Acelaşı

V

Dı-t cpăčun păn tı sumk'etru
ma yin̂, la ğone, s-ti ved,
la ğone, gušă di n̂apẹ,
ma mı fatsă ca tı mul'apı
la ğone, dıntsıl' de-asımi,
ma te-appoki pı nıngă mını
căpıtin̂u ocl'u di-omu,
tse-aĭ, la ğone, tut pi somu?
O lele! mını măpata,
Cum s-mı toĭ nıpoĭ la dada
moĭ cămẹaşı păn d pade,
cum s-mı tor nıpoĭ la tatı
moĭ cămẹaşı dı Lıvadıe,
ğone nă lim dı măyıe
aĭ s-nedzem păn tu apıe,
s-aspıpdzem laịa măyıe

Marıca Ţıculi, de 28 anı (Duşarı)

VI

Nkısı Kendpa Capabină
cu tută mul'apı z-yină,
z-yină la sor-sa pı tsină
cu ıntrarẹa Kendpa n casă,

www.dacoromanica.ro

Catsă zboru ti laia Catsă
Kendpa lo, Catsa š-fudzi
la šoputu tsi k'indupi
l-acătsă lailu Sali
ku vini naten tani? [1])
el' copgiy tsi š-adukipă,
al Miti hicu neasipă-l' gpipă

duseapă la Lingupă
k'patsa feată singură
dusepă până stpi mopă
nu s-avdă văru din hopă

dusepă păn stpi călivi
ișe Pitu mustăts gpivi
nu h-aveam gupa si-h gpesc
că h-aveam nun apbines
apbines di Učišti
hopă fără mizilišti.

Aceeași.

VII

Lai Dina, yinu mihamă,
h-agapšii cărigu n dzeană
noi cărig š-atu no-avem,
va n-adpăm di gopts uscat
j-de-agărțuă ma mušat
s-nă-l băgăm pi copă nau,
s-ahurdzească š-agărțu

lai Tanasi, cu funda mapi,
mi dusi šcpeta di mupapi
n-afai hazmu n-cayea mapi,
ih tăl'e daulı sufpuntseli
sufpuntseli găitănati,
Teda-l fpipsi tu hicati

Aceeași

VIII

Seapa tsi-h yineam dit munti
din-h vedeam yise upute,
vidzui yis că s-fpedzi fupca
me-apiki lailu di Zica
tine Zica, tine cupbani,

s-nu-h mi scots tu migdani,
că h-adapi n-apšini mapi
de-avdi tati di 'a stani,
di-h-mi tal'ă, mi dihică,
ih me-adapă fili di pită.

Aceeași

IX

Moi ppifteasă, moi lăită,
tsi-ts tăl'aš doulı cusitsă,
maš ti Ndona maš ti pp fte,
o lai, Ndona, o lai fpate,

5 ti lo doru ti Birati
Ndona s-ppimnă pit tsitate
cu sapica până n pade
š-cu šingir di săhate

[1]) *Albanezește* unde mergeți noaptea acum?

www.dacoromanica.ro

Ndona s-ppimnă pit livade
si scoală domniy din pade

Ndonă s-ppimnă pit čepšie,
š-fac ɣumea mape čudie

Aceeaşi

X

Ai Halič̣o ca z-bem apă
— nu Vasil, că nu n̂-o sețe
că stăm ananǧa di ia̯pe,
di ia̯pe ȷ-di limerea mea ,
yasti ananǧă di Dăi̯ana
Dăi̯ana din calea mare
š-tpetsi calea nă căpvane,

z-dutse Fersali mpăzapi,
tea s-l'a misup tea măcapi
laĭ Spiro, fpate ma mape,
ma vindeaĭ prota mulape,
ti nă šcpetă di tămbape
s-mi scăpaĭ di vătămape

Limbia Cola Carabuzi

XI

Cari š-u poaptă k'usteca,
Când ti vedu, s-avdatsi ieta.
k'usteca cu hai̯malie,
laĭ fičorĭ cumu-n̂ yini ai̯a
laĭ fičorĭ, ai̯a golu,
nu-n̂ mi fănătea̯m di zboru,
loam ca si-n̦k'ises căpvane,

mi scutea nă sate calę,
— toară-te, feată mušată,
s-nu ti veadă văr di casă.
— tsi s-mi torŭ, laĭ dušmane,
un fpate š-atsel tu cseane,
z-băneadză dada tsi-n̂ lu deade
nu-š easte ca lanti featę.

Aceeaşi

XII

Estan dzăcu ca s-es tu munte,
tu munte š-tu apa ratsi,
ca slăǧesc nă lae boatse,
ca s-fac muntsil' si zǧilească,
šă tut cămpu s-lăcpimeadză,
iu neg lumea tea s-arĕadză,
s-arĕadză š-nă mušată,

ca soapa când da dimneatsa,
l'-apăd ocyi ȷ-doule fatsă
c-amăptie-i š-l'a picupar,
picupar tsi neadzi la oi
šă nu s-toara meš napoi,
feată timpă š-mušată
di tuts fičopl'i alăvdată

Spira Ducu, de 30 ani (Drisa).

www.dacoromanica.ro

XIII

Di cu ńică, la ńica mẹa,
di cu ńică ti mutṛẹam,
păn s-acṛešti ca si-ń ti l'ău
ń-acrıscuš šă-ń ti fıtseš,
š-cu alt ğone ń-te-ariseš
nu ń-u ră̆ŭ cu ti măṛtaš,
ma ń-u ră̆ŭ cu nu me-aclımaš,
s-me-acl'ımaı s-tsă bagu că̆rŭń
că̆rŭńle tsi z-bă̆gam mıne
ṭọate malumă̆ š-asme
că̆rŭńle tsı z-bagă̆ atsei
mul'atı tu-ndulem

Acelaşı

XIV

Avaleı ıń-sı fẹatsı
dada cu tut tatı,
dı-ń lọaı un bă̆ṛbatu
ńicu š-čılımanu

loam s-mı duc la dada,
yinẹa după mıne,
dı-š dzătsẹa, la dado,
ịa, na ịa, z-yın š-mini.

— acuı-l' dzăts, „la dado",
hăiri s-nu fatsă !
tını mı-aı mul'aṛi,
šı-ń ti fats cuṛbani ?

lọam s-ıntru n că̆pisteaı,
yınẹa nıngă̆ mını,
de-š dzătsẹa, „la dado",
fă culac š-tı mını

Acelaşı

XV

Pi zvercă̆ s-mı aibă̆
dada cu tut tatı,
nu-ń dẹderă̆ ğone,
ma-ń dederă̆ pravdă̆.

tsı s-tsî dzăc surată̆,
surată̆ curbane,
sotsl'ı aluı s'ağọacă̆
fără tălăgane
Ti fatsıli ameale,

ṛọše ca n̩dọŭ mẹarẹ,
ti un laịu tse-ń lọaı
rusi sufruntsẹale

ti fatsılı ameale
ṛọšẹ bučıcọse,
tı ğonile tsi-ń lọaı,
cu tıhta tu ọase

Acelaşı

www.dacoromanica.ro

XVI

Aḭdı vrută, aḭdı,
doľı s-n-ağucăm,
š-tu băhčelu anostu,
doľı s-nă primnăm

nu laï ğone, nu,
nu yın la băhče
viṅŭ aṣeară noapte
ȷ-dada mi-ncăče

nu la vrută, nu,
durı fıtseš năȷı,
mult te-aveam tu vreare,
di-ṅ băgaš mărăzi.

Nu laï ğone, nu,
că mărăzi nu z-bagu,
viṅŭ aṣeară noaptẹa
poarta s-tsu disfacu.

Nu moï vrută, nu,
nu, că me-arăseš,
viṅŭ aṣeară noaptẹa,
poarta ṅ-o ncľıseš

Nu bre ğone, nu,
nu că ṅ-iram mine,
că š-ıra nă feată,
feată dı vitsine

Acelaşı.

BASME

XVII

1 Ipa unoapă un văsıyă mult avut aveạa una săpāyẹ mape š-tu săpāye aveạa un băhče mušāt noạ-aveạa văsiloṅă, y-aveạa moaptă

2 Atseu văsıye aveạa maš treị fičōpị fičōpyı nădzẹa avınāpı ıtsıdo dzuụă avına tsepyı, yepupï šă alte luɣıï luɣıï dı ppıčă, ma tseľ doụľă cama mapă nu putẹa z-vatănă ľišōp

3 Tu băhče aveạa un mēp, mepu fătsẹa cătı treï mẹpı tu an aveạa š-alts mēpï, ma mēpyă alants nu fătsẹa mẹ̄pï de-amalumă ġını ma nda z-da s-coạacă, ıša nă lamṅă dıt pădūpı, yıṅa š-măca mẹ̄pă

4 Unĭ dzuụă văsıyeu ıpa mult nvıpınat că dı căndo cpescu mēpu, unoạpă nu pătu s-măcă un mēp fičōpu atseľ cama măpă, capa u vıdzu ahănt nvıĭrat, ɣu-ntpibă sā-y spună că tă tsı šadı ahănt nvıĭrat

5 Vasıyeu ppōta nu vpū să spună dıp ma fičōpu ıy sıngpıcă, ȷ-dzăse ,,ịa tsı yastı · aıst mēp cathı an fatsı căti

www.dacoromanica.ro

tpeĭ mĕpı dı amālumă no-apucă să s-cọacă šă yine văp lı fupă"

6 „Nọaptẹa ıst mıne va z-veġu šă fičŏpu tsımsı apala, lo tufeḱa šă nẹsi tu băhče z-veġă tută nọaptẹa stătu aco aıst š-ọ vẹa băgată dot, s-nọ-lasă văp s-appo̧ḱe dı mĕp,

7 ġını ma cum vıġa, cătă to-apıpıtă ahupḣı z-bată nă plọyă mısticată cu gpănḍıne š fičorŭ dı văsıye apcupă ȷ-de-apcọpı u-acătsă somnu să dupṅı. lamṅa vını să pūpsı un mĕp. căndo z-dıštıptă fičŏpu, caftă mĕp, nọ-pı

8 Išă dıt băhče să lo-astălă tăt-su „tsı fătseš, fičŏpu ameĭ, ọ vătānaš lamṅa? nu tsă dzăš că ncoĭ ts-o daĭ?" fičŏpu fudzı rušunăt šă vını atsel dı mese

9 Ca s-nu l'-o aspapgă ḱefẹa, lo-alăsă s-nẹagă z-vẹgl'ă mĕpu ma dip tsiva nu fẹtse eĭ nu dupṅı, ma cândo vını lamṅa s-l'a mĕpu, eĭ tpapsi cu tufeḱa šă pl'umbu s-tupă napoĭ lamṅa lo mĕpu š-fudzı

10. Dıppapoẹa vini fpatılĕ atseĭ ṅıcu să dzăsı doụl'ă fpats nẹsıpă să tsıva nu fẹtseră vă s-mi duc š-ịo să-ṅ ved căsmẽtẹa. tăt-su lọ-lăsă fičŏpu atseĭ cama ṅıcu, să scula dı talḣınà š-fẹtsı căpūĭsẹa šà nẹsı tu băhče

11 Tută nọptẹa šădzu nısumnat cătă tu apıpĭtă ya-o yu yınẹ lamṅa s-apaḱă mĕpu fičŏpu dı văsıye cănd o vıdzu z-dıpună aγŏṅa dı pı mĕp, tpapse apala š-o plıgui lămṅa vıdzu că nu l'-o pọte, alasă pọmılı š-fudzı plină dı săndzı apoẹa fičŏpu aštıptă z-da sọp, lo mĕru ša nẹsẹ la tat-so.

12 Văsıyeu s-čudı mūlt, lo dı-l băše tu doụlı fătsă, apoẹa tăyă mĕpu ȷ-dedı la tots cătıună fılıĭ avẹa tıpcută yinġıts aṅ no-avẹa măcată dı mĕpu atseĭ apăntop fpâts lă păpu apă dı ğunẹtsa aĭsıluĭ cama ṅıcu

13 Atumtsẹa fpătıle alseĭ ṅıcu dzăsı. „mını va neg s-o cats lămṅa s-u vatun" văsıyeu dzăsı „du-tı" z-dusıpă să doụl'ă fpāts cama măpă

14 Lọapă calẹa dıpu torŭ dı săndzı ṅăsıpă tsı ṅăsıpă, ağunsıpă nıngă unā šcămbă măpă aco ıpa un puts ṅıcu fpāti dzăsi „ọatsı yastı scumtă lamṅa, lıgāts-me dıună funẹ šă ịo va s-intpo tu cufină şı z-dıpun tu puts căndo va z-bat funẹa, voĭ s-mı scutets nafo̧pă

www.dacoromanica.ro

15 N'icu ɪpătɪ dɪpună tu puts aco tsɪ z-veadă săpăy. inɪpă tu nă săpăyɪ, afă nă feată mušată, apoššă ca mêpu, cu ocyɪ lăɪ š-cu ndoă sufuptselɪ ɪpa alăcsită cu staṕɪ nalɪ, cu vêpï š-cu bɪlɪğuts de-asɪmɪ

16 Feata s-aspăpa, fičôpu dɪ văsɪyă ay dzăsɪ ,,nu te-aspap că io vɪṅ pɪr oatsɪ z-vatum lămṅa apoea fičôpu ɪntpă to alantă săpăyɪ, aco afă altă feată ɪntpă š-to-alantă s-află š-altă feată cama mušătă dɪ tute atsea ɪpa dɪ tute cama mušătă

17 Fetɪle y-o spusɪpă iu šadɪ lamṅa šɪ fičôpu lo calea ngosupa šă z-dɪpună tu ɣocu alɪ lămṅă

Aco dumnea maš lamṅa ɪpa ună pădɪ mušătă cu ună funtănă cu apă patsɪ nɪngă funtănă avea plûk' sum plukyɪ atsel' ɪša dzuua šă dupṅa la umbăpă

18 Fičôpu s-alɪnă pɪr un plup, s-aštеaptă căndo va z-yɪnă lamṅa căt ɪšă, fičôpu z-dɪpună dɪ pɪr plup šă apcă pɪsti lămṅa šă u vătănă s-tuřă la fete cu capu alɪ lămṅă tu mănă, šă lă dzăsɪ ,,haï s-fudzɪm dɪ oatsɪ"

19 Loapă calea, s-appuk'apă di gûva dɪ puts ppôta ɪntpă feata tsea mapă tu cufînă fičôpu o lɪgă dɪ funɪ, z-bătu funea ca s-o tăpagă fpătsyɪ deanalt fpătsyɪ o tpapsɪpă šă feata ɪšă năfoapă apoea ɪntpă alantă dɪ mese tu cufînă š-ašă ɪšă š-alantă

20 Fpătsyɪ no-aštɪptapă s-easă ṅɪcu fpătɪ, loapă fetele şɪ z-dusɪpă acasă, spusɪpă că naš o vătănapă lamṅa ṅɪcu fpătɪ řămasɪ tu puts šă-y yɪna cpɪpapă că nu putea s-easă nafoapă atuntsea feata y spuse: ,,tu săpăya dɪ mese yasti un caɪ căntat" ɪntpapă nuntu š-aflapă căṭu călɪcapădoi'ă šă caṭu-l' scoşe tu lumea dɪ pɪrsuppă

21 Dɪpu tsɪ ɪšapă năfoapă, nu stătupă dot, loapă calea pɪr pădɪ š-ağumsɪpă tu un muntɪ aco astăl'apă ndoï pɪcupařï cu oylɪ, ɪntpapă tu stăne nuntpu šă šă-dzupă nɪl'iam s-măcă, că lă ipa foame pɪcupăpyɪ lă adusɪpă pănɪ cu caš šă aycă di-s sutupapă g'ɪnɪ š-apoya fudzɪpă

22 Imnăpă ɪmnăpă, ašă, pănă ağumsɪpă n hoapă. atumtsea s-fătsea numtă la văsɪye. doi'ă fičôpɪ di văsɪye să

www.dacoromanica.ro

supa cu doțuli fețe di la lamńă tu căpună, na yini šă fpătile cama ńicu cu fęta

Cutina ali Maruși, de 68 ani (Uianic).

XVIII

1 Ipa un băpbat c-ună veastă, năi nsupats după putsănu kiio, ğonili fudzi š-alăsă veasta greauă

2 Di capa z-duse năso tu cseam, născăntsi omeńi răi, acătsap s facă mizavirîki šă putpitsea zboap šă căpts a băpba-sui, aco ių ipa, că ,,veasta nu o ai pi cali bună, nędzi cu tots din hoapă''

3 Băpba-su nu-l' pitpitsea ni păpadz ni căpts, văpă tsisppayinğits de-ań.

4 Tu aist kipo veasta amintă un fičop cu lucupo al'ei š-cu mape distilie lo cpiscu fičopu.

5 Băpba-su, după šaptisppayinğits de-ań, il' cădzu tu mintі s-neagă acas și s-vatănă mul'api-sa nkisi cu doy sots

6. Calea când vinea s-appukap di un câsăbă, vidzu un aušu cari šidea tu un košu să spunea tilia oamińlor să năsu kindupi aco, că avea maš trey lipi tut tut

7 Dędi ună lip š-aušu il' dzăsi maš un zbopu ,,s-nu păpmăseští di cali'' ğin ma elu vpea z-veatsă š-ma dipapte aše că dędi ninga ună lip să aušu il' dzăsi · ,,când s-ti ntpeabă văru ,,vidzuš?'' z-dzăts ,,nu vidzui''.

8 ,,La z-dau š-alantă lip, dzăsi să scoati să-l' dędi š-alantă lip. aušu dzăsi ,,nividzută s-nu pistupseşti''

9 Fičoru fudzi ma nco, sotsyi o căftap să-l' dzăsip: ,,catsă · skimupă, aidi s-fudzim pi aistă, cali va nidzem acas cama yońa''.

10 Năsu dzăsi ,,nu, mine nu păpmăsesc di ğadei'' sotsil' loap alantă cali pit munts, să băpbatu imna ğadeia. cătsă să-nguřeadză şă el nu păpmăsi di cali.

11 Sotsiy cum imna pit călič, pit pădure, pit munts kipupă doau dzăli să no-avea tsi s-macă, s-hăpea cu

www.dacoromanica.ro

docar, pănă dıpaρpoya cătsaρ caḷ̣ea de-aḥimura, šă de aco tîρcuρă pıt unä hunı ž-dẹdıρ dı unä paγanä (dı ğındρămadz) aıstă păγanä avẹa câtsatä pusıı z-vatăn nıscănts fuρi tsı s-avdza că sănt pe-aco, šă z-vâtănaρ tuts, că păγaneạ câtu-y vıdzu pıt bugaze, cum ıρa di caḷ̣ea tρapsiρ tu căρâ.

12 Dupu tsı-y vâtănaρ, ıy duspuyaρ, lă tăl'aρ capıtlı šă-y dusıρ tu câsăbă. ağumsẹ šă băρbatu tu câsăbă ma amânat

13 Cănd vidzu duṅaụa adunată ca yeštıy tẹa z-vẹadă capıtlı tıl'atı, s-appuk'e šă el ma tsı z-vẹadă ıρa capıtlı a sotsρoρ aluı š-dınọaρă ȷ-dzăsı cu mıntẹa ,,š-mını va mı vâtăna, ma s-păρmăsẹam ğadeya halalı lıρa tsı ded''

14 Sẹaρa tρıcu pıt ndọaŭ aγăρe ȷ-dẹdı dı unä tuρăštı kăšẹaρu lo appuk'e, ıy dede s-măcă pănı cu ðaρă z-dıpaρpoya uγ bugă z-dọρmă tu găρtu.

15 Dimẹaţă sı sculă dındzaρı, ımnă caḷ̣ea tută dzuụa š-k'ınduρı tu nă altă họaρă vρẹa s-nẹagă tu hane z-dọaρmă, ma no-avẹa nıtsı un păρă dı maρdzınẹa dı họaρă avẹa unä ahuρı šă elu ıntρă šă z-băgă tu pal'ı

16. ṅadză-nọptı un fuρ dı ρρavs ıntρă tu plentsă š cănd vıdzu aıst om tu plentsă bugat tu pal', ıl dzătsı ,,tsı cafts aụa? tsi ḥi tımı?'' — ,,un căsen'' dzăsı băρbatu ,,esc cuρmat că am ahătı dzălı tsı ımnu păρρădı š-negu acas''

17 Fuρu sta dı-l' dzăsı ,,aıdı cu mını, l'a doy cal' atsel' ma bunyı'' un ncălıcă fuρu šă un ncălıcă năsu šă dımẹaţă tu hăρaγıı nk'ısıρ doyı s-fugă ndρept tu casa fuṛuı, casa luı ıρa ca văρ pălatı maρı š-mušată

18 Căsenu, ca vıdzu aıstı tutı s-čudısẹa mult Cănd băgaρ sufăṛu s-mâcă pănı, tutı pyatılı, lınguρă, pıρuye, stama dı apă š alantı sanı ıρa de-asımı tuts mâca dıtu aıstı sanı dı asımi, maš fuρu tsı mâca tu unä cafcă dı mort.

19 După tsı bıtısıpă, fuρu ntρıbă csenu ,,e, spunı-ṅ tsı vıdzuš pı sufăρu ameŭ?'' — ,,tuti mušutetsılı le-ay, dzăsı csenu, maš banä šă sănătatı s-tsă da dumdză''. csenu vıdẹa ġını că fuρu mâcă tu cafcă dı moρt, ma nu vρẹa s-ẹasă dı zboru a aušuı

www.dacoromanica.ro

20 Ma z-dzătsẹa . ,,vidzuĭ că mâcaĭ tu cafcă dı mort'', fupu va-l' tăl'a capu

21 Atuntsẹa fupu, vidzu nu vidzu, lo-alăsă s-fugă šă-l' dẹdı un caĭ s-nẹagă ncalap acas ; ıy dẹdı š-păpadz mults ca š-acupără tut tsı vpẹa. csenu lo calẹa mbap šă-nkĭisı calẹa te-acas.

22 Talĭına n-zapı ağumse n họapă z-dusı dı mapdzına dı họapă, lıgă caĭu dı un gapd ȷ-dıpăppoya acătsă s-caftă casa caftă pe-aụa, caftă pe-aco s-află casa, mizi ọ află

23 Nu ıpa, dzuụă păcătọape, ipa nıntı dı pašt tı vayoŭ. talĭına muyapı-sa sı sculă s-apıcsi ca s-nẹagă la bısẹapică că fičopu al'eĭ ıpa psaụtu n họapă

24 Csenu, căndvidzu fičopu, nu pıstıpsi că muyapi-sa yastı yata fičopuĭ u vidzu mušată ndpẹaptă, ca tı căpuṅ. š-tınıru fičop mušat, ppăpsıt. atuntsẹ plın dı ınati ıntpă s-tpagă pıt fıpidă šă s-o vatănă că lo calẹa sabă

25 Ma nu-l' vinẹa dı vul'ıĭ că mul'apı-sa nu stătẹa tu un poc. tı nlĭeam mul'apı-sa cu tımıpu tpapsıp tı la bisẹpică csenu iy lo n tsičọape z-vẹadă yu va nẹagă

26 Fudz, fudz, ağumsıp doyı la bisẹpică mul'apẹa s-tură, šidzu la mul'epi, ıap fičopu tpapsı dpept la pocu dı psaụtu. după năš ıntpă să csenıtu. Căndpsăụtesẹa fičopu, csenılu ntıpbă un pap-auš tsı ıpa nıngă năs · ,,pale, caĭ yastı atseĭ fičop ? cum l-acl'amă ?''

27 Să aušu l'-o tură . ,,aıst fičop yastı a uney mulẹpı dıt họap a noastă ınă-sa luĭ yastı ună nıcukĭpă, ună tânısıtă, tută họapa sppığupă pı năsă, avẹa un băpbat. ma cât si supă, šidzu nlĭam kĭpo cu năsă dı o nkĭsı gpẹaŭ şı fudzı tu csẹnı bărba-su, dı capa nẹsi tu csẹnı, agărše dı dıp mul'apı-sa.nu-l' pıtpıcu vpọapă un zbop, un lay păpă

28 ,,Mul'apı-sa amıntă atseĭ fičopu cu făpmats multe lo-acpescu š-cu păcp ntpocyı''

29 Atuntsẹa csenıtu š-adusı amıntı dı zbọapă tsı-y dzăsi aušu ,,nıvidzută s-nu pistupsештı'' tu ıšeta bısẹpicăl'eı, si spusı a fičopuĭ, dapoya ağumsı šă mă-sa šă tuts z-băšap cu păcp dı hapaŭ că z-vidzup

Kendra C. Ianclu, (Bıglıştı)

www.dacoromanica.ro

XIX

1 Ira doy fičor, unu s-cl'ima Thanas š-alant Foto unu s-acătsă di lucru argatu š-alant z-diṛeapsi la unä mâgâzi. după putsănu k'iro Thanas dzăsi ,,e more, Foto, tsi păradz l'ai tini aṇatsi?'' sotsu-su il' dzăsi ,,mini no-am faptă păzari, mini esc cu cărutsẹa, cu dreptatẹa tsi si-ṅ da, la si-ṅ da, birik'ạvis''

2 Vini ọara tẹa s-fugă dol'i acasă Thanas z-dusi la Foto să-l dzăsi ,,aịdi, Foto, s-fudzim'' să Foto dzăsi. ,,ġini s-mi duc la findicolu'', să z-dusi la domu-su să-l' dzăsi ,findico, să-ṅ dai ruga că mini va s-fug acasă''

3 ,,Cătse, ore ğone, vrei s-fudz?'' ,,am dadă singură ti hăṛẹari, va s-negu pirpadi tora, ma tọamna yinu nipoi'

4 Findicolu l'-acumpără un calu să-l' dẹadi unä disagă š-u băgă pi calu tu dol'i *ocl'i di disagă* băgă paradzl'i di rugă să ti mâcare tută calẹa turtă, pită, carâ friptă

5 Thanas avẹa nk'isită ma ninte să-l aštipta n cale Foto nidzẹa n călaru Căn s-andămusiră, Thanas dzăsi al Foto ,,tsi sănt aišt păradz tsi-ai tu *ocl'i di disagă*? tini Foto, l'-ai furată părazl'i di la findicolu''

6. ,,Nu bre, că mini esc cu driptatẹa, lucredz cu drept'' Foto dzătsẹa ,,ağută, driptatẹa''. Thanasi dzătsẹa ,,no ağută'' că tini aišti păradz l'-ai furată''

7 ,,E cum s-fitsem noi dol'i, dzăsi Foto, icä va-ṅ scots ocl'i icä va tsă scot atsîịa, ma s-hibă tsi ağută strâmbătatẹa''

8 Dol'i imna să zbura ma dipartı aflară un omu tsi imna calẹa să-l ntribară ,,pi capu atău, ọaspe, s-nă spuṅ' tsi ağută driptatẹa ma strămbătatẹa?'' atsel omu era mult ðistilipsit să dzăsi ,,strămbătatẹa are tẹa s-facă adz''

9 Atumtsa Thanas dzăsi al Foto ,,vedz că strămbătatẹa ağută?'' — ,,e ịa s-tribăm ninga un'', dzăsi Foto

10 Cum imna calẹa, ma nclo vidzură z-yiṅà un preftu ,,afendu, ts-avem riğẹai, dzăsi Foto, s-nă spuṅ drept driptatẹa i strămbătatẹa are tẹa s-facă?'' preftu sta să dzăsi ,,strămbătatẹa''

www.dacoromanica.ro

11 Thanas dʼunăʼoară dzăsi ,,vedz, Foto, că š-preftu dzătsi că strămbătateʼa amintă'' Foto arsăru di călaru šă-l' dzăsi ,,scʼoatı-ń ocl'ı tora'' šă Thanas ıl' scʼoasi ocl'ı, ıl' lo calu, păradzl'ı, š-vini acasă

12 Mul'areʼa al Foto ʼnvitsă că vini Thanas šă z-dusi la el š-ntreʼabă tsi s-feʼatse bărba-su, cătse nu viie el ,,tse moi crištină, atselu yasti un omu kirutu, rămasi cătă aco'' š-năsa adună numărl'ı šă fudzi

13 Foto, cara rămasi fără ocl'ı, părmărăsì di cale šă află un ʼoarbări mare šă si-ndipură di năsu šă dzăsi ,,va staŭ aʼua s-mor'' la aistu ʼoarbări s-aduna nʼoapteʼa dăratsl'ı tuts dăracu tsel ma marĕ ntriba ma ńitsl'ı tsi fitseš tini adză ,,mini, dzăsi el, băgai fileʼan z-vatănă fileʼan''

14 Ntribă un alt ,,am tini tsi fitseš?'' — ,,mini băgai copila šă scʼoase ocl'u a feʼatıl'ı a văšıl'eluì'' ntribă un alt ,,am tini tsi fitseš?'' aistu adună numărl'ı că no-aveʼa faptă tsiva ıč dăraclu atsel marĕ anăltsă gărbaču (puliʼanu) šă-l bătu năvălı di pı ʼoarbări šă plăndzeʼa šă sta di dzătsi dăracu, căndʼ dʼedi di orbu Foto ,,tsi, nu šti aist măratu s-l'a daʼuă pejì di aist ʼoarbări š-aštʼeargă ocl' šă si-l' yină videʼreʼa''

15 După nilʼiʼamă, căntară căcotsl'ı šă fudzʼeʼa tuts dăratsl'ı di la ʼoarbări Foto ahuleʼa s-află vără dʼeagă de ʼoarbări. acatsăună dʼeagă š-arupsi ndaʼuă pejì, aštʼearsi ocl'ı šă-l' vini luńina š-vidʼeʼa ca ma ninte

16 Foto nu vreʼa s-neʼagă acas că nu aveʼa păradz ,,a, a, dzăsi, nu l'aŭ ndaŭ pejì di aist ʼoarbări s-negu la feʼata văšıl'elui si-l' vindic ocl'ı tsi si-ń da tsiva păradz ca z-duc acasă?'' šă z-dusi la pălateʼa văšıl'elui, iu era adunats tuts ma bunl'ı iatsări, ma văru nu puteʼa s-u vindică ntribă el cafazu s-lo-alasă, cafazu ul sictărsi —,,a bre om, dzăsi nipoi Foto, u vindic mini di ocl'ı ma lasă-mi''

17. Căvazu lo-alăsă nuntru n casă. u scʼoasiră feʼata š-o vidzu. omu dzăsi ,,u vindic mini ti vără săptămănă''

18 Seʼara Foto l'a dʼoaŭ pejì š-lı leʼagă la ocl'ı a fetıl'eì, lı ligă cu nă šămie šă-l' dzăsi z-bagă pı patu z-bagă š-mă-sa dʼeʼadun tu patu.

www.dacoromanica.ro

19 Noaptea, feata, acătsă z-veadă šă-l' dzăsi a mă-sai : dado, mini ved di ocl'i" mă-sa z-dusi la văšil'elu ši-l' dzăsi : „feata z-vindică'" văšil'elu acl'imă diunoară Foto šă-l dzăsi : „Foto, vrei s-ti facu zadrazamu ?".

20 Foto dzădsi : „văšil'e mară, nu pot s-u facu mine aist lucru, alasă-mi s-fug acasă, că ń-am veasta tsi mi-aštеaptă cu dor, ma de-ń, văšil'e mară, tsi vrei šă de-ń calea camaγońea".

21 Șă văšil'elu y dedi un hâznă ntregu, il' dedi, ša šapti suti di cavalaraz su-l ducă pănă acasă la el. dzua atsea avea išită tută duńaua s-lo-aštеaptă tu mesea di atsel' oamiń ira și Thanas z-veadă. s-čudisea cum vini Foto, când el l'-avea scoasă ocl'i

22 Căndu-l vidzu pistupsi că de-arihina era Foto, diunoară s-tură acasă cu fricâ mari tu soni z-dusi su-l veadă

23. — „G'imi vinis furtate" il dzăsi Thanas —„giń te-aflai" dzăsi Foto. vedz căndo z-dzăteam mini că ağută driptatea ; tini dzitsеai, nu, sirămbătatea ari s-facă" šă Foto acătsă s-l'i spună tuti cum pătsă, di când il' scoasi ocl'i Thanas păn tu soni apoia lo-alăsă, nu-l' fetse tsiva

Același.

XX

1 Ira un fičop di vâšăl'e ši ise kiniγe cu oaniń măpi di capa z-dusipă tu munti, ši ağumsipă tu un loc plin cu mănaz și lulustpufi, măcapă mult tsi l'-acătsă seapa acotsi.

2 Iu s-neagă s-treacă noaptea ? cum s-minduia tuts, vidzupă aco appoapea ndauo călivi di fămăńi. ise čenicu, ši-l' dzăcu kiniγadzil' „ts-avem riğeai mape, s-nă proki topa seapa că no-avem iu s-nidzem. ti dupńape"

3 Cenicu il' lo tots tu căliva lui și lă dede s-măcă lapte vinit [1]), šală, stpăgl'atu [2]) și tse avea

---

[1]) Explicat lapte gposu băgatu tu ķeale ti ıaŕă

[2]) Explicat aıcă

www.dacoromanica.ro

4 Dumdză l'-avẹa dată a cemicuĭ un čilimẹan semin atsẹa sẹapă avẹa trḷadza a fẹatilʼi di capa ıntpapă tu călivă, fičopu šidzu tu colĭu šı alantsî ma tpicutsilʼ šidẹa ma ngos.

5 Dapoḷa z-băgapă šı dupṅıpă. ılʼ nẹasipă nọaptẹa šı-lʼ sı fupnısıpă a fičoĭuĭ tpeĭ mulʼepĭ. Una dzăsı · ,,acuĭ va lʼ-u dăm aıstă fẹată?'' — ,,aıštuĭ fičop dit colĭu'' dzăsı alanta š-fudzıpă treḷlı mıpi.

6. Talĭına sı sculapă şi-ṇkısıpă tuts la muntı tı kınıġı ağumsıpă la un fpapsun mapi şi fičopu sta dı dzătse atsıluĭ ma mapi ,,nọaptẹa ıstă mini vıdzuĭ treĭ mulʼepĭ tsı dzătsẹa · fičoru dıt colĭu va s-u lʼa fẹata dı ră̆mă̆ńi''. atuntsẹa unu dzăsı ,,atsẹalı mulʼepĭ ıpa mipılı aĭ s-nıdzem s-u fupăm''

7. Z-dusıpă şi-lʼ dzăsıpă a cemicuĭ ,,tsî fatsım beĭ huzupe, čenıc mape, ninga topa sẹapa va să stăm la tını''. čenıcu lʼ-appuke şı talĭına să sculapă tots čınıcọn̆a, când vidzu că fẹata nu yaste nıngă năsă, z-băgă să zġıleẹască. a ọaspıtslop lă yınẹa rău š-alop tsı s-aflapă aco ọaspits

8 Fẹata ıpa mult ımbpă, nu plândzẹa şı atsel tsi u lo ăĭ fu răŭ s-u vatănă. šı nẹasi păn tu gpemu dı šenġerġi s-u lăsă fẹata aco tu un haŭ.

9 Acotsi atsel cĕnıcu avẹa căpâpă şı căppapu sı sculă dı apıẹa căpâpă tas pască šı ună cappă stpămbă dı cupıye şı-năvălĭa (dıpuna) dıġos tu haŭ Cappa nıdzẹa la čılimẹanu, ılʼ šutsa tsătsălı šı čılımẹanu u sudzẹa. s-fânătẹa čılimẹanu šı cappa fudzẹa nıpoĭ tu cupıĭ

10. Când lı dutsẹa căpâpă tu cutapu s-lı mulgă, tutı căpâpă avẹa laptı, maši năsă nu avẹa s-čudısẹa pıcupapılʼ.

11. Vını čenıcu la tupăštı (stanı) šı pıcupapilʼ ıy dzăcu a čenıcuĭ ,,aistă cappă altọapă avẹa ma mult laptı dı tuti, topa yını mulsă că caĭ u muldzı š-noĭ nu putem să štım. va s-u avıgʼem z-videm caĭ u muldzı''

12 Š-capa lı silıġıpă căpâpă dıt masu (cutapu), lı lọapă n̦ čičọape cappa z-dusi ma nsus šı s-tupă tu haŭ šı elʼĭ u fıtsẹa seipı. căndˌ ved, cappa z-dutsı la cılımẹanu

www.dacoromanica.ro

ši-l' tupa tsătsili di sudzẹa cilimẹanu. u supsi şi fudzi cappa.

13. Picupapil' negu ši-l' dzăcu a cenicui. ,,cappa u sudzi tsiniva, ma nu nidzem dot că nă-i fpică s-nu hibă văpu şẹappi'' si scoală čenicu cu picupapil' şi năvălesc tu haŭ când vedu aco un čilimẹan. sta di dzătse čenicu · ,,va s-u l'aŭ s-u acpesc mini tu locu atsil'eĭ tsi-ńi k'ipu s-facu unã sivapi''.

14. S-u l'a čenicu š-u dusi acasă. š-mul'api-sa u acpištẹa. š-fẹata imbpă acpištẹa şi s-fẹatsi mape.

15. S nu yasă nipoi fičopu di văšil'e tu kiniγi? išı. Alăgă tută dzua tu ună pădupi di scoδi şi sẹapa s-tupă la călívi. fẹata išı şi l-aštiptă cu răk'ii şi căfe fičopu capa vidzu aistă fẹată, l'-intpă t-inimă. talina si sculă şi fudzi cu oamin'i.

16 Fičopu sta di dzătsi a ma mapui ,,mini va s-u l'aŭ fẹata čenicui nvẹastă'' — tats, mope, cum va s-l'ai nă fẹată di răm̆ăń dit călivi?'' — ,,si-l' dzăts al tati că mini atsẹa fẹată voi s-u l'aŭ vẹastă''.

17 Tu tupari acasă, ma mapu dzăsi a văšil'elui ,,hil'-tu va s-l'a vẹastă unã fẹată di răm̆ăńi'' — ,,ma z-va, răŭ li năs fatsi''. fičopu dzăsi ,,mini u voi' atuntsẹa văšil'elu pitpicu oamiń tẹa s-u susẽască š-u susipă

18. Dicapa u loapă, fẹată să spusi mult imbră şi bună; tuts u vrẹa mult şi ipa cu hapao mape aşi ağumsi fẹata di răm̆ăńi văšiloṋe.

Acelaşi.

XXI

NUNTA

1. Numtsăle la noi s-fac cătă tă yismăčūni ppōta s-fac zboapăle, s-asusesc fičōpyă, apoẹa s-căpūnă. fičōpyă s-asusesc nica di ńits cāpi āpi yinġits aṅ; ndoi no-ap nitsi yinġits fẹtele š-cama ńits.

2 Căndo s-asusēsc bagă misalẹa. s-adună soya di la fičōp j-di la fẹată š-alăcsesc sẽmnile. tatăŭ ficōrui adutsi unã flăpīyă ligată tu nă šămiyă pošă. mă-sa fẹatil'eĭ

www.dacoromanica.ro

o l'a šămıya, o dızleagă, ȷ-dzătsı; ,,z-bănеadză, s-kıpdă-sească'' apoea o bagă dı nă păpti, apoea šăd măcă ȷ-bea pănă cătă seapă

3 Cu nă stâmănă nıntı dı numtă, s-adūnă tu casa dzınă-ruı fıcŏpı š-fete tea z-ducă mpădūpı s-adapă fambupă šă s-adună suptsele tă numtă. fıcŏpyı tayă nă pūptecă dı yanūpă š-adapă fambupa fetıle adună suptsele, š-capcă šă s-toř acās. dipu tsı vınıră acās la dzınără, fıcŏpyı s-alınă š-leagă fāmbupa dı ugac

4 ğoya nintı dı numtă neg cu ġumıle ntpeapă (=întru apă) s-adună ma mults fıcŏpı š-fete tu casa dzınăpuı şă z-duc la šoput s-ya apă, ca s-appînd alotură pir căli cântă

umplı sŏp veapsă fpāte,
să-l' dăm apă alı cpîpate,
nu l'-o setı alı mušatı,
că l'-o foamı alı cpîpate
tsı sı-l' dăm, tsı s-o gustăm

5 Apoea s-toř acās la dzınăp, s-appînd alotură tu udă sănto adunats oamınl'ă dıt cas un fıcŏr ntseară făpînă š-ună feată appînde aluatu tots alants mēsc cătı un păpă apoea bagă aluatu tu un tpăst š-u pıtpēc cu un fıcŏp la feată mă-sa fetıl'eı ya păpăzyı ȷ-bagă aluatu t-un alt tpăst š-u da a fıcŏpuı s-o ducă a dzınără păpăzyă ıy tsăne tă feată

6 Dı un mes nıntı păftsăy cos stpăńıle tu casa γpâmboluı el' s-adună t-un udă šă cupēsc stpăńıle a γpâmboluı, cupēsc šăgunı cu cl'ını, dulumıc, fustăń cu cl'ını dıpu tsı bıtısesc tea cupērı, păpîntsăy mesc

7 Nappîndu numtă, sămbăta, tută soya pıtpēc nımăl'ă: capı un bıpbetsı, capı un ńel, vıtuy. dumănıca acatsă numta.

8 după ppăndz yını bîpberu tea-s sūpsească γpâmbolu atumtsea fete šă mveste cântă

ġını nă vını bîpberu
tea s-nă supsescă γpâmbolu

www.dacoromanica.ro

me-ašă z-bănedz bɪpber măpat
tẹa să-ṅ-lo fats mušat mušat,
tɪ la nun š-tɪ la fuptat,
š-ti la nvẹastă ma mušat

9 Apoẹa ṅeg s-cl'amă nunu š-nuna z-duc cu plosca, dɪ la nun ḍaŭ alagă la fŭptats dɪ ca s-adunapă tots, s-alină pɪ caɪ š-neg la ṃvẹstă nɪntɪ nedze hasɪð̯apu sɪ spună că ağung cuscpăy s-l'a ṃvẹasta. apoẹa yasɪ hasɪð̯apu cu un cuɪac tu mănă dɪnintẹa casăl'eɪ š-aštẹptă cuscpăy.

10 Nɪntɪ s-ẹas dzinăru dɪn căsă, mă-sa-y bagă tu ppẹag un ġum cu ăpă, un ṅeɪ tăl'at, š-ună pănɪ tu ɪšapɪ, ɣpâmbolu da cu čičopu tu ġum šă-ụ vẹăpsă dapoẹa s-alină ṇcălăp ša mul'epă y-apŭcă ōpdz. fŭptasl'e neg ncălăp cu fambupa tu mănă unu na dpẹ̆apta, alantu na stănga. dɪpu năs cuscpăy

11 Când s-appọk̆ă dɪ casa fẹatăl'eɪ, apăkesc cătɪ ună bucată dɪ cuɪac dapoẹa ɪntpă n casă, ncăpcă păya pɪ cat š-alină un fičop pɪ cat tu ună udă ṃvẹasta s-alăcsẹ̆stɪ ɪy cos flăpɪɪ pɪ cačuɪă dɪ asɪmɪ, mpultītă cu pultănɪts ɪy băga telɪ să tsɪpa pɪ fpămtɪ, apoẹa o scot

12 ṃvẹasta mutpẹ̆stɪ ṇġos, nu scọală ok'yɪ. bašă mâna la mapă š-ṅɪts, apoẹa bẹa năḭamă apă dɪt šăgunẹa mă-saɪ să-y-sɪ l'aptă amăptɪyă mă-sa ɪy da tpeɪ mepă cu cătɪ un cătsɪth nḭipt tu mẹpă tu fudzẹarɪ tpetse ppẹagu ȷ-vẹapsă cu čičopu ġumɪču dɪ apă dɪ pɪ ppẹag, apoẹa u yaụ cuscpăy š-o alină pɪ cal'

Atumtsẹa fẹtele cântă

Tsănɪ caɪu să-ṅ-mɪ cl'ɪnu,
tẹa s-ṅɪ fac nă cl'ɪnăčunɪ
alɪ tatɪ š-alɪ mame
tsɪ-ṅ mɪ dẹde ahăt dɪpapte,
tẹa s-nu ved nɪ sop nɪ tpăte.

13 Căndo ağung la ɣpănbo, ṃvẹasta, tu vɪnẹarɪ, nu z-dɪpună dɪpu caɪ. l'a tpeɪ ṅɪts ɪy bašă š-lă da căti un mĕp.

www.dacoromanica.ro

Apoia un fuptat tsăne calu dı căpestur să cuscpāy u dıpun să mveasta. l'a nıliamă umt să aundzı cu dĕdzıtu ppāgupă, tutıputa z-da multă măcsuli

Atumtsea fetele cântă

Sum nă saltse l'išoapă
γpāmbolu š-o apăkı sumsoapă.
š-azbupā cu ea n casă
s-nă bănzadză hăpıoasă.
hăpıoasă ša lundzınă,
albă ca nă γăpăkına

14. Seapa s-căpună căndo bagă căpunle, cuscpıy yın deavăpigăpa š-apūcă ōpdz dıpu căpună s-tındı mısalea. nunu š-nuna šade tu capu mısalăl'ă, apoya yın cuscpīy š-ašă bea š-măcă tută noptea. după meas cathe un da cătı tsıva γpâmbolu adună păpăzyı šă-y tsăni tă mveastă

15 Lunı talına s-adună mul'ăp să z-duc la šoput. apoia yın acas să fac gumbuši până seapa

16 mapts rămăn maš oaspıfsyı la dzınăpă Aıst l'a funea să leagă soya γpâmbōlui să nu-y lasă până nu lă da tsıva tea beăpı š-tea măcăpi seapa tuts fug acas

Cutına alı Maruşı, 68 anı (Uıanıc)

XXII

CĂRĂVĂNĂRITUL

1 Nınte kıro fătseam lucru cu nıulără. Fătseam ahăntu mult lucru tsı cătı varoră, nu putęam z-dutsim tută păpmătīya tsi o-aveam tă căpcare. rămănea păpmătīya şă emboryı aştıpta s-treacă căpvănaryi ca s-o l'a Ma tırtsea, o luua, ma nu, rămănea dzălı ntredz

2 Când nădzeam tu ună pulıtie, protea dıscăpcam šădeam ună dzuuă, aflam altă păpmătıı dı o căpcam š-apoea trădzeam calea. Nıscăntsi rămănea š-ma multı

www.dacoromanica.ro

dzălı păn veṅa emboρyı s-yı caftă, tu ıtsıdo ɣoc s-afla ndoı căρvănarĭ tsı aštıpta s-caρcă

3 Fudzeam caleа, nădzeam depărtę dı ağzundzeam nafoρă dı Aρbınišıı păną Cumanuva šı ma nsus păn dı Scope. alagam ıutsıdo me-am-dusă Bıtule, Veles, Părleap pıt tsı dzeṅ š-muntsî naltsî am trıcută !

4 Qatsı tu locurĭă anoaste am alagată ĭutsıdo. Pe-aɣua nu fătseam căl'urĭ lundzı. caleа tseа ma lungă ıra dı Durăs păn Curčaua nădzeam š-Berat de-aco luuam caleа dı hima š-ağundzeam păn Fęrıca.

5 Alagam, fρatı, tu tuti părtsălı, nā bătęa ploya š-nu vream să štım dıp, lucram tă nă păną toamna, căną z-dıpuna fumel'le to rıye, ağundzeam păn Larısa, Tărcol š Lasona ma veṅa prımveara, adoara nădzeam dı le adutseam fumel'le la muntı

6, Fătseam căl'urĭă fără frıcă, pıt cale nu nı-ıra frıcă dı furĭ Apoea š-noı nu šădeam ašă cu măṅle nğeapı, aveam cu tsı s-ne vıġăm Căną nădzeam n căρvane, nu ımnam cu măṅle gole tu mănă tsăneam noı carı căte ună căngıke, care căte un pul'an dı cuρpăı, ma tu sel'afı aveam cămbor, rıvolverı şı cătsut unoară nă dıpunam dı pı măyaua dı Ndumor; mızı n-aveam dıpunată ngos tu vale, ıa că nă ıšară furyı nu n-aspăram, vıdzură că nu ıra văr cu noy, nu nā fętsıră văr zṅıı ne-alăsară š-loară caleа, fudzıră tu muntsî

7 Iaĭa căną ıra arăcore ımnam vıscuts ġıne pırġos pı sum cămeše purtam fănelă, coči, cum ıyĭ dzătsem noı, š-apoea pıstı šăguneа, peasupra, purtam tălăgan. ndoı dı Căstrăṅotsî poartă šılvărĭ, sălnıtsı noı purtăm čoarıtsî, streš sum dzınucl'ı cu căltsăvets, apoea yın părpozle pır pade ımnăm cu păputsă, nıscăntsı ımnă š-cu tsăruhe, tsăruh'e cu fundă

8. Pi cali măcam păną, caš, cătı văroară š-carĭă. tseaflam ma rămăneam mult pıt căl'ur š-nă cuρma foamea dı ıram ağuṅ, măcam s-păni goală tă berı aveam apă; cătı văρor beam šă yın purtam cătı unā cını ı ploscă cu yın

www.dacoromanica.ro

9 Un ḱıro cathe fălcare š-avẹa căρvanẹa l'eï ună căρvane avẹa šaptidzăts păn la ună sută dı mule nọ-avẹa om tsı s-no-aḭbă šası š-păn la dọusprats dı mulărï ma s-tıḥisẹa văr čelnıc s-ŗămănă fără fičorï, băga ḱirıgı ḱirıgıu ıra păḭtıt cu dọusprăts dı lıre avẹa ndoï tsı lọa ma mult. el avea š-pănẹa tu casa čenıslor totăna s-fırmita păni multă · cătı dzats ȷ-yınġıts dı căρveľ. cănd lọa calẹa nu nădzẹa sınguri s'aduna ma multsă š-fudzẹa dadun ma dıpuna tu ună pulıtıı, ḱirıgıbašu căfta păρmătıı cu aγoye. căρcam păρmatıya š-fudzẹam, nădzẹam baıρ marı dı caľ

10 Lọam sarı dı Durăs š-o adutsẹam Cavaḭa. stăṭẹam căt stăṭẹam aγco, lọam calẹa š-ağundzẹam Pıkını; ọatsı nu ŗămănẹam mult š-nădzẹam ma departe di ağundzẹam Elbasan. dı Elbasan căρcam altă părmătıı, făṭsẹam dọŭ dzălı pănă ağundzẹam Curčao dı Curčao dıpunam Florına ȷ-de-aco nă aflam Bıtulı

Spıru T. Șănazu, de 67 anı (Pleasa)

XXIII

PRELUCRATUL LÂNEI ȘI ȚESUTUL

1 Lăna pρota u lăm mdzem la funtănă šă u lăm ġıne. apoẹa u ḽăsăm ună dzuŭ dọŭ s-usucă dıpu tsı s-uscă ġıne ġıne, acătsăm dı u scρămenăm cu mâna, ıyï scọtem tuts scaḭl'ı

2 Dıpu tsı u coρăm ġıne, ġıne, acătsămı š-o taρdzem tu *ḱaptsıṅ* šădem padi š-o tîṗtsem pıt ḱaptsıṅ tută dı u fătsem *păl', păl'* dı păl' adăρăm *pıčoọ* ı *fuľõọ* š-apoẹa u tọρtsın pı fus šă fătsem *toọt*

3 Acătsăm dı adunăm toρtu pı *dıškıtõọ* (*mutuvıță*) šă fătsem *atsă* băgăm atsılı pı *văọtēmıtsă* š-lı dıpınăm pı *cătăṅ*.

4 S-făρ-că vρem să-ntsasım, lom *ḥırele* dı la cathe *caťamı* š-lı *oọdzăm* pı muρ, ṃpadı, cumu s-ḥıbă dıpu tsı oρdzăm, lı adunăm ca s-lı *năvădım*, lı tiρtsem pı *sut*

www.dacoromanica.ro

5. Sulu u băgăm pi *război* (*vălment*) războyu are doŭ sulupi, unu dininte alant dinăpoi. noi băgăm sulu dinăpoi šă li tiptsem tu *lițsă*. di tu l'itsă liip, liip tu *spată*

6 Dipu tsi li tiptsem tu spată, li acătsăm di sulu dininte, apoea aliuplim să-ntsasim.

7 Šădem pi scamnu dininte, š-cănd lom să-ntsasim căicăm cu čičopu pi *puzupits*, ca s-apcam cu *suvanitsă*. călcam cu čičopu šă z-dăšcl'ide *gupa* apucăm cu suvanitsa și tăpdzem co-alant čičop di puzupits, ca si-ncl'idă gupa tăpdzem spata š-acătsăm adoapa

Cutina ali Maruși, de 68 ani (Uianic).

XXIV

NUME DE BĂRBAȚI

Alecsu	Fota	Lecsi	Nacu
Bekia	Fotu	Lecsu	Naki
Bekiu	Gaki	Lici	Nasta
Bolea	Gărtsu	Iana	Nasti
Boli	Goli	Iani	Nastu
Brenda	G'oca	Iorgaki	Našu
Bula	Goğa	Male	Nauni
Coča	Gunuticu	Maki	Ndona
Colea	Hali	Mandi	Ndrea
Coli	Hileea	Mangra	Nica
Coritsu	Hrista	Marcu	Nicăruš
Cota	Jaca	Marca	Nicuruš
Cušu	Lia	Mica	Nidha
Cuša	Lambi	M:cu	Nisa
Dima	Lambe	Miha	Nodha
Dina	Lambri	Mita	Panaiot
Dini	Lambu	Miti	Pandu
Docu	Laza	Mitra	Pariza
Ducu	Lecă	Mitru	Petra
Dhani	Leču	Naca	Pili

www.dacoromanica.ro

Pilẹa
Poča
Poču
Prosa
Pulịa
Pustolı
Reca
Rıca
Rıtı
Sota
Sotı
Spıra
Spıru
Stefa
Stefu
Stoyu
Tacu
Takı
Tası
Tašulı
Tefa
Tega
Tegu
Teja
Tıra
Točı
Toda
Tolı
Tolịa
Tota
Tuna
Tuša
Tsılı
Thanas
Thımịa
Vanġelı
Vanġu
Vasıl
Zdru
Zıca
Zısa

NUME DE FEMEI

Agoče
Bıe
Boạcă
Cạtsă
Catselınă
Cate
Cola
Costă
Costanda
Costandına
Cutına
Dafa
Despă
Dumča
Dumnıcă
Dhocă
Epă
Fıe
Fotă
Frosına
Falıı
Gramată
G'elịa
Goča
Haịdă
Ianulă
Ică
Iorgă
Kıratsă
Lenă
Lıa
Lıe
Limbịe
Lıta
Lıtsă
Male
Marınă
Măruše
Mıncă
Mıtă
Mıtra
Nae
Nasta
Nata
Nulă
Nelcă
Netă
Ngelă
Nıčă
Nıtsă
Notă
Onă
Pande
Paraskıva
Pınă
Rada
Rasıcă
Ree
Retịe
Rına
Rınče
Rušcă
Safa
Sava
Senă
Sıcă
Sofıa
Stathă
Stela
Steryană
Sană
Tană
Tanca
Tasa
Tınă
Tulịa
Tulınă
Theonă
Thıṁaŭ
Thomă
Tsevă
Tsevulă
Tsocă
Tsulă
Vasıla
Vasılıkıa
Vathıcă
Vergă
Vıcă
Vıtă
Vıkịa
Zaha
Zogă
Zoră
Zorıcă

www.dacoromanica.ro

C PARTEA GRAMATICALĂ

FONOLOGIA

Dintre particularităţile graiului fărşerot, vom însemnà pe acelea care nu se întâlnesc în limba Grămustenilor şi a Românilor din Pind După orice formă citată, urmează în paranteză aceeaşi formă din graiul grămustean

1 *Vocalism*

a protectic sau iniţial

Lipseşte în următoarele cuvinte *nă proki* (nă aproki) ne primeşti 2 XX ,— *mi lăcsesc* (me-alăcsescu) *nă lăcsim tu stọăńe nale* ne îmbrăcăm în haine nouă (Imiştea, Muz) ,— *avem ğunată* (avem ağunată) *avem ğunată dọŭ dzăli* · am flămânzit două zile (1b) , — *dăọă* (adără) *u dăọă* o făcù (Libofşa, Muz) , — *vigľă* şi *vigă* (avigľă) păzì (Fracula, Muz) ,— *cătsăm* (acătsăm) *to cătsăm cu căọig* · îl prindem cu cârlig (ib) ,— *tsẹa* (aţea) *tsẹa nu-i amẹ* aceea nu-i a mea (Carbunara, Muz) ,— *rămăn* (armăn) : rămân ,— *ŕămăn, ŕomăn, ŕumăn* (armîn) român , — *ŕaftsiľ* (araftsiľ) croitorii (Pleasa) ,— *ọăftsăy* id 6/XXI ,— *ọa* (aụa) aici ,— *yco* (aclo) acolo , însă forma cea mai deasă · *aco, ayco, aọco*

În schimb, *a* protetic se arată în următoarele cuvinte *acọiscuš* (criscuši) 1 XIII cf 13/XX , — *aclimaš* (cľimaši) 5 XIII , — *ašẹaụo* (šẹao) „şea" (Fracula, Muz)

á ọa

Se arată numai în *ọarbări* (arbure) *un ọarbări mari* 13 XIX , — *năvăli di pi ọarbări* se coboră de pe arboie 14 XIX cf 15 XIX etc ,— *s-cătsă di un ọaọbăọi* (s-acătsă di un arbure) s'a prins de un arbore (Imiştea, Muz) , — *căđzu di pi ọaọbăọ* căzù de pe arbore (Levani, Muz)

www.dacoromanica.ro

ă : ă

Este o pronunțare a lui *ă* care se apropie de *e*

cărți „cărți" 2/XVIII, — *vără* „vreun" 3/XVIII; — *măcă* „mănâncă" 11/XVIII, — *adărăm* „făcurăm" 2/XXIII, — *ințră* „a intrat" 11 XXI, — *arcură* „se făcu frig" (Colonia, Muz)—*s-tură* „se întoarse" (1b), —*s'aspără* „se sperie" 1b, — *murări* (mulări) *dutsem părmățiya pi murări* ducem mărfa pe catâri (Ciamenia), *-ncărica pi murări* încălecau pe catâri (Fracula, Muz), — *văts* (văți) *avem și văts* avem și vaci (Carbunara, Muz), — *măcă* (mâncă) *nă si măcă* ne e foame (Libofșa, Muz), — *mă-sai* (mă-sai) *si-l' bănedză a ma-sai* să-i trăiască mă-sai (Imiștea, Muz) etc

În forma *de-n* „dă-mi" avem ă > e *de-n, văsile marĕ, tsi vreĭ să de-n calea*=dă-mi, mărite împărate, ce vrei și dă-mi diumul 20/XIX

În poziție neaccentuată

alagam „alergam" 3/XXII, *am alăgată* „am alergat" 4/XXII, — *agărše* „și-a uitat" 27/XVIII; — *fărmats* „necazuri" 28/XVIII, —*docăr* „ghinde" 11 XVIII, — *cămeșă* (cămeașă) · *cămeșă di yin* cămașă de in (Fracula, Muz), — *căn* (căndu) *căn va z-yinits?* când o să veniți? (Imiștea, Muz), — *căt* (căt). *di cât kiro' ieșți ayoa?* de câtă vreme ești aici? (1b), —*s- hărnesc* „se hrănesc" (Fracula, Muz), — *arăcori* (frig) *arăcori fără maredzine* mare frig (Carbunara, Muz.); — *mătritse* (mătriță) *oy mătritse* oi fătătoare (1b), — *păn* (pănă), *păn cătră ea*: până spre seară (1b), — *măhănă* (măhănă) *il' caftă măhănă* îi caută pricină (1b), — *călivi* (călive) *veara șidem tu calivi* vara trăim în colibe la munte (Bigliști), — *agarșii* (agârșii) *n-agarșii cărigu n dzeană* mi-am uitat cârligul în deal 3 VII etc

ă u (o)

Vezi p 121.

Observațiune Pronunțarea lui *ă* după un element palatal în poziție accentuată și neaccentuată șovăie nu numai de la o comună la alta dar și la individii din aceeași comună *'mi-ncăče* (mi-ncăcă) „mă certă"

www.dacoromanica.ro

5/XVI, *ngǫ̆šem* (ngrăšăm) *lo-ngǫ̆šem š-apoʒa-l tălem* îl îngrăşăm şi după aceea îl tăiem (Carbunara, Muz), — *aše* (aşi, aşă) *caǫ̆a vidzuǫ̆i aše, fudzits s-fudzim* dacă văzură aşà, să plecăm repede (1b), *aše š-aše păksăm* uite ce-am păţit (1b), — *ascuke* (ascukă), *š-fętse căǫ̆ũtseǫ̆a š-ascuke*: îşi făcu semnul crucii şi scuipă (1b), — *ascuke* (ascukă) scuipă (1b), — *s-tălem* (s-tălăm) *s-tălem un ńel* = să tăiem un miel (Dracula, Muz), — *z-viglem* (z-avigl'ăm) să păzim (1b) Alături de aceste forme se întâlnesc şi cu *ă ngǫ̆šăm, ašă, ascukă, tăl'ĭm* etc, pe care nu le-am însemnat

În forma *aspăǫ̆ęats* (aspăratsi) *va vă aspăǫ̆ęats* o să vă speriaţi (Biglişta şi în alte localităţi) avem *ęa* pentru *a* acentuat, — *s-aspăre* (s-aspără) s'a speriat (Carbunara, Muz), — *me aspăǫ̆eĭ* (me-aspăraĭ) = m'am speriat (1b)

În poziţie neaccentuată *apǫ̆ǫke* (apruakă) *nu-l apǫ̆ǫke* = nu-l primeşte (Biglişti), *apǫ̆ǫke-ne* primeşte-ne, — *s-aveǫ̆gle* (s-aveagl'ă) *avem kăń s-aveǫ̆gle oile* = avem câini să păzească oile (Carbunara, Muz)

Trecerea lui *ă* neaccentuat în *u*, din cauza consonantelor labiale, se arată în *fũǫ̆tats* „fărtaţi" 9/XXI, *furtate* 23/XIX, — *bugă* (băgă) 14/XVII, — *malumă* „aur" 10/XIII, — *malumă* 3/XVII, — *funtănă* „fântână" 17/XVII, — *bugat* (băgat) 16/XVIII, — *Zumbleac* şi *Zămbleac* (< alb. Zamlak) etc Trecerea lui ă în *u* se arată şi în *vatun* (vatăn, vatăm) „ucid" 13/XVII

În următoarele două cuvinte prefacerea lui *ă* în *u* se datoreşte procesului de asimilaţie *sutuǫ̆aǫ̆ă* „săturară" 21/XVII, *sufuǫ̆tseli* „sprîncene" 15/XVII

Când *-ă* urmează după o silabă accentuată, în unele cuvinte nu se aude sau, cel mult, şoptit Această amuţire a lui *-ă* se întâmplă mai ales după *s* sau *ǫ̆* *z-ducă acăs* = să se ducă acasă (Pleasa), — *s-inǫ̆ă n cas* = să intre în casă (1b), — *alas că va neg* lasă că o să merg, — *Dupu tsi vinră acăs* după ce au venit acasă 3/XXI, — *s-toř acăs* — se întorc acasă 1b, cf 4, 5/XXI, — *nintr s-ęas dzinăru* înainte ca să iasă ginerele 10/XXI, — *după męas* după masă 14/XXI, — *mul'ăǫ̆* pentru *mul'ăǫ̆ř* (mul'erle) „muierile" *luni tal'ina s-adună mul'ăǫ̆* luni dimineaţa se adună muierile 15/XXI, — *nu te aspaǫ̆*, pentru *nu ti aspaǫ̆ă* (din aspaře) 16/XVII, — *acătsaǫ̆* (acăţară) 2/XVIII, — *apǫ̆ukaǫ̆* „se apropiară" 6/XVIII, — *lǫaǫ̆* „luară" 10/XVIII, — *dędiǫ̆* „dădură" 16/XVIII cf basmul XVIII În acelaşi basm avem şi *vătănaǫ̆ă, kiǫ̆uǫ̆ă* 11/XVIII, etc În *aist*, fem pentru *aistă*, ă final, de cele mai multe ori, nu se pronunţă *nǫaptęa ist* 6/XVII etc

Trecerea lui *ă* în *ı* se arată numai în *nipoĭ* (năpoĭ, nipoĭ) „iarăşi" 10/V şi în *aspırdzem* pentru forma regulată *aspărdzem* „spargem" 15/V

ăm ăm

La o bună parte dintre verbele de conjugarea I, terminaţiunea *-ăm* de la ind (conjunct) prez, de la per-

www.dacoromanica.ro

fectul simplu și de la viitorul întâi pers 1 plural se pronunță *-am*

ɪmnam (umblăm) · *și așă ɪmnăm, ɪmnam păn tɪ ɸɸăndz* și așà umblăm, umblăm până la prânz (Pleasa), *ɪmnam tu avɸă*=umblăm în răcoare (1b), *ɪmnăm tută nɸpțea š-apɪɸîm tu muntsî* am umblat toată noaptea și am ajuns în fapt de zi în munți (Ciameria);—*s-mɪsuɸăm* (s-misurăm) *s-mɪsuɸăm păɸazyɪ* să numărăm banii (Pleasa),— *nă aspăɸăm* (n'aspărăm) *nă aspăɸăm šă ʃudzɪm de-aco* ne-am speriat și am plecat de acolo (1b), *nă scuɣăm* (na sculăm) *nă scuɣăm dɪznăŭ šă ɪmnam* ne sculăm din nou și umblăm (1b), — *va s-acupăɸăm* (va s-acumpărăm) *dupu tsɪ va s-u vɪndem* (lăna), *va s-acupuɸăm ɠăɸ* după ce vom vinde lâna, vom cumpărà grâu (Dișmița), — *măcam* (măcăm) · *noɪ macăm pănɪ dɪ mɪsuɸ* noi mâncăm pâine de porumb (1b), *no-avem kɪro nɪtsɪ s-măcam* n'avem vreme nici să mâncăm (Fracula, Muz)—*ncăɸcăm* (ncărcăm). *ɠaɸu lo-ncăɸcam pɪ muɸăɸɪ*. grâul îl încărcăm pe catâri (Dișmița), *tɸamna ncăɸcam ʃumeɪle sɪ ʃudzɪm* toamna încărcăm famiiule și plecăm (Bigliștea), — *scăɸmɪnăm* (scărmănăm) *lana u scăɸmɪnam* lâna o scărmănăm (Carbunara, Muz), — *turăm* (turnăm) *turam nɪʎam dɪ puscă* turnăm puțin oțet (Cipleaca, Muz), — *clɪmam* (climămŭ) *clɪmam yatuŕu* am chemat medicul (1b), — *cuɸmam* (curmăm) *nă cuɸmăm dɪ ahătă ayăgaɸɪ* am obosit de atâta umblet (1b)

âm, ân . ăm, ăn; ăm, ăn

După auzul meu, sunetul nazal al lui *ă* din *ăm, ăn* se aude destul de pronunțat

gɸăndɪne „grindine" 7/XVII, *săndzɪ* „sânge" 14/XVII, *šcămbă* „stâncă 1b, *stănga* 10/XXI, *frămtɪ* „frunte" 1b *mănă* 9/XXI, *căntă* 4/XXI, *stɸămbă* „strâmbă" 9/XX,— *cămp* (cămpu) *tɸamna nă dɪpunɪm tu cămp*. toamna ne coborâm în câmp (Pleasa), *adunăm căñină dɪ pɪt cămp* adunăm cănină (un fel de plantă) din câmp (1b), —*sămbăta* (sâmbăta) *sămbăta ağɪmsɪm n hɸă* sâmbăta am ajuns în sat (Levani, Muz), — *sănt* 11/XVIII, — *pănɪ* (pâne) *măcă pănɪ*

www.dacoromanica.ro

goyă mănâncă pâine goală (Bıglıştı), — *găstáńe* (căstâńe) *adună găstáńe ayǫă* adună castane sălbatece (Curtesı), — *gǫăndınă* (grândınă), *cădzu gǫăndınă maǫı* a căzut grındıne mare (Imıştea, Muz), — *pyăndzi* (plândze) *nu pyăndzı* nu plânge (ıb), — *ǵăřu* (gărnul) *ǵăřu lo ncăıcam prı muǫăǫı*. grâul îl încărcăm pe catârı (Dışnıţa), *ǵăǫu lu ntseřă ǵıne* grâul îl cerne bıne (Cıpleaca, Muz), *ǵăǫu aıst nu-ı bun, aǫı muřtă přătıtsă* grâul acesta nu-ı bun are mult grâu de altă calıtate (ıb), — *săndzı* (sândze) *s-umplu dı săndzı* s'a umplut de sânge (Imıştea, Muz), — *căń* (căńı) *avem şı căń s-aveǧle oıle* avem sı câını să păzească oıle (Carbunara, Muz), — *scănduǫă* (scăndură) · *scănduǫă dı bǫad* scândură de brad (ıb), *dutsım scănduǫı* ducem scândurı (Lıbofşa, Muz), — *lăna* (lăna) *lăna u scăǫmınam* (Carbunara, Muz), *măna* (măna) *aǫe măna umflată, lu tsăpă un yaspe* are mâna umflată l-a înţepat un vıespe (ıb), *mańle* (măńle) *vınım cu măńle golı* am venıt cu mâınile goale (Cıpleaca, Muz), — *căntă* (căntă) *căntă mušat* câıntă frumos (Cıpleaca, Muz), *dımăndă* (dımândă) · *vărı nu nă dımăndă anaŭ* nımeni nu ne porunceşte nouă (ıb), — *băǫ* (bărnu) *tsımtă cu băǫ aǫoš* încınsă cu brâu roşu (Grabıanı, Muz), — *măndz* (mândzu) *ayagă dıpu măndz, kıǫu măndzu* aleargă după mânz, a pıerdut mânzul (Lıbofşa, Muz), — *săn't* (suntu) *năši nu săn't aŭa* eı nu sânt aıcı (Fracula, Fierı), — *ţǫăndză* (frândză) *s-ľaı ţǫăndză dı meǫ* să ıeı frunze de măr (Levanı, Muz) etc

Obsérv ţıune Alături de această pronunţare care nu este generală, întâlnım şı pronunţarea dın graıul grămustean cu *ă* *cămpu* „câmp" *no-aǫăvdăm tu cămpu* = nu răbdăm în câmp, — *măne* „mâıne" *măne va z-yınă dzınřu anost* mâıne o să vınă gınerele nostru (Bıglıştı), — *săn't* „sânt' *săn't cusuǫıne ıęǫe* sânt verişoare (ıb), — *ɣ ınă* „lână" · *clădu dı ɣănă* = lână scărmănată (ıb), — *pyămse* „a plâns" *pyămse tută dzıuă* ıb), — *mănă* „mână" *nu ţǫăpse măna pănă nu-ľ deļe păǫăzyı* (Grabıanı, Muz), — *măcă* „mănâncă" *măcă pănı goyă* mănâncă pâine goală (Bıglıştı)

Nu lıpseşte nıcı pronunţarea *ân* alături de *ăn*, care este mai răspândită *ǫăšâne* „ruşıne" *ǫăšâne maǫı* ruşıne mare (Bıglıştı) *câmpu* „câmp" *no-aǫăvdăm tu câmpu* (ıb), — *găstáń* „castane" *no-aǫı găstáń*:

www.dacoromanica.ro

nu sânt castane (ib) În poziție neaccentuată *tâmbaǫă* „tâmbarea" *mi anvălesc cu tâmbaǫă* mă învelesc cu tâmbarea (ib).

e ɨ

Se arată numai într'un singur cuvânt *pǫɨfte* de la *ţǫ'ft* (preftu) „preot" I/IX și este probabil alb *prift.*

é o

L-am întâlnit numai în forma *yopur* (l'epure) iepure (Uianic) Cuvântul este atestat și la Dal *l'opur* De altfel *o* pentru *é* apare în dialectul aromân și în alte cuvinte *gl'om* (pl gl'omuri) „ghem" pentru forma obicinuită *gl'em* (Vlaho-Clisura), *ğope* (pl ğoķi) pentru *ğepe* (turc) „buzunar", *nčomir* „mă otrăvesc" și *nčǫamir*, infin *nčimirare, nčumirare* (sl), *mi ņčornikedzŭ* „mă întunec" (sl) etc Cauza acestei prefaceri trebue căutată în elementul palatal precedent

ęa : ę

Pronunțarea *ę* sau *ẽ* a diftongului *ęa* se aude când acesta rezultă din *é* urmat în silaba următoare de *ă* și *e*

1 *vẽǫă* (vęară) *vẽǫa šidem tu kalivi* vara locuim în colibe (Bigliști),—*privẽǫa* (primăvęara) *privẽǫa ţudzimi si tută vęǫa šidem tu munti* primăvara plecăm, și toată vara stăm în munte (Pleasa),—*nvęsta* (nvęasta) *nvęsta di yu o ai?* de unde ai nevasta? (ib), — *ţętă* (fęată) *ęsti ţętă ali sõǫă* este fata surorei (Imiștea, Muz), *ţęta męao* (feata mea) fata mea (ib), *ţętile poǫtă ģeǫdăń* fetele poartă salbe (ib),—*gǫęŭ* (gręauo) *mvǫi di lângǫǫi gǫęŭ* a murit de boală grea (Dușari), — *dzędă* (dzadă) *apǫindim cu dzędă* aprindem cu dzadă (Cipleaca, Muz),— *dzęnă* (dzęană) *ne alinam n dzęnă*, ne suiam în deal (Carbunara, Muz), — *tẽǫă* (tęară) *o scǫtem tẽǫa* o scoatem smântâna (Fracula, Muz), — *nvęstă naųă* mireasă (ib)

2 *dzędet* (dzęadzit) deget (Dișnița),— *sufǫũntsęli, dzęni* (sufruntsęale, dzęane), sprincene, gene (ib),—*lęme* lęamne): *adutsim lęme dit pădũǫi* aducem lemne din păduie (Biglište), — *cusuǫĩne vẽǫe* (cusurine veare) verișoare (ib),—

www.dacoromanica.ro

ķęptsăń (ķęaptiń şi ķaptsăń) *no-arı aua aftaǫ ķęptsăń* . nu se găsesc aıcı astfel de pıeptenı (Cortesı) ,—*buǫęle* (pečurcă) *buǫęle ţăǫmăcos* burete otrăvıcıos (Carbunara, Muz) , — *muľęǫe* (muľare) *muľęǫe ǫăuă* muıere rea (ıb) ,—*ńęǫe* (ńęare) *stuk dı nęǫe* stupı de mıere (ıb) , — *pǫęcľe* (preacle) *pǫęcľe dı ţǫǫtıts* pereche de foarfecı (Cıpleaca, Muz) , — *ţęǫıcă* (ţęarıcă) *s-ascumsı tu ţęǫıcă* s'a ascuns în feıecă (Bubulına, Muz) , — *męǫe, čǫęše* męare, čıreaşe mere, cıreaşe (Lıboţşa, Muz) ,—*stęǫpe* (stęarpe) *oı stęǫpe* oı sterpe (ıb) ,— *creştıle dı munte* creştetul muntelui (ıb) , — *θęmınă* (θęamınă) femeıască (ıb.) , — *nıputęǫe* (nıputęare) *muǫı dı nıputęǫe* . muı de boală (ıb) ,—*l-ęste nuęrcă*[1]) îı este vıtregă (Cortesı) ; — *vǫęǫe* (vręare) *š-o aŭ vǫęǫęa* se ıubesc (Lıboţşa) ,—*ţǫędze* (frędze, frâmse) *căđzu dı-š ţǫędze goţıı* căzu de-şı rupse gâtul (Dışnıţa) ,— *ęstı* (ęaste) *căn ń-ęstı ǫăcǫǫı* când mı-e frıg (Bıglışte) , — *s-avęgľe* (s-avęagľă) *avem kăń s-avęgľe oıle* avem câmı să păzească oıle (Carbunara, Muz) ,— *s-ţętsı* (s-ţeatsı) *s-ţętsı tu zmęnı* a umplut ızmenele (Cıamerıa) , *š-ţętse căǫūtsęa š-ascuke* îşı făcù semnul crucıı şı scuıpă (Carbunara, Muz) ,—*dęde* (dęade) *ıľ dęde ţoc š-ţudzı* îı dădù foc şı plecă (ıb) , — *ľęĭ* (ľaĭ) *ľęĭ ǫădzătınă dı căńınă šı u ķęǫg, ķęǫg* ıeı rădăcınă de căńına (numele unei plante) şı o fıerbı mult (Pleasa)

Obsıervaţıuıe Pronunţarea lui *e* accentuat ca *ęa*, precedat de o grupă de consonante, în care ultıma este r (ǫ) se întâlneşte pretutındenı în Albanıa *pǫęag* „prag" ıo/XXI etc După un element palatal, *ęa* se pronunţă *ę* sau *e*

ńęǫe în *stuk dı ńęǫe* stupı de mıere (Carbunara, Muz) ,—*kelęa* (kęalęa sau kalęa) *mı ustuǫă kelęa* mă ustură pıelea (Levanı, Muz) , *kętǫe* (kets ıŕŕ *lo-avına cu kętǫe* îı goneau cu pıetre (ıb) , *vǫęǫe* (vręare) *cu ıǫęǫa luĭ s-ţętse* cu voınţa lui se făcù (Cıamerıa) ,—*šıdęǫ* (şıdęare) *cu šıdęǫ nu s-amıntă tsıva* = şezând nu câştıgı nımıc (ıb) , — *mučęǫĭ* (mucęară) *ęste mucęǫĭ* = este mlaştınă (Cıpleaca, Muz) , — *sı-ncăcę* (sı-ncăčęa) se certau (ıb)

În următoarele forme avem *ęa, ţa, a*

ı *kęaǫ* (kare) *loc tu kęaǫ* —loc în apus (Bubulına, Muz) ,— *sı-ńţǫ cušęıdză* se înfrıcoşează (Curtesı) ,— *ngăǫšęarı* (ngrăşare) *ţu tsănem tu-ngăǫ-*

[1]) Şı *ngarcă, năęıcă, ńarcă*

www.dacoromanica.ro

šẹarı · îl ţınem pentru îngrăşat (Fracula, Muz) ,— *ašẹaɯo* (şẹaɯă) *lo-acătsă dı ašẹaɯ)* îl apucă de şea (ıb) ,— *šẹaɒı* (ıd) *ul tăle cu šẹaɒı* îl tă'è cu ferestrăul (Ciameria) ,—*šẹaɒpe* (šarpe) *ăɒsăɒı ca mušcat dı šẹaɒpe* sări ca muşcat de şarpe (ıb) , — *nıḥẹamă* (ıd) puţin (Pleasa) , — *berbẹatse* (Bubulına, Muz)

2 *ḥɹaɒẹa* (haɒẹa) *cɒĭpă ḥɹaɒẹa tu năs* crăpă fierea într'însul (Pleasa) ,— *ḥɹăɒ'be* (Harbe) *după tsı ḥɹăɒbe ǵine* după ce fierbe bine (Fracula, Muz) ;— *ḥɹavɒă* (havră) *muɒı dı ḥɹavɒă aɒăɯo* murì de friguri rele (Pleasa)

3 După *y yaŕă* (ɹarnă) *avum yaŕă gɒẹaɯo* am avut ıarnă grea (Cortesı) , — *yastı* (ɹaste) *yastı aɒă'sı* este rece (Pleasa) , — *yalı* (năse) *yalı no-aɒăvdă căduɒı* = ele nu rabdă căldura (Fracula, Muz) După ǵ *ŭɒǵască* (urǵẹască) *va s-lu ŭɒǵască* vrea să-l orbească (ıb) După k . *kaptsıń* „pıeptenı" 2/XXIII , — *ıša* (ıšẹa) „ıeşeà" 3/XVII ,— *yıńı* (yıɱẹa) „veneà" ıb , — *kalẹa* (kalẹa) *u vınd kalẹa* o vând pielea (Bubulına, Muz) ,— *tufeka* (tufeḱẹa) *tɒăpse tufeka šı-l vătămă* a tras cu puşca şi l-a ucıs (ıb) , După ɒ *pɒasıń* (pɾẹasıń) *tsăn pɒasıń* postesc (Cutalı, Muz) , —*gɒăšt* (grẹaşte) *nu-t-sı gɒăšt zbŏɒ* nu-ı vine să vorbească (Schepurı, Muz) , — *s-cutɒămbɒă* (s-cutrẹambură) , *tut yocu s-cutɒămbɒă dı năs* tot pământul se cutremură de el (Pobratı) , — *čıɒăpu* (črẹapu) o *scǫtım la čıɒăp* o scoatem la cuptor (Fracula, Muz) În poziţie neaccentuată *tâmbaɒı* (tâmbarẹa) *mı-amvălesc cu tâmbaɒı* mă învelesc cu tâmbarea (Bıglıştı) , — *naɒı* (narẹa) *căd̆zu dı-š ɟɒed̆zı naɒı* = căzù de-şi rupse nasul (Imıştea, Muz) După ń *ń-astı* (ń-ẹaste) *ń-astı hılınă* = îmı este fină (Bıglıştı) , — *ńaɒsıɒĭ*, *ńaɒsım* (nẹarsıră, nẹarsım) = merseră) merserăm (ıb) , — *azńa*, *azńa-l*, *azńašte* (azgunẹa, azgunẹa-l, azgunẹaşte, gonẹşte, gonẹşte-l, gonẹşte (Conısbalta, Muz) După š *aušʻım* (ausẹam) = îmbătrâneam (ıb) , *šası*, *šaptı* (ıb) = şase, şapte (Bıglıştı) *ɒ̆ımănem tu munts̆ı tsınts - šıs̆ı*, *cătı văɒɒĭ šaptı meš* : rămânem în munţı cınci-şase, câte odată şapte luni

În *dapoẹa* (dẹapoɹa) „apoı" avem *a* pentru *ea* 10/XXI

e neaccentuat.

Se ştie că în dialectul aromân orice *e* neaccentuat trece în i, afară de graiul grămustean, în care numai *e* final se mai păstrează ca atare În limba Fărşeroţilor pronunţarea lui e final oscilează între e, e şi i :

1 *apɒọḱe* (aprọaḱă) *nu-l apɒọḱe* nu-l primeşte (Bıglıştı) ,— *ǧone* (ıb) . tânăr *fudz la ǧone* · du-te tinere , — *dẹade*, *aɒpıtle* (arẹapıtle) . *ɟ-dẹade aɒpıtle s-azboɹɒĭ* . întinse aripele să zboare , — *avẹgl'e*, *oɹle* (avẹaglă), ıb . *avem cań*

[1]) *Meglenoromânii* I, p 135 § 59

www.dacoromanica.ro

s-avęgle oịle avem câmı să păzească oile (Carbunara, Muz), etc , etc

2 *sǫ̃ǫte, mǫ̃ǫte* (sǫarte, mǫarte) · *dıtu sǫ̃ǫte păn tu mǫ̃ǫte* de la naştere până la moarte (Bıglıştea) , — *munte* (munte) *z-duse cu oịlı tu munte* (ıb) ,— *oịle* (oile) *s-avęgle oịle* (Carbunara, Muz) , — *ayıne* (alune) *un sac plın dı ayune* un sac plın de alune (ıb) , — *pade* (pade) *ul dădẹa dı pade*= ıl trânteà la pământ (ıb) , *măn̂le* (ıb) *nă doǫ măn̂le* · ne dor mânile (ıb) , — *mınte* (mınte) *ğucă dı mınte* · înebunı (Cıpleaca) , — *ẹste* (ẹaste) *ẹste tu păǫtsăle anǫste* este în părţile noastre (Grabıanı, Muz) etc etc

3 *ǫăcǫarı* (arcǫare) *căn ṅ-ẹstı ǫăcǫaǫı*=când îmı este frig (Bıglıştea) , — *ınatı* (ınate) *ıl tsănu ınatı* ı-a ţınut necaz (Levanı, Muz) , — *ǫăšăne marı* (aršıne mare) ruşıne mare (Bıglıştea) , — *munti* (munte) , *aǫătsı* (araţe) „ıece" (Cutalı, Muz) etc , etc

Obseıvaţıune În forma *trı* pentru *trєĭ*, avem trecerea lui *e* în *ı* în poziţie neaccentuată în frază *unu yastı dı trı anı* unul este de trei anı (Pleasa)

e ă

Această pronunţare a lui *e* neaccentuat apare cel mai des după *r̂* sau *ǫ*, provenite din *rn* sau *rl*

măǫă (marle) *fıčŏr̂u atseĭ cama măǫă* băiatul cel mai mare 4 XVII ,—*sǫar̂ă* (soarele) *nkısım tu hăǫăyıe nınte z-da sǫară*= am pornit dis de dimineaţa, înainte să dea soarele (Pleasa) , *no-avẹa dată nıca sǫǫă* încă nu dăduse soarele (Carbunara, Muz) , — *pur̂ă* (purne, prune) *acupărar ndaŭ pur̂ă* am cumpărat puţine prune (Cıpleaca, Muz) ; — *năǫă* (nărle) · *plıcaǫă năǫă şı fudzıǫă*=s'au supărat şi au plecat (Grabıanı, Muz) , — *lucǫă* (lucre) *lucǫă făǫă calı* (Levanı, Muz) , — *cǫǫă* (cǫarne) *lo-acătsă dı cǫǫă* l-apucă de coarne (ıb) , *cǫǫăle* (coarnele) , — *tǫıupuǫă* (trupurile) etc Forme ca *šădẹam, šădem* cu e > ă din cauza lui š, se întâlnesc şi în graiul grămustean

În forma *dzınăǫă, dzınăǫuĭ* (pronunţat şi *dzınăr̂uĭ*) avem *ă* pentru *e* sub ınfluenţa lui *ă* *acăsă la dzınăr̂ă* „acasă la gı-

www.dacoromanica.ro

nerele" 3/XXI, *tu casa dzınărŭı* „în casa gınerelui" 3/XXI cf 4, 5 etc, XXI Tot ın *ă* pentru *e* avem în *păr̥padı* „pe jos" 16/XVIII, *nımărlı* (numirl'ı) „umerı" 14/XIX cf 8 X/VIII

În forma *putr̥ıtsẹa* 2/XVIII pentru *pıtrıtsẹa* avem *u* pentru *e*, dın cauza labıalei De asemenea în *pıstupsi* (pistıpsı dın pıstepsı) „crezù" 22/XIX

Alături de forma *nămal'u* se aude şı *nımal'u* cu *ı* dın *e* păstrat *nă larā un nımal'u* (Fracula).

o ă

În poziţie neaccentuată apare în *rămăńi* 2, 6, 17, 18/XX şı *r̥arbărı* „arbore" 13, 14, 15/XIX

r̥a o

Pronunţarea obıcınuită a dıftongulu *r̥a*, provenıt dın *ó* urmat de *ă*, *e*, nu lıpseşte în graıul Fărşeroţılor Ca să dau numaı câtevà exemple, cıtez *cărr̥ar̥ẹa* (ıd) *no-ar̥ăvdăm cărr̥ar̥ẹa*. nu răbdăm căldura (Pleasa), —*tr̥amna* (ıb) *tr̥amna ncăr̥cam fumeı̯le şı fudzım* toamna încărcăm famılıle şı plecăm (ıb), — *nr̥aptẹa* (ıd) *nr̥aptẹa tută scăpır̥a* toată noaptea scăpără (Imıştea), — *cr̥astă* (ıd) *lo-agudı tu cr̥astă* îl lovì în coastă (ıb), — *scr̥ată-te* etc, etc Cu toate acestea, pronunţarea redusă câte odată până la *o*, predomină în vorbırea curentă a Românılor dın Albanıa *tr̥ră-te* (toarnă-te) *tr̥ră-te, yıno năpoı*. întoarce-te, vıno înapoı 5/I; — *r̥r̥ă* (r̥ară) *fudz la ğone, r̥r̥ă bună* du-te tınere, într'un ceas bun 20/I, — *bună-ts r̥r̥a* bună zıua — *yr̥ı* (lr̥aı) *yr̥ı, funẹa nkısıı tı fagu* luai funia pornı să taıu fag 10/I, — *văsılr̥ńă* (văsılr̥ańă) „regină" 1/XVII, — *hr̥r̥ă* (hr̥ară) *no-avem hr̥r̥ă* n'avem sat (Pleasa), — *sr̥r̥te, mr̥r̥te* (soarte, moarte) *avum, hıl', cr̥ıpăr̥ dı tu sr̥r̥te păn tu mr̥r̥te* am avut, fıule, necazuri, de la naştere până la moarte (Bıglıştea), — *gr̥r̥ă* (goală) *măcă păni gr̥r̥ă* · mănâncă pâine goală (ıb), — *tăpr̥r̥a* (tăpr̥ara) *lo-agudı cu tăpr̥r̥a* îl lovì cu toporul b), — *cr̥dă* (cr̥adă) *ar̥masi cr̥dă* a rămas cel dın urmă

www.dacoromanica.ro

(ib.), — *ɾ̥ăngɾ̥ɾ̥ă* (lângɾ̥are) *muɾ̥ı dı ɾ̥ăngɾ̥ɾ̥ă gɾ̥ɛ̯ŭ* murì de boală grea (Cortesi), — *vărɾ̥ɾ̥ă* (vărnăɾ̥ară) *cătı vărɾ̥ɾ̥ă šaptı meš*: câte odată şapte lunı (stam în munţı) (ıb), — *pɾ̥mı* (poame) *estan nɾ̥ɾ̥ı* (dın no-aɾ̥ı) *pɾ̥mı* anul acesta nu sânt fructe (Bıglıştı), — *lăcărtɾ̥ɾ̥ı* (lăcărtɾ̥are) *este mult lăcărtɾ̥ɾ̥ı* · este foarte harnică (Carbunara, Muz), — *sɾ̥ɾ̥a* (soarle) *no-avɛ̯a dată nıca sɾ̥ɾ̥a* nu dăduse încă soarele (ıb), — *aɾ̥ărcɾ̥ɾ̥ı* (arcɾ̥are) *aɾ̥ărcɾ̥ɾ̥ı fără maɾ̥dzıne*, tare frig (ıb), — *avɾ̥stă* (avɾ̥astră): *avɾ̥stă ɾ̥aste* este a voastră (ıb),—*lɾ̥t* (lɾ̥at) *nu-ı tu mınte ɛste lɾ̥t* nu-ı în mınţı, este nebun (ıb),—*čɾ̥ɾ̥ă* (čɾ̥ară) *lıgat dı čɾ̥ɾ̥ă*. legat de sfoară (Bubulına, Muz), — *scɾ̥tım* (scɾ̥atım) · *scɾ̥tım maš tı măcaɾ̥ı* câştıgăm numaı pentru mâncare (Bıglıştı), — *pɾ̥ɾ̥tă* (pɾ̥artă) *fɛ̯tıle pɾ̥ɾ̥tă gărdăn dı gušă* fetele poartă salbe la gât (Cortesı), — *tɾ̥ɾ̥tsım* (tɾ̥artsım) *lana u scărmınăm, u tɾ̥ɾ̥tsım* · lâna o scărmănăm, o toarcem (Carbunara, Muz), *ɾ̥ɾ̥ă* (lɾ̥ară) *domnıy nă lı ɾ̥ɾ̥ă* stăpânıı (Turcıı) nı le-au luat (ıb) etc

Iată şı câteva exemple cu *o* pentru *ɾ̥a* *tɾ̥ɾ̥ă* (trɾ̥ară) *să sculă tɾ̥ɾ̥ă* s'a sculat de odată (Cıamerıa), — *dɾ̥unɾ̥ă* (diunɾ̥ară) *vınım dɾ̥unɾ̥ă* venırăm dıntr'o dată (ıb), — *scosı* (scoase) *lu scosı om* ıl făcù om (ıb), — *fomɛ̯a* (fɾ̥amɛ̯a) *nă lo fomɛ̯a* · ne-a apucat foamea (Bubulına); — *gɾ̥ɾ̥pă* (grɾ̥apă) *s-ascumse t-ună gɾ̥ɾ̥pă* s'a ascuns într'o groapă (ıb), — *lɾ̥ı* (lɾ̥aı̯) *loı dı uɾ̥ɛ̯akye* am prıceput (ıb)

Observaţıune In forma *aɾ̥ɾ̥ašă* dın *cu fatsăle aɾ̥oašă* cu feţele roşıı (Bıglıştı) avem *ɾ̥a*, atuncı când în restul dıalectulu avem *o* arcše (arošă)

ı protetıc

Se arată numaı în cuvântul *ɾ̥ată* (ată) „mamă" (Dişnıţa) şı *yată* în *muyaɾ̥ı-sa yastı yata fıčɾ̥ɾ̥uı* nevastă-sa este mama băıatulu 24/XVIII; — *ɾ̥ɛtă* (etă) 1/XI

ı . e, a

Această pronunţare a lui *ı* în poziţıe accentuată se arată numaı în câtevà cazurı ızolate *ṅ-ıšɛ̯ră* (ṅ-ıšıră) îmi ieşıră

www.dacoromanica.ro

5/III cf 10/III (însă ȿi . *ișă* „ieși" 8/XVII) ; — *ișeta* „ieșirea" : *tu ișeta bisęǫicălei* la ieșirea din biserică 29/XVIII ; — *iše* „ieși" etc ; — *agărše* (agărși)· își uită 27/XVIII ; — *aše* (ași) . *căn avdzăi aše, iṅ sită le măcaǫea* · când am auzit așa, mi s'a tăiat pofta (Ciamerια), *aše z-bănedz* · D-zeu să-ți dea sănătate (Carbunara, Muz) ; — *putsăn* (putsăn) *kipeǫă cătepu tsan* = pișcă câte puțin (Cipleaca, Muz) , — *urdzăts* (urdzâtsi), sg *urdzăcă* și *urdzică* (urdzăcă) · *nędzim di adunăm urdzats* mergem ca să strângem urzici (ib) Tot la Românii din această comună am auzit și forma · *cătsan* (catsăn) *o aduṅ š-u badz tu un cătsăn* = o strângi și o bagi într'o strachină.

În poziție neaccentuată *i* ca și *ę* se pronunță ca y :

ployă (ploaie) 7/XVII ; — *săǫăye* (saraie) „palat" 1/XVII , — *oyli* (oile) 21/XVII , — *doy* (doi) : *fudzǫă cu doy picuǫaři* : plecară cu doi păstori (Fracula, Muz) , — *noy* (noi) . *nu šidzu molt la noy* · nu rămase mult la noi (Liboișa, Muz) ; *vini dunoǫă la noy* veni imediat la noi (Ciamerια) , — *cay* (cai, cari) *cay vă spuse* cine v'a spus ? (Levani, Muz) ; — *oy* (oi) *no-avem oy multi* . nu avem oi multe (ib) etc.

De asemenea avem în *šuyiǫă* (șuiră) = fluieră ; — *soye, yastı* (soie) · *nu știę tsı soye di om yastı* nu știu ce fel (neam) de om este (Levani, Muz) , — *yasi* (iase) *nu yasi di zboǫ dot* nu iese din cuvânt deloc (ib) , — *zyafēte* (ziafete) *z-dusiǫă la zyafēte* s'au dus la petrecere (Imiștea) , *yatuřu* (iaturlu) *clımăm yatuřu* am chemat doctorul (Pleasa).

După un element palatal *i* se pronunță ca *ă* *doiľă* (doiľi) 2/XVII , *călıcaǫă doiľă* încălecară ambii 20/XVII ; — *poṅľă* (poṅľi) *aftaǫı vınit tsı poṅľă ıľ dădęa di pade* astfel de vânt încât trânteà la pământ pomii (Fracula, Muz) Însă avem și · *poṅľe* (poṅľi) *scǫte poṅle di tu aǫădzătınă* . scoate pomii din rădăcină (Radostina, Muz) , — *čănušă* (cinușă) *u cǫpsı tu čănušă* o coapse în cenușe (Bigliști) , — *čičoǫ* (čičoǫ) picior (ib)

După *ǫ* : *cuscǫăy* (cuscriľi) „cuscri" 9 XXI , *aγǫă* (aγri) *ǫmiṅ aγǫă* oameni sălbatecι (Imiștea) , *socǫă* (socri) *tǫapse š-pătsă di socǫă laï* , a suferit mult din partea socrilor răi (Fracula, Muz) , — *ǫăcǫăṅ* (lăcrăṅ) : *ṅ s-apǫęsı guǫa ǫăcǫăṅ*

www.dacoromanica.ro

ɨń cuǫa = mi s'a aprins gura, lacrimi îmi curgeau din ochi (Biglişti)

După africate avem pe alocuri ca şi în graiul grămustean ă, pentru ɨ *numtsăle* „nunţile" ɨ XXI, *poǫtsă* „porci", *gortsă* „pere", *moǫtsă* „morţi" etc De asemenea la verbe *aǫădzâ* alături de *aǫădz* „râzi", *šedză* şi *šedz* „şezi", *lucǫedză* şi *lucǫedz* „lucrezi" etc, etc Însă în unele cazuri avem şi ɨ pentru î *muntsɨ* 6/XIX, *multsi* 3/XIX

În dialectul aromân, când *ɨ* urmează după *dz, ts* precedate de o vocală, de cele mai multe ori nu se rosteşte *badz, fats*=bagi, faci, etc Când însă *dz, ts* urmează după o consonantă, atunci *ɨ* se rosteşte *pindzɨ, muntsî* şi *munţă* „împingi, munţi" etc În graiul fărşerot, *ɨ* nu se pronunţă, nici în cazul din urmă *dints* (dinţă) dinţi (Biglişti), — *tsints* (tsintsi) cinci (Duşari), *lindz* (lindză) lingi (ib.)

Observaţiune Deosebite schimbări ale lui ɨ se arată în următoarele forme Neaccentuat ɨ ɯ) *ſǫapsun* (frapsin) 6/XX, — *pistupsešti* (pistpseşti) „crezi" 29/XVIII, — (ɨ ă) *tâńisită* (tɯisită) „cinstit" 27/XVIII, — *ɨâšîľe* (vasîle) „rege" ɨ/XX

La sfârşitul cuvântului, *ɨ* dispare după *r* (*ǫ*) în *aftar* (ahtări) *aftar keptsáń* asfel de piepteni (Cortesi), —*cǫipčǫ* (cripări) *avum, hɯľ cǫipăǫ* am avut, fiule, necazuri (Biglişti) etc În *dunoră* (dunoară) „dintr'odată" (Ciameria) de asemenea ɨ din *e* nu se rosteşte

u

Se ştie că *-u* din dialectul aromân se pronunţă după orice grupă de consonante (socru, multu, preftu) În graiul Fărşeroţilor, în cele mai multe cazuri el nu se rosteşte, întocmai ca în dialectul dacoromân

alant (alantu) ɨ/XIX, — *esc* (escu) ib, — *sânt* (sântu) 5 XIX, etc, — *ndǫepš* (ndrepşu) *dăpă tsɨ-ndǫepš tute lucăǫă ģini* după ce am aranjat toate lucrurile bine (Cipleaca, Muz), —*mɨ-ɱvesc* (mi nvescu) mă îmbrac (ib), —*s-apǫînd* (s-aprindu) *tsɨ o̧mɯ̀ săn dɨunǫǫă s-apǫînd* ce oameni sânt, se aprind dintr'odată (Pleasa), —*cǫesc* (crescu) cresc (ib), —*pǫăndz* (prăndzu) *adžunsɨm tă pǫăndz* atm ajuns la prânz (Carbunara, Muz), *pǫăndz* (Pleasa); — *umt* (untu, umtu) *adɨsɨm umt şi uǫdzats* am adus unt şi urzici (ib), — *hĕǫb*

www.dacoromanica.ro

(ĭierbu) *badz stǫańile nuntǫu şı hĕǫb, hĕǫb g'ını* pui hainele înăuntru şi fierb, fierb bine (1b), — *mı-nvălesc* (mı-nvălescu) mă învelesc (1b), — *mult* (multu) *aǫdı mult* (Bıglıştea), *este mult aǫaụă* este foarte rea (1b), — *sănt* (săntu) *sănt cusuǫıne veǫe* (1b), — *anost* (anostru) *ęste fı-čor anost* este băiatul nostru (1b), — *s-hǫănesc* (s-hrănescu) *s-hǫănesc cu glınduǫă* se hrănesc cu ghındă (Cortesı), — *s-hăǫnesc* (Fracula, Muz), — *vımt* (vımtu) *ſătsęa un vımt zuǫ* suflă un vânt nebun (1b), — *mıoǫt* (mortu) *lo-afǫaǫă mıoǫt* îl găsiră mort (Carbunara, Muz), — *vınd* (vındu) *kalęa u vınd* vând pielea (Bubulına, Muz), — *aıst* (aıstu) *fıčoǫu aıst* (Levanı, Muz), cf 5 XVII, —*ǫung* (lungu) lung (1b), — *stǫīmt* (strımtu) · strâmt, îngust (1b)

În următoarele forme *-u* apare după o singură consonantă *mı dušu* „mă duseıu" 5 III, —*yocu* (loc), 17 XVII, —*ašu* 6 XVIII, —*ḱošu, năsu* 1b, —*elu* 7/XVIII etc, etc Cf 5, 12/XIX · — *soǫu* (sor, soră) *alęa soǫu* · fă soră (Imıştea), — *sacu* (sac) *lǫĭ un sacu plın dı lănă* am luat un sac plin de lână (Levanı, Muz), — *focu* (foc) *uǫſăńıpsıǫă dı focu* au sărăcit din cauza focului (1b), —*cătsătu* (cătsut) *ıl' dęde cu un cătsătu* 1-a dat cu un cuţit (Bubulına, Muz), — *ńıcu* (ńıc) mic (1b), —*nıcatu* înecat, —*trıcutu* trecut, —*uscatu* uscat cf p 107 etc, etc.

u o

La sfârşitul unui cuvânt *u* se pronunţă ca *o*, ori de câte ori urmează după el un cuvânt care începe cu a Această pronunţare deschisă a lui *u* din cauza lui *a* următor se observă pretutindeni în dialectul român (no-are nu are, no-ascultă nu ascultă, etc) *no-am faptă* n'am făcut (Bıglıştı), — *no-aǫăvdăm tu cămpu* nu răbdăm în câmpie (1b) etc, etc La Fărşeroţi se aude şi în *molt* (multu) *nu šıdzu molt la noy* nu rămase multă vreme la noi (Lıbofşa, Muz) De asemenea în cuvântul de origine turc *cămbor* „fel de armă" 6/XXII

In poziţie neaccentuată avem în *oǫdzăm* (urdzăm) „urzim" 4/XXIII, —*coǫăm* (curăm) „curăţım" 2/XXIII, —*čoǫońdă*

www.dacoromanica.ro

(čuruńidă) : *o aǫdı pı čoǫońidă* : o arde pe cărămidă (Cipleaca) , — *lucuǫo* „lucru" 4/XVIII , — *năso* „dânsul" — *lo cǫıscu*(lu—) 4/XVIII ; — *căndo* (căndu) „când" 4, 7, 9, 14, 18,/XVII, 2, 13/XXI , *nu l'-o seti :* nu-i este sete , *nu l'-o ʃǫamı* . nu-i este foame 4/XXI; — *ǫ vıdzu* (dın u vıdzu) 11/XVII ; *l'-o ṗǫte* ib, · *o lıgă* 9/XII;—*sînto* (sănto) „sânt" 5/XXI ;—*gǭǫmadzu* (grumadz) 102 ; *ṗǫōscutıtă* stropită 107 ; *pıčor* 106 , etc.

u : *ă*

În poziţie neaccentuată apare regulat în *căǫunǎ* (curună) „cunună" 22/XVII , *căǫuńle* „cununile" 14/XXI ; *s-căǫūnă* „se cunună" 1/XXI De asemenea în *păţu* (putu) 4/XVII. Alături de *ʃuǫńigă* „furnică" (despre care vezi *n* . *ń*), am întâlnit în Carbunara, Muz. şi *ʃăǫńigă* „furnică" *yasti mplınă dı ʃăǫńidz* · este plină de furnici , *ʃărcă* (făǫcă) . furcă, din fure-că „dacă" 4/23.

u . *ı*

Avem, în poziţie neaccentuată, numai în : *sı-ṇdıpură* (sı-ṇdupură) „se rezemă" de la *mı-ndǫapır* 13/XIX.

2. *Consonantism*

r . *ǫ*

Ceea ce ızbeşte mai mult urechea unui strein, care pentru întâia dată aude pe Fărşeroţi vorbind între ei, este pronunţarea lui *ǫ*

vẹaǫă, maǫe, căǫvănaǫe (veară, mare, cărvănare) . *Ună vẹaǫă, maǫe maǫe, ma tı toři, laı căǫvănăǫe* · într'o vară mare, mare tot mai vii măi cărăvănare 1/I , — *măǫată* (măratâ) : *tsı s-mı toř, laı măǫată* 1b , — *aǫe* (are) *no-aǫe yaǫbă s-pască calı* 5/I , — *Săǫunǎ* (Sărună) *s-pıtǫets caǫte dı Săǫunǎ* 20/I ; *vǫută* „iubită" 5/II , — *aǫumına* (anumirea) , *mı lụaǫă de-aǫumına* mă luară pe umeri 1 /III , — *ṗǫōta* „mai întâi" 1/XXI ; — *no-aǫ* (nu au) 1b ; — *ǫošă* (aroşe) „roşe" 2/XXI; — *uǫdă, dzăǫ* (urdă, dzăr) · *hẹǫbim dzăǫ şı ʃatsim uǫdă* : fierbem zăr şi facem urdă

www.dacoromanica.ro

(Bıglışte), — *fuǫīle* (furıle) *tǫăpse măna dı fuǫīle* s'a lăsat de hoţii (ıb), — *păǫă* (pără) *după ndoi aṅ ţaǫ n'acătsăm dı păǫă* după câţıva ani din nou am câştıgat bani (ıb), — *ǫufe* „trăznet" *cădzu rufea pı năs* (Colonia), — *saǫtsınă* (sar ţınă) *eǫa saǫtsınă, o ălăsă saǫtsină* erà însărcinată, o lăsă însărcınată (ıb), — *dıoaǫă* (ıd) *nă sculăm dıoaǫă* ne-am sculat de cu vreme (Duşarı), — *maǫtu* (martsu); *fudzım tu maǫtu*, am pornit în martıe (ıb), — *sumedǫu, bǫumaǫu, ndǫelu* (sumedrul, brumarlu, andrelu) Octomvrıe, Noemvrie, Decemvrıe (Duşarı), — *stămăǫıa maǫı* (Stămăria mare) · *tă stămăǫia maǫi va s-fudzım* o să plecăm de Sfânta Marıe (Cortesi), — *gǫeuš* (greuş) *ascumtu sum gǫeuš* ascuns subt un arbore (ıb), — *cokıǫošilă* (—) *capǫă cokıǫošilă* capră roşcată (Pleasa), — *avǫă* (avră) *ımnam tu avǫă* umblăm în răcoare (ıb), — *pǫīǫ* (aprılie) *fudzim cu fumelle tu pǫīǫ*: am plecat cu familiile în Aprılie (Cutalı, Muz); — *peǫušană* (~) cu bucle (ıb), — *băǫba-su* (barbat-su) *băǫba-su yastı fugat tu csęnı* bărbat-său este dus în streınătate (ıb), — *fǫıcă maǫe* (frică mare) *tǫapsım nă fǫıcă maǫe* am păţıt o frică mare (Fracula, Muz), *čuštu caǫı* (čuştıŭ care) *vını čuštu caǫı* a venıt cınevà (ıb) — *săǫmănıtsă* (sărmănıtsă) prunc în faşe (Pleasa); — *fıčoǫ, muǫı* (fıcıor, murı) *ṅ-aveam un fıčoǫ, ma muǫı tu yınaǫ* aveam un singur băıat, dar mı-a murit în luna Ianuarıe (ıb), — *ţo esc sınguǫă* eu sânt singură (Levanı, Muz), — *ǫădzătınă* (rădătsınă) *lı buısım cu ǫădzătınă dı căṅınă* le vopsım cu rădăcınă de căninä (Pleasa) · — *zboǫ* (zbor) *avem lıgată zboǫ maš tı un an* ne-am înţeles numaı pentru un an (Fracula, Muz), — *uǫdzats* (urdzăţi) *adusım umt şı uǫdzats* am adus unt şı urzıcı (Pleasa), — *uǫdă* (urdă) *ţătsem uǫdă, caš dıt fǫalı* facem urdă, brânză de burduf (ıb), — *pǫota* (prota) *u ĥĕǫǵ, ĥĕǫǵ ǵını pǫota* o ıerbi, bıne maı întâi (ıb) — *kındǫă* (adunare) *nă kındǫă maǫe* grămadă mare de oamenı (ıb), — *fǫapsın* (frapsın) *o buısım [lăna] cu fǫăndză dı tǫapsın* vopsım lâna cu frunze de frasın (Dışnıţa), — *keǫšaǫ* (Iunıe) *aǫămasmı tu keǫšaǫ* am rămas în luna Iunıe (ıb), — *fǫamtı* (trămte), — *suţǫuntsęlı*, (suîrăntseale), *meǫu dı ţatsă* (—), *naǫe* (nare),

www.dacoromanica.ro

gǫuṅ (gruṅ), *guǫmaz* (grumadz) frunte, sprincenare, umerii obrazului, etc (Biglişti), — *puǫnăǫĭ* (purnărĭ). *apǫındım ţocu cu puǫnăǫĭ* aprindem focul cu lemn dintr'o specie de copaciu (1b) — *aǫǫašă* (aroşe) *cu ţatsăle aǫǫašă* cu obraji roşii (1b) — *guǫa* (gura) *aǫdı mult, ṅı ş-apǫęsı guǫa* este tare iute (despre un ardeiu) (1b),—*cǫıpăǫ* (cripărĭ) *avum hıl' cǫıpăǫ dı ţu sǫǫte păn tu mǫǫte* am avut, fiule, necazuri de la naştere până la moarte (1b), — *cusuǫıne vęǫe* (cusurine veare) verişoare (1b) —*păduǫıtsă* (—) *dusıǫă tu ună păduǫıtsă* s'au dus într'o pădurice (1b), — *glınduǫă* (—) *s-hǫănesc cu glınduǫă* se hrănesc cu ghinzi (1b),— *buǫets* (pečurkĭ), *măcăm ĵ-buǫets* mâncăm şi ciuperci (Curtesi),— *căǫǫı* (căroare) *tu cuǫıcu şı agust ţatsı căǫǫı maǫı* · în lunile Iulie şi August este mare căldură (1b), — *căǫāǫe* (cărare) *va-l' aflăm ună căǫāǫe* o să-i găsim o deslegare (1b), — *mascǫu* (mascur) de secs bărbătesc (1b) — *pıǫoṅ* (penură) *ncăǫţusım un pıǫoṅ* am bătut un cuiu (1b)

rn, rṅ r̄

Este o pronunţare mai tare a lui r, care se aude deosebit de r obicinuit din dialectul aromân

toř̄ı (tornĭ) *Ună vęaǫă maǫe maǫe ma tı toř̄ı, laĭ căǫvănaǫe* 5/I), — *mı toř̄* (mi tornu) 1b),—*tǫră-te* (tǫarnă-te) 1/I, *yař̄a* (iarna), *yař̄a tu muntsı yaste aǫatsı* iarna este rece în munti (Pleasa), — *toř̄ı* (tornĭ) *toř̄ı tu căǫdaǫęa dı apă* torni în căldarea de apă (Pleasa), — *spuř̄ă* (spurnă) *u cots tu spuř̄ă* o coci în spuză (Biglişti), — *ţuř̄ıdz* (furnidz) · *plınă dı ţuř̄ıdz* plină de furnici (Cortesi), — *ař̄ıŭ* (arniŭ) *căn ţudzım tu ař̄ıŭ* când plecăm la iernatec (Duşari),— *s-tuř̄ă* (s-turnă) *ţętsım păzaǫe şı s-tuř̄ă* ne-am tocmit şi s'a întors (1b)

rn : *ǫ*

Când *r* (<*rn*) se află în apropierea lui *ǫ*, atunci rostirea lui se identifică cu a lui *ǫ* Eu l-am auzit distinct la o singură formă.

www.dacoromanica.ro

văɽɽă (vărnoaiă şi văioară) *tu munts ɽămănem tsintsšasi, cătı văɽɽă ,ı šaptı meš* în munţi rămânem cincişase luni, câte odată şi şapte (Duşarı), — *divăɽɽă* (divăroară) : *s-nă videm divăɽɽă* : să ne vedem la anul (Imıştea, Muz)

rl ŕ

Ca rostire se identifică cu *ŕ* dın *rn* — *cărıgu* (cărlıglu) · *ṅ-agăɽšıt cařıgu n dzeană, noi cărıg š-atu no-avem* 1/VII , — *agărean* (agărleao) : *s-aṅurdzească š-agăřeŭ* 5/VII , — *soařă* (soarele) *nınte z-da soařă* înaınte de a da soarele (Pleasa), *no-aıea dată nıca soařă* nu dăduse încă soarele (Carbunara, Muz), — *dzınıřu* (dzınırle) · *va z-yınă dzınıřu anost*. o să vie gınerele nostru (Bıglıştı) — *hařă* (hărle) *aveа tute hařă* avea toate darurile (ıb), — *stuřu* (sturlu) *era stuřu a casıleı* · erà stâlpul casei (Bıglıştı)

rl · ɽ

Caşı ɽ dın *rn*, apare rar Eu l-am auzıt numaı în . *doɽu* (dorlu) *mı yo doɽu* m'apucă doıul (Lıbofşa, Muz.)

l ŧ

Se pronunţă cu artıculaţie velară ca în dialectul meglenıt [1])

căŧằn „ţevı" 3/XXIII , — *suŧ* 4/XXIII ; — *aŧăsam* (alăsam) ; — *caŧea* (calea), — *puɽtseŧ* (puıtsel) *grеas ca un puɽtseŧ* gras ca un purcel (Carbunara, Muz), — *ŧunea* (luneа) *ŧunea nă lɽă* (ib.) ; — *saŧtsă* (salţă) pl *săts* (sălţă) salcie pl sălcii (Bubulina, Muz), — *scuŧă* (seulă) *vını dı mı scuŧă* · venì şi mă deşteptă (ıb), — *vıaɽdı* (Berat), — *plătıtsă multă* (multă plătıtsă) *găɽu nu-ı bun, arı muŧtă plătıtsă*. grâul nu-i bun are multă plătiţă (ıb), — *moŧt* (multu) *nu šıdzu moŧt la noı*. nu rămase multă vreme la noı (Lıbohova) ;

[1]) *Meglenoromânıı* I, p 135, § 59

www.dacoromanica.ro

aṅeľ (aṅeŭ) : *bărba-ṅu aṅeľ* bărbatu-meu (Fracula, Muz),— *cuľčăscu* (clocesc) . *găynle cuľčăscu* găinele clocesc (1b) :— *caľ* (cal) , — *cătsăľ* (cățăl) ,—*căčuľă* (căčulă) ,—*nu ľ-am vidzută* . nu l-am văzut (Bigliști) , — *ľas* (las) : *ľas s-mi caľcă* să mă calce (1b.) ,—*ľu* (—) · *ľu tsăpă un yaspe* · l-a înțepat un vıespe , *-ľ* (-l) . *nu-ľ vıgľă ģine* . nu l-a păzıt bıne (Fracula, Muz)

l . γ

Este un sunet care s'a desvoltat dın ł, pronunțat ou partea posterıoară a lımbıı El se apropie de γ (gama) dın lımba greacă modernă În greceşte partea posterıoară a limbii nu se apropıe prea mult de vălul palatuluı La Fărşeroți ea se apropıe şı sunetul care se produce se aude între *h* şı γ *yoł* (loaĭ) *yoł funẹa nkısıł tı fag* · am luat funıa şı am pornıt ca să aduc lemne de fag 10/I ; — *dẹayag* (dealag) *ṅ-o dedẹam dẹayag dẹayag, moł vọută* 1/II ,— *yumẹa* (lumea) 10/IX ,—*yocu* (locu) 17/XVII ;—*nă scuyăm* (nă sculăm) : *nınte dı hăọăyıe nă scuyăm* înainte de revărsatul zorılor ne sculăm (Pleasa) ,—*ayant* (alantu) *unu yastı dı trı aṅ, ayant săọmănıtsă* unul este de treı anı celălat prunc în faşe (1b) ,—*pyămse* (plămse) *tută dzuụa pyămse* : toată zıua a plâns (Bigliști) , — *căycăṅ* (călcăṅ) · *ḟọăndzı-ľ un căycaṅ* rupe-ı o bucată de pâine (Dışnița) ,— *ďayă* (ďală) · lapte acru (Pleasa) , — *yunẹa* (lunẹa) . *nă sculăm dı yunẹa* ne-am sculat de luni (1b) , — *yumbadă* (lumbadă) : *apọẹase ună yumbadă* . a aprıns o lumânare mare (făclıe) ,— *yănă* (lănă) . *un clăndu dı yănă* · o mână de lână scărmănată (Bigliști) , *yumı* (lume) : *eọa yumı multă* era multă lume (1b) ;—*yutsıtlu aṅeo* (luțıtlu aṅeŭ) . scumpul mieu (ib) ,—*yală* (lală) : unchıu (Duşarı) ;—*yumtă* (nuntă, numtă) *nẹdzım la yumtă* mergem la nuntă (Dışniţa) ,—*yụom* (lom) luăm *yụom apa š-u vıọsăm* · luăm apă şi o vărsăm (Duşari) , — *yụo* (lo) · *yụo apă* : luă apă (1b) ,—*mızıa š-yo veiẹa* · abıà şı-a venit în fıre (Carbunaıa, Muz) ,—*yungă* (lungă) . *ḟetsım cale yungă* . am făcut un

www.dacoromanica.ro

drum lung (ıb.), —*ɣu̯om calę̆a naparti dı munti* : am luat drumul dıncolo de munte (ib.),—*ɣuna* luna (Duşari);— *amayămă* (amalămă) : *eąstı dı amayămă* . este de aur (Bıgliştı); — *ɣoc* (loc) · *ɣoclu va nă-nglĭtă* pământul o să ne înghıtă, *dę̆anda ğucăm dıt ɣoc* de când ne-am mişcat de aıcı (Uıanıc), — *ɣaĭ* (laĭ) : *ɣaĭ fąatı, ɣaĭ* măi frate, măi (Imıştea, Muz); *ɣo* (lu) · *pı guše s-ɣo-aĭ* să-ı ducı păcatele (ıb), — *uɣ* (lu) · *uɣ lıgaąă cu fuńle* · l-au legat cu funiile (Grabıanı, Muz), — *ɣu* (lu) · *aąıkıts-ɣu* . răpiţı-l (ıb), — *ɣumăk̆* (lumăkĭ) *cădę̆a dı pı ɣumăk̆* cădeà de pe ramurı (ıb); — *ayune* (alune) *sac plın de ayune* (ıb)

l ą

Se aude maı rar, în cele mai multe cazurı, când se află în apropıerea unuı ą dın r Rostırea luı se datoreşte, probabil, fenomenuluı de asımilaţie La bază trebue să vedem un ɣ dın l

ðaąă (ðală) 14/XVIII,—*ąoc* (loc) 25/XVIII;—*ąale* (lale) unchiule 26/XVIII; — *ąăcą* lăcrămı 28/XVIII; — *ąăcăt̨oare* : zı de lucru 23/XVIII;—*muąaąı* (mulare) ,,catâr'' 5/VII,— *aąăntoą* (alăntor) celorlalţi 12/XVII;—*muąđą̨ı* (mulări)· *gđąu lo n̨căącăm prı muąđą̨ı* grâul îl încărcăm pe catâri (Bıglıştı), *ncăąıcă pı muąđą̨ı* încalecă pe catâri (Carbunara, Muz);— *ąăcąăń* (lăcrăń) . *ń-s-apąęsı guąa, ąăcąăń ıń cuąa* · mi s'a aprıns gura, lacrımi îmı curgeau (Bıglıştı), — *ąucąu* (lucru) *avem mult ąucąu* : avem treabă multă (Duşarı), — *ąą̨ą̨ă* (lo̧ară) *săąǵıy nă lı ąą̨ą̨ă* Sârbıı ni le-au luat (Carbunara, Muz),—*ąutuąǵıe* (luturɣie) *dusım nă ąutuąǵıe* · am dus [la bisericǎ] o prescură (Grabiani, Muz), — *ɣumăąıčąu* (ɣumărıčlu) · măgăruşul (ıb)

Forma *ąoc* pentru *ɣoc*, am auzıt-o rostındu-se o singură dată, deşi în apropıerea luı l- nu se afla un ą, la o femeie dın Radostına la întrebarea care mi-o făcù *dı tsı ąoc hıts?* dın ce loc, din ce ţară sânteţı? şi în *aąăcsı* pentru *alăcsı* de la *alăcsıąe*

www.dacoromanica.ro

l · r

În *de-arihina* (dealiliea) „adevărat" 22/XIX, cf p. 204.

l nu se pronunţă.

Am urmărit cu atenţiune acest fenomen şi la auzul fiecărui cuvânt în care *l* nu se rosteà, am avut impresia că vocala imediat premergătoare se pronunţă cevà mai lung O formă ca *mută* în fraza *adusiră paye mută* · au adus multă zestre (Biglişti), am auzit-o rostindu-se mai mult *mūtă* sau *muuţă* decât *mută*

La formele în care *l* erà precedat de o consonantă, rostirea şovăià între pronunţarea lui *ɣ* pentru l, ca în cazurile dinpa ragraful de mai sus, şi între pronunţarea în care nu se simţeà nimic din urma lui *l* . pe *umfată* (umflată) l-am auzit pronunţându-se *umfyată* şi *umfată* *aqe mâna umfată, lu tsăpă un yaspe* are mâna umflată, l-a pişcat (înţepat) un viespe (Libofşa, Muz) *mudzem* (muldzim) , *mugu* şi *mug* (mulgu), (Carbunara, Muz) , — *căduqă* (căldură) : *yalı no-aqavdă căduqa* · ele nu iabdă la căldură (ib) , — *săts* (sălţă) *cqesc săts* · cresc sălcii (ib) ; — *psauţu* (psaltu) cântăreţ 23/XVIII ; *psăuţisea* . cântà la strană 26/XVIII ; — *pubiqe* (pulbire) pulbere (ib), — *čenic* (celnic) : *cenicu anosi nu ţestı aua* cel nicul nostru nu este aici (Imiştea, Muz) , — *čenitsiy* (celnitsli) (Libofşa, Muz) , — *čenislor* 9/XXII *sabă* (slabă) 24/XVIII ; — *afaĭ* (aflaĭ) . *ń-afaĭ hazmu ŋ caqqa maqı* 10/VII ; — *atu* (altu) : *noĭ cărıg š-atu nq-avem* 1/VII , — *fambuqa* (flambura) 3/XXI ; — *aco* (aclo) : *nă as- paqâm să fudzım de-aco* : ne-am speriat şi am plecat de acolo (Pleasa) Această din urmă formă este singura care se pronunţă consecvent fără *l* la toţi Fărşeroţii ; însă avem şi . *arco, aqco* şi *ayco* cf. 10/XXII — *auataq* (aualtari) : *auataq vinım* : alaltăeri am venit (Cortesi) , — *aušatıcuy* (aušatıclui) · *nu-l tsăn tinia aušatıcuy* nu cinstesc pe bătrâni (Schepuri, Muz)

www.dacoromanica.ro

l γ

Este acelaşi proces de evoluare a lui *l* palatal spre *i*, aşà cum se rosteşte în dialectul dacoromân, pe care l-am observat pe alocuri şi în dialectul meglenoromân El nu este general De aceea aproape mai toate formele se întrebuinţează când cu *γ* când cu *l'* păstrat *ńey* şi *ńel'* miei, *puy* şi *pul'* pui etc

păqazγi (părazl'i) *c'am păqazγi di la dada* 5/I ; — *coqġiγ* (corġil') 10/VI , — *domniγ* (domnil') 10/IX , — *fičõqyă* (fičorl'i) 1/XXI ,—*vituγ* (vitul') 7/XXI ,—*văsiyă* (vasil'ă) 1/XVII *meqyă* (merl'i) 3/XVII ,—*picuqăqγi* (picurarl'i) 21/XVII ,— *ocγi* (ocl'i) (1b) ,—*nasγi* (natsl'i pl. de la natŭ) . *nasγi anoşti* · pruncii noştri (Schepuri, Muz) , — *luγarţazmazγi* (luγarazmazl'i) · socotelile (Poiani, Muz) , — *dzănucyu* (dzănucl'u) · *čičoq, puγpă, căycăń, dzănucyu* . picior, pulpă, călcâiu, genuchiu (Dişniţa) ,—*vigyari* (vigl'are) *tutiputa va vigyari* marfa trebue păzită (Biglиştea) ,—*săqġiγ* (Sărgil'i) *săqġiγ nă li qoqă* Sârbii ni le-au luat (1b) , — *corġiγ* (Corġil') . *muqiqă coqġiγ di năš* au murit sărmanii de ei (Carbunara, Muz.) ,—*domniγ* (domnil') *domniγ nă li loqă* Turcii ni le-au luat (1b) , — *fuqγi* (furl'i) *l'-acătsaqă furγi* i-au prins hoţii (Grabiani, Muz) ,—*puy* (pui) . *ca doi puy* ca doi pui (1b) , — *fičoqγi* (fičorl'i) *di fičory anoşti* din partea băeţilor noştri (Libofşa, Muz.) ,— *γin* (l'in) *cămeš di γin* cămăşi de in (Fracula, Muz) ,— *fumey* (fumel') · *no-aqe fumey* n'are copii (1b) ,—*găγinle cučăscu* găinile clocesc (1b) ,—*ńeγi* (ńel'l'i) miei (1b) ,—*γ* (l'i) *γ-acătsam cu mâna* · îi prindeam cu mâna (Uianic) ,—*mayu* (mal'lu) maiul (1b) , — *yuştă* (voinic) *ma tsi yuştă yasti* ce mai voinic este (1b) ,—*yopuq* (l'epure) iepure (1b) ,—*yaqă* (l'ară) : *capqă yaqă* capră pestriţă (Vărtopi) , — *payu* (pal'u) . paiu pl. *payă* (pal'ă) paie (1b) ,—*scay* (scal'u) *s-acatsă di scal'* s-a prins de scaiu (Chelbăsira) ,—*amiqăqiye* (amirăril'e) împărăţie (ib) ,—*cyiničuń (nclinăčuń)* · *cyiničuń cu sănătăti* închinăciuni cu sănătate (1b) ,—*uqecye* (ureacl'e) , urechie (1b) ; —*gyets* (gl'ets) *aqatsi gyets* rece ca ghiaţa (Conisbaltă) ,—

www.dacoromanica.ro

uǫecyı (urecl'ı) : urechi (ıb) ,—*yı* (l'ı) , *nu yı ŋgǫeacă* nu-i vine greu, nu-ı stă povară (ib) ,—*caıyı* (cal'l'ı) : *cu caıyı aloǫ* cu caıı lor (ıb) Numai în forma *orġe* (orġıl') · orbii avem *e* pentru *yı* (Uıanic).

l' ı

L-am auzit foarte rar

ſumeıle familiile · *toamna căǫkäm ſumeıle şı ſudzım* · toamnă încărcăm famıliile şi plecăm (Bigliştia) , — *caıyı* (cal'l'ı) : *cu caıyı aloǫ* : cu caıi lor (Conısbaltă) ,—*ńeıyı* (neľl'ı) · *ŋ-ascăpaǫă ńeıyı* ; ne-au scăpat mıeıi (ıb.)

l' nu se pronunţă.

În formele verbale de la *vegl'u* „păzesc", *l'* câte odată se aude, câte odată nu · *vıġa* (vigl'a) „păzeà" 7/XVII , — *z-veġă* (s-veagl'ă) „să păzească" 6/XVII , *va z-veġu* (va s-vegl'u) ıb., însă şi *z-veġl'ă* „să păzească" 9/XVII De asemenea în *dıș-kitōǫ* „răşchıtor" 3/XXIII, despre care vezi p. 200

în n

Este acelaşı fenomen care se observă peste tot în dıalectul aromăn În centrele în care nu se obıcınueşte să se rostească un *a* protetic în locul lui *î* dın *în* (andreg, antreb, ancarcu etc) avem în totdeauna pronunţarea lui *n* sılabic

nk̆ısım · porn̄ım *nk̆ısım dı yunı dı dımıneatsă* am pornit de luni dimıneaţa (Lıbofşa, Muz) ;—*nveſta* şı *nvesta* : nevasta (ıb) , — *ndaŭ* . câtevà : *după ndaŭ zbǫǫă s-aǫık̆ıǫă* după câteva cuvınte se luară la bătaıe (Radoştina) etc , etc.

În · *si vınitsă* s'a învineţit (Pleasa) , *sı vınıtsăǫă* s'au învineţıt (ıb) avem mai de grabă căderea lui *n* decât un derıvat de la *vınıt* (vânăt) fără prefix

mn : m

Apare rar, numai în câteva cuvinte :

leamı (leamne) „lemne" 5/III ; — *dom* (domnu) *z-dusı la dom-su* : s'a dus la stăpânul său (Biglişti) , — *nă pǫımam*

www.dacoromanica.ro

(nă prımnăm) ne plimbăm (Lıbofşa, Muz),—*stamă* (stamnă) *no-aǫi apă tu stamă*. nu este apă în urcior (ib.); — *lem* (lemnu) · *s-alınă pi un lem* s'a suit pe un arbore (Fracula, Muz), — *lęme* (lęamne). *s-nă dutsim s-adunăm lęme*: să mergem să strângem lemne (Levani, Muz).

m nu se pronunţă

În · *š-acupără* îşi cumpără 21/XVIII.

n : *ṅ*

Apare numaı în cuvântul *fuǫṅıgă* (*făǫnıgă*). *yastı ɱplınă dı făǫṅıdz* este plină de furnıcı (Carbunara, Muz) *alagă ca furṅıdz* aleargă ca nişte furnıcı (Dışniţă)

Observaţıune În numele orăşelulu albanez *Pıkındă* pentru *Pıkınă* (alb Pekinı) avem *nd* (cf p 98), cuvântul arată aceeaşı prefacere ca *pendură*, obıcınuıt în Albanıa (cf Mıh) pentru *penură* „cuıu"

r nu se pronunţă

Acest fenomen se arată regulat la pronumele posesıv *anost — anǫastă*, *avost — avǫastă* cu plur *anošt — anǫaste*, *avošt — avǫaste*, despre care vezı mai pe larg capıtolul despre pronume De asemenea în *nuntu* (nuntru) înăuntru 20/XVII; -- *cătă* (cătră) 1, 2, /XXI; —*Arɣırocast* (Aɣgirocastru) p 101

b . *y*

La palatalızarea consonantelor labıale avem de observat numaı forma *tseǫy(ă)* pentru tseǫġ(ă) (tserġı) cerbi în care *b* este pronunţat ca *y*, ca şı cum ar venì dintr'un *v*.

Pref *în-* lıpseşte

În următoarele forme · *calıc* (ncalıc) „încalec" *călıcaı* 1/IV; *caǫc* (ncarcu) „încarc": *căǫcam* 2, XXII, *căǫcare* 1/XII, —*mı soǫ* (mi-nsor) „mă însor" *si suǫa* 22/XVII,

www.dacoromanica.ro

sı sură (se nsură) 27/XVIII, — *vẹstă* şi *vẹastă* · nevastă 1/XVIII, — *vẹatsă* învaţă 7/XVIII

Alte schimbări mai avem *c*. *g* în *găstăṅe* (căstâṅe) *găstăṅe aγǫă* castane sălbatice (Curtesı); —*agătsă* pentru *acătsă* (Conısbalta, Muz); — *g* : *ġ* în *ġaǫ* (grâu) · *va s-acumpărăm ġăǫ* · vom cumpără grâu (Dışnıţa, Ciupleaca, Muz); —*č ts* în *tsıčǫaǫe* 25/XVIII, —*s* · *š* în *a văšıleluı* regelui 14/XIX; —*b* · *v* în *sıvapı* pentru sibapı (turc) 13/XX, —*ht ft* în *aftar ķeptsăṅ* (Cortesı) pentru *ahtări ķaptsăṅı* · astfel de piepteni; —θ : *s* în *sẹamın* (θẹamın) *sẹamınă* p 101; —*p b* în *băldămă* pentru păldămă cf p 104

MATATEZĂ

Avem în următoarele forme *Mızuchıar* pentru Muzıchıar cf p 19 —*Mızuchẹa* pentru Muzachıa cf p 78; —*tıǫtsem* (trıtsem) „trecem" 5/XXIII, cf 12/XVII, —*căpestur* (căpestru) „căpăstru" 13/XXI, —*pırġos* (prıġos) „dedesupt" 7/XXII, —*pır* (prı) *pır pade* pe jos 7/XXI cf 16/XVII, —*de-aǫumına* (anumirẹa) „pe umerı" 1/III; —*cuǫĕrı* (cruire) „croıre" 6/XXI, — *mpultesc* (amplıtescu) „împletesc" cf 11/XXI, — *fuǫnısıră* (dın fărnusiră—fărenusiră—fănerusiră ngr) „apărură" 5/XX, —*s-avdatsı* pentru *s-adavdzı* 1/XI, —*s-fănătẹa* (s-năfătea) „se săturâ" 9/XX; — *sufuǫtselı* (sufruntsẹale) 15/XVII, —*starńı* (straṅı) 1b; —*dıpăǫpoya* (dẹapoïa) „apoi" 14/XVIII, —*ķınduǫı* pentru *ķındrui* 15/XVIII, — *ngăǫšẹarı* (Fracula, Muz), — *ǫădzătınă* (arădătsınă) „radăcınă"; - *culčăscu* (clučescu) „clocesc" (Lıbofşa). Interesantă este forma *lıšcător* (p 107) pentru prefacerile prin care a trecut dın răšcl'ıtor sau arăšcl'ıtor, forma obicinuită la Aromânı, am avut răškıtor (cu înlocuirea lui *l* prın *ı*), care, prin metateză, a ajuns rıšcător şi pe urmă, prin disimılare, la forma de mai sus · *lıšcător*. Însă în vremea când răšcl'ıtor ajunsese răškıtor, prin substituire de prefix, a rezultat forma *dıškıtŏǫ*, care există alături de *lıšcător* (p 107)

www.dacoromanica.ro

EPENTEZA

Vocalică · *s-ơ tăɋagă* (s'o tragă) cf. 2,7 XVII, — *taratsru* (trastu) : traistă 104,—*cărutsẹa* (cruţea) 1/XIX,—*dărac* şi *darac* pretutindeni, cf bucata XIX; — *lucără* şi *lucuɋo* 4/XVIII;—*aγăɋe* (aγre) „ogoare" 14/XVIII,—*căsen* (csen) „strein" 16/XVIII etc ;—*sufăr̆u* (sufră) „masă" 18 XVIII, *umbără* (umbră) 17/XVII

Consonantică *imbɋă* (imră) „liniştită" 8/XX cf 14, 18/XX, — *dıstımbeľă* (dıstimeľă) „ştergar"; — *Zumbleac* şi *Zămbleac*, nume de loc alb *Zamlak*

3 FLEXIUNEA

1 ARTICOLUL

Lipsa articolului masculin *-l* apare în rostire aproape ca un fenomen general.

unu (unlu) unul (Pleasa),—*focu* (foclu) *aɸɋındem focu cu puɋnăɋi*. aprindem focul cu lemn de copacıı (Bıglıştı),— *măndzu* (măndzul) *kıɋu măndzu* s'a pierdut mânzul (ıb); — *lemnu* (lemnul). *lo lemnu šı-ľ dẹdı* a luat lemnul şi ı-a dat (ib);—*gădu* (gărnul). *gădu lu ntsẹ̆ă* grâul îl cern (Cipleaca, Muz), — *kıɋou* (kıroulu). *šıdem š-tu γızmăčunı, cum s-hıbă kıɋou* · stăm şi în Septemvrie, cum să fie vremea (Biglıştı), — *meɋu* (merlu) : mărul (Levanı, Muz); — *zboɋu* (zborlu) *l-ıšı zboɋu* ı-a ieşit vestea (ıb.) etc.

În fraza. *ẹste hičoɋ anost* (ẹaste fičorlu anostru) este băiatul nostru, *-u* pentru *-ul* nu se aude de loc (Bıglıştı)

2 PRONUMELE

Observăm mai întâı pron. pers de pers I *uγ* „îl"; *γu* „îl" cf. p 195, *u* „îl" : *u pıtɋẹc* : îl trimet 5 XXI, după aceea formele de la pronumele posesiv care se întâlnesc şi în restul dialectului aromân

Persoana I sing (masc) : *ameť* (ameŭ) · *frẹatılı ameť* fratele mieu (Biglışti), —*aṁeť* (ameŭ) · *bărba-ṁu aṁet* · băr-

www.dacoromanica.ro

batul mieu (Fracula, Muz), —*aṅeo* (aṅeŭ) · *ɋutsɪtlu aṅeo* scumpul mieu (Bigliști) ;—*aṅeľ* (aṅeĭ, amieĭ) · *ʃɋatslɪ aṅeľ* fraţii miei (Biglıştı).

Persoana I sing. (fem.) : *mɛ̣ao* (mea) : *ʃɛ̣ta mɛ̣ao* : fata mea (Biglişti) ,—*dada mɛ̣aụă* . mama mea (Levani, Muz)

Persoana II sıng. (masc.) · *atăť* (atăŭ) : *omu atăť* · omul tău (Cutalı, Muz) ; *stepsu atăť* : vına ta (ıb.) ; — *atăľ* (atăĭ) . *luɣarʒazmasɣı atăľ* . socotelile tale (Poıanı) , *păɋdzɣı atăľ* banii tăi (ıb.)

Persoana II sıng (fem) · *atao* (ata) : *cufına tao* . coşul tău (Radostına) ; *fumɛ̣ľa tao* familia ta (ib.).

Alături de aceste forme, am maı dat şi de *tsɛ̣ao, tsɛ̣ụă* (atsɛa) . *ʃɛ̣ta tsɛ̣ao* : fata aceea (Cortesı) , *ʃɛ̣ta tsɛ̣ụă* id

Persoana I (masc) : *anost* (anostru) : *măne va z-ɣınă dzınıťu anost* · mâine va venì ginerele nostru (Bıglıştı) , *paplu anost* moşul nostru (Levanı, Muz) , *este ʃıčoɋ anost* e băiatul nostru (ib) ,— *anošt* (anoştri) · *tu muntsăľ anošt* . în munţii noştri (Bıglişti) ; *ʃıčoɋɣı anošt* copıii noştrı (Levani, Muz.)

Persoana I (fem) · *anɋastă* (anɋastră) ; *hɋaɋa nɋastă* satul nostru (Biglıştı) , — *anɋste* (anɋastre) *ɛste tu păɋtsăle anɋste* (Grabiani, Muz)

Persoana II (masc) · *avost* (avostru) · *zboɋu avost* cuvântul vostru (ıb) , — *avošt* (avoştri) · *bıɋbetslɪ avošt* · berbecıı voştrı (Levani, Muz.)

Persoana II (fem) · *avɋstă, avɋastă* (avɋastră) . *ɣu ɛastɪ hɋaɋa vɋastă?* · unde este comuna noastră? (ıb) , *ɣaste avɋstă* : este a voastră (Carbunara, Muz) , — *avɋste, avɋaste* (avɋastre) · *muťăɾă avɋaste* · catârıı voştri (Grabıani).

Pronumele posesıv de persoana III enclıtıc, care se obicinueşte foarte des în graıul Aromânılor din Pind (sora-ľ, fɛ̣ata-ľ etc), nu se aude aproape mai deloc

3 NUMERALUL

Este acelaşı ca peste tot în dialectul aromân. Numaı *tsınts* (tinţi) . cınci (Duşari) se deosebeşte prin lipsa lui

www.dacoromanica.ro

-i final. Această formă se întâlnește și la MeglenițI. În graiul fărșerot fenomenul acesta se explică prin lipsa de pronunțare a lui *-ı*, care se observă și la alte cuvinte (cf p. 188).

4 VERBUL

La verb avem de observat mai întâi conjugarea verbului auxiliar „a fi" la ind. prez. .

1 *esc cuęmat* „sânt obosit" 16/XVIII și *escu*, (o singură dată) *-s . ţo -s singură* (Levani, Muz) 2 *ţeşti*, 3 *yastı*, *ţastı*, *ęstı*, *-ı*, 4 *hım*, 5 *hıts*, 6 *sănt* (sant și sânt) 11/XVIII Acì observ că nu există formele *hıŭ*, *hıĭ*, care se întâlnesc numaı în graiul Aromânilor dın sud.

La imperf. avem : *eram* și *ıram* ; încolo regulat ca în dialectul arom De la *am* avem pers. 6 *aę* (ar) 1/XXI cf 190

La formele verbale de la cele patru conjugărı se observă mai cu deosebire trecerea mai frecventă a verbelor de conj III la conj II. Această trecere se arată și în restul dialectului aromân (avem *ţătsem*, *ţătsęari* pentru *ţatsem ţatsıre* etc), însă se pare că ea nu este atât de deasă ca în graiul Fărșeroților La aceștia forme ca *tıętsem* (trıtsem) pentru *trętsım* „trecem" sau *tăędzem* (trădzem) pentru *tradzım* „tragem" sânt cele curente

Sânt cazuri când chiar verbe de conjugarea IV au trecut la a II *ţudzęarı* pentru *ţudzıre* 12/XXI, *vinęari* pentru *vınıre* 13/XXI sânt forme foarte obicinuite

Verbul *dıpun* „mă cobor" a trecut la unele forme verbale de la conj III la conj I Astfel la ınd prez la pers. 1. 2. 3. 6 se conjugă regulat *dıpun*, *dıpuń*, *dıpune*, *dıpun*, însă la 4. 5. *dıpunăm*, *depunats* pentru *dıpunim dıpunıts*.

Tot așà la imperfect. *dıpunam*, *dıpunaĭ*, *depuna*, *dipunam*, *depunats*, *dıpuna* (cf. 5/XXII) pentru *dıpunęam*, *dipunęaĭ* etc. La fel se conjugă la perf compus *am dıpunată* (cf. 6/XXII) pentru forma regulată *am dipusă*. Numai la aorist uzul șovăie între *dıpuș*, forma regulată și singura întrebuințată în restul dialectului aromân, și *dıpunaĭ dıpunaș*, *dipună*, etc auzită de mine foarte des în vorbirea

www.dacoromanica.ro

zilnică De la *dormu* avem inf *dụrṇaṛe* 2/XX; tot așà de la *arsar* „sar" avem aor *arsărù* 11/XIX. De la *dau* avem imperat pers 2 *de* pentru *dă* în *de-ṅ, văšıle marə, de-ṅ calẹa*, dă-mi 20/XIX.

Verbul *nẹadzıre* și *nıdzẹare* „mergere" se conjugă în felul următor. ind prez.: neg, nedz, nẹadze, nẹadzım, nẹdzim și nıdzem (nẹdzem 15/V), nẹadzits și nidzets, neg, alături de forma tot așà de uzuală *ṅeg, ṅedz ṅẹadzi*, etc

La imperfect avem· *nedzẹam, nıdzẹam, nădzẹam* (cf 2/XVII) și *ṅedzẹam, ṅıdzẹam*, etc La aorist *nešŭ* (ṅešŭ), *nıseš* (ṅiseš), *nẹase* (ṅase), *nẹasım* (ṅasım) *ṅaṛsım, nẹasıt* (ṅasıt) și *ṅaṛsıt, nẹasirə* (ṅasıră) și *ṅaṛsıṛə*

Modificările ce se arată la celelalte verbe provin din cauza schimbărilor fonetice Verbul *es* (ies) la pers 6 de la aorist face *išăra, išaṛə* și *išeṛə* pentru forma regulată *išırə*, cum se aude în restul dialectului De asemenea de la *yın* „vin" imperfectul face regulat *vınẹa*, însă foarte des și *yıṅam, yıṅaı, yıṅa* (cf 3/XVII, 20/XVII) sub influența pers 1 de la aorist, care face *vınıı* și *vıṅŭ* În unele locuri se aude și *veṅam, veṅaı, veṅa*

Despre schimbările ce arată verbele *lau*, la formele cu accentul pe terminațiune din cauza trecerii lui *l* în *γ*, vezi la consonantism

La adverb observăm *iu* (16/XIX) pentru *ịu*, —*arıḥına* (22/XIX) „adevărat" pentru alıḥıra din alıḥıua (alıḥịea și suf -ura cf. p. 137)

*

La formarea cuvintelor atrag luarea aminte asupra numelui de oraș *Sămsaranda* p 101 pentru Santi-Quaranta, în care *Santı-* este înlocuit prin *Săm-* (ca în *Sămḥetru*), iar Quaranta disimilat sau înlocuit de ngr σαράντα

TH CAPIDAN

Notă Dintre reproduceri nr 4 este luat din Leonard Schulze Jena și nr 42 din Ekrem-Bei Vlora

www.dacoromanica.ro

INDICE

I. Cuvinte

a) *aromâneşti*

aco 176, 196, aftar 200, agărẹuă 155, agust 192, aγag 153, aʃant 194, aγăpe 201, a,co 176, 196, aγune 195, ahurı 28, aịcă 109; aıst 178, aletρă 105, amalămă 121, 122, amalomă 122, amalumă 121, 122, ară 137, arco 196, arıh'ına 204, arıŭ 192, apap 101, apco 176, 196, apıe 154, apumına 154, 190, aşẹauo 176, ata 28, atăi 126, atei 126, atsă 173, aụatap 196,

baịur 24, baltsu 86, bandılă 154, băr 22, bap 22, bărdıla dı ṇġos 105, bărdıla dı ṇsus 105, barδuše 154, bapză 101, bayop 24, bayur 24, bektaşì 48, bep 22, beşicǎ 135, bılınġucă dı mănă, bınec 105, bızılică 103, brecuše 23, brecuše 142, brıcuše 23, bpumapu 191, bučıcọse 157, bucuvală 107, budzâlı 102, bufaru 28, bugat 178, buĭgur 108, burets 108, bute 103,

căbure 105, căčulă cu florı 24, căčuĭă 20, căčuụă 20, cădupă 196, caer 107, cafcă 163, caʃtsavetă 23, caĭ ġọoc 105, caĭamı 173, căĭắń 173, călăruš 106, cale 154, calıc 199, čalıstru 105, caltsavetă 23, căluz 102, câmbăcuk'ı 107, cămbor 189, cămẹaşı 21, 154, cămęše, cămeşı, cameşı 21, cânepă 135, cănınă 191, cănţecu 135, cap dı sul 106, čapăp 23, čapăpe 23, căpestru 103, căpestur 200, capıtılı dı pultări 103, căpote 22, cară fıptă 107, cară cu urızu 107, cârâdzel'u 103, carasă 101, cărăvănar 97, capc 199, căruń 107, căpună 161, cărvănar 97, casa tsı tsăne plazu 105, cašu tıngăsıt 108, cătun 89, cătsut 105, čenıc 196, čereaı 103, chırıġıbaş 98, cıceroană 86, čičerọane 23, čičọară dı čıcrık'ı 106, čıcrıcă 106, čıcrık'e 106, čıdıc, 23, čılımẹan 167, čıpape 23, čıpăp 183, cọači 21, cọadă 103, cọadă dı căpestru 103, cọarda 106, cọasta 103, 37, cọndọander 22, čoροńidă 189, cučăscu 197, cudıtsă 103, cuγastρă 108, culanẹa dı la k'eptu 104, culčăscu 200, cuĭček'ĭ 104, culẹašu 107, culẹašu alb 107, culeŭ 107, čumagă 104, cumašu 28, cundọandır 22, cundušu 22, čunılı 106, čupare 86, 23, čupocu 103, čuprak'ı 24, cuĭauă 103, cupıcu 192, curıl'ĭ 103, curtsorĭ 103, čută 101, cutsăγĭ 104, cutsăk'ı 104,

dămăl'ug 105, darmă 125, de-arıh'ına 196, de-apumına 200, de-napoĭ 135; denente 126, departe 135, derept 135, desńerdătoru 135, dınănte 126, dınınte 126, dịoapă 191, dıpăppoya ɟ63, dišk'ıtor 107, dišk'ıtôρ 200, 173, dıstımbel'ă 201, dıstımbelẹa 153, dı7gă 24, docăp 177, dom 198, domne 127, drămă 125, dremă 125, dulumă 22; dulumič 22, dumanı 101, dumič 22, duụmič 22, dzamă 107, dzânucl'u 103, dzedzet 135, dzınerẹ 135,

esc 191, 203, 188

faịcă 102, fạmbupa 196, fănătescu 200, făntănă 121; 122; fărcă 190, fărmac 22, fărṇigă 190, făpnigă 199, făru 103, festı 20, fleru 103, formac 122, frămptă 126, frămtă 126; frâmtẹa 102; frâmtu

www.dacoromanica.ro

126, fpapsun 188, fremptă 126, fremtia 126, fremtu 126, ful'or 107, ful'ŏp 173, funtănă 121, 178, furcăcĭ di čicrik'ĭ 106, fuṕnigă 190, 199, furtĭ 104, fus 107,

gădăvuše 105, gală 102, ğamandan 21, ğap 200, găstăńe 200, ğeamandan 21, ğelă rămăneascâ 107, ğimandan 21, gl'ĭndupă 189, gl'om 181; ğope 181, gortsă 125, gorţe 125; gravanò 22, gpeuš 191, ğumandane 21, gunelă 24; gurmadzu 103, gupa 174,

ɣală 194, ɣănă 194, ɣapă 197; ɣco 176, ɣoc 195; ɣuftă 197, ɣumbadă 194, ɣumĭ 194, ɣumtă 194, ɣuna 195, ɣungă 194 ɣuom 194,

hăpăhopapă 154, hasiđiapu 170, h'irele 173, hopă 155,

ianură 28, iată 186, 156, ietă 186, il'ilĭ 103, imbpă 201, intenje 126, íu 204,

k'aptsiń 173, k'atrăom 88, k'eptu 103, k'epšag 191, k'índpă 191, k'irigè 97,

lănă 125, lăndură 125, lăndzetlu 125, lăptare 108, l'apa 153, leamĭ 154, lem 199, lemn de-a-mplatea 106, lemne dĭ čičopĭ 106, lenă 125 lendură 125; lendzetlu 125, lišcător **200**, 107, l'ĭtsă 174, l'ĭtsilĭ 106; l'opur 181, lucanĭts umpluts 107, lulustpufĭ 166,

măianą 142, malumă 178, mănă d icicrik'ĭ106, mănaz 166; mandra 28, mańĭ dĭ bărdilă 105, manită 22, mănile dĭ damal'ug 105, mară 101, mapă 101, 153, mărĭtsăscu 143, maptu 191, mată 125, mate 125, măyie 154, mayu 197, merğe 102, mepğu 101, mepu dĭ fatsă 191, meš 105, mizavirĭki, 161 mizilištĭ 155, molt 189, monok'iurĭ 24, mopă 155, mos 7, mpultesc 200; mug 196, mugu 196, munts aroš 80, murg 91, mută 196, mută 101, mutuvită 173

năearcă 182, nană 108, nănte 126, năpă 102, harcă 182, năvădim 173, nčoamĭr 181, nčomĭr 181, nčornik'edzŭ 181, ndaŭ 198, ndpelu 191, nearcă 182, nele 24, nente 126, ngăm 133, nih'amă 155, nih'eamă 183, nınte 126, nıpărticuše 154, nuercă 182,

oarbărĭ **176**, ocl'ĭ 102, ocl'ĭ dĭ disagă 164, opdzăm 173,

pădupitsă 192, pal' 107, păl' 173, păldămă 104, palmă dĭ ungl'ă 103, păltare 121, pândicu 103, pânticu 103, păputsă 23, păputsă kipigešt 23, papamandă 143, papamândă 105, păpmăsesc 161, pappodz 23, păstrămă 107, penură 199, pendură 199, pepeńĭ 135, perčea 102, 103, pericul 135, petică albă 23, peturĭ 108, peturicl'e 135, pičop 173, píčur 107, pir 200, pirgos 200, pită dĭ veardză 108, pitirgane 108, pistărĭ 104, pisurĭdză 108, plazu 105, plentsă 28, pqalilĭ dĭ sumap 104, pravdă 125, prevdzîle 125, ppift 181, ppifte 155, ppip 191; prisimĭ 107, pruscutită 108, psaytu 143, pubipe 196, puđğeao 24, puđuritsilĭ 106, pul' 101, pultare 103, 121; pul'u 103, purgeao 24, puţănă 125, puţenă 125, putsîn 133, puzupits 174,

rădzătină 191, 200, răman 176, răman 176, rătęale 106, rătęaua dĭ čicrik'ĭ 106, războĭ 174, rivole 105, roman 176, rufea 191, ruman 176, rusa 154, păcătoape 163, păză 153, pipă 153, pizâ 101,

sabă 196, šăgune 22, šâgune 22, šagunĭ 22, šălvărĭ 23, šăpvăru 23, şăm 51, sămar 103, sărăcušte 24, săpăcuštĭ 24; sâpacuštĭ 24, săpăye 158, sapca 22, sarica 22, sermaĭ 104, sărme 125, sazmă 104, scănđurĭ 104, scândupa dĭ dămăl'ug s pl'oru 105, scărĭ dĭ funĭ 104, scay 197, seamĭn 200, seatsere 135, şeaua 103, selnică 21, seudzile 125, serme 125, sfiriye 104, šigune 22, sigurimea mănilor 105, silefi 105, šilvărĭ 23, şin 51, siryanĭ 154, sivapĭ 200, sk'epĭ 24, sk'inıratu 103, somu 154, soră 127, sop (mĭ) 199, spata 105, spată 174, stamă 199, stane 40, stanea 28, šteγĭ hiartĭ 108, strigl'atu 108, strozma 104; stpăgl'atu 166, stpĭ 255, sufăru 201 sulĭ 173, sulu dĭ dinapoĭ 105; sulu dĭ dinınte 105, sumcoadă 104, sumedpu 191, sumk'etru 154, suvaltsă 105; suvanıtsă 174

www.dacoromanica.ro

tăgărğıc 104, tăɣăgan 22, talagan 22, tălăgan 22, tană 101, tă pǫapă 154, tarapašu 108, tărastru 104 201, târhână 108, târhânǫanı 108, tărţă 125, tatı 154, terţe 125, tîmbarẹa 23, tızgă 24, 28, trıadza 167; tort 107, totna 133, tsap 101, tsarcu 28, tsăruhe 23, tserb 101, tsıcǫape 200, tsıgărıdz 107, tsınts 202, tsulak'ı 103, tucă 101, turaştıa 28,
-ura **137**, ublăncu 103, umbără 201, ungl'ă 103, urẹacl'ilı dı sumaρ 104, urecl'ı dı sul 106, urecl'ıle 103, upęcye 197,
vălment 105, 142, vaĭment 173, vărtemıtsă 107, văρtēnıtsă 173, vaše 102, vašıl'elu 103, văsılonă 158, văsıyă 158, vęastă 200, verĭ, vẹstă 200, vrapă 142,
yınaρ 191; yıncâla 104, yıngâlă 104, yopur 181,
zănozu dı dınıpoĭ 105, zănozu dı dınınte 105, zărculă 22, zmelğĭ 107, zverca 103, zverca dı sumaρ 104

b) *albaneze*

bardh 90, brekaše 142,
frashen 118, frasher 118,
ɣambarıs 143 ɣemp 143,,
keshtere 50
llter 50,
mahkuam 143, maje 142, maŧekonj 143, malje 142, maltzohem 143, meshe 50, murgu 91, murk 91,
premte 51, prıft 50, 181,
sheńt 50, skjap 88,
temp 143

c) *greceşti*

γύφτος 85 λαμπάρω 143,

II Nume de localităţi

a) *aromâneşti*

Aghıughıana 8, Arɣırocast 100, 101, Avlona 100,
Barza 90, 91, Berat 80, Bestrova 83, 86, Bıghıştı **13**, 14, 41, Bıtcuchı 15, 40, Bıtolıa **5**, Bıtulı 99, 173, Boboştıţa 15, 24, **35**, 41,
Cavaıa 45, 51, **58**, 59, Călıva-Paša 92, Călıvarı 91, Camıa 46, Camıja 95, Cărădac 98, 99, Cărarea-l Lampı 92, Carbunara, 78, 95, Castru 83; Cătsurı 100, Catuna 89, Cătunet 89, Cavaɣa 98, Cavala 99, Cermenıca 51; Chelbăsıra 73, Chelbsira 83, 86, Chıafsăz 40; Cıameria 19, Cıorlu atsel Lungu 15, Cıpleaca 73, 95, Clısura 29, Colonıa 19, 45, 68, Corča 99, Corfu 19, Coriţa 10, **14**, 15, 16, 68, Costi al Manduca, Cruşova 9, Cumanuva 99, 172, Curčao **14**, 100, Curtesı 19, 25, Custreţ 19, Cutalı 77, 83, 87;
Danglı 68, Darsı 75, Delvın 101, Devol 79, Dışmiţa 13, 14, 17, 24, 26, 26, 68,, Dıvjacu 95, Dragor 5, Drenova 15, 36, 41, Dumră 75, Durăs 173, Duřăs 73, 98; Durazzo 43, **73**, Duřus 73, 98; Duşarı 40, Duşnıc 85, Dyrrachium 46, Dzegă (râulu al-) 32,
Edrineıl'i 99, Elbasan 43, **48**, 51,

www.dacoromanica.ro

Fearıca 79, **92**, Fearıca 100; Fersalı 156, Flărına 99, Florına **9**, 10, 99, Fracula 73, 83, Fraşarı 25, 118,

Găl'ına 89, Ghınucastra 100, Glava 96, Gopeş 6, Goră 15, Goriţa 82, Grabıanı 73, Grabova 121, Grabovıţa 40, Gramos 15, 26, 121, Gramoşı 51, Gramoste 20, 121, Grascu 99; Grebenı 101, Gurıza 78, Guva lui Mına 92,

Ianına 101, Ianıtza 99,

Jarcanı 19, 25, Jareza 88, Jıtomı 96,

K'arı **90**; K'atra-lată 92, K'atra Tsap 88, 95, K'atrom 88, Konıja 51, Kruecuchı 95,

Lacatun 89, Lânga 121, Larısa 101, Lascovıkı 68; Lăson 101, Lasona 172, Lăsun 101; Lemnuşa 92, Leşa 99, Leşnıă 15, Levanı 83, Lıbofşa 77, 95, Lıngupă 155, Lıscovick' 100, Lıvădz 42, Luşnıa **76**,

Magarova 5, **6**, Malacastra 86, Malıc 43, Mbolı 99, Mborıa 15, 36, 41, Mecatı 83, Mecı 95, Meglen 42, Metropola 34, Metsova 101, Mıfolı 86, Mılot 99; Mızuchea 78, Mızuchea 200, Mizuchıar 200, Mocra 46, Molovişte 6, **7**, Moıava 15, 26, 83, 85, Moscopole 17, 24, **30**, 121, Mujgagă 7, Muntele Sec 15, 95, Murgana 91, 96, Murgaş 91, Muzachıa 19, 45, **75**, Muzeké 75,

Ndumor 79, 96, 172, Nemerčıca 96, Nıcea 17, Nıjopole 9; Nsear 99,

Ohrıda 46, Ohrıda (lacul) 43, Oparı 15, 31; Osum 85

Padea şoarıclui 92, Panaghıa 40, Panarıtı 15, Părleap 99, 172, Părmetı 100, Pekını 43, 51, 98, 173, Perıstera 5, 46, Peştanı 83, Peştăpî 15, Petrova 78, 95, Pıkınă 98, Pıkındă 98, Pınd 20, 40, Pısuderı **11**, Pleasa 13, 14, 17, 24, Pleasa 99, Pogradeţ **44**, 99, Poıaıu **94**; Protopapa 40, Preaspa 99, Premetı 40, 68, Prespa 46, Preveza 101, Profetul Ilıe, Puka 51

Radostına 78, 94, Remanıţa 83, Remenı 40,

Şămıtra 45, Sămsaranda 101, **204**, Sâmtu 8, San-Stefano 64; Sărună 99, Scârpa-lată 92, Schepurı 83, 87, Scrapar 83, 86, Scraparı 68, Şcodră 99, Scrofotına 83, 86, Şcumbı **46**, Sec 15, 34, Şıac 73, Şıpsca 17, 35, 121, Şıyac 99, Sk'ăpurı 100, Škozâ 93, Şoput 96; Spıraka 96, Stropanı 13, Strunga 46, Sucha 4,

Tărbuf 76, Târcol 101, Tărcol 172, Târnova 5, 6, Tesalıa 20, Tıpılına 100, Tırana **60**, Tomor 79, Tomorıţa Mare 80 Tomorıţa Mică 80, Trebišına 96, Tsıtate 83,

Uıanıc 19, 84, 87,

Valeamarı 88, Valearatsı 88, Valea Caldă 88, Valona 94, Vărtopı 83, Vârtopı 77, Velıs 99, Verıa 40, Verıa 99, Vılar 80, Vıla **59**; Vılardı 80, 81, 99, Vlahanı 92, Vlahına 92, Vlahova 92, Vlaho-Gorangı 92, Vlaho-Psılotera 92,

Zavarı 78, 93, Zumbleac 14

b) *albaneze*

Bardhanı 91, Bardhasneshı 91, Bardhoči 91; Batai 58, Bılıshtı 13, Bıthkuq 40,

Calıvacı 92, Calıvet e Stropanı 92, Cucı 79, 69,

Džura 47, 46,

Fălărină (Felerine) 9, Fierı 79, **92**, Frasherı 118, Frashērı Kelepır 118;

Geamıa e madhe 16, 60; Ghéortcha 14, Ghını 51; Gjorge 15, Gurı Tsap 88,

www.dacoromanica.ro

Katonet 89, Katund 89, Katundasi 89, Katundi 89, Katundi i ri 89, Katundi i vieter 89, Katundishti 89, Kelcure 100, Kerkovici 113, Kodra e Similit 51; Korça 14,
Lakatundi 89, Liga e Prizrenit 64, 68, Limi 45, Lumi Beratit 79, 83,
Mal i thate 15, 46, Malet Dumres e Darsise 75, Malet e Gores 15, Malet e Oparit 15, Manastiri i Catunes 89; Mënilishti 45, Muzeke e Madhe 78, Muzeke e Vogel 78
Nikinçe 113
Peshshtepi (din pese sthepi) 15, Pekini 57, Pikindă 199, Piscupati 45, Porades 44,
Qafezezi 40, Qatrom 88,
Şămări 52, Şămbetra 52, Şămili 51, Şămitra 51, Şămriia 52, Şănandrița 53, Şăncolassi 52, Şăndremița 53, Şăngherghi 52, Şănghimi 51, 52, Şănghimi e madh 52, Şănghimi e vogăl 52, Şănmriia 51, Şănpietăr 52, Şănpremte 51, Şănvasili 53, Shemerija 52, Shemilli 51, Shemitra 45, 51, Shendremica 53, Shen e Premte 15, 16, Shenendrica 53, Shengjini 51, Shenkolassi 52, Shenmeri 52, Shenmrija 51, Shenpieter 52, Shenvasili 53 Shimriza 52, Shinapremte 51, Shinapremtia 53, Şincolassi 53, Shinelmas 51, Shingiergi 52, Şinimlachi 53, Şinioni 51, Shînjoni 51, Shinkolla 51, 52, Shinpieter 52,
Učishti 155, Udănishti 45, Ulkin 68, Uri Hasanbeut 85,
Vallamari 88, Vila 58, Vlore 100

c) *greceşti*

Βελιγράδι 80

d) slave

Belgrad 80,
Drenkovo 36,
Ermensko 11,
Gradtsko 99,
Hlerin 9,
Kumanovo 99, Kuprulí 99,
Nerečka 11,
Scopie 99,
Veles 99, Vrańe 99.

III Nume proprii

Abdul-bei Fraşari 64, 67, Adami Hagi 30, Ahmed Muhtar Zogolli 72, Albanezi creştini 48, Albanezi musulmani 48, Ali-Paşa 64, Antonio Baldacci 82, Armâñi 116,
Baiazit II 15, Bektaşi 49,
Calcheu 30, Căstrănioți 19, Ciămeriani 19, Constantin Araia 26, Constantin Zega 25, Culoniați 19, Curtișani 19, Cuşu Giogia 78 Cutina ali Măruşe 84,
Danil Mihali 30, Dhori Koti 141,
Fărşerot 118,
Gagă 7, George Ciamba (Dr) 6, Gogia Mirahori 15
Hagi Ceagani 30, Hahn 2, 60, 61, 73, Haralambie Balamace 17; Hodo Paşa 64, 67,

www.dacoromanica.ro

Ilie Qafezezi 19, Iljo 15, Iljo-bei 15, Ioan Vreta 67, 69, Ioasaf 30, 35, Iorga 50, Iorgu Steriu 19, Ismail Kemal-bei 71,
Jărcănioţi 19,
Kahram Paşa Vrioni 93, Kurt Achmed Paşa 93,
Lambi Spânu 27, Leake 1, Lumo Skendo 68,
Manduca 30, Mbret Wilhelm 1 pare 72, Mevlevi 49, Midat Fraşari 66, 68, Mizuchiari 19, Mohamed II 15, 48, Muzichiari 19,
Naim-bei Fraşari 69, Nazi O Mamaki 141,
Omer-Paşa 93, Omer Paşa Vrioni 93
Pandeli Sotir 67, Petro Poga 66, Plesoţi 19, Prenk Bib-Doda 64, 67, Prenushi 140,
Rămăni 116, Romăni 116, Rumăni 116,
Sami-bei Fraşari 66, 67, Şănazu 97, Spiro Risto Dine, 141, Steriu Papa 93,
Teki Selenica 114, Ţinţari 114,
Uianiţ 19,
Vas-Paşa 66, Vlahi 114,
Weigand 81, Wilhelm de Wied 72,
Zogu I al Albaniei 72

www.dacoromanica.ro

MORFONEMUL ŞI ECONOMIA LIMBEI

Am atras în alt loc (*Phonetisch und Phonologisch*, în „Volkstum und Kultur der Romanen" 1929—III, 16—24) atenţia romanıştilor asupra lucrării *Mélanges linguistiques dédiés au premier Congrès des Philologues slaves*, apărută în Praga în 1929, cu care începe seria publicaţiilor Cercului linguistic din capitala Cehoslovaciei M'am ocupat în acest articol de o chestiune atinsă şi în *Dacoromania* (V 777 ş u), adecă de „sistemul fonetic" şi „sistemul fonologic" al unei limbi, căutând să dau unele precizări, adesea deosebite de ale linguiştilor ruşi

Citatele *Mélanges*, precum şi al doilea volum de „Travaux du cercle linguistique de Prague", apărut tot în 1929, subt titlul *Remarques sur l'évolution phonologique du Russe comparée à celle des autres langues slaves* de R o m a n J a k o b s o n, ating atâtea probleme interesante şi sânt atât de bogate în sugestii, încât voiu avea a mă ocupa cu ele şi în articolul „Pe marginea cărţilor"

Un studiu succint al lui N S T r o u b e t z k o y, întitulat, „Sur la Morphonologie" (*Mélanges* 85—88), atinge o chestiune care comportă o discuţie mai amplă Autorul ar vrea ca în Gramatică să se introducă, între Fonologie şi Morfologie, un capitol nou, de *Morfo-fonologie*, sau, scurtat, *Morfonologie*, care să studieze utilizarea morfologică a divergenţelor fonetice dintr'o limbă oarecare

Morfonemul[1]) e definit (*ibid* 11) ca „imaginea complexă a două sau mai multe foneme susceptibile să se înlocuiască

[1]) Cuvântul „morfonem" nu e tocmai frumos, iar scurtarea lui din „morfofonem" mai mult comodă decât elegantă Totuşi acceptarea acestui neologism, care îmbogăţeşte în mod real terminologia noastră, se impune ca o completare a seriei „fonem", „morfem", „semantem", etc. Cei ce facem

www.dacoromanica.ro

unul pe altul, în cadrul aceluiaşi morfem, în consonanţă cu condiţiile morfologice ale unei limbi" Cu alte cuvinte în rusescul *ruka* şi *ručnoj*, sau în românescul *drac* şi *drăcie*, avem a face cu un „morfonem", căci cele două forme ale tulpinilor RU$\frac{k}{č}$ sau DRA $\frac{k}{č}$, în interiorul aceloraşi cuvinte, sânt susceptibile a se înlocui una pe alta, spre a servi unor scopuri morfologice Această schimbare se face totdeauna în condiţii identice, adecă, în româneşte, formele cu *č* apar totdeauna înainte de *e* sau *i*, iar cele cu *k* înainte de celelalte vocale, de consonante sau de zero Numărul astorfel de morfoneme este limitat şi determinabil în mod riguros în orice limbă (*ibid* 86) Pentruca să putem vorbi de un morfonem e nevoie ca legătura constantă dintre fonem şi morfem să existe în conştiinţa unei limbi. Astfel orice Rus simte că *ruka* şi *ručnoj* sânt forme diferite ale aceluiaşi cuvânt Dimpotrivă, legătura etimologică între slavul *kosa* şi *česati* pierzându-se de mult din simţul limbei, în această păreche de cuvinte nu mai avem a face cu un morfonem, ci cu două morfeme deosebite (*ibid* 86) Sistemul morfonologic nu trebue neglijat nici în studiile statice — descriptive (sincronice), nici în cele de gramatică istorică (diacronice) relative la oricare limbă sau dialect (*ibid* 87)

---

deosebire între „fonetică" (=germ Phonetik) şi „fonologie" (=germ. Lautlehre), simţim chiar nevoia unui termen nou pentru a exprima scurt ideea de „fenomen fonologic" „Fonemul" e, după definiţia lui Saussure, „la première unité qu'on obtient en découpant la chaîne parlee" (*Cours de linguistique générale* p 65, alte definiţii, mai complete, la Jakobson, *Remarques*, p 5 şi 102, cf şi V Mathésius, *Melanges* I 68) deci, înainte de toate, însuşi „sunetul" (fr „son", germ „Laut") considerat ca element al rostirei omeneşti Când însă sunetul ne interesează ca rezultat al evoluţiei fonologice, atunci ar trebui creat un cuvânt nou, bunăoară **fonologem**, sau, scurtat, **fonolem** Un *ă* e f o n e m când ne interesează rostirea lui în românește, bulgăreşte sau albanezeşte, el e m o r f e m în *iad-ă*, în vocativul *sor-ă* sau în conjunctivul *fac-ă*, când vorbim de *a* > *ă* din lat *casa* devenit rom *casă* (sau de „rotacism or de „palatalizarea labialelor") avem a face cu un f o n o (l o) g e m

www.dacoromanica.ro

În privinţa morfologiei, limba română se aseamănă mai mult cu limbile slave decât cu cele romanice, rolul morfonemului în declinare, conjugare şi în derivaţiune este covârşitor

Aşa se face că pe când gramaticul latin, stabilind paradigma de conjugare a unui verb ca *porto*, poate scrie.

port-o
— as
— at
— amus
— atis
— ant

— şi exemplul lui poate fi urmat şi de cel ce scrie gramatica limbei italiene şi a celor mai multe limbi romanice— gramaticul român nu poate face decât foarte rar uz de această schematizare, prin care se scot în relief desinenţele, căci el trebue să scrie

port
porţi
poartă
purtăm
puitaţi
poartă

sublinniind alterările tulpinei

Din această cauză Gramaticele române — cea istorică şi cea practică — s'au ocupat de mult de morfoneme, fără a le fi găsit un nume special şi fără să le fi dat toată atenţia pe care cu drept cuvânt o reclamă N. S Troubetzkoy. Fie-mi permis să arăt câteva trăsături caracteristice ale morfonologiei româneşti, alegându-mi exemplele mai ales din domeniul derivaţiunii

Problemele pe care morfonologia le pune lingvistului sânt uneori din cele mai delicate şi pentru înţelegerea lor e nevoie înainte de toate să ne dăm seama de ceea ce s'ar putea numi **economia limbei**

www.dacoromanica.ro

Este un adevăr banal astăzi, că limba reprezintă un capital de cea mai mare importanță în raporturile sociale ale omului cu semenii săi. Totuși s'a dat mai puțină atenție decât s'ar cuveni felului cum omul își agonisește, înmulțește, desăvârșește și chivernisește acest capital Precum mulțimea de cărți pe care le adună în cursul anilor devin o bibliotecă, în care abia atunci poți găsi tu și mai ales altul repede și sigur volumul de care ai trebuință, când cărțile de pe rafturi sânt rânduite după un sistem convențional (de ex după materii, după autori sau după format), tot astfel se întâmplă și cu limba noastră Cât trăim și cât sântem în plenitudinea facultăților noastre mintale, limba agonisită în copilărie o îmbogățim și o perfecționăm Prin contactul cu semenii noștri, prin școală și lectură, ne însușim necontenit cuvinte, forme și expresii necunoscute și învățăm să întrebuințăm în accepțiuni și combinații nouă materialul vechiu Această continuă înmagazinare de material nou ar deveni însă cu timpul inutilă și împovărătoare, dacă mintea noastră n'ar fi în stare să-l gospodărească, prin exercitarea mnemotehnicei, prin asociații de idei din cele mai rafinate, prin abstracțiuni și sinteze ingenioase, astfel, ca să poată fi utilizat ușor, repede și în orice moment când avem nevoie de el „Noul este incorporat în cadrele vechi, e recunoscut ca un gen nou al unei specii vechi Dar el rămâne un gen și nu e un individ A recunoaște sau a înțelege un fapt, însemnează a-l încorpora în ansamblul cunoștințelor noastre, a stabili coordonate la a căror încrucișare poate să fie regăsit Realul e infinit și în fiecare situație nu facem decât să reținem anumite elemente, înlăturând tot restul, ca pe o cantitate neglijabilă din punctul de vedere al intereselor noastre" (S. Karcevskij, *Mélanges*, 88).

În lumea în care trăim există pentru orice individ posibilitatea de a deveni miliardar, tot astfel există putința pentru oricare dintre noi de a deveni orator sau scriitor de frunte Dacă totuși bogații sânt cu mult mai rari decât săracii, cauza e că numai puțini au intuiția pentru

www.dacoromanica.ro

plasarea banului în momentul oportun şi acolo unde cererea e mai mare, dacă nu oricine ştie să se exprime uşor, curent, limpede şi frumos, cauza este că nu orice individ grăitor ştie să-şi gospodărească bine capitalul moştenit de la părinţi şi mărit prin achiziţii propri. Fiecare individ grăitor are un fel de gramatică a sa, în care materialul linguistic e orânduit în categorii, mai bine sau mai puţin bine, după cum aptitudinile sale de organizator sânt mai mult sau mai puţin desvoltate Necesităţi de ordin social ne fac pe toţi să căutăm necurmat să punem de acord această gramatică individuală cu gramaticele semenilor noştri, încât se naşte un fel de gramatică colectivă, a cărei palidă imagine o găsim în gramaticele scrise de filologi Acestea sânt un fel de „carte-mare", care numai rar redă exact şi totdeauna în mod necomplet contabilitatea limbei Sânt chiar autori de gramatici, care fac ca negustorii cu două feluri de cărţi, una pentru fisc şi alta pentru uzul şi orientarea proprie: în gramatica ce o scriu nu arată forme pe care le întrebuinţează curent în graiul de toate zilele

Simţul gramatical nu este o aptitudine care trebue învăţată în şcoli, ci este un dar cu care omul se naşte şi poate fi cel mult desvoltat şi înnobilat în şcoală. Acest simţ e unul din cei mai decizivi factori activi în economia limbei. Mijloacele întrebuinţate de linguist spre a pătrunde în tainele limbei sânt în esenţă aceleaşi ca mijloacele întrebuinţate de individul grăitor când îşi „învaţă" limba. La baza amânduor acţiuni e acelaşi proces mintal, în stadiu rudimentar şi adesea subconştient la individul grăitor, conştient şi disciplinat prin metodele de investigaţie ştiinţifică la linguistul de profesie Dacă linguistica a făcut progrese atât de mari, este pentrucă ea a fost scoasă din camera deducţiilor abstracte şi îndrumată pe terenul observaţiei imediate şi directe K Vossler a comparat odată limba vorbită cu o livadă înflorită şi gramatica scrisă cu un herbariu Precum botanistul va cerceta viaţa plantelor în natură şi va face uz de herbarii numai în ca-

www.dacoromanica.ro

zuri excepţionale şi mai mult în scop didactic, tot astfel lingvistul va aduna din gramaticele scrise c u n o ş t i n ţ e utile Dar ş t i i n ţ a sa o va câştiga numai dacă va încerca să surprindă, în sufletele celor ce vorbesc, însuşi procesul de îmbogăţire şi de perfecţionare a limbei Aş îndrăsni chiar să afirm că *numai acel lingvist urmează, în cercetările sale, calea cea bună, care nu-şi falsifică, prin autosugestii şi speculaţiuni artificiale, darul înnăscut pentru înţelegerea limbei, ci caută să proiecteze, pe ecranul conştientului, filmul ce rulează în subconştientul său de observator al graiului său*

Firește că dificultăţile întâmpinate de cel ce caută să pună de acord preocupările ştiinţifice cu instinctul său lingvistic sânt adesea foarte mari Ele se ivesc mai ales când căutăm să formulăm regula gramaticală, care e totdeauna rigidă, punând în opoziţie cazurile normale cu cele excepţionale, pe când gramatica nescrisă este de o elasticitate atât de minunată, încât poate îngloba, fără contradicţie, normalul cu excepţionalul

Astfel bunăoară, noi despărţim, cu ajutorul simţului nostru ritmic, aproape în mod automat, cuvântul în silabe; după câteva lecţii, silabisirea nu face de obiceiu nici o greutate elevului în cea dintâi clasă a şcolii Şi cât e de greu să-ţi dai seama, ca filolog, de graniţa silabelor şi de actul fonetic care produce silabe ! Cât e de greu să stabileşti până şi regulele ortografice pentru despărţirea cuvintelor la sfârşitul rândurilor ! Tot asemenea facultatea de a despărţi un cuvânt derivat în t u l p i n ă şi s u f i x se găseşte şi la analfabeţi, căci **simţul analitic** este înnăscut în om Dar analiza pe care subiectul vorbitor o face, fără nici o greutate, ori de câte ori îşi îmbogăţeşte graiul cu elemente morfologice nouă, devine pentru gramatic o problemă din cele mai grele, când caută să pătrundă în procesul psihologic ce se petrece în mintea sa de subiect vorbitor, şi mai ales când cearcă să formuleze acest proces cu ajutorul unor termeni tehnici Numirea pe care trebue s'o inventeze, naşte de obiceiu ea însăşi,

www.dacoromanica.ro

ideı greşite, ıar îngrădırea în definiţıı exclude nuanţele care alcătuesc supleţea limbeı

Într'adevăr, începând cu *dhâtu* „lege" dın gramatıcele sanscrite şi trecând la ῥιζώματα—*radıces* ale gramatıcılor greco-latini, vedem că în mod fatal numirea introdusă de fılolog se întemeıază pe o metaforă şı implică decı o idee preconcepută Ideea aceasta era în consonanţă cu concepţıa de organism vıu pe care o aveau unıı despre lımbă, şi care a condus la părerea şcoalei romantıce, că la începutul graıuluı omenesc nu exıstau propoziţıı sau cuvınte, cı „rădăcını" Azı nu maı sânt mulţı care să creadă acest lucru, dar mulţı lınguişti contınuă să fıe convınşı, cu Pott, că „rădăcına" în lınguıstıcă este ca „rădăcına" în matematici, o abstracţıe (creată numaı de învăţaţı, spre a le înlesnı operaţıunıle cu noţıunı ıreale), căreıa nu-ı corespunde nımıc în gramatıca nescrısă Dar **puterea de abstracţie** nu este o prerogatıvă a lınguıstuluı, ci ea se găseşte, în măsură maı mare decât am fı aplecaţı s'o credem, la orıce subıect vorbıtor, fıınd chıar unul dın prıncıpıile fundamentale ale economıeı lımbeı

Aceeaşı abstracţıune pe care o face cercetătorul ştiinţıfıc, se realızează în mod subconştient şı în sufletul ındıvidului grăıtor atuncı când, dıntr'un număr oarecare de forme morfologıce şı derıvatıve ale aceluıaşı cuvânt, extrage, prın analızǎ, complexul de sunete, care nu mai poate fı redus, fără să devınă neînţeleasă ideea fundamentală, această ıdee fundamentală, strâns legată de un complex de sunete, apare, uneorı nuanţată şı variată, în toată serıa formelor morfologıce şı derıvatıve Maı potrıvıt decât terminul de „rădăcınă" — dın care „creşte" cuvântul — este, dacă menţınem totuşı expresıa metaforică, cel de *tulpină* partea esenţıală şı vizıbılă, care „rămâne" după ce am despoıat copacul de crengile sale sau cuvântul de dezınenţe şı elemente derıvatıve

Wundt întrebuınţează o comparaţıe ınstructıvă când asemănă pe cel ce învaţă o lımbă cu un om care intră, dıntr'odată, dıntr'un loc întunecos, într'o cameră foarte

www.dacoromanica.ro

luminată Întâia impresie va fi a unui tot, din care, în primul moment, amănuntele nu ies la iveală Abia încetul cu încetul, după ce ochiul se deprinde la lumină, omul începe să vadă mobilele, distingând mai întâiu imaginea obiectelor cu forme cunoscute lui de mai nainte Tocmai în posibilitatea acestei analize stă, pe cât se pare, deosebirea esențială între limba omenească și a animalelor, dintre care unele au putința de a articula sunete variate, dar nu pot exprima, prin sunete sau mișcări ale corpului, idei analizate, ci numai impresii totale Gabelenz definește chiar limba ca „exprimarea prin sunete a ideilor analizate de minte".

Procesul de analiză, în fața cuvântului *furcoiu* este următorul Prin asociație de idei, acest cuvânt deșteaptă în mine două serii de cuvinte Pe de o parte îmi amintește pe *furcă*, *furculiță*, *înfurca*, din care **simțul etimologic** — care este alt factor de mare importanță în economia limbei— extrage tulpina FURK, pe de altă parte îmi aduce aminte de cuvintele *năsoiu*, *omoiu*, *căloiu*, din care abstrag, cu ajutorul **simțului gramatical**, elementul derivativ *-oiu*

Am putea defini „tulpina" ca un sunet sau un grup de sunete, constant în simțul unei limbi, care se repetă în toate cuvintele aparținând aceleiași familii semantice Iar sufixul un sunet sau un grup de sunete, constant în simțul unei limbi, care, legat de tulpina unui cuvânt, îi împrumută o nuanță nouă de sens, aceeași și în cazurile când legătura se face cu alte tulpini

Ceea ce, în definițiile de mai sus importă de astădată mai mult, este „legarea" sufixului de tulpină După acțiunea de extragerea, prin analiză, din familia întreagă, a tulpinei, și, din complexul derivatelor cu același element derivativ, a sufixului, urmează acțiunea de sinteză, combinarea celor două elemente, dobândite prin abstracție, într'un cuvânt derivat nou Acest lucru dă naștere la apropieri nouă de sunete, supuse unor anumite legi, care formează obiectul Morfonologiei

Dacă în cazul lui *furcoiu* lucrul se prezintă simplu, căci

www.dacoromanica.ro

atât tulpina FURK, cât şi sufixul *-oiu* se analizează uşor, în alte cazuri avem complicaţii adesea foarte mari Chiar şi la familia de cuvinte reprezentată prin cuvântul *furcă*, avem, în pluralul *furci* şi în diminutivul *furchiţă*, două variante nouă ale tulpinei FURČ şi FURK' Dar precum imaginile pe care le deşteaptă în noi *furca* de fân şi *furca* din care se toarce, oricât de deosebite ar fi astăzi cele două obiecte, nu ne împiedecă să le subsumăm în „acelaşi" cuvânt, tot astfel variantele FURK, FURK' şi FURČ rămân pentru noi „aceeaşi tulpină". De asemenea din *porc, porcar, porci, poarcă, Purcariu, purcel*, etc tulpina nu e numai complexul de sunete p-o-r-c, ci acest complex împreună cu toate modificările formale care se produc în momentul derivării, deci tulpina acestui cuvânt e PORK împreună cu variantele PORČ, POARK, PURK şi PURČ. Sufixele din *adunătură, muietură, acritură* şi *umplutură*, deşi apar subt formele *-ătură, -etură, -itură* şi *-utură*, sânt nu numai din punct de vedere evolutiv, ci şi în mod static, pentru interpretarea pe care o dăm astăzi limbei noastre, „acelaşi sufix". *Căci vorbitorul nu păstrează în mintea lui numai materialul din care poate analiza, în orice moment, abstracţiile „tulpină" şi „sufix", ci şi toate morfonemele cu care puterea sa de abstracţie i-a îmbogăţit sistemul de economie a limbei*

Se poate întâmpla chiar ca morfonemul să înlocuiască elementul derivativ Astfel deosebirea formală între adjectivul-adverb *înalt* şi verbul *înalţ* (care, din punct de vedere istoric, e un derivat cu sufixului *-io* din *in-alto*) se reduce, din punct de vedere static, la morfonemul *t-ţ* Acelaşi morfonem există la părechi de cuvinte ca *ospăţ-ospăt-ez* Cuvinte ca *auz, văz*, care la origine sânt postverbale, egale, din punct de vedere formal, cu persoana I din singularul prezentului indicativ, se deosebesc azi în cele mai multe regiuni de aceste forme verbale (*eu aud, eu văd*), încât fac impresia unor derivate

Astfel înţeles „morfonemul", putem, în cele următoare

www.dacoromanica.ro

examina câteva cazuri speciale, care ne dau posibilitatea să judecăm, în justa ei valoare, importanța Morfonologiei, încadrând într'un sistem fenomene cunoscute, dar privite de obiceiu în mod izolat

Morfonemul se întâlnește în elementul derivativ sau în tulpină

Prefixul *în-* (din *îndes*, *întîneresc*, etc) devine *îm-* în *îmbuc*, *împac*, etc, sufixul *-ar* (din *văcar*, *spătar*, etc) devine *-er* în *oier*, *cuier* — Se poate întâmpla ca două elemente derivative diferite să devină o m o n i m e și prin urmare să se confunde Sufixul *-ean* s'a schimbat, în urma unui morfonem destul de frecvent, în *-an*, în *țăran*, *Moldovan*, etc, având totuși același sens și aceeași funcțiune cu *-ean* în *sătean*, *Muntean*, iar nu cu *-an* din *golan*, *curcan*, cu care se identifică din punct de vedere formal

Morfonemele din tulpina cuvintelor privesc de obiceiu vocalismul silabei accentuate sau consonantismul de la sfârșitul tulpinei În *păr-pară-perișoară* unde *ă* alternează cu *a* și *e*, avem cazul dintâiu, în *oală-olar-ulcică* sau în *pas-pășesc*, în afară de alternarea *o-oa-u* sau a lui *a* și *ă*, în mijlocul tulpinei, și schimbarea lui *k* în *č* și a lui *s* în *ș* la sfârșitul ei. Mai ales sânt frecvente schimbările consonantei de la sfârșitul tulpinei, din care une-ori, ca în *bătrân-bătrâior*, *furcă-furșoară*, *meșter-meșteșug* poate rezulta chiar dispariția consonantei — Deși nu sânt dese, avem totuși, în urma morfonemelor, și cazuri de tulpine o m o n i m e, precum *încumetri*, care se întrebuințează pentru bărbați (*cumetri*) și pentru femei (*cumetre*), sau *cârșoară*, care însemnează și „cârpă mică" și „cârcă mică". Une-ori omonimia aceasta poate da loc la analize diferite Astfel verbul *a se părui*, în înțelesul de „a se bate" se simte, pe la Brașov, ca „a se lua de p ă r", pe când, pe la Năsăud, el se simte (precum îmi comunică N Drăganu) ca „a se lovi cu p a r u l"

Foarte rar morfonemul este de importație streină

Astfel prefacerea lui *ț* în *č* de la sfârșitul tulpinei înainte de sufixul *-ar* (prefăcut mai târziu în *-er*) în derivate ca *grăunț*

www.dacoromanica.ro

-grăuncer, pivniţă-pivnicer etc , se datoreşte numărului destul de mare al unor părechi de cuvinte împrumutate din bulgăreşte, ca *bolniţă-bolnicer* (mai de mult *bolnicearu* <paleosl *bolĭničari*) E probabil chiar ca încetăţenirea acestui morfonem strein să se datoreasc ă faptului că aceeaşi alternanţă între *ţ* şi *č*, în alte condiţii, e adevărat (cf. *mustaţă-mustăcioară, mustăcios*, despre care va mai fi vorba mai departe) exista într'un morfonem vechiu

Imaginabil ar fi ca din părechi de neologisme ca *Paris-Parizian, generos-generozitate* sau *dezarma, dezluziona* (faţă de *descăleca, despleti* etc) să se nască cu timpul morfonemul *s-z* (pentru poziţia intervocalică) De-ocamdată asemenea cuvinte, puţin numeroase şi puţin întrebuinţate, sânt limitate la clasa socială suprapusă, care le simt ca neologisme.

Interesant e cazul morfonemului *h-š*, care a trecut, împreună cu un număr mare de exemple, din slavoneşte la noi şi pe care îl găsim, mai ales în limba mai veche, bunăoară în forme morfologice ca *Ceşi* (plur. de la *Ceh*), *catastişe* (plur de la *catastih*), *ierarşi* şi *ierarşe* (plur. şi vocativ de la *ierarh*), *Leşi* (plur de la *Leah*), *metoaşe* (plur de la *metoh*), *monaşi* (plur de la *monah*), *patriarşi* (plur de la *patriarh*), sau în derivate ca *burduşel* (dimin de la *burduh*), *căptuşi, căptuşală* (derivate din *căptuh* DR. II 594—5), *năduşi* (deriv din *năduh*), *vătăşel* (dimin de la *vătah*), etc Cum însă uneori un *h* final a devenit *f* (*catastif, burduf, vătaf*), formele flexionare şi derivatele cu *š* au fost raportate la tulpina în *f*, încât s'a putut naşte morfonemul *f-š*, de origine slavă, fără ca la Slavi să existe în forma aceasta. Îl întâlnim bunăoară în *Ghimbăşan* „locuitor din Ghimbaf (>germ Weidenbach)", *Ghimbăşel* „afluent al pârăului Ghimbaf", *Holboşan* „locuitor din Holbaf (<germ. *-bach*)".

De obiceiu *morfonemul* nu e împrumutat, ci *este un produs al geniului limbei şi* de cele mai multe ori *nu este decât continuarea, în conştiinţa gramaticală a subiectelor vorbitoare, a unei legi fonologice.*

www.dacoromanica.ro

Aceasta se întâmplă atunci când o lege fonologică are repercusiuni în morfologie Astfel bunăoară legea fonologică „*a* neaccentuat, când nu e inițial, se preface în *ă*" din *apparo*>*apăr*, *casa*>*casă*, *carbonem*>*cărbune* etc , repetându-se și în foarte numeroase cazuri ca *lătrat* (din *latratum*, față de *latră*<*latrat*), *bărbat* (din *barbatus*, față de *barbă*<*barba*), sau legea fonologică „*t* urmat de *i* lung accentuat sau de *i* în elemente flexionare se preface în *ț*" din **attītio*>*ațât*, *subtīlis*>*subțire*, repetându-se și în *toți* (din *totī*, față de *tot*<*totus*), *cânți* (față de *cânt*<*canto*), au fost cauza că, din *curat*, derivatul cu sufixul *-ie* nu este **curatie*, ci *curăție*, cu morfonemele *a—ă* și *t—ț*

Spre a înțelege deci morfonemul, e necesară cunoașterea gramaticei istorice.

Dacă în conjugarea *învăț—înveți—învață—învățăm—să învețe* avem alternanța între *e—a—ă*, aceasta se explică după următoarele legi fomologice

După labiale .

a) *e*, accentuat sau neaccentuat, rămâne nealterat înainte de *i* din silaba următoare : *înveți*, *feți*, *peri*, *perișoare*, *fetișcană* ,

b) *e* accentuat se metafonizează în *ea*, care (la Dacoromâni) devine *a*, când în silaba următoare e un *ă* sau *a*, și redevine *e* înaintea unui *e* din silaba următoare *învață*, *fată*, *pară* , *să învețe*, *fete*, *pere* ,

c) *e*, indiferent de accent, devine *ă*, când în silaba următoare e un *o*, *u* sau zero *învăț*, *făt* , *învățăm*, *fătărău*

Dar dacă, pentru gramatica istorică, în formele citate, *a* și *ă* sânt sunete evoluate din *e*, din punct de vedere static, nu putem constata decât o alternanță între *e*, *a* și *ă*, fără nici o conștiință pentru raportul etimologic Cu alte cuvinte, pentru cei ce nu mai aveau să aleagă între rostirile coexistente *înveț* și *învăț*, *fet* și *făt* etc [1]), pentru genera-

[1]) „Există diferite „stiluri" de pronunțare, variante gramaticale, cuvinte, întorsături de fraze, care sânt interpretate, de o colectivitate de subiecte vorbitoare, ca aparținând și potrivindu-se generației de bătrâni,

www.dacoromanica.ro

ţiile care nu mai luau parte la prefacerea lui *e* în *ă* (după labiala în poziţie „tare"), raportul între *e* şi *ă* în diferitele forme flexionare ale verbului *învăţa* nu mai putea fi cel evolutiv „*e* se preface în *ă* sau *a*, după cum urmează în silaba următoare un *o*, *u*, zero sau un *ă*, *a*", ci cel static „*e* este motivat înainte de *i* şi *e*, pe când *a* este motivat înainte de *ă* şi *a*, iar *ă* înainte de alte vocale ori zero în silaba următoare".

Dacă, spre înţelegerea unui morfonem e necesară, precum văzurăm, metoda diacronică a cercetării, *morfonologia intră în sistemul sincronic*, care, după definiţia lui Jakobson (*Remarques* 15) e „un sistem existent la un moment dat în conştiinţa lingvistică a unei colectivităţi de subiecte vorbitoare şi constituind o premisă indispensabilă a graiului" Forma cea mai caracteristică a proiecţiunii diacroniei în sincronie, e atribuţia unei funcţiuni diferite" (*ibid*)

Morfonemul este adesea inversarea legii fonologice, uneori inversarea greşită

Deoarece lui *fată* (< *feată* < lat *feta*), îi corespunde pluralul *fete*, s'a născut, prin „analogie", şi de la *faţă* (din lat *facia*=*facies*) un plural *feţe*, deşi în acest cuvânt, etimologiceşte, nu avem un *e* ci un *a*, care ar fi trebuit să se păstreze şi la plural (şi de fapt se şi păstra în cele mai vechi texte) Tot astfel alternanţa între *o* şi *u* din *port-purtăm*, *porc-purcel*, care corespunde legii fonologice, după care *o* neaccentuat se preface în *u* (*occido*>*ucid*, *leporem*>*iepure*, *latro*>*latru*), a putut produce şi pe *ior* (alături de literarul *jur*<*juro*) sau pe *scol* (în loc de **scul*<*excub(u)lo*) faţă de *jurare*, *sculare*, după anologia lui *pórt* (<*porto*)—

şi altele, dimpotrivă, care sînt considerate ca apanajul tinereţii, ca un „dernier cri" al modei Dar nu avem a face numai cu coexistenţa, sensibilă pentru subiectele vorbitoare, a particularităţilor de grai aparţinând mai multor generaţii în viaţă, ci există posibilitatea întrebuinţării mai multor variante în graiul aceleiaşi persoane" (Jakobson, *Remarques*, 15) Despre mai multe „graiuri" la acelaşi individ, după persoana căreia ne adresăm, cf cele arătate în DR IV, 1376

www.dacoromanica.ro

purtáre (<*portare*) Simțul că *o* aparține silabei accentuate, iar *u* celei neaccentuate, a produs, când accentul s'a mutat din cauza sufixului, din *păcură*, derivatul *păcórniță*

Metafonia lui *e* în *ea* și păstrarea acestui *ea* la Dacoromâni, fiind condiționate pe de o parte de accent și pe de altă parte de *a*, *ă* din silaba următoare, vedem cum, printr'o inversare, înaintea unui *i* și *e* sau când își pierde accentul, un *ea* originar devine *e* După *deásă—dése*, *deși*, *îndesà* avem *Munténi*, *Munténce* (în loc de *Munteani*, *Munteance*, precum se zicea mai de mult) sau *delușcán*, *grețós*, *stegár* derivate din *deal*, *greață*, *steag*

Uneori aceeași formă apare ca rezultat a două legi fonologice, din punct de vedere morfonologic o confundare a lor era aproape inevitabilă

Astfel bunăoară, dacă diminutivul de la *băiat* este *băiețél*, orientarea pentru morfonemul *iá—ie* ˇ putea fi dată de cazuri ca *iaz—iezì* (în care *a* etimologic, pierzând accentul, a devenit *ă*, iar acest *ă*, ca orice *ă* după palatale, s'a prefăcut în *e*, cf. *tăiăm* > *tăiem*), dar ea putea fi dată și de cazuri ca *iartă*<*libertat* — *iertăm*<*libertamus* (în care inițialul *ie* se schimbă în *ia* prin metafonie, fiind accentuat, numai înainte de *ă* al silabei următoare, și se păstrează de altfel).

Tot așa, forme de conjugare ca *lásă—lăsăm* (după legea fonologică. *a* neaccentuat devine *ă*) au fost asemănate cu *învățá—învățăm* (în care *a* și *ă* provin din *e* după labiale) Urmarea a fost dialectalul *să lese*, după *să învețe* Căci adesea *legea fonologică, înainte de a ajunge morfonem, suferă reduceri sau amplificări datorite interpretărilor ulterioare date de subiectele vorbitoare* Prefacerea lui *a* în *e*, motivată în cazul lui *învețe* și explicabilă, ca analogie, la *fețe*, din cauza labialei precedente, apare și în *lese*, fiindcă subiectul vorbitor, atribuind-o poziției moi, a extins alternanța *a—e*, pe care o cunoștea după labiale (*fată—fete*) și după palatale (*iartă—ierte*), și asupra cazurilor cu alte sunete precedente. În *Dacoromania* V 777 ș. a. am vorbit pe larg despre interpretarea ulterioară, pe

www.dacoromanica.ro

care au dat-o, în dialectul dacoromân, subiectele vorbitoare „poziţiei moi", ca factor cu influenţă asupra soartei unor vocale după *r*, şi care explică morfonemul *e—ă* din *rece—răcoare*

Simţul etimologic, în specie simţul pentru raportul ce există între cuvântul primitiv şi între derivat, rămâne mai adesea viu în conştiinţa subiectelor vorbitoare şi în cazurile când nu legi fonologice, ci accidente generale, produc, în tulpină sau în elementul derivativ, modificări din cele mai tulburătoare

Astfel m e t a t e z a nu împiedecă pe *fârtat* să se simtă ca derivat din *frate*, pe *logondă* — cum se pronunţă prin unele regiuni (de ex prin Bran), în loc de *logodnă* — să fie simţit ca făcând parte din aceeaşi familie cu *logodi* *Bârneţ* în loc de *brâneţ*, e fixat, prin sensul lui, de *brâu* şi nu alunecă, din cauza formei, în familia lui *bârnă* Alături de *flocos*, *flocotină*, *flocotos*, avem forma metatezată *flotocos*, care se simte şi ea ca un derivat din *floc*. Chiar şi când atinge sufixul, metateza nu împiedecă analiza, precum se vede din forma moldovenească *cuptior*, născută prin metateză din *cuptoriu*, în *cărţăluie* în loc de *cărţulie*, sau în *puşteitate* (*Letopiseţe* I 196/34) în loc de *pustietate*.

De asemenea simţul etimologic distinge raportul între derivat şi primitiv şi în cazuri de c o n t a m i n ă r i. Astfel *colătăcì*, născut din *încolăcì*+*împletecì*, se simte ca un derivat din *colac* (Abia în forma metatezată şi alterată prin asimilare vocalică, *încotolocì*, legătura originară se pierde şi, e t i m o l o g i a p o p u l a r ă îl apropie mai de grabă de *cotoc*, interpretându-se ulterior şi sensul ca „a se *încolăcì* ca un *cotoiu*") Tot astfel, *iepurină* „iapă sprintenă ca un iepure" (*DR V* 204), deşteaptă simultan imaginile celor două tulpini *iapă* şi *iepure* La o analiză greşită duce etimologia populară în *gâtleţ*, considerat ca un derivat din *gât* (deşi un sufix *-leţ* nu există în româneşte), pe când de fapt cuvântul s'a născut, prin metateză, din

www.dacoromanica.ro

**gâlțeț*, care e un derivat din slavul *glŭtŭ* cu același sufix ca în *gățeț*, *vârteț*, etc.

Chiar când, în urma unei analize greșite, se extrage o tulpină scurtată, legătura cu cuvântul primitiv rămâne vie în conștiința celor mai multe subiecte vorbitoare. Așa e cazul lui *gălbuiu* din *galben* modelat după *albuiu* (dacă *gălbuiu* nu e cumva un derivat vechiu din *galb*, păstrat în istrorom *gabu* < lat *galbus*)

Tot astfel *grăbos* (DR V 191) nu se simte ca un derivat din *grabă*, cu care nu are nici o înrudire semantică, ci din *greabăn*, deși o tulpină *greb* nu e îndreptățită, ci a rezultat din *grebănos*, considerat, printr'o analiză greșită, ca *greb*+*ănos* (în loc de *greabăn* + *os*) Și în numirile de vite de felul lui *Virian* „bou fătat Vineri", *Vinaie* „vacă fătată Vineri", se simte legătura cu cuvântul primitiv, deși tulpina apare în forma scurtată *vir-* și *vin-*, întocmai precum *Griguță* e un diminutiv din *Grigore*. Radicalul se simte în cele mai multe forme hipocoristice de la nume proprii, foarte scurtate

Cu acestea se pot asemăna cazurile de haplologie, în care apare modificată forma sufixului, ca în *armurar* (alături de forma întreagă *armurărar*) „plantă care vindecă boala armurare", *armăsărit* (în loc de **armăsărărit*), *dreptate*<**directatem* în loc de **directitatem*.

Nici cazurile de asimilare (acord) și disimilare (diferențiare) nu tulbură recunoașterea tulpinei Astfel același cuvânt *logodnă*, pe care l-am întâlnit metatezat, apare pe alocuri și cu transformarea lui *dn* în *rn* *logornă*, fără ca legătura lui cu *logodi* să se piardă din conștiința subiectelor vorbitoare, deși un sufix *-nă* nu e productiv în românește. Analiza în tulpină și sufix nu este împiedecată în formele cu asimilare vocalică ca arom *muşitic* (alături de *muşătic*), diminutiv din *muşat*, și cu asimilare consonantică ca în *veșteț* (în loc de **veștezi*, din *veșted*, ca *asurzi* din *surd*) sau în vechiul *împucicinne* (în loc de *împuțicinne* din *împuți*) În diminutivul *Gheorgachi* (odinioară des întrebuințat), disimilat din *ġeorġaki*,

www.dacoromanica.ro

se simte tulpina *Gheorghe*, iar în *ustunoiu*, asimilat din *usturoĥu*, tulpina *ustura* Uneori, fireşte, tulburările produse de disimilări, pot da naştere la interpretări greşite, precum i s'a întâmplat chiar unui filolog cu un simţ etimologic atât de fin ca P. Papahagi, care vedea în *răscăcăra* un derivat din *căca*, deşi varianta *răscrăcăra* trebuia să-l facă să recunoască legătura lui etimologică cu *crac* Când efectul asimilării sau disimilării atinge sufixul însuşi, atunci se pot naşte nişte variante, pe care simţul gramatical le clasează totuşi între sufixele existente, fără să se împiedece mult de forma lor schimbată Astfel, prin asimilare vocalică s'a născut varianta *-emânt* (din *-imânt*) în *coperemânt* (la Coresi regulat *coperimânt*), din *cheflău* avem cele două forme cu asimilare *chefelui* şi *cheflului*, în loc de *răzuitoare* se aude *răzătoare* alături de *căpitâĥu* „căpătâiu", avem, la Românii, *căpitiĥu* şi *căpituĥu*. (Acesta din urmă e şi la baza dacoromânescului *căpătui*).

Asimilările consonantice, când ele atinge sufixul, pot da naştere chiar la unele pseudosufixe, pe care simţul gramatical le înşiruе de obiceiu între sufixele compuse, precum *brăcinar* şi *căcănar* (în loc de **brăcirar* şi **căcărar* din *brăcire* şi *căcare*), *puţintel* (în loc de **puţincel*) şi celelalte cazuri pe care le-am arătat în *DR* I 322—328. Sânt chiar limbi, ca cele turce, în care asimilarea devine un principiu („sinharmonia") al sistemului derivativ.

Cazul opus disimilării complete, p r o p a g a r e a, a putut produce şi ea forme nouă de sufixe, care sânt clasate ca variante ale celor existente Astfel propagarea nazalei din tulpină în sufix apare în *junincă*, apoi în *basmangiu* (care dă naştere la *boiangiu* etc) şi în *scăunenciu* (care dă naştere la *tăurenciu* etc) Cf *DR* IV 717—719

Regularitatea cu care apare un morfonem e mare, uneori chiar mai mare decât regularitatea pe care o observăm în fonologie

Astfel franc *bonne* a fost împrumutat subt forma *bonă*, dar franc *baronne* are la noi forma *baroană*, căci

www.dacoromanica.ro

legătura lui cu masculinul *baron* a produs morfonemul *o—oa*, după analogia lui *domn—doamnă* şi a altor părechi de cuvinte de acest fel. Pierderea accentului în derivate, mai ales în derivatele cu mai multe silabe, produce mai adesea o schimbare a lui *a* în *ă*, decât lipsa accentului în cuvinte împrumutate *basmà—băsmăluţă, geamandan—gemăndănaş, dascăl—dăscălesc, dăscălime* etc (cf Philippide, *Principii* 18 şi *DR* II 53) Tot astfel *ia* să păstrează în poziţie atonă în cercuri mai largi (şi în limba literară) în *iatac* decât în derivatul *ietăcel* Precum vom vedea însă mai târziu, avem cazuri destul de numeroase în care asemenea morfoneme nu se ivesc

Există chiar o tendinţă pronunţată în sistemul morfologic al limbei române, de *a da preferinţă, în formele flexionare şi în derivate, tulpinei „alterate"* În limba franceză, bunăoară, foarte adesea singularul nu se mai deosebeşte, în rostire, de plural, nici prin plusul unei terminaţiuni, nici prin modificări în tulpină (*un père, deux pères*) şi tot astfel, la cele mai multe verbe, avem aceeaşi rostire pentru persoanele 1, 2, 3 şi 6 (*je marche, tu marches, il marche, ils marchent, je marchais, tu marchais, il marchait, ils marchaient*), deosebirea fiind doar în pronumele personal premergător Dacă se face deosebire, aceasta priveşte mai ales partea accesorie a cuvântului, dezinenţa (*marchons, marcha, marchant,* etc , chiar şi *aimons, aima, aimant,* în locul mai vechiului *amons* etc). Numai foarte rar diferenţiarea între diferitele forme morfologice se face prin schimbarea vocalei radicale (*je fais—je fis*) sau şi prin schimbarea aceasta (*je peux—je pus—je pouvais ; je meurs—nous mourons*), ca în limba germană (*trinken — tranken—tränken , gewinne — gewann — gewonnen*) Când, în franţuzeşte, diferitele forme flexionare se deosebesc şi prin modificări ale tulpinei, avem a face cu cazuri „neregulate" de declinări sau conjugări, care nu se pot subsuma uşor în categorii. Astfel în pluralul multor verbe, apare o consonantă, care lipseşte (în rostire) în singularul prezentului indicativ şi care este la unele *t* (*je sors—nous sor-*

www.dacoromanica.ro

t-ons, la altele *m* (*je dors—nous dor-m-ons*) la altele *z* (*je dis—nous di-s-ons*), etc , fără ca să se poată fixa categorii cu morfoneme distincte

La noi, dimpotrivă, trebuinţa de a distinge singularul de plural sau o persoană de alta e atât de mare, încât, când avem libertatea alegerii, de cele mai multe ori nu ne mulţumim cu plusul unei terminaţiuni, ci *preferim formele care prezintă cele mai multe morfoneme* Astfel se explică de ce dezinenţa *-i*, care atacă nu numai velarele, ci şi dentalele şi, regional, şi labialele precedente, a putut fi împrumutată de la conjugarea IV şi generalizată la celelalte (*lauzi*, *scoţi* etc ca *auzi*), de ce pluralele în *-i* s'au generalizat la declinarea III (cf *Une survivance du latin archaique* în *Mélanges Thomas*, p 362—365) trecând apoi şi la declinarea I (deci *glandes* a devenit mai întâiu **glandīs* > *ghinzi*, iar acest plural de la singularul *ghinde* s'a generalizat şi asupra singularului *ghindă* Cf *Convorbiri Literare* XXXIX 62) Tot aşa se explică, mai ales, de ce schimbarea lui *a* în *ă* din plurale ca *ţări* s'a generalizat şi asupra celorlalte substantive feminine . s'a zis *părţi*, căci acest plural nu se deosebeşte de singularul *parte* numai prin terminaţie, ci şi prin alterarea lui *a* în *ă* şi a lui *t* în *ţ* Pluralele *roţi* (cu morfonemele *oa—o* şi *t—ţ*) şi *străzi* (cu morfonemele *a—ă* şi *d—z*) vor ieşi cu timpul învingătoare asupra pluralelor *roate* şi *strade* Tendinţa aceasta de a marca şi prin schimbări de sunete în tulpină diferitele forme flexionare, a produs exagerări ca : *ciasoarnice* (plural de la *ciasornic*) alături de normalul *ciasornice* ; *frăţâni* însă *tătâni* (căci de obiceiu omul are un singur *tată*, dar mai mulţi *fraţi*) , regional şi *piepţini* (şi la Aromâni *kapţâń*), plural de la *pieptine* , la Aromâni şi *keţiri* „pietre", pluralul de la *katră*

Acelaşi lucru se poate observa şi în derivaţiune, unde morfonemul *a—ă* îl întâlnim bunăoară în derivate ca *Săcărea*, *Căldărea*, despre care am vorbit mai pe larg în *Zur Rekonstuktion des Urrumanischen*, p. 31. Preferinţa pentru tulpinele alterate se observă şi la derivatele de-

www.dacoromanica.ro

verbale, unde câteva verbe cu *tț* și *dț* la sfârșitul tulpinei au atras după sine generalizarea tulpinelor în *ț* și *z* la gerundiu, adjective și abstracte verbale de felul lui *scoțând, arzător, răzătură*, chiar și *crezare, vânzare*. Întâlnim și „exagerări" de felul lui *boușor* — plur. *boișori, iedișor* — plur *iezișori*, cu care m'am ocupat în „Homenaje a Menéndez Pidal" III 265 (*Derivarea cu sufixe de la tulpina pluralică*). În acest din urmă studiu arătam că, după modele străvechi ca *omen-esc, căpăt-âiu, șel-ar, frigur-os*, etc, s'a putut încetățeni uzul de a formà în românește derivate de la tulpina pluralului, precum *cărțaș* „cel care joacă cărți", *dințar* „instrument de strâmbat dinți", *îngândurat* „plin de gânduri", *năzuros* „care face nazuri", etc [1]) Tot acolo am arătat însă, că dacă avem atât de des, în derivate, tulpina „alterată", aceasta nu se datorește totdeauna derivării de la plural, ci mai adesea analogiei: *duioșenie* (în loc de **duiosenie*) s'a orientat după sinonimul *duioșie*, *verziu* (în loc de **verduiu*) după sinonimul *verziu*, *băiețaș* și opusul *băiețoiu* (alături de *băietan*) după *băiețel*, etc [2]) Tot astfel, dacă prin părțile, Sibiiului se zice *petat* în loc de *pătat* și, prin alte părți, a *fețui* în loc de *fățui*, iar, prin Moldova, *mesuță* în loc de *măsuță*, aparița cu totul neregulată a lui *e* se datorește, în cazurile dintâi, pluralului (căci sensul e „cu

[1]) *Colțat* și *colțos* „cu colți (=dinți) mari sau mulți" stă alături de *colțurat* sau *colțuros*, „cu colțuri (= unghiuri) mari sau multe"

[2]) Ca dovadă că e așa, am citat acolo (p 266) cazul lui *grămăjuie*, care nu poate fi derivat din pluralul *grămezi*, ci s'a orientat după sinonimul *grămăjoară*, în care *j* e normal Alte exemple doveditoare sânt următoarele De la *slăbină* e derivat diminutivul *slăbiuță* (DR *V* 222,324), de la *prăjină* am auzit de repetate ori, în Bran, diminutivul *prăjiuță*, diminitivul de la *suman* e (la Sadoveanu) *sumăreș* De sigur că, înainte de ivirea acestor derivate neregulate, au existat formele *slăbioară, prăjioară*, și *șumăior*, cu disparița normală a lui *n* înaintea sufixului *-ior* (ca în *bătrâior, rumeior*), numai mai târziu — poate după analogia unor cuvinte ca *săbioară* = *săbiuță* sau *sicrior* = *sicreș* — s'a produs substituirea de sufix

www.dacoromanica.ro

p e t e multe" şi „a da f e ţ e"), iar în cazul din urmă sinonimului *mesică* sau *mesiţă*

Adăogându-se, precum am arătat în articolul citat, la aceste cazuri de derivare de la tulpina pluralului şi de orientare după sinonime (sau opuse) cu tulpina alterată, şi cazuri ca *vineţeală*, *Flămânzilă*, raportate în mod eronat la adjectivele *vânăt* şi *flămând* (în loc să fie raportate la verbele *vineţi* şi *flămânzi*), s'au putut extinde tulpinele cu consonantă alterată şi asupra unor derivate de felul lui *Apolzean* „locuitor din Apold", *Bănăţean*, sau proaspătul *regăţean*, cu *z* şi *ţ* în loc de *d* şi *t* (căci înainte de sufixul *-ean*, de origine slavă, dentală ar trebui să rămână nealterată, ca în *Abrudean* etc) Cred că analogia care a produs pe *ţ* în aceste cuvinte trebue căutată în derivate de felul lui *Urlăţean* „locuitor din U r l a ţ i". Pentruca asemenea analogie îndepărtată să se poată însă produce, trebuia să existe în limbă o pronunţată preferinţă pentru morfonem şi pentru tulpinele mai pregnante

Că de fapt există o asemenea tendinţă generală de a alege tulpina alterată, o vedem la *cioareci*, care e un p l u r a l e t a n t u m, şi de la care avem totuşi derivatele *ciorecuţi*, *ciorecaşi*, *ciorecat*, *încioreca* Precum avem *k* în *porcar*, care însemnează „păzitor de p o r c i", tot astfel putem avea *k* în *ciorecat*, care însemnează „îmbrăcat cu c i o a r e c i" Punctul de plecare e a se căuta în derivate vechi, de pe timpul când *c* înainte de *e* şi *i* nu devenise africată, deci în derivate de felul lui *împĕca* faţă de *pace*, *pureca* faţă de *purece*, *dulcoare* faţă de *dulce* şi *dulceaţă*, *pescar* faţă de *peşte* etc şi în multele metaplasme de felul lui *purece=purec*, *berbece=berbec* etc Din momentul când existau atâtea modèle, morfonemul *k—č* a putut să se repete şi în derivate mai nouă, fie că s'a ales variante cu *č* (*ğ şt*), ca în *dulceag*, *împăciui*, *sângios*, sau mai des, varianta cu *k*, *g*, *sk*, ca în *cincar* „cal de c i n c i ani", *berbecar* „păstor de b e r b e c i", *forfeca* „a tăia cu f o a r f e c i l e", *pântecare* „boală de p â n t e c e", *pescni* „a prinde p e ş t e", *cinzeacă* „măsură de c i n z e c i de

www.dacoromanica.ro

grame", chiar și *prășcar*, derivat din *praștie*, al cărui *șt* nu se reduce la un *sc* mai vechiu, și *prepelicar* (în loc de *prepelicer*), derivat din *prepeliță* A admite ca Tikin (*Dicț. rom.-germ.* s v), din cauza lui *k* de la sfârșitul tulpinei, că *cincar* e un derivat vechiu, mi se pare greșit Pentru simțul limbei noastre, tulpina cu *k* este mai „pregnantă" decât cea cu *č*, și de aceea iese biruitoare în derivate de felul lui *cearcăn, floacăn, leagăn, mesteacăn, tragăn; strigăt, treacăt, gâgăt* „gâgâit" (cu care m'am ocupat în *DR.*III 397); de aceea, încă din vremuri străvechi, *facio* devine **faco*, terminația *-ando* și sufixele *-atorius* și *-atura* se extind și asupra verbelor de conj II—III (mai întâiu, probabil, în *tăcând, mergând, făcător, alergătură* etc), de aceea variantele *-an, -ală* și *-ască* ale sufixelor *-ean, -eală* și *-ească*, îndreptățite, din punct de vedere al fonologiei, numai după *rr* și labiale (regional și după *s, z, ț* și *ș, j*) apar și după velare *Nădlăcan* „locuitor din Nădlac", *încurcală, brâncă gâscască* etc., de aceea, în sfârșit, când o alegere între sufixele *-anie* și *-enie* este posibilă, se leagă sufixul *-anie* de preferință de varianta cu velară a tulpinei: *prefăcanie, petrecanie, spălăcanie, rătăcanie*

Nu este, cred, de prisos, să ne oprim un moment spre a ne da seamă de un lucru, care nu este lipsit de interes. Am spus mai nainte că din *porc* și familia acestui cuvânt se extrage o tulpină PORK cu variantele PORČ, PURČ, etc , iar la *croarecĭ* și familia acestui cuvânt am considerat ca tulpină CIO(A)REČ, și ca variantă CIO(A)REC, fiindcă acest cuvânt e un plurale tantum Dar sântem noi oare îndreptățiți să zicem că dintre PORČ, PORČ, PURČ, etc., tulpina e tocmai PORK, adecă cea extrasă din forma nominativului singular a cuvântului radical și nu PORČ, adecă tulpina extrasă din plural, când acest cuvânt e întrebuințat tot atât de des la plural ca și la singular? N'am putea spune cu același drept că tulpina e PORČ, sau PURČ, și că PORK e o variantă? Cu alte cuvinte, forma pluralului (*porcĭ*)

www.dacoromanica.ro

sau a diminutivului (*purcel*) nu are aceeaşi valoare lingvistică ca şi forma aşezată de dicţionar în titlu sau de gramatică la locul întâiu din paradigmă?

Cred că nu, cel puţin în mod normal. Însuşi faptul că în dicţionar şi în gramatică cuvântul a fost înregistrat în forma nominativului singular nu poate fi numai întâmplător. Cel dintâiu lexicograf sau gramatic care a dat preferinţă acestei forme, a făcut-o fiindcă aşa i s'a părut firesc, iar lexicografii şi gramaticii următori l-au imitat, fiindcă nimănui nu i-a trecut prin gând că altă formă morfologică a cuvântului ar putea-o înlocui. Cazul subiect şi singularul — în afară de pluralia tantum, firește — sânt cele ce răsar în mod normal în mintea vorbitorului şi din ele extragem, nu numai în filologie, ci şi în gramatica nescrisă, tulpina-tip

La verbe, forma care se iveşte mai întâiu în minte, este persoana I singular din prezentul indicativului, pe care o întâlnim la locul prim în paradigmele de conjugare şi o întâlnim şi în titlu în dicţionarele latine şi greceşti Tendinţa egocentrică şi interesul pentru actualitate, face ca noţiunea verbală, când nu este precizată mai de aproape, să răsară în primul plan al atenţiei în forma ,,eu'' şi ,,acum'', infinitivul, aşa cum îl găsim în dicţionarele celor mai multe limbi moderne, e o inovaţie lexicografică, presupunând un proces de abstracţie mai complicat Deci, întocmai precum din nominativul singular extragem tulpina-tip PORC, tot astfel din persoana I a singularului prezentului indicativ extragem tulpina PORT (cu v a r i a n t e l e PORŢ, POART, PURT)

Că de fapt este aşa, o vedem din felul cum se produc analogiile Legea fonologică, după care ,,*ân* accentuat se preface în *âin* înaintea unui *e* din silabe următoare'', apare în *mâine, câine, pâine* Cazurile sânt prea puţine pentru ca din ea să se stabilească un morfonem Tulpina extrasă din n o m i n a t i v u l s i n g u l a r al celor două substantive din urmă, se generalizează şi asupra derivatelor *câinos, pâinuţă*, etc. Dimpotrivă, tulpina nominativu-

www.dacoromanica.ro

lui *bătrân*, *Român*, *stăpân* şi a persoanei I din singularul prezentului indicativ *rămân* apare, prin analogie, şi în vocativele *Române*, *stăpâne*, în femininul plural *bătrâne* şi în persoana 3 *rămâne* (deşi se găsesc şi urme de *rămâine*). Cazuri ca *vărs* în loc de *viers* < lat *verso*, *lăs* în loc de *las* (din *lăsăm*, *lăsare*) sau *rugă* (în loc de **roagă*), derivat post verbal din *ruga*, sânt cu mult mai rare sau cu mult mai puţin răspândite decât *şedem*, *ţinut*, *pierind*, *lăudăm*, etc (în loc de **sedem*, **ţinut*, **perind*, **lădăm*).

În cele precedente am avut ocazia să vedem cât de activ şi de desvoltat este, la subiectele vorbitoare, simţul gramatical, care dirigueşte morfonemul [1]) Dacă avem însă atâtea exemple despre siguranţa şi promptitudinea cu care lucrează acest simţ, nu e mai puţin adevărat că avem şi exemple, care denotă contrariul Acestea nu pot fi neglijate, ci merită, din potrivă, o examinare cu cea mai vie curiozitate ştiinţifică

Într'adevăr, azi, când concepţiile noastre despre limbă se deosebesc în atâtea privinţe de ale înnaintaşilor noştri, „excepţiile" nu mai sânt pentru noi un element tulburător, menit să zdruncine credinţa în regularitatea matematică a „legilor" Pentru neogramatici, excepţia trebuia e l i m i n a t ă printr'o explicare, şi nu mai interesa din momentul ce era explicată Când nu izbutea să lămurească cazul refractar, linguistul nu admitea totuşi existenţa excepţiei, ci numai imperfecţia mijloacelor de investigaţie şi a cunoştinţelor celor ce studiază limba.

---

[1]) Exemple s'ar putea aduce şi din alte limbi, în care morfonemul ia înfăţişări cu totul deosebite de cel românesc Rămânând pe teren romanic, voiu cita numai cazul sunetelor iniţiale ale unor cuvinte, schimbate prin fonetică sintactică Astfel e *z*, care, adăogat la începutul unui cuvânt, serveşte în franţuzeşte, în anumite împrejurări, la formarea pluralului, de ex *un homme* (rostit *om*) — *deux hommes* (rostit *zom*), sau dublarea consonantei iniţiale, în Italia, în cazul proporţional, de ex *Roma* — *a rroma*; sau sonorizarea şi spirantizarea afonicei iniţiale în unele dialecte din Sardinia, *casu* — *su ɣasu*, *tazzu* — *su ðazzu* etc.

www.dacoromanica.ro

Astăzi, când ştim că limba nu este în afară de noi, ci în noi, când subiectul vorbitor nu mai e considerat ca un transmiţător pasiv, ca un fel de instrument inconştient al graiului tradiţional, ci ca un generator al lui, care intră cu toată personalitatea sa, marcantă sau lipsită de originalitate, în desvoltarea limbei, astăzi cazurile refractare ni se par ceva normal şi deci ne interesează în cel mai mare grad, căci ele ne dau putinţa să cunoaştem măsura în care colectivitatea reacţionează faţă de inovaţiile individuale Azi mai ştim, că, precum există oameni cu talent pentru desemn, pentru declamaţie, ori pentru matematici, tot astfel există şi oameni cu t a l e n t p e n t r u l i m b ă Urmele pe care aceşti creatori de valori nouă le lasă în graiul tradiţional sânt mai însemnate decât contribuţia celorlalţi, mai mulţi, dar cu mai puţin spirit inventiv sau lipsiţi de aptitudini de buni gospodari faţă cu materialul linguistic moştenit. Între aceşti mulţi se găsesc, ca în viaţa de toate zilele, elemente supuse ordinei sociale, alături de spirite fără simţ tradiţionalist şi de firi răzvrătite: „si s o c i a l i s é e s que soient les formes de notre vie psychique, l'i n d i v i d u e l ne peut être ramené au social" (S Kacevski, în *Mélanges* I 88) Precum există oameni care n'au „ureche" pentru muzică, tot astfel sânt indivizi cărora le lipseşte simţul pentru raporturile constante între elementele linguistice Dar, spre deosebire de muzică, unde cântarea „falsă" va fi totdeauna remarcată ca ceva supărător, şi deci nu se poate încetăţeni, în vorbire ne obicinuim uşor cu o formă „greşită" Ajunge ca cel ce o pune în circulaţie să aibă prestigiul necesar, pentruca ea să fie imitată, primită, transmisă şi chiar generalizată

Astfel fiind lucrurile, de mirare nu este că avem neregularităţi, ci inexplicabil ar fi dacă ele n'ar există. Nu trebue mai ales uitat un lucru. nu toţi oamenii dispun de acelaşi material linguistic, încât „regulele" pe care le extrage fiecare din noi sânt întemeiate pe exemple diferite şi une-ori capabile de a fi interpretate în diferite

www.dacoromanica.ro

feluri E adevărat că spre a ajunge la aceeași concepție asupra stilului roman sau gotic nu este necesar să fi văzut aceleași monumente arhitectonice, dar nu-i mai puțin adevărat că concepția ce și-o face fiecare din noi despre un stil diferă în amănunte de concepția altora.

Înainte de toate, *nu orice alternare de sunete* în diferitele forme sau în familia unui cuvânt *ajunge să fie observată de subiectele vorbitoare* Astfel, schimbul între *k* și *č* în *păduche* (<peduculus) față de *păducel* (<*peducellus) ne mai întâlnindu-se în alte exemple, n'a fost remarcat, deși înrudirea celor două cuvinte e evidentă pentru orice Român. Dar chiar când numărul cuvintelor supuse unei legi fonologice este destul de mare, nu urmează ca morfonemul să se ivească totdeauna. Acesta e bunăoară cazul lui *au* care s'a schimbat în *a* (*ă*) înainte de accent (cf DR IV 706). În loc ca formele cu *au* și *a* (*ă*) să fie repartizate în morfologie și derivațiune după legea fonologică, în loc ca să avem deci *laud* — **lădare* **desfauc* (**disfabico*) — *desfăcare* și *caut* — *cătare*, avem, sau generalizarea formei rizotonice *lăudare*, *aurar*, *tăurenciu*, sau a celei accentuate pe terminație *desfác* (cu toată omonimia cu *disfacio*), sau bifurcarea . *caut* — *căutare* alături de *cat* — *cătare*

Întocmai precum cuvintele nouă, când intră în limbă, une-ori sânt imediat asimilate cuvintelor vechi, iar alte-ori se simt ca streine și nu izbutesc să se încetățenească timp îndelungat, tot astfel *împrumuturile*, *mai ales neologismele*, *și câteva creațiuni spontane*, *sânt adesea refractare morfonemului* Lipsa morfonemului este, până la un oarecare grad, stigmatul intrusului în limbă

Am citat mai înainte cazul lui *baroană*, neologism, care are morfonemul *o—oa* , s'ar putea cita și altele, de origine recentă de tot, ca *claxon* sau *combinezon*, cu pluralele *claxoane*, *combinezoane* Alături de ele există însă altele, care „n'ar suna bine" dacă li s'ar aplica acest morfonem, de ex *cazonă* (femin. de la *cazon*), sau forme verbale ca *adoptă*, *aprobă*, *transportă* (în Ardeal · *adoaptă*, *aproabă*,

www.dacoromanica.ro

transpoartă), alături de *ınvoacă*, *provoacă* etc. Mai ınteresant este că şi femininul de la *fost*, deşi cuvânt străvechiu, este (nu numai *foastă*), ci şi *fostă*, şi că, de la verbul vechi *desvolt*, persoana 3 e *dezvoltă* alături de *desvoaltà* Explicarea ar putea fi următoarea · *fost* (în legătură cu un substantıv), traducând pe lat. „ex" sau pe franc „ancien", e o noţiune nouă şi nepopulară la noi, încât expresii ca „fost ministru", decalcate după „ancıen ministre", se pot asemăna cu neologısmele Aceasta ar explica de ce se zice, fără morfonem, *„fostă* prezıdentă a socıetăţii Crucea roşie". Tot ca neologism sımt unii pe *a desvolta*, căci ţăranul nu zice că un copıl e *b ne desvoltat*. Rămân totuşi cunoscutele cazurı : *cote* alături de *coate* (pluralul de la *cot*), *roibă* alături de *roaıbă* (femininul de la *roıb*) ş a , pentru care nu ajunge această explicare

Tot astfel, morfonemul *s*—*ş* îl găsım şi la neologisme de felul lui *cactuşi* (pluralul lui *cactus*), *ortodocşı* (pluralul dın *ortodox*) Dacă la Coresi întâlnim încă pluralul *evanghelistı* în loc de *evanghelişti*, cum zicem astăzi, cauza este că el se maı simţea ca vorbă streină. De ce însă pluralul lui *trist*, cuvânt vechıu şi popular, este, în Palıa de la Orăştıe (163/4 ed Roques), *trıstı*, nu *trişti* , de ce pluralul de la *Sas* este, prın Braşov, *Sasi* (nu *Saşı*) , de ce pluralul de la *casă* nu-i numai *case* şi *căşı*, ci, în unele regiunı, *căsi* ? Alăturı de *lăţıme*, *înălţıme*, *preoţıme*, *cruzıme*, cu alterarea regulată a dentalelor înaıntea lui *ı* lung şı accentuat dın sufixul *-ımen*, avem *desıme*, *grăsıme*, *grosıme*, *îngustıme*, maı rar *ţosıme* şi *totıme*, precum şı *surdime* alăturı de *surzıme*. Pe vremurı, când mı se părea că o explicare, chıar când îi lipseşte puterea de a convınge, e preferabilă lıpsei oricărei explicări, credeam că „neregularitatea" din *grosime* se datoreşte faptului că odınioară am avut şı noı, ca Italienii, derıvatul **grosume*, şi că numaı mai târzıu sufixul *-ume* a fost înlocuit prın *-ime* (care s'a substıtuit la noı şi lui *-ame*), fără ca tulpina să se schimbe. Dar asemenea neregularităţı nu se ıvesc numai la derıvatele în *-ıme*, ci, deşi maı rar, le întâlnim şi la derivatele

www.dacoromanica.ro

cu alte sufixe, de ex *argintiu* alături de *argințiu* (ca *vineţiu* etc), *părintesc* alături de *părinţesc* (ca *preoţesc*, *frăţesc* etc), *săgetea* alături de *săgeţea* ş a

În unele cazuri putem întrezări cauza care împiedecă să apară morfonemul. Astfel ea ar putea fi o m o n i m i a în cazuri ca *feţie* (alături de *avuţie*, *bărbăţie*, *beţie*, *blăstămăţie*, *bogăţie*, *curăţie*, *luminăţie*, *preoţie*, *sfinţie* etc), căci **feţie* ar putea fi considerat ca un derivat de la *faţă*. (Totuşi, în cursul acestei lucrări am cunoscut exemple ca *bârneţ* sau *cârşoară*, la care omonimia nu-i supărătoare)

Dacă alături de *coţocel*, *petecel*; *porcesc*, *drăcesc*; *calicie*, *moţicie*, *adâncime*, *sărăcime*, *broştime*, *broştet* etc, cu morfonemul *k* (*sc*) — *č* (*şt*), avem derivatele *furchiţă*, *măciuchiţă*, *nuchiţă*, *broschiţă*, *ploschiţă*, cauza e, probabil, un fel de disimilare prohibitivă, spre a evită urmarea *č-ţ* în două silabe învecinate (**nuciţă* etc), supărătoare pentru Român.

Dar asemenea explicări nu trebue forţate, precum se poate vedea din următorul caz. Alături de *coc—cuptor*, *porc—purcel* avem *coptură* şi *porcărie*, alături de dialectalul *purcar* şi *murar* (cf. şi numele propriu *Purcariu* şi *Murăroiu*) avem pe literarul *porcar* şi *morar*, deci o inconsecvenţă patentă în aplicarea morfonemului *o—u* (care a produs totuşi şi analogii ca *ţor*, *scol*, *păcorniţă*, citate mai sus)

Unii admit că formele cu *o* sânt mai nouă, deci născute într'un timp când legea fonologică a lui „*o* neaccentuat devenit *u*" nu mai era „în acţiune". În potriva acestei păreri, care caută explicarea în c r o n o l o g i e, se pot cită însă cazuri ca *amorţesc*, *cornut*, *dogar*, *înfloresc*, *mortăcină*, *porcăreaţă*, *întortochia*, cărora le corespund şi în latineşte derivatele atestate sau pe care sântem îndreptăţiţi să le presupunem străvechi. **am-mortio*, *cornutus*, *dogarius*, *floresco*, *morticina*, *porcaricia*, **intortuculare*.

Imaginiabil ar fi şi aceea ca formele cu *o* să reprezinte o desvoltare mai evoluată a formelor mai vechi, cu *u*, de oarece dialectele — de obiceiu mai conservative — păstrează mai multe forme cu *u* (*amurţi*, *durmi*, *înfluri*, *murar*, *purcar*, *purcăreaţă* etc.) şi deoare ce unele forme, pe care azi le ro-

www.dacoromanica.ro

stim cu *o*, se găsesc de fapt în textele vechi cu *u*, iar trecerea lui *u* proton în *o* e dovedită prin exemple ca *rumân* > *român*[1]), *cuperi* > *coperi*, *cuprinde* > (regional) *coprinde*, *un om* > (pe alocuri) *on om* etc Dacă pentru unele cuvinte, ca *îngrupa*, *durmita*, *uspăta*, atestate în veacurile trecute, această explicare e admisibilă, ea nu se potriveşte pentru mulţimea altor cazuri

Nici explicarea g e o g r a f i c ă nu e probabilă, căci n'avem nici un indiciu serios să credem că oscilarea între formele cu *o* şi *u* s'ar reduce la două rostiri diferite regionale, care s'ar fi întâlnit în limba literară.

Mai de grabă s'ar putea admite o divergenţă de natură s o c i a l ă, căci une-ori putem face observarea că formele cu *u* se întâlnesc mai des la clasele sociale inferioare, iar cele cu *o* la cărturari şi în limba literară Aceeaşi observare se poate face cu morfonemul *a*—*ă* în derivate de felul *căstănu* (literar *castanu*) etc şi mai ales cu morfonemul *e-ă* şi *ea-a* în *märg-mergi*, *vorbăsc*, *tocmală* etc , caracteristice pentru graiul ţărănesc din multe regiuni Se pare chiar — dar această chestiune ar trebui urmărită cu atenţiune într'un studiu mai amănunţit — că *simţul gramatical se manifestă la omul incult mai ales printr'o aplicare riguroasă şi o generalizare a morfonemului, pe când la omul cult mai ales printr'o trebuinţă de analiză precisă şi printr'o tendinţă de simetrie în interiorul categoriilor gramaticale* Cu alte cuvinte Ţăranul moldovean şi ardelean rostesc *vorbăsc* (dar *vorbeşti*), *tocmală* (dar *tocmele*) fiindcă zic şi *văd* (dar *vezi*), *măr* (dar *mere*), iar cărturarul zice *vorbesc*, *tocmeală* fiindcă zice şi *gătesc*, *gonesc*, *întineresc* etc , *gătează*, *încetineală*, etc

Ar fi însă greşit să generalizăm această observare, căci este sigur că şi necărturarul are un simţ desvoltat pentru simetria gramaticală şi pentru schematizarea morfemului. Astfel vedem cum legea fonologică, de dată relativ re-

---

[1]) Forma cu *o* apare în Palia de la Orăştie, unde mai avem şi *conoscu* şi *domnezeu* alături de *dumnezeu*

www.dacoromanica.ro

centă, după care „un *a* accentuat se schimbă în *e* dacă e precedat de *i* şi urmat de poziţie moale" nu se întinde asupra tuturor formelor flexionare Se zice *buruiene* (pluralul de la *buruiană*), *Stoiene* (vocativul de la *Stoian*), şi tot astfel *băieţi* şi *băiete* (pluralul şi vocativul de la *băiat*) sau *muieţi*, fiindcă nici *băiat*, nici *muieţi* nu se mai simt ca participii Când însă de la verbul *muia* şi de la *băia* (= scălda) se formează participiul-adjectiv *muiat* şi *băiat*, aceste forme menţin şi la plural pe *a* neschimbat, încât se zice *doi băieţi îmbăiaţi* sau *doi muieţi muiaţi* Simţul că, la conjugarea în *-are*, participiul are terminaţia *-at, -ată, -aţi, -ate* (*lăudat, lăudată, lăudaţi, lăudate*) a oprit prefacerea lui *a* în *e*. Tot tendinţa de a schematiza morfemul produce nesiguranţa noastră în forma ca *îngenuchiare* sau *îngenuchere*, *studiind* sau *studiând*, etc.

În sfârşit, păstrarea lui *o* se mai explică şi prin conştiinţa legăturii etimologice între derivat şi radical Cu alte cuvinte, dacă în *porumbac, domniţă, domnişor, florar, bocâncar, clonţar, coţocar, covrigar, lopătar, porumbar, rotar, scorţar, scrânciobar, şopârlar, şorecar, florana, ţoiana, cuvioşie, călătorie* (şi toate cele în *-torie*), *aprozie, boierie, bogăţie, domnie, hoţie, iobăgie, popie, preoţie, prostie, cuviosie* (şi toate cele în *-oşie*), *lăcomie, moţicie, votrie, neghiobie, nerozie, obrăznicie, voinicie, slobozie, covăcie, mitocănie, mitocănime, răcoros, rosură* etc s'a păstrat *o*, este, pentrucă legătura lor etimologică cu *porumb, domn* etc a fost, în momentul derivării, mai trează decât la cei ce au derivat (din *alboare, cos, moiu, putoare, roz, soră, trupşor, urdoare, domnie*) pe *alburiu, cusutură, muietură, puturos, rugăciune, surată, trupşurel, urduros, dumniata* Dar o asemenea explicare nu este decât o amânare a explicării, căci ea deschide imediat altă întrebare : de ce adecă, une-ori, sau la anumite persoane, simţul etimologic este mai viu decât cel gramatical ?

Până să putem răspunde la asemenea chestiuni, rămâne totuşi observaţia vrednică de reţinut, că simţul nostru gramatical poate acţiona şi în altă direcţie decât a mor-

www.dacoromanica.ro

fonemului şi că el poate fi înnăbuşit de simţul etimologic Mai mult decât atât, este sigur că une-ori morfonemul nu apare, fiindcă *simţul gramatical nu este totdeauna treaz în momental creării unui cuvânt derivat* Astfel, consecvenţa ar cere ca inversarea legii fonologice cu privire la metafonia lui *o* accentuat înainte de *e, a, ă* a silabei următoare (şi n u m a i înainte de aceste vocale) să producă morfonemul *oa—o*, deci să avem *groznic* (nu *groaznic*) ca derivat din *groază* (precum avem *moáră-morár, moárte-morţiş*) şi *socro* (nu *soacro*) ca vocativ de la *soacră*. Cel ce a creat întâia oară diminutivu *băieţaş*, avea în minte, simultan, pe *băieţel* şi sufixul *-aş* [1]), încât s'a putut face substituirea lui *-el*—mai în umbră în memoria lui în acel moment — prin *-aş*, fără ca, în acelaşi timp, să se facă şi d e z m o r f o n e m i z a r e a tulpinei Aceeaşi relaxare a simţului gramatical, o întâlnim în formele citate mai sus · *petat, feţuì, mesuţă*

În afară de asemenea relaxări intermitente ale simţului gramatical, putem observa une-ori că *de la o vreme oarecare poate înceta la subiectele vorbitoare conştiinţa pentru raportul constant ce există între elementele alcătuitoare ale unui morfonem.* Precum o lege fonologică este mărginită în timp, tot astfel se poate observa şì o mărginire în timp a unor morfoneme.

Astfel, alături de derivate de felul lui *bătrâior, cuvios, gălbior, rumeior* (de la *bătrân, cuvin, galben, rumen*), curente în graiul comun, avem altele ca *ieftior, mărgioară, rogojioară, păltior, sprinteior, tretior*, care nu se întrebu-

[1]) Zic „sufixul *-aş*", nu „derivate cu sufixul *-aş*", pentrucă deprinderea noastră de abstracţie a unor elemente morfologice este atât de mare, încât aceste „instrumente gramaticale" există în mintea noastră, nu numai ca nişte complexe de sunete, ci având şì posibilitatea să evoce o idee, deci cu un conţinut — deşi numai vag—semantic Într'un articol publicat de curând în „Curentul" era vorba de „misticism, logicism şi alte *-isme*", în unele părţi ale Italiei se poate întrebuinţa sufixul pejorativ *-uccio* ca vorbă independentă, cu funcţiune adjectivală şi cu sensul de „rău, prost", deci tempo *uccio* sau questo vino è proprio *uccio* (cf Finamore, *Vocabolario dell'uso abruzzese* p 19)

www.dacoromanica.ro

inţează decât regional şi rar, căci cei mai mulţi dintre noi, deşi le simţim legătura cu *ieftin, margine, rogojină, palten, sprinten, tretin*, preferim alte diminutive, în care *n* de la sfârşitul tulpinei să iasă în evidenţă Stadiul final, adecă derivate ca *pristenior, sprintenior, sărcinioară*, care denotă dispariţia simţului pentru morfonemul *n—i*, a fost ajuns şi el în unele regiuni

Alt exemplu e cel al morfonemului *t* (*d*) — *č* (*ğ*) şi *ţ*(*z*) — *č*(*ğ*) născut din legea fonologică care preface pe *t* (*d*) şi *c* (*g*) în *č* (*ğ*) înainte de *i̯ó* şi *i̯ú* Deşi această lege fonologică datează din cele mai vechi timpuri, totuşi numărul mare de exemple ca *fierbincior, căruncior, neteior, repeior, rotunjor*, etc. au produs derivate de felul lui *cumincior* din mai noul *cuminte*, sau *grămăjoară, oglinjoară* etc. din cuvinte de origine slavă Când, în secolul trecut, s'a format din *aprinde*, după modelul germanului *Zundholzchen*, în Transilvania, numele pentru „chibrit", acest derivat a primit forma *aprinjoare* [1]).

Tot după legea fonologică amintită se explică *mustăcioară* şi *mustăcios*, corespunzând unor **mustacíola*, **mustaciosus*, derivate din lat *mustacia* Aceste derivate, fiind raportate la *mustaţă*, s'a născut, înaintea sufixelor *-iolus* şi *-iosus*, morfonemul *ţ—č* Acest morfonem a produs din cuvintele de origine slavă *căţă* şi *isteţ* diminutivele *căicioară, istecior*, sau din *trebuinţă, neputinţă* adjectivele *trebuincios, neputincios*. Tot astfel în veacurile trecute se spunea *grecios*, un adjectiv derivat din *greaţă* Astăzi avem însă *greţos*, precum avem *aţos, ceţos*, derivate ca *spumos, gustos* şi celelalte adjective în *-os*.

Vedem din cele precedente că morfonemul este în general atât de desvoltat în limba română, încât poate fi considerat ca una din cele mai caracteristice aspecte ale gramaticei noastre Cu toate acestea, limba nici n'a uti-

[1]) Dacă de la *frate* avem diminutivul cu totul neregulat *frăţior*, acesta sau este un singular nou din *frăţiori*, plural de felul lui *dinţişori, cărşori*, sau derivat din *frăţâni*, sau, mai probabil, orientat după *soţior* (masculinul de la *soţioară*, derivat din *soţie*)

www.dacoromanica.ro

lizat toate ocaziile care puteau da naştere la morfoneme nouă, nici n'a păstrat pe cele vechi nealterate, ci vedem cum une-ori simţul pentru morfonem se relaxează sau lucrează cu intermitenţe, putând duce chiar la dispariţia lui desăvârşită. Afară de aceea am observat câteva tendinţe, precum cea pentru schematizarea morfemului, sau simţul etimologic, care lucrând în alte direcţii, une-ori opuse, stânjenesc generalizarea morfonemului Fără să isbutim să deslegăm multele probleme pe care studiul mai amănunţit al morfonemului le pune, am căutat totuşi să dobândim câteva elemente pentru o mai justă înţelegere a lui.

S. PUŞCARIU

www.dacoromanica.ro

ETIMOLOGII

I

Aleveş

Dicţ. Acad, I, 113 dă acest cuvânt după Pontbriant cu sensul de „poşârcă, leorcă, vin acru" şi trimite la ung *elevesedık* „se tulbură, se împute", pentru care presupune un radical **eleves* „turbure"(?).

Dar ung. *eleves* există numai cu sensul „străvechiu", derivând din *eleve* (cf Szinnyei, *MTsz*, I, 480) Cât priveşte pe *elevesedık*, el este un compus cu prefixul *el-* din *evesedık* „a (se) coace, a puroia (o rană)", iar acesta derivă din *eves* „puroios", „copt", care este la rândul său derivatul lui *ev* 1 „zeamă de gunoiu", zoiu"; 2 „puroiu", „coptură".

Deoarece astfel existenţa unui **eleves* cu sensul „turbure" este cu neputinţă, etimologia care-l pune pe acesta la temelia românescului *aleveş* nu se poate admite.

Etimologia adevărată este cea propusă de Cihac, II, 476 (cf. şi Hasdeu, *EM*, 858 şi Alexics, *Magyar elemek az oláh nyelvben*, Budapest, 1888, p 21, care pe p. 79 mai dă variantele *leveş*, *leveşă*, *livez* „piquette", „pommé", culese din j Arad şi Bihor), deci din ung. *leves* „jus", „potage" Mai trebue să adăugăm doar că proteza lui *a-* este obişnuită la cuvintele care încep cu *l-* (cf *aluaş* „lacheu, fecior în casă", *Dicţ. Acad*, I, 127, <*lovas*, *aliman* din expresiunea *a ajunge la aliman* „a nu fi chip de scăpare", „a fi la mare strâmtoare", *a se alimăni* (*alimănà*) „a se agiestà", „a se adevestì", „*a se* aşezà" „a descălecà" (despre unul venit din lume), „a se pripăşì", *alimănit*

www.dacoromanica.ro

„pripăşit" care, după părerea mea, n'are a face nimic cu turc. *alaman* „hoţ de codru, haiduc" (cf. *Dicţ Acad*, I, 115—116), nici cu turc *el-emân* „sûreté, sauf-conduit, quartier" (Şăineanu, *El. turc*, 9: V. Bogrea, *Dacoromania*, IV, 788), nici cu *alivăni, avam, avănit* (Procopovici, *Rev. fil*, I, 258—265), ci este identic cu *liman* „port", ca refugiu al naufragiatului (<turc *liman*), etc

Alnic

În *Dicţ Acad*, I, p. 120, cuvântul *alnic* cu sensul de „viclean", „insidieux", „perfide", pentru care se citează, după Tiktin, *DRG.*, un singur exemplu din Paliia dela 1582 (Gen, III, 1): *Şarpele era mai alnic de toate jigăniile*, este derivat din „ung. *álnok*, idem (modificat subt influenţa suf. *-nic* (pe p 117 e dată forma greşită *alinc*, cu acelaşi citat luat din Cipariu, *Cr*, 50, şi derivată din ung *élénk* „vioiu". Greşala a fost îndreptată la Corrigenda)

M Roques, *Paliia de la Orăştie* (1581—1582), I, Paris, 1925, p XXXVII traduce pe *alnic* prin „rusé" şi-l derivă tot din ung *álnok*[1]). În *Paliia* (Gen, I, 9) se găseşte şi derivatul *alnicie* (vezi Roques, o c, p LXI) De asemenea în forma *alnicsia* „fraus" se găseşte în *Lexicon Marsiglianum* (cf Tagliavini, *Lex. Mars.*, p 99 şi 210, nr 781 „fraus", „álnokság", care-l derivă tot din ungurescul *álnok*) Amândouă formele, atât *alnic*, cât şi *alnicie*, se găsesc în Psaltirea lui Viski de la 1697 (v *Dacoromania*, IV, p 116) şi Moldovan G, *Alsófehér várm. rom népe*, 101 Iosif Popovici, cercetând ungurismele de la Orăştie, *An Acad Rom*, s II, t. XXXIII—1910/11, Mem secţ lit, p 532, nu-l trece pe *alnic* între acestea şi, mi se pare, cu drept cuvânt Într'adevăr, rom *alnic* nu poate derivă din ung *álnok*, al cărui *-nok* ar fi trebuit să se păstrezé neschimbat în româneşte, cf *Solnoc* < ung *Szolnok* ală-

[1]) Cf şi Hannes Sköld, *Ungarische Endbetonung*, Lund-Leipzig, 1925, p 56, nr 12

www.dacoromanica.ro

turi de *Slănicul* de origine sud-slavă sau slavă veche (cf. v -bg *slanъ* „salsus") şi *Solonţul, Soloneţul, Soloncii* de origine rusească [1]); *ghirtoci* „hurlupi" < ung. *birtok, Dicţ Acad*, T. II, p 263; *homoc* < ung *homok*, ibid., T II, 402, p 3 [2]) etc, ci trebue derivat din srb -cr. *jálnik* „simulator, deceptor, circumventor (< *jalъ*, scris *alъ* „nequitia, invidia"; *jalьnъ*, scris *alьnъ* „insidiosus"), care, la rândul său, poate printr'un sloven **alnik*, a dat pe ung *álnok* (cf Gombocz-Melich, *MEtSz*, col 79—80)

Cum am arătat în *Dacoromania*, V, p 329, srb *ja-* iniţial poate da în româneşte *a- aglică* < srb *jaglika* (cf. şi bg *aglika, Dicţ Acad*, I, p 70, şi G Pascu, *Rev crit*, 3—1929, p. 52); *agud* „dud" < srb *jagoda* „fragă" (*Dicţ Acad*, I, p 73—74), etc

La derivarea din sârbeşte suf. *-nic* nu mai face nici o greutate

Pentru acelaşi motiv, pentru care nu admit derivarea din ung *álnok* a lui *alnic*, nu mai pot admite acum nici pe cea a lui *parasznik* din „Lexicon Marsiglianum", „colonus", p 229, „rurícola", p 204 [3]) (cf C. Tagliavini, *L'influsso ungherese sull'antica lessicographia rumena*, în *Revue des études hongroises*, VI—1928, p 29), care derivă mai curând din srb. *parasnik* (Ivekovic-Broz, *Rječnik* II, 11), acesta fiind derivat, cum arată vocalismul, din ung *paraszt*+suf slav. *-nik* (cf Miklosich, *EtWb*, p 266, şi Munkácsi, *Nyelvtud Kozl*, XVII—1881, p 114)

Şi mai puţin se poate admite derivarea lui *păharnic* „Mundschenk" din ung *pohárnok*, cum vrea L. Treml, *Die ungarischen Lehnworter im Rumänischen*, II, U n g

---

[1]) Vezi pentru acestea din urmă Margareta Ştefănescu, *Arhiva*, XXVIII—1921, p 223—224

[2]) V Bogrea, *Dacoromania*, I, p 269

[3]) Pentru *sărăntoc* < *szarándok, zarándok* (V Bogrea, *Dacoromania*, I, p 271—272), se găseşte şi forma *sărăndic* (*Şezătoarea*, XXVI—1928, p 149), care-i corespunde unguresculu *szarándék*. Ung *szarándék, szárándok, zarándok* derivă altfel din slav *stranьnik* (cf A Horger, *Magyar Nyelv*, VIII—1912, pp 15—17).

www.dacoromanica.ro

Jahrb, IX—1929, p 282—283, care vede, şi mai ales ar vrea să fie văzut şi de alţii, totul în culori ungureşti „Daß *-nok* im Altung produktives Suffix war, vgl. *fegyvernēk, tálnok* und höchstwahrscheinlich auch *asztalnok*[1]), so daß *pohárnok* als ungarische Bildung betrachtet werden muß", poate să fie adevărat (îndoiala rămâne pentru *asztalnok* şi *pohárnok* cât timp avem alături pe slav *stolĭnikŭ* şi *peharĭnikŭ, paharnikŭ*), dar aceasta n'are nici o valoare pentru limba românească în care suf *-nic* < slav *-nikŭ* a fost şi este mult mai rodnic decât în ungureşte (cf. G. Pascu, *Sufixele rom*, Bucureşti, 1916, pp 335—339), iar dat fiind acest fapt şi având şi pe *păhar, pahar* în limbă (din slav *pecharŭ, pacharŭ*, din care este şi ung *pohár*, vechiu *pahár*, nu din acest din urmă, chiar şi dacă „rum *ă* nicht nur aus *a*, sondern auch aus *o* enstanden sein kann" (cf. Miklosich, *EtWb*, 234, Tiktin, *DRG*, 1107, etc), nu-l puteam creà şi noi Afirmaţia că „aus *-nok, -nek* wird im Rum lautregelrecht *-nic*, vgl *alnic* < *álnok, Fegirnic* < *Fegyvernek* (Mold Tog S 90)" este şi ea greşită. Am arătat cum stă chestiunea cu privire la *alnic*, care nu derivă din ung. *álnok*. Sufixul din *Fegyvernek* este *-nek*, nu *-nok*, deci nu dovedeşte nimic în privinţa acestuia din urmă Mai mult decât atât, rom *Fegirnic*, nici nu-i corespunde formei *Fegyvernek*, care ar fi trebuit să dea mai curând **Fegiverneac* > **Fegerneac*, ci rostirii *Fegyvernok* (cf Szamota-Zolnai, *MOklSz.*, 222), cum arată, dintre exemplele de care se ocupă Treml, *uric* < *orok, Turic* < *Torok, Cudmeniş* < *kodmonos*, la care se mai pot adăugà şi altele, ca *cipik* < *cipők*, plur lui *cipő, chilin*< *kulon, vifel* < *vőfely, fibirău* < *főbíró*, etc

Dar numele *păharnicului* nostru este cu siguranţă de origine slavă pentrucă de origine slavă sânt şi numele celorlalte slujbe în tovărăşia cărora se găseşte el, inclusiv sinonimul *ceaşnic* < v.-bg *čaštnikŭ*, astfel . *sfetnic* < v-bg *sŭvětĭnikŭ, postelnic* < v-bg *postelĭnikŭ, stolnic* <

[1]) MNy XXII, 277 und MEtSz

www.dacoromanica.ro

v - bg *stolĭnikŭ*, *vornic* < v.- bg *dvorĭnikŭ*, *ispravnic* < v - bg *ispravĭnikŭ*, etc, iar după analogia acestora *vistiernic* < *vistier* (< lat. v e s t i a r i u s „Kleiderbewahrer", m - lat. „Schatzmeister" + suf. *-nic*, (cf. Tiktin *DRG*, 1772), etc. (vezi exemple mai multe la Pascu, l. c), iar peste acest fapt nu se poate trece cu uşurinţa cu care trece Treml

Apestì (*pestì*, *apeştì*, *apăştì*).

Pentru *apestì* (*pestì*, *apeştì*, *apăştì*) vb IV-a I. 1. i n t r a n s „a întârzià", „a zăbovì", *Lex. Bud*, *Dicţ. Acad*, I, 193 (cf *iară carii aţi pestitŭ până în al noaole čas, apropiaţi-vă, şi nemică ruşinându-vă, şi câţi şi până în al unsprădzeacele čas aţi pestit*, *Cod. Todorescu*, f. 6r^0—6v^0), 2 t r a n s „a amânà", „a aşteptà pe cinevà cu datoria", „a îndelungà", „a premândà", *Lex Bud*, *Dicţ. Acad.*, I, 193 („*Mai apesteşte-mă, nenişorule, că nu fug din sat!*", Rădulescu-Codin), II „a aţipì", „schlummern", „einschlummern", *Lex. Bud*, *Dicţ. Acad.*, I, 193,—s'au propus până acum următoarele etimologii · Cihac, II, p 2—3 < slav. *opozditi* „tardari", „procrastinare", A Philippide, *ZRPh.*, XXXI—1907, fasc 3, p 292 : < *a-+peste* (*peşte*, *pişte*), cu observarea . „Diese Ableitung von einer Praposition welche u b e r, n a c h bedeutet, ist analog derjenigen von *amân* < a mane (s Verfassers Principii de istoriea limbii). Um den Übergang von s i c h a u f h a l t e n, s i c h v e r s p a t e n, A u f s c h u b b e w i l l i g e n zu e i n s c h l u m m e r n zu verstehen, denke man an die verschiedener Bedeutungen des deutsch *nachlassen*, welches selbst hinsichtlich der Form dem rum Worte ahnlich ist : e i n s c h l u m m e r n = die Aufmerksamkeit hat durchaus n a c h g e l a s s e n", şi G. Pascu, *Etimologii româneşti*, Iaşi, 1910, p 32 (cf şi *Ist. lit. şi limbii rom. sec. XVI*, p 58) < p e n s i t a r e

Cea a lui Cihac şi a lui Pascu sânt neacceptabile, dar a lui Philippide este foarte ademenitoare ca formă. Totuşi

www.dacoromanica.ro

derivarea unui verb dintr'o prepoziţie nu este probabilă (a *amânà* < *a*+*mâne* nu este potrivit să dovedească acest lucru, fiind vorba de o sintagmă adverbială, alcătuită din prepoziţie+substantiv, căreia i s'a ataşat sufixul verbal, pentru a formà un derivat de care avem atâtea . *alăturà*, *înlăturà*, etc , cum avem chiar şi din adverbe · *înaintà*, *îndărăptà*, etc., care însă toate sânt de conjugarea I, nu IV, cum este *apestì*), iar sensul II, „a aţipì", rămâne neexplicat din „întârzià", „amânà" nu putem explicà pe *aţipì*, iar germanul *nachlassen*, pe care-l dă ca analogie Philippide, însemnează „a lăsà după cinevà sau ceva", „a slăbì", „a cedà", deci cu totul altceva

Pentru a explicà toate sensurile, trebue să pornim de la ung *apaszt-* „a face să scadă, a micşorà, a slăbì, a lăsà mai domol", „vermindern, herabmindern, fallen machen", „minuo, decrescere facio, exsico" (cf. Szarvas-Simonyi, *MNytSz* , I, 99). Verbul unguresc fiind transitiv, sensul românesc transitiv de „a amânà" trebue să fie cel original Acest sens s'a putut naşte din întrebuinţarea figurată a lui *apaszt-* =„a slăbì", „a lăsà mai domol", cf *Mai apesteşte-mă, nenişorule, că nu fug din sat* ! =„Mai slăbeşte-mă, mai lasă-mă mai domol" etc (vezi la Tiktin, *DRG* , 1437 următoarele exemple *Constantin Vodă au început a slăbì pe mazili din dăjdi* [den *mazili* die Steuern herabzusetzen] Nec ² II 379 *Domiţian. începù să cânte* [*din piculină*] *Passa . nu-l slăbì, până târziu, din admiraţie şi felicitări* [uberschuttete ihn mit Aeusserungen der Bewunderung und Gluckwunschen] Bass. V 25 *Hârsita de mătuşa nu mă slăbeà din fugă nici în ruptul capului* [liess nicht ab, mir nachzulaufen] Cr C XV 7 *Din „mon cher", „mon cher ami" nu-l mai slăbeşte* bei jedem zweiten worte heisst es „mon cher", „mon ami" I Ngr (C III 229"). „Slăbirea" în această legătură de idei înseamnă „amânare"

Din sensul „slăbì" transitiv (=„amânà") s'a putut naşte uşor şi cel intransitiv (=„întârzià", „zăbovì"), cf *a slăbì* (*din ceva*) =„mit, in etw nachlassen" „*Din când*

www.dacoromanica.ro

în când cei doi roibi trudiți slăbeau din pas [verlangsamten . ihren Gang] Sad PS 28", ap Tiktin, 1 c.

În sfârșit din sensul „slăbi [puterile]" ori „a lăsa [capul] în jos" (=„a moțăi", „a cucăi") s'a putut desvoltà fără nici o greutate și sensul de a „aținpi".

Deși trecerea lui *ă* în *e* după *p* în *apaszt-* > *apestì*, este ușor de explicat, totuși pentru fonetism cf ung *halastó* > rom. *heleșteu*, ung *állasztó* > rom. *melesteu*, etc Din radicale ungurești avem numeroase infinitive în *-ì* alături de cele în *-uì* alcătuite după modelul slavon (vezi exemplele pe care le-am strâns, explicând pe *adevesì*, în *Dacoromania*, IV, p 752—753)

Pestì s'a putut naște din *apestì* prin omisiunea lui *a-* inițial confundat cu prepoziția *a* de la infinitiv: *întru nimica inima lui pesti-va domnul meu a venì* (Coresi, *Tetr.* 244); *să nu fie lui a pestì întru Asia* (Cod Vor, 18/3); *m'a pestit boala* (interpretat greșit „apucat", Pamfile, *J* II), *nu pestește* (=„trec") *2 săptămâni și cade baba la pat* (*Ion Creangă*, III, 87), etc.

Formele *apeștì*, *apăștì* s'au putut ivì subt influența altor cuvinte (cf și *păște*, *pește*, *piște* < *peste*, etc)

Aret (arăt), rătuì.

Un cuvant care a dat mult de lucru filologilor noștri este *aret*.

Hasdeu, *Et Magn*, col. 1542—1543, îl desparte, în două cuvinte după accent (*arèt* și *àret*). Despre *àret* afirmă că „se construește totdeauna cu prepoziținea *în*", îl socoate sinonim cu „preajmă", îl traduce „entourage, proximité de quelque chose", și-l derivă din ung *erre't*= *erre-itt*, de unde Ungurii au și o formă nasalisată *errunt* (Fogarasi), însemnând „de ce côté-ci, dans cette direction-ci", combătând Lex. Bud, pe Miklosich și pe Budai-Deleanu, care-l aduceau în legătură cu verbul *arătà* (<a d + * r e c t a r e < *rectus*). Dimpotrivă, termenul militar *arét* „defi,

www.dacoromanica.ro

menace, attitude pour menacer ou défier l'ennemi" îl crede identic cu verbul *arătà* pe care-l derivă din a r r e p t a r e sau a r e t a r e < a d + rèputare (col. 1557—1558).

Şì Tıktın, *DRG*, p 91, menţine această despărţire (1 *áret* „Umgegend, Gegend, Richtung", 2 *arèt* „Schutz, Schutzwehr"), dar nu crede în explicările date mai naınte şı, neputând să dea alta, pentru el etimologia cuvântului este „unbekannt"

Dicţ Acad, I, p 238, împreună cele două cuvınte, socotınd ca sens orıgınal pe cel de „pază mılıtară", „garde (mılıtaıre)", „avantposte", „défense, rempart" şı ca ulterior pe cel de „partea locului, ţınut", „parage, endroıt, contrée, entour, alentouıs", iar în prıvinţa orıgınıı spune următoarele „Etımologıa necunoscută (Se pare că forma prımitivă a cuvântului e cea atestată de Barcıanu *arăt* În cazul acesta am aveà a face cu un substantiv postverbal din *arătà* *Vın în arătul cuıvà* ar însemnà decı „vın în vederea cuıvà, în regiunea pe care cinevà o stăpâneşte, de jur împrejur, cu prıvirile". Dın sensul acesta s'a putut uşor desvoltà terminul mılıtar „regiune păzită" şı apoı „pază". Şì expresiunea „mi-e a r e t" amınteşte întocmaı pe mi se a r a t ă (v *arătà* II, 50)", ıar explıcarea lui Budaı-Deleanu, care accentuiază cuvintele „gerade oder ın gerader Lınıe stehen" ne aduce amınte de lat r e c t u s, care e cuprıns în etımologia lui *arătà* Când cuvântul a ajuns să însemneze „regiunea şı locul de jur-împrejurul cuivà", el s'a întâlnıt cu un alt cuvânt, care aveà un înţeles analog, cu *àrıe* (cfr. *Un copıl a intrat în arıa calului, calul l-a călcat în pıcıoare* Delavrancea, ap Tıktın, *DRG.*, 483), aşà că el s'a putut simţì ca un derıvat în *-et* al acestui cuvânt, precum e bunăoară sınonimul *préjmet* un derivat dın „preajmă". Astfel s'ar explicà forma *àret* cu *e* în loc de *ă* şı cu accentul schımbat)"

Mai pe urmă V. Bogrea, *Dacoromanıa*, I, p 257, a socotit că expresia *în aretul vântului* =„obvıam vento", „vor dem Wınd" (Lex. Bud) şı poziţıa accentului (*àret*)

www.dacoromanica.ro

„trimite la lat h a l i t u s,-u m (sc v e n t i, lit „suflarea vântului"; cf. şi *Arhiva* din Iaşi, XX, p. 528), combate deci explicarea, de altfel veche, a lui Max. Auerbach, din lat „i n e r e c t o" (XIX—XX *Jahresbericht*, Leipzig, 1913, p 212), ca şi pe a lui A. Viciu (*Limba română poporană şi dialectul sicilian*, p 79), care-l aduce în legătură cu sicil. *arretu, arreri, arrè, addietro*".

Sînt de aceeaşi părere cu *Dicţ Acad* în privinţa considerării ca un singur cuvânt a celor două forme deosebite ca sens, mai ales că în privinţa accentului nu sînt totdeauna deosebite Barcianu ne dă forma *arắt* Tot aşà (cu accentul pe silaba ultimă) trebue cetit, după informaţiile pe care le am, şi *aret* din expresia *în aretul casei*, pe care *Dicţ Acad* îl citează după Bugnariu, *Dicţ pop*, *Cuvinte rom din jurul Năsăudului*, care nu indică accentul. Dar nu mă unesc cu *Dicţ. Acad* în privinţa etimologiei cuvântului

Nu mă pot gândì la o explicare din latineşte, fie ea din *arătà* (< a d + *r e c t a r e), ori din e r e c t u m, ori chiar din a d + *r e t r a r e (cf. it *arrettrare* „a respinge", sp *redrar* „zuruckgehen", port *arredar* „entfernen"; cf. rom *îndărăt, îndărăpt, îndărăptà* > [i n] + d e — r e t r o) din pricina că *aret* nu apare înainte de secolul XVIII Deşi este termen militar, el nu se întâlneşte nici la Gr. Ureche, nici la M Costin, nici în documentele secolului XVI şi XVII, pentru motivele pe care voiu încercà să le arăt mai încolo

Apoi, dacă ar fi să ne gândim la un element unguresc, cum face Hasdeu, acesta ar trebuì să fie mai curând acuzativul *erőt* al substantivului *erő* „putere", „forţă" (cf *în but(ul) cuiva* < ung. *bút*, ac. lui *bú* „supărare", *căput* „poartă" < ung. *kapút*, a lui *kapú, tărhat, terhetiu* „greutate", „povoară" < ung *terhet*, ac lui *terh* sau *tereh, valost* „răspuns" < ung *válasz*, etc., cf mai amănunţit, *Dacoromania*, IV, p. 753—754) decât adverbul unguresc *erre-t* < *erre-itt*, al cărui sens este prea îndepărtat, cu toate că astfel de desvoltări semantice nu sînt imposibile (cf. slav

www.dacoromanica.ro

harc, ung. *harc*, rom. *harţă* < interj. gms. *harz* < *harze*, *herze* „herzu!", ap Berneker, *SEW*, I, p. 377; rom *raită* < ung *rajta!* „frisch auf!, halloh!", ap. Tiktin, *DRG*, p. 1294, *alean* ung. *ellen* „împotriva", *Dicţ. Acad.*, I, p 105). Totuşi de o parte n'avem siguranţa că *erőt* ar fi dat *aret* (cf ung *Erősd* < *Arnuşd*, jud Treiscaune, *erős* > *iriş* „sănătos", „tare", ap Frâncu-Candrea, *Românii din Munţii Apuseni* (*Moţii*), Bucureşti, 1888, p. 101, şi *Dacoromania*, V, p 328 şi *elott* > *alętiu*, *Dacoromania*, IV, p 751), de altă parte din ung *erő* am explica mai greu sensul de „în preajma" a formei *arèt*, *àret*, (*arăt*, *ărăt*). Având analogia lui *pichet* < fr *piquet*, *regret* < fr. *regret*, etc, venite probabil prin forma lor scrisă, cetită româneşte, am putea să ne gândim la fr. *arrêt* „Aufhalten", „Aufenthalt", „Stillstehen", „Halt", „Sperrung", „Hemmung", din care s'ar putea explica amândouă înţelesurile lui *aret* (cf *preabăt* s *preabet* „preajmă" < v.-bg *prěbytŭ* „Aufenthalt", în *Dacoromania*, V, p. 370). Dar acest cuvânt francez trebuia să ne vie mai târziu, în cei dintâiu ani ai secolului XVIII, prin vreo limbă învecinată, şi nu-l găsim în nici una.

Toate aceste împrejurări ne fac să căutăm originea termenului militar *aret* acolo de unde şi pe unde ne-au venit şi alţi termeni militari în timpul când ne-a venit el Să ne gândim d. ex. la *harţă*, der. *hărţui*, pentru care cf. pol. *harc*, v. *herc*, *harcovać*, v. *hercovać*, srb *harc*, *harcovati*, slov. *hároc*, *harcovati*, ung. *harc*, *harcol-* < gms. *harz* < *harze*, *herze* < „herzu!" (pentru *hărăţi*, *hărăţie* etc., pe care *Dicţ Acad.*, II, p 362, le pune în legătură greşit cu ung *herécel-* „a călcà (cocoşul) pe găină, a cocoşi", cf. s.-cr dial *harac*, slov. *hárəc*, *harcovati*, ap. Berneker, l c.), *vartă* „Wache" < pol. *warta* < germ. *warte*, ap. Tiktin, *DRG*, p 1716, *lăduncă* „Patrontasche" < rus. *ladunka* < germ. *Ladung*, ap Tiktin, *DRG.*, p. 886, cf. şi ung *löding*, *ocop* „Schanzgraben" < pol. *ocop*; *baştă*, *başte*, *başcă* < pol *baszta*, ung. *bástya* (< it *bastia*; cf şi germ *Bastei*), *părcan* „Pfahlwerk, Palissade" < pol. *parkan*, ap.

www.dacoromanica.ro

Tıktın, *DRG.*, p 1121, cf şi *părcană* < ung *párkány*, *zamcă*, pentru care cf. v-bg *zamŭkŭ* „claustrum", pol *zamek* „Schloss", ap Tıktın, *DRG*, p. 1791, etc.

Cuvântul slav dın care trebue să explıcăm pe *aret* pare a fi *retĭ*. pol. *rat*, v *ret* „Rettung, Hılfe" (cf *raty* !, *rety* !, „interjectıo auxılıum implorantis"), ceh *ret*, idem, rus. *retĭ* „der Zank, Hader, Zwıst" (sens secundar, cum arată verbul *retovatĭ* „retten, helfen, beıstehen" şı „zornig, bose seın, schımpfen"), pe care-l găsim şi la Mardarıe Cozıanul, p 227, Nr 3070, cu sensul de „întrecere sau împotrıvire"

Cuvântul românesc a trebuıt să se nască în legătură cu verbele *a fi*, *a sta*, *a merge*, *a venì*, *a chemà*, etc, dın *a* (<lat a d)+*retĭ*, întocmaı cum s'a născut *aleş* (<*a*=lat a d + ung *les*) [1]) în legătură cu *a se pune*, *a sta*, întrebuinţându-se maı întâıu în funcţıune de complement adverbıal fınal, apoı ca substantıv (v. exemple în *Dıcţ Acad*, I, 113) Aceasta cu atât maı mult că şi în lımbile slave substantıvul *ret* se găseşte de obıceıu în construcţia *na ret*, *na retu*, cf ceh *na ret*, *na retu volatı* „um Hılfe rufen", *na ret*, *na retu přıběhnantı* „zu Hılfe kommen", pol *rata wołać*, etc, ıar construcţıa românească *'n* sau *în aret* ar puteà fı rezultată dın cea slavă printr'o falşă analıză sıntactıcă a acestei construcţıı slave

Consıder deci exemplele numaı cu *aret*, cum sânt. *Marele şı puternıcul împărat ne-au trımıs la această cetate cu oastea puterei sale ceı nebıruıte să ţınem locul şı cetatea*

[1]) Cf pentru acesta Hasdeu, *Et Magn*, I, col 856, *Dıcţ Acad*, I, p 113, şı S Mândrescu, *El ung în lımba română*, Bucureşti, 1892, p 35—36 Observ că întrebuınţarea prepozıţıeı *a*+acuzatıvul în sens fınal erà destul de obışnuită în secolul XVI şı XVII, când a trebuıt să se nască *aret*, cum ne dovedeşte de altfel şi faptul că unele expresıı de acest fel ne-au rămas până astăzı (cf R Kurth, *Der Gebrauch der Präpositıonen ım Rumänıschen*, în *X Jahresbericht*, p 479, § a, şı *Dıcţ Acad*, I, p 1—2) Dıntre cele întrebuınţate cu verbele cu care a putut sta în legătură *aret* amıntesc *Dânâoară eşınd a vânat* (Dosofteıu, *V Sf*, I, Sept 24), *odınıoară ıarăşı merse în pădure a lemne* (Ibıd, Sept 24), *că şı dracul mı-o boceşte, când porneşte'n vale-a peşte* (Marıan, *Sat*, 63), *Despre curcubeu poporul zıce că e a vreme bună*, etc

www.dacoromanica.ro

aceasta, de unde să fim de sprijineală şi cetăţii Caminiţii, de curând luată din norocita sa primblare, cum şi Moldovii, raialii împărăteşti, să fim aret (=„a ret" original) *despre neprietinii împărăţiei despre această margine* (*Letopiseţul Ţării Moldovei dela Istratie Dabija până la Domnia a doua a lui Antioh Cantemir* 1661—1705, ed C. Giurescu, Bucureşti, 1913, p 63); *Dimitraşco Vodă .. schimbat-au socoteala într'altă chipŭ . scriindŭ ca să-i trimită în grabă vr'o patru mii de Moscali aice în Iaşi să-i fie aretŭ* (=„a ret") *să nu-lŭ apuce Turcii să-lŭ mazilească* (*Let.*, II, 341, *Let* [2], 309), mai vechi decât cele care au înaintea lui *aret* prepoziţia *de* (cf. *a se pune, a sta de-a leşul* sau *de-aleşul*). *Dumitraşcu-vodă . noaptea .. au ieşit din obuz, cam pe furiş, cu Moscalii, cari erau de aretu pregiur dânsul* (N. Costin, *Let*, II, 121); *Şi-au luat Lupul vornicul ziua bună de la vezirul, viind la tabără cu Haidar Aga a Hanului, pre carele apoi l-au lăsat pentru aretul taberii, că tot încă nu se potolisă Tătarii* .. (idem, *Let*, II, 127); *Marele şi puternicul împărat ne-au trimis cu oaste la această cetate, la Hotin,... să ţinem locul şi cetatea aceasta şi să purtăm de grijă şi de aretŭ să fim cetăţii Camenţă . , ca să fimŭ raialu ţării Moldovii, ce este supt ascultarea Impărăţiei, de aret şi de apărare despre Leşi. .* (Neculce, *Let*, II, 223, Let [2], II, 202). În amândouă cele dintâiu exemple este clar sensul original de „Rettung", „Hilfe", în cel dintâiu *să fim aret* fiind întrebuinţat chiar alături de „să fim de sprijineală".

Deşi „ajutorul" este de altă natură, sensul de „mântuire", „apărare", „sprijin" este clar şi în: *Pus-au de au îngrădit cu gard târgul Iaşii, ca să fie aret, când ar mai veni vr'un podiaz* (N. Muste, *Mag. ist*, III, 64). Cu propoziţia *de*: *Şi este acel schit un loc de aret sfintei episcopii, fiind la pădure , . şi pădurea să fie întreagă, să fie de aret şi de sprijineală, fiind de margine* (Doc. a. 1761, Iaşi, ap. Tiktin, *DRG*, 1 c) Observăm aici progresul în întunecarea înţelegerii formei cuvântului faţă de cel dintâiu exemplu pe care l-am citat: acolo *de sprijineală* este pus alături de *aret*, aici alături cu *de aret*.

www.dacoromanica.ro

În privinţa accentului formelor vechi citate până aici relev ceea ce spune Hasdeu, *Et Magn*, col. 1557: „Să se observe că pasagele .. din cronicari.. au fost colaţionate de noi cu manuscriptele din Academia Română . şi pretutindeni am găsit *arèt*, adecă cu *e* tonic deschis" Fără a ne da indicaţii sigure în privinţa sunetului *e* (dacă el ar fi fost deschis, ar trebui să se păstreze astfel şi astăzi în Moldova şi în Nordul Ardealului, ca şi în *aleţiu* < ung. *elott*, dar se rosteşte închis, iar forma *artat* din Băiţa, jud. Hunedoara, ap. Viciu, *Glosar*, a putut să se nască din rostirea palatalizată prin asimilaţia lui *-ie-* la *a-* precedent), observaţia lui Hasdeu este justă în privinţa tonului şi faptul este explicabil prin împrejurarea că în timpul din care sânt citatele se mai simţeà, cel puţin în parte, compoziţia

Dar din moment ce aceasta nu s'a mai simţit, iar sensul s'a întunecat, mai ales pe urma întinderii geografice a cuvântului şi a intervenirii analogiei derivatelor în *-et* alături de cele în *-ét* (cf exemple mai departe), cu înaintarea în timp accentul a putut fi mutat pe silaba dintâiu Aşà-l găsim în expresia familiară, întrebuinţată în Braşov, *a-i fi cuiva àret* =„a se simţi bine şi sigur", „se sentir bien, être à son aise" (în sensul germanului „sich heimlich fuhlen") mai ales negativ, redând, în acest caz, întocmai ideea exprimată prin germ. „unheimlich" : Expresia aceasta este, evident, o rămăşiţă a vechii construcţii a lui *a fi* cu dativul pentru a însemnà pe „aveà". *A-i fi cuivà àret* a însemnat deci la început că „cinevà are la îndemână ajutor, mijloc de scăpare", iar în acest caz, firește, că „se simte bine şi sigur".

Atât pentru că se întrebuinţează numai în sens şi cu accent schimbat, cât şi pentru că poate fi vorba de forma originală analizată fals din punct de vedere sintactic (slav. *na ret*>rom *'n aret*) cea mai veche pare a fi expresia *în aretul* (*cuiva* s *a cevà*) Slavul *na ret* trebue să se fi înţeles ca atare, deci ca o expresie străină de limba noastră până către sfârşitul secolului XVII De aceea nu se găseşte la

www.dacoromanica.ro

Gr. Ureche şi Miron Costin Deodată cu falsa analiză întâmplată către sfârşitul secolului XVII s'a mutat şi accentul cuvântului * pe silaba întâia ca în *mùget, sùnet, tùnet,* apoi *clìnchet, răcnet, răget, scrâşnet, vùet, preàbet,* etc nu ca la colectivul *-èt* din *brădèt, călınèt, cerèt, frăsınèt, pomèt, băbèt, muerèt, tınerèt,* etc , cf G. Pascu, *Sufıxe rom* , pp 31—35, de care nu puteà fi apropiat *aret* tocmai din pricina că nu are sens colectiv

Evoluţia sensurilor acestei expresii se poate explicà astfel :

– „A-i fi cuiva *na ret*" sau *în aret,* deci „de sprijineală", „de apărare", a ajuns să însemne prin însăşi firea lucrului a-i fi „de îndemână", „în apropierea", „în preajma", „în împrejurımea" : *locueşte în aretul mieu , Fugı dın aretul mieu ! Să nu te maı văd în arătul mieu !* (*Rev cınt lıt* , III, 86, Haţeg) *Prın arietul* [citeşte *arétul*] *Retezatului umblau ofiţerı împărăteştı în ruptul capului, ca să găsească pe păcurarul Cândafı* (Popovici-Bănăţeanu, *Dın vıaţa meseriaşilor,* 168) , figurat. *A îmblà în aretul cuivà, de ex. fecıor după fată*=„a se învârtì pe lângă cinevà, a-i da târcoale" (Hasdeu, *Et. Magn* , col. 1543, Orlat, în Transilv.) ; *Nu-mi tot umblà în ariatul mieu !* =„nu-mi umblà în aret, împrejur" (Vıcıu, *Gl* , Băiţa, j. Hunedoara).

De aici până la înţelesul de „cuprinsu' cuiva s a ceva", „împrejurime", nu este decât un pas : *Şı-a bıtut capul, că oare de ce n'o lasă tatăl său în aretul* (=„cuprinsul") *grădinei aceleıa?* (Reteganul, *Pov. Ard* , V, 68)

Am văzut că slav. *reti* încă dela 1646 luase şi sensul de „împotrivire", cum este de altfel firesc la un „ajutor" militar menit pentru „rezistenţă". Acest sens explică deajuns expresiile : *În aretu vântului* = „obviam vento .. ; vor dem Wind" (Lex Bud) ; *Stare în aretu cuivà* = „gegen einem gerade oder ın gerader Linie stehen" (Budai-Deleanu,

[* Schimbarea accentului ar putea fi ea de origine slavă, întrucât în *nà ret* accentul putea trece pe prepoziţie, cf Vondrák, *Vergl slav Gramm* , II , p. 531 S P]

www.dacoromanica.ro

ap. Hasdeu, *Et. Magn.*, col. 1543), *În arătul vântului* =„dem Winde entgegen, gegen den Wind" (Barcianu).

Formele provinciale *àrăt*, *arăt*, nu prezintă din punct de vedere fonetic nici o greutate. Cea dintâiu s'a putut ivi în mod normal după deplasarea accentului; a doua subt influența lui *arătà*. Explicarea lui *arîat* am dat-o mai sus.

Că explicarea aceasta trebue să fie cea adevărată ne-o dovedește faptul că radicalul slav. *retî* ne-a venit în același timp și într'un derivat verbal. Este vorba de *rătuì* „retten", pe care Tiktin, *DRG*, 1309 îl derivă din pol *ratować* „retten, helfen, beistehen". Dar, afară de forma polonă, se mai cunoaște și rus. *retovatь* „retten, helfen, beistehen" și „zornig, bose sein, schimpfen", iar afară de exemplul dat de Tiktin: *Craiul lor puțin de n'au perit, ce l-au rătuit* (=„mântuit") *dărăbanții lui, apărându-l câtva loc* (Muste², III, 39), mai pot cita după fișele Dicționarului Academiei *Eșit-au răimântarul de Neamț și s'au lovit cu oastea lui Constandin Vodă, și înfrângând ai noștri pre jolniri, au plecat fuga care cum puteà. Numai Costașco Turculeț rămăsese de rătuia* (=„apără", în unele manuscrise *rătuià*) *până la părcane, ce erà la drumul ce se sue în cetate* (*Let. Țării Mold.*, 1661—1705, ed C. Giurescu, p 89); *Iară Moscalî călări cu focŭ denapoia Moldovenilorŭ să-i rătuiascà* (=„apere") *nu erau* (Neculce, *Let*, II², 322)

Firește, *e-* fiind aton, în cazul că nu trebue să pornim de la forma polonă mai nouă cu *-a-*, din formele verbale slave citate mai sus, a trebuit să avem în mod normal *rătuì* (cf. și cele spuse mai sus despre forma provincială *àrăt* și *arăt*).

Cât privește pe *alețiu* „în apropierea, în preajma" (Sălagiu, Maramureș), care, cum am arătat în *Dacoromania*, IV p. 751, derivă din ung. *elott* „înainte", după cele expuse mai sus, el nu are nici o legătură cu *arèt* și *àret*.

Artic (artig), artân (hartân, hârtău).

Dicționarul Academiei, I, 273, înregistrează cuvântul vechiu *artic* „plângere, (răvaș de) jalbă, petiție" expli-

www.dacoromanica.ro

cându-l «N[eologism] din lat -med a r t i c u l u s „libellus supplex expostulationis ad judicem" (Du Cange, ap HEM), împrumutat de scriitorii din Moldova în secol XVII şi dispărut apoi din limbă (cf dubletele a r t i c o l, a r t i c u ş, a r t i c u l u ş)»

Cu o pagină în urmă (274) se dă din Banat cuvântul *artig* (*artíc*) cu sensul „o bucată mare dintr'un animal, luată spre a fi mâncată", „ciosvârtă"

La acesta se adaogă „etimologia necunoscută". Cred însă că şi aici avem a face cu un lat -med a r t i c u l u s, - u m (< a r t u s), dar cu sensul de „Gelenk, Glied", şi anume reconstruit în * a r t i c u s, întocmai ca şi *p u e r u n c u s din p u e r u n c u l u s, care a dat (poate prin fazele **puărunc*, **porunc*) > **purunc*, iar cu sincoparea lui *-u-* aton (ca în *juneapăn* > *jneapăn*, v o l e m u s > **vurem* > *vrem*, *hurubă* > *hrubă*, etc) > *prunc* (cf Puşcariu, *Dacoromania*, II, 602—603, unde se dau numeroase exemple de astfel de reconstrucţii din limbile romanice) [1]). Pentru trecerea lui *-c* în *-g* cf v i t r i c u s > *vitreg*, *cionc* (cf it *cionco*) >*ciong*, *ciung* (cf alb *tšunk*), etc

De la o vreme *artíc* (*artíg*) a fost simţit ca diminutiv format cu sufixul *-íc* (cf. *bădíc*, *mizinic* < *mezin* „degetul cel mic", *nodíc* „copil mic", etc) În acest moment *artíc* nu se mai părea propriu pentru a numi o bucată mai mare şi *-íc* din el a fost înlocuit în mod firesc, în urma antitezei, cu sufixele augmentative *-an* şi *-ău*, dându-ne pe *artán* (*hartán*, *hărtan*, cu variantele *hartám*, *hărtam* şi *hartámă*, acest din urmă poate după *păstramă*) şi *hârtău*, iar, + *partal*, pe *hartál*, cu acelaşi sens de „bucată mare [dintr'un lucru de mâncare, în special carne. *hartane de purcel fript*]", „partal", „huchium", „şteap", „fâşie", cu derivatele *ărtăni* (*hărtăni*), vb IV-a, = „a face bucăţi", „a rupe", „a sfâşia", „a zdrenţui", (+ *harta—parta*) *hărtăpăli*, vb. IV-a „îm-

[1]) Apropierea lui *artig* de a r t i c u l u s o găsesc şi la C Diculescu, *Originile limbii române*, *AAR*, s II, t XXIX lit, 627 Dar el nu lămureşte mai amănunţit cum îşi închipue desvoltarea formei româneşti

www.dacoromanica.ro

bucătăţi", „a face hara-para", *hărtăpăni*, vb IV-a, =„a îmbucà" (vezi *Dicţ Acad*, II, 371)

Apropierea lui *artan* de ung *ártány* „sus evıratus vel scrofa evırata"; care este înrudit cu cuvintele din famılıile turce · šor *arlăn* „kastrıert < *arla-* „kastrıere", sag. kojb *arda*, ıdem, etc (cf Gombocz-Melich, *METSz*, 146), oricât de ademenitoare se pare ca formă, şi chiar ca sens, este neprobabilă

Bagin

Într'o recensiune pe care am făcut-o despre G Weigand, *Ortsnamen ım Ompoly- und Aranyos* (sic) *Gebiet* (*Balkan-Archiv*, I, Leipzig, 1925, pp 1—42), în *Dacoromania*, IV, pp 1129—1134, pe p 1131 am spus greşit „*Bagin*, ung *Bágyon* (p 14) < *Bágy* + locatıvul *-on*, ca şi *Bágy*, *Bágyan*, *Bágyok*, *Bágyhalma*, pare a fi mai curând o scurtare din *jobbágy* decât ıdentic cu *badiu*, *bade*, iar vechiul *Bagıum* o scurtare din [*vılla job-* sau *ob-*] *bagıum*, cf *Iobagıfalău* < *Jobágyfalva*'

Cred că am găsıt acum adevărata explicare a acestui nume topic Cum a arătat adecă M Wertner, *Magyar nyelv*, I, 327, forma ungurească *Bágyon*, ca şi *Bádonyfa*[*lva*] din com Vas, nu este decât corespondentul unei forme mai vechi *Báldonfalva*, iar aceasta derivă din n pers *Baldın* < *Balduın* Şi într'adevăr e dovedit cu documente că localitatea amintită a fost stăpânită de unii posesori numiţi *Balduın de Hermann* Se ştie d. ex că *Baldın*, fiul comitelui *Bald*(*u*)*in* de Hermann, a trăit în 1309 (*Anjoukori Okmánytár*, I, 177)

Forma grafică cea mai veche a numelui de persoană *Balduın* în documente este *Baldın* şi *Baldun*, care pot fi cetite *Baldın* şi *Baldon*. În urma rostirii lui *t* ca *u*, acesta a putut să dispară şi să se nască formele *Badın* şi *Badon*, iar din acestea *Baď in* > *Bagın* şi *Bád'on* > *Bágyon*, scrise *Bagen*, *Bagin*, *Bagyn*, *Bagon* şi *Bagun* Forma românească păstrează mai bine fonetismul original decât cea ungurească, care a evoluat

www.dacoromanica.ro

Documentele ardelene pomenesc un „*Balduinus* comes Ferrei Castri" (Zimmermann — Werner, I, p. 69, a. 1240) şi un „*Baldinius*, plebanus de Resz" (ibid., p. 291, a. 1309).

Baldovineşti avem în Romanaţi, Brăila, Teleorman (vezi *Marele Dicţionar Geografic al României*, I, 214).

Berbeniţă, berbinţă.

În lucrarea sa *Die ungarischen Lehnworter im Rumänischen*, II, l. c, p. 296, L. Treml încearcă să derive din ungureşte şi forma *berbeniţa*=„berbinţă", „bărbânţă" pe care o găseşte la I Bogdan, *Doc. lui Ştefan cel mare*, I, 9, a. 1458, şi I, 105, a. 1466 Încercarea d-sale este un model de sofistărie: „Es kann in dieser Form auch unmittelbar auf kleinr *berbenyca* zuruckgehen, woraus auch ung *berbencze* 'pyxis, thecula, Wannchen, kleines Tonnchen' Es ist aber auch moglich, daß *berbeniţa* eine nach der Analogie der Substantiva mit dem Suffix *-iţa* enstandene Variante von *berbinţă*, *bărbînţă* darstellt und so alle Formen aus dem Ungarischen zu erklaren sind". Adecă, după Treml, ca să iasă ştiinţa „obiectivă", trebue să inversăm lucrurile. ceea ce este original şi vechiu să considerăm ulterior. Într'adevăr, forma *berbeniţa* (nu numai în documentele slavo-române, ci şi la Anon. Car, deci în Banat, apoi în Maramureş, Sălagiu, Dolj şi Mehedinţi) se prezintă aşa, fiindcă este cea originală, iar, dacă este vorba să explicăm şi celelalte forme din acelaşi izvor (< rut. *berbenicja*, cf. şi pol. *berbenica*), n'avem nici o greutate, dat fiind faptul că în limba noastră *-i-* aton din sufixul slav *-ica* adeseori se sincopează, cum am arătat în *Dacoromania*, V, pp. 339—340: *cârţă* < **cârpiţă*=slav. *krpica*; *cocârţă* < *cocârtiţă*, *codorţă* < *codorâţă*, *codorniţă*; *tăgârţă*< slav. **tagarica* (cf. bg. *tagareci*, *tagarčja*, *tagárčica* < bg. *tagar* < turc. *tagár*, *dagargýk*, „sac de cuir" > alb. *tagar*, n-gr. ταγάρι, ταγαρτίκα şi δαγ-, (*z*)*dreanţă* < slav. *sŭdranica* < *sŭdrati* „zerreisen" (cf. Tiktin, *DRG*, 1807) ală-

www.dacoromanica.ro

turi de *dranță* (cf v-bg *dĭrǫ, dĭrati*, ap Berneker, *SEW.*, I, 185), *povață* < **povoață* < slav. **povoca* < **povodĭca* < *povod* (Cihac, II, 284 şi Weigand, *Balkan-Archiv*, III, p. 109); *gâță* „panglică sau baieră ce se împleteşte în capătul cosiţelor" slav. * *kica* < * *kitica* sau *kytica* < v-slav *kyta* (cf rut *kytyća* „Blumenstrausz", „Garbenbundel", slov *kytica* „Strausz", „Busch", pol. *kiczka, kicz*) > ung *gaca* (*gĕcaj*), idem, etc.

Deci, deşi este posibilă influenţa ungurească, nu este numai decât necesară pentru a explica formele româneşti *berbință* şi *bărbânță* şi este de-adreptul exclusă pentru explicarea formei *berbență*, care este slavă [1]), iar Alexics, Hunfalvy, Mândrescu şi Asbóth cu drept cuvânt nu o înşirau între elementele de origine ungurească ale limbii române.

Beştelì.

Beştelì vb. IV-a „a mustrà pe cinevà cu cuvinte grele şi de ocară, a face de ocară", pentru care *Dicț Acad.* I, 547 şi A. Scriban, *Arhiva* din Iaşi, 1923, p. 277, trimit la *feştelì* (< ung. *fest-*), nu are nici o legătură cu acest verb, nici nu derivă din ung *becstelen* „necinstit" > *bestelenit, bestelenkedik* „a (se) necinstì" (cf *Magyar Nyelv*, VII—1911, p 33) la care ne-am puteà gândì un moment, ci din ung *bestya, bestye* < lat. *bestia* [2]), care a putut da **bestyél-*, de-aici rom *beştelì* „a-i zice cuiva bestie, curvă, etc " [3])

Boteiu (boteu, botău, botâu)

Nu ştiu să se fi dat până acum o explicare satisfăcătoare pentru *boteiu* s. a „turmă de oi sau de cârlani, al-

[1]) Radicalul pentru rut, pol *berbenica* nu este cunoscut (cf Miklosich, *EtWb*, 9 şi Gombocz-Melich, *MEtSz*, 362)

[2]) Vezi Szamota-Zolnai, *MOKlSz*, 70

[3]) Cf ung *mëgbëştyekurvafiáz* „jemanden Bestie und Hurensohn nennen", ibid, 626

www.dacoromanica.ro

cătuită din mai multe c i o p o a r e, un cârd mai mare, cam de vr'o 500 de oi" *Boteie de oi Şi stave de cai* (*Dicţ. Acad*, I, pp 628—629).

Este sigur însă că avem a face cu un derivat al lui *botă* „bâtă", „Stab" < ung *bot* (cf. srb *bota* „lovitură"), căci într'un document de la 1791, privitor la regularea pădurilor oraşului Sighişoara, pentru ca să nu fie mâncate şi pustiite tinerele vlăstare, se recomandă ca păşunarea să nu se facă deosebit, în ciopoare (< ung *csoport*) mai mici, ci „subt o botă", „*unter einem Stab*", „*egy bot alatt*" [1]), ceea ce vrea să zică „subt un păstor" „sub un stăpân", (ung *botos*), „într'un *boteiu*". Ungurescul *bató*, citat în Gombocz-Melich, *MEtSz*, 370, din Melius Péter, *Szent János*, Oradea, 1568, nefiind decât o greşală de tipar în loc de *botay* = *botjai* (cf. Szily Kálmán, *Magyar Nyelv*, X—1914, p 331), românescul *boteiu* ar puteà fi format ori cu sufixul *-eiu*, pentru care cf G Pascu, *Sufixele rom*, pp 308—315, ori cu sufixul *-ău* >*-eu* (pentru trecerea lui *-ău* în *-eu* cf *halastó* > *heleşteu*, plur. *heleştele*, ung *mállasztó* > *melesteu*, plur *melestele*, etc), din pluralul *botele*, din care s'a putut reconstrui singularul *boteiu* Pentru cazul din urmă vorbeşte faptul că acest augmentativ în forma sa originală (*botău*, *botâu*, *boteu*) se găseşte atât cu sensul de „bâta cu care-şi mână păstorii turma" : *Cu botâul le mână* [*oile*], *În codru la Pandina* (*Alecsandri*, *P p* 55/3, în *Dicţ Acad*, *I*, p 628), cât şi cu cel de „boteiu, turmă de oi", „troupeau de moutons". Trecerea de sens s'a putut face nu numai prin întrebuinţarea metonimică (cf s t e a g de lefegii, de slujitori ap Tiktin, *DRG*, 1489), ci şi în construcţii de felul celei întâlnite în exemplul din urmă. *cu botâul le mână* poate fi înţeles atât „cu bota", cât şi „cu boteiul", adecă „câte un boteiu întreg" (cf *cu turma*, *cu ciurda*, *cu cârdul*, etc)

[1]) *Erdészeti oklevéltár*, II, p 610, şi Hermann Ottó, *A magyarok nagy ősfoglakozása*, Budapest 1909, p 297, pentru *botos* cf pp 176, 178, 181, 196

www.dacoromanica.ro

Buzdugan

Buzdugan s a cu sensul de „unealtă de tors, de făcut aţe la opınci" (*Dıcţ Acad* , I, 715, şı com I. Al-George dın Neamţu) este ıdentıc cu *buzdugan* „un fel de armă"

„Toarcerea" aţelor de opınci se face cu un obıect greu (pıatră, cârlig), care se loveşte cu mâna pentru ca să să se învârtească În vremea mai veche a putut fi întrebuinţat pentru acest scop *buzduganul* [1]) De-aıci numele.

Buzur

Buzur „cu pete roşıı pe bot" este, evident un derıvat dın *buză*, de felul lui *fumur*=„fumurıu", „de coloareà fumuluı" (Banat, Buzău, Dâmbovıţa şı Ialomıţa), care, cum a arătat Puşcarıu, *Conv Lıt* XXXIX, 303, derivă dın lat f u m u l u s, cu schimb de sufix în loc de *fumıdus* (vezi şi *Dıcţ Acad* , II, 190—191, şı Candrea-Densuşıanu, *Dıcţ et* , I, nr. 676, p. 106) Dın *buzur* derivă apoi *buzurınă* „epıtet dat oılor" (j Dolj), pe care-l atestă *Dıcţ Acad* , I, 716, fără a-l explıcà .

Călăbaş.

Dıcţ Acad , I , 30, dă acest cuvânt, cunoscut numaı dın Transılvanıa, cu sensul de „omul care face negoţ cu bucate (grâu, cucuruz) aducându-le de la ţară cu căruţa şı văzându-le în munţı" (Roşıa, etc , Vıcıu, *Glosar*) , de-asemeni şi derivatul *călăbăşì* „a aduce bucate de vânzare", ıd , ıbıd După răspunsurile primıte la chestıonarul prıvıtor la cal *călăbăşì* înseamnă, nu numai prın Munţii Apuseni, „omul care poartă greutăţi sau mărfuri pe spatele calului", ıar prin extensıune „negustor de caı" (S. Pop, *Câteva capıtole dın terminologia calului*, Cluj, 1928, p 50).

[1]) Acesta, cum se ştıe, este dın turc *bozdogan* „ghıoagă, măcıucă" (bulg *buzdugan, bozdugan,* rut , pol *buzdugán*)

www.dacoromanica.ro

Având în vedere acest înţeles, cred că nu se poate admite explicarea dată de *Dicţ. Acad.*, 1 c. . „Poate stă în legătură cu ung. *kalaba, kalabalé* „bătaie ceartă, zarvă", *kalabalálni* „a vorbi şi a răspunde fără înţeles" analogă cu cea întâmplată la cuvântul *bărătuı*". Nu este probabilă nici legătura cu *calabatină*, pentru care Bogrea, *Dacoromania*, IV, 797, trimite la rut. *kalabátina* „Pfutze, Lache", şi *kalabač, kalabaš*, idem.

Fără îndoială avem a face cu forma metatezată a ungurescului *kabolás* „om cu cal sau iapă" < ung *kabola, kabala* (< slav. *kobyla*) „iapă", „cal" (cf Szamota-Zolnai, *MOklSz* , 435, şi Szinnyei, *MTsz.*, I, 999).

Cart.

Dicţ. Acad. v. I, p. II, 160, dă pe *cart* (Transilvania, Banat) cu sensul de „cofă, doniţă, vas de lemn fără capac, pentru apă, muls laptele, pentru ducerea bucatelor la câmp, pentru păstrarea chiagului" (din *cărtuţ*). Pentru etimologie se compară bulg. *karta* „ploscă, vas de lemn pentru măsurat". D-l E Petrovici, într'o comunicare la Muzeul Limbei Române, credeà că mai curând am aveà a face cu srb *karta=čutura* (cf *Rječnik hrvatskoga ili srpkoga jezika*, IV, 3), care este un împrumut din italieneşte [1]). Dar nici forma bulgară, nici cea sârbească nu explică pe cea românească, amândouă trebuind să dea în româneşte **cartă*. O Densusianu, *Gr Ţ Haţegului*, 60, se gândeşte deci cu drept cuvânt la ung *kárt* (tipărit greşit *kart*), cuvânt intrat în limba ungurească destul de devreme (cf. Szarvas-Simonyi, *MNytSz* , şi Szamota-Zolnai, *MOklSz.*, s. v) cu sensul de „holzernes Trinkgefass" (cf. şi formele *kártyus, kártya, kártika*, etc.) din germ. *Quart* „der vierte Theil eines Flussigkeitsmasses" (Schmeller, I, 1396), cum afirmă Lumtzer-Melich, *Deutsche Ortsnamen*

[1]) Cf it *quarto*, log *kartu* „Viertel Scheffel", etc. la Meyer-Lubke, *REW* , p 519, nr 6936

www.dacoromanica.ro

und Lehnworter des ungarischen Sprachschatzes, Innsbruck, 1900, p. 147

Cercală.

Cercală „unealtă (în formă de sac, Marian, V, 166) de pescuit, constând din două nuiele îndoite în formă de arcuri aşezate cruciş şi legate la mijloc, cu câte o crestătură la capetele lor, astfel încât să se poată legà de ele nişte sfori, cu care se închide între dânsele o plasă pătrată, care se mai numeşte şi c r â s n i c - d e - m â n ă sau f ă r ă c o a d ă sau c r i s t a ş, f ă r ă c o a d ă sau g h e l b e r e u", despre care *Dicţ Acad*, III, 4, p. 291—292 ne spune că „pare a fi acelaşi cuvânt cu *cercălan* [1]), apropiat de *cerc* sau *cercà*", derivă, împreună cu ungurescul *cserkáló*, cum a arătat Gombocz-Melich, *MEtSz*, col 685, din rut *čekalo* (Želechowski, II, s v), pentru care cf verbul *čekatı* „warten", şi care în Maramureş are şi forma *čerkalo* (*Népr Ért*, X—1909, p. 221). În forma ruteană *čerkalo* a putut să se introducă *-r-* subt influenţa lui *čerpak*, *čèrpalo* „Schopfgeschirr". În româneşte a putut fi luat de-a-dreptul aşa Dar introducerea lui *-r-* se puteà face şi pe teren românesc, fie subt influenţa lui *cercà*, fie fiindcă ea este un fenomen obişnuit în limba română, de altfel ca şi în limba ruteană, cf rom. *arşău*, rut *aršuv* < ung *ásó*; rom. *orjoc* = *ojoc*, *ujog* < ung. *azšak*, *azsag*, *arzsak* < slav *ožegъ*; ✝ *cearşıt* < turc *čašyd*; *cearsală* = *ţesală*; *corsoaie* = *cusoaıe* „şiretele ghetelor" (*Comoara Satelor*, I—1923, p 96)

Ceuc, chioc; ceucuş, chiocuş; închiocoşa.

Dicţ Acad, t II, fasc. VIII, p. 583, dă verbul *închiorchioşà* 1. „a se umflà în pene", 2 (apropiat de „chior") „a se uità chiorîş" (de-aici *închiorchioşat*, *-ă*, adj, „cu

[1]) Acesta = *ţărcălan* < ung *cırkalom*

www.dacoromanica.ro

ochiu sucițî", și adv „chiorîș"), fără a-l explicà din punct de vedere etimologic

E sigur însă că acest verb trebue derivat din adj. *chiorcuș, -ă*, derivatul lui *chiorc, chioarcă* „chior", „chioară", „ceacâr" (cf. și bg. *kórka* „Blinde" alături de *kor* și *korav* ap Berneker, *SEW*, 680), pe care le cunosc în rostirile *ciorc, ciorcuș* din ținutul Năsăudului (fiind în vârstă de 10 ani am auzit strigându-se în glumă la nunta unui unchiu al meu. *Dragă-mi-i lelea ciorcușă, Suflă 'n foc se uită'n ușă, Gura-i plină de cenușă*, Zagra, j. Năsăud), iar cele două sensuri date de *Dicț Acad*, 1 c, trebue inversate

Se știe apoi că turc. *kor* „blind" a luat la noi deosebite forme după limba prin care ne-a venit *chior* „ceacâr" (cf bg *kor*, alb *kör*) și *ceur* „ceacâr" (cf. srb. *ćor*) [1]), precum și că *r*, care adeseori se confundă cu *l* (cf. alături de obișnuitul *fultuială, furtuială* pe *furtunală, Dicț Acad*, II 187, invers, *sălcinerin* alături de *sărcinerin, sărcierin*, Tiktin, *DRG*, 1356, *arșău* „fante" < ung. *alsó*, etc), rostit gutural, ca și *ł*, trece la *u̯* și apoi dispare [2]). D ex în scrisoarea de pe la 1600 a „birăului de Bistrița" pentru Ionașcu din Rodna, publicată de N Iorga, *Doc rom. din arhiva Bistriței*, P I, București, 1899, p 1, No. I, și *Doc. Hurm*, XV, București, 1911, p 754, și de Al Rosetti, *Étude sur le rhotacisme en roumain*, Paris, 1924, pp 63—65, și *Lettres roumaines de la fin du XVIe et du début du XVIIe siècle tirées des archives de Bistritza* (*Transylvanie*), București, 1926, pp 49—50, No 5, dispare *r* din *cate* = „carte" și *tâgulu* = „târgulu", întocmai ca și *l* din *motâ*= „multă", *mot* = „mult", *sotoze* = „șoltuze" Într'o colindă *urșinicul* a ajuns *ușunic Cu scutic De ușunic* (T Pamfile, *Crăciunul*, București, 1914, p 58), etc

Date fiind aceste fapte, *ceuc, -ă* (Pontbriant) și *ceucuș, -ă, ciocuș,-ă* adj „chioruș" (*Rev crit-lit*, IV, 87 și

[1]) Ung *tyora* „orb", com Bács—Bodrog, Szinnyei, *MTsz*, arată mai curând fonetism bulgăresc decât sârbesc

[2]) Despre *ł* < *u̯* și dispariția lui în românește cf cele ce am scris în *„Omagiu lui I Bianu"*, București, 1927, pp 137—154.

www.dacoromanica.ro

Vaida), întâlnit tocmai în exemplul *Dragă mi-e lelea ciocuşă, Suflă 'n foc se uită 'n uşă, Gura-i plină de cenuşă* (Reteganul, *Ch*, 80), pot să fie numai variante ale lui *chiorc* (*ciorc*), *chiorcuş* (*ciorcuş*), *-ă*, nu corespondente ale ungurescului *csóka* „cu ochii mari şi de coloare nedeterminată, cu lumina ochilor înconjurată cu un cerc sticlos", cf germ *Krähenauge*, cum crede d-l Lacea în *Dicţ Acad*, t. III, fasc IV, p 313, care are cu totul alt sens şi ne pricinueşte greutăţi şi din punct de vedere formal (ar trebui să plecăm de la feminime *cioacă* < *csóka* pentru a reconstrui un masculin **cioc*) [1]) Dar putem admite că la dispariţia lui *-r-* a contribuit şi contaminarea cu *cioacă* > ung. *csóka*, *céucă* < bg sau srb. *čavka*

Ceuş,-ă „louche", „ceacâr" (numai LB), dacă nu e greşală în loc de *ceucuş*, pare a fi un singular reconstruit din pluralul *ceuci* (rostit provincial *şeuşi*) al lui *ceuc*

Cherchelì, (chirchilì etc).

A se cherchelì (*chirchilì*, *chiurchiul(u)ì*, *chiurluì*, *cherchezì*) vb IV[a] înseamnă după *Dicţ Acad*, I, p 377, care dă şi derivatele cu numeroase citate, „a se ameţi de băutură, a se (cam) îmbătà", dar nu-i cunoaşte etimologia „Pare a fi o compoziţie glumeaţă, al cărei al doilea element e *chilì=pilì* „a se îmbătà", iar primul ar putea fi ung. *kerék* „roată, cerc". Cu ung *kérkedni*, *kérkodni*, **kerkelni* „a se fudulì", A Scriban, *Arhiva* a 1912, nr 4, cu greu are vreo legătură"

E vorba însă de un termen de beţie care ne-a venit din ung *korhely* „liederlich, lump" (cf şi (*be-*) şi *el-*) *korhely(k)edik* „lumpen") şi a dat mai întâiu * *corhelì*, apoi prin asimilaţie **corchelì* > *cherchelì*, > *chirchilì* În formele *chiurchiulì*, *chiurluì*, *cherchezì* s'au amestecat alte cuvinte

[1]) [Acest *cioc*, masculinul lui *cioacă*, există de fapt în limbă cf DA S P]

www.dacoromanica.ro

Cicălì.

S. Puşcariu, *Revista filologică*, I, pp 269—271 (cf şì *Dacoromania*, V, 901 şi *Dicţ. Acad.* I[II], p. 400), combătând pe A. Scriban, care în *Arhiva* din Iaşi, a 1913 propunea pentru *cicălì* etymonul sârb *čakaljatı* „a flecărì", încearcă să explice acest verb ca un derivat din **cicară* (azı *cicoare*), numele unui greier, care prin ţiuitul lui necontenit te plictiseşte (cf ital *cicala* „greier" şı „limbut' nesuferit"), iar acesta din lat **c i c a l a* = lat clas. c i c a d a Ar fi vorba deci la origine de o tulpină onomatopeică şi poate natura acesteia (lat *cic-* ar corespunde lui *ţâr-* al nostru în *greierul ţârâe*) „e de vină că partea finală a cuvântului a fost supusă unor substituiri prin sufixe, varianta românească *cicăl[ă]ì* = *cícălì* e şì ea un indiciu în acest sens Alte verbe cu acelaşi sens, tot de natură onomatopeică, mai sânt la noi *cihăì* (*cehăì*) şı *cincăì* (cf şì *cigare* la Meyer-Lubke, *REW*, No 1911)" (p. 271) *Cicălì* (*cecălì*, *cicăì*, *cigălì*, *cicătăì*) vb I-a înseamnă. I. Trans. 1⁰. „A certà mereu pe cinevà (pentru lucruri de nimica, cu rost şi fără rost, a nu mai da cuivà pace cu vorba, a sta într'una cu gura pe cinevà, a tachinà", 2⁰. „A cere cevà de la cinevà, cu stăruinţă, într'un mod stăruitor şi supărător, a importunà pe cinevà cu rugămınţile, a sta de capul cuivà (să facă cevà)", II. I n t r a n s „A vorbì mereu (verzi şi uscate), a sporì din gură, a sporovăì, a flecărì" (cf. *Dicţ Acad*, l. c, unde se dau citatele necesare) El derivă din ung *csihol-*, *csahol-*, *csahit-*, *csehet-csehet(el)*- 1. „klaffen, belfern, bellen", 2. „plappern, schwazzen", 3 „wimpern, blinzen mit den Augen", care este de origine onomatopeică (cf Gombocz-Melich, *MEtSz*, 797—798; pentru extensiunea formei *csihol-* cf şì *Magyar Nyelv*, IV—1908, pp. 138—139) Din *csihol-* > **cihălì* s'a născut *cicăli* şı *cigălì*, din *csahol* > **cehălì* > *cecălı*, din *csahıt-* > **cehătuı* > **cihătuì* > *cicătuì*. *Cicăì* este identic cu *cihăì*, *cehăì*, *ceahăì*, + *cehuì* 1. „ a lătrà", 2 „a-i bate cuivà capul cu cevà, a silì să facă o treabă, a sta de capul

www.dacoromanica.ro

cuivà, a necăjì pe cinevà prin stăruinţă prea multă, a plictisì cu stăruinţa prea mare", pe care *Dicţ. Acad.*, I[II], p 267, îl derivă corect din onomat. ung. *csah*, care imită lătratul câneluı când urmăreşte vânatul (cf. *csaholnı* „a lătrà, a scheunà, a chelălăì, a flecărì").

Din radicalul *csah-* derivă şì formele *csahol-*, *csıhol-*, *csahıt-*, *csehet(el)-* amıntite mai sus, dintre care cea dintâiu ne-a mai dat pe *ciăhăluì* (la Moţı). *Maı tacı dın gură, nu tot ciăhăluì atâta după mıne* (vezi V. Stan, *Magyar elemek a mócok nyelvében*, în *Nyelvészetı fuzetek* nr 19, Budapest, 1905, p 29), ıar prin numele verbal *csaholó* pe *ceahlău*, *cealhău*, etc (S. Puşcărıu, *Dacoromanıa*, III, 673—5 şi *Dicţ Acad.*, I[II], 249).

Trecerea lui *h* în *c* în formele *cicăì* < *cıhăì*, *cicălì* < **cıhălì* şi *cicătuì* < **cıhătuì* s'a făcut probabıl în urma contamınărıı cu *cıncăì*, care are acelaşı înţeles (cf şi a *cherchelì* < ung *korhely*, *korhely(k)edık*, *a păcăluì* „a bate bine" < ung. (*el*) *páhol-* + *păcăluì* „a împachetà" < ung. *pakkol-*, etc).

Crintă

În legătură cu prepararea brânzeı, d-l Gıuglea descrie *crınta* astfel. „un vas de lemn, semıcercual, adânc de 20—30 cm., cu fundul plat şı cu un jghıab (un fel de gât ieşit în afară de 15—20 cm) prin care se scurge zerul într'o găleată Peste caş se pun, în crıntă, greutăţı ca să-l apese şi să se stoarcă zerul" (*Dacoromanıa*, III, 573).

Prin extensiune, *crınta* a ajuns să însemneze pe la Năsăud o scândură groasă de lemn tare, de obiceıu de fag, pe care se taie carnea de porc pentru cârnaţı.

Cihac, II, 83, traduce „clisse, jatte à fromage" şı trımite la v-bg *krına*, *krınŭ* „modıus", *krınıca* „hydria, catinus"; rus. *krınka*, *krynka* „pot de terre rond et clıssé d'écorce de bouleau', ceh. *křınka* „plat de paille", s-cr. *krınca*, *krinčica* „écuelle", ung. *kerenta*, iar Tıktın, *DRG*, 439 se alătură la această părere cu oarecare îndoială punând înaintea ei un „viell[eicht]".

www.dacoromanica.ro

Această etimologie a fost primită cu îndoială şi din partea altor filologi (Şăineanu derivă pe *crintă* din ung *kerenta*, iar alţii nu-i cunosc etimologia), şi anume din pricina lui *-tă* final pe care nu l-au putut explică Totuşi n'avem nici o greutate deosebită la explicarea acestuia.

Dacă ne uităm în Berneker, *SEW.*, p. 617, vedem că forma cea mai deasă în care apare cuvântul *krına* este diminutivul *krınica* (v.-bg. *krinıca* „Gefaß, Krug", bg *krinica* „Getreidemaß, Gefaß aus Rinde zum Sammeln von Beeren", s.-cr *krînıca* „Schussel", dem. *krínjıca*, dial. *krnica* în loc de *krnica* „Backtrog; Preßkufe", n.-sl *kśınıca* „Reibnapf", la care se mai adaugă rus. *krınıca* „Quelle, kleine Wassergrube, Brunnen auf einer Wasserader, wohin ein Faß, eine Kufe hineingesetzt wird", rut. *krynýća* „Brunnen, Quelle", sl *krnica* „tiefe Stelle im Wasser, Wasserwirbel", pol vechiu *krzynica*, azi *krynıca* „Quelle, Brunnen, Zisterne"). Ştim apoi că în derivate de felul acesta cel dintâiu *-ı-* al sufixului *-ıca* adeseori a căzut (Chiar chiar dă s.-cr. *krınca*) Numeroase exemple de acest fel am dat în *Dacoromania*, V, pp 339—340, explicând pe *cârţă*< slav *krpıca* Astfel slav *krınica* a putut să dea în românește **crinţă*, plur *crinţi*, cum se zice la Năsăud Din acest plural s'a reconstruit singularul *crintă*[1]), iar pentru singularul *crintă* s'a făcut pluralul *crinte* (Tiktin, 1 c), cf *răchită*, plur *răchiţi* şi *răchite*, etc

Cum arată finalul *-ta*, cuvântul a fost împrumutat din românește în ungurește în deosebite forme: *kılınta*, *kĕlĕnta*, *kelenta*, *kerenta*, *krınta*, cf. Szinnyei, *Magyar Nyelv őr*, XXIII—1924, p. 104.

---

[1]) Cf câteva reconstrucţii de acest fel *fiu* din *plur fii* în locul singularului vechiu *fiĭ(ŭ)*, *salcă* din plur *sălci* în locul singularului *salce* (< salix, s a l i c e m), ca şi *falcă* (dr , megl , ar) din pluralul *fălci* al lui *falce* (< f a l x, - c e m), *cârnat* din pluralul *cârnaţ* al singularului *cârnaţ* (c a r n a c e u s, -u m), *bruş*, *bruj* din plur *bruşi* al singularului *brus* (< slav *brus*), *paş* din plur *paşi* al lui *pas*, etc

www.dacoromanica.ro

Fărcane (?)

Dicţionarul Academiei, II, 62, dă pe *fărcane*, s f plur., ca termen de băieşit cu sensul „părţile zgrunţuroase ce rămân pe pereţii minelor de sare, după ce s'au tăiat din ei blocuri", adăugând că este atestat numai la Damé, *DRF.*, şi că etimologia-i este necunoscută

Probabil este vorba de *părcane*, pluralul lui *părcană* < ung *párkány*

Fleură (fleaură, flear, fleară, freală, freli).

Cuvintele **fleură** s f 1 „gaură, cavitate", 2 „gură, fleoancă", 3. p. ext „gură-rea", „gură-spartă", „care vorbeşte mult", *fleàură* s f, idem (*Dicţ Acad*, II, 138), de-aici *fleurì* „a vorbì multe verzi şi uscate" (*Dicţ Acad*, ibid), *fleár*, adj „vorbăreţ, guralìv, vesel, flecar, snovelnic, sporovăelnic, sporojelnic" (G F Ciauşanu, G Fira şi C M Popescu, *Culegere de folklor din jud. Vâlcea şi împrejurimi*, Bucureşti, 1928, p 261 şi Şt Paşca, *Glosar dialectal*, Bucureşti, 1928, p. 28 [220], comunicat din Gorj), *fleară* d f „gură-rea" (Şt Paşca, ibid, comunicat din Bonţ), *freálă* s. f „gură-rea", „gură-spartă" (Zagra, j Năsăud) şi din acesta, *frelì* vb IV-a „a vorbì fără căpătâiu, fără motiv" (Bugnariu, *Năs*, *Dicţ Acad*, II, 174), sânt în fond acelaşi cuvânt şi derivă din săs. *Flärre*, *Flärren*, în dialectul din Bistriţa *Flarr* 1. „Riss in der Leinwand", 2 „das abgerissene Stuck, Fetzen" < gms *vlarre* „breite, unformliche Wunde" (cf. hess. *Flerr* „grosses Maul", *Flare* „Wunde", eupen *Flärr* m. „Ohrfeige"), *flärren* „weinen" (*Siebenburg sächs. Wb*, II, 394). *Dicţ. Acad.*, II, 138 are dreptate deci când spune că „asemănarea cu n.-grec. φλύαρος „palavragiu" (Cihac, II, 660) pare a fi întâmplătoare". *U* din *fleură*, *fleaură* s'a ivit prin influenţa sinonimului *gaură*. Formele *freală* > *frelì* se explică prin metateză

Sensul primitiv a fost cel de „gaură, spărtură". Din acesta s'a desvoltat figurat şi prin extensiune cel de „gură",

www.dacoromanica.ro

„fleancă" şi „flecar", „gură-spartă" (cf. şi hess. *Flarr* „grosses Maul").

Foişor

Dicţ. Acad., II, 153—154, explică cuvântul *foişor* (*fuşor*) 1 (în limba veche, traducând pe ἀνώγεον, δῶμα, ὑπερῷον) „cameră în catul de sus al unei case sau într'un turn", „terasă", p ext „turn", „clopotniţă", 2 „locuinţă de vară", „vilă", „pavilion izolat, de obiceiu în mijlocul naturii", „chioşc", „filigorie", astfel „Din ung *folyosó* „galerie, coridor" (apropiat, prin etimologia populară, de *foiş* = frunziş, Cihac, II, 500)".

V. Bogrea, *Dacoromania*, IV, 1045, scrie: „Fr. *folie* 'Lusthaus, Gartenhaus' e *feuillie* (pe lângă *feuillée*),— întocmai ca şi *foişorul* nostru, — confundat cu *folie* „nebunie"..

E sigur că rom *foişor* n'are a face nimic cu ung *folyosó*, ci este un derivat al lui *foiş* şi trebue pus alături de fr. *folie* 'Lusthaus, Gartenhaus' = *feuillie* Rămâne numai de explicat cum a ajuns acest diminutiv al lui *foiş*, ca şi fr. *folie* 'Lusthaus, Gartenhaus', să aibă sensurile arătate mai sus, mai ales pe cele din limba veche

Cred că este vorba de un décalque (făcut probabil de meşterii zidari saşi) al germanului *Laube* (*labja*) „Lusthaus, Hutte, Gartenhaus, Gartenlaube, Schutzdach, Vorbau, Oberes Stockwerk, Galerie um den oberen Stock eines (Bauern)Hauses, bedeckte Halle", care stă în legătură cu s -nord, *lopt* „tavan", suedez *loft*, dar care a fost apropiat prin etimologia populară de *Laub*, plur. *-e* şi *Läuber* „frunziş", „foiş". Fr L K. Weigand — K. v. Bahder — H Hirt — K Kant, *Deutsches Worterbuch* [5], Giessen, 1910, col 26, (cf şi Fr Kluge, *Etym Wb. der deutschen Sprache* [3], Strassburg, 1915, p 275)

Foiofiu (foiofoiu, foionţiu, fonfiu, fonchiu, fiong, foiumfie, foianfir, foaie-'n-fir, făhiu, păhiu).

Dicţ. Acad., II, 126, 147, 153, 156, 157, dă deosebit cuvintele *foiofiu*, *foiofoiu*, *foionţiu fonfiu*, *fonchiu*, *fioug*,

www.dacoromanica.ro

foıumfie, foıanfir, foaıe-'n-fır, cu citatele necesare şi cu sensul de „saschıu", „bărbânoc", „Vınca herbacea" „Vinca pervinca" deşì, cum vom vedeà numaı decât, ele, împreună cu *făhiu, păhiu* „saschiu", „garoafă" (*Comoara Satelor*, I, 106), sânt acelaşı cuvânt

La p 126 se trımite pentru *fıong* (după Tıktin, *DRG*) la gr φιόγγος care se potrıveşte pentru sensul 1. (Mold. „fundă de panglıcı"), dar nu se pótrıveşte pentru sensul 2 („saschiu", „fonchıu")

La p 157 ni se spune că „etımologia este necunoscută", dar pare a fı un cuvânt unguresc compus cu — *fű* „iarbă" . Într'adevăr este vorba de ung. *folyófű* „Convolvulus", „Clematis", „Vinca pervınca" (Szarvas-Sımonyi, I, 1021); cf şi *folyó-borostyán* „Hedera", Camaedaphne", „Cyclaminus", „Artamıta" (id , ıbıd., 292).

Formele *foionţiu, fonchiu, foiumfie, foıanfır*, dın care (+ *fir*) s'a făcut prın etımologie populară *foaie-'n-fır*, pot pornì chıar de la forma *folyam - fű*, deşì nu este necesar să presupunem acest lucru

Însuşı *saschıu*, care glosează de obiceiu pe *foıofıu*, cu toate formele sale (*sastiu, saftiu, saştiu, sasâu, sasău, săsău*) este de aceeaşı orıgine, corespunzând ungurescului *szász-fű* „Vınca pervinca" (cf Tıktın, *DRG.*, 1369 , Szarvas—Sımonyi, *MNytSz* , I, 1028), iar *sacfiu, sanhiu*, lui *szegfű* „garoafă", „Caryophyllum" (cf Tıktın, *DRG.*, 1351) [1])

Forgaşă.

Dıcţ Acad , II, 159 dă cuvântul *forgaşă* dın Munţii — Apusenı (Frâncu — Candrea, *Moţıi*, 100) cu sensul „semnul (răzorul !) care desparte ogorul unuia de al altuia" şı adaugă : Etımologıa necunoscută Pare a fi identic cu *făgaş, ogaş*, alterat subt ınfluenţa altui cuvânt, cfr ung *forga* „cotıtură" (a unui râu, etc)

[1]) S Mândrescu, *El ung în l rom* , Bucureşti, 1892, p 100, confundă pe *saschıu* cu *sacfıu* şı le derivă pe amândouă dın ung *szegfű*,

www.dacoromanica.ro

Este cu siguranţă din ung. *forgás* „întoarcere", deci „punctul de la care se întoarce plugul", înrudit cu *forga* „cotitură", şi n'are nimic a face cu *făgaş*, *ogaş* < ung *vágás*

Găvănaş (?)

Acest cuvânt dat de *Dicţ Acad*, II, 239, cu sensul de „grânar" după *Economia*, 57, nu există Într'adevăr dacă căutăm în locul citat găsim · *Pentru aşezarea bucatelor sânt bune hămbarele, găbănaşurile sau cămările ceale de ţânut bucate* E vorba deci de *găbânaş* < ung *gabonás*, iar *găvânaş* a ieşit din cufundarea lui **g** cu **v**.

Ghiduş, bândură, bandor (bandur), îmbondorì (îmbondolì, îmbodolì, îmboldori) bondriş (bondrăş, bondrâş, bondroş, bondruş, bondroşi), îmbondroji, îmbondroja

În *Dacoromania*, III, 750—751, d-l Lacea a explicat pe *ghiduş* ca fiind echivalent cu *biduş* [1]) (al cărui *b* s'a palatalizat în graiul moldovenesc) şi corespunzând unguresculul *budos*, care a trecut şi în săseşte în forma *bidusch* „stinkender Kerl" [2])

Această explicare, fără îndoială, este bună în privinţa sensului „murdar" (Kisch, l c, cf şi Em Grigorowitza, *N. Rev Rom*, II, 342) şi a „termenului de ocară pentru oamenii leneşi" (*Şez*, II, 47/52, cf *Dicţ Acad*, II, p 257, subt 2⁰) Dar nu explică de-ajuns sensul moldovenesc mai vechiu de „bufon, paiaţă, măscăriciu, mascaragiu, caraghios" şi „om posnaş, păcălicìu, farsor, mucalit" (*Dicţ Acad*, l. c, subt 1⁰), din care s'au desvoltat substanti-

[1]) Formă atestată de Dr Gustav Kisch, *Nosner Wörter und Wendungen* Beilage zum Programm des ev Obergymnasiums A B in Bistritz, 1900, p 19

[2]) Cf Kisch l c, şi Dr Julius Jacobi, *Magyarische Lehnworte im Siebenbürgisch-Sächsischen* Programm des ev Gymnasiums A B in Schassburg, 1894/95, p 11

www.dacoromanica.ro

vele abstracte *ghiduşie* şi (rar) *ghiduşlâc* „comicărie, caraghiozlâc, bufonărie, posnă, năzdrăvănie, farsă, ghiumbuş" şi adjectivul vechiu *ghiduşesc, -ească* (*Podobesc cu un fel de obraze ghiduşeşti*, Dosofteiu, *V S*, 25), cum nu-l explică de-ajuns nici *Dicţ Acad*, 1 c, socotindu-l derivat din interj. de origine turcească *ghidi* „ian' te uită .", „ce mai ! "

Am impresia că *ghiduş*, cu acest al doilea sens, face parte din numirile privitoare la obiceiurile noastre populare de la sărbătorile Crăciunului, unele de proveniență străină, iar originea lui trebue căutată în tovărăşia lui *şod* 1. „stultus", 2 „sonderbar, kurios" < ung *sod* (cf germ *Schudde, Schaute, Schote* < evr. *schôteh* „Narr"), cum am arătat în *Dacoromania* IV, 158 şi *Revista filologică*, I—1927, 116, nu din slav *šŭtŭ* „nugator", cum credeà Cihac, II, 391, şi Şăineanu, *Dicţ Univ*, s v [1]), a lui *căpeleş* „incassator" < ung *kepélős* = *kepélő* (*Revista filologică*, II—1928, pp 73—74), *cergălău* < ung *csorgolő* < *csorgol-* = *cserget-* 1 „ein Gerausch machen, klappern, klirren, rauschen, rasseln, prasseln", 2. „mit etwas klimpern", 3. „ratschen, schnattern", 4 „mit der Peitsche schnalzen", 5. „schwatzen"; *colcerıu* „cămărar" < ung *kolcsár*, (*kulcsár*) iar acesta din slav. *klјučarı* care ne-a rămas în *clucer* (*Dacoromania*, V, pp 344—346), *mătcălău* < ung *mátkáló* „însurăţie", *mătcuţă* < ung, *mátka* 1 „sponsa", 2 „amasia, amica" (*Revista filologică* II—1928, pp 75—77), *prişcălà, prişcăli* < ung *pricskel, pricskol-* „den blossen Hintern klopfen", iar acesta din *p[i]ricsk* „verber ligneus" care derivă, ca şi slov, kaj.-cr, *prička* „ferula", „pala" din germ *Britsche, Pritsche*, cel ce ne-a dat prin mijlocire săsească (cf săs *Bratsch* „glattes Holzwerkzeug zum Schlagen") pe *bricelà, bricilui*, (+*prişcăli*) *brişcăluì*, etc

Între obiceiurile de Crăciun sînt unele reprezentate de tineri mascaţi numiţi *moşnegei* (*unchiaşi*), *obrĭzari*,

[1]) Cf şi St Wędkiewicz, *Zur Charakteristik der rumänischen Lehnworter im West-slavischen*, în *Mitteilungen des rum. Inst an d Univers Wien*, Band, I, 1914, p 273, şi G Weigand, *Korosch- und Marosch-Dialekte*, Leipzig, 1897, p 82

www.dacoromanica.ro

bondrâşi, etc , ori, dacă cel mascat înfăţişează un animal, cu numele animalului respectiv · *brează*, *brezae* [1]), *capră cerb* (*cerbuţ*), *cal* (*călucean*, *căluţ*, *căluş*, *căluşar* [2]), *turcă* [3]), etc.[4]).

Obiceiul este foarte vechiu, nu numai la noi (jocul *căluşarilor* a fost relevat mai întâiu de N Istvánfi la 1572, cf v. Branişte, *Transilvania*, XXII—1891, pp. 230—231, apoi de D. Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, P II, cap XVII, în trad. lui G Pascu, p. 157; tot Cantemir, relevă, cum am amintit, şi *turca*), ci şi la popoarele învecinate . slave srb., dalm , pol *turica*, ceh -slovac *turice*, n -slav *terjaki*,

---

[1]) La început *brează* şi *brezae*, fem lui *breaz* (ca şi *Lunae*, *Mărţae*, *Vinae*, *Dumae*, *Bălae*, *Cheşae*, *Florae*, *Mândrae*, *Murgae*, *Plăvae*, *Roşcae*, *Surae*, *Ţigae*, etc , cf şi *brezoiu* „nume de câne") a însemnat „vită pătată pe frunte sau pe faţă", „pestriţă", apoi „om mascat cu un cap de animal, învăluit într'o zeghe şi împodobit cu o mulţime de basmale sau cârpe, panglici şi flori de diferite colori", deci „împestriţat" (Hasdeu, *EM*, 596—597, Pascu, *Suf rom*, 201, 203, greşit *Dicţ Acad*, I, 650 din *barză* apropiat de *breaz*, chiar dacă animalul are cioc de pasere şi clămpăneşte ca *barza*, ori reprezintă uneori un *cocor*, *cocoş*, *păun*, etc Din româneşte este bg *bărzača* „bufon"

[2]) Cf R Vuia, *Originea jocului de căluşari*, în *Dacoromania*, II, 215—236

[3]) N'are a face de loc cu Turc, cum socoteà D Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, P III, c I (cf în trad lui G Pascu, Bucureşti, 1923, p 171 „Un spectacol care pare a fi fost scornit în timpurile vechi din cauza urii contra Turcilor"), ci este fem slavului *turŭ* „taur" (Cihac, II, 427 şi Şăineanu, *Dicţ univ*, s v), cf srb , dalm *turica* „om mascat cu cap de cal", pol *turica* „jeun homme masqué en ure", ceh -slovac *turice* pl , n -slov *terjaki*, *trjaki* „festa pentecostes" Aceasta o confirmă şi o legendă de Crăciun a Românilor, „în care se spune despre un leagăn de aur purtat pe valurile furtunoase ale mării de un *taur* cu coarne de aur", pus „în jocurile" [de Crăciun ale lor], „înfăţoşat de cinevà sub masca unei arătări fioroase, având cap de bou şi cioc de pasere, pe care-l plescăeşte mereu, trăgându-l cu o sfoară ascunsă, şi e privit de toţi ca un fel de *mama-pădurii*, mâncătoare de copii Cine însă vrea să n'aibă teamă de dânsa, îi aruncă un ban când deschide ciocul" (W Schmidt, *Das Jahr und seine Tage*, p 2—3, ap Ollănescu, *Teatrul la Români*, p 80, şi T. Pamfile, *Crăciunul*, Bucureşti, 1914, pp 165—166)

[4]) Vezi T Pamfile, o c , cap XII *Capra*, *Turca*, *Brezaia*, pp 162—163 apoi *Dicţ Acad*, I, 648, 650 (*brează*, *brezae*), I[II], 110 (*capră*); I[II], 285 (*cerb*), I[II], 29 şi 59—60 (*cal*, *călucean*, *căluş căluşel*, *căluţ*, *căluşar*), unde se dau citatele şi indicaţiile bibliografice necesare, precum şi R Vuia, l c

www.dacoromanica.ro

trjaki, rus *koza* „capră", *olenŭ* „cerb"); la Saşi (Schneiderrosschen „căluşel"), la Secui (*turka, borica* „brăduţ"), etc El trebue pus în legătură cu *colindele* care-şi trag originea, cum se ştie, din lat *calendae, brezaia, capra, calul, cerbul, turca*, etc, la noi, ca şi „das wr. und ukr. Weinachtsspiel mit der verkleideten Ziege[,] nimmt, wahrscheinlich, von denselben romischen calendae seinen Anfang Die Moglichkeit ist nicht ausgeschlossen, daß die Sanger der Weinachtslieder fruher verkleidet waren, was im Kreise Melenki des Gouv Vladimir der Fall ist." [1]) E foarte greu de precizat însă, din elementele de limbă, care a fost poporul care a dat şi care primitorul sau împrumutătorul elementelor folklorice amintite mai sus, de o parte din pricina că persoanele care au rol în ele, pentru a produce haz, sânt luate dintre elementele etnice apropiate (Ungur, Neamţ, Jidan, Ţigan, Turc, etc), iar acestea aduc cu ele rostire şi vorbă străină, de altă parte fiindcă înseşi obiceiurile sânt într'o continuă circulaţie · sânt date şi reprimite cu schimbări de elemente folklorice şi de limbă

În obiceiul *brezaiei, caprei* sau *turcei* găsim numeroase elemente ungureşti Astfel prin Buzău „flăcăii caută pe un Ţigan sau Ungur şi-l fac brezaie" (*Dicţ. Acad*, la *brezaie*, şi T. Pamfile, o. c, p 182); moşul cântă de „Trei oşti ungureşti, Şi trei româneşti" (T Pamfile, o c, pp 179 şi 180), brezaia joacă „ungurească" şi „stropşeşte în lovituri pe cei ce greşesc la jocul ungureştei" (ibid, p 181), forma lui *turcaş* „feciorul care face pe brezaia" este identică cu a ungurescului-secuiesc *turkás* (Szinnyei, *MTsz*, II, 819) Totuşi, având în vedere extensiunea geografică a obiceiului la Unguri (e cunoscut numai la Secui şi la Ungurii din ţinutul Zălaului, cf Szinnyei, l. c), precum şi faptul că *turcaş* puteà fi derivat din *turcă* şi pe teren românesc (cf. *flueraş, borfaş, bucium aş,*

[1]) Dimitrij Zelenin, *Russische (Ostslavische) Volkskunde*, Berlin u Leipzig, 1927, p 376

www.dacoromanica.ro

cimpoiaş, zicălaş, etc , la G Pascu, *Suf. rom* , pp 345—352), putem spune cu siguranţă că obiceiul a fost luat, împreună cu numele său, de Unguri de la Români.

Aceasta însă nu exclude posibilitatea ca noi să fi împrumutat vreo numire ungurească privitoare la acest obiceiu. De acest fel pare a fi *ghiduş*

Dacă pornim de la numele unguresc al *caprei*, care adeseori este însoţită de *iezi* (cf T Pamfile, p 193), ajungem la o explicaţie satisfăcătoare pentru *ghiduş* = *turcaş, brezae* N'avem decât să-l socotim corespondent al ungurescului *gidós* „căprar" sau „om cu capră sau capre", derivatul lui *gidó* „căpriţă", care are chiar şi forma *gidi* (cf. Szinnyei, *MTsz* , I, 695—699), pe care o întâlnim la Creangă, *Pov* , 24 (*Ghidi, ghidi, ghiduş, ce eşti* !)

În legătură cu această explicare a lui *ghiduş* trebue să lămurim şi pe *bondroş, bondruş, bondrăş, bondrâş, bondriş* (în nordul Transilvaniei şi în Bucovina) „om acoperit la faţă care umblă după crai, la Crăciun", „irod", „brezaia", „om care este îmbrăcat greu şi umblă încet", „nebun", „prost" şi (apropiat de *bondar*) „tăun" (*Dicţ. Acad* , I[1], 481) şi pe *bondră* „femeia mută, care nu e bună de nimic" „teapa-leapa" (id , ibid), dintre care pe cel dintâiu *Dicţ Acad* , l c , îl derivă din ung *bondrus* „om mascat".

În limba ungurească se găseşte într'adevăr cuvântul *bondrus* (Szinnyei, *MTsz* , I, 160), dar atestat o singură dată din „Kápnikbánya", unde influenţa românească este foarte puternică, iar Gombocz-Melich, *MEtSz* , 469, nu-i cunoaşte etimologia. Fonetismul (cu *-us*, nu cu *-os*) îl arată ca element străin în limba ungurească şi putem spune aproape cu siguranţă că este corespondentul formei româneşti *bondrâş* „A pune o *bândură* sau cârpă" pe cevà, a acoperì, a înfăşurà, a învălì, a legà cu sau în ea cevà" (cf, exemplul din Coşbuc : *Fira le va scoate* [*ierbile*], *Le va pune toate Într'o băndurică, Într'o cârpă mică, Ş'apoi le va duce* ..), înseamnă *a îmbondorì* (< **îmbănduri*). La Năsăud femeile se *îmbondoresc* cu năfrămile, acoperindu-şi şi gura, aşà că numai ochii li se văd, iar „năfrămile" se numesc în alte

www.dacoromanica.ro

părţi şi „cârpe" Rebreanu n'a făcut decât să întrebuinţeze acest termen şi pentru blană : *Îmbondorit până peste cap, cu o blană de vulpe* (Ion, II, 78), ceea ce nu înseamnă că pentru explicarea lui trebue să pornim dela *bondă* (=*bundă* + sufixul *-urì* şi prefixul *în-* (S Puşcariu, *Dacoromania*, I, 231—232 şi *Dicţ Acad*, II, fasc. VI, p. 478), cum nu trebue să pornim nici dela vreo „rădăcină reflexă *bobo-*, *bodo-*, *fofo-*şi altele" (A Scriban, *Arhiva*, 29—1922, pp 475—476) Cuvintele „peste cap" ne arată clar că e vorba de învălirea obişnuită altfel cu năframa

Inversându-se situaţia prezentată de *Dicţ Acad*, I[I], 615, rămâne să explicăm pe *bondroş*, *bondrăş*, *bondrâş*, *bondriş*, în cadrele limbii româneşti El nu poate fi despărţit de *bandură* (*bandoră*) 1 (în Sălagiu) „cârpă", 2 (fig) „muiere cu purtare slabă" (*Dicţ Acad.*, I[I], 481) [1]), pe care de la Năsăud îl cunosc în forma *bândură* „cârpă, învălitoare" (cf. *băndurică*, citat din Coşbuc ap *HEM.*, 2461 şi *Dit Acad.*, I[II], 481), chiar şi *bándur*, plur. *bánduri* „dăsagi mari (pentru fân, lână, etc)", tot din regiunea Năsăudului, pe care *Dicţ Acad.*, I[II], 481, îl cunoaşte numai cu sensul figurat de „stomah" şi „pântece de om gras, burtă (mare)".

Toate aceste forme corespund săsescului *Bândel* „legătoare", care a fost apropiat de cuvintele în *-ură*, *-ur* (de e *barbur*, *fagur*, *fumur*, *grumur*, *mascur*, *muscur*, *gaură*, *ghindură*, *lândură*, *negură*, *râură*, *scândură*, *vergură*, etc, după analogia cărora sânt formate şi *butură*, *fiştură*, *fliştură*, *ghizdură*, *ţandură*, *şombură*, *ciombură*, *şombur*, *gripsor*, *ciungăr*, etc, cf G Pascu, *Suf rom*, p 56)

Forma *îmbondolì*, *îmbodolì*, cu *-l-* netrecut în *-r-*, păstrează mai bine originalul săsesc *Bândel*, iar *îmboldorì* nu este decât o modificare fonetică a acesteia

Exemplele citate de *Dicţ. Acad*, pentru aceste forme dovedesc că sensul lui *îmbondorì* este cel fixat mai sus.

---

[1]) Pentru acest sens, care e şi al formei *bondră* = *băndură* cf *cârpă râză*, *fleandură*, etc, cu acelaşi sens

www.dacoromanica.ro

Singurul exemplu, care se apropie de cel citat din Rebreanu şi care, fiind tot de origine literară, n'are nici mai mult, nici mai puţin decât valoarea aceluia, este. *Alţi vr'o doi , fiind îmbodoliţi în surtuce şi jachete croite nu pe măsura lor, erau foarte stângaci* (C Negruzzi, I, 105).

Derivat din *bândură* (cu căderea lui *-u-* aton) + suf *-oş* < ung. *-os*, deci însemnând „prevăzut cu cârpă", de-aici „mascat" este şi *bondroş* (cf *ţapoş, stogoş*, ap. Pascu, o c , p 287 , *ţanţoş, talpoş*, etc) Formele *bondruş, bondrăş, bondrâş, bondriş* s'au desvoltat în mod normal din *bondroş* [1]) Forma ungurească *bondrus* este împrumutată, cum am amintit, din româneşte, tot aşà cum din româneşte a fost luat şi *bándor* „die Kaldaunen, intestina", atestat la Braşov, pe care Gombocz-Melich, *MEtSz* , 273, nu-l ştie explicà (cf şi ceh. *bandur* „Dickbauch").

Dicţ Acad , I, 615, procedează bine când consideră ca derivat al lui *bondroş* pe *bondroşì* (în nordul Transilv. şi în Bucov, „a lucrà ceasuri întregi, cu stângăcie, la un lucru neînsemnat, a lucra cevà rău" (de-aici *bondrânjì* şi *bondrânjală* s f. = „lucru de clacă") Dar greşeşte când, uitând de acest fapt, în t II, fasc VI, p 478, trece pe *îmbondrojà*, de-aici *îmbondrojat la faţă* „învălit, încroşnat, ca să nu se vadă", şi pe *îmbondrojì* „a învălì toată faţa în cârpe sau năframă", ca derivate ale lui *îmboldorì* = *înbondorì, îmbondolì*, în loc să trimită pentru ele la *bondroş*.

Ca şi *bondrus*, din româneşte este luat şi ung *bondrizsál* „a învălì", „a legà", atestat în Dicea, ung Magyar-Décse, a cărui etimologie iarăşi nu o cunoaşte Gombocz-Melich, *MEtSz* , 469

Hărjate

Hărjate s f , plur , „tăbliţe de joc", este atestat mai întâiu la 1620, cf. N. Cartojan, *Fiore di virtù*, Bucureşti,

[1]) Pentru sens cf pe *bloj* 1 „persoană mascată" „mască în carnaval", 2 „om murdar" (*Dicţ Acad* , I , 582, unde sensurile sânt aşezate invers), alături de *blojì* „a murdări" (id , ibid), *îmblojì* „a învălui", „a înfăşura în cataplasme" (*Dicţ Acad* , II, fasc VI, 478) şi *oblojì* 1. Jdm einen

www.dacoromanica.ro

1928, p. 50, n 1. Îl găsim apoi la Mardarie Cozianul, *Lexicon slavo-românesc*, ed. Gr. Creţu, Bucureşti, 1900, p 262, nr 3841 : *távlia i zárie* = tăbliţe *de joc sau hrăjeate*. Tiktin în *DRG* şi mai ales în studiul *Zur Geschichte von hasard*, publicat în *Archiv der Neueren Sprachen und Literaturen*, 127—1911, pp 162—174, mai dă exemple din *Îndreptarea legii*, Târgovişte, 1652, şi din *Viaţa şi petrecerea svinţilor* de Mitropolitul Dosofteiu, Iaşi, 1682

Tiktin socoteşte că *hărjeate* derivă din arabul *zahr*, articulat *azzâr*, care a străbătut curând, cu deosebite sensuri, aproape în toate limbile europene, având forme cu *a*, ori fără *a*, după cum a fost împrumutat din forma articulată ori nearticulată Din pricina lui *-j-* în forma românească, Tiktin (*Arh f N Spr. u Lit*, vol. cit, p 172—173) crede că cuvântul francez *hasard* a trebuit să ne vie prin mijlocire slavă, şi anume germano-polonă Dar nu poate atestà cuvântul din limba polonă De aceea trebue să admitem mijlocirea ungurească propusă de *Dicţ Acad*, II, 366, care însă ne dă forma greşită *házsárd* în loc de *házsárt*, cum este în adevăr, cf. Szarvas-Simonyi, *MNytSz*, I, 1381, Szamota-Zolnai, *MOklSz* 362 şi Szinnyei, *MTsz*, I, 826.

Cât priveşte calea pe care a venit cuvântul unguresc, mă refer la rezultatele ultime rezumate de Al. Eckhardt în *Magyar Nyelv*, XXV—1929, p. 294. Eckhardt aminteşte afirmaţia lui Emanuil Kertész din *Szokásmondások*, după care ung. vechiu *hásárt, hásártos* este de origine apuseană. În timpul din urmă s'a crezut că derivă de-adreptul din franceza medievală Probabil însă că şi aici avem a face cu un intermediar german Francez puteà fi adecă numai dacă nu l-am găsi în germană şi italiană Dar Hugo Suolahti, *Der frz. Einfluss auf die deutsche Sprache im 13. Ih.* (Mém. de la Soc Néo-Philologique de Helsingfors, VIII) scrie. „*haschart, hasehart, has-*

Umschlag, Umschlage machen", 2 „einschlagen, umgeben" < v -bg *obložiti* (Tiktin, *DRG*, 1071)

www.dacoromanica.ro

hart stm afrz. *hasart* (arab *azzar*), eigtl , Wurf „sechs", Wurfelspiel, Gluck' Der *sch-* Laut ist offenbar eine Wiedergabe des stimmhaften frz *s-* Lautes. Das Wort ist dann auch an die deutschen Worte auf *hart* angelehnt und umgebildet worden"

Ceea ce constată Suolahti e corect. Îndoială putem avea numai în privinţa afirmaţiei că grafia *sch, sh* într'adevăr ar redà „sonora" franceză Cuvântul unguresc este de origine franceză, dar luat p în germană

Ieruncă.

Dicţ Acad , II[II] , 457, nu dă etimologia lui *ieruncă* s f I[0]. „găinuşă", 2 „nume de oaie", care mai are formele *iruncă, rieruncă,* (+*creieri* ?) *crieruncă, ieruşcă* (*eruscă*)

Forma *ieruşcă* ne indică etimologia, care trebue să aibă la bază slavul (srb , slav) *jaruh* „vernus", „Jahrling"< *jarŭ* „Fruhling" (cf ad 1 bg. *járka, járica* „junges Huhn", slov *jârka* „junge Henne", ceh. *jařice* „junge Henne' [>ung. *jérce, gérce* „puică"], ad 2 rus *jarka* „Schaflamm", rut. *jarka* „junges Schaf", *jarča* „Lamm", bg *járe, jére, járec* „Ziecklein", srb *jarac* „Bock", *jàre* „junge Ziege", *jàrica* „junge Ziege", slov *járuh* „Jahrling", etc [>ung. *jérke, jerke, jarka* „miel" sau „ied mai tânăr de un an"], ap Berneker, *SEW.*, I, 446—447 Cf şi *ieriţă, iriţă* „specie de grâu de primăvară" < slav. *jarica, Dicţ Acad* , ibid , p 454

Iete !

Alături de *iéte* !, interjecţie de mirare „uite, ia(n)te uită !" (cf. şi *iúite* !, *iórte* !, etc), relevat de *Dicţ Acad* , II[VI], p 460, şi explicat „contras din *ia te uită* !", mai pot relevà din satul meu natal Zagra (j Năsăud) interjecţia omonimă *iete* !, *ietea* ! = „leaca" !, „*ţe* !", adresată cânilor

www.dacoromanica.ro

pentru a-i alungà [1]), care trebue derivată dın *ıa* (rostıt *ıę*) + *te* = „du-te", „cară-te"

Ijog, ojoc

Dıcţ. Acad, IIVI, p. 465, dă cuvântul *ıȷog* dın jud Bıhor cu sensul „mătură" cu coadă lungă, făcută dıntr'o burulană cu numele iarbă-roşıe (M. Pompılıu, *Bıh* 1012), cu care [se] mătură cuptorul de cenuşă, după ce [s'a] scos jăratıcul cu dârlu' [*Rev crıt.* IV 144]" şı-l explıcă «Stă, probabil, în legătură cu paleoslav *žegō* „ard", cf sârb bulg *ožeg* „vătrar, cârlıg de scos jarul"»

Acest cuvânt este cred, ıdentic cu *ojoc*, *orjoc* „coadă de cocıorvă, cocıorvă", „Schurholz", „Stange", cunoscut în alte părţı (Someş, Năsăud, etc), pe care se zıce că merg călare babele vrăjıtoare, atestat şı la Tıktın, *DRG* şi la Damé, *DRF.*, şı derivat de Asbóth, *Ak Ért*, XVII, 466, dın ung. *azsag*, *azsak*, *arszak*, *arzsak* < slav *ožegъ* „rutabulum", „Feuerschurer", „Schurstock", cf Gombocz—Melıch, *MEtSz*, col 202—203 (pentru umblarea călare pe ojoc cf *azsagon járó boszorkány*), ıar de Tıktın, *DRG*, 1085 „cf ung, pol *ožog*, *azsag*=v -sl *ožegŭ*".

Ilaciu, -ă

Pentru *ılácıu*, *-ă*, adj (despre vıte) „cu coarne scurte" (H XI, 5); „cu coarne scurte şı crescute în lăturı", care are şı forma *ılác*, adj, m., şı (prın despărţırea falsă dın *Hı ılaciu* [1]) *lacıu*, *-ă*, adj (H. VII, 27), *Dıcţ Acad*, IIVI, p 465, dă următoarea explicare „Poate, prın schımb de sufıx, dın *ilău* · *corn ılacıu* ar fi deci „corn în forma ılăului".

Cred că este vorba de ung *villás* (*szarvú*) „cornibus furcıllatıs", care poate fı *vıllás fennálló* şi *vılláskıálló* (Hermann Ottó, *A magyar pásztorok nyelvkıncse*, Budapest,

[1]) Cf şi *Dacoromanıa*, I, p 300.

www.dacoromanica.ro

1914, al cărui *vi-* inițial a dat *yi-* > *i-* (cf. *idere* „vadră", Maramureș, Țiplea, *Poezii pop*, 71, și *Dicț. Acad*, II, 448); pentru alterarea lui *v-* inițial înainte *-i-* tonic în elemente de origine ungurească cf și *gig* = *vig* < ung *vég* ap. S. Mândrescu, *Ung*, p 118—119; *gigan* la Năsăud=la *vigan* <ung *vigan*, cf. S Mândrescu, o c, p. 117—118, poate și *gigós, -oasă* „cu gâtul noduros", *Dicț Acad.*, II[IV], 67 (întrucât ar fi un derivat al lui *vig*), iar *-ás* final prin apropiere de derivatele cu suf *-aciu* (cf *bărnaciu*, Alexics Gy, *Magyar elemek az oláh nyelvben*, Budapest, 1888, p 68; *Dicț. Acad*, t. I, P, I, p 48 și 184, O. Densusianu, *Graiul din Țara Hațegului*, p 83), *căilaciu* și *căilac* „nume de boi" (*Dicț Acad*, t I, P II, p 261) < *kajlás* „cu coarnele încovoiate în jos, întoarse" (Drăganu, *Dacoromania*, V, p. 338), alături de *caila, cailea* < *kajla* (Procopovici, *Dicț. Acad*, t I, P. II, p 26), *căilat* (Drăganu, *Dacoromania*, V, p 338).

Îmbinde.

Îmbinde dintr'un descântec popular din Vlașca (*Tu bubă pripită, cu 99 de junghiuri, Nu junghià, Nu cutità, Nu îmbinde ca șarpele, Nu umflà ca broasca, Mat Folc.*, p 1527, *Dicț Acad*, II[VI], p 476) unde se arată că cuvântul este „cu înțeles neprecizabil") pare a avea înțelesul de a „încolăci", „a cuprinde prin încolăciturì" și s'ar putea derivà din germ. *umbinden*

Împilà și împilì.

S. Pușcariu, în *Revista filologică*, II, pp. 66—71, face un interesant studiu asupra acestor două cuvinte, pe care le consideră de unul singur (cf și *Dicț. Acad*, II, pp. 505-506).

Arată mai întâiu explicările care s'au propus, socotește etimologia **impillare* plauzibilă negăsind alta mai bună, și încearcă să explice din ea deosebitele sensuri ale lui *împilà* și *împilì*.

www.dacoromanica.ro

Ar fi prea lung să urmăresc din acest punct de vedere mersul ideilor din articolul lui Puşcariu Şi nici nu este nevoie să fac acest lucru dacă voiu puteà da altă explicare, care va arătà că punctul de plecare al lui Puşcariu este greşit

Reţin numai următoarea preţioasă mărturisire · „De ce n'am primit în Dicţionarul meu etimologic această etimologie? Fiindcă aveam simţul că *împilà* nu este un cuvânt popular, ci o vorbă savantă Pe atunci nu apăruse Dicţionarul lui Tiktin până la litera I, încât nu ştiam că îl găsim şi în Biblia de la 1688 [1])" p 67) Puşcariu recunoaşte acum că s'a înşelat şi că avem a face cu un cuvânt popular Totuşi adaogă „Cei mai mulţi dintre noi l-am învăţat în şcoală sau din lectură Cuvântul neavând o familie în limbă — căci legătura lui etimologică cu *piuă* nu se mai simte — ne face să-l clasăm între vorbele cărturăreşti Poporul — cel puţin în sensul curent — nu-l întrebuinţează, dovadă că în fişele strânse pentru Dicţionarul Academiei nu e nici una din literatura populară, ci aproape toate din scriitorii sec. XIX-lea Din această cauză, o formă * *închilà* în regiunile care rostesc *chiuă* (= piuă) nu există, fapt care de asemenea ne face pe noi, cărturarii, să-l considerăm de neologism. Varianta *împila* (cu *i* iniţial, ca *indica*, *introduce*, etc) pe care o găsim la cei mai îngrijiţi scriitori, ca C Negruzzi, Eminescu ş a , dovedeşte că ei înşişi simţeau cuvântul ca neologism" (p. 67).

Dar în exemplul *fân încilat* (I Ghica, *Scrisori*, p 543—544) putem aveà rostirea dialectală a lui *închilà*, ceea ce ar dovedì că acesta a existat şi există Acelaşi lucru-l do-

---

[1]) Exemplul e din Psalm 56, 8 *Mi-au împilat sufletul meu*, în textul grecesc κατέκαμψαν, de la κατακάμπτω „strâmb, apăs în jos" Traducerea aceasta a rămas şi în textul Bibliei din 1914, pe când psaltirile cele mai vechi au „zgârciră" (Scheiană) sau „deşelară" Hurmuzaki N A — Din I A Candrea, *Psalt Scheiană*, etc , vol II, p 381 şi 512 putem găsì că formele din urmă sânt traducerea formei corespunzătoare a slavonescului сълѣшти „a îndoì" N D

www.dacoromanica.ro

vedeşte şi *se înkílă*, pe care-l întrebuinţează bătrânii şi femeile în Muscel (vezi mai încolo). *Împilà* este un cuvânt popular, dar nu prea vechiu, din epoca când Turcii şi Grecii îşi întinseră stăpânirea şi asupra principatelor româneşti născut prin derivare şi hiperurbanizare din *chilă* 1 „măsură de bucate", „banită", „obroc", „Kila" (Getreide, Kornmaß), 2 „vechiu bir în chile", „Art Abgabe in Kilas" (< m -gr şi n -gr κοΐλον, cf şi turc *kile*, vulg *k'ilo*, s -cr *kȋla*, bg *kilό*, alb *k'ilε*, la Tiktin, *DRG*, 339 şi Berneker, *SEW*, I, 504) [1]) şi însemnând la origine „împovărà", ad 1 concret (prin punere de *chile* pe cal, cf şi *întărnitià*, *înşeuà* şi *înşelà*, etc), ad 2 figurat

Hiperurbanizarea nu este nici mai veche, nici mai nouă decât cea a lui *biftuì* (Cantemir, *Ist ierogl*, 205) = *ghiftuì* (*Dicţ Acad*, II, p 257), despre care am arătat în *Dacoromania*, I, pp 316—317, că derivă din germ. *Gift* [2]) Aceasta ne-o dovedeşte clar următorul exemplu scos din Neculce · „*Aceste s'au făcutŭ într'această iarnă* 7245; şi *erau multe nevoi pre acele vremi şi în Moldova, bogate nevoi, care cu condeiul meu nu potŭ să lungescŭ civeturi, hărtii, văcăritŭ*, **pile** (**chile**), *ialovite, grele podvozi de făn, de lemne, fiind oastea turcească aşedzată la Cartalŭ, la Dunăre, de au iernat, căt se mirà şi Domnul şi boierii ce or face să poată plinì toate poroncile împărăteşti* (*Let* [1], II, 432, *Let* [2], II, 392, Neculce mai are de două ori forma *chile* *Let* [1] II, 426, *Let* [2], II, 387 şi *Let* [1] II, 432; *Let.* [2], II, 392).

Chilă, fiind un cuvânt de circumstanţă, a dispărut astăzi din uz, iar din pricina aceasta *împilà* a rămas fără sprijinul, necesar şi nu se pare nou. Cât priveşte evoluţia sensurilor

---

[1]) Aceasta poate fi mai veche În Ungaria *chila* erà cunoscută ca „mensura frumenti, capiens duas metretas Posonienses", „Kubel" încă din secolul XVI, cf *singula kyla tritici* a 1573, 40 *kila hordei* a 1577 (Szamota-Zolnai, *MOklSz*, 497, exemple ungureşti ulterioare vezi la Szarvas-Simonyi, *MNytSz*, II, 305) Se întrebuinţà şi la încărcarea corăbiilor (cf Velledits Lajos, *Magyar Nyelv*, XII—1916, p 236).

[2]) Cf şi *pişcă* = *chişcă* < slav *kiška* „Darm", rut „Leber-, Blutwurst" (Tiktin, *DRG*, 345), în ţinutul Năsăudului, etc

www.dacoromanica.ro

trebue să pornim de la cel concret (*Dicț. Acad.*, II, 506, zice „special") privitor la cal, pe care se transportau *chilele*.

Cal împilat a trebuit să însemneze la început „cal împovărat cu chile de bucate", căruia i se „îndoia" spatele din pricina greutății (cf. și *întărnițat*) Figura din cel dintâiu exemplu pe care-l avem (Biblia de la 1688, ps 56, 8) se rapoartă tocmai la cal, cum arată traducerile din psaltirile vechi (*deșelară, zgârcură*)

Calul încărcat cu poveri abia se mișcă, e împiedecat. Altfel este, firește, *un cal ne'mpilat, când îi pune bunul călăreț frâul în gură* (Gorjan, *Halima*, IV, 120)

Calul poate fi împiedecat însă și prin alte mijloace decât „încărcarea" sau „împovărarea" cu *chile*; astfel prin „apăsarea" în jos a capului, care se leagă de un picior dinainte ca să nu poată fugi (cf *chiostec, păivan, răvan; în buestru*, etc, ap. V Bogrea, *Dacoromania*, III, 811—812; *buestru* ap. G. Giuglea, *Dacoromania*, II, 372—373; S. Pușcariu, ibid., 683—686) E ușor de înțeles că, după dispariția *chilei*, verbul *împilà*, care și-a pierdut astfel familia, a ajuns să ia acest sens „special" de împiedecare a calului, care are o extensiune geografică destul de mare, explicabilă prin negoțul de cai Totuși centrele de iradiațiune sânt Principatele, cum se vede clar din datele culese de Pușcariu din răspunsurile la chestionarul „calul", și adecă județele Dâmbovița, Prahova, Dolj și Muscel, apoi Ardealul sudestic, dar cuvântul se aude și în alte părți, de exemplu în jud Someș. Înțelesul este destul de precis: *se împilează* calul când i se leagă capul de un picior de dinainte, „când se forțează să stea cu capul în jos". E deci vorba tot de o „apăsare" a capului

Chilele s'au putut întrebuința și la „îndesarea" s'au „apăsarea" *fânului împilat*· *Fânul era dus și aruncat într'o groapă adâncă și, când se făcea grosimea fânului de două sau trei palme, se așezau peste dânsul scânduri, pe care se puneau după aceea bolovani de piatră și orice alte greutăți, de apăsà fânul .. Acesta se numește fân încilat* (Ghica, *Scrisori*, 543—544).

www.dacoromanica.ro

Din acest sens concret s'au născut sensurile figurate din exemplele · *Soarta-mi împilează viața la pământ* (Pann, ap. Tiktin, *DRG*) și în cel mai vechiu, citat mai sus, precum și din *căzând la grea slăbiciune și împilându-mă cu dureri cumplite, nu suferii bolnăvirea lenevirii meale* (Mineiul a 1776, 72½), unde *Dicț Acad* îl glosează cu *biciuì*, dar ar puteà fi glosat tot așà de bine cu *zgârcì*, *deșelà*, etc., ale vechilor psaltiri

Din sensul de ,,bir în chile'' ,,Art Abgabe in Kilas'' al lui *chilă* s'a desvoltat ,,sensul cel mai obicinuit'' în scrierile literare de ,,a împovărà peste măsură (cu dări), a apăsà, a asuprì, a oprimà (pe cinevà, un popor, o țară)''. Am arătat pricina pentru care cuvântul nu s'a ivit înainte de secolul XVIII și, când s'a ivit, s'a ivit în Principate Prezența cuvântului în Lexiconul Budan se explică prin faptul că autorii acestuia urmăresc scrisul din Principate. Exemplele din *Dicționarul Academiei* sânt deosebit de instructive din acest punct de vedere; două din ele au chiar, alături de *împilà* pe sinonimul *împovărà*, *apăsà* sau pe *povară*

Din acest sens s'a desvoltat cel neobicinuit de ,,a combate, a disprețuì'' : *Pompa cea din afară* (= luxul extern) *să împilează de filosòfii cei straşnicî* (Marcovici, *D* 139).

Se va ridicà poate obiecțiunea că lămurirea lui *împilà* nu este desăvârșită fără cea a lui *împilì* (*împcilì*, *încilì*, etc) cu care-l tratează împreună Pușcariu.

Socot pe *împilì* cu totul alt cuvânt Pentru a-l explicà pornesc tot din lumea animalelor. Mă gândesc la exemplele *Un copil, un animal, din necăutare, rămâne împilit*= tot mic, necrescut (Liuba, Banat). *Jita* (= vita) *se'mpcileşte* = nu creşte din pricina că e rău nutrită, rămâne pipernicită, (în)chircită (Zagra, j. Năsăud; j. Someș). *A fi împilit* înseamnă propriu zis ,,a fi numai *pielea* și oasele''. *A se împilì* ar puteà fi deci un derivat (cu asimilația lui *-ie-* la *-i-* următor) al lui *piele* (cf. neap. *pelliende* ,,mager'' ap Meyer-Lubke, *REW*, p 473, nr 6377 s v. *pellis*, nu văd clar însă legătura dintre arom. *pilicios* ,,pi-

www.dacoromanica.ro

pernicit", „(în)chircit" şi *k'ale, k'ilită k'iluță, k'ilit, k'ilică*, întru cât am aşteptà mai curând * *k'ilicios*; totuşi ea nu este exclusă, cf ac plur gr. πέλλας „peaux", πελλο-ράφος „pellarius" ap. Boissacq[1]), 763)

Prin extensiune întrebuinţarea cuvântului *împilì* a putut fi trecută de la animale şi la plante, care pot fi şi ele împiedecate în creştere prin deosebite împrejurări: *De vor fi ploi multe pe vremea săpatului cucuruzul îngălbeneşte şi împileaşte* (Economia, 41) *Împilită-i iarba'n cale, c'o calcă mulți în picioare* (*Rev -crit -lit*, IV, 144) [1])

Împujăicà

Dicț Acad, II, 530, dă verbul *a se împujăicà* cu sensul de „a se întrece, a se luà la întrecere, a rivalizà" (Zagra, Năsăud, com Corbu) şi locuţiunea „a se da pe întrecute" (com. N Drăganu, tot din Zagra) şi adauge „Etimologia necunoscută (cf rus *pužati* „a băgà frică în cinevà, a intimidà", rut *pužati sja* „a luà la goană", *pužak, pužalo* „codorıştea biciului")

Cred că trebue să pornim de la o formă slavă (rut, rus) **po-žel'kati* din *želati, želěti* (pentru *-k-* cf n -slov *želik* „lustern", *želčen* „begierieg", precum şi *žalkovati* < *žalıti* „moeror", care ne-a dat pe *jălcuì, jelcuì* = „jăluì") Pentru sens cf lit *želovati* „eifern" *O* aton din *po-*, care n'a mai fost simţit ca prefix, a putut trece în *-u-*

---

[1]) Citez în acest loc şì verbul *celì* (Vale, jud Sibiu), cu varianta *ciulì* (Valea Someşului, Năsăud), cunoscut de *Dicț Acad*, t I, fasc II, 275, numai din comunicările lui Ittu, cu sensurile 1 (despre plante) „a se ofilì, a se veştejì repede, ca şi cum ar fi fost opărite" *Uite, s'a celit scumpia de căldura asta*, şi 2 (despre lemne) „a începe să putrezească, a se bârzoì", despre care se spune: „Poate, acelaşi cuvânt cu *ciulì*" Să nu fie mai curând o rostire nordică, ajuns în careva chip la Sibiiu, a lui *ofelì, ofilì* sau chiar a lui „*împcielì, împcilì*"? (Observ că nu cunosc de la Năsăud pe *ciulì* cu sensul dat de Ittu, iar *ofilì* are acolo forma *oğilì, uğilì*, < *ovilì* = *ofilì*)

www.dacoromanica.ro

Împulăi,

Dicț. Acad, II, p. 530 dă pe *împulăi* cu sensul de a strigà pe cinevà din depărtare cu „pu" (Zagra, com. I. Corbu), „a alungà cu urlete" (P. Papahagi, *Graiul şi folklorul Maramureşului*)

Se adaogă o etimologie propusă de mine · Probabil, contaminare între strigătul **pu** şi strigătul **tuluoaie** „tulai". S'a derivat apoi un verb cu pref. **în-**.

Nu mai cred în această etimologie Mai curând trebue să ne gândim la un radical slav, care ar puteà fi compusul cu prefixul *po-* al lui *laję, laјatı* „δλακτεῖν" (cf. rus. *laju, lájatĭ* „bellen, schimpfen, schelten, schmahen"; rut. *ľáјaty*, idem, s -cr. *lâјēm, lâјati*, bg. *lajъ* „belle", etc, ap Berneker, *SEW*, I, 687) Ne mai simţindu-se compus, *-o-* aton din prefixul *-po-* s'a putut schimbà în *-u-*, contribuind la aceasta şi apropierea de interjecţia **pu** !

Încondurà (încondorà); închiondorà.

Dicț Acad, t II, fasc. VIII, dă verbul *a (se) încondurà* cu sensul de „a (se) încălţà în conduri" (*Pe glezne goale îl taie rugıı pentru pıcıoare încondurate*, Delavrancea, ap. Tiktın, *DRG*) şı f i g. „a se umflà (în pene), a se mândrì" (*Armăsaru' să 'ncondurà şı nechezà pe lângă fomei, Graiul nostru*, I, 71; *Şalupele, cu două pânze, alunecă, să întrec ca lebedele, când îşı încondură arıpele şı vâslesc adânc cu pıcıoarele lor cenuşii*, Delavrancea, *V. V.* 161), derivându-l dın *în* + *condur(ı)*.

Derivarea se potrıveşte pentru exemplul întâiu, dar nu se potrıveşte pentru cele două dın urmă, în care se afirmă că ar aveà sensul figurat de „a se umflà (în pene)", „a se mândrì".

Sensul dın urmă face parte dın terminologia animalică, în special a calului, cf, afară de exemplul al doılea, şì *înaınte de a-ţ scoate în târg, îı spală, îi ţăsală, le 'mpleteşte ţòpuri* (*plantici frumoase*) *în coamă şı coadă şi-i plimbă*

www.dacoromanica.ro

prin târg, în fața cumpărătorilor, strângându-i în zăbale ca să se'ncondoreze și astfel să pară mai chipeși (S. Pop, *Dacoromania*, V, 81; pe p. 205 *încondora* se explică „a se arătà bine în târg"), iar verbul — omonim cu cellalt —, căruia-i aparține, corespunde ungurescului, cunoscut și în Secuime, *kandar-*, *kandargat-* „a învârtì, a sucì, a mișcà încoace și încolo (părțile trupului: coada, capul etc)", *kandarít-* „a pornì, a da drumul, a mișcà", *kandarász-* „a împinge, a depărtà, a înlăturà", *kandarod(ik)* „a se învârtì, a se sucì" (Szinnyei, *MTsz*, I, 1033). E vorba adecă de „mișcările" și „învârtiturile" neastâmpărate pe care le face „animalul strâns în zăbale", etc în urma cărora apare vioiu și „chipeș", iar nu de vreo împodobire a picioarelor sau aripilor acestuia cu *conduri*

S'ar puteà chiar ca și *a se (în)chiondorà*, *a se (în)chiondorî* (de-aici *închiondorat*, *chiondoreală*, *chiondorîș*) „a se uità la cineva posomorît, încruntat, chiondorâș" (*Dicț Acad*, t II, fasc VIII, p. 583) să derive din același verb unguresc, care (+ *csavar*) mai are variantele *csandar-*, *csandargat-*, *csandarít-*, *csandarog-* (cf Gombocz-Melich, *MEtSz*, 841), dacă sensul original al acestei forme (apropiate din punct de vedere formal și semantic de *chior*, *a se chiorî*, *chiorîș*, cf Tiktin, *DRG*, 342) s'a raportat la „învârtirea" sau „înholbarea" ochilor, făcută deodată cu „rățoirea" omului care privește: *să nu ne închiondorîm ăla la ăla pentru nimicuri*, Jipescu, ap Tiktin, *DRG*.

Încuĵluì (încușluì).

La baza verbului *a se încuĵluì* (*încușluì*) „a intrà în relațiuni de amor", „a se nădăvì", „a se îngurluì", „a se încuibà", „a se cuibărì", nu trebue să căutăm ungurescul *kozel* „aproape" (*Dicț. Acad.*, t. II, fasc VIII, p 612), care și-ar fi păstrat pe *-z-* (cf ung. *koz* > *chiuz*, *chiuză*, etc), ci pe *gúzslik*, *gúzsol* „a se sucì ca gânjul", „a se face gânj", „a se gânjului" (Szinnyei *MTsz.*, I, 736), cu *c*

www.dacoromanica.ro

în loc de *g* ca şi *cuĵbă*, etc , cf l e g ă, î n n o d à, î n c i o t à, î n l ă n ţ u ì, etc

Inoc, Inuc

Prezenţa în Ardeal a unui „vir nobilis Comes Bozouck filius Inok" (Zimmermann-Werner, *Urkundenbuch*, I, 222 şi 223, a 1302), care dărueşte „villam suam Bozna" (*Bazna*, ung *Bázna*, săs *Baassen*) „in comitatu de Kukullu", ne lămureşte definitiv originea dintr'un nume de persoană a lui *Inoc*, ung *Inakfalva* (j Turda, aproape de Vinţ), pe care G. Weigand, *Balkan-Archiv*, I, p 13, îl consideră unguresc şi-l traduce prin „Sklave", „Horigendorf", probabil fiindcă se gândeà la un ung *inas* „ucenic, fecior din casă". Într'adevăr însă ung *inas* a dat româneşte *inaş*

Recensând scrierea lui Weigand, în *Dacoromania*, IV, p 1131, eu aduceam această numire de localitate în legătură ori cu turc. *ynak, inak, inaχ inaγ* 1. „herrlich, schon", 2. „Freund", primit în limbile fino-ugrice, inclusiv cea ungurească, ca nume de dignitate şi persoană [1]), ori cu rut , bg , srb , pol *ĵunák*, ceh *ĵunoch, ĵinoch* < *ĵunъ* „tânăr", „nou", care se întrebuinţează des în toponimie

Având în vedere cele citate mai sus, precum şi faptul că *Inok* se găseşte ca nume de persoană şi topic şi în alte părţi (a. 1310 · *Inok*, nom viri, Mon Strig., II, 620 , a. 1232 : „*terra Inok*, que eodem modo Craco dicitur", Wenzel, VI, 505 , a 1282 : „Ketlitzen de *Inoch*", Fejér, V, 3, 148 ; *Inakfolde*, Csánki, III, 612, în com Sopron ; *Inaktelke*, ibid , V, 361, = rom *Inuc*, j Cluj) [2]), fără îndoială că pentru a explică pe *Inoc* (j Turda) şi *Inuc* (j. Cluj) trebue să pornim de la numele de persoană *Inoc*, fie că ne-am gândì la o origine turcească ori slavă a acestuia.

---

[1]) Cf Gombocz, *Magyar Nyelv*, XI—1925, p 435—436

[2]) Id , ibid

www.dacoromanica.ro

Lepădà.

În *Dacoromanıa*, I, pp. 220—222, regretatul E. Herzog a arătat obıecţıunile de rıdicat împotrıva etımologiei *lepădà* < l a p ı d a r e, pusă în circulaţie încă de Lex Bud *a*) vocala *-e-* > *-ă-* aton (*-ea-* > *-a-* tonic) din radıcal, nu numaı în arom., cı şı în d -rom. (în textele cele mai vechı pretutındenı numai *-e-* şı *-ea-*), *b*) sensul verbului latın nu este „Steine werfen", „werfen", ci „mıt Steınen bewerfen", „steinıgen", ıar de-aıcı trecerea la „werfen", „abwerfen", etc, este mai greu de explıcat.

A propus deci înlocuırea acestei etimologıı cu * l ı q u ı d a r e dın l i q u i d u s, -a, - u m, arătând posıbılıtatea trecerıı lui *-qu-* în *-p-*, ıar pentru sens pornind din exemple ca *Apa lımpede până nu veı vedeà, cea turbure n'o veı lepădà* (Damé)

Împotrıva acestei etımologıı, admise de unii (W. Meyer-Lubke, *ZRPh*, XLIII, 230, S Puşcarıu, *Dacoromanıa*, V, 483), s'au rıdicat şı obıecţıuni (G Weigand, *Balkan-Archıv*, II, 260, Gamılscheg, *ZRPh*, XLII, 240, L Spıtzer, *Dacoromanıa*, IV, 645 ş. u).

Herzog, apărându-şı punctul de vedere, a încercat să-şı întemeıeze şı mai mult etimologıa în *Dacoromanıa*, V, pp. 483—494, citând pentru partea semantıcă de o parte exemplul dat dın Câmpulung a 1639 pe care i l-a comunıcat V. Bogrea „*Decı am pus de au bătut clopotul şı s'au strânsŭ şı tınerı şı bătrânı, şı le-mŭ pus zı oroşanılor ca să lepede banıı acestor boıarı, eră eı n'au putut căpătà banıı, să-ı dee de pre acele vadurı, cı s'au împăcat şı s'au tocmıt*" (N. Iorga, *Studıı şı documente*, I—II, p 276, Nr. VII), pe de altă parte paralela foarte ademenıtoare a latinului *fundere* (cf. *sacos nummorum effundere*, fr. *verser*, ıt *versare*, rom *vărsà*, etc), şı: *Apa lımpede până nu veı vedeà, cea turbure n'o veı lepădà* (Damé) [1])

[1]) Cf şı *Când înseteazà curtea ta, Apa'n drum n'o lepădà* = „Să înţelegıım maı întâıu de aı noştrı" (Zanne, *Prov*, III, 586)

www.dacoromanica.ro

Într'adevăr însă, cum vom vedeà mai încolo, în amândouă cazurile avem a face cu sensuri ulterioare · în exemplul întâiu însemnând „a da", iar în al doilea „a aruncà", „a zvârlì". Pentru cazul al doilea sensul de „a vomità", „a vomà", „a vărsà", „a borî" al lui *lepădà*, atestat de Viciu, *Glosar*, din Bucium, nu dovedeşte prea mult, fiind un decalc al ungurescului *hány-* „aruncà" şi „vomà".

Atât faptul că acest cuvânt se găseşte numai în limba română, iar în celelalte limbi romanice lipseşte, cât şi acela că explicarea lui întâmpină greutăţi la derivarea din l a p i d a r e şi din *l i q u i d a r e, ne îndeamnă să ne gândim la altă etimologie, şi anume la un cuvânt de origine grecească intrat în latina balcanică, care are *-e-* în radical. Acesta trebue să fi fost *l e p ĭ d a r e, derivatul lui l ĕ p i s, -ĭ d i s, acuz -ĭ d a, cu forma sec l e p ĭ d a -a e „die Schuppe", lat „squama" (cf gr λέπω „a curăţà ceva de coajă, solz (peşte), piele", „écaler, écosser, peler", λεπίς, -ίδος „coque, coquille, écaille", λεπίζω, λεπιδοῦσθαι „a se curăţì de solzi, a se jupoià de coajă", „s'écailler", λεπιδόω, λεπιδῶ „fac cevà solzos, solzesc", „couvrire d'écaille, rendre écailleux", ἀπολεπιδόω „écailler", ἐκλεπίζω „monder") [1])

Cuvântul latinesc este înrudit de o parte cu gr λέπρα, cunoscuta boală de piele, pe care am luat-o şi noi cu acest nume, de altă parte cu lat. l ĕ p i d u s, -a, -u m „charmant, gracieux, joli" (cf gr λεπτός, adj vb al lui λέπω, „dépouillé de sa pellicule" „mince", „grêle", „petit"), l ĕ p ō s, -ō r i s „grâce, agrément, séduction" (Fick, I, 536; Walde[2], 422, ş u ; Boisacq[2], 569—570) etc. Din l e p i d a a trebuit să se formeze verbul *l e p i d a r e, care a putut să ne rămână din formele accentuate pe desinenţele personale (cf *vărs* în loc de *viers*, după *vărsà*, *arăt* în loc de *arăpt* < *a r r e c t a r e, după *arătà*, etc vezi Puşcariu, *Dacoromania*, V, 772), formele accentuate pe *-e-* trebuind să dea *-ie-*, cf *iau* < *lĕvo* alături de *luăm* <

[1]) *Lepida* se găseşte şi în bulgăreşte şi înseamnă „custură",

www.dacoromanica.ro

l e v a m u s, *aiept* alături de *aleptà*, *aleftà* < a l l e c t a r e, *ierl* > l i b e r t o, *iepure* < l e p o r e m, etc)

La început *lepădà* a trebuit să însemne „a năpârlì" (mai probabil din v -bg *na* + *perlitı* (*prlitı*) „a pârlì puţin", decât din v.-bg *pero* „penna", Cihac, II, 251, deşi Tiktin, *DRG*, 1034, se îndoieşte în această explicare), despre piele, păr, pene, „die Haut, Haare, Federn wechseln, mausern, sich haren, hauten, se déplumer, muer, peler, perdre son poile, depiler". Într'adevăr, cum putem constată din cele mai multe dicţionare şi din textele populare, sinonimul lui *năpârlì* este *lepădà*. vitele îşi „leapădă" primăvara părul cel vechiu de iarnă, „năpârlesc", şi capătă altul nou; paserile îşi „leapădă" penele, şerpii îşi „leapădă" pielea, etc (cf Păsculescu, *Lit pop*, Herzog, *Dacoromania*, V, 487, în Marginea, etc). Citez numai proverbul · *Lupul îşi leapădă* (=„schimbă, lasă, părăseşte") *părul, dar năravul nu* (*ba*) (Zanne, *Prov*, I, 519).

Acest sens pare să fi fost sensul original şi la Aromâni. Însuşi Herzog citează din P Papahagi, *Basme aromâne*, două exemple interesante din acest punct de vedere · *Curcubetă ş'alipidă coaja di Curcubetă nàpartu şi ţe s-ţă veadă ocl'il'* ? *Aleptul alepţilor şi ğonile a ğonilor nâs earà* (132/15), *Seara ş'o alipidà k'alea de caprà* (206/37).

„Lepădarea" deci s'a raportat de la început la ceva ce-i aparţineà fiinţei celui ce o făceà, ca şi originalul grecesc (solz, piele, coajă, etc) Această caracteristică a sensului şi-a păstrat-o *lepădà* şi când prin extensiune a luat alte sensuri, alături de acel de „a năpârlì", d e. pe „a avortà" (cf. bg. *ƒŭrlƒam* „jeter" şi „avorter"; alb. *štjet*, *štì* „werfen", „schleudern" şi „eine Fehlgeburt machen", ung *-elvetél-*, idem, despre animale). Fătul, înainte de naştere, face parte din fiinţa mamei care-l „leapădă" când îl naşte înainte de vreme dintr'o pricină oarecare

Dacă nu altfel, aparţinerea trebue să se rapoarte cel puţin la îmbrăcămintea lipită de fiinţa noastră („desbrăcarea" şi „părăsirea" sumanului, paltonului, cojocului,

www.dacoromanica.ro

opincilor, cămeşei, izmenelor, cioarecilor, rasei, cuşmei sau căciulei, etc), la fiinţe care sânt legate de noi sufleteşte („despărţirea" de muiere", „părăsirea" ei ; a părinţilor şi a copiilor, a prietenilor, credincioşilor, etc , cf *de-ş va lepădà muierea, Prav* , 1123 ; *lepădatu-i-ai când mărîră-se* Coresi, Ps 72/18 , *lepădară-se de părinţii lorŭ*, 1b , 77/57, etc), iar figurat la credinţă, lege, călugărie, funcţiune, etc. Chiar şi „a lepădà ancora" sau „veatrile" din vechile noastre texte, „a lepăda apa din vas", „a vomà" intră în această categorie, întru cât e vorba de părţi ale corabiei şi cuprinsul vasului şi al stomahului. De asemenea „lepădarea" pieptenului, cuţii, etc ascunse în sân, în poveşti pentru a ridicà o piedecă în calea urmăritorului „Lepădarea" muierii, credinţei, călugăriei, funcţiunii, etc , înseamnă „părăsire", dar când eşti forţat să o facì, înseamnă „destituire" (cf. *să-l leapede den preoţie, Prav* , 181)

„Lepădarea ancorei" este în fond o „aruncare" ; chiar şi la „desbrăcare" de obiceiu „se aruncă" haine le E uşor de înţeles deci că *lepădà* a luat şi sensul de „aruncà" (cf a *lepădà grâul în mare, a lepădà sorţile,* etc în textele vechi, etc) Fireşte în acest caz reflexivul lui *lepădà,* ca şi cel al lui *aruncà,* poate însemnà „a se grăbì" (cf *(a)zvârle-te, aruncă-te până la noi* ! ; *repezi-te la mine , ţipă-te la el* !) Aşà îl găsim în arom *me aleapidu* „ich eile", *se-alipidàrà tu foc* „se aruncă în foc", *se-alipidă tu furi* „dete năvală în hoţi", etc.

Altă dată această „aruncare", „lăsare" ajunge să însemne numai „a lăsà", „a pune", „a aşezà" . *Găsì vreme să lepede ş'un coşăel de vin în preajma unor oameni trudiţi şi însetaţi* (M Sadoveanu, *Zodia cancerului,* Bucureşti, 1929, I, p 32), ori *Acele braţe beizade le lepădă trudite în lungul trupului* (id , ibid II, p 177)

În sfârşit tot din „aruncà", „zvârlì" s'a desvoltat şi sensul cel mai general al lui *lepădà,* anume de „a da", nu numai bani, ci orice. Citez, alături de exemplul *să lepede banii acestor boiari* (a 1639, N Iorga, l c), şi de —*Banii n'ajung, Măria-ta Iată, mâni e veselia cea mare*

www.dacoromanica.ro

şi trebuesc puse pe mese alte bucate şi vinuri, mai multe decât până acum — Să se puie De ce v'am rânduit? De ce v'am lepădat bani?— Mai trebue, Măria-ta (Sadoveanu, o. c, II, p 227), încă două exemple, care ne dovedesc clar că în acest caz nu ne putem gândi la **liquidare* „a vărsà", ci la „a dà" în general · — *Hatmane, dac'ar fi fost cevà într'adevăr aşa de rău, mi-ai fi lepădat vestea cum ai intrat şi n'ai fi aşteptat nici o clipă* (Sadoveanu, o c. I, p 117); *Nimene să nu-i lepede cuvânt, până ce va hotărî asupra lui Divanul judecăţii* (id, ibid, I, p 181) [1])

Ochelar, ochier.

Fonetismul lui *ochelar* (*ochelariu*), plur *ocheları* 1 „Brille", 2. „Scheuklappe", „Scheuleder" (cf. Tiktin, *DRG*, 1075) ne arată că mijlocitorul, care ni l-a dat din lat.-med. *oculare* sau *ocularius* „Augen-", a fost limba săsească, care are în Reghin forma *Aklâr*, iar în Bistriţa pe *Okelâr* (forma glumeaţă *Otjelâr* pare a fi reprimită din româneşte), cum atestă *Siebenburg sächs Wb*, nu cea polonă ori ungurească (cf pol *okulary* la Tiktin, *DRG*, ung *okulár, okuláre, okorláre, okula*, la Szinnyei, *MTsz*, II, 6) [2]); cf. săs *pokert* „Theer" < *păcură* (I Brenndorfer, *Román (oláh) elemek az erdélyi szász nyelvben*, Budapest, 1902, p 40), *Ku-*

[1]) *Lepădà* este întrebuinţat foarte des de Sadoveanu în scrierea citată şi în alte sensuri *până ce va lepădà demonii pe care-i are într'însa* (II, p 200), *Am lepădat din mine tot veninul pe care mi l-a dat să-l beau!* (II, p 240), *n'am lepădat nici o oală cu care m'a cinstit răzeşul* (I, p 81—82), *Când ajungem la corabie, numai le lepădăm în marea şi gata* (II, p 191), *Văzând că mi se pune în mână cuţit ca să belesc ţara, l-am lepădat* (I, p 228), *Parcă erà supărat pe ei, aşa-i răsuceà, îi trânteà şi-i lepădà [pe răzeşi şi mazili]* (I, p 126), *să-i primească şi să-i ducă să-i lepede undevà, într'un ostrov la Crit, ori la Chipru* (II, p 187) *lepădând tot, îmbrăcăminte, podoabe şi bani, spre a se aflà gol* (I, p 99), *Şi mă'ntorc înapoi cât oiu puteà mai de grabă, nu atâta ca să dau lui beizade veste, cât ca să leapăd toate de pe mine şi să mă 'ntind la pământ* (II, p 167)

[2]) În ung cuvântul este cunoscut încă din secolul XVI în forma *okulár* (cf Szamota-Zolnai, *MOklSz*, 707)

www.dacoromanica.ro

keruz, Kukeruse < *cucuruz* (A Bena, *Limba română la Saşii din Ardeal*, Cluj, 1925, p 22), *gesoketit* < *socotit* (Brenndorfer, 20), *kokeschatisch* „buckelig" < *cocoşat* (id, 29), *kokestirk* „Storch" (id, 29 şi 61); *kəmuarə* < *comoară* (G. Kisch, *Nosner Worter und Wendungen*, 87 şi Bena, 22); *Bukerescht, Bukeresch, Bukerest* (Hurmuzaki, XI, 789, 831, 880, etc), ş. a (vezi şi celelalte exemple pe care le-am adunat în *Dacoromania*, IV, p 131)

Ochier (rostit şi *ocĭér*) (jud. Năsăud) este o formaţiune românească din *ochiu*

Opşag

În lucrarea sa *Ujabb szempontok és adatok a román nyelv magyar elemeinek kutatásához*, Adalékok a román nyelv székely-magyar eredetű szavaihoz (extras din *Székely Nemzeti Múzeum Emlékkonyve*), p. 5, dl Dr A Bitay se ocupă, între altele de cuvântul *opşag, -uri* „polojeni" şi de *poşegos* „glumeţ", pe care le cunoaşte din A. Viciu, *Glosar de cuvinte dialectale*, Blaj, 1899, p. 46, şi din titlul cărţii lui Ioan Pop Reteganul *Opşaguri*, Cât cioplite, cât pilite Şi la lume împărţite, Gherla 1897 Pe cel dintâiu îl derivă din ung *kópéság*, cu pierderea lui *c* iniţial confundat cu prepoziţia *cu*, iar pe al doilea îl aduce în legătură cu *şagă* (cf v -bg *šęga* „scurrilitas", bg *šega* „Scherz", ap Miklosich, *EtWb*, 338)

Într'adevăr însă ung *kópéság* ar fi trebuit să dea românește * *copeşag*, * *copişag*, * *cupişag*, iar dacă ar fi intervenit etimologia populară pentru a vedeà în forma din urmă prepoziţia *cu*, numai * *pişag*, în nici un caz însă * *opişag* > *opşag*, căci *-o-* aton din *kópéság* trebuià să se schimbe în *u* pentru ca începutul cuvântului să fie confundat cu prepoziţia *cu* şi apoi să dispară, dar în *opşag* avem pe *o* (cf *dušegubĭnŭ* din [*ţaptă, vină*] * *duşegubină* > *de şugubină*. apoi *şugubină*; u m b i l i c u s > * u m b u l i c u s > * *umburic* > * *unburic* > * *un buric* > *buric*, etc.) Cât priveşte pe *poşegos*, acesta, cu toate că Viciu îl re-

www.dacoromanica.ro

produce întocmai şi în *An. Acad. Rom.*, t XXIX—1906-907, p. 127, după ediţia din Blaj, 1899, a *Glosarului de cuvinte dialectale*, p. 46: *pologénii*, şi *opşagurĭ*; sinon = sfătoşii: „Atâte *pologenii* spune N. de te *pocozăşti* de el" = te miri. „Cela-i om *poşegos*, numai de opşaguri" bun (Reteag, Someş), pare a fi o simplă greşală de tipar în loc de *opşegos*, derivatul lui *opşag*, deci nu are a face nimic cu *şagă* Aceasta ne-o dovedeşte aproape fără îndoială forma *obşegos* „glumeţ", dată din Sălaj de *Şezătoarea*, XXXVI—1928, p. 149.

Dar să ne întoarcem la *opşag*.

I. Pop Reteganul nu ne lămureşte nicăieri în lucrarea sa ce înţelege subt *obşaguri*, pe care şi le alege ca titlu. Din conţinut, putem vedeà că e vorba de anecdote privitoare la Ţigani, Secui, Armeni, Saşi şi Evrei, versuri glumeţe privitoare la oameni însuraţi rău, fete bătrâne ori leneşe, beţivi, etc, unele copiate după manuscrise vechi (dintre acestea este deosebit de interesant ca limbă „Versul Saşilor", care redă admirabil limba Saşilor din Bistriţa, „hamliş oraş a nost").

St Paşca, *Glosar dialectal*, Bucureşti, 1928, p. 237 (45) dă forma *obşag*, s a, cu sensul „răutate, invidie" după o comunicare a lui C. Rebreanu din Bistriţa. Acest sens este, evident, ulterior.

La origine *opşag* înseamnă deci „glumă" (uneori răutăcioasă, de-aici „invidie") sau, mai bine, „vorbă de clacă" pe care Tiktin, *DRG*, 370, o traduce cu „zweckloses, unnutzes Geschwatz". Dat fiind acest sens, este evidentă etimologia, care, la prima vedere, ni se pare cu neputinţă de găsit, deşi înfăţişarea cuvântului ne trimite la limba maghiară.

Cuvântul nostru este adecă unul dintre puţinele cuvinte ungureşti primite în forma de plural [1]), derivând

[1]) Cf *haiduc* (pol., slov, rus, rut, s-cr *hájduk*, slovac. *hajduch*, ceh *hajduk*, *hejduk*, bg *hajdúk*, *hajdut*) din *hajdú*, plur. ung., *hajdú* (Berneker, *SEW*, 375) *ţipic* „gheată" din *cipők*, plur ung. *cipő*, idem; *vândroc* < plur *vándorok* al lui *vándor*. *Moţii merg vândroci la ţară*

www.dacoromanica.ro

din pluralul *hopsák* (*hapsák*) al lui *hopsa* (*hapsa*), care iarăşi a fost primit, după părerea d-lui Lacea, din rom *obşte* (< v -bg *obištĭ*, adj , *-te*, adv , *-tıje*, subst) şi reprimit de noi în forma *hopşă*, cum am arătat în *Dacoromania*, III, pp 719—721 (cf locuţiunea *de hopşă*= „de clacă", „de obşte", „al tuturor")

Dispariţia lui *h-* iniţial e cunoscută şi în alte cuvinte Finalul *-şac* al lui *hopsák* s'a schimbat uşor în *-şag*, nu numai fiindcă trecerea lui *-c* final în *-g* este obişnuită, ci şi subt influenţa elementelor împrumutate sau formate cu sufixul ung *-ság* (> rom *-şag*)

Pliuhă.

Pentru *pliuhă* = vinars, rachiu, stropşală, etc (Bugnariu, *Năs*) , *pliuhâ* = 1, „rachiu rău" ; 2 „căţeà, haită" (*Şez.*, III, 85, 5), şi derivatele *pliuhău* = „pliuhă" (Şez , III, 4) , *pliuhniţă* = „pliuhâ" (*Şez* , V, 117, 2), cf rut *pljuvati* „speien", „spucken", *pljuha*, *zapljuvica* „graue Schmeiss-Fleischfliege" (Sarcophaga carnaria), *zapljuvati*

(Scărişoara), ap T Papahagi, *Grai şi suflet*, II, 87 , *ciormoiac*, *ciormoiag* „Kuhweizen" < ung *csormolyák*, plur lui *csormoly(a)*, cf Gombocz-Melich, *MEtSz* , 990—991, poate *(h)arţag* < *harcak* = *harcok*, plur ung *harc*> rom *harţă* (cf Hanes Skold, *Ungarische Endbetonung*, Lund-Leipzig, 1925, p 57 < *harc* + suf *-ag*), etc Pe *hădărag*, *hădarg*, *hădărog*, *hodorog*, care are şi forma *hădărău*, Skold, p 80 şi Bitay, p 4—5, îl derivă dintr'un ung **hadaray* > *hadaró* (cf σαμταγ = *szántó* a 1109, *szedech*, *scedech*= *szedő*, etc) Această derivare ar fi posibilă însă numai în cazul că pe *hădărog* l-am fi primit înainte de secolul al XV-lea până când ţine rostirea ungurească cu *γ* (cf Gombocz, *Mémoires de la Société Finno-Ougrienne*, XXX, 170—2 şi *Magyar Történeti Nyelvtan*, II, rész , Hangtan, II, Budapest, 1926, 84—85 , Melich, *Nyelvtudományi Közlemények*, XLIV, 353, cf şi XXXIV, 132 , *Magyar Nyelv*, X, 155—156, etc) Dar acest lucru este greu de dovedit Mai curând putem avea evoluţia inversă *hadaró* > *hadarou* > *hadarov*, *hadaroh* > *hădărău* şi *hădărog*, cu schimb de sufix *hădărag* Dar şi mai probabilă este explicarea dintr'un plural *hadarók* Tot aşà şi *feleştioc* poate fi mai curând corespondentul metatezat al unguresculu *festelők*, pluralul lui *festelő* > *feşteleu*, decât *feşteleu*+*sveştoc*, *svitoc*, cum propuneam în *Dacoromania*, I, pp 319—320), etc

www.dacoromanica.ro

„verspucken", — „speien", „bespucken", *plɥuga* „garstig", „schmutzig", ceh *pluhati* „beschmutzen", slov *pluhati*, idem, rus *plɥugavyj*, pol. *plugawy* „schmutzig", etc

Prihod

Prihod s a înseamnă trecătoare peste dealuri, printre stâncі (com Liuba, şi *priód* s a, com Liuba), şi este întrebuinţat adeseori ca nume propriu în toponimie

Derivă din slav. *prihodŭ* 1 ἄφιξις, παρουσία, adventus, 2 reditus, 3 προσήλυτος advena

Uluì (urluì).

Uluì (în Mold şi *urluì*) cu sensul trans „Jdn in Verwirrung bringen, verwirren" şi refl „verwirrt werden, den Kopf verlieren", pentru care Tiktin, *DRG*, 1675, dă o serie de exemple, fără a puteà arătà etimologia, pare a fi identic cu *huluì* „a dărâmà", „a năruì", „a surpà" refl „a se dărâmà", „a se năruì", „a se surpà", p ext „a cădeà într'o parte" (şi *huruì*, iar din *huruì* + *huluì* > *hurluì*), pe care *Dicţ Acad*, II, fasc V, p 419, îl derivă bine din ung. *hul(lani)* „a cădeà"

Zvârcolì (a se-)

Pentru *a se zvârcolì* „sich (kramphaft) winden, krummen", Tiktin, *DRG*, 1834, dând citatele necesare, trimite la n.-slov. *zvreti*, *svrknìti* „verdrehen", „krummen", *svreti se* „sich zusammenziehen", bg *vărkolest* „rund" (după Weigand, *Jahresbericht*, XIX—XX, 142), etc, adăogând că felul cum e format cuvântul ne aminteşte pe *rostogolì*, *rotocol* (cf şi *zvâcnì*, *zvârlì*, etc)

Forma cea mai veche este *vârgolì* (Dosofteiu, *V. S*, Noemv 11, Maiu 9) Din aceasta s'a desvoltat subt influenţa altor cuvinte, *vârcolì*, *zvârgolì* şi *zvârcolì*. Radi-

www.dacoromanica.ro

calul nu este cel propus de Tiktin, ci ung. *vergel-*, *vergol-* „a mâna repede", *vergelod(ik)*, *vergod(ik)* 1. „a străbate cu anevoie", „a răsbate" 2. „a se sbate", „a se zbuciumà", „a da din mâni şi din picioare", „a se zvârcolì" (*Dicţ* ; Szinnyei, *MTsz*, II, 959) În privinţa formei a intervenit şì interjecţia *zvârr* !, apoi *zvâcnì*, *zvârlì*, etc

Vaide !

Întrebuinţarea complementului respectiv alcătuit cu *de* + acuzativul, ca şì complementul directiv în dativ, este obişnuită după interjecţia *vai !* (cf *vai mie !* = lat. *vae mihi !* şi *vai de mine !* = lat. *vae de me !*, reproducând vaetele mai multora în acelaşi timp *vai de mine şi de mine !*). Cum s'a spus, d ex. *Amar erà să fie de voi, de nu eram noi amândoi !* (Creangă, *Pov*, 269) s'a zis şì : *Şi cu străjuirea voastră erà vai de pielea noastră !* (id, ibid) *Totaşa vai de el, amar de ea !* (Alecsandri, *Poezii pop.* 28/10).

În cazul că întrebuinţăm dativul, durerea este închipuită ca îndreptându-se spre persoana sau lucrul pus de complement lângă interjecţie, iar când întrebuinţăm complementul respectiv cu *de*, ca venind de la ele, fiind exprimată de ele, sau ca privindu-le : *Că-i amar şi vai de tine* (Gaster, *Chrest*, II, 292), *Iar ea, vai de ea* (id, ibid, II, 290), arom. *vai de Nica, cum s le mulgă?* (Weigand, *Arom*, II, 114, 71/2), etc

La exprimarea unui sentiment de durere mai intens, repetăm pe *de* fără să ne dăm seama. Prin deasa întrebuinţare a acestei repetiţiu, cel dintâiu dintre cei doi *de* a fost considerat ca alcătuind un singur cuvânt şi s'a pus după el un al doilea *de*. *Vaide de toţi păcătoşii, şi mai vârtoşă nemilostivilorŭ !* (S Puşcariu — Al. Procopovici, *Diaconul Coresi : Carte cu învăţătură*, p. 41) ; *şi vaide de omul cela ce rede* (=„râde") *în besearecă, o vaide de omul cela ce va sparge acestŭ cuvântu de no-l* (= „nu-l") *va primì* (*Cod. Sturdz.*, p. 15, ap Hasdeu, *Cuv. d. bătr.*, II, 52.;

www.dacoromanica.ro

cf şi p. 51 şi 61, n. 31, unde se citează *vaide de omul* (p 12, 13 de 2 ori, p 14, 15 de 2 ori), *vaide de preotulu* (p. 13; Hasdeu, o c, p 51), *vaide de căsătorıul* (p. 14, Hasdeu, o c, p 51), *vaide de cela ce* (p. 14, Hasdeu, o c, p 15), *vaide omul cela* (p. 14, Hasdeu, o. c, p 51—52), în vreme ce în redacţia mai nouă a textului publicat de Hasdeu se găseşte pretutindeni numai un *de*

Dl E Petrovıcı îmı comunică că în Banat se aude şi acum forma *vaıde dă mıne* ![1])

N DRĂGANU

II

aì

S Pop, anchetând pentru Atlasul Lınguìstıc comuna Pătrova dın Maramureş, a însemnat adverbul *aí*, cu înţelesul de „aıcı" în următoarele două propozıţıı *sâmt aí cîţva* „sânt aici câţiva", *plìacă drept pe-aí* „pleacă drept pe-aicı" Acest *aí*, care se întrebuinţează alături de *ačičuca* şı *aţčuca* — acestea două notate şi de T. Papahagi în *Graıul şı Folklorul Maramureşuluı* (Glosar) — ar putea fi, în aceste regıuni [2]), o formă scurtată dın *aıcı*. Mai probabıl însă avem a face cu păstrarea lui *hīc* latınesc. Avem dar în româneşte ·

ad+hīc>*aí*

ad+hıcce>*aıce* (*aıcı*)

eccu—hīc>*acı*

eccu—hīcce>*acıce*

şi *aí* se rapoartă la *aıce* ca *àcí* la *acice*, ca arom *auá* la dacorom *auace* (*aoace*) sau dacorom. *încoá* la *încoace*.

---

[1]) Pentru repetarea lui *de* dın *şì începù dracul a se gŭrà să mă par* (=„opresc") *de de tărıa înfrıcatului scaunŭ* (*Cod Sturdz*, p 122 şı 123) cf cele ce am scrıs în *Dacoromanıa*, III, 698—700

[2]) Astfel de truncherı, avem în materıalul cules de S. Pop dın Pătrova *o fuó* (=a fost), *nu putęm trę*(= trece), *o lıę* (= o leacă) *dıe pĕče*, *nu trá* (=trabă=trebue) *să dzìc*

www.dacoromanica.ro

Ciocârlan, ciocârlie

Nu e probabil ca *ciocârlan* şi *ciocârlie* să fie, cum crede Şăineanu în *Dicţionarul* său *universal* (cf şi O Densusianu, *Hist d l langue roum* I 38), un derivat cu sufixul *-ârlă* de la *cioc*, căci ciocul „drept şi groscior" nu-i de loc caracteristic pentru această pasăre Ceea ce i-ar putea da numele este moţul din vârful capului Astfel, în afară de circumscrieri ca *ciocârlie moţată*, fr *alouette huppée*, germ *Haubenlerche*, avem ital *cappellaccia* (de la *cappello* „pălărie"), span *coguhada* (din lat **cucullеata REW.* 2357), fr *cochevis* (tot în legătură cu lat *cuculla* „căiţă", cf Gamillscheg, FEW s v) etc (cf R Riegler, *Das Tier im Spiegel der Sprache*, 163) În bulgăreşte ciocârlia se numeşte *čučuliga* sau *čučulaška*, de la *čučul* „moţ" Variante ale acestor forme bulgăreşti se întâlnesc şi la Aromâni şi Megleniţi *čučulean* şi *ču(r)čuleai* De aceea G Giuglea (DR III 1090) s'a gândit la un derivat în *-ârlă* de la *cioacă* „vârf" [1]).

Cred, cu Tiktin (*Dicţ rom germ*), că avem a face cu un cuvânt de origine onomatopeică [2]) Încă Cihac (II 54) comparase cuvântul românesc cu sârb *čevrljuga* (*ševrljuga*) „alouette", *čvrljak* „sturnus" (şi alte forme slave ceva mai depărtate), la care s'ar mai putea adăoga adjectivul *čevrljan* „garrulus" (în legătură cu *čevrljati* „inepte loqui"), iar din rutenească *čukurdelk* (*čukurdîlî* „alauda arborea" şi „cristata"), care numai întâmplător amintesc cuvântul românesc *ciucur(e)* şi sânt, după toată probabilitatea, onomatopee, după cum e şi sinonimul românesc *chiuchiuroiu*, întrebuinţat pe Someş (care, la rândul său, aminteşte pe ung *putyor*, *pityer*, *pityér* „ciocârlie", cf N Drăganu, în *Dicţ Acad* s v)

[1]) Românescul *cioacă* numai întâmplător se aseamănă cu ital *ciocca* „trochet, touffe, mèche, brin", care pare a derivă dintr'o formă **clocca* (cf REW nr 1995), venind dintr'o regiune care redă pe *cl* prin č

[2]) Tiktin mai citează formele *skovlärken* şi *skoglarken* din limbile daneză şi svedeză, care însă sânt nişte cuvinte compuse, înrudite cu germ *Lerche*

www.dacoromanica.ro

Cântecul ciocârliei e foarte melodios şi bogat în cadenţe, încât una din cele mai înflorite melodii populare, cântată de obiceiu la nasu, se numeşte *ciocârlia* Este deci foarte probabil că tulpina *ciocârl-*, ca şi variantele slave şi ungureşti citate mai sus, să imite vocea pasării

Mai e însă posibilă şi o altă explicare, asupra căreia nu insist, care însă mi se pare că nu trebue exclusă. *Ciocârlia* şi *ciocârlanul* au un zbor cu totul deosebit de al altor păsări şi fac impresia că se învârtesc în aer De aceea se zice · *se învârteşte ca ciocârlia* şi *e ciocârlan* (*de beat*), *e beat cùm e ciocârlanul* sau *a prins ciocârlanul de coadă* = s'a îmbătat [1]) Cf şi *Duce-v'aţi învârtindu-vă ca ciocârlia* ! (Creangă, *Amint* 115) *Ciocârlia se dă peste cap* (Teodorescu, *Poezii pop* 380)

După cum a arătat L. Spitzer în „Archivum romanicum" 1928—XII 160, grupul consonantic *rl* se găseşte în multe limbi ca simbol pentru o mişcare rotativă, astfel în rom. (*s*)*fârlă*, engl *whirl*, ital *c*(*h*)*iurlo* „beat' , la care s'ar putea adăoga germ *Quirl* şi — precum mă face atent G D Serra — familia bogată de cuvinte romanice grupată de Meyer-Lubke subt *pirl* şi *birl* (Schallwort) „wirbeln" (REW. 6522 b).

Acest element onomatopeic s'a putut adăogà la o tulpină *cioc*(*o*), *ciuc*(*c*)*o*, *ciucio* foarte răspândită în dialectele italiene, având înţelesul de „prost, ameţit, beat"[2]) S'ar puteà ca acest *cioc-*, să fie, ca *tont* (care apare şi în spaniolește) unul din multele expresii glumeţe şi batjocuritoare, de origine onomatopeică, pe care le găsim în toate limbile

[1]) Nu cred că e justă explicarea dată de Marian, *Ornit* I 353 acestor locuţiuni „ciocârlanul, când e frig, stă ghemuit, nu se urneşte mai de fel din locul său, aşa că oricine poate să-l prindă"

[2]) Cf citatele la Fr Schurr în „Worter u Sachen" 1929—XII 249—251, care crede, cu Riegler (*op cit* şi „Worter und Sachen" 1921—VII 131) că avem a face cu o întrebuinţare figurată a numelui bufniţei (dat după strigătul ei), de-oare-ce bufniţa ziua stă nemişcată încât poate face impresia că e „beată" sau „proastă" Altă explicaţie în REW nr 1995

www.dacoromanica.ro

pentru „beat". În cazul acesta *cioc+rl* ar fi o repetire a ideilor de „beat" şi „învârtire". Adevărat că în *ciocloiu*, varianta maramureşană a lui *ciocârlan*, acest *rl* nu apare complet

Cât despre sufix, *-an*, care e la noi, ca în limbile slave, calificativ, se potriveşte foarte bine ca să derive numiri de animale În cazul lui *ciocârlan* nici nu se poate spune, propriu zis, că sufixul împrumută radicalului un sens nou, ci el are mai mult funcţiunea unui instrument gramatical (formans), care permite tulpinei onomatopeice să se înşire, ca substantiv, mai uşor într'una din categoriile existente de cuvinte similare. Tot aşa, de la tulpini onomatopeice, sânt derivate, cu sufixul *-an*, şi alte numiri de animale, precum *corcodan*, *croncan*, *guzgan*, *cloţan*, *chiţcan* (cf şi *ţopârlan*), ca de altfel şi la Slavi, de la care am împrumutat sufixul (cf sârb *červljan* „garrulus" — *červljati* „inepte loqui" etc).

Cum însă *-an* e şi sufix moţional, formând nume de animale de sex masculin (cf *gâscan*, *curcan*, etc), între *ciocârlan* şi *ciocârlie* s'a putut stabili un raport de mascul şi femelă, încât în unele regiuni *ciocârlia* e considerată ca femela *ciocârlanului* şi invers În alte regiuni însă cele două cuvinte însemnează două specii diferite, masculul de la *ciocârlîe* „alauda arvensis" fiind *ciocârloiu*, iar femela de la *ciocârlan* „alauda cristata" fiind *ciocârlăniţă* (cf. Jahresbericht-ul lui Weigand XII 152). Ar fi şi cu totul neobicinuit sufixul *-ie* ca sufix moţional în românește. Cred că la origine s'a zis *pasăre ciocârlie*, poate cu sensul de „pasăre învârtitoare", şi numai mai târziu, prin substantivare, *ciocârlie*, care e deci un derivat cu sufixul adjectival *-iu*, *-ie* (*-iv*, *-ivă*), de la tulpina onomatopeică *ciocârl-*

Dacă în sârbeşte găsim onomasticul *Čokrljan*, purtătorul acestui nume, de loc din Timişoara, e de origine română, precum foarte bine observă *Rječnik*-ul limbei serbo-croate *Ciocârlan* este şi la noi un nume cunoscut, la origine desigur poreclă.

www.dacoromanica.ro

Rămâne să mai vorbim despre cuvântul *ciocârlie*, care are câteva înţelesuri ce nu pot fi născute prin întrebuinţare figurată din numirea pasării

În graiul plutaşilor, *ciocârlia* este o „nuia cu gânj la un capăt, pe care plutaşii o anină în cuiele de la cârmă, spre a opri pluta" („Şezătoarea II 23b/5), iar prin Ţara-Oltului, *ciocârlia* e cuiul gros de lemn, ce se bagă printre cracii plugului, ca să prindă potângul care leagă plugul de dricul dinainte („Ţara Oltului III n-rele 17—18). În aceste sensuri se pare că avem de fapt a face cu derivate din *cioacă* „cârlig", cu sufixul instrumental (cf DR III 832) *-ârlă*

În sfârşit *ciocârlie* mai însemnează, după Şăineanu, *Dicţ univ*., „viţă de vie tăiată şi pusă în pământ spre a prinde rădăcini". În această accepţiune e cu totul alt cuvânt şi nu poate fi despărţit de sârb *čokrlja* „viţă '.

Ciorchină, ciorcioli.

Între cele trei variante, masculinele *chiorchin* şi *ciorchine* şi femininul *ciorchină*, cea din urmă este cea originară, căci sufixul *-ină* e colectiv, cu aceeaşi funcţiune ca *-iş*, *-işte* sau *-ărie*, arătând un număr mare de lucruri de acelaşi fel aflătoare la un loc Astfel de derivate latine sânt *caepina* „câmp de ceapă", *napina* „câmp de napi", *piscina* „lac cu peşti, heleşteu", *officina*, *porrina*, *rupina*, *salinae*, *pecorina* „vite cornute", din care derivă *păcuină* al nostru Limbile romanice mai presupun derivatele **calcina* „groapă de var" (REW nr 1501), **stabulina*, de unde al nostru *stăuină* „locuri cu iarbă plăcută oilor" (cf C Lacea, DR II 624—625); o astfel de formaţie poate să fie şi *alvina* (>*albină*) cu vechiul înţeles de „stup". În limbile surori avem sard (log) *codina* „loc arid plin de pietre" (cos, cotem), span. *neblina* „negură (deasă)" ş a Formaţii româneşti sânt; *stupină* şi *viezuină* (desvoltat ca *păcuină*, cf. *Zur Rekon-*

www.dacoromanica.ro

struktion des Urrumänischen, 42), *hoitină* „carne multă" [1]), *șestină* „loc neted" (Pașca, *Glosar*) dintr'un *șest*=șes, apoi în compoziție cu alte sufixe: *bobiștină* „bobiște", *cânepiștină* „cănepiște", *gunoiștină* „gunoiște", *iarbotină* și *ierbotăcină* „ierbărie" La Aromâni avem *ripidină* [1]) și *arâpâdzină*, *arăpadzină* „prăpastie" (cf. în Banat: *repedzînă* la Hodoș, *Poezii pop* 170 și etimologia propusă de G. Giuglea, DR IV 381), *cupăcină* „pădure de stejari mici", *fucurină* „locul unde arde focul", *pluină* „timp ploios", *uină* „oi multe"

Înțelesul lui *ciorchină* este prin excelență colectiv, strugurele [2]) constând dintr'un număr mare de boabe. Tot astfel, germ *Traube* (înrudit cu fr *trop*, *troupe*, *troupeau* cf REW nr 8938) avea la început, precum îmi atrage atenția C Lacea, sensul colectiv de „mulțime" (cf Kluge EWD s v) În radicalul cuvântului va trebui să căutăm deci un cuvânt care ar putea însemna „boabă".

---

[1]) Dacă dentalele precedente nu apar totdeauna alterate, cauza este că, peste lat *-inus*, și *-ina* s'a suprapus sufixul slav, care avea de multe ori aceeași funcțiune Astfel, cu înțeles colectiv—local, avem paleosl drugŭ—*družina* „tovărășie", gradŭ—*gradina* (> *grădină*), bulg raven—*ravnină* (rus *ravnina*) „câmpie, șes", *planină*=germ „Gebirge", ruda—*rudină* „loc cu minerale", (compus cu *-iște*, ca la noi) bulg *bivoštinŭ* „ciurdă de bivoli", sârb živ—*živina* „vietate" (> *jivină*), rus *eževina* „cuib de arici", *molodjatina* „tineret" Un sufix *-ină*, care nu altera dentalele precedente putea fi detașat mai ales din cazuri ca paleosl *blatina* „baltă"> *baltină*

[2]) Originea lui *strugur(e)* e necunoscută Pe lângă etimologiile din latinește (**uvula*), din slavonește (*strugati* „a struji,,), din grecește (τρυγη „fructe, cules"),s din germană **þrūbilō* propuse până acum, cea mai plauzibilă e cea care pornește de la lat *uva*, sau, mai bine zis, de la diminutivul **uvula*, care ar explică prefacerea lui *v* în *g* înainte de *u*, ca în *fag(ur)*, *negură*, *rug(u)* și în opoziție cu amuțirea lui înainte de *a* (arom *auă*) În partea dintâiu a cuvântului am putea avea a face cu *stur* (<*stylus*) „țurțur de ghiață s de funingine", *stură* „promoroacă, chiciură" Tertium comparationis ar fi „mănunchiu care atârnă" Un compus din ambele cuvinte contaminate în felul lui *cocobarză* (<*cocor*+*barză*) ar fi putut da **sturugură*, cu sincoparea obicinuită a lui *u* protonic, **strugură*, iar cu un singular nou din mult mai des întrebuințatul plural *struguri* (de felul lui *un foarfec(e)* din fem *foarfeci*) *un strugur(e)*.

www.dacoromanica.ro

Acest radical cred că e lat *circulus*, sau, mai exact, *circlus* (formă atestată, cf. Dicţ lui Georges), păstrat în dialectul aromân ca *ţecl'u* „cerc", pe când noi avem sau *cerc*, sau diminutivul *cercel*, acesta cu înţelesul special de „boucle d'oreille' Cum însă în latineşte *-ellus* s'a substituit lui *-ulus* (cf *catulus*— *catellus*) fără modificare de sens, e foarte posibil ca şi *circlus* să fi avut înţelesul de „cerculeţ purtat de femei în urechi" şi apoi „cercel" (de orice formă)

Cu cercei au putut fi asemănate boabele care atârnă de cotor, formând un ciucure, sau strugurii ce atârnă de viţa de vie, încât un **cîrclĭna* ar corespunde şi din punct de vedere semantic şi morfologic lui *ciorchină* românesc. Din punct de vedere formal, am aşteptà **cerchină*, dar schimbul între vocalele palatale şi cele labiale după consonantele *š* (*ž*) şi *č* (*ǯ*), rostite cu ţuguierea buzelor, este un fenomen destul de cunoscut nu numai în limba noastră, ci şi în alte limbi, dintre cele învecinate nouă, mai ales la Ruşi („în poziţie tare", d ex. *čĕkanie, čĕlnŭ, čelŭ, čepŭ, čĕrnyi, čĕrtŭ*, etc) şi la Unguri (cf csecs- · *csocs-*, csemelit *csomelyet*, csemete . *csomota*, csempe — *becsompul*, csempel(y)odik — *csompolyodik*, csend- *csond-*, cseng- *csong-*, csenger *csongor*, etc) În ruseşte *čerpakŭ* devine *čorpakŭ*, care apare la Unguri ca *cserpák* şi *csorpák*, iar la noi ca *ciorpac*. Alte câteva exemple româneşti : cesvârtă şi *ciosvârtă* slav čersati—*cioarsă*, cerceveà şi *ciorcioveà* şi *giurgiuveà*, cerdac şi *ciordac* (în Banat), cesvârtă-*ciosvârtă*, şipot—*şoptì*, îngemânărat şi *îngiumânărat* (în Vâlcea), invers ciob şi *cib*, cioc şi *cic*, ciobotă şi *cibotă*, ciun şi (de obiceiu) *cin*, ciopli şi *cepli* Acest schimb nu se găseşte, precum s'ar putea deduce din exemplele citate, numai în împrumuturi mai mult sau mai puţin recente şi de mică extensiune, ci şi în cuvinte vechi Astfel numai întâmplător ne e atestată, alături de obicinuitul *ciucure*, forma veche *cicur*, din lat *ciccum* (cf *Studii istroromâne* II, p. 226), destul de răspândită e forma *cureaşă* în loc de *cereaşă* (*cireaşă*). În colecţia de *Poezii populare* din Maramureş publicată pe Bud, e atestat chiar *ciurcel* în loc de *cercel* O formă

www.dacoromanica.ro

ciorcıol o găsim într'un dublet, interesant şi pentru desvoltarea semantică suferită de acest cuvânt în călătoria ce a făcut-o de la noi la Unguri şi înapoi, de la ei la noi

Ungurescul *csercselye* (cu variantele *csercseje*, *csorcselye*, *csorcse*), împrumutat de la noi, are, pe lângă sensul de „cercel (de aramă)", şi înţelesul figurat de „crescătură, atârnătură subt bărbia s grumazii caprelor, oilor s. porcilor" (cf Puşcariu, Etym Wb nr 343, Gombocz-Melich, MESz). Cuvântul unguresc — întrebuinţat numai prin Ardeal — a intrat la rândul său iarăşi în româneşte şi anume în două regiuni diferite: pe de o parte în vest (Munţii Apuseni) şi sudvest (Banat), pe de alta în nord-est (Bucovina, Moldova), suferind câteva desvoltări semantice remarcabile, şi dând naştere unor derivate interesante

Înţelesul de „cercel" nu s'a păstrat, ci numai cel de „atârnătură". Subt forma *ciorcıol* îl atestă Novacoviciu între „Cuvintele bănăţene", traducându-l prin „multe fructe aplecate în jos", sinonim cu „ţigrie". Avem dar o analogie isbitoare cu desvoltarea semantică de la **cırclına* la *ciorchină*. Din Ţara-Haţegului atestă, cu semnul de „ţurţur", Ar. Densusianu în Revista critică-literară III, un *ciorcioloş*, format, probabil, după cuvinte ca *boboloş*, *gogoloş* ş a. [1]). Acest cuvânt se aude şi în Munţii Apuseni, unde, după o comunicare a lui Şt Paşca din Crişcior, are sensul special de „ţurţur de noroiu, bucăţi de murdărie care atârnă pe animale (mai ales pe armul dinapoi)". Acest înţeles, apropiat de cel figurat din ungureşte, formează puntea de trecere la sensul de „a murdări (probabil: umplându-se cu bucăţi de noroiu)" pe care-l are în Bucovina verbul *a ciorcioli*, întrebuinţat în Straja şi explicat de A Tomiac prin „a mânji, a tăvăli". În literatură acest cuvânt nu a intrat. Numai T. Speranţia îl întrebuinţează într'o anecdotă populară, publicată mai întâiu în Contemporanul (vol. III, 261), unde e vorba de unul care varsă budâiul cu smântână

[1]) Pascu, *Sufixele*, 342 crede că *ciorcioloş* s'a desvoltat din **ciorcioroş* iar acesta ar fi un derivat din *ţurţur*

www.dacoromanica.ro

„Şi se umple . , de se duce *ciorciolit*, De credeai că dintr'o oală cu smântână a fost ieşit"

Probabil că şi cuvântul *ciurciulată*, cu sensul de „frumoasă", atestat în *Glosarul* lui Viciu, din Şomfalău în Târnava-mică, a însemnat la început „gătită cu cercei" şi e un derivat din ung *csercselye*

Ciosvârtă

Se ştie de mult (cf Cihac II 387, Tiktin, DRG) că *ciosvârtă* (cu variantele formale *ciosvârte, ciozvârtă, cesvârtă, cesvărtă, cezvârtă, cesvârte, ciozvârte, cizvârtă, cesfârtie, ciosvătră, ciovâstră*, cf *Dicţ Acad*) derivă slav. *četvrŭtŭ*. Neexplicate au rămas formele cu *s* în silaba dintâiu, alături de cele ce se apropie de forma etimologică *cetvârtă* (cf. şi *ciovârtă, ciovârte, ciofârtă* şi — cu *r* propagat — *ciorvârtă*, cf *Dicţ Acad*)

Cred că avem a face cu o contaminare, întâmplată însă pe teren slav, a lui *četvrŭtŭ* cu *čęstŭ* „parte", din care a rezultat un **čestvrŭtŭ*, rom *ces(t)vârtă*>*ceosvârtă* Adevărat că la nici unul din popoarele slave învecinate nu avem o astfel de formă contaminată, aceasta însă nu împiedecă de a admite că ea a existat la Slavii înghiţiţi de poporul român

Într'adevăr, o contaminare a cuvântului care însemnează „pătrar" şi apoi „bucată mare dintr'o vită tăiată", cu vorba care însemnează „parte", nu este numai uşor de admis, ci ea s'a întâmplat şi în cuvântul românesc *cioparte* (cu verbul *ciopârţi*), pe care C. Lacea l-a explicat just în Dicţionarul Academiei ca *ciopată* „bucată mare", din ung *csapat*, şi *parte*

covârşi, fârfoiu (forfoiu, înforfoiat)

Legătura etimologică a verbului *covârşi* cu *vârf* (la origine *vârh*) a văzut-o bine Cihac II 448—449, care citează forme slave ca ceh *vršiti* „combler (la mesure)", pol *uźwirszót-*

www.dacoromanica.ro

„combler", destul de elocvente pentru desvoltarea semantică [1]) Ceea ce l-a împiedecat pe Tiktin (în *Dicţ rom -germ.* s. v) să admită apropierea etimologică atât de ademenitoare făcută de Cihac, e faptul că un *co-* nu există ca prefix viu în limba română, deci combinarea lui cu un cuvânt de origine slavă e ceva cu totul neobicinuit Dar în cazul acesta nu e vorba de un verb compus cu un preverb *co-*, ci de locuţiunea adverbială *cu vârf*, de la care s'a derivat verbul *cuvârşi*, cu morfonemul *f* (*h*) —*ş* despre care am vorbit în acest volum la pag 221, şi cu trecerea lui *u* proton în *o* ca în *cuperi* >*coperi*, *cuprinde*>*coprinde*, etc Numărul astorfel de verbe, care sintetizează oarecum o circumscriere necomodă, e destul de mare în româneşte, de ex. *afunda*= a da a (=la) f u n d (cf lat *adunare*<*ad unum*), *aminti*=a aduce a-m i n t e, *îndoi*=a împătura î n d o uă, *înjosi* = a apăsa în j o s, etc (cf DR IV 690), *deosebi*=a pune d e o s e b i, *dedulci*=a mâncà d e d u l c e, *perânda*=a trece p e r â n d, *suvintra*=a tunde s u (=subt) v i n t r e (=pântece) etc Cât despre raportul lui *cu vârf*=fr „comble" cu *covârşi*=fr „combler", ea reiese bunăoară lămurit din următorul exemplu din *Halimaua* lui Gorjan (II 81) Obicinueşte să scrie *cu vârf* sau *cu covârşiri* spre fală şi laudă Cf şi· Plopi cu umbră mare şi *cu vârfurile* nalte, peste munţi *covârşitoare* Konaki, *Poezii* 250

De obiceiu azi nu se zice numai *cu vârf*, ci se mai adaugă un *şi îndesat*, spre a arăta o măsură covârşitoare Imaginea e luată de la făină, care, turnată cu vârf, poate fi şi îndesată în măsură. Pe la Braşov se zice *cu fârfoiu* (de ex *toate le face cu fârfoiu*=în mod exagerat, *mincinună cu fârfoiu*=cu coarne, mare), care prin Banat se rosteşte (cu asimilare vocalică) *forfoiu* (cf *Dicţ Acad*), de unde şi de-

[1]) Iată şi câteva exemple, care arată legătura intimă de sens între *a covârşi* şi între *vârf* Au zis ei (=mării) Până aicea să vii şi să nu *covârşeşti* (=să nu treci peste aceste locuri) Biblia (1688) 379 Dar nici una (=cumbară) n'au nemerit casa Craiului, ce o *covârşea pe de-asupra* (=trecea peste ea) Let II 165 2 Rădulescu-Codin, în Glosarul la *Ingeru Românului*, îl glosează pe *a covârşi* prin „a pune vârf"

www.dacoromanica.ro

rivatul *înfofoiat* „exagerat" (*ibid*) De sigur că acest *fârfoiu* este un augmentativ în *-oiu* din *vârf*, cu asimilarea lui *v-f* în *f-f* Asemenea cazuri de asimilare a afonicei inițiale față de fonica din silaba următoare, sau invers, se mai găsesc, deși nu prea des, astfel în *daeda* în loc de *taeda* (>zadă) sau în *bobotează*<*afăbotează*

Apropierea lui *covârși* de lat *conversus* (din *converto* „întorc" sau din *converro* „mătur la un loc"), făcută, cu rezerve, de Tiktin (*Dicț rom-germ*) e tot atât de puțin convingătoare, ca și derivarea dintr'un inexistent **kvršiti* slav, făcută de Skok (cf DR III 835).

Curcubeu.

Alături de multele explicări date până acum cuvântului *curcubeu* — cf în urmă V Bogrea în DR IV 805 și G Giuglea RF II 49—54 — fie-mi permis să propun și eu una, care face parte din categoria etimologiilor ce nu pot fi nici respinse a limine, dar nici documentate în de ajuns

Asupra lui *arcus bibit* „arcul care bea (din mare)", ca numire a curcubeului, nu e nevoie să insist. În astfel de numiri care fac apel direct la fantazie, se întâmplă adesea că metafora ce stă la bază expresiei figurate să fie desvoltată prin interpretări ulterioare și prin înlocuirea elementelor de compoziție Aceasta cu deosebire în locuțiuni care se pretează la evoluții de natură glumeață Astfel vedem cum în *beat tun*, cuvântul metaforic „tun" a fost înlocuit prin „Krupp", vestitul fabricant de tunuri, rezultând un *beat crup*. Cred că și expresia *om cu scaun la cap* (sau *la minte*) s'a născut prin interpretarea lui *om așezat* (cum i se zice românește unui om liniștit și chibzuit) ca „om care șade pe scaun" Din *a lua la trei parale* s'a născut expresia glumeață *a lua la trei păzește*, cu o înlocuire îndrăsneață a cuvântului din urmă, la care va fi jucat un rol inițiala comună *p*. Deci n'ar fi imposibil, ca *arcus*, din expresia glumeață *arcus bibit*, să fi fost înlocuit prin *circus*.

www.dacoromanica.ro

Un **cırcus bıbıt* putea să se schimbe în **curcus bıbıt* în urma cunoscutului fenomen de asimilare vocalică ce a schimbat pe *alecer* în *alacer*, pe *anıtis* în *anatıs*, poate şi pe *paser* în *pasar* (cf. Sommer, *Lat. Laut u Formenlehre* § 75 şi DR III 395), pe *cıcuta* în *cucuta*, pe *Delmatıa* în *Dalmatıa*, pe *secundus* în *sucundus* (CIL III 8552 >serbocr *šukun* „bunic". P. Skok, ZRPL. XLVI 402) şi *Casopis pro moderní fil* 1929—XV 269), pe *gıgantem* în *gagantem*, pe *sılvatıcus* în *salvatıcus*, pe *secordem* în *socordem*, pe *bıtumen* în *butumen* etc (cf. numeroase alte exemple la Stolz-Schmalz, *Lat. Gramm.* [5], p 95—96), poate şi în *gurgitem* >**gurgutem*, despre care va fi vorba mai la vale (p 320)

S'ar putea obiecta că într'un cuvânt compus, ale cărui elemente de compoziţie sânt înţelese, e greu de presupus ca un „accident general", ca asimilarea vocalică, să întunece raportul etimologic originar Dar în linguistică nu e nimic de presupus a priori Observaţia atentă a graiului omenesc ne arată că multe fenomene se ivesc altfel decât ne-am aştepta Astfel metateza în *fârtat* sau *bârneţ* se iveşte, tulburând raportul etimologic cu *frate* şi *brâu*, fără ca să putem presupune de ce în zeci de alte cazuri analoage, ea nu s'a produs În Braşov în loc de *a se răţoi* „a se durzului (ca un răţoiu)", se zice, *a se roţăi*, deşi ne-am fi aşteptat ca legătura etimologică cu *răţoiu* să fi împiedecat metateza vocalică [1]).

Desvoltarea lui *bĭbĭt* în *-*béut* > rom *-beu* este, după cele arătate mai întâiu de Fr. Schurr în *Mıtteılungen des*

---

[1]) Am insistat asupra acestui punct fiindcă în *Grai şi suflet* 1930 — IV, 390 O Densusianu respinge etimologia lui G Giuglea *stıngher* < *sıngularıus* pe motiv că dacă *sıngulus* a devenit *sıngur*, şi derivatul acestuia, *sıngularıus*, ar fi trebuit să se desvolte în **sıngurar* Lăsând la o parte faptul că cele două forme aveau accent diferit, mă întreb dacă într'adevăr existenţa lui *sıngur* ne sileşte să renunţăm la *sıngularıus* < *stıngher*? Nu cred Şi că Densusianu însuşi n'o crede, în alte cazuri, se vede din aceea că el propune pentru acelaşi cuvânt etimologia **extraıugularıus*, deşi faptul că *jugum* a dat *jug* ne-ar face să aşteptăm ca j din **jugularıus* să fi dat ž

www.dacoromanica.ro

rum. Instituts a. d Univ. Wien 54—55 şi completate de mine mai în urmă în DR. IV 706–707, regulată, încât nu trebue să presupunem un -**bibus*. Dacă în conjugarea verbală, avem, în persoana 3 a indicativului prezent, *bea*, acesta nu este urmaşul direct al lui *bibit*, precum se crede în de obşte, ci forma **beu*, fiind omonimă cu persoana I, rezultată din *bibo*, şi fiind cu totul neobicinuită în sistemul de conjugare românesc, a fost înlocuită cu o formă orientată după verbe ca *ia* < *levat*.

înfemeiat

În colecţia de *Cimilituri* a lui A. Gorovei, cetim următoarea ghicitoare despre usturoiu: *Alb, înfemeiat, ce-i?* Aici usturoiul cu „căţei" lui e asemănat cu un om cu mulţi copii, cu familie numeroasă şi deci în acest *înfemeiat* se păstrează încă înţelesul vechiu de „familie, copii" a lui *femeie* (<lat. familia), ca în literatura veche şi ca la Aromâni (cf Candrea-Densusianu, *Dicţ etim.* no 575 şi *Dicţ. Acad* subt *femeie, femeiat*).

îngurzi, îngurga, suf -uş şi -uşor

În *Dicţionarul Academiei* găsim acum o informaţie destul de bogată — completată pe baza comunicărilor primite de la membrii corespondenţi ai Muzeului Limbei Române— asupra sensului cuvintelor *îngurzi* şi *îngurga*. Tot acolo am încercat să arăt şi desvoltarea semantică a celor două verbe, care se poate rezuma pe scurt astfel.

îngurzi, cu variantele *îngorzi* şi *îngruzi* (metateză) e cunoscut în cele mai multe regiuni cu sensul special de: 1⁰ „A confecţiona, din pielea udă, opincile, dându-le forma piciorului, prin încreţirea (cu o cureluşă) a marginilor şi prin formarea g u r g u i u l u i" 2⁰ Prin analogie s'a zis *îngurzi* şi pentru „a coase în mod provizoriu gaura (ruptura) dintr'un sac sau dintr'o albitură, pentru ca să nu

www.dacoromanica.ro

se verse conţinutul din sac sau să nu fie prea bătătoare la ochi ruptura". 3⁰ Prin extensiune, *îngurzi* a ajuns să însemneze şi „a face creţe, a boţi, a încreţi, a strânge pe margini" (de ex cămăşile, cioarecii, pânza, pănura, ochiurile de la marginele plasei sau voloculuı etc) 4⁰. Pe alocuri se zice că *se îngurzesc* şi despre fetele care din cochetărie îşi strâng buzele, ţuguindu-le în formă de gurguiu 5⁰ În sfârşit, „când grăunţele (de porumb) încep să se ivească pe ciocan, se zice că porumbul urzeşte sau *îngurzeşte*". Imaginea e tot a unei suprafeţe încreţite, dar se pare că la acest sens din urmă s'a ajuns şi printr'o apropiere etimologică ulterioară de sinonimul *urzi*

Restrâns asupra unui teritoriu limitat din nord-estul Transilvaniei, *a îngurga* are următoarele sensuri *a*) ca verb reflexiv. 1⁰. A se împreuna, a se încărdăşi, a se înhăita, a se asocia, a se întovărăşi 2⁰. A se înnădi, a se îngurlui, a intra în legături de dragoste cu cineva, fără să te mai poţi descurca 3⁰ A se încurca într'o afacere —*b*) ca verb tranzitiv 4⁰ A face ceva de mântuială, fără pricepere, fără rânduială, rău, în mod provizoriu 5⁰ A îndruga verzi şi uscate, a înşira lucruri fără înţeles 6⁰. A ocoli adevărul 7⁰ A încâlci, a încăiera

Ordinea în care au fost date înţelesurile lui *îngurga* în *Dicţionarul Academiei* indică şi felul cum s'au desvoltat unul din altul Numai între înţelesul 3 şi 4 e, la aparenţă, o săritură De fapt însă, de la reflexivul „a se încurca" avem mai întâiu tranzitivul „a încurca" şi apoi „a încurca lucrurile, a le face fără rânduială". Unii dintre corespondenţii Muzeului au chiar impresia că *îngurga* nu-i decât o variantă formală a lui *încurca* În această accepţiune, *îngurga* se atinge cu *îngurzi* 2⁰ şi mai ales cu opusul său, a *dezgurzi*, care înseamnă „a descoase opinca" (*Revista crit-lit* III 122) şi, prin extensiune, „a descurca ceva încurcat" (ibid), „a descâlci" (în Banat, după o comunicare a lui A Coca).

În *Dicţionarul Academiei* cele două verbe sânt aduse în legătură cu lat *gurges* Etimologiile acestea cer câteva lămuriri mai ample decât puteau fi date în spaţiul re-

www.dacoromanica.ro

strâns de care dispuneam la Dicţionar şi pun câteva probleme interesante, mai ales din punct de vedere derivativ

În ceea ce priveşte partea semantică, spre a explica pe *îngurga*, m'am referit la analogia verbului *îngurlui* (*îngârlui*), care, după explicarea convingătoare a lui Th Capidan (*Dacoromania* IV 809) corespunde bulg. *zagărluvam se* „mă iau de gât cu cineva, mă îmbrăţişez". Din înţelesul de „a se lua de gât cu cineva" s'a născut cel de „a se înhăita, întovărăşi, încărdăşi, înnădi cu cineva", sens pe care-l are şi *îngurlui* şi *îngurga* Precum *îngurlui*, sau, mai exact, bulg *zagărluvam* e un derivat din *gărlo* „gâtlej, faringe, gât", tot aşa *îngurga* ar putea fi un derivat din lat *gurges*, care în limbile romanice are acelaşi sens (v.-ital *gorga* „gâtlej", franc *gorge* etc cf Meyer-Lubke, REW. nr 3921) Asemănarea formală între cele două verbe româneşti, aproape sinonime, se explică prin faptul că lat *gurges* şi slavul *gărlo* sânt înrudite şi ele (cf Walde, LEW ² p 356) Nu se poate însă explica *îngurga* ca o variantă românească a lui *îngurlui*, cel mult s'ar putea ca forma *îngurlui*, din *îngârlui*, să datoreze pe al său *u* (care însă poate fi explicat şi prin asimilare faţă de *u* următor) lui *îngurga*

Cu privire la legătura etimologică a lui *îngurzi* cu *gurges*, ea mi-a fost sugerată de o observaţie a lui Gh Kirileanu, care, explicând sensul cuvântului („a încreţi opincile spre a le da forma de încălţăminte"), adaogă „poate de la *gurguiul* opincei vine cuvântul". Simţul lingvistic al eminentului glosator al lui Creangă cred că ne-a indicat calea cea adevărată [1])

---

[1]) O Densusianu credea odinioară (*Histoire de la langue roum* I 166) că *îngurzi* ar fi un lat **îngurdire* (derivat din *gurdus*), pe care-l asemăna cu abruzz *ngurda* şi fr *engourdir*. Greutăţile semantice — căci lat *gurdus* însemna „prost, nătăflete" — nu a încercat să le explice, şi din cauza lor se pare că a şi părăsit etimologia aceasta, pe care n'o mai reproduce în *Dicţionarul etimologic* scris în colaborare cu I A Candrea Tiktin, în *Dicţionarul* său *român-german* crede că sensul cuvântului românesc n'ar fi prea depărtat de cel romanic, sau mai exact de cel de „ţeapăn", pe care-l are franc *gourd* Mărturisesc însă că nu văd legă-

www.dacoromanica.ro

În ceea ce priveşte derivarea celor două verbe româneşti, ne-am aştepta ca verbul format din *gurges, -itis* să fie *ingurgitare*, atestat chiar în latineşte şi pătruns, ca neologism, şi în limba noastră (*ingurgita*). Dar alături de *gurges, -itis* e atestat în latineşte un *gurga*, din care derivă forme romanice ca v -it *gorga*, prov. *gorga*, pe când altele presupun un *gurgus* (REW. 3923) Verbul derivat din aceste forme trebuia să fie **ingurgare*

Alături de acestea, trebue să fi existat şi un **gurgutiare*, care stă la baza românescului *a se gurguţa*, cu sensul de „a se făli, a se mândri", la origine . „a se înălţa, a se cocoţa", ca şi *a se gurguia* [1]), derivat dintr'un **gurgutia* care se continuă în it *gorgozza*, fr *gargousse* (REW nr 3924). Tiktin (*Dicţ rom -germ*) observă just că *gurguţa* se rapoartă la *gurguia*, ca verbul *cocoţa* la *cucuia*, sau ca lat *cucutium* la sinonimul sau *cucullus* ori, mai exact, la *cucul(l)io* (REW. nr 2358), **cucul(l)ium*, de unde al nostru *cucuiu* Raportul între sufixele latine ale acestor cuvinte este neclar şi nu ştim întru cât *-utium, -utia* din *cucutium* şi **gurgutia* stă în legătură cu *-ucium, -ucia*, care se admit la baza diminutivelor romanice · rom. *-uţ*, ital *-ozzo* etc În **gurgutia* s'ar putea însă să avem a face cu un derivat în *-ia* din tulpina **gurgut-*, rezultând prin asimilare vocalică din *gurgit-* ca în cazurile citate mai nainte Din acest **gurgutia* (în loc de **gurgitia*), raportat la *gurga*, s'a putut extrage un sufix *-utia*, cu care să se fi format şi *cucutium*

Un derivat în *-ia* sau *-ium* trebue să fi existat şi de la simplul *gurga* sau *gurgus* A Zauner (*Rom. Forschungen* XIV 429), plecând de la constatarea că în v -picardă şi

---

tura de înţeles între *a îngurzi* şi „a înţepeni", precum nu înţeleg nici ce asemănare poate fi între cuvântul românesc, chiar în forma metatezată *îngruzi* (întrebuinţată de Creangă şi atestată şi din Bucovina), şi paleosl. *grąziti* (rus *grazitĭ*, ceh *hronziti*) = germ „sinken machen", citat tot de Tiktin

[1]) *Dicţ Acad* II 329 aseamănă sensul acestuia şi cu fr r e n g o r g e r, germ sich b r u s t e n

www.dacoromanica.ro

v -normană nu există o formă **gorgue*, crede că fr *gorge* derivă dintr'o formă *gurgia*. Tot o formă derivată cu *-ia* trebue admisă pentru ital *gorgia* şi catal portg *gorja*, care cu greu vor fi, cum crede Meyer-Lubke (REW nr 3921), împrumutate din franţuzeşte.

Derivatul cu suf. *-ia* sau *-ium* ar fi dat în româneşte **gurz*, întocmai cum *axungia* şi *Sanctus Georgius* a dat *osânză* şi *Sângeorz* Această tulpină iotacizată nu se păstrează numai în verbul *îngurzi* ci şi în derivatul *gurzuiu*, care, prin unele părţi ale Ardealului, însemnează „vârful opincii" şi e deci sinonim cu *gurguiu* [1]), care, la rândul lui, e lat. *gurgulio*, sau mai exact **gurgulium*.

În latineşte *gurges* şi familia sa însemnează pe de o parte „vârtej, sorb, ochiu (în apă), genune, abis" (*gurges, gurga*), pe de altă parte „gâtlej, beregată" (*gurgulio*) Amândouă aceste sensuri, care se găsesc şi în limbile romanice, se reduc la unul singur (cf bulg *gŭrlo* „gâtlej, gât" >rom *gârlă*), care la origine imită g â l g â i t u l apei în vârtej sau când o înghiţi. Însăşi structura tulpinei are reduplicarea incompletă GUR-G(UR) caracteristică pentru onomatopee (cf *bomb-us, balb-us* [2]) etc DR I 91—92). În limbile romanice această tulpină GURG- s'a amestecat cu altă tulpină onomatopeică, GARG-, care imită gargarisirea şi gâlgâitul (REW. nr 3685), variante ca *gârgoiu=gurgoiu* „gura ulciorului" arată şi la noi acest amestec

La noi nu s'a păstrat nici sensul „vârtej" nici cel de „beregată", dar avem, la *gurguiu*, din vechime (căci îl întâlnim şi la Aromâni) pe cel figurat de „gât" al unui ulcior. Ideea „suptului" a format puntea de trecere la sensul mult mai răspândit de „sfârcul ţâţei", dar nu e exclus ca sfârcul ţâţei să fi deşteptat şi imaginea de loc de unde iese laptele ca dintr'un izvor gâlgâitor

---

[1]) În Dicţionarul Academiei (s v g u r g u i u) explicam această formă ca o contaminare între *gurguiu* şi *îngurzi*

[2]) Cf Stolz-Schmalz, *Lat Gramm* [5] p 246, unde se citează şi alte cazuri de asemenea „gebrochene Reduplication"

www.dacoromanica.ro

Din sensul de „sfârcul ţâţei" s'a desvoltat cel de „vârf", însă un vârf mai mult sau mai puţin rotunjit, ca sânul femeii Din acest înţeles s'a desvoltat, la noi, cel de „deal", iar la Aromâni cel de „boţ, bulgăre", cu derivatul *gurgulat* şi *gurgul-itos* „rotund"

Cu sfârcul ţâţei a fost asemănat, la noi, şi gurguiul opincei (numit în alte părţi „nas" sau „moţ") Reproduc trei fotografii [1]) reprezentând două tipuri de opinci, pe de o parte tipul din Sălıştea Maramureşului (fig 1) şi din Drăguş în

Fig 1 — Opinci din Sălişte (Maramureş)

jud Făgăraş (fig 2), cu *gurguiul* ţuguiat şi cu marginile *îngurzite*, pe de altă parte cele din Ţara Haţegului (fig 3), fără *îngurzituri* — nici cuvântul *îngurzi* nu pare a fi cunoscut în aceste regiuni — în schimb însă cu *gurguiul* foarte mare şi adus în formă de cioc de gondolă. Forma cea mai veche pare a fi la noi cea *îngurzită*, pe când opinca din jud Hunedoara şi din Banat, legată cu curele peste picior, pare a fi importată din nord-vestul Peninsulei Balcanice [2])

[1]) Datoresc clişeele d-lui R Vuia, directorul Muzeului etnografic din Cluj, care cu amabilitatea-i cunoscută mi-a pus la dispoziţie aceste fotografii din bogata-i colecţie de porturi din toate regiunile româneşti

[2]) Cf Fr Nopcsa, *Albanien Bauten, Trachten*, etc p 206—208

www.dacoromanica.ro

Aceste ılustraţıı pun în evidenţă, mai bıne decât ar putea-o

Fıg 2 — Opıncı dın Drăguş în jud Făgăraş

Fıg 3 — Opıncı dın Cerbăl, Regıunea Pădurenılor dın jud Hunedoara

face o descrıere, înrudırea semantıcă reală între *gurguıu* şı *îngurzı*

www.dacoromanica.ro

În familia lui *gurges* latin mai este un cuvânt care merită a fi relevat E *gurgustium* şi diminutivul acestuia *gurgustiolum*, cu sensul de „cârciumă mică". Acest înţeles este de sigur figurat. Precum în Iaşi o faimoasă cârciumă se numeşte „B o r t a rece" şi la Braşov, alta „G a u r a dulce" (germ Zum sussen Loch), tot aşa s'a întrebuinţat terminul de „gâtlej" pentru un local strâmt, un fel de „gârliciu", în care se putea „înghiţi" băutură Că de fapt înţelesul original era cel de „gâtlej" reiese pe de o parte din glosa *gurgustium gutturem*, citată de Meyer-Lubke REW. nr 3923, pe de altă parte din sardul (log) *irgustolu* „gât", care continuă pe *gurgustiolum* (*ibid*).

Dacă *gurgustium*, sau o formă feminină **gurgustia* (corespunzând lui *gurga=gurges*), s'ar fi păstrat în româneşte, ar trebui să avem **gurguşă* Oare acest cuvânt, care însemna, precum am văzut, „gât", n'ar fi trebuit să se simtă ca un fel de compus pleonastic din *gură* — care şi el avea la început la noi sensul francezului „geule" (cf. *Dicţ Acad*)— şi din *guşă*, cuvânt care, în unele regiuni (bunăoară în Banat) însemnează şi azi „gât", ca la Aromâni, Megleniţi (şi Albanezi) Dacă *guşă* al nostru e însă, precum se crede în deobşte, urmaşul lui *geusiae* „gingii", coexistenţa unui **gurguşă* ar explica poate mai bine vocalismul cuvântului[1]) Nu trebue să uităm că ital. *gozzo* — corespondentul lui „guşă" al nostru — e considerat ca o scurtare din *gorgozza* >**gurgutia* (REW. nr 3924).

Deosebit de interesant e însă sufixul lui *gurgustium*, pe care Walde îl credeà (în prima ediţie a *Dicţionarului* său

[1]) După Meyer-Lubke (*Literaturblatt* 1910,—XXXI col 282)—care se referă la materialul strâns de Zupitza în *Zeitschrift f keltische Phil* III 591—pe vremea când acest cuvânt atestat la Marcellus a fost împrumutat din limba Galilor, *eu* era pe cale a deveni *ou* şi apoi *o* şi *u* Skok, *Archivum romanicum*, VIII $^1/_2$ 155, crede că *eu* nefiind obicinuit în limba latină a fost înlocuit prin *au* (ital *gogio*) sau *u* (rom *guşă*) Pentru corespondentele romanice ale lui geusiae, cf al meu *Etym Wb* no 747 (cu indicaţia bibliografiei) şi Meyer-Lubke, REW nr 3750 Candrea şi Densusianu nu au primit cuvântul în al lor *Dicţ etim*, dovadă că nu consideră sigură etimologia

www.dacoromanica.ro

etimologic mai puțin convins decât în a doua), orientat după *angustus* (respingând altă părere, care îl considera contaminat cu vulgarul *ustium=ostium*) Raportul între sufixele din *gurgustium* și *angustus* nu e clar Se pare însă că sufixul *-tus* care la origine se adăoga la nume, formând adjective ca *ius-tus*, *robus-tus* (robur < robus), *vetus-tus*, *funes-tus* (din funus, funeris) etc a fost analizat ca *-ustus*, *-estus*, căci îl vedem apăiând și în cazuri ca *augustus* și *angustus* raportate direct la *augeo* și *ango*. *Angustus* se compară cu substantivul *angor*, ca *arbustus*, *-a*, *-um* „sădit cu copaci" la *arbor* (< arbos) Dar alături de adjectivul *arbustus* există și un substantiv *arbustum* (derivat ca *filic-tum* „loc acoperit cu feregă", *carec-tum* „loc acoperit cu planta carex" [1]) cu sensul de „tufiș". *Arbust* era deci, la origine, un colectiv, cum este și românescul „tufiș" ; numai mai târziu, s'a putut simți ca un diminutiv de la *arbor*, „tufa" fiind considerată ca un arbore mic. Ca în atâtea alte cazuri, s'a putut ivi și un sufix derivat cu *-eus*, *-ius*, încât alături de *arb-ustum* să avem un *gurg-ustium*, cu diminutivul *gurgustiolum*, comparabile, din punct de vedere morfologic cu *ostium* și *ostiolum*, care, ca derivate ale lui *os* „gură", aveau și un sens apropiat, precum și cu adjective ca *robusteus* Înțelesul figurat de „cârciumă" al lui *gurgustium* îl arată a fi fost un termen glumeț, întrebuințat în graiul familiar al cheflilor Se pare chiar că *-ustium* era un sufix aparținând limbajului vulgar, ceea ce ar explică absența lui în limba clasică și apariția lui în numiri proprii ca *Sallustius* [2]) Dacă acest *-ustius* și derivatul lui, *-ustiolus*, s'ar fi păstrat la noi, ele ar trebui să aibă formele *-uș* și *-ușor*, deci tocmai formele celor două sufixe diminutive românești, a căror etimologie e neelucidată încă

[1]) Înrudite cu colectivele în *-ētum*, cf Stolz-Schmalz *Lat Gramm* [5] p 228

[2]) Precum de la *Sallustius* e derivat *Sallustianus* (atestat și subt forma *Salussianus*), tot astfel *Augustianus* presupune existența unui **Augustius* (cf Augusteus la Plin) — ușor de înțeles în momentul prefacerii din cognomen în gentilicium — derivat din *Augustus* (de la *augeo*)

www.dacoromanica.ro

Într'adevăr, e foarte puţin probabil că aceste sufixe, atât de răspândite în toate dialectele române, să fie împrumutate din limbile slave, unde *-uš* şi *-uša* abia dacă se găsesc în câteva derivate în ruseşte, ceheşte şi slavoneşte (cf. A. Belić, *Zur Entwicklungsgeschichte der slav Deminutiv- u Amplifikativsuffixe*, p 186) şi sânt, probabil, refăcute din *-uška* (cf rus *babuša=babuška, kromuša=kromuška*) În limbile slave balcanice, cu care am venit noi în contact în timpurile vechi, *-uša* face impresie de sufix împrumutat, astfel în sârbeşte, unde derivă câteva nume de animale şi de plante (cf Miklosich, *Gramm* II 344 şi Daničić, *Osnove srpsk ili hrv jez* 361 ş u) şi mai ales în bulgăreşte, unde derivate ca *slan-uša* „capră sură", *bekuša* „oaie albă", *muruša* „capră roşiatică", fiind termini păstoreşti, indică o proveniență românească Într'adevăr, afară de primul, care e un derivat din *slaná* „brună" celelalte două nu au un radical înţeles în bulgăreşte, ci amintesc pe românescul *bec* (=berbec) şi *mură* Şi albanezul *-uš*, pe care G Meyer, AEW 174 şi Jokl, *Linguistisch-kulturgesch Untersuchungen*, 154 îl cred de origine sârbească, ar puteà fi împrumutat din românește Fapt este că noi avem, precum a arătat G Giuglea (*Dacorom* III 569), derivate străvechi în *-uş*, ale căror primitive nu s'au păstrat în limbă, ca *mătuşă* (lat amita), *păpuşă* (lat pappus), *cătuşă* (lat cattus), arom *auş* (lat avus), cf şi *brânduşă, căpuşă, căuş* (DR. III 666, 668), *pănuşă, ţeruş* ş a , ceea ce e un indiciu că *-uş* aparţine epocei anteslave.

Precum *arbustum* era la origine un colectiv şi nu un diminutiv, tot astfel avem, alături de diminutive, şi colective în *-uş*, de ex *păiuş, gheţuş* Sufixul lat. *-ium* deriva, ca şi *-ia*, abstracte atât de la substantive (ca *arbitrium, collegium, coniugium, hospitium, iudicium* etc), cât şi de la verbe (precum *adulterium, delirium, incendium*, cf Stolz-Schmalz, *Lat Gramm* [5] p 209—210), încât un *-ustium*, născut din *-ustus+ium*, ar putea să se continue în al nostru *-uş*, cu care sânt derivate abstracte verbale de felul lui *lunecuş, urcuş*, care mai adesea au, ca şi lat *angustia* şi

www.dacoromanica.ro

corespondentul lui românesc „strâmtoare", un înţeles concretizat. În sfârşit, dacă *-uş* şi *-uşor* se reduc de fapt la *-ustium* şi *-ustiolum*, atunci se explică şi de ce — în combinaţie cu sufixe ce încep cu vocală palatală — acest *-uş* apare la noi une-ori subt forma *-uşt-*, ca în *căluşteţ* (DR. V 122, 164), *ţlecuşteţ*, *păruşteţ* şi *păruştean* Un *-ustellus* (în loc de *-ustiolus*) sau un *-usticius* n'ar fi putut da la noi decât *-uştel* [1]), *-uşteţ*.

înşela

Precum se ştie, pentru *înşela* s'au propus două etimologii.

Cea mai veche, dată încă de autorii *Lexiconului Budan*, identifică acest verb cu celalalt *înşela*, care însemnează „a pune şaua pe cal". Părerea aceasta este, pe cât se pare, adoptată azi de cei mai mulţi filologi. Tiktin, *Dicţ. rom.-germ.*, aseamănă cuvântul cu *a potcovi pe cineva*, *a pune cuiva mantaua*, *ţipingeaua* şi explică „trebue să ne gândim la artificiile care trebue întrebuinţate spre a pune şaua unui cal, înainte de a fi blând de tot". În „Revista istorică" VII 159 se accentuiază chiar însemnătatea istorică-culturală a acestei evoluţii semantice, care trebue să dateze din vremea când la noi se momea calul sălbatec spre a fi întrebuinţat la călărie P. Papahagi, *Parallele Ausdrucke*, nr 305 compară cuvântul românesc cu ar.

---

[1]) Acelaşi rezultat l-ar fi dat şi o combinaţie de sufixe *-uscellus* în loc de *-usculus* (cf *arbuscula* şi *arbusculum* „copăcel", **acuscellus* REW nr 132, apoi *fenusculus*, *herbuscula*, *lacusculus*, *manusculus*, *pomusculum*) Deoarece alături de adjective ca *minusculus* existau şi forme fără *-ulus*, ca *molluscus*, *-a*, *-um* şi deoarece alături de substantive ca *homunculus* găsim şi *homuncio*, tot cu sensul de „omuleţ" (cf şi **muscio* REW no 5769 alături de *musculus*), n'ar fi exclus ca sufixele *-uş* şi *-uşor* să derive şi dintr'o formă *-usceum* şi *-usciolum* Pentru *-iş*, care derivă şi el colective (*tufiş*, *stejeriş* etc), dar şi abstracte deverbale concretizate (*acoperiş*, *suiş*, *învăliş*, etc) ca şi *-uş*, e a se compară pe de o parte v.-ital *pietrisco* „Strassenschutt", pe de alta însă sârb *okoliš* „cerc, ocol" Pentru schimbul între *-ust* şi *-usc* a adus câteva exemple P Skok în *Časopis pro mod. fil* 1929—XV 271—272

www.dacoromanica.ro

bag şaua sau *sumarlu* şi n.-grec. βάνω τὸ σαμάρι, care înseamnează „betrugen" (adăogând că slavul *šalıtı* ar fi dat **înşălesc*), P. Skok, *Archiv f. slav. Phil.* XXXVII (1918) nr. 1—2 crede chiar că verbul românesc e decalcat după sârb. *nasamarıtı* cu acelaşi sens (propriu a pune samarul, a însămăra) şi explică sensul „tromper" din „a da cuiva ceva ce nu-i aparţine prin natură, ceea ce el nu vede bine s. ceva de care nu ştie" (cf. DR. I 521). După Şăineanu, *Dicţ. univ.* aplicaţiunea metaforică e: „a acoperi calul", de unde „a acoperi, a ascunde". Identificarea lui *înşela* „seller" cu *înşela* „tromper" a apărat-o cu mai multă tărie L. Spitzer mai întâiu în *Mitteilungen d. rum. Instit. Wien* 139, unde se mai citează expresia „a pune" sau „a trage călupul cuiva" (=germ. „hineinlegen") şi se compară cuvântul românesc cu span. *albardar* „beschwatzen, beschmusen", din *albarder* „Sattler", *albardo* „Sattelkissen". Întrebuinţarea metaforică ar fi cea de „a pune de-asupra cuiva ceea ce i se potriveşte", în sens ironic, bine înţeles (cf. fr. *coiffer qqn*= „duper"). Acelaşi autor revine în DR. III 651—652, asemănând expresia românească cu v.-fr. „porter la selle" şi germ. „den Sattel tragen", purtarea şelei fiind, în evul de mijloc, un simbol desonorant.

Spitzer accentuiază că şi din punct de vedere metodic, înainte de a căutà pentru *înşela* „tromper" altă etimologie, trebue să încercăm să-l explicăm din materialul existent, adecă din *înşela* „seller", a cărui etimologie (lat. **in-sellare*) e clară. De sigur că această metodă dă adesea rezultate bune, dar o generalizare a ei mi se pare primejdioasă, ca toate generalizările, căci ele pot duce la dogme. Ei i s'ar putea opune un alt punct de vedere metodic, tot atât de îndreptăţit în unele cazuri, şi adecă acela care cere ca linguistul, când cearcă să elucideze etimologia unui cuvânt, să se pună de acord cu simţul etimologic al comunităţii care vorbeşte o limbă. În cazul de faţă, acest simţ etimologic se opune în mod lămurit identificării celor două verbe. Într'adevăr, pentru un Român nefilolog, *înşela* nu este un verb cu polisemie, ci un omonim, ba chiar un omonim su-

www.dacoromanica.ro

părător Din cauza echivocului pe care-l poate produce, cărturarul român nu întrebuinţează bucuros pe *înşela* „seller", ci-l înlocueşte cu o formaţiune nouă, din *şa*, adecă *înşeua* (sau chiar *şeià*) Nu lipseşte nici jocul de cuvinte caracteristic pentru unele omonime *Dracu te 'ncalecă, dracu te 'nşală*

Şi analogia cu expresia aromânească, neo-grecească şi sârbească, citate mai sus, e înşelătoare Într'adevăr, afară doar de arom *bag şaua*, a cărei răspândire trebue verificată, aceste expresiuni nu însemnează, în sens propriu, „seller", ci „bâter". Dacă explicarea semantică propusă de Tiktin e cea adevărată, atunci ea se potriveşte mai de grabă pentru catâri, animale îndărătnice, decât pentru cai, între care numai rar se găsesc exemplare gâdilicioase sau nărăvaşe, care nu lasă să li se pună şaua şi prin urmare la care ar trebui întrebuinţate momeli şi vicleni spre a fi „înşelaţi" Dar nici nu cred că înţelesul metaforic al unui cuvânt ca sârb *nasamariti* ar trebui explicat astfel cum propune Tiktin sau Skok sau Spitzer, ci avem, după toată probabilitatea, aceeaşi imagine ca în corespondentul lui german · *aufbinden* Nu e vorba de punerea *şelei*, ci a p o v e r i i, pe care o încarci cuiva în spate pe neştiute

Coincidenţa între limba sârbească şi cea germană de sigur nu se datoreşte unei decalcări linguistice, ci avem a face cu unul din desele cazuri de ivire a unei expresii metaforice, în mod independent, în două limbi diferite Dacă aşa ceva este cu putinţă, atunci observaţia aceasta poate fi şi inversată şi vom zice deci, cu Weigand (*Jahresbericht* XIII 110) că expresiile analoage — şi am văzut că analogia aceasta e mai mult înşelătoare — din limbile balcanice arată numai că sensul „Betrug" s ' a p u t u t desvolta din cel de „den Sattel anlegen" (Weigand credea că e vorba de punerea şelei pe calul a l t u i a), dar nici decum că aceeaşi trecere semantică t r e b u i a să se ivească şi la Românii din nordul Dunării

Pentru „tromper" există în toate limbile fel de fel de expresii metaforice, mai ales glumeţe la origine Afară de cele citate mai sus, mai avem în româneşte *a trage pe sfoară*,

www.dacoromanica.ro

a trage chiulul, a potcovi, a încălţa, a lega de gard, a prinde (sau *a umbla*) *cu caţa*, poate şi *a păcăli* (cf DR. I 238), în nemţeşte *einen Bären aufbinden, anschmieren, anfuhren, belemmern, bebaumolen* etc. Comun tuturor acestor expresii e faptul că vorbitorul le simte ca metafore şi nu le întrebuinţează decât cu anumite intenţii stilistice, întocmai cum întrebuinţează pe „a luat luleaua Neamţului" sau atâtea alte expresii figurate pentru *s'a îmbătat*, ori pe „a luat-o la sănătoasa" etc. pentru *a fugit*, „a şterpeli" etc în loc de *a fura* Ştiu prea bine că uneori asemenea expresii glumeţe devin vorbe uzuale — aceasta e bunăoară cazul lui „mă duc", care nu mai are nota „stilistică" a lui „mă car" sau „mă cărăbănesc", „îmi iau picioarele la spinare" sau a francezului *s'amener* — dar asemenea cazuri sânt destul de rare Faptul că *înşela* „tromper" nu se găseşte în celelalte dialecte (ca *mă duc*) e şi el un indiciu că nu avem a face cu un cuvânt atât de vechiu, încât să fi avut vremea de a-şi schimba înţelesul ocazional într'unul obicinuit Pentru simţul unui Român, *înşela* „tromper" este, ca „a se îmbăta", „a fugi", „a fura" cuvântul propriu zis pentru noţiunea „tromper", iar nu o expresie figurată, asemenea lui „a lua luleaua Neamţului", „a o lua la sănătoasa" sau „a şterpeli"

Cealaltă etimologie a dat-o Miklosich în *Lex paleosl.* 386. din paleosl *mŭšelŭ* „turpis quaestus" Etimologia e primită şi de Cihac (II 148), care mai adaugă şi pe *mŭšelĭ* „lucrum, materia", rus *mšelĭ* „usura", trimiţând însă şi la čeh *šalitи, ošalitи* „tromper, duper" Ea a fost primită şi în *Dicţionarul* mieu *Etimologic* nr 871 şi a fost apărată de G Weigand, *Jahresbericht* XIII 110, cu următoarea motivare. *mšel* trebuia să dea foneticeşte *nšel*, scris *înşel* Acest abstract a fost înlocuit prin *înşelăciune*, de la *înşela*, care la rândul său e un verb derivat din substantivul **înşel*. Şi forma reflexivă *mă înşel* ar vorbi contra identificării cu *înşela* < *insellare.

În faţa celor două etimologii, posibile şi chiar verosimile amândouă, numai un argument nou poate fi hotărîtor

www.dacoromanica.ro

Şi nu un argument logic, ci descoperirea vreunui fapt, care să arunce o lumină nouă asupra istoriei cuvântului de care ne ocupăm. Acest argument mi se pare că se cuprinde într'un pasagiu din *Cartea cu învăţătură* (1581) a lui Coresi (p 453/29 ed. Puşcariu-Procopovici). Acolo e vorba de Zachei care s'a hotărît să împartă săracilor jumătate din averea sa şi să întoarcă de patru ori banii storşi prin „obide" Tâlcuitorul explică cuvântul „obidi" în modul următor „Jumătate [din avere] o ţinea, nu ca să o aibă [pentru sine], ce ca dentr'aceaia să plătească de patru ori ce-au luat den obidire Iară acicea amu de ce grăieşte că „obidii", nu de ce-au în cinste *înşelat* semnează, ce ceaia ce-au fost den obide şi den prade şi de nedereptate strâns" *A înşelà*, care e pus în opoziţie cu „a stiânge obidind (=asuprind, împilând), prădând şi nedreptăţind" înseamnează în acest exemplu — şi, probabil, o lectură mai atentă a textelor noastre vechi ar scoate la iveală şi alte asemenea exemple — „a agonisi, a câştiga, a dobândi", deci tocmai sensul cuprins în paleosl *mŭšelŭ* (*mušelĭ*) „lucrum" Dar încă în slavoneşte acest cuvânt însemna pe lângă „câştig" (agonisit în mod cinstit), şi „uzură", cu aceeaşi trecere de sens pe care a suferit-o însuşi lat *usura* (propriu „dobândă luată pentru întrebuinţarea unui obiect"), până a ajuns la sensul modernului *uzură*, sau, după cum îmi atrage atenţia C Lacea, germ *Wucher* „uzură", care la început însemna „Ertrag, Fracht, Gewinn" (cf Kluge EWD s. v)

Trecerea de sens de la „gagner" la „tromper" nu s'a făcut deci pe teren românesc, ci în slavoneşte, de unde ea a fost împrumutată Pe vremea lui Coresi se pare că *înşela* se putea întrebuinţa încă în amândouă înţelesurile, precum bunăoară *obraz* are — a arătat-o Bogrea în DR III 416 — în româneşte amândouă înţelesurile figurate de „pudoare" (cf *fără obraz, neobrăzat*=fără simţ de pudoare) şi de „neruşinare" (cf *obraznic* „neruşinat", *a avea obrazul să* =neruşinarea) şi precum *învăţa* mai păstrează (în *cal cu învăţ*) sensul rău al latinescului *vitium*, pe lângă

www.dacoromanica.ro

sensul mai nou şi neutru, de „deprindere" O oarecare stânjenire din cauza coexistenţei celor două sensuri, care se contraziceau, exista şi pentru Coresi, care simte nevoia să adauge „în cinste", pentru ca să arăte că e vorba de *înşela* „gagner", iar nu de *înşela* „tromper".

S PUŞCARIU

III

bucălat ‚dickbackig', **codălat** ‚(lang)geschwanzt'.

Aus prinzipiellen Gründen mochte ich die Erklärung b u c ă, c o a d ă + l a t der neueren Drăganu's (DR 4, 739 f) vorziehen

Das dem ersten Worte von Drăganu zugrundegelegte b u c c e l l a ţ u m kenne ich nur in der Bdtg ‚Schiffszwieback', dessen rom Reflexe (REW 1361) keine ähnliche Bedeutungsentwicklung aufweisen. Dass *cc* vor *e* nicht palatalisiert wurde, ist eine weitere Schwierigkeit, die durch den Hinweis auf die Proparoxytona auf -i n u s -i t u s (c e a r c ă n, s t r i g ă t) nicht beseitigt wird Ist nun die naheliegende Etymologie *bucca* + *latus* wirklich so unannehmbar wie Dicţ Acad meint, das von ‚morphologischen und semantischen' Schwierigkeiten spricht? Morphologische Parallelen gibt ja Puşcariu selbst anlässlich des ähnlich gebauten b u c ă l a i e DR 4, 724 Grade bei Angabe von Eigenschaften von Körperteilen (oder Handlungen, die Körperteile vollführen) ist der Kompositionstypus Bahuvrihi im Romanischen häufiger als sonst die Enge der Komposition spiegelt gleichsam die Kompaktheit der körperlichen Sphäre wieder, daher die zahlreichen Zusammensetzungen wie prov c a p g r o s, frz c h é g r o s, prov c a r a v i r a r, ital c a p o v o l g e r e, c a p i t o m b o l a r e usw Dem b u c ă l a t ‚breitmaulig' ‚dickbackig' entspricht sp b o q u i a n c h o (bei Tirso de Molina, Luis de Granada) Die Varianten auf -a v, -ă u enthalten ein ‚einreihendes' Suffix Zu c o d ă l a t passt morphologisch rum c o d a l b, kat c o h a l l a r c h, c o h a c u r t. Dass der 2 Teil

www.dacoromanica.ro

l a t u s, nicht l o n g u s ist, braucht uns nicht zu storen · ein breiter Schwanz ist jedenfalls ein Schwanz, den man bemerkt, daher die Bdtg ‚codat', ‚geschwanzt' und von da mit neuer anderslaufiger Spezialisiersung der Bdtg . ‚langgeschwanzt' (Candrea-Densusianu verzeichnen c o d o l a t ‚avec une queue *épaisse*', also noch eine andere Spezialisierung) Die Erklarung aus einem *c a u d e l l a t u s von *c a u d e l l a ‚Steiss, Rucßgrat' geht ja ebenfalls von einer Bdtg ‚geschwanzt' aus.

a se râde ‚spotten'

Ich glaube, dass die interessanten Bemerkungen I Iordan's (*Rev fil.* 2, 277 ff [1]) in einen weiteren Rahmen hineingestellt werden mussen. Die Anbildung eines a r â d e an a s e s t r â m b a ‚wortl , sich krummen [vor Lachen]'. ist an sich durchaus moglich, umso mehr als das angerufene Vorbildverbum eine sinnlich wahrnehmbare, sehr expressive Koperhaltung ausdruckt . man braucht nur deutsch s i c h k r u m m (k a p u t, t o t usw) l a c h e n zu vergleichen Immerhin zeigt schon diese deutsche Parallele sowie die romanischen frz s e r i r e, sp r e i r s e (so !), die Iordan allerdings als nicht *ganz* gleichbedeutend mit dem rumanischen Fall erachtet, sowie die noch hinzuzufugenden frz s e m o q u e r, s e g a u s s e r, s e r i g o l e r, s e f i c h e r (f o u t r e), s'e s c l a f f e r d e r i r e d e, ital b e f f a r s i, f o t t e r s i, f r e g a r s i, i n f i s c h i a r s i di etc (bei welchen Ausdrucken Anspielung auf hohnende Selbstbefleckung nicht ausgeschlossen ist [2]), dass wir es

[1]) Bei c i o f l i (n) g a r ‚Schuhflicker' < ‚Bummler, Lump' wurde ich weniger von „cismar care nu-şi cunoaşte meseria" ausgehen als (abgesehen davon dass der Flickschuster naturlich weniger angesehen ist als der Schuster, vgl bei Rabelais als Schimpfwort r a t a c o n n e u r s d e b o b e l i n s, r a p e t a s s e u r s d e v i e i l l e s f e r r a i l l e s l a t i n e s) von der *herumziehenden* Eigenschaft der Flickschuster, die sie Hausierern und anderem Vagantenvolk annahert

[2]) Vgl dei spanischen Fluch p u ñ e t a ! (zu p u ñ o ‚Faust', h a c e r p u ñ e t (a) s 'onanieren') — Thérive, „Sans âme" S 170 venwendet pa-

www.dacoromanica.ro

mit einem allgemeinsprachlichen Phanomen zu tun haben. Wenn tatsachlich die roman Parallelen mit rum a-şi râde de (also şi Dativ) bedeutungsgleich sind, wie Iordan meint, so scheint mir doch die specifisch tadelnde Nuance des a se râde in der Wendung in Tecuciu ce te râzi? aus einer ganz gewohnlichen Bedeutungsauspragung des mit akkusativischem Reflexiv gebrauchten Verb leicht ableitbar Es wird schon aufgefallen sein, dass man im Deutschen sich krummlachen, aber nicht *sich lachen (wie im Romanischen) sagen kann Warum diese Beschrankung? Nun offenbar ist sich krumm lachen ausgerichtet nach sich krumm biegen, sich krumm halten, d h nur wenn das Resultat des Lachens, krumm, angegeben ist, kann das Reflexiv gebraucht werden Ebenso sagt man nicht *sich spotten, wohl aber sich lustig machen, wo wieder das Resultat der von uns an uns selbst vollfuhrten Tatigkeit (‚sich zu einem Lustigen machen', urspr Bdtg ‚dare se jucunditati' Dtsch. Wb) angegeben ist Halt man nun hinzu, dass man im Deutschen sich ausschlafen, sich ausruhen, sich ausschimpfen, aber nicht sich (ein) schlafen, sich ruhen, sich schimpfen sagen kann wie im frz s'endormir, se reposer (Alfred Kerr hat dies letztere durch ‚sich ruhen' einmal nachahmen wollen, vgl meine Stilstudien II 106, sich ruhen belegt ubrigens H Paul, Dtsch Gramm 3, § 116), so zeigt auch diese Beobachtung genau das Gleiche wie die uber sich krumm lachen, namlich dass das Deutsche das akkusativische Reflexivum dort gebraucht, wo eine *lange Erstreckung der Handlung* ausgedruckt wird, die entweder zu einem Resultat fuhrt (sich krummlachen) oder zu einer vollstandigen Durchfuhrung der Handlung (sich ausschlafen, nach dem man sogar ein sich grundlich

---

rallelę frz Verba „je m'en balance, je m'en tape, me ne frego, comme disait un sale macaroni'

www.dacoromanica.ro

aus-lachen bilden konnte). Nun hat ja schon Tobler, Verm. Beitr II² S 76 nachgewiesen, dass die mit akkusativischem Reflexiv versehenen frz. Intransitiva ausdrucken, „dass die Tatigkeit allmahlich sich vollziehe, eine langere Zeit ausfulle" (also afrz. soi dormir, soi mourir, soi jesir nach den Fallen wie s'échauffer, s'évaporer usw, wo eben ein langer dauerndes, allmahliches Tun ausgedruckt war) Ein se mourir verlauft langer als ein mourir Anderseits ist naturlich auch der reflexive Ausdruck aktiver als etwa das Intransitivum frz se réjouir [1]) ‚sich freuen' gegenuber jouir ‚geniessen', se reposer ‚sich ausruhen' gegenuber reposer ‚ruhen' (man kann nur reposez-vous!, nicht reposez! befehlen) dtsch sich sturzen-sturzen, sich rollen-rollen, sich (aus) ruhen-ruhen, sich erschrecken-erschrecken (H Paul, Dtsch Gramm 3, 135) Auch sich irren und irren, die Paul als ziemlich gleichbedeutend angibt, verteilen sich so, dass er irrt sich ‚er begeht einen Irrtum' (= ital fa uno sbaglio), er irrt ‚er befindet sich in einem Irrtum' (= ital s'inganna) bedeutet

Aus der Nuance der langen Erstreckung des Handlungsverlaufs und vielleicht aus der des Absichtlichen wurde ich auch die von Meyer-Lubke, *Rom Syntax* S 408 als merkwurdig bezeichnete Tatsache erklaren, dass wir im Rum nebeneinander haben rog ‚ich bitte einen' oder, um etwas,

[1]) Vgl was Schopenhauer vom Menschen sagt „seine Individualitat begleitet ihn stets und uberall, und von ihr ist alles tingiert, was er erlebt In allem und bei allem geniesst er zunachst nur sich selbst Dies gilt schon von den physischen, wie viel mehr von den geistigen Genussen Daher ist das englische to enjoy one's self ein sehr treffender Ausdruck, mit welchem man z B sagt he enjoys himself at Paris, also nicht ‚er geniesst Paris', sondern ‚er geniesst sich in Paris'!" Eine Franzosin sagt „Je me couche avec Silbermann" (Roman von Lacretelle) ‚sich niederlegen' ist aktiv, je couche avec S hatte einen passiven, anstossigen Sinn ergeben Frei, La grammaire des fautes S 245 verzeichnet ‚ausdrucksvolle' Konstruktionen wie se bouger, se rentrer u s w

www.dacoromanica.ro

neben m ă r o g ‚ich bete'; **joară**, s u b ţ ı r ı c o, b ı n e, c ă t u n'ai a l t u p e n ı m e S ă - ţ ı f ı e d r ă g u ţ c a m ı n e (Doıne) ‚schwore gut, Feınslıebchen, dass du keınen andern hast, der dır so lıeb ware wıe ıch' neben ş ı 'n c e p u a **se jura**[c] und sıe begann zu schworen', „wobeı also Objektivverba, wenn ıhnen kein Objekt beigegeben wırd, zu reflexıven werden, obschon ıhre Handlung ın keıner Weıse das Subjekt trıfft" Meyer-Lubke gıbt als Erklarung „Es scheınt hıer eıne mechanısche Anbıldung an Falle zu liegen wıe d u c p r e c ı n e v a ‚ich fuhre jemanden' m ă d u c ‚ich gehe' u s w", aber man sieht nıcht recht, wie eın Verhaltnıs wie ‚ich fuhre'. ‚ich gehe' massgeblıch gewesen seın soll fur das ganz anders geartete ‚ıch bıtte ich bete' und uberhaupt wird man von vornherein nicht gern eıne Erklarung aus „mechanıscher Anbildung" annehmen Man sieht, wo das Verb sıch selbst genugt, nımmt es das ausdehnende Reflexıv zu sich (m ă r o g ‚ich bete' ist m. A eıne ausgedehntere [1]), ıntensıvere, hohere Form des Bittens (m ă r o g heısst auch ‚flehen, anflehen', Tıktin) Es ist durchaus moglıch, mıt Tıktin ein slavısches Vorbild (ksl m o l ı t ı s e) fur a s e r u g a anzunehmen, aber ebenso sicher ist, dass das Gegenuber von r o g und m ă r o g durch die oben erwahnte Nuance der reflexıven Ausdruchsweıse befordert wırd Fur a j u r a gıbt Tıktın eıne andere Abgrenzung als Meyer-Lubke: neben dem nur jurıstıschen a j u r a werde heute a s e j u r a vorwıegend gebraucht (ubrıgens ıst auch a s e j u r a mit Akk.-Obj. belegt) Man konnte ja nun Analogıen wie

[1]) Man wende gegen diese Auffassung des Reflexıvs nicht eın das span. m a r c h ı t a r s e ‚verwelken', wo gerade das Dımınutıv auf eıne Darstellung eıner *allmählıchen* Entwicklung durch *kleıne* Etappen hınzuweısen scheınt abgesehen davon, dass das Eıntreten von m a r c h ı t a r s e statt m a r c h a r s e durch das Bestreben der Vermeıdung der Homonymıe mıt dem andern m a r c h a r s e ‚abreısen' bedıngt seın konnte, fuhrt doch die *Reıhe kleıner Etappen*, die eın ‚*verwelkelen' uns vor Augen stellt, wieder zu eıner Verlangerung des Handlungsverlauf vgl. deutsch krankeln

www.dacoromanica.ro

von a s e c r u c ı, sich bekreuzigen' her annehmen, aber mır scheınt, dass schon dıe heutige Beschrankung des unreflexıven Gebrauchs auf dıe jurıstısche Fachsprache fur den reflexıven eine gemutvollere, ınhaltsvollere Auffassung des Verbs nahelegt

Nun komme ıch zu dem c e t e r â z ı? ın Tecucıu mit der tadeluden Nuance und zu dem von Iordan erwahnten ıronischen c e t e c r e z ı? ebendort, letzteres von Iordan nach volkstuml. t e 'n c h i p u ı statt î ţ ı î n c h i p u ı erklart Offenbar ıst aber auch letztere Umwandlung (‚dich einbilden' statt‘ dir einbilden') erklarungsbedurftig (man wird nicht an das m ă î n c h ı p u ı u ‚ich stelle mır vor, bilde mır ein, dass ich etwas bin' bei Tıktin, das mit a s e c r e d e p r o s t u. a parallel ıst, also gleichsam c e t e c r e z ı? c e t e 'n c h i p u ı? ‚was glaubst du zu sein?' erinnern durfen). Mır scheint, dass wır ın diesen drei Fallen (nicht so sehr wie beim ethischen Datıv eine Vergemutlichung, Vermenschlichung der Handlung als vielmehr) eine Verbreiterung oder Verlangerung des Handlungsverlaufes, wie ın den oben erwahnten Fallen, anzunehmen haben ım Affekt des Tadelns, Ironisierens usw sieht der Sprechende unwıllkurlich dıe Dinge grosser als sie sonst erscheinen, *der Affekt karikiert* daher er ja einen Menschen N a s o nennt, obwohl trotz der allergrossten Cyrano de Bergerac-Nase der mit diesem Gesichtsvorsprung Behaftete noch ausserdem einen ganzen menschlichen Korper sein eigen nennen kann, daher rum o b r a z n ı c ‘frech, unverschamt' heisst (DR 4, 663), weil man an dem Unverschamten nichts als das Gesicht (obraz) sieht, mit dem er einem entgegentritt, daher frz ıl a l e t o u p e t d e ., ‚er hat dıe Unverfrorenheit ' weil ım Affekt einem plotzlich alles am Nebenmenschen Hervorragende eine Provocation scheint — und, wo man nichts Hervorragendes sieht, auch keinen Haarschopf (t o u p e t), man einen erdichtet, damit man an etwas seinen Zorn auslassen konne So glaube ich denn, dass c e t e c r e z ı? (r â z ı? î n c h ı p u ı?) durch das Reflexiv eine provozierende Ausgedehntheit der getadelten oder ironisierten Hand-

www.dacoromanica.ro

lung ausduckt, die dem kritisch oder karikaturistisch eingestellten Sprecher notwendig ist . er muss gleichsam im Sprechen vergrossern, was er ablehnt unter das Vergrosserungsglas bringen, damit es sichtbar werde. Genau so wird man in Frz affektbeladenere Verba wahlen statt q u e f a i s-t u i c i ? q u e d i s-t u ? so q u o i q u e t u **fiches** i c i ? q u'e s t-c e q u e t u **chantes** ? (mit der Erinnerung an den Coitus, bezw an die Qual des gefolterten, der gestehen muss), q u'e s t c e q u e t u f a b r i q u e s ? (‚erzeugen' statt ‚tun') und genau so im Deutschen durch lokale Bestimmungen das Verb ‚verbreitern' : was lachst du da **herum** [1]) ? w a s **in aller Welt** f a l l t d i r e i n ? usw w a s t r e i b s t d u ? (t r e i b e n ausgedehnter als t u n)

Hinzutritt zu dieser Dimensionssteigerung des Verbalverlaufs beim reflexiven Gebrauch in c e t e c r e z i ? usw die oben erwahnte aktivere Nuance : man liebt, wenn man tadelt, polemisiert, angreift, einen energischen, ausgesprochenen, entschiedenen Gegner vor sich zu haben, um nicht ins Ungewisse und Ungestaltete hinein seine Schlage austeilen zu mussen Genau wie man etwa auf Franzosisch tadelnd sagt · P o u r q u o i e s t-c e q u e t u **te mets** à r i r e ?, was die absichtliche und greifbar wahrnehmbare Haltung betont.

Universität Koln **Leo Spitzer.**

IV

Sumedenie.

Cuvântul acesta se crede a fi un derivat din *sumă* < lat *sŭmma*. Pentru a i se explica terminaţia, a fost apropiat

[1]) Man konnte sagen, in dem h e r u m liegt eine *nicht-entschiedene*, nicht *einmalige* Handlung ausgedruckt und daraus erklare sich die Pejoration (vgl die verbalen Ableitungen im Romanischen mit b i s- oder frz -a i l l e r in s e m a i l l e r bei A de Musset „Ils prêchent et courent et vont semaillant je ne sais quoi que le vent emporte" — nicht ein resolutes, zielbewusstes Saen, sondern ein Herumstreuen ohne Ziel und Richtung) — aber das Vage dieser Bildungen ist doch nicht denkbar ohne die Vorstellung des grosseren Raumes, in dem sich die Handlung abspielt

www.dacoromanica.ro

de alb *šumeţę* (Cihac, I 270, Puşcariu, *Etym Worterb.* 1691), sau de *rubedenie* (Tiktin, *Dicţ rom -germ*), sau de *prăpădenie* (Şăineanu, *Dicţ univ*), în sfârşit de *fumedenie* (Puşcariu, *Conv. lit* 1901, XXXV, 821 şi Pascu, *Suf rom.*, 243)

Cred că trebue să plecăm dela sinonimul lui *sumedenie sudúm, sodóm* De fapt Barcianu (*Dicţ rom -germ*) trimite pentru *sudum* la *sumedenie*, ceea ce arată că a simţit înrudirea dintre cele două cuvinte, iar Şăineanu (*Dicţ univ*) traduce pe *sudum* cu *sumedenie*

Din *sudum* s'a putut forma **sudumenie*, întocmai cum din *prăpăd* avem *prăpădenie* **Sudumenie* s'a metatezat în **sumudenie*, devenit *sumedenie* după *prăpădenie, rubedenie*

Sudum şi *sodom* „mulţime mare (mai cu seamă) de oameni" vin din sl *Sodomŭ=Sodoma* Cu înţelesul românesc, *sodom*, se găseşte şi în rusă (v Tiktin, s v *sodom*)

Desvoltarea semantică a putut să se facă în limba română independent de cea rusă

Formele *sumeténie* şi *sudénie* sânt uşor de explicat prin analogia lui *rubedénie=nemoténie* şi *rubedénie=rudénie Fumedenie* e o etimologie populară pentru *sumedenie*

E PETROVICI

V

Aratrum

Se ştie că acest cuvânt s'a păstrat în dialectul aromân subt forma *aratu* În celelalte dialecte ale limbei noastre, până acum, nu s'a putut atestà Şi totuşi se pare că s'a păstrat în dialecul daco-român, nu cu înţelesul propriu „plug", ci desemnând o parte a războiului de ţesut, şi anume a vatalelor La Rucăr, băţul, arţarul sau brâglarul vatalelor se numeşte *jug* [1]) De capetele jugului atârnă cele

[1]) Atestat şi de Pamfile, Industria casnică, p 273, fără să indice regiunea din care l-a culeş Damé nu-l înregistrează

www.dacoromanica.ro

două braţe s brăţare, bătelı, fălcele, fofeze, lopăţele, mâını, mănuşı sau speteze, ıar la capetele de dın jos ale acestora sânt fıxate vatalele[1]) La Rucăr, braţele vatalelor se numesc *arate* Sıngularul acestuı cuvânt nu l-am auzıt, dar întrebând ţe ţesetoaıe cum ı zıce numaı la un braţ de acesta, după puţınă ezıtare, mı-a răspuns arată De aıcı se vede că sıngularul nu e uzıtat

Între băţul vatalelor şı jug este oarecare asemănare Putem foarte bıne să spunem că băţul seamănă cu cerbıcea juguluı Dar între braţele vataleloı şı plug nu prea vedem vre-o asemănare, cel puţın cu plugul modern Cu toate acestea ţınând seama de aceea că partea de care atârnă aratele se numeşte jug şı că de multe orı nu se poate uşor precıza cum de un cuvânt a luat alte accepţıunı, nu e exclus să se fı salvat cuvântul latın aratrum, alături de jugum, într'un colţ de ţară Ce prıveşte forma femınınă a sıngularuluı, câtă vreme ne-am fı aşteptat la un singular *arat, avem cazurı destul de dese, când sıngularul — maı ales dacă se întrebuınţează rar — se reface dın plural S'a zıs decı pentru un braţ arată, pluralul fıınd femının

CONSTANTIN LACEA

[1]) Cf Damé Încercare de terminologie poporană română Bucureşti, 1898

www.dacoromanica.ro

ARTICOLE MARUNTE

I

Une inscription dacoroumaine de la fin du XVII-è siècle provenant de Bulgarie

La bibliothèque du Lycée de Ljubljana (*Državna li-*

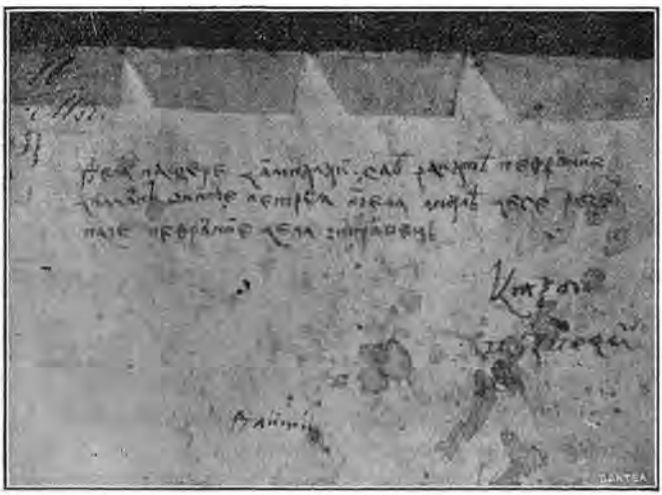

cejska knjižnica v Ljubljani, Yougoslavie) conserve un psautier slave dans la rédaction serbe [1]) · *Cod Kopitar* 16 Les psaumes précédés d'une introduction et de la préface de St. Basile le Grand [2]) font le contenu du manus-

[1]) Au début, il lui manque quelque chose Quant à la langue de la rédaction, cf feuille 1 сѣ́ть прькѣ. . на конць de l'introduction au psautier (cf *Psalt Bon*, ed Jagić, p 1—4)

[2]) Feuille 1—4 васнлїа великаго пѣкдиелóвїе въ начѣло ѱалмѡм. васáко писáнїе .

www.dacoromanica.ro

crit [1]) Le papier provient du XV-e siècle L'écriture cyrillique peut être du même siècle M. Kos, professeur de paléographie à l'Université de Ljubljana, à qui je dois ces renseignements, pense aussi à la fin du XVI-e ou au commencement du XVII-è siècle comme temps où il a été écrit Il appartenait au monastère serbe de Sišatovac [2]) (Fruška gora, en Syrmie)

Ce codex est d'une certaine importance pour le roumain C'est parce qu'il contient à la seconde page de la couverture trois lignes d'une inscription roumaine qui n'a pas été écrite de la même main que le manuscrit et qui, paléographiquement, — à en juger au moins d'après ce que m'en a communiqué M Kos, à l'obligeance duquel je dois la présente photographie —, appartient à la fin du XVII-e ou au commencement du XVIII-e siècle

La voici d'abord en caractères cyrilliques : **Дѣ҃ла нацѣре домноуловуѝ сак ѣ факоуитѣ педрониѐ ‖ диаконь скѷте летиуиа йчела аноулѣ де се фече ‖ паче педрониѐ дела чѝпровець ‖**

Ce que je lis de la manière suivante

De la naştere domnului s'au făcut Petronie, diacon s(a)ncte letruie, în cela anul de se fece pace Petronie de la Ciproveț

L'orthographe cyrillique de cette inscription est très curieuse. Elle présente cependant des analogies avec d'autres documents serbes D'abord, son auteur ne fait aucune différence entre **ꙁ** et **ѣ** dans les mots qui s'emploient en slave [3]) Ainsi il écrit **диаконь** et **чѝпровець** avec le même **ѣ** au lieu d'écrire le premier mot avec **ꙁ**.

D'autre part, dans les mots roumains, il écrit pour **ѣ**

[1]) Les cantiques commencent à la feuille 5

[2]) C'est là ce qui nous est indiqué par **сѝ ꙗ алтѣ р с монатѝра шѝшатовца**

[3]) Cf sur **ѣ** pour **ꙁ** et **ѣ** dans les documents serbes maintenant Ilie Bărbulescu, *Curentele literare la Românі în perioada slavonismului cultural* (1928), passim, idem, *Fonetica alfabetului cirilic în textele române din vécul* XV *şi* XVII etc, p 272 et suiv

www.dacoromanica.ro

le signe qu'on emploie pour ѣ ainsi dans сав où ѣ est superposé sur la consonne в, факоуѣ et dans аноуѣ Il faut noter qu'il ne transcrit pas la voyelle vélaire *ă* dans la position protonique par ѣ, mais par а, ce qui veut dire que ѣ et ъ qu'il écrit n'ont pas de valeur phonétique chez lui [1])

Quant à la graphie ѣ pour з, on peut invoquer le document serbe du XIII-e siècle qui s'appelle K r m č a j a I l o v i č k a où on lit по мѣздѣ pour a sl eccl. мьздѣ [2])

Le texte roumain dont nous nous occupons étant trop petit, on ne peut émettre aucun jugement concernant la curieuse différence qu'il fait entre ѣ et ъ par rapport aux mots slaves et roumains

Il y a encore d'autres curiosités C'est qu'il écrit la voyelle *u* dans les mots d'origine roumaine avec оуз) дом-ноуло҃, факоуѣ, аноуѣ, tandis que là où cette voyelle fait partie d'une diphthongue (cf d a u, s t a u, s a u, etc), il emploie le signe pour la consonne в : сав avec ѣ superposé Par la superposition, l'auteur de l'inscription veut indiquer qu'il entend écrire la consonne v et non la voyelle Il prononce sans doute a ŭ avec la valeur de „u jumătăţit" [4])

---

[1]) Il faut conclure de ce fait que, devant l'accent, il connaissait le changement de *ă* protonique en *a* (fr *păcat*>*pacat*, Puşcariu, *DR*, II, p 65—68 et I Iordan, *Revista filologică*, I, 117—154), ce qui correspond à l'usage de quelques parlers moldaves et de Ţara Oaşului (cf I —A Candrea, *Psaltirea Scheiană*, v I , p CXI et CXLIII et idem, *Graiul din Ţara Oaşului*, dans *Buletinul societăţei filologice*, II , p 42, écrit ą, tandis que lat á > a) D'ailleurs, il importe tout particulièrement de relever le fait que c'est la Psaltirea Scheiană (dans la copie C) qui écrit aussi avec le а cyrillique très souvent le *a* protonique, cf I —A Candrea, *o c*, v I , p XXXVI

[2]) Cf Iagić, *Starine*, vol VI , p 73 et B ă r b u l e s c u, *Curentele*, etc , p 227

[3]) Cf Bărbulescu, *Fonetica*, etc , p 372 et suiv

[4]) C'est donc la seule fois que je sache, qu'un texte roumain cyrillique ait tâché de rendre différemment le „*u* jumătăţit" de l'„u plénison" Ne faut-il pas voir la même tendance dans аѡ pour a ŭ dans la Psaltirea scheiană (cf I —A Candrea, *o c*, I , CXXXVIII, § 53) ?

www.dacoromanica.ro

Pour cette dernière écriture il y a aussi des analogies dans les manuscrits cyrilliques de Raguse (Dalmatie) où, inversément, ѕ est écrit pour la consonne *v* поχѕалн = p o h v a l i et, de même, dans le livre destiné pour les catholiques bulgares, intitulé a b a g a r, imprimé en 1651 ѕрємѣ = v r e m e, etc. [1]) M Bărbulescu [2]) et d'autres ont raison de voir ici l'influence de l'écriture latine qui ne distinguait pas v et u Notre Petronie, auteur de l'inscription, a écrit, inversément, le ѕ cyrillique pour *-u* dans a ŭ [3]) Y a-t-il été induit par quelque considération d'ordre phonétique? Il a pu être frappé par la différence qui existe entre *u* de a ŭ et celui de f ă c u t, a n u l et a n u l u i où il est plénison.

On peut admettre qu'il ait réfléchi là-dessus parce qu'il écrit *u* aussi d'une troisième manière, avec ѵ, signe qui provient de l'ypsilon grec et qu'on emploie dans les documents cyrilliques avec la valeur de *u* C'est là ce que nous trouvons dans лєпрѵта que nous expliquerons plus bas. Il convient de constater que, cette fois, il emploie ce signe dans un mot d'origine grecque

Ces constatations orthographiques nous font apparaître Petronie comme très savant pour son temps Il connaît l'écriture cyrillique et ses différents procédés Son savoir slave est doublé de la connaissance de l'orthographe latine. Ce n'est pas du tout un ignorant

---

Il faudrait de nouveau examiner les manuscrits cyrilliques sur ce point-là. Cf quelque chose sur cette question extrêmement importante chez Bărbulescu, *Fonetica*, etc , p 376 et suiv

[1]) *Archiv fur slav Philologie*, vol XVII, p 14 et vol XXVI, p 172 Mladenov, *Geschichte der bulgarische Sprache*, p 138 § 61 explique ѕ dans ce cas par *u* à Svištov

[2]) *Cur ntele*, etc , p 219 et suiv , idem, *Fonetica*, etc , p 433

[3]) C'est le second exemple de cette façon d'écrire Cf ав ѳєкьт a ŭ f e c o t d'un acte du XVII-e siècle chez Jorga, *Doc rom din Arhiv Bistriţei*, v II, 9, I, 19 cité chez Bărbulescu, *Fonetica*, etc , p 432 En slave, il n'y a qu'un seul exemple provenant d'un manuscrit ecclésiastique russo-slave du XVII-e siècle повчиниѕ à côté пооучиниѫ cité chez Bărbulescu, *Fonetica*, etc , p 432 où il n'y a cependant pas de „*u* jumătăţit".

www.dacoromanica.ro

Ce qui est encore plus curieux c'est de constater dans ѧетрѵта la graphie ѧ pour ѣ ou -ие qu'il écrit deux fois dans son nom пєдроиие [1]). Je crois qu'il y a été induit par une fausse régression Il pouvait savoir qu'en bulgare on dit ја pour serbocroate је l ја t o pour l је t o > a sl eccl лѣто etc. Ayant adopté ѣ pour ѧ, il ne pouvait plus écrire ѣ pour је Il ne lui restait donc que -ие à la disposition Mais cette graphie, il l'a réservée pour son nom Il lui a peut-être paru plus juste ou plus savant d'employer, dans le mot d'origine grecque, la fausse écriture d'après le bulgare D'ailleurs, on trouve pêle-mêle ѣ et ѧ p e dans l'Apocalypse de l'apôtre Paul, texte provenant de XVII-e siècle (cf Polivka, *Starine* v XIX p 196)

Il fait preuve de la même fausse science lorsqu'il écrit la consonne t. Trois fois, il l'écrit simplement т. Ce n'est que dans son nom qu'il écrit deux fois ѳ, signe qui provient du grec θ. Cela lui paraissait sans doute plus savant [2])

Après ces constatations je crois pouvoir aborder la question de savoir ce que c'est que ce curieux лєтрѵта. J'y vois le mot grec λειτουργία > roum. leturghie „messe" [3]). Sa graphie nous dit qu'il a lu le mot grec à la façon grecque moderne · γι = i, cf en roumain a ı a s (z) m ă à

---

[1]) Il est probable qu'il le prononce sans ја је Il y a de telles graphies depuis le XI-e siècle, cf чьтиие dans la S a v ı n a K n j ı g a (XI-e siècle)

[2]) Sur la valeur *t* pour ѳ dans les textes roumains du XVI-e siècle, voir Bărbulescu, *Fonetica*, etc, p 482

[3]) Dans *e* au lieu de *i* régulier qui se trouve en roumain aussi bien qu'en serbocroate (l ı t u r g ı j a ou -đ ı j a) et qui correspond à la prononciation grecque moderne ει < ı, à la δημοτικὴ γλῶσσα, il faut sans doute voir l'influence de la καθαρεύουσα sur les peuples balkaniques On veut imiter la diphthongue ancienne grecque ει, mais à cause de la dissimilation e ı —ı < e—ı, qu'on trouve en roumain p e dans d o n i ţ ă < slave d o ĭ n ı c a et en serbocroate dans le nom de lieu G o j m e r j e < aujourdhui G o m ı r j e (Croatie), on fait disparaître ја de еја La question très importante de l'influence de la καθαρευουσα sur l'élément grec des peuples balkaniques mériterait d'être étudiée tout particulièrement Cf aussi *ZfrPh* L, p 260

www.dacoromanica.ro

côté de a g h i a z m ă < ἁγίασμα et dans les langues balkaniques

Ce qui nous déconcerte, c'est que nous constatons aussi une curieuse métathèse de *r* dont je ne trouve aucune attestation l e t r u i e A-t-il vraiment ainsi parlé? Je l'ignore Une faute graphique serait également possible, vu la même metathèse fautive dans **скнпѣ** pour *sanctus*.

Dans ce dernier mot, il fait preuve encore une fois de ces connaissances latines C'est qu'il n'emploie pas l'abbréviation slave ou roumaine pour s f â n t Il raccourcit lat s a n c t u s en metant *k* à la place qui ne lui convient pas

Il en suit que dans **скнпѣ лєпрvїа** il faut préférer voir le génitif latin que le génitif slave, au moins pour ce qui est du premier élément

Le caractère savant de son écriture est par conséquent hors de doute

A ces considérations sur son orthographe il faut ajouter encore ceci Ce qui attire notre attention, c'est la forme serbocroate dont il écrit son nom -i u s des noms de personne latins ou -ιος des grecs est rendu toujours par -i j e en serbocroate et non pas par **-ий** Cela s'explique très facilement par le fait que les propagateurs catholiques en Bulgarie étaient pour la plupart des catholiques serbocroates [1]) Le premier évêque de Serdica avec le siège à Č i p ó r o v c ĭ était un franciscain bosniaque Or, P e t r o n i e < P e t r o n i u s, au nom latin et à la forme serbocroate, a suivi l'exemple de ses maîtres

Quant au côté linguistique, il faut relever a ŭ du pluriel pour a du singulier, ce qui correspond à l'usage ancien Ensuite, il importe de signaler la conjonction d e dans la fonction du pronom relatif [2]) î n c e l a a n u l d e s e f e c e p a c e, comme il est de règle dans la Mounténie et dans les contes populaires

[1]) Cf Jireček, *Cesty po Bulharsku*, p 204 ainsi Petar iz Soli (aujourd'hui Tuzla, Bosnie) (+1623), Petar Bogdan Barkšić (1640), etc

[2]) Cf Dimand, *Zur rumanischen Moduslehre*, p 25, 4 et suiv

www.dacoromanica.ro

Il s'agit maintenant de savoir ce que veut dire cette inscription Il est hors de doute qu'elle n'a aucun rapport avec le psautier de Šišatovac La main qui l'a écrite est une autre et, surtout, elle ne fait en aucune façon partie du manuscrit serbe Elle semble plutôt provenir d'un ouvrage où elle servait de titre et qui nous est malheureusement perdu C'est probablement au temps qu'on faisait relier le psautier serbe qu'on a pris la première page de ce manuscrit roumain perdu On l'a arrachée pour la coller ensuite à la seconde page de la couverture du psautier

Ce qui est curieux, c'est qu'on constate encore ceci. La tournure chronologique de la naştere domnului n'est suivie ni précédée d'aucun chiffre, ce qui veut dire qu'elle ne fait partie d'aucune date Elle paraît être le commencement d'une chronique que Petronie a composée pour son usage C'est là ce qu'il dit lui même

On pourrait objecter, il est vrai, que l'inscription en question peut constituer aussi un essai ou un exercice en langue ou écriture roumaines d'un Roumain ou d'un Slave [1]) qui a appris quelques bribes de roumain, tournures chronologiques etc Cette éventualité n'explique pas bien pourquoi c'est justement s'au făcut et în cela anul de qu'il emploie.

C'est justement cette dernière indication chronologique qui parle, on pourrait le dire, presque décisivement contre la seconde éventualité Là il nous est indiqué le temps où Petronie a écrit son manuscrit, c-à-d la chronique prétendue C'était dans l'année, dit-il, qu'on a conclu la paix Qui a conclu cette paix et avec qui? Il n'en dit

---

[1]) Parmi les propagateurs catholiques d'origine serbocroate à Chiprovaz il y avait en effet de tels qui ont appris le roumain, cf a 1643 per vescovo in Moldavia propone il P Marco Bandino Bosnese, che sa la lingua valacca usata in Modavia, e sa l'illirica (=bulgara) che usano li Paulinisti, cf Fermendžiu, *Acta Bulgariae ecclesiatica* (Mon spect historiam Slav meridionalium, v XVIII), p 137

www.dacoromanica.ro

malheureusement rien On ne peut que faire des conjectures là-dessus Toute certitude est exclue.

L'indication de Petronié, paraît-il, pourrait avoir trait aux événements qui se sont déroulés aux environs de 1688 quand les Autrichiens sont venus à Čipórovci [1]) A cette époque, les Pavlikiani de ces contrées se sont soulevés

[1]) La forme dont il écrit ce nom de lieu mérite aussi d'être relevée La forme actuelle est Čipórovci, nom pl Ce nom de lieu appartient donc à la même catégorie qu'une foule d'autres qui désignent originairement l'établissement d'une famille dont le nom est également au pluriel comme celui de lieu Cette catégorie est extrêmement répandue dans les toponomastiques slave et roumaine, cf Vinkovci, Bošnjaci, Nijemci, etc en serbocroate en face de Bucureştipe en roumain En écrivant чипровцы notre P[illegible] ne suit pas l'usage slave actuel Il n'écrit pas le nom pl slave [illegible] en somme, la même chose que les prêtres catholiques du XVII-e s[illegible] qui l'écrivent aussi au singulier Chiprovaz a 1565 etc -atz, a 1622 etc ou -acium (a 1628 etc), -atium a 1614 etc ou ital Chipurovaz a 1578 (Fermendžiu, *Acta Bulgariae eccl*, p 397 et passim) avec le phonétisme serbocroate ѣ > a, tandis que ѣ, chez Petronie, pour ѣ est bulgare et non pas serbocroate, cf Kiprovec, *Period Spisanié*, vol III, p 11 dans une notice bulgare Deux documents serbocroates en caractères cyrilliques de 1629 donnent ce nom de lieu aussi au singulier, y hипровцу Fermendžiu, *o c*, p 33 (XXXI), hипровац a 1637 (*ibidem*, p 45), mais le troisième document serbocroate l'écrit plus régulièrement au pluriel (*Glasnik srp uč društva*, vol 56, p 357) *Čipurovci* Ce qui est curieux c'est de rencontrer aussi *u* pour *i* dans un document cyrillique y hупровцу a 1637 (Fermendžiu, *o c*, p 43) Ce sera sans doute l'influence de la labiale suivante La consonne ч de la graphie de Petronie remonte à h d'autres textes serbocroates en caractères cyrilliques, et celle-ci remonte a *k* qu'on trouve en effet en bulgare, cf aussi a 1799 civitate Kiprovacz (Fermendžiu, *o c*, p 291) Jireček peut avoir, par conséquent, raison quand il l'explique par grec κηπούριον „jardin" d'où l'adjectif slav kipurov, substantivé ensuite avec le suffixe ьc pour désigner l'établissement d'une famille ч ou lieu de h s'explique par la confusion de ces deux consonnes, confusion qui se trouve même chez les Serbocroates et d'autant plus chez des étrangers Cette confusion à elle seule ne nous autorise pas à conclure avec sûreté que notre Petronie était Roumain d'origine Il pourrait même provenir de Bosnie, de Travnik p e ou l'on ne distingue pas les deux consonnes et avoir appris le roumain comme P Marco Bandino que nous avons cité dans la note précédente

www.dacoromanica.ro

contre les Turcs, prématurément malheureusement. Leur insurrection a échoué Les Turcs les ont dispersés dans la suite Une partie en a émigré en Transylvanie où, à Vinţul de jos, ils ont fini par devenir Roumains [1]) La paix à laquelle Petronie fait allusion, est probablement la paix de Karlovci (en Syrmie, 26 février 1699).

Il est plus important et plus sûr l'autre fait qui suit nécessairement de l'existence de cette inscription. C'est tout d'abord le fait que ce même Petronie indique sa fonction ecclésiastique d'une façon nette et qui n'est pas du tout commune. Il dit pour lui qu'il est le diacre de la sainte messe, c-à-d. qu'il aide au service divin L'abbréviation dont il se sert pour s a n c t u s nous dit qu'il est prêtre catholique et pas du tout orthodoxe, ce qui s'accorde admirablement avec le fait que Čipórovci était le siège d'un évêché catholique pour les Bulgares depuis 1581 et dont ressortissaient les missions parmi les Pavlikiani et les schismatiques non seulement en Bulgarie mais aussi en Valaquie et en Moldavie [2]).

A la fin, l'auteur de l'inscription répète encore une fois son nom, cette fois pour le munir de l'indication de sa provenance. Il était de Čipórovci (Bulgarie), dit-il, où nous savons que se trouvait le siège du mouvement catholique pour la Bulgarie et les pays roumains limitrophes. Il est, par conséquent, évident que, dans notre Petronie, il faut voir un des propagateurs fervents de la foi catholique élevé à Čipórovci pour les pays roumains

Le fait le plus important que nous apprenons dans notre inscription c'est que les prêtres catholiques de Čipórovci cultivaient aussi le roumain pour leurs buts de propager le catholicisme dans les Principautés rou-

---

[1]) Cf Jireček, *Geschich'e der Bulgaren*, p 464 et *Das Fürstenthum Bulgarien*, p 108 et suiv

[2]) Voir sur tout cela l'excellent recueil des documents publié par P Fr Eusebius Fermendžiu cité aux notes précédentes

www.dacoromanica.ro

maines [1]) Elle nous en a conservé un échantillon très intéressant écrit dans un roumain correct et qui pourrait provenir même d'un Roumain natif

P SKOK

II

Despre metateza lichidelor în elementele slave din limba română

Două studii, apărute în ultimul timp, îmi dau ocazie să revin la chestiunea de care m'am ocupat în articolul „*Les diphtongues à liquides dans les éléments slaves du roumain*" [Mélanges de l'École Roumaine en France, 1925, II-e partie] Problema prezentând un interes principiar, mai ales față de părerea repetată în ultimul timp că elementele slave au început a intra în limba română abia în sec al X-lea (I Bărbulescu, Individualitatea limbii române și elementele slave vechi, 1929), această revenire nu este de prisos Argumentele noui din studiile de care voiu vorbi (**R. Ekblom**, *Zur Entwicklung der Liquidaverbindungen im Slavischen* I—II (Skrifter utgivna av K Humanistiscar Vetenskaps—Samfundet i Uppsala 24 9, 25 4, Uppsala-Leipzig, 1927, 1928), — **E Schwarz**, *Zur Chronologie der slavischen Liquidenumstellung in den deutsch-slavischen Beruhrungsgebieten* (Zeitschr f sl Phil IV, 1927, pp 361—369), confirmă părerea că *baltă, daltă, gard, scovardă* ș a reprezintă o pătură veche de elemente slave intrate în limba română

Trebuie părăsit punctul de vedere al unei cronologii fixe cu privire la intrarea elementelor slave în limba română Elementele slave au intrat în diferite epoci din diferite direcțiuni, chiar dacă cele venite din domeniul bulgar au precumpănit ca număr și ca timp Ce privește epoca cea mai veche a intrării elementelor slave în limba română ea trebue să coincidă cu epoca în care Românii au venit în contact cu Slavii Istoricește este stabilit că Slavii erau așezați

[1]) Voir maintenant sur la question très importante de l'encouragement par le catholicisme de l'emploi du roumain Bărbulescu, *Curentele* etc p 54 et passim Cf *Slavia*, VII, p 778

www.dacoromanica.ro

în întreaga Peninsulă Balcanică, în sec al VII-lea Nu putem deci înţelege cum ar fi putut vieţui Slavii alături de Români, amestecaţi pe alocuri cu aceştia, fără să se fi influenţat reciproc timp de trei secole

În Dacoromania V, pp 630—631 d-l T Capidan făcându-mi cinstea unei recensii a articolului meu *Les diphtongues à liquides dans les éléments slave du roumain* îşi exprimă îndoiala asupra posibilităţii de a fi împrumutat din slavo-bulgara cuvintele cu lichida nemetatezată *baltă, gard, daltă* D-sa rămâne la credinţa că aceste cuvinte trebuesc explicate pornind de la albaneză şi nu de la slavă Aceasta ne-a dat prilej să urmărim chestiunea mai de aproape, pentrucă ea are importanţă nu numai pentru etimologia câtorva cuvinte româneşti, ci şi pentru raporturile lingvistice slavo-române în general, punând în acelaşi timp şi o problemă de cronologie fonetică slavă

Vom aduce un sprijin nou în favoarea tezei noastre prin anunţarea studiilor de mai sus, având grija să închidem în paranteze unghiulare reflecţiile noastre în legătură cu problema din limba română

R. Ekblom se ocupă în două lucrări de subtilă observaţie fonetică de una din problemele centrale ale lingvisticei slave, în jurul căreia s'a dus o largă discuţie

O dovadă pentru faptul că procesul fenomenului metatezei lichidelor se prelungeşte până târziu la începutul erei literare slave este cuvântul din texte *Izdrailĭ* < Ἰσραήλ Cuvântul acesta a fost împrumutat în epoca celor dintâi monumente de limbă slavă Intercalarea lui *d* între siflantă şi lichidă, ca şi în alte cuvinte slave băştinaşe *struja, ostrŭ, izdrešti*, spre deosebire de cazurile care reflectează grupurile *telt, tort*, d e *srĕda zrakŭ* şi cari nu intercalează o dentală, este o dovadă că în acest din urmă caz legătura între siflantă şi lichidă nu era aşa de intimă ca în primul caz, că în cazul din urmă între siflantă şi lichidă exista o vocală redusă, că în epoca aceasta aveam încă stadiul $t^{e(o)}rat$, cu

www.dacoromanica.ro

â lung (cf Meillet, *Le slave commun* p 60 ss, p 117 ss, Ekblom I pp 13—14).

Fenomenul metatezei nu s'a produs deodată, transformarea a durat secole întregi, nu avem deci o metateză spontană ci o evoluție fonetică (Ekblom I p 15)

[Faptul că în limba română cuvintele slave care conțin grupul *tort, tolt* au un reflex dublu (*drag, plaz gard, baltă*) nu ne împiedecă să admitem că ambele aceste reflexe sânt împrumutate dintr'o limbă slavă de sud]

Chiar în domeniul slav găsim aceste două reflexe unul lângă altul în aceeași limbă d e limba polabă are *gord* etc. [localitatea *Vilıgard* în regiunea polabă, la nord, spre mare, *Garden* în regiunea slovință, *Belgard, Stargard* localități în Prusia, la est de Odra, în regiunea Slavilor pomorani], iar alături găsim izolat *brôdə, brôdevaiċə*, tot așa în limba cașubă grupul *tort* a dat *trot* ca în polonă sau *tart* [Aceste forme nu au nici o legătură cu reflexele similare din domeniul românesc O legătură directă cu formele românești au numai formele slave de sud]

Ca și în domeniul slav de vest, în grupul numit lehic, au existat și în vechea bulgară reflexe duble. (Ekblom I, p 42, p 44) Ocupându-se de aceste forme vechi bulgare Ekblom (I 23) crede că ele (*mal(')dičıje, pal'tŭ, palʹten'na, salnostĭ, bal'tıny*) nu trebuesc despărțite de formele lehice, căci ele prezintă același reflex Este ciudată repartiția acestor forme grupul lehic are reflexe izolate cu *tart*, iar grupul bulgar are reflexe izolate cu *talt*. Cauza acestei repartiții este necunoscută autorului (I, p 49) Urme cu *tart* în sud reprezintă poate toponimicul *Varna*, care se întâlnește subt aceeași formă și în nord (în teritoriul lehic), iar urme cu *talt* pe teritoriul lehic-polon pot fi toponimicele *Prıtzwalk, Pasewalk* (Ekblom I 24)

[Limba română are urme de reflex *tart* și *talt*]. Ce privește cuvintele cu reflexul *talt* din limba română (*daltă*) și *tart* din limba elină (Δαργομέστο) Ekblom spune „Ganz sicher entstammen sie einer Zeit, wo die allgemeine Liquidaumstellung noch nicht durchgefuhrt war Das Gleiche

www.dacoromanica.ro

gilt von den ins Finnische aufgenommenen *taltta, varttană* usw " (I p 24)

Evoluţia grupului *tort* după Ekblom (I p 26) este următoarea *tart*>*tărət*>*tərăt*>*tərot*>*torot* În grupul lehic evoluţia a fost aceeaşi, numai că *ə* în loc să se vocalizeze, ca în grupul de răsărit, a dispărut În slava de sud, în cehă şi în slovacă evoluţia a fost aceeaşi, deosebindu-se numai prin cantitatea vocalei care s'a lungit Sunetul *ă* este intermediar între *a* şi *o* Forma *tərăt* este slavă comună

Din această formă (*tərăt*) s'au desvoltat toate formele slave în regiunea slavă de sud şi în domeniul polon *ə* a dispărut (în sud cu lungirea vocalică compensativă, în domeniul polon fără lungire) în domeniul slav de răsărit *ə* s'a vocalizat Acest *ə* era un sunet de tranziţie (Gleitlaut).

Cum se explică acest dublu tratament al lui *ə* ? Ekblom încearcă o ingenioasă explicare pornind dela legi fonetice generale Atât azi cât şi în trecut, legătura între consoane, în domeniul rus, este foarte strânsă, ca şi în germ şi engl. În domeniul slav de vest şi sud legătura între consoane este mai laxă ca şi în franceză de pildă

Datorită acestui fenomen sunetul parazitar *ə* nu s'a putut menţine în domeniul rus unde a trebuit să dispară sau să se vocalizeze, el a urmat calea din urmă mergând pe drumul semivocalelor *ŭ* şi *ĭ* În restul domeniului slav el a putut exista ca sunet parazitar, deoarece aici legătura dintre consoane era mai laxă N'a fost însă notat când s'a fixat graiul literar (Ekblom I pp 26—35)

[Formele româneşti (*daltă, gard* etc) derivă din stadiul *tă/ət* care dialectal s'a menţinut şi dincoace de epoca slavă comună]

Lungirea lui *ă*, în domeniul ceho-slovac şi slav de sud, în *a*, se datoreşte împrejurării că numai în acest domeniu s'a păstrat până târziu deosebirea cantitativă a vocalelor (Ekblom p 38)

Evoluţia grupului *tort* ar fi deci pentru bulgară şi pentru o parte a grupului lehic (caşubă şi polabă) următoarea

www.dacoromanica.ro

sl. străveche (urslavische)		slavă comună (gemeinslavisch)		sl modernă
tårt >	tarət >	tərât > (cu *a* lung)	tərat > (*'a* jum lung)	bulg, trat
	tårt > (cu å lung)	tårt > (cu *å* lung)	tarət > (cu *a* jum lung)	bulg (tart)
		tart > (cu *a* jumătate lung)	tarət >	caşub tart polab tort

Ocupându-se, în partea a doua a studiului său, de evoluția diftongului cu lichidă în poziție inițială (*ort-*), Ekblom ajunge la concluzia că metateza acestuia s'a produs într'o epocă anterioară epocei în care s'a produs metateza grupului *tort*, anume între epoca slavă străveche și cea slavă comună

[Este interesant să observăm că elementele slave din limba română, care au grupul *ort* — se prezintă unitar, nu mai avem reflexe duble ca la *tolt*, *tort* !]

Evoluția lui *ort* — a urmat aceeași linie ca și cea a lui *tort* ort—=årt—>årət—>ərât—(cu å lung) ə inițial a dispărut pentrucă în majoritatea cazurilor se întâlnea cu ъ, ь final (Ekblom II p 22) Dacă *ort* — inițial a dat în limbile slave alte rezultate, aceasta se datorește faptului că la începutul cuvântului metateza s'a produs mai de vreme și pentrucă în această poziție intonația a jucat un rol mai important

Ekblom admite unitatea lingvistică slavă până târziu, aproximativ în epoca vblg (=veche slavonă bisericească) (II p 16) El fixează limita slavei comune către sfârșitul sec al X-lea (II p 26)

[Din considerațiunile de mai sus ajungem la concluzia că și studiul celei mai vechi pături de elemente slave din

www.dacoromanica.ro

limba română trebue să pornească de la toate limbile slave de azi, care să ne servească material de comparaţie, nu de la una singură, deşi atenţia noastră trebue să se îndrepteze în primul rând spre teritoriul linguistic bulgar Elementele slave din limba română au intrat în diferitele epoci din diferite ţinuturi dialectale

Un sprijin indirect în favoarea tezei că reflexul *talt, tart* a intrat în limba română într'o epocă mai veche, ne vine şi din partea cuvintelor slave intrate în limba fineză Cele mai vechi cuvinte slave intrate în limba fineză au reflexele *talt, tart>tolt, tort* (d e *taltta, värtäna*, cf Ekblom II p 27) Aceste cuvinte au intrat în limba fineză din domeniul slav de est Evoluţia grupului *tort* a mers paralel în tot domeniul slav, aşa că prezenţa unui stadiu *tart* în domeniul slav de est, atestat prin cuvintele intrate în limba fineză, dovedesc indirect şi existenţa aceluiaşi stadiu în domeniul slav de sud Precum bună oară, pe de altă parte, prezenţa unui cuvânt finez *suntia*<sl sǫdĭji — împrumutat de asemenea din domeniul slav de est — mărturiseşte existenţa nazalei ǫ în acest domeniu, atunci când acest cuvânt a fost împrumutat în limba fineză, şi dovedeşte că acest împrumut s'a făcut înainte de sfârşitul sec IX, când nazalele dispar în rusă (cf Ekblom II p 27)]

Studiind numele de persoane slave din cronicele germane, E Schwarz ajunge la concluzia că în teritoriul Sorbilor slavi din Germania, în sec VII, procesul metatezei încă nu se încheiase, dovadă numele ducelui sorb *Deruanus* <*dervo>drěwo* pomenit de cronicarul Fredegar la a 630 La sfârşitul sec VIII procesul metatezei se încheiase pe teritoriul Venezilor slavi dela Marea de Est şi pe teritoriul sloven, dovadă numiri ca *Dragowitus, Dragoz*

Studiul numirilor toponimice din teritoriul slavo-german arată că cele mai vechi elemente toponimice germane intrate în slavă au suferit metateza (Schwarzach < *Swartahwa>ceh Svratka, râu în Moravia), iar pe de altă parte cele mai vechi elemente slave pătrunse în germană au forme

www.dacoromanica.ro

nemetatezate (Bersnicha<*Berzinica<*berza „mesteacăn"; *Walsnik*<*Valžinica)

Ţările în care întâlnim astfel de numiri toponimice slave (Austria, Bavaria, Carintia, Stiria) au fost ocupate de Germani între sec. 6—8 Deci procesul metatezei nu se încheiase încă în această epocă O dovadă care sprijineşte această cronologie este numele lui Carol cel Mare, care intrând în limbile slave a suferit evoluţia grupului — *tort.

Studiul toponimicelor din teritoriul slav de sud duce la acelaşi rezulat în sec VII, când Slavii ocupă definitiv Peninsula Balcanică, procesul metatezei lichidelor nu se încheiase De aceea elementele autohtone intrate în limba slavă au fost tratate ca şi elementele slave (lat *Allōna*> croat *Labin*, *Scardona*>*Škradin*), pe de altă parte elementele slave intrate în alte limbi au păstrat forma nemetatezată (la Theophanes Δαργομηρός = *Dragomĭr*, Γαρδίτσα „sat în Triphylia", Καρδίτσα „oraş în Beoţia şi Tesalia", gr βαλκός < sl *valkŭ „mreje", rom *baltă*, *gard*)

De asemenea şi pentru Slavii de est se poate dovedi că procesul metatezei s'a încheiat abia la începutul sec al IX-lea Elementele vechi trecute din rusă în fineză nu au metateza, iar cuvintele şi toponimicele intrate din vechea suedeză în limba rusă după sec IX nu mai fac metateza.

Prezenţa, pe la a 900, în nord-estul teritoriului bulgar a unor forme fără metateză (tip *baltiny* la exarhul Ioan) contribue la fixarea geografieă şi cronologică a formelor cu şi fără metateză

Toate constatările din articolul lui E Schwarz ne întăresc convingerea că *formele nemetatezate din limba română sânt vechi elemente slave*

Ce priveşte lomb *palta*, piem. *panta*, nprov *pauto* (cf Meyer-Lubke, REW nr 6177) derivate dintr'un **palta* „Sumpf", legătura lor cu *baltă* nu este dovedită, mai puţin probabilă este şi originea germanică a lui **palta* „Sumpf", pentrucă acest cuvânt nu este atestat în germană (cf. J

www.dacoromanica.ro

Bruch, Z R Ph XXXIX (1919) p 210 (Datoresc această indicaţie amabilităţii d-lui Al Rosetti).

Sântem îndreptăţiţi să despărţim cuvântul românesc şi albanez *baltă*, *balt* de etimonul iliro-balcanic **palta*, ataşându-l etimonului slav, fără să pierdem din vedere că etimonul iliric poate fi la origine identic cu cel slav

GR NANDRIŞ

III

Cel mai vechiu calendar românesc.

In Bibliografia românească, tomul II, p 48, Bianu şi Hodoş înregistrează cel mai vechiu calendar românesc tipărit la Braşov, prin osteneala Dascalului Petcu Şoanul, la anul 1733

Domnului Gh Bogdan-Duică, dând peste nişte note ale cronicarului sas din Braşov Thomas Tartler, i „se pare că *după* Petcu Şoanul a venit tipograful autodidact Popa Petre, care, făcându-şi o tipografie primitivă, a încercat un calendar *încă necunoscut* nouă" —„Dascălul Petcu Şoanul şi Popa Petre sânt *două* persoane, nu una", zice tot d-l Duică[1]) Aşa dară avem nu numai două nume deosebite · Petcu şi Petre, dar şi două funcţiuni deosebite dascăl şi popă, ceea ce a făcut pe Dl Bogdan-Duică să creadă că avem a face cu două persoane şi cu două calendare Cu toate acestea, dascălul Petcu Şoanul, care a tipărit calendarul apărut la anul 1733 şi popa Petre din Şchei, despre care scrie Thomas Tartler patru ani mai târziu, la anul 1737, că a avut o tipografie în care a tipărit mai întâiu un calendar cu litere tăiate în plumb şi lipite pe o scândură, iar mai târziu a început să şi toarne litere, e una şi aceeaşi persoană

Mai întâiu să lămurim chestiunea cu cele două funcţiuni de dascăl şi de popă La anul 1733 Petcu Şoanul era dascal la biserica Sf. Nicolae din Şcheii Braşovului. La anul 1735,

[1]) Cf *Ţara Bârsei*, a 1929, No I, p 76—78 Interesantele note ale cronicarului Tartler sânt traduse acolo în întregime de D-l Bogdan-Duică

www.dacoromanica.ro

Decemvrie 14, „Vlădica sârb Nicanor Proin, episcopul Cruşedolului, venind la Braşov, trimis de la părintele mitropolitul Belgradului Vichentie Ioannovici, cu patent împărătesc şi cu paşuş de la Măriia sa ghinerariul Vallis, ceind oarece ajutori, pentru un reghement nou ce au lăsat împăratul ca să facă naţionul de ritul grecesc, prin socotinţa orăşanilor, au popit pe pop(a) Petcu Şoan" [1]) Prin urmare autorul calendarului apărut la 1733 la data când scrie Tartler nu mai erà dascăl, ci popă Deci chestiunea celor două funcţiuni e lămurită

Ce priveşte a doua chestiune cu cele două nume deosebite, putem face dovada că popa Petcu — ceea ce se pare foarte curios — e numit, probabil numai de streini, şi Petrus Anume în „series Parochorum", cuprinsă în cronica latinească a Doctorului Vasile Popp, se înregistrează ca al 39-lea preot la biserica Sf Nicolae din Şchei Petku (Petrus IV), mort la anul 1740 [2]) Din istoria şi documentele bisericii se poate constatà cu siguranţă că la epoca care ne interesează nu erà nici un preot acolo cu numele Petre

Din cele premergătoare nu mai încape nici o îndoială că Dascalul Petcu Şoanul şi popa Petre sânt una şi aceeaşi persoană şi că cronicarul sas Thomas Tartler, în notele sale, vorbeşte de calendarul tipărit de Dascălul Petcu Şoanul la anul 1733, care e deci cel mai vechiu calendar românesc, după datele care ne stau la dispoziţie până astăzi

Întru cât din notele cronicarului sas, precum şi din unele însemnări din Istoria bisericii Sf Nicolae se vede că nu puţină vâlvă au strârnit—cum erà de altfel şi natural — încercarea îndrăzneaţă a dascalului Petcu în arta tipografiei şi cele cuprinse în calendarul redactat de el, merită să ne ocupăm puţin de familia Şoanul şi, în special să adu-

[1]) *Istoria Besearecei Şcheailor Braşovului*, publicată de Sterie Stinghe, Braşov, 1899, pp 131 şi 133

[2]) Ion Muşlea *Viaţa şi operile Doctorului Vasile Popp* (1789—1842) Anuarul Institutului de Istorie Naţională, vol V, p 156 Data morţii e greşită cu un an, după cum vedem din Istoria Besearecei, p 164, unde se notează „1741 Mai 31 s'au pristăvit pop(a) Petcu Şoan puţin bolnd"

www.dacoromanica.ro

năm aici tot ce ştim despre autorul primului calendar românesc

Numele Şoanul, scris şi Şoanu, Şohanu[l] sau, cu ortografie germană, Schoanul, se găseşte de repetite ori în documentele braşoveneşti Şoanii erau o familie mare, de frunte, care a dat juraţi la biserica Sf Nicolae atestaţi încă de pe la sfârşitul secolului al 17-lea Ion, Radu, Costea şi alţii [1]) Despre Petcu Şoanul ştim că era dascal la anul 1731, când a şi început „a face tipografie", în care şi-a tipărit calendarul, s'a popit la anul 1735 şi a murit la anul 1741 Mai ştim şi aceea că a luat învăţătură de la popa Statie Gridovici, om cu multă carte şi foarte umblat [2]) În Istoria bisericii Sf Nicolae, la p 100, aflăm următoarele „1731 au început a face typografie Petcu Şoanu dascalul, lucru care el nu văzuse nicăiri şi au tipărit nişte calendare [3]), în care au pus nişte lucruri a zodiilor, cine când se va naşte cum va fi, care izvod l-au luoat de la pop(a) Statie, ce aceale gâciturі beşeareca pravoslavnică nu le primeaşte"

Tot din istoria bisericii, p 139, aflăm că popa Petcu erà să intre la 1736 în bucluc mare cu „paterii papistaşi", deoarece botezase un copil al unui ţigan care trecuse la papistaşi, dar a cărui mamă rămăsese ortodoxă

Hiperurbanism fonetic în documente vechi.

Pe la 1700, în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu, erà „mare judeţ al cinstitei cetăţi a Braşovului" Georg Jeckel În nenumăratele scrisori domneşti adresate acestuia, numele lui e redat mai rar subt o formă core-

[1]) Cf *Documente privitoare la trecutul Românilor din Şchei* publicate de Dr Sterie Stinghe, vol I—V, şi Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt, vol V, p 118)

[2]) Cf şi notele traduse de D-l Bogdan-Duică din Thomas Tarler în Ţara Bârsii, l c

[3]) Din această notă s'ar părea că a tipărit mai multe calendare, despre care noi n'avem ştire

www.dacoromanica.ro

spunzătoare celei originale *Iechel*, *Echel* sau *Echil*, ci de cele mai multe ori alterat [1]) Astfel avem intercalarea unui *t* pentru marcarea cluziunii *Ietchel* (a 1707, p 71, 72,) *Ietcăl* (a 1708, p 37), *Etchiel* a 1707, p 254) Altă dată *ţ* săsesc eră redat prin *gh* · *Ghiercăl*, căci aşà îl percepeà urechea judeţului de Dlăgopol (Câmpulung) Stanciul (a 1700, p 198, 200) sau prin *h*, de sigur, palatal *Hetchel* (a 1707, p 101) sau *Hetcăl* (a 1707, p 99)

Cum ispravnicul de Câmpulung R Golescul şi pisarul lui Constantin Brâncoveanu de la 1707 şi 1708 vedeau cevà vulgar în pronunţarea numelui judeţului sas cu *h*, ca în hiiu, hiică, hiert în loc de fiu, fiică, fiert, au crezut de cuviinţă să-i scrie numele cu *f*, cum de sigur că îl şì pronunţau Astfel se explică scrierile hiperurbane *Fechil* (a 1700, R Golescul, p 167, 169) sau cu *ch* dublu, probabil tot pentru marcarea cluziunii ca şì în cazul intercalării unui *t* *Fechchel* (a 1707, p 171, 172), sau cu intercalarea lui *t* . *Fetchel* a (1707, p 67, 72, 74, 97, a 1708, p 78), *Fetchiel* (a 1707, p 99, 100, 405, 406, a 1708, p 254, 255) Câte odată întâlnim pe adresă o grafie, iar în fruntea scrisorii alta. Aşà de pildă pe adresă *Hetcăl*, dar în fruntea scrisorii *Fetchel* (a 1707, p 97, 99), sau în adresă *Fetchiel*, în text *Etchiel* (a 1707, p 254)

CONSTANTIN LACEA

IV

Câteva cuvinte născute din subiecte ori complemente partitive

(*destul*, *deplin*, ↓ *deadevăr*, *demâncare* şi *demâncărică*, etc)

Subiectul partitiv este un subiect care nu este avut în vedere în întregimea lui, iar complementul partitiv este un complement extern (obiect pasiv sau direct) din care acţiunea afectează numai o parte

În limba latină partea subiectului sau cea a complementului extern afectată de verb se exprimà prin cazul

[1]) N Iorga, *Braşovul şi Românii* Scrisori şi lămuriri Bucureşti, 1905

www.dacoromanica.ro

genitiv ori printr'un echivalent prepoziţional (*de, ex* sau *a, ab* + ablativul) ; cf. *In mentem venit de speculo* (Plautus, *Most*, 271) şi *Tibi tuarum virtutum veniet in mentem* (Cicero, *De or.*, 2, 249) alături de *Quotiescunque patria in mentem veniret* (T Livius, 5, 54, 3), *De palla memento* (Plautus, *Asin*, 939) şi *De periculo meminisse* (Cicero, *Sull.*, 43) alături de *Cinnam memini* (Cicero, *Phil*, 5, 17) şi *Meminisse officium suum* (Plautus, *Trin*, 697), *Eam res nos locus admonuit* (Sall, *Iug*, 71, 1) alături de *Mearum me absens miserarum commoneo* (Plautus, *Rud*, 73), etc

La noi s'a păstrat uzul prepoziţionalului cu *de*+acuzativul (în locul ablativului) *Copilul , după ce văzù că nu mai are de nici unele, se puse pe plâns* (Ispirescu, *Leg*, 287) Tot aşa *am de toate* alături de [*Omul*] *neavând toate, zice că nimic nu are* (Konaki, *Poezii*, 268)

În felul acesta se poate întrebuinţà subiectul partitiv după *a fi, a se aflà, a se găsì, a se întâmplà, a lipsì*, etc, iar complementul partitiv după toate verbele a căror acţiune poate afectà atât întreg complementul extern, cât şi numai o parte a lui, d ex. *a face, a lucrà, a săvârşì, a duce, a zice, a mâncà, a luà, a da*, etc ; cf *sânt, se găsesc de toate* şi *avem de toate* ori *Iar Domnul poftindu-l să meargă cu Măria Sa i-au făgăduit că de câte zice că n'au apucat să-şi ia de la Mitropolie, de nici unele nu-i va lipsì, ci-i va da de toate* (Radu *Popescu*, 80) [1]) *Apoi tu de-acestea să faci cu mine?* (Sbiera, *Pov*, 16) *Îs trei fii a lui Novac, De trei ori ţar'au prădat Pe-unde merg d'acèle fac* (Bibescu, *Poezii pop*, 317). *Să fie trimis ei înainte un Turc la Moscali de au strigat de-a pîcii* (Let[2], II, 107, Nic Costin)

Complementul partitiv cu *de* este des întrebuinţat mai ales într'o seamă de locuţiuni Aşa sânt : **a aveà de gând, ~ de cuget**, care nu pot fi interpretate decât ,,a aveà gândul, cugetul, intenţia, a voì să ..", nu şi ,,a aveà pentru gândit" sau ,,pentru cugetat (*Ai de gând să mergi mai târziu*, Alec-

[1]) Complement ori atribut partitiv poate fi genitivul cu *de*+acuzativul în *Dându-i şi de boeri petrecători până la margine* (*Let*[2], II, 331)

www.dacoromanica.ro

sandri, *Poezii*, 306, *Poeziile ei am de gând să le tipăresc*, C Negruzzi, I, 76, dar cf *N'au gând să-i deschidă*, Creangă, *Pov*, 311, *De ai gând să ne iubim, Vină 'n crâşmă să bem vin*, Jarnik-Bârseanu, *Doine*, 388), **a aveà de grijă**=„a aveà grijă", **a băgà de seamă**=„a băgà seamă" *Ai de grije, bagă de seamă ce faci!* (Reteganul, *Pov. ard*, I, 31, dar cf *Acum să ai grije, că maică-ta merge la o nuntă* (Barac, *Tîl—Buh*, 9) şi *Învăţătoriule, au nu bagi samă că perim?* (*Noul Testament* a 1648, ap Gaster, *Chrest*, I, 128)

Dintre locuţiunile cu *aveà* sânt mai puţin sigure **a aveà de furcă** [=„de luptat"] **cu cinevà**, în care *de* poate fi şi final (*Ce crezi? Avem de furcă?* Vlahuţă, *Nuv*, 18, *Se luă la luptă cu el, dar n'avù mult de furcă*, Stăncescu, *Basme*, 236, *O să aveţi cu dânsul de furcă*, etc, locuţiunea se întâlneşte şi la Greci, cf P Papahagi, *Par. Ausdr*, 151), **a aveà de lucru** „a aveà lucru, treabă" ori „de lucrat", „pentru lucrare", **a aveà, a face, a da de mâncare** „a aveà, a face, a da mâncare" ori „pentru mâncat sau mâncare" (*Du-te'n casa cui te are ca să-ţi dee de mâncare*, Ţiktin, *DRG*, cf însă şi *a-i da cuiva de-ale mâncării sau de-ale gurii*), chiar şi **a face** şi **a-şi face de lucru** „a pricinui osteneală", „a da de lucru" sau „de lucrat" şi „a-şi căuta ocupaţiune", „de lucru" sau „de lucrat" (*Simina îşi făceà mereu de lucru prin şopron*, Slavici, *Conv Lit*, XII, 429), **a (-şi) găsì de lucru** „a (-şi) găsì lucru sau treabă" sau „cevà pentru lucru" sau „pentru lucrat" **a prinde de veste** „a prinde veste" sau „cevà de vestit" (*Şerban Logofătul iar prinse de veste şi se ascunse*, Let, II, 205, Neculce, *Nici n'aveţi să prindeţi de veste când vom ajunge*, Xenopol, *Br*, 11, *Faţa mi se aprindeà şi mânia-mi întunecà ochii fără să prind de veste*, Delavrancea, *P* 204, dar şi **a prinde veste**, Dosofteiu, *Vieţile Sfinţilor*, Sept 22), **a da de veste** alături de **a da** şi **a luà veste**, etc Partitivul este clar însă în **a mâncà de dulce, de frupt, de post**

În rândul întâiu prin întrebuinţarea în funcţiune subiectivă şi completivă partitivă, atât după verbe, cât şi după adjective ca *plin, gol*, etc (mai puţin prin cea finală

www.dacoromanica.ro

și atributivă) au ajuns să fie considerate de nume cuvintele **destul** <*de sătul* (cf *din destul a da, a face din destul, a fi din destul* și *de-ajuns* [1]), *din de-ajuns*, chiar *de destul*. *sau cine ară puteà spune de destulŭ*, Ciparıu, *Crest*, 34) *destul de-ți prisosește* (Dosoftieu, *Ps*, 43) [2], **deplin** · *și noi deaca am văzut de a lor bună voe, tocmală și plată de plin ficutu-i-am de la noi această mărturie* (Gaster, *Chrest*, I, 38), *Nu dereptŭ aceaia că nimerilea nu le poate înpleà deplinŭ* (Gaster, *Chrest*, I, 40), *să cade să facemŭ întru totŭ deplinŭ și desăvârșitŭ* [3]) (Gaster, *Chrest*, I, 77), + **deadevăr** *deadevărŭ grăescŭ voao* (Gaster, *Chrest*, I, *7, 29); **demâncare, demâncărică** *La han am găsit și demâncărică* (cf însă și *demâncat*, unde *de* este final *ia dă tu flăcăului demâncatul*, Eminescu, *Conv. Lit*, IV, 298), etc

Mai nouă este exprimarea complementului prin *din* (*dintru* înainte de vocală) + acuzativul *și așa trupulŭ lu H*[*risto*]*s să mănânce și den sângele lui să bea* (Ciparıu, *Crest*, 34). *Să mai stâmpăr din cea jale* (Jarnik-Bârseanu, *Doine*, 132). *Mai uiți din supărare* (ibid, 414) Tot așà *a rupe, a tăià, a mâncà, a gustà din pâine* sau *dintr'o pâine*, ș a

Aceste cazuri sânt evidente Dar nu totdeauna avem putința să deosebim complementul partitiv exprimat cu *de* sau *din* + acuzativul de alte funcțiuni sintactice exprimate în același chip modală, cauzală, finală, etc (cf *deadinsul, deamănuntul, de rostov, de tot*, etc)

---

[1]) Tot complement partitiv, dar nu obiect pasiv (direct), ci predicativ, este în legătură cu *a fi Destul ne era a cunoaște cât era de mare du crea sa* (Ms s XV II, Gaster, *C r st*, II, 85), cf și *Că destul mă'm supărat Și nimic n a n căpătat* (Jarnik-Bârseanu, *Doine*, 215)

[2]) Ca și *destul*, și în legătură cu *a fi Și toate au fost deplin, nimic lipsind* (*Let*[2], III, 332, Gheorgh) După Kr Sanfeld, *Linguistique balcanique, problèmes et résultats*, Paris, 1930, p 87 „*destul* „assez", „suffisant" formé de *d + sătul* de lat *satullus* comme bulg *dosta* de *do sita*"

[3]) Născut din întrebuințarea finală a lui *de*, cf *Lemne, slavă Domnului, sânt de ajuns și de'ntrecut în pădure* (*Conv Lit*, X, 381) *Mare pagubă și peire desăvârșit* (Ms de pe la 1705, Gaster, *Chrest*, I, 354).

www.dacoromanica.ro

Care (mai) de care

Dintr'o imagine locală (de spaţiu) la început, mai pe urmă logică, s'a născut, între altele, şi vechea noastră construcţie cu *de* după comparativ, construcţie care astăzi este înlocuită cu *decât* şi *ca*, cu excepţia unor expresii care arată măsura şi, fiind des întrebuinţate, s'au fixat cu timpul În limba veche se puteà zice *eşti mai înţeleptu de toţi Iudeii* (*Cod Vor*, 73/12), *mai vărtosu de lucoarea soarelui* (1b, 76/10), *credinţă mult mai cinstită de aurulu* (1b, 139/13), *de toţi eşti tu mai sus la scaunul lui Dumnedzeu* (*Cod Tod*, f 30 r⁰), *mai luminos de şeapte ori de soarele* (1b, 31 v⁰ 11), etc Astăzi îl putem întrebuinţà numai în legătură cu *mai mare, mai mic, mai mult, mai puţin, mai bine, mai rău, mai scump, mai ieftin*, etc *Cercà mai mult de* 15 *pungi de bani* (Axinte Uricariul, *Let* ², II, 164); *mai mult de un Tătar n'au scăpat* (Neculce, *Let* ², II, 39), *Mai rău de aşa nu se poate* (Cătană, *Pov*, I, 15), *mai mare de trei stânjeni, mai mic de trei coţi*, etc, chiar şì · *Acesta da îndoit de cum da Grigorie Vodă* (Neculce, *Let* ², II, 390), ş a m d Dar nu se mai poate spune decât doar provincial *Ba eu sum mai bună De voi amândouă* (Frâncu—Candrea, *Moţii*, 195)

În construcţia comparativului cu *de*, punctul de la care începe comparaţia este cel indicat prin prepoziţia *de* şi substantivul care urmează după ea *Mai luminos de soarele* înseamnă că se poate vorbì de o „lucoare" asemănătoare cu a lucrului, despre care e vorba, numai începând de la cea puternică a soarelui încolo *Mai înalt de casa* înseamnă că înălţimea lucrului, despre care este vorba, este măsurată în comparaţie cu cea a casei şi este socotită numai de la casă în sus Chiar şì în *mai mare de trei stânjeni* şi *mai mic de trei coţi*, avem aceeaşi socoteală mărimea şi micimea sânt socotite de la trei stânjeni sau trei coţi în sus ori în jos

Dacă ştim aceste lucruri, putem înţelege felul cum s'a născut şì sensul original al expresiunii, fixate acum, *care de care* şi *care mai de care*, pentru care găsim numeroase exemple în *Dicţ Acad*, I[II], fasc II, p 141

www.dacoromanica.ro

E vorba de o interogaţie emfatică şi brahilogică (ca şi *care pe care, cât pe ce,* etc), la început directă, apoi indirectă, în sfârşit fixată şi întrebuinţată şi în alte legături sintactice, nu numai ca, la origine, în legătură cu un comparativ, după care întrebuinţarea lui *de* era normală *Gospodarii se întrec care de care să fie mai buni şi mai cinstiţi* (I Ionescu, *c* 234) înseamnă · *Gospodarii se întrec care să fie mai buni şi mai cinstiţi de* (=„decât cei") *care* [-s buni şi cinstiţi) Tot aşà *Să 'ndesà care de care va 'ncăpeà mai nainte* (Dosofteiu, *V S*, 54_2)=„ *care va 'ncăpeà mai nainte de* (=„de cât") *care* [e mai nainte]" ; *Începură a-i da care de care mai mulţi bani* (Sbiera, *P*, 131/27)=„. *care mai mulţi bani* (=„de cât") *care* [cu mulţi bani], *Alergând pe capete, care de care să ajungă la mare mai curând* (Ispirescu, *U*, 51/16—16)=„ *care să ajungă la mare mai curând de* [=„decât"] *care* [aleargă ca să ajungă la mare"], *Tot feciorul e cu plosca de vin în mână, care mai de care ploscă mai frumoasă şi vin îndulcit* (Pitiş, *Conv Lit*, XXIV, 1062) = „ *care ploscă mai frumoasă de care* [ploscă frumoasă ..]".

Fixată fiind odată expresiunea *care de care* sau *care mai de care,* ea a putut să se întrebuinţeze şi în cazuri când comparativul nu se exprimă, dar se găseşte în mintea sau intenţia vorbitorului *Gătindu-se carii de carii să apuce înainte* (Dosofteiu, *V S*, 100) *Se sfădeà şi Domnii din Ardeal cu crăiţa laşească, care de care să cuprinză ţara* (*Let*, I, 215/17), *Alergaţi la cei străini Greci, de-i apucaţi care de care să vă fie gineri* (*Let*, II, 442/23), *ce să fie acolo, ziceau oamenii alergând, care de care din toate părţile* (Creangă, *A*, 8), *Începură a-i da care de care mai mulţi bani* (Sbiera, *P* 131/27); *care de care-i după treabă* (Sevastos, *N*, 52/5)

După analogia altor construcţii, în care *de=din* (genitivul partitiv *o parte de moşie*=„o parte din moşie") s'a născut construcţia neobişnuită *care din care Acì de gazdă, care din care se îndesà ca să povestească mai înainte* (Drăghici, *R.*, 249)

www.dacoromanica.ro

Atribut—superlativ

Un fel curios de superlativ rezultă din repetarea cuvântului în formă de atribut genetival E vorba, la origine, de un genetiv al comparaţiei, care se găseşte şi în latina vulgară, fiind parte de origine populară, parte venit din limbile orientale, mai ales pe calea cărţilor şi formulelor religioase (*rex regum, dominus dominorum, principum princeps, episcopus episcoporum, servus servorum, disciplina disciplinarum, venena venenorum, caeli caelorum, saeculo saeculorum*, etc , cf Stolz-Schmalz- Hofmann, *Lat Grammatik*[5], II, pp 390—391) *Cântarea cântărilor, în veacul veacului, în vecii vecilor, începutul începutului, capătul capătului* sau *capetelor, comèdia comèdiilor, frumoasa frumoaselor, ocara ocărilor*, etc , şi genetiv cu *de neam de neam, veci de veci* Ex *Domnul a dat, Domnul a luat, fie numele Domnului binecuvântat, acum şi în vecii vecilor, Amin* (Al O Teodorianu, *Hronicul măscăriciului vălătuc*, Bucureşti, 1928, p 18), *Când l-a strigat împăratul pe nume, el, robul, a răspuns aşa, încet, din fundul-fundului* (L Morariu, *De la noi*[3], p 119), *I a urma urmei ce ştiu eu ce-i mai dă* (id , ib , p 89), *şi la urma urmei tot pe-a ei eşea* (Al O Teodoreanu, o c , p 18), *pune mâna pe zid, şi minunea minunilor, se face o uşă* (L Morariu, ib , p 69), *neam de neamul lor au rătăcit prin Bărăgan* (Odobescu, la Tiktin, *DRG* , 1043), [*Mama*] *îl vedeà întrând prin case mari pe unde neam de neamul ei n'a călcat* (Vlahuţă, *Icoane*, ap Tiktin, ib), arom. *Aleptul alepţilor şi gonile a gonilor, nâs earà* (P Papahagi, *Basme arom* , p 132)

N DRĂGANU

V

O seamă de sârbisme din Banat

Căigână, *căigaină, găigână* „ouă sparte în unsoare, jumări de ouă" Dicţionarul Academiei compară forma *căigană* cu ung *kajgonya*, iar pe *găigană* îl derivă din turc *kajgana*.

www.dacoromanica.ro

Răspândirea geografică (Banat, Hunedoara) a celor trei forme de mai sus este un indiciu sigur că ele trebue să derive din sârb *kȁigana*, idem De fapt, dacă acest cuvânt ar fi de origine ungurească, ar trebui să se întâlnească mai cu seamă în regiunile de Nord-Vest ale Transilvaniei, unde influența maghiară a fost mai puternică, nu în Banat și în Sud-Vestul Ardealului, regiuni expuse influenței sârbești Pe de altă parte *găigană* nu poate fi un împrumut direct din limba turcească, știm că elementele turcești din Banat au intrat în graiul acestei provincii printr'o filieră sârbească (v Șăineanu, *Influența orientală*, vol I, 80—84)

Întocmai ca la toate elementele turcești din Banat și Ardeal intrate prin limba sârbească, și în cazul acesta accentul nu cade pe vocala finală, ci pe silaba penultimă *cáfă*, *căfână*, *căigână*, pe când în Muntenia și Moldova accentul turcesc s'a păstrat *cafeà*, *cafeneà*, *gaiganà*

Mau, art *ma-ul* „avânt, putere, energie, prezență de spirit, îndemn" (v Molin, *Din Graiul Bănățenilor*, *Noua Revistă Română*, 1910; Liuba-Iana, *Topografia satului și hotarului Mărdan*, Caransebeș, 1895; Novacovici, *Cuvinte Bănățene*, Oravița, 1924, Weigand, *Der banater Dialekt*, Jahresbericht, III *mau* „Lust, Energie" [Weigand scrie, *îmi perdui mau*, corect *„îmi perdui mau"*, adecă *ma-u* în două silabe]) <sârb *mȁh* „impetus, vis, violentia, furor, motus, momentum"

Pentru formă, cf sl *prahŭ*>Ban *prau*, sl *vrahŭ*>Ban *vrau* „vraf"

În limba sârbească *mah* e foarte des întrebuințat în locuțiuni ca acestea *uzeti mah*, *učiniti mah*, *dati mah nogama* „a-și lua avânt", *uzeti mah*, *oteti mah*, *preoteti mah* „a deveni mai tare, a birui" În Banat întâlnim locuțiuni care par a fi decalcuri de pe cele sârbești înșirate mai sus *A-și lua mau* „a-și lua *avânt*", *I-am făcut mau să fugă* „i-am făcut vânt să fugă" (v Molin, op cit), *A prinde mau* „a prinde putere (ibid), *I-au luat maul în luptă* „l-a întrecut" (v Liuba-Iana, op cit)

www.dacoromanica.ro

Gieco în expresia *„nu dzîše nìš gieco"*= nu zice nici cârc (v Novacoviciu, op cit , Costin, *Graiul Bănăţean*, Timişoara, 1926, s v) Trebue să fie sârb *(g)de* „unde" *ko* „cine" (trecerea *de>ge* e obicinuită în Banat chiar în împrumuturi recente sârb. *dever* „vornicel la nuntă, frate de mireasă" >*gievăr* (v Costin, op cit)

Şolă pl *şole* E termenul curent în Banat pentru „ceaşcă" Se aude şi *şol, şoluri* (v Costin, op cit) E împrumutat din sârb *šolja* „idem" (<germ *Schale*, cu un *a* închis în spre *o* ca în dialectele germane de Sud Bavaria, Austria)

Iată deci încă un exemplu de adăogat la cele date de d-l Puşcariu (DR V. 755) în care unui *l'* sârbesc îi corespunde un *l* românesc nepalatal Prin urmare, originea sârbească a omonimului *şole* „opinci" poate fi considerată ca sigură

Chiţele „fotă dinapoi, ciucurii de la fota dinapoi" (v Costin, op cit s v) D-l prof Drăganu (în DR IV, p 153) derivă pe *kiczelie* „praecinctorium" dat de Anonymus Caransebesiensis în vocabularul său (v Revista *„Tinerimea Română"*, Noua serie, vol I, Bucureşti, 1898, p 346), din ung *kecele, kocole, kocoloje, kocolye* Cum însă acest cuvânt e răspândit astăzi mai cu seamă în sud-vestul Banatului (în nord şi nord-est se zice *opreg*), e mult mai probabil că a fost împrumutat din sârbeşte E adevărat că sârbescul *kècelja* „praecingulum" e însuşi un împrumut din ungureşte (v *Rječnik*, s v); în Banat avem însă multe ungurisme intrate prin filieră sârbească ceea ce se poate vedea după fonetismul lor de ex *acov, arşov* (v DA s v)

În cazul lui *chiţele*, singur criteriul geografic ne face să credem că e de origine sârbă

E de remarcat că din *chiţele* s'a format un singular analogic *chiţeà* (v Costin, op cit s v).

Sălată „salată" D-l prof Drăganu îl derivă pe *selate* al lui Anonymus Caransebesiensis din ung *saláta* (DR IV, p 157) Cum *selate* al Anonimului din Caransebeş, adecă al lui Mihail Halici, trebue cetit *sălată* şi nu şălată (*ş* notat de Halici *sh*), e mai probabil că e sârbescul *salàta* decât ungurescul *saláta* În părţile mai expuse influenţei ungu-

www.dacoromanica.ro

reşti ale Transilvaniei, acest cuvânt se pronunţă *şelate* sau *şălată* În cazul acesta *ş* iniţial e un indiciu sigur despre originea ungurească a cuvântului

Prin urmare acest „Kulturwort" mi-a venit prin trei filiere în Muntenia şi Moldova din neogreacă, *salată*, în Transilvania din maghiară, *şelate*, iar în Banat din sârbo-croată, *sălată*

E PETROVICI

VI.

Vocalele fără de voce în Româneşte

Definiţia vocalelor. Vocalele fără de voce în Ruseşte, Franceză, Portugeză.

După definiţia Prof. Jones (dela *University College*-Londra) vocala este „un sunet cu vibraţia coardelor vocale în producţia căruia aerul curge continu prin faringe şi gură fără nici o piedecă sau strâmtare care să aducă o fricţiune auzibilă".

Sau mai pe scurt, se poate spune, că o vocală nu-i alt ceva decât însăşi vibraţia „(bâzâitul)" coardelor vocale în scurgerea fără nici o obstrucţie a aerului din plămâni, prin larinx, farinx şi gură

Aceasta e definiţia vocalelor obişnuite pentru că limbagiul cunoaşte—oricât ar părea de parodoxal—şi vocale produse prin simpla trecere a aerului prin gură fără „bâzâitul" coardelor vocale Aceste vocale nu se deosebesc perceptibil de vocalele şoptite (Încercaţi să şoptiţi vocalele limbei noastre de pildă şi veţi avea o idee destul de limpede de felul cum sună vocalele fără de voce).

Multe limbi europene nu cunosc acest fel de vocale (numite şi devocalizate). Aşà de pildă în l engleză vocale „şoptite" nu fiinţează La fel germana, suedeza, italiana * şi

* [Totuşi laberg şi Jud în *Der Sprachatlas als Forschungınstrument* Halle 1928, p 216—217 ne singură „dass man in der Toscana, andersvo in Mittelitalien die auslautenden Vokale oft blos haug oder ffcustert" S P]

www.dacoromanica.ro

spaniola — pentru a numì câtevà din limbile de seamă ale continentului pe care vieţuim, — n'au în tezaurul lor de sunete vocale fără de voce

Alte limbi europene în schimb posedă aceste sunete. În ruseşte bunăoară cuvintele ce însemnează *la revedere, şedeţi, expoziţie* se rostesc cu unele vocale devocalizate ce se transcriu de foneticienii moderni prin cerculeţe puse sub vocalele respective: *„praščàiţi, sadìtìs* v y s t ᵩ f k ᵩ"

Limba franceză, întrebuinţează, arareori e adevărat, vocale în producţia cărora coardele vocale nu iau nicio parte Aşà de pildă al doilea *i* din cuvântul ce înseamnă *plecat*, poate fi auzit şoptit din gura multor Francezi p a r t i̯

Un grai bogat în vocale 'şoptite' e cel portugez Iată câtevà exemple culese din tratatul lui Aniceto dos Reis Gonçalves Vianna t r̥ i̯ s t e z a, *òtr̥us*, e n t r ᵩ̀, mòrtᵩ̀, pᵩ̀r-pᵩtuidad însemnând tristeţă, alţii, între, moarte, veşnicie, cuvinte îmbelşugate în vocale (şi consoane) fără voce. (Observaţi în deosebi ultimul din cuvintele citate, în care 'vocea' intră abia odată cu vocala *u* p ᵩ r̥ p ᵩ t u i d à d) A se notà că în transcrierea acestor cuvinte portugheze litera ᵩ reprezintă o „vocală neutră" similară lui ă al nostru, în *văd, mă* de ex.

*

Se poate să nu fie o descoperire. Necazuri şi griji, cari n'au a face cu ştiinţa m'au împiedecat să-mi procur ultimele cărţi apărute în ţară şi streinătate tratând fonetica limbei noastre, aşà că nu pot şti dacă *eu* am descoperit întâiu vocalele fără de voce în româneşte*)

În legătură cu teza mea de doctorat *Comparative Phonetics of English and Rumanian* transcrisesem între altele şi cunoscuta povestire a lui N Gane „Astronomul şi doftorul". Cetind d-lui Prof Jones, şeful Departamentului Phonetic de la

*) [Din studiile dialectale ale lui G Weigand cunoaştem de mult vocalele „şoptite" la sfârşitul cuvintelor româneşti S P]

www.dacoromanica.ro

„*University College*" textul meu pus în alfabetul fonetic, d-sa obiectă că litera *ı* cu care transcrisesem ultima vocală din cele două fragmente din notă [1]) nu redă corect vocala ce rostisem I,-am întrebat dacă nu cumvà pronunţasem desinenţa (mai literară) *-ei* în loc de *-i*.

D-sa, scurt, englezeşte, drept răspuns scrise cu creionul un e pe jumătate deschis (*ɛ*) peste *i*-ul din transcripţia mea.

Am părăsit Collegiul foarte intrigat Ştiam că ştiu românește mai bine decât profesorul meu care — în treacăt spus — nu cunoaşte o boabă din graiul nostru. Dar mai ştiam şì altceva că Prof D. Jones are o ureche cu care nu poţi glumì, un auz de-o infalibilitate ‘papală’ [2]).

Unul din noi doi trebuià să fi greşit Sau nu cumva greşisem amândoi? În care caz trebuià să fie vorba de o distincţie prea fină ca să poată fi prinsă cum ar zice muzicanţii *a prima vista*

M'am dus acasă hotărît să aflu ce erà cu cei doi *ı* a căror taină îmi scăpà, dar pe care, pentru mine lucrul deveneà tot mai vădit, nici urechea foarte ageră a Prof Jones, nu o putuse prinde

Închis în camera mea am început să repet cu glas tare pasagiile ce mă intrigau

După vreun sfert de ceas de mare nedumerire puteam exclamà ca fisicianul grec „evrika"

Eu avusesem dreptate şi n'avusesem, Prof Jones, la fel, avusese şı nu, dreptate

Găsind adevărul mă gândiu involuntar la vorba lui Rousseau „Il faut beaucoup de philosophie pour observer une fois ce qu'on fait touts les jours" (Citat de Jespersen)

Problema erà deslegată

Cei doi *ı* respectivi erau lipsiţi de vibraţia, ce însoţeşte

---

[1]) Iată-le

a) ţara cea mult lăudată a Moldovi

b) ajunseră la hotaru ţări

[2]) A se vedea articolul subsemnatului din *Rev Gen a Învăţământului*: *Deprinderea Urechi*

www.dacoromanica.ro

de obiceiu vocalele, a coardelor vocale Ei trebuiau să fie transcrişi cu i̯

*

§ 1. Am arătat în monografia „*i* scurt" apărută în *Rev. Gen a Înv.* că acest sunet apare foarte adesea devocalizat, deci i̯ Dar afară de acest i

§ 2. Toate vocalele şi toţi diftongii apar în româneşte destul de adesea fără de voce Aceste sunete vocalice fără de voce trebue să fie considerate ca membrii subsidiari ai fonemelor de care se ţin ·

i, e, ą, o̧, u̧, î, ă, i̯, ĭ̯, ĭ̯ŭ̯, ş a m d aparţin respectiv fonemelor i, e, a, o, u, etc.

§ 3 Iată câteva exemple de astfel de vocale şi diftongi devocalizaţi: sufe̯rinţă̆, soc̦ietate̯, arițmetic̦ă̆, clasic̦ism [1]), casa, lupu̯, câteva, ie̯ la mintea omului̯ ş a. m d

§ 4 Chiar două vocale în succesie pot fi devocalizate în româneşte · generaţi̯e̯, imaginaţi̯e̯

§ 5. În anumite împrejurări i̯ scurt e *totdeauna* devocalizat

§ 6 Devocalizarea vocalelor lungi nu e absolut esenţială limbei române deşi ea este destul de frequentă

§ 7. Vocalele fără voce sânt întrebuinţate în de obşte ·

a) La sfârşitul propoziţiunilor ce nu admit contradicţie: Ţi-am spus să pleci acasă̆ !

b) În enumeraţii mai mult sau mai puţin emfatice Liberalii̯, conservatorii̯, averescanii̯, socialiştii̯, etc

.are casă̆, masă̆

c) În poezie, şi anume în pasagii lirice, patetice

De ex.

„Te duci şi ani de sufe̯rinţă̆" (Mih Eminescu),

d) În limbagiul animat, pentru a da relief unei rădăcini prin aruncarea în umbră (efect al devocalizării) a silabelor fără importanţă̆ ideologică ·

Ex.. dar e la mintea omului̯ !

---

1) În acest cuvânt şi *m* este 'surd' sau 'afon'

www.dacoromanica.ro

e) În moneda măruntă a limbei, ca de pildă în conjuncţii şi prepoziţii şi anume în acelea ce încep cu o consonantă tenuă: astfel *şi* adesea devine *şi* iar prepoziţia *pe* nu arareori e rostită *pe*

f) În limbagiul mai mult sau mai puţin *presto* şi mai ales în expresiile-clişeu de felul celor următoare:

trei şi ku patru fa(k) şaptę

doi şi cu cinci fa(k) şaptę

(Compară în portugeză: kùatru, sinku şi oitu (4, 5, 8)

§ 8 Exemplele de mai sus presupun un tempo mai mult sau mai puţin repede, deşi cazurile de sub *b*) şi *c*) arată că viteza nu-i numai decât trebuincioasă

§ 9. Cu excepţia vocalelor finale înaintea unei pauze (a se vedea sub *a*) şi *b*) exemplele de mai sus arată că devocalizarea se întâmplă de obiceiu între două consonante tenue. (Vezi mai ales cazurile de sub *f*).

§ 10. Toate vocalele fără voce din exemplele de mai sus se găsesc în silabe neaccentuate. În rare cazuri întâlnim vocale fără voce (numai între consonante tenue [1]) şi în silabe sub accent Ex înrăutăţit

*

Vocalele fără de voce dau limbei române o delicateţă discretă care nu poate scăpa din vedere, sau mai bine zis din auzul esteticianului limbagiului.

Pe lângă graţie ele dăruesc limbei noastre un mijloc foarte expresiv de-a accentuà, unde trebue [1]) logic ori artistic,

---

[1]) Portugeza întrebuinţează într'o măsură cu mult mai mare devocalizarea, atât a vocalelor cât şi a consonantelor Vezi şi în rom, clasicism cu *i* şi *m* devocalizat, aşà încât după chiar Gonçalves Vianna „Repetiţia constantă a vocalelor atone şi şoptite strică considerabil armonia generală a limbei cu atât mai mult cu cât nazalele frequente sunt mai puţin sonore decât în franceză"

www.dacoromanica.ro

rădăcina, partea de sevă a cuvântului, prin faptul că ele aruncă în umbră sau mai propriu zis în şoaptă aproape neauzită, acele părţi ale cuvântului pe care mintea le pricepe fără ajutorul urechii

I. OLIMPIU ŞTEFANOVICI-SVENSK

Londra, British Museum.
22 I. 927

VII

Nouă contribuţiuni la Bibliografia veche românească [1]).

Ciiasloveţi, Sibiiu 1696.

Iată câtevà completări la descrierea dată în *Bibliografia veche românească* vol. I, pag 339, Nr 101

Pe foaia 244, după terminarea rugăciunilor de dimineaţă, aflăm iertarea de greşeli cu textul următor

Pretine, Pravoslavnice Cetitoriu, cu umilinţă te rugăm: unde veri afla nescare greşuri în lucrul acesta al nostru, în slove, în cuvinte, să nu blăstămi: ce cu blândeaţă îndrepteazà· şi plineaşte-se-vai precât am putut cu nevoinţă am lucrat, şi precum am aflat în izvod aşa am dat şi am lucrat, şi precum am aflat în izvod aşa am dat şi în tiparu Ce te rugăm iartă, ca şi tu să dobândeşti Ertăciune del[a] Domnul nostru Is Hs al căruia dar şi mlă şi noi îl rugăm să fie cu tine pururea.

Iubitoriu de osteneală
Pop: Kiriac, G i Tip.
şi Avraam Arhidiacon

---

[1]) Cf *Dacoromania* Vol V pag 601—619, *Octoihul mic* tipărit la Braşov (1557) împreună cu un *Evangheliar slavon* (1580?) vor forma un articol separat De asemeni o *Carte de rugăciune* tipărită în Belgrad înainte de Catechismul calvinesc (1640), care conţine Molitvele descrise în articolul D-lui prof univ N Drăganu *„Codicele pribeagului Gheorghe Ştefan Voevodul Moldovei"* în Anuarul Institutului de Istorie Naţională Cluj 1926, Vol III, pag 181—250 La pag 184, la punctul 15, citim *„Molitve de rugă de peste săptămână căte trei pe dzi scoase de Măria sa Gheorghe Stefan voevod, le-au scos din limba sârbească pre limba românească* Aceasta carte face parte din primele tipărituri Rakocziene

www.dacoromanica.ro

Literile, ornamentaţia tipografică la finale şi în loc de frontispiciu sânt identice cu ale Molitvenicului dela Belgrad 1689, tipărit tot de Kiriac Se vede că tot materialul tipografic a fost transportat dela Belgrad la Sibiiu, căci literele Chiriakodromionului din Belgrad (1699) se deosebesc de acestea, se introduc noi caractere şi frontispicii În acest Ceasloveţ, pe foaia 2, să află Tatăl nostru, pe care-l reproduc pentru ca să poată servi de comparaţie cu alte texte anterioare şi ulterioare

„Tatăl nostru ce eşti în ceriuri sfinţească-să numele tău Vie împărăţia ta, Cumu-i în cerîu aşa şi pre pământ Pâinea noastră de toate zilele dă ne-o noao atsăz Şi ne iartă greşealele noastre, cum ertăm şi noi ale greşiţilor noştri Şi nu ne duce pre noi în ispită, ce ne izbăveşte pre noi de vicleanul. Că a ta iaste împărăţiia şi putearea şi slava, acum şi până în veaci, Amin

Iată conţinutul acestui Ceasloveţ

Polunoştniţă de toate zilele	Joi 36
Polunoştniţă de sâmbătă	„ 33
Începutul stihosului (Psalmii duminecii)	„ 81
Începutul lu pervi ceas	„ 90
Începutul al tretii ceas	„ 97
Începutul lui şesti ceas	„ 107
Inceaperea obeaniţei	„ 116
Începutul al 9 ceas	„ 126
Începutul vecerniei	„ 132
Începutul pavecerniţei mici	„ 145
Începutul pavecerniţei mari	„ 171
Troparele Învierii	„ 185
Troparele şi condacele zilelor	„ 191
Ceasurile ziua de Paşti	„ 194
Cinstitul paraclis al Născătoarei	„ 194
Rugăciunile Vasilie cel mare	„ 226
Rugăciunea după cumînecătură	„ 230
Rugăciunile de seară	„ 236
Rugăciunile de dimineaţă	„ 244
Rânduiala lunilor	„ 330

www.dacoromanica.ro

Molitvenic, Râmnic 1706

Bibliografia veche românească Vol I, pag 541, nr 150 cunoaşte această carte însă numai cu 190 pagini Cartea completă are 453 pagini

La sfârşit, pe pagina 451, citim următoarele·

„Cade-să a şti, că în Molitvenicul acesta pentru toate tainile şi trebile ce să cuvin a le isprăv[i], preotul s'au pus, iară slujba la priceştania bolnavului, noi n'am pus, precum vedem ca să află în Molitvnicele sloveneşti, ca ce că în izvoadele greceşti nu să află această rânduială făcută osebi, nice urmează a să face vre-o slujbă la acest lucru, ce numai după-ce mearge Preotul acolo unde va fi bolnavul Întâiu trebuie să-l ispovădească cum să cade, şi apoi să-l pricestuiască cu Dumnezeeştile taini, zicând bolnavul de va şti carte Crez Doamne şi mărturisesc, că tu eşti adevărat Hs Fiiul lui Dumnezeu celui viu Tot până în sfârşit Iară neispoveduit să nu îndrăznească Preotul a-l cumineca, că vor cădea amândoi în osândă

Pagina 452

Slavă cinste şi închinăciune celui în Troiţă unuia Dumnezeu, carele ne-au ajutat după început de am ajuns şi sfârşitul Iară cei ce veţi întâmpla a ceti bucuraţi-vă în Domnul şi vă rugaţi pentru noi şi ce greşală veţi afla, veri în cuvinte, veri în slove, îndreptaţi cu Duhul blândeaţelor, nepuindu-ne în ponos, că precum iaste cu neputinţă cerul a să vedea fără de nori, aşa şi tiparul fără de greşală

Pe pagina 453

Să se şti şi aceasta, că de vei cerceta pre amăruntul rânduialele şi tălmăcirea acestui Molitvenic, şi de-l vei potrivi cu niscaie izvoade sloveneşti, veriunde ar fi tipărite şi nu se va potrivi, să nu o pripeşti îndată a defaima, că ce noi am urmat Molitvnicului grecesc carele l-au tipărit Nicolae la anul dela Hs 1691 Şi după cât ne-am fost putinţa şi întru înţeles şi întru rânduiale am aşezat, pre alocurea am şi adaos în tălmăcire pentru scurtarea limbii Rumâneşti, aşijderea

www.dacoromanica.ro

şi la învăţături şi la Rânduiale pentru rostimea Preoţilor, şi pentru mai leznele lor. Iară ceale ce nu s'au pus nici decum, s'au lăsat.. pentrucă sânt Arhiereşti, iară altele că nu le slujesc pre aceaste locuri

Molitvenic, Bucureşti 1722.

Euhologion / adecă / Molitvenic / acum a treia oară tipărit după / rânduiala celui grecesc / În zilele de Dumnezeu înălţatei Dom / nu a prea luminatului oblăduitoriu / a toată Ţara Românească / Ioanu Nicolae Alexandru Voevod / Mavrocordatu / cu blagoslovenia şi cu toată cheltuiala prea / sfinţitului Mitropolit al Ugrovlahiei. / Kir Danil / În scaunul Bucureştilor / La anul dela Hs 1722 / De Sava Ieromonahul Tip. /

În 4⁰ de peste 4 foi nenumerotate şi 538 pagini numerotate.

Pe verso titlului Stema Moldovei şi a Ţării Româneşti. Vezi reproducerea în *Bibliografie* vol. II fig 284

Tipărit cu negru şi roşu cu 26 rânduri pe pagină.

Pe verso titlului se află următorul vers :

Buurul, corbul şi crucea trei seamne minunate,
Darurile tale vestesc Doamne prea înălţate.
Buurul, Domnu Moldovei că ai fost te însemnează,
Corbul al ţării Rumăneşti stăpân te adevărează
Iară crucea pravoslaviei bun paznic te arată,
Nicolae prea înţeleptule cu inimă curată
Aceasta în veaci te va păzi cu cinste şi cu pace
Şi pre vrăjmaşi îi va [1]) surpa, ca praful îi va face

Prefaţa are numai sfârşitul.

Pe urmă urmează :

Cu cuvântarea cea mai denainte, Către prea Sfinţitul şi de Dumnezău dăruitul archiepiscop şi Mitropolit a toată Ugrovlahiia Kir Danil după căzuta datorie ca unui stăpân îi aduc plecată închinăciune.

Urmează textul, însă exemplarul cunoscut de mine are numai o pagină, restul lipseşte

[1]) Tipărit · vrăjmaş îni va

www.dacoromanica.ro

Liturghie, Bucureşti 1728

Bibliografia veche Românească vol II, pag 35 nr 196 descrie această carte, confundând-o însă, probabil, cu alt exemplar, din alt an Exemplarul este identic cu acela din anul 1713, adecă o retipărire Are 210 foi şi nu 248 cum se descrie În Pinaxar nu se trece nimic ce ar trece peste 210 foi Atât exemplarul din anul 1713 cât şi aceste din 1728 se termină cu *Ectenule ce se zic la morţi*.

La sfârşit numai atât.

Sfârşitul Dumnezeeştii Liturghii.

Apostol, Buzeu 1743

Bibliografia veche românească, vol II pag 65, nr 230 descrie această carte, fără să cunoască un exemplar complet. Cartea completă are 178 foi numerotate. Pe ultima se citeşte următoarea iertare de greşeli

Unuia Dumnezeu celui în troiţă slăvit Tatălui, Fiiului şi Duhului Sfânt, fie dela noi robii săi, mulţămită, cinste, laudă şi închinăciune, căci ne-au îndemnat de am început, şi ne-au ajutat de am scos cu tiparul această sfântă carte Apostol Iară pre tine pravoslavnice cetitoriu, cu smerenie te rugăm ca de vei afla ceva nu bine alcătuit sau greşit, aceaia să o acoperi cu blândeaţele dragostei, şi să o socoteşti a fi din nesăvârşirea slabei minţi Iară nu din voia ostenitoriului. Aducându-ţi aminte, că toţi aceiaşi neputinţe sântem părtaşi Şi Dumnezeu carele numai singur iaste de săvârşit, să te învrednicească vederii feaţii sale, şi mila lui să fie cu tine pururea.

Liturghie, Bucureşti 1746.

Dumnezeeştile şi Sfintele / Liturghii / acelor dintru sfinţi Părinţilor / noştri alui Ioan Zlatost alui Ba/silie cel Mare, şi a Preidestenii. / Acum tipărite, întru al doilea an / din a patra Domnie a ţării Rumâneşti, / a prea luminatului şi prea înălţa-/ tului Domnului nostru / Ioan Konstandin, / Nicolae Voevod/

www.dacoromanica.ro

cu blagoslovenıia prea sfinţitului Mı/tropolıt al Ugrovlahıei/ Kır Neofıt / Şı sau tıpărıt în Tıpografıia Dom/neascâ în oraşul Bucureştılor /

La anul dela zıdırea lumıı 7254 /De cucearnıcul între Preoţı Popa Stoıca Iacovıcı Tıpografıul

Tıtlul într'un chenar sımplu, pe verso se află stema înconjurată cu lıterile I N. K. V şı următorul vers

Asupra peceţıı stıhurı polıtıce
A ţărıı rumâneştı cu bună ferıcıre
Aceaste doao peceţı Hs. le găteaşte,
Şı Domnuluı Constandın le dărueşte,
Ca să poată stăpâni cu bună voıre,
Îndelungându-l pre el întru norocire

În 4⁰ mıc de 2 foı nenumerotate şı peste 244 pagını numerotate Tıpărıt cu negru şi roşu, cu 26 rânduri pe pagină. Are maı multe gravurı

Ceasoslov, Blaj 1752 edıţıa I.

Această carte este necunoscută de *Bıblıografıe* şı este prıma edıţıe a Ceasoslovului. Exemplarul cunoscut de mine este ıncomplet Începe cu pag 33 şi are peste 652 pagıne Formatul este 8⁰ mıc tıpărıt cu negru, două feluri de lıtere mici de tot şı de mărımea obışnuită Rândurile varıază de la 17 la 23 Caıetele se cbmpun dın 8 foı, prımele patru semnate cu chırile Caıetul e cu lıteră maı mare, iară foaıa cu lıteră maı mică Această carte începe să se tipărească în anul 1751, fapt constatat dın două împrejurărı şi anume O gravură poartă anul 1751 cu cıfre arabe, iar maı departe scara Păscălıei începe cu anul 1751 Anul 1752 ca data terminărıı cărţıı o stabılesc tot dın Păscălıe, unde textul începe cu anul 1752, Are maı multe gravurı semnate de zugravul „Vlaıcu"

Gravurile sânt

La pag 102 Isus Pag 182 Batjocorırea luı Isus La pag 197 Isus cu crucea. La pag. 258 Luarea lui Isus de pe cruce La pag 283 aşezarea luı Isus în mormânt La pag 388 Învıerea luı Isus. La pag 574 Maıca Domnului cu Isus,

www.dacoromanica.ro

având jos următoarea inscripţie *Icoana Preasfintei Născătoarei de Dumnezeu, carea ai lăcrămat în Ardeal în Sfânta Mânăstire dela Nicula* 1699 *Februarie* 4

La pag. 606 Duhul Sfânt

Dela pag. 647 înainte se află Păscălia

Ceasoslov, Blaj 1753 (?)

Tot un exemplar necunoscut de *Bibliografie* este şi ediţia a doua a Ceasoslovului dela 1752 Exemplarul cunoscut de mine este defectuos, începe cu pagina 21 şi se termină cu pag 586. Literile sunt de două feluri şi identice cu cele din ediţia I. Frontispiciile, iniţialele şi gravurile tot aceleaşi, semnate de Vlaicu. Comparând textul ed. I şi II constatăm pe aceeaşi pagină deosebiri; prin urmare avem a face cu altă ediţie. Ediţia I epuizându-se repede, cererile fiind mari, s'a tipărit ediţia II şi anume înainte de Strajnicul din Blaj (1753). Căci după acest Strajnic, tipăriturile introduc oarecare forme noi tipografice Cel mult ediţia II a putut fi tipărită imediat după Strajnic. Aceste împrejurări m'au determinat a fixà tipărirea la anul 1753.

Cartea are formatul în 8⁰ mic, e tipărită numai cu negru, cu litere mai mari şi 20 de rânduri pe pagină, sau cu cele mai mici, cu 22—23 rânduri. Caietele se compun din 8 foi, aceeaşi signatură ca la ed I

Apostol, Iaşi 1756

Bibliografia veche românească, vol. II pag 132 nr 296 descrie această carte fără să cunoască exemplarele complete.

Exemplarul complet are 174 foi numerotate La sfârşit numai atâta :

Sfârşit şi lui Dumnezeu mărire de ne-au ajutat după început, de am văzut şi sfârşitul.

Acatist, Blaj 1763

Amintit de *Bibliografie* în vol II pag. 160, nr. 331 după Popp, *Disertaţie* No 47, fără a cunoaşte cartea.

www.dacoromanica.ro

Exemplarul meu are acest titlu :

Acathistiarıu | Cu multe alease rugăcıunı | pentru evlavıia ţieşte că|ruia creştin Cu blagoslove|nıia Prea sfınţitului | şi Prea lumınatului Domn | P. Pavel Aaron | de Bıstra, prın ţara Ardea|lului şi părţilor ei ım|preunate, Vlădicul Făgă-| raşului. Tıpărıt la Sfân|ta Troiţă în Blaj| anıı dela Hs 1763 | De Ioann Râmnıceanul Tıpograf

Titlul este încadrat într'o gravură simplă, semnată de Vlaicu 1751 Pe verso o gravură fără semnătură

În 8⁰, de 2 foi fără numerotaţie şi peste 656 pagini numerotate. Tipărit cu negru şi roşu, 18 rânduri pe pagini

Ceaslov, Iaşi 1763.

La titlul descris în *Bıbliografıe* Vol. II pag. 160 nr 332 se mai adaugă .

De Grıgorie Stanovıciu Tipograful.

Titlul e încadrat foarte simplu, pe verso se află o gravură, Maica Domnului, tot încadrată, cu următorul text .

O prea Sfântă Maıca lui Dumnezeu
Fıe-ţi mılă de noi, norodul tău,
Şı nu ne lăsa până în sfârşıt să perım,
Căci întru tıne toţi nădăjduım,
Ci cu ale tale Sfınte rugı soleaşte :
De muncile ceale vecinıce ne ızbăveaşte

În 4⁰, de 2 foi fără numerotaţie. Câte foi numerotate aveà nu ştiu, deoarece am aflat numai titlul cu 2 foi din text.

Tipărit cu negru şi roşu cu 22 rânduri pe pagină.

Psaltire, Blaj 1764.

Amintită de *Bıblıografie* Vol. II pag. 162 nr. 339, după Popp, *Dısertaţie* No 47.

Iată titlul

Psaltırea|proroculuı şı împăratuluı| Davıd| acum a treıa oară tipărıt cu blagoslovenıa|Prea Sfınţıtuluı| Kırıu Kır| P Pavel

www.dacoromanica.ro

Aaron/Vlădicei/Făgăraşului/În Sfânta Mitropolie/ a Blajului/ Anu dela Hs 1764

În 8⁰, cu o foaie fără numerotaţie şi peste 510 pagini numerotate Tipărit numai cu negru, titlul incadrat într'un chenar foarte simplu Pe verso este o gravură reprezentând pe David Prorocul şi semnată de Petru Râmniceanu, 1764

Dacă această carte a avut Predoslovie nu se ştie, deoarece exemplarul cunoscut de mine începe cu foia 3 şi se termină cu foaia 510 Urmează *Învăţătura cum să citeşte Psaltirea*

Literile sânt de un singur fel Pe pagină sânt 18—19 rânduri

Penticostarion, Blaj 1768.

Penticostarion/acum întâiu aşezat şi tipă/rit, după rânduiala besearicii/răsăritului/Supt stăpânirea Prea înălţa/tei Împărăteasei Râmleanilor/Prinţesei Ardealului Iproci /Doamnei / Doamnei Mariei Theresii / cu blagoslovenia celor mai mari /Tipărit în Blaj în Tipografia/Mănăstirei Bunei-Vestiri /Anu dela Hs 1768

Titlul este cuprins într'o gravură semnată de Petru Papavici, Tipograful Râmniceanul Pe verso o gravură fără semnătură

În folio de 2 foi fără numerotaţie şi 202 numerotate Tipărit cu negru şi roşu, pe două coloane, cu 40 de rânduri pe coloană. Are vreo câteva frontispicii

Prefaţa sună astfel

Către Cetitoriu

Vrând a tipări acest Sfânt Penticostariu carea să ceteaşte şi să cântă prin Sfintele Besearici a Răsăritului începând din Sfânta şi luminata zi a Paştilor până în Duminica tuturor Sfinţilor şi aducându-ne aminte de porunca Sfintei Besearici Ca prin Sfintele besearici, rugile ceale adevărate şi lămurite, să se facă, (precum în Pravilă, Sfântul sobor

www.dacoromanica.ro

dela Carthagenı în chanonul 101 arată), Ne-am nevoıt a urma Izvodului celuı maı vechıu grecesc Pentru aceıa nu te mıra, nıcı ne vınovăţı de veı găsı într'acest Pentıcostarıu sau adaos ceva, care în ceale rumâneştı şı sloveneştı, până acum tıpărıte, nu să găseaşte, sau lăsat ceva, care într'altele să găseaşte, cı cu umılınţă şı cu frıca luı Dumnezeu ceteaşte, căută, sau pre alţıı căutând, sau cetind ascultă, aducându-ţı aminte ca cum aı vorbı cu însuşı Dumnezeu nevăzut precum învaţă Trıodul lunı în săptămâna cea dıntâıu a sfântului Post.

Triod, Bucureşti 1768

Bıblıografıa veche Românească Vol. II pag 192, nr 367 descrıe această carte şı spune că s'ar fi tipărıt la anul 1769, socotınd data de tıpărıre după tıtlu unde se spune că, „s'au tıpărıt dela zıdırea lumii la anul 7277". Trıodul acesta cum o să vedem maı jos, a fost tıpărıt în anul 1768

Cartea este în folıo, de 2 foi nenumerotate şi 470 foi numerotate Descrıerea ei corespunde cu ceea dın *Bıblıografıe*

La sfârşit

Tipărıtu-s'au şı s'au Dıorthosıt aceasta sfântă şı Dumnezeıască carte ce să chıamă Trıodıon, prın iubırea de osteneală a nevreadnıculuı şı smerıtului între Ieromonahı Grıgorıe Ieromonahul Iară ceı ce vă veţi întâmpla a cetı această sfântă carte, bucuraţı-vă în Domnul şı orıce greşală veţı afla, în cuvınte sau în slove, cu umılınţă vă rugăm ca să îndreptaţı cu Duhul blândeaţelor negrăbındu-vă a ne pune în ponos, că n'au lucrat îngeri · cı mână de ţărână şı mınte de om păcătos, cuprins de slăbăcıunea fıreı carea nu lasă nıcı pre un om a rămânea fără de greşală la tıpărit. Decı ştım adevărat ştım, că multe alunecăturı şı greşelı se vor fı făcut prın multă osteneală şı prın citirea prubelor de noaptea (că cu adevărat şi noaptea de multe orı o am făcut în loc de zi) Că pre cât am putut cu nevoınţă am lucrat Cu plecăcıune dar vă rugăm că se ne iertaţı şı Dumnezeul păcıı să fıe cu voi acoperındu-vă greşealele

Precum doresc să ajungă la vadul cel cu adăpostıre ceı

www.dacoromanica.ro

ce sânt bătuţi de valuri în lucrul Mării aşa doreaşte şi tipograful să ajungă la sfârşitul cărţii

Şi s'au început acest sfânt şi Dumnezeesc lucru la luna lui Iulie în ziua dintâiu şi au luat sfârşit la luna lui Noemvrie în zile 7, la anii dela Hs. 1768

Anthologhion, Bucureşti 1777

Bibliografia veche românească, Vol II pag 218 nr 398 descrie această carte, însă nu cunoaşte un exemplar complet Cartea are 3 foi fără numerotaţie Foaia 1 este titlul, foaia 2 predoslovia şi foaia 3 o gravură mică în chenar de liniatură „Maica Domnului", iară pe verso „Isus Hristos". Predoslovia se termină cu ·

Al pravosloviei voastre rugătoriu către Dumnezeu Smeritul Mitropolit al Miralichiei,

Filaret

Molitvenic, Râmnic 1782

Bibliografia veche românească Vol II, pag 274, nr 453 descrie această carte, însă nu cunoaşte exemplarul complet Cartea completă are 360 foi numerotate şi la sfârşit citim următoarele .

Precum cel lipsit de lumina ochilor umblând să poticneaşte adease, aşişderea şi mintea Diorthositoriului, de multe ori prin slăbiciunea firii de carea sântem ţinuţi, pricinuieşte greşale la îndreptarea tipăririi. Deci pentru aceasta atât către cei întâiu stătători în rânduiala Besearicească cu smerenie mă rog, cât şi la toată pravoslavnica obştime cu cucerire im[i] fac datoria cererii. Ca ori ce greşală, în cuvânt sau în slove veţi găsi, să îndreptaţi cu cuget blând, şi să mă iertaţi pre mine neputinciosul Iară cel ce ştie ascunsurile inimilor, să vă învrednicească amânduror fericirilor

Smeritul între Ierodiaconi,

Grigorie Râmniceanul

www.dacoromanica.ro

Protocol, 1790—1792

Textul de mai jos este textul cel mai vechiu al tipăriturilor de acest fel. La parohia din Miercurea Nirajului-a fost arătat acest protocol, în care cea mai veche însemnare este din 1793 Acest protocol are formatul in folio şi pe o foaie se repetă de 3 ori acelaşi text Titlul nu se ştie, de oarece lipseşte Iată textul.

S'au născut prunc de partea..... la ziua..... la luna..... la anul..... de părinţi de leagea grecească neunită pravoslavnici, a căruia Tatăl ..... dar Muma..... lăcuitoriu în.....S'au botezat şi cu sfântul Mir s'au uns prin mine mai jos iscălitul paroh şi preot al Bisericii Hramului..... În ziua.... luna..... anul mai sus numit. Şi s'au dat în sfântul Botez pruncului nume..... Naş au fost..... lăcuitoriu..... Cu chiar mâna sa..... paroh.....

Textul este încadrat cu 2 linii paralele.

Liturghii, Sibiiu 1807.

Sfintele/şi Dumnezeeştile/Liturghii/acelor dintru sfinţi părinţilor noştri/alui/Ioann Zlatoust/alui/Vasilie cel mare/alui/ Preideoştenii/ a doaoară tipărită/în zilele preaînălţatului Împărat/Francıscus al doilea /Cu slobozenia înălţatului crăescului Gubernii a tot Ardealului /S'au tipărit în Sibiu în Tipografiia lui Ioann Bart /1807

In 4°. Tipărit cu negru şi roşu, două feluri de caractere, cu litere mai mici şi mai mari Rânduri 24—28 pe pagină Verso titlului este gol. Are 2 foi fără numerotaţie şi 316 pagini numerotate. La pag. 126 este o gravură, Sfântul Vasilie cel mare La pag 176 altă gravură, Sfântul Grigorie, ambele fără semnătură

La sfârşit numai atât:

Sfârşit şi lui Dumnezeu laudă.

www.dacoromanica.ro

Octoih mic, Sibiiu 1808

Bibliografia veche românească, Vol II pag 534, nr 745 aminteşte această carte după Iorga *Scrisori, II*, pag 109 şi 128 Cartea este următoarea

Ceale/opt glasuri/sau/octoihul cel mic/cu/orânduiala vecerniei, liturghiei/împreună glasurile cu podobile/catavasiile, irmoasele, polihdeul, pri/pealele cu sveatilnele, şi Voscrae/snele de peste tot anul / Tipăritu-s'au cu cheltuiala lui Simeon Pantea din Salciu/Sibiu/În tipografia lui Ioan Bart / 1808

În 8°, tipărit cu negru, 1 foaie şi 352 pagine numerotate, cu 27 rânduri pe pagină Titlul este încadrat într'un chenar simplu, pe verso se află o gravură reprezentând pe Is Hs

Protocolum, Sibiiu 1811

I *Protocolum/pentru însemnarea/Botezaţilor/pe seama/bisearicilor ne-unite din/——/Prin slobozenia În K Gubernium/ Sibiu/Tipărit in Tipografia lui Ioann Bart/1811*

In-folio, tipărit numai cu negru, rubricile sânt despărţite cu liniatură Pentru trecerea botezaţilor sânt 12 rubrici orizontale, iară datele ce urmează să fie trecute sânt pe două pagini cu 11 rubrici principale Aceste sânt următoarele 1 Anul Domnului, 2 luna 3 zile 4 Din botez s'au dat pruncului nume 5 Numele şi Polecra Părinţilor pruncului, 6 Locul de unde sânt Părinţi pruncului, 7 Numele şi polecra Naşului sau a Naşii prin care s'au botezat 8 Numele şi Polecra Preotului care au botezat 9 Cu sfântul mir e uns? (Două rubrici e, nu) 10 Oltuit e [de] vărsat? (două rubrici olt, nu) 11 Reflexiile din care pricină nu s'au oltuit vărsat Dintre părinţilor sau doftorilor

Protocolum, Sibiiu 1811

II *Protocolum/pentru însemnarea/căsătoriţilor/pe seama/ bisearicilor ne-unite/din/——/prin slobozenia În K Gubernium/Sibiu/Tipărit in Tipografia lui Ioann Bart/1811.*

www.dacoromanica.ro

In-folio, tipărit numai cu negru, rubricile sânt despărţite cu liniatură Pentru trecerea căsătoriţilor sânt 12 rubrici, iară datele ce urmează să fie trecute sânt pe două pagini cu 11 rubrici Aceste sânt 1 Anul Domnului 2 luna 3 Zile 4 Numele şi polecra celui ce s'au căsătorit 5 Locul naşterei lui şi al ţinutului 6 Numele şi Polecra fetii sau a nevestii 7 Locul naşterei ei şi a ţinutului 8. Intre întâia, a doao, sau a treia căsătorie 9 Numele şi polecra Numelui 10. S'au vestit în biserica la luna şi ziua 11 Numele şi polecra Preotului cununătoriu

AUREL FILIMON

Târgul-Mureş, Martie 1930

VIII.

Viitorul cu „vadere".

În conjugarea auxiliarului cu care se formează viitorul în românește întâlnim câteva forme neexplicate încă în mod satisfăcător nici de H. Streller (*Das Hilfsverbum im Rumänischen*, în „Jahresbericht-Leipzig" IX p. 50 ş u), nici de alţii. Încercând în cele următoare să explic câteva dintre ele, aş vrea să observ în mod preliminar, că paradigma prezentului indicativ al verbului *vrea* cuprinde la noi câteva forme completive Fenomenul acesta e cunoscut mai ales la verbe des întrebuinţate, precum e verbul „a fi"— în a cărui conjugare au intrat la noi forme ale lat *fieri*, şi care cuprinde şi în alte limbi forme complective (cf lat. *sum —fui —esse*, germ *bin —sei —gewesen —war*, slav *esam —byl* etc) — sau „a umblà" (cf fr *je vais — nous allons — nous irons*, istrorom. *meg — pâs* „mergi!" şi *homo* „să mergem, haide" — *i-voi* „voiu merge") şi alte câteva. Formele completive pot să fie împrumutate din conjugarea unor verbe deosebite, ca în exemplele amintite şi chiar la lat. *velle*, care formează persoana 2 (vīs) de la tulpina *vī* (cf. Stolz-Schmalz, *Lateinische Gramm* [5] p 311) şi precum vom vedea că e cazul la românescul va — sau în conjugarea unui timp sau mod verbal intră forme din

www.dacoromanica.ro

alt timp ori mod a aceluiași verb, ca de ex la *vei*<*veri*<*velis*. Și pentru asemenea completări ale paradigmei cu forme din alte timpuri avem exemple în românește, astfel persoana 2 a aoristului (*lăudași*, *auzișĭ* etc.) e împrumutată din mai-mult-ca-perfectul conjunctiv (*laudasses*), iar persoana 6 a aceluiași timp (*lăudară*, *auzíră*) e luată din mai-mult-ca-perfectul indicativ (*laudaverant*); la verbul *a fi* tot aoristul e la origine un mai-mult-ca-perfect.

Trecând acum la continuatorii lat. *velle* în românește, constatăm înainte de toate, că din conjugarea latină clasică a prezentului indicativ (*volo*, *vis*, *vult*, *volumus*, *vultis*, *volunt*) nu s'a păstrat în românește decât persoana 6, *vor*, fiindcă avea, precum vom vedea îndată, aceeași formă (*volunt*) și în conjugarea latină vulgară. H. Streller (p. 54) crede că și persoana 1 (*volo*) s'a conservat în forma *vor*, întrebuințată la Aromânii din Albania (atestată de Weigand, *Aromunen* II 15, 13 și Glosar) în loc de *voiu*. Admite însă pentru acestă formă și posibilitatea unei analogii după pers. 6 (*eu duc* : *ei duc* etc.) Cred mai de grabă că *vor* aromânesc se explică din **voleo* ca o formă „desiotacizată" pe teritoriu aromân, întocmai ca *sar* (în loc de **sal'u*) din *salio*.

Precum avem, la verbul *esse*, în paradigma românească a prezentului indicativ, forme identice cu ale prezentului conjunctiv (*semu*, *seți* < *simus*, *sitis*), tot astfel se pare că s'a păstrat la noi — deși nu o mai întâlnim în alte limbi romanice — pentru persoana 2, forma *velis*. Streller (p. 56) crede că întrebuințarea conjunctivului în locul indicativului, în persoana 2, se poate urmări până în epocă latină. Tocmai la persoana 2 înlocuirea indicativului prin conjunctiv se explică ca o formă mai politicoasă. Fapt este că altfel decât din *velis* nu se poate explica, din punct de vedere formal, v.-rom. *veri*, istrorom *ver*, arom. *ver* (atestat de Weigand, ap Streller, *op. cit* 57). Din acest *veri* al textelor noastre vechi s'a desvoltat *vei* (*ei*, *i*, *îi*), ca *cei* din *ceri*, cu atât mai ușor, cu cât, în persoana 5, *vreți* se disimilase în *veți* înainte de verbe care începeau cu *r* (*vreți trece*, *vreți prinde*>*veți trece*, *veți prinde* ca **pretrece'*

www.dacoromanica.ro

pre prispă>petrece, pe prispă). Forma *vreţi* este dacoromânească şi istroromânească (*reţ*) şi este exclusiv întrebuinţată în textele noastre mai vechi, iar ca formă a verbului predicativ, până azi.

În locul prezentului clasic *volo* etc., s'a născut, în latina vulgară, prezentul **voleo*, **voles*, **volet*, **volemus*, **voletis*, *volunt* cu infinitivul **volēre*, formate din *volui*, ca *habeo* — *habere* din *habui*. Aceste forme, care stau la baza limbilor romanice, pretutindeni unde verbul s'a păstrat (cf. Meyer-Lubke, *Rom. Gramm.* II § 247), trebue admise şi pentru românescul *voiu*, **vori*, **voare*, *vrem* (<**vurem*), *vreţi* (<**vureţi*), *vor*. — În ceea ce priveşte persoana 1, nu este sigur, după cele arătate în *Studii istroromâne* II § 89, dacă trebue să plecăm de fapt din **voleo*, cu *l'>i* şi în dialectul aromân şi istroromân, sau, cum propune M. Bartoli (*Das Dalmatische* II § 470), de la o formă lat. vulg. **voio* (după **aio* <habeo), păstrată şi la Veglioţi şi în v.-ital. (*voio* şi *voi*). — Formele **(v)ori* şi **(v)oare* au fost înlocuite prin *vei*, despre care am vorbit mai sus, şi prin *va*, despre care va fi vorba mai jos, păstrându-se totuşi în pronumele şi adverbele nehotărîte *oricare, oricine, oricând* etc. (cf. lat. *quivis* etc.); *oarecare, oarecine, oarecând* etc. (Streller p. 55 şi 58). — În loc de *vreţi* apare, de prin sec. XVII încoace, precum văzurăm, dar numai ca verb auxiliar, forma *veţi*.

De la infinitivul *vrea* (<**vurea*<*volere*), de la imperfectul *vream* (<**vuream*<*volebam*), de la aoristul *vruş*, part. *vrut*, gerund. *vrând*, şi mai ales de la persoanele 4 şi 5 ale indicativului prezent (*vrem, vreţi*), s'au născut formele analoge: *vreau, vre(a)i, vrea, vreau* — În *Zur Rekonstruktion des Urrumänischen* p. 23 şi în *Studii istroromâne* II § 173 am arătat că conjugarea istroromână *vresu, vresi, vrȩse, vresén, vreséţ, vres(c)u* s'a ivit din rău înţelesul *vrę se* (=vrea să...). — Şi în paradigma lui *vreau* se amestecă forme din alte paradigme. Astfel eu conjug de obiceiu . *eu vreau, tu vreai, el vrea, noi vrem* şi *noi voim, voi vreţi* şi *voi voiţi*, iar la pers. 6 aproape numai *ei vor* (şi mai laes · *ei nu vor*).

Rămân de explicat două forme, *va* în persoana 3 şi *vom* în

www.dacoromanica.ro

pers 4 în conjugarea obicinuită azi în limba literară a verbului auxiliar *eu (v)oiu, tu (v)ei, el (v)a, noi (v)om, voi (v)eţi, ei (v)or.*

Toate explicările date până acum pentru *va* sânt neprobabile Şi explicarea lui Meyer-Lubke (*Rom Gramm* II § 247), care crede că *va* s'a desvoltat din **voa*, o formă scurtată din *voare*) e neprobabilă, căci presupune prefacerea lui *oa* în *a* după labială, posibilă la Dacoromâni (cf *povară*< *povoară, afară*), la Istroromâni (*fâre* < *fară* < *foară*) şi la Megleniţi (*năfară*), neobicinuită însă la Aromâni (*(n)afoară*), care au şi ei, ca ceilalţi Români, *va* Cred chiar că vechiul *(v)oare* s'a păstrat în forma scurtată *oa* din regionalul *oa să fac* „voiu face" (rostit *o să fac* în regiunile care rostesc *morte, sore*), o formă care se aude adesea (prin jurul Braşovului bunăoară) şi din care s'a născut *o să fac*, cu prefacerea regulată a lui *oa* proton (accentul frazei fiind pe *fác*) în *o* (ca în *moáră morár* etc.) [1]) Să adăogăm imediat că acest *o să fac* (mai rar *o face*) s'a confundat — în privinţa auxiliarului — cu *o făcut* (<au făcut), ceea ce a avut de urmare că se zice în multe părţi ale Ardealului *or făcut* „au făcut", după *or să facă* (mai rar, *or face*)

Neexplicată e şi persoana 4 *vom*, exclusiv dacoromână Ea nu poate veni din *volumus*, precum s'a propus (cf bibliografia la Streller, *op cit.* 62), nici nu o putem considerà pur şi simplu ca o „formă scurtată" (Meyer-Lubke, *Rom Gramm*, II § 247) Streller (p 62) are dreptate când consideră pe *vom* ca desvoltat din forma mai veche *văm*— foarte des întrebuinţată la Coresi — cu prefacerea lui *ă* în *o* după labiale. Dar nu putem crede în explicarea lui *văm* din **vem*, care s'ar fi născut din *vrem*, ca *veţi* din *vreţi*, căci *văm* este mai vechiu decât *veţi* şi nu găsim atestată nicăiri forma **vem*

[1]) Th Capidan atestă în acest volum, p 122, la Ucuta, formele aromâneşti *va, vă* (născut din *va* neaccentuat) şi *vu* (născut prin stadiul *vo*, în urma labializării lui *ă* după *v*) Nu este probabil ca la Dacoromâni să se fi născut, pe calea aceasta, *o* din *va*, precum nu e admisibil ca *va* să fi trecut în *o* ca în împrumuturile din ungureşte (vágás > ogaş, város > oraş), căci *v* unguresc avea pentru urechea românească valoarea unui *w*

www.dacoromanica.ro

Din moment ce, alături de *oiu* şi *or*, pentru pers 1 şi 6, s'a ivit şi un *o* la pers 3 şi *om* la pers 4, era aproape fatal ca această paradigmă să se completeze la pers 2 cu *oi* şi la pers 5 cu *oţi*, forme întrebuinţate în Muntenia (*C-oi să mori* în puşcărie N Georgescu-Tistu, *Folklor din Jud Buzău* 234 Pe urmă *oţi găsi* tren pentru Bucureşti. C. Petrescu, *Întunecare* I 151)

Cred că *va* şi *văm* (din care s'a născut *vom*) nu se pot explică din forme ale verbului *velle*, ci sânt pur şi simplu persoanele 3 şi 4 din indicativul prezent al verbului *vadere*, pătrunse, ca forme completive, în sistemul de conjugare al lui *velle*. Dacă această presupunere e justă, atunci nu mai prezintă nici arom *vai cânţi* nici o enigmă Acest *vai* e persoana 2 a lui *vadere* Se va fi conjugat deci, la Aromâni, la origine **vau s-cântu, vai s-cânţi, va s-cântă*, scurtate mai târziu, după analogia n -grecescului θὰ κάμω (Weigand, *Vlacho-Meglen*, p 41), în **vau cântu, vai cânţi, va cântă*. Ultimul stadiu de desvoltare e generalizarea unei singure forme a auxiliarului în toate persoanele, fie că s'a spus pretutindeni *va* sau *vai*.

În ceea ce priveşte verbul *vadere* în româneşte, el este, precum se poate vedeà la Tiktin (*Dicţ rom -germ.* subt „va"), din cele mai vechi timpuri, defectiv. Persoanele 1 şi 6, care trebue să fi avut forma **vau* (ca *dau*, *stau*) nu au lăsat urme în limbă. S'au păstrat însă formele *vai* (la Aromâni pe o inscripţie veche . *acasă si-ţi vai* „acasă să mergi"), *va* (de ex în *până atunci mai va*), *vaţi*, şi imperativele *vă* [1]) şi *vareţi*. La acestea se adaugă, precum am văzut, forma *văm* (ca *stăm*, *dăm*), pentru persona 4

Formarea viitorului perifrastic cu un verb care însemnează „a merge, a umbla" se găseşte şi aiurea pe teren ro-

[1]) Deosebirea între indicativul *va* şi imperativul *vă* arată că şi la noi trebue să se fi conjugat, ca la Aromâni, *dau*, *dai*, *da* Într'adevăr, trecerea lui *a* final în *ă*, în monosilabe, e generală, în toate dialectele, numai la imperativ, adecă subt un accent emfatic dacorom *fă*, *dă*, *stă* (+*stai* > *stăi*), *vă* (Şezătoarea V 143/5) şi *lă* (în *lă-mă-mamă*), istrorom *fę*, *dę*, *stę* (*ę* <*ă*), megl *fę*, *dę*, *stęi* (*ę* <*ă*, forma *fă* la Papahagi, *Megleno-Rom* 79 trebue

www.dacoromanica.ro

manic (cf. Meyer-Lubke, *Rom. Gramm* II § 324), înainte de toate în franţuzeşte, în care limbă *elle va mourir* sau *il va pleuvoir* poate traduce une-ori perfect pe românescul (*ea*) *va muri* (în curând), *va ploua* (îndată) Ca şi la viitorul format cu „velle", şi la cel cu „vadere" e greu une-ori a spune în mod hotărît dacă avem a face cu un raport pur temporal sau şi cu unul modal Acest lucru se vede mai ales în istrorom. *meri-m zută spelă?* „îmi vei ajuta să spăl?" (însă cu nuanţa „vrei să-mi ajuţi să spăl?") (*Studii istroromâne* § II 197), în care vedem cum alt verb care exprimă mişcarea, *mẹre*, ajunge să aibă rolul unui auxiliar

Intrarea lui „vadere" în paradigma de conjugare a lui „velle" în limba română se explică în mare măsură şi prin asemănarea formală a celor două verbe *va* şi *vrea*. După ce s'a confundat cu formele de conjugare a lui *vrea*, acest *va* a putut să piardă, ca *(v)oiu*, *(v)ei* etc. pe *v* iniţial, rezultând forma *a*, care se întrebuinţează foarte mult în Moldova (să-i deie bănărit, cât *a cere* el. Creangă, *Pov.* 228/12 Nu ştiu ceasul când vi *s'a închide* glasul Marian, *Îmmorm* 312 Sub un brad *m'a îngropà* Şezătoarea I 10/31. Prin apă nu *s'a încumetà* să treacă ibid III 35/35 etc) — şi încă din sec al XVIII-lea (În casa ta n'are parte Vicleanul, ce- *a sta* departe Dosofteiu, *Psalt* 20) — şi prin Maramureş (cf T Papahagi, *Graiul şi folklorul din Maramureş* LXVIII).

să fie un dacoromânism), arom *ţă, dă* (*Jahresber* III 100, XII 211, Weigand, *Olympo-Wal* 99, P Papahagi, *Basme* 578), *stă* (Weigand, *Olympo-Wal* 99) şi *stăi* (P Papahagi, *Basme* 700) Numai la Boiagi (*Gram* 110) găsim la imperativ forma *da* — La indicativ Istroromânii au *dăţe, stăţe*, orientate după *lăţe* (*ă* <*a*). Megleniţii *da* şi *sta*, Aromânii *da, sta* (Boiagi, *Gram* 108, P Papahagi, *Basme* 578, *Jahresber* II, 61, 100, Weigand, *Olympo-Wal* 99) şi *la* (P Papahagi, *Barme* 626) Numai Dacoromânii avem *dă, stă* şi *lă*, deşi în pers 6 avem *da(u), sta(u)* şi *la(u)* şi la imperfect *da, sta, la* şi avem tot *a* în *a* din *ad*, din *ha(be)t* şi din *illa* (în *ţata a frumoasă*), *la* <*illac*, *ca* <*quam*, *ţa* <*t(u)a*, *sa* <*s(u)a* şi, mai ales, *va* < *va(di)t* E deci evident că formele *dă* şi *stă* în indicativ au intrat ulterior de la imperativ, precum tot de la imperativ au intrat (mai puţin la noi, mai mult la Istroromâni) forme în *-ę* (<*ea*) în loc de *-eşte* (<*eaşte*) în conjugarea verbelor terminate în *-esc* (cf *Studii istroromâne* II §§ 153 şi 155)

www.dacoromanica.ro

N. Drăganu îmi atrage atenţia asupra formelor vechi *săva(i)* şi *cândai*, despre care se crede (cf. *Dicţionarul rom.-germ* al lui Tiktin) că ar cuprinde forme ale verbului *velle* Din punct de vedere formal, *săva* se raportă la *savai* ca arom *va fac* la *vai fac*, iar *ai* din *cândai* se raportă la *vai*, ca *a* (*face*) moldovenesc la *va* (*face*). Din moment ce *vadere* a intrat în paradigma lui *velle*, el a putut fi întrebuinţat şi la formarea de pronume şi adverbe nehotărîte: *oarecând* corespunzând lui *cândva*, întocmai ca *oricând* lui *cândai*.

S PUŞCARIU

IX

Rotacismul în comuna Avram-Iancu (Vidra-de-Sus) **din Munţii Apuseni.**

Din cercetările făcute în acest sat pentru Atlasul Linguistic al României rezultă că urme sigure de rotacism nu se mai întâlnesc După afirmaţia ţăranilor, forme ca *pâre* pentru *pâne* ar mai exista numai pe la Arada şi în aşezările de la munte, în apropiere de Scărişoara sau la „L ă p u ş e n i", nume dat de cei din Vidra celor din partea superioară a Arieşului şi împrejurimi.

În această comună se zice însă *lindiră*, cu pl *lindiri*; în acest cuvânt *r* (din *n* rotacizat) s'ar fi putut păstra printr'o disimilare prohibitivă Mai întâlnim şi *mătrăgulă*, al cărui *l* se explică prin disimilare mai uşor din forma rotacizată **mătrăgură*, decât din forma cu *n*.

Decizivă mi se pare forma *máḍîńĕ*, în care *r* a fost înlocuit prin *n*, printr'un fel de hiperurbanism cu ocazia înlocuirii lui *n* în cuvintele rotacizate.

Forma *máḍ ńĕ* este curentă; am întâlnit-o la trei chestiuni deosebite la chest 848 subt forma *máḍîńĕ*, pentru 'fasole', la chest 853. *máḍîńĕ vẹ́rdĕ* cu sensul de „păstaie" şi la chest. 854· *míḍîńĕ dĕ târş*, 'mazăre'. În alte puncte cercetate pentru Atlas până acum nu se mai întâlneşte această formă, deşi *mazăre* a înlocuit cuvântul fasole pe o arie întinsă.

SEVER POP

www.dacoromanica.ro

Pentru originea lui rână

Materialul ce se adună pentru Atlasul Lingvistic al României va lămuri sfera semantică şi originea multor cuvinte des discutate şi va dărâma, de sigur, multe credinţe ridicate la valoarea unor principii în filologia noastră

Originei căv. *rână*, după informaţia culeasă la Pui (j Hunedoara), e unul din numeroasele cazuri

Împrejurările în care s'a notat acest cuvânt sânt următoarele Urmam chestionarea indirectă în mod normal cu subiectul Vasile Socaci, de 52 de ani Chestiunea 105 din chestionarul mieu urmăreşte cuvântul *muşchi* la corpul omenesc Subiectul îmi spune că ei zic numai „cárnĕ pe trup", *múşĕ* zic numai atunci când au „**durére la râń**" Atras de o nouă formă a cuv *rână*, necunoscută până acum, am cerut subiectului să-mi precizeze ce se înţelege prin acest cuvânt. Mi-a spus că *rîń* sânt „la încheietura de supt rinichi de unde se s u c e trupul dela picioare". Urmând mai departe chestionarea, la întrebarea 192 (rărunche, rărunchi) mi s'a răspuns, în graiul local . *rărúnt'ĕ*, pl *rărúnţ*.

S Puşcariu, în ZrPh XXVIII 685—67 a explicat cuvântul din **rena* (< lat ren), iar G Giuglea (în DR III, pp 562 — 567) dintr'un reconstruit *o l e n a, plecând dela ideia de „a sta într'un cot", „într'o parte" Discutând această din urmă părere, S. Puşcariu (în DR III, pp. 778—780) ne spune „nu prea văd cum s'ar putea clarifica vreodată, această chestiune, dacă cuvântul *rână* nu-l vom găsi şi în altă expresie" (p. 778)

În înţelesul găsit în comuna Pui, *râń* corespunde latinescului *renes* şi dovedeşte că, după *r* iniţial şi un *ĕ* poate trece în *ă* (cf. discuţia între Giuglea şi Puşcariu în privinţa aceasta în DR III, 778—780). Rămâne de cercetat dacă în expresia *a sta 'ntr'o rână* avem sau nu a face cu un singular nou al cuvântului *râń* În caz afirmativ, s'ar confirma etimologia lui Puşcariu, fără însă a fi nevoiţi să construim pe teren latin vulgar un neutru plural **rena* devenit femenin singular

S POP

www.dacoromanica.ro

CĂRŢI ŞI REVISTE

RECENSII ŞI DĂRI DE SEAMĂ

ALEXANDRE ROSETTI, *Recherches sur la phonétique du Roumain au XVI-e siècle* Avec 34 figures et 5 cartes hors texte. Paris, Librairie ancienne Edouard Champion, éditeur, 1926 Pag XVI+166

ALEXANDRE ROSETTI, *Lettres roumaines de la fin du XVI-e et du début du XVII-e siècle, tirées des archives de Bistritza (Transylvanie)* Bucureşti, 1926 Pag IX+115

Bogate note preliminare urmează după prefaţă şi abreviaţiuni (pag VII—XIII), cu indicaţii bibliografice înainte de toate şi cu informaţiuni privitoare la aparatele de fonetică experimentală de cari s'a folosit autorul; (pag. 1—27)

Observările făcute la locul acesta în baza experienţelor instrumentale se completează câteodată cu altele din corpul lucrării Aflăm d p că presiunea aerului din interiorul gurii este foarte puternică la vocalele accentuate, extrem de redusă însă, până în preajma lui zero, la cele neaccentuate. Raportul este aci aproximativ de 4 : 1. Durata diftongului sau a vocalei accentuate este aproape de două ori atât de mare ca a vocalei neaccentuate, iar cam acelaşi este şi raportul în ce priveşte înălţimea tonului Intervalul muzical între vocalele accentuate şi cele neaccentuate este cam de o octavă (pag 23—26, 141—142)

Nu înţeleg însă întru cât instrumentele de precizie, de oricâtă precizie, pot fi un auxiliar util pentru lămurirea unor aspecte fonetice din veacuri de mult dispărute Nime n'a reuşit încă să transforme aceste aparate fonetice în aparate fonologice (Deosebesc între termenii de „fonetic"

www.dacoromanica.ro

şi „fonologic" în sensul precizărilor lui S Puşcariu din „Phonetisch und phonologisch". Sonderabdruck aus „Volkstum und Kultur der Romanen". Hamburg 1930) Fac abstracţie firească de la principiile de ordin general care se pot stabili şi cu ajutorul lor (cf. şi *Rev. Fil* II, p. 150—151), dar când studiem texte vechi, un fapt dialectal în legătură cu chestiunea care se cere lămurită, valorează mai mult decât zeci de experienţe instrumentale.

Problema intervalelor de tot felul (de timbru, sonoritate etc) este de sigur una dintre cele mai importante pentru priceperea fonologiei limbilor. Cel ce iscăleşte aceste rânduri n'a neglijat-o nici odată Intervalele acestea sânt supuse însă şi ele unor continue modificări. Ar trebui deci să facem observaţii îndelungate asupra evoluţiei lor de aci înainte, pentru ca să înţelegem apoi întru cât ne îngădue istoria lor deducţii asupra vremurilor anterioare. Nu văd în ce fel au promovat aceste excursii în domeniul foneticii instrumentale concluziile autorului asupra graiului textelor noastre din sec XVI

Ca şi aceste excursii mi se pare că nu-şi au prezenţa în deajuns de motivată în economia lucrării lui nici cele cinci hărţi sinoptice asupra palatalizării labialelor dacoromâneşti, reconstruite după atlasul învechit şi în parte defectuos al lui G. Weigand (pag 26 şi urm.). Problema palatalizării labialelor nu are doară decât un rol secundar şi foarte redus pentru cercetătorul textelor studiate. Nu se poate face aceeaşi afirmaţie despre importanţa acestor texte pentru istoria palatalizării labialelor. Admitem că au fost scrise, întru cât prezintă şi fenomenul rotacizării, pentru întâia oară în ţinuturile de nord ale teritoriului dacoromânesc, într'o regiune care în vremea aceea avea încă labialele intacte şi pe care palatalizarea a cuprins-o numai mai apoi Prin urmare răspândirea geografică a labialelor palatalizate şi nepalatalizate din vremurile noastre nu poate fi concludentă pentru localizarea textelor din chestiune. Nu există însă altă întrebare în legătură cu palatalizarea labialelor care ar reclama un răspuns privitor la aspectul

www.dacoromanica.ro

fonetic al monumentelor acestora de limbă română din secolul al XVI-lea.

Bibliografia critică (pag 2—18) şi observările cuprinse în introducere (pag. 29—45) asupra textelor rotacizante sufăr de o greşală fundamentală Autorul nu admite că cele dintâi traduceri în româneşte ale cărţilor bisericeşti s'ar datora mişcării husite din secolul al XV-lea, ci le crede de origine luterană, din jumătatea întâia a secolului al XVI-lea Am făcut critica părerii acesteia în articolul meu „Arhetipul husit al catehismelor noastre luterane", publicat în „Făt Frumos", anul II, n-rele 3 şi 4, Suceava 1927 (cf răspunsul autorului în „Grai şi Suflet", vol III, fasc. 2, Bucureşti 1928, pag. 460—462 şi replica mea în „Rev. Fil." II, pag 211—214)

Tot atât de eronată cred că este părerea că Psaltirea Hurmuzache ne-ar oferi un material mai sigur decât Codicele Voroneţean d. p , pentru că ar fi, spre deosebire de acesta, singurul text rotacizant păstrat în original Mi-am spus cuvântul în privinţa aceasta în DR. IV, pag 1165—1168. Dar atunci, dacă vom fi având dreptate cei ce credem în hipoteza husită şi nu admitem că Psaltirea Hurmuzache cuprinde o traducere originală, păstrată în forma ei primitivă, toată lucrarea este aşezată pe baze greşite. Ea este despuiată în cazul acesta de posibilitatea unui discernământ critic corespunzător între diferitele texte, iar faptele în baza cărora se studiază şi caracterizează fonetismul secolului al XVI-lea, sânt în mare parte din secolul al XV-lea

Cercetările asupra limbei din secolul al XVI-lea ar trebui să plece înainte de toate de la ce îi aparţine netăgăduit de nime: de la tipăriturile lui Coresi, Palia de la Orăştie, documente ca cele publicate de Hasdeu, diferite piese de arhivă, ca cele publicate de însuşi Al Rosetti, aflătoare la Bistriţa, etc S'ar aduna astfel un material destul de bogat şi variat din întreg cuprinsul dacoromânesc, iar încheierile pe cari le-ar impune, ar avea desigur darul să lămurească şi nedumeririle din jurul textelor rotacizante de obârşie controversată, pentru cine mai are nevoie de asemenea lă-

www.dacoromanica.ro

muriri Mi se pare că nu mai este loc aci decât pentru precizări noi

Posedăm două lucrări anterioare, de toată importanţa, asupra limbei din secolul al XVI-lea: *Le seizième siècle* (*Phonétique, Morphologie*, din morfologie a apărut numai începutul), tom II, fasc I din *Histoire de la langue roumaine* par Ovide Densusianu, Paris 1914, şi *Limba textelor rotacizante din veacul al XVI-lea* din volumul introductiv la ediţia critică a *Psaltirii Scheiene*, îngrijită de I. A Candrea, Bucureşti 1916 (pag CXIII—CCXXXV). Într'însele se găsesc indicate şi rezolvite, după chiar declaraţia autorului (cfr pag IX), în cea mai mare parte problemele pe cari le-a reluat în opera sa

Confuzia între secolul al XV-lea şi secolul al XVI-lea, datorită unor idei preconcepute, pe urma căreia n'a mai fost loc pentru o contribuţie personală de deslegări noi, de confirmări şi rectificări privitoare la limba secolului al XVI-lea, i-a fost fatală lui Al. Rosetti în teza aceasta de doctorat. Ea mai ales i-a ţinut aci în loc talentul linguistic, talent care se afirmă totuşi în fiecare din capitolele acestei lucrări şi pe care îl ştim şi de altfel foarte remarcabil.

Autorul crede, plecând de la faptul alternării între forme ca *meale* şi *mele*, că în secolul al XVI-lea *ea* urmat de *e* a fost redus peste tot la *e* S'ar mai fi scris şi *ѣ* în loc de *е* în asemenea cazuri doar graţie tradiţiei ortografice (pag 49—53).

Argumentele autorului şi polemica lui cu cei de altă părere mi se par aci extrem de subiective Concluziunea lui se întemeiază pe impresii personale Acestea pot fi foarte interesante, dar nu pot înlocui un material documentar care să ne ducă prin logica faptelor date la soluţii cu adevărat ştiinţifice

Grafii ca *omeami* (dintr'un document din Botoşani din 1615 [1]) etc fac desigur dovada şovăirii grafice între *ѣ* şi *е* La şovăirea aceasta nu s'a putut ajunge însă numai din cauza unei tradiţii ortografice care a prelungit existenţa

www.dacoromanica.ro

lui ѧ҃кѣ devenit *lege* din *leage*, ci şi pe urma coexistenţei unor forme ca *leage* şi *lege* în graiul viu. Cred că nu este cu putinţă să susţinem că ѧ҃кѣ din Cod. Vor., scris numai aşa în textul acesta, trebue cetit *lege*, în opoziţie cu *meargă*=мѣргѫ, formă în care ѣ nu este înlocuit nici în celelalte texte rotacizante prin ѣ. Absoluta consecvenţă cu care se scrie în Cod Vor ѣ — cu valoarea de *ea* în *meargă* etc — în cazuri ca *leage*, nu apare îndeajuns de motivată dacă admitem că cel ce a scris acel codice nu mai spunea decât *lege*, numai prin hipoteza că aci a fost aplicată în mod imperecabil o regulă ortografică datorită tradiţiei Apoi dacă faptul că forme ca *omeani* trebue cetite *oameni* ar dovedi că şi *leage* trebuie cetit *lege*, s'ar putea ca forme ca *leşească*, *cestă* (din Câmpulungul Bucuvinei, anul 1616) etc, citate de autor în altă parte şi în legătură cu altă problemă (pag 66), să arate că şi forme de tipul lui *lege* (d p *alege* din 1596 şi 1606) trebue cetite cu *ea* (*leage*, *aleage* etc.). Faptul merita să fie relevat şi interpretat.

Tradiţie ortografică în secolul al XVI? Dar de unde această tradiţie a scrisului r o m â n e s c — care nu trebue tăgăduită de altfel —, dacă cele dintâi cărţi româneşti, aşa dară textele rotacizante, ar fi văzut de fapt lumina zilei de abia în acel secol? Tradiţie creată prin câte un cuvânt românesc rătăcit prin documentele noastre slave din secolul al XV-lea sau prin vro scrisoare două de la sfârşitul acelui secol, despre existenţa cărora de abia că mai aflăm prin vro mărturie indirectă? Ori cât ar vrea autorul să ne facă plauzibilă o tradiţie ortografică românească de felul acesta (cf. pag 29, 102), nu pot crede într'însa

Teoria autorului despre ѣ nu este nouă. Ea a mai fost susţinută de O. Densuşianu. Nou nu este nici răspunsul nostru de aci, o simplă reeditare a obiecţiunilor lui S Puşcariu făcute celui din urmă (DR I, pag 384—386). Asupra obiecţiunilor acestora nu trebuia să se treacă însă numai printr'o sumară şi improprie interpretare.

Raportul numeric între formele de tipul lui *leage* şi cele de tipul lui *lege* nu este în toate textele şi la toţi co-

www.dacoromanica.ro

piştii acelaşi Deosebirile sânt adese foarte mari, iar faptu acesta ar fi trebuit supus unui examen Autorul nu i-a dat atenţiunea cuvenită Văzând însă d p că în Psaltirea Scheiană copistul B scrie regulat *eá* în forme de felul lui *leage*, ca şi Codicele Voroneţean, pe când copistul C şovăie între *eá* şi *é*, când în silaba următoare urmează un *e*, şi ştiind că B este mult mai fidel decât C în reproducerea originalului său, ar fi trebuit să-şi dea seamă că formele cu *é—e* apar în cele mai vechi copii din secolul al XVI-lea ca inovaţiuni ale copiştilor şi că au fost necunoscute originalelor lor În felul acesta s'ar explica deosebirile între diferitele copii, în ce priveşte raportul între formule de tipul *leage* şi cele de felul lui *lege*, prin măsura diferită în care copiştii au ştiut să respecte forma textelor reproduse de ei

Originalele textelor rotacizante — cel puţin acelea care intră în controversa dintre husitism şi luteranism — au cunoscut prin urmare numai forme cu *eá — e*. O excepţie ar putea face, în cadrele vederilor lui Al. Rosetti asupra originii lor, doar Psaltirea Hurmuzache, pe care dânsul n'o crede o copie, ci originalul unei traduceri deosebite de ceea a Psaltirii Scheiene şi variantelor ei. In cazul acesta Psaltirea Hurmuzache ar trebui considerată din altă epocă sau cel puţin din altă regiune decât celelalte psaltiri rotacizante, ceea ce s'ar potrivi mai bine cu pretinsa ei originalitate, pentru că apariţia unei traduceri noi într'o parte în care circulă alta mai veche, de exact acelaşi cuprins, n'ar fi explicabilă în economia acelor vremuri Acesta ar fi un caz unic, fără de analogie. Dacă autorul deduce însă numai din alternarea dintre formele cu *eá* şi cele cu *é* că în secolul al XVI-lea nu se spunea decât *lege*, cum ar putea cuprinde în hipoteza aceasta şi acel grup de texte iniţiale, originalele rotacizante, cari nu cunoşteau, precum ne sileşte a crede logica faptelor relevate de noi, decât forme ca *leage*? În aprecierea realităţilor lingvistice consecvenţa scrisului are în general o putere probatorie mai mare decât inconsecvenţa lui, ca d p în cazurile când aceasta rezultă din împrejurarea că scriitorii întrebuinţează o limbă pe care n'o

www.dacoromanica.ro

posedă bine. Evident că în copiile noastre avem de a face cu o alternanţă ale cărei limite nu sânt numai două grafii, ci şi două pronunţări deosebite.

O controversă ar fi astfel cu putinţă numai în jurul chestiunii dacă forme ca *leage* mai existau în uzul copiştilor, şi deci al vremii lor, sau dacă prezintă numai o pronunţare moartă, din timpul originalelor copiate de ei Dacă admitem cazul din urmă şi rămânem, împreună cu Al Rosetti, în cadrele teoriei luterane a lui Densusianu, atunci rostirea *leage* ar fi asigurată şi pentru secolul al XVI-lea şi n'am pricepe dece ar trebui s'o considerăm dispărută cu desăvârşire în intervalul atât de scurt, care ar fi trecut de la redactarea originalelor rotacizante, până când au fost făcute copiile păstrate nouă

Sânt convins însă că în tot secolul al XVI-lea se mai spunea *leage*. Se mai poate tăgădui lucrul acesta, când asemenea forme sânt atestate, şi prin regiunile nordice ale teritoriului dacoromânesc, până în zilele noastre? Foarte răspândite sânt însă forme destul de apropriate încă prin fonetismul lor de cele vechi cu *ea*. „*E* apare adesea şi ca *é* (deschis), cu slabă rezonanţă în spre diftongul *ę*^{a} · *aşĕză, cămĕşe, mĕle, spĕle, şĕpte* etc.", spune d. p T Papahagi în „Graiul şi folklorul Maramureşului", Buc. 1925, pag LV Doar atâta este sigur, că încă din secolul al XVI-lea îşi fac apariţia în scrisul nostru şi forme ca *lege* (trebue să cetim pentru acea epocă în cazurile acestea *lęge*? Probabil !), care ar putea fi şi mult mai vechi. Coexistenţa unor forme mai noi şi a corespondentelor lor mai arhaice nu este nimic neobişnuit şi se poate constata şi în multe alte cazuri.

De prisos să repet aici tot ce a zis S Puşcariu în DR I, pag. 382—388, în articolul citat şi de Al. Rosetti. Autorul nu trebuia să lase nebăgat în seamă pentru lămurirea problemei nici faptul, căruia S Puşcariu îi dă toată importanţa cuvenită, că forme cu *é* pentru *eá* se găsesc şi în afară de dialectul dacoromânesc Neglijarea lui ne îngustează orizontul şi ne întunecă vederile

www.dacoromanica.ro

Argumentul cel mai puternic al lui Al Rosetti pare a fi că în Psaltirea lui Tordaşi, scrisă cu litere latine şi ortografie ungurească, nu se găsesc decât forme ca *lege* Grafia unui sistem ortografic în care nu încape nici o tradiţie ar trebui să fie decizivă Un diftong nu este însă decât un singur fonem şi ar trebui reprezentat deci printr'un singur semn Cu mijloace ortografice ungureşti nu se putea reproduce diftongul *ea*, necunoscut acelei limbi Grafia *ea* ar fi fost interpretată *e-a* ca d p. în *Deák*, numele cunoscutului bărbat de stat al Ungariei S'a scris deci *e* în loc de *ea* în acea psaltire, pentru că *e* este fonemul mai apropiat de diftongul acesta, întocmai precum s'a scris într'însa şi *tota, omeny, morte, flore* etc în loc de *toata, oameni, moarte, floare* etc.

Vorbind de alternarea lui *o* şi *u* în cazuri ca *boni, molţi, martorism, scolat, dumnie* şi *buni, mulţi, mărturism, sculat, domnie* etc (pag 53—55), autorul afirmă că pare un fapt stabilit că aci e vorba numai de o şovăire ortografică între două litere, motivată de împrejurarea că acestea reprezintă foneme cu articulaţii foarte apropiate una de alta Chiar şi în forma aceasta, cam vagă şi hipotetică, concluzia nu mi se pare întemeiată pe un material suficient de fapte şi argumente

Şi aici se înşiră, ca în toate celelalte capitole, mai întâiu exemplele grupate doar din punct de vedere geografic Indicaţiile acestea sânt foarte sumare, sânt simple trimiteri la alţi autori sau susţinute de două trei exemple alese la întâmplare . „NORD DE LA TRANSYLVANIE **H**, **CV** et **TM** : alternances *o/u* pour noter [*u*] (Candrea, *Psalt.*, I, p. XLIX et Densusianu, *Hist* , II, p 73) .... d. Iaşi (Iaşi), 1612 . *scolatu*, p 17, l 16 **DR** 17, n° 19 , 1621 . *martorisim*, l. 3 **DR**, 59, n° 67 , 1626 alternances *o/u* : **DR**, 122, n° 139 .. Bessarabie (Tighina), c 1587 : [*u*] est noté par *o*, **SD**, *V*, p. 391. . " [1]) În aşa fel nu putem avea intuiţia adevăratei

[1]) **H** = *Psautier Hurmuzaki* , **C V** = *Codice Voroneţean*, ed Sbiera , **T M** = *Texte mähäcene*, dans C B II , **D R** = *Documente româneşti* p p I Bianu, éd de l'Académie Roumaine, t I, fasc I, 1576—1629

www.dacoromanica.ro

imagini a acestor şovăiri cu aspectele lor regionale şi cu coloritul lor individual la fiecare scriitor în parte. Aceasta este însă o premisă indispensabilă pentru justa lor apreciere. De unde această siguranţă a autorului că şovăirea dintre *o* şi *u* nu poate avea, în toate cazurile, decât o explicaţie unică? Că d p *molţi* şi *scolatu* ar fi exemple, de înlocuirea lui *u* prin *o*, de aceeaşi categorie, nu este de loc un lucru evident La *scolatu* d ex s'ar fi putut ajunge de la *scol* pe calea aceleiaşi analogii care motivează şi prezenţa lui *o* în *dormit*, participiul lui *dorm*, dar *molţi* n'ar mai putea fi explicat în acelaşi fel.

Mă mai întreb dacă vreun linguist ar putea să susţie după 3—400 ani că în zilele noastre s'a zis numai *adică* sau numai *adecă*, numai *biserică* sau numai *beserică* etc., sau că n'am zis nici *adică*, nici *adecă*, nici *bisirică*, nici *beserică*, că am avut deci în silabele în cari grafiile şovăie între *e* şi *i* un fonem intermediar între vocalele *e* şi *i*, sau să susţie că alternanţa aceasta între *e* şi *i* se datoreşte faptului că în asemenea cazuri aceste două vocale au fost foarte apropiate una de alta prin timbrul şi felul lor de articulaţie? Fiecare din aceste trei hipoteze, întemeiate pe faptul că în scrisul nostru se găsesc grafii duble ca *adecă* şi *adică*, adese chiar la acelaşi autor, pe aceeaşi pagină şi în acelaşi cuvânt, ar exprima câte un adevăr valabil pentru o anumită regiune sau un anumit individ, dar nici una n'ar putea avea pretenţia de a îngloba întreg cuprinsul limbei şi scrisului românesc şi întreg tezaurul lexical Tustrele ar neglija însă faptul esenţial al coexistenţei formelor cu *e* şi *i*, chiar de la acelaşi cuvânt, chiar în acelaşi graiu vorbit în cutare regiune sau de cutare individ. Dar aci intervine tendinţa generală de prefacere a lui *e* neaccentuat în *i*, comună tuturor dialectelor, care poate duce şi a dus de fapt pe alocuri la aspecte fonetice uniforme. Nu dispunem însă de elemente corespunzătoare, spre a

---

Bucarest, 1907, S D = *Studii şi documente*, p p N Iorga, Bucarest 1901 et suiv

www.dacoromanica.ro

descoperi un factor generator unic, şi mă îndoiesc de existenţa lui, pentru apariţia unor forme ca *molţi* şi *scolatu*, indiferent de împrejurarea, dacă aceste forme au numai valoare grafică sau reproduc întocmai sau numai cu oarecare aproximaţie o pronunţare care a existat de fapt în vremea lor Şi cazul lui *adecă* şi *adică* ne arată că nu ne este îngăduit să ne îndoim a priori că grafii duble ca *leage* şi *lege* sau (d p în Palia de la Orăştie) ca *Román* şi *Rumân* n'ar corespunde unei îndoite pronunţări a cuvintelor acestora.

Care este însă panta pe care n'ar putea aluneca, chiar într'un mediu de intensă creaţie ştiinţifică, talentul unui doctorand, mai ales dacă este lipsit de îndrumarea şi controlul constant al unui profesor familiarizat cu domeniul cercetărilor lui? Spicuesc din paginile următoare, dedicate nazalizării şi vocalelor nazale (pag. 55—56), diftongilor (pag 66—72), lui *u* final (pag 72—80), expunerii unor „fapte dialectale" („faits dialectaux", pag 81—101) şi concluziunilor (pag 102—104), doar vro câteva dintre afirmaţiile autorului

La începutul unei fraze ca *în durerı naşte-vor feciorı* prepoziţiunea *în* ar fi avut rolul unui element autonom şi un accent de intensitate. Grafia *u* pentru *un* resp *u* ǫ, d p în *u călătoriu*, ar fi „certainement un fait d'écriture", fără ca să se dea vreo atenţie părerii lui P. Skok despre acest *u* din articolul „A propos du nasalisme et du rhotacisme roumaino-albanais" (pag 329—330), publicat în „Arhiv za arbansku starinu, jezik i etnologiju" II, Belgrad 1925, pag 325—340 (cf şi explicarea mea din DR IV, Cluj 1927, pag 1169—1170) Forme ca *mente* ar trebui cetite *minte*, fără ca să înţelegem de ce forme ca *lege* din Psaltirea lui Tordaşi ar face dovada peremptorie că în secolul al XVI-lea se spunea numai *lege* şi de ce forme ca *kredentze*, *kuvente*, şi-l adaog şi pe *svente* trecut cu vedere de autor (cfr DR II 212), n'ar arăta la fel că se spunea şi *cuvente* etc. Ortografia ungurească avea doară pentru *i* din *cuvinte* un semn corespunzător, nu cunoştea însă un semn analog lui

www.dacoromanica.ro

ѣ. Înţelegem apoi că acest ѣ ar trebui cetit *ea* în *lѣgă*, *e* în *lѣge*, iar *a* (cfr. şi pag. 53) în *ačksta*!

Vechiul *u* final n'ar mai avea rost din punct de vedere fonetic în scrisul secolului al XVI-lea decât după o consonantă explozivă, precedată sau nu de altă consonantă. În asemenea cazuri *u* resp. ъ sau ъ ar exprima un fonem greu de definit. În forme ca *denъ*, *acmuşu*, *oraşu* < ung. *város*, *kıpu* < ung *kép* etc. *u* şi ierurile n'ar mai reprezenta nimic, ci ar fi doar mijloace ortografice pentru despărţirea cuvintelor, extrem de utile într'o scriere continuă. Autorul se întemeiază aci mai ales pe cercetările sale de fonetică experimentală, constatând că exploziunea consonantică finală în cuvinte ca *mâncând*, *împărat*, *dâmb*, *rând* ar fi însoţită de vibraţiuni vocalice Această emisiune de timbru vag („émission vocalique de timbre indéterminé"), după consonante explozive, ar nota-o deci textele noastre vechi prin *u* sau prin ieruri, neînregistrând-o altă dată de loc, dar generalizându-l totuşi pe *u* şi ierurile finale ca semne grafice de delimitare a cuvintelor şi după alte consonante finale. Între exemplele autorului se găseşte şi *venit cu*, aparatul înregistrând şi aci oarecari vibraţiuni după *t* Mă îndoiesc însă că această „emisiune vocalică" ar putea fi notată şi în cursul unei vorbiri curente, degajate de grija unei articulări precise în vederea înregistrării ei printr'un aparat De altfel şi E Petrovici, lucrând de asemenea cu aparate fonetice, n'a putut constata astfel de vibraţiuni vocalice după consonantele finale (*De la nasalité en roumain Recherches expérimentales*, Cluj 1930, pag 23, nota 2)

În faţa aparatului fonetic nu trebue să uităm alte lucruri mult mai importante pentru problema aceasta a lui *-u* În Codicele Voroneţean, în care se scrie de altfel *-u* în mod consecvent, se găseşte *-ъ* doar în *aminъ* 165/6, *apostolъ* 138/3, 138/5, 165/7, 168/1, 168/10, *hicleşigъ* 65/5, *Ierusalimъ* (de 22 de ori), *Israilъ* 109/9, *Savaothъ* 132/4, *tuturorъ* 142/8 şi *Vrocnidonъ* 87/2, deci în afară de *tuturorъ*, care ar putea fi în forma aceasta un lapsus calami şi care se mai găseşte de zece ori în acest text subt forma de *tu-*

www.dacoromanica.ro

turoru, tot în cuvinte noi şi împrumutate, care au fost ortografiate cu *-ъ* după modelul slav şi care nu puteau să aibă un *-u* motivat din punct de vedere etimologic, ci doară unul adăogat lor pe calea analogiei ca în *Ierusalimu* 65/5, 75/10, singurele abateri de felul acesta între exemplele citate (cf I. G Sbiera, „Codicele Voroneţean", pag 281—282). Scrisul lui Coresi nu mai este continuu, şi totuşi îl scrie regulat pe *-ъ*. Citez vro câteva exemple din pag 281 (pag 254 a ediţiei Puşcariu-Procopovici din 1914) a Cărţii cu învăţătură din 1581 : *ţie grăescŭ, eşŭ din omulŭ acesta , va elŭ , Domnulŭ nostru Is. Hs , însuşĭ adeveritulŭ ; den blăstemŭ pre noi au scumpăratŭ , lucrulŭ întunecatŭ să-ŭ urîmŭ* etc Pe cât am putut observa, cazurile în cari Coresi nu-l are pe *-ъ* se pot împărţi în trei categorii · 1 Cuvinte cari n'au avut un *u* final, anume *un* < *unum*, al cărui *-u* a căzut prin sincopă încă în epoca străromână (cf. DR IV, loc cit), *în* < *in*, *den* < *de*+*în* etc În cuvintele acestea consonanta finală este ortografiată prin ѧ 2 Forme al căror *-ъ* dispare pe urma contracţiunii cu o vocală următoare. Citez după ediţia din 1914 *dat-au* 2/3,4 , *cum ai zice* 534/23, 544/23 (cf *cumŭ întru legea veache grăiaşte-se* 534/8) 3. Cuvinte al căror *-ъ*, fonem labial desvoltat din *-u*, a dispărut prin asimilare şi absorbire de către o consonantă labială precedentă sau următoare în nemijlocit contant cu el Nu pot cita din fuga condeiului decât exemple în care forma pronominală conjunctă *l*< *illum* este urmată de auxiliarul *va*, dar îmi reamintesc că sânt şi alte cazuri *tare-l va oblici* 544/24, *că-l va învăţa* 432/21, *de-l va duce* 465/16, *şi-l va ucide* 465/17, *şi-l va piiarde* 465/18 etc (ci. însă *pre care omu-lŭ va muşca* 463/30, *deaca-lŭ ucise pre elŭ* 548/3, *ce-lŭ legă pre elu cu mâniе* 545/8, *pre elu-lŭ pomeni Domnulŭ* 364/4 etc) Prin urmare *-ъ* nu ex stă la Coresi mai ales acolo unde, pe urma unei enclize sau proclize, două cuvinte se împreună şi în scris, deci chiar unde continuitatea scrisului n'a fost desfiinţată încă Nu trebuia să se uite apoi că în multe cazuri şi locuri *-u* n'a dispărut din dacoromâneşte nici până astăzi Iată una din citaţiile numeroase

www.dacoromanica.ro

pe cari le-am putea înşira aci: „*u* final îşi mai păstrează pe alocurea o slabă rezonanţă: (*eŭ*) *iestŭ* (Scărişoara-de-sus), (*mă*)*'mbetŭ, mńedŭ, senınŭ, verinŭ*, etc" (T. Papahagi, „Cercetări în Munţii Apuseni", pag 30 a extrasului din „Grai şi Suflet", Buc. 1925). Unde mai pui că d p Aromânu întrebuinţează şi astăzi încă forme ca *albu, amıntu, domnu, orzu, tornu*, etc. Deci şi la Dacoromâni şi la Aromâni mai dăm de urma lui *-u* şi după alte consonante decât cele explozive.

Opinia că *-u* ar fi dispărut cu mult înainte de secolul al XVI-lea n'o poate salva nici mărturia unor nume propii cu forma de *Butul, Budul*, citate din documente latine ale Ungariei din secolul al XIII-lea, sau de *Doiulь, Daıulь, Draǰulь, Hranulь, Oparıtulь, Neagulь, Stanulь* dintr'un act de danie (al lui Ştefan Duşan) din secolul al XIV-lea, nici a unor forme din secolul al XV-lea ca *brad, bradul mueriei, buor, lac, nepot* sau *buorь, cumnatь, nepotь, runcь*, cari se găsesc în documentele slave ale lui Ştefan cel Mare *Butul Doiulь* etc sânt nume proprii în *-ulь* foarte frecvente în onomastica documentelor slave şi a limbei bulgare Oricât de româneşti şi indiferent de întrebarea dacă terminaţiunea lor este de origine românească sau ba (v temeinicile expuneri, bogate în material documentar, ale lui Th Capidan în DR I, pag 195—207, cf Dr M Bartoli „Das Dalmatische" I, col 288 şi alţii, iar acum în urmă I. Şiadbei în „Romania" LVI, pag 141), ele şi-au adaptat forma la uzul limbei scriitorilor respectivi, întocmai precum *Ierusalimь* devine în Cod Vor *Ierusalimu*. Formele *brad, buor* resp. *buorь* etc din documentele slave devin *buoru* etc în aceleaşi documente subt regimul prepoziţiunii *na*, fapt pe care-l relevează şi Al Rosetti într'o notă subliniară, crezându-l însă lipsit de importanţă aci Chiar asemenea locative în *-u* dovedesc însă adaptarea acestor cuvinte la sistemul morfologic slav Ele se incadrează prin urmare cu formele lor flexiunii slave, încât nimic nu ne mai îngădue să le identificăm terminaţiunile din documentele slave cu terminaţiunile pe cari le aveau în graiul viu al Românilor din

www.dacoromanica.ro

acele vremuri Totuşi dăm în acea notă a autorului (pag. 75) şi de un nominativ *buoru*, deci de un caz de *-u* românesc păstrat: *što est na nem buoru*. În acest exemplu se găseşte doară subt regimul lui *na* forma *nem*, iar nu subiectul *buoru* (cf. şi observarea lui A. Zauner în „Literaturbl f. germ. şi rom Philologie" XLIX, 1928, col. 211)

Din parte-mi rămân convins că în secolul al XV-lea *u* final mai era plenison, aşa cum îl scrie în mod consecvent Codicele Voroneţean În secolul al XVI-lea — şi acesta este un argument puternic pentru obârşia husită a acestui codice — evoluţia în spre amuţirea totală a lui *-u*, în afară de cazurile în cari anumite motive au împiedecat-o până astăzi (cf DR IV, pag. 28—29), a făcut progrese însemnate La Coresi locul lui *-u* l-a luat peste tot *ъ* Acest *-ъ* desigur că mai avea oarecare valoare fonetică, poate a unui *u* cu sonoritate redusă sau şoptit numai, deci afonic, poate chiar numai a unui *u* mut, a unui *u* cu sonoritatea redusă la zero, din care n'a mai rămas decât articulaţia labială, ceea ce pare mai puţin probabil Oricum, în faţa grafiei mai vechi a Codicelui Voroneţean, *-u*, care scrie şi a unor corespondenţe ca *văzând — văzându-se*, păstrate până în chiar zilele noastre acest *-ъ* nu poate reprezenta decât un *-u* evoluat în spre amuţirea sa.

Consideraţiile autorului de până aci, în legătură cu ortografia textelor vechi, au fost reunite în capitolul IV, intitulat „Fait généraux" Urmează un alt capitol, „Fait dialectaux", în care autorul îşi propune să examineze faptele care nu sânt comune tuturor textelor, care ar caracteriza numai anumite regiuni şi ne-ar permite să fixăm anumite particularităţi distinctive ale graiurilor dacoromâneşti din secolul al XVI-lea.

Dispus mereu de a descoperi îndărătul semnelor grafice alte foneme decât acelea pe cari le reprezintă după esenţa lor, autorul declară d. p. că în *tute* dintr'un document muntenesc din 1606 *u* ar reproduce diftongul *wa*. Aci *u* l-ar înlocui de fapt pe *o*, confuziunea dintre *o* şi *u* fiind foarte frecventă, iar *o* luând adese locul lui *oa* Mai întâiu rom.

www.dacoromanica.ro

oa nu trebue identificat fără de orice rezervă, pentru toate vremurile, cele de azi ca şi cele de altă dată, ca valoare fonetică cu franc. *wa* din forme ca *roi* Dar *tute* este doară femeninul plural neaccentuat în frază corespunzător lui **tuţi* din *tustrei* etc. Nu trebue să deschidem decât dicţionarul lui H Tiktin, ca să aflăm că *tus-* şi *tute* sânt forme atestate pentru întreg teritoriul dacoromânesc, chiar şi *tute* fiind încă păstrat pe alocuri (cf. şi istro-rom. *tute trei*, S Puşcariu, „Studii istroromâne" II, pag 156, arom megl. *tut*= *tot*, P Papahagi, „Basme aromâne", pag 721 şi Th. Capidan „Meglenoromânii" I, pag 155)

Forme ca *parţi*, *carţi* pentru *părţi*, *cărţi* ar fi putut exista în secolul al XVI-lea cel mult în nordul Transilvaniei, nu ca forme arhaice, ci pe urma unei substituiri de timbru clar în locul timbrului obscur al vocalei. Încolo, limitându-se astfel analogia fonetică, formele acestea s'ar datora doar unor analogii grafice cu *parte*, *carte*, constituind şi ele „faits d'écriture". Trebuia însă să se ţie seamă de faptul că asemenea forme sânt atestate pentru secolul al XVII în toate ţinuturile dacoromâneşti, iar în cele din nord până în secolul al XVIII-lea, că plurale ca *fragi* şi *vaci* au rămas până în zilele noastre, singurele de felul acesta, în cazul dacoromânesc, şi că plurale cu *a* nealterat există până astăzi la Istroromâni (cf S Puşcariu, „Studii istororomâne" II, pag. 142 şi 328, la P. Papahagi, „Românii din Meglenia", pag 70 dăm până şi de un plural meglenoromân *vaţi*, suspect în faţa formei *văţ*, date de Th Capidan, „Meglenoromânii" I, pag. 142 şi de declaraţia categorică făcută de aceasta: „Cazuri cu *a* păstrat ca în dialectul dacor. — şi mai ales în limba textelor vechi — nu există", ib ., pag. 69). Privite în toată extensiunea lor în timp şi spaţiu, pluralele de tipul lui *parţi* şi *carţi* nu pot fi considerate ca forme suprapuse pe calea analogiei unor plurale ca *părţi* şi *cărţi*, care ar fi mai vechi, ci se prezintă ca forme străromâne care cedează tot mai mult terenul formelor mai noi, dar de asemenea străromâne, de felul lui *părţi* şi *cărţi*.

În forme ca *manastire* şi *vladica* (Iaşi, 1588) sau *vata-*

www.dacoromanica.ro

manılor (Lucaveţ în Bucovina, începutul secolului al XVII-lea) *a* din sılabelele neaccentuate ar reprezenta de fapt un *ă* şi s'ar explıca printr'o transpunere a ortografiei cuvintelor slave *monastyrŗ̆*, *vladyka*, *vatamanŭ* Se lasă deci tot locul liber unor asociaţii grafice slavo-române în documente care nu sânt traduse din limba slavă şi în care scrisul se aşterne pe hârtie în mod spontan. Aci *a* protonic s'ar putea motıva însă mai bine prin faptul că aceste cuvınte sânt împrumuturi străine şi ar putea fi şi rezultatul unei evoluţii fonetice foarte cunoscute nu numai în Moldova, ci în întreg cuprınsul dacoromânesc şi chiar dincolo de hotarele lui (cf S Puşcarıu, „Studii ıstroromâne" II, pag 72—75, şi I Iordan în „Rev. Fil." I, Cernăuţi 1927. pag 117—154)

Părerile altora trebue comentate şi mınuţıos analizate, când li se opun afirmaţii care le contrazic. Vorbind d p despre *ŗ̆* (*rr*) şı forme de tıpul lui *riu* şı *reu*, autorul ne trimite numaı la pagınile în care I A Candrea ne dă foarte utile şi precise ınformaţii în legătură cu problema tratată, nu aminteşte de ce spune S Puşcarıu, arătând între altele că *ŗ̆* românesc derivă dın lat. *rr*, dın *r* ınıţial lat şi slav, ıar în aromâneşte şı dın grupurile *rn* şı *rl* „Zur (Rekonstr. des Urrum", 1910, pag 32), admite ca şi acesta că forme ca *riu* şi *reu* sânt străromâne şı susţıne în opozıţie cu O Densusıanu, „Histoire de la langue roumaine" II (1914), pag 37 şi 121, că nu sântem îndreptăţiţi de a vedea în *ŗ̆* din textele dın nordul Transılvaniei pe continuatorul unui stadıu fonetic vechiu Cum ar fi putut însă să ıeapară acest *ŗ̆* chiar acolo unde etımologia cuvıntelor îl arată la locul lui?

Invocând autorıtatea lui A Meillet autorul crede, de asemenea în dezacord cu O Densusianu, că şi limba românească cunoaşte prefacerea lui *nt* prın dıferenţıere în *mt*, explicând astfel forma verbală *sâmt*=*sânt* şi chiar şi pe *ſrâmt*=*ſrânt*, pentru că *-nct* ar fi fost redus la *-nt* încă în epoca preromanică. Dar forme ca *strâmpt* există până astăzi (cf d p Dicţionarul lui H. Tıktın) Preferım deci să admitem evoluţia *sanctum*>**sâmpt*> *sâmt*>*sânt*,

www.dacoromanica.ro

în cursul căreia, pe urma şovăirii dintre *sâmt* şi *sânt*, a putut să primească înfăţişarea de *sâmt* şi forma verbală *sânt*.

Partea a doua a cărţii, „Deuxième partie: De l'état ancien a l'état actuel", este de fapt o lucrare nouă, care nu mai încape subt titlul de „Cercetări asupra foneticei limbei româneşti în secolul al XVI-lea" Problemele depăşesc aici aceste cadre, intrând în domeniul raporturilor noastre interdialectale şi analizând fenomene fonetice, ca d p palatalizarea labialelor, pentru lămurirea cărora nu prea găsim materialul necesar în scrisul acelui secol. Într'adevăr, în această parte a cărţii expunerea nici nu se prea leagă de cele spuse în capitolele anterioare Privirea cuprinde aci evoluţia limbei, subt anumite aspecte, în toată întinderea ei în timp şi spaţiu. Aparatul fonetic este pus la contribuţie în cursul cercetărilor acestora într'o măsură pe care n'a atins-o în nici o lucrare anterioară privitoare la limba românească Acesta este un merit netăgăduit al autorului, care îmbogăţeşte experienţa noastră, oricât de sceptici am rămânea în faţa încheierilor lui.

Fenomenul palatalizării labialelor d p ar fi după Al Rosetti la noi posterior secolului al X-lea şi s'ar fi produs fără de vro interdependenţă între cele trei dialecte şi la date diferite în dacoromâneşte, aromâneşte şi meglenoromâneşte La noi, în nordul Dunării, n'ar fi mult mai vechiu decât secolul al XVI-lea, iar la Meglenoromâni ar fi poate şi mai recent

Chiar atât de mult nu poate fi apropiată palatalizarea labialelor meglenoromâne de vremurile noastre. Se ştie că Meglenoromânii îl prefac pe *v* pe urma palatalizării în *ġ*, iar Aromânii în *y*: *vivus*>arom. *yiu*, megl. *ghiu* Totuşi „graiul Aromânilor din Gopeşi şi Molovişte" — o ramură de Meglenoromâni aromânizaţi (v. Th. Capidan, „Meglenoromânii" I, pag 62) — „care se găseşte sub directa influenţă a dialectului arom de cinci veacuri şi mai bine, tot nu şi-a pierdut particularitatea, în ce priveşte labialele, cu pronunţarea lui *gh* pentru *yi*, deşi pentru acest fapt sunt

www.dacoromanica.ro

luaţi în râs de către Aromânii celorlalte comune" (ib , pag. cfr 124, 125).

Adevărat că după părerea lui Al Rosetti imigraţiunea Meglenoromânilor în Gopeş şi Moloviştе ar fi putut să pornească din sălaşurile lor din regiunea Caragiovei şi să fie de dată mai recentă de cum crede Th. Capidan. Istoria palatalizării labialelor noastre trebue privită însă şi subt aspectul stratificării sociale a labialelor alterate şi intacte Problema aceasta rămâne în afară de raţionamentele autorului Dânsul îl citează totuşi pe D. Cantemir, după care palatalizarea labialelor în Moldova vremurilor sale ar fi mai caracteristică pentru graiul femeilor, dar de aici ar rezulta doară că „inovaţiunea" a fost considerată încă pe atunci ca un viciu de pronunţare în acele regiuni. O constatare asemănătoare cu ceea a lui D Cantemir a făcut Vivian G Starkey pentru Muntenia zilelor noastre (cf. DR II, pag 14).

Chestiunea diferenţierii sociale şi a efectelor acesteia în lăuntrul problemei care ne preocupă la acest loc a fost ridicată mai întâiu de W Meyer-Lubke în „Zentripetale Krafte im Sprachleben" (pag 137—138), studiu publicat în volumul „Hauptfragen der Romanistik", dedicat lui Ph A. Becker (Heidelberg 1922). Principiul social, pus aci în lumină de W. Meyer-Lubke şi sublimiat şi reluat de S. Puşcariu în recensia sa din DR IV (1927, pag 1309), face ca în butul tuturor aparenţelor şi în deosebi al acelora care se desprind din înfăţişarea scrisului nostru vechiu, palatalizarea labialelor să poată fi considerată ca un fenomen străromân încă (cf şi Rev Fil II, pag. 180—184). Negreşit Al. Rosetti are totuşi toată dreptatea, dacă crede palatalizarea labialelor în Maramureş de dată relativ recentă. Pornind pe căile deschise de W. Meyer-Lubke şi S. Puşcariu şi de la afirmaţiile lui D. Cantemir, am ajuns la concluzia că Maramureşenii descălecători din secolul al XIV, cu palatalele intacte în graiul lor, trebue să fi dat în Moldova peste o populaţiune românească cu labiale palatalizate (Rev Fil I, pag 256, nota, „Mic tratat de linguistică generală",

www.dacoromanica.ro

Cernăuţi, 1930, pag 125—127). S'ar putea cita însă şi atâtea alte particularităţi, cuvinte şi forme străromâne, cari apar în scrisul românesc sau au fost descoperite numai în timpuri relativ recente Faptul că Al. Rosetti, plecând în cercetarea fonetismului secolului al XVI-lea şi înşirând, în altă parte (pag 87—90), exemple de palatalizarea labialelor care ajung până la anul 1824(!),descopere în acel veac doar un singur *her* în Psaltirea Voroneţeză şi vro zece alte forme ca *hi*, *hie* între anii 1580—1600, nu poate fi deci concludent.

Îmi păstrez toate rezervele şi faţă de un şir de alte afirmaţii ale autorului Referindu-se d. p. la cele susţinute de dânsul în „Grai şi Suflet" II, pag. 168, continuă a crede că *âi* din *pâine*, *câine* etc îşi are obârşia în formele pluralului, al cărui *-i* şi-ar face apariţia în silaba accentuată printr'o anticipare a mişcării articulatorice reclamate de el. Principiul a fost enunţat mai întâiu de S Puşcariu, care pleacă însă de la formele singularului *pâne*, *câne*, atribuind acelaşi rol vocalei palatale *-e* (DR I, pag. 380—381). Diftongul *âi*, zice Al. Rosetti, este posterior epocei străromâne, trecând cu vederea faptul că a fost odată mult mai răspândit şi că este cunoscut tuturor dialectelor. Explicarea pe care i-am dat-o, fiind de altă părere şi asupra vechimii şi asupra genezei lui *âi*, se găseşte în DR IV, pag. 44—59 (cf şi nota sublimiară din Rev Fil II, pag 5). Din studiul citat se poate vedea că sânt de altă opinie decât autorul şi în ce priveşte raporturile istorice între cele patru dialecte româneşti. Cât despre forma istrorom *pune* (cf. S. Puşcariu, „Studii istroromâne" II, pag. 338) pe care o găsim la Ireneo della Croce, ea s'ar putea explica şi printr'o influenţă italiană (cf forme ca *maire*, *Mairore* etc. relevate între citatele valahe ale Italienilor de I G. Brătianu în Romania LI, pag 268—272). Chiar şi Stolnicul Constantin Cantacuzino — dacă nu chiar el, atunci totuşi un Român — face *maiȷre* din мαρε, transcriindu-lcu literă şi ortografie italiană (Λ9нка мάρε = *Lunka Maiȷre*, „Rev. Fil" I, pag 184) Dar s'ar putea ca în forme ca *maiȷre* să avem de

www.dacoromanica.ro

a face cu un reflex al metatezei *-aır-* < *-ari-* obişnuite în dialectele italiene de nord fc) I Iordan în Arhiva XXXIII², 1926, pag 142—143). Găsım însă în dicţionarul puplicat de Carlo Tagliavini, pe care l-am citat, şi un exemplu ca acesta : *Colerico* = μαΐνος = *Mainos* (Rev Fil. I, pag 177), deci cu metateza lui *i* înaintea lui *n*, încât *maire* şi *mainos* îl explică îndejunspe *puine* (Despre *maıre, taıre* mai vezi şi N. Drăganu în DR III, 476—477, 487—497, 508)

Nu mă unesc cu Al Rosetti nici când afirmă că *ĕ* din *bĕne* nu s'ar fi diftongat nici acolo unde dăm de forme ca *bg̑ıne*, că **measă* ar fi devenit *masă* pe urma unei monoftonghizări datorite lui *-a* din forma articulată, labiala *m* neavând aci nici un rol, etc.

Negreşit însă că trebue să-i dăm, împreună cu Al Rosetti, toată dreptatea lui A. Lambrior care a susţinut mai întâiu, în România VI (1877), pag 443—446 (citat de O Densusianu, „Hist de la langue roum" I, pag 315), că forme ca *pk'atră* reprezintă stadiul intermediar dintre *piatră* şi *k'atră*. Evoluţii ca *pl>py>ph'>pk'>pt'>pč>č* în italieneşte, asupra cărora ne atrage atenţiunea W. Meyer-Lubke, soarta labialelor palatalizate în greceşte, de care ne reaminteşte Al Rosetti după H Pernot, experienţele abatelui Rousselot din „Revue de phonétique" III, pag 80, citate de asemenea de el, figurile pe care Al Rosetti însuşi le-a obţinut cu ajutorul palatalului artificial şi, adaog, evoluţia alb *pl'ak>pk'ak>k'ak*, relevată după St Mladenov de S Puşcariu („Studii Istoromâne" II, pag 364) în legătură cu palatalizarea labialelor noastre, sânt de o putere convingătoare care nu mai admite nici o îndoială în privinţa aceasta Totuşi timp de cinci decenii opinia lui A Lambrior nu s'a putut impune definitiv, nu numai pentru că a fost dată uitării de cei mai mulţi Soluţia lui A Lambrior nu înlătura toate dificultăţile pe cari le cuprinde problema palatalizării labialelor, nici măcar subt aspectul ei fonetic numai. Aceasta este însă mult mai vastă, iar în măsura în care progresau cercetările linguistice asupra ei, ea

www.dacoromanica.ro

ne punea mereu întrebări noui, la cari trebuia să se dea un răspuns

Sântem departe de a fi lămurit toate chestiunile acestea. Principiul stabilit de A Lambrior a fost susţinut, fără de orice suggestiu directe din partea lui, de E Herzog în „Streitfragen der romanischen Philologie" (1904), pag 54—55, cu toată amploarea ştiinţifică în lumina unor evoluţii similare din limba retoromană (*camisia — ćamẹiza — ćamígža, cruce— krọ́uš — krukš* etc), limba italiană (*planta>k'anta*) şi chiar şi din limba română (*aqua>apă*, cf ZRPh, XXVIII, pag 381—384). Poziţia ocupată de A Lambrior a devenit însă definitivă, cred, numai după ce privirea largă şi măiastră a lui W Meyer-Lubke a îmbrăţişat problema în toată extensiunea ei istorică şi geografică, în toată complexitatea ei fonetică şi în împestriţarea ei mare de variate forme dialectale (DR II, pag 1—19) şi în acelaşi timp şi subt aspectul ei de stratificare socială (v mai sus).

E Herzog a mai adăogat o observare de toată importanţa pentru confirmarea rezultatului la care au ajuns cercetările asupra evoluţiei labialelor noastre palatalizate subt raport fonetic În satul bucovinean Marginea, al cărui glosar dialectal îl datorăm lui, se spune şi *pk'átra, pk'ept* şi *k'átră, k'ept* etc., formele cele dintâi, cu labiala păstrată, aparţinând mai ales generaţiunii mai vechi. Împrejurarea aceasta arată şi ea că evoluţia a fost de fapt *pi>pk'*, iar nu *p+k'* (din *p*)*>pk'* (Rev. Fil II, pag 154).

Plecând de la apropierea făcută de E Herzog între evoluţii ca *aqua>apă* şi *pĕctus>kıept*, cred că trebuie să admitem că asimilarea lui *i* faţă de *p* din *kıept* a produs şi tendinţa de a îngloba articulaţia palatală a lui *ı̯* resp *k'* în figura articulatorică a lui *p* Articulaţia labială şi cea palatală trec astfel dintr'o ordine de succesiune într'o ordine de simultaneitate Ori de câte ori s'a întâmplat lucrul acesta *pk'* nu reprezintă două foneme, ci unul singur, iar din componentele figurii lui articulatorice fac parte şi cluziunea labială şi cluziunea palatală, întocmai precum *mn* din *domn* d p este expresia grafică a unui singur fonem bilabial-

www.dacoromanica.ro

dental, cum am arătat în altă parte, sau precum *qu* este litera reprezentativă a unui fonem labio-velar. Figurile articulatorice cu două baze de articulaţie sânt mai puţin obişnuite, sânt complicate şi dificile. Reacţiunea împotriva dificultăţii articulării lor are ca efect disocierea celor două baze articulatorice, trecând componentele corespunzătoare din ordine de simultaneitate în ordine de succesiune sau suprimând una dintre ele

Asupra ideii acesteia am insistat de repeţite ori . *scamnum* >*scamn*, (prin întârzierea cluziunei dentale) **scamd*>*scand*, (prin anticiparea cluziunei labiale, devenită deschisă din închisă pe urma asimilării faţă de vocala precedentă) *scaun* , *domn*> (prin suprimarea componentei dentale) *dom* (cf despre toate cazurile acestea „Rev. Fil " II, pag 185—186) ; *aqua*> (prin suprimarea componentei velare) *apă*, iar *qualem*> (prin suprimare componentei labiale) *care*, *gyrus*> (prin trecere în ordine de succesiune a articulaţiei palatale şi a celei velare) >*giur*>*jur* (cf despre acestea, apoi despre lat *pixidem* şi *buxidem* pentru *pyxidem* şi despre explicarea pe care am dat-o formelor cu *âi* de felul lui *câine* ib , nota de pe pag 5—6 şi indicaţiile bibliografice făcute acolo)

Dacă pornim de la hipoteza aceasta că *pk'* reprezintă o singură figură articulatorică, cu dublă bază de articulaţie, de felul lui *qu*, *mn* etc., problema palatalizării labialelor devine în tot angrenajul ei fonetic, geografic şi istoric mult mai simplă, deschizându-ne şi posibilitatea unor ample şi foarte importante lămuriri privitoare la raporturile dintre diferitele dialecte româneşti Nu pot să încerc ca să le dau în cadrele acestei recensii şi cred că pe căi sigure în precizarea amănuntelor ne vom găsi numai după ce vom avea Atlasul nostru linguistic Voiu indica doară în mod sumar faptele de la cari cred că trebue să plece viitoarele cercetări, iar observările mele vor avea pare-mi-se, şi ele darul de a arăta că palatalizarea nu poate fi atât de recentă, precum afirmă Al Rosetti

Întocmai precum din *qu* a fost suprimată când compo-

www.dacoromanica.ro

nenta labială, când cea velară, tot astfel trebue să fi fost cu putinţă şi în cazul lui *pk'erd* suprimarea şi a componentei palatale, nu numai a celei labiale Din *pk'erd* nu s'a putut dezvolta deci numai forma *k'erd*, ci şi forma *perd* (cu *e* nu cu *ie*) Că lucrurile s'au petrecut de fapt aşa, dovedesc forme ca *fer*, *petri* etc. din Banat, Serbia, Oltenia şi de pe văile Crişului şi Mureşului (cf. şi W. Meyer-Lubke în DR II, pag 7) De altfel ar fi inexplicabilă lipsa diftongului *ie* în formele acestea Formele cu labiala intactă nu trebue să fie prin urmare mai vechi, ci sânt adese chiar mai noi decât cele cu grupul labial+palatal sau cu labio—palatale ca *pk'*, *bg'* etc (cf formele de tipul lui *albină*< *alvīna*, unde nu s'a putut produce nici o diftongare şi unde pe urma unei evoluţii *albg̑ină*>*albină* n'a putut să rămâie nici o urmă a vechiu palatalizări) Mai urmează de aici că hotarele palatalizării labialelor sânt mult mai largi de cum credem de obiceiu, fără ca să îmbrăţiseze întreg cuprinsul limbei româneşti.

Trebue să mai admitem că în aceeaşi regiune a fost cu putinţă şi depalatalizarea şi delabializarea Şi de aici marea promiscuitate a diferitelor forme atât de variate. Totuşi pe alocuri evoluţia s'a produs numai în direcţia depalatalizării sau numai în direcţia delabializării Dacă rezultatele finale par a impune concluziunea aceasta, nu este totuşi exclus că în cursul vremurilor să fi existat o şovăire oarecare între depalatalizare şi delabializare şi în acele regiuni Unde se delabializa şi se şi depalatalizа, unele cuvinte pot să fi evaluat într'o direcţie, altele în cealaltă, întocmai precum s'a întâmplat şi cu delabializarea şi develarizarea lui *qu*, pe care îl continuă în unele cuvinte *c*, în altele p

Th Capidan (cf , „Meglenoromânii" I, pag 126—127) are aşa dară toată dreptatea, admiţând că „labialele [meglenoromâne], la origine, au fost alterate" peste tot Pentru priceperea prezenţei labialelor nealterate din dialectul meglenoromân nu este nevoie însă nici ca Meglenoronânii să fi ocupat cândva un teritoriu mai întins, lucru de care nu ne îndoim, nici ca să fi fost supuşi subt acest raport unei influenţe

www.dacoromanica.ro

venite din partea Dacoromânilor, pe urma unui contact prelungit cu aceştia Meglenoromânii au delabializat unele dintre cuvintele lor, între acestea pe toate cele cu *fi*, au depalatalizat pe altele, între acestea pe toate cele cu *bi*. De aceea nu vom putea da nici la ei de diftongul *ie*, ci numai de *e* în exemplele cu labială intactă urmată altă dată de *ĕ* accentat Singurele cuvinte de felul acesta pe care le găsesc în material adunat de Th Capidan (*ib*, pag 121—124) confirmă cele susţinute aici *per*<*pĕreo*, *perd* (tipărit apoi, la pag 126, greşit *pierd*)<*pĕrdo*, *mejluc* < *mĕdius locus*, *meu* < *meus* Cât despre *zbier* < **vĕrro* (pag 123), acesta este desigur un prezent greşit reconstruit, pe care îl găsim la P Papahagi, Megleno-Românii II, numai subt forma de *zber* Adevărat că din Liumniţa ni se citează forme ca *miăjluc* şi *miău*, dar este o particularitate specifică a acelei localităţi de a-l diftonga, şi de altfel, pe *e* accentuat, prefăcându-l în *ie*. *ver*>*viăr* „vrei", *căsmet*>*căsmiăt* „noroc" etc. (v Th Capidan, „Meglenoromânii" II, pag 4) Pentru vechimea labialelor palatalizate meglenoromâne, să nu uităm, mai ales, pe lângă cele spuse mai sus, că ele nu se găsesc decât în elemente de origine latină

Este firesc ca simultaneitatea articulării labiale şi palatale, jenantă apoi, să se fi produs mai întâiu şi mai uşor acolo unde labiala şi palatala se găseau în aceeaşi silabă, deci în cazuri ca *pk'ept*, în opoziţie cu cazuri ca *grabģi*, unde frontiera silabei se găseşte în mijlocul lui *b* Iată de ce în Marginea tinerii îl înlocuiesc pe *pkatră*, *bģine*, *mńerkuri* al bătrânilor prin *katră*, *ģine*, *ńerkuri* etc, dar spun şi ei numai *kopk'il*, *grabģi*, *anumńit* etc, labiala suprimându-se la mijlocul cuvintelor numai după o consonantă. *ask'idă*, *alģi*, *dižģiní*, *dorńi*, etc, dar şi *albģină*

Simultaneitatea cluziunii labiale şi palatale este cu putinţă, dar nu şi simultaneitatea fricţiunii labiale şi palatale, cel puţin nu cu bazele articulatorice obişnuite la noi ale lui *f* şi *h* resp. *v* şi *j* De altfel puterea fonatorie a fricţiunii palatale ar şi fi paralizată prin barajul labio-dental al fricţiunii lui *f* resp. *v*. Iată de ce nu-l găsim în Marginea pe

www.dacoromanica.ro

fh sau *vj* nici la cei bătrâni, nici la cei tineri şi în nici o poziţie *śier* (fier), *śir* (fir), *kośiţâ* (cofiţă), *ziţăl* (viţel) etc. (cf *fher, fh'erbinte, să fh'ii* şi chiar *fker, fk'erbe* etc. în Oltenia, DR II, pag 5—6, evident cu articulaţia labială şi cea palatală în ordine de succesiune)

În expunerile sale asupra evoluţiei fonetice a labialelor palatalizate, Al. Rosetti ia o atitudine ale cărei resultate se încadrează în cele mai temeinice cercetări ştiinţifice de până acum şi înţelege să şi-o apere în faţa obiecţiunilor care i-au fost făcute (cf. „Grai şi Suflet" III, pag. 415—417)

Din fericire autorul ne prezintă cele 50 de documente din arhivele Bistriţei într'o transcriere care nu înseamnă o intepretare a graiului lor în sensul concluziunilor sale asupra fonetismului din secolul al XVI-lea. Textul documentelor acestora a fost reprodus după principiul transliteraţiunii. Numai în mod excepţional, ca în cazul lui ѧ d. p se păstrează semnul cirilic De altfel fiecare semn cirilic a fost înlocuit printr'un semn corespunzător latin În felul acesta cetitorul nu mai poate avea nici o îndoială asupra formei originale a fiecărui cuvânt în parte Vro douăzeci de planşe, foarte reuşite, dând unele dintre scrisorile acestea în facsimele, sporesc siguranţa noastră la întrebuinţarea acestei ediţii.

Conjecturile autorului nu sânt totdeauna convingătoare Când Al Rosetti transcrie d p *ѧ<t>r'ačâ parte* şi *din<t>r'ačelaş trăg* în cel dintâiu document din 1592 (Moldoviţa), se poate să aibă toată dreptatea, pentru că în aceeaşi scrisoare dăm de exemple ca *diѧtr'ačelaş trăg* şi *ѧtr'ani mulţi* şi pentru că într'însa nu se găseşte de altfel nici o formă rotacizată În cele patru scrisori din Moldoviţa dăm doară de un singur *mere* (nr 28), care dovedeşte totuşi existenţa rotacismului în scrisul mânăstirii din acea localitate Cum în scrisoarea foarte îngrijită care ne priveşte aici nu se sar de altfel literele — lipsa lui *i* din *sf<i>nteei* se datoreşte unei foarte obişnuite abreviaţiuni (cf pag. 7) —, cum mai dăm d p la Câmpulung de forme ca

www.dacoromanica.ro

ꙗnraıntea şı *ꙗrapoi*, ıar în Cod. Vor. chıar de forme ca *ꙗračasta vreame* sau *dı ꙗpal treıle podu*, şi având în vedere vechimea documentului, s'ar putea, cred, ca acel <*t*> să nu-şi aibă nıcı o motıvare în realıtatea fonetică pe care o reproduc acele forme

Altă dată se pare că trebue să avem oarecarı rezerve faţă de felul în care a fost descıfrat orıgınalul In adaosul caıe se găseşte deasupra rândului penultım al scrısoru nr 30 probabıl că trebue să cetım *Macsım*, aşa cum a fost citat numele acesta la glosar, iar nu *Macsın*, cum a fost transcris în text Numele acesta se mai găseşte odată la nr. 25 unde are forma de *Macsim* (de două orı), cıtată la glosar ca *Maxım*. Adevărat că la n-rul 30 litera finală a cuvântului, aruncată deasupra rândului, a prımıt o formă care se aseamănă mai mult cu н Urmează după acest nume cuvântul *crainicul*, ıar autorul cıteşte apoi *d'a lu a i Simıon ѧs*<*t*>*e* În locul acestei lecturi aş preferi să cıtesc *ai Sımıonıasă* (cf „Rev. Fıl." I, notele de pe pag 253—256 şi II, pag 343) sau *ı Sımıonıasă* resp *Sımıonıase* (cf ıb I, nota de pe pag 250—251), în care caz între *crainicul* şi *aı* resp *ı* s'ar găsi un nume propriu Artıcolul *ı* resp. *aı* se şi potrıveşte maı bine cu forma fem *Sımıonıasă*, pe lângă că n'ar maı trebuı să vedem în *ias*-<*t*>*e* o formă verbală greşit acordată cu subıectul său. Oricum, nu reuşesc să-l descopăr aıcı pe *lu*. Autorul însuşi ne arată că acest articol proclıtic are în scrisorile publıcate de el de obıceıu forma *luı* Numai o sıngură dată se găseşte *lu* în *lu dumnedzău* dın n-rul 20, iar *lu Ionaşcь* (de două orı) dın n-rul 10 n'ar proba nimic, pentru că aci cuvântul care urmează după *lu* începe cu *ı* (cf. pag 31) Forma *d'a* presupune că prepozıţıunea *de* a fost rostită *dă* şi o contracţiune dın *dă*+*a*. De fapt în n-rul 25 (din Lucaveţ în Bucovına) se scrie regulat *dă* pentru *de*, o dată chıar *dăcı* „deacı, decı" şı *dăla* alături de *dela*, dar se pare că autorul este de părerea că aci trebue cetit *e* pentru *ă* (dıscutând sistemul grafic al acestor scrısorı spune „*e* accentué est indıqué par les sıgnes *ă*, *ĕ*, *e* et ѧ", pag

www.dacoromanica.ro

17). În scrisoarea din nordul Maramureşului care ne preocupă la locul acesta, propoziţiunea *de* se găseşte de două ori şi numai în forma aceeasta de *de*. Contracţiunea *dă+a* >*d'a* pare deci exclusă. Şi asupra restului din fragmentul citat nu sânt sigur cum trebue cetit Asemenea nedumeriri în ce priveşte conjecturile şi lecturile sânt însă fatale şi inerente tuturor ediţiilor de felul acesta, de texte a căror descifrare nu poate fi lipsită de dificultăţi.

Scrisorile din arhivele Bistriţei au atras atenţia filologilor de când le-au cunoscut din ediţiile lui N. Iorga („Documente româneşti din arhivele Bistriţei", 2 vol , Buc. 1899—1900 şi în „Documente Hurmuzaki", vol XV, Buc 1911—1913). Al. Rosetti a ales 50 de piese dintre cele mai vechi şi cele mai interesante, dintre anii 1592—1638, reproducându-le în întregime Dintre acestea, 20 sânt publicate pentru întâia oară de el, dintre care 10 inedite, iar celelalte 10 găsindu-se în apendicele lucrării sale „Etude sur le rhotacisme en roumain", Paris 1924 Autorul ne face astfel un mare serviciu cu cartea aceasta apărută în colecţia Institutului de filologie şi folklor din Bucureşti

Introducerea cuprinde utile relaţii asupra căilor de comunicaţie şi a legăturilor comerciale, politice şi culturale între Bistriţa şi Moldova de nord. Ea ne mai dă şi o foarte sistematică şi folositoare descriere a scrisorilor publicate Al Rosetti tratează despre înfăţişarea lor exterioară, despre caracterele lor interne, le grupează după localităţi, vorbeşte despre autorii lor, despre sistemul lor grafic, despre fonetismul, morfologia, sintaxa şi stilistica lor Claritatea expunerii nu suferă nicăiri şi nici posibilitatea unor exacte informaţiuni nu este diminuată nicăiri, nici chiar acolo unde tratând despre grafie şi fonetism aplică concluziunile din cealaltă carte despre care am vorbit mai sus Datare scrisorilor şi înşirarea lor în ordine cronologică s'a făcut cu toată grija şi cu noi precizări, pentru care trebue să-i fim autorului foarte recunoscători Urmează un indice, cuprinzând 1. numele topografice, 2 numele proprii, şi un glosar Se adaogă câte un tablou cu cota arhivei din Bi-

www.dacoromanica.ro

strița pentru fiecare document în parte, cu corespondențele între numerele de ordine din ediția lui N Iorga și ceea a autorului, cu indicația planșelor aflătoare în carte, tabla de materii și errata

AL. PROCOPOVICI

CARTOJAN N *Cărțile populare în literatura românească* Vol I *Epoca influenței sud-slave* București, Editura Casei Școalelor, 1929 Pp 271+VIII+15 planșe

Studiul de față apare cincizeci de ani după ce Hasdeu a scris *Cuvintele din bătrâni* și Gaster cartea sa fundamentală despre *Literatura poporană* În jumătatea aceasta de veac în streinătate s'au făcut cercetări importante, care au rectificat greșelile înaintașilor, la Academia Română numărul manuscriselor care cuprind cărți populare a întrecut mia În afară de harnicul profesor de Literatura veche de la Universitatea din București prea puțini au urmărit la noi studiile apărute în alte limbi, și mai puțini s'au îngropat în biblioteca Academiei, ca să citească manuscrisele „cu filele mâncate de cariu, îngălbenite de timp și pătate de lumânări ale atâtor cetitori de pe vremuri" Doar din când în când s'a descris și reprodus câte un manuscris aflat în cutare parte a țării.

După studii monografice asupra Alexandriei, a lui Fiore di virtù, a Rojdaniței și Alghiușei, ș. a, Cartojan ne dă acum o lucrare de sinteză, cercetând în vol I cărțile populare traduse după originale sud-slave, urmând ca în vol II să fie studiate traducerile din grecește Împărțirea materialului e clară și urmează în ordine cronologică, după apariția traducerilor românești Literatura apocrifă (legende apocrife) — Literatura bogomilică — Literatura apocaliptică (Apocalipsul apostolului Pavel, al Maicii Domnului, Moartea lui Avram, Apocalipsul lui Ioan) — Epistole apocrife (Legenda Duminecii) — Legendele biblice (Paleea, Prorocirea Savliei, Lemnul Crucii) — Legendele hagiografice (Sfântul Sisinie, Sfânta Vineri, Sfântul Alexie)—

www.dacoromanica.ro

Literatura astrologică de prevestire — Fiziologul — Fiore di virtù — Romanul popular (Alexandria, Varlaam şi Ioasaf, Archirie şi Anadam).

Autorul dă un rezumat al conţinutului, caută legătura fiecărei teme cu literatura bizantino-slavă, urmăreşte circulaţia în literatura română, variantele şi pătrunderea în literatura orală a poporului O bogată bibliografie (cuprinzând 1 texte româneşti publicate, 2. manuscripte inedite şi nesemnalate din Biblioteca Academiei, 3 texte slave, 4 texte greceşti; 5 studii privitoare la originea şi filiaţiunea textelor, întieprinse la noi sau aiurea) urmează după fiecare capitol, dovedind o muncă conştiincioasă şi neobosită Graţie orientării sigure în literatura chestiunilor tratate, Cartojan rectifică o seamă de păreri eronate, care se acreditaseră la noi, precum e, înainte de toate, exagerarea influenţei bogomilice Acum câţiva ani arătase D Russo că originea bogomilică nu poate fi admisă pentru „Cugetările în oara morţii", pe care Hasdeu le credeà o operă originală a Bogomililor români, în cartea ce am publicat-o acum zece ani despre Literatura română veche redusesem rolul bogomilismului la proporţiile cuvenite, acum Cartojan dovedeşte, în consonanţă în cei mai mulţi cercetători noi (chiar Slavi), că cele mai multe scrieri atribuite Bogomililor cuprind învăţături de-adreptul contrarii acestora Singura scriere pe care o crede de origine bogomilică e legenda despre Adam şi Eva

Prin lucrarea lui Cartojan, scrisă într'un stil binefăcător de sobru, care însă nu e lipsit de căldură, se umple un gol simţit în studiul literaturei noastre vechi Căci dacă talentele de scriitori se vădesc la noi în epoca veche a literaturii mai ales din letopiseţele cronicarilor şi dacă strămoşii noştri ceteau înainte de toate cărţile sfinte, nu este mai puţin adevărat că aşa numitele cărţi populare, derivând şi ele adesea din cercurile bisericei sau fiind aduse în legătură cu ea, au format în veacurile trecute lectura de predilecţie a clalselor culte şi o formează până azi la poporul de la ţară Subiectele lor miraculoase şi feeria orientală

www.dacoromanica.ro

a cadrului lor satisfăceau fantazia puţin rafinată prin civilizaţie, iar concepţia lor adânc morală făceau din ele o hrană sufletească căutată [1])

S PUŞCARIU.

ORTIZ RAMIRO, *Medioevo Rumeno*, Publicazioni del' „Istituto per l'Europa Orientale" Prima Serie XVIII, Roma, 1828, pp 91, cu 9 planşe

„În acelaşi fel cum păgânismul, stins în oraşe, s'a continuat la ţară (cf *pagan*=locuitori din *pagi*), tot astfel evul mediu occidental s'a continuat în orient, printr'o întârziere a evoluţiei sociale şi culturale" (p 14), întârziere produsă mai ales prin lipsa, în Răsărit, a marei mişcări a Renaşterii, care, în Apus, în strânsă legătură cu catolicismul, produsese reacţiunea puternică împotriva înfăţişărilor medievale ale civilizaţiei Acesta e argumentul principal pe care Ortiz îl desvoltă într'un studiu comparativ, prezentând pe larg cetitorilor săi italieni câteva aspecte bine cunoscute din viaţa noastră culturală, religioasă, literară, artistică şi socială în veacurile trecute Renaşterea Românilor ca popor romanic, şi cu ea de-odată ivirea evului nou, începe la Români pe la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul celui de al XIX-lea Foarte interesantă observaţia lui Ortiz, că această renaştere nu se datoreşte nici elenismului care, după D Russo, „a liberat cultura română de robia slavismului, introducând studiile clasice şi a condus-o în apele ştiinţei apusene" — căci această cultură clasică grecească era mult prea superficială, — nici chiar mişcării latiniste din Ardeal, căci o tramică legătură cu Roma nu poate fi imaginată decât într'o ţară catolică „Adevărata renaştere română — trebue s'o recunoaştem în mod onest— se datoreşte culturei franceze, singura pe care Românii *au asimilat-o* şi care a fost fecundă în rezultate literare şi artistice" (p 82 nota).

---

[1]) Un amănunt (ad pag 142) icoana sfântului Christofor, cu cap de câne, se găseşte şi în biserica din Schodol-Bran, jud Braşov

www.dacoromanica.ro

Între asemănările pe care Ortiz le face între evul de mijloc apusean şi cel românesc, ocupă un loc însemnat comparaţia lăutarilor noştri cu *giullari* italieni. Ori cât de ademenic toare ar fi analogiile citate, mărturisesc că deosebirile mi se par totuşi esenţiale Dacă în Ţara veche, unde existau curţi domneşti şi boiereşti şi era deci dat mediul favorabil pentru ivirea unor cântăreţi profesionali, lăutarii au fost şi sânt încă transmiţătorii şi adaptatorii, în parte şi creatorii cânteculuı popular, în Ardeal, cu o poezie populară tot atât de bogată, rolul lăutarului este aproape excluziv cel de muzicant Poezia populară, cea scurtă lirică şi cea lungă epică, e purtată din generaţie în generaţie de cel care a creat-o în toate timpurile, de ţăran şi mai ale de ţăranca română

Cât despre cele patru variante culese de Ortiz, în care e cântat motivul binecunoscut din literaturile romanice apusene al falşului pelegrin, acesta e la noi de sigur de importaţie recentă Însăşi forma celor dintâi trei variante arată proveniența orăşenească (armată sau mahalà), cât despre a patra variantă, curat populară, ea este extrem de interesantă tocmai prin faptul că denotă cum un motiv cărturăresc sau orăşenesc poate să se adapteze perfect formei tradiţionale a poeziei populare săteşti.

La sfârşit o foarte bogată bibliografie cu adaose instructive.

S PUŞCARIU

RADU CONST *Tablou sinoptic cronologic al Istoriei Literaturii Române* I. Secolul al XVI-lea Focşani, Lucrătorii asociaţi, 1930 Preţul 15 lei

Tabloul compus cu multă iscusinţă de autor va fi, pentru studenţi mai ales, un mijloc util de împrospătare şi sistematizare a datelor mai importante din istoria literaturii vechi. Ca toate lucrările de acest fel păcătueşte în datarea prea exactă a unor scrieri, despre care nu se prea ştie când au fost scrise, precum sânt diferitele variante de psaltiri „husite" Tabloul—necomplet—al cărţilor slavone copiate

www.dacoromanica.ro

în mânăstirile noastre nu prea are ce căuta într'o istorie a literaturii *române*, precum nu prea fac parte dintr'o istorie *literară* toate actele şi zapisele scrise în sec al XVI-lea, ci numai acelea dintre ele, care ne arată biruinţa limbei naţionale în pături din ce în ce mai largi, ca actul de la 1600 al mitropolitului ardelean, rămas nemenţionat. În schimb cred că trebuiau citate „Învăţăturile" lui Neagoe, deşi scrise slavoneşte, dar, pe cât se pare, traduse încă din sec XVI în româneşte. La Coresi lipseşte Triodul-Penticostar din 1558—59, Liturghierul din 1570 e tot al lui Coresi După noile studii ale lui Cartojan va trebui redus mult numărul scrierilor „bogomilice" O greşală de tipar. 1671 în loc de 1571 pentru Însemnarea Vorniculuı Radu

S P

MOLIN S ROMULUS *Românii din Banat*, Extras din revista „Arhivele Olteniei", No 34, 1928

O etnografie de popularizare despre Românii din Banat, scrisă cu dragoste, însufleţire şi pricepere de un, Bănăţean, care a mai muncit pe acest teren, publicând înainte de războiu un Glosar al graiului acestui ţinut. („Noua revistă română", 1910 No 13—14)

E trecută în revistă, pe lângă chestiuni generale interesând întreg Banatul (ca etnografia, bogăţiile naturale ale Banatului) toată civilizaţia ţărănească română din acest ţinut Casa, hrana, îmbrăcămintea, industria casnică, precum şi viaţa culturală Limba, religia, şcoala.

Astfel de studii asupra diferitelor ţinuturi din Transilvania ar fi foarte de dorit.

Notăm, pentru d-l Molin, că localităţile Banat-Comloş şi Sân-Miclăuşul mare nu sânt în Jugoslavia, ci în Torontalul românesc

Se zice „a da mare importanţă" nu „a pune mare pond"

E. PETROVICI

www.dacoromanica.ro

NOVACOVICIU, EMILIAN *Cuvinte Bănățene*, Oravița, 1924.

Un util glosar de cuvinte dialectale E de regretat că autorul, absolut neobișnuit cu astfel de lucrări, a neglijat să respecte strict ordinea alfabetică și să indice accentul cuvintelor Aceleiași nepriceperi a autorului se datorește și traducerea stângace a cuvintelor dialectale Însă, cum culegătorul acestor cuvinte n'a avut nici o idee preconcepută, ci a notat simplu, și consecvent, după priceperea sa, vorbele cunoscute din comuna sa natală, unde a funcționat ca învățător decenii de-arândul, nu s'a falșificat nici înțelesul și nici aspectul fonetic al cuvintelor dialectale, cu toate că notația nu putea fi fonetică.

Unui cercetător al graiului bănățean îi va fi ușor să reconstitue precis după indicațiile stângace date de autor, sensul și fonetica adevărată a cuvintelor din acest glosar.

E PETROVICI

ȚICELOIU, DR ION D *Studii de Fonetică*, Câmpulung-Muscel, 1927

D-l Ț publică două mici articole Întâiul asupra nuanțelor lui *i* din limba română, al doilea despre *s* și *z* în ortografia oficială

Autorul distinge trei feluri de *i* 1 *i* vocală (din *prinos*, *vine*), 2 *i* din diftongii urcători (iarbă, iobag), pe care d-sa îl numește *i* consoană, și 3 *i* din diftongii coborîtori (din *cai*, *lei*), numit de d-sa *i* semivocală. Pentru întâiul d-l Ț propune scrierea *i*, pentru al doilea *i* iar pentru al treilea *i*

Din punct de vedere fonetic, cele trei nuanțe ale lui *i*, date de autor, sânt neîndestulătore Se poate distinge o serie întreagă de *i* (vocală) după gradul de deschidere. Pe urmă Ț pune pe *i* afon dela finea cuvintelor (*popi*, *pomi*) în aceeași categorie cu *i* numit de d-sa semivocală (*cai*), pe când între ele este o deosebire fundamentală

www.dacoromanica.ro

Încât privește propunerea autorului de a nota cele trei nuanțe distinse de d-sa prin *i*, *ĭ* și *ĭ*, găsim că inspirația d-sale e cât se poate de puțin fericită Teama de a confunda cuvântul *vier* „verrat" cu cuvântul *vier* „vigneron" e absurdă, deoarece contextul îi indică fiecăruia sensul, deci și pronunțarea. (Cf *păr* „poirier" — „cheveu") O ortografie oficială nu are nevoie de a nota funcțiunea „ouvrante" sau „fermante" (v F de Saussure, *Cours de linguistique générale*, p 94 ss) a unui sunet. Și încă așa de nefericit cum a propus d-l Ţ *ı* „fermant" = *ĭ* și *ı* „ouvrant = *ĭ*, semnele ˘ și ¯ fiind semnele convenționale ale scurtimii și lungimii E încă admisibil de a nota elementul consonantic dintr'un diftong prin semnul scurtimii, dar de a întrebuința spre același scop semnul lungimii, este nepotrivit.

Greșala lui Ţ, și a multor filologi care se ocupă cu ortografia română, este că dânșii își închipuesc că o ortografie fonetică este posibilă Sunetele limbei sânt atât de nuanțate, supuse la atâtea ezitări după individzi, după clase sociale, după regiuni, încât a preconiza o ortografie pur fonetică este o absurditate Să lăsăm foneticei studierea lor Ceea ce ne trebue nouă este o reglementare a ortografiei, crearea unei *ortografii tradiționale* [1]).

În al doilea articol Ţ. propune să se noteze *s* de câte ori această consonantă este urmată de un sunet afon (t, c etc) iar *z* de câte ori este urmată de o consonantă fonică (b, d, g, l, m etc) De fapt pronunțarea ezită și d-l Ţ n'are dreptate când generalizează o pronunțare individuală sau regională

Nu ne rămâne deci alta de făcut decât, și în cazul acesta, ca în celelalte cazuri controversate, să lăsăm să se formeze tradiția ortografică despre care am vorbit mai sus; iar aceasta se va forma cu atât mai repede cu cât fiecare vom năzui mai mult să urmăm perceptele singurei instituții care are autoritate în materie de ortografie — Academia Română

E PETROVICI

[1]) Ţ pretinde că se pronunță h^{w}otsi k^{w}opii, poiet = hoții, copii, poet Exagerat Acestea sânt pronunțări dialectale

www.dacoromanica.ro

PANŢU ZACH. C. *Plantele cunoscute de poporul român Vocabular cuprinzând numirile române, franceze, germane şi ştiinţifice.* Ed II 424 p Bucureşti „Casa Şcoalelor"

Întâia ediţie, din 1906, a acestui vocabular s'a epuizat de mult. Faptul acesta, precum şi stocul de numiri adunate din 1906 încoace, l-au determinat pe autor să scoată o a doua ediţie, completată.

Este o carte cerută nu unmai de specialişti, ci şi de publicul care se interesează de botanică şi mai ales de excursionişti De aceea a doua ediţie, chiar fără completări, era necesară D-l Panţu însă a ridicat mult valoarea operei d-sale introducând 1050 de numiri pe lângă cele 3600 din ed I În felul acesta au ajuns la cunoştinţă publică — pe lângă atâtea numiri interesante — şi o mulţime de reţete ale medicinei poporale şi credinţe deşarte, reproduse de autor — pe scurt—la sfârşitul descrierii plantelor în chestiune.

Autorul mai alătură în ediţia nouă şi un tablou al familiilor vegetale, cărora le aparţin plantele menţionate în vocabular

Planul vocabularului şi sistemul descrierii plantelor sânt aceleaşi ca şi în ed I

Numirile îmbucurător de multe, cu care s'a completat vocabularul, au fost strânse în bună parte de autor sau de mai mulţi botanişti, citaţi cu numele, pe de altă parte sânt reproduse din lucrări tipărite (D-l Panţu citează la bibliografie 16 lucrări noi faţă de bibliografia ediţiei I)

Păcat că nu au fost luate în considerare câteva lucrări apărute dela 1906 încoace şi cari se ocupă de strângerea din popor a numelor de plante Aşa sânt · 1) P Schullerus. *Pflanzen im Glaube und Brauch der siebenburger Sachsen*, în „Archiv des Vereins fur siebenb Landeskunde", N F., XL, 1916—1921, p 78—188 şi 348—426 (Ex *Salcă roşie*= Salix purpurea, *Plop plutaş*=Populus pyramidalis, *Floare de nimica*=Nepeta cataria, *Spată lată*=Laserpitium latifolium, etc) 2) Al Borza. *Material pentru vocabularul botanic al limbii române. Grădini ţărăneşti din Banat*, în Dacoromania, I, 1920—1921, p. 359—362. (Ex · *Golopăr*=

www.dacoromanica.ro

Chrysanthemum Balsamita; *Sânţireag* = Dianthus Caryophyllus, *Minuţe*=Bellis perennis etc) 3 V Păcală, *Monografia comunei Răşinariu-Sibiu* 1915 — cu o colecţie foarte interesantă de numiri (d e *Scaunu-popii*=Erigeron acer, *Blidărel*=Bellis perennis, *Şteşnicel*=Gentiana acaulis, *Învârtelniţă* = Lonicera nigra, *Catiţă* = Iris germanica; *Gâlci de porc*=Chaerophyllum aromaticum, *Boarce*=Peziza aurantiaca, *Ismănariu* = Amanita muscaria etc) — Din lucrarea Al Borza. *Flora grădinilor ţărăneşti române II Plantele de podoabă, de leac, de farmece şi credinţe* („Buletinul de Informaţii al Grădinii bot şi al Muzeului bot dela Universitatea din Cluj", V, 1925, p 49—72), autorul a scos numai numele „care nu sânt expresiv ungureşti" atrăgând atenţia „specialiştilor" asupra lucrării (p V) Credem că este un punct de vedere exagerat Singurul nostru vocabular botanic serveşte doar specialiştilor înainte de toate. Există în acest vocabular sute de nume evident ungureşti, turceşti etc, care sânt însă cuvinte româneşti, de îndată ce au fost asimilate şi răspândite printre Români Dar chiar din lucrarea citată au trecut în ed. II a vocabularului multe nume ungureşti (*Boglarcă, Peşmă, Lilиom, Borostian, Muşcatlă, Acaţ* etc) şi ar fi trebuit să treacă toate

Ca unii ce luăm contact mai des cu poporul din Ardeal şi cu bibliografia ce-l priveşte, observăm că tocmai numirile de plante din Ardeal vor mai trebui corectate şi completate Întâii colecţionari nemţi şi unguri au stâlcit multe numiri, trecute apoi greşit şi în lucrarea lui Panţu, în acelaşi timp întâiele colecţii, rămase în parte necunoscute, cuprind încă multe nume de plante nepublicate în vocabular (Vezi în E Pop · *Cei dintâi culegători ai numelor româneşti de plante* —„Ţara Bârsei", II, 1930, Nr 2 şi 3 [1]).

Trebue să observăm însă, că potrivit aşteptărilor, în ed II, d-l Panţu a mărit considerabil mai ales numărul numirilor ardelene şi bucovinene. Vocabularul conţine numiri de ale Românilor din Ţara întregită şi din Macedonia

[1]) Studiu apărut după tipărirea vocabularului, ed II

www.dacoromanica.ro

Este una din calităţile de seamă ale cărţii, că reoglindeşte— destul de armonic — nomenclatura botanică a întregului popor românesc.

Dr. EMIL POP.

MERUŢIU, V.: *Judeţele din Ardeal şi din Maramureş până în Banat Evoluţia teritorială.* (Din „Lucrările Institutului de Geografie al Universităţii din Cluj", vol V, cu 17 planşe) —Cluj, Tip Ardealul, 1929, pp 239.

În avântul pe care studiile de toponomastică l-au luat în timpul din urmă, lucrarea d-lui M este un foarte preţios îndreptar istoric pentru cei care se ocupă filologiceşte de originea toponimicelor din Ardealul nostru. Căci, dacă e adevărat că istoria unor elemente lexicale se confundă cu istoria mişcărilor culturale şi economice ale unui popor, cu istoria influenţelor de tot felul pe care le-a suferit acesta, şi dacă lingvistul e silit să le trateze împreună, nu e mai puţin adevărat că un toponomast are nevoie să cunoască în afară de istoria localităţilor şi regiunea din care acestea fac parte, din punct de vedere istric şi geografic. El, studiind nume topice, trebue să aibă o cât mai amplă imagine asupra toponimiei de pe un teritoriu limitrof mai întins Căci, fiecare regiune, care formează o unitate, dispune şi din punct de vedere toponomastic de un număr mai mic sau mai mare de nume caracteristice Întrebuinţarea acestora în regiuni mai îndepărtate trebue explicată după aceleaşi criterii ca elementele graiului comun Influenţa centrelor importante în spre care gravitează, din punct de vedere economic şi administrativ, regiuni mai îndepărtate, are o deosebită importanţă şi în toponomastică Lucrarea de care ne ocupăm ilustrează tocmai problema celor dintâiu nuclee administrative din Ardeal Autorul se ocupă de evoluţia judeţelor din Transilvania şi arată cum aceste unităţi administrative au evoluat, şi-au lărgit sau şi-au micşorat hotarele din cele mai vechi timpuri până astăzi

În capitolul întâiu, tratează despre vechile organizaţii teritoriale şi trece în revistă, din fugă, chestiunea cne-

www.dacoromanica.ro

zatelor şi voivodatelor de la noi Acestea au fost cele dintâi organizaţii administrative ale noastre Ele aveau desigur mai mult un caracter juridic decât economic. Deodată cu venirea Ungurilor, organizaţia cnezatelor şi a voivodatelor a slăbit, iar cu aşezarea în Ardeal a Saşilor şi a Secuilor, în calitate de colonişti, s'a pus baza oraşelor care au luat curând o desvoltare din ce în ce mai mare şi au început să exerseze o anumită autoritate asupra regiunilor care le încunjurau. În jurul acestor oraşe, formate de colonişti, s'au întemeiat cele dintâi „comitate" ardelene Alba, Cluj, Doboca, Zolnuk, Turda, Târnava şi, poate, Hunedoara, comitate cu administraţii diverse, săseşti sau ungureşti, după cum castrele, oraşele, aveau un caracter etnic preponderant sau altul. Pe lângă cele 7 comitate, se mai pomenesc, din sec. XVI, câte 7 scaune săcueşti şi săseşti Graniţele acestor organizaţii administrative nu erau fixate deloc aşa fel ca ele să fie folositoare intereselor Românilor din Ardeal Din contră. Adesea, regiuni care din punct de vedere al geografiei umane prezentau o unitate organică strânsă, au fost împărţite aşa fel, încât să spargă regiunile compacte româneşti. Pentru căutarea intereselor economice şi administrative, populaţia se îndrepta în spre oraşele de care depindea. Aceste oraşe (cu regiunile din imediată apropiere), cu o populaţie cosmopolită, sau în tot cazul în mare măsură streină, au putut să influenţeze asupra tezaurului toponomastic local, prin traducerea sau prin stâlcirea formelor de denominaţie topică românească pe cale administrativă

Autorul tratează în capitole speciale istoria evoluţiei teritoriale a fiecărui judeţ din Transilvania Este inutil să resumăm acì fiecare capitol în parte Ne mulţumim numai să atragem atenţia asupra lor şi să remarcăm îndeosebi bibliografia citată de autor, foarte utilă şì pentru toponomaşti.

Trebue să-i fim foarte recunoscători autorului pentru lista hărţilor vechi ale Transilvaniei (p. 204 s. u), al căror studiu ar putea să aducă filologilor interesante elemente de toponomastică —Reuşite sânt planşele din corpul lucrării, re-

www.dacoromanica.ro

presentând hărţi vechi cuprinzând regiuni din Transilvania

Un capitol scurt, dar de cea mai mare importanţă e acela asupra numelor de localităţi de după Unirea Transilvaniei cu vechiul Regat. Unele din aceste schimbări au fost făcute la dorinţa localnicilor şi au fost fixate de o comisiune a judeţelor din care (la 1925—26) făcea parte şi autorul. Numele nouă nu au fost ales după nişte norme precise ; tocmai acest fapt e preţios pentru noi, fiindcă avem putinţa să cunoaştem criteriile diverse pe care psihologia populară sau acea a comisiunii le-a pus în aplicare.

Dar înainte de toate trebue să remarcăm că schimbarea numelor de localităţi s'a făcut din raţiuni de ordin naţional În Transilvania existau o mulţime de localităţi cu populaţie prevalent românească, localităţi dăruite de şovinismul administrativ de altădată cu nume cu totul arbitrare şi nepotrivite împrejurărilor locale. Înprejurările istorice din ultimul timp nu au făcut decât să corecteze aberaţiile de desnaţionalizare de odinioară Nu mai puţin de 446 de localităţi din Ardeal şi-au schimbat numele în acest fel, la 1926 Autorul dă numai lista celor asupra cărora ar trebui să se revină Ea putea să fie mai bogată

Din numărul redus de exemple ne putem face o idee despre metodele de „românizare" a numelor de localităţi din Transilvania

Nume de persoane faimoase în viaţa noastră politică şi culturală, dau caracterul românesc următoarelor localităţi . *Mocioni* (f. *Găvoşdia*) , *Regele Carol* (f *Răpsig*) ; *Aurel Vlaicu* (f *Binţinţi*), *Delavrancea* (f. *Ienciu*) ; *Coşbuc* (f. *Hordou*) , *Papiu Ilarian* (f *Budiul de câmpie*), etc Unele din aceste nume se bucură de anumită legătură organică cu satul numit de ele *Aurel Vlaicu*(=*Binţinţi*) , *Coşbuc*) *Hordou*), altele sânt date arbitrar şi desigur nepotrivit

Alte nume sânt traducerea în româneşte a celor vechi *Spinenii* (f *Târnova*) , *Vârfurile* (f *Ciuciu*) , *Făurenii* (f *Covaciu*) , *Mesteacănul* (f *Nireş*) , *Perişor* (f *Curtuiuşul-Beclean*) , *Floreşti* (f *Vireag*) etc Altele sânt prefaceri româneşti ieşite din asemănarea de formă cu forme cu-

www.dacoromanica.ro

noscute în româneşte. *Turnu* (f *Tornea*), *Căianul* (f *Călian*), *Fânişel* (f *Feneşel*), *Sâmbolenı* (f. *Sâmbotelec*); *Stâna* (f *Stana*), *Petecu* (f *Petca*), *Petreştı* (f *Petrıd*) etc Alte asemenea crıterıı de românızare, urmate şi în alte regiunı româneştı după războiu, se pot vedea în artıcolul d-lui Dr C. Brătescu, *Noile numırı de sate dın Dobrogeaveche*, în „Analele Dobrogeı", an V—VI, (1924 şı 1925), pag 193—202. Pentru alegerea unor nume potrıvite pentru numirea localıtăţılor cu populaţie românească (în Dobrogea), să se vadă şi artıcolul *Schımbărı de nume*, semnat I. T şi apărut în Ad XXXXIX, Nr 13 033, remarcabil pentru concepţıile greşite pe care le cupıinde

Orıcare ar fı dın punct de vedere naţıonal utılıtatea unei schımbări spontane a numelor de localıtăţı, ea dın anumıte puncte de vedere nu era de recomandat, orı cel puţın nu trebuıa să se facă într'o măsură atât de largă În prımul rând, dormţa „localnıcılor" (reprezentaţı uneori de notar şi prımar numaı), nu putea să fie un motıv de abandonare a unuı nume local vechiu, de dragul unuia nou. E tıpică neserıosıtatea unor asemenea „localnıcı". D-l Brătescu cıtează un exemplu când s'a cerut schımbarea unuı nume de sat dın Dobrogea în *„Dă-te ȷos şi te plımbă"* (l cıt 194)

Schimbarea numelor de localıtăţı trebuıa făcută după nışte norme maı sănătoase, care să ţınă seama totdeauna de împrejurări locale. Astfel, natural şı bazat pe o întınsă tradıţie toponomastıcă românească era, ca numele nouălor sate să se dea după numele de famılıe cel mai des dın sat. Aşa *Rădeştı* (f *Bodeştı*), *Băneştı* (f *Beneştı*), *Bădeşti* (f *Badoc*); *Bălceştı* (f *Belış*), etc, dacă în adevăr s'a ţınut seamă aıcı de crıterıul de mai sus Un aspect destul de românesc, în unele cazurı, puteau să ıa anumıte nume locale derıvate cu un sufix, ca în cazul luı *Cărândenı* (f. *Cărand*); *Cıulenı* (f *Cıula*), *Feiurdenı* (f *Feiurd*), *Pănıcenı* (f. *Panıc*), etc Dar absolut neîntemeıată apare schımbarea formeı unor nume ca *Groşenı* (f *Groşı*), *Grındenı* (f *Grınd*), etc —Ne întrebăm unde am fı ajuns dacă s'ar

www.dacoromanica.ro

fi dat impulsului de schimbare a numelor de localităţi o întindere şi mai mare

De numele unor sate se leagă foarte des o istorie întreagă. Ştiinţificeşte e păgubitor să se treacă peste un nume numai pentrucă e desagreat de localnici sau de numita „comisiune" Numele locale nu pot să fie supuse unor capricii ale modei, cum e în cazul numelor de botez sau chiar de familie, în cât nu poate exista„ comisiune", care ar avea dreptul în faţa istoriei la corectări de felul celor de mai sus Am asemăna furia „românizării" numelor de localităţi din Transilvania cu aceea de „latinizare" şi „purificare" a limbei, întreprinsă de şcoala latinistă Efectul e aproape identic · localnicii azi, după 4—5 ani de la schimbarea numelor, întrebuinţează încă pe cele vechi, astfel *Răpsâg, Cruciu, Binţinţi*, etc E şi natural, fiindcă formele vechi sânt consacrate prin tradiţie şi sânt considerate ca româneşti din moşi-strămoşi Ştiinţificeşte în cazul cel mai bun era ca numai numele locale mai nouă de 50 de ani să fie schimbate, restul să rămână neatins Aceasta la noi în Transilvania. La schimbarea acestora erau foarte utile recomandaţiile din articolul citat al d-lui Brătescu. Dacă nu ne ruşinăm de mulţimea elementelor streine intrate în limba comună cu voia noastră, de ce să ne umilească nişte nume de localităţi de înfăţişare streină când ele ne-au fost impuse?

Căci, în adevăr „naţionalizarea" numelor de localităţi, ca să nu mai amintim numele personale înscrise în registrele oficiale, a fost un fenomen foarte vechiu şi foarte frecvent la noi în Transilvania Rezultatele lui au fost m ă c a r atât de bogate ca acele ajunse în urma lucrărilor „comisiunii româneşti" de la 1926, încât, cum vedem numeroasele statistici de nume topice streine, date cu atâta paradă de către cei care se ocupă de forma numelor de localităţi din Transilvania cu scopul de a sprijini principii cerute de idealuri politice de viitor, sânt puţin concludente pentru un judecător rece

Era o chestiune interesantă pe care autorul putea să o urmărească, în lucrarea d-sale atât de folositoare D-sa,

www.dacoromanica.ro

ca geograf, era mai în măsură ca oricine să ne dea o imagine foarte utilă asupra u n i t ă ţ i i n a t u r a l e supt care se prezintă diversele regiuni din Transilvania Graniţele judeţelor în trecut au fost şi au rămas până astăzi arbitrare, cerute de interese practice de ordin administrativ. Factorul natural de unitate geografică ilustrat de cercetările unui învăţat de seriositatea şi obiectivismul autorului era de cea mai mare importanţă pentru o comparaţie între ariile lingvistice ale Transilvaniei, arii care se găsesc şi în tezaurul toponomastic

ŞT PAŞCA

PIRCHEGGER DR SIMON *Die Slavischen Ortsnamen im Murzgebiet* (în „Veroffentlichungen des Slavischen Instituts an der Friedrich Wilhelms- Universitat Berlin", herausgeg von Max Vasmer) Leipzig, Markert und Petters, 1927, pp XXXI+399

Deşi lucrarea de faţă pune în lumină un material toponomastic cules dintr'o regiune atât de îndepărtată de teritoriul dacoromân şi fără legături directe cu regiunile locuite vreodată de Români, ne interesează totuşi. Materialul toponimic discutat e rezultat din elemente lexice care se găsesc, şi încă în mare măsură, şi în toponomastica noastră Autorul, un bun cunoscător al filologiei slave, un harnic şi scrupulos mânuitor de material documentar, utilizează în egală măsură informaţia istorică alături de investigaţia asupra formei de pronunţare fonetică a numelor de localităţi Studiul lui P , o monografie serioasă, bazată pe cercetări îndelungate, e alcătuită în baza unei solide metode ştiinţifice căci pune în valoare toate criteriile de folos pentru o documentare obiectivă E un model de studiu toponomastic, din care lipseşte partea de jonglerie inutilă, caracteristică unor lucrări fondate pe un material atât de complet Atragem aci atenţia asupra acestei lucrări, pentru planul atât de potrivit, care permite autorului să trateze şi să epuizeze toate aspectele lingvistice care se leagă de materialul cules de D-sa

www.dacoromanica.ro

Iată cum a înţeles P. să ilustreze viaţa elementului slav din toponomastica regiunii Murz din Austria După o introducere istorică succintă, dar suficientă, în care ne schiţează în linii caracteristice trecutul regiunii, expune lista bibliografiei, o listă bogată în care se găsesc studii care pot fi utilizate cu folos şi de toponomaştii noştri. Întâiul capitol, şi cel mai interesant pentru noi, este acela care dă lista numelor topice de origine veche slavă (p. 1—88); urmează numele de a căror origine veche slavă autorul se îndoeşte (p 89—94), apoi numele germane neclare (p 95—102) şi în sfârşit numele locale vechi (p. 103—114). Materialul cuprins în aceste capitole, e supus unor minuţioase observaţii de natură fonetică, în urma cărora autorul se alege cu un amănunţit studiu asupra graiului regiunii investigate de d-sa De interes pentru noi este capitolul VIII, în care tratează chestiuni diverse de ordin general în legătură cu toponomastica (p. 224—236) Monografia se termină cu un indice al formelor toponimice actuale ale regiunii Murz [1]).

ŞT PAŞCA

KISCH GUSTAV, *Das Banat im Spiegel seiner Ortsnamen* (in „Banater deutsche Kulturhefte", II, 3 (1928) Extras pp. 1—43).—Timişoara, „Minerva", 1928, în 8°.

Germanistul din Cluj este unul din învăţaţii care au fost preocupaţi mai mult la noi de probleme de toponomastică De zeci de ani d-sa urmăreşte neîncetat istoria numelor proprii din Ardeal, şi prin articole mai mărunte sau prin lucrări mai întinse, a contribuit în mare măsură la cunoaşterea toponimiei de dincoace de Carpaţi

[1]) Pentru cei care vor să judece în amănunt lucrarea lui P, una din cele mai bune apărute în timpul din urmă, indicăm din recensiile care i s'au făcut, pe aceea a lui Şt Mladenov apărută în „Jahrbucher fur Kultur und Geschichte der Slaven", a 1928, p 72—76, care se ocupă îndeosebi de partea slavă a lucrării, şi pe aceea a lui Ernst Schwarz, din „Zeitschift fur Ortsnamen-Forschung", a IV, p 297—304 în care se discută partea germană a tezei

www.dacoromanica.ro

Obiectivul lucrării de faţă este indicat de titlu Ne place să remarcăm îndeosebi planul după care e expus bogatul material nume indicând noţiunea de apă, de regiune, de minerale, de plante, de animale, de om Într'o lucrare de ansamblu toponanastic, această disciplinare a materialului este desigur cea mai utilă şi ilustrativă

Autorul studiază elementele toponomastice moderne şi nu se preocupă de cât întâmplător de cele atestate în documentele istorice Vrea prin urmare să dea o ilustraţie asupra toponomasticei actuale şi în consecinţă urmăreşte numai izvoarele moderne de informaţie.

Fără a atinge cu nimic valoarea, studiului de mai sus, care rămâne util pentru oricine studiază toponomastica ardeleană, ne permitem să atragem atenţia asupra unor scăpări din vedere (urmând ordinea succesiunii paginilor) Adesea se dau numele topice' nearticulate deşi se întrebuinţează forma articulată, ca *Bârzască* (p 6), *Glâmboacă* (p 8), *Neagră* (p. 9) (eroare de ortografie?). *Bistra morului* (p 6), e explicată din slav *bistra morului*, gen. sing al unui derivat de la *moară*. Bănuesc că autorul a fost indus în eroare de o hartă care a reprodus cu o ortografie streină forma *Bistra mărului* Numele topic *Clocoteşti* (p 7), nu poate să derive din forma *clocotì*, ci din *clocot* (cf. *Clocoticiu* pe care d-l Iordan, *Rum. Topon.* p. 203 îl derivă din numele de plantă *clocoticiu* 'Rhinantus alpinus' şi 'Staphylea pinnata'). Cred că numele *Gârbovaţ* (p. 7) nu e un derivat din forma rom. *gârbov*, ci e luat aşa cum se prezintă, din sârbeşte E puţin probabilă derivarea lui *Dorolea* (p 10) din germ *dor* „durr" + rom *valea*, mai plausibilă este explicaţia dată tot de d-l K care-l aduce în legătură cu nt. *Orlea* (Kbl. LII, p 137) De asemeni greutăţi de neînvins stau în faţa explicării lui *Călan* din lat *c a l d a n<c a l i d u s, deşi atestarea unor nume care altădată se găseau în aceeaşi regiune, ar indica această etimologie Cred că nu poate fi exclusă derivarea dintr'un radical bulg k a l ъ 'noroiu' (B e r n e k e r, 475). Nt *Băneşti* (p 11), nu derivă de la lat vulg b a l n i a, ci de la

www.dacoromanica.ro

numele de familie *Banu*, cunoscut tocmai în părţile Aradului; *Vălişoara* (p 17), nu e *vale*+-*iş*, ci *vale*+suf. -*işoară*. —*Crişcior* şi nu *Criştior* (p. 18) este numele comunei, derivat diminutiv de la numele râului *Criş* — *Petriş* (p 18), e un derivat din *piatră*,+suf colectiv -*iş* —Nu lat *malum* (p 19) ci *melum*. —*Cărbunari* (p. 19) nu e din *cărbună*, ci din *cărbune*. În nici un caz din lat b e t u l a, nu puteam avea în româneşte *Petelea* (p 20) —*Porumbeni* (p. 27), e mai probabil din forma masculină, *porumb* de cât din cea feminină (*porumbă*). —*Luncşoară* (p 39) nu derivă din *lung*+ *şoar*<*şor*+ topon -*a*, ci e un diminutiv din apelativul topografic, *luncă*

ŞT. PAŞCA

OPREANU, SABIN, *Ţinutul Săcuilor, Contribuţii de Geografie umană şi de Etnografie* (Extras din „Lucrările Institutului de Geografie al Universităţii din Cluj", vol III, p 43 ş u.) —Cluj, Tip. Ardealul, 1928.

E o întreprindere foarte dificilă acea începută de d-l O. cu lucrarea care i-a servit la trecerea doctoratului la Universitatea noastră Chestiunea săcuiască a fost mult desbătută de învăţaţi, îndeosebi de istorici. În ceea ce priveşte originea conaţionalilor noştri, mulţi au emis teorii fantastice uneori, alunecând „în domenii streine de ştiinţă, făcând prea adesea în cercetările lor obiectivul unor speculaţiuni de ordin politic şi de şovinism naţional" (p 43). Greutatea tezei d-lui O stă tocmai în temeiul puţin solid pe care se bazează lucrările înaintaşilor. Materialul documentar trebuia căutat la origine, la faţa locului, în archive şi colecţii de documente şi chiar pentru acesta autorul a trebuit să aibă foarte multă prudenţă. Autorul dovedeşte hărnicie în adunarea de material şi multă pasiune în discuţia lui Uneori judecă cu destulă pricepere.

Lucrarea cuprinde următoarele capitole I *Hotarele Ţinutului Săcuilor* (p 46—57), II *Cadrul Geografic* (p 58—83), III *Populaţia în trecut* (p 84—115), IV. *Populaţia de azi* (116—165); V *Înfăţişarea aşezărilor omeneşti şi gospodă-*

www.dacoromanica.ro

rnile (p 166—191) La sfârşit (p 193—208) e un rezumat al lucrării, în limba franceză, 9 planşe (cu 22 fotografii) reuşite Lucrarea ar vrea să cuprindă deci, în afară de limbă şi folclor, întreagă problema săcuiască.

Pe noi aici nu ne pot interesa decât unele din chestiunile puse în discuţie de autor. Astfel, de pildă ne interesează în cel mai înalt grad hotarele ţinutului Săcuilor, fixate după criteriul istoric, şi care apar în diverse epoci din ce în ce mai întinse în paguba elementului românesc, (p 46—50) În această privinţă, lucrarea lui O , alături de aceea mai recentă a profesorului său V Meruţiu despre *Judeţele din Ardeal şi din Maramureş* e foarte utilă. Bazat pe cercetătorii maghiari, cum e K a r á c s o n y i, autorul afirmă că Săcuii sânt veniţi în Ardeal din sec. XI, şi au fost aduşi aici de dincolo de Dunăre (Pannonia) de către Sf Ladislau (p 50) Ei au venit în Ardeal ,,ca element etnic deosebit de Unguri şi cu privilegii" (idem). Regiunea colonizată cu Săcui s'a întins neîncetat, în sec. XII, subt regele Geiza al II-lea şi apoi, în sec. XIII, după Andrei al II-lea.

Săcuii, ca element de pază a graniţelor de răsărit şi-au întărit în estul Transilvaniei castre [1]) Unele din aceste, după autor, sânt luate de la băştinaşi, rămaşi în urmă în teritoriile regale şi cunoscuţi în documente supt numirea de Pecenegi, dar, în realitate, Români (p 52) În afirmaţiile sale în legătură cu istoria Săcuilor, autorul face des apel la elementele toponomasticei regiunii E instructivă harta istorică a regiunii Săcuilor (p 47).

Vorbind de populaţiile care s'au adăpostit în regiunile actuale ale Săcuilor în trecut, autorul începe cu epoca preistorică, în care găseşte, după cum arată săpăturile, o populaţie cu o cultură desvoltată (p 84—87). Importanţă deosebită dă autorul epocei dacoromane, până la venirea Săcuilor (p. 87—92), epocă infiltrată în toponomastica regiunii (p 91—92)

[1]) Documentul citat de D-l O de la 1301, din timpul lui Ladislau al V-lea, e o plastografie, cum s'a arătat în ,,Glasul Minorităţilor" III, No. 7—9, p 21—25 de către d-l Karácsonyi

www.dacoromanica.ro

Problema originii Săcuilor e laturea cea mai dificilă a lucrării. Autorul putea să se lipsească de ea, mai ales că nici nu aduce nimic nou în paginile pe care i le consacră. Bibliografia în legătură cu originea Săcuilor e foarte bogată şi mai ales foarte variată ca valoare şi concluzii Sursele întrebuinţate de învăţaţii unguri în dorinţa de a deslega această problemă, au fost tradiţia orală, în baza căreia Săcuii ar fi urmaşii direcţi ai Hunilor, limba şi religia, identice cu cea ungară, şi care îi făcea să vadă în Săcui o ramură a Ungurilor Alţii le atribue o origine deosebită, arătându-i ca urmaşi ai unei comunităţi etnice înrudite cu Ungurii. În ce priveşte întâia ipoteză, aceea de descendenţă directă din Huni, ea e puţin probabilă Ea a trebuit să fi intrat în tradiţia orală a Săcuilor din opera scrisă a intelectualilor în epoca romantică a cercetărilor ştiinţifice, în secolul trecut sau chiar mai curând Un exemplu identic în această privinţă oferă conştiinţa actuală a Sarzilor că ei au o origine veche semitică, conştiinţă pe care le-a infiltrat-o vestitul G S p a n o, cu numeroasele sale studii, în care a căutat asemenea elemente în toponomastica Sardiniei. Supravieţuirea dintr'o epocă îndepărtată e totdeauna un orgoliu pentru o comunitate etnică, încât răspândirea unei credinţe în asemenea sens în masele populare, e obicinuită [1]) Autorul respinge şi el credinţa într'o origine hunică a Săcuilor Se pare că în mod just se afiliază la grupul învăţaţilor unguri care căutau să atribue Săcuilor o origine deosebită de a Ungurilor, dar mongolă, susţinând că ar fi fost desnaţionalizaţi înainte de venirea lor în Ardeal. Dacă erau un trib înrudit cu Bulgarii, cum afirmă, după alţii, O., nu putem să ştim Nimic nu ne dă siguranţă în această privinţă. În tot cazul, etimologia pe care vrea să o dea numirii etnice, din *Esegel*, denominaţie etnică pentru un trib al Bulgarilor, e mai puţin verosimilă (p 96) decât cea indicată

[1]) Hunfalvi P în *Az olahok története*, I, 24, şi Réthi în *Arch Értesitö*, VIII, afirmă şi ei că această ipoteză este „un fals infiltrat de şovinişti interesaţi sau de naivi exaltaţi" (cf O p r e a n u, p 94).

www.dacoromanica.ro

de către Czuczor-Fogarasi, în *Magyar-Nyelv Szotára*, s v. *székely* Că în sângele Săcuilor s'a infiltrat şi sânge slav, înainte de venirea lor în Ardeal şi chiar aici, prin nouă amestecuri cu elemente slave din nord, e probabil Temperamentul, fizionomia, onomastica nu ne indică totuşi destul acest lucru.

Nu avem dovezi de nici un fel, îndeosebi de un amestec mai nou cu populaţii slave după venirea lor în Ardeal Singură numirea de *Oroszfalu* nu e o dovadă sigură Acest nume poate să amintească o persoană, *Orosz*, care a avut altă dată un rol preponderent în acel loc Şi apoi numele *orosz* nu e deloc sigur că numeşte un individ de naţionalitate r u s ă În această privinţă e greşită credinţa lui O că asemenea numiri indică precis naţionalitatea unui individ.

Autorul are desigur dreptate când afirmă că la venirea lor în Ardeal, Săcuii au găsit aici pe Români Năvălirile barbare nu au putut zdrobi orice urmă de latinitate în fosta Dacie romană (p 98).

Săcuii au venit în Ardeal pe două căi de la miazănoapte, prin „poarta Meseşului" şi de la apus pe Mureş Pretutindeni ei au lăsat urme. Din cei veniţi de la XII o parte a rămas în jurul Turzii, alţii (la 1287) au luat-o pe valea Arieşului, unde s'au pierdut printre Moţi aşa se explică asemănarea mare care există în ceea ce priveşte aspectul fizic şi psihic al acestora cu acela al Săcuilor În adevăr, numărul de Săcui înecaţi în masa românismului din Munţii Apuseni trebue să fi fost destul de însemnat Toţi cei care s'au ocupat de problema Moţilor noştrii — afară de G. Weigand—au neglijat elementul săcuesc care are desigur un rol important în alcătuirea etnică a populaţiei actuale din Munţii Apuseni În tip, în fizionomie, în port, în viaţa sufletească chiar, se ilustrează multă asemănare între Săcui şi Moţi

Atragem în special atenţia cititorilor asupra paginilor din lucrarea lui O , care tratează despre săcuizarea Românilor Autorul caută pretutindeni şi metodic probe în

www.dacoromanica.ro

această direcţie, aducând uneori dovezi indiscutabile De aceste ne vom ocupa mai jos

Importante sînt descrierile privind populaţia de azi a Săcuilor, consideraţiile asupra repartiţiei, densităţii populaţiei, pe care le pune în corelaţie cu factorii de geografie umană, expunerile asupra influenţelor etnice, politice economice şi asupra aşezărilor omeneşti Toate aceste constitue fără îndoială cea mai preţioasă contribuţie pe care o aduce lucrarea lui Opreanu Aici, autorul este în domeniul specialităţei sale Peste tot, elementul românesc e căutat cu asiduitate şi pus în lumina adevăratei lui valori, în cadrul conglomeratului săcuiesc Am fi dorit totuşi ca tonul diverselor aprecieri, uneori probabile, pe care le face autorul, să fie mai stăpânit, fiindcă altfel lucrarea d-sale poate produce, aşa cum a produs de altfel, o impresie negativă, care e păgubitoare pentru ştiinţă şi pentru însăşi chestiunea pe care d-sa a studiat-o cu atâta devotament Polemica e admisă în lucrările ştiinţifice, dar cu măsură şi cu discreţie.

Am accentuat mai sus că O face des apel la elemente de onomastică din regiunea săcuească, atunci când caută să dovedească o afirmaţie a sa Materialul pe care-l prezintă e uneori foarte preţios, deşi aprecierea lui nu e totdeauna fericită Greşeli face autorul când intră în domenii streine de specialitatea sa, cum e aprecierea filologică a onomasticei Acest lucru nu i se poate ierta de sigur, mai ales când încearcă să combată teorii în legătură cu nume proprii săcueşti, trecute prin discernământul critic al specialiştilor, fie ei chiar streini Făcând şi de aici înainte aşa, D-sa nu va putea evita critici aspre, cum e de pildă aceea a lui G Weigand din „Zeitschrift fur Ortsnamen-Forschung" III, 1927, fasc II, p 159, recensie de altfel prea aspră făcută unei lucrări anterioare, *Contribuţiuni la toponimia din ţinutul Săcuilor* din „Lucrările Institutului de Geografie al Universităţii din Cluj", vol II, 1924—1925, Cluj, Ardealul, 1926, p 153—189 Dovezile statistice şi istorice îi erau argumente suficient de tari pentru temeinicia unor teorii, încât un material de nume de loc, termini topografici, nume

www.dacoromanica.ro

de familie, serveau ca o completare pe care putea să o facă un filolog, confirmând şi cu argumente linguistice adevărul pe care-l indică O. În anumită măsură face acest lucru Otto Liebhardt în lucrarea sa *Die Ortsnamen des Selklergebietes in Siebenburgen*, (în „Balkan-Archiv", III, 1927, p 1—96) bazat pe un material scos din documente sau recent cuprins în izvoarele istorice şi în dicţionarele geografice O Liebhardt e desigur incomplet, fiindcă nu are la îndemână materialul viu, cules la faţa locului O. care a făcut cercetări pe teren, a putut culege aproape *întreg* acest material şi din el iese desigur un procent mai mare de elemente româneşti decât cel indicat în lucrarea lui Liebhardt

Dintre numele topice de care se ocupă O. şi în lucrarea pe care o avem supt ochi, ne oprim la *Gherghiu* (p. 47) care ar putea să fie la origine acelaşi nume cu *Giurgeu* (<ung *Gyergyó*<slav *Gjorge-ovo*, cf. L i e b h a r d t, p. 30—31) şi e într'un anumit sens divers de nt rom. *Giurgiu*<bulg *Gjurgevo*, şi e deosebit de radicalul *Gurg-* din alte regiuni în toponomastica românească: *Gurguiul* (Teleorman), ap. Iordan. *Rum. Topon* I, 14 (<verbul a *gurguia*, refl.), cf. *gurguiul* de la opincă, deci, ceva ţuţuiat, în Munţii Apuseni, formă care s'a disimilat — E interesant cum o populaţie transplantată păstrează după o epocă mai îndelungată denominaţia de origine e cazul locuitorilor din *Covasna*, care-şi zic *Coşneni*, nume derivat din nt *Coşnea* şi nu invers, cum spune (cf 49) autorul Nt. *Derzs* (rom. *Dârjiu*), considerat (p 54) ca rezultat din adj rom *dârz* (plur *dârji*) e desigur la origine un nt. slav, *Drъža*, intrat în ungureşte şi de aici la Români. La Unguri îl întâlnim şi aiurea, ca np. *Dersz*, *Ders*, ap Melich I, *Szláv Jovevényszavaink*, II[I], p 55 şi 164 considerat ca atare şi de L i e b h a r d t, *op. cit* p 21, iar mai nainte de W Scheiner, în lucrarea *Die Ortsnamen im mittleren Teile des sudlichen Siebenburgens* (în „Balkan-Archiv", II, 1926), p 41. — Nt *Recea* (p 54) e just adus în legătură cu rom *rece*, pentru care cf. alte nt la I o r d a n, *op. cit.* p. 38 — Nt. *Lokkaszon*, e greşit pus în legătură cu rom. *loc*, p. 56) când cu siguranţa avem de a face cu o compoziţie

www.dacoromanica.ro

slav. *lokъ* 'Tumpel, See' (de unde în Săcuime mai avem nt. *Lókod* pentru care cf. Liebhardt, „BA", III, 48)+ *Kászon* nl tot acolo —Nt. *Breţcu*, ung. *Bereczk* (atestat istoric · *Bereczkfalva*, *Berecz*, etc.) e desigur din np *Bricius*<*Brictius*, intrat în ung. prin filiaţie slavă, Melich, *op cit.* 160, Liebhardt, op. cit. 9, după cum arată şi suf -*ko* [1]).—Dintre alte nume topice pe care le mai atestă, considerându-le româneşti, mai amintim · *Archita* (p. 91), care nu e nici ea românească sigură, cf. Scheiner, *op. cit.* 18, deşi se întâlneşte şi în Moldova; *Găluşa* (p. 91), e un derivat românesc din slav. *Galъ* (pentru care cf. Weigand XXVI—XXIX *Jahrb*, p. 142) cu suf -*uşa*, -*uş*, cf. *Soimuş* nt. şi apelativul *găinuşa*

În ceea ce priveşte „numirile preistorice", *Mureş* şi *Olt* (p. 91) ele prezintă o caracteristică fonetică slavonă. *Fehér Nyiko* (tradus „Alba Mică") ar putea fi din adj rom *mic* dar totuşi mai plauzibilă ni se pare etimologia lui Liebhardt, p 51, din np. *Niko* < *Nikola*

În sfârşit, O. nu trebuia să se mulţumească cu afirmaţia că: „nu găsim aproape nici un sat în întreg ţinutul zis al Săcuilor, în care să nu se afle şi numiri româneşti de hotar, alături de cele slave şi săcueşti" (p. 91). Atâta numai că era necesar să se expună şi aici toate aceste numiri, care pentru noi erau de importanţă. Şi apoi uneori este extrem de greu să precizăm care din numirile de acest fel sânt provenite direct din slavoneşte, din săcueşte sau sânt adaptări româneşti din apelative E cazul lui *Sovata* (p. 92), pe care autorul o consideră cu drept cuvânt slavonă.

---

[1]) Că în adevăr avem de a face cu un nume de persoană devenit nume local ne-o dovedeşte deasa întrebuinţare a numelui în antorponomastica regiunii În regiunea Făgăraşului, pe teritoriul comunei Beclean, întâlnim o parte de hotar numită *La tuffélé Bréczkului*, (Urbariul comunei Beclean, a 1788, p 76) unde numele propriu e intrat în denominaţia toponomastică în mod identic cu: *La Moárá Boştii*, ibid, 74, etc, identic din punct de vedere al înţelesului cu *La Vádu lui Menéle* (=Mănăilă), ibid, 79,

www.dacoromanica.ro

Dar, numirea slavă au luat-o Românii, care apoi la rândul lor au dat-o şi Ungurilor, resp Săcuilor.

O. recunoaşte des că populaţia românească a fost rară în regiunile săcueşti atunci când Săcuii au venit în Transilvania, şi are desigur dreptate Ocupaţia preponderentă cu păstoritul favoriza creiarea unei situaţii din ce în ce mai păgubitoare pentru puterea etnică a elementului românesc Acesta, cu timpul a fost înecat în masa săcuiască, lăsând acolo totuşi urme adânci în antroponomastică Acest lucru îl dovedesc şi listele date de O , constituind un material preţios, deşi, din nenorocire, destul de redus D-sa şi de data aceasta redă numai numele care i se păreau româneşti şi numai din câteva comune

Remarcăm în listele antroponomastice date de O. formele curioase de nume româneşti articulate care în gură ungurească au formă diversă Aşa sânt · *Bárbuj, Szánduj, Raduj, Dancsuj*, (p 109), *Bumbuj, Pikuj, Duduj, Szavuj, Lupuj, Niczuj, Neaguj, Szerbuj, Zsunkuj, Vojkuj* (p. 110), *Sztancsuj, Kukuj, Viszuj, Irkuj, Urszuj* (p. 111), *Guczuj, Posztuj* (p 112) despre care autorul (p 113—114) spune că sânt archaice, din forme articulate în *-ul*, cu *-l* final „potrivit legilor fonetice ale limbii ungureşti, muiat în *ly* . iar mai târziu prin eliminarea (sic !) lui *l*, Raduj" Explicaţia aceasta (Drăganu „Dacoromania", IV, p 148, notă şi Puşcariu, *Studii istroromâne* II) e de sigur justă, dată fiind prezenţa alături de aceste şi a unor forme ca *Szavulj, Radulj* (p 109), *Gurguly, Zzunkuly, Sztancsuly* (p 110), *Viszuly, Urszuly* (p. 111), *Ruszuly, Posztuly* (p 112), care prezintă un stadiu mai vechiu al evoluţiei În tot cazul existenţa alături a celor două forme este interesantă

E semnificativă apoi şi repetirea aceloraşi nume pentru regiunea săcuească şi preţioasă fiindcă ne dă o imagine a trecutului elementului românesc de acolo. Nume ca *Raduj, Raduly*, le întâlnim des în întreagă regiunea Săcuilor (în listele lui O de 22 ori), des întrebuinţat e şi *Zsunku* (*Zsunkuj, Zsunkuly*), *Vojku, Sztancsu, Urszu*, etc Frecvenţa acestor nume de familie, pe o arie care cuprinde întreagă regiunea

www.dacoromanica.ro

Săcuilor se explică şi prin îndeletnicirea cu păstoritul a elementului românesc de altădată, când membrii unor familii cu stare hoinăreau prin toţi munţii, oprindu-se cu timpul în sate, atunci când diverse împrejurări îi sileau la aceasta. Astfel elementul românesc de baştină din săcuime intrat în descompunere cu timpul, a fost întărit mereu cu elemente necontenit proaspete din alte regiuni, făgărăşene îndeosebi Desigur multe din numele pe care autorul le dă ca româneşti, pentru simplul motiv că le găseşte purtate de Români şi în alte regiuni, cum e *Balint* (p 109), care în realitate e ung *Bálint* (<Valentinus cu *v->b-*, cf Melich, op cit 158) sânt de origine ungurească sau slave Mai citäm *Martin*, *Bencze*, *Moncza*, *Kárkus*, etc. pe care forma le arată ungureşti

O comparaţie a numelor de familie din Săcuime, cu acèle din Munţii Apuseni ar fi de mare folos, fiindcă neîndoios ar aduce constatări surprinzătoare

În rezumat, lucrarea lui O, vrea să demonstreze cu toate mijloacele posibile în ştiinţă, elementul românesc în alcătuirea etnică a Săcuilor. E o frumoasă intenţie aceasta, dar trebue întreprinsă cu multă prudenţă şi trebue să se bazeze pe cercetări foarte îndelungate. Onomastica este desigur în unele cazuri hotărîtoare, când ea poate să oferă un material mai bogat. Din capul locului trebue să ne ferim însă de ideea că numărul formelor româneşti de nume poate să fie hotărîtor pentru constatări de natură istorică Nu trebue să ne grăbim să scoatem concluzii dintr'un material găsit la întâmplare. E nevoe de cercetări minuţioase la faţa locului, de citirea registrelor comunale din care să se adune tot materialul pe care-l pot oferi ele Şi încă ceva geograful trebue să dea mâna filologului şi împreună să tragă concluzii

ST PAŞCA

MIGLIORINI BRUNO, *Dal nome proprio al nome comune* (în Biblioteca dell'*Archivium Romanicun*", seria II, vol 13⁰ Linguistica)—Genève, Olschki, 1927, pp 357.

www.dacoromanica.ro

Trăim în plină epocă de înflorire a studiilor onomastice. Par'că pentru a răsplăti o nedreaptă neatenţie de care numele propriu a suferit în timpul atât de glorioaselor studii de dialectologie şi linguistică, ultimul deceniu a scos la suprafaţă pretutindeni publicaţii care iau în deosebită consideraţie materialul de onomastică Reîntoarcerea în spre acest câmp de investigaţie ştiinţifică a adus, cum era şi natural, bogate roade în domeniul linguisticei Concluziile de cea mai mare însemnătate, privind viaţa socială, psihologică şi trecutul istoric al popoarelor, au dovedit cât de utilă este scrutarea materialului de nume proprii. Deodată cu emancipparea metodelor de investigaţie şi interpretare ale materialului onamastic, cercetările s'au amplificat Dacă până acuma onomaştii s'au mulţumit să urmărească evoluţia numelor comune la nume proprii, căutând să ilustreze diverşii factori sociali şi de psihologie care produc această evoluţie, era natural să se găsească şi de aceia, care să urmărească fenomenul în sens invers numele propriu devenit nume comun Chestiunea nu e mai puţin importantă decât cea dintâiu Din contră ea, deşi se bazează pe elemente numeric mai reduse, prezintă pentru cercetător exemple de desvoltări semantice de o remarcabilă importanţă linguistică, care-i permit să penetreze mai sigur în lumea psihologiei populare. Încercări de asemenea natură s'au mai făcut şi înainte de d-l M , lucrarea d-sale se ridică însă de-asupra celorlalte, fiind bazată pe un material mult mai bogat, atât ca isvoare de informaţie cât şi ca întindere geografică [1]) şi, trebue să o accentuăm imediat, şi ca interpretare critică

În Preliminarii (p 1—14), autorul încearcă să fixeze graniţa dintre numele propriu şi apelativ Renunţă însă la o delimitare absolută, găsind că între cele două elemente ale gramaticei nu există o linie ci o zonă de demarcaţie deosebitoare

[1]) Se limitează totuşi şi d-sa la limbile şi dialectele romanice, ţinând seamă numai de elementele antroponomastice O limitare utilă, cerută în primul rând de raţiuni de economie a lucrării

www.dacoromanica.ro

Interesante din punct de vedere istoric sânt considerațiile asupra onomasticei tradiționale (p. 15—41), în cadrul cărora se citează o bogată bibliografie și se fixează în linii mari concepțiile care au stat la baza formării numelui de persoană În ceea ce privește alegerea numelor de botez în cursul istoriei, M. fixează patru pricini de care s'a ținut și se ține seamă la alegerea numelui de botez . aluziunea la o individualitate determinată, când numele respectiv și-a creiat o anumită atmosferă simpatică în urma faptului că a fost purtat de un predecesor drag Evocațiunea, care implică alegerea unor nume caracteristice unei epoci luminoase sau unor straturi sociale distinse În adevăr și la noi, în epoca de exaltare latinistă au intrat cu nemiluita în cercul „inteligenței românești", în deosebi în Ardeal, nume ca *Tiberiu, Traian, Valeria, Ovidiu, Iulia*, etc , ca să nu mai amintim că aceleași nume s'au răspândit atât de întins la sate. Un alt principiu recunoaște autorul în simbolismul fonetic care evocă în minte o imagine plăcută ; ar fi cazul cu nume românești ca *Iuliana, Simina* [1]), etc , care însă și-au creiat o atmosferă simpatică și din alt punct de vedere decât acela al fonetismului armonios Transparența, caracteristică îndeosebi epocei primitive a antroponomasticei, continuă și azi, prin alegerea unor nume de botez ca *Dragu, Dragoș, Florica, Violeta, Sinziana, Trandafir*, etc în care intră, într'o anumită măsură și înțelesul apelativului din limba comună Prin urmare, la alegerea nu-

[1]) Un fapt relatat la noi de S Fl Marian, în *Nașterea la Români*, București, Academia Română, 1892, p 200 ne arată cât de întemeiată e concepția acestui simbolism fonetic „unii preoți dacă au oareși care antipatie sau mânie asupra părinților, ori dacă copilul ce are să se boteze e născut din fată mare, aleg numele cele mai întortocate și mai urîte " pentruca apoi părinții, la rândul lor, „îi întortoacă [copilului] numele astfel că nimeni nu-l mai poate cunoaște de unde se trage, bunăoară ca *Nicanor* în *Canonir, Dămian* în *Dramin*"

În comuna Sisești din nordul Transilvaniei un nume caracteristic este, în această privință, *Lenuța, Lența* (<Elena) Chiar dacă o fată nu e numită de la botez cu acest nume, i se dă totuși în mod desmierdător

www.dacoromanica.ro

melor de botez se ţine socoteală des şi de valoarea simbolică pe care acelea o pot avea Tot aici intră şi numele de sfinţi, la noi în cea mai mare parte slavone, după calendarul subt dominaţia căruia am trăit atâtea secole, sau chiar nume de altă origine, purtate de ascendenţii din familie —Ultimul capitol în care autorul se ocupă de numele personal propriu zis, tratează despre p o r e c l e (p. 42—50), pe care le împarte în aceleaşi patru grupe ca şi numele de botez

În p a r t e a I (p 51—84), autorul îşi încadrează teza în problemele generale de semantică şi de onomasiologie, fixând în acelaşi timp natura materialului pe care îl expune în urmă

Cu p a r t e a a I I-a (85—104) intrăm în discuţia t r a n s l a ţ i i l o r care aduc prin figuraţie la întrebuinţarea numelor proprii ca nume comune Autorul încearcă să arate care este originea inovaţiilor semantice şi acordă o deosebită atenţie evoluţiilor produse de mişcarea culturală, discută numele personagiilor reprezentative pentru o clasă socială mai înaltă şi pentru arii geografice mai vaste Sensuri figurante locale şi desvoltate în anumite regiuni restrânse, nu-l interesează deocamdată În capitolul următor se discută numele comune provenite din nume de persoană din l u m e a c r e ş t i n ă (p. 105—137) pe care le grupează după cum sânt din testamentul vechiu, nou, sau din epoca ulterioară evangheliſmului. La pag. 138—153 expune apelativele provenite din nume de persoană din l u m e a c l a s i c ă şi apoi (p. 154—202) interesantele nume comune din numele proprii din lumea profană

În p a r t e a a I I I-a a lucrării (p 203—309) autorul pune în discuţie numirile date după nume de persoană, născute în mod analog, dar în direcţie inversă acestor din urmă, din cele dintâiu, în sensul că numele comune au fost la început supranume (din nume de persoană) Procesul psihologic care a creiat asemenea evoluţii în ultima analiză este identic cu cel cunoscut la evoluţia numelor de botez din numele comun. Astfel n u m i r i şi p e r s o n i f i-

www.dacoromanica.ro

cări sugerate de aluzie (p 46—218), de evocaţiuni de grup (219—230), cum sânt cele care indică pe omul de jos, prostul, încornoratul, servitoarea, femeea desordonată, flecară, stricată Se ocupă apoi de numirea părţilor de corp de la nume de persoană (p 240—1), numiri de îmbrăcăminte, arme, băuturi, bani, etc —Cele sugerate de simbolismul fonetic (p 280—287) şi de transparenţa fonetică (p 288—309) în care intră mai ales probleme interesante de psihologie populară şi care dau naştere la încrucişări, etimologii populare, etc.

În partea a IV-a, şi cea din urmă, autorul discută alterările de înţeles (p 310—329) cărora nu li se poate da o explicaţie decât punând în legătură fiecare element în parte cu felul de a gândi al grupului social care l-a creat În Apendice trece în revistă fenomenele gramaticale legate de transformările semantice studiate Un Indice bogat şi exact însoţeşte lucrarea

În afară de bogăţia şi varietatea materialului pe care autorul l-a adunat cu atâta grije, ceea ce dă o valoare deosebită lucrării sale, este bibliografia vastă, prezentată totuşi cu discreţie, care pune pe cititor în situaţia de a putea urmări până în amănunte suma de probleme speciale pe care, cu autoritate, d-sa le pune în discuţie. Pagini luminoase, pline de ingenioase observaţii de amănunt se întâlnesc la tot pasul

Materialul românesc, — desigur independent de voinţa autorului—e sărac reprezentat în lucrarea lui M Nu putem decât să regretăm acest lucru, fiindcă materialul pe care limba noastră îl posedă ar fi contribuit desigur în mare măsură la lămurirea atâtor nume comune româneşti derivate din nume proprii de persoană

ŞT PAŞCA

TAGLIAVINI CARLO, *Divagazioni semantiche rumene* (Dal nome proprio al nome comune), Estratto dell'Archivum Romanicum", vol XII, Nr. 1—2, 1928", p 161—231

www.dacoromanica.ro

Folosindu-se de prilejul apariţiei studiului lui Migliorini, T. revine asupra rostului important pe care limba noastră îl are, prin elementele vocabularului ei, pentru urmărirea unor probleme importante linguistice şi întregeşte cu exemple româneşti materialul pus în discuţie de Migliorini. Studiul lui T. face parte dintr'un ciclu pe care d-sa îl va continua în cadrul unor aşa numite „divagaţii semantice româneşti".

În lucrarea de faţă autorul urmează numai în anumită măsură ordinea prezentării materialului pe care o văzurăm la Migliorini. D-sa caută să simplifice, să extragă anumite capitole, căci îl preocupă în primul rând faptul filologic şi numai puţin cel psihologic.

Materialul românesc îl împarte în următoarele capitole: nume din lumea creştină (p. 165—166); nume din vechiul testament (166—175); nume din noul testament (p. 175 ş u), denominaţii şi personificaţii (p. 223 şi u). Mai discută câteva nume comune rezultate din nume proprii de loc, din Biblie, (p. 174 ş u), şi din nume de sărbători (p. 200—201), apoi nume din lumea clasică (p. 203 ş u) şi profană (p. 211 ş u). Toate aceste capitole cuprind un material bogat, scos din izvoare din cele mai variate, pe care T. le indică cu grijă. Era nevoie să se adune într'un mănunchiu materialul lămurit incidental şi parţial în atâtea publicaţii, de atâţi cercetători. Contribuţiile lui V. Bogrea se bucură de deosebită consideraţie. Dar. T. aduce des interpretări nouă, care merită toată atenţia, Oricâtă perspicacitate ar dovedi autorul în discernământul critic, rămân totuşi unele observaţii de făcut. Le prezentăm mai la vale în ordinea în care le spicuim din studiul lui.

Aron (p 168) a lăsat urmă în limba comună în numirea *barba lui Aron*, dar numai prin etimologie populară, căci cuvântul derivă din gr ἄρον de unde şi accentul de la *Áron*, cf. Tiktin, s v, (npers. e *Arón*).—Tot aici, se poate cita şi românescul *vârtolomeiu*, care în Banat (com. E. Pe-

www.dacoromanica.ro

trovici) şi în Munţii Apuseni, însemnează o anumită pasere pe care deocamdată nu pot să o identific în mod precis, şi, probabil, forma *vârtolomete*, Pascu, *Cimilituri*, p. 219 care lipseşte la T, are corespondenţe formale în limbile romanice, cf Mihăilă, op cit, 115 şi care trebue să fie un reflex de filiaţie slavă, al numelui *Bartholomaeus* — Deşi nu admite etimologia lui *Crăciun* din *Christi jejunium* (H. Schuchardt în Litteraturblatt, VII, 154), îi face totuşi loc în studiul d-sale (p 175) —O lungă discuţie ni se oferă în jurul numelui *St Ioan* (p 180), de unde şi rom. *sânziene*, pe care, alături de alţi filologi, T. îl desparte de numele atât de popular, *Cosânzeana* (p 181) D-sa propune să se pornească de la *Jana Cosînzeana* pe care o crede o formă archaică, şi care este . *Ioana sântă Ioana* (cf *Iuon sânt Iuon*), cu un înţeles deosebit de cel actual de frumuseţe feminină. Afirmă că la origine, a fost o personificare a lunei Această personificare, cum se ştie, se făcea prin zeiţa *Diana* (>rom *zână*) şi era obicinuită în epoca păgână Personificaţia s'a menţinut şi 'n creştinism, dar subt acţiunea hagiografiei creştine, din pricina asemănări de formă . *iană* < *Iohanna zână*<*Diana*, cele două forme s'au amestecat, *Diana* 'luna', primind numele de *Sancta Johanna* (p. 182). În ceea ce priveşte substituirea lui *Iana* cu *Ileana*, autorul crede că din *Iana*, *sancta Johanna* rămânând în româneşte *Iana Sânziana*, când *Sânziana* pierduse pentru conştiinţa populară originea etimologică, *Jana* a rămas un simplu epitet (?), care se putea înlocui, cum de fapt s'a înlocuit cu *Ileana*, *Codreana* (p. 183) Am avut deci *Jana*, *Ileana*, *Codreana Sînziana*, de unde prin conjectura lui *co-*, prin amestec cu *cosiţe*, s'a ajuns la *Cosînziana*, cum a crezut de altfel şi Tiktin, *Dicţ* Cele două forme dacă s'au amestecat, s'au amestecat, cred, din alte motive decât pentru asemănarea fonetică Dintr'o formă *Johanna* ne aşteptam în româneşte la **Iuana*>**Zana* (cf nfam. *Zeana*), formă care cu greu se putea confunda cu *zână* —Nu vedem de ce s'ar despărţi numele *Cosânzeana*, *Cosănzana*, de forma *Sânzeana*, nume cunoscut în româneşte. El se găseşte în

www.dacoromanica.ro

regiuni româneşti din Ardeal şi e considerat ca un nume propriu, din nume de plante, ca *Floarea*, *Violeta*, *Trandafir*, *Bujor*, etc. Desvoltarea numelui *Sâmziana* e justă în conştiinţa populară din numele plantei, care la rându-i derivă din *Sanctus Johannes*, de unde *sânzuene* (cu plur *sânzueni* s *sânzieni*), de unde apoi un nou singular *sânziană*, cu plur *sânziene* Formele *sânzénie* cu plur *sânzénii*, cunoscute graiului moldovean, sânt ulterioare Ni se pare apoi că nu ar trebui să înlăturăm nici imaginea vagă pe care acest nume o evocă, în literatura populară, de fată frumoasă cu părul de aur *Sânzienele* sânt flori galbene, care înfloresc către sfârşitul lui Iunie Prin urmare, acest element, culoarea părului, identică cu aceea a florilor nu ar fi exclus să fi pricinuit adaptarea numelui floarei, care la rândul ei e de la numele sărbătoarei (24 Iunie), resp a lui *Sanctus Johannes* Antroponomastica oferă numeroase exemple de nume de botez date după culoarea părului Personagiul care întrupează frumuseţea feminină a fost *Sânziana* s. *Sinziana* (Ispirescu, *Legendele*, p 24) care s'a amestecat cu faimosul personagiu feminin din Bizanţ, *Helena Constandiana*, pe care P. Papahagi, în „Dunărea", I, (1923) p 3—7 caută să o arate ca prototip al formei de *Cosânziana* [1]) Amestecul trebue să fie de proveniență târzie, dată fiind păstrarea lui -l- intervocalic, din *Iliana* În felul acesta, explicaţia lui P Papahagi lămureşte plausibil iniţiala *co-* nesigură în explicaţia lui T (resp. Tiktin) Legătura cu *Sânziana* deci, pe care T o neagă, ni se pare indispensabilă [1])

La pag 187—8, alături de celelalte sensuri ale apelativului rezultat din *Sâmpetru*, să se adauge şi acela de 'nuia joardă, biciu', deci sinonim cu *Sf Nicolae*, de la pag 197 La pag 192 rom. *vasilcă* nume pe care Ţiganii îl dau 'ursului îmblânzit', nu e o desvoltare românească din npers

[1]) Papahagi ne dă o informaţie de cel mai mare preţ la Aromâni *Sândzeni* se numesc buruienile lungi, pe care fetele le strâng în ajunul sărbătorii, cu care-şi împodobesc capul ca să le crească părul, *l cit* p 4

www.dacoromanica.ro

Vasile, Vasilică (după cum spunea Marian, *Serbătorile*, I, 45) în care *i* nu se putea sincopa fiind subt accent, ci e luat de-agata din n pers bulg sau rut *Vasilko*, (pentru care cf. Weigand, în „Jahresbericht" XXVI—XXIX, 1921, p 131). Trebue să se considere şi acesta ca un fel de „tabu", pentru numirea ursului ca şi rom *Martin* Nu ştim dacă în bulgăreşte sau ruteneşte i se dă ursului această numire şi dacă mai ales, acolo, acelaşi nume are ca în româneşte, accepţiunea de 'cap de porc împodobit cu flori' Ambele accepţiuni, sânt, se pare româneşti, şi *Vasilcă*, însemnează „urs" şi „porc" (*a fi în loc de Vasilcă*='a fi porc', Zanne, *Proverbe*, VI, 437) Alte sensuri mai îndepărtate, derivate din acelaşi element sânt şi cele de „somn" (Marian, *O* II, 137) un joc cu lăutari' (Pamfile, *Jocuri*, III) (la T p 192), '[o haină] cu betelă cu fir şi alte asemenea' (în „Şezătoarea" XXX, vol XVIII, p. 107) Toate sensurile din urmă, cât şi cel de 'cap de porc împodobit cu flori', au cu siguranţă legătură cu formele rom *vasilisc, vasilică*, derivate din grec Βασίλειος de unde şi numele personal grecesc

Cea mai interesantă parte din lucrarea lui T e desigur cea care tratează personificaţiile (p 223 ş u). Asemenea evoluţii de nume ne permit tragerea unor concluzii cât se poate de preţioase de ordin antroponomastic, fiindcă avem putinţa să ne explicăm atâtea dispariţii de nume personale sau, în cazul cel mai bun, de izolarea lor în anumite regiuni şi în cadrul unor anumite clase sociale E cazul numelor de felul lui *Mateiu, Muşat, Nan, Stan, Vlad* (p 204—25), care prin întrebuinţarea prea deasă au ajuns odioase, şi îndeosebi când ele au fost purtate de persoane compromise din pricina caracterului psihic sau fizic, primind stigmatul unor semnificaţii ca „nebun", „indolent", etc La rândul lui, acest înţeles le-a făcut să dispară din uz ca nume de persoane în anumite regiuni[1])

[1]) Sânt cunoscute în toate limbile nume de botez „degradate" printr'o prea întinsă întrebuinţare Migliorini în lucrarea cit pag 219 ş. a

www.dacoromanica.ro

Ne permitem să mai adăugăm pe lângă exemplele citate de T în acest capitol, următoarele *Iuon* în anumite regiuni a devenit prototipul omului „naiv", *Istrate*, al celui 'neîncrezător', *Martin* al celui 'bădăran' (prin mijlocirea semnificaţiei de 'urs'), *Neagu*, evocă imaginea unui om 'nătâng' şi 'încăpăţânat', *Radu*, un tip 'ţanţoş'; *Ivan*, tipul golanului (cf „dă nas lui Ivan, că se suie pe divan" o zi-

expune o sumă întreagă de asemenea nume, „condamnate de însăşi prea marea lor răspândire de a se goli de orice valoare caracteristică determinantă pentru un nume de botez", „fără facultatea de a mai face aluzie la personagiile cărora aceste nume îşi datorau istoria şi răspândirea lor" (S e r r a G D într'o recensie asupra lucrărilui Mighiorini, în AGl It, care va apărea) Aceastui lucru i se datoreşte şi derivaţia excesivă cu sufixe Cine se mai gândeşte azi, în afară de filolog, la originea primitivă a unui nume ca Iţa (din *Aniţa* sau *Floriţa* sau *Mariţa*, etc)?

Alături de felul cum se interpretează „degradaţia" unor nume de botez, caracteristică în Italia şi documentată istoriceşte, ea apare pricinuită acolo de alţi factori decât la noi (înţeleg majoritatea cazurilor) La noi, această degradare nu se datoreşte răspândirii mai mari a unui nume într'o singură regiune, ceeace ar face ca acest nume să fie considerat caracteristic regiunii respective şi deci desagreat de o regiune învecinată tocmai pentru acest motiv Această notă locală sau regională, la noi nu a izbit atenţia maselor populare din regiuni învecinate, ca în Occident, în deosebi în Italia şi Sardinia, unde se atestă pe o scară atât de întinsă, documentată şi de prezenţa formelor pluralice ale numelor de familie, în *-i* (*Bianchi*, *Gaudenzi*, *Alessandrini*) în Italia, *-os*, *-as*, în Sardinia medievală, nume care indică familiile în care se întrebuinţau cu predilecţie nume de botez ca *Blancus*, *Gaudentius*, *Alexandrinus* La noi în schimb găsim numele de familie caracteristice în *-esc*, făcând aluzie la un strămoş, întemeietorul familiei *Ionescu*, alături de nfam *Ion* (patronimic) In acelaşi fel, degradarea numelor, în cea mai mare parte, se datoreşte unor anume indivizi dintr'un nucleu social Asemenea indivizi compromişi din punct de vedere moral, au dat numelui lor stigmatul caracterului decăzut în posesiunea căruia erau Pentru colectivitatea din care ei făceau parte, rostirea numelui purtat de aceşti indivizi „degradaţi" moralicește, evoca defectul lor, şi era natural să nu mai fie dat la botezul noilor născuţi. Răspândirea deprecierii unui asemenea nume dintr'un nucleu social pe arii tot mai largi, se datoreşte desigur literaturii populare

Un alt motiv de „degradare" a unor nume de botez, degradare pornită tot din nuclee singuratice, este întrebuinţarea prea frecventă a aceloraşi nume de indivizi din clase sociale mai inferioare În acest caz numele au fost „depreciate" de clasele suprapuse.

www.dacoromanica.ro

cală românească, de origine bulgară), *Rada* a devenit prototipul unei femei 'bătrâne', 'babă', *Dumitru*, în Sălaj are un înţeles de „om certăreţ"; „fetele roşii în obraz şi cu părul negru" sânt numite în graiul comun din Sisești *Florica* (com. G. Iliescu).

Ceea ce trebuia să constitue un capitol special în lucrarea lui Tagliavini, erau numele comune derivate din porecle de formaţie recentă Se ştie că aceste porecle se dau cu scopul ca să scoată în evidenţă, să ridiculizeze, anumite defecte de ordin fizic sau psihic. Cu timpul, pierzându-se înţelesul primitiv al poreclei, prin deasa ei întrebuinţare legată de numele aceluiaşi individ, alunecă la sensuri diverse de cel primitiv Această alunecare e provenită din evocarea altor defecte observate în urmă la aceeaşi persoană, care devine astfel pototip al unor defecte în plus. Cunosc cazuri de asemenea evoluţii, întâlnite local, în comuna mea natală, Crişcior, din Munţii Apuseni. Astfel, acolo e foarte cunoscut cuvântul *meliuc*, cu sensul de 'mâncău', cuvânt înrudit probabil cu mold şi someş. *melean* 'om voinic, zdravăn' 'fecior, holtei', cu schimb de sufix. Sensul de „mâncău" al cuvântului se explică în comuna mea prin faptul că *Meliuc* era porecla purtată nu demult de un individ faimos prin pofta de mâncare, pe care o dovedea vecinic. —Nu se cunoaşte în partea locului cuvântul *fârtă* cu sensul cunoscut aiurea. Exista totuşi până de curând un individ poreclit *Fârţa* (cf şi la Popovici, *Rum Dialekte*, I p. 47), băutor şi bătăuş vestit Astăzi cuvântul *fârţă* însemnează în Crişcior un om de nimica, 'beţiv, stricat' —Tot în Crişcior, din porecla *Moaşcodi*, s'a desvoltat sensul de 'slăbănog, neîndemânatic, bleg', făcându-se aluzie la caracterul individului care era poreclit aşa

Un alt exemplu de acelaşi fel, e numele comun *râmboiu* cu sens de 'om nervos, răutăcios, bătăuş', desvoltat din porecla *Râmboiu*, care la rândul său, pare a proveni din *drâmboiu*, *drâmboaie* 'instrument muzical'.

De asemeni nu era fără interes o analiză a numelor comune din limba noastră, provenite din numele persona-

www.dacoromanica.ro

giilor cunoscute din literatură Regretatul I Popovici, op cit 78—82, a atins din fugă această problemă ţinând seamă de elementele unei literaturi regionale Pentru limbile romanice, D-l Migliorini le-a acordat atenţia cuvenită.

ŞT PAŞCA

TAGLIAVINI CARLO, *Notizie intorno ad alcuni manoscritti sconosciuti del cardinal Mezzofanti esistenti a New-York* (în „Il comune di Bologna", Anno XVI, 1929, VI, No 2, Febbraio, 1929, p 39—41)

Dimpreună cu alte manuscrise ale faimosului Mezzofanti, T. a descoperit într'o bibliotecă particulară din America, la New-York, un text românesc autograf „patru sau cinci pagini mici, care ne lămuresc îndeajuns asupra felului cum studiase (Mezzofanti) limba română, pe care o cunoştea atât de bine că provoca mirare şi pe care, printre altele, o iubea într'atâta încât a ales-o ca subiect al discursului său de recepţiune la Academia bolognesă, la 13 iulie 1815" (p. 40). Deşi în biblioteca lui Mezzofanti nu s'au mai găsit cărţi româneşti în afară de cunoscutul dicţionar al lui Clemens, trebue să fi avut totuşi mai multe. În manuscrisul descoperit se găsesc copiate câteva pasagii din *Predicele* lui Petru Maior Copia e făcută cu caractere chirilice, iar la urmă se găsesc notiţe de interpretarea cuvintelor T. crede că textul chirilic e copiat de vre-un elev de la Propaganda şi numai notele explicative sânt ale cardinalului O notiţă scrisă cu chirilice, dă lui T siguranţa că textul a fost scris de un transilvănean

ŞT PAŞCA

SCHOLZ GÜNTHER, *Rumänisch und Spanisch*, Eine vergleichende Dartstellung der Eigentumlichkeitenb eider Sprachen —Leipzig, 1929, pp 79

Sânt vechi încercările filologilor români sau streini de a pune limba română în toate manifestaţiunile sale gramaticale, alături de câte una din limbile romanice, căutându-se astfel să se ilustreze „gradul" de romanitate pe

www.dacoromanica.ro

care limba noastră îl prezintă în raport cu câte una din limbile romanice Monografia lui Sch , urmând în multe privinţe lucrările predecesorilor săi în materie (p. 9), constată şi foarte rar îşi exprimă o părere în ceea ce priveşte diversele asemănări sau deosebiri dintre cele două limbi Cât de instructive pot fi deducţiunile făcute din punerea faţă în faţă a identităţilor, a asemănărilor şi mai cu seamă a deosebirilor dintre două limbi, ne convingen citind cele spuse de d-l Puşcariu în *Locul limbei române între limbile romanice*, Academia Română, XLVI discurs de Recepţie, lucrare de altfel cunoscută de Sch După ce Meyer-Lubke în Gramatica limbilor romanice, asemănase cu atâta îngrijire elementele limbei noastre cu ale celorlalte limbi romanice, lucrarea de care ne ocupăm e o publicaţie întârziată Ea aduce, faţă de lucrarea de acum 40 de ani a lui M -L , doar mărunţişuri pe care M. L le omisese din motive de economie Afară de aceea autorul cunoaşte prea puţin cele două limbi, româna şi spaniola, şi observaţiile sale sânt arbitrare, foarte des neexacte Nu ştim din gura cui a auzit autorul limba română, fiindcă dacă avea putinţa să urmărească cu atenţie fonetismul ei, se convingea că e greşit să se arate ca identice în ceea ce priveşte diftongul forme ca rom. o i l e=span s o y, rom l u i=span. c u y o, rom c h i u b (sic !?)=span c i u d a d, rom ş u e r a= span p u e d o, etc (p II)

Dar să ne oprim la câteva amănunte .

La pag 14 Sch spune că diftongul *au* se păstrează în româneşte, citând *aud*, arom *advu* (sic, pt *avdu*), uitând să se oprească la soarta lui *au-* proton, devenit *a* în **căutare*, *cătare*, etc , cf. „Dacoromania" IV, 706 La pag 19, se citează ca reflex al lat *corona* în româneşte, *conună*, pentru *cunună* La pag 24 nu este adevărat că cuvinte ca *fiori*, *călimări* se atestă numai la plural, când sânt curente în româneşte forme ca *fior*, *călimară* De asemenea *trumuseţe*, *bătrâneţe* nu trebue considerate exclusiv ca forme pluralice în româneşte şi deci nu pot să fie puse alături de formele spaniole ca *los temores*, *los mocedades* La pag 31,

www.dacoromanica.ro

construcţie românească greşită în exemplul . *eu n'am învăţat atâta cât el a învăţat* (pentru *cât a învăţat el*). La pag 38 *în locul de* pentru *în loc de* La pag 43 se dă pentru pers III plur. de la *dorm* . *ei doarme*, pe care o consideră generală în românește, când în realitate ea este regională La pag. 45 citează o formă scurtă de la *a fi* la persoana a II-a sing *ei* (sic !) pentru *eşti*. La pag 55—63, Sch dă o listă de cuvinte latine, litera *o* şi *f*, păstrate în limba română sau în cea spaniolă, căutând apoi să tragă la sfârşit, p 64, anumite concluzii în ceea ce priveşte procentul moştenirilor din latineşte în cele două limbi D-sa găseşte numai în românește 18 79%, numai în spanioleşte 52.46% Prin urmare din întreg tezaurul latin menţinut, limba română ilustrează în faţa spaniolei 37.54%. În legătură cu glosarul de mai sus, observăm următoarele La pag 56 · lat. *orbus* a lăsat urme după d-l Sch. numai în megl *uorbu uocl'u*, dar există şi la noi *ochiul cel orb* sau dial (Arad) *orb*=ochiu', „Dacoromania", V, 283 La pag. 60 se dă rom *înfiori* (<lat *florire*), pentru *înflori* La pag 62, derivă pe *frunzos* < lat *frondosus*, când se ştie că e derivat cu suf -*os* de la *frunză*<lat. *frondia* (cf şi pag 63 *fumos*<lat *fumosus*, iar *fur* e un portverbal din *a fura*)

Textele românești de la sfârşitul disertaţiei, pag 68, sânt pline de erori de tipar sau de interpretări eronate Astfel la pag 70 *întârzierea* (=*întârziérea*) , *înlăturat*(= *înlăturát*) , *în mâna* (=în mână) , *grozavă* (=*grozávă*) , *incât* (> încât) , *hotărirea* (= *hotărîrea*), pag 71 . *sta* (=stă) , pag 73 : *nepotrovită* (=*nepotrivită*) , *stirni* (>*stârni*), *această* (= *aceasta*), etc

Interpretarea gramaticală comparativă a textelor nu e nici ea lipsită de erori. Locul nu ne permite însă să le expunem. Lucrarea lui Sch e a unui începător, puţin cunoscător al limbei românești şi puţin scrupulos în ceea ce priveşte claritatea expunerii Peste tot trebue să ne plângem de lipsa exemplificaţiei, ceea ce dă studiului d-sale o notă de arbitrar, nepermisă în cercetările ştiinţifice serioase Aşa cum se prezintă lucrarea, e o rigidă încercare

www.dacoromanica.ro

de categorisire, un joc inutil de regule gramaticale După o asemenea încercare e desigur greu să ne convingem de caracterul mai puţin latin al limbei române faţă de limba spaniolă sau oricare alta din acèle care alcătuesc actualul domeniu romanic, aşa cum lasă autorul să înţelegem

ŞT PAŞCA

MARCU ALEXANDRU, *Un student român la Pisa şi Paris, către 1820 Simion Marcovici* (Extras din „Revista Istorică", anul XV, nr 1—3, Ianuarie — Martie) — Văleni de Munte, Tip Datina Românească, 1929, pp 36.

Era destul de laconică informaţia pe care studiile de istoria literaturii sau cea a „legăturilor culturale ale romantismului românesc cu cel apusean" (p. 3) o dădeau asupra lui Simion Marcovici, căruia M îi arătă în pagini luminoase biografia şi activitatea Contribuţia autorului ne serveşte ca un izvor util pentru cunoaşterea împrejurărilor în care s'a introdus în şcoala românească limba naţională, în locul limbei greceşti

S Marcovici, făcându-şi studiile în Italia şi Franţa, a fost îmbibat de cultura acestor ţări, devenind, întors în ţară, unul din cei mai iluştri reprezentanţi ai culturii italiene şi franceze de la noi

Autor al unui „curs de retorică", scris după modèle occidentale, Marcovici a devenit unul din creiatorii terminologiei noastre retorice şi unul din cei care au contribuit mai mult la introducerea acestei materii în şcoala românească Marcovici nu s'a remarcat în istoria literară ca un om de mult gust literar. Meritul său mare stă în devotamentul cu care s'a dedicat educaţiei tineretului A făcut parte din grupul celor însărcinaţi cu redactarea, la noi, a unui dicţionar francez Prieten înfocat al lui Eliade, a apărat până la un timp principiile acestuia, exprimate în Gramatică şi a primit cu entuziasm propunerea în legătură cu „Biblioteca universală", care avea să cuprindă traducerea operelor literare de seamă ale occidentului. Marco-

www.dacoromanica.ro

vici a dovedit ca traducător o activitate fecundă, dând în mâna cititorului român, de preferinţă, opere occidentale de nuanţă moralizatoare sau chiar romantică. A pregătit astfel gustul pentru citit la noi şi a netezit drumul înfloririi literaturii băştinaşe

Paginile lui Marcu sânt documentate şi clare

ŞT PAŞCA

ISOPESCU CLAUDIO, *La poesia popolare rumena* (Extras din „Il Giornale di Politica e di Letteratura", anul al III-lea, nr V—VI, Maiu—Iunie, 1927—V), pp 32

Broşura de mai sus cuprinde o lecţie de deschidere a unor cursuri particulare de limba română, ţinute la Roma, în anul 1926—27.

Autorul nu aduce nimic nou în ceea ce priveşte interpretarea sau metoda de clasare a literaturii noastre populare. Călăuzit de câteva colecţii de lit. populară şi de manualele noastre de curs secundar, redă ceea ce se spune de obiceiu despre produsele literare ale poporului nostru. Dar, dacă s'ar fi oprit aici, la atâta, I. făcea operă utilă pentru cunoaşterea literaturii noastre populare în Italia. D-sa riscă însă afirmaţii necontrolate, care compromit buna sa intenţie. Lecţia d-sale este interesantă numai pentru căldura cu care vorbeşte despre produsele sufleteşti ale poporului românesc, pe care le pune în corelaţie cu frământările istoriei noastre zbuciumate E regretabil însă că în avântul d-sale face afirmaţii care nu ar trebui să fie rostite în faţa unui auditor instruit. Iată : „grazie alla lingua latina . i nostri antenati resistettero anche più tardi ai tentativi degli Slavi, dei Turchi di annientarli e di snazionalizzarli" (p. 8) Dar, e atât de bine ştiut că, îndeosebi Turcii nici odată nu au manifestat tendinţa de desnaţionalizare a celor două Principate româneşti Această tendinţă se afirmă,—pretutindeni unde împrejurările erau de aşa fel,—numai în secolul trecut. I mai afirmă apoi că obiceiul românesc ca mirele să-şi răpească mireasa de

www.dacoromanica.ro

la părinţii ei, reproduce o veche tradiţie romană, răpirea Sabinelor (p. 13). Nu sântem împăcaţi de loc nici cu felul cum priveşte autorul importanţa proverbelor noastre româneşti. ele înaintea interesului pe care-l prezintă ca păstrătoare ale unor archaice forme de limbă, prezintă importanţă pentru filosofia poporului nostru depusă în ele

Explicaţii filologice despre rom *dor*, spune că „cuvântul pare să derive din latinescul *desiderium*" (p. 10), *horă* (p. 11), care după I derivă „cu siguranţă" din lat. *chorus*, e în realitate un reflex bulgăresc al n.-grec. χορός, *horó*, pentru care putea să vadă DA s v

ŞT PAŞCA

ISOPESCU CLAUDIO, I, *Antiche attestazioni italiane della latinità dei Romeni* II., *Il poeta romeno G Asachi a Roma* 1808—1812 (Extrase din „Atti del I Congresso Nazionale di Studi Romani", April 1928—VI)

Două comunicări, din nenorocire singurele care s'au făcut (în afară de aceea, frumoasă, a regretatului Gh. Mateescu) în cadrul impozantelor manifestări intelectuale ale latinităţii, care au avut loc la Roma în primăvara anului 1928, cu ocazia congresului de studii romane

În cea dintâiu I încearcă să completeze informaţia amănunţit făcută altădată de către R Ortiz, *Per la storia della cultura italiana in Romania*, Bucureşti, 1916, Al. Marcu, *Riflessi di storia romena in opere italiane dei sec XIV e XV*, în „Ephemeris Dacoromana", I, Roma, 1923, şi în parte şi în *Romanticii italieni şi Românii*, în An Ac. Rom., Secţia Lit., seria III, tom II, Man II, Cult Naţ., Bucureşti, 1924, apoi de N. Iorga, V. Bogrea, ş a D-sa reproduce pasagii referitoare la Românii şi la limba românească, din diverse tratate de Geografie, cum e acela al lui G. A. Magini, Giuseppe Rosaccio, pe care le înglobează în cadrul celorlalte informaţiuni, din cercetările autorilor citaţi mai sus.

Al doilea memoriu caută să descrie preocupările lui G Asachi din timpul şederii acestuia la Roma şi încearcă

www.dacoromanica.ro

să completeze datele cuprinse în monografia lui Lovinescu, *E G. Asachi, Viaţa şi opera sa*, Bucureşti, 1927. I. publică două sonete inedite, închinate—unul—minunatei *Bianca Milesi*, — altul — foarte spiritual, închinat cardinalului de Jork, ambele păstrate la Academia Română.

Nu înţelegem de ce I în ambele memorii, citite în faţa aceluiaşi auditoriu şi publicate în acelaşi buletin, repetă aceleaşi lucruri în disproporţionatele sale introduceri. Metoda d-sale devine din pricina aceasta aproape supărătoare, mai ales că în introduceri, cu mici abateri, se repetă aceeaşi bibliografie, aceleaşi idei

ŞT PAŞCA.

ISOPESCU CLAUDIO, *L'arte religiosa moldava della Bucovina, La chiesa di Vatra Moldovitzei*. (În rev „Costruire", an IV, Iunie), Roma 1927, p 40—42

Într'o revistă de popularizare, culturală şi economică îi era greu desigur lui I. să prezinte publicului italian un studiu original în legătură cu arta religioasă din Bucovina. Nici nu era intenţia autorului, care redă în cea mai mare parte a articolului său traducerea celor scrise de alţii De altfel am fi preferat ca să rămână un reproducător al spuselor altora, decât să-l vedem făcând aprecieri personale care cuprind în cazul de faţă, erori mari Amintim una singură „numele provinciei (Bucovina) poate să fie derivat şi din cuvântul geografic ptolemaic „buca (sic !) aquina", pentru că în Bucovina„ se găsesc izvoarele unor râuri şi a multor păraie" (p 40).

ŞT. PAŞCA.

DR. VERESS ANDREI, *Păstoritul Ardelenilor în Moldova şi Ţara Românească* (până la 1821), în „Analele Academiei Române", Secţia istorică, seria III, tom VII, mem 6 —Bucureşti, Cultura Naţională, 1927, p 104

Alături de frumoasa lucrare asupra păstoritului Ardelenilor, apărută acum patru ani şi scrisă de d-l Şt Meteş, *Păstori Ardeleni în Principatele române* (în „Anuarul Inst.

www.dacoromanica.ro

de Istorie Naţională" din Cluj, an. III, 1926, p 294—355) unde se ilustrează cu atâta lux de amănunte icoana păstoritului nostru înv eacul al XVI—XIX, contribuţia lui V. e valoroasă, atât prin expunerea clară şi obiectivă, cât mai ales prin aceeaşi bogăţie de informaţie, uneori inedită. Într'adevăr, transhumanţa păstorilor români prezintă una din cele mai importante chestiuni care se leagă de viaţa poporului nostru (cf. şi lucrarea d-lui Th. Capidan, *Românii nomazi*, în „Dacoromania" IV, 1926, p. 183—351), atât de iubitor de pribegie şi de necunoscut (cf. Tache Papahagi, în „Grai şi suflet", II, p 35)

După V. transhumanţa în Principatele române are o explicaţie logică mulţumită împrejurărilor geografice locale ale solului din Transilvania meridională faţă cu cele ale Moldovei sau ale Ţării Româneşti. „Coama Carpaţilor din spre răsărit şi mai cu seamă miazăzi, este atinsă mai curând şi încălzită mai mult timp de razele soarelui şi astfel clima ţărilor române e mai dulce, mai statornică şi mai apărată de vânturi ca părţile Carpaţilor din spre miazănoapte şi apus" (p. 4). Autorul se bazează aici pe spusele lui I Vl. Samec, *Die Alpen des Altlandes im Siebenburgen* Hermanstadt-Sibiu, 1865. Pe de altă parte, iernile lungi şi mai grele sileau pe păstori să caute în Principate păşune pentru turmele lor (p. 4—5) şi acolo erau primiţi cu simpatie de stăpânirea care le oferea avantaje diverse, pe care băştinaşii nu le aveau Explicaţia este justă, probabil, numai în parte Intemperiile climei şi conformaţia solului sânt desigur elemente care îngreuiază mult viaţa economică a păstoritului Ceea ce mâna însă turmele Ardelenilor aiurea la iernat era din capul locului şi lipsa unor păşuni suficiente la ei acasă şi desigur şi instinctul de hoinăreală [1]).

Turmele trimise la iernat de către oraşe, sate sau particulari erau conduse de un s c u t a r, sau s t ă p â n, căruia i se plătea chirie. Fiecare turmă avea un conducător

[1]) În ce priveşte transhumanţa, cf fundamentalul studiu al d-lui Th C a p i d a n *op cit* p 15—19

www.dacoromanica.ro

efectiv, vătaful, controlat de vechil. Bogătaşii în posesiunea unei turme, angajau un simbriaş sau biriş, care le duceau turma la iernat În ceea ce priveşte numele păstorilor, ei erau numiţi în genere mocani, iar cei din Ţara Bârsei, bârsani (p. 2), cei din regiunea Sibiu-Făgăraş, ţuţueni[1]), cei din Bran, moroieni[2]), sau, împreună, cu numele generic de păcurari

Ei cultivau oaia ţigaie, ţurcană sau bârsană, tătară, stogu, soroca, părnaia, mistruganca V. scrie o frumoasă limbă românească uneori Totuşi pe alocuri întâlnim fraze greoaie sau formaţii greşite (cum e cu *poenerenii* pentru *poenarii*).

ŞT. PAŞCA.

C. RĂDULESCU-CODIN, *Literatură, tradiţii obiceiuri din Corbii-Muşcelului* (Academia Română, Din viaţa poporului român, XXXIX)—Bucureşti, „Cultura Naţională", 1929

Lucrarea de care ne ocupăm aici este una din cele mai preţioase culegeri de folclor de după războiu, atât pentru grija pe care autorul a pus-o în selecţionarea materialului dat la tipar, cât şi pentru cadrul în care îl închide, acea

---

[1]) În afară de sensurile cunoscute de Dicţionarul lui Tiktin s v radicalul din *ţuţuian* e cuprins şi în toponomastică *Ţuţueni*, mahalà în Tg Neamţului, *Ţuţuleşti* în jud Vâlcea şi Argeş, *Ţuţova*, în jud Vâlcea, MA Geogr s v, iar ca nume de familie, *Ţuţuianu*, în reg Sibiului Deasemenea, derivate de aici sânt *ţuţuenesc* (pălării *ţuţueneşti* în Ialomiţa) („Sămănătorul", IV, 797), în înţeles de „ardelenesc" (mărginean), *ţuţueanca* 'un joc' Pamfile, *Jocuri*, III, indice, s v, (cf şi *ţuţuiul* 'un joc de copii", i d e m, *Jocuri de copii*, 297 precum şi altele la Gh Pascu, *Cimilituri*, indice, s v În unele regiuni transilvănene, există verbul a se *ţuţuli -a* 'a se legăna' alături de *a se ţuţuà* 'a se urcà într'un arbore' sau „a se legănà în vârful unui arbust" (Crişcior, Munţii Apuseni) E ademenitoare o legătură cu megl *ţuţulcă*, alături de *tšutšulcă* 'moţ, vârf' şi *tšutsuld*, de unde verbul *nătšutšules* 'mă suiu în vârful unui arbore' Th Capidan, *Megleno-Românii*, I, *Istoria şi Graiul lor*, p 194 şi Pascu, *Cimilituri*, 237

[2]) Derivat din *moroiu* 'divinitate populară care aduce sau ia laptele vitelor'

www.dacoromanica.ro

frumoasă introducere care prezintă evocativ atât prezentul, cât şi trecutul comunei Corbii-Muscelului

O colecţie ideală de folclor este desigur aceea care redă într'un mănunchiu întreg produsul de literatură populară dintr'o localitate sau dintr'o regiune. Nu este mai puţin adevărat că preferăm o anumită selecţiune în materialul care se dă la tipar. Acele supărătoare repetiţii de aceleaşi produse populare, întâlnite aiurea, acele improvizaţii stângace ieşite din gura unui semidoct fără talent, dar cu pretenţii de anumită cultură, întrebuinţând forme de exprimare neobicinuite în gura poporului, trebue desigur să lipsească din colecţiile actuale. Autorul de data aceasta, ca un bun cunoscător al sufletului colectiv de la ţară, a ştiut să aleagă pentru colecţiunea pe care ne-o dă, numai ceea ce e în adevăr emanaţia sinceră şi naturală a sufletului popular

Din punct de vedere linguistic, materialul publicat de Codin, este de cea mai mare valoare

Introducerea dă o descriere sumară şi totuşi bogată în informaţii asupra comunei Corbi. Ea ne lămureşte cum în sec. XVIII-lea, în Corbi au fost colonizaţi Români din Transilvania (din comuna *Zina*, jud Sibiu), fapt pe care-l confirmă la tot pasul limba din produsele literare populare. Dar, colonizarea de care e vorba, nu ne-ar putea explica atât de deasa întrebuinţare a unor forme de exprimare ardeleneşti, dacă nu am admite că şi după sec. XVIII-lea, populaţia comunei Corbi a fost augmentată cu elemente din Ardeal În curs de aproape 200 de ani, limba unui sat înconjurat de o regiune care vorbeşte alt dialect, — dacă ar fi să se admită numai vechea colonizare — s'ar fi nivelat mai mult, identificându-se cu dialectul regiunii

Iată forme a căror obârşie trebue să se caute în Ardeal *baiu* · „*Dar de pâne n'ar fi baiu, dar nu pot face mălaiu* (p. 47), cunoscut element unguresc în Ardeal, de la ung. *baj*, *cătană* (p 10, 21, etc), *să cătănească* (p. 36), *răcută* (p. 27)=*recrut*, *stajeai-meşter din compane* (p. 27)=*strajameşter*; *celuit* (p. 19)=„înşelat"<ung *csalni*; *picat*

www.dacoromanica.ro

(p 35)=„murit, căzut" (în războiu), cf ung. *esni*, având acelaşi sens, alături de acela de „a cădea", forma de subjonctiv *să joare* (p 50)=„să jure"; pers I sing *lucru* (p 48)= „lucrez", pers III sing *să te lucre* (p 35)=„lucreze"; apoi transformarea *z+e>ză* pare să fie tot ardelenească *buză dulci* (p 43). Caracteristică pentru regiunea Sibiului, este palatalizarea labialelor · *ghine* (p. 49)=„vine". Deasemenea ardelenesc e cuvântul *horit* (p 27)=„cântat".—Tot din Ardeal, probabil, e şi forma *helgheşă*: *junincă helgheşă*= „junincă albă" (p. 52), de la ung *holgy* „hermelin", deşi cuvântul se găseşte şi în Moldova, *helge*, cu acelaşi sens

Atestarea unor nume de localităţi cunoscute îndeosebi mărginenilor din Sibiu, e foarte semnificativă: *Pe din jos din Orăşie vin doi fraţi din cătănie* (p. 12), versuri în care e vorba cu siguranţă de n.-local *Orăştie*, în altă bucată se vorbeşte de lupte cu Turcii în *Bosnia* (p. 10), nume bine cunoscute de o populaţie care din timpuri vechi se bucura în Transilvania de avantajul de a face serviciu militar.

În afară de aceste relicve de origine transilvăneană în graiul comunei Corbi, colecţia lui R.-C ne mai redă altele tot atât de interesante şi care privesc gramatica istorică a limbei noastre Astfel, în anumite cazuri, mai ales în viitor, se menţine încă *-u* (final) plenison (astăzi, în regiunea Sibiului, şoptit): *Pasăre galbenă 'n* c i o c u, *Rău mi-ai cântat de* n o r o c u (p. 28), *colea'n* s u s u *mai din* s u s u (p. 64), *cu mândra dintr'altu sat* (p. 40). *Şi dacă n'o mai veni, Altu tată voiu găsi* (p. 33) Alte forme fonologice de interes, sânt · proteza lui *h*: *hărăpile*=„aripile" (p. 58) (păstrând probabil accentul ardelenesc, *arăpile*), *c>g*: *Frângii* (p. 65) pentru *Francii*, apropiat prin etimologie populară de a *frânge*; dispariţia lui *c, f*, interconsonantic, prin asimilare *cârşoară*: *cârşoară de fuioare* (p. 64)<*cârcşoară*<*cârcă* ('cât ieu odată în cârcă, în spate', cf. *o mână de făină*='cât ieu cu mâna'); *vărşoare* (p. 64): *în vârful vârşoarelor* (şi pag. 65)<*vârfşoare*<*vârf*; *vn>mn ibomnică* (p. 28)<*ibovnică*, *scu*, pentru *ştu* · *să te* u s c u *ca scândura* (p 18), haplologie: *măligă* (p. 43, 47)<*mămăligă* (pro-

www.dacoromanica.ro

babil o influenţă a graiului copiilor); metateză *c-t>t-c*: *tecina<cetina* (p. 29): Prin fonetică sintactică, din *pe lângă*, avem *pângă* (p 18), formă cunoscută şi aiurea.

Forme de conjugare puţin obicinuite. *Toată ziua se* o g l i n d ă (p 47)=se oglindeşte, se uită în oglindă, o formă transitivă, devenită reflexivă: s ' a c e r c a t *ea fel şi chip să scoată banii* (p. 53), rar fenomenul invers: *născând* (p. 66) pentru „născându-se", formă cunoscută în unele regiuni din Ardeal şi Banat

Merită atenţie cazurile de derivaţie puţin cunoscute aiurea, ca. *bietoasa* (p. 85) = „biata"; *flotocos* (p 58) = „flocos" (cal ~) formă neînregistrată de chestionarul „calul" al Muzeului, *frigura Rea-i boală şi frigura* (sic! p 28)= „friguri" cele două din urmă înregistrate şi în *Dic. Acad*, ş u.

Din punct de vedere sintactic, interesează forme ca: *uite, sunt acestele, -pe-aici* (p. 98), formă archaică de articulare a pronumelui demonstrativ; lipsă de acord: [copiii] *nu ştie* (38) Este îndeosebi interesantă forma: *Dzeu cum l-auzira, jos la el se coborâra* (p. 63) Viitor format cu infinitivul lung. *le-om dare* (64).

O formă care interesează deopotrivă, din mai multe puncte de vedere, este *tale* (p 12, 15) · *M'ai purtat* şi t a l e *-odat*, prescurtată din [*dumi*]*tale*. Mai curios este, că se întrebuinţează şi forma *tu*, dar uneori alături de *dumniata*, ceea ce denotă un fapt pe care l-am remarcat şi într'o comună izolată, din Munţii Apuseni, Curechiu. populaţia locală nu ştie rostul pronumelui de reverenţă şi în consecinţă îl întrebuinţează pleonastic: *Vezi* t u *bine* d - t a (p. 85); *n'ai mai venit* t u d u m n e a t a *pe la noi* (85).

Se găseşte şi în Corbi adverbul *unde*, cu sensul de „când" (p. 43)

Evoluţii de înţeles: *spicu* (p. 35) cu sensul de „vârf"; [om] *urît şi* c ă ş c a t (p. 41) cf. *căscău, gură-cască, bobeşte* (p. 48), cu sensul de „cobeşte, meneşte a rău" (cf. *a da cu bobii*).

Interesante cazuri de sinecdocă. *Că* B u l g a r u-i *ţară mică* (p. 34).

www.dacoromanica.ro

Un prolog al prefacerilor pe care le va suferi şi limba satelor noastre, sânt mulţimea de neologisme care acum după războiu inundă produsele literare populare. Din materialul cules de C , poeziile militare cuprind îndeosebi neologisme Oricum, prezenţa lor în producţiuni populare, alături de forme de exprimare rustică, cum denotă exemplele citate, din care reiese necunoaşterea întrebuinţării corecte a pron de reverenţă, este interesantă Corbenii cunosc cuvinte ca *buchet* (p 29, 31), *otel* (p 32) şi nici măcar *hotel*; *policandru* (p. 67), *rozet* (p 29, 38), *telegramă* (p 31), etc. aduse cu siguranţă de cei care-au făcut milităria.

Din cuvintele neatestate aiurea remarcăm *împrăhirat = prefirat. Dar ţi-e firea* ' m p r ă h i r a t ă, *te iubeşti cu lumea toată* (p 44) (pentru etimologie cf G i u g l e a în „Dacoromania" II, 825) *sbuncem* : *când eşti aproape gătit* [*tunul*], *în* z b u n c e m *înăbuşit* (p. 24) un postverbal din *sbucium*à ; *şărădău*, în versul *Pică mirul, pică vinul să se facă* s ă r ă d ă u, *să se scalde Dzeu* (p 66), o curioasă coruptelă a lui *feredeu*[1] ; *învalge* : *şi le paşte şi le'nvlage* (p 63) *minajală* : *l-a luat la* m i n a j a l ă *să vază . ce chip de cal e?* (p 58). Interesant e sensul lui *cumpătat Mândrele m'o* c u m p a t a t, *De nu's negru şi uscat . Da şi eu le-oi* c u m p a t a (p 43)

Sânt în colecţia regretatului C. adevărate perle de producţii populare Astfel, de rară frumuseţe sânt părţi din bucăţile 22, 24 (p. 18 şi 19) (cele două blesteme) şi apoi balada no. 63 (p 31—33) Sânt şi unele bucăţi groteşti, care însă rivalizează cu cele mai de seamă exemple de poezie modernistă, cf. no. 73 (p. 37) şi ceva mai puţin no. 17 (p 16)

Ceea ce ridică şi mai mult valoarea culegerii lui C,

1) Asemenea transformare, a lui *f-* iniţial urmat de *e, i*, în *s-* (şi a lui o- <*z-*), comună şi la numele de persoană *Silimon* <*Filimon, Siridon* <*Firidon, Silaret* <*Filaret*, sânt atestate în Ţara Oltului în sec XVIII-lea Este interesant cât apare ea de la Sud, când se ştie că această transformare e caracteristică pentru Ţara Oaşului, cf Al Philippide, *Orig Rom.* II, p 185

www.dacoromanica.ro

este bogata colecţie de modele de ouă roşii (p. 70—84). 170 la număr

Publicaţia lui R C este una din cele mai alese culegeri de folclor românesc.

ŞT. PAŞCA.

CIAUŞANU, G F, FIRA G., şi POPESCU C. M., *Culegere de folclor din jud. Vâlcea şi împrejurimi* (cu un glosar) (Academia Română, Din viaţa poporului român, XXXV) —Bucureşti, „Cultura Naţională", 1928, pp 212.

Cea mai justă apreciere a valorii culegerii de faţă este cuprinsă în Raportul făcut de către d-l Puşcariu, raport publicat în fruntea volumului. Consideraţie specială merită îndeosebi glosarul (p. 139—212), deşi el nu corespunde exigenţelor filologice. D-l Puşcariu fixează anumite criterii de care trebuie să fie conduşi toţi aceia care alcătuesc glosare dialectale Iată-le: 1) să se însemneze accentul cuvântului înregistrat; 2) Verbele să se dea la infinitiv, adăugându-se *a se* la reflexive, *-ez, -esc* pentru cele care se conjugă la present cu aceste sufixe, 3) substantivele să fie arătate şi la forma de plural (dacă asemenea forme există în adevăr); 4) adjectivele să se dea la forma masculină, adăugându-se *-ă* pentru feminin, dacă femininul se formează astfel, 5) după cuvântul din titlu să se dea înţelesul cât mai precis, prin sinonime sau prin descrieri, să se arate nuanţele de sens dintre ele; 6) să se dea exemple din care să se vadă valoarea stilistică a cuvântului; 7) culegătorii să nu dea etimologia cuvintelor, 8) în culegeri de felul acesteia, nu e nevoe să se noteze în glosar diferinţe fonetice; 9) materialul unui glosar să fie sigur, 10) să se noteze dacă anumite cuvinte comune limbei române, nu se mai întrebuinţează în regiunea de unde este cules materialul pentru un glosar

Autorul ~~principal al~~ glosarului e d-l Ciauşanu, ceilalţi doi, sânt colaboratori.

Materialul culegerii e împărţit în 4 părţi: *Poezii populare Ghicitori, Descântece, Glosar.*

www.dacoromanica.ro

Remarcăm unele poezii frumoase, cum e de pildă no. 424 (p. 75), altele sînt foarte reduse ca valoare artistică. Unele, au motive din poezia noastră cultă · no. 549 (p. 101) reproduce versuri din *Amărîtă turturea* de E. Văcărescu, no. 562 (p 105) din *La oglindă* de G. Coşbuc

Nu cunoaştem criteriul urmat de cei trei culegători la alegerea subiectelor de la care au adunat materialul poetic. Pare că în anumite cazuri, alegerea a fost nenorocită. În deosebi poezia populară lirică şi numai în parte cea satirică, prezintă o valoare foarte neegală faţă de restul culegerilor şi aceasta mulţumită faptului că au fost ascultaţi indivizi care prin contactul cu viaţa de la oraş, nu mai prezintă viaţa noastră de la sate, aşa cum o văzurăm ilustrată în colecţia anterioară. Un culegător nu trebue să-şi ia ca subiect din gura căruia să adune comorile de literatură şi de limbă populară dintre „deştepţii" satului, trăiţi şi la oraş, fiindcă în acest caz culegerile care se dau la tipar nu mai prezintă aspectul lingvistic sau folcloric al satului, ci mai curând al mahalalei.

Astfel ne este dat să întâlnim în colecţia de faţă un număr deosebit de mare de neologisme, ca *amant* (pp. 22, 29), *amantă* (pp. 19, 58); *amante* (p. 14), *amurează* (p. 36), *amurez* (54), *amurezel* (p. 94), *doi amuri* (p. 95), [mă] *amurezam* (p. 41, 51), *amorezam* (p. 14), *amator* (p 51); *baston* (p 80); [cămaşă] *decoltată* (p. 47); *jampieri* (p 56)=„jambiere"; „spune-mi, pe *onoarea* ta" (p. 47); *portocală* (p. 59), *portofel* (p. 73), *politicos* (p 64), „sună-mă la *telifon*" (p 52) ş a. Unele din aceste neologisme, iau o înfăţişare fonetică deosebită în gura sătenilor trăiţi la oraş. *amonţie* (p. 140)= „muniţie", *celăratul* (p 150)=„acceleratul"; *trinuşor* (p 52) dimin. de la *tren*; *cercifícat* (p. 150), cu *č-t>č-č*, *percitor* (p. 28), cu *pt>t*, *suşa* (61) „şosea" sau *şuşea* (p 30), cu *s-ş>ş-ş*; *roibinu* (p 43, 45) = „rubinu", supt influenţa lui *roib* În alte poezii populare, se vorbeşte de *regie* (p. 21). Un fragment caracteristic:

„Ci-mi vânară trei *persoane*
Căteştrele domnişoare
Si'mbrăcate'n muşamale" p. (97).

www.dacoromanica.ro

Fonetism interesant prezintă · *furisitul* (no 30), cu afereza lui a- (cf şi *furisâtul*, p. 62). Proteza lui *a-* : *amiruit* (p. 140) „a câştiga"<ard *mirui*<ung n y e r n i Metateze. *curvărăsâie* (p 70)= „curvăsărie" ,*Vizâdeni*<*Zăvideni* (p 55); *s*>*ş* *şorţ* (p 53)<„sorţi", n pers. *Măndulița* (p .50), diminutiv din *Manda* (<Smaranda?); *iepângea*" (p. 47), alături de *ipângea* (p 49) prin apropiere de *iapă*; prin acomodare · *cn* > *mn* · *ciomni* (p 51) < *ciocni*; *vn*>*mn*: *ibomnică* (p. 50), sincoparea *şci*>*şi* *căşoară* (p 27)<*căşcioară*<*căscioară*; sincoparea lui *-i-* neaccentuat· *răzmat* (p 37) <*răzimat* Interesează deosebit cazurile de sonorizare a unor consonante surde: *lamba*, *lămbile* (p. 66) pentru *lampa*, *lămpile*; *părugeii* (p 59): *parii şi cu părugeii*<*părucel* Alte forme remarcabile *aşumie* (p. 64)<*iasomie*; *vişnite* (p 55)<*veştede*, *perioară* (p. 71)<*perinioară*<*perină*, *îşi fermecă* (p 33)=„farmecă", *a floiera* (p 42)= *fluera*; *durori* (p. 46)=*dureri*; *metea* (p. 71)=*meteahnă*, etc.

Interesează din punct de vedere morfologic: forma *minună* (p. 110) pentru „minunează', trecerile unor verbe de la o conjugare la alta: *făcea* (p 71) pentru *face*, *mergea* (p. 40) pentru *merge*, *plângea* (p 47) pentru *plânge*, *trimetea* (p 54) pentru *trimite*, *ursat* (p. 37) pentru *ursit*.

Din punct de vedere semantic, merită atenție · *buştean*: *orb buştean* (p. 22)=„orb de tot"; *copt*. *sânt copt pe tine* (p 154), pentru care cf „se coace buba"; adv. *pe loc* (p. 29), cu sens de „îndată"; *picioruşe* (p. 34), în sens pejorativ.

Întâlnim forma *numele mele* (p 68), care trebue să însemneze „poreclele mele"

Derivări interesante: *Dunărița* (p 46)=„Dunărea"; *foiliță* (p. 69) diminutiv de la „foaie".

Fără valoare sânt etimologiile date de autori. *globi* nu derivă din lat. g l o b u l a r e (p. 164) ci din slav. g l o b a; *cobilele*, nu sânt din lat c u b i l e (p. 153), ci din slav. k o b y l a, *bântuu*, nu din lat. v e n t i t a r e (p. 142), ci din ung b á n t a n i, etimologii care se pot cunoaşte de oricine, fiind notate şi de *Dicț. Univ* al lui L. Şăineanu.

www.dacoromanica.ro

Găsim şi unele forme îndoioase: autorii precizează că comparativul de la *dolofan*, e *dolofăior* (p 158), care e de fapt un diminutiv; *mânună* (p. 29), este după toată probabilitatea o refacere de singular, după plur. *mânune*, datorită autorilor (o remarcă şi d-l Puşcariu, alături de *lemnet*, refăcut de la *lemneturi*) Porecla *Boţorcan* (p 145) e ung. boszorkány 'strigoi'.

ŞT. PAŞCA.

GEORGESCU-TISTU, N., *Folklor din judeţul Buzău*. (Academia Română, Din viaţa poporului român, XXXIV). Cu o hartă.—Bucureşti, Cultura Naţională, 1928, pp. 93.

Prin bogăţia de material redat îngrijit, colecţia d-lui T. se impune în mod deosebit atenţiei filologilor Pe lângă neologisme ca: *hamantă* (p. 72)=amantă, *libirat* (p. 9) = eliberat, *imidiat*, *ekipat* (p. 8) *'ndelicat* (p 30)=delicat, *pansat* (p. 11), *permutat* (p. 74), etc. ea înregistrează o mulţime de forme interesante din punct de vedere gramatical.

Fonetism interesant: *îmberbântat* (p. 18) prin asimilare din *înfierbântat* (sau greşală de tipar pentru *înherbântat?*) *păcuraş* (p. 33), haplologie din *păcurăraş*; *nimirea* (p. 40) disimilare *n-n>n-r*, *dingva* (p. 63) prin acomodare, de la *dincoa=dincoace*; *Caru* (p 53)=*Carol*; fonetică sintactică: *lacrămile* d u *prin sat* (p. 8); în descântece se menţine fonetismul vechiu *cu cuţitu de găsitu* (p. 21) Remarcabilă e forma *mă doaţe* (p 22) pentru *mă doare* (din graiul copiilor).

Morfologie interesantă cuprind formele de gerundiu: *sosindă*, *avândă*, *plecândă* (p. 11) pentru *având* (care trebue să fie interpretate alături de formele de participiu în *-ă*, (pentru care cf S. P u ş c a r i u în „Dacoromania" IV, 1360—1362); vocativul de la socru: *soacre mare* (p. 17); trecere de la o conjugare la alta *m'oi pricepea* (p. 21); *poposat* (p 37) < *poposit*, pers III sing indic *acopereşte* (p 85)=acopere

Semantică: *fir de Rus* (p 8), ursu *se certa* cu cânele (p. 50) ş. a.

Lexicologie *zmieroiu* (p. 21) „zmeu uriaş", prin con-

www.dacoromanica.ro

taminare cu *smeură* (mâncător de smeură), *merlic* (p 30)= „măsură", element unguresc, din *mérték*, cu acelaşi sens (cf şi *foitaş* (p 50)=umplutură în arma de foc, de la a *foitui*).

Colecţia se termină cu un Glosar, care putea fi mai bogat şi cu un Indice de nume şi de lucruri La sfârşit de tot, o hartă a regiunii explorate.

ŞT. PAŞCA.

BOBULESCU C, *Cronica bisericii Sf. Ecaterine din Bucureşti*, 1577—1 Oct. 1924—Bucureşti, Tip „Convorbiri Literare", 1927, pp 88.

O întreprindere importantă, care ar trebui imitată este aceea de a reda într'un mănunchiu, în formă analitică, toate însemnările istorice în legătură cu lăcaşuri dumnezeeşti, cum este în cazul de faţă Sf Ecaterina din Bucureşti Deşi cea mai mare parte din informaţiunile din Cronică ne erau cunoscute din publicaţiuni anterioare, valoarea ei nu scade fiindcă autorul, indicând în note bogata bibliografie, o însoţeşte de judicioase observaţii personale.

Materialul cuprins în cronică, interesează îndeosebi din punctul de vedere al istoriei culturale

Fenomene interesante de limbă ne oferă puţine fiindcă cea mai mare parte din fragmentele redate, sânt traduceri din slavoneşte sau din greceşte Din pricina aceasta singura parte care ne poate interesa aici este onomastica.

Ca chestiune de metodă de denominaţie remarcăm că, chiar în Bucureşti, predomina încă până în secolul al XIX moda numelui unic, numele de botez Aceste sânt întregite uneori de atribute: *Gheorghe vel ban al Craioveı*, (p 21), *Voicu Paharnicul* (p. 15), *Ioniţă negustorul* (p. 34) Numele de botez este deci factorul important în numirea indivizilor, chiar în actele publice Şi, cum este şi natural, chiar aceste nume de botez, arată uneori o valoare dubioasă *le ţine* un *Ioniţă negustorul* (p 34)

Nume vechi, de botez, de formă feminină, numind persoane masculine sânt dese. *Pană* (p. 14), *Oană*, (p 14), alături de *Negrea* (p. 16), *Bârca* (p. 16), *Fiera* (p. 16), de

www.dacoromanica.ro

unde cunoscuta familie a *Herăştilor*, *Papa* (p. 16), cunoscut şi din numele familiar *Papa-costea*, *Vasilichia*, *Hangirlă*, etc.

Nume de botez interesant este şi *Mogoş* (p. 14), născut din poreclă, care nu e altceva decât ung. *magas*, înalt

Foarte dese sânt formele articulate *Băleanul*, *Barbul*, *Golescul*, *Stancul*, *Vladul*, etc

Suf. -a c h e, foarte des în onomastica bucureşteană, din sec XVII-lea *Mihalache*, *Ionache*, *Panaitachi*, *Curtache* (=Custache?), etc.

E frecvent suf -o a i a, pentru denominaţia femeilor Sufixul se adaugă la numele soţului. *Marîţi Simionoaia*, *Elenca Misailoaie*, *Berechetoaie* (p. 64). Cam aceeaşi răspândire o arată şi sinonimul - **e** a s ă. *Suţuleasă* (p 69).

Denominaţii topice care merită o specială atenţie, sânt: *stâlpul de piatră al Armeanului*, *Capul Troianului*, *lângă heleşteul lui Şerban Voevod*, *capul podului Turcului*, *Piatra Predi*[*i*]*vornicul* (p 20).

ŞT. PAŞCA.

PUIU V, TOMESCU C, BERECHET ŞT, CIOBANU ŞT, *Documente din Basarabia* (Comisiunea Monumentelor Istorice, Secţia din Basarabia) —Chişinău, „Cartea Românească", 1928, în 8°.

Fiecare din cei patru colaboratori dă la lumină un număr de documente referitoare la istoria Basarabiei, din epoci diverse. Interesează toate deopotrivă, fiindcă aruncă o lumină vie asupra vieţii româneşti din provincia de peste Prut

Unele din documente sânt slavone, altele din epoci mai târzii, româneşti. Cele slavone au toate, alături, traducerea românească. Materialul cuprins în colecţia de mai sus interesează şi pe filologi.

Ca forme de limbă, spicuim. *pără*<*până*, (p 115) *Frăsira* (p. 52)<*Frăsina* (<*Eufrosina*), cu asimilarea *r-n*>*r-r*, *âmbe părţile* (p 23), forma analogică *frăţâne-meu* (p. 29), după *tătâne*; *starea* (p 23): *să mergi la starea numitei moşii*.

Interes deosebit prezintă însă onomastica

www.dacoromanica.ro

Remarcăm înainte de toate un exemplu când doi fraţi poartă porecle (devenite în urmă, ambele, nume de familie) diverse *Constantin Mutul frate lui Vasile Mălairău* (p 28) cf. n. fam. mold. *Mutu* şi *Malarău*. Denominaţii personale ca : *unu Jalobă* (p. 21), dovedesc cât de mici erau exigenţele juridice la noi, chiar în sec XVIII, mulţumindu-se să noteze vag individualitatea unei persoane, lucru care în sistemul antroponomastic din occident se atestă numai la începutul evului mediu

Nume de familie sau porecle de la apelative etnice : *Arapul* (p 106), *Ceaurul* (p. 166), *Rusu* (p. 45), *Sârbul* (p. 131), *Ungureanul* (p 99), etc ; n. fam. sau porecle după meserii . *Blănaru* (p. 30), *Blidarul* (p 29), *Dubălarul* (p. 114)

Interesante sânt nume fam. ca . *Dobândă* (p. 9), *Mălai* (p 30) şi compusele *Mălai Rău* (p. 28), *Săpti Fraţi* (p. 28).

Nfam. *Dracea* (p. 108), nu derivă din *Drag-*+suf. slav. *-čja*, cum pare (cf Weigand, Jahrb. 26—29, p. 150), ci din nfam. *Dracu* (p. 45) cf. *Dracos* (p 45).

Dintre n -topice, unele prezintă fonetisme interesante ca : *Poiana lui Răcilă* (p. 184)<*Rafila*. Numele de moşie cuprinde numele proprietarului : *moşia Fusova* (p. 33), proprietatea fam. *Fus*, moşia *Serbăneştii* de odată cu trecerea ei în stăpânirea Stolnicenilor, se numeşte, de la a. 1786, *Stolniceni* (p. 3).

ŞT PAŞCA.

Boga I, T, *Documente Basarabene*, III, Testamente şi Danii (1672—1858), IV · Hrisoave şi Cărţi domneşti (1420—1500), V · Hrisoave şi Cărţi Domneşti (1507—1594), idem (1601—1632), VII : ibid. (1604—1653), VIII : ibid. (1636—1651).—Chişinău, Tip. „Cartea Românească", 1929.

Cele şase fascicole conţinând documente vechi din Basarabia, sânt menite să îmbogăţească informaţia colecţiei Comisiunii Monumentelor Istorice de care ne ocuparăm mai sus Prin vechimea documentelor date la lumină de autor, prin mulţimea lor şi prin grija cu care sânt publicate, ele devin un indispensabil izvor de informaţie isto-

www.dacoromanica.ro

rică şi filologică Onomastul îndeosebi găseşte un material bogat de informaţie.

Nu ştim însă de ce B. şi-a publicat bogata colecţie în atâtea fascicole, care îngreuiază mult întrebuinţarea ei. Era mai bine, dacă dădea la lumină documentele în ordinea lor cronologică şi să le cuprindă într'un singur volum cu indice la sfârşit. Întreg materialul, îndeosebi pentru filolog, păstra o notă de unitate şi putea fi urmărit mai uşor.

ŞT PAŞCA

LANG DR. FRIEDRICH *M Eminescu als Dichter und Denker* Cluj, „Minerva", 1928 pag. 183

Cartea lui Fr L a isvorît din dorinţa de a împărtăşi publicului german „ceva despre poezia şi proza lui Eminescu" Studiul acesta este considerat de către autor mai mult ca o introducere pentru înţelegerea concepţiei de viaţă eminesciană Lang declară din capul locului că n'a întrebuinţat toate isvoarele bibliografice — aşa dar nu are pretenţia să fie complet, — ci străduinţa principală i-a fost să împărtăşească cititorilor impresiile subiective ce i le-a sugerat opera poetică, îmbibată de reflexii filosofice, a lui Eminescu

Autorul îşi împarte subiectul în patru capitole În I-ul tratează despre lirica lui E. reflectată în oglinda naturii; în al II-lea ne vorbeşte de E ca poet al iubirii, în al III-lea se ocupă de concepţiile filosofice ale poetului nostru, iar în cel din urmă examinează atitudinea lui E. faţă de împrejurările politice şi sociale

Vorbind despre lirica eminesciană, Lang constată, cu drept cuvânt, o spiritualizare a naturii din partea poetului nostru În poezia naturii E ajunge la o unitate desăvârşită între simbolul obiectiv şi dispoziţia subiectivă a propriului suflet Cu toate că în creaţia poetică a lui E aflăm ceva specific, numai al lui, totuşi este firesc să aibă şi unele note comune cu alţi poeţi, iar în ceea ce priveşte tezaurul de gândiri sclipitoare cu care-şi împodobeşte poeziile sale,

www.dacoromanica.ro

acestea sânt, cel puţin în parte, rezultatul vastei sale lecturi din poeţii şi gânditorii germani „Eminescu war der Adept und ausgezeichnete Kenner der deutschen Dichtung und Philosophie", (pag 47) Ne-am fi aşteptat, după această justă afirmare, să aflăm şi unele amănunte cu privire la paralelismul dintre filosofia naturii a lui Scheling şi scrierile lui Eminescu L. s'a hotărît însă să ne dee, în locul analizei, o sinteză şi astfel, şi cu privire la apropierile dintre diferiţii poeţi streini (Holty, Lenau, Byron, Lamartine) şi lirica naturii a lui Eminescu, el se mărgineşte să resume trăsăturile generale ale motivelor poetice Credem, că n'ar fi fost lipsit de interes să insiste mai mult asupra asemănărilor şi deosebirilor caracteristice dintre E. şi poeţii amintiţi

În capitolul al II-lea, L. analizează concepţia iubirii la E. şi atitudinea acestuia faţă de idealul femenin Materialul analizei şi-l extrage în special din marile creaţii. Venere şi Madona, Luceafărul, Înger şi demon, şi din câteva din satire. Farmecul specific eminescian cu greu se încheagă din traducerile germane, citate în majoritate din M. W. Schroff Dar pentru aceasta nu poate să fie învinuit autorul, care s'a străduit din răsputeri să descopere publicului german resorturile intime ale iubirii eminesciene în toate fazele sale de desvoltare

În capitolul următor autorul insistă asupra adevărului că E., cu toată pătrunderea operelor filosofilor germani, nu şi-a creat un sistem filosofic propriu şi prin urmare nu aplica nici vreo metodă rigidă în filosofare, ci trecea totul prin prisma geniului său poetic

Gândirea neobosită şi puterea excepţională de muncă cu care-l înzestrase firea pe E. îi lărgesc orizontul activităţii. Despre tendinţele politico-sociale ce se reflectează în poeziile sale precum şi despre trăsăturile fundamentale ale concepţiilor sale politice şi sociale—pentru care militează Eminescu în calitate de ziarist şi om politic — ne relatează Lang în ultimul capitol al lucrării, insistând asupra sincerităţii naturii lui E., care nu înţelegea să-şi mascheze cu

www.dacoromanica.ro

atitudini ipocrite de rafinerie diplomatică dragostea fierbinte pentru poporul său

Neapărat că sântem datori să fim recunoscători lui Fr Lang pentru interesul ce s'a născuit să-l deştepte, la cititorii germani, pentru Eminescu. Dela germanistul Lang însă am fi fost în drept să ne aşteptăm la o cercetare şi lămurire mai minuţioasă a penetrării literaturii germane în opera poetică eminesciană Ediţiile apărute până acum nu cuprind decât o parte din „traducerile" şi „imitaţiile" lui E din germană

În manuscrisele dela Academia Română se găsesc încă multe urme ce ne aduc aminte de raporturile literare ale poetului nostru cu diferiţi poeţi germani Astfel în ms nr. 2259 aflăm la fila 12—14 *Resignaţiune* (Şi eu născuiŭ în s'nulŭ Arcadiei), iar la fila 31 *Ectoru şi Andromache* (din Schiller). La fila 325 din acelaşi ms. e o traducere din Wernicke, în ms. nr 2260, la fila 51 îşi copiază E. — pentruca mai apoi s'o şi traducă — *Unsere praktische Seite* de Hoffmann v. Fallersleben ·

Ein Deutscher muss recht grundlich sein
Und anders thut er's nie,
Hat er am Ärmel einen Fleck
Studiert er die Chemie

În prefaţa ediţiei poeziilor lui E., G. Bogdan-Duică dovedeşte că poetul nostru a fost bilingv. Nemţeşte şi-a redactat E. mai întâiu şi marea scrisoare filosofică, adresată lui Titu Maiorescu Nu ar fi lipsit de interes să se poată dovedi că Eminescu a întrebuinţat acest procedeu, al redactării mai întâiu în limba germană, şi la unele din poeziile sale [1]).

[1]) Această concluzie s'ar putea trage, probabil, din examinarea ms nr 2262, fila 144 (pe verso) unde aflăm

An dem Fenster, Wasserflache
Steht das Königskind so mild

www.dacoromanica.ro

Este de o importanţă deosebită pentru evoluţia stilist că şi pentru formarea limbei eminesciene să se precizeze şi acest aspect — cunoscut până acum numai în linii mari — al înrâuririi limbei şi literaturii germane asupra desvoltării spirituale a celei mai însemnate personalităţi poetice românești

ION GHERGHEL

G G MATEESCU, *Strămoşii noştri*: Cursuri ţinute la Universitatea Populară din Vălenii-de-Mune Vălenii-de-Munte, 1927, 45 pag

Regretatul conferenţiar al Universităţii clujene prezintă în aceste pagini, într'un stil luminos şi clar, ultimele rezultate la care a ajuns ştiinţa arheologică şi istorică de azi cu privire la trecutul celor două popoare ale antichităţii din care s'a zămislit neamul românesc Traco-dacii şi Romanii Primul şi al doilea capitol tratează, pe scurt, despre răspândirea, istoria şi civilizaţia neamurilor tracodacice Sânt lucruri pe care răposatul învăţat le cunoştea

---

Meerestiefe, Meerestiefe
Traumt im Grund ihr bleiches Bild"

La pag 204 se găseşte textul românesc

„La fereastra dinspre mare
Stă copila ca de crin
Apa mări

E o traducere din vreun poet german sau redactarea, mai întâiu în limba germană, de însuşi Eminescu?

Mai citäm un singur exemplu din acelaşi ms fila 99

O[Liebes]gluk wie bist [du] hingeschwunden
Vergilbte Blatter—die Gedanken fallen
Ich sage Lebewohl den trauten Stunden
Und meinen sussen Liedern, allen, allen

Und dennoch hab ich dich im Arm gehalten
Du blondgelocktes susses (i cuv indescifr) Kind
[Werd'] ich je alt, so denk ich wie die Alten
Mein Sehnen wie ein Traum, mein [Leben Wind(?)]

www.dacoromanica.ro

în cea mai largă măsură, datorită cercetărilor şi studiilor făcute de el însuşi, ani îndelungaţi, în acest domeniu

Preistoria şi, în special, protoistoria Italiei e expusă în al 3-lea capitol, sprijinit pe cercetările mai noi ale arheologilor italieni, Luigi Pigorini, G Colini, P. Orsi şi ale altora, arătând patrimoniul cultural, italic prin excelenţă, moştenit de cei ce aveau să devină, mai târziu, stăpânii peninsulei şi ai întregei lumi mediteraneene Romanii O specială atenţie se dă, în al patrulea capitol, Laţiului propriu zis, leagănul Romei şi originei acestui oraş Ultimele două capitole se ocupă cu misteriosul popor al Etruscilor, apărut pe scena istoriei prin secolul al X-lea şi dispărut apoi lent în marea masă a romanităţii triumfătoare, după ce secole de-arândul, în o luptă continuă pentru apărarea înaltei civilizaţii ce creaseră în Italia, dădură din tezaurul lor de cultură nenumărate forme şi instituţii de stat şi de viaţă religioasă, socială şi artistică poporului ce le răpise, în cele din urmă, independenţa politică.

Frumoase şi instructive, paginile lui G G Mateescu, vor putea fi cetite uşor de toţi cei ce se interesează de strămoşii noştri.

C DAICOVICI

FILIP HOROVITZ, *Când încetează stăpânirea romană în Dacia Traiană?* (în „Cercetări Istorice", Revistă de istorie românească, Iaşi, anul IV, (1928), no 2, pp 52—63)

Spinoasa problemă a părăsirii oficiale a Daciei, problemă atât de mult discutată şi totuşi nerezolvată, în lipsă de dovezi palpabile pe care — după părerea subsemnatului — numai săpăturile, arheologice, bine conduse, le va putea furniza, d Horovitz F o rezolvă simplu de tot (aş zice chiar *simplist*) în mai puţin de o coală de tipar După d-sa : „*Evacuarea Daciei Traiane s'a făcut în două etape, prima, cea a Transilvaniei, la sfârşitul anului 271 sau la începutul anului 272, cea de a doua, cea a Olteniei şi a Banatului, în primăvara anului 275* (p 63) — O fi aşa sau *aproximativ* aşa — e altă chestiune Ţin însă să arăt aici şi să previn pe cetitorii

www.dacoromanica.ro

articolului lui Horovitz că· 1). Chestiunea e mult mai complicată decât şi-o închipuie d Horovitz şi că ea a fost discutată în timpul din urmă şi de alţii, pe care d-sa nu-i cunoaşte (Saria, Ritterling, Alfoldi A şi întrucâtva şi de subsemnatul într'un articolaş publicat în revista clujană „Societatea de Mâine" din 1928) Recent de tot, d Alfoldi A profesor la Univ din Budapesta, a publicat o ponderoasă lucrare asupra acestei chestiuni [1], de care *trebue* să se ţină seamă, indiferent că cineva acceptă sau nu concluziile la care ajunge autorul acestei lucrări de o bogăţie extraordinară a izvoarelor şi de o minunată iscusinţă în interpretarea lor 2 Inscripţia faimoasă de la Căşei, pe care se bazează H spre a dovedi imposibilitatea evacuării Nordului Daciei înainte de Aurelian, e, din păcate, fără nici o valoare documentară Ea nu numai că nu era „necunoscută pe vremea lui Mommsen" (p. 56) dar e chiar publicată de el în C. I. L. III. 828, dându-i adevărata interpretare faţă de lectura greşită pe care o dăduse Torma . acel *Antiochianus* nu e unul din consulii anului 270 ci un simplu cetăţean, *Septimius Antiochianus*.

C DAICOVICI

---

[1]) *A got mozgalom és Dácia feladása* (în „Egyetemes Philologiai Kozlonij" Budapesta, pe anii 1929 şi 1930, cu un rezumat în limba germană)

www.dacoromanica.ro

PE MARGINEA CĂRŢILOR

III

În studiul despre Morfonem (DR. VI.), arătam că voiu face câteva note marginale la cele două volume dintâi de „Travaux du cercle linguistique de Prague", primul cuprinzând o serie de *Mélanges linguistiques*, iar al doilea studiul lui ROMAN JAKOBSON intitulat *Remarques sur l'évolution phonologique du Ruse comparée à celle des autres langues slaves*, apărute, amândouă, în Praga, în 1929.

Foarte interesant e ceea ce se spune despre „limba comună inițială" a Slavilor, căci observările făcute se potrivesc şi pentru „limba comună inițială" a Românilor, pe care noi o numim, adoptând un termen introdus de D. Onciul (şi plăsmuit după germ „urrumanisch"), **limba străromână**. „Unitatea acestei limbi există în măsura în care dialectele sânt capabile să desvolte schimbări comune Dacă aceste convergenţe ies sau nu dintr'un leagăn comun, aceasta e o chestiune secundară şi abia susceptibilă de a fi rezolvită Când convergenţele sânt mai multe decât divergenţele, putem presupune, în mod convenţional, o limbă comună" (*Mélanges* I, 10) Acest punct de vedere se aseamănă cu cel pe care am încercat să-l susţin în *Zur Rekonstruktion des Urrumänischen* şi asupra căruia am revenit de mai multe ori, mai pe urmă în *Studii istoromâne* II. Limba străromână nu trebue să ne-o închipuim ca lipsită de divergenţe dialectale; câteva astfel de deosebiri se pot recunoaşte şi azi. Acestea însă nu constituesc o piedecă pentru ca să admitem o limbă comună, căci „comun" nu vrea să zică „unitar". Esenţialul e că această limbă străromână putea să se desvolte în aceleaşi direcţii, din

www.dacoromanica.ro

cauza continuității geografice, a omogenității sociale și, nu mai puțin, a conștiinței celor ce o vorbeau că aparțineau aceluiași neam și aveau deci nevoie de o „koinè", cu menținerea particularităților regionale numai în măsura în care ele nu stânjeneau o bună înțelegere Că o astfel de conștiință exista la strămoșii noștri, chiar pe vremurile când ei nu ajunseseră să se organizeze în state naționale, se vede din numirea de *Român*, pe care toate grupele azi despărțite și-o dau (sau și-au dat-o) și căreia îi corespunde numirea de *Valah-Oláh*, dată de vecini tuturor acestor grupe.

Mănunchiurile de fapte convergente, care ne dau dreptul să vorbim de o limbă comună inițială, nu ajunge însă să fie numai mai numeroase decât divergențele, ci seria de inovațiuni convergente trebue să alcătuiască o grupare de fapte solidare dintr'un întreg, să închipuiască o t i p o l o g i e (*Mélanges* I). În *Locul limbii române între limbile romanice*, p. 8—13 am căutat să stabilesc câteva criterii care ne dau dreptul să conchidem asupra înrudirii mai strânse între limbile aceleiași familii, sau între dialectele aceleiași limbi, și, dimpotrivă, care ne face să recunoaștem convergențele întâmplătoare. Doveditoare pentru înrudirea strânsă mi s'au părut mai ales acele inovațiuni comune, care au avut urmări similare, și cele ce sânt identice și în „excepțiile" lor, care deci se prezintă nu numai cu aceleași evoluțiuni regulate, ci și cu aceleași cazuri refractare. Înrudirea e dovedită, aș adăoga acum, nu printr'o sumă de fapte izolate asemănătoare, ci prin același sistem fonetic, fonologic, morfologic, lexical și sintactic

Pentru ca să putem înțelege aceste sisteme (care mai ales caracterizează o limbă) „ceea ce trebue să formeze obiectul studiilor comparative nu e numai patrimoniul comun moștenit de limbile-fiice de la limba-mamă, ci e, într'o măsură egal de mare, evoluția limbilor înrudite după despărțirea lor de trunchiul comun", căci „numai prin acest mijloc se pot așeza în lumină tendințele fundamentale în evoluția acelor limbi și se pot uni epizoadele, ce par, la prima vedere, despărechiate și fără scop, spre a scoate din

www.dacoromanica.ro

ele un ciclu de mutațiuni total și ținînd spre același țel" (Jakobson, *Remarques* 12).

Nu trebue să uităm mai ales un lucru, pe care geografia lingvistică ne-a învățat să-l prețuim în justa lui valoare Ceea ce azi este unitar în înfățișarea unei limbi a putut fi odinioară diferit Dacă n'am avea texte vechi, n'am ști că rostirea *câine, mâine* și *pâine* era răspândită și în regiuni (ca Moldova sau Banatul) care au azi pronunțarea mai veche *câne, mâne, pâne* și numai prin influența limbei literare încep iar să rostească azi, ca la București, *câine, mâine, pâine*. N'am ști că rotacismul, caracteristic pentru dialectul istroromân, a divizat odinioară pe Dacoromâni în două grupe. Observările pe care le putem face azi asupra labialelor palatalizate ne arată că această „inovațiune" este în descreștere repede și că foarte multe regiuni, care azi întrebuințează labialele, aveau odinioară palatale Mai încolo va fi vorba de un caz probant în privința aceasta. Această atitudine de pronunțată repulsiune față de formele rotacizate odinioară și față de labialele palatalizate din timpuri vechi (căci așa trebue înțelese cuvintele lui Cantemir despre această rostire rustică) și de azi, este și ea o dovadă a unității limbei noastre, căci „pentru lingvistica aplicată .. criteriul unității limbei este dat prin atitudinea colectivității vorbitoare față de limbă" (*Mélanges* I, 10).

Foarte interesant e capitolul care vorbește despre diferitele **funcțiuni ale limbei** (*Mélanges* I, 14—21), întregit prin observațiile judicioase ale lui Jakobson (*Remarques* 14).

Distincția între graiul interior și cel exterior sau manifest e în de ajuns de cunoscută Astăzi, știm că „rolul colectivității subiectelor vorbitoare e mult mai activ" în desvoltarea limbei decât se credea înainte, că „pretutindeni unde s'a petrecut un proces destructiv, el a fost urmat, în mod necesar, de o reacțiune activă", și că „activitatea sistemului lingvistic nu se mărginește să reacționeze la loviturile primite din afară și să vindece rănile primite, ci limba, în mersul ei de evoluție, rezolvă și probleme in-

www.dacoromanica.ro

terne", precum bunăoară „crearea unui nou repertoriu de mijloace de exprimare", când „elementele limbei afective se automatizează prin uzare" (*Remarques* 14). În ceea ce privește aspectul fonic al unei limbi, de obiceiu se exagerează rolul lui în graiul manifest, de oarece majoritatea subiectelor vorbitoare întrebuințează formele lingvistice mult mai des gândind decât vorbind (*Mélanges*, I 14). Pe de altă parte însă Jakobson observă cu drept cuvânt (*Remarques* 14) că Gilliéron și școala sa au fost unilaterali când au vorbit numai de terapeutica verbală, căci „limba se străduește, în cazuri de deteriorare, să susțină și să restaureze nu numai claritatea și supleța vocabularului, ci, în mod direct, și sistemul de sunete — instrument al diferențierii cuvintelor". E punctul de vedere pe care l-am susținut în studiul meu despre *Legile fonologice* (DR. II).

Dar în afară de deosebirea ce există între graiul intern și cel manifest, mai pot exista deosebiri provenite din „**atitudinea** subiectelor vorbitoare **față de limbă**, din schimbarea stilurilor dominante și din modificarea ierarhiei funcțiunilor", din „rolul relativ pe care îl joacă limba afectivă și cea intelectuală, limba poetică și limba de comunicație" (*Remarques* 14).

Limba poetică a fost neglijată pe nedrept de lingviști, iar istoricii literari, care s'au ocupat mai adesea cu ea, de obiceiu nu aveau o pregătire suficientă în materie de metodologie lingvistică (*Mélanges* I 17) În 1906, când căutam să delimitez obiectul lexicografiei, scriam, în „Introducerea" la *Dicționarul Academiei* (p XXIX) că o figură poetică pe care o găsești la un poet — și citam exemplul *albinele pasc* din St. O Iosif — trebue să rămână în afară de preocupările lexicografului. Astăzi, după un sfert de veac, gândesc altfel și un exemplu ca „Nae (*încărcând* tonul) · O să le plătești !" din Caragiale, e trecut în Dicționarul Academiei, cu toată grija cuvenită, între exemplele ce se dau pentru diferitele sensuri ale verbului *încărca*,

www.dacoromanica.ro

căci trebue să dăm atenția cuvenită și semanticei poetice (*Mélanges*, 20) De sigur că multe din aceste întrebuințări figurate ale cuvintelor rămân izolate în poezie, dar o mulțime din ele trec, prin imitație, în limba de toate zilele, unde cu timpul își pierd puterea evocativă Deosebirea esențială între limba poetică și cea de toate zilele consistă tocmai în aceea, că poetul caută să actualizeze mijloacele de exprimare, pe când cel ce vorbește numai cu scopul să comunice caută să le automatizeze (*ibid* 18). Actualizarea aceasta cuprinde chiar o ierarhie specială a valorilor poetice (*ibid.* 18), care variază după epocă și tradiție Astăzi, când mașinismul agitatei vieți moderne, cu tot cortegiul ei de termeni tehnici, își face intrarea triumfală în literatură, expresii ca „șoimul falnic" sau „gingașele lăcrimioare", atât de armonioase pentru urechile părinților noștri romantici, nu mai pot impresiona generația actuală

Cuvintele puțin întrebuințate, precum neologismele sau arhaismele, une-ori și barbarismele, capătă o valoare poetică prin faptul că se disting prin efectul lor fonic de cuvintele obicinuite și banalizate din graiul zilnic Construcțiile neobicinuite dinamizează materialul lexic (*ibid* 20). „Cercetătorul trebue să evite egocentrismul, faptele poetice din vremurile trecute și din literaturile altor popoare nu are voie să le analizeze și să le aprecieze după propriile obiceiuri poetice și după normele artistice însușite prin educația ce a primit-o" (*ibid* 20).

Ne vom opri cevà mai mult, spre a adăoga unele reflexii din domeniul limbei române, asupra celor spuse despre **limba literară**. Aceasta cu atât mai mult, cu cât unele din „tezele" din programul publicat în fruntea volumului *Mélanges* apar desvoltate în studiul *Influence de la structure de la langue littéraire sur la structure phonologique et grammaticale du tschèque littéraire* de BOHUSLAV HAVRANEK (p. 106—120).

Se arată înainte de toate cât de greșită e exagerarea

www.dacoromanica.ro

caracterului conservativ al limbei literare, care dacă e conservativă în sistemul ei gramatical, e mereu creatoare de valori nouă în vocabularul ei. Ea fiind expresia culturii şi civilizaţiei unui popor, frământată deci de idei ştiinţifice, filosofice, religioase, politice şi sociale, juridice şi administrative, e nevoită să-şi intelectualizeze vocabularul, lărgindu-l şi modificându-l. Pe de altă parte, necesitatea de a se exprima cu precizie şi sistematic chiar despre cele mai cunoscute lucruri din viaţa de toate zilele, duce la crearea de cuvinte-concepte şi fraze-judecăţi şi la un control sever al elementelor emoţionale (cultivarea eufemismului). Limba literară urmează o dublă tendinţă : pe de o parte o tendinţă de expansiune jucând rolul de koinè, pe de altă parte tendinţa de a fi monopolizată de clasa dominantă. Între limba literară şi cea populară, stă graiul alternativ, limba de conversaţie, care formează trecerea de la formele canonizate, literare, la cele libere, la graiului popular (*Mélanges* I, 16—17).

Limba literară în tendinţa ei de precizie şi specializare tinde să întrebuinţeze cuvintele într'un sens unic (Havránek 108). Dacă cetim bunăoară în *Dicţionarul Academiei* articolele *căuta* sau *câştiga*, vedem cât de mare e polisemia lor în limba populară În cea literară însă, cel dintâiu se întrebuinţează aproape numai în înţelesul francezului „gagner", iar dacă întrebi pe un cărturar român ce înseamnă al doilea, el îl va traduce prin franţuzescul „chercher" (deşi cuvântul are adesea şi sensul de „a îngriji un bolnav")

Limba literară exercită o influenţă şi asupra structurei gramaticale a limbei (Havránek 120). Întocmai precum în lexic sânt evitate cuvintele cu sens echivoc — de ex. *nemâncat*, care poate însemna „care nu a fost mâncat" sau „care încă n'a mâncat", sau *arător*, putând însemna „care ară" sau „care poate fi arat" (*pământ arător*)—tot astfel sânt evitate formele care par „greşite"—ca *zi 'ntâiu* sau *clasa întâiu* (substantivul feminin acordat cu adjec-

www.dacoromanica.ro

tivul masculin) sau invariabilul *care*, de la care unii fac pluralul *cari*, admis de alții numai pentru masculinul plural. Simțim o oarecare stânjenire uneori întrebuințând reflexivul în funcție de pasiv, ca de exemplu în · Ce-ai făcut de nu *te-ai* mai *văzut*? sau genetive ca *istoria unui tânăr* (obiectiv: despre un tânăr, subiectiv: ceea ce istorisește un tînăr) sau *împilarea tiranului* (*Uricariul* I 180/1: tiranul era cel ce împila) față de *împilarea gloatei* (C. Negruzzi I 50. gloata era împilată) [1]).

Relev și câteva sfaturi practice (*Mélanges* I 27—29): Limba literară trebue să aibă o oarecare f i x i t a t e Eliminând fluctuațiile inutile, trebue să se creeze un sens linguistic sigur pentru limba literară Ea trebue să aibă aptitudinea să exprime cu c l a r i t a t e ș i p r e c i z i e, c u f i n e ț ă ș i f ă r ă e f o r t nuanțele cele mai variate. Dar ea mai trebue să-și păstreze și o r i g i n a l i t a t e a, cultivând particularitățile ei caracteristice (cum ar fi bună oară, în românește, întrebuințarea substantivelor în funcțiune atributivă și predicativă: *înghețat bocnă*, *aleargă glonț* și primirea de expresii neologice și de decalcuri numai în măsura în care le poate asimila Izvorul cel mai fecund din care se îmbogățește limba literară rămâne graiul vorbit de clasele culte Solicitudinea pentru p u r i t a t e a limbei trebue să fie mereu trează, fără însă ca să fie falsificată printr'un purism exagerat

Chestiunea **ortografiei** fiind la noi actuală, dau în traducere pasajul referitor la ea · „Ortografia, fiind o chestiune practică și de convenție pură, trebue să fie ușoară și limpede, în măsura în care o permite funcțiunea sa de distincție vizuală A modifica des regulele ortografice, mai ales când această modificare nu însemnează și o simplificare, e în contradicție cu principiul fixității Desacordurile

---

[1]) In *Les mirages linguistiques* (Extras din „Journal de Psychologie normale et pathologique", Paris 1930—XXVII p 355) A Sechehaye dă o listă foarte interesantă de cuvinte și construcții franceze care pot exprima lucrări din cele mai diferite și chiar contrazicătorii

www.dacoromanica.ro

între ortografia cuvintelor autohtone și cele streine ar trebui eliminate cel puțin în cazurile când provoacă tulburări de pronunțare" (*Mélanges* 28). Se citează, ca exemplu, scrierea cehă a lui *s* cu dubla valoare de *s* și *z*, scriere care a făcut și la noi ca Academia Română să ajungă la un punct mort în reformarea pe care s'a străduit s'o dea ortografiei în anii din urmă Din cauza scrieru, și când **e** rostit *z*, au putut să se ivească la noi nu numai scrieri absurde ca *frances, orisont, basar*, dar și rostiri greșite ca *autobuz, viteză, dizertație*, etc.

Deosebirile ce există între limba comună de conversație— dialogată de cele mai multe ori — și între limba literară— intelectualizată din ce în ce mai mult — se explică și prin faptul că scriitorul, urmărit de cetitor cu ochiul, nu cu urechea, trebue să renunțe la multe mijloace afective, mai ales când acestea sânt împreunate și cu o modificare de ton sau de mișcare (tempo), precum e cazul **interjecțiilor** și a **exclamațiilor**, mai ales al celor cu caracter imitativ. De ele facem adesea uz în graiul de toate zilele; frecvența lor e mare cu deosebire în vorbirea țăranului. Pe vremea sămănătorismului și a poporanismului, aceste interjecții — care se potrivesc foarte bine la Creangă, dar sună fals în scrieri care nu redau un mediu rustic — au fost introduse în număr mare în limba noastră literară A da exemple e de prisos Totuși voiu cita un scurt pasagiu, deosebit de bogat în asemenea interjecții — care adesea țin locul predicatului în propoziție — dintr'o nuvelă publicată în „Noua revistă română" vol. III p. 410 · „*Pâș, pâș*... venea dihania printre stoguri... *Bang* !. . dă Sandu drumul pistolului și eu, *tiva băiete* ! spre pârleaz. Matahala, turbată, după nime O auzeam găfăind și-i simțeam par'că suflarea fierbinte după ceafă *Țuști* peste pârleaz ! Odată am simțit matahala în spinare Înhățase cojocul și-l scutura de-i mergea petecele. Eu, cât ai clipi din ochi, mă'ntorc și *paf* ! cuțitul între ochi N'a zis nici *pâs* ! și a căzut grămadă la pământ". Pe vremea aceea Sadoveanu bunăoară avea mai multe

www.dacoromanica.ro

asemenea exclamaţii imitative ca astăzi Iată câteva exemple, din volumul de „Povestiri", scoase din pag 100—109: *Hu-u-u* ! e frig ! (p. 100). Ceasornicul vechiu bătea clipele : *tic-tac* (p. 101). Când venea acasă, *zurr* ! din pinteni .. şi ea *hop* ! la fereastră (p. 105) Nici una nici două, se trezeşte cu iuncherul în prag *Hâu* ! a ţipat cât a putut Vine bărbatul de vreme *Buf-buf* ! se scutură afară de glod.. *Boc* ! în uşă, *boc-boc*. Numai s'aude *bum* ! şi uşa sare şi intră Alexandru suduind (p. 106—107) *Hec* ! m'am înbătat şi eu odată, ei şi? *hec* ! (p. 109)

Tot atât de des ca aceste exclamaţii onomatopeice se întâlnesc în literatura sămănătoristă intercalări de invocaţii sau de imperative ori vocative, prin care povestitorul se adresează direct către personajele povestirii sale : Cânele s'a aşternut urmelor şi *tunde-o neică* ! în salturi mari ! (Agârbiceanu, *Luceafărul* III, 104). Mai stăm noi o leacă şi pe urmă numai ce s'arată, *măi tată*, o groază de mistreţi (M Sadoveanu, *Sămănătorul* II 603) Eram şi noi acum, *dragă Doamne*, cu mustaţă, intrasem în lume (1d 1b III 231) etc.

Deosebit de interesante sânt cazurile **substantivelor exclamative**, la care ne vom opri ceva mai mult.

În loc de a zice *Drace, de ce vii aşa de târziu*? în loc deci de a cita, printr'o apostrofare directă [1]), pe „dracul" ca martor al contrarietăţii mele, pot să întrebuinţez acest cuvânt, ca în multe alte limbi (cf. fr. que *diable* fais tu? it. che *diavolo* fai?), intercalându-l între particola întrebătoare şi între verb, ca un simplu n o m i n a t i v (sau alt caz [2]) e x c l a m a t i v şi anume, de obiceiu, subt forma

[1]) Cf şi vocativul *drace-mi-te* ! (Alexici, *Lup pop* I 236/28) care şi prin adaosul final (ca în *iată-mi-te* etc) intră cu totul în categoria interjecţiilor

[2]) Mi se comunică ca uzuale şi construcţiile *Ce dracului faci? Unde dracului să mă duc*, care aduc aminte pe de o parte de construcţii ca *du-te dracului* ! (scurtat din *du-te de pomană dracului* !) pe de altă parte de dative şi genetive de felul lui *matale* sau *maichii* (scurtat din *dragul maichii*, la Braşov), întrebuinţate în funcţie de nominativ

www.dacoromanica.ro

articulată [1]) (dar nu e exclusă întrebuințarea lui nearticulată în această funcțiune gramaticală [2])

Iată câteva exemple. Ce dracu cauți aice? (C. Negruzzi, I 88). Ce dracu ai făcut de trei ani de când nu te vezi? (ibid 85). Ce dracu are dulapul ista, de nu vrea să se deschidă? (Alecsandri, *Teatru* 336). Nu o mai cunoșteai · scroafă e, ori ce dracu e? (Ispirescu, *Leg* 129). Nu mănânci ca lumea, nici un păhărel de rachiu nu bei, de ce dracul mai trăești pe lumea asta? (Sadoveanu, *Sămănătorul* VI 165) De ce dracu n'am aflat că tu ești de măritat? (Jarnik-Bârseanu, *Doine* 45) .-Tot astfel se zice *cine dracu?* Cine dracu a mai văzut Iepure vara cosind? (ibid. 415), apoi: *când dracu? cum dracu? unde dracu?* etc. -Și în propoziții afirmative, după *a nu avea ce*: Nu am ce dracul să-i fac (Gorjan, *Halima*, IV 166). N'ai ce dracu te face (*Șezătoarea* III 35/22). — Une-ori, pomenirea cuvântului „drac", face pe vorbitor să adaugă imediat un „Doamne iartă-mă!": Ce dracu, Doamne iartă-mă, strigi atâta? Ajunge adesea ca „dracu"

---

sau vocativ În ungurește se zice, tot astfel, la dativ: Mi az *ördögnek* jottél „ce dracu ai venit"? Dar în această limbă *ördog* „drac" se construește, după cum cere verbul, și la acuzativ sau la prepozițional, deci Mikor az *ördögöt* csinálsz „când dracu faci" sau az *ördögbe* kezdesz „ce dracu începi?" Acuzativul e întrebuințat și în nemțește · Was *den Teufel* machst Du? Un acuzativ avem și noi în expresiu prin care arătăm că nu credem cele ce ni se spun, ca Lasă că vine! — Vine *pe dracu*! a căror geneză trebue căutată, cred, în construcții cu verbe transitive, ca face *pe dracu*! bate *pe dracu*!

[1]) Cuvântul *drac* fiind un cuvânt pe care omul cult nu-l întrebuințează, a pătruns în limba literară din graiul popular și familiar, fără *-l* final *Dracu* e deci formă *articulată*

[2]) La Aromâni se zice, ca în franțuzește și italienește, ce *drac* faț? Istroromânii cunosc amândouă construcțiile ț-ai *dracu* facut? (*Studii istroromâne* I 22/13) și iuvę *drac* ai fost? (*ibid* I 19/21) Și la Dacoromâni se întâlnesc forme nearticulate Nu voiu cita cazul lui *Dumnezeu*, care și ca subiect apare fără articol, nici exemple ca Ce *potop* te-a adus? sau Ce *foc* o fi iubirea, nu știu (Coșbuc, *Fire* 87) — în care *potop* și *foc* (= chin, necaz) pot fi interpretate ca substantive - subiecte ale propoziției — ci Cine *foc* te-a sărutat? (Reteganul, *Trandafiri* 52/1), unde funcțiunea lui *foc* este evident aceeași ca a lui *dracu* exclamativ

www.dacoromanica.ro

să-i treacă vorbitorului numai prin gând și ideea că face un păcat rostind această vorbă, îl îndeamnă să spună „Doamne iartă-mă!" fără ca „dracu" să fi fost exprimat Ce, Doamne iartă-mă, vii atât de târziu? (Exemple în *Dicționarul Academiei* subt cuvântul *iertà*) — Une-ori, în loc de „dracu", apare „mama dracului": Dar oare pe acesta cum mama dracului l-a mai fi ducând? (Creangă, *Poveşti*, 245). Fel de fel de glasuri .. se auzeau, de nu se mai știa ce mama dracului să fie acolo (ibid. 303).

Cum vom defini, și mai ales cum vom explica, pe acest „dracu"? Din punct de vedere stilistic, „dracu" în exemplele citate nu mai are înțelesul său etimologic și nici funcțiunea de substantiv, ci e un cuvânt modal, exprimând, după împrejurări, mirare, nerăbdare, ciudă, necaz, contrarietate sau regret. Dacă ne întrebăm însă care e geneza acestei construcții, explicarea e mult mai complicată. Am întrebat pe mai mulți Români, filologi și nefilologi (deprinși însă cu felul de gândire „gramaticală"), cum interpretează ei sintagma aceasta? Răspunsurile variate primite mi-au dovedit înainte de toate că simțul lor lingvistic nu era fixat și că toți se simțeau foarte stingheriți având să o claseze într'una din categoriile gramaticale existente. I. A. Rădulescu-Pogoneanu, care are un simț lingvistic deosebit de ascuțit, consideră pe *dracu* ca o expresie scurtată, ca subiect al unei propoziții intercalate între particola întrebătoare și între verb, cu predicatul neexprimat *Ce dracu faci?* ar fi o propoziție eliptică pentru *Ce—dracu să te ia!—faci?* Tot astfel. *Ce dracu are dulapul ăsta, de nu vrea să se deschidă?* ar fi o exprimare simultană și abreviată a întrebării *Ce are dulapul?* și a răspunsului *Dracul știe* [*că eu nu știu*] De asemenea, construcția despre care va fi vorba mai jos: *Ce păcatele l-a adus tocmai acum?* trebue analizată, după N. Drăganu, ca o fuziune între întrebarea *ce l-a adus?* și întrebarea *păcatele l-au adus?*

Această interpretare e posibilă, e chiar probabil că în unele cazuri geneza construcțiilor de care ne ocupăm să fi fost aceasta. E sigur însă că de cele mai multe ori expli-

www.dacoromanica.ro

carea e alta. Spre a putea arăta acest lucru e nevoie să ştim că acelaşi rost stilistic ca „dracu" îl pot avea, în românește, şi alte cuvinte

Înainte de toate sinonimul său *naiba*: Cine *naib'*a pomenit .. Din copilă tinerea Nevastă cu voie rea? (Jarník-Bârseanu, *Doine*, 185). Ce naiba faci? Apoi *sfântul* (*sfinții*) au *Dumnezeu*. Dar ce Dumnezeu? Par'c'a intrat în pământ! (Creangă, *Poveşti* 24/4). Cum sfinții poți vorbi astfel? Două cuvinte care au o întrebuințare deasă în această funcțiune sânt *păcatele* (*păcatul*) şi *focul*[1]) Să fie locul necurat .. sau ce păcatele să fie? (Maiian, *Tradiții*, 68). Ce focul, bade, te ține, De nu vii seara la mine? (Jarník-Bârseanu, *Doine* 237) Aromânii întrebuințează cuvântul *urgie*: ți urgia ti aduse? (Comunicat de Th. Capidan). Foarte des se întâlnesc, în graiul vulgar, întrebuințate în acest fel, cuvinte obscene, mai ales numele unor părți ruşinoase ale corpului, echivalentul cuvântului excrement, etc. În aceste cazuri e foarte greu să ne imaginăm propoziția completă din care s'ar fi născut abreviația; ar trebui cel mult să admitem că ele s'au născut prin analogie cu celelalte. Uneori avem şi adjectivul *amar* în acest sens. Dacă frunza s'a usca, Cine-*amar* ne-a cununa? (Jarník-Bârseanu, *Doine*, 49). După germanul „leider", care se întrebuințează une-ori cu această funcție, Ardelenii au decalcat pe al lor *durere* (de ex. El, *durere*! n'a ştiut nimic).

De ce se aleg oare, spre a exprima mirarea, nerăbdarea, ciuda, necazul, contrarietatea sau regretul, tocmai aceste cuvinte şi nu altele? Au oare ele, cu tot sensul lor diferit, o notă comună? De sigur. Toate, cele ce desemnează ființe supranaturale (Dumnezeu, dracul, naiba), cele triviale, apoi „păcat" şi „foc", cuprind, pe lângă înțelesul lor obicinuit, o foarte pronunțată notă afectivă În fața neașteptatului ne gândim la intervenția puterii divine,

[1]) Şi la Unguri şi la Saşii din Ardeal. *mit a tuzet cinlsz*? *Was zum Feuer* (sau *in das Feuer* sau *in die Holle*) *macht du*? Auzit în Bistrița Ardealului)

www.dacoromanica.ro

obstacolele sau neplăcerile sânt aduse în legătură cu amestecul diavolului în trebile omenești; cine consultă *Dicționarul Academiei* se poate convinge că *foc* este cuvântul ce exprimă, în românește, ideea de „furie" (*a se face foc*= a se înfuria, *a scumpa foc*=a-și ieși din fire), durere, necaz, nenorocire, urgie, iar *păcat* este cuvântul care exprimă prin excelență regretul (*păcat! ce păcat! mare păcat!*), cuvintele triviale, în sfârșit, cuprind, toate, o notă puternică de dispreț. Precum omului nestăpânit în vorbă îi „scapă" înjurăturile în clipele când o stare surescitată sufletească cere să fie exteriorizată și prin grai, tot astfel, în afecți se ivesc aceste cuvinte ca un plus, care nu are scopul să întregească sensul propoziției, ci sânt un fel de expresie spontane ale stării sufletești. Ele sânt deci, ca interjecțiile, niște instrumente stilistice și sânt, în momentul întrebuințării, lipsite de un conținut semantic, întocmai precum francezul *pas*, în *je n'aime pas*, sau românescul *fir* în *un fir de nisip* (cf *Din perspectiva Dicționarului*, Cluj, 1922, p. 31) sânt goale de conținut semantic și au devenit simple „instrumente gramaticale", spre a întări negațiunea sau spre a arăta un fel de „singular" de la un cuvânt cu sens colectiv.

Precum fr. „pas" sau românescul „fir" nu sânt truncheri de frază, ci cuvinte izolate, extrase prin abstracție din anumite construcții, tot așa *dracu*, *focul*, *păcatele* etc. nu trebue considerate ca subiectele unor propoziții eliptice În mintea noastră există modelele a sute de fraze construite cu aceste cuvinte, care toate exprimă o contrarietate, un necaz, un regret, încât ideea de contrarietate, necaz, etc a trecut asupra cuvintelor *dracu*, *focul*, etc, putând, la un moment dat, să fie evocată prin ele

În general, în analizele gramaticale uităm prea des un lucru: că gândirea de cele mai multe ori nu este „completă", ci „fragmentară" și prin urmare, că **brevilocvența** este exteriorizarea vorbirii noastre interne obicinuite și naturale. De la cel ce scrie limba literară putem aștepta ca „expresia

www.dacoromanica.ro

lui lingvistică să fie relativ completă" (Havránek, *op. cit.* 108), căci el are tot răgazul și calmul necesar ca să-și construiască fraza după toate regulele sintactice, disecând-o în părțile ei normalizate și completând-o cu toate elementele accesorii Dar construcția aceasta, mai mult sau mai puțin artificială, cere o sforțare de cugetare, o conturare a gândului prin scoaterea din penumbră a unor elemente care de altfel ar rămânea ascunse Mecanismul gândirii noastre lucrează, în mod obicinuit cu „sărituri" de la o idee la alta, fără ca gândul să străbată îndelete tot drumul care le unește : când stai seara pe terasa de la Sacré-Coeur și privești în jos la orașul care se ilumineză, e de ajuns să vezi, de la distanță la distanță, câte un bec electric, pentruca să ai imaginea străzilor, să zărești aprinzându-se reclamele luminoase, pentruca să ghicești șerpuirea bulevardelor De obiceiu în vorbirea de toate zilele exteriorizăm graiul nostru intern în propoziții necomplete, sărind de pe culme pe culme [1]), jalonând [2]) oarecum drumul ideilor noastre,

[1]) „Ce qui caractérise le langage parlé, c'est qu'il se borne à m e t t r e e n v a l e u r l e s s o m m e t s d e l a p e n s é e, ceux-ci émergent seuls et dominent la phrase Ce langage parlé se rapproche du langage spontané on appelle ainsi celui qui jaillit spontanément de l'esprit, sous le coup d'une émotion vive On met alors en vedette les mots frappants, n'ayant ni le loisir ni le temps de ramener sa pensée aux règles strictes du langage réfléchi et organisé Le langage spontané s'oppose ainsi au langage grammatical" (Vendryes, *Le langage*, 174—175) „Wir denken im ganz grossen Gedankengangen, uber welche sich die Aufmerksamkeit nicht gleichmassig, sondern in weit auseinanderliegender K u l m i n a t i o n s p u n k t e n ergiesst Wir denken in A u f m e r k s a m k e i t s k u l m i n a t i o n s p u n k t e n" (Brod și Weltsch, *Anschauung und Begriff*, 1913, p 146, ap H F J Junker, *Die indogerm und die allgem Sprachw*, în *Stand und Aufgaben der Sprachw* Festschrift fur Wilhelm Streitberg, Heildeberg, 1929, 39) Cf și Delacroix, *Le langage et la pensée* 400 (ed I 384) (Notă la corectură, după indicațiile lui N Drăganu).

[2]) „La langue n'a donc point à représenter la pesée comme une formule algébrique représente un rapport quantitatif, e l l e m a r q u e plutot l e c h e m i n à la compréhension, c o m m e le feraient u n e s é r i e d e p o t e a u x i n d i c a t e u r s p l a c é s a u x p o i n t s l e s p l u s n é c e s s a i r e s" (A Sechehaye, *Les Mirages linguistiques*, Extras din „Journal de Psychologie normale et pathologique", 1930—XXVII 354)

www.dacoromanica.ro

fiindcă ne stau la dispoziţie gestul, tonul şi atâtea alte mijloace care lipsesc celui ce scrie, şi fiindcă mai adesea ascultătorul nostru e un cunoscător atât de bun al situaţiei externe, încât ne gâceşte gândurile şi când nu le precizăm în toate amănuntele. Şi farmecul pe care-l dă conversaţiei înţelegerea prin aluzii, ne determină să fim laconici, eliptici şi fragmentari în expresii Când într'o băcănie, de-asupra unei lăzi cu portocale cetim inscripţia *5 lei bucata*, sântem perfect edificaţi despre ce e vorba; *bucata de portocale costă* (sau *se vinde cu*) *5 lei* ar fi, în împrejurările date, o construcţie neobicinuită şi artificială —Copilul pe care îl certase severul profesor de latină— ce pare şi mai sever din cauza ochelarilor negri ce-i poartă — vine acasă şi se plânge tatălui său: „aşa a strigat la mine cu ochelarii lui!"— Servitoarei, obicinuită să-mi aducă seara, pe noptieră, un pahar cu apă, ca să-l am la îndemână, noaptea, în caz de trebuinţă, îi spun, când a uitat odată să aducă apa: „dă-mi paharul de noapte" —Mama „îşi schimbă copilul", când schimbă rufele copilului. —„Să mergem la un pahar de vorbă"e o expresie pe care am auzit-o întrebuinţată în mod curent şi fără să mai cuprindă nici o notă glumeaţă, în Cohalm (Transilvania) În mintea celui ce a întrebuinţat-o mai întâiu n'a existat, probabil, fraza întreagă: „Să mergem la un pahar de vin, ca să stăm de vorbă", ci numai cele două idei predominante „pahar" şi „vorbă", între care a durat o paserelă provizorie în locul unui pod solid, fiind sigur că ascultătorul său va putea trece pe această punte împreună cu el, fără greutate, de la un punct la altul

Alături de expresia completă din punct de vedere sintactic, obicinuită mai ales în stilul livresc, există, cu deosebire în graiul de toate zilele, expresia mai mult jalonată şi nedesvoltată deplin Amândouă feluri de exprimare sânt „normale" şi coexistă în limbajul nostru, ca nişte sinonime sintactice, asemenea cuvintelor sau locuţiunilor sinonime din punct de vedere semantic şi deosebite numai din punct de vedere stilistic Acelaşi pictor redă cele văzute uneo-ori printr'o schiţă în câteva linii, iar alte-ori printr'un

www.dacoromanica.ro

desen desvoltat, cu toate amănuntele. A susține că expresia-schiță s'a născut totdeauna, prin scutare, din expresia — desen, este tot atât de greșit ca a ne închipui că pictorul face schițele sale ștergând cu guma umbriturile dintr'un desen

Avem bunăoară în românește posibilitatea de a exprima o comparație prin expresii-schiță *înghețat os, singur cuc beat mort* sau prin expresii-desen · *înghețat ca osul, singur cum e cucul, beat de par'că e mort.* Explicarea lui Weigand pentru cel dintâiu fel de construcții „la comparații, cade adesea, precum se știe, particola comparativă", este după expresia lui L. Spitzer (*Asyndetische Vergleiche im Italienischen und Rumänischen*, în *Stilstudien* I, 13), prea „vieux jeu" [1])

Tot Weigand a explicat undeva cunoscutele versuri începătoare ale doinelor românești de tipul lui *foaie verde, lămâiță* ca născute prin haplologie din *foaie verde* **de** *lămâiță* Dacă în cazul lui *singur* [*ca un*] *cuc* explicarea este a lui Weigand autor de gramatici elementare, deprins cu regulele formulate practic pentru mai ușoara învățare a unei limbi, în cazul lui *foaie verde* [*de*] *lămâiță* explicarea o dădea Weigand deprins să privească fenomenele lingvistice cu ochi de istoric și știind din nenumărate cazuri că evoluția uzează limba și produce de obiceiu forme mai scurte De fapt *foaie verde de lămâiță* e altă construcție, născută din alt fel de a gândi, decât *foaie verde de lămâiță*, cele două moduri de exprimare sânt binevenite pentru poetul popular, care poate satisface cerințe ritmice, întrebuințând când una, când alta

[1]) Tot astfel explicarea lui Hauschild (ap Spitzer, *ibid* 8) pentru expresii analoage germene (*kinderleicht, mutternackt*) „deoarece esența compoziției e scurtimea, se omit adesea particole, mai ales prepoziții" Mi se pare însă că Spitzer însuși consideră aceste „comparații asindetice" în italienește și românește ca pe niște expresii eliptice, în care o parte a gândului — complet în mintea vorbitorului — a rămas neexprimată, căci pe *sătul cince* (*cince de sătul*) îl traduce prin „satt-na wie soll ich sagen? - eine Wanze"

www.dacoromanica.ro

Tot astfel, mult timp au fost considerate ca eliptice propoziții ca *vorba multă, sărăcia omului*, sau *schimbarea domnilor, bucuria nebunilor*, ori metafore de felul celor din versurile cunoscute din „Mioriță" :

Fețișoara lui,
Spuma laptelui,
Mustăcioara lui,
Spicul grâului,
Perișorul lui,
Pana corbului,
Ochișorii lui,
Mura câmpului

Sintaxa modernă a arătat, din potivă, că propozițiile de acest fel sânt complete Există limbi, ca cea ungurească, în care copula verbală nu se exprimă de obiceiu

Când zicem *vorba multă e sărăcie*, acest *e* s'a adăogat ulterior, ca o precizare, spre a putea reda un raport temporal ori modal, pe care predicatul nominal nu-l poate exprima

Pentru înțelegerea linguistică e necesaar ca punctul de vedere evolutiv să fie completat cu cel static și — invers — ca cercetătorul limbei, care a urmărit amănuntele până la geneză, despărțindu-le, didactic, în „întâiu, al doilea, al treilea", să fie dublat de interpretatorul limbei, care grupează fapte diverse în categorii Dacă din punct de vedere evolutiv *vorba multă, sărăcia omului* nu e o b r a h i l o g i e, ci *vorba multă e sărăcie* trebue considerată ca o p o l i l o g i e din punct de vedere static, lucrul se prezintă cu totul altfel Când caut să uit tot ce ca filolog știu despre desvoltarea istorică a diferitelor sintagme citate și mă las condus numai de simțul limbei mele maierne, pe care-l am ca subiect vorbitor, atunci nu pot despărți pe *vorba multă, sărăcia omului* de *bucata cinci lei*, nici metaforele *fețișoara lui, spuma laptelui* de *sărac lipit pământului* sau pe *singur cuc* de *tren-fulger* (= iute ca fulgerul) Nota

www.dacoromanica.ro

comună tuturor acestor construcții este brevilocvența, faptul că, în loc să desvolt ideea, o schițez numai

Dar nici nu trebue să fie vorba de o metaforă. Precum în *beat mort* am a face cu o construcție apozițională, tot altfel în parataxe de felul lui *Târgu-Jiu*. La început se va fi zis numai *Târgu*, o numire destul de clară pentru localnici, la care s'a adaus precizarea *Jiu*, pentru ca expresia să fie neechivocă și pentru vecini. Sau, invers, la început se va fi numit, cu același nume *Jiu*, și apa și orașul; abia mai târziu se va fi făcut distincție între *râul Jiu* și *Târgul Jiu* (cf. *orașul București*). De oarece însă, alături de această sintagmă, există la noi (întocmai ca în latinește *urbs Romae* alături de *urbs Roma*) și posibilitatea de a exprima raportul atributului față de subiect prin mijloace morfologice (*Târgul Jiului*) sau sintactice (*Curtea-de-Argeș, Vârful-cu-dor* etc.), expresia *Târgu-Jiu* trece în mod fatal în categoria cazurilor de brevilocvență și simțul meu lingvistic o va clasa între expresiile-schiță, care scot în evidență numai cele două culmi pe care le atinge gândirea . localitatea unde umblă la t â r g oamenii din regiunea J i u În aceeași categorie voiu clasa și nume ca *Ionescu-Sișești* (= Ionescu din Sișești), adecă un Ionescu precizat prin arătarea locului unde s'a născut față de mulțimea mare ce mai poartă același nume, sau ca *Popescu-Conservă* (numit astfel, în bătaie de joc, fiindcă s'a îmbogățit din vânzarea de conserve), sau ca *ceas-brățară* (= ceas la brățară

Adevărat că exemplul din urmă e decalcat după franțuzește (unde creații moderne de felul lui *timbre-poste, cas-régime* etc sânt din ce în ce mai dese, cf Nyrop, *Grammaire hist de la langue française*, III § 568), dar faptul că asemenea decalcuri s'au putut încetățeni în românește, e o dovadă că ele au putut fi clasate între compuse similare de dată veche Dacă n'aș fi avut simțul că vor fi înțelese imediat de cetitorii mei, n'aș fi introdus în această lucrare pe *expresie-schiță* și *expresie-desen*

Din cele precedente se explică cred, de ce întrebuințez

www.dacoromanica.ro

termenul de brevilocvenţă Fiind mai puţin uzual şi mai puţin uzat, el e mai cuprinzător, înglobând în sine de o potrivă cazuri de elipsă[1]), de brahilogie[2]) şi de parataxă

Tot astfel cred că nu este numai decât nevoie, spre a înţelege pe *Cine dracul te-a adus?* să-l considerăm ca o

---

[1]) Deşi mai rar, de sigur că unele cazuri de brevilocvenţă — chiar din cele date de mine ca exemplu — s'au născut prin elipsă Subiectul vorbitor îşi dă seama că dintre părţile care alcătuesc o propoziţie unele sânt mai importante decât altele Această evaluare cuprinde şi posibilitatea de a trece pe planul al doilea sau chiar de a elida pe cele ce nu sânt absolut necesare spre înţelegerea restului Aceasta se cunoaşte nu numai în mod acustic, din intonaţie, ci şi optic, din felul cum unii zugravi pictează firme ca CROITOR PENTRU DOMNI, sau chiar CROITOR PT. DOMNI, din felul cum scurtăm pe („Societate pe acţiuni" prin S A etc).

[2]) Termenul de *brahilogie* — care redă în greceşte ideea cuprinsă în *brevilocvenţă*, de origine latină — l-am evitat, fiindcă el este în parte compromis prin înţelesul ce i-l dădeau gramaticele normative „vice d'élocution, qui consiste dans une brièveté excessive, et pousée assez loin pour rendre le style obscure" (Littré) De altfel, nu toţi lingviştii de azi înţeleg la fel acest termen, Nyrop bunăoară îl identifică cu *elipsa* Cea mai bună explicare a acestui termin e cea dată — şi datoresc tot colegului N Drăganu atragerea atenţiei asupra ei — de Noreen-Pollak în *Einfuhr i d wissensch Betrachtung d Sprache* (Halle 1923), p 272—276. „Von der Ellypse, der verkurzten Ausdrucksweise, unterscheide ich nämlich die Brachylogie, die kurze Ausdrucksweise, deren gelindeste Formen die knappe („lakonische") und die gedrangte („konzise") Ausdrucksweise sind Ich verstehe somit den Terminus Brachylogie in wesentlich gleichem Sinne wie Gerber, der die Definition gibt „Brachylogie [ist] Rede in der das Selbstverstandliche wegbleibt" Diese Erscheinung ist gewissermassen der gerade Gegensatz der Ellypse Während nämlich die ellyptischen Ausdrucke, um richtig erfasst zu werden, einer Erganzung aus der Situation oder Zusammenhang bedurfen, ist dies bei den brachylogischen in allgemeinen nicht der Fall, sondern sie sind auch so im wesentlichen vollkomen verstandlich Von Brachylogie kann nur dann die Rede sein, wenn eine ausfuhrlichere Ausdrucksweise daneben in der Sprache vorkommt Naturlich ist die Scheidung zwischen der brachyologischen Ausdrucksweise und ihrem Gegensatz, der abundanten („ausfuhrlichen" oder „breiter") nur relativ und subjektiv auf die Grenze somit recht schwebend Die extremen Formen der abundanten Ausdrucksweise heissen Pleonasmus und Tautologie"

www.dacoromanica.ro

formă scurtată dintr'o construcție dialogată *Cine te-a adus?— Dracul!*

Tocmai prin faptul că, atunci când vorbim, facem în măsură atât de mare apel la fantazia ascultătorului nostru, care trebue necontenit să completeze interpretând cele auzite, se explică de ce atâtea cuvinte ale limbei nu au același înțeles în mintea tuturor celor ce le întrebuințează, chiar când avem a face cu noțiuni concrete și mai mult sau mai puțin stabile Această împrejurare pune o problemă de l e x i c o g r a f i e Dicționarele care nu dau traducerea în alte limbi, ci sânt scrise într'o singură limbă, încearcă de obiceiu să stabilească cât mai exact conținutul semantic al fiecărui cuvânt, după întrebuințarea curente în limba literară Astfel dicționarele fac de obiceiu aceeași operație pe care o face gramatica . caută să dea o imagină a limbei model, așa cum ea poate fi extrasă din scriitorii buni ai unui neam. Nu numai Dicționarul Academiei Franceze, care nu este o operă descriptivă, ci normativă, ci și Littré sau „Dictionnaire général" de Hatzfeld - Darmestetter-Thomas sânt făcute pentru cei ce vor să știe care e „exact" sensul cutărui cuvânt

„Sensuri exacte" însă de cele mai multe ori nu există Cuvintele nu sânt niște calupuri în care gândul să poată fi turnat astfel ca să încapă deplin, ci sânt sau forme prea mari sau prea mici pentru gând, și trebue deci să se adapteze lui Definiția pe care ți-o vor da doi inși pentru același cuvânt nu va fi diferită numai pentrucă ideea pe care fiecare și-o face despre ceva diferă mai adesea, ci și pentrucă interpretarea pe care o dă fiecare individ conținutului semantic al cuvântului diferă, prin faptul că frazele, din care a analizat el cuvântul, au fost altele.

Spre deosebire de cele mai multe dicționare academice, **Dicționarul Academiei Române**, care nu se întemeiază numai pe extrase scoase din literatură, ci utilizează în mare măsură și comunicări de la corespondenți, a căutat de la început — și caută din ce în ce mai mult — să dea o ima-

www.dacoromanica.ro

gine a tezaurului lexical nescris, așa cum există el în mintea subiectelor vorbitoare Imaginea pe care o desfășoară Dicționarul Academiei este mai estompată decât în alte lucrări similare, în schimb însă ea e mai bogată, fiindcă cuprinde cuvintele tuturor regiunilor și tuturor claselor sociale și nu numai în forma, funcțiunea sintactică, conținutul semantic și uzul stilistic consacrat (și prin urmare învechit), ci și cu nuanțele, nepreciziunile, șovăielile și une-ori chiar și cu contradicțiile izvorîte din interpretarea individuală a comoarei moștenite de vorbe.

Dacă însă Dicționarul nu poate ține seama de aportul personal pe care-l aduc subiectele vorbitoare la limba comună, decât în măsura pe care i-o dau contribuțiile benevole primite de la corespondenți, **Atlasul linguistic**, care provoacă prin anchete speciale aceste contribuții, o poate face mai mult Prin faptul că anchetorul își alege de obiceiu un singur subiect din fiecare comună cercetată, hărțile lingvistice proiectează graiurile individuale ale unui număr oarecare de subiecte vorbitoare. Mi se pare deci că LEO SPITZER (*Atlas linguistique ou grammaires-dictionnaires-textes?* Extras din „Revista Internacional de los Estudios Vascos". Año 22 Tomo XXI 1928—No 2) nu are dreptate când susține că reducerea voită a numărului de cuvinte anchetate pentru Atlasele lingvistice, are de urmare o sărăcire a mijloacelor limbei cercetate, desființând în mod brutal finețele de expresie, nuanțele stilistice și tot ce interesează pe psihologul și esteticianul limbei (p 5). De sigur că „atlasul nu ne poate oferi decât un tablou simplificat în mod artificial al unui stadiu de limbă, pe când dicționarul desfășură înaintea ochilor noștri bogățiile de exprimare de care o limbă dispune și a dispus" (p 7), dar nu cred că „numai dicționarul ne face să asistăm la „devenirea" unei limbi" (p 7) Cel ce știe ceti cu adevărat o hartă, va vedea, mai bine chiar decât din dicționarul cel mai bogat, cum se conturează desvoltarea limbei și care este partea de interpretare indi-

www.dacoromanica.ro

vidуală a limbei prin subiectele vorbitoare puse în fața graiului tradițional

În general, întrebarea „atlas sau dicționar" mi se pare oțioasă, căci răspunsul nu poate fi decât „atlas *și* dicționar". Cele două opere se completează una pe alta și dau împreună imaginea justă a limbei. De sigur că predilecția pentru atlase — explicabilă după opera cu adevărat revelatoare a lui Gilliéron — nu trebue să facă să înceteze interesul pentru dicționare E regretabil de sigur că „poporul italian pare că se desinteresează complet de tradiția glorioasă a Crusceі" și că „în Franța lumea nu se gândește încă la reeditarea, amplificarea și modernizarea lui Littré" (p 6), dar Spitzer nu are dreptul să afirme că „o țară ca România, care posedă cele dintâi volume ale unui dicționar, cum nu-l are alt popor romanic, îl publică foarte încet și se ocupă și cu proiecte pentru un atlas" (p. 6) De fapt Dicționarul Academiei, după pauza forțată în publicare, pricinuită de războiu și urmările lui imediate, reapare de câțiva ani regulat Dela 1928 încoace au apărut nouă fascicole de câte 5 coale și lucrarea continuă regulat, tipărindu-se cel puțin câte o coală pe lună Dacă alături de Dicționar, România pregătește, în aceste vremuri de cumplită criză financiară, și Atlasul, cu atât mai bine!

După îndelungate lucrări pregătitoare, Muzeul Limbei Române a putut face, cu începerea anului 1930, grație sprijinului material primit de la mai multe instituții [1]), în frunte cu „Fundațiunea Regele Ferdinand I", întâiul pas hotărîtor spre realizarea Atlasului Lingvistic al României (ALR), începând anchetele pe teren Cei doi anchetori, SEVER POP și EMIL PETROVICI, au făcut mai întâiu câteva explorări de probă în mai multe puncte din trei regiuni îndepărtate: în colțul nordestic al Ardealului cu excursii în Bucovina și Moldova învecinată, în regiunea „Mărginenilor" sibieni și în părțile Brăilei, pe cele două

[1]) Vezi Darea de seamă publicată în „Raportul anual" de la sfârșitul acestui volum

www.dacoromanica.ro

maluri ale Dunării La întoarcere, după experiența câștigată în aceste anchete provizorii, chestionarele au putut fi întregite, sistemul de transcriere stabilit și au putut fi puse la punct o mulțime de amănunte, mai ales de ordin tehnic În vacanța Paștelor 1930 s'a început apoi ancheta definitivă, în regiunea nordică și vestică (Maramureș, Sălaj, Sighet, Ardealul de miază-noapte, Bihorul), cu mici abateri prin Banat și prin părțile Sibiiului Până la sfârșitul anului 1930 au fost anchetate din partea lui S Pop 50 și a lui E. Petrovici 12 puncte

Din rapoartele verbale pe care le fac din când în când cei doi anchetori, care caută ca întoarcerea lor la Cluj să coincidă cu ședințele Muzeului, reiese înainte de toate, că era timpul suprem ca aceste cercetări să înceapă, căci influența limbei claselor culte orășenești și în special a celei din vechiul Regat, exercitată prin școli, administrație, armată și presă, este atât de mare, încât peste puțini ani nu va mai rămânea mult, nici în cele mai dosite cătune de munte, din prospețimea rustică a graiului tradițional.

Nu voesc să anticipez nimic asupra rezultatelor acestor anchete. Mă mulțumesc să citez un singur caz, relevat de E. Petrovici, căci acest caz arată cât de ușor poți ajunge, fără ajutorul cercetărilor de geografie linguistică, la concluzii false

Într'un sat din nord-estul Ardealului, unde se palatalizează labialele, Petrovici a găsit pe *v* alterat în *ẑin*, *ẑipt*, *ẑine*, *ẑis*, *ẑie* pentru *vin*, *vipt*, *vine*, *vis*, *vie*. Acest *ẑ-* pentru *v* apărea consecvent în toate exemplele auzite, afară de unul: *vită* (nu *ẑită*) În fața acestui fapt, cercetătorul limbei, închis între cei patru pereți ai camerei sale, își va zice: „*vită* este un termen aparținător vieții rustice, deci un cuvânt vechiu și autohton la sat; rostirea cu *v* trebue să fie o prețioasă relictă a pronunțării latine (*vita*), păstrată din vreo cauză, pe care trebue s'o aflu". Așa s'a gândit în primul moment și Petrovici, dar desbrăcându-se de orice speculațiuni filologice, după ce s'a convins că *vită* nu e numai o rostire individuală, a întrebat, dacă totdeauna s'a zis

www.dacoromanica.ro

așa? Și atunci a primit răspunsul care elucidează dintr'o dată toată problema Înainte de războiu cuvântul *vită* nu era cunoscut, ci toată lumea zicea *mărhaie*[1]) Abia de la războiu încoace, cuvântul *vită* a pătruns în limbă, pe aceeași cale pe care pătrunsese odinioară și ungurescul *marha*, adecă prin contactul cu orașul, unde se vând și se cumpără vitele, apoi prin școală, din graiul copiilor în al părinților. *Vită* nu e deci continuarea latinescului *vita*, ci un cuvânt nou, care păstrează pe *v*, ca *vital* sau alte neologisme. Răspândirea repede și mare pe care acest cuvânt a avut-o, într'un deceniu, se explică prin repulsiunea pronunțată pe care limba o are în aceste regiuni, ca o reacție a stărilor politice de odinioară și din cauza batjocurii pe care o aud de la „regățeni", împotriva cuvintelor recunoscute ca de origine ungurească

Începutul atlasului nostru coincide cu începerea publicației Atlasului lingvistic italo-elvețian (AIS) JABERG K. und JUD J, *Sprach und Sachatlas Italiens und der Sudschweiz*. Zofingen, Ringier et Co Bd I Familie Menschlicher Korper, 1928, Bd II. Handwerk u Handwerkzeug Handel. Zahlen Zeit u. Raum Himmelskorper Wetter. Metale, 1929, Bd III Mineralien Bodengestaltung u Gewasser Tiere. Jagd u. Fischerei Waldbau u. Holzhauergerate Pflazen, 1930. Astfel ALR a putut profita în largă măsură de progresul realizat de monumentala operă a învățaților elvețieni. Deosebit de valoroase ne-au fost mai ales sfaturile ce se desprind din cartea lui JABERG K și JUD J., *Der Sprachatlas als Forschungsinstrument*. Kritiche Grundlegung und Einfuhrung in den Sprach- und Sachatlas Italiens und der Sudschweiz, Halle, Niemeyer, 1928. Precum nu era altfel de așteptat de la acești eminenți linguiști, ei au izbutit să

[1]) Cuvântul pe care ungurescul *marha* l-a înlocuit nu pare a fi fost *vită*, ci *nămaie* <*animalia*, păstrat încă în Banat, iar în toponimie (*Nămaia*, *Nămăiești* etc) și în alte regiuni Într'adevăr, unugurescul *marha* ar fi trebuit să dea în românește *marhă*, precum de fapt se aude în multe regiuni (cf și *marfă*) Forma *mărhaie* presupune o încrucișare cu *nămaie*, pe care l-a înlocuit

www.dacoromanica.ro

dea în această scriere, pe lângă indicații indispensabile pentru cei ce vor să utilizeze hărțile lor, și o introducere minunată în tehnica atlaselor Cetind soluțiunile cuminți la care s'au oprit, nu mai vezi mulțimea de îndoieli, de încercări reluate tot din nou, nici nu bănuești preocuparea continuă și munca neobosită și plină de devotament prin care au putut fi învinse atâtea obstacole și accidente neprevăzute.

Oprindu-mă în cele următoare pe scurt la soluțiunile adoptate de conducătorii Atlasului italo-elvețian, voiu arăta, paralel, căile, une-ori mai mult, alteori mai puțin deosebite, pe care a pornit Atlasul linguistic al României

Pentru AIS., la început, anchetele aveau să se restrângă numai asupra părții italiene a Elveției și asupra Italiei ne nord, pe care avea să le cutreiere un singur anchetor, P SCHEUERMEIER. Acesta trecu mai târziu și în Italia mijlocie. În același timp G ROHLFS cutreiera Italia meridională și Sicilia, iar M. L. WAGNER Sardinia. Ei aveau trei chestionare, unul normal, cuprinzând cam 2000 de cuvinte și forme (reproduse la pag 144—174), pentru chestionarea căruia era nevoie în medie de 3 zile de câte 6 ore; cu acesta au fost anchetate 354 de localități, — altul redus la vreo 800 de chestiuni, mai ales pentru orașe, care cerea cam 1 $^3/_4$ zile de lucru de punctul anchetat, — în sfârșit, al treilea, augmentat, cam de 4000 de chestiuni, care cerea o muncă de vreo 40 de ore, repartizate pe 12 zile, și care a fost întrebat în 29 de locuri Pentru drumuri și alegerea subiectelor fiecare anchetă mai cerea 2—3 zile.

ALR. și-a pus de țintă deocamdată studierea teritoriului dacoromân Dacoromânii din afară de granițele României Mari vor fi vizitați în măsura posibilităților. O comună (Apșa) din Cehoslovacia a fost anchetată în legătură cu Maramureșul. Dacă mijloacele ne vor permite, vom trece apoi la Aromâni, Megleniți și Istroromâni Voim să studiem și câteva comune minoritare din România, preferind sate cu populație mixtă, în care cele două limbi

www.dacoromanica.ro

din același sat să poată fi studiate comparativ, cu influențele (împrumuturile, decalcurile) lor reciproce

La alcătuirea chestionarului, preocuparea principală a fost, pentru AIS. laturea lexicografică, alegându-se mai ales cuvinte care figurează și în Atlasele celorlalte limbi romanice, spre a se putea întregi imaginea cartografică a întregului teritoriu roman. Aceste cuvinte aparțin, mai toate, tezaurului lexical uzual al omului de rând S'a ținut seama de împrejurările locale, primindu-se cu deosebire termenii care reflectă mai bine condițiile culturale ale țării. N'au lipsit însă nici preocupări de ordin fonologic și morfologic, alegându-se cu precădere cuvinte cu combinații interesante de sunete sau cu forme flexionare remarcabile Astfel au fost întrebate, în măsură mai mare ca la ALF. (căci în Franța pluralul adesea nu se deosebește de singular), formele pluralului Spre a putea prinde diferite forme sintactice, cuvintele au fost așezate în fraze. Dar experiența făcută cu acestea n'a fost din cele mai bune, căci de cele mai multe ori subiectele, sugestionate de fraza auzită, își concentrau luarea aminte asupra construcției și nu dădeau destulă atenție cuvântului pe care anchetorul voia să-l obțină (p 176—177 și 181)

Pentru ALR. am alcătuit două chestionare, având fiecare alte chestiuni și alt anchetor. Am voit adecă să evităm ca să avem din aceeași localitate material cules de doi inși Cele arătate de Jaberg și Jud la pag 277 ș. u , unde se pune pe două coloane materialul cules de Salvioni, Battisti și Scheuermeier, sau de Moroni și Rohlfs, ori de Bertoni și Merlo, e o exemplificare instructivă pentru varietatea mare pe care o prezintă două anchete în același loc, mai ales când sânt făcute în diferite timpuri, de diferiți anchetori, cu diferite subiecte

Chestionarul normal e compus la noi după aceleași principii ca cel pentru AIS., cuprinzând aproape numai noțiuni curente oricărui Român, deci cuvinte din cele mai obicinuite. Am căutat să primim cât mai multe

www.dacoromanica.ro

vorbe din chestionarele celorlalte limbi romanice și am dat preferință celor ce prezintă un interes fonologic și morfologic

De-oare-ce numărul chestiunilor trebuia limitat, problema ce se punea nu era, ce trebue primit, ci ce poate fi sacrificat din chestionarul bogat alcătuit de S. Pop și discutat într'o serie de ședințe ale Muzeului Un exemplu un cuvânt ca *nas*, care după toate prevederile, e întrebuințat pretutindeni și se rostește la fel în toate ținuturile românești, nu e dispensabil? Anchetele de probă au arătat că nu, și că nici odată nu poți prevedea răspunsurile ce le vei obține. Într'adevăr, există o regiune întreagă, în Ardealul de nord și vest, care nu întrebuințează cuvântul *nas*, ci îl înlocuește prin *nări*, un vechiu plural al lui *nare* Tot astfel *mână* e înlocuit în regiunile vestice prin *brâncă* ș a

În ceea ce privește formele flexionare, experiența anchetorilor români arată, că une-ori dai de subiecte de la care e aproape imposibil să obții o formă a pluralului, pe când alte ori întâlnești subiecte care imediat înțeleg intenția anchetorului și leagă singur substantivul de numeralele *unu* și *doi* De la un astfel de subiect inteligent Petrovici obținu bunăoară, la întrebarea: „cum se numește cel ce cântă în strană la biserică?", răspunsul prompt: „un diac, doi dieci"

Altfel decât pentru ALF sau AIS se prezintă la noi posibilitatea de a obține în răspuns aceleași fraze În Franța și în Italia (afară doar de Toscana), dialectele se deosebesc atât de mult de limba literară, încât subiectului i se poate da să traducă pur și simplu o frază din limba literară în dialect La noi deosebirea aceasta nu e nicăiri atât de mare încât o traducere nesugestionată să fie posibilă În cazul cel mai bun se poate obține răspunsul „la noi nu se zice așa"; de obiceiu însă, chiar când construcția literară nu este întrebuințată în partea locului, subiectul o va t r a n s p u n e în dialect, adecă va păstra construcția redând-o cu modificările fonice caracteristice graiului regional Spre a evita asemenea răspunsuri, ce nu redau limba adevărată,

www.dacoromanica.ro

am redus foarte mult, în chestionarul normal, numărul frazelor întregi de anchetat.

Cu acest chestionar „normal" de vreo 2200 de întrebări, cutreieră țara S. Pop, lucrând în medie 7 ore pe zi și întrebuințând cam 4 zile de punctul de anchetat, în care timp e cuprinsă și deplasarea dintr'un loc în altul și vremea necesară pentru alegerea subiectului. Subiectul odată aflat, rămâne același de la începutul până la sfârșitul anchetei. Hărțile ce se vor alcătui din materialul acesta vor fi fotografiile graiurilor spontane și individuale, despre care vorbeam mai sus.

Al doilea chestionar, cel mare, cuprinzând vreo 4800 de întrebări, scormonește tezaurul lexical din regiuni mai adânci, privind obiecte mai puțin cunoscute de toată lumea, precum și noțiuni mai subtile, cu insistări asupra sinonimicei, vorbirei afective etc E. Petrovici, care a plecat cu acest chestionar, se oprește câte 10 zile în fiecare comună și caută să întrebe cât mai multe subiecte, de diferite vârste, sexe, stări sociale și grade de cultură, spre a putea obține terminologia tehnică și specială (războiul de țesut, moara, stâna, etc) și spre a putea da o imagine a graiului colectiv al comunei. Având posibilitatea să cunoască mai multe subiecte, el va da mai ușor de oameni inteligenți și cu talent pentru limbă, de la care va căuta să obțină cât mai multe forme morfologice. Tot el are însărcinarea să culeagă și texte ușoare, pe cât se poate comparabile între sine și în mare parte relative la chestiuni etnografice și folclorice (obiceiuri la nuntă, credințe despre strigoi, construcția unei case, etc.). Deși încă nu prea vedem cum vom putea cartografia din aceste texte altceva decât unii termeni speciali, totuși am crezut necesară culegerea lor, tocmai spre a putea da o imagine a limbei vorbite, din care se pot culege forme sintactice și o frazeologie spontană și nefalsificată Publicarea acestor texte va fi deci o completare a Atlasului linguistic, a cărui preocupare principală trebue să rămână cea lexicografică. Sântem, în privința acestor texte, în consonanță cu rezoluția luată la întâiul

www.dacoromanica.ro

Congres lingvistic, de la Haga, în 1928, unde, recunoscându-se urgența atlaselor lingvistice, s'a insistat asupra necesității de a le completa prin texte culese la fața locului.

O deosebită grijă au avut anchetorii Atlasului elveto-italian, și mai ales Scheuermeier, să noteze toate împrejurările în care se producea răspunsul, știind că acestea pot avea un mare interes pentru lingvist. Printr'un foarte ingenios sistem de semne (explicat la pag 19—22) el indică întrebările care-l fac pe subiect să râdă, răspunsurile șovăitoare, și nesigure, cazurile când subiectul nu știe răspunde sau când obiectul nu îi e cunoscut, când anchetorul nu-i sigur că a auzit bine sau e sigur că a auzit exact o formă neobicinuită, când răspunsul a fost dat de altă persoană decât subiectul chestionat sau când cuvântul a fost izolat dintr'o propoziție, când subiectul anchetat se corectează, când anume vorbește rar (lento) sau repede (allegro), când consideră însuși terminul ca modern, grosolan, vulgar, rustic, elegant, nobil („civil") etc În privința aceasta din urmă anchetorii români au făcut experiența că țăranul nostru de obiceiu își dă seama de ceea ce aparține graiului său rustic și ceea ce e importat de la oraș, ce e „pe politică", cum se zice în unele părți Însemnarea graiului afectiv e mai mult preocuparea lui Petrovici, decât a lui Pop, căci subiectele acestuia din urmă, chestionate mai multe zile, în curs de 6—7 ore pe zi, trebue să facă sforțări intelectuale atât de mari, încât nu mai au atenția încordată asupra nuanțelor stilistice Chestiunile urmându-se repede una după alta, răspunsurile sânt mai mult gândite decât simțite Aceeași observație au făcut-o și Elvețienii · „când stai, seara, de vorbă cu oamenii adunați în cârciumă, auzi expresii din cele mai tari — iar când îi chestionezi, abia dacă îți dau pentru câteva cuvinte ca „leneș", „sgârcit", „fricos" expresii autohtone Fiecare din noi avem un tezaur lexical obiectiv și activ, totdeauna ușor de evocat, și mai avem o rezervă de cuvinte, de un colorit personal, care îți vin în minte numai în stări sufletești agitate; această

www.dacoromanica.ro

rezervă lexicală nu poate fi mobilizată cu mijloace artificiale" (p. 180).

Pentru ca putința de a compara materialul cules în diferite localități să fie dată, formularea chestiunii — care sugerează mai totdeauna răspunsul — trebue să fie aceeași (p 181) Arătarea spre obiect e cel mai bun mijloc de a produce un răspuns neinfluențat; în schimb experiența făcută cu ilustrații și fotografii a fost destul de rea · anchetorii au dat chiar de subiecte care confundau, în ilustrații, o rădașcă cu un rac Dacă imiți strigătul unui animal, obții cu mult mai ușor numele lui, decât dacă îl descrii (p 183)

Ca puncte de anchetat au fost alese cu deosebire sate mici și dosite, dar, spre deosebire de ALF. au fost cercetate și orașele Experiența a arătat însă că graiul autohton nu se păstrează atât de bine în orașul însuși, cât în sătulețele din apropierea orașelor, foarte mult influențate de el (p 188). O altă experiență interesantă este că în munți adesea satele din susul văii nu sânt atât de conservative ca cele așezate mai jos (p 187) În general, unde portul s'a conservat mai bine, și limba e mai arhaică (p. 189), ceea ce la noi, Românii, nu este totdeauna cazul

Subiectele cele mai bune erau pentru AIS. cele între 40 și 60 de ani. De obiceiu în familiile vechi și înstărite limba se păstrează mai bine Dar regula în alegerea subiectului este lipsa de regulă (p 191) Paradoxul acesta se potrivește și la alegerea punctului de anchetat, căci dacă poți stabili de acasă o linie de conduită în trăsături generale, se ivesc multe împrejurări neprevăzute care te silesc, la fața locului, să te abați de la ea. Dacă anchetorii pentru AIS. au găsit adesea subiecte potrivite între femei, anchetorii români au lucrat mai mult cu bărbați, cel puțin pentru chestionarul normal, femeile fiind mai adesea prea rușinoase și, înainte de toate, atât de ocupate cu lucrul în casă, încât nu puteau sta mai multe ceasuri de-arândul la chestionat A da de un subiect bun e adesea chestie de noroc „Inteligența nu trebue confundată cu cultura. Cultura primejduește dialectul căci ea se întemeiază pe limba literară,

www.dacoromanica.ro

cel inteligent vorbește bine și dialectul și limba literară" (p 190). Simțul pentru dialect se găsește adesea mai desvoltat, la cel ce cunoaște mai multe limbi și îl află, în Italia, de multe ori între emigranții reîntorși în patrie (p. 191).

Greutatea pe care au întâmpinat-o anchetorii români n'a fost totdeauna de a găsi un subiect bun, ci de a-l păstra până la urmă, și mai cu seamă de a alege între mai multe subiecte Astfel Pop a pus odată, la o ședință a Muzeului, următoarea chestiune . „Ajuns în sat, în curând m'am convins din vorbă cu oameni de diferite vârste, sexe și straturi sociale, că fenomenul palatalizării labialelor e aproape de stingere : mai păstrau formele palatalizate bătrânii, femeile și copii cât timp încă n'au fost la școală Trebuia să-mi aleg ca subiect pe unul care mai conserva stadiul vechiu al limbei sau pe unul, care atinsese stadiul ce va triumfa mâine?" Acei dintre noi, care sântem partizani ai metodei diacronice, îl sfătuiam să caute să salveze formele arcaice, interesante din punct de vedere al evoluției limbei, cei ce preferim metoda sincronică ceream fixarea stadiului nou atins de majoritatea populației. Pe toți e peste putință să-i mulțumești

Inovațiunea cea mai importantă, poate, făcută de AIS., este interesul cel viu pentru latura etnografică Nu mai puțin de 3000 de fotografii ilustrează datele linguistice. Pe urmele acestea pășește și ALR. și amândoi anchetorii noștri lucrează foarte mult cu aparatul fotografic, deși cheltuielile anchetei cresc astfel foarte mult. Mai mult decât atât, noi am introdus și aparatul de filmat. Dacă fotografia poate să dea imaginea obiectului numit de un substantiv, f i l m u l c i n e m a t o g r a f i c poate prinde acțiunea exprimată de verbe, precum *a melița*, *a tunde* oile etc

Spre deosebire de AIS , anchetele mari se fac la noi și cu mijlocul gramofonului. Experiența făcută la noi este, că, în fața aparatului, subiectul de cele mai multe ori nu este agitat și vorba lui nu pierde din spontaneitate Ceea ce nu poate nota nici un fel de transcriere, tonul, tempo și melodia vorbei, e fixat astfel pe placă și păstrat pentru

www.dacoromanica.ro

studii viitoare în arhiva Muzeului, alături de plăcile care înregistrează cântecul popular

În ceea ce privește transcrierea fonetică, din cele două sisteme, cel schematizant (care alege un semn pentru fiecare sunet auzit și creează un sistem de categorii sonice) și cel impresionist (care, fără să fie preocupat de sistemul fonetic al unui dialect, caută să fixeze în fiecare caz, cât se poate de exact, impresia momentană acustică), Gilliéron a ales pe cel de al doilea. Dintre anchetorii pentru AIS, Scheuermeier, ținându-se de instrucțiile primite, era mai mult impresionist, Rohlfs și Wagner, obicinuiți din cercetările lor anterioare, mai mult schematizanți Amândouă metodele își au avantajele și desavantajele lor, discutate de Jaberg și Jud (p. 214), mai pe larg în *Zeitschrift f. rom Philologie* XLVII 171—218 Explicarea sistemului de transcriere ~~de la pag 24—36~~ arată pe de o parte o suplețe ce poate reda cele mai fine nuanțe de rostire, pe de altă parte însă, prin introducerea atâtor semne diacritice, sistemul a devenit, atât de complicat, încât îngreunează foarte mult cetirea hărților El se depărtează în mod considerabil de sistemul fonetic al lui Ascoli, pe care este totuși întemeiat.

Stabilirea unui sistem de transcriere a fost una din cele mai grele probleme pentru noi. Am adoptat, după lungi discuții și încercări, un sistem care îl depărtează cât mai puțin de la grafia obicinuită a limbei române (menținând deci pe *ă*, *î*, *ș*, *ț* etc.), din care am înlocuit numai semnele echivoce (de ex *ce*, *h* în *duh*, *arhiva*, *ham*, sau *-i* din *socri*, *boi* și *lupi*) și în care am introdus semne nouă, însă pe cât posibil astfel, ca fiecare semn diacritic să corespundă unei variante care atinge în același sens o serie întreagă de sunete (de ex *e̩*, *o̩* etc.=*e*, *o* deschise, *l'*, *ń*, *k'*=*l*, *n*, *k* muiate, *ã*, *ũ* etc = *a*, *u* nazalizate ș. a m d) Astfel sperăm ca hărțile Atlasului nostru să poată fi citite și de persoane care nu au o cultură fonetică specială Ne-am ferit să dăm anchetorilor instrucțiuni prea rigide; le-am dat însă sfatul să nu exagereze în tendința de a reda

www.dacoromanica.ro

toate nuanţele de rostire, ştiind că oricât de meticuloşi am fi, totuşi nu putem prinde cu urechea toate varietăţile de sunete [1]), mai ştiind că anchetorul e predispus să proiecteze obicinuinţele sale de rostire în cele auzite, şi mai ales făcând experienţa că adesea, la început, ţi se pare că distingi deosebiri, despre care cu timpul, după ce ai avut vremea să înglobezi impresiile izolate în categorii de impresii, te convingi că de fapt nu există.

Având a alege între un atlas mai bogat în material şi cu o reţea cât mai deasă, care însă să nu fie gata decât peste un deceniu sau două, şi între unul mai redus şi cu ochiurile reţelei mai rare, am ales pe cel din urmă, fiind convins că mai mult folos poate aduce ştiinţei o operă pusă cât mai repede la dispoziţia cercetătorului, cu material nealterat prea mult de tendinţa nivelatoare a limbei literare, decât una cu material îmbelşugat — din care însă în mod fatal vor lipsi atâtea lucruri care pot interesa pe unul şi altul din cercetători — dar prea mult „unificat" şi care va putea fi pus în circulaţia ştiinţifică abia într'o vreme când preocupările linguisticei pot fi altele decât cele de azi După socoteala ce ne-am făcut-o — păstrând depărtarea medie de 35 km (pe şosea) între punctele anchetate de Pop şi 90 km între cele cercetate de Petrovici — făcând cu totul vreo 320 anchete normale + 100 anchete mari, ajungem cam la aceeaşi desime pe care o are AIS. în Italia mijlocie, şi vom avea nevoie la strângerea materialului de ceva mai puţin de o mie de zile de lucru pentru fiecare din cei doi anchetori Depinde de mijloacele materiale de care vom dispune anual, pe câţi ani va trebui să repartizăm aceste zile de lucru A şti să te limitezi de la început, şi mai ales a nu cere de la o operă mai mult decât poate da, este cel

[1]) Astfel tânărul învăţat german Dr A Kuen, care a făcut studii dialectale în România, după ce fusese în Spania, unde se învăţase să distingă un *r* cu o singură, cu două, trei sau mai multe vibraţiuni, auzea distinct şi la noi, după numărul vibraţiunilor, mai multe feluri de *r*, pe care eu nu le puteam deosebi

www.dacoromanica.ro

mai bun lucru. De aceea mi se par deosebit de înţelepte concluziile la care ajung Jaberg şi Jud şi pe care le rezumă în următoarele şase puncte, răspunzând în mod anticipat criticelor ce se vor aduce operei lor.

1. Atlasul nu vrea să fie c o m p l e t, ci dă numai o alegere de fapte lingvistice.

2 Atlasul nu caută a m ă n u n t u l, ci îndeamnă la consideraţii s i n t e t i c e

3. Atlasul — e vorba de AIS. — nu reproduce vorbirea s p o n t a n ă, ci dă răspunsuri t r a d u s e

4 Atlasul dă materialul b r u t şi n e r e t u ş a t

5 Răspunsurile au caracter i n d i v i d u a l şi nu au deci pretenţia să redea limba generală

6. Atlasul nu are tendinţe a r h a i z a n t e şi p u r i s t i c e, ci fixează stadiul a c t u a l al dialectelor

Aceste concluzii dovedesc marea modestie a autorilor Atlasului italo-elveţian De fapt el cuprinde cu mult mai mult Cuprinde un enorm material potrivit să îmbogăţească experienţa noastră lingvistică. Precum câştigul ce rezultă din cercetările istorice asupra limbei nu este posibilitatea de a stabili că un cuvânt sau o formă e atestată mai întâiu în secolul XVI-lea sau al XVII-lea, ci înţelegerea pe care din sute de date o câştigi despre evoluţia limbei, tot astfel meritul geografiei lingvistice nu este că cu ajutorul ei putem determina exact dacă aria unui cuvânt sau a unei forme ajunge cu 10 km. mai spre sud sau mai spre nord Gilliéron şi elevii săi au arătat în deajuns, care sânt foloasele mari ce pot rezulta dintr'o cetire cu pricepere a hărţilor lingvistice Dar, spre deosebire de autorul Atlasului lingvistic al Franţei, care lasă cetitorului inteligent grija de a scoate toate deducţiile ce i le poate sugera un material brut, prezentat obiectiv, Jaberg şi Jud au ştiut să facă din „legenda", pe care o adaugă hărţilor lor, cel mai valoros mijloc de a cunoaşte a t i t u d i n e a subiectului vorbitor faţă de limba tradiţională, rolul său de i n t e r p r e t a t o r al materialului de limbă moştenit, toate acele nuanţe pe care personalitatea subiectului vorbitor le aduce ca aport de originali-

www.dacoromanica.ro

tate la graiul comun Pentru aceste „legende", lucrate cu atâta grijă și cu atât de rafinată intuiție pentru problemele lingvisticei moderne, le sântem deosebit de recunoscători autorilor lui AIS

Un punct de vedere nou, care merită mare atenție, e cel exprimat, în *Mélanges* I. de P N. SAVICKIJ în studiul *Les problèmes de la géographie linguistique au point de vue de géographie* El constată că fapte de natură esențial diferite de cele lingvistice, precum sânt faptele economice sau de istorie naturală, proiectate pe hartă, arată multă asemănare cu mănunchiurile de trăsături lingvistice, care se întretaie, se urmează de aproape, formează zone de frontiere etc (p 146). Mai mult decât atât. Răspândirea faptelor de ordin economic din Cisuralia (partea europeană din Imperiul sovietic) coincid uneori, după studiile autorului, cu ariile geografice ale unor fapte lingvistice. Astfel cultura grânelor de iarnă din sudvestul acestui teritoriu e mărginită de o linie care constitue și limita între dialectul mare-rusesc pe de o parte și dialectele albe-rusești și mici-rusești pe de alta (p. 149). Fără să se ocupe de cauzele acestor coincidențe (p 152), el mai constată că în aceleași regiuni, în care se găsesc aceleași temperaturi în luna Ianuarie, se întâlnesc dialectele mici-rusești cu cele albe-rusești (p 150), încât riscă afirmația că „hărțile lingvistice traduc cu mai multă precizie repartiția caracterelor climatice decâ hărțile climatice înseși" (p 152). Altă observație pe care o face, anume că „în șesurile rusești limitele lingvistice coincid cu granițele statelor vechi" (p. 154) este în consecință cu ceea ce știm astăzi despre formarea dialectelor. Concluzia la care ajunge e deci necesitatea unei „confruntări a datelor geografiei lingvistice cu cele ale geografiei generale" (p 148)

Plecând de la constatarea că anchetele pentru atlasele lingvistice nu pot da decât înfățișarea limbei la un moment dat, precum cadastrul înregistrează proprietatea funciară a unui timp și a unei regiuni date, P. Skok exprimă,

www.dacoromanica.ro

în raportul făcut pentru Congresul slaviștilor din Praga, dezideratul, ca aceste „cadastre lingvistice" să fie puse la punct prin „recensăminte" periodice Pentru realizarea acestei foarte judicioase idei, care reclamă însă cheltuieli mari, Skok face o propunere, care mi se pare mai puțin nimerită. Ar vrea anume, ca materialul adunat, în loc să fie publicat, să se păstreze în arhivele unor societăți savante, unde să poată fi consultat de cercetători. Mi se pare că asemenea colecții păstrate în arhive n'ar aduce mult folos, căci utilizarea atlaselor lingvistice se face, asemenea dicționarelor, de obiceiu pentru chestiuni speciale și de amănunt, pentru care nu te poți deplasa până în localitatea unde sânt arhivele / La Muzeul Limbei Române, unde ne-a preocupat și gândul perfecționării viitoare a Atlasului lingvistic al României, redus intenționat — și ca densitate și ca extensiune a chestionarelor — la proporțiile ce pot garanta o punere în circulație a materialului cules prin publicarea cât mai neîntârziată a lucrării, am făcut deocamdată următorul plan Secția Atlasului va funcționa permanent și va publica periodic rezultatele anchetelor mai întâiu anchetele lui S Pop, cu chestionarul de 2200 de cuvinte uzuale și cu punctele anchetate depărtate unul de altul în medie cu 35 km Va urma publicarea hărților lui E Petrovici, cu chestionarul mare, cuprinzând și termeni speciali, și cu o rețea mai rară (cam 90 km. între puncte). Până când se va termina și publicarea aceasta, vom alcătui treptat un chestionar nou, care să corespundă preocupărilor lingvistice viitoare și să completeze lacunele celor două chestionare anterioare Cu acest chestionar va pleca probabil, alt anchetor, în alte puncte Continuând în felul acesta, vom avea cu timpul o imagine a limbei cât mai completă, atât ca bogăție de material, cât și ca densitate a punctelor anchetate, ținând seama și de problemele nouă ce se vor pune în lingvistică, și de dezideratul „recensămintelor periodice", exprimat de eminentul romanist de la Zagreb.

P. Skok continuă cu studiile sale atât de bogate în su-

www.dacoromanica.ro

gestiu despre **raporturile româno-slave** Dintr'o lungă recensie făcută unor cărți de Il Bărbulescu — cărți, cărora li se atribue o valoare mai mare decât cea pe care o au de fapt— publicată subt titlul *Des raports linguistiques slavo-roumains* în „Slavia" 1929—VIII 776—790, reținem desvoltarea mai pe larg a părerii atinse în treacăt și în lucrări anterioare, despre b i l i n g u i s m u l de odinioară al Românilor, care trăiau în simbioză cu Slavii. El crede că numai prin acest bilinguism, care a dăinuit până în sec XVI-lea, putem înțelege scrierea și mai ales înțelegerea textelor slave în principate (p 778) și că introducerea limbei române în documente și în opere literare nu se datorește nici influenței catolice, nici celei husite, ci dispariției progresive, din sec XVI înainte, a bilinguismului (p. 780). O dovadă de natură lingvistică a acestui bilinguism o vede autorul (*Slavia* 1929—VIII p 627) în felul cum Românii au românizat, după model slav, vocabularul lor de origine ungurească Ca exemplu se citează identificarea lui *ol*(*ъ*)+cons și *ol*(*ъ*)+ cons cu slavul *ъl*, *ъr*>*âl*, *âr* · találni>*întâlni*, apoi *an*+ *cons*. cu mediobulg. *ъn*>*ân* · bántani>*bântui*, porkoláb (scris porcoláb) > *pârcălab*, hordó > *hârdău* etc Mai ales remarcabilă e însă înlocuirea terminației infinitivului *-ni* din ungurește, cu *-ui*, care corespunde slavului — *uią* De-oare-ce, conchide Skok, în regiunile românești de azi erau, în sec. IX -XII prea puțini Slavi pentruca să fi putut servi de mijlocitori între Unguri și Români, trebue să admitem că Românii, înainte de venirea lor din sudul Dunării, „se obicinuiseră cu totul cu modelele de morfologie slavă" (p. 627).

Raționamentul lui Skok nu mă convinge, iar faptele citate de el sânt susceptibile de a fi interpretate și altfel

Că vor fi existat Români bilingui și Slavi bilingui, este aproape sigur Aceștia însă s'au desnaționalizat cu timpul și abia câteva cuvinte și nume de locuri și de persoane mai trădează existența lor, atestată și documentar Despre Românii Apuseni, pierduți în masele slave din nord-vestul Peninsulei Balcanice sântem acum puțin informați, despre

www.dacoromanica.ro

cei înghițiți de Slavi în Carpații nordici știm ceva mai puțin; despre Slavii desnaționalizați în România de azi avem cunoștințele cele mai imperfecte Și totuși, numărul lor trebue să fi fost mare, judecând mai ales după urmele lăsate în toponimie și în dialectul dacoromân Pentruca acești Slavi—numeroși — să-și fi pierdut naționalitatea, trebue ca Românii să fi fost și mai numeroși decât ei în nordul Dunării Dacă Dacoromânii ar fi emigrat, cum cred Roeslerianii, din sudul Dunării, în număr atât de mare încât să covârșească pe Slavi, ar trebui să găsim vreo urmă istorică despre această mișcare a lor — ceea ce nu este cazul Dacă ei ar fi venit, cum crede Skok, ca o populație bilinguă, într'o regiune împănată cu Slavi, desnaționalizarea Slavilor ar fi și mai neînțeleasă

Limba română este fără îndoială puternic influențată de limba slavă, dar această influență e departe de a fi atât de mare, încât să putem deduce din ea asupra unui stadiu de bilinguism Analogia dialectului istroromân, unde de fapt avem bilinguism, cu însemnate modelări fonologice și morfologice după croățește, ne arată că dialectul dacoromân ar trebui să aibă cu totul altă înfățișare, dacă strămoșii noștri ar fi vorbit tot atât de bine slavonește ca românește Faptul că în România de azi, pe locurile unde odinioară trăiau și Slavi, au rămas, cu limba lor, Românii, este, cred, cea mai lămurită dovadă, că n u R o m â n i i au fost bilingui, ci Slavii, căci bilinguismul e considerat de obiceiu ca stadiul premergător desnaționalizării

Dar chiar împrumuturile din ungurește sânt lămuritoare pentru raporturile slavo-române, deși în alt sens decât cel arătat de Skok. Influența limbei maghiare asupra celei române devenise, mai ales în ultimele decenii ale veacului trecut și în cei dintâi ani ai acestui secol, în unele regiuni din Ardeal, foarte puternică. Nu numai în tezaurul lexical ci și în pronunțare și frazeologie De un bilinguism însă nici vorbă nu putea fi, nici chiar în regiunile cu populație mixtă română-maghiară (decât doar în familiile câtorva cărturari). Cel ce cunoaște situația demografică din Ar-

www.dacoromanica.ro

deal, rămâne nedumerit, văzând că ungurismele sânt sau erau — căci reacțiunea a început în timpul din urmă — numeroase și în ținuturi curat românești Explicarea stă în iradierea puternică a limbei maghiare de la oraș spre satul care venea la târg, la judecătorie, la armată și la școală în capitala de județ, și în prestigiul pe care au știut organele puterii centrale să-l dea limbei maghiare Interesant de urmărit este și procesul invers, ce se petrece de zece ani încoace. în limba Ungurilor din România pătrund din ce în ce mai multe cuvinte și chiar construcții românești

Influența pe care a avut-o administrația și mai ales biserica, cu marele ei prestigiu, nu ne-o putem imagina destul de mare asupra limbei române în veacurile de influență slavă la Curte, în oficii și mai ales în biserică O mare parte din împrumuturile din slavonește — și nu numai cuvinte ci și decalcuri — sânt de sigur la noi de origine cărturărească sau intrate din clasele suprapuse în graiul poporal Ele aparțin, precum arată Skok, epocei post-paleoslavă și au o formă deosebită de cea uzuală în rostirea Slavilor balcanici (p 786) Skok are de sigur dreptate citând (p. 781) cazul analog petrecut cu limba anglo-normană în Anglia

Avem de sigur în românește și împrumuturi făcute de poporul român din limbi slave, în urma contactului direct cu Slavii Dar mi se pare că acest contact nu trebue să ni-l închipuim, cel puțin în epoca veche, ca „o simbioză romăno slavă, prelungită în tot cursul evului de mijloc" (p 786) Se pare, dimpotrivă, că populația romană de la orașe și din văile roditoare ale râurilor, și-a pierdut limba destul de repede în masele Slavilor ce se așezaseră în regiunile noastre Aceasta se vede din numele de râuri și orașe, păstrate cu fonetism slav Au rămas, cu limba lor, Românii din regiunile sărace și muntoase, ocupându-se mai ales cu păstoritul (din care s'a desvoltat negoțul și meseria de chervanagii) În această calitate a lor și pentru faima ce o aveau ca buni luptători și păzitori de graniță, Românii deveniră un element economic util în noile organizații de stat sudslave, fiind lăsați în pace în regiunile lor, în care

www.dacoromanica.ro

nimeni n'avea interes să-i caute, și garantându-li-se drepturile străvechi (Cf. *Studii istoromâne* II p 5 § u. și 355—56). Din cauza traiului ce-l duceau, caracterul rustic al limbei latine, neinfluențat de limba orășenească, s'a putut desvolta, cu individualitatea sa pronunțată, mai repede decât în alte părți ale Romaniei, iar din cauza structurei sociale omogene, lipsită de centre politice importante, din care de obiceiu emană inovațiile de limbă, graiul Străromânilor putu să se mențină relativ uniform pe întinderi mari. Românii pe care-i întâlnim atestați în sec. X—XII în Munții Pindului și ai Macedoniei și în Carpații nordici, nu se deosebeau mult unii de alții nici în fire, nici în îndeletniciri și nici în grai.

În timpul când limba străromână a trecut prin cele mai însemnate evoluții, influența slavă asupra ei a fost aproape inexistentă, deși aceste prefaceri trebue să dateze din veacurile când Slavii se așezaseră în regiunile noastre Împrumuturile din slavonește, chiar cele comune tuturor grupurilor de Români, nu iau parte la prefacerile fonologice cele mai caracteristice ale limbei române.

Cum se explică atunci obicinuința Românilor cu modelele slave în cazurile citate de Skok? Dacă în *întâlni* din ung. *találni* avem un *â* în loc de *ă*, acest fenomen a fost explicat încă de Mussafia (*Vokalismus* p 146) ca o adaptare de rostire la multele împrumuturi din slavonește cu grupele consonantice *âr* (*hârb, stârv, târg, vârf, sgârciu bârlog, cârpaciu, gârbaciu*) și *âl* (*hâlm, stâlp, tâlc*). Dar această substituire a lui *ăr, ăl* prin *âr, âl* nu este restrânsă la cuvinte de origine ungurească, ci atinge și cuvinte de origine latină, precum *cârnați, fârtat, târziu*, iar pe de altă parte, rostirea *â* în loc de *ă* se găsește și în cuvinte ca *fâșie, câșlegi, câștig, pâcală, pâsat, râdic* etc, care n'au model slav. Cât despre *bântuì* (în loc de *băntuì*), acest verb are *â* (în loc de *ă* în formele accentuate pe terminație și în loc de *a* în cele accentuate pe tulpină) întocmai ca *îngânà* < *in*+*gannare*. Explicarea lor am dat-o în DR. IV 1154—1155.

Rămân însă alte cazuri, în care cuvintele împrumutate

www.dacoromanica.ro

din ungurește arată într'adevăr o influență slavă Astfel sânt, înainte de toate, verbele de origine unguréască, ce apar de preferință cu sufixul *-ui*, care e însă de origine slavă, — și mai sânt cuvinte, ca ung *gond* > *gând*, care în fonetismul lor sânt tratate ca vorbele vechi de proveniență slavă Examinând aceste cuvinte să nu uităm un lucru · *bântui* < ung bántani, *cheltui* < ung kolteni, *mistui* < ung emészteni etc, ca și *gând* și o seamă de alte vorbe, formează stocul de împrumuturi ungurești comune tuturor Dacoromânilor Ele nu trebue confundate cu vorbe ca *hârdău* sau *pârcălab*, care sânt vorbe regionale și, de cele mai multe ori, intrate de curând în limbă

În opoziție cu Skok, cred că aceste cuvinte ungurești, care au nu numai fonetism și elemente morfologice slave, ci și răspândirea cuvintelor slave, găsindu-se și în regiuni — ca Muntenia — unde n'au locuit nici odată Unguri, nu le avem prin contact direct cu Ungurii, ci prin mijlocire slavă Cu alte cuvinte, ung *gond* a intrat în limba Slavilor, devenind **gądŭ* (ca *Montimerus* > *Mątĭmirŭ* cf. DR. II 350), iar *bántani*, fiind împrumutat de Slavi din ungurește, a fost asimilat verbelor slave în *-uję* (devenind la Ruteni *bantuju*, la Sârbi *bantujem* și la Bulgari *bantuvam*) Slavii de la care am luat noi pe **gądŭ* și **bantuję*, prefăcându-le în *gând* (ca *pąditi* > *pândă* și *daruję* > *dărui*) au fost probabil Slavii pe care i-am înghițit mai târziu, întocmai ca cei care au dat și Ungurilor, înainte de a fi absorbiți de ei, atât de multe și de însemnate împrumuturi Dacă această părere e justă, ar urma, că Slavii, locuitori ai văilor, au venit cei dintâi, în regiunile noastre, în legătură mai strânsă cu Ungurii Cu aceștia strămoșii noștri, din munți, și cei ce începuseră să coboare și să se stabilească la șes, aveau contact înainte de a veni în atingere mai de aproape cu Ungurii [1])

---

[1]) Nu avem nici un indiciu să credem, cu A SACERDOȚEANU, *Considérations sur l'Histoire des Roumains au Moyen-Age*, Paris, Gamber, 1929— o lucrare utilă mai ales pentru bibliografia analitică și critică asupra patriei primitive a Românilor — că aceste împrumuturi le-am fi primit

www.dacoromanica.ro

Ocupându-se cu numirile Dunării, într'un studiu intitulat *Dunaj et Dunav*, publicat în „Slavia" 1929—VII p. 721—731, SKOK ajunge la concluzia că cei ce au transmis Grecilor și Slavilor numirea Dunării n'au fost Goții (p. 728—729), ci că Slavii au împrumutat formele Dunaj-Dunavъ de la Tracii romanizați, strămoșii Românilor, ori de la soldații romani, care erau în garnizoană în aceste regiuni (p 730) Dacă admitem părerea că Slavii au primit numele de *Danu[v]ius* (p 722) de la populația romană, care le-a transmis și alte numiri topice ca *Srĕmъ<Sirmŭ* (*Sirmium*), *Vidin<Bъdinъ<Bononiae*, *Srědecь<Serdicae*, *Kostol<castellum*, *Arčar<Retiaria* etc , trebue să presupunem că pe lângă această formă literară, trebue să se fi păstrat la populația tracă romanizată, și vechea formă tracă, cu sufixul *-ris* (cf DR V 799), conservată până azi în limba română Vechea părere a lui Skok, repetată și de astădată, că *r* în numele *Dunăre* ar „ocoli hiatul" nu mă convinge (cf DR III 829), atât timp cât autorul nu poate cita, în sprijinul ei, alte exemple decât *aiure<aliubi* și *are>habet*, care se explică altfel, precum arată *încotro<in + contra + ubi* și *che(a)ie<cavem*

Precum n'am păstrat, în general, cu fonetism românesc, numirile topice latine oficiale, tot astfel nu avem nici o urmă sigură de o continuitate între **onomastica** latină oficială și cea română Pe cât se pare, strămoșii noștri se numeau la începutul veacului de mijloc, cu cunoscute nume rustice, mai ales nume de animale, plante, pietre scumpe etc , a căror începuturi datează din epocă romană Nume ca *Căprioară*, *Cerbu*, *Corbu*, *Cucu*, *Fluture*, *Iepure*, *Lăstun*, *Lupu*[1]) și *Lupa* (cf *Letopiseţe* II 312), cu derivatul *Lupan* (cf slav *Vulcan*), *Păun* și *Păuna*, *Porumb*, *Șarpe*, *Șoimu*, *Sturzu*, *Urșu*, *Vulpe*, etc , *Brad*, *Brânduș* (Moldova) și *Brânduşa*

„în Atelkuz, locul de așezare originar al Ungurilor, în vremea înaintării lor spre Panonia, în care se cuprindea și Moldova de jos" (p 88—89)

[1]) *Lupeni* nu știm dacă s'a numit astfel din cauza *lupilor* mulți sau din cauza vreunui om cu numele *Lupu*

www.dacoromanica.ro

(Sălişte în Transilv.), *Brebenel, Buior, Busuioc, Floare* (şi mai ales *Florica*), *Garoafă, Goron, Leuştean, Paltin, Pipera, Plop, Sorbu, Rodia* (şi mai ales *Rodica*), *Sânziana* (cf. DR VI), *Sulfina, Trandafir, Vioara* (şi mai ales *Viorica*); *Argint, (Pro)fira, Smaranda, Zamfira*, sânt în parte şi azi nume de botez date de ţăranul român copiilor săi Cele mai multe nu s'au mai păstrat decât ca nume de familie. Tot nume de botez erau — şi sânt încă în parte şi azi — adjective ca *Albu, Bucur, Creţu, Fericel* (nume de botez în jud. Arad) *Lăpădat* (şi el cu model latin-medieval şi slav), *Micu, Muşat(a)* (corespunzând lui *Bellus* latin), *Negru* poate şi *Fulga* [1]), apoi *Soare* (cf. *Soare Z. Soare* e numele cunoscutului director de scenă la Teatrul Naţional din Bucureşti). şi derivatele *Sorin* şi *Soricu, Crăciun, Joia, Duminecă* (cf. slav *Nedelja*, despre un *Duminecă al lui Capră*, cf P P. Panaitescu, *L'influence de l'oeuvre de Pierre Mogila*, p 17, nota 6), *Zâna*, cu diminutivul *Zânca* (prin hiperurbanism : *Zinca*, iar acesta considerat în unele părţi, de ex. în Braşov, ca diminutiv din *Zoe*), apoi *Domnica, Cercel, Ciucur* (Sălişte, în Transilv.), *Sora* (cu dimin. *Soriţa*), etc

Creştinismul nu pare a fi schimbat mult onomastica veche românească. Afară de *Nicoară*, nu avem alt nume de sfânt ca nume de botez, cu un fonetism vechiu, decât doar grecescul Κυρικός (în loc de Κυριακός), păstrat la Sarzi, în Italia de sud şi în numele românesc (azi nume de familie) *Ciurcu*, cf DR IV 1367. Nume calendaristice ca *Ion, Gheorghe, Maria* etc., adesea din Testamentul vechiu, precum *Avram, Moise*, etc şi mai ales hipocoristice de felul lui *Dima* (Dimitrie), *Duma* (Dumitru), *Proca* (Procopiu) etc. încep să înlocuiască numirile vechi abia după înstăpânirea slavismului în biserica noastră Înaintea lor au intrat, mai întâiu în clasele sociale suprapuse şi apoi, prin imitaţie, şi în cele săteşti, numirile slave de felul lui *Radu, Mircea, Vlaicu*, etc , care au avut la noi cam acelaşi rol pe care îl aveau

[1]) Pentru etimologia lui *fulg* < **fulgus, -a, -um*, reconstruit din *fulgidus*, cf. *Dicţ Acad* s v

www.dacoromanica.ro

numele de origine germană la Romanii vestici. Alături de ele s'au răspândit nume ca *Alexandru, Ruxandra, Sighefrie* etc ca reminiscențe literare, până ce moda a adus în sec XVII—XIX nume grecești (*Aristița, Frosina, Marghioala* etc) în Principate — considerate și azi în popor ca „nume scumpe" — și mai târziu nume latine în Ardeal (*Traian, Casiu, Virginia* etc), și, ca o reacție împotriva lor, reîntoarcerea la nume de persoane importante din istoria Românilor (ca *Radu, Mircea, Vlad, Oltea* etc). În zilele noastre nu sânt rare numele streine cu *Oscar, Richard*, etc. Moda dictează și azi, cum a dictat și mai naînte Aproape toate fetițele născute în anii din urmă, la Cluj se numesc *Rodica* După apariția „Medelenilor" lui Ionel Teodoreanu, foarte multe fete au fost botezate Monica [1]).

Șt. Pașca, harnicul cercetător al onomasticei și toponimiei noastre, a atins în recensiile publicate în acest volum inte-

---

[1]) Profit de acest prilej, spre a aduce câteva contribuții de amănunt la onomastica noastră

Ar fi foarte interesant de văzut în ce măsură își conservă numele lor vechi populațiile eteroglose care s'au românizat în Ardeal Astfel în satul care și prin numele său, *Mițdsasa*, se dovedește a fi fost odinioară săsesc, cele două nume mai răspândite sânt *Denghel*, de origine germană, și *Albu* Tipul (ochi albastri, păr bălaiu, picioare lungi) dovedește că cei ce azi se numesc *Albu* au fost odinioară *Weiss* și deci, că deodată cu desnaționalizarea, numirile înțelese au fost traduse și ele

Pe când la Brașov locuitorii din satul apropiat *Zârnești* se numesc *Zârneștem*, în Branul învecinat ei se numesc încă *Zârnești*, cu singularul *un Zârnesc* Aici *-esc*, adjectival la origine, are deci funcțiunea veche Când zice însă *mă duc la Zârnești* și Brăneanul înțelege, azi, satul, nu pe locuitorii lui

Din Mățău în Muscel îmi comunică P Coman că nevasta lui *Voiculescu* nu se numește *Voiculeasca*, ci *Voiculeasa* La feminim se păstrează deci forma veche, de pe când *Voiculescu* se numea încă *Voicu* și numele soției lui se forma cu sufixul *-easă*

Un studiu amănunțit ar merita scurtările de nume la botez, care uneori au pierderi de sunete foarte capricioase, cel puțin la aparență Astfel de la *Dumitru*, forma ipocoristică e *Mitru*, dar și *Mitu* (și mai ales *Mitică*), iar de la *Alexandru* și *Alexandra*, din timpuri vechi *Sandu* și *Sanda*. Pierderea lui *r* în aceste cazuri cred că s'a întâmplat în limbajul copiilor Cel dintâiu care și-a zis sieși, sau i-a zis fratelui său, *Mitu*, ori

www.dacoromanica.ro

resanta chestiune a **modificărilor aduse de oficialitate în toponomastică** după Unire Graba cea mare cu care unii voiau să dea de pe o zi pe alta o înfățișare românească noilor provincii a făcut ca oricine, fără să aibă nici o directivă chibzuită de la centru, să schimbe numiri vechi, care de cele mai multe ori aveau o valoare de document istoric. Graba de a șterge urmele unui trecut, după părerea unora, umilitor, a produs numiri nepotrivite și une-ori ridicole

Potrivnice spiritului limbei sânt numiri ca *Vasile Alecsandri* sau *Carmen Sylva*, chiar când satul respectiv are o legătură istorică cu persoana care-l numește, ca în cazul lui *Gheorghe Coșbuc* Nepotrivirea astorfel de numiri se vede îndată ce aceste nume trebue declinate Cum se zice ' *Piața Carmen Sylvei* sau *piața lui Carmen Sylva*? Uneori ele dau prilej și la echivocuri supărătoare, precum *Arhi-*

Sandu va fi fost un copil care nu putea rosti pe *r* și pe care l-au imitat apoi părinții, care vor fi adăugat lui *Mitu* și alintătorul *-ică*

Une-ori forma actuală a numelui se datorește grafiei lui Astfel, în Ardeal, după înlocuirea chirilicelor cu litere latine, în loc de *ț* și *ș*, se scria, mai ales înainte de vocală, *ti*, *si* (și *ssi*), deci *Baritiu*, *Densusianu* etc Un compromis între scrierea *Baritiu* și rostirea *Barit* este scrierea *Barițiu* (rostită de cei mai mulți Români din Țara veche așa cum se scrie), tot astfel *Mureșian*, *Hațiegan* (rostite *Mureșan*, *Hațegan*) Un ardelean cu numele *Nemeș* (din ung *nemes* „nobil"), a trecut, continuând să-și scrie numele *Nemeșiu*, în Muntenia, unde existau multe nume terminate (după grecește) în *-iu*, precum *Anastasiu*, *Dimitriu* etc Din *Nèmeșiu* a devenit *Nemeșiu*, acestă rostire au adaptat-o înșiși descendenții familiei, care, după Unire, s'au stabilit din nou în Transilvania

Ce poate rezulta dintr'o greșală de scriere se vede din următorul caz pe care mi l-a istorisit un Clujan (d-l Valentin Poruțiu) Pe vremea stăpânirei ungurești un bine-făcător cu numele *Oassianu* (=*Oașanul*, adică din țara Oașului) a testat bisericei unite din Cluj o avere În semn de recunoștință edilii orașului au dat numele testatorului unei străzi, care azi se numește însă *Strada Cassianu*, fiindcă pe tablele de fier, în locul lui *O*, tinichigiul a bătut din greșală un *C* imitial Fără această informație, filologu viitori ar explica greșit numele *Cassian* Când de numele de botez *Agir*, cu greu i-ar găsi ei etimologia, dacăn'ar ști că un entuziast membru al „Asociației generale a inginerilor din România" (AGIR) și-a botezat copilul cu imițialele acestei societăți, care tocmai își ținea adunarea generală în orașul în care i s'a născut copilul

www.dacoromanica.ro

vele lui Gheorghe Coșbuc sau *În fața lui Vasile Alecsandri e un deal* Traducerile și etimologiile absurde pe care le făcea cutare șef de gară sau primar, ca să dea un aspect românesc toponimicului, nu se deosebeau mult de cele făcute cu câțiva ani mai înainte de șovinismul maghiar Precum Ungurii traduseseră pe vremuri, în Sibiiu, strada *Quergasse* în *Fegyver utca*, fiindcă în rostirea Nemților din Austria *Gewehr* (=pușcă, ung fegyver) se rostea *kwer*, întocmai ca adjectivul *quer* (=curmeziș), tot astfel satul *Apahida* a fost sau etimologizat în *Apa hâdă* sau tradus în *Podul tatii*, până ce s'a găsit un om mai cuminte, care să restitue numele vechiu în drepturile sale

Voiu cita, spre a termina, trei exemple, privind numirile unor străzi din Cluj, și a unei mori din Lugoș Asupra celor dintâiu două cazuri mi-a atras atenția colegul G Kisch, care se ocupă de mulți ani cu toponimia Ardealului, cu privire la cel din urmă informațiile le am de la d-na V Branisce-Călinan

Una dintre străzile Clujului se numea *Magyar utca* Acest vestigiu al dominației maghiare trebuia să dispară mai întâiu Așa gândeau primii edili ai orașului, când au botezat strada *Calea Victoriei*, fără să-și dea seama că numirea de „Strada Ungurilor", în Cluj, ca și în Bistrița (unde numele vechiu s'a păstrat), era tocmai o dovadă că aceste orașe n'au fost ungurești, cel puțin pe timpul când străzile primeau numele acestea Într'adevăr, dacă în București găsim o *Stradă armenească*, înseamnă că așezarea unui număr mai mare de Armeni bătea la ochi într'un oraș românesc. Tot astfel, în orașele săsești, Cluj și Bistrița, Ungurii erau considerați ca un element strein, strada, în care se găseau mai numeroși, a fost numită după ei

Altă stradă din Cluj se numește *Strada Lunei*, traducând pe *Holdvilág utca* unguresc Dar acest *Holdvilág* nu înseamnă „lumina lunii" — căci luna nu luminează în această stradă mai mult decât în cele învecinate — ci „lunca castorilor" (=ung *hód*, cf *Hodmezovásárhely*, rom *Hodoș* etc, cf G Kisch, în „Archiv des Vereins f. sicbb Landes-

www.dacoromanica.ro

kunde", 1929—XLV, 146) şi este un preţios document despre existenţa, în aceste regiuni, a animalului dispărut astăzi

În Lugoj există o moară, căreia i se zice *Moara Spaniolă*, după ung *Spanyol malom* Numirea maghiară este însă, la rândul ei o traducere — greşită — a germanului *Spanische Muhle* sau a românescului *Moara şpănească*, numire care se mai aude şi azi I s'a zis astfel, fiindcă în 1714 ea a fost clădită de „(i)şpanul" (= prefectul, germ *Span*) Ioan Raţiu de Mehadia

Onomastica şi toponimia românească, care în anii din urmă a preocupat cu drept cuvânt pe linguiştii noştri, oferă multe exemple interesante din **punct de vedere formal, mai ales al derivaţiei**

Iorgu Iordan a tratat câteva în vol II—III al studiului său *Rumanische Toponomastik* Rămân totuşi altele, care ar merita să fie cercetate mai de aproape Voiu semnala câteva

O Densuşianu arătase în *Urme vechi de limbă în toponimie românească* (Extras din „Studii de filologie română Anuarul Seminarului de Istoria limbei şi literaturei române", Buc 1898, p 1—3) că toponimicele române conservă urme de nume de animale feminine în *-ă*, pentru care limba de azi are derivate cu sufixe moţionale, citând forme ca *Boura, Coarba, Iepura, Lupa, Păuna, Ursa* (azi: cerboaică, iepuroaică, lupoaică, păuniţă, ursoaică) Pe acestea le compară cu arom *părumbă, poarcă* şi istrorom *lupă, porcă* (cf. şi *âsirę, brekę, l'epura* — alături de *l'epuriţę* — *pule' Studii Istroromâne* II p 211), conchizând că avem a face cu păstrarea unor urme de limbă veche [1]) Lista

[1]) La „urmele vechi" păstrate în toponimie şi arătate de O Densusianu, s'ar putea adăuga altele, nu toate sigure *Bulba*, un râu în Mehedinţi, pare a păstra cuvântul primitiv al lui *bolboacă, bolboană* etc , în dealul *Germănul* în jud Neamţu (cf şi satul *Germăneşti*), s'ar putea păstra lat *germino,-are* s *germen,-inis* , în pădurea *Gheţul*, forma mai veche (păstrată la Aromâni şi atestată în *Lexiconul Budan*) a lui *îngheţ* (dacă cumva nu va fi identic cu onomasticul *Gheţu, Gheţe*) , satul *Taula*, în Tecuciu (cf *Taula-Parvuloc*, o cotitură a braţului Sf Gheorghe, jud

www.dacoromanica.ro

lui Densușianu a fost completată de Iordan, *op cit* II—III § 78 cu *Bivolele, Catâra, Cuca, Huluba, Mistreața, Dealul Păunei, Socoala, Taura*, s'ar mai putea adăoga *Poarca* ș a Asemenea femenine derivate de la masculine fără sufixe, ci prin simpla adăugare a terminației *-ă*, se mai păstrează până azi în câteva numiri care însemnează de obiceiu pui de animale, și nu numai în forme ca *purcel-purcea, căței-căței*, în care transformări formale au tulburat vechiul raport gramatical între *-us* și *-a* latin, ci și în părechi de cuvinte ca *ied-iadă* (o formă **haeda* alături de *haedus* nu e atestată în latinește), apoi în numele constelației *Ursa-mare* etc Cu toate acestea, este îndoios că în toate toponimicele citate avem a face cu numiri de femele de animale Excluse trebue mai întâiu forme ca *Socola*, pentru care Iordan (*op cit* II—III 144) reconstruește un masculin **socol*, din slavul *sokolŭ* „falco" Precum în Ardeal numele local *Fărcașa*, nu ne îndreptățește să reconstruim un **fărcaș* < ung *farkas* „lup", ci derivă din numele propriu *Fărcaș*, tot astfel *Socola* e format din numele propriu *Socol* cu acel *-a*, care se adaugă atât de des la nume locale Iordan' însuși citează (*op cit* II—III § 84) numiri ca *Draca, Călugăra, Coiana, Frânca, Secuia, Șarba* care nu sânt — sau cel puțin nu trebuie să fie — numiri de femei, ci sânt — probabil toate, afară doar de *Șarba* (căci altfel am aștepta mai de grabă, (*Șerba*) — derivate cu *-a* din numirile proprii de bărbați *Dracu, Coian(u), Frâncu, Secuiu* Asemenea derivate sânt și *Flondora, Meștera, Ungura*, în Ardeal *Blaja, Mica, Șandra, Tămașa* etc , și după toată probabilitatea, și unele din numirile considerate de Densusianu și Iordan ca feminine de la animale, precum *Cuca, Iepura, Lupa*, etc (din *Cucu, Iepure, Lupu*), dacă nu am avea cumva chiar de la

---

Tulcea), din punct de vedere formal, ar putea continua pe lat *tabula*, însemnând la origine un loc cu desăvârșire șes, în toponimicul *Trei movile la Stăuină* din Bucovina s'a păstrat urmașul latinescului *stabulina*, despre care a vorbit C Lacea în DR II 624—625

www.dacoromanica.ro

numele respective de persoane o formă în *-a* [1] Tot de la nume de persoane (*Arbore, Brusture, Buȷor* etc) cu adăogarea unui *-a*, cred că sânt derivate toponimice ca *Arbora, Brustura, Buȷo(a)ra, Busuioaca, Cărbuna, Desa* [2] etc Prin aceasta nu vreau să spun că nu există nume locale derivate de-a dreptul din numiri de animale, de plante și de tot felul de obiecte Dimpotrivă, forme ca *Faga, Măra, Izvoara* sânt aproape sigur numite astfel după vreun fag, un măr sau un izvor oarecare Toponimicele date după persoane sânt însă cu mult mai frecvente În orice caz, dacă un nume ca *Boura* nu s'a dat după o persoană care se numea *Bour* (sau chiar *Boura*), ci după animal, e foarte puțin probabil ca el să se fi dat după un bour de sex feminin, ci cu mult mai de crezut este că toponimicul trebue despărțit în *bour* + terminația toponimică *-a* Aceasta apare și mai evident în *Taura*, unde forma feminină nu prea e de înțeles, decât doar ca o analogie Și în *Jidova* (*cetatea Jidovei*) cu greu avem a face cu femininul de la *Jidov*, ci mai de grabă cu masculinul *Jidov* (în sens de „uriaș") + *a*, ori cu slav *židŭ* + *ova* (ca în *Sadova, Pancioava* etc)

Ar fi însă greșit să credem că toponimicele derivate cu *-a* n'au fost confundate cu femininele articulate E chiar evident în unele cazuri, că subiectul vorbitor a dat acestui „formans" *-a* un rost linguistic asemănător cu al terminației femininelor articulate Dacă o pădure se numește *Arhimandrita*, e evident că nu poate fi vorba de un arhimandrit-femeie, nici de nevasta unui arhimandrit, ci e

---

[1]) Asemenea nume în *-a* sânt foarte răspândite, nu numai în toponimia, ci și în onomastica românească și a popoarelor învecinate (cf, *Studii istroromâne* II p 304 s u) și la alte popoare romanice (cf DR II 697—698) Dacă alături de *Oprș* găsim bunăoară varianta *Oprșa*, aceasta nu însemnează că avem a face cu numele unei femei, ambele variante se găsesc întocmai și la Sârbi, care adaugă un *-a* și la numiri de origine românească în *-ul* (cf *Bratula, Dobrula, Dragula* etc , *Studii istroromâne* II p 298) Un *Bodea Rumărula* (*Românul* + *a*) e atestat la noi de I Bogdan, din anul 1489

2) Tot ca nume de persoană, legat prin juxtapunere, iar nu ca atribut adjectival, trebue considerat *Buzat* în *Iazul-Buzat*

www.dacoromanica.ro

probabil că genul lui „pădure" a determinat legarea lui *-a* la cuvântul care indică pe posesorul pădurii Cazul invers îl avem în numele de c ă t u n *Frânghiul* (de la numele de persoană *Frânghie*), în v â r f u l de munte *Frunzu* (de la *Frunză*),[1] în b a l t a *Ionelele* (de la *Ionel*) sau în l a c u l *Lebădiul*, care poate fi format sau de la numele păsării sau, mai probabil, de la al unui om numit *Lebedea* O observație interesantă a făcut, în regiunea Bistriței, G Kisch a p e l e au de obiceiu nume de genul feminin *Bistricioara*, *Strumioara*, iar m u n ț i i din care isvorăsc sânt numiți, după apă, dar cu un nume de gen masculin *Bistricior*ul, *Strumiorul* Astfel s c h i m b a r e a d e g e n devine un mijloc derivativ.[2]

Nu trebue să considerăm ca născut prin schimbare de gen numele nostru *Barbu*, care nu-i un masculin format pe teren românesc din *barbă* ci este un nume vechiu romanic Dacă găsim la Dacoromâni onomasticul *Barzu*, acesta nu derivă din numele pasării *barză*, ci este o formă substantivată a vechiului adjectiv de origine albaneză *barz* „alb", păstrat încă cu acest sens și cu această funcție la Aromâni

Î n l o c u i r e a u n u i p l u r a l i a t a n t u m p r i n s i n g u l a r precum o găsim în *Bucureștiul*, *Galațul* etc , e un fenomen destul de cunoscut Totuși toponimice ca dealul *Ciungiul* în Mehedinți și mai ales muntele *Netezul*, sânt forme destul de neașteptate

Alături de a b s t r a c t e devenite nume propriu (la origine porecle), ca *Bocăneală*, *Chiroteală*, *Șovăială* etc , sânt interesante onomasticele p o s t v e r b a l e ca *Fâlfă* (din

---

[1]) Nu cred, ca O Densușianu, *op cit* 4, că în acest *Frunzul* s'ar continua un adjectiv substantivat latin *frondeus* „frunzos" (În *Dicționarul etimologic* scris în colaborare cu I A Candrea, Densușianu nu dă această formă)

[2]) Cf și apelativele *Cărbuna*, nume de capră (în Muscel), *Cerba* nume de vacă (probabil, cu coarne mari) în Banat, la Aromâni, *bărbeacă* „oaie care seamănă cu un berbece" și figurat, „femeie voinică" (Daametra) Cf și schimbarea de gen, după femininul la care se raportă, în Tu soră Amicuță *Sufleta* mea ! (Marian, *Înmormântarea*, 311)

www.dacoromanica.ro

fâlfâi), *Hârjoană* (din *hârjoni*), *Zgâia* (din *zgâi*) și mai ales *Fierbea lu Stan Pasărei* numele unui izvor unde „fierbe" apa minerală

În DR I, 327—328 am citat câteva cazuri de adăugare a sufixului *-ar*, în loc de *-(e)an*, la tulpine terminate în *n* Deși, precum au arătat de-atunci alții, nu poate fi vorba propriu zis de o disimilare, totuși alegerea sufixului *-ar*, când la sfârșitul tulpinei se găsea un *n*, nu e întâmplătoare, ci are un rost eufonic, precum o arată următoarele exemple nouă, dintre care unele sânt derivate din nume locale (*Crasna*, *Rovine* etc), altele sânt nomina agentis (*Găitănar*, *grân-ar* etc) *Bucinar*, *Căienar*, *Căpâlnar*, *Cătunar* (și *Cătuneanu*), *Comănar*, *Cotinar*, *Crăsnaru*, *Dejenar*, *Găitănaru*, *Grânar*, *Gresnar*, *Pepenaru*, *Rovinaru*, *Săpunaru* (dar și *Săpuneanu*) Disimilarea consonantei din tulpină o avem în *Peștenaru* (din Peșteră), *Beclerean* „locuitor din Beclean", *Hârsărean* „locuitor din Hârseni", *Ilerean* „locuitor din Ileni", *Mărginărean*, „locuitor din Mărgineni", ș a alături de forme nedisimilate ca *Dejănărean*, *Scovâi daru*.

Cazuri de a n a l i z e g r e ș i t e a toponimicelor sânt rare Astfel avem în jud Aradului un *Igheleu* și în Șișești (Satmar) o pajiște *Egheleu* care, după toate probabil - tatea, s'au născut prin falșă d e g l u t i n a r e din **Legheleu* < ung *legelő* „păscătoare", considerându-se inițialul *l* ca prepoziție *la*, întocmai precum *lângă* a fost despărțit greșit în *la* + *îngă*, dând naștere la *dângă* (= de lângă) și *pringă* (= pe lângă) Cazul invers, de a g l u t i - n a r e a prepoziției *a* (= la) cu toponimicul următor l-a arătat G Kisch (*Arch f siebb Landeskunde* 1929—XLV, 207) în cazuri ca *Avrig*, *Apold* etc (săseşte *Frick*, *Pulk*),

Une-ori găsim r e c o n s t r u i r i din cuvinte considerate ca derivate cu sufixe, de ex *Măgura* și *Izvorul Carpelui* alături de *Poiana Carpenului* și *Dealul Carpinei*; onomasticul *Prepelea* ar putea fi și el reconstruit din *Prepeliță* sau *Prepeleac* (cf însă și *Pepelea*)

Între derivatele cari însemnează n u m i r i d e l o c u i t o r i găsim une-ori forme cu aspect neregulat. St.

www.dacoromanica.ro

Pașca, îmi comunică, din materialul său bogat relativ la Țara-Oltului din Ardeal, interesanta formațiune *Șincan*) *nou* pentru locuitorul din *Șinca-nouă* (cf spirtar negrum e t a t e z ă puțin obicinuită (combinată cu asimilare vocalică) *Cârțoroșan* (în loc de *Cârțișorean*) „locuitor din Cârțișoara" și *Lidoroșan* (*Lidroșan*), alături de *Lidișorean* „locuitor din Ludișoara" (forma cu *li* — în loc de *lu* — se explică din mai vechiul *lu-*) Nu sînt rare cazurile când sfârșitul tulpinei fiind un sufix — sau având aparența unui sufix — se omite locuitorul din *Berivoiu* se numește *Berivean* Tot astfel *Sămărtean*, locuitorul din Sămărtin, *Orăștean*, locuitorul din Orăștie, *Gonțăleni*, *Petrițăleni*, *Uriășeni*, locuitorii din *Gonțălău*, *Petrițalău*, *Uriășău* [1]) Același fenomen îl întâlnim de altfel și la unele onomastice ca *Lăpăduș*, diminutiv din *Lăpădat*, *Matache*, diminutiv din *Mateiu*, *Sănătescu*, derivat din *sănătos* sau *sănătate* Altul e cazul lui *Voivodean* „locuitor din satul *Voivodeni*" Aici nu avem a face cu o scurtare, prin haplologie, dintr'un **Voivodenean* (căci în loc de *-enean* apare, precum am văzut, sau *-enar* sau, mai rar, *-erean*), ci, dimpotrivă, numirea satului e forma mai nouă, reprezentând pluralul de la numirea locuitorilor Dacă locuitorii din *Roman* se-numesc *Romașcani* e pentrucă, după toată probabilitatea, persoanei după care s'a numit orașul nu i se zicea numai *Roman*, ci și *Romașcu* (diminutiv desmierdător), dacă locuitorii satului *Râușor* sânt numiți *Râureni* e fiindcă, probabil, acest nume se dădea mai de mult întregei regiuni, numită *Râuri*, dacă locuitorii satului *Lancrăm* se numesc *Lăncrăjeni*, e fiindcă forma mai veche a acestui sat de origine germană (*Lankbrek*) trebue să fi fost **Lancrăg*, dacă locuitorii din *Cristian* (de lângă Brașov) se numesc *Cârstolcveni*, lucrul se explică astfel lui *Christian* (*Schuller*), după care satul s'a numit astfel, îi corespunde numele românesc *Cârstul*, cu derivatul slav *Cârstolov* — la care s'a adăugat sufixul — *ean* În DR IV 755 am arătat că

[1]) Tot astfel, la apelativele *sighiartău*, curelar — *sighiartărie*, curelărie

www.dacoromanica.ro

Dorohoncean, numele dat locuitorului din *Dorohoiu* (< *Dorohoĭ*) se explică întocmai ca *Hotincean*, care înseamnează locuitor din *Hotin* și e derivat cu sufixul *-ean* (ca *Boicean* din *Boița*, *Todericean* din *Toderița*) dintr'o formă de origine slavă **Hotineț*.

SEXTIL PUȘCARIU.

www.dacoromanica.ro

BIBLIOGRAFIA PERIODICELOR

(1927, 1928).

DE ION BREAZU ŞI LIA PUŞCARIU-MANOILESCU *)

Prescurtări Adevărul Literar şi Artistic = A L A — Analele Dobrogei = A D — Anuarul Institutului de Istorie Naţională din Cluj — A I N — Archiv fur slavische Philologie = A sl Ph — Archiv fur das Studium der neueren Sprachen = A S N S —Arhiva Someşană = A S — Arena Literară = Ar lit — Arhiva pentru Ştiinţa şi Reforma Socială — A S R S — Arhivele Olteniei = A O — Archivum Romanicum = A R — Balkan Archiv = B A — Banatul = Bn — Biserica Ortodoxă Română = B O R — Buletinul Comisiei Istorice a Românilor — B C I — Buletinul Societăţii de Geografie = B S G — Buletinul Cursurilor de vară dela Văleni = B C V — Bulletin de la Section Historique (Academie Roumaine) = Bul Secţ Hist A R — Bulletin de la Societé de linguistique = B S L — Cosinzeana = Cs — Cugetul Liber = Cug Lib — Cele Trei Crişuri = C T C — Cercetări Istorice = C I — Codrul Cosminului = C Cos. — Convorbiri Literare = C L — Comoara Satelor = C S — Datina = Dt — Deutsche Litteraturzeitung D Lz — L'Europa Orientale = E O — Freamătul = Fr — Făt-Frumos = F Fr — Familia = F — Falanga = Fal — Favonius = Fv — Flamura = Fl — Foaia Diecezană = F D — Floarea Soarelui = Fl S — Gândirea = Gn — Graiul Românesc = G R — Graiul Nostru = Gr N — Grai şi Suflet = G S — Gândul Nostru = G N — Ideea Europeană = I E — Ideea = I — Indogermanische Forschungen = I F — Învăţătorul = Inv — Ion Neculce = I N — Junimea Literară = J L — Kalende = K — Korrespondenzblatt des Vereins fur siebenburgische Landeskunde = Kbl — Lamura = Lm — Legenda Nouă = L N — Litteraturblatt fur Germanische und Romanische Philologie — Lb Ph — Litteris = Litt — Lucrările Institutului de Geografie din Cluj = L I G — Makedonski Pregled = Mak Pregl — Minerva = Min — Năzuinţa = Nz — Orpheus = Or — Peninsula Balcanică = P B — Pleiada = Pl — Propilee Literare = Pr L — Ramuri = Rm — Răsăritul = R — Revista Arhivelor = R A — Revista Filologică = R F — Revista Istorică — R I — Revista Generală a Învăţământului = R G I — Revista Moldovei = R M — Revista Noastră = R N — Revista Teologică = R T Revue Historique du Sud-Est Europeen = R H — Revue des Études Hongroises = R E H — Revue des Études Slaves = R Et Sl — Revue de linguistique romane = R Lg R — Revista Scriitoarei = R S — Ritmul Vremii = R V — Roma = Rom — Romania = Romania Sburătorul Sb — Scrisul Românesc = S R — Şezătoarea = Şz

*) Ion Breazu a lucrat bibliografia literară, Lia Puşcariu-Manoilescu cea linguistică Câteva din fişele bibliografice au fost redactate de d-nii Radu Paul, Emil Petrovici, Ştefan Paşca şi I Şiadbei

www.dacoromanica.ro

Sinteza = S — Slavia = Sl — Slavonic Review = Sl R — Societatea de Mâine = S d M — Şoimii = Ş — Studi Rumeni = St R — Ungarische Jahrbucher = U J — Universul Literar = U L — Ţara de Jos = Ţ J — Ţara Noastră = Ţ N — Tiparniţa Literară = Tip Lit — Transilvania = Tr — Tribuna Românilor Transmistrieni = Tr R Tr — Tudor Pamfile = T P — Viaţa Literară = V L — Vestitorul = Vest — Viaţa Românească = V R — Zeitschrift fur Ortsnamenforschung = Z O N F — Zeitschrift fur romanische Philologie = Z R Ph

BIBLIOGRAFIE, BIBLIOLOGIE

— BĂLAN, D, *Cum am dat viaţă Bibliotecii din satul meu* Citind însuşi ţăranilor, autorul a reuşit să-i facă să iubească cărţile Astfel a întemeiat biblioteca din satul Borzeşti (Bacău) O listă de cărţi preferite de ţărani (Lm IX*, p 17-19)

— BOGDAN - DUICĂ, G, *Încă o bibliotecă* Un memoriu adresat de autor Ministerului Instrucţiunii, în care cere publicarea, pe spesele Statului, a unei,, biblioteci de broşuri şi volume, în care afară de introducerile ştiinţifice să se cuprindă fragmentele cele mai alese şi mai caracteristice din autorii [români]'' (U L, XLIV*, p 124)

— B[OGDAN] - D[UICĂ], G, *Bibl iografie veche* Câteva cărţi şi reviste streine, vechi, în care se pomeneşte de Români (Tr LIX, p 35—37)

— BUCUŢA, EMANOIL, *O altă faţă a problemei cărţii educaţia adulţilor* Despre opera de educaţie a adulţilor din România, întreprinsă atât de Stat cât şi de Societăţile particulare (Gn VIII*, p 226—229)

— BUCUŢA, EMANOIL, *Cartea în alte ţări* Date statistice cu privire la bibliotecile comunale din Cehoslovacia Bibliotecile minoritarilor din aceeaşi ţară (Lm IX*, p 199—200)

— BUCUŢA, EMANOIL, *Politica bibliotecii şi a cărţii* Contribuţia Statului român la editarea şi organizarea cărţii (Date statistice) Necesitatea unui oficiu naţional de statistică a cărţii (Lm IX*, p 54—56)

— *Cea mai mare bibliotecă din lume* Noutăţi asupra Bibliotecii Naţionale din Paris, cuprinzând date statistice (S d M, V*, p 50)

— CRĂCIUN, IOACHIM, *Istoriografia română în 1925 şi 1926, repertoriu bibliografic Cu un studiu introductiv asupra Bibliografiei la Români* Privire generală asupra desvoltării bibliografiei la streini, apoi la Români, înşirând toate bibliografiile apărute până acum (A I N IV p 481—729)

— DEJEU, PETRU, *Biblioteca şi Arhiva Episcopiei Române din Oradia* 1, Biblioteca diecesană întemeiată la 1777, are 8508 vol, printre cari *Noul Testament* (1648) şi manuscrisele lui Clain, Şincai şi Maior 2 Arhiva 3 Expoziţia de bule, diplome şi monumente de literatură ştiinţifică Se dă o listă a lor printre cari se găsesc opere de-ale fruntaşilor Şcoalei ardelene (Vest III, Nr 12, p 33—35)

— EGUMENUL, SERAFIM, *Câteva date despre începuturile ziaristicei româneşti din Timişoara* Date bibliografice cu privire la periodicele româneşti, apărute în Timişoara dela 1874 până la 1900 (Bn III*, Nr 8—10, p 57—58)

— *Iorga, N, Ştiri nouă despre Biblioteca Mavrocordaţilor şi despre viaţa muntenească în timpul lui Const Mavrocordat* (A O VI, p 256—257)
— FORTUNESCU, C D

NOTĂ — Cifrele romane indicatoare ale anului periodicelor când sunt urmate de semnul *, corespund anului calendaristic 1928

La recensii numele recensentului e la sfârşitul fişei

www.dacoromanica.ro

— FOTINO, MATEI, *IV Teze de doctorat susţinute de Români între 1907—1914, la Universităţile din Franţa* a) Facultatea de Drept, b) Facultatea de Medicină, c) Facultatea de Litere, d) Facultatea de Ştiinţă (Continuarea Repertoriului de bibliografie franco-română, început în C L LVIII, p 122—131, sub titlul „Contribuţiune la o bibliografie franco-română") (C L LX*, p 148—157)

— GANE, ION şi MAZILIU, D, *Din scrierile d-lui Mihail Dragomirescu* „O mică parte" din *Bibliografia operelor d-lui Mihail Dragomirescu* Scrieri filosofice, Învăţământ-Educaţie, Arte frumoase, Literatură, Estetică şi Critică literară generală, Critică literară specială, Culturale (R V IV*, p 471—476)

— GEORGESCU-TISTU, N, *Scrierile lui Sextil Puşcariu* Repertoriu bibliografic în ordine cronologică şi indicele titlurilor în ordine alfabetică (R F, I, p 1—29).

— GEORGESCU-TISTU, N, *Organizarea bibliografiei filologice* 1 Problema bibliografică, 2 Bibliografia l române, 3 Bibliografia din *Dacoromania*, 4 Principii de organizare bibliografică, 5 Bibliografia l române, operă de colaborare, Planul de lucru (R F, I, p 369—379)

— GEORGESCU-TISTU, N, *Opera bibliografică a Legii Naţiunilor* Cum a luat naştere secţiunea bibliografică de pe lângă Institutul de Cooperaţie Intelectuală şi care este activitatea ei de până acum (B C V, [I], Nr 6, p 81—86)

— LORIS, PETRU, *Desvoltarea tipografiei timişorene dela 1716 până la 1895* Apariţia tipografiilor şi institutele tipografice mai importante Periodicele tipărite (între ele şi cele româneşti) Raporturile dintre muncitorii tipografi şi patronii La sfârşit o notă a lui I Miloia, în care arată încercarea nereuşită a Popii Constantin Tipografu Râmniceanu, de-a întemeia o tipografie la Timişoara (Bn III, Nov—Dec, p 44—49)

— *Opera lui Eugen Herzog* (*Repertoriu bibliografic*) a) *Lucrările autorului* b) *Recensii şi aprecieri făcute autorului* (R F, II*, p 232—245)

— METAXA, H, *Vasile Pârvan* Bibliografia completă a operelor lui V P Expunere critică (A S R S, VII*, p 380—407)

— PAPADOPOL, PAUL I, *Din trecutul „Universului Literar"* Despre colaboratorii din 1910—1911 ai U L Articolele scrise şi importanţa lor. (U L XLIII, p 189)

— PAPADOPOL, PAUL I, *Contribuţiuni la o biografie(sic) a traducerilor din literaturile clasice greco-latine* Bibliografie (Or IV*, p 255)

— PAPADOPOL, PAUL I, *Contribuţiuni la o monografie greco-latină La istoria literaturii româneşti (sic)* Câteva extrase bibliografice din Adamescu, *Contribuţiuni la o bibliografie românească, I* (Or IV*, p 314—315)

— POPESCU, ION N, *Bibliografia folclorului român*, 1 Cărţi care cuprind şi folclor, fără arătarea autorului 2 Folclor strein tradus în româneşte, 3 Folclor român în limbi streine (Şz XXXVI,* vol XXIV, p 3—6, 58—64, 163—165)

— *Sandu-Aldea, C*, O scrisoare a lui Sandu-Aldea, prin care îşi comunică Seminarului de limba română din Cernăuţi o schiţă a biografiei sale Urmează alte completări bio-biografice (F Fr II*, p 91—93)

— SIMIONESCU, I, *Iarăsi răspândirea cărţii* Exemplul căpitanului V Cerbulescu, care prin elevii săi dela şcoala militară a întemeiat 182 biblioteci săteşti Fiecare elev îşi ia angajamentul de onoare să întemeieze o astfel de bibliotecă şi să se îngrijească de întrebuinţarea ei (Lm VIII, p 6—10)

— *Ziua Cărţii* Se reproduc mai multe articole din presă, scrise cu prilejul zilei cărţii (Lm IX*, p 201—215)

www.dacoromanica.ro

CHESTIUNI GENERALE DE FILOLOGIE

— *Arhiva* Revistă trimestrială de filologie, istorie şi cultură românească Iaşi Bd 29—31, 1922—24 Recensie analitică (Z R Ph XLVIII, p 205—215) — GAMILLSCHEG, ERNST

— BĂDĂRĂU, DAN, *Franceza noastră* În saloanele noastre nu se vorbeşte franceza adevărată, ci o limbă franceză coruptă, un fel de dialect româno-francez Se dau câteva exemple caracteristice din acest dialect (V R XX, vol LXXV, p 220—225)

— *Balkan-Archiv* Fortsetzung des Jahresberichtes des Instituts fur rumanische Sprache Herausgeg von Gustav Weigand [ord Prof f roman u balkan Sprachen an d Univ Leipzig] Bd II Leipzig, Joh Ambr Barth, 1926 V u 293 S 8° (D Lz IV—XLVIII, Heft 34, p 1657—59) — GAMILLSCHEG, E

— *Balkan-Archiv* Fortsetzung des Jahresberichtes des Instituts fur rumanische Sprache Hg von Prof Dr Gustav Weigand Leipzig, Komm - Verl Joh Ambrosius Barth, 1925 ff Bd 1 (ersch 1925) XV u 265 S 10 RM, Bd 2 (ersch 1926) VIII—291 S 15 RM, Bd 3 (ersch 1927) IV—[II]—316 S 15 RM (I F XLVI, p 379—384) — JOKL, NORBERT

— *Balkan-Archiv* Bd 1 — 2 Hrsg von Prof Dr Gustav Weigand Leipzig J A Barth in Komm 1925—1926 265 und 293 S 8° (U J VIII, p 247) — K S

— BARTOLI, MATTEO, *La spiccata individualità della lingua romena* Schiţează „fizionomia, sau mai bine personalitatea caracteristică a Daciei şi a României", se opreşte la „câteva fapte proprii în istoria limbei şi dialectelor italiene", iberice şi franceze (St R, I, 1927, p 20 34)

— B[UCUTA], EM[ANOIL], *O scrisoare dela d-l Gustav Weigand* (G R, I, p 168—169)

— *Candrea, I A, Tabu în limbă Nume interzise (În Omagiu lui Ioan Bianu)* „Autorul nu a ţinut seamă de limbile primitive cele mai interesante unde fenomenul se manifestă cu o mai mare extensiune" Intregiri bibliografice (St R II, 1927, p 239) — TAGLIAVINI, C

— *Codrul Cosminului*, Buletinul „Institutului de Istorie şi Limbă" al Universităţii din Cernăuţi An II şi III, pe 1925—1926 Cernăuţi Tip „Glasul Bucovinei" 1927 Scurt rezumat al unor articole (A O IV, p 250—251) — FORT[UNESCU], C D

— *Codrul Cosminului*, Buletinul Institutului de Istorie şi Limbă [al Universităţii din Cernăuţi] cu 2 hărţi, 15 planşe şi 22 figuri în text Dir I I Nistor A I şi III, Cernăuţi 1927, pp XVI+688 (St R, I, 1927, p 124—127) — TAGLIAVINI, C

— *Dacoromania IV* (1—2) Dare de seamă elogioasă (R T XVII, p 297—298) — COLAN, N

— *Dacoromania* (Bn II, Nr 9, p 25—27) — CONSTANTINESCU, AL

— *Dacoromania*, Bulet „Muzeului Limbei Române" An IV, partea I Ea aduce cele mai nouă şi serioase soluţii în legătură cu limba şi trecutul nostru (Tr LIX, p 109—113) — CRIŞANU, ŞT

— *Dacoromania* Buletinul „Muzeului Limbei Române", condus de Prof Sextil Puşcariu An IV, 1924—1926 Partea I, Cluj 1927 Scurt rezumat al unor articole (A O VI, p 165—166) — FORT[UNESCU], C D

— *Dacoromania*, An IV, 1924—1926 Partea 2-a 1641 pagini Cluj 1927 Scurte rezumate şi aprecieri (A O VI, p 494—495) — FORT[UNESCU], C D

— *Dacoromania*, „Buletinul Muzeului Limbei Române", condus de Sextil Puşcariu Anul II, 1921—22, Cluj 1922, Anul III, 1922 1923, Cluj 1924 Critică analitică (Z R Ph XLVIII, p 465—486) — GAMILLSCHEG, ERNST

www.dacoromanica.ro

— *Dacoromania*, IV Notiță referitoare la studiile d-lui N Drăganu (R I XIII, p 188) — IORGA, N

— *Dacoromania*, IV, P I, 1925—1926, Cluj Se insistă mai mult asupra studiului d-lui Diculescu „Elemente vechi grecești în limba română" și asupra dărilor de seamă (R I XIII, p 192—196) —IORGA, N

— *Dacoromania*, IV, P I (R I XIII, p 316—320) — IORGA, N

— *Dacoromania*, IV, P I Dare de seamă analitică (F Seria II, A II, Nr. 3—4, p 19—20) — LECTOR

— *Dacoromania*, Buletinul „Muzeului Limbei Române", an IV, 1924—26 Recenzii (A O VI, p 165—166)

— *Dacoromania*, IV 1927 Notiță elogioasă (R M VI, Nr 4—5, p 39)

— DENSUSIANU, Ov, *Lat baculum și înțelesul lui primitiv* Plecând dela formele înrudite celtice, se arată sensul primitiv de „băț îndoit, cu un cârlig la vârf" (G S III, p 237—238)

— D[ENSUSIANU], O[VID], *Pentru probitatea științifică* Autorul reproșază lui Th Capidan, S Pop și S Pușcariu, că nu precizează paternitatea unor idei, acuzându-i de lipsă de probitate științifică (G S III, p 439—441) (cf Răspunsul lui S Pușcariuîn DR V 794-797)

— EISLER, ROBERT, *Les origines de la traduction slave de Josephe Flavius* Fragmente ale unui Flavius Josephus românesc se găsesc în biblioteca lui Gaster la Londra (R Et Sl VII, p 73)

— *Grai și Suflet*, vol III, fasc I, revistă a „Institutului de Filologie și Folklor", Director Ovid Densusianu Câteva rezumate (A O VII, p 368—369) — FORT[UNESCU], C D

— *Iordan, I, Dialectele italiene de sud și limba română* Arhiva, Nr 31, 33, 34 Mult material inutil (B A IV, p 220—221) — WEIGAND, G

— JOKL, NORBERT, *Balkanlateinische Studien* (B A IV, p 195—217)

— MARMELIUC, D, *Învățământul limbilor clasice în România* (Referat prezentat celui de al treilea Congres al filologilor români, în numele secțiunei a IV-a) (Or IV, p 203—208)

— *Melich, M, A Honfoglolaskori Magyarorszag* Recensie critică (R H, V, p 173) — IORGA, N

— POP, SEVER, *Un institut pentru studiul limbei române la universitatea din Cluj Muzeul Limbei Române* Privire sintetică asupra activității M L R în cei zece ani dela înființare Scopul institutiei, secțiunile ei, *Dacoromania*, Membri și Personalul științific, dificultătile materiale (S d M, V, p 450—452)

— PUȘCARIU, SEXTIL, *Romanitatea limbei române* Limba română se deosebește de limbile surori prin conservatism, prin articolul enclitic și prin unele inovațiuni datorite structurii sociale Între cuvintele uzuale, procentul elementelor latine e covârșitor (G R, I, p 141 145)

— *Pușcariu, Sextil, Dacoromania*, Buletinul „Muzeului Limbii Române", Anul IV 1924—1926 Partea 1, Studii, Cluj, 1927, 8° p 640 (Kbl, L, p 161—164) — PANCRATZ, ARNOLD

— *Pușcariu, S, Pe marginea cărților* („*Randbemerkungen*") Extras din „*Dacoromania*", anul IV, 1926, Cluj, 8°, p 1302—1412 (Kbl, L, p 165—167) — PANCRATZ, ARNOLD

— *Racev, N D, Narodnopisni materiali ot Gevgelisko „Makedonski Pregled"*, an II, fasc IV, Sofia, 1926, p 107—128 Dare de seamă analitică (E O VII, 1927, p 83—85) — DAMIANI, ENRICO

— *Randi, Oscar, La Romania Antica e Moderna* Roma, Casa editrice M Corra et C di Luigi Bellini, 8°, 47 (s d) Lucrare istorică, în care se găsesc și argumente linguistice Critică severă (R E H VI, p 424—430) — ERDELY, PÉTER

— ROSETTI, ALEXANDRE, *Chronique roumaine (1923—1927)* Istoria limbei române, raportul limbei române cu limbile învecinate și alte limbi,

www.dacoromanica.ro

cercetări etimologice, daco-româna, macedo-româna, megleno-româna (R Lg R, III,p 207—262)

— *Revista Filologică*, dir *Al Procopovici*, Cernăuți, 1928, anul I, n-rele 1—2 Se reproșează R F, prea multă asemănare cu D R, atrăgându-i-se atenția asupra materialului, nestudiat, de dialectologie și folclor din Bucovina (G S III, p 468—469) — D[ENSUSIANU], O[VID]

— *Revista Filologică*, I, 3 Scurte rezumate (A O VII, p 368) — FORT[UNESCU], C D

— *Revista Filologică*, I (1—2), număr închinat d-lui *S Pușcariu* (R I XIII, p 437—438) — IORGA, N

— *Revista Filologică*, organ al cercului de studii filologice de pe lângă Facultatea de Litere și Filosofie din Cernăuți, an I, Nr 1—2, Febr — Iunie 1927 Câteva rezumate (A O VI, p 405—406)

— *Sandfeld, Kr, Balkanfilologien en oversigt over dens resultater og problemer*, Copenhaga, Bianco Lunos bogtrykkeri, 1926, 118 pag Lucrarea are meritul de a arătă importanța problemei nestudiate la noi (G S, III, p 442—445) — D[ENSUSIANU], O[VID]

— *Sandfeld, Kr, Balkanfilologien En oversigt over dens resultater og problemer* Copenhaga, (Bianco Luno), 1926, in 8°, 118 p (B S L XXVIII, 1927, p 65—66) — A M

— *Sandfeld, Kr Balkanfilologien En oversigt over dens resultatev og problemer* Bianco Lunos Bogtrykkeri, Kobenhavn 1926 118 S (Festskrift udgivet af Kobenhavns Universitet i anledning af Universitets Aarfest, November 1926) (Litt IV, p 191—210) — JOKL, NORBERT

— ȘIADBEI, I, *Insemnări de drum de A Lambrior* Note de călătorie (în toate ținuturile românești) În „Nota introductivă', Șiadbei afirmă că Lambrior este primul călător în toate ținuturile românești, plin de respect pentru informația precisă A fost influențat de Cantemir și A Russo Ni se dau 15 fragmente din aceste note (V R XIX, vol LXIX, p 27—45, 163—180)

— *Ștefănescu, Margareta* scrie despre cartea lui E Perfecky, închinată Rusiei subcarpatice (G R I, 84—89) Lucrarea e necompletă (Arhiva, XXXIV, April 1927) (G R I, p 93) — BUCUȚA, EMANOIL

— *Studi rumeni, pubblicati a cura della sezione rumena dell'Instituto per l'Europa Orientale*, dir *C Tagliavini*, Roma, Anonima romana editoriale, 1927, vol I, II Importanța Revistei Articolul lui Tagliavini cuprinde părerii deosebite de ale lui O D (G S III, p 469—470) —D[ENSUSIANU], O[VID]

— SULICĂ, N, *Limba română ca limbă internațională în trecut* Începând cu a doua jum a sec XVI, limba română s'a întrebuințat adesea în corespondența dintre Principate și Ardeal Se dau două doc inedite din sec XVIII, de acest fel Se mai reproduc niște versuri românești scrise de Sasul Valentin Franck între 1620—1623 într'un album (Ș III, Nr 4—5, p 25—29, Nr 6, p 13—15)

— TAGLIAVINI, CARLO, *Proemio* Prefața la volumul I, din Studi Rumeni condus de T, cuprinde bogate indicații bibliografice a supra filologiei și istoriei noastre Articolul indică programul care va fi urmărit de publicația de sub conducerea sa (St R, I, 1927, p 1—13)

— TODICA, GAVRIL, *Modernizarea limbei* Limba din regat deși e mai frumos vorbită decât cea din Ardeal, are totuși unele exprresii mai puțin potrivite Ex „după masă" în loc de „după prânz", „iau masa la 7 seara" în loc de „cinez la 7", „puț" în loc de „fântână", turc „chibrit" în loc de neaoșul „lemnuș", etc (S d M IV, p 141)

— TREML, LAJOS, *Periodiques linguistiques roumaines* Listă a periodicelor lingvistice românești și critică foarte subiectivă a DR (R E H, VI, p 391—400)

www.dacoromanica.ro

— VALERIAN, I , *De vorbă cu Dem Teodorescu* Nu trebue să apreciem o operă literară după limba ei Shakespeare, Dostoiewschi, Goethe, sânt mari prin creaţiile lor omeneşti, nu prin limbă De aceea, scriitorii români nu trebue să se supună orbeşte clişeelor de până acum ale limbei literare, în majoritate semănătoriste, ci să fie mai liberi în expresie După alipirea noilor provincii, limba română nu se poate limita la vocabularul bucureştean Autobiografie (V L, II, Nr 58, p 1—2 şi Nr 59, p 1—2)

— VALERIAN, I , *De vorbă cu d-l Ion Bianu* La sfârşit câteva cuvinte despre limba literară care nu poate aveà decât două temeiuri „limba vie a poporului şi limba culturii superioare" (V L , III*, Nr 68—70, p 1—2)

— *Weigand, Dr , Gustav, Balkan Archiv (Fortsetzung des Jahresberichtes fur rumänische Sprache)* Herausgegeben von Prof Dr Gustav Weigand 1 Band Leipzig 1925 (Ambrosius Barth) Kbl L, p 177—179) SCHEINER, WALTHER

— *Weigand, Dr , Gustav, Balkanarchiv III, IV u 316* 8° Leipzig 1927 „Albanische Einwanderungen in Siebenburgen", (S 208—226) Weigand întrebuinţează ideea unei imigrări albaneze în Ardeal ca probă pentru discontinuitatea noastră în Dacia (Kbl LI, p 102 — 104) — PANCRATZ, ARNOLD

— *Weigand, G , Balkanarchiv Fortsetzung des Jahresberichtes des Instituts fur rumänische Sprache, herausgegeben von Prof Dr G Weigand* Leipzig, J A Barth 1925 I, Bd V, 265 S 8° (Lb Ph XLVIII, p 131 —132) MEYER-LUBKE, W

— WEIGAND, GUSTAV, *Zur Erwiderung an Dacoromania IV*, p 1396 Ca şi în critica sa din B A II, făcută DR , Weigand repetă şi aci, pe un ton de polemică violentă, că filologii dela Muzeul Limbei Române sânt „latinomani" (B A III, p 312—316)

DERIVAŢIUNE

— GRAUR, A , *Le suffixe roumain -escu et le suffixe thrace -isk* Sufixul românesc *-escu* nu reprezintă latinul *-iscus*, ci tracicul *-isk*, peste care poate s'a suprapus latinul *-iscus* (Romania LIII, p 539—552)

— MORARIU, VICTOR, *Formarea vorbelor în Psaltirea Scheiană* Compunere, cu prefixe, forme simple în loc de compuse, forme compuse în loc de simple, adverbe şi prepoziţiuni compuse, derivaţiuni cu sufixe, derivate verbale, derivaţiunea impropriе Compunerea urmează textul slavon, derivaţiunea e mai independentă (C Cos IV—V², p 263—278)

DESPRE FILOLOGI

— A[DAMESCU], GH[EORGHE], *Congresul filologilor* Raport despre al treilea congres al filologilor, Maiu 1927, Cernăuţi (R G I XV, p 381—385)

— NANDRIŞ, GR , *Al treilea congres al filologilor români* Raport despre al treilea congres al filologilor români, Cernăuţi, 20, 21, 22 Maiu 1927 (R F , I, p 362—369)

— NANDRIŞ, GR şi PROCOPOVICI, AL , *Predarea limbii române în învăţământul secundar* Referatul profesorilor Gr Nandriş şi Al Procopovici făcut congresului al treilea al filologilor români, în ziua de 22 Maiu 1927 (R G I XV, p 598—608)

— PAPAHAGI, TACHE, *Al doilea congres al filologilor români* Raport despre al doilea congres al filologilor români, Cluj, 23, 24, 25 Aprilie 1926 (R F , I, p 352—362)

www.dacoromanica.ro

DIALECTOLOGIE

— CANDREA, I A, *Glosar megleno-român* Glosar complet al textelor megleno-române, publicate în G S, I, 261—285 şi G S, II, 100—128 (G S, III, p 175—210, 381—413)

— *Capidan, Th, Meglenoromânii II Istoria şi graiul lor* Academia Română, Studii şi cercetări, 8°, VII, 225 Seiten, 5 Bildertafeln, Cultura Naţională, Bucureşti, 1925 (Kbl L, p 28—29) — PANCRATZ, ARNOLD

— *Capidan, Th, Românii nomazi*, cu patruzeci de ilustraţii şi două hărţi, Cluj, Inst de arte grafice „Ardealul", 1926 187 pag (extr din „Dacoromania", IV) Recensentul nu e de părerea autorului, că poporul român ar fi fost la început agricultor, îi reproşează o prea mică parte personală (G S III, p 463—464) — D[ENSUSIANU], O[VID]

— *Costin, Lucian, Graiul bănăţean* (1926) Lucrare bună, glosar bogat (G R, I, p 93—94) — BUCUŢA, EMANOIL

— *Densusianu, O, Capidan, Th, Meglenoromânii* (Acad Rom, „Studii şi cercetări" VII), I Istoria şi graiul lor, Buc 1925 Pag 225 II Literatură populară la Meglenoromâni Buc, 1928 Pag 220 (G S II, Buc 1926, p 363—382) (R F II, p 176—207) — PROCOPOVICI, AL

— *Densusianu, O*, despre *Puşcariu, S, Studii Istoromâne* În colaborare cu M Bartoli, A Belulovici şi A Byhan II Introducere — Gramatică — Caracterizarea Dialectului istroromân (Acad Rom, Studii şi cercetări XI) Buc 1926 Pag 370 G S II_2, Buc, 1926 p 445—454 (R F II, p 175—207) PROCOPOVICI, AL

— GRECU, VASILE, *Dialectul istro-român* Un apel către guvernul italian de a face cât mai mult posibil pentru conservarea Istro-românilor (C Cos IV—V_2, p 319—329)

— *Hoeg, Carsten, Les Saracatsans une tribu nomade grecque*, I Etude linguistique précedee d'une notice ethnographique, Paris, Ed Champion şi Copenhaga, Pio-Branner, 1925, XX, 312 pag, II Textes (contes et chansons), vocabulaire technique, index verborum, 1926, VIII, 212 pag Recensentul opune părerii autorului, că Sărăcăceanı ar fi Greci, părerea sa că ar fi Aromâni-Fârşeroţi grecizaţi Arată meritele lucrării (G S III, p 259—272) — PAPAHAGI, TACHE

— MORARIU, LECA *De-ale morfologiei istro-române* Arată paralelismul — pe teren morfologic — între dial i-rom şi daco-rom (R F, I, p 207—209)

— MORARIU, LECA, *De fecioru carle ş-a toţ craiţari dat* Poveste în dialect istro-român cu traducere (F Fr II, p 179—185)

— MORARIU, LECA, *Sora care sel' frat oslobodit-a* Poveste în dialect istro-român, cu traducere (F Fr II, p 144—150)

MORARIU, LECA, *De-ale conjunctivului istro-român* (J L XVI, p 121)

— MORARIU, LECA, *Pentru fraţii Istro-Români* Apel (J L XVI, p 364)

— MORARIU, LECA, *Mihai Străjanu* (1841—1917) *la Istroromâni*? Textul unui citat a lui M Străjanu în articolul său Limba şi originea Românilor din Istria (Revista *Vocea Română*, Craiova, An I, 1883, Nr 7, pag 45—6) (J L XVI, p 55—56)

— MORARIU, LECA, *Drumuri cirebire* (Carnet istro-român) (F Fr III, p 5 8, 46—51, 116—120, 165—171)

— MORARIU, LECA, *De omu carle ş-a mul'ara spovedit* (*ali spovideit*) În dialect istro-român Cu note explicative (J L XVI, p 271—275)

— MORARIU, LECA, *Cela seghuro* În dialect istro-român Traducere şi note explicative (J L XVII*, p 272—275)

— MORARIU, LECA, *Zmaiu şi ţiganu* În dialect istro-rom Traducere şi note explicative (J L XVI, p 351 354)

www.dacoromanica.ro

— MORARIU, LECA, *Cât ai trei frați proveri* Poveste în dialectul istroromân Traducere și note (J L XVII*, p 50—56, 154—158)

— *Morariu, Leca, Istro-Românii, Cernăuți, 1927.* Recensie elogioasă (R M VI, Nr 1—3, p 54—55)

— *Pascu, Giorge, Dictionnaire etymologique macédoroumain* 2 Bde Iași, 1925 235 u 244 S 8° (Z R Ph XLVIII, p 727—732) — IORDAN, IORGU

— *Pascu, Giorge, Dictionnaire etymologique macedoroumain* 2 Bd Iași 1925 (U J VII, p 769) — L T

— *Pușcariu, S, Studii istoromâne*, în colaborare cu M Bartoli, A Belulovici și A Byhan II Introducere — Gramatică — Caracterizarea dialectului istroromân, București, Cultura Națională, 1926, cu 26 ilustrații și două hărți, XV—370 pag (Studii și documente XI, publ de Academia Română) Recensentul contestă părerea autorului că Istroromânii ar fi Români apuseni și graiul acestora ar fi fost rotacizant Îi reproșează că exagerează rolul omonimiei și că neagă evidențele (G S III, p 445—451) — D[ENSUSIANU], O[VID]

— *Pușcariu, Sextil, Studii istoromâne*, în colaborare cu M Bartoli, A Belulovici și A Byhan II Introducere — Gramatică — Caracterizarea dialectului istroromân Bucureștî Academia Română, 1926 (Studii și cercetări XI) (U J VII, p 470—471) — L T

— *Pușcariu, Sextil, Studii Istoromâne*, II Introducere — Gramatică — Caracterizarea dialectului istroromân [Academia Română, studii și cercetări XI] București, 1926, Cultura Națională, Gr 8° XVI und 370 Seiten und 12 Bildertafeln (Kbl L, p 28) — PANCRATZ, ARNOLD

— *Puscariu, Sextil [ord Prof f Rum Sprache u Lit an d Univ Cluj (Klausenberg)], Studii Istoromâne* în colaborare cu M Bartoli, A Belulovici și A Byhan II Introducere — Gramatică — Caracterizarea dialectului istroromân [Academia Română Studii și cercetări] Bukarest Cultura Națională, 1926 XII, u 370 S 8° (D Lz V—XLIX, Heft 8, p 369—371) — TREML, LUDWIG

— ROMANSKY, ST, *Encore sur les Roumains de la Macedoine* Răspuns la critica făcută de Capidan (*Graiul Românesc*, I, 1927, Nr 3, p 64—67) articolului lui Romansky (Mak Pregl I, fasc 5—6, p 63—96), critică în care Capidan susține continuitatea Românilor în Dacia (Mak Pregl IV, fasc 1, p 167—174)

ETIMOLOGII

— CANDREA, I A, *Rom alior Alior* < *aureolus* > *ariolus* > *arior* > *alior* Etimologia e confirmată prin prov *auriolo* < *aureola* (G S III, p 422—423)

— CANDREA, I A, *Rom arăta* Din *ad-reiterare* „a expune, povesti" > lat vg *àarretrar* > rom *arăta* „indiquer" cu „o firească evoluție semantică" (G S III p 423—424)

— CANDREA I A, *Rom feri* Din lat *auferre se* „a se trage înapoi păzi" > lat-vg *aferire* > arom *afirire* > d-rom*feri* (G S III, p 424—426),

— CANDREA I A, *Rom a refeca* Din **orificare* < *ora*, vulg **orum* „tivitură" Se explică dificultățile fouetice S III, p 426—427)

— CANDREA I A, *Rom a reteza* Din **retundiare* < **retundus* > *retiza* > *reteza* (G S III, p (427—428)

— CANDREA, I A, *Rom Sînzine Sînziene* < *Sanctus dies Johannis* > *sîm(pt)-dzinuane* > *sînziane* (Lex Bud) > *Sînzine* (G S III, p 482)

— CANDREA I A, *Rom străghiață Străghiață* (cu variante formale) „caș nestors" < (*lac*) *strangulatum* „lapte prins" > *străghiat* > *străghiată* influențat de *ghiață*. (G S III, p 428—429)

www.dacoromanica.ro

— CANDREA, I A, *Rom sulfină, dial sulcină Sulfina* < lat vulg **sulfinus-a* „ca pucioasa (galben)" < lat vulg **sulfus* pentru lat *sulfur*. (G S III, p 429—430)

— CANDREA, I A, *Alb košez* Alb *košez* < lat *cossus* „vier de bois", cf rom *coş, coşi* < lat *cossus* (G S III, p 430)

— CAPIDAN, TH, *Arom bruescu* Din alb *mbroj, mbroń* Se respinge etimologia lui Papahagi *bruescu* < *mutrescu* (R F II*, p 105—109)

— CAPIDAN, TH, *Arom lángută* Arom *lángută* „picătură" < alb *l'agetε* (R F II*, p 107)

— CAPIDAN, TH, *Arom măricúe* Un vechiu împrumut alb *malekoj, mjakoj* (din lat *maledicere*) (R F II*, p 106)

— CAPIDAN, TH, *Arom mire, Dacor mirişte* Arom *mire*= „islaz" şi dacor *mirişte* = „loc pe care s'a secerat", în alte părţi „păşune" < vsl *mirŭ* = „pace" şi „lume", dar probabil şi „avuţie" cum arată rusescul *mirъ* Se explică trecerea semantică (R F II*, p 280—282)

— CAPIDAN, TH, *Arom puşescu* Arom *puşescu* „încetez, contenesc" < alb *pušoń, pušoj* cu acelaşi sens (R F II*, p 106)

— CAPIDAN, TH, *Arom şămbără* Cuvântul însemnând „una din cele două neveste ale aceluiaşi bărbat", este *šemεrε* al Albanezilor, care au obiceiul bigamiei (R F II,* p 104—105)

— CAPIDAN, TH, *Dacor pururea* Din alb *perhere* (< lat *per hora*) E unul din cele 13—14 cuvinte albaneze existente numai în dacor (cf DR I, 563) Se dau şi lămuriri formale (R F II*, p 282—283)

— DENSUSIANU, OV, *Un cuvânt latin păstrat în limba copiilor Bui* „băutură" în graiul copiilor < lat *bua, *buium* cu acelaş sens, cf celelalte limbi romanice (G S III, p 432—433)

— DENSUSIANU OV, *Rom desfătà* Din lat *effeto* „a slăbi, obosi" **disseffeto* > rom *desfăt* cu sensul primitiv „a da puteri nouă, înviorà" (G S III, p 430—431)

— DENSUSIANU, OV, *Rom noian Noian* < *loian* „vin mult, apă multă, ce curge din belşug" < slav *loj-* „a curge" (G S III, p 431)

— DENSUSIANU, OV, *Rom prunc* Din lat **pronicus* < *pronus* „aplecat" Rom *aplecà* = *alăptà* (G S III, p 236—237)

— DENSUSIANU, OVID, *Cu privire la Sînziene* Din *Sanctus Johannes* > *Sânzane* şi prin analogie *Sînziene, Sînzu(i)ene* (G S III, p 433—434)

— DENSUSIANU, OV, *Rom undă şi vfr onde* Rom *undă*, dial „dată oară, moment", vfr *onde* „dată, oară" < lat *unda* cu lărgirea sensului original „a fierbe într'o undă" (G S III, p 433)

— DRĂGANU, N, *Căpeleş, căpăluş Căpeleş* „conducător al joculuı" < ung **kepélős* = *kepelő*" „dirijmuitor" (R F II*, p 73—74)

— DRĂGANU, N, *Cergălău Cergălăi* „oamenı care umbă a doua zi de Paşti să capete ouă şi colacı" < ung *csorgolő* < *csorgol* = *cserget* „a face zgomot" Probabil oamenii aceia fac zgomot (R F II*, p 74)

— DRĂGANU, N, *Corinteu Corinteu* „însoţitor al miresii" < ung *kurjantó* „strigător" (R F II,* p 74—75)

— DRĂGANU, N, *Cuvinte şi obiceiuri* 1 Obiceiul „*bricelatului*" (cit Vicıu, Marian, Pop-Reteganu, Coşbuc) vine dela Saşii din Ardeal *Bricela* (cu variante formale) < germ *Britsche* (cu variante formale) 2 rom *şod* < evr *schôteh* > ung *sod* (R F, I, p 105—117)

— DRĂGANU, N, *Intuneca* Din lat **in-tŏnĭcare* „a începe să tune", „a se întuneca" (R F II*, p 291—96)

— DRĂGANU, N, *Intoncà (Tunca)* D dă etimologia *întoncà* < *toancă* = *toană*, *toană* < sl *tona*, *toancă* nu e un derivat rom ci slavon, cf rus *tonьka*, diminutiv din *tonja* (R F II*, p 296—97)

— DRĂGANU, N, *Lucină Lucină* „poiană în pădure", „vârful unui deal" < ceho-rut *lučina* < *loka* „vale, livadă" (R F II*, p 77—78)

www.dacoromanica.ro

— DRĂGANU, N, *Mătcălău, Mătcuță Mătcălău* „o sărbătoare în care se leagă fraţi şi surori de cruce" < ung *mátkálo* < *mátkál-*" a se logodi" (R F II*, p 75—77)

— DRĂGANU, N, *Mişiță, mişeniță, mişină, mişinà* (*muşinà*), *muşinoiu* (*muşunoiu, muşuroiu, moşoroiu* etc), *mişui* (*măşâi*), *muşlui* Consideră toate aceste cuvinte ca făcând parte din familia slav *myšica* Se amintesc etimologiile date de Cihac, Tiktin, Puşcariu, Candrea, Giuglea, Bogrea (R F II*, p 297—304)

— *Drăganu, N, Etimologii, elemente ungureşti*, Dacoromania IV Cluj 1927 S 750—767 (U J VII, p 465) — L T

— GIUGLEA, G, *Curcubeu „arc-en-ciel"* Din *arcu*+*conbibu*(*lus*) > **arcu conbibu*(*lus*) > **arcucubeu* > *a*]*curcubeu* (R F II*, p 49—54)

— GIUGLEA, G, *Dezmânta* Din *dis*+*montare* > **desmunta* (formaţie lat vg sau rom) > *desmânta* (cf *fontana* > *fântână*) (R F II*, p 54—56)

— GIUGLEA, G, *Dacorom spas, răspas, arom spease, dacorom păstură* Din lat *expansus, expassus* (R F II*, p 56—57)

— GIUGLEA, G, *Şut, -ă, ciut, -ă, alb šut „sans cornes", ungehornt* Faţă de Th Capidan *şut* < alb *šut*, Giuglea vede în *şut* un cuvânt vechiu, intrat din rom în celelalte lb E lat *exutus* „lipsit" > *sut* - pl *suţi* > *şuţi*, *ciut* < *şut* + *ciunt* (R F II*, p 57—62)

— GIUGLEA, G, *Teafăr* Din gr **tráfĕros* > *t*(*r*)*afar* -pl *teferi*- sing refăcut *teafăr*, sau **tréfaros* > *teafăr* (R F II*, p 63—64)

— GIUGLEA, G, *Undreà, îndreà, indreà, andreà* Din grec ἔνδρυον cu acelaşi sens, prin forma plur neutru ἔνδρυα > **endrella* > *îndrea* > *undrea, indreà* (R F II*, p 64)

— GIUGLEA, G, *Urgie, urginat Urginat* „mânios, supărat" < v gr ὀργίλος, „emporté, irrité" *Urgie* < **orgilia* (derivat din ὀργίλος). (R F II*, p 65)

— GIURESCU, C CONSTANTIN, *Despre „sirac" şi „siromah" în documentele slave muntene* Din numeroase documente slave citate, se stabilesc sensurile cuvintelor *Siromah* < grec χειρομάχος = „cel ce munceşte cu braţele" (R I XIII, p 23—43)

— GRĂMADĂ, NICOLAI, *Aramaita* Cuvântul e o imprecaţiune pentru hoţii de cărţi bisericeşti E o formă coruptă a cuvântului *maramathà* de origine arameică, întrebuinţat cu acelaşi sens în evul mediu (C Cos IV—V_2, p 309—310)

— GRAUR, A, *Notes d'étymologie roumaine brad* < alb *breth-bredhi, crâncen* < sl *krŭtiti, golan* „mare, înalt" < serb *golem*, bulg *golĕm, măglă* < v-sl *mĭgla, obraznic* < sl *obrazĭnikŭ, şapcalîu* < turc *šapkalı, šapkalu, strecătoare* < **strec-* + *-oare, tălanită* = *talanită* < *talan* (Romania LIII, p 384—387)

— GRECU, VASILE, *Alimoni* Faţă de etimologia propusă de Procopovici în R F, I, 249—266, V Grecu propune *alimoni* „a nenorocì" < n-gr *allimo*! „ach! vai!" (C Cos - IV—V_2, p 311)

— HERZOG, E, *Românescul „afin", „afină" Afin* < *dafin* < gr δάφνη Desvoltarea e românească, *d-* cade prin deglutinaţie Ideea — cu mici deosebiri — fusese a lui Haşdeu (R F, I, p 99—105)

— *Herzog E, Românescul afin, afină* Revista filologică I, N-rele 1—2 S 99—104 (Cernăuţi 1927) (U J VIII*, p 405—406) — L I

— *Hotnog T, „Intuneca"*, Arh 34, III—IV, S 206 *Întuneca* < turco-tătar *tunek-tun* „noapte" Arom *ntunica* şi mgl *ntunearic* arată că e un cuv latin **intunicare* „a învălui" (Byhan) (B A IV, p 219) — WEIGAND, G

— IORDAN, IORGU, *A se râde* Autorul explică întrebuinţarea formei reflexive în graiul tecucian prin influenţa verbelor *a se strâmbà, a se schiosi, a se bhzi*, în Bahat poate să fie influenţa sârbească (R F II*, p 277—279)

www.dacoromanica.ro

— IORDAN, IORGU, *Cioflı(n)gar* Autorul părăseşte etimologia dată de Tıktın şi adoptă pe a lui Weigand şi Şăineanu, < germ *Schuhflicker*, explicând trecerea semantică şi fonetică (R F II, p 272—275)

— IORDAN, IORGU, *De-a steámătu* Autorul porneşte dela radıcalul verbului sârbesc *štimatı* = a stımà, sau chiar dela lat *aestımare*, căutând să explice trecerile fonetice (R F II*, p 276—277)

— IORDAN, IORGU, *Incoderat* = *Incondurat Incoderat* = *înconduıat* = îmbrăcat cu conduri, cu pantofi de femeie Se explică transformarea *u* ~ *e* şi căderea lui *n* (R F II*, p 275)

— NANDRIŞ, GRIGORE, *Hăıs* ' — *Cea* ' *Cea* = adv demonstr *cea, ceala, hăıs* = *hăı* + *acesta, aıstа, ıstа* Popoarele vecine au luat cuv dela Rom (R F, I, p 185—189)

— NANDRIŞ, GR, *Răzes* (*despre cuvânt şi ınstıtuţıe*) *Răzeş* <pol *rycerz* < germ *Rıtter* (R F, I, p 325—329)

— *Nandrış, Gr, Răzes, despre cuvânt şi ınstıtuţıe* (*Uber das Wort und dıe Einrıchtung răzeş*) Revista Filologică Anul I No 3 Cernăuţi 1928 S 325—28) (U J VIII*, p 186) — L T

— PAPADOPOL, PAUL I *Nıcı în clın, nıcı în mânecă* Coruptă dın „nıcı în clın, nıcı în mânec" cu ambele cuvinte luate dın vıaţa păstorească. (U L, I p 445—446)

— PAPAHAGI TACHE, *Arom. flumın* Lat *flumen*> arom *flumın* <*flumınu* „mulţıme, puhoıu" Lat *rıvus*> arom *arîu* „râu, multıme" *Flumın* a pıerdut azı prımul sens (G S III, p 238—240)

— PAPAHAGI TACHE, *Arom hıma* Ar *h'ıma* „jos, la vale, în fund" < lat *ımus, ıma* „jos, la fund", cfr ıt dıal *dım e ındım* (G S III, p 240–241)

— POPESCU ION N, *Vorbe şı obıceıurı dela ţară* Treı expresıı cu explicarea lor şı un obıceıu descrıs pe scurt (A O VII, p 522)

— PROCOPOVICI AL, *Ille ca artıcol antepus* (*Un genetıv vechıu sı două etımologıı nouă*) Pron *a lı* <*ad illaeı*, femenın, devıne ambigen, sınonım cu masc *a lu* <*ad illum*, azı avem *Ion a lı Petru* ca şı *lu* (sau *luı*) *Ana* De aıcı ı *alımănı* (cu varıante formale şı semantıce) = *a lı mânıı* pentru gen art *mânıı* dın înjurătură 2 *alımorı* <(pıatra) *a lı morı* (R F, I, p 249—267)

— PUŞCARIU S, *Chıtı Chıtı* „a împodobı" <sl *kvta* „buchet de florı", *chıtì* (*a se*) „a se face mıc" = dıal mold *pıtì*, *chıtı* (*a*) „ţıntı" <*a se chıtı* „a se arunca" < srb *hıtıtı* (R F, I, p 271—275)

— PUŞCARIU, S, *Cıcălì Cıcălì* = derıvat verbal dın lat vg *cı ala* clas *cıcada*) + *ıre*, *cıcala*> rom *cıcoară* pt **cıcară* (R F, I, p 269—271)

— PUŞCARIU S, *Impıelecà Impıeleca* = „împıedeca", întrebuinţat maı ales pentru cal, însemnează şı „împıla" şı „împıedeca" Şı ca formă e o contamınare (R F II,* p 71—72)

— PUŞCARIU, S, *Impıla Impıla* <lat **pılla* Se explică evoluţıa semantică „a bate în pıuă", „a călca în pıcıoare", „a apăsa" (R F II*, p 66—71)

— PUŞCARIU S, *Răzgâıa* Rom *răzgâıa* <bulg *razgaljam* cu acelaşı sens, *a* > *â* prın generalızarea formelor accentuate pe terminatıe şı prın analogıe cu *mângâıa* (R F II*, p 271)

— SPITZER LEO, *Arom ancunare* Pentru trecere semantică „erstarren"—> „glımmen", *cf* şı alte lımbı unde efectul frıgulu şı al căldurıı e redat prın acelaşı cuvânt (*cf* Capıdan, DR II, 631 urm) (R F II*, p 286—287)

— SPITZER, LEO, *Rum câte 'ıe'* (*dıstrıbutıv*) Fem plur al rom *cât*, se arată evoluţıa semantică (R F II* p 99—101)

— SPITZER. LEO, *Rum a desfăta, „ergotzen, belustıgen", a se desfătà „sıch laben, schwelgen" Desfăta* < tulpına *făt* + prefixul *des*— „o desvoltare a puterılor", cf *desprımăvăra* (R F II*, p 284—286)

www.dacoromanica.ro

— SPITZER, LEO, *Proor, prăură* Admite etimologia lui Procopovici (DR , V, 384, urm) pentru ,,timpul când merg dimineaţa cu oile la păşune'', dar pentru ,,timpul când cade roua, bruma sau promoroaca'', propune *per+rourá* (R F II*, p 287—290)

— TAGLIAVINI, CARLO, *Postille rumene* 1 *Pe dinanzi all'Accusativo*, 2 *rum gruuu*, 3 *rum butuc, butură*, 4 *mrum stupu, drum stup* Contribuţii etimologice, sintactice, semantice (St R II, 1927, p 234—237)

— WEIGAND, GUSTAV, *Bukarest, Satmar Bucureşti* (mai multe localităţi) <*Bucur+-eşti Bucureşti* (capitala) <*Bucareşti* <bulg *bukarъ* (,,grammaticus'')+ *-eşti Satmar* (popular *Sagmar, Sacmar*) < numele ahd *Sato* într'un compus ca Volkmar, Dietmar, etc (B A IV, p 178—181)

— WEIGAND GUSTAV, *Rum ceaţă, ,,Dunst, Nebel''* Se respinge etimologia lui Puşcariu *caeca* şi se primeşte etimologia lui Cihac, <bulg *čadĭca*, în care sincoparea lui *ĭ* şi contracţia *d-t, t-t(c)* sânt normale (B A III, p 108)

— WEIGAND GUSTAV, *Blg - serb, krăčun, russ koročun* (*karacun*), *rum crăciun* Rom *crăciun* nu a trecut în limbile slave, ci <vsl *korčun* ,,ceeace se apropie, vine'', — ,,echinocţiul de iarnă'', — ,,postul Crăciunului'', ,,Crăciun'' (B A III, p 98—104)*

— WEIGAND, GUSTAV, *Rum creţ ,,kraus''*, *blg krecav ,,kraus''*, *skr krecav dss* Din slav , cfr blg *krecav*, skr. *krecav* (B A III, p 107 108)

— WEIGAND, GUSTAV, *Rum găsesc ,,finden''* Din bulg *gazja* ,,a da peste ceva, a găsi''> *găzesc* > *găsesc* prin asimilare (B A III, p 107)

— WEIGAND, GUSTAV, *Gorun* Formatiune nouă bulgară sau sârbească (B A III, p 97)

— WEIGAND GUSTAV, *Rum păcură ,,Teer''* *Păcură* < blg *pъkъlъ* ,,Teer'' (B A III, p 111)

— WEIGAND, GUSTAV, *Rum povaţă ,,Leitung, Weisung, Ratschlag''* *Povaţă* < bulg *povodъ, povodica* > *povoca* > rom *povoaţă* > *povaţă* cu *V, f+oa* > *a* Bulg *povod, povodnic* ,,Fuhrung, Fuhrer, Veranlassung'' (B A III, p 109)

— WEIGAND, GUSTAV, *Alb shkul, rom scol* Alb *shkul* (<v alb *skol*) şi rom *scol* <lat **collare* Cuvântul rom s'a desvoltat sau direct din lat sau prin intermediu albanez (B A III, p 112)

— WEIGAND, GUSTAV, *Rum şopârlă ,,Eidechse''* Lat *sepa,* *sepina, *sepinula*> alb *shepirelle*> rom *şăpirlă*> *şopârlă*, cu *s+ă*> *o* şi lab+*i*> *î*; împrumutul e foarte vechiu (B A III, p 111—112)

— WEIGAND, GUSTAV, *Meglen umă ,,Erde''* *Umă* <gr λῶμα ,,Erde''> blg *chumă*, pronunţat maced *umă* (B A III, p 111)

— WEIGAND GUSTAV, *Sl rum ngr vitsa* Rom *viţă* < rus *vica* cu sens identic Aproape toate cuvintele în legătură cu vieritul sânt slavone (B A III, p 109 110)

FOLCLOR ŞI ETNOGRAFIE

— *Alexici, G G , Elemente române în muzica populară maghiară* (*Rumänische Elemente in der ungarischen Volksmusik*) Grai şi Suflet Revista ,,Institutului de filologie şi folklor'', publicată de O Densuşianu Bucureşti 1927 vol III, fasc I, S 47—81 (U J VIII, p 243) — L T

— *Anuarul Şcoalei normale ,,Andreiu Şaguna''* din Sibiu cuprinde şi o conferinţă a lui Gh. Maior despre colinde (R I XIV*, p 74—75) [IORGA, N]

— *Georgescu-Tistu, Folklor din judeţul Buzău* (Şz XXXVI*, vol XXIV, p 179—180) — A G

— APOSTOL DR Od , *Folklor medical român* Contribuţiuni a) Leacuri

www.dacoromanica.ro

folosite de poporul nostru II Cum caută să-şi tămăduiască ţăranul nostru suferinţele trupeşti şi sufleteşti (Tr LIX*, p 621—624, 908—910)

— *Bena, Pr Ioan A , Contribuţii la monografia comunei Pianul-de-jos*, Cluj, 1925 Cuprinde şi informaţii despre obiceiuri La sfârşit o colecţie de doine, proverbe şi cântece (A I N IV, p 477—478) — BUTA, N

— BEZA, MARCU, *The sacred marriage in roumanian folk-lore* Ideea iubirii unei femei cu o divinitate, aşà cum se găseşte în folclorul românesc şi în „Luceafărul" lui Eminescu, datează din antichitate — Amor şi Psiche (Sl R , V, p 647—658)

— BILETCHI-ALBESCU, IOAN, *Lupu 'şi schimbă părul, dar năravul nu* Proverbul nu este românesc, se găseşte atestat la Procopius, *De bello Gothico*, care l pune în gura unui Hun Originea lui humică e discutabilă, dar e sigură originea elenă (Or III, p 228—231)

— *Bogrea, V , Sfinţii medici în graiul şi folklorul românesc* (Extras din *Dacoromania* IV, Partea I) (C S , V, p 21—22) — G[ERMAN], T

— *Papahagi, Tache, Graiul şi folklorul Maramureşului* „Din viaţa poporului român", vol XXXIII, ed Academiei Române), Bucureşti 1925, pp LXXXIII + 240, cu o hartă şi 22 planşe fotografice , fără indicaţie de preţ Se laudă lucrarea, arătând totuşi unele lipsuri (F Fr II, p 22—25, p 55—59) — BOGREA, V

— BREDICEANU, TIB , *Despre muzica populară românească şi culegerea ei* Un rezumat din comunicarea făcută la congresul artelor poporale din Praga, Oct 1928 (Şz XXXVI*, vol XXIV, p 136—142)

— B[UCUŢA], EM[ANOIL], *Folklorul român la Societatea Naţiunilor* Însemnare (G R , I, 248—249)

— BUCUŢA, EMANOIL, *O carte cu datini* Despre *Paganism in Rumanian Folklore* (Londra şi Toronto I M Dent a Sons ltn) de Marcu Beza Autorul cercetează urme păgâne în obiceiurile noastre de Crăciun, Anul nou, în Căluşari şi Paparude (Gn VIII*, p 301—302)

— CALIANU, GRIGORE, *Datini şi credinţe* din Floreşti, Mehedinţi, în legătură cu noaptea Sf Vasile (C S V, p 87—88)

— CÂMPEANU, PROTOPOP ELIE, *Vechimea Românilor în Secuime* Se reproduce un articol din ziarul „Astra" 1926, din Tg -Mureş, în care E C dovedeşte cu date din istoricii unguri Orbán, Balázs, Simon de Keza, Koránya, că Secuii au împrumutat dela Români colinde şi alte „producţiuni" de Crăciun („Vicleimul") Cei cinci păstori ai Vicleimului sânt îmbrăcaţi în port vechiu românesc şi întrebuinţează expresiuni româneşti Secuii întrebuinţează multe cuvinte româneşti de prima necesitate Se dau vreo câteva (R I XIII, p 81—83)

— *Cardaş, Gh , Cântece poporale moldoveneşti* Biblioteca Sămănătorul Nr 157—159 Arad Dare de seamă elogioasă (C S , V, p 50—51) — A L

— *Crauşianu, G F , Fira şi C M Popescu, Culegere de folklor din judeţul Vâlcea şi împrejurimi* Recensie analitică (Tr LIX*, p 664) — I R

— *Congresul internaţional de arte populare dela Praga, 7—13 Oct 1928* Lista foarte bogată a comunicărilor anunţate pentru acest congres Rezumate după procesele verbale ale şedinţelor, după care se poate vedea activitatea reprezentanţilor României (Şz XXXVI*, vol XXIV, p 97—135)

— COSTIN, LUCIAN, *Studii asupra folclorului bănăţean* I *Filosofia populară* A) *Viaţa* B) *Moartea* (Bn III*, Nr 1, p 22—24, Nr 5, p 24—26, Nr 8—10 p 41—49)

— *Popescu-Telega, Al , Asemănări şi analogii în folklorul român şi iberic* Recensie (Şz XXXVI*, p 42—45)

— CULEA, APOSTOL, *Sufletul şi opera lui Tudor Pamfile* Portret călduros al folcloristului, istoricului şi literatului În folclor şi etnografie T

www.dacoromanica.ro

P a avut o concepţie şi o disciplină ştiinţifică Visa alcătuirea unei mitologii şi cosmogonii româneşti (Rm XXII, p 251—256)

— *De pe Secaş* Strigături şi cântece din popor date la tipar de Alex Lupeanu-Melin, găsite în biblioteca din Blaj, formând 8 caiete de poezii populare, adunate în 1838 de un anume Nicolae Pauletti, din ţinutul ce se întinde pe valea Secaşului (Tr LIX*, p 379)

— D I, *Elena D O Sevastos* Un portret al folcloristei şi scriitoarei (R S, I, p 153—154)

— DRĂGANU, N, *Cuvinte şi obiceiuri* 1 Obiceiul *„brîcelatului"* (cit Viciu, Marian, Pop-Reteganu, Coşbuc), vine dela Saşii din Ardeal *Brîcela* (cu variante formale) < germ *Brîtsche* (cu variante formale) 2 rom *şod* < evr *schôteh* > ung *sod* (R F, I, p 105—117)

— *Dragomir*, N, *Din trecutul vierilor Mărginenii din Sălişte şi comunele din jur*, în *Lucrările Inst de geografie al Universităţii din Cluj*, II (1926), pag 195—252 Contribuţiuni privitoare la etnografie, lexic şi fonetism (G S III, p 281—282) — PAPAHAGI, TACHE

— DUMITRESCU-BISTRIŢA, N IOSIF, *Descântece De ţzdat De obrîntit* (C S, V, p 85—86)

— DUMITRESCU, N I, AXENTE, I, *Datini şi credinţe* În legătură cu unele credinţe, se dau cuvinte dialectale (C S, V, p 7—9)

— DUMITRESCU, N IOSIF, *Iarba fiarelor* Credinţa despre iarba fiarelor, cu putere magică, auzită dela un locuitor din Bădiţeşti-Mehedinţi (C S, V, p 105)

— FRIEDWAGNER, MATTHIAS, *Rumänische Volksheder aus Bessarabien* 14 cântece populare din Basarabia Deosebiri fonetice faţă de formele semnalate de Weigand (R F, I, p 50—67)

— GERMAN, T, *Descântece De bubă* Se dă formula descântecului, auzit de la un locuitor din Harasteş, jud Cluj (C S, V, p 28—29)

— GERMAN, T, *Recitări de copii La ploaie* Versuri recitate de copii, în ploaie (C S, V, p 4—7)

— GERMAN, T, *Fermecătură de dragoste* Într'o întâmplare care se povesteşte de un locuitor din Tulgheş, se arată cum se face şi ce rezultate dă farmecul de dragoste (C S, V, p 32)

— GERMAN, T, *Credinţe şi obiceiuri* În legătură cu unele credinţe, se dau cuvinte dialectale (C S, V, p 32—34)

— GERMAN, T, *Tineretul la sate „La băgat în lădoiu"* Se descrie jocul tineretului de la sate în zilele de Crăciun (C S, V, p 60—65)

— GERMAN, T, *Tineretul la sate „La băgat în lădoiu"* „Obiceiul „La băgat în lădoiu" e cam la fel practicat ca şi în Ormenişul de câmpie (cf C S V, 60—65) Are însă anumite particularităţi, pentru cari cred că e bine să-l redau în întregime. (Erecea Mare, jud Mureş)" (C S, V, p 81—85)

— GERMAN, T, *O seamă de cuvinte* (C S, V, p 120)

— GOROVEI, ARTUR, *O colecţie de cântece* Colecţia psaltului Gh Ionescu, dela biserica Adormirea Maicii Domnului din Fălticeni, dăruită autorului în 1885, cuprinde numeroase hore, strigături, cântece populare, colinde, de pe la jumătatea secolului XIX Se reproduce o parte din ele (Şz XXXV, p 65—85)

— *Gorovei, Artur, Descântece româneşti* Dare de seamă analitică (C S, V, p 19—21) — G[ERMAN], T

— *Gorovei, Artur, Descântece româneşti* Partea I (Introducere) Dare de seamă analitică elogioasă (A O, VII,* p 553—554) — COSTIN, LUCIAN

— IORGA, N, *„Bulgarii" din Ardeal* Făcând o dare de seamă critică asupra studiului lui I Muşlea *Şcheii din Cergău şi folclorul lor* (apărut în DR V), autorul ajunge la concluzia că Scheii sânt un „strat de străveche existenţă de Slavi pe pământul românesc" (R I XIV, * p 345—348)

www.dacoromanica.ro

— *Costin, Lucian, Graiul Bănăţean* Studii şi cercetări (224 pag pr 75 lei, Cartea Românească, Timişoara, 1926) „O carte care va rămâne să fie utilizată în lexicografia românească " E dedicată lui S Fl Marian (Fl S , I, p 77) — I

— *Costin, Lucian, Măgăritarele Banatului* (Mare colecţie de folclor, 144 pag , Cartea Românească, Timişoara Se cere culegătorului să publice numai pe cele necunoscute până acum (Fl S , I, p 77—78)

— MANIU, ADRIAN, *Tiberiu Bredniceanu* Colindele culese de T B , echivalează în frumuseţe cu poeziile populare culese de V Alecsandri Cele patru variante de muzică a „Mioriţei", descoperite de el, sunt un eveniment în istoria muzicii româneşti (Ţ N , VIII, p 313)

— MIRON, I , *Descântece De orbalţ* Se dă formula descânteculuı, arătându-se gesturile care o însoţesc (C S , V, p 27—28)

— MOLDOVAN, I , *Descântece De bubă De încuiet* Textul descântecelor din Mihalţ, jud Alba (C S , V, p 107)

— MOLIN, R S , *Industria casnică la Bănăţeni* Termeni în legătură cu războiul (Bn III*, Nr 2—3, p 19—20)

— MOLIN, R S , *„Cântarea lui Moisi Nicoară"* Un cântec popular în care e preamărit Moise Nicoară (Bn III*, Nr 1, p 18—19)

— MORARIU, LECA, *Cea mai veche colecţie de cântece populare româneşti* E colecţia din 1838 în 8 caiete a unui anume Nicolae Pauletti, elev al Blajului, găsite în biblioteca din Blaj şi publicate de Alex Lupeanu Cuprinde numai parte din poezii (F Fr , II, p 161—163)

— MORARIU, LECA, *Frunză verde — fără floare !* Critică insuficienţa lui I. Costin în culegeri de material folcloristic (F Fr II, p 129—130)

— MURGOCI, GH *„Slobozirea izvorului de apă"* Descrierea obiceiului (Şz XXXV*, vol XXIV, p 89—91)

— MUŞLEA, ION, *Icoanele pe sticlă la Românii din Ardeal* Sânt foarte obişnuite în Ardeal Originea acestei industrii e în satul Nicula de lângă Gherla, după care şi-au şi luat numele (Şz XXXVI, * vol XXIV, p 143—146)

— *Muslea, Ion, Şcheii dela Cergău şi folklorul lor* Extras din Dacoromania, vol V, 50 pag , Cluj, 1928 (R F II,* p 173—174) —NANDRIŞ, GR

— MUŞLEA, ION, *Învăţătorii şi folklorul* Explicarea cuvântului *folclor* Importanţa ştiinţifică şi naţională-politică a folclorului cer cultivarea lui sistematică şi la noi Indicaţii pentru învăţători, „cei mai indicaţi culegători folcloristici " (Inv IX, Nr 3—4, p 30—36, No 5, p 14—20).

— *Muşlea, I , Le Cheval merveilleux dans l'epopée populaire* Autorul trebuia să fi cules material românesc şi din alte colecţii, nu numai din a lui Teodorescu (Sz XXXV, p 97—99)

— MUŞLEA, I, *Stiri despre jocul căluşerilor noştri, înainte de 1600* Cele două atestări ale jocului de căluşeri în veacul al XVI-lea, nu pot fi luate în considerare Din cartea lui Dózsa aflăm numai o nouă atestare a căluşerilor în Ardeal, şi mai ales aruncarea cu cerga — rar întâlnită în această provincie (Tr LIX*, p 224—228)

— *Obert, Franz, Rumänische Marchen und Sagen aus Siebenburgen* (vol 42 din *Archiv des Vereines fur siebenburgische Landeskunde*) Sibiu, Krafft — Notiţă (I E VIII, Nr 198, p 4)

— OPREANU, SABIN *Ţinutul Săcuilor, contribuţiuni de Geografie umană şi de Etnografie* Cu 16 figuri în text şi 9 planşe, cu 22 fotografii Teză de doctorat I Hotarele ţinutului Săcuilor II Cadrul geografic III Populaţia din trecut IV Populaţia de azi V Înfăţişarea aşezărilor omeneşti şi gospodăriilor Rezumat în l franceză (L I G III, p 39—208)

— PANAITESCU, EMIL, *Muzeul Etnografic din Cluj* Cuvântarea rostită la inaugurarea muzeului, în care se arată felul cum a luat naştere, şi scopul lui (S d M , V*, p 241 242)

www.dacoromanica.ro

— PAPAHAGI TACHE, *Răspuns la o dare de seamă* Articol de polemică, rectificări la observaţiile lui Drăganu (Dacoromania, IV, 1063—1091) asupra lucrării autorului „Graiul şi folklorul Maramureşului" (G S III, p 242—253, 434—439)

— *Papahagi, Tache, Graiul şi folklorul Maramureşului* (Sprache und Volkskunde von M) Ac Rom Din viaţa poporului român XXXIII Bucureşti, 1925 (Cultura Naţională) LXXXIII— 240 S, mit Kartenbeilage und Photographien 8° (U J VIII, p 223—224) — L T

— *Papahagi, Tache, Images d'éthnographie roumaine (daco-roumaine et aroumaine)* Tome premier 318 photographies, avec texte français et roumain (Bucarest) 1928 (Mak pregl IV, fasc 2, p 165—167) —ROMANSKY ST

— *Papahagi, T, Images d'ethnographie roumaine (daco-roumaine et aroumaine)*, t premier, 318 photographies, avec texte français et roumain, Bucarest, Cultura naţională, 1928 173 pag Preţioase contribuţiuni la etnografia românească Se fixează în ilustraţiuni, unelte pe cale să dispară, arătându-se numirile lor (G S III, p 467) — D[ENSUSIANU], O[VID]

— *Pauletti, Nicolae, De pe Secaş Cântece şi strigături româneşti* de cari cântă fetele şi feciorii şi strigă la joc, culese de — în anul 1838 Date la tipar de *Alexandru Lupeanu* Blaj, Tip Seminarului, 1827 Alexandru Lupeanu a găsit manuscrisul lui Pauletti în Biblioteca Centrală din Blaj Il reproduce cu ortografia de astăzi (C S, V, p 51—52)

— PETEANU, DR AUREL E, *Din creaţiile poetice ale poporului român bănăţean* (Studiu în continuare din Bn I) 18 poezii poporale culese din Banat de autor (Bn, II, Nr 1, p 13—19)

— POPESCU ION, N *Vorbe şi obiceiuri dela ţară* Trei expresii cu explicarea lor şi un obiceiu descris pe scurt (A O VII, p 522)

— POP - ZĂICANI, I, *Descântece De făcut* Textul descânteculuĭ auzit de la o locuitoare din lunca Cernii de sus, jud Hunedoara (C S, V p 106)

— *Popescu-Telega, Al, Asemănări si analogii în folklorul român şi iberic* (Tip Prietenii Ştiinţei, Craiova, 1927) (S R, I, Nr 2, p 62—103) PĂUNESCU-ULMU, T

— *Popescu-Telega, Al, Asemănări şi analogii în folklorul român şi iberic* Notiţă elogioasă (Gn VII, p 318) — BUCUŢA, EM

— *Popescu-Telega, Al, Asemănări şi analogii între folklorul român si iberic* Dare de seamă analitică — critică (F Fr III, p 21 23) — RĂUTU, N N

— *Precup, E, Păstoritul în Munţii Rodnei, Cluj*, Inst de arte grafice, „Ardealul", 1926, 56 pag Bibl *Dacoromaniei*, n-rul 3 Lucrare de folos pentru cunoaşterea vieţii păstoreşti cu materiul etnografic, folcloristic, filologic (G S III, p 282) — PAPAHAGI, TACHE

— *Primul congres internaţional al artelor populare* (Praga, Octombr 1928) Rezoluţii şi deziderate adoptate în şedinţa plenară dela 12 şi 13 Oct 1928 (Şz XXXVI*, vol XXIV, p 153—160)

— RIGLER - DINU, EMIL, *Folclor muzical dobrogean vechiu* Studiu privitor la tehnica poetică şi în deosebi muzicală a cântecelor coţeneşti, mocăneşti, turceşti, tătăreşti, bulgăreşti, lipoveneşti, germane, grămostene şi meglenite din Dobrogea (A D IX*, vol I, p 787—793)

— RUSU, SIMEON, *Leacuri băbeşti* Foc viu (Şz XXXVI*, vol XXIV, p 151)

SANDU, M, *Cea mai veche colecţie de cântece, populare româneşti* Leca Morariu semnalează colecţia lui Nicolae Pauletti, din 1838 (Fl S, I, p 349—350)

— *Schullerus, Adolf, Verzeichnis der rumänischen Märchen und Märchenvarianten nach dem System der Märchentypen Antti Aarnes* (Helsinski 1928) „Cea mai vastă catagrafie a poveştilor româneşti şi o excelentă bibliografie" (R I XIV, p 445) — [IORGA, N]

www.dacoromanica.ro

— SIMIONESCU, DAN, *In amintirea folcloristului C Rădulescu-Codin* Biografia şi bibliografia operelor lui (Şz XXXV, p 12—16)

— STOIAN, I I, *Texte folclorice din Râmnicul Sărat* După o privire istorică asupra satelor mocăneşti din judeţ, se dau 107 texte La sfârşit glosar de cuvinte (G S III, p 101—132, 297—344)

— TODICĂ, GAVRIL, *Alcoolismul în poezia noastră poporană* Fragmente de poezie populară, din care se vede cum priveşte poporul nostru obiceiul băuturi (S d M IV, p 214—215)

— *Veress, Andrei, Cântece istorice vechi ungureşti despre Români* Bucureşti Academia Română 1925 (Memoriile secţiunii literare Seria III Tomul III Mem I) (U J VII, p 472—473) — L T

— VICIU, A, *Sărbători băbeşti (In ţara Iiului şi a Haţegului)* 9 sărbători cu explicaţia lor, dată de locuitori, din comuna Merişori, judeţul Hunedoara (C S, V, p 1—3)

— VICIU, A, *Datini şi credinţe* In legătură cu unele credinţe se dau cuvinte dialectale (C S V, p 57—58)

— VORONCA, ELENA NICULIŢĂ, *Urme de cult antic în Bucovina* În legenda dealului „Anei" de lângă Văscăuţi (nordul Bucovinei), se găsesc urme de cult apolinic (R S, I, p 76—78)

— VORONCA, ELENA NICULIŢĂ, *Urme de cult antic în ţările noastre* În legenda românească a „Babelor" sau a „Dochiei", sânt urme din cultul Junonei Polemică cu Şăineanu (R S, I, p 129—133)

— *Vulpescu, M, Les coutumes roumaines périodiques* Menţiune elogioasă (Rm XXII, p 352) — LASCOROV-MOLDOVANU, AL

— *Vulpescu, Mih, Les coutumes roumaines periodiques* Informează ştiinţific streinătatea asupra folclorului românesc (A O VI, p 389—390)

FONETICA

— *Balotă, A, La nasalisation et le rothacisme* (sic !) (Sl VI, 1927, p 120—129) — SKOK, P

— *Balotă, A, La nasalisation et le rothacisme dans les langues roumaine et albanaise* Bucarest, Ateliers Socec, 1926, 200 pag Se arată multe din teoriile greşite ale lucrării, plină de „noutăţi" ce „nu folosesc filologiei" (G S III, p 272—276) — D[ENSUSIANU], O[VID]

— *Balotă, Anton, La nasalisation et le rothacisme* (sic) *dans les langues roumaine et albanase* Bukarest, Ateliers graphiques Socec et Co 1926 (I F XLVI, p 204—207) — WEIGAND, GUSTAV

— *Balotă, Anton Dr, La nasalisation et le rothacisme* (sic !) *dans les langues Roumaine et Albanaise*, 200 S in 8^0, Bucarest 1925 Se discută părerile celor ce au mai studiat chestiunea În ce priveşte partea originală, § 16 e greu de înţeles, cap 17 e greşit (B A IV, p 221—224) — WEIGAND, G

— *Popovici, Iosif, Vocalele româneşti* Cu 21 figuri în text Institutul de arte grafice „Ardealul" 1927, Cluj 59 S 8^0 (Lucrări de fonetică publicate de Iosif Popovici) (Lb Ph XLIX, p 371—373) —ZAUNER, ADOLF

— *Popovici Iosif, Fiziologia vocalelor româneşti ă şi î* Cu 14 figuri în text Cluj Institutul de arte grafice „Ardealul" 1921 43 S 8^0 (Lucrării de fonetică publicate de Iosif Popovici 2) (Lb Ph XLIX, p 371—373) — ZAUNER, ADOLF

— ROSETTI, AL, *Asupra trecerei lui p + y la k'* Părerea lui R că *pk'* este intermediar între *p* şi *k'* este susţinută de acesta faţă de Zauner, care-l combătuse (G S III, p 415—418)

— *Rosetti, Al, Asupra trecerei lui p + y la k'* (Grai şi Suflet, III, 415—17) Dând dreptate lui Rosetti, care combate pe Zauner şi întăreşte

www.dacoromanica.ro

părerea lui Lambrior că *pk'* e faza intermediară între *p* şi *k'*, Herzog mai aduce unele precizări (R F II, p 154—155) — HERZOG, E

— ROSETTI, AL, *Asupra tratamentului lui N + consoană în limba română* Cauza nazalizării vocalei urmate de *n* + cons e de natură atât fiziologică, cât şi psihologică (G S III, p 413—415)

— *Rosetti, Al, Asupra tratamentului lui n + consoană în limba română*, în Grai şi Suflet, vol III, fasc 2, Buc 1928, pag 413—415 (R F II, p 150—153) — PROCOPOVICI, AL

— ROSETTI, AL, *De l'interpretation des graphies doubles dans les textes écrits* Respingând ipoteza că o grafie dublă reprezintă un sunet intermediar, R crede că ea reprezintă scrierea fonetică şi cea tradiţională sau un fonem greu de notat (B S L XXIX, Nr 86, 1928, p 24—28)

— ROSETTI, AL, *Fonetică istorică, fonetică generală şi fonetică experimentală* Desvoltarea studiului foneticei Achiziţiile nouă ale foneticei experimetale, observaţii posibile numai cu ajutorul aparatelor (Min, II, Nr 1 p 27—37)

— *Rosetti, Al, Fonetică istorică, fonetică generală şi fonetică experimentală* Lecţie de deschidere a cursului de „fonetică experimentală", ţinută la Facultatea de litere din Bucureşti în ziua de 3 Februarie 1928 Extras din Minerva Iaşi 1928 p 11 Limpede expunere metodică, claritate de stil, bogată informaţie ştiinţifică (R F II*, p 149—150) PROCOPOVICI, AL

— *Rosetti, Alexandre, Étude sur le rhotacisme en roumain*, Paris Champion, 1924, in-8°, XII—76 pages (Bibliothèque de l'École des Hautes Études, CCXL) *Recherches sur la phonétique du roumain au XVI-e siècle*, Paris, Champion, 1926, in-8°, XIII—166 pages, *Lettres roumaines de la fin du XVI-et du début du XVII-e siècle, tirées des archives de Bistritza (Transylvanie)*, Bucureşti, 1926, in -8°, VIII — 144 pages (Publication de l'Institut de filologie et folklor) (Romania LIII, p 394—398) — GRAUR, A

— *Rosetti, Alexandre, Étude sur le rhotacisme en roumain* Paris, Champion, 1924, XVII, 76 S 8° (Lb Ph XLVIII, p 397—399) — MEYER-LUBKE, W

— *Rosetti Al, Recherches sur la phonétique du roumain au XVI-e siècle*, Paris, Ed Champion, 1926, avec 34 figures et 5 cartes hors textes, XIII—166 pag Transformările fonetice sânt privite în legătură cu extensiunea geografică (G S III, p 455—460) — D[ENSUSIANU], O[VID]

— *Rosetti, Al, Recherches sur la phonétique du roumain au XVI-e siècle*, Paris, 1926 (R I XIII, p 326) — IORGA, N

— *Rosetti, Alexandre, Recherches sur la phonétique du Roumain au XVI-e siècle* Avec 34 figures et 5 cartes hors texte Paris, Ed Champion 1926, XIII + 166 S Gr 8° (I F XLVI, p 302—303) — WEIGAND, G

— *Rosetti, Al, Recherches sur la phonétique du roumain au XVI-eme siècle* Paris (Champion), 1926, in-8°, XIII—166 p et 5 cartes (B S L XXVIII, 1927, p 173—174) — A M

— *Rosetti, Alexandre, [Dr phil Paris] Recherches sur la phonétique du roumain au XVI-e siècle* Paris, Ed Champion, 1926, XIII u 165 S 8° mit 34 Fig u 5 Karten (D Lz IV—XLVIII, Heft 27, p 1302—1303) — ZAUNER, A

— *Rosetti, Alexandre, Recherches sur la phonétique du roumain au XVI-e siècle* Avec 34 figures et 5 cartes hors texte Paris 1926, Ed Champion, XIII, 165 S gr 8°. (Lb Ph XLIX, p 210—211) —ZAUNER ADOLF

— ŢICĂLOIU, D ION DR, *Nuanţele lui ı din limba noastră* În limba rom sânt trei feluri de *ı*, redate în ortografia Academiei prin acelaşi semn Ar fi ideal să avem trei semne (cf I Ol Ştefanovici-Svensk, R G I 567 şi u) (R G I XV, p 359—364)

www.dacoromanica.ro

— *Ticăloiu, D Ion Dr*, *Studii de fonetică*, 1 *Nuanțele lui ı din limba noastră românească* 2 *Semnele s si z din ortografia noastră oficială* Câmpulung, Muscel, 1927 Tipografia Gheorghe N Vlădescu și fiul, p 15 Se arată nu numai păreri greșite, dar chiar greșeli, având la bază lipsa de cunoștinte fonetice (R F II*, p 155) — HERZOG, E

FONOLOGIE

— *Dragomir, N*, *Din trecutul oierilor Mărginenı din Săliște si comunele din ;ur*, în Lucrările Inst de geografie al Universității din Cluj, II (1926), pag 195—252 Contribuțiuni privitoare la lexic, fonetism și etnografie (G S III, p 281—282) — PAPAHAGI, TACHE

— GRĂMADĂ, NICOLAI, *O chestiune de filologie românească* Epoca dispariției lui *n* înainte de *s* în l română e fixată cu oarecari rezerve, înaintea sec XII (C Cos IV—V_2, p 310—311)

— IORDAN, IORGU, *Un fenomen fonetic românesc dialectal ă neaccentuat* > *a ă* > *a* e un fenomen strein independent de *ă* — *á* > *a* — *á*, fenomen de asimilație românească (R F, I, p 117—155)

— MEYER-LUBKE, W., *Die betonten labialen Vokale ım Rumänischen* Rom *ŭ* > *u* și *ọ* > *o* au corespondente în alb *ŭ* > *u* și ıt dial (tosc, central) *ọ* > *o* Explicare ıt *o* < *uo* < *ọ*, rom *o mediu* < *ọ*, *o* n'a suferit diftongarea Explicația nu e dată ca sigură (R F, I, p 29—33)

— *Steſănescu, Margareta, Rotacısme, Arh 34* Multe exemple falșe, căci autoarea judecă după criterii pur formale (B A IV, p 220) — WEIGAND, G

GRAMATICI

— PAPADOPOL, PAUL I, *Câteva precizări gramaticale* Scriitorii trebue să respecte regulele gramaticale Exemple numeroase dintr'un traducător în românește, în proză, dintr'o limbă veche (?) care nu respectă regulele ortografiei și ale gramaticei (Pr L III, Nr 16, p 26 8)

INTRE ISTORIE ȘI FILOLOGIE

— *Bena, Augustin, Limba română la Sașii din Ardeal* Studiu filologic Biblioteca Dacoromaniei, condusă de Sextil Pușcariu, Nr 2 Cluj „Ardealul" 1925, 43 S 8° (U J VII, p 464—465) — L T

— CAPIDAN, TH, *Românismul balcanic* Românii din Peninsula balcanică reprezintă urmașii romanității balcanice (R F, I, p 155—167)

— *Capidan, Th*, prof la Universitatea din Cluj *Zur Erforschung des slavischen Elements ım Aromunischen* Academia Română Memoriile secțiunii literare Seria III, Tomul II, Mem 4 Cultura Națională, București, 1925 Gr 8°, 91 S [289—379] (A sl Ph XLI, p 143—152) — MLADENOV, ȘTEFAN

— DENSUSIANU, OVID, *Cuvinte latine cu semantism păstoresc* Pentru a se arăta că la Romani viața păstorească e anterioară celei de agricultori, se dau exemple de cuvinte vechi cu semantism păstoresc: *bimus, callis, campus, cohors, considerare, desiderare, egregius, fecundus* și *fertilis, felix* (G S III, p 285—297)

— *Diculescu, Dr*, *Die Gepiden, Forschungen zur Geschichte Dazıens ım frühen Mittelalter und zur Vorgeschichte des rumanischen Volkes*, Halle 1922 Se respinge ideile lingvistice ale lui Diculescu Valoarea lucrării e pe teren istoric (B A III, p 307—310) — WEIGAND, G

— *Diculescu, C Const*, *Elementele vechi grecești din limba română* Dacoromania, Buletinul „Muzeului limbei române" An IV, Cluj 1927 p 394—516 (Mak pregl III, fasc 3, p 130—137) — ROMANSKY, ST

www.dacoromanica.ro

— *Diculescu, C Constantatin, Dacia română în oglinda inscripţiilor şi a limbei de azi O icoană etnografică şi culturală* I *Elementele greceşti* Cluj, 1926— Dacoromania IV, 389—516 (Kbl , L, p 26—27) — KISCH, GUSTAV

— *Dragomir, Silviu, „Vlahii şi Morlacii*, studiu din istoria românismului balcanic" 136 S Klausenburg, 1924 Mult material util referitor la Valachii din n-v Pen Balc Dr a exagerat însă, găsind urme româneşti şi acolo unde nu sânt (B A III, p 306 — 307) — WEIGAND, G

— FOTI, ION, *Originea Românilor în lumina documentelor istorice* Lungă dare de seamă analitică elogioasă despre *Originea Românilor*, vol I de Al Philippide (Pr L III, Nr 13, p 3—10)

— GHERGHEL, ILIE DR , *Insemnătatea istorică a filologiei* Imbinarea istoriei cu filologia a făcut-o Haşdeu şi o face azi Puşcariu în *Studii Istroromâne* (C L LX, p 351—357)

— GHERGHEL, ILIE DR , *Opera d-lui A Philippide Originea Românilor* Articol de polemică, în care recenzentul îşi apără părerile combătute de Philippide în opera sa (C L LXI, p 309—312)

— *Grămadă, N , Studii paleografice Cauzele transformării literelor alfabetului latin — Unciala — Inscripţia Coşasului Contribuţie la istoria desvoltării uncialei* (C Cos II—III, p 35—81) (St R , I, 1927, p 124)

— *Grămadă, N , Contribuţii la istoria cărţii şi a scrisului în evul mediu*, cu 33 figuri în text Extras din *„Codrul Cosminului"*, IV, 1, 1927 Cernăuţi 1928, pag 37—175 Tratat util mai ales pentru studenţi S'a ocupat prea puţin de scrisul românesc Remarcabilă explicarea a 2 cuvinte (R F II*, p 147—149) — PROCOPOVICI, AL

— JOKL, NORBERT, *Rumänisches im Albanischen* Cuvintele albaneze *shpartallój, me trase uji lunder, pedim, fičŏ'r, alteroj, me alteruem, gavre* sânt împrumuturi din româneşte (R F I*, p 246—267)

— KERESZTURY - OLTEANU, AL , *Ideia continuităţii dacoromâne în cumpăna evoluţiei ştiinţifice de azi* Combate, întemeindu-se pe argumente filologice, teza lui Dr Ioan Karácsonyi, care e împotriva continuităţii Românilor în Dacia (F Seria II, A II, Nr 12, p 13—16)

— KERESZTURY-OLTEANU, AL , *Vlach* (*Olah*), *Rumun ori Român?* Combate părerile Episcopului Dr Ioan Karácsonyi, care susţine în revista *Hunok* (15 Oct , 1927), că *Vlah* e de origine celtică Aduce numeroase argumente în sprijinul părerii că *Vlah* e de origină slavă Autorul mai susţine apoi împotriva lui Karácsonyi că *Român* este nume istoric al poporului român şi are alt înteles decât *Rumun* (F Seria II, A II, Nr 10—11, p 11—13)

— KLEIN, KARL KURT, *„Originea Românilor"* Un foarte scurt rezumat al cărţii lui Philippide (Originea Românilor, Vol I Ce spun izvoarele istorice, Iaşi, 1925, XL,—889) p , se relevă ideea discontinuităţii în Dacia Traiană, deosebită de teoria lui Rosler , se critică forma lucrării , se adaugă la bibliografia lui Philippide, bibliografia completă a lucrărilor scrise de Saşi, referitor la această chestiune (Kbl LI, p 189—101)

— *Lacea, Constantin, Sânt în Transilvania aşezări de Români veniţi din sudul Dunării sau nu sânt?* Extras din *Dacoromania* IV, pag 353—370, 1365—1566, Cluj, 1926 Pag 18+2 (R F II, p 207—211) — PROCOPOVICI, AL

— MÉLICH, JÁNOS, *Gépides et Roumains Gelou du Notaire anonyme* Se combate existenţa unor elemente gepide în limba română Numele *Gelu* are aceeaşi origine maghiară cu numele toponimic *Gyalú* — rom *Gilău* (R E H VI, p 62—77)

— *Mélich, János, Gepides et Roumains* Revue des Études Hongroises VI, (1928, Nr I) S 62—79 (U J VIII, p 406—407) — L T

— *Meteş, Ştefan, Păstorii ardeleni în Principatele române*, Arad, edit Libr diecesane, 1926, (n-rele 111 113 din Biblioteca Semănătorul)

www.dacoromanica.ro

Exceptând părerea greşită, că Românii s'au ocupat „în marea lor majoritate cu agricultura şi numai o mică parte cu păstoritul", lucrarea „aduce un real serviciu problemelor de istorie, lingvistică şi folklor românesc" (G S III, p 282—283)

— MOTOGNA, V, *„Anonymus" în istoriografia ungurească mai nouă.* În cadrul unor cercetări istorice, câteva etimologii de nume româneşti de râuri (R I XIII, p 361—370)

— *Ortiz, Ramiro, Mediœvo Rumeno Studi Rumeni* 1927, vol I, S 35—64 (U J VIII, p 212, 421) — L T

— *Pârvan, Vasile,* [Weil Prof f *Alte Gesch u Epigraphik an d Univ Bukarest*], *Getica O protoistorie a Daciei* [Academia Română Memoriile secţiunii istorice Ser III, Tom III, Mem 2] Bukarest, Cultura Naţională, 1926 851 S 4° m 43 Taf, 462 Fig u 4 Kt (D Lz V—XLIX, Heft 52, p 2563—65) — DREXEL, FR

— *Pârvan, Vasile, Getica O protoistorie a Daciei* Academia Română Memoriile secţiunii istorice Seria III, Tomul III, Mem 2 Cultura Naţională, Bucureşti, 1926, 8° 2 Bl 850 S 1 Bl 47 Beilg (Kbl L, p 150—151) — FERENCZI, ALEXANDER

— *Pârvan, Vasile, Getica O protoistorie a Daciei* (*Essay d'une protohistoire de la Dacie pendant le premier millénaire avant J -C*) Bucureşti Cultura Naţională, 1926 851 S, XXXXIII Taf, 4 Karten 8° (U J VIII, p 203) — K S

— *Philippide, Alexandru, Originea Românilor* Volumul întâiu Ce spun isvoarele istorice Iaşi, Tipografiea „Viaţa Românească", S A, 1925 XL, 889 S 8° Preţul 1000 Lei (Z R Ph XLVIII, p 722—727) — IORDAN, IORGU

— *Philippide, Alexander, Originea Românilor,* I B Ce spun isvoaele istorice, Jassy 1923, XL 888 S Material complet şi obiectivitate „neobicinuită la autorii români" (B A IV, p 225—226) — WEIGAND, G

— POPOVICI, IOSIF, *Einige Bemerkungen uber die serbo-rumänischen Lehnworter* Un număr de 74 elemente sârbo-croate în graiul Românilor din Banat, 30 de cuvinte române aflate în Dicţionare sârbo-croate (Sl, VII (1928), p 15—24)

— SCHELUDKO, D, *Lateinische und rumanische Elemente im Bulgarischen* Listă de cuvinte bulgăreşti, care nu dovedesc o influenţă culturală a Românilor asupra Bulgarilor, ci doar că păstori români au trăit pe pământ bulgar (B A III, p 252—289)

— *Scheludko, D, Lateinische und rumänische Elemente im Bulgarischen Balkan-Archiv,* III (1927), p 252—89 E greu de admis afirmaţia lui Scheludko că populaţiile romanice grupate în centre urbane de-alungul Dunării să nu fi dat nimic Bulgarilor (Romania, LIV*, p 299) — ROQUES, MARIO

— ŞIADBEI, I, *Prepunerea lui de, di în poezia populară română şi italiană de nord* Respinge ideea unei corelaţii între ambele limbi, deşi fenomenul şi cauzele lui sânt identice (R F, I, p 209—219)

— SKOK, P, *Contribution a l'étude des rapports albano-aroumains* I *Gorţu* „pară" < alb *gorítsε* „pară sălbatecă" Se explică generalizarea sensului 2 *ţalpe* (cu variante formale) „urdoare" <alb *ğalpε* „unt" (R F, I, p 35—41)

— *Ştefănescu, C Margareta, Elemente ruseşti-rutene din limba românească şi vechimea lor* Iaşi „Lumina Moldovei", 1925, pl 11+141. avec une carte géographique (Sl VI, 1928, p 758—766) — SKOK, P,

— TREML, LAJOS, *Une illusion de la linguistique roumaine Roumal et hongr mal* Se arată originea fino-ugrică şi desvoltarea în interiorul limbei magh a ungurescului *mál,* care nu poate fi rom *mal* (Cf Haşdeu,

www.dacoromanica.ro

Cuv I, p 289—90, Densusianu, Hist , p 317, Drăganu, DR I, p 125—26) (R E H, VI, p. 375—78)

— WEIGAND, GUSTAV, *Texte zur vergleichenden Syntax der Balkansprachen* Cinci texte traduse în dacorom , arom , bulg , albaneză-ghegă, albaneză-toscă, neo-greacă Material, fără comentarii (B A IV, p 53—94)

— WEIGAND, GUSTAV, *Sind die Albaner die Nachkommen der Illyrer oder der Thraker*? Alb sânt Traci, şi nu Ilirı , dovadă fenomenele fonetice, comune Rom şi Alb şi asemănările în folclor şi muzică Alb au convieţuit cu Rom , care — după Weigand — s'au format ca popor în Tracia (B A IV, p 227—251)

— WEIGAND, GUSTAV, *Albanische Einwanderung in Siebenburgen* Elementele latine cu fonetism alb , particularităţile fonetice albaneze în graiul din Ardeal, porecle albaneze care există azi la Moţi, arată că odată cu Rom au venit şi Alb. în Ardeal, deci că până prin sec XII—XIII, Rom şi Alb au trăit împreună la sudul Dunării (Cf însă Puşcariu D R IV 1340 ş u , 1344, 1360, V 751 ş u) (B A III, p 208—226)

— WEIGAND GUSTAV, *Albanische Einwanderungen in Siebenburgen* Balkan-Archiv 1927 Bd 3, p 209—226 (U J VIII, p 206) —L T

— *Weigand, G , Albanische Einwanderungen in Siebenburgen* Balkan-Archiv III, (1927), p 208—26 Adaugarea vocalei *ă* la part trecut şi aspiraţia inițială din limbile română şi albaneză pot fi explicate prin poligeneză şi nu sânt un indiciu sigur de influenţă albaneză (Romania LIV, p 298) — ROQUES, MARIO

— *Van Wijk, Mikotaj, O stosemkach pokkrewnieństwa między językami potudniowo—słowiańskiemi Prace filologiezne t* XI, str 94—112 Warszawa 1926 Bulgarii nu au fost despărţiţi de Sârbi de o zonă romanică Exista populaţie romanică, dar nu era aşa de numeroasă ca să formeze un zid despărţitor între grupul bulgar şi cel sârb (Makl pregl III, fasc 1, p 117—123) — ROMANSKY ST

ISTORIE CULTURALA

— ADAMESCU, GH , *Primii profesori de filozofie ai şcoalei dela Sfântu Sava* O privire asupra cursurilor şi sistemelor de filosofie predate la Şcoala Sf Sava de Gheorghe Lazăr, Lad Erdeli, Eufrosin Poteca şi Aug Treb Laurian (R G I , XV, p 19—32)

— ADERCA, F , *O anchetă cu privire la specificul românesc* Se reproduc din ancheta asupra specificului românesc în artă, deschisă de ziarul *Politica*, părerile lui O Han, N Iorga, Şt Dumitrescu, N N Tonița, I Teodorescu-Sion, Const Brăiloiu, Mihail Zora, G D Chiriac şi George Enescu — La urmă observaţiile lui Aderca (Sb IV, p 129—131)

— AGĂRBICEANU, I , *O jumătate de veac* Se menţionează felul cum *Familia, Telegraful Român* şi *Observatorul* urmăreau Răsboiul dela 1877—78 (Cs XI*, p 45—49)

— *Almanahul Banatului* (Timişoara) Scos prin grija fraţilor Molin, se prezintă complet în ce priveşte trecutul, dar se ocupă prea puţin de prezent (G R II*, p 216) — BUCUŢA, EMANOIL

— BĂILĂ, ION, *Ardealul şi problemele culturale Foile pentru popor* În Ardeal, totdeauna politica a mers alături cu cultura Concepţia aceasta despre politică a pătruns până în rândurile ţăranilor De aceea aceştia cereau dela intelectuali şi cultură Astfel se explică marea răspândire a gazetelor pentru popor (U L XLIII, p 653)

— BĂILĂ, ION, *Două mentalităţi* Conflictul dintre grupul „oteliților" grupaţi în jurul ziarului *Tribuna Poporului* din Arad şi Partidul Naţional ardelean, al cărui organ oficial era ziarul *Românul* (U L XLIII, p 140)

— BĂILĂ, ION, *Contribuţia Vechiului Regat la renaşterea Ardealului* Relaţiile cercurilor culturale ardelene cu Vechiul Regat Tribuniştii erau

www.dacoromanica.ro

în permanentă legătură cu Bucureștii, Academia Română alegea membrî ardeleni, Asociațiunea cerea sfatul lui Titu Maiorescu, Liga Culturală (U L XLIII, p 62—63)

— BĂILĂ, ION, *Foaia Poporului* Organizatorul ei a fost Ion Rusu Șirianu Cauzele răspândirii ei mari Foiletonul cuprindea, de obicei, poezii populare și folklor (U L XLIII, p 669)

— BĂILĂ, ION, *Incetarea „Tribunei" și părerile contimporane* Răsunetul pe care l-a avut dispariția ziarului *Tribuna* în presa ardeleană (*Telegraful Român, Libertatea, Tribuna Poporului*) (U L XLIII, p 29—30)

— BĂILĂ, ION, *Intre „tinerii oțelițî" și „bătrânii zamoliți"* Acuza adusă lui O Goga — unul dintre „oțeliți" — de a fi pactat cu Ungurii Polemica dintre acesta și Vaida-Voivod și impresia ei penibilă în Ardeal Dispariția *Tribunei* dela Arad și întărirea ziarului *Românul* (U L XLIII, p 284—285)

— BĂILĂ, ION, *Năzuințî spre o împăcare* Curtea imperială din Viena impunea Ungurilor o împăcare cu Românii Alegerile din 1910 Răsunetul lor în Vechiul Regat, acțiunea Ligii Culturale Mitropolitul Ion Mețianu începe acțiunea de împăcare (U L XLIII, p 206—207)

— BĂILĂ, ION, *Noul program de acțiune al comitetului național* Creșterea importanței ziarului *Tribuna* dela Arad Intemeierea *Românului* și programul lui (U L XLIII, p 124—125)

— BĂILĂ, ION, *O dusmănie periculoasă* Tot despre conflictul dintre grupul „oțeliților" și bătrânii Partidului Național Primejdia ce o reprezenta pentru viața românească din Ardeal proporțiile pe cari le-a luat acest conflict (U L XLIII, p 157)

— BĂILĂ, ION, *O epocă de decădere culturală* Pe la 1910 clasa intelectuală românească a Ardealului a ajuns în mare impas Ea se preocupa mai mult de probleme economice de cât culturale Trădătorii se îmulțeau Mangra (sprijinit de Slavici), Burdea Siegescu) (U L XLIII, p 172—173)

— BĂILĂ, ION, *Procesul sufletesc, înainte și după războiu* Lupta pentru existență a început să slăbească credința națională a intelectualilor români din Ardeal Partidul național ardelean a făcut foarte puțin pentru întărirea ideii de unitate culturală, de aci mentalitatea lui regionalistă Incheiere la seria de articole „Ardealul și problemele culturale" (U L XLIII, p 443—445)

— BĂILĂ, ION, *Programul politic al activiștilor* Despre greutățile apariției ziarului *Tribuna Poporului* din Arad Programul și colaboratorii ziarului (U L XLIII, p 92—94)

— BĂILĂ, ION, *Ziarul „Românul"* Imprejurările în care s'a întemeiat ziarul *Românul* dela Arad El a reușit să-și câștge un mare prestigiu datorită energiei și priceperii lui V Goldiș Opinia ipublică din Regat a recunoscut în el organul oficial al Partidului Național Toți scriitorii români mai de seamă au colaborat la el Caragiale a organizat foiletonul literar Limba ziarului era mult mai românească (U L XLIII, p 397—98)

— *Olahul, Nicolae, Elegia lui — La mormântul lui Erasm de Roterdam* Trad în versuri (Tr LIX, p 534—536) — BEZDECHI, ȘT

— BEZDECHI, ȘT, *Nicolae Valahul și Erasmus de Roterdam* Se analizează corespondența dintre cei doi învățați, arătându-se prietenia strânsă care-i lega (S d M V p 144—147)

— BEZDECHI, ST *Nicolae Olahul și cultura elenă* Autorul combate părerea, curentă la biografii unguri, că Nic Olahus n'ar fi fost un bun cunoscător al limbei eline (S d M, V 176—178)

— BEZDECHI, ȘT, *Incercările poetice ale lui Nicolaus Olahus* Autorul combate pe Kolbany care în *Uj Magyar Sion*, XVI, p 256—7, susține că Nicolaus Olahus n'ar fi fost un poet de talent Reproduce și traduce în

www.dacoromanica.ro

românește mai multe fragmente din poezia umanistului român (Tr LIX, p 173—181)

— BEZDECHI, ȘT, *Nicolaus Olahus despre Români* Se reproduc fragmente privitoare la Români, din poemul *Hungaria* și din corespondența lui N O Sunt păreri de o obiectivitate prea rece (Tr LIX, p 349—355)

— BIRĂESCU, TRAIAN, *Scrisori din Timișoara* Despre bănăteanul Gheorghe Constantin Ruja (1765—1847) doctor și istoriograf A scris în limba germană lucrări asupra Românilor Ne-a rămas dela el și lucrarea românească *Maestria ghiovăsirii românești* Bud, 1809 (C T C, VIII, p 88)

— BIRĂESCU, TRAIAN, *Scrisori din Timisoara* Din istoria tiparului și a presei în Banat Prima tipografie a existat, pe timpul reformațiunii, în jurul Caransebeșului La 1536 Românul Peton Perengi (Pereanu) tipărește, la Cracovia, prima carte de rugăciuni a Ungurilor La 1848 Murgu și Bojinca cer permisiunea să scoată un ziar Cea dintâi gazetă românească apare la 1874 Înșirarea celorlalte ziare apărute în Banat (C T C VIII, p 65—66)

— BOGDAN - DUICĂ, G, *Din trecutul Lugojului* Despre Vasile Brediceanu, tatăl lui Coriolan, care luptă la Lugoj pentru ideea latină Pe traducerea românească în manuscris, a unei piese de teatru, jucată la Lugoj, în 1849, Vasile Brediceanu a însemnat cărțile din biblioteca lui Printre ele se găsesc, alături de scrierile Ardelenilor, *Poeziile* lui Gr Alexandrescu, *Magazinul istoric* al lui Bălcescu-Laurian, o scriere politică a lui Alecsandri, etc (Bn II, Nr 2, p 1—4)

— BOITOȘ, OLIMPIU, *Ardealul cultural în anii de după unire Naivități bătrâne și pretenții puerile Deplasarea axei culturale* Stagnarea activității literare și culturale în Ardealul de după Unire Clujul ca centru de iradiație culturală (S R, I, p 68—71)

— *Bologa, Valeriu, „Ioan Molnar primul medic titrat român ca autor medical"* (în *Clujul medical* 1924 Nr 5—6), apoi „*Date nouă pentru biografia lui Ioan P Molnar-Piuariu* (Ibid 1925, Nr 3—4) Notiță (R I XIII, p 90) — IORGA, N

— BUCUȚA, EMANOIL, *150 de ani de școală românească în Turtucaia* Însemnare (G R, I, p 88—89)

— B[UCUȚA], EM[ANOIL] *Dobrogea oierilor mărginenî* Însemnări (G R, I, p 54)

—B[UCUȚA], EM[ANOIL], *Secui și Români* —Însemnare (G R, I, p 27—28)

— B[UCUȚA], EM[ANOIL], *Urme de Români între Secui* Însemnări (G R, I, p 54—55)

— BUCUȚA, EMANOIL, *Educația adulților în România* Traducere în românește a raportului, publicat de E B în Buletinul „Asociației mondiale pentru educația adulților", cu sediul la Londra Contribuția statului Societățile particulare Astra, Liga culturală, Fundația culturală Principele Carol, Extensiunea Universitară, Universitatea Liberă, etc Bibliografie (Lm IX, p 9—101)

— BURACU, CORIOLAN I, *O școală primară confesională înființată în Mehadia la* 1780 Istoricul școalei confesionale ort din Mehadia, care exista pe la 1780 și care a fost zidită la 1808 Întâiul ei dascăl a fost Dimitrie Dimitrescu (F D XLIII*, Nr 42, p 1—3)

— *Dejeu, Petre, Monografia municipiului Oradea și ținutului Bihor I*, Oradea 1926, cuprinde și biografiile lui Alexandru Roman, Iosif Vulcan, și Justin Popfiu Notă (R I XIII, p 95) — IORGA, N

— DEJEU, PETRE, *Din istoricul liceului român „Samuil Vulcan" din Beiuș* Întemeierea, istoricul pe scurt, directorii, profesorii, elevii, rolul cultural al liceului (R G I, XVI*, p 247—255)

www.dacoromanica.ro

— DRĂGANU N, *Cei dintâi studenţi români ardeleni la Universităţile apusene* Dintre studenţii din Ungaria şi Ardeal, menţionaţi de un isvor săsesc că studiau la Praga, în sec XIV—XV, nu par a fi nici unul Român Se găsesc Români, de bună seamă, printre cei menţionaţi de isvoare ungureşti la Cracovia şi Viena în sec XIV, XV şi XVI-lea (A I N, IV, p 419—422)

— DRAGOMIRESCU, MIHAIL, *Istoria spiritului românesc din secolul XX* [Fragmente] Metoda — Caracterizarea directivelor misticismului naţional Poezia sămănătoristă Poezia misticismului posteminescian Literatura noastră dramatică (R V III, pp 105—108, 129—132, 153—158, 184—189, IV*, p 97—103)

— DRAGOMIRESCU, MIHAIL, *Istoria spiritului românesc în sec XX Ce trebue să înţelegem prin spiritul unui popor Originile misticismului naţional* Perioadele de desvoltare ale spiritului românesc în sec XX Ideologia scriitorilor postemineşcani (Fal I, Nr 22, p 1, Nr 24, p 1, Nr 25, p 1, Nr 26, p 3)

— FLUERAŞ, DR N, *Galeria episcopilor români uniţi din Oradia* Scurtă biografie a celor 9 episcopi uniţi ai Orăzii, cu arătarea faptelor lor bisericeşti şi culturale (Vest III, Nr 12, p 4—7)

— *Fotino, Georges, Contributions à l'étude des origines de l'ancien droit coutumier roumain* Un chapitre de l'Histoire de la Propriete au Moyen-âge Autorul „arată o mare erudiţie, un ascuţit simţ critic, o fină judecată juridică" Are totuşi lipsuri bibliografice şi face erori de ordin filologic, cum e la indicarea etimologiilor *graniţă, aldomash* (St R, I, p 159—163)

GEORGESCU, IOAN, *Episcopii din Oradia, ocrotitori ai culturii româneşti* Rolul cultural şi politic, pe care l-au avut episcopii dela Oradia şi institutiile creiate de ei Raporturile lui Darabant şi Vulcan cu conducătorii şcoalei latiniste Sprijinul dat de Vulcan la tipărirea Dicţionarului dela Buda „Priviri sumare" (Vest, III, Nr 12, p 8—11)

— GEORGESCU, IOAN, *Episcopul Mihail Pavel* Viaţa şi faptele lui (1827—1902) (Vest III, N-rele 18—24, IV*, Nr 1)

— GHIBU, ONISIFOR, *Un dascăl bănăţean de acum 100 de ani Const Diaconovici Loga* Cariera lui pedagogică Înaltul suflu moral ce l-a pus în scrierile sale, chiar şi în gramatică „dovedeşte că, *Povăţuitorul* tinerimii către adevărata şi dreapta cetire" care constituia până acum gloria literară a lui Lazăr, aparţine lui Loga (Bn II, Nr 9, p 6—9, Nr 4, p 29—34, Nr 5, p 36—38)

— IORGA, N, *Cât de veche e scoala la Români* Despre şcoala slavonă dela mânăstiri din sec XIV, XV, XVI Câţiva dascăli români Din şcolile acestea au ieşit scriitori de hrisoave (Lm, IX*, p 35—39)

— *Karácsonyi, Janos, Uj adatok és uj szempontok a székelyek regi totenetehez*, Cluj, 1927 Recensie critică Autorul s'a lăsat influenţat de teoriile greşite asupra Gepizilor, ale lui Diculescu (R H*, V, p 94—97) IORGA, N

— KIRILEANU G T, *Mitropolitul Dositei Filitti şi aşezământul său cultural* După cuvântarea, rostită de Pr N Popescu la comemorarea a 100 de ani de la moartea lui D F, Mitropolitul D F e de origine Grec, născut în 1734 La 1787 e ales episcop de Buzău, iar la 1793 mitropolit al Ungro-Vlahiei unde rămâne până în 1810, când e alungat de Ruşi Moare în 1826, la Braşov S'a îngrijit mult de organizarea bisericilor şi de şcoli Ţintea emancipareа creştinilor din Dacia şi Peninsula Balcanică A lăsat o fondaţiune din care au fost ajutaţi mulţi din oamenii noştri mari la continuarea studiilor (C L LX, p 179—183)

— LUPAŞ, I, *Doi umanişti români în secolul al XVI-lea* I *Nicolae Olahul* (1473 1568), Muntean de origine, din familia Drăculeştilor, ajuns

www.dacoromanica.ro

sfetnic al reginei Maria a Ungariei, apoi primate de Strigoniu, şi palatin al Ungariei, autor a mai multe scrieri religioase şi istorice scrise în spirit umanist II *Mihail Valahul* (Csáki), Român din Bihor (1490—1570) cancelar al reginei Izabela şi al fiului său regele Ioan Sigismund, protegiitor, pe ascuns, al reformaţiunii şi luteranismului (A I N, IV, p 337—363)

— *Lupaş, I, Doi umanişti români, în sec XVI* Recensie elogioasă cu mici completări Se relevă pasagiile din scrierea *Ruinae Pannonicae* (1681) a lui Christian Schesaeus privitoare la N Olahul şi Mihail Valahul (S d M, V, p 89) — BEZDECHI, ŞT

— *Macurek, Iosif, Husitstvi v Rumunskych Zemich* („Husiţii în ţările române") Brno 1927 Dare de seamă analitică (R I, XIV*, p 404—406) — PANAITESCU, P P

— MANCIULEA, ŞTEFAN, *Scrisori şi acte privitoare la mişcarea revoluţionară a Românilor din Ardeal şi Ungaria în* 1848—1849 59 acte româneşti Între ele scrisori semnate de Simi Bărnuţiu, Aron Florian, Aug Treboniu Laurian şi Gheorghe Barţiu (A I N, IV, p 251—285)

— *Mănciulescu, Alexe, Paradoxa săcuiască* (G R, I, p 249—250) — B[UCUŢA], EM[ANOIL]

— METEŞ, ŞTEFAN, *Relaţiile bisericii româneşti ortodoxe din Ardeal cu Principatele române în veacul al XVIII-lea* Cuprinde şi ştiri privitoare la circulaţia prin Ardeal a cărţilor bisericeşti tipărite în Principate (R T XVII, p 247—262, 377—387 în continuare)

— MINEA, I, *„Reforma" lui Constantin Vodă Mavrocordat* Capitolul VIII *Preocupările culturale ale domnilor lui Constantin Vodă Mavrocordat* Cuprinde ştiri privitoare la interesul pentru cartea streină şi românească, şcoală şi biserică al lui C M (C I, II—III, Nr 1, p 97—248)

— MOLIN, ROMULUS S, *Cel mai vechiu Teatru din România 110 ani dela ridicarea Teatrului comunal din Oraviţa-Banat* Teatrul acesta a fost ridicat în 1816—17 în Oraviţa, prin colectă publică Printre fondatori se găsesc Ion Niumi, macedo-român — arhitectul şi pictorul teatrului — şi protopopul Pavel Iorgovici dela Vărădia Teatrul se inaugurează la 8 Oct 1817 în prezenţa împăratului Francisc I Reprezentaţiile româneşti au fost întâmplătoare (C T C IX*, p 79—80)

— MUREŞEANU AUREL A, *Clădirea şcoalei româneşti din Braşov de către popa Mihaiu în anul* 1597 Autorul a găsit în arhiva oraşului Braşov un document în care se atestă clădirea din piatră a Şcoalei româneşti din Şchei, de către Popa Mihai, între 1595—1597 — Originea şi desvoltarea aşezării româneşti a Şcheilor Braşovului Genealogia şi biografia Popii Mihaiu, colaborarea lui cu Coresi şi la *Palia dela Orăştie* — Dascălii şcoalei din Braşov (A I N, IV, p 195—227)

— MUREŞIANU, AUREL A, *Contribuţii la istoria „Gazetei Transilvaniei"* Corespondenţa dintre Aurel Mureşianu şi tatăl său Iacob (1866 şi 1877) privitoare la politica *Gazetei* şi trecerea redacţiei dela tată la fiu (A S. Nr 7, 1927, p 24—36)

— MUŞLEA, ION *Scrisori inedite dela Alecu Hurmuzachi* Patru scrisori din 1866, 1869—1870 adresate lui George Sion, interesante pentru activitatea culturală şi naţională a Hurmuzăcheştilor şi legăturile Bucovinei cu Romînia liberă (F Fr III, p 104—107, 193—194, IV*, p 38—39, 60—63)

— *Opreanu, Sabin, Ţinutul Săcuilor* (Lucrările Institutului de geografie al Universităţii din Cluj) E cea mai completă lucrare, nu numai de geografie, dar de viaţă românească (G R II*, 71—72) — BUCUŢA, EMANOIL

— *Opreanu, Sabin, Săcuizarea Românilor prin religie* Biblioteca secţiei geografice etnografice a Astrei transilvane, (Cluj, Tip Ardealul, 1927)

www.dacoromanica.ro

O carte complectă, căci afară de fapte arătate, autorul întrevede şi mijlocul de împotrivire (G R, I, p 92—93) — BUCUŢA, EMANOIL — *Opreanu, Sabin, Ţinutul Săcuilor* Recensie critică (R H, V*, p 160—161) — IORGA N

— ORTIZ RAMIRO. *Medioevo rumeno*, Studiu judicios, bazat pe o întinsă informaţie documentară, care arată aspectele celor dintâiu manifestaţii culturale de la noi (St R vol I, p 35—64, şi vol II, p 165—198)

— PAVEL, DR CONST, *Centenarul Şcoalelor din Beiuş* Scurtă privire asupra trecutului lor Evocarea lui Samuil Vulcan şi a celorlalţi arhierei sprijinitori ai Şcoalelor dela Beiuş (C T C, IX*, p 105—107)

— PAVEL DR CONST, *Centenarul şcoalelor din Beiuş* Discurs comemorativ ţinut la 31 Maiu 1928 (Vest IV, Nr 11—12, p 13—16)

PAVEL, DR CONSTANTIN *Centenarul Şcoalelor din Beius* Autorul insistă mai mult asupra rolului avut de episcopul de Oradea Samuel Vulcan în înfiinţarea (1828), înzestrarea şi directiva spirituală a şcoalelor dela Beiuş În programul lui Vulcan era şi introducerea alfabetului latin Se dau amănunte asupra raporturilor lui Vulcan cu Maior, Şincai, Ţichindeal şi ceilalţi fruntaşi contimporani ai Românilor (S d M, V, p 167—168, 179—181)

— PAVEL, DR C, *Liceul Samuil Vulcan din Beiuş* (F Seria II, A III Nr 5—6, p 5—7) [cf Darea de seamă despre Dr C Pavel, *Şcoalele din Beiuş* D R VII)

— PAVEL, DR C, *Şcolile episcopiei române unite a Oradei* (Vest III, Nr 12, p 19—24) [cf Recensia despre Dr C Pavel, *Şcolile dela Beiuş* D R VII]

Pavel, Dr Const, Şcoalele din Beiuş 1828—1928, Beiuş 1928 Dare de seamă critică (R I, XIV*, p 400—404) — IORGA, N

— POPA SEPTIMIU *Un turneu teatral românesc în Ardeal în anul* 1847 Un sârbo-grec Foti, de origine din Seghedin, a alcătuit o trupă teatrală, din actori români şi unguri, cu care a dat mai multe reprezentanţii în limba română în Sibiu, Braşov şi Orăştie Se reproduc dări de seamă despre reprezentatiile trupei (A L A IX*, Nr 400, p 4)

— POPA SEPTIMIU, *Un „regăţean, — episcop unit"* Despre Samuil Vulcan episcopul Orăzii-Mari, care este nepotul lui Mihaiu, fiul vornicului Vulcan din vremea lui Şerban Cantacuzino Mihaiu Vulcan a fost administrator al unui domeniu de lângă Blaj, devenit mai apoi domeniul episcopiei unite (A L A, IX*, Nr 406, p 7)

— POPESCU Pr N M, *Mitropolitul Ungro-Vlahiei Dositeiu Filitti* Cuvântare rostită la Patriarhie cu prilejul comemorării centenarului morţii lui D F Biografia Mitropolitului Activitatea lui bisericească şi culturală Tipografia românească a Mitropoliei a tipărit sub el o mulţime de cărţi bisericeşti D F ca sprijintor al dascălilor români (U L LXIII, p 51—52)

— POPOVSKI, NICOLAE. *Viaţa bisericească, religioasă în Basarabia în ajunul anexării ei de către Ruşi* Biserica basarabeană era până la această dată sub jurisdicţia Mitropoliei Moldovei din Iaşi Nivelul cultural foarte decăzut al preoţimei, apoi ridicarea lui prin măsurile luate de stăpânire şi de cler Viaţa monahală dezorganizată, opera de regenerare întreprinsă de Basil Velicicovski Gavril Bănulescu, schimbările şi îmbunătăţirile întreprinse de el, cu scopul de a apropia Principatele de biserica rusă (V R XIX, vol LXXII, p 148—163)

— RADU, DR IACOB *Fundaţiunea Iosif Vulcan* I V a lăsat o fundaţiune de 50 000 coroane pentru ajutorarea studenţilor români lipsiti de mijloace (C T C VIII, p 176)

— RADU, DR IACOB *Episcopul Vasile Erdeli (Ardeleanul, Eraelyi)* (1843 1862) (Extras din *Istoria Dieceseı române unite a Oradii*) Vest IV, N-rele 2 14)

www.dacoromanica.ro

— RALEA, MIHAIL D , *Fenomenul românesc* I Dificultăţi şi posibilităţi de determinare a sufletului românesc, II Încercare de caracterizare psihologică (V R XIX, vol 70, p 337—361)

— SABO, CORNEL, *Şcoala Normală diecezană* [gr cat din Oradia] Istoricul Şcoalei, întemeiată pe la 1784—1785 Se insistă mai mult asupra activităţii profesorilor ei Ştefan Magyar şi Ioan Cornelı (director dela 1792, începând), „român neînfricat" (Vest III, Nr 12, p 23 32)

— *Semilian, S, Istoricul presei brăilene de la* 1839 *până* la 1926 (Brăila 1927) (R I XIII, p 181) — IORGA, N

— *Stan, C , Şcoala poporană din Făgăraş şi de pe Târnave,* I *Făgărasul* Volumul de peste 500 p cuprinde bogate ştiri de istorie culturală a Făgăraşului Dare de seamă critică (R I XIV, p 408—409) — IORGA, N

— TĂMÂIAN, PETRU, *Seminarul din Oradia în istoria culturală a neamului românesc* Întemeierea, organizarea, activitatea şi profesorii lui mai însemnaţi Bărbaţii mai însemnaţi ieşiţi din el (Vest III, Nr 12, p 13—18)

— TĂUTU, DR AL L , *Papii şi Românii* Raporturile dintre cele două principate, Românii din Ardeal şi Papii în cursul veacurilor Influenţa binefăcătoare pe care a avut-o aceste raporturi asupra neamului nostru (Vest III, Nr 4, p 2—6)

— *Un gest frumos, care n'a fost înţeles* Inginerul Petru Lucaci, fratele lui Vasile Lucaci şi-a testat Academiei Române averea sa de cca 15 milioane lei (Cs XI*, p 99)

— VÂLSAN, G , *Dunărea de jos în viaţa poporului român* Istoria începuturilor vieţii româneşti la Dunăre, privită prin prisma geografului (G R , I, p 197—212)

— VRIONI, AIDA, *Elena Theodorini* Necrolog cu amintiri despre cântăreaţă şi artistă (R S , I p 161—162)

LEXICOGRAFIE LEXICOLOGIE, GEOGRAFIE LINGUISTICA

— *Academia Română, Dicţionarul limbii române* Întocmit şi publicat după îndemnul Maiestăţii Sale Regelui Carol I Tomul I, partea II, fascicola II căni-cartaj Buc , 1928 Pag 81—160 Se arată deosebirile şi avantajele faţă de Dicţionarul lui Tiktin şi se discută câteva etimologii (R F II, p 124—147) — PROCOPOVICI, AL

BĂILĂ, ION, *Amestecul limbilor în Ardeal* Sânt mai numeroase ardelenismele de proveniență germană decât cele ungureşti Ele vor dispare odată cu creşterea influenţei franceze Nu vor dispare, ci se vor înmulţi românismele din limba Saşilor din Ardeal Elementele româneşti au pătruns până şi în limba literară a acestora Se reproduce o poezie a lui Ernst Thullner, plină cu românisme (A L A , IX, Nr 395, p 7)

— *Bocăneţu, A , Terminologia agrară în limba română* (*Die landwirtschaftliche Terminologie in der rumän Sprache*) Codrul Cosminului Buletinul Institutului de Istorie şi Limbă, 1925—1926, Cernăuţi, 1927 S 123—274 (U J VIII, p 183—184) — L T

— CABA, VAZUL, *Szilagy varmegye roman népe, nyelve es népkolteszete* Becs, 1918 Dare de seamă analitică (St R , I, 1927, p 156—158)

— COSTIN L , *Graiul bănăţean* (Studii şi cercetări) Timişoara, 1926, pp 224, în 16° „O bună colecţie lexicală, fără pretenţii filologice" În ceea ce priveşte introducerea „cartea ar fi câştigat dacă aceea lipsea" (St R , I, 1927, p 158 159)

www.dacoromanica.ro

— *Dragomir, N*, *Din trecutul oierilor Mărgineni din Sălişte şi comunele din jur*, în Lucrările Inst de geografie al Universităţii din Cluj, II (1926), pag 195—282 Contribuţiuni privitoare la lexic, fonetism şi etnografie (G S III, p 281—282) — PAPAHAGI, TACHE,

— DUMITRESCU-BISTRIŢA, IOSIF N *O seamă de cuvinte din Mehedinţi* (A O VII, p 521)

— ELEFTERESCU, EM , *Cuvinte dialectale din Sălaj*, Glosar (Şz XXXVI, vol XXIV, p 147—149)

— I U , *Erezia antineologistă* Combate constatările d-lui S[imeon] R[ufu ?] făcute în *Propilee literare* în legătură cu studiul lui Leca Morariu (Fl S I, p 26)

— FERESĂUARIU, I , *O samă de cuvinte*, din Baia, jud Fălticeni (Şz XXXVI, p 10—12, 46—48, 175—179)

— GERMAN, T , *Cuvinte dialectale*, Cuvinte cu explicaţia lor, din jud. Cluj, Târnava-Mică, Sălaj, Bihor, Făgăraş (C S , V, p 29—30)

— GERMAN, T , *Cuvinte dialectale* din Sâmbolenı, jud Cluj, Sânmiclăuş, jud Târnava-Mică şi Băiţa, jud Hunedoara (C S , V, p 71)

— HERZOG, E şi GHERASIM, V , *Glosarul dialectului mărginean, continuare* (*i—k*), Continuare a articolului din C Cos I, 355—404 şi C Cos II—III, 371—428 , (cf recensia lui S Puşcariu, DR IV, 1392—1393) (C Cos IV—V$_1$, p 185—260)

— IORDĂCHESCU, CONSTANTIN, *Un istoric botoşănean* Arhiereul Narcis Creţulescu (1835—1913) fost rector al Seminarului din Huşi, şi stareţ la Mânăstirea Neamţu, avea în manuscris un dicţionar al tuturor Mânăstirilor române alcătuit cu scopul de-a scrie o istorie a acestora (R M VI, Nr 6—8, p 9—14)

— ISTRĂTESCU, ALEXANDRINA, *Texte populare din judeţul Prahova* Se deosebeşte valea Prahovei de a Teleajenului, mai conservativă După consideraţii fonologice şi morfologice, se dau 102 texte (G S III, p 152—175, 344—381)

— *Krämer, Emil Dr , Bukovinismen im Gebrauch der rumänischen Sprache, hauptsächlich im Gerichtsgebrauch* Zweite, erweiterte Auflage 1925, Selbstverb Buchds Hermann Beiner, Suceava, p 15 Observaţii juste ce interesează şi pe linguist Se arată care anume cuvinte streine sânt primite în l română (R F II*, p 156—157) — HERZOG, E

— *Lokotsch, Karl, Etymologisches Worterbuch der europaischen (germanischen, romanischen und slavischen) Worter orientalischen Ursprungs*. Heidelberg, Winter, 1927 (Indo-germ Bibliothek, II, 3) pp XVIII, 242, în 4^0 „Pentru cât priveşte limba română, informaţia autorului nu e perfectă", fiindcă a neglijat studiile speciale asupra elementului oriental scrise la noi (St R II, 1927, p 244—5) — TAGLIAVINI, C

— *Lokotsch, Dr Karl, Etymologisches Worterbuch der europaischen (germanischen, romanischen und slavischen) Worter orientalischen Ursprungs* (Indogermanische Bibliothek herausgegeben von D Hirt und W Streitbergt, Erste Abteilung Sammlung indogermanischer Lehr- und Handbucher, II Reihe Worterbucher, Dritter Band) Heidelberg, Carl Winters Universitatsbuchlandlung, 1927 XIX, 243 S , Gross 8^0 Se aminteşte cuvântul românesc *eglinge* (A sl Ph LII, p 147—149) —BERGSTRASSER, G

— PAPAHAGI, TACHE *Dispariţii şi suprapuneri lexicale* Propunând „etno-psichologia linguistică" sau „linguistica etno-psichologică", studiază din acest punct de vedere 5 cazuri de dispariţii şi suprapuneri lexicale (G S III, p 82—101)

— PASCU, G , *Rumänische Elemente in den Balkansprachen* Listă de cuvinte de origine românească în limbile bulgară şi sârbă Bulg *afara, arnič, balbana, balmuš, bel müž, bač, blünda, brenduški, vitriga, gulka, dalavera, džumka* (<*cumă*), *drüšta* (<*dîrstă*), *zbanec, zbanc* (<*sbanţ*),

www.dacoromanica.ro

zira (<*zer*), *kales* (<*galeş*), *kamasica*, *kapuš* (<*căpuşă*), *katuna*, *katunarska kolıba*, *katunar*, *karnače*, *kŭrnak*, *karnacarja*, *kjopav* (<*şchiop*), *kulaša*, *levurda* (<*leurdă*), *lincura* (<*ghinţură*), *luturka* (<*fluture*), *mančo* (<*mîncăcios*), *patul*, *plasa*, *pošija* (<*făşie*), *prefakut*, *purecek* (*život*) (<*purcea*), *ruska* (<*roşcă*), *talpa*, *trŭsura*, *urbalec* (<*orbalţ*), *florca* (<*floarţă*), *flutura*, *flotora*, *štim* (Abfall der Wolle) (<*ştim*), *cijtorja* (<*ţuitoare*), *palarija* Sârb. *bac*, *balega*, *benduška*, *brnduška*, *brnka*, *burdel*, *caranski*, *garda*, *goga*, *putara* (<*ir putară*), *rea*, *reha*, *reav*, *rehav* (<*rău*), *tusica* (<*tuşinez*) (A S N S 152 Bd, p 158—160) — SCHELUDKO, D

— *Pascu, George, Dictionnaire etymologique macedo-roumain* 2 Bde Iaşi 1925, 235 u 244 S 8° (Z R Ph XLVIII, p 727—732) —IORDAN, IORGU,

— *Pascu, George Dictionnaire etymologique macedo-roumain* 2 Bd Iaşi, 1925 (U J VII, p 469) — I, T

— *Pop, Sever, Buts et methodes des enquetes dialectales* Paris (Gamber), 1927, in-16, 217 p (B S L XXVIII, 1927, p 33—34) — A M

— *Pop, Sever, Buts et methodes des enquetes dialectales* (Tr LIX, p 325—328) — PAŞCA, ŞTEFAN

— POPESCU, N ION, *Cuvinte dialectale* din Ştefăneşti, jud Vâlcea, cu explicarea provincialismelor (A O VII, p 157—158)

— *Puşcariu, Sextil, Dicţionarul Academiei* (*Das Wörterbuch der Akademie*) Bucureşti, Cultura Naţională 1926 35 S 8° (Academia Română, Memoriile Secţiunei Literare, Seria III, Tomul 3, Mem 3) (U J VII, vol 2, p 255—56) — A B

— *Puşcariu, Sextil, Dicţionarul Academiei* (A O VI, p 256) — FORTUNESCU, C D

— RĂDULESCU-RUDARI, DUMITRU, *Cuvinte dialectale* din Oltenia (A O. VI, p 107—108)

— RUFU, SIMEON, *Problema unui Dicţionar* Academia Română e datoare să se preocupe înainte de toate de Dicţionarul Limbei Române, foarte necesar în ţara întregită (Pr L, I, Nr 4, p 1)

— RUSSU, SIMEON, *Cuvinte dialectale de pe câmpia Ardealului* (Ş Z XXXVI, vol XXIV, p 169—170)

— SKOK, PETAR, *La terminologie chretienne en slave L'église, les pretres et les fidèles* În occident *basilica* a fost înlocuită cu *ecclesia*, deoarece se simţea prea tare raportul între *basilica* şi *basileus*, pe când în limba română, în urma trecerii *l* > *r* care apartine fenomenelor fonologice româneşti cele mai vechi, acest raport a fost rupt — Din toate popoarele neromane numai Albanezii au împrumutat pe *imperator* (*mbret*), probabil din cauza simbiozei lor cu Românii — Ar *papu* < παππος „bunic" Cuvântul *popă* vine dintr'un sl *popa* cu *-a* final conservat (< παππᾶς), forma slavă cu *-a* se întâlneşte azi în Voivodina Rom *diac* = ung *deak* „scholasticus" (R Ét Sl VII, p 177—198)

— *Ştefănescu, Margareta C Elemente ruseşti rutene din limba română şi vechimea lor* Dare de seamă elogioasă (R M VI, Nr 6—8, p 53—55)

— TAGLIAVINI, CARLO, *L'influsso ungherese sull'antica lessicografia rumena* Prezintă elementele ungureşti intrate în limba română şi atestate în cele mai vechi isvoare lexicografice Studiu bazat pe o extrem de bogată bibliografie (R É H, VI, 1928, nr 1, p 16—45)

— *Tiktin, H, Rumanisch-deutsches Worterbuch* Lieferung 24—25, S 1455 1582 (sol-testament), Bukarest, Staatsdruckerei 1924 und Lieferung 26—27, S 1583—1710 (testëa-vále), ibid 1925 Preis je 65 Lei (Z R Ph XLVIII, p 716—722) — IORDAN, IORGU

— URECHIA, NESTOR, *Tot în chestia Dicţionarului* Convorbire asurpa problemei unui dicţionar al L R între autor şi prietenul său Stroe Milescu Acesta din urmă şi-a făcut un fel de Dicţionar propriu Câteva exemple din el Fiecare scriitor să-şi facă Dicţionarul lui (Pr L, I, Nr 6, p 1—2)

www.dacoromanica.ro

— *Vicıu, Alexıu, Suplıment la „Glosar de cuvınte dıalectale" dın graıul vıu al poporulıı român dın Ardeal* Bucureştı Cultura Naţională 1925 16 S 8° Ac Rom Mem Secţ Lıt Seria III tom III, mem 2 (U J, VIII, p 183) — L T

— *Vicıu, A , Suplıment la „Glosar de cuvınte dıalectale"*, Bucureştı, Cultura naţională, 1925, 16 pag (extras dın An Acad Rom) Forme ınteresante (G S III, p 282) — D[ENSUSIANU], O[VID]

— *Vuıa, R , Ţara Haţegulıı şı regıunea Pădurenılor*, Cluj, Inst de arte grafice „Ardealul", 1926, 125 pag (extras dın Lucrările Inst de geogr al Univers dın Cluj) Contribuţiuni care pot completa cele publicate de recensent în „Graiul din Ţara Haţegului" (G S III, p 281) — PAPAHAGI, TACHE

MANUSCRISE ŞI TIPĂRITURI VECHI

— APOSTOL, DR , OD , şi PROTOPOP ILIE PAŞTINĂ, *Monografıa comunei Vâlcele* (jud Trei Scaune) Se ınsistă mai mult asupra trecutului bisericii din acea comună, zidită la 1804 de hagiul grec Anastasie Vulcu din Braşov Se dă o listă a cărtilor şi manuscriselor din biserică Toate sânt din sec XIX (Tr LIX, p 220—224, 361—373, 606—613)

— BĂCILĂ, IOAN C , *Carol Begenau* Amănunte biografice despre C B Ca ingıner topograf el a adus o contribuţie foarte însemnată la cartografiarea ţării româneşti, din prima jum. a sec XIX Dela el avem şi un album de 12 cromolitografii, cu vederi de pe Dunăre Albumul a fost executat la Berlin Academia Română posedă un exemplar (U L XLIII p 374)

— BĂCILĂ, IOAN C , *Două albume orıgınale — manuscrıse dın sec* XVIII (1723— 1729) Ambele se găsesc la Academia Română Întâiul dela 1723, cuprinde o descriere geografică a ţării, a icoanelor dela Mânăstiri şi 10 vederi de mânăstiri Al doilea e dela 1729, cuprinde 119 aquarele, cari reprezintă persoane istorice şi costume din Transilvania şi Ţara Românească Ambele sânt germane (U L XLIII, p 333)

— BAIDAFF, L , *Note margınale la „Istorıa" lui Carra* (1777 1779) Răsunetul şi polemicile trezite în presă şi broşuri contimporane de cartea lui Carra, *Hıstorıe de la Moldavıe et de la Valachıe* (U L XLIII, p 21—23)

— BERZA, M T , *Matei al Mirelor şi cronica cantacuzinească* Făcând o paralelă între cele două cronici, autorul ajunge la concluzia că cronica cantacuzineană a lui Stoica Ludescu n'a rezumat cronica în versuri a mitropolitului Matei al Mirelor, aşa cum susţinea până acum istoriografia noastră Aceste cronici au utilizat probabil un isvod al cronicii Buzeştilor (C I IV*, Nr 2, p 116—125)

— *Bıanu, I , Cartojan, N , Album de paleografıe românească* (scriere chirilică) Bucureşti, 1926 (Cultura Naţională) (Sl VII, 1928, p 671 672) KOS, M

— *Bıanu, I şı Cartojan, Album de paleografıe românească* (scriere chirilică) Bucureşti, 1926 Dare de seamă analitică (St R 1927, p 152)

— *Bıanu, I şı Cartojan, N , Album de paleografıe românească* Buc , 1929 Menţiune elogioasă (R I XIV*, p 218) — [IORGA N]

— *Bıanu, I şı Cartojan, N , Album de paleografıe românească* Dare de seamă elogioasă (U L XLIII, p 365—366) — PAPADOPOL, PAUL I

— *Album paléographıque moldave* Documents , recueillis par-J-Jean Bogdan et publies avec une Introduction et des resumes par N Iorga Bucarest-Paris, 1926 Dare de seamă analitică (St R , I , p 152 — 153)

— *Bogdan, Ioan, Album paleographıque moldave* Documente Se vede în el evoluţia artistică a caligrafiei vechi (A O VI, p 252—53) — FORTUNESCU C D

www.dacoromanica.ro

— BOLOGA, DR V, *Traducerea latină a versurilor lui Halici către Papa* se găseşte în cartea doctorului ungur Verzprémi „Succinta Medicorum Hungariae et Transsylvaniae Biographia", Centuria I, Lipsca, Sommer, 1774 Traducerea e plină de greşeli de transcriere (R I, XIII, pag 22—23)

— BULAT, T G *Un pamflet austriac din 1709, îndreptat contra Francezilor* Pamfletul este în româneşte; originalul e în biblioteca Astrei din Sibiiu (R I XIV*, p 176—178)

— BULAT, T G, *Documente domneşti şi particulare privitoare la Oltenia* Patru doc slave din sec XIV şi unul românesc din Sec XVIII (R I, XIII, p 66—71)

— *Buracu, I Coriolan, „Muzeul general Nicolae Cena", în Băile Herculane*, „Cronica Mehadiei" Severin (1924) Cărţi vechi în biserica din Mehadia cu însemnări de-ale contimporanilor „O traducere a Psalmilor cu litere latine care pare a fi din sec XVI-lea O pravilă din 1652" (R I XIII, p 180—181) — IORGA, N

— CARTOJAN N, *„Fiore di virtù" dans la litterature roumaine* „Fiore di virtu" s'a tradus în româneşte în sec XVI în Transilvania după un text sârbesc lacunar „Floarea Darurilor" tipărită la 1700 e tradusă din nou după un text grecesc (A R, XII, p 501—514)

— *Cartojan, N, Cel mai vechiu zodiac românesc Rujdenija popei Ioan Românul* (1620), *extras din Dacoromania, Buletinul Muzeului Limbei Române*, vol V, pag 584—601 Cluj, Inst arte grafice „Ardealul", 1928 „Este o editare ideală a unui vechiu text românesc transcriere însoţită de reproducere fotografică" Se semnalează două greşeli de transcriere (C Cos IV—V_2, p 319)

— GREGORIAN, MIHAIL *Syntagmation nomikon* Carte de legi, scrisă în româneşte şi tradusă în greceşte, tipărită la 1780 Cercetată din punct de vedere al grafiei, foneticei, sintaxei, lexicului (G S III, p 132 — 152)

— CIUHANDU, DR GH, *„Cărţi de afurisanie" sau de blestem* Despre patru „Cărţi de afurisanie", în manuscris, primite trei dela părintele Vasile Popovici din Şiria, iar una dela preotul Mihai Caba din Sohodol-Lazuri (jud Bihor) Nu se precizează data lor, se spune însă că sânt vechi Se transcrie textul cărţii a doua şi a patra (R T, XVII, p 331—341)

— [*Cronica lui Brancovici*], În Biblioteca Liceului din Brad se păstrează un cronograf de o formă interesantă, care nu e decât aşa zisa cronică a lui Brancovici (R I, XIV*, p 220—221) — IORGA, N

— *Drăganu, N, Codicele pribeagului Gheorghe Ştefan, Voevodul Moldovei* (Kbl, LI, p 23) — MULLER FRIEDRICH

— *Drăganu N, Mihail Halici, contribuţie la istoria culturală românească din sec* XVII Dacoromania, Cluj, 1927 Anul IV, 1924—1926 Partea I, S 77 bis 168 (U J VII, p 465—466) — TREML, L

— DRĂGANU, N, *Un nou exemplar din Mântuirea păcătoşilor*, în manuscris Se găseşte în posesiunea d-lui Dr Victor Moldovan El este o copie, cu greşeli, de pe o traducere mai veche Scris în 1806 (A I N, IV, p 423—427)

— DUZINCHIEVICI, G, *Manuscrise vechi* Se descrie subt a) manuscrisul unei traduceri fragmentare a *Halimalei*, dinainte de 1831, iar sub *b*) manuscrisul unui *Calendariu*, copiat de Ioniţă Arapul în anii 1804 şi 1805, după un calendar tipărit la Braşov (C I, II—III, Nr 1, p 249—255)

— FILITTI, I C, *Arhondologia Munteniei la* 1822 1828 Copia şi studiul unui manuscris, care cuprinde numele tuturor boierilor, făcuţi de Grigore Ghica Voevod dela 1822 până la 1828 (R I, XIV*, p 139—154)

— GEORGIAN PAMFIL, *Două documente dela Matei Basarab pentru mânăstirea Ciobanu, din judeţul Buzău* Unul e copie, iar altul original semnat de voevod (R I, XIII, p 279—280)

www.dacoromanica.ro

— GHIBĂNESCU, GH, *Cătră 1660 Din Evangheliarul lui Varlaam Mitropolitul Moldovei* (Codicele Bereasa, Vaslui) Scris de Contăş uricar şi Apostol Tecuci Transcrierea feţelor 257—283 (I N VI, p 253—263)

— GLOGOVEANU, I MARIA, *Contribuţie la istoria Tismanei* Copia unui act din 1743, de danie a Stancăi Glogoveanu (R I XIII, p 377—378)

— GRIGORAŞ, EM C, *Moldovenii din sec IX şi Descălecătoarea* Autorul aduce noui argumente în favoarea interpretării date de el criptului din *Psaltirea Scheiană* (Pr L, I, Nr 1, p 10—12)

— GH TH M, *Hrisovul lui Şerban Vodă Cantacuzino din 20 Aprilie* 1684 Act românesc Descrierea şi transcrierea lui (A O, VII*, p 121—124)

— ICHIM, TRAIAN, *Sfintele Paşti de altă dată* Reproduce textul din Cronica de la 1762 a lui Gheorgachi al doilea logofăt, în care se descrie „Obiceiul ceremoniei ce se face la ziua învierii Domnului Hristos" (Şz XXXV*, vol XXIV, p 49—54)

— IORGA, N, *Trei documente vrâncene* Trei documente interesante prin arhaismele păstrate (B C I, VI, 1927, p 51—55)

— IORGA, N, *Acte botoşănene, adunate, publicate şi comentate după copiile d-lui C Onciul* 18 documente (B C I VI, p 23—47)

— IORGA, N, *Patru documente botoşănene* (sec XVIII şi XIX) (R I, XIII, p 71—74)

— IORGA, N, *Documente urlăţene* 263 de documente, urmate de un scurt istoric al satului Urlaţi şi de etimologia numelui *Urlaţi <Orlu, Orlea* + suf — *aţ* (B C I, V, p 179—315)

— IORGA, N, *Câteva documente de drept din Vălenii de Munte* 6 documente, având pe lângă interesul local şi un interes filologic, prin arhaismele fonetice şi lexicale, păstrate (B C I VI, p 13—20)

— IORGA, N, *Acte şi documente din Vălenii de Munte şi Slănic* Mai multe acte româneşti dintre anii 1808 şi 1859 (R I, XIV*, p 190—210)

— IORGA, N, *Documente diverse* Dela Gavril Mitropolitul Chişinăului şi Hotinului (1818, copie), Dela Mânăstirea Căpriana (1818), Dela Vasile Voevod (1657), Dela Antonie Voevod (1677), Dela obştia satului Ciorăşti (Orheiu), 1842 (R I XIII, p 282—287)

— *Isopescu, Claudiu, „O predică românească ţinută la Roma în* 1608" în „ *Codrul Cosminului*", II, 1925 (R I XIII, p 84) — IORGA, N

— ISOPESCU, CLAUDIU, *Contribuţii la istoria calendarului* a) *Compilarea inedită în limba latină a unui Calendar vechiu românesc*, b) *Un calendar pentru Români, puţin cunoscut* In Fondul Borgia dela Biblioteca Vaticanului se găseşte un codice, care cuprinde şi o compilare anonimă, în limba latină, a unui Calendar românesc şi a unei Păscălii dela 1770 Partea calendaristică a fost luată din sinaxarul Ochtoihului dela Blaj din 1770 Acelaşi codice mai cuprinde o traducere latinească a unuica lendar slovenosârbesc tipărit la Viena la 1771 Calendarul era destinat şi Românilor (C Cos IV—V, Partea I, pp 389—395)

— KIRILEANU, G I, *Calendarul manuscris din 1825 al lui Petrachi Popovici ot Fulticeni* Descrierea acestei cărţi găsită în satul Pângăriciu, jud Neamţ Reproduce părţile în legătură cu folclorul (Şz XXXVI*, vol XXIV, p 65—89)

— LACEA, CONSTANTIN, *Codicele Puscaşul* Familia Puşcaşu, descrierea manuscrisului, cuprinsul codicelui, călătoria lui, observaţii referitoare la localitate, limba textelor (R F, I, p 67—85)

— LUPAŞ, DR I, *Chestiunea originii şi continuităţii Românilor, într'o predică dela* 1792 Preotul Sava Popovici din Răşinari a ţinut la 1792 în comuna sa o predică în care vorbeşte de originea şi continuitatea Românilor în Dacia Reproducerea în întregime a acelei predici după un manuscris al preotului Dovezile istorice erau luate din Michael Lebrecht *Geschichte der aborıginen dazischen Volker in Abend-Unterhaltungen*, Sibiiu

www.dacoromanica.ro

1791 Lupaş arată în ce măsură a fost întrebuinţată această carte (R T XVIII*, p 7—18)

— MARINESCU, IULIAN, *Extrase din Condica Mosilor lui Teodor Rosetti Solescu* (Urmare) II *Documente basarabene, fălciene, putnene*, etc Doc româneşti din sec XVI, XVII şi XVIII (B C, I, VII*, p 3—71)

— MATEESCU, C N, *Insemnări pentru povestea versificată Istoria lui Iordachi Stavrachi biv vel Spatar* Vorbind despre această *Istorie*, publicată de C C Giurescu în *Omagiu lui Ion Bianu*, autorul, care a publicat o versiune din 1774—1779 în revista *Viitorul*, dă câteva amănunte biografice despre autorul Istoriei (A O VII*, p 412—413)

— MILOIA, IOACHIM, *Un caet de cântări din* 1866 Caetul ţăranului Miloia din Fizeş (jud Caraş), scris pe când era în cl III primară Cuprinde 47 poezii patriotice, eroice, lirice, comice, satirice, bisericeşti Unele sânt după Alecsandri sau At Marienescu Se reproduc vreo câteva pentru a arăta cât au variat în gura ţăranilor (Bu III*, Nr Nov —Dec, p 30—41)

— MINEA, I, *„Telemah", în traducere românească veche*, sub titlul *Intâmplările lui Telemah fiul lui Odisăfsă* Se găseşte la biblioteca Univ din Iaşi un manuscris al traducerii lui Telemaque de Fenelon, făcută din greceşte, la anul 1783, de Constantin Veisa (C I II—III, Nr 1, p 255)

— MUREŞIANU, A, *Un inventar românesc de haine şi scule din anul* 1778, al Starostelui Mărgărit, în Arhiva oraşului Braşov, din 1778 Se dă copia acestui inventar, interesant şi ca limbă (A I N, IV p 435—440)

— NICOLAIASA, GH, *O rugăciune veche* Reproduce o scurtă rugăciune scrisă cu mâna pe cartea lui Cantemir „Divanul, sau gâlceava înţeleptului cu lumea" aflătoare la Academie (Şz XXXVI*, vol XXIV, p 91—92)

— NICOLAIASA, G, *Chestiuni practice de cronologie românească veche* După ce sânt expuse diferitele ere şi stiluri întrebuinţate în cancelariile româneşti se indică mijloacele practice pentru transpunerea datelor vechi în date ale erei creştine (R A II, No 4, p 9—18)

— NISTOR, ION I, *Grigore Vodă Ghica La aniversarea de 150 ani dela moartea sa* La anexa I a studiului acestuia e reprodusă în întregime, cu facsimile *Stihurile asupra Mării Sale Grigore Ghica Voevod — Ce s'au prefăcut de pe una a lui Constantin Tăutul şi este a lui Bogdan Cuza—Vleat* 1777, *Octombrie*, 1 Stihurile sânt inedite şi constitue a patra versiune despre moartea lui Grigore Ghica Voevod (C Cos, IV—V, Partea I, p 401—444)

— *Procopovici, A, Arhetipul husit al catehismelor noastre luterane*, Suceava, 1927, 16 pag (extras din *Făt-Frumos*, II, 1927, n-rele 3 şi 4) Recensentul opune părerii autorului, că husitismul ar fi provocat primele traduceri, părerea sa, că protestantismul ar fi pricinuit traducerile (G S III, p 406—463) — ROSETTI, AL

— *Puşcariu Sextil, Calendare şi almanahuri* O încercare de reconstruire a istoriei Calendarului şi almanahului românesc (F Fr II, p 152) — AL P

— RADU, C, *Apostilele lui Ion Neculai Mavrocordat Pe o ediţie a operelor lui Niccolò Machiavelli* Editia se găseşte în Biblioteca Academiei În notele marginale şi extrasele printului, se vede că acesta studiase şi luase o atitudine critică faţă de teoriile lui Machiavelli Se reproduc câteva note (Rom, VIII*, Nr 2, p 32—35)

— RĂUŢESCU, PREOT IOAN, *Acte şi documente muscelene* 14 acte din jumătatea a doua a sec XVIII şi dela începutul sec XIX (R I, XIII, p 391—402)

— RĂUŢESCU, IOAN, *Insemnări de pe cărţi bisericeşti*, fără importanţă, din a doua jumătate a sec XVIII şi din sec XIX, din satele Rucăr, Dragoslavele şi Cotenești, din judeţul Muscel (B O R Seria III, An XLVI*, p 236—243)

www.dacoromanica.ro

— REMUS, ILIE, *Un manuscris inedit* În posesia d-lui R I, se găseşte un manuscris de 118 pag al cărui autor a fost, probabil, un călugăr Manuscrisul va fi fost terminat în 1828 Cuprinde 6 bucăţi de lit religioasă (R I, XIII)

— *Roques, Mario, Les premières traductions roumaines de l'Ancien Testament Palia d'Orăstie* (1581—1582) *Préface et livre de la Genèse publiés avec le texte hongrois de Heltai et une introduction* Paris (Champion), 1925 113 8° (U J VII, p 473—474) — L T

— *Roques, M, Palia d'Orăştie* (1581—1582) I *Preface et livre de la Genèse*, Paris, Ed Champion, 1925, LXXI—213 pag La textele care, după Roques, au servit la traducerea Paliei, O D adaugă şi un text slav, contrar părerii lui Roques (G S III, p 257—259) D[ENSUSIANU], O[VID]

— *Roques, Mario, Palia d' Orăştie* (1581 1582) I Preface et livre de la Genèse Paris, Champion, 1925 Dare de seamă analitică (St R, I, p 154—155)

— *Roques, Mario, Palia d'Orăştie* (1581—1582). I *Preface et livre de la genèse publiés avec le texte hongrois de Heltai et une introduction par Mario Roques* Paris, Champion, 1925 LXXI, 113, S 8° (Lb Ph XLVIII, p 132—133) — MEYER-LUBKE, W

— *Roques, Mario, Palia d'Orăştie* I *Preface et livre de la Genese* Recenzie elogioasă (A L A IX, Nr 369, p 7) — GRAUR, AL

— ROSETTI, A *Lettres roumaines de la fin du XVI-e et du debut du XVII-e siècle tirées des archives de Bistritza* 34 de scrisori (numerotate 27—50), scrise între 1601—1638 Rezumate în limba franceză Indice de nume şi glosar de cuvinte (G S III, p 12—47)

— *Rosetti, Alexandre, Lettres roumaines de la fin du XVI-e et du début du XVII-e siècle tirées des arhives de Bistritza* (*Transylvanie*) Avec 21 planches hors texte Bucureşti Atelierele grafice Socec et Co MCMXXVI IX 115 S (Institutul de filologie şi folklor) (Lb Ph XLIX, p 210—211) — ZAUNER, ADOLF

— *Rosetti, Alexandre, Lettres roumaines de la fin du XVI-e et du debut du XVII-e siecle tirées des archives de Bistritza* (*Transylvanie*) Avec 21 planches hors texte Bucureşti, Socec et Co, 1926 8° IX, 114 S [Institutul de Filologie şi Folklor)] (A S N S, LXXXIII, vol 154, p 318—320) — FRIEDWAGNER, M

— *Rosetti, Al, Lettres roumaines de la fin du XVI-e et du début du XVII-e siècle, tirees des Arhives de Bistritza* (*Transylvanie*) (R I XIII pag 313) — IORGA N

— *Rosetti, Alexandre, Lettres roumaines de la fin du XVI-e et du début du XVII-e siècle, tirées des Archives de Bistritza* Bucarest, Socec et Co, 1926 X+116 S 8° (I F XLVI, p 302—303) — WEIGAND, G

— *Rosetti, A, Lettres roumaines de la fin du XVI-e et du debut du XVII-e siècle tirees des archives de Bistritza* (*Transylvanie*) Bucarest, 1926, în 8°, IX, 115 p et 21 planches (B S L XXVIII, 1927, p 174) — A M

— *Rosetti, A, De l'interprétation des graphies doubles dans les textes ecrits* în *Bulletin de la Societé de Linguistique de Paris*, t XXIX, f 1, nr 86 Paris, 1928 Pag 24—28 Rosetti rezumă principiile de interpretare a grafiei duble în 4 puncte, din care Procopovici admite 3 le comentează, le găseşte insuficiente şi mai adaogă 3 puncte (R F II*, p 150—153) — PROCOPOVICI, Al

— SACERDOŢEANU, AURELIAN, *Acte şi scrisori referitoare la mânăstirea Caşinul* Se dă copia a 18 acte româneşti dintre 1808 şi 1834 Ele se găsesc la Arhivele Statului din Bucureşti (R I, XIV*, p 178—190)

SACERDOŢEANU, AURELIU, *Inscripţia bisericii-mânăstirii Cheia* (1839), *Inscripţie de piatră mormântală, în faţa bisericii vechi ortodoxe din Satu-*

www.dacoromanica.ro

lung, Săcele (1805), *Inscripţia bisericii ortodoxe din Voineşti-Covasna* (1800), *Inscripţia Troiţei din Cimitirul ortodox din Voineşti Covasna* (1800) (R I, XIII, p 280 282)

— SCRIBAN, ARHIM, *Vechile omiletici româneşti* Despre omiletica (cea mai veche) încadrată în volumul *Teologia pastorală sau datinile preoţilor* tradus din ruseşte şi tipărit la Buda în 1817, retipărită de Şaguna, la Sibiu, în 1857 A doua este a lui Teoctist Scriban tipărită la Iaşi, în 1856, a treia a lui Dionisie Romano, Iaşi 1859, a patra *Leçons de Littérature* a lui Ulysse de Marsilac, Bucureşti, 1859 Se traduce partea de omiletică din aceasta din urmă Analiza critică a lor (B O R, Seria III, A XLVI*, p 613 623, 709—720)

— ŞIADBEI, I, *Fragmentul Leviticului românesc dela Belgrad* A fost copiat în sec XVII de un Muntean după o traducere ardeleană, independent de textele anterioare şi următoare (R F, I, p 276—284)

— SIMIONESCU, DR EUFROSINA *Din zbornicul scris de Maftei monah Venetianul pentru preotul Vasile din Bogata, în* 1730, *Oct*, 5 Transcrierea câtorva fragmente şi 5 reproduceri cu facsimile Descrierea zbornicului (I N, VI, p 250—255)

— SULICĂ, N, *O nouă publicaţie românească din secolul al XVI-lea Liturghierul diaconului Coresi, tipărit la Brasov în* 1570 Autorul posedă un exemplar din *Liturghierul*, menţionat, dar necunoscut până acum, tipărit la Braşov în 1570 Cartea se datoreşte propagandei calvine în Ardeal Împrejurările în cari a apărut, data apariţiei şi importanţa cărţii Ea a fost prelucrată după Liturghierul slavonesc al lui Macarie din 1508, sau după un text identic, cu acela La sfârşit, câteva mostre de limba Liturghierului (Ş III, Nr 9—10, p 24—38) — [cf şi DR VII, Recensii]

— *Sulică, Profesor Nicolae, O nouă publicaţie românească din secolul al XVI-lea Liturghierul diaconului Coresi*, tipărit la Braşov în 1570 Liturghierul, pe care preoţii români convocaţi de Pavel Tordaşi la Cluj, pe ziua de 1 Ianuarie 1571, trebuia să-l cumpere, este — după cum dovedeşte Nicolae Sulică, care posedă unicul exemplar — o tipăritură din 1570 a lui Coresi (J L XVI, p 356—357) — AL P

— SULICĂ, N, *Cele dintâiu versuri româneşti în metru antic* Se transcriu cu ortografia modernă versurile lui Halici dela 1674, iar la sfârşit, se dă traducerea lor latinească, a lui Veszprémi (Ş III, Nr 9 10, p 47 48)

— SULICĂ, N, *Două steme şi autografe domneşti din* 1616 Stemele lui Radu Şerban şi Nicolae Pătraşcu, în acvarelă, dintr'un tablou al lui Valentin Franck, conte sas din Ardeal Reproducerea fotografică a stemelor, descrierea şi importanţa lor (Ş IV*, Nr 9—10, p 61—67)

— VISARION, EPISCOPUL HOTINULUI *Documente basarabene, adunate şi transcrise de* 53 de documente (B C I VII*, p 73—119)

— VISARION, EPISCOPUL HOTINULUI, *Documente moldoveneşti din Basarabia* Doc din 1483, 1800, 1799, 1786, 1820 (C L, LX*, p 53—63)

MORFOLOGIE

— DRĂGANU, N, *Câte „je" distributiv* Autorul adoptă părerea lui Spitzer distributivul *câte* = plur fem *câte*, înţelegându-l distributiv în legătură cu multiplicativele formate cu *ori* şi *dăţi* şi cu numeralele feminine (R F II*, p 315—318)

— DRĂGANU, N, *Formele de dativ şi genetiv cu ali şi al prepus în daco-română* Spre deosebire de T Papahagi şi Procopovici, Drăganu explică pe *ali* < *a lui*, cu reducerea — găsită regional şi la art masc *lui* > *li* — ° diftongului *ui* > *i* (R F II*, p 308—14)

www.dacoromanica.ro

— GRAUR A, *Les substantifs neutres en roumain* Neutrul românesc îşi are originea în câteva cuvinte neutre latineşti Îmbogăţindu-se cu elemente masc şi fem, a luat în multe cazuri dezinenta *-uri* ca să se deosebească la plural de ..emnin Sensul neutrului este ideea de gen inanimat (Romania, LIV*, p 249—260)

— MORARIU LECA *De-ale morfologiei istoromâne* Arată paralelismul — pe teren morfologic— între dial istrom şi dacorom (R F, I, p 207—209)

— MORARIU, LECA *De-ale conjunctivului istroromân* (J L XVI, p 121)

— MORARIU, LECA *Morfologia verbului predicativ român, Partea a II-a Flexiunea, Prezentul conjunctiv şi Imperativul* Continuarea articolului din C Cos I, 1—94, şi C Cos II—III, 285—346, (cf recensia lui S Puşcariu, DR IV, 1391—1392) Vorbeşte despre conjunctivul prezent şi imperativ La sfârşit dă o adendă (C Cos IV—V2, p 1—96)

— MORARIU, LECA *Voi lăudatu* Forma etimologică a pers 2 plur a aoristului e substituită de forma perf comp care-şi pierde auxiliarul prin haplologie, în forma cu pron refl repetat în enclizâ (C Cos IV—V2, p 281—306)

— PROCOPOVICI AL, *Din istoria pronumelui în limba românească* 4 *Articolul antepus şi articolul demonstrativ, pronumele determinative ăl, ăst şi variantele lor, cuculi = cucului* Răspuns lămuritor criticei lui N Drăganu (R F II, 308—314) la articolul lui Procopovici din (R F, I, 249—295) (R F II*, p 318—345)

— PROCOPOVICI, AL, *Din morfologia şi sintaxa verbului românesc Aoristul în raport cu celelalte timpuri şi moduri* Aoristul e un timp mixt Pers 1, 3 şi 4 < aoristul latin cu *á* > *ă* explicat prin paralelismul cu imperf, pers 2 şi 6 < m m ca perf lat şi pers 5 < part perfect (R F II*, p 1—48)

— PROCOPOVICI, AL, *Formele conjuncte ale pronumelui personal la dativul şi acuzativul plural* Ele apar în cele trei dialecte fără nici o interdependenţă Formele dacoromâne în *-i* sânt rezultate din evoluţia fonetică (R F, I, p 233—249)

— PROCOPOVICI AL, *Ille ca articol antepus* (*Un genitiv vechiu şi două etimologii nouă*) Pron *a li* < *ad illaei*, fem, devine ambigen, sinonim cu masc *a lu* < *ad illum*, azi avem *Ion a li Petru* ca şi *lu* (sau *lui*) *Ana* De aici 1 *alimâni* (cu variante formale şi semantice) = *a li mâni* pt gen art *mâni* din înjurătură 2 *alimori* < (piatră) *a li mori* (R F I, p 249—267)

— PROCOPOVICI AL, *Ipse şi pronumele românesc al identităţii* Pron lat al identităţii *ipse* s'a păstrat în rom (R F I, p 310—325)

NECROLOAGE COMEMORĂRI OMAGII

Agârbiceanu, Ion

— *Agârbiceanu, Ion*, Omagiul Astrei cu ocazia acordării premiului naţional pentru literatură lui Ion Agârbiceanu Premiul este binemeritat şi pentru înaltul suflu moral ce-l răspândeşte opera sa (Tr LIX*, p 373—376)

Alecsandri, Vasile

— CELE 3 CRIŞURI, *Vasile Alecsandri, (1819–1890)* Cuvinte de omagiu cu prilejul inaugurării mausoleului dela Mircești (C T C IX,*, p 104

www.dacoromanica.ro

— *Alecsandri, Vasile, Comemorarea lui* Se amintesc două pasagii din Alecsandri, în care acesta își arată convingerea că unitatea națională se va înfăptui (Inv IX*, Nr 6, p 32—33)

— DAVIDESCU, N, *În marginea unei comemorări Vasile Alecsandri* Opera lui Al trebuie apreciată sub aspectul ei cultural Aprecierea aceasta nu scade din valoarea ei artistică (Pr L, III*, Nr 6, p 22—23)

— GOGA, OCTAVIAN, *Vasile Alecsandri* Cuvântare rostită la Academia Română Alecsandri este pus în cadrul vieții naționale, în fruntea și în serviciul căreia a stat cu talentul și munca vieții sale întregi (Ț N IX* p 761—770)

— PERPESSICIUS, *Mausoleul lui Alecsandri* Autorul speră că Academia Română va încredința pictorului I Teodorescu-Sion decorarea mausoleului dela Mircești a lui V Alecsandri (U L, XLIII, p 381—382)

— SADOVEANU MIHAIL *La Mausoleul lui Vasile Alecsandri* Articol elogios din prilejul desvelirii Mausoleului de la Mircești al lui Al (A L A IX*, Nr 392, p 1—2)

Bălcescu, Nicolae

— BAICULESCU G, *Nicolae Bălcescu* Câteva cuvinte despre el, ca istoric și patriot, cu prilejul împlinirii a 75 ani dela moartea lui (C T C, XI*, p 16)

— B[AICULESCU], G, *Sărbătorirea lui Bălcescu la Palermo* Elogii aduse memoriei lui Bălcescu (Fl S, I, p 233)

— B[AICULESCU], G, *Nicolae Bălcescu* Necrolog, cu ocazia aniversării a 75-a dela moartea sa (Fl S, I, p 348)

— CETINĂ, I, *Trei sferturi de veac de la moartea lui N Bălcescu* Câteva cuvinte comemorative, arătând rolul lui Bălcescu în renașterea politică a Românilor (Dt, V, p 223)

— *Comemorarea lui Nicolae Bălcescu* La 29 Nov 1927 asociația „Prietenii Istoriei Literare" va comemora 75 ani dela moartea lui N Bălcescu (V L, II, Nr 63, p 4)

— FOTI, ION, *Nicolae Bălcescu* Portret al lui B cu prilejul împlinirii a 75 ani de la moartea lui Se insistă mai mult asupra *Cântării României*, deoarece autorul susține că e a lui B (Pr L, II, Nr 7, p 3—4)

— NĂSĂUDEANU, I T, *N Bălcescu* Cu prilejul comemorării a 75 ani dela moartea lui Patriotul Omul politic Istoricul (S R, I*, Nr 3, p 89—90)

— *Bălcescu, Nicolae* Notiță comemorativă (A L A VIII, Nr 365, p 8)

— TUDOR, A P, *Comemorarea lui Nicolae Bălcescu la Palermo* Reproducerea dării de seamă, publicată de *Il Giornale di Sicilia*, din 25, V, 1927 [Se dă fotografia vilei Tinacria în care a murit Bălcescu] (Ț J, IV, p 174—176)

— Z[ANE], G, *Nicolae Bălcescu* Cu prilejul comemorării a 75 ani dela moartea lui B, autorul face o analiză a ideologiei acestuia Concepția istorică a lui B este aprioric și utilitaristă Toată opera lui B trebuie judecată în funcție de idealismul lui social (V R XIX, vol 72, p 239—246)

Bianu, Ion

— GEORGESCU-TISTU, N, *Ion Bianu* Raport despre sărbătorirea lui la București (S d M, V*, p 10—11)

www.dacoromanica.ro

— *Omagiu lui I Bianu — din partea colegilor şi foştilor săi elevi* — Bucureşti, 1927 (A I N, IV, p 476—477) — BOITOŞ, OLIMPIU

— *Omagiu lui Ion Bianu din partea colegilor şi foştilor săi elevi* Bucureşti, 1927, p 334 Dare de seamă analitică (St R II, p 238—241) — TAGLIAVINI, C

— TRANSILVANIA, *Ion Bianu Cuvinte omagiale cu prilejul sărbătoririi a 50 ani, de muncă ştiinţifică şi pedagogică* (Tr, LIX*, p 61—63)

Bogrea, Vasile

— HERESCU, N I, *Lui V Bogrea, in memoriam* Necrolog [Se reproduc şi necroloagele lui N Bănescu, G Bogdan-Duică şi St Bezdechi din *Societatea de mâine*] (Fv, I, p 78)

— LASCAROV-MOLDOVANU, AL, *A murit Vasile Bogrea* (Fragment) (Din „Neamul Românesc", An XXI, 1926 Nr 122) Amintiri de la Vălenii de Munte (F Fr, II, p 7—8)

— „PROPILEE Literare", *Vasile Bogrea* Necrolog Clasicistul Eruditul (Pr L, I, Nr 14, p 2)

Brătescu-Voineşti, Ion Al

— AGÂRBICEANU, ION, *Brătescu-Voineşti* Elogiu cu prilejul sărbătoririi a 60 de ani Opera lui trezeşte stimă şi recunoştinţă Ne face mai uniam Eroii lui nu sânt inadaptabili, ci biruitori ai vieţii, pentrucă viaţa atât preţueşte cât uman realizăm (Tr LIX*, p 137—141)

— BAICULESCU, G, *Două sărbătoriri Ion Bianu şi I Al Brătescu-Voineşti* Felul cum s'au făcut sărbătorirele şi scurtă caracterizare a celor doi sărbătoriţi (C T C, IX*, p 45—46)

— *Banchetul dela Bulevard* Reportaj spiritual despre banchetul dat în onoarea lui I Al Brătescu-Voineşti cu prilejul sărbătoririi a 60 ani (U L XLIV*, p 94—95)

— BART, JEAN, *Esenţă de literatură* Autorul povesteşte împrejurările în care a citit, ca student, prima bucată a lui I A Brătescu-Voineşti şi efectul ce l-a avut asupra lui (A L A, IX*, Nr 373, p 1)

— BUCUTA, EMANOIL, *Când scriitorii au şaizeci de ani* O caracterizare a lui Ion Al Brătescu-Voineşti cu prilejul împlinirii a şaizeci de ani Debutul lui la *Convorbiri Literare*, versurile, schiţele, nuvelele, esseurile Unitatea lui de simţire şi gândire (Gn, VIII*, p 36—38)

— CRAINIC, NICHIFOR, *Ion Al Brătescu-Voineşti* Notiţă despre scriitor cu prilejul împlinirii a 60 ani (Gn VIII*, p 95—96)

— *Cum a ajuns Brătescu-Voineşti scriitor* Reproducerea după note stenografice, luate de C Loghin, a discursului ţinut la Cernăuţi în 18 Febr 1928, cu prilejul sărbătoririi scriitorului Bogate amănunte autobiografice Raporturile lui cu Titu Maiorescu (J L XVII*, p 7—9)

DIANU, ROMULUS, *Copilăria d-lui Ion Al Brătescu-Voineşti* [De vorbă cu scriitorul] Despre tatăl său Unchiul Antonache a avut mare influenţă asupra lui Lecturile favorite Cum a debutat O mare parte din nuvelele şi schiţele lui ar fi fost luate după viaţă Ce mai lucrează (Lm IX*, p 4 10)

GEROTĂ, C, *I Al Brătescu-Voineşti* Puterea lui de observaţie Inadaptabilitatea la mediu a eroilor lui Sensibilitatea lor excesivă şi lipsa lor de voinţă [va urma] (Rm XXII, p 339—343)

www.dacoromanica.ro

— GOGA OCTAVIAN, *Brătescu Voinești* (din cuvântarea rostită în numele Academiei Române la Ateneul Român din București la 26 Ianuarie 1928) (Ț N IX*, p 153—156)

— IBRĂILEANU, G, *Ioan Al Brătescu-Voinești* O scrisoare către I Al B-V și o caracterizare a scriitorului, cu prilejul sărbătoririi lui În fiecare bucată a lui I Al B V se găsește o scenă sau un eveniment, zugrăvite cu putere, dar și o parte din sufletul scriitorului Personagiile lui niciodată nu sânt zugrăvite cu indiferență Genul acesta e o cvintesență a realității Astfel se explică faptul că I Al B a scris atât de puțin (V R XX*, vol LXXIII, p 136—139)

— *Brătescu Voinești, Ion Al, Șaizeci de ani de viață* I A Br-V este nu numai un mare artist, ci și un pedagog social cum nu avem altul între scriitorii noștri Se poate compara în această privință cu Edmondo de Amicis (Lm IX*, p 1—3)

— IONESCU, CONST D, *Sărbătorirea scriitorului I Al Brătescu-Voinești* Cuvinte de omagiu (Dt VI*, p 24—25)

— MARINESCU, G, *Opera lui Brătescu-Voinești* Prin opera lui, Br-V ne-a făcut să simțim poezia bunătății omenești (R V, IV*, p 238—240)

— OPRIȘAN I Gr, *I Al Brătescu-Voinești* Cuvinte omagiale (R, X*, Nr 6, p 1—2)

— PAVELESCU, ȘTEFAN, *I Al Brătescu-Voinești* Conferință ținută la reuniunea de cânt „Ciprian Porumbescu" Biografie și analiză literară, întemeiată pe cercetările lui Ibrăileanu și Lovinescu (J L XVII*, p 11—18, 161—170)

— RĂDULESCU-POGONEANU, I, *Omagiu lui Brătescu-Voinești* Cuvântare ținută la sărbătorirea scriitorului, din partea C L Se insistă asupra legăturilor dintre I A Br V și cercul C L, în deosebi Maiorescu (C L LXI*, p 149—151)

— RALEA, MIHAI D, *La o aniversare* O caracterizare a lui I Al Brătescu-Voinești cu prilejul împlinirii a 60 ani Simplitatea, naturaleta stilului, umorul lui românesc În scrierile lui, vedem tipul românesc cel mai complet (A L A, IX*, Nr 373, p 1—2)

— REBREANU, LIVIU, *Cel dintâiu între cei dintâiu* Elogiul lui I Al Brătescu-Voinești, din prilejul împlinirii a 60 de ani Despre „sinceritatea cuceritoare" a sărbătoritului (A L A IX*, Nr 373, p 1)

— REBREANU, LIVIU, *I Al Brătescu-Voinești* Cuvinte de omagiu despre scriitor și om (V L, III, Nr 71, p 1)

— REBREANU, LIVIU, *Povestitorul* Cuvinte omagiale I A Br-V, e neîntrecut ca povestitor, în înțeles clasic În opera lui nu e nici o evoluție A apărut dela început cu toate calitățile Este discret și delicat (U L, XLIV,* p 66)

— *Brătescu-Voinești Sărbătorirea lui* — Se reproduce toastul ținut de M Sadoveanu la banchetul dat de S S R, cu acest prilej (A L A IX*, Nr 374, p 8)

— VALERIAN, I, *De vorbă cu I Al Brătescu-Voinești* Scriitorul arată motivul pentru care a părăsit avocatura, vorbește de dragostea lui pentru cei învinși, de pasiunea lui pentru pescuit, tâmplărie și grădinărit (V L III*, Nr 71, p 1—2)

Caragiale, Costache

— *Caragiale, Costache* Se împlinesc cincizeci de ani dela moartea lui (13 Febr 1877), Data va trebui sărbătorită, amintindu-se de întreagă această familie de scriitori autentici, al cărei vlăstar mai de preț a fost Ion Luca (Gn VII, p 77)

www.dacoromanica.ro

Cerna, Panait

— *Comemorarea poetului Panait Cerna* Din inițiativa prof Rădulescu-Pogoneanu s'au strâns fonduri pentru a se ridica un monument pe mormântul poetului Monumentul, opera sculptorului Storck, a fost dezvelit, la 13 Nov 1927 (V L II, Nr 62, p 4)

„Convorbiri Literare"

(60 de ani de apariție)

— A P B, *„Convorbiri Literare" și Biologia* C L au contribuit mult la popularizarea științelor despre viață În ele a publicat G Crăiniceanu a sa „Nomenclatură româno-latină din istoria naturală", care e cel dintâiu dicționar român de animale și plante În paginile revistei s'a discutat teoria transformistă (C L LIX, p 191—193)

— ARION, DINU C, *Unii convorbiriști și evoluția socială a României* Junimea a reprezentat, în formarea societății românești, spiritul criticist, iar nu sceptic Această direcție căuta cunoașterea proporțiilor reale ale lucrurilor dela noi Ea a căutat, în primul rând, organizarea statului, întemeiat de generația a de la 1848 Între realitățile dela noi, fundamentală era problema agrară De aceea junimiștii — în special P P Carp — i-au dat o atenție specială Un continuator al ideilor junimiste în materie agrară e C Garofid (C L LIX, p 177—181)

— BĂILĂ, ION, *„Convorbiri Literare" și Ardealul* În primele două decenii după apariție, foarte probabil că C L n'au prea fost citite în Ardeal După apariția „Tribunei" (1884) de bună seamă că cetitorii lor au crescut, datorită influenței lui Ioan Slavici În casa părintească a autorului, al cărui tată era preot în comuna Vale lângă Săliște, se găseau câteva colecții din *Convorbiri* (C L LIX, p 188—189)

— BASARABESCU I A, *Amintire dela un banchet* Scene dela banchetul din 1910 al *Convorbirilor*, care coincidea atunci cu a șaptezecea aniversare a lui Maiorescu Fragment din discursul adresat atunci lui M de P P Carp (C L LIX, p 184—185)

— BIANU, I, *„Convorbirile Literare" și Ardealul* Impresia dureroasă pe care a lăsat-o asupra autorului, pe când era elev la Blaj, unde domina direcția latinistă cu Ciparîu și Bărnuțiu, critica acerbă a lui Titu Maiorescu (C L LIX, p 31—33)

— BOITOȘ OLIMPIU, *Convorbiri Literare de șaizeci de ani* „Convorbiri Literare" e revista care a reușit să realizeze mai bine ideea preconizată și începută de Kogălniceanu și Barițiu în revistele lor de a aduce la conlucrare forțele literare românești de pretutindeni *Convorbiri Lit* au și importanța de a fi semănat idei ce-au dat în provinciile neeliberate, roade bune (S d M IV, p 356)

— *Ceva despre Titu Maiorescu* Fragment din cuvântarea lui Brătescu-Voinești rostită la ședința festivă a revistei „Convorbiri Literare" Intimitatea sufletului lui Maiorescu, în care zăcea multă bunătate și duioșie (S d M IV p 354)

— BRĂTESCU - VOINEȘTI, [AL], *Ce datoresc „Convorbirilor"* Ascultarea cursului lui Maiorescu a fost pentru el „ceasul cel mai hotărîtor al vieții", A intrat în relații cu M și a fost invitat la ședințele din strada Mercur, i Interesul pe care M l-a purtat totdeauna scriitorilor Le plătea colaborarea la Convorbiri, luându-i cu el în călătorie Pe B V l-a luat în cinci călătorii, în cursul cărora s'a imprimat și mai mult asupra lui influenta intelectuală și morală a maestrului (C L LIX, p 39—42)

www.dacoromanica.ro

— BUZDUGAN, I, *Cuvântul Basarabiei* [*la jubileul de 60 ani al „Convorbirilor Literare"*] Urări de prosperitate (C L LIX, p 59)

— CANTACUZINO, ALEXANDRINA G, *Salutul „Unirea intelectuale"* [*la jubileul de 4 ani al „Convorbirilor Literare"*] „Unirea intelectuală şi sufletească a tuturor Românilor în vederea alcătuirii unei conştiinţe omogene", aceasta a fost lozinca „Convorbirilor Literare" — (C L LIX, p 58—59)

— CECROPIDE, B, *Salutul Sindicatului Ziariştilor* [adus *Convorbirilor* cu prilejul jubileului de 60 ani] Ziariştii se mândresc de a fi avut printre colaboratorii revistei pe doi fruntaşi ai ziaristicei româneşti Mihail Eminescu şi George Panu (C L LIX, p 37—38)

— CUCU, D I, *Trei aniversări* Se împlinesc 90 de ani dela întemeierea *Gazetei Transilvaniei*, 75 dela întemeierea *Telegrafului Român* şi 60 dela apariţia întâiului număr al *Convorbirilor Literare* Caracterizarea activităţii celor trei publicaţii (Cs XI, p 25—26)

— FILITTI, IOAN C, *Istoria naţională în revista „Convorbiri Literare"* Junimiştii n'au prea simpatizat, la început, cu studiile de istorie naţională Cu timpul însă, odată cu pătrunderea în cercul lor a unor istorici, s'a desvoltat şi la ei interesul de istoria naţională şi *Convorbiri Literare* a publicat multe astfel de studii Spiritul în care au fost scrise e respectul adevărului Analiza, în parte critică, a studiilor publicate în C L de Gh Panu, Xenopol, T Rosetti, Eminescu, Gh Popovici, Al Papadopol-Calimach, Al Philippide, D Onciul, Ioan Bogdan Doi memorialişti T Văcărescu şi T Maiorescu Filosofia istoriei la C L (C L LIX, p 77—91)

— FLORIAN MIRCEA, *Filosofia Junimei* „Convorbiri Literare" n'au avut o filosofie originală, au însă meritul de a fi creiat filosofiei un drept la existenţă în cultura noastră Curentul dominant la C L a fost criticismul kantian, aşa cum apărea el din noua interpretare a lui Schopenhauer Afară de aceasta junimiştii au mai simpatizat cu pozitivismul francez şi cu evoluţionismul englez Se înşiră numele celor cari au dat articole filosofice pentru C L (C L LIX, p 99—105)

— GANE, N, *Cuvântarea dela banchetul „Convorbirilor Literare", în ziua de 19 Ianuarie* 1908, *Bucureşti* Duioasă evocare a „Junimei" Despre „Caracuda", „cei nouă", şi „nebunii" „Junimei" (C L LIX, p 121—122)

— GOLDIŞ, V, [*Scrisoare „Convorbirilor Literare" cu prilejul jubileului de 60 ani al revistei*] C L să ajute şi la creiarea lumii noui, care se înfăptuieşte acum, aşa cum a colaborat la ridicarea spre cultură a lumii vechi (C L LIX, p 49)

— LUCASIEVICI, G, *„Convorbirile Literare" şi Agricultura* Despre P P Carp şi N Filipescu Programul politic al celui dintâi a fost întărirea ţăranului şi meseriaşului Carp aduce legea pentru vânzarea bunurilor Statului şi a indivizibilităţii loturilor În fruntea ministerului de Agricultură luptă pentru sporirea producţiei şi perfecţionarea technicei agricole N Filipescu a colaborat la *Convorbiri* cu un documentat articol asupra Agriculturii în Rusia şi România Moşia sa din Brăila era un adevărat laborator technic A adus importante legiuiri agricole Articole serioase privitoare la problema agrară a publicat C Garoflid, înfăptuitorul exproprierii (C L LIX, p 62—68)

[LUPAŞ I], *Salutul Ardealului* Salutul presei ardelene adus *Convorbirilor Literare* cu prilejul jubileului de 60 ani Revista a avut o binecuvântată influenţă asupra Ardealului (C L LIX, p 43)

— MARIA, [REGINA ROMÂNIEI] *Mesagiul M S — directorului „Convorbirilor Literare"* *„Convorbirile Literare* ocupă un loc unic în felul lor, în această ţară de aşa nenumărate şi binefăcătoare sforţări" Îşi aminteşte, cu plăcere de legăturile pe cari Regina Elisabeta le avea cu revista Ea va urma pe marea ei înaintaşă (C L LIX, p 11)

www.dacoromanica.ro

— MEHEDINȚI, S, *Direcția „Convorbirilor Literare" și îndrumarea poporului român* C L însemnau, în clipa în care au apărut, „cea mai înaltă potență a sufletului românesc, dornor de a se cunoaște pe sine însuși" Rolul lui Maiorescu în întemeierea direcției dela C L *Criticile* lui au arătat „ce însemnează logica în evoluția unei limbi și adevărul estetic în chestii de literatură" Direcția C L a însemnat 1 Biruința limbei poporului ca limbă literară, 2 Afirmarea unității culturale și 3 Pregătirea unității politice Direcția a avut și un aspect social-național apărarea elementului autohton, lupta împotriva degenerării neamului românesc Sub conducerea lui Mehedinți, C L au avut și un rol educativ (C L LIX, p 12—23)

— MEISSNER C, *Cuvântare de deschidere a d-lui [la] ședința festivă din 13 Martie* în care se serbează 60 ani dela întemeierea „Convorbirilor Literare" Regretă că nu prezidează ședința Iacob Negruzzi, singurul supraviețuitor dintre întemeietorii revistei Omagierea acestuia (C L LIX, p 9—10)

— MEISSNER, C, *O încercare nereușită* Amintiri despre Maiorescu, profesor la Institutul Academic și la Universitatea din Iași C M 1-a citit odată o încercare literară originală, pe care avea de gând să o publice în Conv Lit M a respins-o foarte fin (C L LIX, p 160—162)

— MOISIL, IULIU, *Două adrese și amintiri* O scrisoare a autorului către Iacob Negruzzi, cu prilejul aniversării a 60 ani dela întemeierea „Convorbirilor Literare", în care se arată pătrunderea Junimismului la liceul din Năsăud și printre studenții din Viena, grupați în clubul „Arborele" (A S Nr 8*, p 54—61)

— NAUM ALEXANDRU, *Vechii colaboratori ai „Convorbirilor"* O înșirare a colaboratorilor însemnați ai C L până la 1900 După fiecare se face o scurtă caracterizare a activității lui, în paginile revistei (C L LIX, p 194—212)

— [NEGRUZZI, IACOB], *Cuvântarea d-lui la ședința festivă din 20 Martie* [1927], de comemorare a 60 ani dela întemeierea *Convorbirilor Literare* Despre greutățile materiale ale începutului Revista n'a scăpat de ele de cât mutându-se la București și intrând în editura Socec Amintirea colaboratorilor morți Ion Creangă n'ar fi scris dacă nu erau Conv Lit I N a adus la Iași pe Eminescu, Bodnărescu, Slavici, Străjan Despre rolul C L în devoltarea limbei și lit românești (C L LIX, p 50—51)

— NEGRUZZI, IACOB, *Înființarea revistei „Convorbiri Literare"* Se reproduce din *Amintiri dela Junimea*, de I N capitolul cu acest titlu (C L LIX, p 52—57)

— NEGRUZZI, I, [*Scrisoare în versuri*], *către Bodnărescu* Datată București, 1 Dec 1891 A primit plicul cu material pentru numărul jubilar al „Convorbirilor" Va alege din el ce va crede de cuviință (C L LIX, pag 132)

— NEGRUZZI, MIHAIL L, *Moș Jac* Amintiri familiare despre unchiul său Iacob Negruzzi Legăturile acestuia cu fratele său Leon Despre Costache Negruzzi (C L LIX, p 165—169)

— NICANOR, P, et Co, *Jubileul „Convorbirilor Literare"* „Convorbirile coincid cu epoca de modernizare la noi Cu această revistă începe formarea conștiinței artistice propriu zise În ea s'au publicat operele mari ale literaturii noastre până la 1900" (V R XIX, vol LXIX, p 427—428

— ONCIUL, D, *Trei scrisori ale lui — către Iacob Negruzzi* Toate trei din 1884, în legătură cu publicarea în „Convorbiri Literare", a studiilor *Juga Vodă, Domn al Moldovei* și *Dragoș și Bogdan fondatorii principatului moldovenesc* (Fl S, I, p 51)

— PAPACOSTEA, CESAR, *„Convorbiri Literare" și clasicismul* Cercul C L a cultivat clasicismul atât ca scop, cât și ca mijloc [educativ] Juni-

www.dacoromanica.ro

iniștii aveau cunoștință de progresul filologiei clasice și de apariția filologiei comparate Eminescu traduce o gramatică sanscrită, Burlă scrie gramatici bazate pe filologia comparată, Maiorescu era un mare latinist și un pasionat al cercetărilor filologice Junimiștii au fost pătrunși apoi de spiritul clasic, atât în ideile lor artistice cât și în cele educative și politice Ex Eminescu, Maiorescu, Carp (C L LIX, p 69—76)

— PAPACOSTEA, CESAR, *„Convorbiri Literare" și Clasicismul* [Studiu identic cu cel publicat în C L, LIX, p 69] (Or, III, p 83—90)

— PETALA, GENERAL N, *„Convorbirile Literare" și Armata* Armata de astăzi vrea să întrupeze și aspirațiunile de cultură ale națiunii, nu numai pe cele de viață și conservare În falanga *Convorbirilor* armata vede „marea generație a culturii românești" (C L LIX, p 60—61)

— PETROVICI, I, *Rânduri iubilare* cu prilejul jubileului de 60 ani al „Convorbirilor Literare" Atingerile de C L însemnează „date", în evoluția autorului Cultul lui nemărginit pentru colaboratorii revistei Relațiile cu Maiorescu, care i-a îndrumat primii pași în studiile filosofice și l-a ajutat să intre printre colaboratorii revistei (C L LIX, p 24—27)

— PETROVICI, I, *Rostul „Convorbirilor Literare"* Opera C L în evoluția culturii românești se poate asemăna cu momentul geologic când s'a prins cea dintâiu coajă pe masa haotică a planetei Revista a servit totdeauna „condițiile permanente" ale culturii românești Ea trebuie să rămână, și pe mai departe, un îndreptar (C L LIX, p 28—30)

— POGOR, V, [*Scrisoare*] *către S Bodnărescu* Datată 10 Nov 1887 Îl roagă să mai trimită „grăunțe" pentru acel „animal" care e jurnalul intitulat „Convorbiri Literare" Să participe la jubileul de 20 ani al „Junimii", care se va ține în vacanța Crăciunului la Iași (C L LIX, p 131)

— RĂDULESCU-MOTRU, C, *Filosofia la „Convorbiri Literare"* Cu Maiorescu a fost în relații, în timpul cât era student, în țară și în străinătate M cerea lui C R-M să caute a deveni un bun profesor de filosofie, însușindu-și o bună metodă, să nu facă însă filosofie științifică Cultura românească nu e încă capabilă de a suporta această disciplină De aceea nu admitea filosofie științifică nici în Conv Lit Totuși, în cursurile sale M avea adesea ieșiri originale A fost un moment — cu prilejul discuției cu Gherea asupra legăturilor dintre artist și mediul social—când se credea că M va ajunge chiar la o concepție originală de estetică (C L LIX, p 152—154)

— RĂDULESCU - POGONEANU, I, *„Convorbirile Literare" și limba literară* Prin durata lor neobișnuit de lungă pentru împrejurările dela noi, prin îndrumarea sănătoasă ce au dat-o culturiei românești, și prin faptul că au grupat în jurul lor toate valorile literaturii noastre—„Convorbirile Literare" sânt un caz unic în desvoltarea culturii noastre Despre inteligența și caracterul junimiștilor Activitatea critică a lui Titu Maiorescu, desfășurată în C L a pus temelia desvoltării limbii și literaturii noastre de atunci încoace (C L LIX, p 92—98)

— REBREANU, L, *Salutul Societății Scriitorilor Români* [la jubileul de 60 ani al „Convorbirilor Literare"] Stâlpii C L au fost înșiși stâlpii literaturii românești Principiul maiorescian în literatură a ajutat desvoltarea scriitorului român ca profesionist Acest principiu a ajutat diferențierea dintre scriitorul diletant și întâmplător și cel care și-a făcut din scris chemarea principală a vieții (C L LIX, p 34—36)

— *60 de ani dela apariția „Convorbirilor Literare"* „Prin acest larg entusiasm s'a subliniat opera culturală a criticismului pornit dela „Junimea" și desfășurat vreme de peste o jumătate de veac în paginile *„Convorbirilor Literare"*, care au îndrumat cugetarea românească și au cultivat spiritele pentru înțelegerea frumosului" (Dt, V 86)

— SĂULESCU, M, *„Convorbirile Literare" și evoluția economică financiară* [Cu prilejul jubileului de 60 ani al C L] Doctrina economică-finan-

www.dacoromanica.ro

ciară a Junimii a fost În economia politică antiliberalismul şi intervenţionismul, inspirate de socialismul de catedră, în economia financiară fiscalitatea tributară şi finanţa socială, în problema sindicală C L au adoptat socialismul de stat, iar în chestia valutară monometalismul aur Animatorul şi realizatorul, în parte, al acestei doctrine a fost P P Carp (C L LIX, p 46—48)

— Tzigara - Samurcaş, Al, *Precuvântare* [la volumul în care se jubilează 60 ani dela întemeierea *„Convorbirilor Literare"*] Conv Lit sânt exponentul generaţiei căreia se datoreşte Unirea Principatelor şi întemeierea Regatului Român Ele reprezintă evoluţia noastră dela 1867 până azi Un frumos exemplu de perseverenţă Greutăţile actuale prin care trece revista Sprijinitorii ei S'a constituit asociaţia „Amicii Convorbirilor" Revista va avea şi pe mai departe caracterul de „revistă-arhivă" Ea se va adaptà fazei noui în care a intrat statul român solidaritatea şi înfrăţirea între popoare Va căuta deci să câştige, în coloanele ei, şi minorităţi şi streinătatea (C L LIX, p 3—8)

— Tzigara - Samurcaş, Al, *Atmosfera artistică a „Junimii"* Amintiri despre „Junimea" şi „Convorbiriştii" Prin educaţia lor aleasă, membrii societăţii au avut influenţă asupra educaţiei artistice a vremii Se cultivà, mai ales, muzica clasică Despre Nicu Burghele şi Teodor Burada Despre serile dela Mite Kremnitz unde se cânta mult Beethoven Despre „Zizine" [I Al] Cantacuzin, traducătorul în franţuzeşte al lui Schopenhauer Contactul cu junimiştii au trezit în autor dragostea pentru artă (C L LIX, p 106—115)

— Valerian, I, *De vorbă cu d Tzigara-Samurcaş* [Din prilejul jubileului *Convorbirilor Literare*] Despre „Junimea" Maiorescu a avut rol covârşitor în această societate Vasile Pogor, Jean Cantacuzino Cum plănueşte noul director reorganizarea Conv Lit (V L II, Nr 42, p 1—2)

Coşbuc, George

— Agârbiceanu, I, *Gheorghe Coşbuc* Cuvinte de omagiu cu prilejul împlinirii a zece ani dela moartea lui Concepţia sa despre vieaţă şi moarte (Tr LIX*, p 404—413)

— Agârbiceanu, I, *Un educator al voinţii Poetul G Coşbuc Zece ani dela moarte* Prin energetismul şi seninătatea ei, poezia lui G Coşbuc este o admirabilă educatoare a voinţii (Inv IX*, Nr 5, p 5—10)

— Bădăuţă, Al, *George Coşbuc* Cuvinte de omagiu cu prilejul împlinirii a zece ani dela moartea lui (V L, III*, Nr 84, p 1)

— Ciura, Al, *Gh Coşbuc* Amintiri despre operă şi om Impresia pe care au făcut-o *Baladele şi Idilele*, la apariţie, printre elevii din Blaj Coşbuc culegea poezie populară, colindând satele Admiraţia lui pentru Ulixe Pentru a aprofunda *Divina Comedie*, a făcut întinse cercetări teologice (Inv IX*, Nr 6, p 3—8)

— Ciura Al, *Coşbuc* Evocarea poetului cu prilejul împlinirii unui deceniu dela moartea lui Ne trebue o biografie a lui C şi un studiu asupra operii lui, în parte necunoscută (S d M, V*, p 178—179)

— *Comemorarea lui Gh Coşbuc* O dare de seamă despre comemorarea a zece ani dela moartea lui Coşbuc, organizată de S S R Se rezumă cuvântările (R G I, XVI*, p 296—297)

— Crainic, Nichifor, *George Coşbuc* Cu prilejul împlinirii a zece ani dela moartea lui Coşbuc Inadaptabilitatea la oraş a lui C a fost o calitate iar nu un defect al personalităţii lui Eminescu şi Caragiale reprezintă tragicul şi ridicolul vieţii orăşăneşti, nestatornice şi individualist,

www.dacoromanica.ro

pe când Coşbuc reprezintă optimismul, solidaritatea, statornicia rustică (Gn VIII*, p 237—238)

— *George Coşbuc* Poetul „s'a impus prin această sinteză de emotivitate specific românească" „Personalitatea poetului mi-a părut mai caracteristică pentru puterea de creaţie artistică a geniului românesc" Poet al armoniei a fost G Coşbuc" (Ţ N IX*, p 661—662)

— GOGA, OCTAVIAN, *Amintirea lui George Coşbuc* Conferinţă ţinută la Teatrul Naţional din Cluj, în seara de 14 Mai 1928 Pune în evidenţă nota distinctivă românească a operei lui Coşbuc (Ţ N IX*, p 665—669)

— GUŞIŢĂ, M , *Barbu Delavrancea George Coşbuc* Cuvinte de omagiu cu prilejul împlinirii a zece ani dela moarte (Dt , VI*, p 33—34)

— MURNU, GEORGE, *George Coşbuc* Cuvinte de omagiu cu prilejul sărbătoririi unirei Ardealului Naţionalismul lui Coşbuc , arta lui , limba „Cel mai mare technician al literaturii noastre poetice" (C T C , IX*, p 179—180)

— SEIŞANU, ROMULUS, *George Coşbuc* Biografie şi caracterizare sumară, cu prilejul împlinirii a zece ani dela moartea lui (U L , XLIV*, p 318)

— TR , *Sărbătorirea lui Gh Cosbuc* Cu prilejul comemorării a zece ani dela moartea lui C ar trebui să se ţină seamă şi de activitatea lui educativă dela Casa Şcoalelor (Inv IX*, Nr 5, p 30—32)

Delavrancea, Barbu

— CONSTANTINESCU, POMPILIU, *Barbu Delavrancea* Un portret al scriitorului cu prilejul împlinirii a zece ani dela moarte D a fost un romantic În temperamentul său a predominat nota poetică A avut mare putere de evocare (V L III*, Nr 85, p 1)

— DRAGOMIRESCU, MIHAIL, *Barbu Delavrancea* Caracterizare a scriitorului „B D este primul scriitor postemineseian, care a pus la contribuţie teazurul formelor, cuvintelor şi frazelor create de Eminescu" Puterea lui stă în vorbă E mai mult scriitor decât poet Despre *Apus de soare* (U L XLIV*, p 302)

— PETROVICI, IOAN, *Discurs rostit la înmormântarea lui Barbu Delavrancea, în biserica Banu din Iaşi în ziua de 1 Maiu* 1918 Nuvelistul, oratorul, dramaturgul (U L XLIV*, p 303)

Dragoslav, Ion

— BĂDĂUŢĂ, AL , *Au murit trei scriitori* Despre Ion Dragoslav, George Ranetti şi Artur Stavri (Gn VIII*, p 233—234)

— BOUREANU, EUG , *Ion Dragoslav* Necrolog (R V IV*, p 220—222)

— FOTI, ION, † *Ioan Dragoslav* Necrolog (Pr L III*, Nr 5, p 29)

— I[ACOBESCU], A[LEXANDRU], *Ion Dragoslav* Necrolog (Rm XXII, p 239)

Dumbravă, Bucura

— BUCUŢA, EM , *Scriitori cari nu mai sânt* O caldă evocare a scriitoarei Bucura Dumbravă, moartă acum un an Amănunte biografice cu privirea la ea Prietenia ei cu Carmen Sylva Romanele *Haiducul* şi *Pandurul* erà să fie urmate de *Sarea Norodului*, roman din vremea lui Ion Câmpineanu Materialul şi manuscrisul acestei opere au fost nimicite în cursul războiului Despre „*Ceasuri Sfinte*" şi „*Cartea Munţilor*" Pe cea

www.dacoromanica.ro

din urmă o scrisese direct în românește, într'o limbă admirabilă (Gn VII, p 26—29)

Hașdeu, Bogdan Petricicu

— CRAINIC, NICHIFOR, *B P Hașdeu* Notiță cu prilejul comemorării a 20 ani dela moartea lui Ne trebue o monografie a lui H , pentru a vedea ce mai poate spune el vremii noastre H a fost genial și profund curios El voia să realizeze *toate* posibilitățile date de genul său Dacă cultura noastră, contemporană lui, ar fi fost mai reală și mai definită, H ar fi construit opere de mare valoare (Gn VII, p 225—226,)

— ELIADE, MIRCEA, *Gânduri pentru pomenirea lui Hasdeu* H a fost un precursor De la cele dintâiu manifesări în scris e unitar și personal Geniul lui e o sinteză de patimă și ratiune (U L XLIII, p 549)

— FOPI, ION, *Bogdan Petricicu Hașdeu* Portret cu prilejul împlinirii a 20 ani dela moarte H a fost stăpânit toată viața de concepția naționalismului romantic De acì calitățile și defectele lui (Pr L , II, Nr 11—12, p 3—5)

— G V , *Pe urmele lui Hasdeu Comemorarea dela Câmpina* Dare de seamă asupra comemorării Un exemplu de spirit hașdeian A treia farsă *Convorbirilor Literare* Idei din conferința d-lui N Iorga [ținută la Câmpina] (U L XLIII, p 574—575)

— *B P Hașdeu* , Notă cu ocazia comemorării la Cluj a 20 de ani dela moartea lui Hașdeu, prin conferința lui V Boggra (S d M IV, p 433)

Hașdeu, Bogdan Petricicu Se împlinesc în curând „două decenii dela cel dintâiu autohton izvor european al culturii românești" Data ar trebui sărbătorită mai mult decât prin prizărite notițe gazetărești Alături de Maiorescu, Hașdeu a fost introducătorul român al metodei în studiu A fost însă „primejdios de generos" cu toate domeniile spiritului (Gn VII, p 78)

— IORGA, N , *B P Hasdeu*, [cu prilejul comemorării dela Câmpina Dintr'o conferință] Contrastul dintre H și Maiorescu Amintiri despre H la „*Revista Nouă*" Iorga a fost trimis la studii, în străinătate, de H și Odobescu N'a fost, cum se crede, așa mare antagonism între generația lui H și a lui Iorga H s'a desvoltat și a trăiat izolat N'a avut nici o legătură cu tradiția literară românească Generația de astăzi n'ar trebui să se îndrepte spre partea negativă a geniului lui, ci spre cea pozitivă muncitor cinstit și devotat, minte limpede și simț literar (R I XIII, p 201 210)

— ISTRĂTEANU, ION, *In preajma unei comemorări* Cu prilejul împlinirii a 20 ani dela moartea lui B P Hașdeu „Mitul maiorescianismului" a distrus până și amintirea lui B P H „H n'a avut o epocă A fost în schimb omul ei" Individualismul lui Ar trebui să ne îndreptăm din nou spre opera lui (V L , II, Nr 52, p 1)

— PĂUNESCU-ULMU, T , *Hașdeu* Din prilejul comemorării a douăzeci de ani dela moartea lui Temperamentul lui romantic se potrivea stadiului în care se găsea atunci cultura noastră H , stilistul și poetul, deschizătorul de drumuri noui Apropiere de N Iorga (S R , I, Nr 1, p 61—63)

— *Pentru pomenirea gigantelui* Notiță cu prilejul împlinirii a douăzeci de ani dela moartea lui B P Hașdeu (Cs XI, p 115)

— PETRONIUS, *Un geniu basarabean B P Hașdeu* Cuvinte de omagiu, cu prilejul sărbătoririi Unirii Basarabiei (C T C , IX, p 101)

Herzog, Eugen

CERCUL DE STUDII FILOLOGICE, *Lui E Herzog* Fruntaș al romanisticei, cunoscător al limbii și literaturii germane, posesorul unei vaste culturi,

www.dacoromanica.ro

a fost un nepreţuit tovarăş al Cercului de studii filologice (R F, II*, p 225—226)

— GRECU, VASILE, † *Eugen Herzog* (1875—1928) Necrolog Biografie Se citează raportul elogios al lui W Meyer-Lubke, făcut cu ocazia propunerii lui E Herzog ca profesor titular la Universitatea din Cernăuţi (C Cos IV—V„ p 323—324)

— MEYER-LÜBKE, *Eugen Herzog* A fost editor şi comentator de texte, istoric al limbei, etimolog, vădind în cercetările sale o logică strânsă (R F II*, p 227—231)

„Luceafărul", [Revista]
(25 de ani dela apariţia ei)

— CIURA, A, *In vremea aceea* Mişcarea literară dela *Luceafărul* înseamnă pentru Ardeal, ceea ce a însemnat pentru Vechiul Regat mişcarea dela „Junimea" (Cs XI, p 104)

— CUCU, D I, *Insemnătatea mişcării literare şi culturale dela „Luceafărul"* Cu prilejul împlinirii a 25 ani dela apariţia *Luceafărului* Pentru Ardeal *Luceafărul* a fost nu numai un îndreptar al ideii naţionale, ci şi al literaturii şi al artei (Cs XI, p 101)

— GOGA, OCTAVIAN, *După zece ani* Cu prilejul împlinirii a 25 ani dela apariţia *Luceafărului* se reproduce articolul scris de O G cu prilejul împlinirei primei decade de existenţă a revistei (Cs XI, p 102 103)

— MONTANI, ION, *Acum 25 de ani la „Luceafărul"* Amintiri cu ocazia împlinirii a 25 de ani de la apariţia *„Luceafărului"* Întemeietorii revistei, greutăţile începutului, spiritul dela *Luceafărul* (Bn II, Nr 7—8, p 1—7)

— STANCA, SEBASTIAN, *„Luceafărul"* şi *domnişoarele române* La întemeierea revistei *Luceafărul* a contribuit foarte mult abonamentele, strânse cu entuziasm, de dşoarele române din oraşele ardelene (Cs XI, p 104—105)

Morariu, Constantin

— G[HEORGHIU], A I, † *Preotul C Morariu* Scurt necrolog (R M. VI, Nr 1—3, p 51)

— LOICHIŢĂ, V, † *Preotul Constantin Morariu* Necrolog (J L XVI, p 66—68)

— MARMELIUC, D, † *Preotul Constantin Morariu* (5 Mai 1854—16 Martie 1927) Necrolog (F Fr II, p 66—68)

— *Moartea Arhipresviterului Constantin Morariu* Necrolog (B O R Seria III, XLV, p 172—173)

— NISTOR, ION I, *Constantin Morariu* Necrolog Creştinul şi Românul (U L XLIV*, p 702—703)

Nădejde, Ion

— B[OTEZ], O[CTAV], *Ion Nădejde* Necrolog Nobletea lui sufletească Cu tot internaţionalismul şi socialismul lui, fondul lui afectiv a rămas profund naţional (V R XX*, vol LXXVI, p 340 341)

Pamfile, Tudor

— *Pamfile, Tudor*, Notiţă elogioasă cu prilejul deşvelirii unui bust al folcloristului la Tecuci (A L A, IX, Nr 394, p 8) — [M SEVASTOŞ?]

www.dacoromanica.ro

Pann, Anton

— MANIU, ADRIAN, *Anton Pan* Însemnări cu prilejul centenarului său A P ,,a dat frăgezie versului românesc iar în muzică a descoperit comoara artei naţionale şi religioase'' În ,,*Povestea vorbei*'' găsim subiecte identice cu ale lui Villon Testamentul lui seamănă, de-asemenea, cu al poetului francez Iar gluma lui sănătoasă ne aminteşte pe a lui Rabelais (Ţ N VIII, p 312—313)

— *Comemorarea lui Anton Pann* La biserica Sf Nicolae din Braşov s'a comemorat, printr'un parastas şi cuvântări, un veac de când A P a cântat în acea biserică (B O R , Seria III, XLV, p 626)

Paul, Ion

— BAICULESCU, GEORGE, *Ion Paul* Analiza scrierilor ,,Ţăranul român şi ungur din Ardeal'', ,,Pedagogia ţărănească'' şi ,,Florică ceteraşul'' ale lui I P Despre umorul şi simţul lui de observaţie (C T C , VIII, p 62—63)

Pârvan, Vasile

ANDRIEŞESCU, I , *Vasile Pârvan* Necrolog Privire asupra vieţii şi operii lui V P Educaţia, în ţară şi la Berlin Multiplicitatea cunoştinţelor istoric, arheolog, epigraf, filolog, filosof Metoda lui de cercetare A revoluţionat istoria noastră veche Dădea multă importanţă preistoriei Activitatea lui arheologică şi de organizator al muzeelor româneşti Despre *Getica* (C L LX, p 203—209)

— ANDRIEŞESCU, I , † *Vasile Pârvan* Necrolog V P , profesorul (R G I , XV, p 434 435)

— ANDRIEŞESCU, I , *Vasile Pârvan* Omul şi savantul Necrolog (R H IV, p 230—241)

— ANDRIEŞESCU, I , *Vasile Pârvan* Necrolog V P ca humanist (Or III, p 255—256)

— ARBORE, AL P , *Înfăţişarea etnografică a Dobrogei în antichitate, după lucrările lui Vasile Pârvan* (A D IX*, vol I, p 177—190)

— BEZDECHI, ST , *Vasile Pârvan Omul* Necrolog (Pr I, II, Nr 8, p 3)

— BIAF , A N *Vasile Pârvan* Notiţă biografică şi bibliografică (A L A VIII, Nr 343, p 8)

— BIANU, I , *La moartea lui Vasile Pârvan Cuvânt rostit, ca reprezentant al Universităţii din Bucureşti, în ziua înmormântării lui Vasile Pârvan, 29 Iunie* 1927 Vorbeşte în mod elogios de V Pârvan, erudit, organizator şi îndrumător (Fl S , I, p 181—182)

— BUCUTA, EMANOIL, *Vasile Pârvan al amintirii* Amintiri despre V P şi caracterizare a personalităţii lui complexe Era un singuratic şi un aristocrat Se apropia de oameni mai mult în gând şi în vorbă decât aevea Se dorea conducător şi creator de curente culturale şi politice Paralelă între el şi d Iorga, în această privinţă Marea lui putere de muncă şi de organizare la Academie, Cultura Naţională, Pen-Club, etc Marile lui calităţi l-au împins în fruntea generaţiei de după războiu Acestei generaţii el i-a dat mai mult un avânt decât un sistem de gândire bine alcătuit (Gn VII, p 209—212)

BUSUIOCEANU, AL , *Alegenor* Panegiric la moartea lui Vasile Pârvan În mitul lui Alegenor V P se regăsea cu ce avea mai profund în personalitatea lui Ca şi anticul adorator al Tăcerii, V P căuta în artă,

www.dacoromanica.ro

dincolo de ceea ce e exprimat, sensul mistic al lucrurilor, gândul În acest sens el era şi un filosof modern E dureros că moare înainte de a-şi fi exprimat întreaga gândire (Gn , VII, p 207—209)

— CĂLINESCU, G , *Sub masca lui Vasile Pârvan* Evocare a dascălului V P Comparaţie între el şi d Iorga, ca oratori de catedră Iorga viforos sau şăgalnic , Pârvan muzical şi solemn V P ,, avea sufletul unui conducător de oameni'' (Gn , VII, p 212—215)

— CĂLINESCU, G , *Vasile Pârvan* Necrolog (S , I, Nr 3—4, p 35)

— CARCOPINO, JÉRÔME, *Vasile Pârvan In memoriam* Călduros panegiric al lui V P , savant cu autoritate nu numai în ţara proprie ci şi peste hotare, arheolog, filosof, poet şi mare organizator (Gn VII p 206—207)

— DAVIDESCU, N , *Vasile Pârvan* Necrolog (Rm , XXII, p 7—13)

— DIMA, Al , *Gânduri despre lume si viaţă la Vasile Pârvan* Concepţia filosofică a lui P este dinamismul energetic Analiza ei (Dt VI*, p 103—17)

— FAVONIUS, *Vasile Pârvan* Necrolog Clasicistul (Fv , I, p 87—91)

— F[ORTUNESCU], C D , † *Vasile Pârvan* Necrolog (A O VI, p 373)

— FOTI, ION, † *Vasile Pârvan*, Necrolog (Pr L II, Nr 8, p 2)

— GRĂMADĂ, NICOLAI, † *Vasile Pârvan* Necrolog Vasile Pârvan e arătat ca om, ca savant, întemeietor al ştiinţei arheologiei la noi, ca organizator, ca artist (C Cos IV—V_1, p 530—534)

— GUSTI, D , *Personalitatea lui Vasile Pârvan Un model academic* Necrolog Eruditul, gânditorul, artistul, organizatorul, omul, patriotul (A S R S , VII*, p 337—343)

— HERESCU, N I , *Vasile Pârvan* Necrolog V P mare poet şi gânditor El a introdus la noi esseul de gândire V P , cântăreţ al singurătăţii, tăcerii şi morţii (S R , I, Nr 1, p 55—60)

— IONESCU, D CONST , *V Pârvan* Nercolog (Dt , V, p 134—135)

— IORGA, N , † *Vasile Pârvan* Pierderea lui Pârvan este ireparabilă La cine vom găsi aceste însuşiri ? ,, cunoştinţi arheologice şi istorice de o imensă bogăţie, o râvnă nesfârşită alături de cea mai sistematică muncă, grija de cel mai neînsemnat detaliu alături de îndrăsneala celor mai înalte ipoteze'' ,,Era privit ca egalul oricui în străinătatea cea mai cultă'' (S d M IV, p. 354)

— IORGA, N , † *V Pârvan* O pierdere ireparabilă pentru cultura românească Imense cunoştinţi arheologice şi istorice , râvnă şi muncă sistematică , grijă de detalii dar şi îndrăzneala ipotezelor A inaugurat o nouă eră în istoria veche şi preistoria ţării noastre Mare organizator şi scriitor ,,căruia nu-i era teamă de niciuna din cutezanţele modernismului'' Şef al tineretului (R I , XIII, p 200)

— IORGA, N , *Vasile Pârvan* Necrolog (R H IV, p 159—160)

— LAMBRINO, S , *Vasile Pârvan Eruditul Organizatorul* Evoluţia personalităţii lui ştiinţifice Analiza operelor lui istorico-arheologice Organizatorul (A S R S VII*, p 344—357)

— MANIU, ADRIAN. *Getica [de V Pârvan]* Monumentala lucrare a lui V P care însemnează o dată în istoria civilizaţiei neamului nostru dă lămuriri convingătoare la problema ,,stilului naţional'' În cele mai vechi timpuri a existat pe pământul Daciei un stil, care s'a lămurit mereu până a ajuns la forma de astăzi (Ţ N VIII, p 348—349)

— MATEESCU, G G , *Opera de istorie şi arheologie a lui Vasile Pârvan* Opera lui V Pârvan este unul din cele mai strălucite monumente cu care s'a împodobit literatura ştiinţifică contimporană Străinătatea l-a binemeritat cu toate onorurile ce i se pot aduce marelui om de ştiinţă (S d M , IV, p 354)

www.dacoromanica.ro

— MATEESCU, G G , *Opera de istorie si arheologie a lui Vasile Pârvan* Repertoriul operelor lui V Pârvan în ordine cronologică cu adausuri asupra conținutului lor (S d M , IV, p 374—375)

— METAXA, H , *Vasile Pârvan Note biobibliografice* I Date cronologice asupra vieții și activității II Opera III Bibliografie Expunere critică IV Necrologie (A S R S VII*, p 380—407)

— NESTOR, ION *Spiritul lui Vasile Pârvan* (Bn II, Nr 5, p 13—17)

— NICANOR, P , ET CO , † *Vasile Pârvan* Necrolog (V R XIX, vol 70, p 460—461)

PANAITESCU, EM , *Vasile Pârvan Cuvânt spus la ziua morții în numele universității din Cluj* Vasile Pârvan „a înălțat cel mai vrednic și mai trainic monument celor dintâiu strămoși ai pământului românesc" A fost printre cei dintâiu veniți să însămânțeze în sufletul Ardealului cultura românească (S d M IV, p 373—374)

Vasile Pârvan Necrolog „Renașterea noastră culturală, intrată cu Vasile Pârvan în lumea culturilor occidentale" primește o lovitură ireparabilă Bibliografia operelor lui (U L XLIII, p 427)

— *Pârvan, V , Getica* Articol analitic elogios (Pr L II, Nr 4, p 6—8) — BEZDECHI, ȘT

Pârvan, Vasile Notiță necrologică (Cs XI, p 100)

— SANDU, DINU *Pârvan cuvântătorul* Impresii de la o cuvântare a lui Pârvan, Mistica antică (Dt , V, p 135—136)

SAUCIUC-SĂVEANU, T † *Vasile Pârvan* (Necrolog) În conferința ținută la 17, XII, 1927 în ședința comemorativă a „Cercului de studii filologice" de pe lângă Universitatea din Cernăuți, conferențiarul slăvește memoria marelui savant, dând biografia lui și o listă a principalelor sale opere (R F , I, p 328—338)

— STOICESCU, COSTIN St , *Vasile Pârvan și istoria economică-socială a antichității* (A S R S VII, p 369—379)

— STOICESCU, D , *La moartea lui Vasile Pârvan* (A D VIII, p 141 147)

— TURCU, ION [AGÂRBICEANU I ?], *Vasile Pârvan* Sensul vieții și al morții în filosofia lui Concepția lui naționalistă (Tr , LIX*, p 42—49)

— *Un învățat străin despre Vasile Pârvan* Omagiul adus de Camille Julhian lui Vasile Pârvan în *Journal des Debats* Câteva pasagii (Bn II, Nr 6, p 42—43)

— VIANU, TUDOR *Vasile Pârvan și concepția tragică a existenței* (A S R S VII*, p 358—368)

— VULPE, RADU „*Getica* " *o protoistorie a Daciei de Vasile Pârvan* O dare de seamă analitică asupra cărții, cu prilejul morții lui V P Meritul ei e de a fi dat cea mai completă caracterizare a Geților și de a fi arătat deosebirea dintre aceștia și Tracii din Sud V P a îmbogățit istoria neamului cu un mileniu (Gn VII, p 215—217)

Popovici, Iosif

COSTIN, LUCIAN † *Dr Iosif Popovici* Necrolog Date biografice, activitatea științifică-literară, scrierile (Bn III*, Nr 8 10, p 51—54)

— GRECU, VASILE, † *Iosif Popovici* (19 Febr 1876—27 Aug 1928) Necrolog Adept convins al foneticei experimentale, a fost întemeietorul acestei științe la noi, a fost un îndrumător în slavistică și primul cercetător al dial istro-român (C Cos IV—V$_2$, p 321—322)

— MORARIU, LECA †*Iosif Popovici* Necrolog Amintiri și reflexiuni despre I Popovici, cercetătorul dialectului istro-român (F Fr III*, p 153—155)

— M[ORARIU], L[ECA], *Iosif Popovici și Istroromânii* (*O scrisoare a lui I Popovici* Fragment dintr'o scrisoare (F Fr III*, p 156 157)

www.dacoromanica.ro

— M[ORARIU], L[ECA], *Iosif Popovici (1876—1928) Note biografice* (F Fr II, p 157—158)

— N[ANDRIŞ], GR[IGORE], † *Iosif Popovici (1876—1928)* Necrolog Făcând biografia lui Iosif Popovici, Gr Nandriş îi arată meritele ca savant şi bun Român, aducând, „un îndurerat omagiu memoriei lui" (R F II p 215)

— *Dr Iosif Popovici* Necrolog (F D XLIII *, Nr 36, p 2 3)

Puscariu, Sextil

— REDACŢIA [TRANSILVANIA] *Sextil Puşcariu*, Cuvinte omagiale cu prilejul împlinirii a 50 de ani Filologul Luptător cultural în Ardeal şi Bucovina Mişcarea dela *Luceafărul* nu poate fi despărţită de numele său Biografie şi bibliografie (Tr, LIX* p 63 67)

Roman, Alexandru

— BOGDAN-DUICĂ, G *Discurs la aniversarea de o sută de ani a nasterei lui Alexandru Roman* Viaţa şi activitatea filologică, literară şi politică a lui Al R Ca filolog a raportat despre o carte a lui Bruce-White în „*Familia*", ca literat sprijineă producţia transcarpatină, ca om politic a luptat împotriva dualismului austroungar, fiind un naţionalist generos şi radical şi un democrat moderat (C T C VIII, p 2 3)

Sandu-Aldea, C

— BĂDĂUŢĂ, AL, *C Sandu-Aldea* „Medalion" cu prilejul morţii A iubit mai ales săteanul, cu durerile lui A fost între primii care s'au străduit să dea literaturii o utilitate socială (V L II, Nr 46, p 1)

— BĂDĂUŢĂ, AL, *C Sandu-Aldea* Moartea lui este un prilej de punere la punct a chestiunei „Sămănătorului" Curentul trebue încadrat în epoca lui, altfel nu este înţeles Sămănătorismul a avut mai mult un caracter reacţionar şi cultural El a murit odată cu „Sămănătorul" După dispariţia revistei n'au rămas decât semănătorişti izolaţi — C Sandu-Aldea depăşeşte curentul, prin cultul lui pentru natură Nimeni n'a cântat Bărăganul ca el Eroii lui sânt instinctuali, ca toţi eroi literari ai curentului (Gn VII, p 149—150)

— BIANU, I, † *C Sandu-Aldea* (Necrolog) A lăsat opere nepieritoare inspirate din „marea poezie a brazdei şi a lanurilor întinse la soare" şi din „suferinţele neamului" (Fl S, I, p 81—82)

— BIANU, ION *La mormântul lui Sandu Aldea* Cuvânt rostit în 23 Martie 1927 Nimeni ca Sandu Aldea n'a simţit poezia brazdei şi durerea celor ce o muncesc, (S d M IV, p 181)

— BIANU, I, *C Sandu-Aldea* Necrolog „Nimeni ca Sandu-Aldea nu a înţeles şi mai ales nimeni nu a simţit ca dânsul marea poezie a brazdei şi a lanurilor întinse la soare" Limba scrierilor lui e curată, dulce şi plină de energie (C T C VIII, p 48)

— B[AICULESCU], G *Moartea scriitorului Sandu-Aldea* Necrolog Scriitorul (Pr L II, Nr 2, p 27)

— CONSTANTINESCU, POMPILIU, *C Sandu-Aldea* Necrolog Un sămănătorist care se mulţumeşte să povestească şi să picteze Lirismul lui constă într'o atitudine generală de simpatie pentru fortele elementare, povestirea e exterioară Se distinge de ceilalţi sămănătorişti prin predi-

www.dacoromanica.ro

lecţia pentru poezia bălţii dunărene Proza lui cuprinde o iubire aproape fizică pentru solul natal (V L, II, Nr 43, p 3)

— „G[ÂNDUL] N[OSTRU]", *C Sandu-Aldea* Necrolog (G N VI, p 73—74)

— IONESCU, D CONST *C Sandu-Aldea* A lăsat „două categorii de producţii cea dintâiu în care tezismul semănătorist este biruitor în dauna realizării artistice şi a doua, schiţele sau paginile sporadice în care creaţiunea s'a degajat din tendinţa ambianţei, a ţărănismului şi naţionalismului" (Dt, V, p 84—85)

— LASCAROV-MOLDOVEANU, AL *C Sandu-Aldea* Însemnări cu prilejul morţii lui C S-A a reprezentat în scrisul său naţionalismul şi tradiţia Aceste principii el le simţea în firea sa ca o poruncă inexorabilă Oamenii şi peisagiul românesc el le-a descris cu sinceritate şi iubire Pentru această atitudine sufletească a lui nu trebue să ise facă reproşuri, mai ales astăzi când literatura română e plină de excentricităţi şi străinisme (Ţ N VIII, p 308—311)

— LUPU, AL *La moartea lui C Sandu-Aldea* Dintre semănătorişti Sandu-Aldea e aproape singurul care a abordat nuvela Opera lui e nu numai reflexul unei epoci literare, ci şi a unei vieţi reale, care o face durabilă (F-Fr II, p 91)

— NICANOR P ET CO, *C Sandu-Aldea* N'a fost S A un tradiţionalist în sensul de cântăreţ al trecutului, ci a fost cântăreţul pământului, „pământul negru şi rodnic" cum spune el în proză Acesta este aportul său original în literatură (V R XIX vol LXIX, p 429—430)

— *Sandu-Aldea* Notiţă elogioasă cu prilejul morţii scriitorului (Ţ N VIII, p 254)

— TEODORESCU-BRANIŞTE, TUDOR, *C Sandu-Aldea* Necrolog Scriitorul În opera lui găsim „viziunea, uneori brutală a spiritului moldovenesc" Talentul lui se manifestează mai ales în nuvelele de acţiune Pictor al vieţii ţărăneşti (Pr L, II, Nr 3, p 20—22)

Schuchardt, Hugo

— HERZOG, EUGEN † *Hugo Schuchardt* (Necrolog) Spirit analitic şi sintetic, Schuchardt s'a ocupat de legile fonetice, combătându-le, apoi de amestecul limbilor şi de originea limbei, precum şi de chestiuni de istorie literară şi culturală Herzog discută părerile marelui savant — (R F, I, 339—352)

Thomsen, Wilhelm

— NANDRIŞ, GR † *Vilhelm Thomsen* (Necrolog) Arată că „decanul lingvisticei comparate" s'a ocupat de „cele mai grele enigme ale istoriei graiului omenesc", precum şi de probleme de lingvistică comparată (R F, I, p 338—339).

Vulcan, Iosif

— AGÂRBICEANU, I, *Apostolat cultural, Apostolat naţional* Despre *Familia*, şi directorul ei, Iosif Vulcan, „*Familia* n'a slujit nici unui ideal estetic, decât aceluia al scrisului românesc A scrisului bun, întrucât îl putea avea, a celui mediocru întrucât era moral" Revista a contribuit la unificarea limbei literare (C T C VIII, p 172—174)

— BACALOGLU, COL GEORGE, *Iosif Vulcan* Stimulator de energii şi coordonator de talente Prin *Familia* a creeat obişnuinţa cititului în

www.dacoromanica.ro

Ardeal Omagiul societăţii C T C, cu prilejul desvelirii bustului lui I V, a cărui iniţiativă dela ea a pornit, (C T C, VIII, p 171—172)

— BACALOGLU, G, *Cuvântare de deschidere a solemnităţii desvelirii bustului lui I Vulcan, ţinută în ziua de 13 Nov* 1927 Evocarea operei culturale a lui I V cu deosebire cea dela *Familia* (C T C IX*, p 13—14)

— PAVEL, DR C, *Iosif Vulcan* Mediul cultural al Bihorului, din care a apărut I V Biografia acestuia Analiza operei lui literare şi culturale poezia, nuvelele şi romanele, teatrul *Familia* rolul ei în mişcarea culturală a Ardealului, I V ca întemeietor şi animator al mişcării teatrale din Ardeal (F Seria II, A II, Nr 10—11, p 1—4, Nr 12, p 21—24).

ONOMASTICĂ ŞI TOPONIMIE

— BILEŢCHI - ALBESCU, IOAN, *Din vechea toponomastică a României Siretul* Se arată că Siretul e un nume iliric (Or III, p 268—285)

— *Bileţchi - Albescu, Ion, Din vechea toponamastică a României şi Celţii în toponomastica României* În revista „Orpheus" III (1927) p 268—285 şi IV (1928) pp 1—13, 89—98, 150—156, 204—218 şi 275—280 Material bogat Rolul Celţilor exagerat faţă de al popoarelor mai noi Propune altă etimologie pentru arom Perivoli (C Cos IV—V 2, p 319) —GRECU, VASILE

— BOGREA, V, *Contribuţie la onomastica romanului lui Alexandru şi romanului Troiei* „Ostrovul *Dalfionului*" <*Alfeon*(=*Olympia*)+*d* protetic, „Ostrovul *Sitarilor*" <*Cythera*> *Sitaria*, *sitar* <**sitarius* (=pasăre din genul *sitella*), *ostrov*=„oraş, loc", se găseşte şi în alte texte (G S III, p 1—12)

— BRĂTIANU, G I, *Observaţii asupra unor denumiri etnice medievale din sud-estul Europei* Din numeroase exemple se scoate concluzia că în isvoarele italiene şi bizantine, denumirile etnice au un sens geografic (G S III, p 418—422)

— CONEA, ION, *Intre toponimie şi geografie* Numele topice dau adesea importante indicaţii de natură istorică şi geografică (B S G XLVII, p 338—342)

— *Drăganu, Nicolae, Toponimie şi Istorie*, Cluj, 1928 Dare de seamă analitică O completare cu privire la *Leşul* (A O, VII, p 168—169) — F[ORTUNESCU], C D

— *Drăganu, N, Intre toponimie şi istorie* Notiţă elogioasă (S d M, V, p 135—136) — CRONICAR

— *Drăganu, N, Toponimie si istorie* (Cluj, 1928) „Materialul întrebuinţat e de o extraordinară bogăţie" (R I XIV, p 230—231) —[IORGA, N]

— *Drăganu, Nicolae, Toponimie şi Istorie* Dare de seamă analitică (V R, XX, vol LXXIII, p 480—481) — OTETEA, A

— *Gamillscheg, Ernst, Zum Donaunamen* (extras din *Zeitschrift fur Slavische Philologie*, vol III, caet ½ Leipzig 1926 (Fl S, I, p 36)

— *Gamillscheg, Ernst, Zum Donaunamen Zeitschrift f slav Phil* III, 1926, S 149—154 (U J VII, p 253) — K S

— GR[ECU], V[ASILE], *Nume vechi însemnând Basarabia* (C Cos IV—V 1, p 570)

— *Ilieff, At T, Die rum Toponimie slavisch-bulgarischen Ursprungs*, im *Sbornik* der blg Akademie B 17 S 49 bis, 92, Sofia 1925, (blg) Câteva rezultate falşe, căci autorul nu cunoaşte destul de bine limba rom, totuşi o lucrare utilă (B A III, p 310—311) — WEIGAND, G

Ilieff, At T, Die rum Toponimie slavisch-bulgarischen Ursprungs, im Sbornik der bulg Akademie B 17, S 49—92, Sofia 1925 (blg) (Z O N F III, p 157—58) — WEIGAND, GUSTAV

www.dacoromanica.ro

— IORDAN, IORGU, *Incercare de bibliografie toponimică românească (Essai de bibliographie toponimique roumaine)* Titluri şi indicaţii bibliografice analitice despre lucrările de toponimie românească, găsite la Biblioteca Universităţii din Iaşi (B S G XLVI, p 31—49)

— IORDAN, IORGU, *Bezeichnungen fur „Rodeland" in der rumänischen Toponomastik* Numeroase cuvinte însemnând „Rodeland" s'au pierdut ca apelative, dar s'au păstrat în toponomastica română (Z O N F IV, p 48—60, 171—183)

— *Iordan, Iorgu, Rumänische Toponomastik*, Bonn, u Leipzig 1924, 298, S Lucrare bună, dar cu neisbutite încercări de critică (B A III, p 305—306) — WEIGAND, G

— *Iordan, Iorgu [Prof in Jasi, Rumänien], Rumanische Toponomastik* II und III Teil [Veroffentlich des Roman Auslandsinstituts der Rhein Friedrich-Wilhelms-Univ Bonn, Bd III, 2] Bonn und Leipzig, Kurt Schroeden, 1926 S 119—198 M 8 (D Lz V—XLIX, 42 Heft, p 2055—2058) — FRIEDWAGNER, M

— *Iordan, Iorgu, Rumänische Toponomastik*, IV, u 298 S, in Veroffentlichungen des romanischen Auslandsinstituts der rheinischen Friedrich-Wilhelms-Universitat Bonn, I 1924 Bonn und Leipzig, II III, 1926 (Z O N F III, p 153—157) — WEIGAND, GUSTAV

— KRIZ-CABICAR, *Curiozităţi topice „valahice"* Nume toponimice din Valahia moravă, unele după autor, de origine românească (A S Nr 7 (1927), p 84 88)

— LAMOUCHE LEON *Le nom de la Dobrudza* Admite concluzia lui Mutafčiev că Dobrotica a fost transformat în Dobrudža Cauzele acestei transformări sânt pur fonetice (R Et Sl VIII, p 90—91)

— LIEBHART, OTTO, *Die Ortsnamen des Seklergebietes in Siebenburgen* Din cele 460 de nume toponimice studiate, 2 sânt româneşti, ceea ce „nu însemnează că populaţia primitivă a regiunii a fost românească, ci numai că au existat acolo aşezări de Români" (B A III, p 1—96)

— MELICH, JÁNOS *Gepides et Roumains Gelou du notaire anonyme* Se combate existenţa unor elemente gepide în limba română Numele *Gelu* are aceeaşi origine maghiară ca numele toponimice *Gyalú* = rom *Gilău* (R E H VI, p 62—77)

— MELICH JANOS, *Reponses à M Nicolas Iorga I Noms de lieu en Transylvanie* Numele toponimice Deva, Someş, Mureş, Criş, Timiş sânt vechi, împrumutate din lb maghiară (R E H VI, p 264—268)

— MOTOGNA, V, *Toponimie şi istorie* Polemică cu N Drăganu în legătură cu scrierea acestuia *Toponimie şi istorie* (R I, XIV, p 350—354)

— MUTAFČIEV, P, *Dobrotič-Dobrotica et la Dobrudža* Etimologia slav *Dobrota* + turc *-dža* (R Et Sl, VII, (1927), p 27—41)

— *Mutafčiev, P, Dobrotič-Dobrotica et la Dobrudža Revue des etudes slaves*, t VII, f 1 et 2 Paris 1927, pp 27 41 (Mak Pregl III, fasc 4 p 111—114) —ROMANSKY ST

— OPREANU, SABIN *Numiri toponimice (sic!) păstoreşti în Munţii Bârsei, Buzăului şi ai Vrancei* După o scurtă şi justă apreciere a importanţei numelor locale, se expun 1 Numiri privitoare la păşuni, 2 la animalele păstorilor, 3 Numiri date locurilor de adăpost; 4 Numiri privitoare la aşezările păstoreşti şi la păstori, 5 Numiri diverse păstoreşti (Tr LIX, p 802—808)

— *Opreanu, Sabin Beitrăge zur Toponimie des Seklerlandes*, (40 Seiten nebst Kartenskizze rumanisch), Klausenburg 1926 (Z O N F III, p 159) — WEIGAND, GUSTAV

— *Opreanu, Sabin, Contribuţiuni la toponimia din ţinutul Săcuilor*, 40 S in gr 8° nebst Kartenskizze, Klausenberg, 1926 Nu e o lucrare ştiinţifică, utilă doar prin material (B A III, p 310) — WEIGAND, G

www.dacoromanica.ro

— *Orend, Misch, Zur Heimatfrage der siebenburger Sachsen, Vergleichung der Siebenburgisch-deutschen Ortsnamen mit denen des übrigen deutschen Sprachgebietes* Teză de doctorat Marburg 1927 Recensie critică (R H IV, p 136—138) — IORGA N

— *Papahagi, Pericle, Numiri etnice la Aromâni*, Bucureşti, Cultura Naţională, 1925 37 S 8° Ac Rom Mem Secţ. Lit Seria III, tom III, mem 4 (U J VIII, p 212) — L T

— *Pârvan, Vasile, Consideraţiuni asupra unor nume de râuri dacoscitice* (Vorgelesen in der Sitzung der rumanischen Akademie der Wissenschaften vom 28 Avril 1922) Cultura Naţională, Bucureşti 1923 (Kbl, L, p 180) — F M

— SAUCIUC-SĂVEANU, T, *Numele comunei urbane Mangalia Mangalia = Mègara*—atestat—„o suburbie a Cartaginei", de unde a pornit colonizarea oraşului Callatis (R F II, p 108—118)

— SCHEINER, WALTHER *Die Ortsnamen im mittleren Teile des südlichen Siebenburgens (Fotsetzung)* Între numele toponimice date sânt şi nume româneşti cu etimologiile lor (B A III, p 113—172)

— *Scheiner, Walther, Die Ortsnamen im mittleren Teile des südlichen Siebenburgens Balkanarchiv*, III, (1927), 113 ff Fortsetzung (Kbl, LI, p 125—131) — KISCH, GUSTAV

— *Scheiner, Walther Die Ortsnamen im mittleren Teile des südlichen Siebenburgens Balkanarchiv* II, (1926), 1 — 112 (Fortsetzung im III Band) (Kbl L, p 116—120) — KISCH, GUSTAV

— *Scheiner, Walther, Die Ortsnamen im mittleren Teile des südlichen Siebenburgens* (B A II, p 1—112, a. 1926) Recensie favorabilă (St R, I, p 122)

— VAILLANT A, *Solună, Sărună „Salonique"* Populatia romanică a Peninsulei balcanice a prescurtat numele grecesc (Θεσ)-σαλονίκη în *Salona*, confundând Salonicul cu Salona din Iliria Numele *Salona* există astăzi la ar sub forma *Sărună* Slavii, când au năvălit în Balcani, au luat numele roman al acestor două oraşe, cel din Dalmaţia a devenit *Sòlin* iar cel din Macedònia *Sòlonŭ* (R Et Sl VII, p. 268)

— VORNICU GH, *Scrisori din Maramureş* Trecutul Maramureşului, câteva nume propriu pers şi topice (C T C VIII, p 90—91)

— WEIGAND, GUSTAV, *Die Namen der rumänischen Judeţe im Altreich* Din cele 30 de judeţe din Vechiul Regat, 9 au nume populare, 21 nume administrative Ca origine ele sânt bulg 12, rom. 5, ucrain 6, ung 1, sârb 1, cumane 4 (B A IV p 168—177)

— WEIGAND, GUSTAV, *Magy Récse, rum Rece* Numele toponimic românesc *Recea* <ung *Récse* „şanţ de apărare" în Ardeal şi < bulg *rece* „pârâu" în Vechiul Regat (B A III, p 104—106)

ORTOGRAFIE

— *Ortografia Academiei* Notiţă în legătură cu noua versiune a ortografiei Academiei Române, în care se interzice întrebuinţarea consoanelor duble Se constată o mare confuzie, în această privinţă, în numele proprii întrebuintate de presa românească (Ţ N VIII, p 63–64 şi 158–159).

— *Ortografia scrierii lui s şi z* Se citează cele stabilite de Academie cu privire la scrierea lui *s* şi *z*, găsindu-se că „răspunsul (Academiei) nu e satisfăcător" (Cs XI, p 44)

— ROSETTI, ALEXANDRU, *De l'interpretation des graphies doubles dans les textes écrits* Respingând ipoteza că o grafie dublă reprezintă un sunet intermediar, R crede că ea reprezintă scrierea fonetică şi cea tradiţională sau un fonem greu de notat (B S L XXIX Nr 16, 1928, p 24—28)

— ŞERBAN, GEORGE, *Dintr'ale ortografiei limbii române* Autorul „sem-

www.dacoromanica.ro

nalează necesitatea de-a apropia ortografia noastră pe care o avem stabilită de fonetismul actual al limbii" (Inv IX, Nr 2, p 14—17, Nr 3—4, p 18—21)

— ŢICĂLOIU, DR ION D, *Nuanţele lui ı din limba noastră* În limba română sânt trei feluri de ı, redate în ortografia Academiei prin acelaşi semn Ar fi ideal să avem trei semne (cf I Ol Ştefanovici-Svensk, R G I 567 ş u) (R G I XV, p 359—364)

ROMÂNII DE PESTE HOTARE

— AGÂRBICEANU, I, *Dela Românii transnistrieni* Descrierea satului românesc Gruscaia de lângă Elisavetgrad Aşezările, ocupaţiunea, portul, religia, moravurile, limba, conştiinţa naţională „Graiul, în lexic şi pronunţie, e cel din Basarabia Vorbirea e împestriţată cu cuvinte ruseşti numai la numerale dela 20 în sus" Streine sânt numirile obiectelor cumpărate din oraş (Tr, LIX*, p 538—559)

— *Almanahul aromânesc Frăţiia* (G R II*, p 35—36) B[UCUŢA], EM[ANOIL]

— *Almanahul aromânesc„ Frăţil'ia"*, 1927 (G R, I p 55) — B[UCUŢA], EM[ANOIL

— BART, JEAN, *Românii din Istria* Stând de vorbă cu un Istroromân din Jeiăni Ce ne pune studiul lui S Puşcariu asupra patriei lor primitive şi a graiului lor (A L A Nr 359, p 1)

— BĂLAN, ŞTEFAN, *Şcoala primară la Românii de peste Nistru în timpul ţarismului* Cu tot zelul dascălilor ruşi ai acestor şcoale, ei nu reuşiau să înveţe pe copiii români limba rusă (Tr R Tr, I, Nr 1, p 6—8)

— BĂLAN, ŞT, *Şcoala primară la Românii transnistrieni în timpul revoluţiei ruseşti.* Despre participarea unui grup de 30 învăţători şi învăţătoare transnistriene la cursurile de limba română dela Chişinău, în 1918 (Tr R Tr, I*, Nr 4, p 8—11)

— B[UCUŢA], EM[ANOIL], *„Către Românii din Serbia"* Manifestul răspândit la 1918 şi 1919 între Românii din Serbia (G R, I, p 50—52)

— B[UCUŢA], EM[ANOIL], *Date de statistică iugoslavă* (G R, I, p 26—27)

— B[UCUŢA], EM[ANOIL], *Din istoria de durere a Românilor din Bulgaria* Informaţiuni despre felul cum se procedează în Bulgaria la desnaţionalizarea Românilor (G R II*, p 167)

— B[UCUŢA], EM[ANOIL], *La Românii din Banatul iugo-slav* (G R II*, p 104—105)

— B[UCUŢA], EM[ANOIL], *Prin şcolile de Stat sârbeşti ale Românilor din Banatul iugoslav* (G R II*, p 190)

— B[UCUŢA], EM[ANOIL], *Printre Românii iugoslavi* (G R II*, p 69—70)

— B[UCUŢA], EM[ANOIL], *Românii din Albania* (G R, I, p 25)

— B[UCUŢA], EM[ANOIL], *Românii din America* (G R, I, p 25 26)

B[UCUŢA], EM[ANOIL], *Românii din Bulgaria în afară de lege* Apel (G R II*, p 103—104)

— *B[ucuţa], Em[anoil], Românii din Bulgaria „Cunoştinţi folositoare"* (*Cartea Românească*) 32 pag, 5 lei (G R, I, p 30) — B[UCUŢA], EM[ANOIL]

— B[UCUŢA], EM[ANOIL], *Românii din Peninsula Balcanică* (G R, I, p 135—136)

— B[UCUŢA], EM[ANOIL], *Români prin Serbia* (G R, I, p 148 149)

— B[UCUŢA], EM[ANOIL], *Românii transoceanici* Desnaţionalizarea Românilor din America (G R II*, p 70—71)

— [BUCUŢA, EMANOIL?] *Românii uitaţi din plăşile Nicopole şi Rahova* (*Bulgaria*) În Bulgaria sunt Români nu numai între Timoc şi Vidin, ci şi în plăşile Nicopole şi Rahova Ei sânt în primejdie de a fi bulgarizaţi (G R, I p 68—69)

www.dacoromanica.ro

— B[UCUȚA], EM[ANOIL], *Republica moldovenească de peste Nistru* (G R, I, p 24—25)

— B[UCUȚA], EM[ANOIL], *Școala și biserica românească în Jugoslavia* (G R, I, p 23)

— BUCUȚA, EMANOIL, *„Semper in itineribus erat"* Despre Popa Dragsin, cel care a încercat să unească cu Roma pe Românii dimprejurul Vidinului (Bn II, Nr 3, p 1—2)

— B[UCUȚA], EM[ANOIL], *Statutele societății „Graiul Românesc"* (G R II*, p 105—106)

— BUCUȚA, EMANOIL, *Statutul eforiilor școlare și bisericești române din Peninsula Balcanică* (G R, I, p 70—71)

— B[UCUȚA], EM[ANOIL], *Știri bulgare, pentru streinătate, gresite.* (G R II*, p 14—15)

— B[UCUȚA], EM[ANOIL], *Studenții români pentru Românii din Bulgaria* (G R I, p 249)

— B[UCUȚA], EM[ANOIL], *Studenți români la școli din Germania* (G R, II*, p 71)

B[UCUȚA], EM[ANOIL], *Universitatea din București, universitatea bulgară a României* La universitatea din București este un mare număr de Bulgari, dintre care însă de sigur mulți sânt Români din Bulgaria (G R II*, p 34)

— B[UCUȚA], EM[ANOIL], *Un om al lui Dumnezeu în satele lui Dragoș Voevod* Se reproduce o scrisoare a unui preot român de peste Nistru (G R II*, p 144)

— BUCUȚA, EMANOIL, *Un roman din viața Românilor din Bulgaria Fuga lui Șefki* (G R, I, p 72)

— BUCUȚA, EMANOIL, *Un ținut românesc unde nu s'ar afla un singur Român* Cadrilaterul, despre care G Weigand afirmă cele de mai sus Se arată subiectivitatea lui G Weigand, care ne e dușman (G R, I, p 71—72)

— B[UCUȚA], EM[ANOIL] *Valachia de sub veacuri* Populația română din Moravia, de care se ocupă acum folcloriști și etnografi celo-slovaci (G R, I, p 134—135)

— B[UCUȚA], EM[ANOIL], *Ziare bulgărești* (G R, I, p 151 152)

— BULAT, ȘT, *Problema limbii Românilor de peste Nistru* Nefiind cultivată în școală, în biserică, într'o literatură, limba Românilor de peste Nistru e foarte puțin evoluată Se atrage atenția filologilor asupra ei (Tr R Tr, I, Nr 2, p 10—11)

— BULAT, ȘT, *Problema limbii la Românii de peste Nistru* („ci" sau „și") Se reproduce din *Plugarul Roș* decisiunea Comitetului Științelor moldovenești dela Baltă (Rep Moldoveană), în care se cere transcrierea cu *c* iar nu cu *ș* a lui *c* palatalizat (Tr R Tr, II*, Nr 12, p 5—7)

— CĂLĂTORU, HORIA, *Bufenii și Frățuții* Românii din Banat până la ocupația turcească Ocupația turcească Înfățișarea Banatului după ree tragerea Turcilor din Banat Districtele sudice Panciova, Becicherec-Timișoara Opera de reorganizare Iosif al II-lea și Banatul Colonizării-, Sârbii Românii (G R II*, p 177—189)

— CĂLĂTORU, HORIA, *Bufenii și Frățuții* Derivarea poreclelor „Bufenii" și „Frățuții" Fenomene îngrijorătoare Înfățișarea satelor Casele Locuitorii și înfățișarea lor Portul, limba, firea, năravurile Starea economică și culturală Primejdii Ce măsuri de apărare ar trebui să se ia pentru moment (G R II, *, p 228—241)

— CĂLĂTORU, HORIA, *Contribuții la cunoașterea situației Românilor din Banatul sârbesc* (G R II*, p 140—143)

— *Calendarul național al ziarului America*, 1928 (G R II*, p 36) — B[UCUȚA], EM[ANOIL],

www.dacoromanica.ro

— CÂMPIANU, TEODOR (MIRCEA DELA MARE), *Românii şi Albania Mişcarea românească în Albania* Raportul făcut în 1901 de preotul Haralambie Balamace Ministerului de Culte din Bucureşti (G R II*, p 153—155)

— CANCEL, P, *Nedreptate Românilor maramureşeni* În cartea sa închinată Rusiei Subcarpatice, E Perfecký, ignorează aproape cu totul elementul românesc (G R, I, p 84—86)

— CAPIDAN, TH, *Românii şi Albania Şcolile româneşti din Albania* Prin statificarea şcolilor române din Albania s'a ajuns la desfiinţarea lor (G R II*, p 163—167)

— CAPIDAN, TH, *Românii din Albania* Românii din Albania ating numărul de 60 000 (G R II*, p 195—209)

— CAPIDAN, TH, *Contribuţia Românilor la renaşterea Albaniei* (G R II*, p 4—11)

— *Capidan, Th, Românii nomazi* (C S, V, p 22—23) — G[HERMAN], T[RAIAN]

— *Capidan, Th, Românii nomazi* (*Dacoromania IV*, Cluj) Lucrare completă din toate punctele de vedere Numai laturea politică — foarte tristă — nu e amintită (G R, I, p 74—76) — BUCUŢA, EM

— CAPIDAN, TH, *Macedoromânii Situaţia lor după zece ani dela Unire* Autorul studiază mai ales situaţia Macedoromânilor în veacul al XX Concluziile la cari ajunge sânt foarte triste De încheiere propune câteva soluţii pentru salvarea naţionalităţii Rom din Peninsula Balcanică (S d M, V*, p 402—405)

— CAPIDAN, TH, *Macedoromânii Vechimea şi însemnătatea lor istorică în Peninsula Balcanică* Originea populaţiunilor româneşti din Peninsula Balcanică, raporturile lor cu Dacoromânii, rolul lor istoric, social cultural şi economic, situaţia lor actuală (A I N, IV, p 175—194)

— *Capidan, Th, Macedoromânii, vechimea şi însemnătatea lor în Peninsula Balcanică* A I N IV, Recensie critică (R H, V*, p 167—169) — IORGA, N

— *Capidan, Th, Macedoroâniei* Bucureşti, Cartea Românească, 1927 [Extras din *Anuarul Ist de Ist Naţ* IV ?] Recensie analitică (A O VII, p 556—567) — FORT[UNESCU], C D

— *Capidan, Th, Macedoromânii*(*Anuarul Institutului de istorie naţională*) Studiu complet despre Aromâni Numărul lor nu e exact (G R II*, p 54) — BUCUŢA, EM

Capidan, Th, Megleno-Românii, II Recensie analitică elogioasă (Fr LIX*, p 422—423) — ARBORE, A X P

— *Capidan, Th, Meglenoromânii*, p II, Dare de seamă analitică (A O, VII*, p 170) — F[ORTUNESCU] C D

— *Capidan, Th, Meglenoromânii* Recensie analitică (Sr LIX*, p 635—636) — R T

— *Capidan, Th, Scrierile lui Dim Bolintineanu despre Macedonia* (G R II,* p 16) — B[UCUŢA], EM[ANOIL]

— *Capidan, Th, Românismul balcanic* (Extras din *Revista filologică*, Cernăuţi, 1927) Recensie analitică (Tr LIX*, p 76) — ARBORE, AL. P

— *Caractere, uzuri şi obiceiuri ale Românilor din Carso* Se reproduc după ziarul *Il Picolo di Trieste* din 20 şi 27 V, 1928, două articole privitoare la Românii din regiunea Carso di Raspo, zisă şi Ciceria Se vorbeşte, în aceste articole, despre originea, trecutul dar mai ales obiceiurile şi caracterul lor de astăzi Articolul II se ocupă numai de coloniale din Trieste a acestor Români (S d M, V, p 248—250)

— *Carp, Sandu, Promovarea culturii româneşti în Drobogea nouă* (Silistra, 1927 Date din trecut, epoca de după 1915 (G R, I, p 55—56) B[UCUŢA], E[MANOIL]

www.dacoromanica.ro

— CIOBANU, ŞTEFAN, *Republica moldovenească de peste Nistru şi cultura română* (G R, I, p 159—164)

— CULEA, AP D, *Românii din Calıacra şi Durostor* (*Cadrılater*) Ca răspuns la afırmatia lui G Weigand, că în „cadrılaterul Silistra-Dobrici nu se află nici un Român", se arată numărul, originea şi cultura Românilor, insistându-se asupra şcolilor din Silistra şi Turtucaia (G R, I, p 117—123)

— *Despre dreapta scriere limbii moldoveneşti* (Reproducere din *Plugarul Roşu*, 5 Iulie 1927) Organele conducătoare ale Republicii Moldoveneşti au hotărît să alcătuiască un proect de limbă şi scriere moldovenească, întemeiat pe limba moldovenilor de peste Nistru, iar nicidecum pe limba românească (Tr R Tr, I, Nr 1, p 20)

— DONA, MITU, *Românii şi Albania Cum s'au înfiinţat întâile şcoli naţionale în Albania* Din amintiri personale se arată străduinţele şi luptele preotului Lambru, pentru a înfiinţa o şcoală românească în Albania Reuşeşte în 1884 (G R II*, p 155—162)

— DONA, MITU, *Colaborare albano-română* (G R, I, p 183—187)

— DONGOROZI, I, *Românii de peste hotare* O privire sumară „pentru marele public", asupra aşezărilor româneşti din streinătate Românii din America, din Ungaria, din Ukraina, din Peninsula balcanică; din Moravia, din alte părţi (Rm XXII, p 402—415)

— GHIULAMILA, I G, *Românii macedoneni din Bulgaria* (*Aromâni*) Aromânii din Bulgaria sânt parte aşezaţi pe la oraşe, unde se desnaţionalizează, parte nomazi, păstori de oi şi cai (G R II*, p 26—34)

— *Goga, Guşu Papacostea, In zilele redeşteptării macedo-romîne Memorii acte si corespondenţă* Bucureşti, 1927 Notă (R I XIII, p 309—310) —IORGA, N

— HAREA, V, *Cele dintâiu cărţi despre Românii transnistrieni* Despre *O călătorie în satele moldoveneşti din gubernia Cherson*, Iaşi, 1893 şi *O călătorie la Românii din gubernia Camenitz-Podolsc*, Iaşi, 1906 ambele de Th Burada (Tr R Tr, I, Nr 4, p 7—8)

— HAREA, V, *Numărul Românilor Transnistrieni* După o critică a izvoarelor statistice, autorul ajunge la concluzia că peste Nistru sânt astăzi peste 650 000 Români (Tr R Tr, I, Nr 2, p 8—9)

— ILIIN, PAUL, *Incercări de teatru în limba naţională la Românii transnistrieni, în anii 1920—21* Reprezentarea câtorva piese de Alecsandri în satul Coşniţa, raionul Duboşari (Tr R Tr II*, Nr 10—11, p 13—15)

— ION, GRIGORE, *Românii din Iugoslavia* Situaţia lor şcolară e sub toată critica (Bn II, Nr 6, p 25—26)

— *Lacea, C, Sânt în Transilvania aşezări de Români veniţi din sudul Dunării sau nu sânt? Dacoromania* IV, 1924—26, Cluj Trocarii din Şcheii Braşovului sânt consideraţi ca Aromâni din părţile Târnovei (G R, I, p 110) — BUCUTA, EMANOIL

— LUPAŞ, I, *Din trecutul Românilor maramureşeni* Mânăstirea Peri din Maramureşul azi cehoslovac, e întâia mânăstire moldovenească din sec XIV (G R, I, p 81—83)

— MARIA, REGINA, *Intre Românii din America* Impresii de călătorie cu câteva date istorice (G R II*, p 77—81)

— MĂNDRESCU, SIMION C *Şcoli şi biserici româneşti în Albania* Istoric al şcolilor şi bisericilor româneşti din Albania, de la 1864 (G R, I, p 43—50)

— MĂNDRESCU, S, *O secţie special pentru chestiunile balcanice la Ministerul de Externe* (G R II*, p 1—4)

— MEHEDINTEANU, ION, *O revistă a Românilor de peste Nistru Tribuna Românilor Transnistrieni*, are rolul de a susţine lupta naţională a Românilor de peste Nistru (Bn II, Nr 9, p 31—32)

www.dacoromanica.ro

— *Morariu, L., Istro-Românii* (Conferinţă ţinută în 16 Dec 1926 la „Institutul de Istorie şi limbă" de la Universitatea din Cernăuţi) —Cernăuti, 1927, pp 38+6 ilustraţii Dare de seamă analitică (St R, I, 1927, p 159)

— *Morariu, Leca, Drumuri cirebire* (G R II*, p 15) — B[UCUŢA], EM[ANOIL]

— MORARIU, LECA, *Ni noi n-au utat pre fraţii noştri* ! Impresii de călătorie dela Românii din Istria Text cu traducerea daco-rom (G R, I, p 221—227)

— *Morariu, Leca, Istro-Românii* Apel (G R, I, p 76) — BUCUŢA, EM

— MORARIU, LECA, *Pentru fraţii Istro-Români* Se citează din însemnarea de călătorie a lui Emil Riegler (I E VII Nr 177—178) călătoria făcută la Istro-românii în 1925 şi se face apel la Români pentru tipărirea unei cărţi istro-rom (F Fr II, p 1—6)

— MULLER, IAROSLAV, *Pe marginea unei tragedii* Apel pentru salvarea Meglenoromânilor Impotriva vandalismului Grecilor (P B VI*, p 83-84)

— MULLER, JAROSLAV, *Românca mică aromânească Un Ceh către Aromâni cu prilejul unei aniversări* — (G R, I, p 165—168)

— MULLER, JAROSLAV, *Românii pe coasta Dalmaţiei* Două documente din 1635 şi 1638, în care se vorbeşte de Români (G R II*, p 151—152)

— MULLER, IAROSLAV, *Un Ceh către Aromâni* Autorul face apel către Aromâni să nu renunţe la lupta pentru crearea unui stat independent Lupta lor va reuşi pentru că se întemeiază — între altele — şi pe raţiuni geografice Teritoriul ocupat de ei reprezintă o unitate geografică (P B, V, p 73—76)

— NANDRIŞ, GRIGORE, *Migraţiuni româneşti în Carpaţii Galiţiei şi ai Moraviei* Din mărturii istorice şi linguistice se poate reconstitui migraţiunea păstorilor români de-a lungul Carpaţilor (G R, I, p 99—104).

— NANDRIŞ, GR, *Despre mânăstirea din Peri* Dintr'un document slavo-român din 1404, publicat de Hr A Petrov, se vede vechimea Românilor în Maramureş (G R. II*, p 21—26)

— OPREANU, SABIN, *Printre Românii săcuizaţi* Pe Târnava-mare, Românii s'au săcuizat complet Fenomenul de săcuizare se repetă acum în Ciuc unde autorul crede că printr'o „propagandă culturală cumințe" foarte necesară — s'ar putea salva elementul românesc (G R, I, p 8—13)

— ORDEANU, ION, *Românii din Bulgaria* Se citează, comentându-se, două memorii ale Românilor din Timocul bulgăresc, către guvernul bulgar şi către Liga Naţiunilor, prin care se cere înfiinţarea de şcoli româneşti (G R, I, p 128—133)

— ORDEANU, Ion, *Bulgarii din România şi Românii din Bulgaria* (G R II*, p 67—69)

— ORDEANU, ION, *Şcoli româneşti în Peninsula Balcanică* Liceul din Bitolia a încetat să mai funcţioneze, iar restul şcolilor sânt în număr foarte mic (G R II*, p 101—103)

— ORDEANU, ION, *Scolile românesti din Banatul sârbesc*. Guvernul român şi cel sârbesc au încheiat o convenţie privitoare la şcolile populaţiei minoritare (G R, I, p 227—231)

— ORDEANU, ION, *Românii vidineni la Geneva* Se comentează observaţiile pe care guvernul bulgar le-a făcut petiţiei adresate de studenţii români din Timoc Ligii Naţiunilor (G R, I, p 240—245)

— ORMAN, GIGI, *Din trecutul Craiovei Cartierul clisurean* Aşezarea Aromânilor clisureni în cartierul Sf Ioan Hera începe pe la 1825 Pricinile veniri lor Trecerea lor la negustorie Despre câteva familii mai importante (A O, VII*, p 110—117, 216—230)

— *Papacostea, Goga Guşu, In zilele redeşteptării macedo-române* Interesante mărturii din timpul când preoţi şi dascăli veneau să lumineze poporul român (G R, I, p. 215—216) — B[UCUŢA], EM[ANOIL]

www.dacoromanica.ro

— *Papacostea, Victor G, Trecerea Românilor din cazaua Silistrei sub exarhatul Bulgariei* Bulgarii care luptau pe la 1850 la Constantinopol pentru Exarhatul lor, fac propagandă şi în Dobrogea, unde câştigă mulţi români, nemulţumiţi de Patriarhia grecească (G R II*, p 133—140)

— *Papahagi, Tache, Macedo-Românii sau Aromânii* (G R, I, p 250) B[UCUŢA], EM[ANOIL]

— PETRESCU, NICOLAE *Românii din America* Românii din America — cei din Statele-Unite — sânt mai ales Ardelenii Desnaţionalizarea lor s'ar putea face aşa încât să nu constitue un rău pentru noi (G R, I, p 179—183)

— POCITAN, DR V, *Biserici româneşti în Lemberg* Întemeierea şi istoricul celor trei biserici româneşti din Lemberg (Lwov) Două din aceste biserici sânt astăzi greco-catolice, a treia zidită (pe la 1860) şi întreţinută din fondul religionar din Bucovina şi-a păstrat caracterul ortodox şi românesc (B O R Seria III, A XLVI, p 508—520)

— POCITAN, DR V, *Capela românească din Viena* După o introducere despre bisericile ortodoxe din Viena, se arată împrejurările în cari s'a întemeiat, în 1906, capela românească Descrierea ei (B O R Seria III, A XLVI, p 781—792)

— POPESCU, AURELIU ION, *Colonia română din New-York* (G R II*, p 221—228)

— POPESCU, AURELIU ION, *Românii din America* În mediul protestant american, imigraţiile latino-slave n'au fost bine primite (G R II*, p 209—215)

— *Puşcariu, Sextil, Studii istroromâne* (Cultura Naţională, 370 pag. 200 lei). Cuprinsul cărţii, elogii (G R, I, p 30) —B[UCUŢA], EM[ANOIL]

— PUŞCARIU, SEXTIL, *Românii din Istria* Se vorbeşte pe scurt despre istoria Istro-rom., starea lor economică şi culturală Câteva deosebiri esenţiale între dial. istro-rom şi cel d-rom Un basm istro-rom cu traducere (G R, I, p 1—7)

— *Bizerea, P, Românii din Banatul iugoslav* (Cartea Românească, Cunoştinţi folositoare, 32 pag 5 lei) (G R II*, p 53) —BUCUŢA, EMANOIL

— ROMAN, NICOLAE, *Românii din Torontalul sârbesc* Românii din Torontal sânt aşezaţi în 7 sate, dintre care 3 curat româneşti Vorbesc graiul bănăţean, păstrează datinile şi portul, puţin influenţat de Şvabi (G. R II*, p 119—126)

— ROMAN, NICOLAE, *Ţinţarii din S H S „O cincarima", de Dušan Popovič* Autorul dă conţinutul cărţii lui D Popovič, despre Ţinţari (= Românii din S H S), care aduce contribuţii interesante dar are şi câteva inexactităţi (G R II*, p 46—51)

— ROMANSKY, ST, *Românii dintre Timoc şi Morava* (Fragment dintr'un studiu) Numărul Românilor din Serbia după statistici şi cercetări personale Românii sânt împărţiţi în apuseni şi răsăriteni (G R, I, p 13—22)

— [*Românii din Macedonia si dintre Timoc si Morava*] Un articol cu acest titlu publicat de Stoian Romansky în *Makédonski Pregled* 1925 şi 1926 Are consideraţii istorice, bibliografie statistică pe localităţi fotografii Notiţă (R H IV, p 141) — IORGA, N

— *Ştiri despre starea culturală la Românii de peste Nistru, culese din „Plugarul Roşu", organul oficial al Republicii Moldoveneşti* Reproduceri în limba originală (Tr R Tr, I, Nr 1, p 19—20, Nr 2, p 17—21, Nr 3, p 21—22)

— STOICA, VASILE, *Românii din Ungaria* Numărul lor, şcoala şi biserica, felul cum ei sânt desnaţionalizaţi (G R II*, p 173—177)

— *Tagliavini, Carlo, Per la storia dei Valacchi in Moravia* (G R II*, p 16) B[UCUŢA], EM[ANOIL]

www.dacoromanica.ro

— *Tcaucıuc-Albu, N , Câteva cuvinte despre Românıı rutenizaţi dın nordul Bucovinei* (Cernăuţi „Glasul Bucovinei") Nume de persoană şi topice curat româneşti, din ţinutul rutenizat din nordul Bucovinei Apel pentru salvarea Românilor. (G R , I, p 74) — BUCUŢA, EM

— ŢOPA DIMITRE, *Românismul în regiunea dintre Prut şi Nistru din fosta Bucovină Epoca între anıı* 1780—1918 Procesul treptat de desnaţionalizare Cf G R II*, 59—66 (G R II*, p 95—100)

— ŢOPA, DIMITRIE, *Românismul în regiunea dintre Prut şi Nistru din fosta Bucovină Epoca între anıı* 1775—1780 Între 1775—1780 au venit peste populaţia curat românească, Rutenıı din Galiţia (G R II*, p 59—66)

— *Ţopa, Ovid, Românıı din Ţara Şipenţuluı şi din regiunea Ceremusuluı* (G R II*, p 53—54) — BUCUŢA, EMANOIL

— *Tribuna Românilor Transilvăneni* (G R p 191—192) —B[UCUŢA], EM[ANOIL]

— TULBURE, GH , *Influenţa binefăcătoare şi rolul ımportant al colonıstılor macedo-românı în ıstorıa desvoltărıı noastre culturale* După o introducere generală despre Aromâni, autorul trece la coloniile aromâneşti din Ardeal şi Ungaria, ocupându-se, mai pe larg, de cea din Pesta Despre Mihail Boiadji, George Roza, Societatea femeilor macedoromâne din Pesta familia Grabovski (F Seria II, A II Nr 1—2, p 12—14)

— VESTITELEV, G , *Ostrovo ı negovata okolnost* (Ostrovo şi împrejurîmile lui) În regiunea *Ostrovo*, între Bitolia şi Salonic, aproape de oraşul Vodena, sânt şi două aşezări aromâneşti *Patačino* cu 59 case, 390 suflete şi *Kăndrevo*, 85 case, 560 suflete Cei din Patacino sânt Fărşeroţi (Mak, Pregl III, fasc 2, p 1—24)

— VORNICU, GH , *Românıı dın Cehoslovacıa* Primele documente carî amintesc despre ei sânt de pe timpul Angevinilor Bisericele lor au avut legături cu toate ţinuturile româneşti Găsim în ele numeroase cărţi vechi bisericeşti Despre mănăstirea din Peri Societăţile noastre de cultură trebuie să sară întru salvarea acestei insule de românism (C T C , IX*, p 130—131)

— *Vâlsan, G , Românıı în Delta Dunărıı la sfârşıtul secolulıı* XVIII (G R , I, p 151) — B[UCUŢA], EM[ANOIL]

— VÂLSAN, G , *Românıı la Marea Neagră O veche însemnare carografică* (G R , I, p 63—64)

— VÂLSAN, G , *„Lacul Ovidului" sı Românıı la Marea Neagră* La alte dovezi despre existenţa Românilor în Dobrogea cu mult înainte de alipirea oficială, vine să se adauge numele „Lacul Ovidului" semnalat pe călătorii streini în sec XVIII (G R II*, p 115—118)

— VÂLSAN, G , *Mocanıı în Dobrogea la 1845* Înainte de alipirea oficială a Dobrogei, Mocanii care veneau cu oile din Ţară, făceau legătura cu acest ţinut (G R II*, p 41—46)

— VÂLSAN, G , *Românıı locuıau Delta Dunărıı în veacul XV* Din spusele unui scriitor florentin (1558), citat de Haşdeu şi din cronica de la Nurnberg (sec XV) se vede că în sec XV Delta avea o populaţie românească, cunoscută de streini (G R , I, p 145—148)

ROMÂNII ÎN LITERATURILE STREINE

— *Allard, C , Souvenırs d'Orıent* (Paris, 1864) Note de călătorie în Dobrogea, unde doctorul francez întâlneşte la tot pasul Români (G R II*, p 145) — BUCUŢA EMANOIL

— ALEXICI, G G , *Elemente române în muzıca populară maghiară* Vorbeşte de împrumuturi româneşti în muzica maghiară Dă ca anexe 39 de melodii maghiare (G S III, p 47—82)

www.dacoromanica.ro

— AMALDI, MARIA EMILIA, *La Transilvania attraverso i documenti del conte Luigi Fernando Marsigli* Atrage atenţia asupra bogatului material de informaţie asupra Transilvaniei, cuprins în manuscrisele rămase de la Marsigli Se dă şi o apreciabilă informaţie asupra călătoriei acestuia în Transilvania Importantă specială prezintă descrierile asupra geografiei fizice (interesând îndeosebi pe toponomaşti), asupra idiografiei oraşelor şi etnografiei Transilvaniei (E O VII, p 295—318, 487—496, VIII*, p 40—54, 250—274)

— BOGDAN-DUICĂ G , *Ungurii despre noi* Autorul a găsit în rev ungurească *Korunktárczaja*, 1865 p 147 balada cu subiect român a lui Zihaly Imre *Mihály vajda leanya* [Fata lui Mihaiu Viteazul] Cuprinsul ei (Tr LIX*, p 824)

— B[UCUŢA] EM[ANOIL] *Cei mai vechi locuitori ai Ardealului* Se vorbeşte despre articoul d-lui Lutz Korodi din *Ostland*, unde se arată partea anecdotică în istoria începutului istoriei Românilor în Ardeal (G R II*, p 35)

— *Construire* (An IV Nr 7—8, Aug 1927 Roma) publică un studiu amănunţit asupra lit rom în care se dă deosebită atenţie lui I Agârbiceanu Se traduce schiţa lui *Misterul* Studiul e semnat de d-ra Nella Callini (Cs XI, p 113) — AMPOIANU MANOLE

— C[REVEDIA], N , *Poeţi români în bulgăreşte* Poetul bulgar Capitonoff pregăteşte o *Antologie a poeţilor români* din care a publicat mai multe bucăţi în revista *Pole* (V L III*, Nr 87, p 3)

— *Cuvinte româneşti în dialectul Armenilor din Transilvania —Câteva note istorice* După un scurt istoric al aşezărilor armeneşti din Ardeal, se dă o listă de neologisme, intrate din româneşte şi o listă de cuvinte româneşti întrebuinţate de Armeni (R I XIII, p 129—139)

— IORGA, N , *Două cântece despre revoluţia de la* 1821 Se reproduc, în traducere românească, două cântece despre căpitanul Iordachi, găsite în C Fauriel, *Neugriechische Volkslieder*, II, Leipzig, 1825, p 188 (R I , XIV, p 348—350)

— IORGA, N , *Încă un călător german la noi Paul Kornbach* O analiză a scrierii acestuia *Studien uber franzosische und daco-romanische Sprache und Literatur* (Viena, 1850) Cartea a fost remarcată mai întâiu de C Tagliavini Se găsesc în ea judicioase păreri asupra limbei şi lit româneşti Condamnă nu numai pe puriştii latini dar şi pe cei francezi şi — slavi O frumoasă caracterizare a limbei româneşti (R I XIII, p 8—10)

— KLEIN, KARL KURT , *Beziehungen Martin Opitzens zum Rumänentum* În poezia „Zlatna" şi în lucrarea „Dacia Antiqua" se vede simpatia lui Opitz peutru Românii, pe care-i consideră urmaşi ai Romanilor şi a căror limbă o învaţă (Kbl , L, p 89—116)

— *Klein, Karl Kurt, Beziehungen Martin Opitzens zum Rumänentum* Hermannstadt, Krafft şi Drotleff 1927 30 S 8° (S A aus Korrespondenzblatt, d Ver f siebenb Landeskunde L) (U J VIII, p 190—191) —K S

— *Klein, Dr Karl Kurt, Beziehungen Martin Opitzens zum Rumänentum*, 1927, Krafft und Drotleff, Hermannstadt (Sonderabdr aus dem *Korrespondenzblatt* des Vereins fur siebenburgische Landeskunde, 50 Jg) pag 30 (R F II*, p 158) — HERZOG, E

— *Martin, Hugo, Rumänische Mädchen* (Verlag A Francke, Berna) Aceasta e a doua carte cu subiecte din viaţa românească a scriitorului elveţian H M Întâia a fost *Rumänisches Intermezzo* (Gn , VIII*, p 514—515) —BLAGA, LUCIAN

— MORARIU, VICTOR, *Literatura românească înfăţişată străinătăţii* Elena Văcărescu anunţă în *Revue de France* n-rul 21, 1926 o serie de studii asupra literaturii româneşti actuale, dând deocamdată o schiţă a evoluţiei sale generale (F Fr III, p 29—30)

www.dacoromanica.ro

— *O istorie a literaturii române în limba cehă* D-na Huskova, care în timpul războiului a tipărit la Praga cărticele româneşti pentru soldaţii români, a scos acum un nou volum în 186 pagini despre literatura română pentru publicul cehoslovac Conţine şi pasagii traduse din scriitorii noştri de seamă (Tr LIX*, p. 383)

— *Orendi-Hommenau, Victor, Literatur und Volkskunst der Rumänen* Cartea este un omagiu şi un act de simpatie pentru Românii Păcat că studiul nu e mai desvoltat (A O VI*, p 363—364) —FORT[UNESCU], C D

— PETRESCU, CEZAR *Noi, Europa şi Panait Istrati* Ascensiunea lui P I A cucerit celebritatea prin exotismul, umanitatea şi sinceritatea operii sale, toate în contrast cu artificialitatea literaturii contimporane N'are în el românesc de cât stilul colorat, fluid, cald Publicul românesc nu-l caută, scriitorul român nu-l iubeşte, pentru că nu recunoaşte în opera lui specificul românesc (S R , I, Nr 1, p 37—47)

— *Propaganda românească în Italia* Lectorul de limba şi lit rom dela Univ din Roma a publicat în *Il Giornale di Politica* e di Letteratura, VI, 1927, Mai-Iunie un articol intitulat „La poesia popolare romena", apoi în *Construire* „La Chiesa di Vatra Moldovitzei" (f a), iar în *Il lavoro d'Italia* (22 Iulie) „S'Demetrio a Suceava in Romania" (U I, XLIII, p 510)

— *Rousou, Matei, La Littérature roumaine contemporaine* Articol în *Candide*, 7 Oct 1926 Paris Privire generală asupra desvoltării lit române (Tr II, p 54) — G D

— *Traducerile din poeţi români* Ziarul arădan *Erdélyi Hirlap* (27 Sept 1927) a publicat în traducerea lui Eugen Kara, poeziile „Spune-mi minioară" de Ienăchiţă Văcărescu, „Colindătorii" de Gh Coşbuc şi „Viziune" de Gheorghe din Moldova (Bn II, Nr 6, p 45)

— URECHIA, NESTOR, *Limba românească* Mărturiile Prinţului de Ligne, a lui St -Marc Girardin şi a lui Michelet despre frumuseţa şi latinitatea limbei româneşti (Pr L, I, Nr 3, p 1—2)

SCRIITORII ROMÂNI

Aaron, Florian

— IORGA, N , *Cursul de istoria Românilor al lui Florian Aaron* Caietul şcolarului Const Popesco, care însemna, pe la 1859, cursul de istoria Românilor, ţinut de F A la Universitatea din Bucureşti Se găseşte în el o concepţie modernă (evolutivă) a istoriei, o bogată cunoştinţă a amănuntelor, o logică strânsă şi uneori ingenioasă şi un cald patriotism Ideea dacoromană accentuată (R I XIII, p 256 272)

Adam, Ion

— PREDESCU LUCIAN, *Câteva amintiri despre Ion Adam, N Beldiceanu şi N N Beldiceanu* Câteva amănunte biografice (F Fr III*, p 121—122)

Alexandrescu, Grigore

— FOTI, ION *Grigore Alexandrescu* Portret elogios (Pr L II, Nr 16, p 3—5)

www.dacoromanica.ro

— MORARIU, LECA, *De-ale lui Gr Alexandrescu* O rectificare la articolul din F Fr III*, p 90—94 (F Fr III, p 128)

— MORARIU, LECA, *Gr Alexandrescu la Brăila* Întemeindu-se pe un pasagiu din *O nuntă*, apărută în *Albumul ştiinţific şi literar*, din 1847, autorul afirmă cu certitudine că Gr Al, înainte de a se întoarce în Bucureşti, în 1837, s'a oprit la Brăila (F Fr, III*, p 196—197).

— *Alexandrescu, Grigore, Poezii Memorial de călătorie Cu o introducere, biografie, note şi indice de G Adamescu* D-l Adamescu n'a reuşit să dea o ediţie critică ideală Spre deosebire de ediţia lui Gârleanu, care se foloseşte de cele apărute la 1842, 1847, el ia ca model ediţia ultimă, redactată de însuşi poetul la 1863 Face însă o mulţime de abateri dela aceasta Introduce şi alte poezii publicate ulterior de Alexandrescu, ceeace e o calitate (V R XIX, vol LXX, p 282—284) — STĂNESCU, CONST

— TEODORESCU, RAUL, *Elementul universal în opera lui Gr Alexandrescu* Autorul scoate în evidenţă (analizând câteva poezii) elementul universal din poeziile religioase, filosofice-sociale, meditaţiunile, odele eroice, baladele lirice, epistolele, satirele şi fabulele lui G Alexandrescu Singur poeziile erotice sânt lipsite de acest element (R V, IV*, p 166—186)

— *Teodorescu, Raul Elementul universal în Grigore Alexandrescu* Negând valoarea Istoriei literare, autorul comite numeroase greşeli (F Fr, III*, p 90—94) — MORARIU LECA

Alecsandri, Vasile

(Vezi şi *Necroloage, Comemorări, Omagii*)

— ALECSANDRI V, *către Iraclie Porumbescu* Scrisoare din 16, III, 1884 în care promite că va interveni pentru a se lua în repertoriul Teatrului Naţional din Bucureşti, opereta *Craiu Nou* a lui Ciprian Porumbescu, fiul lui Iraclie (F Fr III*, p 134—135)

— ALECSANDRI, V, [*Scrisori*] *către Anton Naum* Şase scrisori din 1882, datate cinci din Mirceşti şi una din Montpellier, toate în jurul traducerii lui Naum a Cântului IV din poemul *Mireio* al lui Mistral, apoi a poeziei *Le Tambour d'Arcole* a aceluiaşi Traducerile au fost prezentate de Al la concursul Felibrilor, la Montpellier Traducătorul a fost premiat cu un condeiu de aur şi o diplomă (C L, LIX, p 126—130)

— ALECSANDRI V *către Scarlat D Fălcoianu* Două scrisori din 11 Oct. 1862 şi 2 Nov 1876 [Fără importanţă] (C L, LXI*, p 315—316)

— ALECSANDRI VASILE, *Autograf inedit al lui*—O scrisoare din Mirceşti, 13 Oct, 1871 (U L, XLIV*, p 392)

— *Alecsandri, Vasile Miorizza* Trad în italieneşte (V L, III, Nr 79, p 2) — ORTIZ, RAMIRO

— B *Casa lui Alecsandri* Autorul îşi exprimă dorinţa ca Academia şi statul să facă tot posibilul pentru a intra în posesiunea casei dela Mirceşti a poetului (C T C, IX*, p 104)

— *Bogdan-Duică, G, Vasile Alecsandri (Povestea unei vieţi)* (Rm XXII, p 399—400) — DR, R

— *Bogdan-Duică, G, Vasile Alecsandri Povestea unei vieţi* Recensie analitică elogioasă (C L, LXI*, p 342—343) — SIMIONESCU DAN

— *Bogdan-Duică, G, Vasile Alecsandri, povestirea unei vieţi* Dare de seamă analitică (R I XIV*, p 412—413) — IORGA N

— CĂLINESCU G, *Vasile Alecsandri* (Note) Despre „generalitatea vagă a calificativelor" lui, apoi despre atitudinea „practic-hedonică" faţă de natură, a poetului (V L III*, Nr 87, p 1)

— EMERIT, MARCEL, *Trois lettres inedites de Basile Alecsandri* (1857) Toate trei către Victor Place, consul al Franţei la Iaşi I din Bucureşti,

www.dacoromanica.ro

Martie, 1857, II Dièppe, 20 Sept, 1857, III Paris, 20 Oct 1857 În legătură cu acțiunea diplomatică pentru Unirea Principatelor (R H V*, p 139—144)

— EMERIT, MARCEL, *Une conversation entre l'empereur Napoleon* III *et Basile Alecsandri* Autorul reproduce din Ms Academiei scrisoarea inedită, din 1863, în care V A raportează lui Cuza conversația avută cu Napoleon III, la 30 Nov 1863 (R H, V*, p 232—236)

— FOTI, ION, *Vasile Alecsandri* Portret Rolul lui în desvoltarea literaturii române Romantismul (Pr L II, Nr 15, p 3—5)

— *In preajma divanului ad hoc* Se reproduce, în întregime, întâmpinarea adresată de deputații sătenі în frunte cu Ion Roată, divanului adhoc Reproducerea e făcută după un document inedit Într'o notă introductivă Redacția crede, întemeindu-se pe o comparație grafologică, că autorul întâmpinării e V Alecsandri (Ț J, IV, p 17—18)

— LOVINESCU, E, *Fântâna Blanduziei* Al s'a regăsit în ea, cu toate calitățile lui Drama aceasta este „un crâmpeiu de umanitate și prin semnătatea formelor, mai ales de antichitate" (U L XLIV*, p 383)

— MARCU, ALEX, *Un prieten uitat G V Ruscalla* Biografia apoi activitatea filo-română a lui G V Ruscalla, etnograf, filolog și ziarist taliian Cerea studierea limbei române pentru a lămuri etimologiile italiene Era împotriva exagerărilor latiniștilor Din legăturile lui cu Românii se vorbește mai pe larg de cele întreținute cu V Alecsandri, din poeziile căruia traduce, apoi, cu Simion Bărnuțiu și Al Papiu Ilarian În anexă trei scrisori către cel din urmă, dintre cari întâia e în italienește iar cele din urmă în românește (C L, LX, p 242—265)

— MARCU, ALEXANDRU, *V Alecsandri și G V Ruscalla* O scrisoare inedită a lui G V Ruscalla către V A datată Turin, 6 Ian, 1858, în care acesta comunică poetului român amănunte asupra relațiunilor sale cu Românii și a activității sale filoromânești în Italia (Rom VII, Nr 2, p 44—45)

— MARCU, ALEXANDRU, *V Alecsandri e l'Italia* [Cf Dare de seamă D R V, p 636—642] (St R I, p 65—111 vol II, p 199—233)

— *Marcu, Alexandru, V Alecsandri și Italia* București 1927 (An Ac Rom) Dare de seamă cu completări Familia mamei lui Alecsandri e de origine din Kázon (Secuime), de aici numele de Cozoni (R I XIII, p 409—411).

— *Marcu, Alex, V Alecsandri și Italia* (A O VI, p 393)

— *Marcu, Alecsandru, V Alecsandri și Italia* Recensie analitică (Tr LIX*, p 663—664) — I T

— MUȘLEA, ION, *Din scrisorile lui Vasile Alecsandri către George Sion* Se reproduc 18 scrisori, descoperite de autor în donația George Sion dela Biblioteca Universității din Cluj Prima e din 1859, iar restul dintre 1874—1890 Scrisorile sânt precedate de o prefață, în care se arată importanța lor (V R XX*, vol LXXIV, p 189—203)

— PORUMBESCU, IRACLIE, *Amintiri despre Vasile Alecsandri* (Fragment) [Reproducere din Leonida Bodnărescu, *Scrierile lui Iraclie Porumbescu*, Partea I, Cernăuți 1898] Un portret al lui A la 26—27 ani Veselia poetului (F Fr III*, p 136—138)

— RADU, C, *Alecsandri e de origină italiană?* Autorul respinge afirmația făcută de Al însuși și de unii biografi ai săi, că poetul ar fi de origine italiană Ramura bărbătească a familiei și-a schimbat numele *Alexandru* în *Alecsandri* Poetul a făcut această afirmație pentru a crea o „mistificare literară", la modă în timpul său (Fr II, p 1—9)

— SEBASTIAN, MIHAIL, *Vasile Alecsandri* Portretul lui psihologic Se insistă mult asupra caracterului latin și senin al poeziei lui Asemănarea,

www.dacoromanica.ro

în această privință, cu Mistral Apoi, în privința activității culturale, cu N Iorga (U L XLIV*, p 382)

— URECHEA, NESTOR, *O scrisoare a lui Vasile Alecsandri* Adolphe Billecocq roagă pe Al să-i dea o recomandație către rudele lui, prin care să dovedească că Moldo-Valachi sânt un popor, care merită să se ocupe de ei Al se execută printr'o scrisoare din 14 Oct 1848, către o doamnă din familia lui B Se reproduce această scrisoare, în care poetul român arată care este esența cauzei moldo-valahe (Pr L, I, Nr 14, p 26)

— *Wedkiewicz, Stanislav, Z tradicyi rumunskich o Ianie III Sobieskim [Din tradițiile românești, asupra lui Ioan III Sobieski]*, Cracovia, 1928 Extras Se analizează felul cum apare figura lui Sobieski în literatura română (Cantemir, Negruzzi, Alecsandri), ajungându-se la concluzia că acești autori se întemeiază pe legende, fără fundament istoric (R I XIV*, p 398) — PANAITESCU, P P

Anghel, Dimitrie

— DUMITRESCU, GEORGE, *D Anghel* Portret „A cântat [florile] în versuri discrete, infinit nuanțate, poate în paguba accentului energetic " (R V III, p 81—82)

— RUFU, SIMEON, *D Anghel* Feminitatea, eleganța și sentimentalismul operei lui poetice (Pr L, III*, Nr 13, p 2)

— PAPADOPOL, PAUL I, *Ce-a scris poetul Dimitrie Anghel* I Generalități E o greșală că Manualele de limba română neglijează pe acest poet II Opera de colaborare [cu Șt O Iosif, sau semnată A Mirea] IV Încheiere Despre operele complete promise de Cartea Românească, Traduceri (U L XLIII, p 495, 506, 542)

Asachi, George

— CARACOSTEA, D, *Izvoarele lui G Asachi* [cf Dare de seamă D R VII] (C L LXI, p 243—280, 417—433)

— *Caracostea, D, Izvoarele lui G Asachi* București Socec, 1928 Recensie analitică (A O VII*, p 557—558) — FORI[UNESCU], C D

— GUȚU, G, *Gh Asachi și traducerile din latinește* Se reproduc și comentează câteva traduceri și prelucrări de ale lui Asachi din Ovidiu, Horațiu și Martial Cu toate că sânt lipsite de sinceritate, aceste traduceri interesează și astăzi prin fluiditatea și armonia lor (Or IV*, p 219—229)

— *Tablouri de mare însemnătate în casa unui preot* În casa Pr Cezar Vuza din Iași se găsesc 17 tablouri de Gheorghe Asachi, lucrate în culori și sepia Ele reprezintă portrete, peisagii, compoziții și copii după tablouri celebre Au fost executate de G A în timpul studiilor în Italia (B O R Seria III, XLV, p 254)

Bălcescu, Nicolae

(Vezi și *Necroloage, Comemorări, Omagii*)

— CRAINIC, NICHIFOR, *Nicolae Bălcescu* Analiză psihologică a caracterului lui N B Ideea de sacrificiu pentru ideal o găsim dela început, în sufletul lui Doctrina mesianică pe care și-a însușit-o la Paris, i-a accentuat și adâncit această idee Mesianismul lui a avut la temelie morala evanghelică B este profund creștin (Gn VII, p 340—347)

— [IORGA, N ?], *Bălcescu și Românii din Pind* Cunoscuta corespon-

www.dacoromanica.ro

denţă a lui Bălcescu publicată în *Amintiri din pribegie* de Ion Ghica. (R I XIII, p 278)

— MARINESCU, G , *Nicolae Bălcescu* Caracterizarea scriitorului N B este un istoric romantic „Retorismul apare [însă, la el] ca o calitate a adevăratului istoric naţional, nu ca un defect al imaginaţiei rătăcite" *Istoria lui Mihai Viteazul* poate sta alături de cele mai bune opere de literatură istorică ale noastre (R V , III, p. 256—258)

— PANAITESCU, P P , *Nicolae Bălcescu şi istoriografia română* N B este cel dintâiu care aplică punctul de vedere cultural la istoria Românilor. Pentru această concepţie el a avut modele apusene (de ex Aug Thierry) El a introdus însă ceva nou rolul ţărănimii în evoluţia istorică, apoi ideea de libertate naţională —B a arătat astfel, istoriografiei române drumul cel bun Haşdeu a deviat dela el , I Bogdan şi Iorga au revenit la B (S R , I*, Nr 3, p 35—39)

— RUFU, SIMEON, *Cântarea României* Autorul protestează împotriva afirmaţiei lui N Teaciuc-Albu din studiul său *Cântarea României* că acest poem ar fi al lui Al Russo Prin spiritul şi inspiraţia lui nu poate fi decât al lui Bălcescu (Pr I, II, Nr 3, p 2)

— *Un articol din 1846 al lui N Bălcescu*, Cu prilejul împlinirii a 75 ani dela moartea lui B se reproduce textual o dare de seamă asupra cărţii lui Aimé-Martin, *Despre educaţia mamelor de familie sau civilizaţia neamului omenesc prin femei*, tradusă în româneşte de I D Negulici Darea de seamă a fost publicată în *Foaiea pentru minte, inimă şi literatură*, Nr 4—5, Ianuarie, 1846 (R G I , XV, p 632—636)

— ZANE, G , *Marx şi Bălcescu* Marx în *Capitalul* său recurge, pentru ilustrarea unor idei economice, la analiza regimului agrar din Principatele Române De remarcat în special capitolul unde se dau izvoarele străine şi interne, după care Marx s'ar fi putut informa asupra stărilor de la noi, şi din care el nu aminteşte decât pe Regnault Acesta era informat la rândul său din lucrarea lui Bălcescu *Question économique des Principautés Danubiennes* Ideologia socialistă a lui Bălcescu Toate ideile şi datele lui Marx referitoare la noi le găsim şi în opera sus amintită a lui Bălcescu (V R XIX, vol LXX, p 40—59)

— Z[ANE], G , *Nicolae Bălcescu* Concepţia istorică a lui Bălcescu aprioriSmul, adecă interpretarea istoriei prin destinul hărăzit popoarelor Însufleţit de ideia progresului, opera sa întreagă mărturiseşte idealismul său social, fapt care îi asigură actualitatea oricând *Question économique des principautés danubiennes* e cvintesenţa concepţiei şi idealului său social Bălcescu ca exponent al aspiraţiilor naţionale şi profet al unităţi de azi (V R XIX vol LXXII, p 239—246)

Barac, Ion

— *Colan, Ion, Viaţa şi opera lui Ion Barac* Dare de seamă analitică (R I XIV, p 333—336) — IORGA, N

— *Colan, Ion, Viaţa şi opera lui Ion Barac* Recensie analitică elogioasă (Tr LIX*, p 659—661) — TURCU, I

— *Colan, Ion, Viaţa şi opera lui Ioan Barac* Dare de seamă critică Cu toate că făcut cu multă conştiinţiozitate, studiul cuprinde unele generalizări pripite (ca de ex în chestiunea originii ungureşti a lui *Arghir şi Elena*) şi unele afirmaţii vagi (V R , XX*, vol 76, p 355 — 358) — STĂNESCU, CONST V

Bariţiu, George

— ARMEANCA, E , *O scrisoare a lui Gheorghe Barit* Scrisoarea e din Sibiu, 30 Dec 1882 şi e adresată lui E Picot B mulţumeşte acestuia

www.dacoromanica.ro

pentru că a luat apărarea Românilor din Ardeal în ziarul *Le bien public*, îi dă apoi informaţii asupra *Memorialului* Românilor din Ardeal dela 1882 (S d M, V*, p 213—214)

— MANCIULEA, ŞTEFAN, *Scrisori şi acte privitoare la mişcarea revoluţionară a Rom din Ardeal şi Ungaria în* 1848—1849 Între ele sânt scrisori dela Sim Bărnuţiu, Aron Florian, Al Treboniu Laurian şi G Barit (A I N IV, p 251—285)

Baronzi, George

— SEMILIAN, S, *George Baronzi* Activitatea lui ziaristică, poetul [După o conferinţă ţinută la Brăila de N Iorga] (Ar lit I, p 10—11)

Bărnuţiu, Simeon

— B[OGDAN]-D[UICĂ], G, *Notiţe literare-culturale* Indicaţie despre conferinţa lui Simion Bărnuţiu, ţinută la Blaj la 30 Oct st v 1844, publicată în *Gazeta Transilvaniei*, 1887 Nr 72 E un îndemn spre o viaţă culturală proprie (Tr, LIX*, p 106)

— SUCIU, CORIOLAN, *Românii la Universitatea din Pesta, în* 1860 Câteva scrisori trimise la 1860 de Ioan Maniu, unchiului său Simion Bărnuţiu Ele ilustrează frumoasele sentimente româneşti ale universitarilor români din capitala Ungariei (S d M IV, p 16—18)

Blaga, Lucian

— BĂDĂUŢĂ, AL, *Lucian Blaga* Medalion L B a intrat în literatura română graţie noutăţii poeziei lui Pornind dela ideia că poezia stă în esenţa lucrurilor, a rupt tradiţia technicei poetice româneşti L B e primult poet român care a tins spre „poezia pură" (V L II, Nr 53, p 1)

Blaga, Lucian, Meşterul Manole (dramă) Paralelă între *Meşterul* lui A Maniu şi drama lui L B Originalitatea creaţiei lui L B (V L II, Nr 57, p 3) — CONSTANTINESCU, POMPILIU

— *Blaga, Lucian, Meşterul Manole* Analiză Specificul românesc al operei, personagiile, simbolica, limba (S d M, V*, p 13—15) BREAZU, ION

— BOGDAN-DUICĂ, G, *Dramaturgia lui L Blaga* Dare de seamă critică despre *Fapta* şi *Inviere* Fantasticul acestor două lucrări e inteligent construit, însă nu emoţionează (C T C VIII, p 26)

— CĂLINESCU, G, *Lucian Blaga* Idea şi sentimentul naturii în poezia poetului Bucolicul, panteismul Trecerea dela bucolicul păgân [*Pasii Profetului*] la cel creştin, bizantin [*In marea trecere*] (Gn, VIII, p 80—83)

Bolintineanu, Dimitrie

— *Capidan, Th, Scrierile lui D Bolintineanu despre Macedonia* (Extras din *Omagiu lui I Bianu*) Recensie analitică (Tr LIX*, p 75—76) — ARBORE Al P

— *Capidan, Th, Scrierile lui Dim Bolintineanu despre Macedonia* (în *Omagiu lui I Bianu*) Notiţă [cf Dare de seamă în D R V, p 665] (R I XIII, p 426) — IORGA, N

— *Capidan, Th, Scrierile lui Dim Bolintineanu despre Macedonia* Notele de călătorie ale lui Bolintineanu au avut meritul de-a fi fost sin-

www.dacoromanica.ro

gurele în vremea lui, care au atras atenţia publicului şi oficialităţii româneşti asupra Aromânilor (F Fr II, 152—153) — AL P

— FOTI ION, *Doi romantici Dimitrie Bolintineanu şi Nicu Gane* Biografia lui D B Romantismul lui Rămâne în literatura noastră prin *Baladele* sale istorice şi prin *Mihnea şi Baba* Gane are rolul unui premergător Nuvelele lui vor fi citite mult timp încă de tinerime A tradus cu exactitate dar prozaic *Infernul* lui Dante (Pr L II, Nr 22, p 3—6)

— VALAORI, I, *Anacreon şi imitatorii săi* Despre A şi despre imitatorii lui Romani, Francezi, Germani, Români (Atanase Cristopol şi Bolintineanu) (Or III, p 75—82)

Brătescu-Voineşti, I Al

(Vezi şi *Necroloage, Comemorări, Omagii*)

— *Scriitorii români în Esperanto* În editura Rudolf Mosse-Berlin, a apărut Nr 10 din „Biblioteca Mondială", cuprinzând traducerea în Esperanto a nuvelei „Niculăiţă Mincinună" şi alte câteva schiţe de Brătescu-Voineşti Traducătorul e d Tiberiu Morariu (U L XLIII, p 224)

Bucuţa, Emanoil

— *Bucuţa, Emanoil, Fuga lui Şefki*, roman Un poem al iubirii şi al frumuseţilor firii între cari înfloreşte această iubire Faptul că întrebuinţează multe expresiuni locale nu e o greşală Ele fac un tot cu vieaţa descrisă de autor (Ţ N, VIII, p 249—253)

— *Bucuţa, Emanoil, Fuga lui Şefki* „Fără să fi scris un roman, în *Fuga lui Şefki*, d Bucuţă e un povestitor şi un peisagist de o netăgăduită şi originală savoare " (Sb IV, p 107) — CONSTANTINESCU, POMPILIU

— *Bucuţa, Em, Fuga lui Şefki* Privire asupra carierei literare a lui Em B şi dare de seamă elogioasă despre roman (U L XLIII, p 348—350) — PERPESSICIUS

— *Bucuţa, Em, Fuga lui Şefki* Dare de seamă elogioasă Se face o privire retrospectivă asupra scriitorului (Gn VII, p 117—118).— BĂDĂUŢĂ, AL

— CĂLINESCU G, *Emanoil Bucuţa* Caracterizare a poetului şi scriitorului (Gn „VIII*, p 364—368)

Budai-Deleanu, Ioan

— BOGDAN-DUICĂ, G, *Ioan Budai-Deleanu* (Câteva precizări) La 1788 I B D era la Lemberg, unde a rămas până la moarte (1821) Acolo a auzit de revoluţia franceză, de a cărei influenţă se resimte adânc *Ţiganiada*, mai ales în ediţia publicată de G Cardaş În opera aceasta se pot deci constata trei „pături culturale" naţională, vieneză şi franceză Despre caracterul lui îndărătnic (Pr L III*, Nr 2—3, p 3—5)

— GRIGORAŞ EMIL C, *Budai Deleanu poet romantic* În cartoanele Academiei se găseşte poema neterminată *Trei Viteji* a lui Budai-Deleanu În ea se satirizează starea socială a celor trei principate româneşti, dimprejurul anilor 1795 E o satiră cum nu avem alta în literatura românească Execuţia este superioară Ţiganiadei Budai se arată în ea poet romantic Se reproduce fragmentul „Vrăjitoria" (C L LX, p 201—202)

www.dacoromanica.ro

— *Budai-Deleanu, Ion, „Ţiganiada"* Ausgabe mit Einleitung von Gheorghe Cardaş Bucureşti, 1925, 8°, XLI und 490 S (Kbl, L, p 30 31) HELTMANN, A

— GRIGORAŞ EM C, *O nouă satiră a lui Budai-Deleanu* : *„Cei trei viteji"* Analiza critică a poemului, arătându-se partea eroi-comică, de satiră socială şi valoarea literară (Pr L, I, Nr 21, p 13—18)

Cantemir, Dimitrie

— BUCUŢA, EMANOIL, *Moldova lui Cantemir* „Pe Dimitrie Cantemir, geograful, se poate zice că l-a descoperit d Vâlsan" (S d M IV, p 38)

— *Cantemir, D, Lupta dintre Inorog şi Corb,* cu o prefaţă şi note de Em C Grigoraş Recensie analitică (Pr L, II, Nr 1, p 27) — R

— CANTEMIR, D, *Resbelul dintre dobitoace şi păsări* Fragment din *Istoria Geografică,* transpus „pe înţelesul tuturor" de E C Grigoraş (Pr L., I, Nr 9—10, p 29—33, Nr 11—12, p 33—37)

— DRAGNEA, RADU, *Cantemir şi filosofia istoriei* Cantemir şi Montesquieu C a conceput înainte de M istoria ca evoluţie regresivă Această concepţie C n'a împrumutat-o dela Chalcondil, ea era, mai mult sau mai puţin, comună la istoriografii orientali Stolnicul Cantacuzino încă o avea În aplicarea acestei idei M este raţionalist pe când C este empiric Astfel C este un precursor al relativismului istoric criticist, a sugerat idea organicismului — C şi Voltaire C a avut, înainte de Voltaire concepţia istoriei culturale *Istoria imperiului otoman* a ajutat mult, la formarea în Occident, a concepţiei de istorie culturală (S R, I, Nr 2, p 43—59)

— GEORGESCU, IOAN, *Despre Coran de Dimitrie Cantemir* Cea dintâiu traducere completă, în româneşte, a lucrării despre Coran a lui Dimitrie Cantemir Originalul e latinesc şi a fost scris la 1719 Traducerea e făcută după copiile dela Academia Română Traducătorul dă o introducere, cu consideraţii generale asupra religiei musulmane şi caracterizarea lucrării lui D C (A D VIII, p 67)

— GRIGORAŞ EM C, *Personalitatea lui Dimitrie Cantemir* [Din prefata volumului asupra lui D Cantemir] (Pr L, I, Nr 17, p 11—17)

— GRIGORAŞ, EM C, *Un poem gnomic de Dimitrie Cantemir Divanul Lumii* al lui D C este un poem gnomic Se cuprinde în el o filosofie gnostică de o concepţie personală Autorul reproduce câteva fragmente, transcriindu-le în versuri (Pr L II, No 4, p 10 13)

— GRIGORAŞ, EM C, *Cantemir teosof* Dintr'o figură alegorică, apoi din prefaţa lui C la traducerea *Fizicei* lui Van Helmont, autorul deduce că acesta era iniţiat în tainele teosofiei (Pr L, I, Nr 8, p 9—10)

— GRIGORAŞ, EM C, *Cantemir filosof* Citind studiile streinilor asupra lui Cantemir, cari se găsesc în ms între hârtiile lui Tocilescu, autorul descopere în Cantemir un filosof „cu pretenţii europene" C este singurul filosof român Mai mult despre C ca teosof (C L LX*, p 268—272)

Harta Moldovei de D Cantemir —D-l G Vâlsan a făcut o comunicare la Academia Română (şed din 6 Iunie 1924), vorbind despre originalul hărţei Moldovei a lui Dimitrie Cantemir, descoperită de d-sa la Biblioteca Naţională din Paris (A O, VI, p 170)

— MINEA I, *Când a redactat Dimitrie Cantemir Istoria pentru creşterea şi descreşterea curţii alioşmăneşti?* Împotriva afirmaţiei lui P P Panaitescu (din *Revue des Études Slaves,* VI, 1926 fasc 3—4) că D C ar fi redactat această scriere în timpul exilului în Rusia, I M îşi menţine părerea că ea a fost terminată încă înainte de exil (C I II—III, Nr 1, p 255—256)

www.dacoromanica.ro

— *Minea, I, Despre Dimitrie Cantemir omul, scriitorul, Domnitorul*, Iaşi, 1926 Notiţă elogioasă (R I XIII, p 409) — IORGA, N

— MINEA, I, *De unde a luat Dimitrie Cantemir ştirea despre Dumbrava Roşie?* Ştirea despre Dumbrava Roşie din *Descriptio Moldaviae* (ed Ac Rom text latin, p 29) D C a luat-o dintr'o tradiţie orală din jurul Cotnarelor, unde ea există şi astăzi (C I, II III, Nr 1, p 257—258)

— MINEA, I, *Concepţia lui Dimitrie Cantemir în domeniul filosofiei istoriei* Vorbind despre articolul *D Cantemir si filosofia istoriei* publicat de R Dragnea în *Scrisul Românesc* (I, Nr 2, pag 43—59) I M îşi menţine părerea că Chalkondyles a influenţat concepţia istorică a lui D C C I, II—III, Nr 1, p 267—268)

— *Panaitescu, P P, Le prince Demètre Cantemir et le mouvement intellectuel russe sous Pierre le Grand* Extras din *Revue des Etudes Slav s* VI, 1926, fasc 3—4 Recensie elogioasă [Cf şi Dare de seamă în D R V, p 645) (J. L, XVIII, p 275—276) — AL P

— *Panaitescu, P P, Le prince Démètre Cantemir et le mouvement intellectuel russe sous Pierre le Grand* (A I N IV, p 455—456) — BUTA, N

— *Panaitescu, P P, Le prince Démètre Cantemir et le mouvement intellectuel russe sous Pierre le Grand* Recensie critică E greu de admis ceea ce vrea să dovedească autorul că D C a fost legat, pe de o parte de directivele culturale ale lui Petru cel Mare, iar pe de alta de mişcarea de opoziţie a şcoalei dela Kiev (R H, V*, p 100—102) — IORGA, N

— *Panaitescu, P P, Contribuţii la opera geografică a lui D Cantemir* Recensie analitică (Tr LIX*, p 661—662) — I R

— *Vâlsan, G, Harta Moldovei de D Cantemir* (Tr LIX*, p 37 38) — ARBORE, AL P

Caragiale, Ion Luca

— ADERCA, F, *De vorbă cu Gh Brăescu* Caragiale nu îmbătrâneşte pentru că mentalitatea societăţei noastre a rămas aceeaşi (U L XLIII, p 233—234)

— ADERCA, F, *De vorbă cu V Demetrius* Despre revistele *Artă şi literatură*, *Linia dreaptă* şi *Viaţa socială* la care a colaborat V D Realismul lui Caragiale i s'a părut prea crud şi răutăcios Planuri literare (U L XLIII, p 282—283)

— *Caragiale, Scrisoarea pierdută* Însemnări cu prilejul reluării comediei de Teatrul Naţional din Bucureşti (V L, II, No 45, p 2) — PAUL, AL

— *O scrisoare pierdută* Reprezentarea comediei de către Teatrul Naţional din Capitală, a dovedit că teatrul lui Caragiale a devenit clasic Timpul nu scade nimic din valoarea lui Notiţă (Ţ N VIII, p 287—288)

— [*Caragiale*], *„Conu Leonida faţă cu reacţiunea"* şi *„Noaptea furtunoasă"* Cronică dramatică despre comediile reprezentate de Ţ N din Bucureşti (U L XLIII, p 286—287) — CECROPIDE, B

— FOTI, ION, *Ion L Caragiale* Portret Spiritul criticist şi satiric al lui C Pentru a ne face o idee justă despre genialitatea lui trebue să luăm în considerare întreaga lui operă literară, nu numai comediile Grija lui C pentru stil nu poate fi comparată decât cu doi-trei scriitori români Din versurile publicate de Barbu Lăzăreanu, numai vreo câteva meritau să fie tipărite (Pr L, II, Nr 8 p 5—8)

— HOLBAN, ANTON, *Câteva reflexii în jurul „Scrisorii pierdute"* Scopul principal, după care s'a orientat Caragiale în construirea comediei a fost mişcarea De aceea gradaţia e perfectă Personagiile sânt de două feluri

www.dacoromanica.ro

1) statice, cuprinse dela început într'o formulă şi 2) capabile de evolutii interioare Din cauza caracterului ei social, piesa va pierde din valoare (V L II Nr 61, p 2, III*, Nr 68—70, p 3)

— KÁNTOR, LUDOVIC, *Isvorul nuvelei „Kir Ianulea" de I L Caragiale* Povestea se găseşte în diferite variante, aproape la toate popoarele Prototipul ei e povestea nopţilor a 45-a şi a 46-a a cărţii indiane *Sukasaptati* Nuvela lui Caragiale are însă foarte apropiate înrudiri cu nuvela „Belfegor" a lui Machiavelli E o influenţă evidentă asupra scriitorului român (S d M IV, p 212—214)

— MARIAN, LIVIU, *Caragiale intim Patru scrisori inedite de-ale lui Caragiale* Trei sânt din 1908, iar una din 1912 Toate patru din Berlin, adresate d-rului I Duscian Importante din punct de vedere istoric, literar şi personal (A L A, IV*, No 407, p 3—4)

— MARIAN, LIVIU, *Civilizaţie şi poezie Un prieten al trenului I L Caragiale* Caragiale iubea trenul, căci acesta îi dedea prilej să studieze pe oameni (Fl S, I, p 191—194)

— *Minar, Octav, Caragiale, omul, opera*, Buc „Foarte multe lucruri nouă în această carte, vrednică de toată lauda" (R I XIII, p 74—76) — IORGA, N

— PETRESCU, CAMIL, *Cu prilejul reluării lui Caragiale*. Teatrul National din Bucureşti a reluat *Scrisoarea pierdută* Publicul a asistat, cu entuziasm, la spectacole Fiecare intelectual român se simte obligat să pătrundă pe Caragiale În privinţa interpretării „singura tradiţie a teatrului românesc e tradiţia jocului Caragiale" (V L, II Nr 51, p 1)

— P[OPESCU], TELEGA AL, *Un episod din „Kir Ianulea" într'un basm polonez* Basmul polon *Bartek care a ajuns vestit doctor* din colecţia d-nei Susana Strowska *Leyendas Polacas* (trad în spaniolă de Benjamin Jarnès şi editată de *Revista de Occidente*) are asemănări cu *Kir Ianulea* al lui Caragiale Se rezumă basmul polon (Nz VII*, Nr 4, p 38—40)

— RALEA, M *Caragiale şi Balzac* Lumea lui Caragiale e patriarhală, simplă, fără profunzime pasională, aşa cum era societatea de pe la 1880 Acum după războiu, sufletul slăbit e vitelios bântuit de tot felul de pasiuni şi apetituri — el poate da naştere unei literaturi balzaciene (V R XIX, vol LXX, p 188—191)

— SADOVEANU, ION MARIN, *Insemnări pe marginea teatrului lui Caragiale* Viaţa oamenilor din *Scrisoarea pierdută* şi *Noaptea furtunoasă* are valori deosebite pe scara unei anumite ierarhii Personagiile din cea dintâiu sânt mai răsărite decât în cea din urmă *Scrisoarea pierdută* cuprinde o întreagă societate, pe când *Noaptea furtunoasă* numai familia din aceeaşi epocă Privită subt unghiu moral, lumea acestor comedii apare sălbatică şi tristă (Gn VII, p 197—198)

— SADOVEANU, ION MARIN, *Firul de aur* Însuşirea esenţială a geniului lui Caragiale a fost dramatismul El vedea şi construia dramatic până şi în nuvele şi schiţe Materialul operelor lui are, totdeauna, forme concrete şi obiective Se ferea să exprime sentimente proprii Totuşi, dincolo de această obiectivitate riguroasă, se poate găsi firul subţire, de aur, al unei concepţii mistice asupra existenţei - De ex Ion din *Năpasta* şi eroul din nuvela *La Hanul lui Mânjoală* (Gn VII, p 233—234)

— SCRUTATOR, *Polemici în jurul fabulelor „Marelui Anonim"* Revista *Convorbiri Critice* a publicat în 1907, o serie de fabule, pe cari redacţia le atribuia, într'o notă, unui „Mare Anonim" Ziarul *Opinia* din Iaşi a susţinut că autorul lor e Caragiale Într'o serie de scrisori C neagă paternitatea Polemica dintre C şi autor — redactor la *Opinia* — pe această chestiune (A L A, IX*, Nr 420, p 7 8)

www.dacoromanica.ro

Cerna, Panait

(Vezi şi *Necroloage, Comemorări, Omagii*)

— BACIU, C, *Poetul Cerna* Biografie Originea lui C, studiile liceale şi universitare, colaborarea la *Sămănătorul*, sprijinul dat de M Dragomirescu (R N, I, Nr 8—9, p 11—12)

— DRAGOMIRESCU, MIHAIL, *Un poet dobrogean P Cerna* P C a reuşit să dea expresiune, — mai mult decât Alecsandri şi Coşbuc — unei concepţii optimiste a vieţii Pentru exprimarea optimismului său el întrebuinţează simţiri dureroase (C T C, IX*, p 147—149)

— FOTI, ION, *Panait Cerna* A fost ultimul poet român din şcoala eminesciană (Pr L II, Nr 24, p 4—6)

— MORARIU, LECA, *Pentru poezia lui P Cerna* O rectificare asupra opiniei defavorabile a lui O Densusianu despre poezia lui Cerna *Floare si genune* (J L XVI, p 297)

— PAPADOPOL, PAUL I, *Cum e orientat publicul cetitor* Cercetarea critică asupra poetului P Cerna, făcută de I Licea e plină de greşeli de istorie literară, de critică şi de limbă (U L XLIII, p 59)

— ŞERBAN, GEORGE, *P Cerna* Analiza concepţiei lui erotice şi a optimismului său (Tr LIX*, p 900—906)

— STELIAN CONST, *Isus văzut de Cerna* Analiza poeziei *Isus* a lui C „Concepţia lui C despre Isus este o punte de trecere între concepţia religioasă creştină şi cea nietzscheană" (C L, LXI*, p 62—66)

Chendi, Ilarie

— ADERCA, F, *De vorbă cu d C Ardeleanu* Autobiografie — Un portret al lui Ilarie Chendi (U L XLIII, p 378—379.

Cichindeal, Dimitrie

— IVICI, ALEXE, *Acte privitoare la Dimitrie Cichindeal* Se transcrie din „Sbornicul de istorie, limbă şi literatură al poporului sârbesc," (ed Academiei Sârbeşti) p 72—75, patru acte latineşti — publicate acolo de autor — privitoare la urmărirea pentru idei periculoase a lui D C, suspendat dela catedră din această pricină (R I XIII, p 380—384)

Cipariu, Timoteiu

— POPA, SEPTIMIU, *O gazetă poporală românească în anul* 1848 Despre *Inventiatorulu Poporului*, cea dintâiu foaie pentru popor din Ardeal, tipărită la Blaj, de un grup de intelectuali în frunte cu T Cipariu Ea a apărut dela 10 Maiu la 27 Sept 1848, având 21 numere Se dă cuprinsul câtorva articole, relevându-se informaţiile privitoare la revoluţia din Principate (S d M, V*, p 82—83)

Coresi

— LACEA, CONSTANTIN *Aşezarea definitivă a lui Coresi la Braşov* Coresi vine la Braşov la începutul anului 1557, se întoarce la Târgovişte în Iulie 1557 şi se aşează definitiv la Braşov în toamna anului 1558 (R F, II*, p 354—358)

www.dacoromanica.ro

Coşbuc, George

(Vezi şi *Necroloage, Comemorări, Omagiu*)

— *Dante, „Purgatoriul", trad de G Coşbuc cu un comentariu de Ramiro Ortiz* Apariţia cărţii e cel mai mare eveniment al anului Notiţă (Gn VII, p 365) — BUCUŢA, EM

— *Drăganu, N , George Coşbuc la liceul din Năsăud şi raporturile lui cu grănicerii* (R I XIII, p 165—167) — IORGA, N

— *Drăganu, N , Gheorghe Coşbuc la liceul din Năsăud şi raporturile lui cu grănicerii* (Tr LIX*, 160—162)

— *Drăganu, N , Coşbuc, poetul liceului grăniceresc din Năsăud* Cartea trebue semnalată pentru precizările ei istorice Notiţă elogioasă (Gn VII, p 79)

— FOTI, ION, *George Coşbuc* Portret (Pr L , II, Nr 14, p 10—13)

— LĂZĂREANU, BARBU, *A zecea aniversare a lui Coşbuc* Autorul reproduce cu acest prilej două poezii, mai puţin cunoscute, de-ale lui C Una publicată în *Lumea ilustrată* din 1891 (nu se dă titlul), iar alta — o versiune primitivă a *Nopţi de vară* — din *Minerva*, iar din Bistriţa, (Nr 14 din 15/27 Iulie, 1892) În *Minerva* se mai găsesc două traduceri şi două poezii originale de C (A L A IX*, Nr 388, p 5)

— MURNU, GEORGE, *George Coşbuc* Admirabilă caracterizare a omului şi a poetului Între om şi operă există o strânsă corelaţie Caracterul fundamental al amândurora e clasicitatea Coşbuc e epic, narativ, plastic calităţi cari nu se potrivesc cu simbolismul, atot stăpânitor astăzi Poezia lui face parte din patrimoniul comun al nostru Massele totdeauna vor simpatiza-o Ne trebue o ediţie naţională a lui C (C T C , IX*, p 88—89)

— ORTIZ, RAMIRO, *Coşbuc la Tismana* La Tismana, în vara anului 1915, autorul a cunoscut pe Coşbuc Prietenia lor s'a legat în jurul lui Dante C povesteşte cum a fost cucerit de autorul *Divinei Comedii* (U L XLIV*, p 318—319)

— VALERIAN, I , *De vorbă cu C Ardeleanu* Cafeneaua literară de pe vremuri Chendi şi *Viaţa Literară*, *Semănătorul* Despre George Coşbuc Pasiunea acestuia pentru lit sanscrită C Ardeleanu şi sufletul slav Simpatiile lui pentru Balzac şi Dostoiewski Despre proza noastră contimporană (V L II, Nr 39, p 1—2)

Costin, Miron şi Nicolae

— MINEA, I , *Influenţa costiniană în opera banului Mihai Cantacuzino* În scrierea sa *Istoria politică şi geografică a Ţării Româneşti*, banul M C are unele date pe care după toată probabilitatea le-a luat din *Istorioara de Dachia* a lui Nicolae Costin, sau din *Cronica ţării Moldovei şi Munteniei* a lui Miron Costin (C I , II—III, Nr 1, p 261—262)

— *Panaitescu, P P Ştiri noui despre Miron Costin şi familia lui* (F Fr II, p 185—186) — AL P

— PANAITESCU, P P , *Sfârşitul lui Constantin Şerban Cârnul* Se respinge dovezile aduse de C Bejenaru asupra datei morţii lui Const Şerban Cârnul, într'un studiu din *Arhiva*, Ian 1927 Această dată este importantă, deoarece ea este un sprijin pentru datarea cronicii polone în proză a lui Miron Costin (R I , XIII, p 55—61)

— ŞERBU-LAVRONSHI, CORNELIA, *Ideile politice din Letopiseţul lui Miron Costin* În perioada redactării *Letopiseţului Ţării Moldovei* (1675—1677) M C era pentru o politică prudentă, optimistă atât faţă de Turci, cât şi faţă de Poloni Prudenţă cerea şi în politica internă Domnul să nu fie

www.dacoromanica.ro

lacom şi să asculte sfaturile boerilor, iar boerii să respecte pe Domn. (C I, IV*, Nr 2, p 64—75)

— GRIGORAŞ, EM C, *Nicolae Costin, cel dintâiu fabulist român* Se transcriu câteva pasagii din *Voroava unui lăcuitor dela apa Dunării*, fragment din *Ceasornicul Domnilor* a lui N Costin În introducere Grigoraş afirmă că N Costin este întâiul fabulist român (Pr L, I, Nr 24, p 6—8

Crainic, Nichifor

— BĂDĂUŢĂ, AL, *Nichifor Crainic* Medalion Poet tradiţionalist, mistic După ce a intuit poetic sufletul popular N C l-a definit şi ideologic, prin esseurile lui Idea centrală a acestor esseuri este democraţia evanghelică (V L II, Nr 52, p 1)

Creangă, Ion

— BUCUŢA EMANOIL, *Pe urmele lui Harap-Alb* Povestea lui Creangă e influenţată de basmul rusesc „Corabia zburătoare", publicat în volumul *Russische Volksmärchen* (din colecţia *„Die Märchen der Weltliteratur"*, Jena 1921) Se dă un cuprins al basmului rusesc Creangă a luat partea cu năzdrăvanii, pe cari Harap Alb i-a întâlnit pe drum În basmul rusesc eroii au ajuns din cântecele bătrâneşti Urme din basmele ruseşti se mai găsesc în *Fata babei şi fata moşneagului*, *Ivan Turbincă*, *Povestea porcului*, *Dănilă Prepeleac* (Gn VII, p 154—157)

— *Dimo-Pavelescu, Anita, Drei lockige Zicklein*, (trad în germană a poveştei *Capra cu trei iezi* de Creangă, apărută în colecţia vieneză Sesam Nr 128) (Gn VIII* 305—306) — BUCUŢA, EMANOIL

— FOTI, ION, *Triptic popular Ion Creangă, Petre Ispirescu si Anton Pann* Portrete elogioase (Pr L II, Nr 17, p 3—5)

— FURTUNĂ, ECON D, *Creangă şi mergerea la teatru a clericilor*, II (*urmare*) Scrisoarea de răspuns a lui Creangă, prin care recunoaşte cu „francheţă" că a fost la teatru, din care cauză este exclus din preoţie (F Fr II, p 139—142)

— FURTUNĂ, D, *Creangă inedit* Textul unei scrisori a lui Creangă din 1862 (F Fr II, 33—37)

— FURTUNĂ, ECON D, *O poveste dela sora lui Creangă* Reproducerea „vorbă cu vorbă" a unei poveşti scurte a lui Cr, comunicată autorului de Ileana sora povestitorului (Fr Fr III*, p 4—5)

— GEORGESCU NIC, *„Amintirile" lui Creangă* Puterea inconştientă creatoare e mult mai energică în această operă decât voinţa creatoare *Amintirile* sânt mai evoluate din punct de vedere artistic, decât *Poveştile* Tipurile lor trăesc toate Umorul lor sănătos Paralelă între *Amintiri* şi *Scrisorile* lui Costache Negruzzi (L N, I*, Nr 2, p 1—6)

— MAIORESCU, T, *cătră A Naum* Două scrisori în care vorbeşte elogios şi despre Creangă (C L LX, p 345—346)

— MARCU, ALEX, *Ivan Turbincă italian* Subiectul poveştii lui Creangă nu e absolut de origine rusească aşa cum se crede de obiceiu El e un motiv universal Se găseşte în lit normandă şi italiană Povestea „Căldărarul" (Il Ramaio), reprodusă din E Pistelli, *Novelle dal secolo XIII al secolo XX*, Florenţa, 1924 Ed Samoni, are acelaşi motiv (U L XLIII, p 475—476)

— MORARIU, LECA, *Ştiri nouă despre Creangă* Se reproduc în rezumat ştirile comunicate de Gorovei în *Şezătoarea XXIV*, p 16 şi alţ lui G Polcovnicu din *Revista critică* II, p 112—117, privitoare la cununia şi studiile lui Creangă (F Fr, III*, p 197—198)

www.dacoromanica.ro

— MORARIU, LECA, *Pentru cea mai artistică scrisoare a lui Creangă* Apropieri dintre unele pasagii din scrisoarea lui Creangă publicată în F Fr II, p 33—37 şi unele pasagii din opera scriitorului sau unele întâmplări din viaţa lui (F Fr II, p 98—100)

— POPESCU-TELEGA, AL, *Variante poloneze şi portugheze ale câtorva povestiri româneşti* Asemănările dintre basmul din colecţia Ispirescu *Fata săracă cea isteaţă*, basmul polon *Historia de una joven compesina que elegó a ser una gran señora* din col Susanei Strowska *Leyendas Polacas* (Madrid 1928) şi basmul portughez *A cedivinha do rei* (col T Braga *Contos Tradicciones do povo Portugues*, vol II) Tot în col portugheză se găseşte povestea *O soldado que foi para o ceo* care seamănă cu *Ivan Turbincă* a lui Creangă Toate aceste povestiri îşi au izvorul în *Historia septem sapientium Romae*, poveste medievală cunoscută la noi sub numele de *Sindipa* (Nz VII, Nr 5, p 1—18)

— SANDU N, *Creangă inedit* Păr Econ D Furtună publică în *Făt-Frumos* cea dintâiu scrisoare a lui Creangă (3 Iulie 1862) (Fl S, I, 78)

— *Speranţia, Th D, Amintiri despre Ion Creangă* („Viaţa Românească", Iaşi, 1927) Trebuiau controlate mai bine raporturile lui Creangă cu Junimea şi Maiorescu (S R, I, Nr 2, p 101—102) — PĂUNESCU-ULMU, T

— TĂBĂCARU, GR, *In loc de prefaţă* [la ediţia nouă de *Opere complete* (a lui Creangă), care a apărut în Tecuciu, la librăria d-lui D C Patron] Lămuriri cu privire la felul în care s'a făcut această ediţie Despre admiratorii lui Creangă (T P, V, Nr 1—4, p 1—4)

—TEODORESCU-BRANIŞTE, TUDOR, *Ion Creangă Fragment dintr'un studiu Basmele* Basmele lui C sânt superioare celor populare prin technică şi dramatism—nu au însă atmosfera şi tragicul acelora Scriindu-le, Creangă a dat un nou impuls spre literatura populară (Pr L, II, Nr 16, p 22 23)

— TEODORESCU-BRANIŞTE, TUDOR, *Note despre Creangă* Cr a fost considerat provincial din pricina vocabularului său El este însă cel mai general românesc dintre scriitorii români şi una din cele mai puternice personalităţi ale literaturii noastre (Pr L, II, Nr 17, p 25—26)

— TEODORESCU-BRANIŞTE TUDOR, *Povestirile lui Creangă* În povestirile lui, Creangă a fost un umorist, iar nu un satiric Privea scăderile omeneşti cu îngăduinţa ţăranului moldovean, al cărui tip reprezentativ este (Pr L II, Nr 19—20, p 36—37)

— TEODORESCU-BRANIŞTE, TUDOR, *Ion Creangă Fragment de studiu VI Amintirile din copilărie* Opera aceasta are o valoare stilistică şi documentară, dar mai ales artistică Ea cucereşte prin sinceritate şi duioşie (Pr L III*, Nr 5, p 19—20)

— TEODORESCU-BRANIŞTE, TUDOR, *Manualele didactice ale lui Ion Creangă* Se arată cine a vorbit despre operele didactice ale lui Creangă (A L A, VIII, Nr 351, p 4)

Delavrancea, Barbu Ştefănescu

(Vezi şi *Necroloage, Comemorări, Omagii*)

— MORARIU LECA, *Exotismul lui Delavrancea* Întreaga operă literară a lui D sufere, atât în fond cât şi în formă, de mania exotismului Câteva exemple (F Fr III*, p 95)

Dosoftei

— *Găzdaru, D, Contribuţii privitoare la Dosoftei* Arh 34, III IV, S 122—149 Argumente arătând originea macedoneană a lui Dosoftei (B A IV, p 219) — WEIGAND, G

www.dacoromanica.ro

Eliade, Pompiliu

— BAICULESCU, GEORGE, *Un uitat Pompiliu Eliade* Caracterizare elogioasă a personalităţii lui (C T C, IX*, p 126—127)

— GORUN, ION, *Amintiri literare* Amintiri despre Nicolae Quintescu şi Pompiliu Eliad, cari i-au apreciat traducerea lui *Faust* (Ţ N VIII, p 84—87)

Eminescu, Mihail

— *Activitatea celor dintâiu 7 ani ai şcoalei normale de învăţători „M Eminescu" din Botoşani* (1919—1926), expunere făcută de Tiberiu Crudu, Botoşani (f a) Se găsesc studii asupra lui G Lazăr şi M Eminescu Notiţă (R I XIII, p 185) — IORGA, N

— ADERCA, F, *Eminescu şi psihanaliza* Autorul combate pe D-rul Vlad, care într'un pasaj din scrierea lui *In domeniul inconştientului*, aplicând metoda psihanalitică lui E, găseşte în poezia lui „artă regresivă" (A L A IX*, Nr 401, p 3)

— BALMUŞ, CONSTANTIN I, *Câteva note despre Propertius şi Eminescu* Se găsesc reminiscenţe din Propertius în *Călin, Mai am un singur dor* şi *Venere si Madonă* (V R XX*, vol LXXIV, p 217—221)

— BEZDECHI, ST, *Eminescu şi clasicismul* În articolele lui din *Timpul*, E era pentru bifurcarea învăţământului secundar în clasic şi real El punea multă greutate pe rolul educativ al clasicismului (Pr L II, Nr 22, p 8)

— *Bogdan-Duică, G, Despre Luceafărul lui Mihail Eminescu*, (S d M p IV, 585) — BAICULESCU, G

— BOITOŞ, OLIMPIU, *Glas nou despre Eminescu* E bine venită broşura tipărită de N Jugănaru, *Lanţul de aur*, nuvelă tradusă de Eminescu la vârsta de 16 ani Istoricului literar îi poate servi pentru fixarea unor momente în evoluţia literară a poetului (S d M IV, p 312—313)

— BOITOŞ, OLIMPIU, *Slavici despre Eminescu* Slavici mărturiseşte, într'o scrisoare publicată în *Tribuna*, V, Nr 243—289, cât datoreşte lui Eminescu, care l-a iniţiat într'ale filosofiei şi literaturii şi l-a îndemnat să scrie româneşte, să colaboreze la *Convorbiri Literare* Aceasta pe când se aflau la Viena Textul scrisorii (Tr LIX*, p 220—224)

— BORNEMISA, SEBASTIAN, *Străduinţi arde* Ştirea că Ministerul Cultelor a dat 700 000 lei pentru popularizarea poeziilor lui Eminescu a trezit un ecou foarte slab în opinia noastră publică Ceea ce dovedeşte lipsa de entusiasm pentru operele culturale (Cs XI, p 1)

— BUCUŢA, EMANOIL, *Eminescu spirit distructiv şi de negaţie* D-l C Banu în conferinţa „Influenţa războiului din 1877 asupra stării culturale" afirmă că activitatea critică desvoltată de Maiorescu, Caragiale şi Eminescu a fost destructivă şi negativă E B combate aceste afirmaţii, arătând că aceşti trei scriitori au intrat definitiv ca elemente creatoare în desvoltarea culturii române Chiar activitatea ziaristică a lui Eminescu n'a fost numai „critică", şi „de negaţie" Ea a inspirat sămănătorismul şi tradiţionalismul (Gn VII, p 188—190)

— BUCUŢA, EMANOIL, *Notiţă despre Eminescu* Autorul a întâlnit în Banatul sârbesc un medic român care a îngrijit pe E în spitalul de boli mintale din Viena Medicul comunică câteva amănunte asupra lui E bolnav (Gn VIII, p 419—420)

BUSUIOCEANU, AL, *Eminescu în italieneşte* Dare de seamă foarte elogioasă despre traducerea în italieneşte a poeziilor lui Eminescu, făcută de d-l R Ortiz (Florenţa, ed Sansoni) „Niciodată n'am avut în altă limbă un Eminescu mai exact şi mai în propria lui atmosferă Pre-

www.dacoromanica.ro

faţa lui Ortiz e o restabilire a prestigiului lui E în faţa Italienilor, scăzut mult de un studiu al lui Tagliavini " (Gn VII*, p 77—80)

— CĂLINESCU, G , *Eminescu în italieneşte* Despre volumul Mihail Eminescu, *Poezie* trad de Ramiro Ortiz Pentru a se da armonia internă a poeziei eminesciene O a tradus cele mai multe poezii în proză ritmică Melodia eminesciană e transmisă reuşit în italieneşte Împreună cu Enrico Perito, R O a făcut şi câteva traduceri în versuri (V L II, Nr 67, p 1)

— CĂLINESCU, G , *Presa italiană despre Eminescu* Rezumatul articolelor despre poet scrise de G T Cechini în *Corriere Padano*, din 24 Dec 1927, de Enrico Perito în *Stato* din 12 Ian (1928) şi de Enzo Loreti în *Gazetta di Venezia*, din 9 Martie 1928 (V L III*, Nr 85, p 3)

— CĂLINESCU, G , *Mihail Eminescu* (Glosse) E nu se mai citeşte aşa de mult pentrucă poezia a coborât astăzi de pe treapta filosofică în inconştient şi misticism —E a fost un mare poet al amorului, se găsesc totuşi, în poezia lui erotică, câteva prozaisme, cari supără azi Simpatizăm astăzi cu nuanţa mistică din erotica lui E (S , I, Nr 2, p 1—3)

— CARACOSTEA, D , *O interpretare „modernistă" a lui Eminescu* Articol polemic (A L A VIII, Nr 340, p 4)

— CUZA, A C , *Lui Eminescu* Poezia rostită cu prilejul încoronării unui bust al poetului, pe scena Teatrului Naţional din Iaşi, la 16 29 Iunie 1919 (C L LIX, p 140)

— DAVIDESCU, N , 16 *Iunie ziua morţii lui Eminescu* E ne-a introdus în suflet, pe cale intuitivă, cea mai intimă parte a fiinţei noastre etnice El a devenit o figură naţională, de o valoare simbolică (Pr L III*, Nr 6, p 23—24)

— DEMETRESCU, ROM , *Studii eminesciene* Din cele aproximativ 450 articole şi studii asupra lui E de până acum se poate constata că cercetătorii au întrebuinţat mai mult teoria mediului sau pe cea estetică decât teoria constituţiei individuale, native Factorul individual este preponderant în desvoltarea unei personalităţi Autorul cere înfiinţarea, unei reviste de *Studii eminesciene* (S d M , V*, p 388)

— DRAGOMIRESCU, MIHAIL, *D G Ibrăileanu şi Eminescu* Împotriva părerei lui G Ibrăileanu, autorul susţine că *Venere si Madonă*, *Inger de pază* şi *Mortua est* fac parte dintre cele mai frumoase poezii ale lui E Ele sânt capodopere pentrucă au o armonie desăvârşită între fond şi formă (Fal , I, Nr 18, p 1)

— *M Eminescu şi marele Al Macedonschi* Se reproduce un pasaj din C Bacalbaşa, *Bucureştii de altă dată* [Buc 1927, p 300] în care se relatează bucuria lui Macedonschi la vestea înebunirii lui Eminescu (F Fr III*, p 24—25)

— EMINESCU, M , *Fragmente din Bogdan Dragoş*, dramă istorică (V L , III*, Nr 90, p 3)

— EMINESCU, MIHAIL, *Alexandru Vodă* Fragment dramatic (V L III*, Nr 90, p 3)

— EMINESCU, MIHAIL, *Mureşianu* tablou dramatic în versuri (V L , III, No 90, p 3)

— *Eminescu, M , Mare verso in fenestra* [La fereastra din spre mare] Trad în latineşte (Ş III, Nr 6, p 20) — STEPHANUS, PRUTENSIS

— *Eminescu M , Camadeva* Trad în latineşte (Ş III Nr 6, p 20) — SULICĂ, VALERIU D

Eminescu, M , Glossa Trad în latineşte (Ş III, Nr 7—8, p 53—54) — ACILIUS, N S

— *Eminescu, M , Et si* [Dacă] Trad în latineşte (Ş III, Nr 7—8, p 54) — VALERIUS, D

— *Eminescu, M , Impares praeter populos* [*Pe lângă plopii fără soţ*, trad în lat] (Ş IV*, Nr 9—10, p 70) — ACILIUS, N

www.dacoromanica.ro

— *Eminescu, M , Carmen metro antiquo compositum* (*Odă în metru antic*, trad în lat) (Ş IV*, Nr 9—10, p 69—70) — NST

— *Eminescu, Mihail, Hesperus* [*Luceafărul*] Trad în latineşte, în versuri (Ş., III, Nr 1—2, p 19—20, Nr 3, p 19, Nr 4—5 p 32—33, Nr 6, p 18—19, Nr 7—8, p 52—53) — STATIUS, NICOLAUS S

— *Eminescu, Mihail, Dozy little songsters dozy* (*Somnoroase păsărele*) *O'er the trees* (*Peste vârfuri*) (V L III*, Nr 83, p 2) Trad în englezeşte de ŞTEFANOVICI, DR OLIMPIU versificaţie de PANKHURST, SYLVIA

— FLOAREA SOARELUI, *Pentru Mihail Eminescu* Se combat cei ce caută să micşoreze gloria lui Eminescu (Fl S , I, p 179—180)

— FOTI, ION, *Mihail Eminescu* Omul Artistul Romanticul Concepţia lui budistă-pesimistă nu e în conformitate cu spiritul modern Subiectivismul şi lirismul său (Pr L II, Nr 6, p 6—10)

— GALACTION, GALA, *I a Mănăstirea Putna* Vizitând mănăstirea, autorul evocă amintirea lui Alecsandri şi Eminescu Crede că era mai bine să se fi scris pe soclul statuii lui E versurile din *Rugăciune* („Rugămu-ne îndurărilor "), de cât cele din *Doina* (A L A , IX*, Nr 401, p 1)

— G[HEORGHIU], A , I *Din faptele înaintaşilor Note pe marginea foilor dintr'un dosar uitat* Se reproduce textual din dosarul ridicării monumentului lui M Eminescu la Botoşani, corespondenţa dintre N Ghiandăşanul şi Primăria oraşului Botoşani, privitoare la desfacerea unor portrete ale poetului cu prilejul desvelirii monumentului (R M VI, Nr 1—3, p 47—51)

— GRIGORESCU, AGATHA, *Veronica Micle poetă* Evocare elogioasă (R S II*, p 3)

— GRILLO, ALFREDO, *Poezia şi vieaţa lui Eminescu* [Trad în româneşte a articolului cu acest nume, publicat în *Lavoro d'Italia* din 13 Aprilie 1928] Scurtă privire asupra vieţii şi operii poetului Se insistă mai mult asupra naturii şi a concepţiei budiste din poezia lui (V L III*, Nr 83, p 3)

— *Herzog, E , Eminescu în America* Eminescu s'a tradus în America, dar nu din izvorul original, lucru care rămâne de făcut (Fl S , I, 76) — E U

— IBRĂILEANU, G , *Ediţiile poeziilor lui Eminescu* Despre poeziile publicate dela ieşirea lui E din spitalul din Viena, până la moartea lui Sânt ele postume sau nu ? Au fost publicate cu ştiinţa şi voinţa lui Em ? Critica ediţiilor Adamescu şi G Bogdan-Duică (V R XX*, vol LXXIII, p 268—289, 412—433).

— IBRĂILEANU, G , *Ediţiile poeziilor lui Emenescu* Din prefaţa ediţiei poeziilor lui Eminescu, publicată de T Maiorescu, şi după alte date istoriografice, stabileşte 25 de postume, dintre poeziile lirice cele mai de valoare ale poetului Trecând cu vederea aceste indicaţii, ediţiile ulterioare (Scurtu, Adamescu, Bogdan-Duică) consideră foarte greşit numărul acestor postume, mult mai mic Din această discuţie, în care se arată ce trebuie considerat postum sau nu, se desluşesc şi alte chestiuni în legătură cu personalitatea lui Eminescu (V R XIX, vol LXIX, p 5—103)

— IBRĂILEANU, G , *Pentru Eminescu* Cu ocazia articolului din *Viaţa Românească*, Nr 1, 1927 *Ediţiile poeziilor lui Eminescu*, modesta valoare a poeziilor *Mortua est*, *Venere şi Madonă* şi *Inger de pază* Ele nu sânt la nivelul geniului lui Poetul însuşi, într'o mărturisire făcută lui Mite Kremnitz, spunea că nu-i place *Venere şi Madonă* (A L A VIII, Nr 326, p 8)

— IONESCU, CONST D , *Eminescu în italieneşte* Ramiro Ortiz aduce încă un preţios serviciu literaturii româneşti prin traducerea operei lirice a lui Eminescu În marginile posibilităţii sarcina şi-a îndeplinit-o cu succes (D , V*, p 214—216)

Lang, Friedrich Dr , M Eminescu als Dichter u Denker, Klausen-

www.dacoromanica.ro

burg 1928, 183 S Lucrare scrisă de un cunoscător într'o formă plină de avânt (B A IV, p 227) —WEIGAND, G

— *Lang, Dr Fr, M Eminescu als Dichter und Denker* Recensie elogioasă (S d M, V*, p 309—310) —BEZDECHI, St

— LĂZĂREANU, BARBU, *O ediţie critică a criticelor lui Gherea* Cerând o ediţie critică a Criticelor lui Gh autorul aduce unele note lămuritoare pentru ea Într'una vorbeşte de un izvor german al *Rugăciunii unui Dac* de Eminescu, descoperit de autor într'un imn vedic din *Geschichte der fremden Literatur* von Otto Leixner, Leipzig, 1882, vol I, p 70 (Cug Lib, I, p 6—7)

— LĂZĂREANU, BARBU, *Surorile* Se reproduce din manuscrisele dela Academie poemul *Surori — Ta twam si*, de Mihail Eminescu (A L A, IX*, Nr 384, p 4)

— LĂZĂREANU, BARBU, *Lucruri inedite de, şi despre Eminescu* Autorul a descoperit în Arhiva Reuniunii române de cântări din Sibiu o variantă nouă a baladei *Vârful cu dor*, text german de F Laroc, = Carmen Sylva), traducere românească de Mihail Eminescu Analiza şi comparaţia traducerii cu celelalte variante (A L A IX*, Nr 378, p 1, Nr 379, p 5, Nr 380, p 2—3, Nr 381, p 4, Nr 382, p 5—6)

— *Marian, Liviu, B P Haşdeu şi M Eminescu*, Chişinău 1927 Tipografia eparhială Recensie analitică (C L LXI*, p 146) —SIMIONESCU, DAN

— MORARIU, LECA, *Eminescu în America* Un articol a lui Herzog din *Czernowitzer Allgemeine Zeitung*, în care se ocupă de cele 5 poezii ale lui Eminescu traduse în limba spaniolă şi publicate în ziarul sud-american *Atlantida* Nr 153 din 3 Martie 1921, sub titlul *Poemas del Cernautsi* (*Dorinţa, Somnoroase păsărele, La steaua, Renunţare si Mai am un singur dor*) Traducerile sunt defectuoase (J L XVI, p 56)

— MORARIU, LECA, *Eminesciane* După părerea prof V Gherasim în *Eminescu und die Bucovina*, anii petrecuţi de poetul nostru în mediul bucovinean a avut mare importanţă pentru evoluţia lui sufletească Date şi explicări (J L XVI, p 56—59)

— MORARIU, LECA, *Aglaia Eminescu* Câteva informaţii despre sora lui Eminescu, Aglaia (F Fr II, p 31—32)

— MANIU, ADRIAN, *Eminescu autor dramatic* E a avut un real talent dramatic Ar trebui jucate piesele şi fragmentele sale dramatice (V L III*, Nr 90, p 1)

— NANU, D AL, *Poetul Eminescu si critica d-lui M Dragomirescu* Singur M D a apreciat pe E în valoarea lui de poet universal (Fal I, No 20, p 3—4)

— NAUM, D AL, *Poezia lui Eminescu* (Studiu comparativ) [Cf şi Nanu, D Al, *Le poète Eminescu et la poesie lyrique française*, Paris 1930, Recenzie în D R II,] (R V III, 262—269, p 296—304, IV*, p 17—29 84—93)

— NEGRU, NATALIA, *Eminescu—Veronica* Ia apărarea Veronicăi, împotriva celor ce o învinuesc pentru raporturile ei cu E (R S II*, p 1—2)

— ORTIZ, RAMIRO, *De vorbă cu—,Eminescu în italieneşte.* Vorbind despre traducerea în ital a poesiilor lui Eminescu, R Ortiz arată cum i-a venit ideia acestei traduceri, ce a intenţionat cu studiul din Introducere Părerea lui e că Eminescu e un poet perfect original, nu are decât asemănări cu poeţii streini (U L XLIV*, p 27)

— ORTIZ, RAMIRO, *Eminescu il poeta rumeno della foresta e della polla* Numai un critic poet ar putea studia poezia sugestivă, delicată şi eterică a lui Em Poet al pădurii şi al paserilor [Fragment dintr'o prefaţă-studiu la traducerea în italieneşte a poeziilor] (C T C, VIII, p 152—153)

— *Ortiz, Ramiro, Mihail Eminescu, Poesie*, Florenz, 1927, LII+168 S

www.dacoromanica.ro

Întâia traducere a lui Eminescu în italieneşte, introducere, bibliografie (B A IV, p 227) — WEIGAND, G

— PAPADOPOL, PAUL I, *Ciprian Porumbescu ca om, român şi artist* Cuprinde şi o paralelă între C P şi Eminescu (Fl S, I, p 99—103)

— PĂUNESCU-ULMU, T, *Caracterul naturii în poezia lui Eminescu* În poezia lui E în cele mai dese cazuri, natura se adaptează sentimentelor poetului Atitudinea poetului în faţa naturii e asemănătoare cu a marilor romantici, având totuşi o puternică notă de originalitate şi de românism (Rm XXII, p 72—82)

— PĂUNESCU-ULMU, T, *In jurul vieţii lui Eminescu* Autorul răspunde criticelor aduse scrierii lui *Viaţa tragică şi românească a lui Eminescu*, de S Cioculescu în *Adevărul* şi P Zarifopol în *Adevărul lit şi art.* (Rm XXII, p 457—460)

— *Păunescu-Ulmu, T, Viaţa tragică şi românească a lui Eminescu* Autorul trebuia să se fi pătruns mai bine de poet şi mediul în care a trăit Se găsesc şi pagini pline de viaţă (Nz VII*, Nr 2, p 47—50) — POPESCU-TELEGA, AL

— PĂUNESCU-ULMU, T, *Poezia lui Eminescu Epigonii* În poema aceasta Em este pătruns de acel *Weltschmerz* sau *mal du siècle* al romanticilor europeni (Nz VIII*, Nr 8, p 16—20)

— PĂUNESCU-ULMU, T, *Un aspect al poeziei lui Eminescu* Între notele cari încadrează pe E în poezia universală e şi cea transcendentală, grandioasă Nota aceasta a găsit la E stilul potrivit ei Exemple (Pl, I, p 1—9)

— *Pentru monumentul lui Eminescu* Colectă făcută printre elevii şcoalei primare „Ştefan O Iosif" din Drăuşeni, de învăţătorul N Iosif Lista donatorilor (Lm, VIII, p 28), la şc primară din Todireşti-Iaşi (Basarabia) de înv Petru Taban (Lm, VIII, p 148)

— *Sachelarie, Henrieta, Pesimismul lui Eminescu Buletinul Institutului de Literatură* (broşura I-a) pe anul 1927 (Teză de doctorat) 89 pag 8° (R F II*, p 159—162) — GHERASIM, VASILE

— SĂTEANU, C, *Un autograf al lui Mihail Eminescu* Facsimilul unei scrisori inedite din 1885, Iaşi, adresată unui prieten (A L A VIII, Nr 363, p 4)

SEBASTIAN, L, *D Ramiro Ortiz l-a tradus pe Eminescu* Tălmăcirea în italieneşte a lui E, făcută de d O este „literală, apoetică, seacă, rece" Autorul dă exemple în acest sens (S, I, Nr 12, p 11—14)

— STOIAN, STANCIU, *Mihail Eminescu ca filosof, gânditor politic şi pedagog* M E n'a urît viaţa, a iubit-o prea mult, de aceea era trist Dragostea lui pentru natură se poate asemăna cu a lui Rousseau Eminescu şi Kant „Filosofia lui Eminescu este metafizică idealistă cu consecinţe naturaliste" Ideile sale sociale sant ideile „Junimii" (I, VII, Nr 5—6, VIII*, Nr 1—2, p 25—30 Nr 9—12 p 6—13)

— STRUTEANU, SCARLAT, *Orfismul în poezia lui Eminescu* [Rezumat al conferinţei cu acest titlu] Misterul orfic a fost turnat de E într'o înaltă concepţie artistică Em a umanizat mitul Exemple din *Satira I* şi *V*, *Rugăciunea unui Dac*, *Mortua est*, etc (U L XLIII, p 175)

— SULICĂ, N, *Invia-vor voevozi O poezie inedită a lui M Eminescu* În primăvara anului 1867 E a vizitat Braşovul Aici, sub impresia lecturii Cronicii bisericei Sfântului Nicolae din Şchei şi a serbării Junilor, a scris poezia *Invia-vor voevozi*, necunoscută până acum Reproducerea, în întregime, a poeziei (Ş III, Nr 7—8, p 19—22)

— TAGLIAVINI, CARLO, *Postilla eminesciana* Din întrebuinţarea lui *horum-harum nervum rerum gerendarum* la Eminescu, după ce cam aceeaşi întrebuinţare o găseşte la Goethe, autorul caută să vadă o influenţă a lui Goethe asupra lui Eminescu (St R, I, p 112 114)

www.dacoromanica.ro

— *Traduceri germane din Eminescu* În foiletonul ziarului *Czernowitzer Allgemeine Zeitung*, d Alfred Klug a tradus *Fat frumos din lacrimă* şi *Cezara* (F Fr III*, p 24)

— VALESCU, CORA, *Leopardi şi Eminescu* Paralelism între pesimismul lor Eminescu e poetul pesimismului, Leopardi e teoreticianul lui (R V IV*, p 16—17)

— VALESCU, CORA, *Eminescu şi Alfred de Vigny* Asemănări şi deosebiri între concepţiile lor asupra vieţii (R V III, p 200—203)

— VALESCU, CORA, *Pesimismul lui Eminescu* E este un pesimist sentimental, iar nu filosofic Artistul din el e pesimist, omul e însă optimist (R V III, p 122—123)

— VLAD, DR C, *Artă progresivă şi artă regresivă* Răspuns articolului *Eminescu şi psihanaliza* al lui F Aderca din A L A, IX*, Nr 401, p 1 (A L A, IX*, No 403, p 7)

— *Vulcan, Iosif si M Eminescu* Fragment din articolul din *Familia* (1889, pag 306) [scris de I V] despre primele poezii ale lui Eminescu (C T C, VIII, p 177)

— XENOPOL, ADELA, *Veronica Micle* Autoarea a cunoscut pe V M în familia sa Din amintirile proprii şi din ale familiei sale schiţează portretul iubitei lui Eminescu, arată felul cum a luat naştere dragostea lor şi pricinile ruptureı (R S II*, p 4—8)

Gârleanu, Emil

— PAPADOPOL, PAUL I, *Emil Gârleanu la „Universul Literar"* Bibliografia articolelor şi bucăţilor literare, publicate de E G în U L, în 1910—1911 (U L XLIII, p 199)

— SEBASTIAN, MIHAIL, *Emil Gârleanu* Evocare călduroasă Rolul lui în mişcarea sămănătoristă Din opera lui rămâne *Din lumea celor cari nu cuvântă* (U L LXIV*, p 446)

Gherea, C Dobrogeanu

— DUMITRESCU, GEORGE, *C Dobrogeanu-Gherea* În concepţia lui critică elementul estetic se pierde într'un sociologism tendenţios (R V III, p 259—261)

— LĂZĂREANU, BARBU, *O ediţie critică a Criticelor lui Gherea* Autorul arată necesitatea unei ediţii critice a *Criticelor* lui Gherea, prin câteva lămuriri de amănunt Într'una vorbeşte de un isvor german a *Rugăciunii unui Dac* de Eminescu găsit de el într'un imn vedic din *Geschichte der fremden Literatur*, von Otto von Leixner, Leipzig, 1882, vol I, p 70 (Cug Lib I, p 6—7)

Ghica, Ion

— BART, JEAN, *O scrisoare inedită a lui Ion Ghica* I Gh a fost naşul vasului român *Mircea* Din prilejul lansării în Marea Neagră a vasului el trimite colonelului V Urseanu o scrisoare, plină cu urări pentru viitorul maritim al României Scrisoarea e datată Londra, 30 Iulie, 1883 (A L A IX*, Nr 393, p 4)

Goga, Octavian

— BĂDĂUŢĂ, AL, *O Goga*, Medalion Latura socială şi naţională a poeziei lui (V L II, Nr 42, p 1)

www.dacoromanica.ro

— *Goga, Octavian, Meşterul Manole* Recensie elogioasă (Tr LIX*, p 230—232) — AG[ÂRBICEANU], I

— *Goga, Oct , Mesterul Manole* Cronică dramatică despre piesa reprezentată la Teatrul Naţional din Bucureşti (U L XLIV*, p 148) — CECROPIDE, B

— [*Goga, Octavian*], *Meşterul Manole* Cronică dramatică Defavorabilă (A L A IX*, Nr 379, p 1) — SEVASTOS, M

— *Goga, Octavian, Meşterul Manole* Cronica dramatică despre reprezentaţia dramei pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti (Gn VIII*, p 140—141) — SADOVEANU, ION MARIN

— *Goga, Oct , Mustul care fierbe* Dare de seamă elogioasă Toate problemele contemporane româneşti sunt tratate în acest volum, subt un unghiu de gândire profundă şi într'o formă artistică neîntrecută (Gn VII, p 191—192) — BĂDĂUŢĂ, AL

— *Goga, Octavian, Mustul care fierbe* „Ideologia politică a lui O G e o actualizare a eminescianismului şi o revalorizare a sămănătorismului" Se deosebeşte totuşi de Eminescu prin strămutarea în viitor a aspiraţiilor naţionale De aceea O G e un optimist (V L II, Nr 52, p 3) — CONSTANTINESCU, POMPILIU

— GOGA, OCTAVIAN, *Spiritul generaţiei dela* 1848 Cuvântare rostită pe Câmpia Libertăţii, cu prilejul comemorării zilei de 3/15 Maiu [1848] din acest an [1927] (Cs , XI, p 68—69)

Haşdeu, B P

(Vezi şi *Necroloage, Comemorări, Omagii*)

— *Incă o carte despre Haşdeu* [*Barbu Lăzăreanu, Umorul lui Haşdeu*] Ocupându-se mai mult de ce e efemer în viata lui H , decât de ceea ce e etern, cartea d-lui Lăzăreanu e mai de grabă o ucidere decât o ridicare a lui H Totuşi ea cuprinde preţioase amănunte bio şi bibliografice (U L XLIII, p 634) — PAPADOPOL, PAUL I

— *Lăzăreanu, Barbu, Umorul lui Haşdeu* Cartea aduce şi date necunoscute (A O VI, 396)

— BOGDAN-DUICĂ, G , *B P Hasdeu* (conferinţă, la Teatrul Naţional din Bucureşti, 1 Septembrie 1927) Haşdeu ca om politic, istoric şi filolog (Fl S , I, p 291—293)

— *Dela B P Haşdeu* (*Familia Haşdeu de obârşie bucovineană*) Scrisoarea D-lui S Ionescu şi răspunsul lui Haşdeu care dă o etimologie şi o lămurire asupra genealogiei acestuia (Fl S , I, p 208)

— IEŞAN, A , *Doctrina spiritistă a lui Haşdeu* Analiza critică a lucrării *Sic Cogito* de H —Cu toate că e întemeiată, în mare parte, pe dovezi afective de ordin personal, totuşi doctrina spiritistă a lui H dovedeşte o originală aplicare a darvinismului la fenomenele psihice Îndeosebi laturea etică a concepţii lui H cuprinde vederi juste şi solide — Stilul e model de claritate şi preciziune a termenilor filozofici (C Cos IV—V, Partea I, p 3—16)

— MARIAN, LIVIU, *B P Haşdeu cuzist şi carlist* Amănunte din viaţa de om politic a lui B P Haşdeu Se reproduc articole şi poezii (Fl S , I, 247—259)

— MARIAN, LIVIU, *Haşdeu şi Heliade* Haşdeu vedea în Heliade acea uriaşă personalitate care a dominat şi a guvernat cu spiritul său epoca eroică a renaşterii noastre naţionale, dintre anii 1821 şi 1859 Cultura lui Heliade era muntenească, fiind un strălucit exponent al spiritului naţionalist şi cultural a unei anumite clase boereşti, pe care el se sprijinea,

www.dacoromanica.ro

„încât trebue să mai slăbim cu pretinsa paternitate a lui Lazăr" Toţ aceşti boeri au făcut ca să existe şi şcoala lui Lazăr (J L XVI, p 253—259)

— MARIAN, LIVIU, *Data şi locul naşterii lui Bogdan Petriceicu Haşdeu* Preotul Gheorghe Mârzac din comuna Cristineşti comunică autorului că B P H, după registrul naşterilor, s'a născut în acea comună la 26 Februarie, 1838 (J L XVII*, p 46—49)

— MARIAN, LIVIU, *Din copilăria şi tinereţea lui B P Haşdeu* (A I A VIII, Nr 351, p 3)

— PAPADOPOL, PAUL I, *Cum cunoaştem pe Haşdeu* Se reproduc câteva răspunsuri date de zece serii de candidaţi (la bacalaureat?) din care apare cât de puţin cunosc aceştia opera lui H La sfârşit aprecieri asupra rolului lui H în desvoltarea culturii româneşti (U L, XLIII, p 614—615)

PAPADOPOL, I PAUL, *Cum poate fi apreciat Bogdan Petriceicu Hasdeu?* (Bn II, Nr 6, p 21—22)

PAPADOPOL, PAUL I, *Haşdeu şi clasicismul* (*Traduceri uitate*) Despre două traduceri din Ovidiu ale lui H (Or III, p 300—303)

— PERPESSICIUS, *Haşdeu academician* Privire asupra activităţii lui H la Academie, din 1877 până la moarte Rapoarte pentru premii *Etymologicum Magnum Romaniae* (istoricul chestiunii) Demisia din Academie, în 1883 (U L XLIII, p 554—556)

VALERIAN, I, *De vorbă cu bătrânul Haşdeu* „Vizită nocturnă în cavoul Iuliei Haşdeu" „Povara amintirilor" „Despre Dumnezeu, spirit şi nemurire" (V L II, Nr 52, p 1—2)

— *Wedkiewicz, Stanislas, Zdziejow polonistyki w Rumunji Bogdan Petriceicu Haşdeu* (*Din istoria polonisticei în România B P Hasdeu*) Varşovia [1927] Se arată legăturile ştiinţifice ale lui B P H cu Polonia, apoi se analizează întreaga operă ştiinţifică a filologului român (R I XIV*, p 397—398) — PANAITESCU, P P

Heliade-Rădulescu, I

— BEZDECHI, St, *Sajo în româneşte* Despre traducerile din poeta greacă ale lui Eliade, Meytany, Nicolae Barbu, G Murnu şi Th Naum (Pr L III*, Nr 6, p 11—15)

MARIAN, LIVIU, *Haşdeu şi Eliade* Admiraţia lui H pentru E (J L XVI, p 253—259)

— *Vârtosu, Emil, I Heliade Rădulescu, Acte şi scrisori* (Bucureşti 1928) Menţiune elogioasă (R I XIV*, p 393—394) — [IORGA, N]

— *Vârtosu Emil, I Heliade Rădulescu, Acte şi scrisori* Recensie analitică (A O VII*, p 558—559) — FORT[UNESCU], C D

Ibrăileanu, G

— *Ibrăileanu, G, Scriitori români şi streini* Dare de seamă critică Analizându-se personalitatea criticului ieşan se ajunge la concluzia că opera lui nu e de cât „un comentariu sociologic în marginea esteticei, deci o deviere dela esenţa criticei pure" (V L II, Nr 60, p 3) — CONSTANTINESCU, POMPILIU

— *Ibrăileanu, G, Scriitori români şi streini* Dare de seamă G I este un scriitor lipsit desăvârşit de vanitate Un analist, care ştie să scoată dintr'o operă amănunte caracteristice, la cari de multe ori nici nu ne gândim În acest volum se remarcă apoi ca critic condus, înainte de toate, de criterii psihologice şi estetice (Gn VII, p 190—191) — VIANU, T

www.dacoromanica.ro

Iorga Nicolae

— BĂDĂUȚĂ, AL, *N Iorga* N I este „întâiul mare dascăl al culturii românești" (Lm IX*, p 33—34)

— BĂDĂUȚĂ, AL, *N Iorga* Medalion Marele animator al vremii noastre Rădăcinile lui sânt înfipte în glia românească Scrisul și vorba lui vibrează, mai întâiu, de sensibilitate (V L II, Nr 43, p 1)

— BUCUȚA, EMANOIL, *Școala dela Văleni* Universitatea dela Văleni înainte de războiu o școală de românism luptător Ea a fost cea mai puternică întrupare a fazei culturale, stăpânită de N Iorga Principiul acestei faze și școli a fost însufletirea Influența spiritului dela Văleni asupra culturei noastre contimporane, caracterul de după războiu al Universității dela Văleni (Gn VIII*, p 361—364)

— *Iorga, N. Istoria literaturii românești* Ed II (1925) E opera de bază, în care faptele literare ale trecutului nostru sânt istoricește încadrate și coordonate Numai după această limpezire istorică, putem aștepta să nască din mărturiile trecutului operele de adâncire și interpretare a spiritului românesc (S d M VI,, p 349—351) —DRAGNEA, RADU

— *Iorga, N, Istoria literaturii românești* [vol II] Recensie injurioasă Îl acuză pe autor în deosebi pentru felul cum a tratat opera lui D Cantemir (C L LXI*, p 337—339) — G[RIGORAȘ], E

— *Iorga, N, Istoria literaturii românești, II dela* 1688 *la* 1750 Mențiune elogioasă (Rm XXII, p 139) — D[RAGNEA], R[ADU]

— *Iorga, N, Storia dei Rumeni e della loro civiltà* Milano, Hoepli, 1928 Extinsă și foarte apreciabilă dare de seamă analitică (E O, VIII, 1928 p 190—196) — CIALDEA, L

Iosif, Șt O

— *Aprecierile poetului Iosif pentru scrisul D-nei Natalia Negru* O scrisoare a poetului, din Buc 9 Nov, 1913, în care aduce elogii Nataliei pentru volumul ei de poezie și proză, căruia îi face corectura în acel moment (R S II*, p 18—19)

— BERARIU, C, *La Dumbrăveni Amintiri despre Șt O Iosif* (Fl S, I, 258)

— C V, *Șt O Iosif Note biografice* A murit la 5 Iunie st v 1913 (U L, XLIV*, p 399)

— FĂGEȚEL, C Ș, *Amintiri despre Șt O Iosif* La serbările semicentenarului Asociațiunii ținute la Blaj în 1911, alături de alți scriitori mari a participat și Șt O I El a ținut atunci unor tineri căsătoriți, o cuvântare, care a fost un adevărat imn de preamărire a iubirii (Rm XXII, p 344—345)

— *Iosif, Șt O, Ad arma!* (Trad lat a poeziei *La arme*) (Ș IV, Nr 3—4, p 34) CORONENSIS, N S

— MAXIM, GH, *Șt O Iosif pe urmele lui Ștefan Vodă al Moldovei.* Scrisoare din 7 Maiu 1904, adresată Nataliei Negru (Fl S, I, p 209)

— MAXIM, GH, *Șt O Iosif pe urmele lui Ștefan Vodă al Moldovei Scrisori inedite de Șt O Iosif* Scrisoare adresată Nataliei Negru Împărtășește impresii din Bucovina (Fl S, I, p. 2—4)

— NEGRU, NATALIA, *Și iată, mă gândesc la voi* Evocare sentimentală a lui Iosif și Anghel Amănunte despre colaborarea lor Revista *Cumpăna* (A L A IX*, Nr 419, p 5)

— PĂCLE, CONST, *Șt O Iosif* Privire sumară și elogioasă asupra activității lui literare. (U L, XLIII, p 398)

www.dacoromanica.ro

— PAPADOPOL, PAUL I, *Final* Partea finală dintr'o monografie asupra lui Şt O Iosif La sfârşitul articolului bibliografia „Caracterizărilor generale" a poetului (Fl S, I, p 82—85)

Kogălniceanu, M

— *Fotino, Mateiu, L influence française sur les grands orateurs politiques roumains de la seconde moitié du XIX siècle* Teză pentru doctoratul de universitate la Sorbona Se cercetează influenţa franceză asupra ui Barbu Catargiu, Kogălniceanu şi Al Lahovari Recensie analitică (A O VII, p 364) —FORT[UNESCU], C D

— HANEŞ, PETRE V, *Mihail Kogălniceanu* Biografie şi caracterizare succintă a scriitorului şi omului politic (U L, XLIV*, p 366)

— IORGA, N, *Les voyageurs orientaux en France Introduction I Voyageurs turcs —II Voyageurs grecs Proios, Philippide, Corai, Stamaty —III Un voyageur roumain sous la Restauration* [I Codru Drăguşanu] —*IV Deux étudiants et un homme politique roumain a Paris* [Mihail şi Alexandru Kogălniceanu] – *V Visiteurs revolutionnaires et proscrits* [Emigraţia română din Principate, după 1848] (R H IV*, p 1—25, 73—108, 161—203)

— KOGĂLNICEANU, I M, *Lupta pentru păstrarea Basarabiei* Documente diplomatice din 1878 Misiunea lui Ion Ghica şi D Sturdza în străinătate Telegrama lui Ion Brătianu şi Kogălniceanu către C A Rosetti Preşedinte de consiliu adinterim Scrisoarea lui D A Sturdza către acelaş Raportul lui I Ghica şi D Sturdza Telegrama lui M Kogălniceanu către I C Brătianu (C L, LX, p 38—52)

Lazăr, George

— GHIBU, ONISIFOR, *Un dascăl bănăţean de acum 100 de ani Const Diaconovici Loga Povăţuitorul Tinerimii* nu e al lui Lazăr, ci al lui Loga (Bn II, Nr 3, p 6—9, Nr 4, p 29—34, Nr 5, p 36—38)

— PAPADOPOL, PAUL I, *Cum trebue înţeleasă activitatea lui Gheorghe Lazăr?* 1 Şcoala dela Sf Sava se datoreşte, înainte de toate lui Gh Lazăr, iar nu exclusiv boerilor, cari l-au sprijinit 2 G Lazăr a fost un vulgarizator al ideilor şcoalei latinişte (Pr L, I, Nr 18, p 15—16)

— *Stanca, Sebastian, Gheorghe Lazăr la Sibiu* Într'o conferinţă, rostită la Cluj, d S S se ocupă pe larg de conflictul dintre G L şi episcopul Moga, desinovăţind pe acesta de urmă de învinuirile ce i s'a adus că ar fi persecutat pe G L (S d M, V*, p 113) —CRONICAR

Macedonski, Alexandru

— FOTI, ION, *Alexandru Macedonski* Portret foarte elogios Numai Eminescu a înrâurit aşa de mult poezia românească ca Macedonski Analiza câtorva poezii M a fost iniţiatorul poeziei intelectualiste Artistul şi omul (Pr L II, Nr 13, p 4—7)

Maior, Petru

— POPA, TRAIAN, *Contribuţiuni la viaţa lui Petru Maior* Despre Gheorghe Maior, tatăl istoricului, protopop la Tg Mureş, între 1750—1763,

www.dacoromanica.ro

apoi la Căpuşul de Câmpie P M s'a născut deci la Tg Mureş —P Maior propagandist oficial, la Tg Mureş, pentru întoarcerea Românilor la Unire —(S d M , V*, p 87—88)

Maioreseu, Ioan

— SUCIU, CORIOLAN, *Din tinereţa lui Ioan Trifu alias Maiorescu De ce a trecut în ţară* Corespondenţa în legătură cu demisia lui Ion Maiorescu din preoţie şi motivele care l-au determinat să treacă în Principate (S d M , IV, p 251—252, 272—273, 313—315, 336—337)

Maioreseu, Titu

(Vezi şi *Necroloage, Comemorări, Omagii* subt „Convorbiri Literare")

— *Anuarul şcoalei normale „Vasile Lupu" din Iaşi, pe anul şcolar* 1926—1927 (Iaşi, 1926) cuprinde pagini despre trecutul institutiei, despre cei dintâi profesori Velimi, T Maiorescu Notă (R I XIII, p 308—309) — IORGA, N.

— BASARABESCU, I A , *Maiorescu si „Gura Lumii" Amintire* O vizită la M în 1915 Ce atitudine a luat acesta faţă de nişte calomnii răspândite pe socoteala lui de nişte adversari politici (C L LIX, p 171—174)

— FOTI, ION, *Titu Maiorescu* T M a fost înainte de toate, logician Însuşirea aceasta se resimte în întreaga lui operă Pentru a-l aprecia trebuie judecat în cadrul vremii sale şi a acestei însuşiri Se insistă asupra defectelor sale, atât ca ideolog cât şi ca om (Pr L , II, Nr 9—10, p 3—6)

— MAIORESCU, T , *către A Naum* Două scrisori, datate Bucureşti 12 Iunie şi 27 Dec 1892, referitoare la poemul *Povestea Vulpei* al lui Naum (C L LXI*, p 124—125)

— MAIORESCU, T , *către A Naum*, Două scrisori, din Buc 6/18 şi 20 Oct 1876 în cari face câteva observaţii critice asupra poemului *Aegri Somnia* a lui A Naum Mai cere să i-se trimită manuscrisul unei nuvele de Creangă „a cărei scrieri în genere sânt o adevărată îmbogăţire a literaturii noastre" (C L, LX, p 345—346)

— MAIORESCU, T , [*Scrisoare către Bodnărescu*] f a Îl întreabă dacă profesorul dela institutul lui [din Pomârla] e capabil să propună muzica vocală Apoi despre cartea lui de citire şi despre o traducere din *Hamlet* (C L LIX, p 132)

— MAIORESCU, Titu, [*Scrisoare*] *către Nicu Gane* Datată, „Bucureşti, 6 18 Decemvrie, sara, 1876" Despre nuvela *Cânele Bălan* a lui N G Ise propun câteva schimbări Apoi despre *Moş Nichifor Harabagiul* de Ion Creangă, *Strigoii* de M Eminescu , *Foile căzute* a lui I Negruzi Se propun modificări mărunte în toate trei Începe să se înfiripe „Junimea" dela Bucureşti Îi trimite pentru *Convorbiri* câteva Colinde de Teodorescu La sfârşit câteva informaţii politice (C L LIX, p 116—120)

— M[ORARIU], V *„Beţia de cuvinte"* Maiorescu a împrumutat probabil, acest termen din Ernst Moritz Arndt, *Geist der Zeit* (F Fr III*, p 63)

— NEGULESCU, P P , *Profesorul Maiorescu* T M a îndrumat poporul român spre descoperirea firei lui cele adevărate A dus o luptă aprigă, însă senină şi armonioasă Ca profesor M a fost tot un luptător Adaptându-se nevoilor vremii, s'a silit mai întâiu să trezească interesul pentru filosofie De aceea dădea cursurilor sale o formă populară A reuşit să creeze un interes pentru filosofie, graţie talentului său oratoric, fără ase-

www.dacoromanica.ro

mănare la noi Un portret al profesorului la catedră Prietenia lui cu studenții (C L LIX, p 141—149)

— RĂDULESCU-POGONEANU, I, *Omagiu lui Brătescu-Voinești* Vorbește pe larg despre legăturile lui I A Br V cu Titu Maiorescu (C L LXI*, p 149—151)

— STRUȚEANU, SCARLAT, *„Ideea" în opera de artă* VII *Titu Maiorescu și M Dragomirescu* Concepția estetică a lui T M își are originea în idealismul german de după Kant, și anume în filosofia lui Schelling și a lui Schopenhauer, iar nu a lui Vischer și Hegel așa cum se credea până acum (U L XLIII, p 633)

— TOROUȚIU, I E, *Dela Titu Maiorescu la N Iorga* Dela T Maiorescu la N Iorga e o firească evoluție progresivă, oprindu-se acolo, unde specificul nostru etic și etnic ne-a putut deschide calea spre literatura universală (Fl S, I, p 69—72, 124—129)

Maniu, Adrian

— BĂDĂUȚĂ, AL, *Adrian Maniu* Medalion Volumul *Lângă pământ* cuprinde o reală inspirație autohtonă (V L III*, No 74, p 1)

Mihăescu, Gib I

— *Mihăescu, Gib I, La Grandiflora* Recensie critică Personagiile lui G M sânt mai mult cazuri patologice, decât normale Puterea dar și slăbiciunea scriitorului stă în descrierea grotescului și a subconștientului (V L, III*, Nr 74, p 3) — CONSTANTINESCU, POMPILIU

— *Mihăescu, Gib I, La Grandiflora* Personagiile lui au o bogată viață interioară Sufăr de obsesii Concepția etică a scriitorului e fatalismul Stilul său e adaptat fondului (Dt VI*, p 55—57) — DIMA, Al

— *Mihăescu, Gib I La Grandiflora* Critică aspră (U L XLIV*, p 276—279) — PETRESCU, CAMIL

— *Mihăescu, Gib, Pavilionul cu umbre* Cronică dramatică asupra piesei reprezentate de Teatrul Național din București (Gn, VIII*, p 141) — SADOVEANU, ION MARIN

Milescu, Nicolae Spătarul

— GRIGORAȘ, EM C, *Spătarul Milescu în China* Valoarea geografică, istorică și literară a *Călătoriei în China* de Spătarul Milescu Amănunte biografice despre el, valoarea științifică a operei lui (Pr L, I, Nr 5, p 11—13)

— *Giurescu, C C, Nicolae Milescu Spătarul Contribuțiuni la opera sa literară* (Din An Ac Rom) București, 1927 [Cf Dare de seamă și în DR V, p 674] (R I XIII, p 412—414) — IORGA, N

— *Milescu, Spătarul Nicolae, Călătorie în China* (Casa Școalelor) editată de Em Grigoraș (S R, I, Nr 2, p 103) — DONGOROZI, ION

Minulescu, Ion

— BĂDĂUȚĂ, AL, *Ion Minulescu* Medalion (V L II, Nr 55, p 1)

www.dacoromanica.ro

Movilă, Metropolitul Petru

— LUPAŞ, I., *O scrisoare a Mitropolitului Petru Movilă către patriarhul Constantinopolului Chiril Veria* Traducere în românește a scrisorii latinești, datată 27 X, 1638 și publicată de E. Smurlo în *Le Saint-Siège et l'Orient-ortodox Russe* 1609—1654, Praga, 1928, vol. II, p. 151—153. Petru Movilă felicită pe Patriarh pentru numirea în scaun, îl roagă să absolve pe fratele său Moise de afurisenie, să-i dea împuternicire să împedece confraternitatea ortodoxă din Lemberg să tipărească cărți bisericești (R. T., XVIII*, p. 245—249).

— *Panaitescu, P. P., L'influence de l'oeuvre de Pierre Mogila, archeveque de Kiev, dans les Principautés roumaines* Contribuții la infiltrarea culturii latine în Principate întreținută de Petru Movilă. O bibliografie referitoare la activitatea lui Movilă (A. O. VI, p. 171—172).

Naum, Anton

— M[ORARIU], V., *Povestea Vulpii* Epopeea eroi-comică cu acest titlu a lui Anton Naum are unele asemănări cu *Reineke Fuchs* a lui Goethe (F. Fr., III*, p. 63).

Neculce, Ion

— GYR, RADU, *Un mare povestitor român Ioan Neculce. O samă de cuvinte* Biografie. *O samă de cuvinte* „au un farmec rar, prin naivitatea calmă cu care sânt istorisite, dar subt care se ghicește lesne un suflet cald și înțelept" [Nimic nou] (Pr. L. III*, Nr. 9—10, p. 20—24).

— GYR, RADU, *Ioan Neculce. O samă de cuvinte și influența lor în literatura cultă* Biografia lui I. N., analiza a *O seamă de cuvinte*, citându-se multe expresii de ale cronicarului. Prin *O samă de cuvinte* N. este un precursor al adevăratei noastre literaturi. Multe din arhaismele lui au o armonie și o sonoritate plăcută (Fl., V, p. 357—371).

— *Sadoveanu, M. despre Ion Neculce* M. S. a ținut o conferință despre Neculce la Ateneul Popular „N. Iorga". A citit din opera cronicarului și și-a mărturisit legăturile literare cu el. Notiță în V. L. II*, Nr. 42, p. 4.

Negruzzi, Costache

— FOTI, ION, *Costache Negruzzi* Portret. Se insistă asupra inspirației sale romantice (Pr. L. II, Nr. 18, p. 3—4).

— NEGRUZZI, C., *Despre capitala României* („Pagini vechi") Capitala României unite nu poate fi decât Galații. Datat 1861 (U. L. XLIII, p. 115—116).

— *Wedkiewicz, Stanislaw, Z tradicyi rumunskich o Janie III Sobieskim* [*Din tradițiile românești asupra lui Ioan III Sobieski*] Felul cum s'a păstrat Sobieski la Cantemir, Negruzzi, Alecsandri. Toți trei se întemeiază pe legende fără fundament istoric (R. I. XIV*, p. 398). — PANAITESCU, P. P.

Negruzzi, Iacob

— JARNIK, URBAN, [*Scrisoare*] *către I. Negruzzi* [Praga 17 X. 1888] Cere să i se trimită gratis colecțiile C. L. Se plânge de greutăți materiale arătând cum cărțile lui în românește nu i-au adus nici un câștig (F. Fr. II, p. 101—103).

NEGRUZZI, IACOB, [*Scrisoare*] *către Nicu Gane* Datată „Iași în 12 Ian. 1868". Se plânge de faptul că Junimiștii nu-i mai trimit material

www.dacoromanica.ro

pentru *Convorbiri* Gane să-i mai trimită vre-o nuvelă El (I N) a început să scrie balade *Domniţa şi Robul* e gata (C L, LIX, p 124—125)

— SLAVICIU, IOAN, *Scrisori către I Negruzzi* Trei din 1874 În ultima face o analiză critică a romanului *Mihaiu Veteanu*, al lui Iacob Negruzzi (C L, LX, p 129—142)

Odobescu, Alexandru

— FOTI, ION, *Alexandru Odobescu* Portret (Pr L, II, Nr 19—20, p 17—18)

— ODOBESCU, AL., *Ioaniţiu Craiul Românilor* (tragedie inedită), [publicată de E G Grigoraş] Fragment (K, I, Nr 3—4, p 87—95, Nr 5, p 140—143)

Pamfile, Tudor

— CULEA, APOSTOL, *Sufletul şi opera lui Tudor Pamfile* Biografie Folcloristul şi etnograful Avea o metodă ştiinţifică Operele lui de folclor şi istorie Scriitorul (Lm IX, p 187—193)

Panu, George

— BACALBAŞA, CONST., *Gheorghe Panu* Portretul ziaristului (U L, XLIV*, p 814)

Papiu-Ilarian, Al

— COLAN, ION, *O scrisoare a lui A Papiu-Ilarian* E datată din 1861 şi adresată lui Iacob Mureşanu Dă sfaturi politice celor din Ardeal Îi roagă să nu mai atace pe Regăţeni (Tr LIX*, p 374—377)

— LUPAŞ, I., *Cum vedea Papiu-Ilarian la 1860 posibilitatea de înfăptuire a Daco-României?* Într'un memoriu adresat lui Vodă-Cuza, Papiu Ilarian arăta Domnitorului Principatelor situaţia Transilvaniei, sfătuindu-l asupra condiţiilor şi momentului când el ar putea realiza o mare Daco-Românie (S d M, IV, 578—580)

— POPA, TRAIAN, *Alexandru Papiu Ilarian* (9 Oct 1827—23 Oct 1877) Biografie, cuprinzând şi câteva date inedite Se insistă mai ales asupra tinereţei şi participării lui la rev dela 1848 (S d M, V*, p 28—30).

— SUCIU, CORIOLAN, *Al Papiu-Ilarian, Câteva inedite* Cererile pentru bursă adresate Consistorului din Blaj de către Al Papiu pentru a-şi continua studiile juridice la Viena apoi la Paris Un act privitor la soarta familiei sale, în 1848 şi în fine un fragment de scrisoare, în care se anunţă începutul de întunecare a minţii lui Papiu-Ilarian (S d M IV, p 564—566)

— SULICA, NICOLAE, *O pagină uitată din viaţa lui A Papiu Ilarian (Un memoriu şi un duel politic)* În 1859 emigraţia maghiară a trimis în Principate pe deputatul român renegat Alex Buda ca să pregătească opinia publică românească pentru o expediţie în potriva Austriei care se pregătea Buda era pentru Unirea Ardealului cu Ungaria A Papiu Ilarian demască planurile lui şi-l atacă violet în *Românul*, fapt care aduce o provocare la duel din partea lui Buda Duelul n'a avut loc din pricina refuzului lui A P I — Tot din acest prilej A P I înaintează un memoriu lui Al I Cuza în care îl îndeamnă să profitede acest prilej pentru realizarea Dacoromaniei (Ş I V*, Nr 6, p 41—48)

www.dacoromanica.ro

Petrescu Cezar

— *Petrescu, Cezar, Intunecare* Dare de seamă elogioasă despre întâiul volum al romanului *Intunecare* „Acolo şezum şi plânsem" (Gn III, p 265—267)

— *Petrescu, Cezar, Intunecare, Cartea II* *„Acolo şezum şi plânsem"* Recensie (V L II, Nr 51, p 3) — CONSTANTINESCU, POMPILIU

Pillat, Ion

— *Pillat, Ion, Biserica de altădată*, poezii, ed „Cartea Românească", Buc 1926 I P este un clasic perfect Datorită acestei însuşiri a putut împăca, în poezia sa într'o formă atât de armonioasă, tradiţionalismul cu modernismul (V R XIX, vol LXIX, p 289—290) — RALEA, M

— *Pillat, Ion, Biserica de altădată* (U L XLIII, p 59—60) —PERPESSICIUS

— *Pillat, Ion, Intoarcere* (U L XLIV*, p 210) —DAVIDESCU, N

— POHONŢU, EUG , *Contribuţii literare Ion Pillat* Analiza volumelor *Pe Argeş în sus, Satul meu* şi *Biserica de altă dată* Cu toate că toate trei sânt tradiţionaliste, fiecare are o puternică notă de originalitate (J L XVII*, p 126 140)

Poni Cugler, Matilda

— GRIGORESCU AGATHA, *Matilda Poni* O caracterizare a poeziei ei (R S , I, p 113—115)

Popovici, A C

— MANIU, IULIU, *Aurel C Popovici* Amintiri despre marele om politic Colaborarea lui cu memorandiştii Cu toate că din p d v ideologic se deosebea de aceştia, totuşi colabora cu ei pentru ajungerea ţintei politice de desrobire a Românilor din Ardeal Se bucura de un prestigiu extraordinar nu numai pe lângă conducătorii Românilor ardeleni, dar şi pe lângă factorii politici de seamă ai Austro-Ungariei El a susţinut mai limpede şi mai argumentat ideia federalizării Austro-Ungariei Ţinta lui finală era Unitatea tuturor Românilor Despre întâlnirea din 1915 dela Viena cu Erzberger, trimisul lui Wilhelm (C L LIX, p 134—139)

Rebreanu, Liviu

— ADERCA, F , *Jack London şi Liviu Rebreanu* Paralelă între romanul *Adam şi Eva* al lui L R şi *Vagabondul Stelelor* al lui J L (Sb. IV, p 92—93)

— DRAGNEA, RADU, *Liviu Rebreanu* (*Romanul Ciuleandra*) Evoluţia lui L R dela romanul naturalist la romanul realist, psihologist R ca reprezentant al generaţiei de după războiu Arta *Ciulendrei* , „ideologia" şi stilul romanului (Rm XXII, p 99—108)

— MINCU, C , *Ciuleandra* Analizând din punct de vedere medical romanul lui L Rebreanu cu acest nume, autorul ajunge la concluzia că nebunia lui Puiu Faranga, eroul principal, nu e just zugrăvită Atât cauzele cât şi desvoltarea ei nu corespund constatărilor ştiinţei (U L XLIV*, p 107)

— *Rebreanu, Liviu, Ciuleandra* Recensie elogioasă (U L , XLIV*, p 24 — DAVIDESCU, N

www.dacoromanica.ro

— *Rebreanu, Liviu, Ciuleandra* Analiză critică Romanul nu este un pas înainte în arta de romancier a lui R El are aceeaşi aptitudini şi aceleaşi defecte ca şi romanele vechi (Tr LIX*, p 133—138) — ŞERBAN, GEORGE

— *Rebreanu, Liviu, Ciuleandra* Analiză critică Nu e un roman, ci o nuvelă desvoltată una din cele mai viguroase din literatura contemporană Sufere de unele procedeuri melodramatice (V L III*, Nr 68—70, p 3) — CONSTANTINESCU, POMPILIU

— *Rebreanu, L , Ciuleandra* (Roman) „Preocuparea d-lui R de data aceasta n'a fost să creeze *figuri* ci mai ales *stări* sufleteşti" D-sa descrie cu multă ştiinţă evoluţia unui caz patologic (V R XX*, vol LXXIV, p 127—128) — RALEA, M

— *Rebreanu, Liviu, Ciuleandra* (roman) Romanul este mai puţin reuşit în amănuntele de cât în construcţia lui Cuprinzând analiza unui act psihologic, tocmai amănuntului trebuia să i se dea mai mare atenţie (Gn VIII*, p 38—40) — BĂDĂUŢĂ, AL

— *Liviu Rebreanu, cetăţean de onoare* Procesul verbal al Consiliului comunal din comuna Maieru, jud Năsăud, prin care L R e ales cetăţean de onoare al acelei comune (U L XLIII, p 46)

— T[ĂUTU], DR P , *Valoarea morală a romanului „Adam şi Eva" de Liviu Rebreanu* Romanul are o valoare artistică-literară dar e profund imoral, din pricina scenelor lui de sensualism Metempsichoza care se găseşte la baza lui e anticreştină Autorul e de părere să se pună sub index (Vest , IV*, Nr 22, p 4—6)

Russo, Alecu

— MUŞLEA, ION, *Pe marginea unei legende a lui Alecu Russu* Autorul dovedeşte, cu două variante, că legenda *Piatra Corbului* a lui Alecu Rusu a fost culeasă din popor (F Fr II, p 123—125)

— *Russo, Alexander, Carmen Romaniae* [*Cântarea României*, fragment tradus în latineşte] (Ş III, Nr 9—10, p 46—47) —VALERIUS, D S CORONENSIS

— SEMACA, A , *Scrisori dela Alecu Russo* Patru scrisori, în franţuzeşte, adresate de A R surorei sale Polixenia, la Munich, unde studia într'un institut de tinere domnişoare 1 din 1855, 2 din 1856 şi una f a Cuprind numai chestiuni familiare (C L LX, p 143—146)

Sadoveanu, Mihail

— DRAGNEA, RADU, *Hanu-Ancuţei sau apogeul d-lui Sadoveanu* Volumul este sinteza artei lui Sadoveanu Arta aceasta constă într'o fericită îmbinare a misterului cu realul — ca'n baladele populare Povestirile din acest volum alcătuesc o epopee în proză Valoarea umană şi religioasă a operei, *naturismul* ei, stilul (Rm XXII, p 153—165)

— GANE, ION, *Mihail Sadoveanu* Reprezentantul cel mai autorizat al nuvelei lirice româneşti Analiza nuvelelor *Păcat boieresc, Năluca* şi *Haia Sanis* — întâiele două lirice, iar ultima epică (R V , II, p 20—24)

— MARIAN, LIVIU, *Civilizaţie şi poezie Un adversar al trenului M Sadoveanu* Scriitor romantic, Sadoveanu găseşte trenul lipsit de poezie pentru noutatea lui (Fl S , I, p 297—300)

— M R , *In marginea ultimei nuvele a d-lui M Sadoveanu* Ultima nuvelă a D-lui Sadoveanu *Orb sărac*, e socotită ca apogeul artei scriitorului (V R XIX, vol LXIX, p 286—287)

www.dacoromanica.ro

— PETRESCU, CAMIL, *Mihail Sadoveanu şi criticii săi* În scrisul lui M S se remarcă o serioasă evoluţie Dovadă e ultima nuvelă *Orb sărac* Ar fi bine însă ca această capacitate artistică să fie aplicată unei lumi sufleteşti mai complexe (V L II, Nr 43, p 1)

— *Sadoveanu, Mihail, Demonul tinereţei* (U L XLIV*, p 309) DAVIDESCU, N

— *Sadoveanu, Mihail, Demonul tinereţei* (Pr L III*, Nr 6, p 22—23) — DAVIDESCU, N

— *Sadoveanu, Mihail, Demonul tinereţei* Mai puţin adânc în analiza psihologică autorul înfăţişează viu personagiile secundare şi este neîntrecut în descrierea peisajului (V R XX*, vol LXXVI, p 192—193) BOTEZ, OCTAV

— *Sadoveanu, Mihail, Hanu Ancuţei* Prin acest volum d M S a izbutit să dăruiască literaturii noastre pagini de o frumuseţe strălucitoare şi pură în care primitivitatea frustă, naivă sau aspră a fondului popular apare transfigurată prin magia unui profund lirism interior şi resursele unei arte desăvârşite (V R XX*, vol LXXVI, p 190—192) —BOTEZ, OCTAV

— *Sadoveanu, Mihail, Hanu Ancuţei, Demonul Tinereţei, Olanda* Note elogioase (A L A IX*, Nr 394, p 1) — I S

— *Sadoveanu, M , Hanu Ancuţei* O operă reprezentativă a povestitorului În moldovenescul şi romanticul povestirii se simte şi ceva căzăcesc (Pr L III*, 4, p 18—19) — DAVIDESCU, N

— *Sadoveanu, Mihail, Ţara de dincolo de negură* Povestiri de vânătoare, ed ,,Cartea Românească", 1926 (U L XLIII, p 74—75) —PERPESSICIUS

Sandu-Aldea, C

(Vezi şi *Necroloage, Comemorări, Omagii*)

— SANDU, A M , *Pentru biografia lui C Sandu-Aldea* Se atrage atenţia asupra unei scrisori autobiografice a lui C Sandu-Aldea, scrisă în 1909 şi publicată în *Făt-Frumos*, II, 1927 Nr 3, p 91—97 (Fl S , I, p 234—235)

Şincai, George

— BOGDAN-DUICĂ, G , *G Şincai censor interimar* Se reproduce aprobarea pentru imprimare dată de Şincai pentru cartea lui Aranka Gyorgy *Elme jatekjai*, Nagy Várad, 1806 (Tr LIX*, p 822)

— GRIGORAŞ, EMIL C , *Şincai enciclopedist* Ş a fost un enciclopedist în sensul enciclopediştilor francezi din sec XVIII O dovadă nouă sânt lucrările lui *Istoria naturalnică a Firii* şi *Învăţătură jrească spre surparea superstiţii norodului*, cari se găsesc în manuscris în biblioteca episcopală dela Oradia Autorul le analizează Limba lor e atât de bună, încât s'ar putea face un glosar din ea (Pr L, II, Nr 19—20, p 23—24)

— *Veress, A , Note şi scrisori şincaiene* Dare de seamă analitică (Tr LIX, p 145—147) — SV V [I AGÂRBICEANU]

— *Veress, Andrei, Note şi scrisori şincaiene* (Din An Ac Rom), Buc 1927 Dare de seamă analitică (R I XIV*, p 73—74) —[IORGA, N]

Slavici, Ioan

— BOITOŞ, OLIMPIU, *Activitatea lui Ion Slavici la ,,Tribuna" din Sibiu* Cauzele care au determinat înfiinţarea *Tribunei*, unde se susţinea o poli-

www.dacoromanica.ro

tică națională și o literatură junimistă Ideile politice ale lui Ion Slavici în acțiunea *Tribunei* Ideile sale culturale Preocupările de limbă Opera literară Slavici traducător la *Tribuna* Răspuns lui B P Hașdeu, despre și pentru Eminescu (S d M IV, p 15—16, 34—37, 52—54, 72—73, 87—89, 110, 148—150)

— GALACTION, GALA, *La schitul Brazi* Despre schitul Brazi, unde se află mormântul lui I Slavici (A L A, IX*, Nr 398, p 1)

— *Slavici, I, Cel din urmă Armaș* „Această operă, deși reprezintă punctul maxim de ascensiune în romanele lui Slavici — rămâne totuși o încercare nereușită" (F Fr II, p 186—190) —GRECU, VALERIU I

— SLAVICI, I, *către I Negruzzi* Două scrisori din Viena, datate 31 Martie și 8 Maiu 1874 Slavici vorbește în ele despre boala lui, pe care și-o curează într'un spital din Viena, mulțumește pentru ajutorul bănesc, și face — în ultima — câteva observații asupra unui studiu al lui Teodor Rosetti, publicat în C L VIII (C L LX, p 347—350)

SLAVICI, IOAN, [*Scrisori*] *către I Negruzzi* Trei scrisori din Viena, din 1874 Primele două cuprind numai chestiuni personale, a treia are pe lângă acestea, o lungă analiză critică a romanului *Mihaiu Vereanu* de Iacob Negruzzi Se face o analiză psihologică a personagiilor (C L LX, p 129—142)

— SLAVICI, I *către I Negruzzi*, Trei scrisori Viena 24 Maiu, Hinter-Bruhl, 2 Iunie, Viena 3 Iulie 1874, Despre boala lui și câteva observații în legătură cu *Satirele* lui Iacob Negruzzi, publicate în C L 1874 (C L LXI*, p 126—130)

— SLAVICI, I, *către I Negruzzi* Două scrisori Viena 18 Iulie și Hinter-Bruhl 31 Iulie 1874 În legătură cu boala și, în ultima, speranțe pentru viitor (C L LXI*, p 461—465)

— SLAVICI, I, *Caracuda Junimei* Telegramă în versuri, trimisă de I S din Sibiu lui N Gane, Iași 8 versuri Pe lângă Slavici o semnează câțiva colaboratori ai *Tribunei* F a (C L LIX, p 123)

Telman, Mihaiu

— MORARIU, LECA, *Pentru Mihai Telman* Ziaristul Patriotismul, anti-germanismul, anti-rutenismul lui Scriitorul (F Fr III*, p 65—70)

— MORARIU, LECA, 25 *ani dela moartea lui Telman* Relatarea despre comemorarea organizată cu acest prilej de societatea studențească „Junimea" (F Fr, III*, p 199—200)

Teodoreanu, Ionel

— DARIE, ION, *Ionel Teodoreanu și romanul adolescenței* „Dacă I T a pus în sexualitate axa romanului său n'a făcut-o decât fiindcă sexualitatea e problema și criza capitală a adolescenței" El a și reușit în această încercare, „Drumuri", al doilea volum din seria *Medelenilor* e unic în această privință, în literatura românească (Gn VII, p 229—231)

RALEA, MIHAIL, *Ionel Teodoreanu* Scriitorul cel mai reprezentativ al epocei noastre Romanul lui este fresca unei vieți moldovenești sub un aspect, care până acum lipsea în literatura noastră Mai este ecoul timpului și cea mai ideală imagine a vârstei adolescente Stilul corespunde perfect cuprinsului în noutatea și caracterul său Obiecția ce i se poate face e că suferă „par le défaut de ses qualités" (V R, XIX, vol LXXI)

Teodoreanu, Ionel, Intre vânturi [vol III din *La Medeleni*] Se critică abuzul de imagini al autorului (U L, XLIV*, p 10) — DAVIDESCU, N

www.dacoromanica.ro

— *Teodoreanu, Ionel, La Medelenı vol II Drumurı*, roman ed „Cartea Românească" Recensie elogioasă (U L, XLIII, p 507—508)

— *Teodoreanu, Ionel, La Medelenı vol II (Drumurı)* Analiză critică Nu găsım în acest volum nıcı sımţul compozıtıei şı nıcı pătrundere psıhologică (Sb IV, p 94) — CONSTANTINESCU, POMPILIU

— *Teodoreanu Ionel, La Medelenı, vol* III *Intre vânturı* Critică severă a procedeelor literare ale scrıitorulıı Ne având putere de analiză se pierde în ımagını Succesul lui e trecător (V L III*, Nr 72, p 7) — CONSTANTINESCU, POMPILIU

Ureche, Grigore

— COSTĂCHESCU, MIHAI, *Despre neamul de boerı moldovenı Ureche şı ocazıa unor ştırı într'un document dela Duca Vodă, dın* 1671, *Sept* 5 Doc e slavonesc şı se află în posesıa lui M C Comentându-l, autorul urmăreşte genealogia familiei Ureche, din care face parte şi cronicarul Grigore Ureche (C I IV*, Nr 1, p 37—47)

Văcărescu, Ienăchiţă

— I[ORGA], N, *Incă o bucată a lui Ienăchiţă Văcărescu* Autorul atribuie lui I V versurile la stema Munteniei din *Catavasierul* dela 1793 (R I XIV*, p 346)

Vlahuţă, Al

— *După o pagınă scrısă alta nouă* O scrisoare dela G Moroianu, în care sânt povestite multe amintıri despre Al Vlahuţă (Cs XI, p 20—21)

— FOTI, ION, *Alexandru Vlahuţă* N'a creat opere carı rămân A avut însă un mare rol cultural (Pr L II, Nr 21, p 3—4)

— GHERASIM, VASILE, *Alexandru Vlahuţă, poetul onestıtăţıı* Religiositatea poetului Evoluţia lui dela pesimismul eminescian la criticism şi ndignare, apoi la optimismul muncii şi încrederıı în puterile propriı În ultima etapă a fost ınfluenţat de Carlyle (J L XVII*, p 192—209)

— *Gorun, Ion, Al Vlahuţă, omul şı opera* Nu este un studiu, ci o reprivire asupra vieţıı lui Vl, documentată cu extrase din opera lui Recensie elogioasă (Tr LIX*, p 662—663) — I T

— *Gorun, Ion, Al Vlahuţă* Recensie critică Gorun greşeşte, când face pe Vl maestru neîntrecut al „formei muzicale şi sculpturale" De asemenea când îl face superior lui Eminescu, în satiră Cartea este numai ıun început pentru o monografie asupra lui Vlahuţă (Pr L III*, Nr 1, p 23) — LUSTRATOR

— OPRIŞAN, I GR, *Vlahuţă, omul ıubirıı* Vlahuţă plănuia să traducă Sf Scriptură pentru popor El avea multe însuşiri de bun creştin Autorul dovedeşte aceasta cu amănunte din opera şi vieaţa scrıitorulıı (R, X*, Nr 4, p 7—9)

— TEODORESCU-BRANIŞTE TUDOR, *Vlahuţă nuvelıst* (Fragment de studiu), „În epoca romantică a prozei, Vlahuţă a fost de un realism temperat, dând nuvele psihologice de frunte" Regretabil că introduce, către sfârşitul vieţıı, tendenţionismul în scrierile lui (Pr L II, Nr 15, p 23—27)

— TEODORESCU-BRANIŞTE, TUDOR, *Al Vlahuţă despre poezie* Se reproduc fragmente din Vlahuţă, din care se poate vedea că acesta cerea dela poezie, înainte de toate, sinceritate (Pr L, I, Nr 16, p 18—19)

— VALERIAN, I, *De vorbă cu d G Tutoveanu* Amănunte despre Ştefan

www.dacoromanica.ro

Petică, Iuliu Săvescu, Al Vlahuță Despre mișcarea literară dela Bârlad (V L II, Nr 55, p 1—2)

Zamfirescu, Duiliu

BUCUȚA, EMANOIL, *Cronica literară* Despre „Sasha" (= „Viața la țară"), romanul lui D Zamfirescu, tradus în englezește de Lucie Bing Traducerea e foarte bună —În continuare despre „Bucura Dumbravă", volum omagial închinat scriitoarei la împlinirea unui an dela moartea ei Volumul, tipărit numai în 150 ex , cuprinde inedite de ale Bucurei Dumbravă, precedate de o caracterizare a scrisului ei de Em Bucuța (Gn VII, p 69—71)

SINTAXA

— DĂGANU, N , (*Cu, de, în*) *totului tot și* (*cu, de, în*) *totuluși tot* Expresia are la bază un înțeles posesiv, fie că *lui* este atribut posesiv în *totul lui tot*, sau că *i* este dat pron pers aton în construcția posesivă *totului tot* La fel *totuluși tot* = „totului-și tot" (R F II*, p 305—308)

— *Ebeling, Zur Bedeutungsentwicklung romanischer Partikeln* Z R Ph 47, 644 ff *Așa !* cu sens negativ este *așa* afirmativ, întrebuințat ironic (Z R Ph XLVIII, p 236—240) — SPITZER, LEO

— MORARIU, VICTOR, *Sintaxa propozițiunii în „Psaltirea scheiană"* Fenomene sintactice, caracteristice epocei în care s'a scris textul (R F , I, p 219—233)

— *Olsen, Hedvig, Etude sur la syntaxe des pronoms personnels et réfléchis en roumain Extras din Det Kgl Danske Videnskabernes Selskab Historisk—filologiske Meddelelser* XV, 3 Kobenhavn, 1928 —Pag 84 Bun „studiu de sintaxă contemporană" Material bogat, expunere limpede (R F II*, p 147) — PROCOPOVICI, AL

— *Olsen, Hedvig, Etude sur la syntaxe des pronoms personnels et réflechis en roumain, Kobenhaven* 1928 Se discută câteva chestiuni de sintaxă, care atrag atențiunea lingvistului român asupra unor construcțiuni greșite chiar din scriitori buni (C Cos IV—V$_2$, p 312—318) — MORARIU, LECA

— SPITZER, LEO, *Rum p(r)e, span a vor personlichem Akkusativobjekt* Admițând părerea lui Pușcariu despre întrebuințarea lui *pe* înaintea acuzativului persoanei în românește, Sp insistă asupra elementului afectiv (Z R Ph , XLVIII, p 423—432)

— TAGLIAVINI, CARLO, *Postille rumene* 1) *Pe dinanzi all'Accusativo* , 2) *rum gruiu*, 3) *rum butuc, butură*, 4) *mrum stupu, drum stup* Contribuții etimologice, sintactice și semantice (St R II, 1927, p 234—237)

— ȚICĂLOIU, ION D *Zum Rumänischen Așa <sic* este rămășița unei prop secundare temporale în „așa, se duse", în „auzi așa" arată calitate sau cantitate, iar în „așa de dulce" o comparație (Z R Ph XLVIII, p 413—423)

SEMASIOLOGIE

— SKOK, PETAR, *La terminologie chrétienne en slave L'église, les prêtres et les fidèles* Trecerea semantică a lui *paganus* dela înțelesul de „păgân" la acela de „murdărie", „necurățenie", atât în limba rom și alb cât și în limbile slave balcanice, s'a făcut într'o epocă când Romanicii creștini, mai civilizați decât slavii păgâni, îi considerau pe aceștia ca murdari (R Et Sl VII, p 196)

www.dacoromanica.ro

— TAGLIAVINI, CARLO, *Divagazioni semantiche rumene* Evoluţii semantice româneşti de la nume propriu la nume comune (A R XII, 1928, p 161—231)

— TAGLIAVINI, CARLO, *Postille rumene* 1) *Pe dinanzi all'Accusativo*, 2) *rum gruiu*, 3) *rum butuc, butură*, 4) *mrum stupu, drum stup* Contribuţii etimologice, sintactice, semantice (St R II, p 234—237)

STILISTICA

— *Vaucher, Georges, Le langage affectif et les jugements de valeur* (90 p Paris Alcan, 1925) Cap I şi II valoarea afectivă a limbajului şi procedeele de expresie a sentimentelor celui ce vorbeşte (Min II, Nr 1, p 147—150) — BANTAŞ M

STUDII LITERARE

— AGÂRBICEANU, I, *Teatrul în Ardeal Câteva însemnări* Amintiri despre teatrul sătesc în Ardeal Apoi despre reprezentaţiile cu trupe de dilletanţi Românii din Ardeal au înţeles şi au iubit arta dramatică Actori dilletanţi s'au găsit destui, autori, mai de seamă, niciunul (C T C, IX, p 75—76)

— ADERCA, F, *Constantin Radovici* „A fost singurul artist dramatic al teatrului românesc care putea reprezenta un tip de bărbat în toată puterea cuvântului" Dela moartea lui [1916] şi până astăzi n'am avut un temperament similar (U L XLIV, p 526)

— ADERCA, F, *Anotimp târziu* Polemică cu D Tomescu în jurul Sămănătorismului (Sb IV, p 93)

— *Cartojan, N*, *Alăuta Românească întâia revistă literară a Moldovei* (F-Fr II, 153—154) AL P

— BACALOGLU, GEORGE, *Teatrul românesc* Privire sumară asupra desvoltării teatrului Începuturile Teatrele din Bucureşti, Iaşi, Craiova, Ardeal (C T C, IX, p 63—67)

— BĂDĂUŢĂ, AL, *Glosse despre Roman* Nu avem încă roman pentrucă literatura noastră n'a ieşit încă din faza lirică (Lm IX, p 11—13)

— BAICULESCU, GEORGE, *Câteva figuri ale teatrului românesc* Cu prilejul comemorării a 75 ani dela inaugurarea Teatrului Naţional din Bucureşti autorul evocă figurile lui Vasile Alecsandri, B P Haşdeu, Caragiale, Delavrancea, Al Davila (C T C IX, p 59)

— BEZDECHI, ŞTEFAN, *Reminiscenţă antică în teatrul românesc* Despre *Catilina*, tragedie originală în V acte, 1866, a lui Sava N Şoimescu O piesă inspirată din Duruy, *Histoire des Romains*, lipsită de orice calitate (C T C, IX, p 55)

— BOGDAN-DUICĂ, G, *Din Bihorul lui Alexandru Roman* (*Literatura dela* 1854) Analiza Almanahului societăţii literare din Oradia-Mare „Ziorile Bihorului" Membrii societăţii, pesimismul poeziei lor, nădejdile lor întemeiate pe virtute şi naţionalism Ideile politice, folclorul şi limba din Almanah Legăturile cu literatura din Principate (C T C, VIII, pp 46—48, 73—76)

— BOGDAN-DUICĂ, G, *Teatrul român* N'avem încă tradiţia unui teatru La început am reprezentat streini, mari şi mici, apoi am fost pentru un teatru naţionalist, fără să fie şi literar (artistic) A venit apoi Caragiale cu realismul lui, cam grotesc —De asemenea nu avem o tradiţie actoricească Pentru a crea ambele tradiţii — şi a literaturii dramatice şi

www.dacoromanica.ro

a actorului — ne trebue o reformă a teatrelor Câteva principii pentru această reformă (C T C, IX, p 48)

— BOGDAN-DUICĂ, G, *Un afiş teatral* Se reproduce un afiş teatral românesc despre reprezentarea la Sibiu în 9 Martie 1847 de către trupa lui Iosif Farkas a melodramei *Preciosa*, tradusă după Wolf şi Komlosi de Butyán (Tr LIX, p 823—824)

— BAICULESCU, GHEORGHE, *Safo în româneşte* O completare a articolului despre traducătorii români a lui Safo, publicat de Şt Bezdechi în *Propilee Literare*, III Nr 6, cu două traduceri ale lui D Bolintineanu, publicate în *Ilustraţiunea* din 16 Oct 1860 Se reproduc în întregime traducerile (Or IV, p 157—159)

— BREAZU, ION, *Problema literară a Ardealului în anul al zecelea* Din pricini sociale, politice şi economice, Ardealul se sbate astăzi într'o criză literară Dacă această criză a împedicat formarea unui curent literar ea n'a putut împedica desvoltarea individualităţilor Despre limba literară de astăzi, din Ardeal (S d M, V*, p 456—457)

— BULAT, G I, *Din istoricul tipăriturilor bisericeşti în sec al XIX* Mitropolitul Nifon de Sevastias al Râmnicului regenerează activitatea tipografică dela această episcopie, care în jumătatea întâia a secolului al XIX slăbise mult (A O VI, 193)

— CĂLINESCU G, *Despre critică şi critici* Portretele criticilor T Maiorescu, M Dragomirescu, E Lovinescu şi G Ibrăileanu (S, I Nr 3—4, p 29—30)

— *Cardaş, Gh, Pagini de istorie literară românească vol I Scrisori vechi* Biblioteca „Sămănătorul" Arad Menţiune cu mici rectificări (R I XIV, p 395) — I[ORGA], N

— *Cartojan, N, Alăuta Românească*, Bucureşti, 1927 (Extras din *Omagiu lui I Bianu*) (C I, —III, Nr 1, p 280—281) — MINEA, I

— *Cartojan, N, „Alăuta românească" întâia revistă literară a Moldovei* Dare de seamă analitică (A O, VII, p 170 —[FORTUNESCU], C D

— *Cartojan N, Alăuta Românească — întâia revistă literară a Moldovei* (Extras din „Omagiu lui Ion Bianu") (S R, I*, Nr 3, p 95—96)

— HERESCU N I

— *Cartojan, N, Fiore di virtù în literatura română* Menţiune elogioasă (Rm, XXII, p 400) — R Dr

— *Cartojan, N, Fiore di virtù în literatura românească* Recenzie analitică elogioasă (C L LXI, p 343—344) — SIMIONESCU, DAN

— *Cartojan, N, Fiore di virtù în literatura românească* Dare de seamă analitică (R I XIV, p 332—333) — IORGA, N

— *Cartojan, N, Fiore di virtù în literatura română* Recenzie analitică (Tr LIX, p 664—665) — I R

— *Cartojan, N, Fiore di virtù în literatura românească* Dare de seamă analitică (A O VII, p 362) — F[ORTUNESCU], C D

— *Cartojan, N, Legenda lui Avgar în Literatura veche Românească*, (extras din *Convorbiri Literare*, Aprilie 1925, Bucureşti, Socec 1925) Dare de seamă elogioasă cu mici rectificări (C Cos IV—V_1, p 609—611) — GRECU, VASILE

— *Cartojan, N, Legendele Troadei în Literatura Veche Românească* (*Die trojanischen Legenden in der alten rumänischen Literatur*) Bucureşti Cultura Naţională 1925 74 S 8⁰ (Academia Română, Memoriile Secţiunii Literare, Seria III, Tomul 3, Mem 3) (U J VII, p 263) — (A B)

— *Cartojan, N, Legendele Troadei în literatura veche românească* (Mem 3, din Mem S L, Ac Rom Buc 1925) (C I, II—III, Nr, 1 p 277—280) — MINEA, I

— CARTOJAN, N, *O punere la punct* Respinge afirmaţiile neîntemeiate şi superficiale ale lui Ilie Bărbulescu, din recensia cărţii lui *Legendele*

www.dacoromanica.ro

Troadei în literatura veche românească, din *Arhiva*, Iulie-Oct 1926 (C L LX, p 397—398)

— CARTOJAN, N, *Contribuţiuni privitoare la originile liricii româneşti în Principate* Lirica românească cultă începe înainte de Conachi şi Văcărescu Se arată influenţa grecească şi populară Se atrage atenţia asupra manuscriselor dela Academia Română (R F, I, 189—207)

— *Cartojan, N, Contribuţiuni la originile liricii româneşti în Principate* (Extras din *Revista Filologică*, Cernăuţi 1927) (S R, I*, Nr 3, p 95—96) — HERESCU, N I

— CIURA, AL, *„Luceafărul"* „N'a fost nici un nex cauzal" între *Sămănătorul* şi *Luceafărul* *Luceafărul* a adus, prin lupta pentru unitatea culturală, unitatea politică (S d M, V, p 13)

— CONSTANTINESCU, POMPILIU, *Consideraţiuni asupra romanului românesc* Autorul arată cum toţi romancierii români au suferit mai mult sau mai puţin de tendinţa sociologică Romancierii români au zugrăvit aproape exclusiv două tipuri parvenitul şi desadaptatul Abia în câteva romane moderne (ca, de ex, în romanele lui Rebreanu) se încearcă o emancipare a eroilor, o întemeiere a lor pe puterile proprii (K, I, Nr 1, p 27—29, Nr 2, p 15—22)

— CONSTANTINESCU, POMPILIU, *Ortodoxism şi misticism* Dispoziţia mistică e absentă din structura biologică a poporului nostru De aceea ortodoxismul nostru se deosebeşte de cel rusesc, profund mistic Misticismul unora din scriitorii noştri contimporani (L Blaga, G Galaction, Ion Pillat) nu e întemeiat pe firea poporului nostru (Sb IV, p 131—132)

— CONSTANTINESCU, POMPILIU, *Literatura comparată* Este o disciplină a sec XX La temelia ei se găseşte ideea de solidaritate între popoare Ceea ce Taine înţelegea prin „moment" se aplică astăzi la toată literatura timpului, nu numai la cea naţională Pentru ca disciplina să nu devină o erudiţie seacă sau o negaţie absolută a originalităţii, cercetătorii trebue să fie nu numai eruditi, ci şi critici —Istoria noastră literară nu se poate face fără de ajutorul literaturii comparate Deaceea avem nevoie de o serie de monografii, care să demonstreze în mod ştiinţific, repercusiunea curentelor europene în literatura noastră (V L II, Nr 44, p 1)

— CONSTANTINESCU, POMPILIU, *Ideologie retorică* Critica direcţiei tradiţionaliste şi ortodoxe a rev *Gândirea* (V L II Nr, 59, p 3)

— DELEANU, NICOLAE, *Polemici de altă dată* Despre polemica dintre *Evenimentul Literar* şi *Viaţa* din 1894, în jurul problemei artă cu tendinţă sau artă pentru artă (Cug Lib I, p 42—43)

— DON GIOVANNI, *Teatrul Naţional din Chisinău* Scurtă privire asupra întemeierii şi activităţii acestei instituţii (C T C, IX, p 77—78)

— DRAGNEA, RADU, *Trecerea între generaţii* După ce face o privire asupra generaţiilor în cultura română, autorul ajunge la concluzia că generaţia actuală e preocupată de reintegrarea spiritualului în cultura noastră Ideea conducătoare a acestei generaţii trebue să fie sinteza ortodoxismului în forma bizantină cu latinitatea rasei noastre (Gn VIII*, p 97—105

— DRAGNEA, RADU, *Spiritul românesc creator* Basarabia trebue reabilitată în procesul de formare al culturii româneşti Prin Petru Movilă şi Alecu Russo ea a pus stavilă influenţelor protestante şi latinizante ale Ardealului, îndreptând spiritul românesc spre ortodoxie şi izvoarele populare Spiritul românesc creator trebue să fie o sinteză a acestor două tendinţe Literatura noastră nu va deveni profund originală decât spiritualizându-se prin ortodoxia codificată de Petru Movilă (Gn, VII, p 161—169)

— DRAGNEA, RADU, *Intregiri* Polemică cu M Ralea în jurul ideologiei generaţiei contimporane din cultura română (Gn VIII*, p 179—182)

www.dacoromanica.ro

— DRAGNEA, RADU, *Schimbări* În mişcarea literară de după războiu cercurile literare nu mai lansează scriitori cu puterea cu care lansau înainte de războiu Scriitorii îşi câştigă simpatia publicului afară de ideologiile literare Faptul e dovadă de progres cultural (Rm, XXII, p 307—308)

— DRAGNEA, RADU, *Supunerea la tradiţie* Cea mai puternică dintre crizele în care se frământă neamul românesc, după războiu e criza de tradiţie, atât în spaţiu (între provincii) cât şi în timp (între generaţii) De aceea nu vom crea în domeniul culturii decât supunându-ne tradiţiei (Rm XXII, p 51—55)

— DRAGNEA, RADU, *Lucrările noului istoric P P Panaitescu* Contribuţii ca restabilirea dreptului de autor a lui Grigore Ureche asupra cronicei ce-i poartă numele, dovedirea influenţei culturei umaniste polone asupra convingerii şi mândriei lui M Costin de însemnătatea originei noastre latine (în afară de argumentele istorice găsite la Topeltin), apoi arătarea primelor indicii a culturei şi ideii latinităţii răspândită în epoca şi la îndemnul lui Petru Movilă — cunoştintele asupra istoriei şi limbilor slave — vestesc în D-l P P Panaitescu un nou istoric de valoare (S d M IV, p 349—351)

— DRAGOMIRESCU, MIHAIL, *Literatura noastră dramatică* O privire critică asupra pieselor româneşti mai importante de după războiu Comedia, drama (istorică, de războiu şi psihologică) Teatrul este genul cel mai bogat al literaturii noastre de astăzi (C T C, X, p 51 53)

— DRAGOMIRESCU, MIHAIL, *Literatura română actuală* (In notă „Articol apărut, mai întâiu, într'o revistă franceză, în 1925") Critică curentele sămănătorist, poporanist, pe cel dela *Gândirea* şi cel reprezentat de Eug Lovinescu, vorbind elogios de „direcţia nouă" întemeiată de autor (R V III, p 283—292)

— DRAGOMIRESCU, MIHAIL, *Literatura română în literatura universală* Literatura universală n'ar fi completă dacă i-ar lipsi capodoperele pe care i le-a dat literatura română, atât cea cultă cât şi cea populară Înşirarea acestor capodopere şi caracterizarea lor (R V III, p 177—182)

— FURTUNĂ, ECON D, *„De imitatione Christi" în româneşte* Descrierea celor 9 traduceri făcute până acum Întâiul traducător a fost dascălul Ion Duma dela Braşov (1774), traducerea lui este după greceşte Tot după greceşte este traducerea dela 1794 a Episcopului Iosif al Argeşului A treia traducere — cea dintâiu tipărită — este a lui Samuil Klein, dela 1812, a patra a lui Gavril Munteanu dela 1845, a cincia a canonicului Gavril Pop dela Blaj (1895) Celelalte sânt recente (Cf DR III, 795—98) (B O R Seria III, A XLVI, p 97—108, 199—205)

— FURTUNĂ, ECON D, *„De imitatione Christi" în româneşte* (T P, V, Nr 5 12, p 1—25) [Studiul publicat de autor în B O R Seria III XLVI]

— *Furtună, D, „De imitatione Christi" în româneşte* Studiul se ocupă de tălmăcirile în româneşte ale cărţii *De imitatione Christi* (Gn VIII, p 238—239) — CRAINIC, NICHIFOR

— *Furtună, Economul D, Ucenicii stareţului Paisie în mănăstirile Cernica şi Căldăruşani, cu un scurt istoric asupra acestor mănăstiri* Menţiune analitică elogioasă (R I XIV, p 213—214) [IORGA, N]

— GEORGE, ŞTEFAN, *Misticism şi spirit critic* Impotriva direcţiei mistice în cultura română, reprezentată de cercul rev *Gândirea*, pentru raţionalism şi spiritul critic (V R XX, vol LXXV, p 61—73)

— GEORGESCU, NICU, *Elementul liric şi epic în poesia poporană română* În poezia poporană română predomină elementul epic (L N, I, Nr 3—4, p 5—13)

— GHERASIM, V, *Modernismul în literatura română* (Cf recensie de T Naum în D R V, p 634—636) (J L XVII, p 62—82)

www.dacoromanica.ro

GOROVEI, ARTUR, *Teodor Teodorini Documente despre el si familia lui* Genealogia şi viaţa actorului T T, întemeietorul teatrului din Craiova Numeroase acte inedite, privitoare la istoria teatrului în cele două principate Despre actriţa Raluca Stavrescu, a doua soţie a lui Teodorini, apoi despre Costache Teodorini, fratele lui Teodor, actor celebru şi el La sfârşit o schiţă genealogică a familiei (A O, VII, p 185—215, 400—412, VIII*, p 45—61, 215—263

— GRIGORAŞ, EM G, *Poezia românească în secolul XVII si XVIII* Multe din cărţile populare traduse în rom în sec XVII şi XVIII nu sânt traduceri în proză, cum se credea până acum, ci în versuri albe Câteva exemple din *Varlaam şi Ioasaf, Erotocrit, Risipirea Ierusalimului, Istoria Troadei, Alecsandria* (Pr L II, Nr 6, p 17—19)

— GRIGORAŞ, EMIL C, *Poezia românească în secolul XVII şi XVIII* În numeroase din scrierile româneşti din sec XVII şi XVIII, autorul descopere versuri libere şi ritmate Pentru a demonstra aceasta aşează în versuri câteva din operele presupuse poetice (C L LXI, p 88—106)

— GUŢU, G, *O traducere în versuri din Eneida la* 1805 Analiză critică a traducerii în versuri populare, făcută de Vasile Aron şi publicată de Petre Mihuţiu în *Transilvania* din 1877 Traducerea n'are nici o valoare artistică (Or, IV, p 81—88)

— *Haneş, P V, Studii de literatură română* ed II, 1927 Autorul nu s'a întemeiat pe nimic serios când a comparat pe Creangă cu Ion Ghica Întâiul e un artist al doilea un literat, în opera căruia arta e incidentală (Pr L II, Nr 19—20, p 39) — LUSTRATOR

— *Iacov, Episcopul Huşilor, Un dascăl ardelean la Bârlad Ion Popescu* Dare de seamă analitică (Lm IX, p 57—59) — OPRIŞAN, I GR

— IBRĂILEANU, G, *Modă şi originalitate* Literatura română în faza ei de copilărie — adecă dela 1800 până la Eminescu — a fost o imitaţie a lit franceze De atunci încoace originalitatea e tot mai accentuată lit rom a intrat în faza bărbăţiei O dovadă a acestei originalităţi e faptul că nici unul din marii noştri scriitori nu se pot însuma în vreo şcoală literară streină contimporană lui (V R, XX*, vol LXXIII, p 115—119)

— IORDĂNESCU, T, *Manifestări ale clasicismului în diferite ţări ale Europei* (Or IV, p 257—268)

— IORGA, N, *Unitatea naţională în literatura românească* (Rezumatul conferinţei ţinute la congresul din Timişoara al Ligei Culturale) Ideea unităţii naţionale în lit veche religioasă, în istoriografia apoi în poezia românească (Lm VIII, p 1—6)

— IORGA N, *Trâmbiţa Unirii şi serbătoarea naţională, Scene politice în versuri,* (Bucureşti, 1860) de C Aricescu O lucrare trecută neobservată „Se discută Unirea cu argumente de ziar într'un stil popular, bun" (R I XIII, p 327)

— *Iorga, N, Istoria literaturii româneşti,* vol I Literatura populară Literatura slavonă Vechea literatură religioasă Intâi Cronicari (1688) Ediţia a II-a revăzută şi larg întregită Bucureşti, P Suru, 1925, p 400 in 8° Dare de seamă analitică (St R I, 1927, p 155—156)

IORGA, N, *O carte necunoscută* E vorba de *Istorii ale vieţilor celor mai vestiţi Romani, şi Romane* scrisă de preotul unit Ioan Munteanu din Siria, necunoscută până acum, tipărită la Oradia Mare, în 1858 În „Prevorbirea" scrisă în 1839, autorul se arată un latinisant înfocat, Prefaţa nouă are amănunte privitoare la istoria Românilor din Bihor (R I XIII, p 253—256)

— IORGA, N, Νεος Ἐρωτόκριτος *al lui Dionisie Fotino,* vol II (Viena 1818, la Hirschfeld) Se dă o lungă listă a prenumeranţilor din Principate Înşirarea lor (R I XIII, p 427—428)

— IORGA, N, *Livres populaires dans le Sud-Est de l'Europe et surtout*

www.dacoromanica.ro

chez les Roumains I Roman d'Alexandre, II Guerre de Troie, III Livres de Sagesse [*Isopia, Arghir si Anadam, Ilıodor, Varlaam si Ioasaf*], IV Récits occidentaux [*Pilde filosofeşti, Genoveva, Erotocritul, Floarea Darurilor Sandipa*, etc] (B S H A XIV, p 7—72)

— *Iorga, N, Livres populaires dans le Sud-Est de l'Europe et surtout chez les Roumains* (În *Bulletin de la Section Historique* (Academie Roumaine) Dare de seamă elogioasă (Nz VII, Nr 5, p 48—49) — POPESCU-TELEGA, AL

— *Loghin Constantin, Istoria literaturii române din Bucovina* Dare de seamă critică Se relevă unele greşeli de logică şi de limbă, fără mare importanţă (V R, XX*, vol LXXVI, p 198—202) —STĂNESCU, CONST N

— *Loghin C, Istoria literaturii române (dela început până în zilele noastre)* ed 2-a, Cernăuţi 1926 Dare de seamă critică Se remarcă o mulţime de greşeli (R I XIII, p 415—417) — IORGA, N

— LOVINESCU, E, *Etnicul* „Esteticul este o categorie specială a sensibilităţii omeneşti, ce se desvoltă în cadre şi în material etnic, dar se conduce după legi proprii prezenţa mai evidentă a etnicului într'o operă de artă nu afirmă nimic asupra valorii ei, ci o determină cel mult sub raportul psihologiei rasei şi o încadrează într'un stil naţional" (Sb IV, p 133)

— LOVINESCU, E, *Sincronism şi diferenţiere* O nouă precizare a terminilor (Sb IV, p 121—122)

— MAČUREK, I, *Husitismul în Romînia* Autorul expune rezultatele cercetărilor asupra acestei chestiuni, cuprinse în scrierea sa *Husitsvi rumunskych zemich*, Brno 1927 (R I XIV, p 41—44)

— *Mačurek, Iosef, Husitismul în ţările româneşti* (Husitstvi v rumunskych) Recensie în care se face un rezumat al cărţii (S d M, V, p 187) — LIBUSE

— *Mačurek, Dr Iosef, Husitismul în Romînia*, Brun, 1927 Documentată cercetare istorică, privitoare la întinderea husitismului în Ardeal şi Moldova (A O VI, p 493—494) — EFTIMIU, ELENA

— *Marian, Liviu, Contribuţiuni la istoria literaturii româneşti în veacul al XIX-lea* Chişinău, 1927, Dare de seamă analitică (R I, XIV, p 413—414) — IORGA, N

— MARIAN, LIVIU *Civilizaţie şi poezie Trenul în poezia noastră* „ se spicuesc din opera poeţilor noştri câteva probe pentru ilustrarea evoluţiei poeziei trenului" (Fl S, I, 323—326)

— MOLIN, R S, 110 *ani de la ridicarea teatrului din Oraviţa* Întemeietorii acestui teatru, care au deschis subscripţie publică au fost Macedoromânul Ion Niumi (Markscheider) şi cehoslovacul Prokopius Shotka de Zemislov Hotărîrea s'a luat în urma cererii cetăţenilor Trupa era nemţească, dar funcţionarii şi cei români, aproape toţi cunoşteau limba germană (Bn II, Nr 6, p 28—32, Nr 10, p 29—30)

— MOLIN, R S, 110 *ani dela ridicarea teatrului din Oraviţa* (urmare) Tabloul fondatorilor români Evoluţia teatrului (Bn II, Nr 12, p 15—17, III, No 5, p 18—19)

— MORARIU, VICTOR, *Incă odată definiţia nuvelei Pentru d Paul I Papadopol* Polemică în jurul definiţiei nuvelei (J L XVI, p 311—314)

— MORARIU, VICTOR, *Incă odată definiţia nuvelei* Polemică cu d Paul I Papadopol în jurul acestei chestiuni (F Fr III, p 1—4)

— MORARIU, Victor, *„Definiţii şi altceva"* Continuarea polemicii cu Paul I Papadopol pe chestiunea definitiei nuvelei (F Fr III p 97—100)

— NANU, I AL, *Din istoriografia română veche* Critica *Istoriei Lit Rom*, vol I, Ed II de N Iorga, *Istoriei Lit, Rom* sec XVI, XVII şi XVIII de G Pascu şi *Ist Lit Rom* de Sextil Puşcariu Intâiul greşit ca metodă şi stil dar înzestrat ca nimeni altul cu darul de a învia,

www.dacoromanica.ro

trecutul, al doilea rece, didactic, al treilea un studiu de popularizare într'o sinteză clară şi o limbă armonioasă (R V III, p 95—99)

— *Philippide, Alexandru, Originea Românilor, volumul al doilea, ce spun limbile română şi albaneză* „Viaţa Românească," 1928 Pp 829, preţul 1000 lei Recensentul priveşte cartea d p v istoric al locului unde s'a format poporul român, loc pe care autorul îl plasează în sudul Dunării (C Cos, IV—V 1, p 585—592) — NISTOR, ION I

— ORTIZ, RAMIRO, *Italia în poezia unui poet român din veacul XIX (Gheorghe Crețeanu)* Gh Creteanu care a călătorit prin Italia în 1853—54, a cântat în poezia lui, Veneţia, pe Tasso şi eforturile spre libertate şi unitate ale Italiei noui Poeziile sânt slabe, ele sânt însă o dovadă că există în România pe lângă o tradiţie franceză, şi una italiană (Nz VII, Nr 2, p 1—4)

— PAN, N, *O traducere de acum o sută de ani* Despre *La Chaumière Indienne* de B de Saint-Pierre, tradusă la 1821 în româneşte de Leon Asachi, sub titlul *Bordeiul indienesc* Se dă facsimilul foaiei de titlu şi Precuvântarea Trad e mai bună decât cea dela 1850 a lui Alex Pelimon L Asachi dă la sfârşit un vocabular al neologismelor întrebuinţate de el (Pr L, I, Nr 3, p 6—9)

— PAPADOPOL, PAUL I, *O traducere mai veche a Batrachomiomachiei* Despre traducerea lui Iosif Koncz sau Conţiu dela 1816, făcută după traducerea ungurească a lui Csokonay şi relevată de Grigore Silaşi în *Familia* din 1877 (Nr 9) (Or IV, p 160—161)

— PAPADOPOL, PAUL I, *Despre limitele limbii literare* Singur moldovenismul graiului lui Creangă e admisibil Pentrucă sub el se ascundea specificul sufletului moldovenesc Alecsandri şi Russo au dat greş în această privinţă Şi tot astfel I Teodoreanu care-şi îmbâcseşte romanul *La Medeleni* cu moldovenisme cu şi fără rost (U L XLIII, p 654)

— PĂUNESCU-ULMU, T, *Tipul feminin reprezentativ în literatura noastră* Femeile lui Coşbuc, Gârleanu, Vlahuţă, Duiliu Zamfirescu nu reprezintă decât parţial acest tip Întreg reprezentat îl găsim în „Floricica" lui Calistrat Hogaş (Nz VII, Nr 2, p 13—16)

— PAVEL, SORIN, ION NESTOR, PETRE MARCU-BALŞ, *Manifestul crinului Alb"* Împotriva generaţiei vechi din cultura română, crezul generaţiei tinere (Gn VIII, p 311—317)

— PERETZ, ION, *Literatura dramatică contemporană* O privire asupra repertoriului Teatrului Naţional din Bucureşti dela 1878 încoace Se înşiră aproape toate piesele româneşti jucate, arătându-se care au avut succes (C T C, IX, p 48—51)

— PETRESCU, CAMIL, *Poezia pură* Creatorul ei e Mallarmé, care a făcut teoria frumuseţii cuvintelor în sine Paul Valery cel mai mare poet pur contimporan a fost adorator al lui M Poezia pură a fost ajutată mult de falimentul literaturii realiste, provocat de războiu (Ţ N VIII, p 397—399)

— PETRESCU, CAMIL *De ce nu avem roman* Polemică cu M Ralea care a scris în *Viaţa Românească* un esseu cu acest titlu (V L II, Nr 54, p 1—2

— PILAT, ION, *Generaţia nouă faţă de tradiţie şi modernism* (conferinţă) Deosebirea între tradiţia vie şi tradiţia moartă (tipic), apoi dintre spiritul modern şi modernism Există o tradiţie românească vie Exemple din fenomenul religios şi cel artistic (covoare, arhitectură religioasă, şi laică, pictură rel şi laică, muzică, literatură) Specificul limbei şi lit noastre populare Modernismul european nu se poate altoi, în mod organic, pe acest specific românesc Trebue să alegem din spiritul modern european ceea ce se potriveşte personalităţii noastre naţionale (U L XLIII, p 174— 181, 196—199)

www.dacoromanica.ro

— PLOPŞOR, N, *Troianul* Reproduce textele din Miron Costin, Constantin Cantacuzino, Dim Cantemir, Contele Marsigli, Sulzer, D Fotino, Laurian, Odobescu, etc, privitoare la „Troianul" din Oltenia (A O VI, p 69—80)

— POP, G, *Din istoria Teatrului Bucovinean* Câteva cuvinte despre reprezentaţiile în Bucovina ale trupelor Fani Tardini, Pascally, Millo, Lugoşeanu, Nottara, A Romanescu, Lachi Chirimescu, A L Bobescu, Olăreanu, Consinschi, Petre Liciu, Belcot Teatrul cernăuţean după unire (C T C, IX, p 78—79)

— *Procopovici, Al, De la Coresi diaconul la Teofil Mitropolitul lui Mateiu Basarab* (extras din *Omagiu lui I Bianu*) Bucureşti, 1927 (R I, XIII, p 433—434) — IORGA, N

— PROCOPOVICI, AL, *Arhetipul husit al Catechismelor luterane* [sfârşit] Catechismele noastre luterane din sec XVI au la origine un arhetip husit tradus de pe slavoneşte în sec XV, iar nu unul luteran din sec XVI, cum susţin Al Rosetti şi O Densusianu (F Fr II, p 104—111)

— RADU, C, *Goldoni în România* I Reprezentaţiile lui Goldoni pe scenele din România, II Traducerile din Goldoni, III Aprecieri asupra operei lui Goldoni (Rom VII, Nr 3, p 10—17, Nr 4, p 23—31, VIII*, Nr 3, p 33—36, Nr 4, p 15—19)

— RALEA, MIHAIL D, *Misiunea unei generaţii* Polemică cu reprezentanţii ortodoxismului, misticismului şi dictaturii în cultura română de azi Datoria generaţiei de azi e de a crea o etică românească şi o ordine consimţită însă de întregul popor (V R XX*, vol LXXIII, p 120—126).

— R[ALEA], M[IHAIL], *Vasile Pârvan şi noua generaţie* Polemică cu Petru Marcu-Baliş (V R XX*, vol LXXIV, p 121—125)

— RALEA, D, *De ce nu avem roman?* Motivele lipsei acestui gen literar la noi sînt Lipsa unei epopei propriu zise, a unei clase burgheze care a provocat în apus apariţia romanului, lipsa gustului pentru citit Femeile au ajutat totdeauna desvoltarea acestui gen, femeia română, când a început a citi, s'a adresat exclusiv literaturii franceze Societatea noastră nu e apoi diferenţiată în individui conştienţi de personalitatea lor Şi, în sfârşit, lipseşte acestei societăţi conflictul dramatic care se găseşte în centrul marilor romane (V R XIX, vol LXX, p 82—91)

— *Rosetti, Al, Al Procopovici, Arhetipul husit al catehismelor noastre luterane*, Suceava, 1927, 16 pag (extras din *Făt-Frumos*, II 1927, n-rele 3 şi 4) în *Grai şi Suflet*, vol III, fasc 2, Buc, 1928, pag 460—462 (R F II*, 211—214) — PROCOPOVICI, AL

— SADOVEANU, ION MARIN, *Pe urmele dramei* Poporul român nu are o poezie dramatică originală El are numai un teatru, de origine recentă Tot ce avem în trecut e drama magică românească în care se găsesc aceleaşi motive ca în dramele magice de pretutindeni (Ex „Capra" şi „Căluşarii") Poezia dramatică originală românească se va construi pe drama de astăzi, căutând să o umplem cu problemele noastre sufleteşti (Gn VII, 201—205)

— S C R I O, *Însemnări şi note biografice* privitoare la Const Radovici, actorul Studiile, teatrele la cari a jucat, rolurile favorite (U L XLIV, p 527)

— ŞIADBEI, I, *O legendă carolingiană la Români* Legenda cu subiect din viaţa lui Ştefan cel Mare, *Ştejarul din Borzeşti* — pe care o avem în nuvela cu acest titlu a lui Gane şi într'o versiune publicată în *Marele Dicţionar geografic* I, p 544 — nu e de origine populară, nici nu e un împrumut dela popoarele învecinate, ci e o legendă carolingiană, venită la noi pe cale literară Ea e luată din *La chronique du roi Pepin*, publicată de Dumas Père în vol *Les Aventures de Lyderic*, tradus şi în româneşte (V R XIX, vol 72, p 196—206)

www.dacoromanica.ro

— SIMIONESCU, DAN, *Bossuet în literatura românească* Logofătul Scarlat Tâmpeanul anunţă în *Curierul Românesc* (Nr 48, 1829) un *Curs de literatură* în care ar intra şi bucăţi din Bossuet Cursul n'a apărut Primul care traduce din marele scriitor e Eufrosin Poteca, care publică la 1853 *Vorbire asupra istoriei universale* în 2 vol Se analizează introducerea lui Poteca la această traducere (C L, LX, p 328—331)

— SPERANŢA, EUGENIU, *In jurul problemei romanului românesc* Respinge toate afirmaţiile lui M Ralea din esseul „De ce nu avem roman", publicat în V R, 1927, Nr 4 (C T C VIII, p 112—114)

— *Sulică, N, Liturghierul lui Coresi* (în *Şoimii* din Tg -Mureş III, 9—10) (R I XIII, p 316) — IORGA, N

— *Tcaciuc-Albu, Nicolae, Cântarea României* studiu istoric-literar, Cernăuţi, 1927 (Fl S, I, p 310—311) — VOEVIDCA, GEORGE

— *Teatrul Naţional din Bucureşti* Notiţă despre clădirea teatrului şi despre solemnitatea inaugurării (31 Dec 1852) O stampă cu vederea teatrului în 1860 (C T C IX, p 62)

— TEODORESCU-BRANIŞTE, TUDOR, *Note despre poporanism* Poporanismul a bîruit Sămănătorismul pentrucă a avut la temelie o ideologie conştientă Curentul *Vieţii Româneşti* a fost realist şi criticist (Pr L, I, Nr 7, p 14—15)

— TEODORESCU-BRANIŞTE, TUDOR, *Sămănătorismul* Mişcarea Sămănătorismului a folosit culturii, a stricat însă, prin naţionalismul său exclusivist, literaturii româneşti (Pr L, I, Nr 6, p 14—15)

— TOMESCU, D, *Poezia modernistă* Poesia modernistă română este expresia unei lecturi, iar nu a unei sensibilităţi Dovada incapacităţii sale de creaţie este lipsa formei (S R I, No 2, p 3—7)

— TOMESCU, D, *Înnoirea literaturii* Sămănătorismul n'a murit Dimpotrivă condiţiile de vieaţă create de războiu l-a sporit şi fortificat Noile produse literare, inspirate de vieaţa dela ţară dovedesc o mai adâncă cunoaştere a vieţii noastre naţionale Apariţia literaturii regionaliste e o dovadă de adâncire a sămănătorismului (S R, I Nr 1, p 3—8)

— VASILIAN, I T, *Cea dintâiu revistă bisericească în ţara noastră* Despre *Vestitorul Bisericesc* revistă săptămânală, apărută în 1839 şi 1840 Era editată de Tipografia Episcopiei din Buzău, iar redactorii ei erau Gavril Munteanu şi Dionisie Romano (B O R Seria III, A XLVI, p 980 982)

— VOICU, SEV [I AGÂRBICEANU], *Stagnarea literară din Ardeal* Respinge afirmaţia că Ardealul n'a dat nimic după unire literaturii române Dacă e o stagnare literară aceasta e în privinţa cetitorilor nu a producătorilor (Tr LIX, p 259—261)

— *Wedkiewicz, St, Mickiewicz w literaturze rumánsky* (Mickiewiz în literatura română) foileton în ziarul *Czas* din Cracovia, 13 Ianuarie 1921 Traducerile în româneşte din M Influenţa lui asupra generaţiei dela 1848, asupra *Cântării României* Wedkiewicz crede că Bălcescu e autorul acesteia (R I XIV, p 395—396) — PANAITESCU, P P

— ZELETIN, ŞT, *Romantismul german şi cultura critică română* După ce arată felul cum a luat naştere romantismul german şi concepţia organicistă şi istoricistă a acestuia, autorul arată influenţa acestui curent asupra junimiştilor, poporaniştilor şi semănătoriştilor români (Min II, Nr 3, p 62—83)

TRADUCERI DIN ROMÂNEŞTE

— *Constituire* (An IV, Nr 7—8 Aug 1927, Roma) publică un studiu rezumativ asupra literaturii române, în care se dă o deosebită atenţie lui Ion Agârbiceanu Schiţa lui *Misterul* e tradusă Studiul e semnat de d-ra Vella Collini (Cs XI, p 113) — AMPOIANU, MANOLE

www.dacoromanica.ro

— *Eminescu, M , Mare veiso in fenestra* [*La fereastra dinspre mare*] STEPHANUS PRUTENSIS, *Camadeva*, SULICA, VALERIU D , *Glossa*, ACILIUS N S , *Et si* [*şi dacă*] VALERIUS D (Ş III, Nr 6, p 20, Nr 7—8, p 53—54)

— *Flajhansova J Huskova, Rumunstı prosaikové* (Praha 1927) Notiţă elogioasă (Gn VII, p 318) — BUCUŢA, EM

— IORGA, N , *Cea mai veche antologie românească în limba franceză* Despre *Poesies de la langue d'or*, traduites par I —A Vaillant (de Bucharest), Paris 1851, 77 pp Culegerea cuprinde traduceri în versuri, destul de bune din Mumuleanu, Iancu Văcărescu, Asachi, Eliad, Gr Alexandrescu, Cuciureanu, Faca, Alecsandri, Negruzzi, Bolintineanu şi Boliac (R I XIII, p 43—44)

— ISAC, EMIL, *Traduceri în ungureşte* Aprecieri critice asupra Antologiei poeţilor români, apărută în ungureşte în editura Societăţii Literare Ardelene din Cluj (Erdélyi Irodalmi Tarsaság) (Gn VIII*, p 128—129)

— *Laskov, V L , Antologia poeţilor români* Trad în ruseşte Ed Cartea Românească Chişinău Trad a făcut o adevărată operă de artă A tradus din Eminescu, Alecsandri, Coşbuc, Iosif, Anghel, Cerna, Vlahuţă, D Botez, M Codreanu, V Voiculescu, G Gregorian, etc (V L III, No 85, p 1—2) — BUZDUGAN, ION

— *Literatura maghiară din Ardeal şi traducerile făcute din literatura română* Bucăţi Literare româneşti traduse în ziarele maghiare *Temesvári Hirlap*, *Ellenzék*, *Brassói-Lapok*, *A Hirnok* şi *Vasárnap*, etc (C T C VIII, Nr 5, 6, 7—8, 11—12, pe copertă)

www.dacoromanica.ro

NECROLOAGE

† Gustav Weigand

(1 Februarie 1860—9 Iulie 1930)

Cu moartea lui Weigand filologia română pierde pe unul din cercetătorii ei cei mai fecunzi şi pe un mare animator

Activitatea ştiinţifică şi-a început-o pe vremea când studiile fonetice înviorau filologia şi pe când Ascoli şi colaboratorii săi dăduseră câteva contribuţii importante la cunoaşterea Italiei dialectale Studiul limbei române fusese de curând aşezat pe temeliu solide de Miklosich, care tocmai terminase publicarea Contribuţiilor sale la Fonologia română, în care se dădea, pentru întâia oară la noi, importanţa cuvenită dialectelor vorbite în Macedonia şi în Istria

Studiul dialectelor române a fost întâia preocupare a lui Weigand A început cu o călătorie, în 1887, în Tesalia, a cărei roade a fost disertaţia sa *Die Sprache der Olympo Walachen*, Leipzig, 1888 În 1889—1900 a vizitat Macedonia, Grecia şi o parte din Albania Lucrarea sa de abilitare ca docent în Leipzig, *Vlacho-Meglen*, Leipzig, 1892, a pus pentru întâia oară în discuţie existenţa celui de al patrulea dialect român, al Meglenilor, iar cele două volume întitulate *Die Aromunen*, Leipzig, 1894—1895, sânt până azi lucrarea fundamentală asupra dilectului aromân Tot Weigand a publicat în Anuarele sale importantul *Codice Dimonie* Studii întregitoare despre Românii din Peninsula Balcanică apar mai târziu, astfel *Rumänen und Aromunen in Bulgarien* în „Jahresbericht" XIII (1908), *Rumänen und Aromunen in Bosnien*, în „Jahresbericht" XIV (1908), *Die Aromunen in Nordalbanien*, în „Jahresbericht" XVI (1910) şi *Ethnographie von Makedonien*, Leipzig 1924 El a atras mai întâiu atenţia asupra marelui număr de Dacoromâni din Serbia

Pe Istroromâni i-a vizitat de două ori, în 1890 şi 1893, descrimd dialectul lor mai întâiu în „Romania" XXI (1892), subt titlul *Nouvelles recherches sur le roumain de l'Istrie*, apoi în „Beitrage zur Algemeinen Zeitung" din Munchen, Nr 252 din 1894 şi, subt titlul *Istrisches*, în „Jahresbericht" I (1894) şi II (1895)

În anul 1893 a primit din partea lui Take Ionescu o subvenţie spre a întemeia, pe lângă universitatea din Leipzig, un *Seminar român*, care a dăinuit până la războiu, prefăcându-se mai târziu într'un „Institut balcanic"

În 1894 încep să apară, la început regulat, în fiecare an, mai târziu, mai multe în câte un volum, „Anuarele" sale *Jahresberichte des Instituts für rumänische Sprache* (*Rumänisches Seminar*) zu Leipzig, I-XXV (1894—1919), continuate de *Balkan-Archiv* I—IV (1925—1928), toate la J A Barth în Leipzig

În curs de şeapte ani Weigand a cutreierat, în lunile de vară, mai întâiu călare, apoi într'o căruţă anume construită, în care putea şi dormi la nevoie, toate ţinuturile dacoromâneşti, începând cu Banatul La

www.dacoromanica.ro

început a fost ajutat de câțiva elevi ai săi, astfel de A Byhan, E Bacmeister și de cel ce iscălește aceste rânduri Rezultatele acestor studii le publica pe rând în „Anuare" și apoi în monumentalul său *Linguistischer Atlas des dacorumänischen Sprachgebietes*, Leipzig 1898—1909

Alături de Gramatici (românească, bulgărească, albaneză, spaniolă), de Dicționare (bulgăresc și albanez) și de ediții de texte comentate (românești, bulgărești și albaneze), el s'a ocupat, în timpul din urmă, cu deosebită predilecție, cu studii de onomastică și toponomastică

Când, la 1 Februarie 1930, cu ocazia împlinirii vârstei de 70 de ani, elevii și amicii săi îi aduseră — câteva luni înainte de moarte — omagiul lor de recunoștință, ei vorbeau cu drept cuvânt de o activitate prodigioasă Căci cei 45 de ani de muncă neîntreruptă și devotată, de om de știință și de dascăl, au lăsat urme adânci în filologia românească

Ca dialectolog, Weigand era preocupat înainte de toate, în consonantă deplină cu școala din care făcea parte, de aspectul fonetic și fonologic al limbei De aceea chestionarele sale cuprindeau înainte de toate cuvinte interesante din punct de vedere al sunetelor din care erau compuse În privința aceasta cercetările sale au îmbogățit cunoștințele noastre în mare măsură și grație lor cunoaștem azi bogăția de sunete a limbei noastre, mai ales cu privire la sibilante, la vocalele de tipul lui *ă* și *â* (numite cu termenul impropriu de „gedeckte Kehllaute", și la vocalele afonizate sau „șoptite" la sfârșitul cuvintelor O atenție mai limitată dădea el problemelor morfologice Preocupările sintactice și cele lexicale lipseau aproape cu totul Astfel, când vedea că unul dintre „cuvintele normale" nu se găsea în toate regiunile, îl înlocuia cu altul, cu structură asemănătoare Din cauza preocupărilor limitate și a grabei anchetelor, din cauza alegerii unor subiecte nepotrivite sau chestionate în afară de satele lor (mai ales pe la târguri) și din alte cauze relevate adesea de critici, Atlasul lingvistic al lui Weigand, n'a putut fecunda nici pe departe știința în măsura în care a făcut-o Atlasul lui Gilliéron, care se lucra în același timp în Franța

Cunoașterea, agonisită prin studii la fața locului, a popoarelor balcanice și a limbilor vorbite de ele, l-a făcut pe W să creadă într'o înrudire mai apropiată a lor „Popoare balcanice"—între care ne socotea și pe noi, Românii — nu era pentru el un termen geografic, ci etnografic, astfel încât el vorbea și de „limbi balcanice", ca de un grup de limbi înrudite Deși la început fusese un declarat adversar al teoriei lui Hașdeu despre influența substraturilor etnice, către sfârșitul vieții sale ajunse să creadă că asemănările mari între limbile albaneză, română și bulgară se datoresc substratului comun etnic, tracic

Dacă concluziile la care a ajuns Weigand cu privire la originea și patria primitivă a Românilor sânt discutabile, ca orice hipoteze întemeiate pe o documentare prea fragmentară, faptele adunate de acest bun cunoscător al limbilor din sudestul european și harnic cercetător al toponimiei noastre vor rămânea o achiziție științifică de mare valoare

Și ceea ce va rămânea mai mult decât scrierile sale, este sămânța sădită în sufletele elevilor săi În cursurile sale la Universitatea din Leipzig — cele dintâi și mult timp singurele cursuri sistematice de Gramatică istorică a limbei române — în câte un „privatissimum" ținut cu câțiva elevi mai înaintați, în sfaturile cuminți și în îndemnuri și îndrumări date în Seminarul său, el știa deștepta în ascultătorii săi focul sacru pentru știință Pentru aceste mari calități de dascăl, toți elevii săi, chiar cei ce nu l-au putut urma până la sfârșit în expunerile sale, îi vor purta toată viața lor o mare recunoștință

SEXTIL PUȘCARIU

www.dacoromanica.ro

† Dr Iosif Belulovici

Istroromânii n'au noroc cu cărturarii lor Luigi Belulovici, atins de o boală necruţătoare, tânjeşte într'o casă de sănătate Andrei Glavina, dascălul şi apostolul ideii naţionale, a murit în 1925, scurt timp după ce izbuti să deschidă întâia şcoală italo-română Acum primesc ştirea că şi doctorul Giuseppe Belulovici s'a stins, în ziua de 10 Februarie 1931, într'un spital din Fiume

Ca elev al liceului din Fiume, trimitea fratelui său Luigi, înscris la facultatea de litere din Viena, cea mai mare parte din textele pe care le-am publicat în 1906 A urmat mai târziu medicina la Budapesta, unde s'a împrietenit cu studenţii ardeleni

În cursul războiului trecu la Universitatea din Padova, abia aşteptând ca să se întoarcă, ca medic şi ca îndrumător în satul său natal [1]) De la războiu încoace, prin casa-i primitoare din Susnievița treceau călătorii daco-români ce-şi vizitau fraţii îndepărtaţi

Reproduc din scrisoarea cumnatei sale, care-mi trimite trista veste despre sfârşitul doctorului Iosif Belulovici, un scurt pasagiu „A rămas văduva, cu trei orfani Când vor creşte mari am vrea să studieze în Romînia Aceasta era dorinţa tatălui lor Şi a rămas, în vârstă de 76 de ani, bătrânul lui tată, Giuseppe Belulovici, singurul Istroromân care şi-a dat copii la Universităţi la învăţătură şi care acum îşi pierde şi pe cel din urmă fiu El rămâne, aici în Fiume, „consulul" fără decret al Istroromânilor, căci la el se îndreaptă, ca la un sfătuitor sigur, connaţionalii săi Nurorei sale văduve i-a ordonat să vorbească numai româneşte cu copii săi!"

Celui trecut în altă lume îi vom zice un „Fie-t lăhc pemintu lu Istrie cărle ai căta l'ubit Noi ren rugă Domnu neca-ţ pecâtele oprostę!"

S PUŞCARIU

† Alexandru Davila

În Noembrie 1929 s'a stins, la Bucureşti un scriitor de rasă şi un om de teatru, cum puţini am avut Alexandru Davilə S'a stins la vârsta de 67 ani, o vârstă deci, în care o viaţă îşi poate rotunzi toate rosturile, în măsura în care putem să facem acest lucru cu slabele noastre puteri omeneşti Viaţa lui Davila s'a stins însă, cu mult înainte de această dată Vlaga vânjosului lui trup s'a scurs în fatala zi a anului 1915, când un odios atentat l-a paralizat pentru restul zilelor 14 ani n'a mai rămas din rarul exemplar omenesc decât spiritul, un spirit care şi-a păstrat splendida lui luciditate, dar care n'a mai putut continua opera începută O coloană de marmoră frântă — iată simbolul acestei vieţi

Educaţia şcolară, Davila şi-a făcut-o în şcoala primară, instalată în pavilionul curţii boereşti de la Goleşti, la o şcoală luterană din Bucureşti (ale cărei cursuri le urma îmbrăcat mocăneşte), la un institut al lui V A

---

[1]) Iată ce-mi scria din Padova, câtva timp înainte de terminarea studiilor sale „I miei compaesani troppo arretratti in cultura, vittime prima del clero slavo, tenuti nell'ignoranza anche oggi, vanno incontro alla rovina economica, per la mala fede di dirigenti Così mi sono proposto di salvarli dalla rovina ed educarli un po', feci di già qualche cosa con risultati lusinghieri e piu mi serbo di fare come dottore Allora mi rivolgero a Loro par avere giornali e riviste rumene"

www.dacoromanica.ro

Urechie (despre care i-au rămas amintiri frumoase), apoi la liceul St Louis din Paris, de unde se întoarce, în 1879, cu bacalaureatul în litere A intrat în diplomaţie stând câtva timp pe lângă legaţiile din Roma şi Paris, a avut şi oarecari funcţii administrative, dar a părăsit în curând carierele acestea, devotându-se cu totul publicisticei şi literaturii

Povestindu-şi la bătrâneţe, amintirile, Davila vorbeşte cu o umbră de melancolie de acest pas însemnat al vieţii lui Melancolia nu e împinsă însă până la a regreta ceea ce a făcut atunci S'a dedicat literelor, şi în special teatrului, pentrucă simtea, de mic încă, o chemare irezistibilă spre acest domeniu

La Paris citeşte, la vârsta de 14 ani, „dintr'o suflare" operele lui Shakespeare Nu s'a mulţumit însă numai să vadă şi să citească teatru, ci a vrut să şi joace Încă de pe băncile şcoalei arată aşa aptitudini actoriceşti, încât e poreclit paiaţă, adeseori joacă în ansamblu de dilletanti

Dela 1884, data când părăseşte cariera sa administrativă, până la 1902, data reprezentării lui *Vlaicu Vodă*, au trecut 18 ani Lung răstimp pentru pregătirea unei drame ! Şi totuşi scurt, când ne gândim la munca la care, s'a aşternut scriitorul cu atâta râvnă şi la opera săvârşită De bună seamă că în acest răstimp Davila nu s'a ocupat numai de *Vlaicu Vodă* El a făcut ziaristică, a scris ici colo cronici dramatice şi muzicale pline de gust, dar a citit, mai ales, mult, mult, cronici vechi şi hrisoave pentru a se pătrunde adânc de spiritul limbei şi a cunoaşte trecutul aşa zicând *de visu* Pe *Vlaicu Vodă* l-a purtat, în tot cazul, mult timp în suflet

În cronicele lui dramatice publicate în *Literatură şi Artă Română* (III, 1898 şi IV, 1895), apoi în cele două volume de opere complete, Davila îşi arată, de repetate ori, admiraţia pentru literatura franceză şi oroarea pentru ceea ce numeşte el „drama nordică" germano-suedeză

Iată un punct de vedere pentru a înţelege pe *Vlaicu Vodă* ! Simţul acesta pentru proporţie, armonia între părţile dramei, naturaleţa situaţiilor şi a desvoltărilor sufleteşti, uşoara undă de romantism — sânt franceze

Sufletul ei e însă românesc, profund românesc Iată calitatea ei de frunte, pentru care va rămâne totdeauna în literatura noastră !

Simţul pentru proporţii şi ştiinţa de teatru a lui Davila se pot urmări în desvoltarea inteligentă şi naturală a acţiunii, în graiul personagiilor Spiritul romantic al dramei l-ar fi împins pe autor spre situaţii neverosimile şi spre tirade — greşeli de care abundă drama romantică Davila îşi arată adeseori preferinţa pentru natural Însuşirea aceasta, atât de dragă lui, a imprimat-o şi lui *Vlaicu Vodă* Drama are, ici-colo, câteva tirade Ele sânt strecurate însă cu discreţia unui om de gust, şi mai sânt justificate prin sentimentul care palpită, în ele, sau prin frumuseţea versului

Într'adevăr ceea ce a surprins mai mult pe contimporani a fost tocmai această frumuseţe a versului lui Davila *Vlaicu Vodă* e scris de un adânc cunoscător al limbei noastre, de un mare meşter al ei

Vlaicu Vodă era partea întâiu, singura terminată, a unei trilogii, intitulată *Mircea cel Bătrân* Ce-ar fi fost trilogia dacă autorul ar fi avut răgazul să o termine putem bănui din cuprinsul ei, povestit de autor la bătrâneţe Celelalte două drame ar fi desvoltat şi adâncit multe probleme abia schiţate în *Vlaicu*, Mircea cel Bătrân, firul de legătură dintre ele, nu ne-ar fi apărut întreg decât din ultima

Şi Davila nu s'ar fi mulţumit cu atât Că ar fi mers mai departe ne-o dovedeşte actul I — singurul pe care l-a terminat — dintr'o dramă care promitea să întreacă pe *Vlaicu Vodă* Acţiunea, problemele, versul acestui act sânt mai îndrăzneţe şi mai sprintene E regretabil că *Sutasul Traian* —acesta era titlul acestei drame istorice—n'a putut fi dus până la capăt

www.dacoromanica.ro

Din aceste două opere şi din altele mai mărunte (publicate împreună în *Din torsul zilelor*, 2 vol de opere complete, Bucureşti, Ed Oltenia) Davila apare un tradiţionalist sincer, întemeiat pe o adâncă cunoaştere a trecutului şi a obiceiurilor poporului român, un monarhist luminat, hrănit de pilda, atât de elocventă, a Regelui Carol, la a cărui curte era un intim şi un cald apărător al dreptăţii Prin ce calităţi putea el să dovedească mai bine contopirea desăvârşită cu ţara românească?

Dela 1905 până la 1908 şi dela 1911—1913 a ocupat Davila postul de director al Teatrului Naţional din Bucureşti cu o pricepere şi un devotament, care a însemnat o epocă nouă în desvoltarea întâiei noastre scene

Pasiunea lui pentru teatru a dovedit-o însă, mult mai elocvent, în 1908, când a întemeiat compania dramatică de la Teatrul Modern, prima încercare de acest fel la noi, întreprindere de un succes răsunător, datorită priceperii conducătorului ei

Şi pasiunea aceasta atât de rară la noi — pentru care Davila mărturiseşte undeva că şi-a risipit moştenirea părintească — câte şire de aur n'ar mai fi scris în istoria teatrului românesc dacă n'ar fi venit, în 1915, fatalul atentat?

ION BREAZU

† Mihail Gaşpar

Mihail Gaşpar s'a născut în Gătaia (jud Timiş), în anul 1881 Studiile secundare şi le-a făcut la liceul din Beiuş, cele superioare la Teologia din Caransebeş şi la Universitatea din Cernăuţi A ocupat câtva timp postul de diacon al Episcopiei din Caransebeş, iar mai târziu, pe cel de protopop al Borşei (Banat), funcţie în care îl surprinde moartea, în floarea vârstei, la 27 Nov 1929 Viaţa şi-a pus-o în slujba altarului şi a scrisului Preotul mai era şi un sprinten mânuitor al condeiului şi un bun orator A făcut şi ziaristică, conducând, sau mai bine zis scriind aproape în întregime, ziarul *Drum nou* ce apărea la Borşa

Partea cea mai frumoasă a carierei de scriitor a părintelui Gaşpar e între 1908 şi 1911 Atunci au apărut romanele şi nuvelele lui istorice, cu subiecte din epoca lui Ştefan cel Mare (*Din vraja trecutului*, *Fata lui Oană*, *Din vremuri de mărire*, etc), citite cu plăcere de sămănătorişti şi mai ales de tinerime

De Ştefan cel Mare, Mihail Gaşpar a fost cucerit, probabil, la Cernăuţi Bucovina e plină de glorioasele mărturii ale domniei lui În pământul ei se odihnesc osemintele marelui Voevod Lângă mormântul dela Putna, Bănăţeanul se va fi înfiorat şi va fi făcut legământ să învie faptele măreţe ale celui îngropat acolo

De altfel sântem într'o epocă, când umbra lui Ştefan cel Mare fâlfăie uriaşă peste pământul românesc În 1904 s'a serbat, la Putna, la Suceava, la Iaşi, patru sute de ani de la moartea gloriosului Domn Revistele şi ziarele vremii sânt pline de acest eveniment *Sămănătorul* în deosebi, îl cultiva cu stăruinţă mare Însufleţitorul acestei reviste, N Iorga, scrisese al său *Ştefan cel Mare*, în care voevodul Moldovei lua proporţii legendare, şi pe care Mihail Gaşpar l-a citit cu pasiune

Mihail Gaşpar este un sămănătorist, şi anume din ramura mai subţirică a acestui curent, care a cultivat subiectele istorice

Dacă literatura semănătoristă cu subiecte din viaţa de la ţară avea şi o notă realistă — uneori chiar naturalistă — literatura istorică e numai romantică M Gaşpar nu împinge romantismul său până la un lirism lăbărţat şi la melodrama, atât de frecventă în acest gen El e un

www.dacoromanica.ro

temperament mai mult epic decât liric El *povesteşte* şi uneori povesteşte frumos

Dacă ar fi ras de pe povestirile lui zgura declamaţiei patriotice, dacă ar fi adâncit sufleteşte pe eroii lui şi ar fi atacat situaţii mai dramatice, ar fi devenit un bun romancier istoric Gândul lui era, poate, acesta, dar moartea l-a răpit, înainte de a şi-l realiza

Afară de romane şi nuvele istorice Gaşpar a mai scris romane şi nuvele cu subiecte dela ţară, bănăţeneşti (*Izrael, A fost odată, Casa cu obloanele verzi, Românii din Potlogi*) Găsim în ele conflictul dintre ţăranul român şi nobilul ungur sau evreul exploatator, episoade din lupta de conservare naţională pe care Gaşpar o cunoştea din propriile lui suferinţe Ţăranii lui Gaşpar uneori, ca 'n *Românii din Potlogi*, învinş Eroismul pe care scriitorul altădată îl găsea în veacurile de mărire ale Moldovei, îl află, de astă dată, în dârzenia naţională şi în hărnicia şi simţul de gospodărie al ţăranului bănăţean şi al conducătorului lui, preotul şi dascălul

Iată câteva linii ale unui portret care merită să fie făcut odată în întregime

ION BREAZU

† Teodor D Speranţia

T D Speranţia s'a născut pentru literatură în zodia *Contemporanului* Alături de Ion Nădejde şi Const Mile, Speranţia face parte din redacţia acestei reviste, sprijinind-o cu colaborarea sa până în anul al VI-lea de apariţie

La *Contemporanul* se făcea şi multă vulgarizare a ştiinţelor Ştiinţa a fost idolul acestor marxişti, în credinţa lor umanitaristă ei s'au trudit să o răspândească în mase şi să o facă iubită de acestea Ion Nădejde, fruntaşul curentului, a fost, toată viaţa, un vulgarizator

Însuşirea aceasta poate fi urmărită în toată activitatea lui T D Speranţia Chiar dacă n'a avut curajul să intre în atâtea domenii ca Ion Nădejde, el a abordat destul de multe pentru a rămânea toată viaţa un diletant

Colaborarea dela *Contemporanul*, Speranţia şi-a început-o cu o nuvelă din viaţa orăşenească Alături de această scriere în proză publică însă, regulat „anecdote populare" în versuri Până la sfârşitul vieţii Speranţia rămâne credincios acestui gen anecdotic-satiric, devenind o „celebritate" a lui Mai târziu, în *Revista Nouă*, face el un portret elogios lui Anton Pann, o altă celebritate a genului Speranţia nu o mărturiseşte, dar se poate uşor citi printre rânduri, că se socoteşte un urmaş al sfătosului autor al lui *Nastratin Hogea* Într'adevăr Speranţia a avut uşurinţa de-a versifica a aceluia, fără să aibă însă, niciodată, originalitatea lui

Cele mai bune anecdote Speranţia le-a dat la începutul carierii lui literare Mai târziu, fiindcă anecdotele se cereau, a devenit un fel de meseriaş al genului

La *Contemporanul* Speranţia n'a dat însă numai nuvele şi anecdote, ci şi poveşti în proză El se dovedea de atunci un iubitor al produselor literare ale poporului, pe care îi plăcea să le culeagă uneori chiar din gura lui B P Haşdeu îl găseşte deci indicat să facă parte din redacţia *Revistei Noi*, care apare la 1888 În paginile elegantei reviste, care a lansat pe Delavrancea şi Vlahuţă, Speranţia a continuat cu „anecdotele" sale, a mai dat apoi câteva portrete literare pe cari le scoate mai târziu într'o broşură a „Bibliotecii pentru toţi"

Alături de anecdote şi poveşti Speranţia a dat şi numeroase cercetări de literatură populară şi texte El se socotea un specialist al folclorului, n'a putut să fie însă decât un diletant Cea mai importantă

www.dacoromanica.ro

dintre scrierile lui în această direcţie e voluminoasa *Introducere în literatura populară română*, apărută la 1904 După doi ani publică, împreună cu Ovid Densusianu şi I A Candrea, *Graiul Nostru*, cu texte din toate, părţile locuite de Români În acelaşi an primeşte autorizaţia de a ţine la Universitatea din Bucureşti, un curs liber de literatură română, cultă şi populară

Speranţia a mai scris numeroase piese pentru teatru sătesc Prin acestea şi prin anecdote era nelipsit din programele serbărilor dela ţară

N'a neglijit însă nici pe orăşeni Pentru clasa noastră de mijloc a scris nuvelele şi romanele sale (*Fete de azi*, *Mă 'nşală*, *Ferghela*, etc)

Din hărnicia şi pricoperea lui de dascăl ne-au rămas numeroase manuale şcolare Speranţia a fost o ,,personalitate'' a învăţământului nostru secundar, în slujba căruia şi-a pus toată râvna vieţii

ION BREAZU

† Doctorul Charles Laugier

(1875—1930)

Inspector general sanitar, şeful regiunii sanitare Craiova, unul din cei mai distinşi medici şi igenişti ai ţării, gentilom din lumea veche, s'a stins în mijlocul activităţii în ziua de 16 August 1930, în Craiova A-i închina câteva cuvinte de amintire într'o publicaţie filologică îşi are rostul său De la studiul geografiei medicale a ţării (*Noţiuni asupra geografiei medicale a României*, 1901 , *Sănătatea în Dolj*, 1910) pe de o parte, de la preocupările sale antropologice de altă parte, *Laugier* a fost în mod firesc îndreptat înspre studiul etnografiei medicale româneşti Înzestrat cu o temeinică cultură generală, fiind îndeosebi un bun cunoscător al etnologiei şi istoriei medicinii, el a avut posibilitatea de a nu se mulţumi cu o simplă culegere superficială a folclorului medical oltenesc (pe care l'a făcut cunoscut în numeroase articolaşe, mai ales în ,,Arhivele Olteniei'', ci de a urmărit legături şi interdependenţe istorice şi etnografice, de-a stabili paralele şi a găsi filaţiuni, cu un cuvânt, de a încerca sinteze Cea mai temeinică lucrare a sa, *Contribuţiuni la etnografia medicală a Olteniei*, Craiova 1925, este rodul cercetărilor sale de decenii Cât de multe lucruri utile poate afla în ea filologul, am arătat în D R IV, 1924 Părţi din ea au fost publicate şi în ,,Bulet Soc Franç Hist Méd'' Paris, 1928 Cli Laugier începuse în anul trecut o mare anchetă medico-etnografică în toată ţara Chestionare amănunţite au fost trimise pretutindeni Mă tem că după moartea sa prea timpurie nimeni nu le va mai purta de grije În orice caz se va afla cu greu cineva care să-l poată înlocui la prelucrarea acestui material important El ar fi avut şi entusiasmul, şi metoda, mai ales însă competenţa cuvenită

Pe lângă etnografie, Laugier a cultivat şi antropologia Deşi era un cunoscător al acestui domeniu — prea modest — s'a mulţumit să publice din el numai note de popularizare Într'o singură lucrare ne-a dat unele păreri personale *Notes sur l'origine du peuple roumain*, Craiova 1919 Atacând chestiunea din unghiul de vedere al antropologiei preistorice şi protoistorice, a căutat să scoată la iveală (bazându-se — poate prea mult — pe unele argumente ale lui N Densusianu), contribuţia elementului celt la formarea rasei care stă la baza etnicului românesc Chiar dacă teza sa poate fi combătută, el a avut satisfacţia de-a găsi mai târziu în ,,Getica'' regretatului Pârvan argumente care în parte confirmă părerile sale E interesant de remarcat că aceia cari studiază chestiunea originii neamului nostru din punct de vedere pur antropologic, revin mereu la Celţi ca un element constitutiv (Fenomenul s'a repetat din nou,

www.dacoromanica.ro

— paralele cu părerile doctorului Laugier — în lucrările profesorului Guiart despre rasa galată şi urmele ei la Românu)

Doctorul Laugier care a urmărit cu interes şi a sprijinit cu drag tânăra şcoală medico-istorică din Cluj, a fost aci bine cunoscut, stimat şi iubit Cercetătorului şi omului cu deosebite calităţi, care ne-a părăsit i se va păstra aci cinstea care i se cuvine

Dr V BOLOGA

† Constantin Berariu

(1870—1930)

Descendent dintr'o familie aleasă de slujitori ai bisericii româneşti din Bucovina, familie care a avut un rost de mâna întâiu în mişcarea culturală şi politică, Constantin Berariu s'a născut şi a copilărit în atmosfera curată de la ţară unde a învăţat mulţimea de basme şi alte produse ale sufletului popular, şi mai presus de toate tainele graiului românesc A primit o educaţie foarte îngrijită Studiile secundare şi universitare le-a făcut la Cernăuţi Pentru specializare a urmat cursurile facultăţii de drept din Innsbruck şi apoi din Viena

A început să scrie destul de curând, colaborând la ziare politice ca „Gazeta Bucovinei", „Patria", „Deşteptarea" şi „Tribuna" cu articole străbătute de multă vigoare şi intransigenţă naţională Alături de alţi tineri care se puseseră în serviciul acestui curent national, Berariu a contribuit la scoaterea revistei „Încercări literare", care a devenit chiar de la apariţia ei tribuna tinerilor scriitori bucovineni ca P Ionescu, St Bodnărescu, I G Toma, V Lucan ş a În coloanele revistei „Încercări literare" — continuată de „Junimea Literară" — şi-a tipărit C B întâiele produse originale

Lucrarea mai mare cu care C Berariu şi-a făcut intrarea în literatură este traducerea în versuri a tragediei lui Grillparzer „Ale mării şi iubirii valuri" A abordat şi subiecte originale Îndrăgit de basmul popular, Berariu a încercat, pentru prima oară la noi, punerea în scenă a acţiunii din poveştile poporului şi a reuşit Feeria „Făt-Frumos în grădina Sf Vineri", e străbătută de multă simţire, prezintă unitate, e scrisă într'o limbă viguroasă, încât a reuşit să se impună chiar de la început În acelaşi gen a mai alcătuit „Cheleş Împărat", un poem dramatic, din care ies la iveală profundele cunoştinţe pe care C B le avea în domeniul folclorului românesc

În calitate de director al Teatrului Naţional din Cernăuţi (1922—1925), a tradus şi a prelucrat „Clopotul scufundat", poem dramatic de G Hauptmann şi „Oricine" de Hugo de Hoffmannstal Şi-a încheiat activitatea literară cu „Baccanal tragic" lucrare scrisă cu trei luni înainte de moarte şi care s'a publicat împreună cu celelalte traduceri în numărul festiv al „Junimii Literare", închinat memoriei lui

ŞTEFAN PAŞCA

† Ion Gorun

Ion Gorun, cu numele adevărat Alexandru Hodoş e născut în Munţii Apuseni dintr'o familie care a dat o serie de luptători şi de scriitori de seamă.

Şi-a făcut studiile la Braşov A trecut apoi la Bucureşti, unde şi-a început activitatea publicistică, scriind la unele din cele mai de seamă reviste ale timpului, cum a fost de pildă „Fântâna Blanduziei" al cărei

www.dacoromanica.ro

redactor era M Eminescu, ,,Vatra'', ,,Viaţa'', ,,Pagini Literare'', ,,Sămănătorul'' ş a Chemat la Arad şi însărcinat cu redactia ,,Românului'', I Gorun a desfăşurat o frumoasă activitate ziaristică pe terenul luptelor din Ardeal În cadrul ,,Astrei'' şi în calitate de colaborator la revista ,,Transilvania'' a desvoltat o bogată activitate culturală În timpul din urmă scria la ,,Flacăra'', la ,,Adevărul Literar'', la ,,Societatea de Mâine'', etc, schiţe, poezii şi critică

Lucrări de seamă care l-au consacrat în viaţa noastră literară, sânt ,,Alb şi Negru'', ,,Taina a şasea'', ,,Lume necăjită'', ,,Robinson în Ţara Românească'', ,,Şti românește'' şi frumoasa traducere în versuri a lui ,,Faust''

Smuls din lumea Moţilor şi aruncat de valurile vieţii în lupta pentru lumină, I G a revenit cu gândul la fraţii lui şi le-a consacrat pagini de cea mai curată iubire În adevăr nu putea să dea o mai înaltă probă de iubire Moţilor lui decât cu descrierile atât de sugestive ale sufletului lor sufocat de durere dar stăpânit de bărbăţie, suflet care se bucură şi plânge în tăcere ,,Alb şi Negru'' cuprinde cele mai frumoase şi mai verosimile pagini care au redat în literatura noastră viaţa sufletească dramatică a Moţilor avizi de libertate şi încătuşaţi în lanţurile unei robii aspre din punct de vedere naţional şi economic

În deosebi aspectul trist al vieţii îl vede Gorun şi în restul operelor sale ,,Taina a şasea'' schiţează fragmente din frământările sufleteşti ale celor legaţi prin taina căsătoriei Numai necazuri şi dureri ne dezvălue şi ,,Lume necăjită'' şi în mare măsură ,,Robinson în Ţara Românească''

Preocupat neîncetat să redea expresia gândurilor sale într'o limbă românească frumoasă şi corectă, I G a ajuns să fie considerat ca unul din cei mai de seamă stilişti de la noi A luat totdeauna o atitudine hotărîtă contra erezilor stilistice ale celor lipsiţi de simţul fin al limbei Un mănunchiu de articole apărute în coloanele ziarului ,,Universul'' şi adunate apoi în volumul ,,Şti românește'' (,,Biblioteca pentru toţi''), au fost şi sânt până azi pagini de cea mai utilă informaţie pentru scrisul corect al limbei noastre A fost un adversar al tendinţei de a se întrebuinţa, îndeosebi în scrisul gazetăresc, neologismul, mai adesea rău înţeles şi nepotrivit Eroii tradiţionale în felul de a se exprima în românește, eiori ieşite dintr'o analiză logică exagerată a unor expresii populare consacrate, au fost stigmatizate în paginile volumaşului

Scriitorul care a servit peste 40 de ani cultura românească, a fost încununat cu puţin timp înainte de moarte cu recunoştinţa publică prin acordarea premiului naţional pentru proză

ŞTEFAN PAŞCA

† Ion Nădejde
(1854—1929)

Spirit pătrunzător, neastâmpărat şi în acelaşi timp comprehensiv, I N a fost toată viaţa lui în căutarea de domenii nouă de cercetare şi a reuşit astfel să-şi formeze o cultură enciclopedică remarcată şi preţuită chiar de adversari

Multilateralitatea preocupărilor de care a fost frământat, se oglindeşte în vasta şi variata sa operă publicistică A abordat cele mai deosebite probleme care puteau interesa publicul mare sau şcoala românească Alături de studii de filologie, a scris un tratat de geologie, studii de geografie, de drept, de istorie literară, articole politice şi de istorie A dat apoi importante traduceri de legiuiri, din rusește

www.dacoromanica.ro

În tinereţe s'a pus în slujba ideologiei socialiste fiind unul din întemeietorii acestui curent la noi Căldura cu care prezenta el problema socialismului, lealitatea pe care o depunea în articolele de polemică politică, i-au câştigat mulţi partizani înflăcăraţi printre intelectualii de la noi

În publicistică, Nădejde s'a remarcat prin articole de popularizare ştiinţifică, de polemică, de critică a manualelor didactice, prin studiile de filologie şi folclor, publicate în revista „Contemporanul" (în fruntea căruia a stat de la 1881 până la 1899) Citäm din studiile sale filologice *Din ce veac să fie graiul din manuscrisul de la Voroneţ?* (în „Contemporanul", III, p 132 ş u), *Teoria lui Roesler* (în „Cont " IV, p 108 ş u), *O chestie de limbă literară* („Cont ", VII, p 336, ş u), *Gramatica limbei române* (Iaşi, 1884), *Istoria limbei şi literaturii române* (Iaşi, 1887) şi în deosebi *Dicţionarul latin-român*, apărut până acuma — după cât ştim — în şase ediţii, si care e, fără îndoială, unul din cele mai bune apărute la noi

Nu sînt lipsite de valoare nici monografiile istorice ale lui I N ca *Viaţa lui Ştefan cel Mare* (Iaşi, 1883), şi cele de drept şi de istoria dreptului românesc precum *Din dreptul vechiu românesc* (Bucureşti, 1898), *Originea dreptului consuetudinar român* (Bucureşti 1900) ş a

Una din notele caracteristice pe care I N le-a dovedit în cursul activităţii sale ziaristice sau publicistice este aceea de polemist În lupta pentru stabilirea reală a valorilor şi pentru purificarea moravurilor societăţii româneşti a fost adesea atacat vehement şi şi-a câştigat duşmani mulţi

ŞTEFAN PAŞCA

www.dacoromanica.ro

RAPORT ANUAL

I Sedinţele

Dela 1 Ianuarie 1929 până la 31 Decembrie 1930 s'au ţinut, la Muzeu Limbei Române, Marţi între orele 5—8, în total, 34 de şedinţe

Alături de membrii menţionaţi în lista comunicărilor, au mai luat parte la şedinte şi discuţii J Auger, Blédy, Dr V Bologa, I Breazu, I Chinezu, Dragoş, A Favero, I Gherghel, P Grimm, H Jaquier, I Lupaş, L Manoilescu, I Muşlea, T Naum, P Nişca, S Popa, D Prodan, M Puşcariu, M Ruffini, M Valkhoff

II Legături ştiinţifice cu streinătatea

La „Dacoromania" colaborează de astădată L e o S p i t z e r şi P e t a r S k o k În 1929, J V e n d r y e s a vizitat Muzeul, s'a interesat de organizaţia lui şi, luând parte la o şedinţă, a vorbit „Despre etimologie" Ca invitat al institutului nostru, K J a b e r g ne-a dat preţioase îndrumări şi sfaturi cu privire la Atlasul linguistic, ţinând două conferinţe despre Atlasul elveto-italian şi luând parte la o anchetă de probă, în comuna Feleac În 1930 am avut ca oaspeţi pe W M e y e r L u b k e, care a ţinut o conferinţă în 13 şi a doua în 17 Maiu Cu ocazia serbărilor jubilare, la care a fost proclamat doctor de onoare al Universităţii „Regele Ferdinand I", M a t t e o B a r t o l i a vorbit la Muzeu despre „Inovaţiuni fonetice răspândite în Dacia"

D i r e c t o r u l M u z e u l u i a fost invitat să ia parte ca expert la cele două reuniuni pentru pregătirea unei bibliografii de linguistică romanică, ţinute la Paris, primind însărcinarea să formeze la Cluj centru naţional pentru bibliografia limbei române G G i u g l e a a stabilit legături ştiinţifice cu Spania în călătoria de studii întreprinsă în 1930

Patru tineri învăţaţi streini, doi Germani (Dr F r K r o m e şi Dr A Kuen), un Ungur (L Treml) şi un Olandez C M V a l k h o f f) au lucrat timp mai îndelungat la M L R spre a se perfecţiona în studiul limbei române

III Comunicări

T h C a p i d a n Explicarea cuvântului zânatec din alb, arom tu vănatu„ în zadar" din lat , arom scl'imlu „strigăt" din lat , (22 I 1929) pupul'u „paparudă" din lat , despre part prez arom terminat în -alui (cântândalui), arom aludzîscu, din slavă (7 V 1929), arom amiră şi însemnătatea lui pentru legăturile Aromânilor cu Turcii, Fărşeroţii, etim din alb (12 XI 1929), arom pulură „postav gros", alb tere „zmântână" din arom teară, arom. čupare din turc (11 I 1930) Nume de loc arom în Albania (18 II 1930), arom mănuša „leagăn" din lat (18 XI 1930) Despre Daniil Moscopoleanul şi data când s'a tipărit prima ediţie din „Lexiconul" lui

www.dacoromanica.ro

C Daicovici Etimologia cuvântului Crăciun (4 II 30)

C Diculescu. Cuvinte de origine *a*) veche-germană. buturoiu (5 II 29), mitorlau, muşoroiu (29 V 29), *b*) latină cătărig (14 I. 30) Explicarea unor numiri de plante *a*) din vechea-greacă spasu-draculuı; *b*) din latină bujor, rărunchiu, dumineceа, *c*) din vechea-germană butcă, butculiţă (25 II 30)

N. Drăganu Etimologii din latineşte întuneca (22 I 1929); lăpăda (9 IV 1929), din slavoneşte mişiţă, mişeniţă, mişină, mişina (muşini), muşinoiu (muşunoiu, muşuroiu, moşoroiu, etc), mişui (mâşâi), muşlui (15 I 1929), arêt şi àret, întonca (26 II 1929), cercală (12 XI 1929), crintă, almic, parasmic (10 XII 1929), din ungureşte boteiu, poradichiu (30 IV 1929), aleveş, apestı (pestı, etc) (11 III 1930). Sintactice ,,(cu, de, în) totului tot'' şi ,,(cu, de, în) totuluşi tot'', compuse din genitive partitive deplin, destul, etc (15 I 1929). Sufixul onomastic-şa (11 III 30) ToponimiculBagin < Balduin (11 III 1930); toponimicele şi onomasticele Mal, Fata, Staul, Káp, Cserét, Foncsel, Moncsal, Szacsal şi Românii de dincolo de Dunăre şi din Nordul fostei Ungarii (17 V 1930), urme de Români în Pannonia în secolul XI XIII (8 XI 1930), elemente româneşti în toponimia ungurească veche (2 şi 26 XII 1930)

G Giuglea Etimologii din latineşte prour, proura, ulma (15 I 29), muşina cătinel (22 I 29), socotı, vâşca (29 I 29); arom glaru (19 II 29), fălie, fluştura, fiştigoaie, arom bruescu, croncan; coccr, încăiera, caier (26 II 29), sineca (5 III 29), lepăda, arom. cioară ,,sfoară'', cioarecı, sâmcea, vâlced (9 IV 29), răpciune, prăştină, căloiu, rânchеza, căţâra, moare (< humor, -orem) (30 IV 29), lacră, adulmeca, fuior, năgară, zgrăbunţ (10 XII 29), Scropoasa, grăcina, (17 XII 29), Crăciun, zgândări, vătăma, steiu (14 I 30), gorun, vătală, cătinel, aburca, (21 I 30), Burlă, zburlı, zborşi, brânză zburată, mierău (17 V 30), păstare, pătul, cruţa (25 XI 30), leşina (16 XII 30) Cuvinte de origine grecească sau greco-latină arom bană (26 II 29), cerenţel (10 XII 29), sculă (14 I 30), agrişă (21 I 30), urioc, refec (16 XII 30) De origine gotică căina (12 II 29) Din ungureşte iasmă (30 IV 29) Din bulgăreşte fraşcă (26 II 29), cotelı (30 IV 29) Asemănări româno-spaniole des de dimineaţă — des de mañana; gură rea — cf buena gola (11 XI 30) Derivate româneşti cu muia ,,cu vorbe dulcı'', postverbal din muia (21 XI 30) Repetarea ideilor în descântece (5 III 29) Fonologie i-ĭ > ĭ-ı mistreţ < mixtĭcius, mişca <*imiccicare (21 I 30)

Kisch G Toponimice româneşi Măgăreiu, Găinar, Dorolea, Dredat, Gherla, Girolt, Ighiu, Maier,— săseşti Spon, Pranz, Ualank — Cuvinte latine în gotica lui Wulfila Etimologia lui cârlan (< germ)

Lacea C Rectificări în legătură cu primul calendar românesc Hiperurbanisme Etimologii cică, tică, (11 III 30), idiţă (17 IV 30), arate (11 XI 30)

Marinescu C Etimologii Mangalia (15 I 29), vâşcà (19 II 29) Cuvinte rare (19 II 29)

Panaitescu E La Românii din Istria (18 II 30)

Paşca Şt Tradiţie antroponomastică în Sardinia (10 XII 29' Nume de familie în Sardinia în sec XI—XIII (4 II 30) Etimologii v-rom kerb, Buru, Burea Inovaţii de nume de botez în Ţara-Făgăraşului în sec XVIII (25 XI 30)

E Petrovici Etimologii de slavă sumedenie, bistriţă (12 II. 29) Ancheta dela Bârgău (28 I 1930), de la Sălişte (11 II 1930), de la Piua Petrii (25 II 1930) Cuvinte româneşti de origine ungară, intrate în graiul din Banat prin filiaţie sârbească (11 III 1930)

www.dacoromanica.ro

S Pop Ancheta din Coşna şi Ortoaia (28 I. 30), din Sibiiu (4 II 30), de la Rahău (11 II 30), din Dobrogea (18 III 30)

S. Puşcariu Etimologii din latineşte debăla şi debălăza (29 I 29), tunca (5 II 29), îngurzi (17 IV 29), ridica, desfăta (3 XII 29), v -rom iuă (14 I), ai „aicı", afină (11 XI 30), guşă, ciorchină, strugure (16 XII 30) Cuvânt de origine greco-latină stăpân (11. XI. 30). Cuvinte de origine slavă răzgâia (9 II 29), găman (18 II 30), chişiţă (11 III 30), înşela (16 XII 30) Cuvinte de origine ungurească cicc „nimic" (18 II 30), ciorcioli (16 XII 30) Formaţii româneşti înceterat, încetelat (28 I 30), pitcocit (18 II 30), covârşi (16 XII, 30) Dentalele păstrate înainte de ī derivativ · slobodi, grăsime, fetică, ridiche etc (29 I 29) Viitorul format cu „vadere" (7 V 29) Etimologii populare: furnicular (7 V 29) Sistemul fonetic şi sistemul fonologic (21 I 30) Onomastice şi toponimice Tomoşoiu, Simeria, Burghelea, Chiajna (18 X 30) Împrumuturi din ungureşte primite prin Slavi, gând, suf -ui (11 III 30). Comemorarea lui Gustav Weigand (11 XI 30) Contaminare ciosvârtă (11 XI 30) Sufixele -uş şi -uşor (16 XII 30)

E Racoviţă Norme pentru despărţirea cuvintelor la sfârşitul rândurilor (12 XI 29)

G D Serra Urmaşii romanici ai lat mango (22 I 29) Textul din S Maximo (episc Torino) relativ la dianaticus şi atestarea acestei forme în Italia meridională (5 II 29) Analiza metrică şi estetică a poeziei lui Eminescu „Şi dacă ramuri bat în geam" (26 II 29) Etimologii rom Crăciun, atârna (17 XII 29), scula (2 XII 30), ital goliardo (14 V 29), sard Casu (17 XII 29) Vicanalia nella toponomastica italiana (17 XII 29 şi 18 III. 30)

O. Stefanovici. Vocalele româneşti (5 II 29) Intonaţia în româneşte (17 IV 29) Vocalele afonice în româneşte (12 XI 29)

IV Biblioteca

Biblioteca Muzeului Limbei Române a avut, la 31 Decembrie 1930, 5921 opere în 9173 volume Dela 31 Decembrie 1928 până la 31 Decembrie 1930 biblioteca s'a sporit cu 663 opere în 1037 volume, repartizate după cum urmează

A	(= Analele Academiei Române)	8	opere	67	volume
C	(= Calendare)	17	„	38	„
D	(= Dicţionare)	18	„	45	„
Fg	(= Filologie gener şi lingvistică)	113	„	120	„
Fr	(= Filologia şi ist lit română)	199	„	209	„
I	(= Istorie, etnografie şi geografie)	85	„	115	„
L	(= Literatură română dela 1800 înc)	91	„	103	„
P	(= Lit populară şi folclor)	36	„	40	„
R	(= Reviste)	67	„	270	„
V	(= Literatură română veche)	29	„	30	„
	Total	663	opere	1037	volume

Colecţia hărţilor a ajuns la 111 bucăţi Colecţia manuscriselor, necatalogate încă, s'a îmbogăţit şi ea în acest răstimp

Toate cărţile sânt catalogate într'un registru general, după materii, şi într'un catalog de fişe, după alfabet

Donaţiuni s'au primit Academia Română 59 volume, „Legatul Bogrea" 396 vol , Teodor Bălan 1 vol , I Chinezu 1 vol ; Direcţiunea Liceului din Satu-Lung 19 vol , C Economu 1 vol , A Filimon 1 vol ,

www.dacoromanica.ro

F. Gyalui 1 vol , Inst de Studii Clasice, Cluj 2 vol , I Mușlea 6 vol , G Meruțiu 1 vol , Leca Morariu 4 vol , I Martian 1 vol , A. Mureșianu 1 vol , C Nagy 8 vol , I Novacovici 4 vol , S Pușcariu 8 vol , E Precup 2 vol , I O Ștefanovici 1 vol , Păr I Spânu 1 vol , I. Georgescu Tistu 1 vol , C Tagliavini 4 vol , Tudor Vianu 1 vol , W Wartburg 1 vol , Al Vitencu 1 vol.

Dacoromania V s'a trimis ca schimb la 58 publicații din țară și 27 din streinătate

V Personalul

La 31 Dec 1930 *Director* Sextil Pușcariu *Personalul remunerat* Ștefan Pașca, *asistent*, Lia Manolescu-Pușcariu, *asistentă*, Maria Pușcariu *preparatoare*, Gheorghe Șerbu *secretar*, Radu Paul, *custode-bibliotecar*, Lucia Papp, *practicantă*, Dimitrie Macrea, *practicant*, Mihail Vonsza, *laborant*

VI Publicațiuni

De lipsa unei dotațiuni anuale suficiente, Muzeul Limbei Române a fost silit și de data aceasta să amâie tipărirea „Dacoromaniei" Volumul al VI-lea apare și el pe doi ani (1929—1930)

În „Biblioteca Dacoromaniei" e în curs de tipărire lucrarea *Continuita delle comunita rurali* de G D Serra

VII Secțiile Muzeului

1 În *Secția Bibliografică* asistenții I Breazu și Lia Pușcariu-Manolescu au terminat „Revista periodicelor" pe anii 1927 și 1928 și au început bibliografia anului 1929

2 În *Secția Indicelui general* s'a lucrat puțin, din lipsă de personal științific

3 *Secția Dialectologică*

a) *Ancheta prin membri corespondenți*

Din cele dintâi două chestionare au fost lucrate, ca teze de licență, câteva chestiuni privitoare la terminologia Calului și a Casei

S'au tipărit și s'au trimis membrilor corespondenți două chestionare nouă

a) „Firul" (chest III), alcătuit de Sever Pop, la care s'au primit 129 de răspunsuri din întreagă țara L Papp pregătește o disertație de doctorat din răspunsurile primite

Au fost premiați, pentru răspunsurile comunicate următorii membri corespondenți *Premiul I*, de 2000 lei G G Fierăscu, Păușești-Otărău jud Vâlcea, *premiul II* de câte 750 de lei Dimitrie Mitric, Bruja, j. Câmpulung și Radu Coșnită, Talpa-Ogrăzile, jud. Vlașca *Premii în cărți* au primit Vasile Cutean, Bonț, jud Someș, Marioara Matei, stud Cluj, Ax Bileț-chi-Oprișanu, Cernăuți, Gh I Dobrescu, înv Bănești-Nucet, jud Dâmbovița, Ioan Căciulă, preot, Scurta-Sascut, jud Putna, Elisabeta Bejan, înv Chistelnița, jud Orhei; Gheorghe Bârleanu, stud Tătăreași, jud Fălticeni, Ioan S Pavelea, înv Runcul Salvei, jud Năsăud, Valer Literat, prof Făgăraș, Gheorghe Stamate, înv Răucești jud Fălticeni, Eleonor Ciurea, înv Fundata, jud Brașov; Gh F Ciaușanu, prof Craiova, Teodor Zaharia, înv Raduleasa, jud Teleorman,

www.dacoromanica.ro

Nicolae I Florescu, înv Tetoiu-Baroiu, jud Vâlcea, Gheorghe N Şerbănescu, înv Cerna-Vodă, jud Constanţa, Gheorghe Şerbu, stud Cluj, Ioan Motoiu, prof Plenţa, jud Dolj, Haralamb D Mihăiescu, stud Uideşti, jud Suceava, Radu Popescu, stud Cireş, jud Storojineţ, Criţanu Zaharia, prof Cernăuţi, Nicolae Laslo, stud Benici jud Alba, Nicolae Muntean, stud Cluj, Ioan Bica, înv Voivodeni-Mari Voila, jud Făgăraş, Emilian Novacovici, înv Racăşdia, jud Caraş, Silviu Bichiceanu, preot, Nerău, jud Timiş-Torontal, C Ghitescu, înv Berthelot, jud Hunedoara, Vasile Sala, preot, Vaşcău, jud Bihor, Patriciu Covaciu, înv Sebiş, jud Arad, Eduard Gaber, stud Cluj, Ilie Romaşcu, înv Ivăneşti, jud Fălciu, Victor Simionescu, înv Boşteni-Paşcani, jud Fălticeni, Victor Cojocariu, înv Miroslăveşti, jud Baia, Ionel Domnescu, stud Bodeşti-Precista, jud Neamţ, Carol Pavek, stud Cluj, Traian Gavrilescu, înv Braşov-Dârste, jud Braşov, Hubert Gross, stud Cluj, Maria Adelsberger, stud Cluj, Gheorghe Ciurea, Moeciul de sus, jud Braşov, Ionel Ungureanu, înv Jidostiţa, jud Mehedinţi, Nichita Mihaiu, elev Piatra Neamţ

b) „Nume de loc şi Nume de persoană" (Chest IV), alcătuit de Şt Paşca Deşi termenul de înaintare a răspunsurilor nu a expirat încă (31 III 1931), Muzeul a primit până acuma peste 80 de răspunsuri

b) *Atlasul lingvistic*

În „Pe marginea cărţilor" s'au arătat principiile după care s'au început de cei doi anchetatori anchetele pe teren

În anchetele provizorii au fost cercetate de *S Pop* următorarele puncte

1 Coşna, jud Câmpulung (Bucovina)
2 Cătu Sunători al com Dorna, jud Câmpulung (Moldova)
3 Rahău, jud Alba (Ardeal)
4 Mahalaua Măierem a oraşului Sibiiu, jud Sibiiu (Ardeal)
5 Dăieni, jud Tulcea (Dobrogea)
6 Vizuru, jud Brăila (Muntenia)

Punctele cercetate de *Emil Petrovici* în ancheta provizorie

1. Priundul-Bârgăului, jud Năsăud (Ardeal)
2 Sălişte, jud Sibiiu (Ardeal).
3 Piua-Petrii jud Ialomita (Muntenia)

Anchetele definitive au fost începute în vacanta Paştilor 1930 şi s'au făcut în zig-zag, pentru ca anchetatorii să nu se obicinuiască prea mult cu sistemul fonetic al unei regiuni

Punctele studiate de *S Pop* sânt, în ordinea în care au fost cercetate

1 Pătrova, jud Maramureş
2 Ieud, jud Maramureş
3 Năsăud, jud Năsăud
4 Corvineşti, jud Năsăud
5 Târlişua, jud Someş
6 Vima-mare, jud Someş
7 Fundătura, jud Someş
8 Strâmba, jud Cluj
9 Moigrad, jud Sălaj
10 Ciocmani, jud Sălaj
11 Gura Fântânii-Borşa, jud Maramureş
12 Budeşti, jud Maramureş
13 Cămârzana, jud Satu-Mare
14 Racşa, jud Satu-mare
15 Moişeni, jud Satu-mare.
16 Iapa, jud Maramureş

www.dacoromanica.ro

17 Apşa-de-jos, Cehoslovacia
18 Mureşenii-Bârgăului, jud Năsăud
19 Poiana-Ilvei, jud Năsăud
20 Şieuţ, jud Năsăud
21 Sibiiu (Măieremi), jud Sibiiu
22 Boiţa, jud Sibiiu
23 Acriiu, jud Sibiiu
24 Răhău, jud Alba
25 Biia, jud Târnava-mică
26 Lăpuşul-românesc, jud Someş
27 Berinţa, jud Satu-mare
28 Firiza-de-sus, jud Satu-mare
29 Asuajul-de-sus, jud Sălaj
30 Valea Vinului, jud Satu-mare
31 Doba, jud Satu-mare
32 Ciumeghi, jud Bihor
33 Şimandul-de-sus, jud Arad
34 Nojorid, jud Bihor
35 Supurul de jos, jud Sălaj
36 Pişcolt, jud Sălaj
37 Bucium, jud Sălaj
38 Certeje, jud Turda
39 Feleac, jud Cluj
40 Berbeşti, jud Maramureş
41 Mociu, jud Cluj
42 Avram-Iancu, jud Turda
43 Someşul-cald, jud Cluj
44 Şanţ (Rodna-ucuă), jud Năsăud
45 Romuli (Strâmba), jud Năsăud
46 Veţel, jud Hunedoara
47 Hunedoara-Zlaşti, jud Hunedoara
48 Pui, jud Hunedoara
49 Oiăştie, jud Hunedoara

Emil Petrovici a cercetat următoarele sate
1 Borşa, jud Maramureş
2 Becleau, jud Someş
3 Boiu-mare, jud Someş
4 Bocşa, jud Sălaj
5 Negreşti, jud Satu-mare
6, Bârsana, jud Maramureş
7 Prundul Bârgăului, jud Năsăud
8 Sânmihaiul-Almaşului, jud Cluj
9 Chizătău, jud Timiş-Torontal
10 Ghilad, jud Timiş-Torontal
11 Moftinul-mic, jud Sălaj
12 Groşi, jud Satu-mare
13 Sânnicolaul-român, jud Bihor

Gestiunea financiară a Atlasului lingvistic e următoarea

Intrate
Subvenţii

Fundaţia „Reg Ferdinand I" (1929)	300 000
Ministerul de Externe (1930)	60 000
Fundaţia „Reg Ferdinand I" (1930)	150 000

www.dacoromanica.ro

Donaţii

Banca „Albina", Sibiu (1929)	5 000
Camera de Comerţ, Cernăuţi (1930)	3 000
Academia Română (1929)	50 000
Judetul Trei Scaune	15 000
Eparhia din Cernăuţi	25 000
Oraşul Bistriţa	3 000
Judeţul Zălau	10 000
Judeţul Piatra Neamţ	5 000
Eugenia Crişan Oradia Mare	3 200
I Toma	500
Anchidim Şioldea	500
Diverse	6 026
Interese după depuneri	11 946
	648 172

Iesite

Cheltuieli pentru drumurile făcute (inclusiv cumpărarea unui automobil şi întreţinerea lui)	124 132
Material (fişe, creioane, cartoane, etc)	23 310
Aparate de înregistrat	41 760
Echipament pentru anchetori	31 542
Anchete provizorii	41 105
Anchete definitive	199 060
Asigurarea anchetorilor	24 403
Diverse	5 327
	490 630

Rămâne deci pentru anul 1931, un excedent de 157 533 lei

4 *Secţia Onomastică şi toponimică*

A luat fiinţă deodată cu întoarcerea din streinătate a asistentului Ştefan Paşca Lucrările s'au început prin adunarea de materiale onomastice prin Chestionarul IV (Nume proprii), care a fost trimis membrilor corespondenţi Răspunsurile primite cuprind o mare bogăţie de material nou şi interesant

În afară de aceasta, Şt Paşca a scos un vast material onomastic referitor la Ţara Oltului din Urbariile păstrate la Archivele Statului din Cluj, urbarii datând în parte, din secolul al XVII, altele din secolul al XVIII-lea

5 *Arhiva de Folclor*

În 1930 a luat fiinţă Arhiva de Folclor a Academiei Române, subt conducerea lui Ion Muşlea Această Arhivă, care va aduna material folcloric şi va publica un buletin anual, este ataşată Muzeului Limbei Române, al cărui director supraveghiază, din însărcinarea Academiei, lucrările ei

La cel dintâiu chestionar trimis de I Muşlea au început să vină răspunsuri preţioase Arhiva 'a îmbogătit şi cu câteva colecţii bogate de literatură populară

www.dacoromanica.ro

VIII Gestiunea financiară a Muzeului

1. *Bibliotecă și Diverse*

Intrate

Budgetul pe 1929	63 000	Lei
Budgetul pe 1930	56 700	,,
Suplement de budget pe 1929	11 700	,,
Total	131 400	Lei

Ieșite

Potrivit socotelilor de la Administrația Universității	131 400	Lei
Pentru ,,Mobilier", Muzeul a primit în 1929 suma de lei 12 000 pe care a justificat-o la Administrația Universității		,,

2 *Publicații*

Intrate

Budgetul pe 1929	89 100	Lei
Budgetul pe 1930	79 200	,
Ajutor de la Banca Națională	30 000	,,
Subvenție de la Ministerul Artelor în 1930	20 000	,,
Subvenție de la Direcția Culturii Poporului pe 1930	130 000	,,
Donații Banca ,,Aurora", Năsăud	1 000	,,
Banca ,,Albina", Sibiu	900	,,
Prof V Jaberg, Berna	1 000	,,
Lia Manoilescu, Cluj	15 854	,,
Diverse	7 866	,,
Din vânzarea publicațiilor [1])	102 840	,,
Dobânzi	14 278	,,
Total	492 038	Lei

Ieșite

Achitarea datoriei pentru Dacoromania V	58 401	Lei
Chestionare și premii la răspunsurile obținute	52 740	,,
O parte din tiparul Dacoromaniei VI	56 800	,,
O parte din tiparul ,,Bibliotecii Dacoromaniei"	22 400	,,
	190 341	Lei

Gestiunea financiară la capitolul ,,Publicații" pentru răstimpul de la 1 Ianuarie 1929 până la 31 Decemvre 1930, se încheie cu un excedent de lei 301 697, necesari pentru acoperirea cheltuielilor cu tipărirea volumului de față al Dacoromaniei și al Bibliotecii Dacoromaniei

---

[1]) Mulțumim la acest loc celor ce-au cumpărat un număr mai mare de exemplare din publicațiile Muzeului, și adecă Casa Scoalelor (59 ex.), Ministerul de Externe (35 ex.), Banca Agrară, Cluj (7 ex.)

www.dacoromanica.ro

INDICE [1]

COMPUS DUPĂ INDICAŢIILE AUTORILOR DE

DUMITRU MACREA

a. MATERII

abstract (verbal) 230
accent 257, 367 (de intensitate) 404, (schimbat) 252, 258
acomodare 473, 474
acord **226**, (lipsă de a) 469
actualizare (a mijloacelor de exprimare) 488
acuzativ 549, 635 (2)
adaptare (de rostire) 523
adjectiv (verbal) 230
afect 491, 496
aferează 473
afonizare 647
aglutinare **534**
Albanezi (în Ardeal) 559
allegro 512
alterare (de înţeles) 451
alternanţă 400, 401 402, 403 (între a - e) 224, (între e, a - ă) 222, (între k' - č) 236
amestec (al limbilor) 590
analiză 217, 218 (4), 220, (gramaticală) 496, (greşită) 225, 226 (2), 534, (sintactică) 254
analogie 223, 224, 226, 230, 231, 233, 234, 238, 403, 450, 495, 548
anchetă 647, 657, 658 (definitivă) 659, 660, (provizorie) 660 ,662, (puncte de anchetat) 513
anchetator **512** § u 514
antroponomastică 448, 454, 455, 477
aorist 574 (2)
apostrofare (directă) 492
apoziţiune 501
apropiere (etimologică) 317
arhaism, arhaizare 488, 517
Armean 601
Aromâni 545, 593, 597, 598, 599, 600, 646
articol 259, **493**, (antepus) 574 (2) (demonstrativ) 574
articulare 476, (a pronumelui demonstrativ) 469

[1] Studiul d-lui Th Capidan despre Fărşeroţi are indicele său separat

www.dacoromanica.ro

asemănare (între Săcui şi Moţi) 442
asimilare 226, 474, (consonantică) 227, (vocalică) 226, 314, 316, (â - u u - u) 319, (- ie - > - i -) 283, (c - k > k' - k') 269, (r - n > r - r) 476, (s - ş > ş—ş) 472
asindetică (comparaţie) 499
asociaţie de idei 214
aspect (fonic) **487**
atitudine (a subiectelor vorbitoare faţă de limbă) 487 şi u
atlas lingvistic **504** şi u (Weigand) 647
atribut (genetival) 366, (partitiv) 361, (posesiv) 357
automatizare 488, (a limbei afective) 487
balcanic 647
barbarism 488
bibliografie **538**
bibliologie 538
bilingvism **520** şi u
bogomilism 423
brahilogie 365, **500**, **502**
brevilocvenţă **496** şi u
Bufeni 595
Bulgari (în Românía) 598
cadastru lingvistic 519
capital lingvistic 215
cartografiere 511
categorie (gramaticală) 494
caz (subiect) 233
chestionar **508** şi u, 519, 659, 662, 663
chestiune **513**
circulaţia (ştiinţifică) 516
Ciribiri 598
coexistenţă 401, 498, (a formelor cu *e* şi *i*) 403, (a unor forme ca *leage* şi *lege* în graiul viu) 399
comparare (a materialului cules în diferite localităţi) 513
comparaţie (asindetică) 499
comparativ 474
complement (directiv în dativ) 303, (extern) 360, (partitiv) 360, 361 (2), 303 (2), (respectiv alcătuit cu *de* + acuzativul) 303
conciziune 502
conjunctiv 544, (în loc de indicativ) 388, (istoromân) 574
conservatism 513, (al limbei literare) 489
consonantism c - > - 299, c > č 231, 242, c > g 260, 294, 302, 468, 473, c + e > č 332, cn > nn 473, d > ğ 242, de > ge 368, d > r 226, d > z 231, 237, 658, g > ğ 242, h > c 270, - h > - f 221, l' > l 368, - l > l, 446, l > r 280, 454, 567, ţ > u 268, m > n 330, n > - 231, 556, - n > - 407 p > b 473, pi > pk' 415, pt > t 472, p + y > k 554 (2), r 516, (inserţiunea lui) 206, r > - 527, r > n 393, s > ş 237, 473, şci > şi 474, sc > st 231, st > şt 237, ţ 231, ţ > č 220, 242, 536, t > ţ 222, 231, 237, v - > - 392, - v - > - 310, v > f 315, v > g 310, 411, v > y 285, 411 v > ž 506, vn > nn 468, 473
conştiinţă (gramaticală) 221, (a legăturii etimologice) 240, (lingvistică) 223
contaminare 271, 321, 475, 548, (încolăci + împleteci > colăţăci), (teşteleu + sveştoc > feleştioc) 301, (hartan + harta-parta > hărtăpăli) 252 (hartan + partal > hartal) 259, > (hurui + hului > hurlui) 302
continuitate 545 (a Românilor în Dacia) 557
conţinut (semantic) 496
convergenţă 484, 485
copulă (verbală) 500

www.dacoromanica.ro

criteriu (geografic) 368
culme (a gândirii) 497, 501
cuvânt (modal) 494, (normal) 647, (cuvinte-concepte) 489
Dacoromâni 486
dativ (etic) 337
decalc, decalcare 228, 274, 490, 495, 501, 509, 522, (după sârbește a-și lua avânt) 367
deglutinare 251, 300, **534**, 547
degradare (a unor nume de botez) 456
delabializare **417** ș u
delimitare (a cuvintelor) 404
depalatalizare **417** ș u
derivațiune **542**, (femenine derivate de la masculine fără sufix) 537
desiotacizare 388
desmorfonemizare 241
desnaționalizare (a Slavilor) 521
despărțire (a cuvintelor) 216, 658
develarizare **417** ș u
devocalizare 369 (efect al devocalizării) 372
diacronie 223
diferențiare 226, (socială) 412
dinamizare (a materialului lexic) 488
discontinuitate (în Dacia) 557
disimilare **226**, 444, **534**, (completă) 227, (prohibitivă) 238, 393, (ei - i e - i) 345, (n - n > n - r) 474, 534, (r - r > r - l) 393, (r - r > n - r) 334
dispariție (de consonante) 220, (a lui c, f) 468, (de nume de persoană) 455
divagație semantică 452
divergență 484, 485
dramă 639, 643, (magică) 643
dublare (a consonantei inițiale) 234
economie (a limbei) **213**, 215, 217, 218, 219
efect (fonic) 488
egocentrism 488
elemente (autohtone) 404, (latine și românești în bulgară) 558 (2), (românești în toponimia ungurească) 657, (ruseşti-rutene în română) 567, slave în română) 355, (ungurești în română) 547, 567
elipsă 494, 497, **502**
emfatic 365
emisiune (de timbru vag) 405, (vocalică) 405
enclză 574
etimologie **545**, (populară) 225 (2), 338, 451, 452, 468, 472, 658
etnografie 514
eufemism (cultivarea lui) 489
eufonie 534
evoluție (a limbei) 514 *evolutiv* 500
excepție **234**
excepțional 216
exclamație **491** ș u (onomatopoetică) 402
exclamativ **492**
experiență (lingvistică) 517
explozivne (consonantic˘) 405
extresie (a stării sufletești) 496, (metaforică în două limbi diferite) 328, (e -clișeu) 373, (e -desen) 499, 501, (e -jalonată) 498, (e -schiță) 499, 501
Fărșevoți 544, 600
figură (articulatorică) 415, (figură articulatorică cu dublă bază de articulație) 416

www.dacoromanica.ro

filiație (sârbească) 657
film 514
fixitate (a limbei literare) 490
fonem 211
fonetică 212, **554**, 555 (5), (experimentală) 555 (2), (generală) 555 (2), istorică) 555 (2), (sintactică) 469, 474
fonetism (vechiu) 474
fonolem 212
fonologem 212
fonologie 212, **509**, 510, **556**
formă (scurtată) 305, 390, (completivă) 387
formans 532
Frățuții 595
fraze-judecăți 489
frazeologie (spontană) 511
funcțiuni (ale limbei) **486** ș u
fuziune 494
gândire (completă) 496, (fragmentară) 496
generalizare 391
genetiv 548, 574, (al comparației) 366, (cu *de*) 366, (partitiv) 365
geografie (lingvistică) 486, 518, 565
Geții 557
gerundiu 230, 474
gest 498
glosar (dialectal) **471**
grafie (dublă) 403
grai 636, (afectiv) 512, (al copiilor) 469, (alternativ) 489, (colectiv) 511, (de toate zilele) 498, (exterior) 486, (intern) 486, 487, 496 (individual) **510**, 517, (manifest) 487 (2), (spontan) **511**
gramatică (colectivă) 215, (individuală) 215, (istorică) 647, (nescrisă) 216, 217, 233
granită (a silabelor) 216, (dintre numele propriu și apelativ) 448
haplologie 226, 468, 474, 499, 535, 574
hartă (lingvistică) 517
hiat 525
hiperurbanism, *hiperurbanizare* 288, 359, 393, 526, 657
hipocoristic 226
husitism 641 (3), (mișcarea husită) 397
idee (analizată) 218 (2)
ierarhie (a funcțiunilor) 487, (a valorilor poetice) 488
Ilirii 559
ilustrație 513
imagine (cartografică) 509
imperativ 492, 574
împrumut 500, (cronologia împrumuturilor slave din limba română) 350, (din românește în albaneză) 557, (din ungurește în română) **521** ș u, (din ungurește în română prin intermediul Slavilor) 524, 658, (din slavonește în română) 523
încrucișare 451
influență (catolică) 520, (husită) 520, (a limbei literare) 486, (maghiară) 397, (sârbească) 367, 547, (slavă) 522, 523
inovație (individuală) 235
înrudire (a limbilor) 267
instinct (lingvistic) 216
instrument (gramatical) 241, 496, (stilistic) 4)
intelectualizare (a vocabularului) 489

www.dacoromanica.ro

interjecție **491** ș u , (brahilogică) 365, (emfatică) 365
interpretare (greșită) 225, (a materialului de limbă moștenit) 517, (ulterioară) 224, 225
intonație 354, 658
inversare 224
invocație 492
iradiere (a limbei de la oraș spre sat) 522
Istoromâni 574, 588, 594, 598, 599, 646
joc de cuvinte 328
junimist 644
koinè 485, 489
labială (palatalizată) 486
laconism 498, 502
lege fonetică 590
lege fonologică 234, 241
lento 512
lexicografie 509, **565**
lexicologie **565**
limbă (afectivă) 487, (a animalelor) 218, (comună) 484, (de comunicație 487, (de conversație) 489, 499, (de toate zilele) 488, (intelectuală) 487) (literară) **488** ș u , **490**, 491, 637, (model) 503, (poetică) **487** ș u , 488, (vorbită) 511
luteran 397
Macedoromâni v Aromâni
material (lingvistic) 215
mecanism (al gândirii) 497
Meglenoromâni 596, 598, 646
melodie 514
metaplasmă 231, (trecere de la conj III la a II-a) 473, 474
metateză 225, 315, 316, 473, **535** (c - t > t - c) 469, (a lichidelor) 350
metodă (diacronică) 223, (sincronică) 514
mnemotehnică 214
modelare 521
morfem 211, 212 (2)
morfologie **211**, **509**, 510, 511, 513, 544, **573**
morfonem **211** ș u , (a - ă) 220, 228, 229, (a - e) 220, (e - ă) 225, 239, (ea - a) 239, (i á - i 224, (o - oa - u) 220, (o - oa) 229, 241, (d - z) 229 (f - ș) 221, (h - ș) 221, (k - č) 220, 231, (k (sc) - č (șt) 238, (n - i) 242 (s - ș) 220, 237 (ț - č) 221, 242, (t (d) - c (g)) 242, (t - ț) 219, 229, (t (z) - č (ğ) 242
nazalizare 554, 555
neogramatici 234
neologism 237, 253, **470**, **472**, **474**, 488, 490, 642, 654
neutru 574
nomadism **492** 544, 596,
nominativ (românesc din acuzativ unguresc) 252
normal 216
nuanță (stilistică) 512
nume (de botez) 475, 657, (nume de botez după culoarea părului) 454, (nume de botez depreciate) 455, (nume de familie sau porecle după meserii) 477, (nume de familie sau poreele de la apelative etnice) 477, (nume propriu devenit nume comun) **448** ș u , (nume propriu din nume de plante) 454, (nume scump) 527, (nume unic) 475, (nume vechiu) 475
obiect (direct) 360, (pasiv) 360
omonim 292, 327
omonimie 238 (2), 235, (a derivatelor) 220, (a elementelor derivative) 220

www.dacoromanica.ro

onomastică 448, **476**, **525** § u **591**, 647, 657, 658, 659, (tradiţională) 449
onomatopee 320
ordine (de simultaneitate) 415, 416, (de succesiune) 415, 416
originalitate (a limbei literare) 490
origine (a limbei) 590, (a neamului nostru Celţii ca element constitutiv) 652
ortografie **490**, 556, **593**, (fonetică) 428
palatalizare (a labialelor) 396, **411** § u 468, 514
parataxă 501
participiu (prezent aromân) 656
personificare 455
pleonasm 502
plural 510, (în -i) 229, (în -uri) 574, (de forma iezişori, boişori) 230, (de forma parţi, carţi) 409, (de forma frăţâni) 229, (cuvinte ungureşti primite în formă de plural) 300, (derivare a pluralului) 230
pluralia tantum 231, 233, (înlocuit prin singular) 533
poezie (poporană) 639
poligeneză 559
polilogie 500
polisemie 328, 489
poporanism 491, 639, 644
poporanist 644
poreclă 477, (de formaţie recentă) 457
postverbal 219, 470, **533**, 657
poziţie (moale) 224, 225
predicat 491
prefix (a -) 255, (îm -) 220, (in -) 220
preocupare (lingvistică) 516
prepoziţie (a+acuzativul în sens final) 255
prezent (conjunctiv) 574
proiectare (a obicinuinţelor de rostire în cele auzite) 516
pronume 574, (a lui) 548, (de reverenţă) 469, (determinativ) 574, (de identitate) 574, (personal) 574, 635, (reflexiv) 635
propagare 312
propoziţie (necompletă) 497, (eliptică) 496
protează (a lui a -) 244, 473, (a lui h -) 458
pseudosufix 227
punct (de anchetat) **513**
puritate (a limbei) 490
rădăcină 217 (3)
raport (evolutiv) 223, (static) 223, (raporturi albano-române) 558 (raporturi româno-slave) **520** § u
răspuns **512** § u
recensământ lingvistic 519
reconstruire, reconstrucţie **534**, 260, (reconstrucţii din limbile romanice) 260
reduplicare (incompletă) 320
reflexiv 335, 469
reflexie 386
refractar (caz) 234, 235
regresiune (falsă) 345
regulă (gramaticală) 216
repulsiune (împotriva cuvintelor de origine maghiară) 507
rezervă (lexicală) 512
roman 636, 642, 643, (românesc) 644
Români 557, (Apuseni) 520, (din Istria) 595 (2), (de pe coasta Dalmaţiei) 598, (de dincolc de Dunăre) 657, (din Albania) 594, 596, (2) 597, (din

www.dacoromanica.ro

Jugoslavia) 594, 597, 598 (2), 599 (2), (din Macedonia) 599, (din Bulgaria) 594 (2), 595, 598 (2), (din Cadrilater) 597, (din Carpaţii nordici) 521, (din Maramureş) 598, (din Cehoslovacia) 600, (din Moravia) 595, (din Panonia) 657, (din Ucraina) 597, (3), 599, (din Ungaria) 599, (rutenizaţi) 600, (săcuizaţi) **442**, 598
românism (balcanic) 596
rostiri (coexistente) 222
rotacism **393**, 396, 419, 486, 554, 555, 556
sămănătorism 491, 616, 621, 639
sămănătorist 644
sârbism (în Banat) **366**
schimbare (de nume de localităţi) **434** § u (de gen un mijloc derivativ) 533
semantem 211 (2)
semantică 450, 474, (poetică) 488
semantism (arunca → avorta) 297, (arunca → da) 298, (a se arunca → a se grăbi) 298, (a se lua de gât → a se încărdăşi) 319, (bâtă → turmă mânată cu o bâtă, subt o bâtă) 264, (bufniţă → beat, prost) 307, (cârpă → femeie cu purtare rea) 281, (câştiga → înşela) 331, (câştig → uzură) 331, (cercei → ciorchină) 311, (cercel → atârnătură) 312, (gaură → gură) 273, (păgân → necurat) 635, (părăsi → arunca) 298 (rău → mulţime) 548, (sfârcul ţâţei → vârf, bot, gurguiu) 321, (slăbi → amâna → întârzia) 250
semasiologie **635**
semn (diacritic) 515, (grafic echivoc) 515
sens (echivoc) 489, (linguistic) 490, (unic) 489
silabă 216
silabisire 216
simbioză (româno-slavă) 520 522
simbolism (fonetic) 449, 451
simetrie (gramaticală) **239**
simţ (analitic) 216, (etimologic) **218**, 225, 241, 243, (gramatical) **215**, **218**, 227, 234, 240, 241 (2), (al limbei) 500, (linguistic) 494, 501, (pentru dialect) **514**, (ritmic) 216
sincopă (a lui -i-) 455, 473, (a lui -u ton) 250
sincronism 223, 514
sinecdocă 469
singular 233, 496, (reconstruit din plural) 264, 269, 272, 310
sinharmonie 227
sinonim 273, (năpârli — lepăda) 297, (sinonime sintactice) 498
sinonimie 510
sintagmă 494 500
sintaxă **56**, **615**
sinteză 218
sistem (fonetic) 211, 485, 515, 658, (fonologic) 211, 485, 658, (impresionist) 515, (lexical) 485, (linguistic) 486, (morfologic) 212, 485, (schematizant) **515** § u, (sincronic) 223, (sintactic) 485
Slavi (contactul cu ei) 522
sonorizare 234, 473
spirantizare **234**
static 500
stil (dominant) 487, (livresc) 498
stilistică **636**
străromâna **484** § u
Străromâni **523**
stratificare (socială) 412

www.dacoromanica.ro

structură (gramaticală) 489
subiect **511** ş u **514**, (partitiv) 360, 361, (de chestionat) 512
substantiv (din adverb) 253, (exclamativ) **492**
substrat 647
sufix 216, 218, 219, (cu funcţiunea unui instrument gramatical) 307, (moţional) 530, (substituire de s) 241 (schimb de s) 260, 264, 265, 286, 302, 457, sufixe albaneze. -uă 326, — italiene -uccio 241, — latineşti. -ando 232, -atorius 232, -atura 232, -ellus, 312, -estus 325, -etum, 326, -eus 325, -ia 326, -imen 237, -ina 310, -inus 310, 332, -io 210, -itus 332, -ium 320, 321, 326, -ius 325, -tus 325, -ucia 320, -ucium 320, -ulus 310, -uscellus 326, -usceum 326, -usciolum 326, -usculus 326, -ustellus 327, -usticius 327, -ustiolus 325, -ustium 325, 326, -ustius 325, -ustus 325, -utia 320, -utium 320 — româneşti — a 531, -ache 476, -ală 232, -ame 237, -an 220, 232, 259, 307, -ane 232, -ănos 226, -ar 220, 534, -ărie 309, -ârlă 306, 309, -aş 241, -ască 232, -aţ 570, -ătură 219, -ău 260, 332, -av 332, -eală 232, -ean 220, 231, 232, 534, 535, 536, -easă 476, 527, -ef 247, -el 241, -emânt 227, -ene 232, -er 220, -esc 456, 527, -escu 543, -etură 219, -ez 468, -ia 320, 321, -ic 260, -ică 528, -ie 308, -imânt 227, -ime 237, -ină 309, 310, -ior 230, -iş 308, -ism 241, -itură 219, -iu 308, 528, -iv 308, -nă 226, -nic 247, 248, 249, -oaie 476, -oiu 218, 219, 315, -os 226, 460, -oş 282, -oşie 240, -ova 477, -şag 302, -torie 240, -ui 250, **520** ş u, 524, 658, -ul 446, -ume 234, -ur 281, -ură 281, -uş 325, 326, 327, 445, 658, -uşa 445, -uşor 325, 327, 658, -uştel 327, -uştet 327, -uţ 320, -utui 219, — slave. -înŭ 301, -ište 310, -uš 326, uša 326, -uška 326, — trace -isk 543, -ris 525
sunet (de tranziţie) 353, (parazitar) 353
superlativ **366**
supranume 450
suprapuneri (lexicale) 566
tabu 455, 530
talent (pentru limbă) **235**, 511
tautologie 502
teatru 563, 564, 638, 640, 641, 642, 643, (românesc) 636 (6), (sătesc) 652
temţo 514
tendinţă (nivelatoare a limbei literare) 516, (tendinţele fundamentale în evoluţia limbilor) 485
terapeutică (verbală) 487
terminologie (retorică) 461, (specială) 511, (technică) 511
text 511, (rotacizant) 397 (3)
tezaur (lexical obiectiv şi activ) 512
Ţinţari 599
tipologie **485**, s u
ton 498, (înălţimea tonului) 396
toponimic (nume locale la plural) 348
toponimie **591**, 658,
toponomast 601
toponomastică **528**, 647
Traci 559
tracic 647
tradiţie (ortografică) 398, 399
traduceri **644**
transcriere (fonetică) **515** ş u
transhumanţă **465**
translaţie 450
transliteraţiune 419
transparenţă (fonetică) 451
transpunere (în dialect) 510

www.dacoromanica.ro

Trocari 597
truncheri (de frază) 496
tulpină 216, 217, 218, **219**, **232**, (alterată) 228, 230, (iotacizată) 230, (a pluralului) 230, 231, (scurtată) **226**, 535, (tulpină-tip) 233
ungurisme 520, **522** (intrate prin filieră sârbească) 368
verb (defectiv) 391, (iotacizat) 474, (verbe în -ire din ungureşte) 250
vinos 658, (cu vadere) **387** şi u., (perifrastic cu un verb care înseamnă a merge, a umbla) 392, (format cu infinitivul lung) 469
vocală (accentuată) 396, (neaccentuată) 396, (şoptită) 369, 647, 658
vocalism a > ă 222, 224 (2), 228, 229 (2), 409, á > ă 574, a > â 523, 548, ă- > a 342, 410, 556, ă > â 523, ъ > ă 520, a + a > a 420, **421**, a > ai 413, â > âi 233, 412, a > e 224, 240, ă > e 224, a > o (după labială) 390, ă > o 549, â > o 314, an > ân 520, au > a 236, au > ă 236, —ău > — eu 264, e > a 223, 251, e < ă 222, 223, 224, 259, 295, 395, 420, 468, e > ea 222, 224, e (neaccentuat) > i 403, e > ie 414, e > o 311, ea > a 222, 224, 232, 294 414, ea > e 222, 224, **398** şi u., -i- > -271, i < î 549, ie > ia 224, i > u 311, iu > i 535, srb ja- > a- 246, o > ă 248, o > e 311, o > oa 241, o > u 223, 238, 291, 292, 300, oa > a 390, 549, oa- > o 390, u-' > -310,-u > -408, u > e 548, u > i 310, u > o 239, u-' < o 314, u final (menţinerea lui) 468, ui < i 573, un < ân 547
vocativ 234, 474, 492
vorbire afectivă 511

b) Autori şi titluri

Aaron Fl 563, 602, 607, Academia Română 565 (2), 567, 568,593 560, Acatist (Blaj 1763) 380, Acilius N 617, Adam I **602**, Adam şi Eva 630, 631, Adamescu Gh 539, 543, 559, 603, 618 (2), Adelsberger, M 660, Aderca F 559 (2), 610, 612, 616, 630, 636, Adevărul Literar 654, A fost odată 651, Agârbiceanu I 559, 574, 576, 582 (2), 590, 601, 622, 632, 636, 644 (2), Aimé-Martin 606, Alăuta Românească 636, 637 (3), Alb şi Negru 654, Alecsandri V 528, 552, 561, 571, 574, 597, **603** şi u 612, 618, 628, 642, 645 (2), Ale mării şi iubirii valuri 653, Alexandrescu Gr 561, **602** şi u 645, Alexandria 591, 640, 641, Alexici G 262, 549, 600, Alföldi 483, Allard C 600, Amaldi, M E 601, Amintiri 614, Ampoianu, M 601, 644, Anacreon 608, Andreieşescu I 586 (4), Anghel D **605**, 624, 645, Anthologhion (Bucureşti 1777) 384, „Anuarele" lui Weigand 646, Apostol (Buzeu 1743) 378, (Iaşi 1756) 380, Apostol, Dr O 549, 658, Arbore, Al. P 586, 596 (2), 607, 610, Arghir şi Anadam 641, Arhiva 540, Arhiva de Folclor 662; Arhondologia Munteniei la 1822—1828, 569, Aricescu, C 640, Arion, D C 578, Armeanca E 606, Aron, P P 381, Aron V 640, Asachi Gh **463** şi u **605**, 645, Asachi L. 642, Asbóth 263, Ascoli 515, 646, Astra 656, Auerbach Max 251, Auger Y 658, Avraam, Arhidiaconul 374, Axente, I 551
Bacalbaşa C 617, Bacaloglu G 590, 591, 636, Băcilă, I C 568 (2), Bacmeister E 647, Bădărău D 540, Bădăuţă A 582, 583, 589 (2), 607, 608, 614, 621, 624 (2), 627, 631, 636, Badino, Marco P 348, Baicu C 612, Baiculescu G 571 (3), 576, 586, 589, 616 (2), 636, 637, Baidaff L 568, Bălilă I 559 (3), 560 (10), 565, 578, Balamace H 596, Bălan D 538, Bălan Şt 594 (2), Bălan T 658, Balázs 550, Bălcescu N 561, 575, **605** şi u 644, Balkan-Archiv 540 (3), 543, 646, Balmuş C I 616, Balotă A 554 (4), Balzac 611, 613, Bănescu N 576, Bantaş M 636, Banu C 616, Bănulescu G 564, Barac, I 606, Barbu N 623, Bărbulescu Ilie 344 (2), 350 (2) 637, Barcianu 339, Bariţiu Gh 528, 563, **606** şi u. Bârleanu Gh 659, Bărnuţiu Sim 563, 578, 604, **607**, Baronzi George **607**, Bart J 576, 594, Bartoli M 389, 407, 540, 545 (2), 658, Bassarabescu I

www.dacoromanica.ro

A 578, 626, Batrachomiomachia 642, Battistı C 509, Begenau, C 568, Bejan Elisabeta 659, Bejenaru C 613, Belcot 643, Beldiceanu, N N 602, Belulovici A 545 (2), 648, Belulovici, Dr I **648** (2), Bena A 550, 556, Berariu C 624, **653**, Berechet Şt **476** ş u, Bertoni G 509, Beza M 550, 556, 568, Bezdechi Şt 560 (3), 561, 563, 576, 586, 588, 616, 619, 623, 636, 637, Biaf A N 586, Bianu I 543, 568 (4), **575**, 578, 586, 589 (3), Biblioteca universală 461, Bica I 660, Bichiceanu S 660, Bileţchi-Albescu I 550, 591 (2), Biletzchi-Oprişanu Ax 659, Billecocq Ad 605, Birăescu T 561 (2), Bitay, Dr A 299, Bizerea P 599, Blaga L 601, **607**, 638, Blédy G 658, Bobescu A L 643, Bocăneţu A 565, Bodnărescu S 580 (2) 581, Bodnărescu L 604, 626, Bodnărescu St 653, Boga L T **477** ş u, Bogdan-Duică G 356 (2), 480, 538 (2), 561, 576, 589, 601, 603 (3), 607 (2), 608, 616, 618 (2), 622, 632, 637, Bogdan I 579, 568 (2), 606, Bogrea V 245, 252, 273, 289, 295, 315, 331, 452, 463, 547, 550 (2) 576, 591, 558, Boiadji M 600, Boitoş Ol 561, 616 (2), 632, Bohac C 645, Bolintineanu D 596, **607**, 637, 645, Bologa Dr V 561, 569, 652, 658, Bornemisa Seb 616, Borza Al 429, 430, Bossuet 644, Botez D 645, Botez Oct 585, 632, Boureanu Eug 583, Brăescu Gh 610; Braga T 615, Bramsce-Călıman V 529, Brăteanu G I 413, 591, Brătescu, Dr C 434 (2), 435, Brătescu-Voineşti, Ion Al 576, 578 (2), **608**, Brătianu I 625, Breazu I **537**, 656, 659, Bredicenu Tib 550, 552, Brediceanu V 560 (2), Bucuţa F 538, (3), 540, 542, 550 (2), 553, 559, 561 (5), 563 (2), 564, 376, 583, 586, 594 (15), 595 (15), 596 (3) 597, 598, 599 (4), 600 (3), **608**, 609, 613, 614 (2), 616 (2), 635 (2), 645, Budai-Deleanu I **608** ş u, Bulat Şt 595 (2), Bulat T G 569 (2), 637, Buracu, C I 561, 569, Burada T 582, Burghele N 582, Burlă 581, Busuioceanu Al. 586, 616, Buta N 550, 610, Butyán 637, Buzdugan I 579, 645, Byhan A 545 (2), 547, Byron 479

Caba V 565, Căciulă I 659, Călătoru H 595 (2), Călătoria în China 627 (2), Calcianu G 550, Calendarul manuscris din 1825 570, Călin 616, Călinescu G 587 (2), 603, 607, 608, 617 (3), 637, Callimi 601, Câmpeanu E 550, Câmpeanu T 596, Câmpineanu I 583, Cancel P 596, Candrea, I A 343, 398, 410, 533, 540, 544, 545 (6), 546 (2), 547, 652, Cântarea Romăniei 606, 631, 644 (2), Cantacuzino Al G 579, Cantacuzino J 582, Cantacuzino M 613, Cantacuzino Şerban 564, Cantacuzino, Stolnicul Const 413, 609, Cantemir D 278, 486, 542, 571, 605, **609** ş u 624, 628, 643, Capidan Th 351, 390, 407, 412, 417, 418, 465 (2), 541, 544 (3), 546 (6), 547, 548, 556 (2), 596 (15), 607 (3), **658**, Capitanoff 601, Capra cu trei iezi 614, Caracostea D 605 (2), 617, Caragiale C 577, Caragiale, I L. 560, **577**, 582, **610** ş u 616, 636 (2), Carcopino J 587, Cardaş Gh 550, 608, 609, 637, Carmen Sylva 583, 619, Carp, P P 579, 581, 582, Carp S 596, Carra 568, Carte de rugăciune (Belgrad înainte de 1640) 374, Carte de afurisenie 569, Cartojan N **422**, 568 (4), 569 (2), 636, 637 (12), 638 (2), Casa cu obloanele verzi 651, Catargiu B 625, Catechisme luterane 571, 643, Ceaslov (Iaşi 1763) 381, Ceasloveţ 575 (2) (Sibiu 1696) 374, Ceasornicul Domnilor 614, Ceasoslov (Blaj 1752) 379, (Blaj 1753) 380, Cechim, G T 617, Cecropide B 579, 610, 622, Cerna P **578, 612**, 645, Cetină I 575, Cezara 621, Chalcondil Chalkondyles 609, 610, Chendi, H **612**, 613, Chinezu I 656, 658, Chiriakodromion (Belgrad 1699) 375, Chirimescu L 643, Cialdea L 624, Ciauşianu G F **471**, 550, 659, Cichindeal D **612**, Cihac, A de 244, 249, 263, 273, 297, 313, 330, 339, 547, 549, Ciobanu Şt **476** ş u 597, Cioculescu S 620, Ciparıu T 578, **612**, Ciporovici 347, Ciuhandu Dr Gh 569, Ciuleandra 630 (3) 631, Ciura A 582 (2), 638, Ciurea E 659, Ciurea Gh 660, Clopotul scufundat 653, Codicele Dimonie 646, Codicele pribeagului Gheorghe Ştefan 374, 569, Codicele Puşcaşul 570, Codicele Voroneţean 397, Codreanu M 645, Co-

www.dacoromanica.ro

jocaru V 660, Colan I 606 (3), 629, Colan N 540, Colini G 482, Colini V 644, Coman P 522, Conachi 638, Conea I 643, Consinschi 643; Constantinescu Al 540, Constantinescu P 583, 589, 608, 622, 623, 627 630, 631, 634 (2), 638 (4), Contăș 570, Contemporanul 651, 657, Conu Leonida față cu reacțiunea 610, Convorbiri Literare 576, **578** ș u 584, 616, 629, Coresi 397, 563, **612**, 643, 644, Corneli I 565, Coronensis N S 624, Coșbuc G 472, 551, **582** ș u 602, 612, 613, 642, 645, Coșniță R 659, Costăchescu M 634, Costin L 544, 550, 551, 552 (3), 565, 588, Costin M **613** ș u 639, 643, Costin N **613** ș u, Crăciun I 538, Crăciuneanu G 578, Craimic N 576, 582, 584, 605, **614**, 639, Creangă I 491, 580, **614** ș u 626 (2), 640, 642, Crețeanu Gh 642, Crețulescu N 566, Crevedia N 601, Crișanu Șt 540, Cristopol A 608, Cronica logofătului Gheorgachi (1762) 570, Cronica lui Brancovici 569, Crudu T 616, Csokonay 642, Cucureanu 645, Cucu, D I 579, 585, Cugetări în oara morții 423, Culea, A D 550, 597, Cumpăna (Revista) 624, Cutcan V 659, Cuza, A C 617, Cuza B 571, Czuczor-Fogarasi 442

Dacoromania 539, 540 (7), 541 (7), 543, Daicovici C 483, **657**, Dămlă Prepeleac 614, Dante 608, 613 (2), Darabant 562, Darie I 633, Davidescu N 575, 587, 617, 630 (2), 632 (2), 633, Davila Al 636, **648** ș u, De imitatione Christi 639 (3), Delacroix 497, Delavrancea B Ștefănescu **583**, **615**, 636, 651, Deleanu N 638, Demetrescu R 617, Demetrius V 610, Demonul tinereții 632 (4), Densusianu N 652, Densusianu O. 266, 286, 306, 316, 319, 398, 399, 401, 410 (2), 528, 530 (2), 531 (2), 533 (2), 541 (3), 542 (3), 544 (3), 546 (5), 555, 556, 559, 568, 643, 652; Dejeu P 538, 561 (2), Descriptio Moldaviae 610, Diaconovici-Loga, C 562 (2), 625, Dianu R 576, Diavolul sau gâlceava înțeleptului cu lumea 571, Dicționarul Academiei Române **503** ș u 565, 567, Dicționarul dela Buda 562, Diculescu, Dr C 556 (3), 557, 562, **659**, Dima Al 587, 627, Dimo-Pavelescu A 614, Din torsul zilelor 650, Din vraja trecutului 650, Din vremuri de mărire 650, Dionisie R 644, Divanul Lumii 609, Divina Comedia 613, Dobrescu, Gh I 659 Doina 618, Dona M 597; Dongorozi I 597, 627, Dorința 619, Dosofteiu **615**, Dostoiewski 613, Dózsa 552, Drăganu N 268, 272, 286, 294, 300, 302 (2), 305, 306, 332, **368** (2), 374, 393, 414, 446, 494, 497, 502, 541, 546 (7), 547 (3), 551 (2), 553, 556, 557, 558, 559, 562, 566, 569, (3), 573 (2), 574, 591 (4), 592, 633, 635, **657**, Dragnea R 609, 610, 624, 630, 631 (2), 638 (3), 639 (3), Dragomirescu M 562 (2), 583, 612, 617, 618, 627, 637, 639 (3), Dragoș 656, Dragoslav I **583**, Drăgușanu, I Codru 625, Drum nou (ziarul) 650, Duma I 639, Dumas 643, Dumbravă B **583**, 636 (2), Dumitrescu-Bistrița 551, Dumitrescu G 605, 621, Dumitrescu, N I 551, Duruy 636, Duzinchievici G 569

Ebeling 635, Eckhardt Al 283, Economu C 658, Eftimiu E 641, Eisler R 541, Ekblom R 350, 351, 352 (2), 353, 354 (2), Elefterescu Em. 566, Eliade M 584, Eliade P **616**, Elisabeta (Regia Românei) 579; Eminescu A 619, Eminescu M **478**, 550, 579 (2), 580, 581 (2), 582, 583, **616** ș u, 619, 622, 625, 626, 634, 640, 645, 654, 658, Emerit M 603, 604, Eneida 640, Epigonii 620, Erdeli, Lad 559, Erdeli V 564, Erotocrit 640, 641, Etymologicum Magnum Romaniae 623, Evangheliarul lui Varlaam 570, Evenimentul Literar 638

Faca C 645, Făgețel, C Ș 624, Fălcoianu D 603, Familia (Revista) 559, 589, 590 (2), 591 (2), Fântâna Blanduziei 604, Fapta 607, Farkas I 637, Fata babei și fata moșneagului 614, Fata lui Oană 650, Făt frumos din lacrimă 621, Făt Frumos în grădina Sf Vineri 653, Fauriel, C 601; Faust 616, 656, Favero A 656, Favonius 587, Feighela 652, Fenelon 571, Ferenczi Al 558, Feresănariu I 566, Fete de azi 652, Fierăscu G Ș 659, Filaret, Mitropolit al Mirahichiei 384, Filimon A 658, Filipescu

www.dacoromanica.ro

N 579 (2), Filitti D 564, Filitti, I C 569, 579, Fira, G F 471, 550, Flajšhansova, J Huskova 645, Flavius J 541, Floarea Darurilor 569, 641, Florescu, N I 660, Florian M 579, Flueraş, Dr N 562, Fortunescu, C D 538, 540 (2), 541, 567, 568, 587, 596 (2), 602, 605, 623, 625, 637 (2); Foti I 557, 575, 583, 584, 602, 604, 608, 610, 612, 613, 614, 618, 626, 628, 629, 634, Fotino D 640, 643, Fotino G 562, Fotino M 539, 625, Franck V 524, 573, Friedwagner M. 551, 572, 592, Furtună Econ, D 614 (3), 615, 639,

Gabelenz 218, Gaber Ed 660, Galaction Gala 618, 633, 638, Gamillscheg E 295, 540, 591 (2), Gândirea 639 (2), Gândul Nostru (Revista) 590, Gane I 539, 631, Gane N 579, 608, 626, 628, 633, 643, Gârleanu E 603, **621**, 642, Garofild C 579, Gaster M 422, 541, Gaşpar M **650**, Găzdaru D 615, Gazeta Transilvaniei 563, 579, Genoveva 641, Gerber 502, Georgescu I 562, (2) 609, Georgescu N 614, 639, Georgescu-Tistu N. **474** ş u (3), 549, 576, 659, Georgian P 569, Gerotă C 576, Gheorghe din Moldova 602, Gheorghiu A I 585, 618, Gherasim V 566, 619, 620, 634, 639, Gherea C Dobrogeanu 581, 619, 621, Gherghel Ilie Dr 557 (2), Gherghel I 658, Gherman T 566 (2), 596, Ghibănescu Gh 570, Ghibu O 562, 625, Ghica I 606, **621**, 625, 640, Ghiţescu C 660, Ghiulamila I G 597, Gilliéron J 487, 505, 515, 517, 647, Girardin St M 602, Giuglea G 289, 306, 310, 315, 316, 326, 393 (3), 470, 547 (10), 656, 657, Giurescu C C 547, 571, 627, Glavina A 648, Glogoveanu I M 570, Glossa 617, 645, Goethe 620, Goga O 560, 575, 577, 583, 584, **621** ş u, Goldiş V 579, Goldoni 643, Gombocz-Melich 281, 293, 311, Gorovei A 551 (2), 614, 640, Gorun I 616, 634, (2), **653** ş u, Grabovski 600, Grai şi Suflet 541; Graiul Nostru 652, Grămadă N 547, 556, 557 (2), 587, Graur A 543, 547, 555, 574, Grecu V 548, 585, 588, 591, 637, Gregorian G 645, Gregorian M 569, Gridovici 358, Grigoraş, Em C 570, 608, 609 (6), 614, 624, 627, 629, 632, 640 (2), Grigorescu A 618, 630, Grillo Alf 618, Grillparzer 653, Grimm P 658, Gross H 660, Guart 653, Guşiţă M 583, Gusti D 587, Guţu G 605, 640

Halici 569, 573, Halimaua 569, Haneş P V 625, 640, Hanu-Ancuţei 631, 632, Harap-Alb 614, Harea V 597, Haşdeu B P 251, 422, 423, 547, 557, **584**, 606, 619, **622** ş u 636, 651, Hauptmann G 653, Hauschild 499, Havranek B 488, 489 (2), 497, Hegel 627, Heliade-Rădulescu I 461, 622, 623, 645, Heltmann A 609, Herescu N I 576, 587, 638 (2), Herzog E 294, 415 (3), 547, 555 (2), 556, 566 (2), **584** ş u, 590, 601, 619, Helmont Van 609, Hodoş Alex 653, Hoeg C 544, Hoffmannstal, H 653, Hogaş C 642, Holban A 610, Holty 479, Horaţiu 605, Horovitz F **482** ş u, Hotnog T 547, Hunfalvy P 262, 441, Hurmuzachi Al 563,

Iacobescu A 583, Iacov, Episcopul Huşilor 640, Ibrăileanu G 577 (2) 617, 618 (3), **623**, 637, 640, Ichim T 570, Ieşan A 622, Ilieff At T 591 (2), Ilidor 641, Ilin P 597, Încercări literare 653, Infernul 608, Înger de pază 617, 618, În marea trecere 607, Întunecare 630 (2), Învăţătură firească spre surparea superstiţii norodului 632, Învetiatorulu Poporului 612, Învia-vor voevozii 620, Înviere 607, Ioannovici V 357, Ionescu C D 577, 587, 590, Ionescu P 653, Ionescu S 622, Ionescu Take 646, Iordan I 333, 334, 337 (2), 343, 438, 444, 530, 531 (2), 541, 547 (4) 556, 567 (2), 592 (5), Iordănescu T 640, Iorga N. 421, 422, 463, 538, 541 (3), 549, 551, 555, 559, 561, 562 (2), 564 (2), 565, 568 (2), 569, 570 (7), 572, 584 (2), 586, 587 (4), 592, 593, 596, 599, 601 (2), 602, 605 (2), 606 (2), 607 (2), 610 (2), 611, 616, 623, **624**, 625, 627 (2), 634, 637 (2), 639 (6), 641 (4), 643, 644, 650, Iorgovici P 563, Iosif Episcop de Argeş 639, Iosif N 551, 566, Iosif, Şt O 605, **624**, ş u 645, Isac E 645, Isopia 641, Isopescu Cl 462, **463** ş u 570 (2), Ispirescu P 614, 615, Istoria Geografică 609, Istoria

www.dacoromanica.ro

Imperiului otoman 609, Istoria lui Iordachi Stravrachi 571; Istoria lui Mihai Viteazul 606, Istoria naturalnică a Firii 632, Istoria pentru creşterea şi descreşterea curţii aliosmăneşti 609, Istoria Troadei 591, 640, Istorioara de Dachia 613, Istrătescu Al 566, Istrătescu I 584, Istrati P 602, Ivici Al 612, Ivan Turbincă 614 (2), 515.

Jaberg K **507** ş u 658, Jahresberichte des Instituts fur rumanische Sprache 646; Jakobson R 211, 212, 223 (2), 484, 486 (2), 487, Jaquier H. 658, Jarnik U 628, Jokl N 326, 557, Jones 369, 370, 371 (3); Jud J. **507** ş u, Jugănaru, N 616, Junimea 579 (2), 582 (2), 615, 620, 633; Junimea Literară 653, Junker H F J 497

Kant 620, 627, Kántor L 611, Kara E 602, Karácsonyi I 440 (2), 557 (2), 562, Karcevskij L 214, Keresztury-Olteanu Al 557 (2), Kir Ianulea 611 (2), Kiriac (popă şi tipograf) 374, Kirileanu G I 319, 570, Kisch, 529, 533, 534, 557, 593, **657**, Klein K K 557, 601 (2), Klug A 621, Kogălniceanu I M 625, Kogălniceanu M **625**, Komlosi 637, Koncz I 642, Kornbach P 601, Korodi L 601, Kramer, Dr E 566, Kremnitz Mite 582, 618, Kriz-Cabicar 592, Krome Dr Fr 68; Kuen, Dr A 516, 658

La arme 624, Lacea C 276, 302, 304, 310, 318, 331, 332, 557, 597, 612, La Hanul lui Mânjoală 611, Lahovari Al 625, Lamartine 479, Lambrino S 587, Lambrior A 414 (3), 415 (2), 542, 555, La Medelenı 633, 634 (3), 642, Lamouche L 592, Lang, Dr Fr **478** ş u 618, 619, Laroc F. 619, Lascarov-Moldovanu Al 554, 576, 590, Laskov, V L 645, Laslo N 660, La Steaua 619, Laugier, Dr Ch **625**, Laurian, Aug Treb 559, 561, 562, 607, 643, Lazăr Gh 559, 562, 616, 623, 625, Lăzăreanu B 610, 613, 619 (3), 621, 622 (2), Lebrecht M 570, Legenda despre Adam şi Eva 423, Legenda lui Avgar 637, Leixner O 621, Lenau 479, Letopiseţul Ţării Moldovei 613, Leviticul românesc de la Belgrad 573, Licea I 612, Liciu P 643, Liebhardt O 444 (3), 445 (2), 592, Liga Culturală 560 (2), Ligne, Prinţul de 602, Literat V 659, Liturghie (Bucureşti 1728) 378, (Bucureşti 1746) 378, Liturghierul diaconului Coresi 1570, 575 (2) Liturghierul slavonesc al lui Macarie 1508, 573, Loghin, C 576, 641 (2), Loichiţă V 585, Lokolschi K 566 (2), London Jack 630, Loreti E 617, Loris P 539, Lovinescu E 577, 604, 637, 641 (2), Lucan V 653, Lucasievici G 579, Luceafărul (Revista) **585**, 638 (2), Lugoşanu 643, Lume necăjită 656, Lupaş, Dr I 562 (2), 570, 579, 597, 628, 629, 656, Lupeanu Al 553, Lupeanu-Melin 551, Lupu Al 590,

Macedonschi Al 617, 625, Machiavelli N 571, 611, Macrea J 659, Mačurek J 563, 641 ( ), Magazinul istoric 561, Magini, G A 463, Mai am un singur dor 616, 619, Maior P 458, 564, **625**, Maiorescu I 626, Maiorescu T 480, 560, 576, 578 (3), 579, 580 (3), 579, 580 (2), 581 (4), 582, 584 (2), 614, 615 616, 618, **626** ş u 637, Mallarmé 642, Manciulea St 607, Mănciulescu A 563, Mândrescu C S 597 (2), Manin A 552, 586, 587, 619, **622**, Manin Ioan 607, Manin Iuliu 630, Manoilescu Lia **537**, 656, 659 (2), Mă 'nşală 652, Mântuirea păcătoşilor 569, Marcovici S **461** ş u, Marcu Al **461** ş u 463, 604 (6), 614, Marcu-Balş P 642, Maria (Regina Romaniei) 579, 597, Marian, S Fl 449, Marian L 611, 619, 622 (2), 623 (3), 631, 641 (2) Marienescu At 571, Marinescu G 577, 606 Marinescu I 571, Marmeliuc D 541, 585, Marsigli 643, Marsilac, Ilvsse de 573, Marti H 601, Martian I 658, Marx 606, Mateescu, G G 463 **481** ş u, 587, 588, Mateiu al Mirelor 568, Mateiu M 659, Mathesius V 212, Maxim Gh 624 (2), Mazilin D 539, Mehedinţeanu I 597, Mehedinţi S 580, Meillet A 410, Meissner C 580 (2), Melich I 557 (2), 592 (2), Merlo Cl 509, Meruţiu G 659, Meruţiu V **431** ş u 440, Meşterul Manole 607 (2), 622 (4), Metaxa H 539, 588, Meteş Şt 464, 557, 563, Meyer G 325, Meyer-Lubke W 295, 321, 324 (2), 335, 336 (2), 390 (2), 412 (2), 414,

www.dacoromanica.ro

415, 417, 459 (2), 543, 556, 572, 585 (2), 656, Meytany 623, Mezzofanti 458, Michelet 602, Mickiewicz 644, Micle V 618, 619, 621, Micu C 630, Mighiorini B **447**, ş u 452 (3), 453, 455, Mihăescu Gib 627, Mihăescu, H S 660, Miklosich Fr 330, 646, Mile C 651, Milescu Spătaru N. **627**, Milesi Bianca 464, Millo 643, Miloia I 571, Minea I 563, 571, 609, 610 (3), 613, 637 (2), Minar Oct 611, Minulescu I **627**, Mioriţa 552, 603; Mirea A 605, Miron I 552, Mistral 603, 605 (2), Mitric D 659, Mladenov Şt 344, 414, 437, 556, Moisil I 580, Moldovan I 552, Molin, R S **426**, 552, (2), 559, 641 (2), Molitvelnic (Râmnic 1706) 376, (Râmnic 1782), 384 Molnar I 561 (2), Mommsen 483, Montani I 585, Montesquieu 609, Morariu C 585, Morariu L 544 (10), 545 (2), 552 (2), 566, 574 (4), 588 (2), 589, 598 (5), 603 (3), 612, 614, 615 (2), 619 (4), 633 (2), 635, 659, Morariu T 608, Morariu V 543, 601, 626, 628, 635, 641 (4), Moroianu G 634, Moromi 509, Mortua est 617, 618, 620, Moscopoleanul Daniil 656, Moş Nichifor Harabagiul 626, Motogna V 558, 592, Motoiu I 660, Movilă, Mitropolitul Petru **626**, 638 (2), 639, Muller Fr 569, Muller I 598 (4); Mumuleanu P 645, Munteanu G 639, 644, Munteanu I 640, Munteanu N 660, Mureşeanu A 563 (3), 571, Mureşeanu I 563, 629, Murgoci Gh 552, Murnu G 583, 613, 623, Muşlea I 551, 552 (5), 563, 604, 631, 656, 662 (2), Mussafia 523, Mustul care fierbe 622 (2), Mutafčiev P 592 (3), Nădejde I **585**, 651 (2), **654** ş u, Nagy C 659, Nandriş Gr 543 (2), 548, (3), 552, 589 590, 598 (2), Năpasta 611, Năsăudeanu I T 575, Naum A 580, 614, 626, 603, **628**, Naum T 623, 639, 656, Neculce I **628**, Negru Natalia 619, 624 (2), Negruzzi C 580, 614, Negruzzi I 580 (6), 626, **628** ş u, 633 (6), Negulescu, P P 626, Negulici, I D 606, Nestor I 588, 642; Nicanor 358, 580, 588, 590, Nichita M 660, Nicolaisa Gh 571 (2), Nifon Mitropolitul 637, Nişca P 658, Nistor I I 571, 582, 642, Niumi I 641, Noaptea furtunoasă 611, Norren-Pollak 502, Nottara 643, Noul Testament (1648) 538, Novacovici E 427, 660, Nyrop 501;

Obert Fr 552, Observatorul 559, Octoihul (de la Blaj din 1770) 570, Octoihul mic (Sibiu 1808) 386, Odă în metru antic 618, Odobescu Al 584, **629**, 643, Olahul N 560 (3), 562, 563, Olsen H 635 (2), Onciul C 570, Onciul D 579, 580, Opitz 601, Opreanu S 439, ş u 552, 563 (2), 564, 592 (3), 598, Oprişan, I Gr 577, 634, 640, Orbán 550, Ordeanu I 598 (5), Orend M 593, Orendi-Hommenau V 602, Originea Românilor 642, Orman G 598, Orsi P 482, Ortiz, R **424**, 463, 558, 564, 603, 613 (2), 616, 617 (2), 618, 619 (4), 620, 642, O samă de cuvinte 628, Oţetea A 592, Ovidiu 449, 605, 623,

Păcală V 430, Pâcle C 624, Pagini Literare 654, Paha de la Orăştie 397, 404, 563, 572 (5), Pamfile T 550, 585, **629**, Pan N 642, Panaitescu Em 588, 657, Panaitescu, P P 563, 605, 606, 610, 613 (2), 623, 628 (2), 639, 644, Pancratz A 541, 543, Pankhurst S 618, Pann A 586, 614, 651, Panţu, Z C **429**, Panu G 579, **629**, Papacostea C 580, 581, Papacostea V G 599, Papadopol-Calimach Al 579, Papadopol P I 539 (3), 548, 605, 612, 620, 621, 622, 623, 625 (2), 641 (2), 642 (2), Papahagi P 227, 327, 418, 454 (2), 593, Papahagi T 305, 401, 407, 465, 543, 544, 546, 548 (2), 550, 551, 553 (4), 556, 566 (2), 568, 573, 599, Papiu-Ilarian Al 604, **629**, Papp L 659 (2), Pârvan V 539, 558 (3), **586** ş u, 593, 652, 643, Paşca Şt 527, 535, 537, 657, 659 (2), 662, Păscălie (de la 1770) 570, Pascally 643, Pascu G 246, 249, 278, 312, 339, 453, 545 (2), 566, 567, 641, 607, Paştină I 568, Paul I 335, 586, Paul R 537, 659, Pauletti N 551, 553, Păunescu-Ulmu T 553, 584, 620 (5), 642, Pavek C 660, Pavel, Dr C 564, (7), 591, 659, Pavel M 562, Pavel S 642, Pavelescu Şt 577, Pelimon Al 642, Penticostarion (Blaj 1768) 382, Peretz I 642, Perfecky E 542, 596, Pernot H 414, Perpessicius 575, 608, 623, 630, 632, Peste vârfuri 618, Petala, General N 581, Petcu Şoanul 356,

www.dacoromanica.ro

Peteanu, Dr. A E 553, Petică Şt 635; Petrescu Canul 611, 627, 632, 642 (2), Petrescu Cezar 602, **630**, Petrescu N 599, Petrino E 617, Petronie 344 (2), 346, 347 (2), 348 (2), 349 (3), Petronius 584, Petrov Hr A 598; Petrovici E 265, 304, 405, 453, **505** ş u 519, 537 (2), 657, 661, Petrovici I 581 (2), 583, Philippide A 228, 248, 470, 557 (4), 558 (2), 579, 642, Picot E 606, Pigorini L 482, Pilde filosofeşti 641, Pillat I **630**, 638, 642, Prichegger Dr S **436** ş u, Pistelli E 614, Plopşor N 643; Pocitan Dr V 599 (2), Pogor V 581, 582, Pohonţu Eug 630, Polcovnicu 614, Pomi-Cugler Matilda 630; Pop E 430, Pop G 639, 643, Pop S 304; **505**, ş u 519, 541 (2), 567 (2), 658, 659, 660, Popa P 356 (2), Popa S 564 (2), 612, Popa T 625, 629, Popa, Stoica Iacovici Tipograful 378; Popescu A I 599 (2), Popescu C M 471, 550, Popescu I N 539, 548, 553, 567, Popescu, Pr N. M 564, Popescu R 660, Popescu-Telega Al 550, 553 (3), 611, 615, 620, 641, Popfiu I 561, Popovič D 599, Popovici A C **630**, Popovici I 458, 554 (3), 558, **558** ş u, Popovici P (tipograf la Râmnic) 381, Popovici Petrachi ot Fulticeni 570, Popovici S 570, Popovski N 564, Popp V 358, Pop-Reteganu 551, Pop-Zăicani I 553, Porumbescu C 620, Porumbescu I 603, 604; Poruţiu V 528, Poteca E 559, 644, Povăţuitorul Tinerimii 625, Povestea porcului 614, Povestea vorbei 586, Povestea Vulpei 626, Poveşti 614, Precup E. 553, 659, Predescu L 602, Procopovici Al 246, 286, 413, 542, 543, 548, 549, 555, 557, 565, 571, 572, 573, 774 (5), 635, 643 (2), Prodan D 656, Propilee Literare 576, Protocol (1790—1792) 385, Protocolum (Sibiu 1811) 386; Psaltirea (Blaj 1764) 381, Psaltirea Hurmuzache 397, 400 (2), Psaltirea lui Tordaşi 40, Psaltire Scheiană 400, 543, 570, 635, Puiu V **476** ş. u; Purgatoriul 613, Puşcariu M 656, 659, Puşcariu S 265, 270 (2), 271, 282, 289 (2), 290, 295, 312, 317, 330, 332, 339 (2), 343, 368, 394 (3), 396, 399, 401 (2), 409, 410, 412 (2), 413, 414, 423, 446, 459, 471 (2), 474 (2), 484, 485, 487, 523, 536, 540, 541 (3), 544, 545 (4), 547, 548 (5), 549, 557, 559, 566, 567 (2), 571, 574, **589**, 599, (2), 635, 641, **658**, 659 (2);

Racev, **N.** D 541, Racoviţă E 658, Radovici C 643, 636, Radu C 571, 604, 643, Radu Dr I 664 (2), Rădulescu-Codin C 466, 554, Rădulescu-Motru C 581, Rădulescu-Pogoneanu I 577, 578, 581, 627, Rădulescu Rudari D 567, Ralea M 565, 577, 611, 630, 631, 633, 638, 642, 643 (3), 644, Râmniceanu Gr 384, Râmniceanu I 381, Râmniceanu P 382, Randi O 541, Răutu, N N 553, Răuţescu I 571 (2), Rebreanu L 577 (3), 581, **630** ş u, Regnault 606, Remus I 572, Renunţare 619, Réthi 441, Revista Filologică 542 (4), Revista Nouă 651, Riegler-Dinu E 306, 553, 598, Risipirea Ierusalimului 640, Ritterling 483, Robinson în Ţara Românească 656, Roesler 657, Rohlfs G 508, 509, 515, Romanescu A 643, Roman Al 561, **589**, 636, Roman N 599 (2), Românii din Potlogi 651, Romano D 573, Romansky Şt 545, 553, 559, 592, 599(2), 559, Românul 560 (4), Romaşcu I 660, Roques M 246, 572 (5), 558, 559, Rosaccio G 463, Rosetti Al **396** ş u 541, 554 (3), 555 (13), 571, 572 (6), 593, 643 (2), Rosetti C. A 625, Rosetti T 579, 633, Rousseau 620, Rousselot 414, Roza G 600, Ruffini M 658, Rufu S 567, 605, 606, Rugăciune 618, Rugăciunea unui Dac 619, 620, 621, Ruja Gh C 561, Rujdenita popei Ioan Românul 569, Ruscalla, G V 604, Russo Al 542, 606, **631**, 638, Russo D 423, 424, Russu S 553, 567,

Sabo C 565, Sacerdoţeanu A 524, 572 (2), Sachelarie H 620, Sadoveanu, I M 611 (2), 622, 627, 643, Sadoveanu M 298, 491, 575, 628, **631** ş u, Safo 623, Şaguna A 573, Şăineanu L 246, 328, 339 (2), 547, Saint-Pierre B 642, Salvioni 509, Sămănătorul 612, 613, 638, 644, 650, 656, Samec Vl 465, Sandfeld Kr 365, 542 (3), Sandipa 641, Sandu-Aldea C 539, **589** ş u, **632**, Sandu D 588, Sandu M 553, Sandu N 615, Saria 483, Săteanu C 620, Satira I 620, Satira V 620, Saucinc-Săveanu 588,

www.dacoromanica.ro

593, Săulescu M 581, Saussure 212, Sava Ieremonahul 377, Săvescu Iuliu 635, Savickij N P 518, Sbiera, I G 406, Scheiner W 444, 593 (4), Scheling 479, 627, Scheludko D 558 (2), 567, Schesaeus Chr 563, Scheuermeier P 508, 509, 512, 515, Scholz G 458, Schopenhauer 627, Schroff 479, Schuchardt H 453, **590**, Schullerus Ad 553, Schullerus P **429** ş u Schurr Fr 307, 316, , Schwarz E 350, 355, 356, Scriban A 262, 269, 280, Scriban T 573, Scrisoarea pierdută 610 (2), 611 (2), Scrisori 614 Scrutator 611, Scurtu I 618, Sebastian L 620, Sebastian M 490, 497, 604, 621, Seişanu R 583 Semaca A 631, Semilian S 565, 607, Seminarul român din Leipzig 646, Serafim Egumenul 538, Şerban G 593, 612, 631, Şerbănescu N 660, Şerbu Gh 659, 660, Şerbu-Lavronschi C 613, Serra G D 307, 456, 658, 659, Sevastos M 585, 622, Shakespeare 649, Şiadbei I 407, 537, 542, 558, 573, 643, Sic Cogito 622, Silaşi Gr 642, Simionescu D 554, 619, 637, 644, Simionescu V 660, Simionescu, Dr E 573, Simionescu I 539, Şincai Gh 564, **632**, Sindipa 615, Sion G 604, Skok P 315, 316, 327, 328, 329, 404, **518** ş u 558 (2), 567, 635, 656, Slavici I 560, 580, 629, **632** ş u , Smurlo E 628, Societatea de Mâine 656, Şoimescu N 636, Somnoroase păsărele 618, 618, Spânu I 659, Speranţă F 644, Speranţia, Tli D 615, 651, Spitzer L 295, 328 (2), 329, 334, 499 (3), 500, 505, 548 (3), 549, 573, 635 (2), 658, Stamate Gh 659, Stan C 565, Stanca Seb 585, 625, Stănescu C 603, Stanovici, Tipograful Grigorie 381, Starkey G 412, Statius, N S 618, Stavrescu R 640, Ştefănescu M 542, 556, 558, 567, Stefanovici-Svensk, I Ol 555, 594, 618, 659, Stehan C 612, Stephanus Prutensis 617, 645, Stihuri asupra Mării Sale Grigore Ghica Voevod 571, Ştii româneşte? 656, Stoian, I I 554, Stoian Stanciu 620, Stoica V 599, Stoicescu, C Şt 588, Stoicescu D 588, Străjan 580, Streller H 387, 388 (2), 389, Strigoii 626, Strajanicul (Blaj 1753) 380, Strowska S 611, 615, Struţeanu Sc 620, 627, Studii Istroromâne 544, 545 (3), Sturdza D 625, Suciu C 607, 626, 629, Sulică N 542, 573 (4), 620, 629, 644, Sulzer 643, Suolahti H 282, Sutaşu T , Syntagmation nomikon 569

Tăbăcaru Gi 615, Taghiavini C 246, 414, 451, **458**, 540, 542 (3), 549, 566, 576, 599, 620, 635, 636 (2), 659, Taina a şasea 654, Tămăian P 565, Tâmpeanu Sc 644, Ţara de dincolo de negură 632, Tardini Fani 643, Tartler T 357 (2), 358, Tasso 642, Tăutul C 571, Tăutu, Dr Al L 565, Tăutu, Dr P 631, Tcaucinc-Albu N 600, 606, 644, Teatrul Modern 650, Teatrul Naţional 644, 650, Tecuci Ap 570, Telegraful Român 559, 560, 579, Telman M 633, Teodoreanu I 527, **633** ş u 642, Teodorescu-Branişte T 590, 615 (5), 634 (2), 644 (2), Teodorescu, G Demi 543, Teodorescu R 603 (2), Teodorini C 640, Teodorini E 565, Teodorini T 640, Teofil Mitropolitul 643, Teologia pastorală (Buda 1817) 573, Thierry Aug 606, Thomsen W 590, Thullner E 565, Ţigamada 608 (2), 609, Tiktin H 232, 252, 283, 287, 297, 302, 304, 306, 314, 315, 320, 327, 329, 336, 339, 392, 409, 453, 454, 547, 555, 556, 567, Ţicăloiu Dr D I 594, 635, Timpul 616, Tobler A 334, Todică G 542, 554, Toma, I G 653, Tomescu C **476** ş u , Tomescu D 636, 644 (2), Ţopa D 600 (2), Ţopa O, 600, Torouţiu, I E 627, Transilvania (Revista) 589, Trei Viteji 608, Treml L 247, 249, 542, 558, 569, 658, Tribuna 560 (2), 632, 633, Tribuna Poporului 559, 560, Trifu I 626, Triod (Bucureşti 1768) 383, Troubetzkoy N S 211, 213, Tudor, A P 575, Tulbure Gh 600, Turcu I 588, 606; Tutoveanu G 634, Tzigara-Samurcaş 582 (3)

Ungureanu I 660, Ureche Gr **634**, 639, Urechea N 567, 602, 605, Urechiă, V. A 649

Văcărescu E 472, 601, Văcărescu Iancu 645, Văcărescu Ienăchiţă 602, **634**, Vaillant A 593, 593, 645, Valahul M 562 (2) Valaori I 608 Valerian I 543 (2), 577, 582, 613, 623, 634, Valerius D 617 (2), 645 (2),

www.dacoromanica.ro

Valéry P 642, Valescu C 620 (3), Valkhoff M 656 (2), Vâlsan C 565, 600 (5), 609 (2), Varlaam şi Ioasaf 641 (2), Vârtosu E 623 (2), Vasilian I. T 644, Vasmer M 436, Vatra 656, Vaucher G 636, Veisa C 571, Veliciconski B 564, Velini 626, Vendryes 497, Venere şi Madonă 616, 617, 618, Veneţianul, Monahul Maftei 573, Veress A 464, 554, 632 (2), Veszprémi 573, Vestitelev G 600, Vestitorul Bisericesc 644, Vianna G 370, 373, Vianu T 588, 623, Viaţa (Revista) 638, 653, Viaţa la Ţară 635, Viaţa Literară 613, Viaţa Românească 644, Viciu A 251 (2), 554 (2), 568 (2), Vigny A de 621, Villon 586, Visarion Episcopul Hotinului 573 (2), Vischer 627, Vitencu Al 659, Vlad, Dr C 621, Vlahuţă Al 634, 642, 645, 651, Vlaicu A 433 (2), Vlaicu Zugravul 379, Voevidca G 644, Voicu S 644, Voiculescu V 645, Voltaire 609, Vonsza M 659, Vornicu Gh 593, 600, Voronca, E N 554 (2), Vossler K 215, Vrioni A 565, Vuia R 321, 568, Vulcan I 561, 562 (2), 590 ş u 621, Vulcan Iosif (fundaţiunea) 564, Vulcan S 564 (2), Vulpescu M 554 (3),

Wagner, M L 508, 515, Walde 323, Wartburg W 659, Wedkievicz St 605, 623, 628, 644, Weigand G 263, 294, 295, 329, 330, 391, 396, 442, 443, 453 (3), 455, 477, 499 (3), 540 (4), 541, 543, 547, 549 (12), 551, 554, 556 (2) 557, 559 (2), 591, 592 (3), 593 (3), 595, 597, 615, 619, 620, 646 ş u, 658, Weltsch 497, Wolf 637, Wundt 217

Xenopol, A D 579, 621

York 464

Zaharia T 659, Zamfirescu D 635, 642, Zane G 575, 606 (2), Zarifopol P 620, Zauner A 320, 408, 554 (4), 555 (2), 572, Zihaly I 601, Zlotile Bihorului 636

c) Cuvinte

albaneze

alteruem 557, alteroj 557, bal't 357, breth 547, ğalpe 558, gavrē 557, goritse 558, k'ak 414, k'ör 268, košez 546, malekoj 546, mbroj 546, mbroń 546, pedim 557, perherë 546, pk'ak 414, pl'ak 414, pušon 546, šemere 546, shepirele 549, shkul 549, štjeł 297, sumete 339, šut 547, tere 656, tšuuik 260

alte limbi

*olena prealbanez 394, *palta iliro-balcanic 357

germane

Aklâr săs 299, aufbinden 328, Bastei 254, bidusch săs. 276, Britsche 277, 546, 551, brusten (sich) 320, Bukeresch săs 300, Bukerescht săs 300, Bucarest săs 300, Flârre săs 273, Flarren săs 273, gesoketit săs 300, Gift 288, Haubenlerche 306, kəmaurə săs 300, Krahenauge 269, Kukeruse săs 300, Kukeruz săs 299, Ladung 254, Laube 274, Lerche 306, Okelâr săs 299, Otielâr săs 299, pokert săs 299, Quart 266, Quirl 307, Ritter 548, Schale 368, Schuhflicker 548, skoglarken danez 306, skovlerken danez 306, Spanische Muhle 530, *þrubilō v germ 310, Traube 310, umbinden 286, Warte 254, whirl engl 307, Wucher 331, Zundholzchen

www.dacoromanica.ro

greceşti

allimo, n grec 547, απολεπιδόω 296, Βασίλειος 455, δάφνη 547, ἔνδρυον 547, ἐκλεπίζω 296, χῶμα 549, χειρομάχος 547, Κυριακός 526, Κυρικός 526 φλόαρος n -grec 273, λεπιδόω 296, λεπίς 296, λεπίζω 296, λέπρα 296, λεπτός 296, λέπω 296, ὀργίλος 547, *tráferos, grec 547, τρωγή 310, vitsa, n -grec 549

latine

*acuscellus 327, ad+hic 305, ad+hicce 305, ad+reitare 545, adunare 314, aestimare 548, alacer 316, aliubi 525, alvina 309, 417, amita 326, *ammortio 238, angor 325, angustus 325 (2), animalia 507, apparere 222, aqua 416, aratrum 339, 340, arbor 325, arbusculum 327 arbustum 325, arbustus 325, arcu+*conbibu(lu)s 547, arcus bibit 314, *arreptare 252, articulus 260, attitiare 222, auferre 545, augere 326, Augustianus 326, *Augustius 326, Augustus 326, aureolus 545, avus 326, axungia 321,

barbatus 222, Bartholomaeus 453, basilica 567, bestia 263, *bibus 317, buccellatum 332, buxidem 416,

*calcina 309, callis 556, campus 556, carbonem 222, carectum, 325, casa 222, castellum 526, cattus 325, *caudella 333, *caudellatus 333, cicada 270, 548, *cicala 270, 548, ciccum 311, *cĭrclina 311, 312, circlus 311, circulus 311, *circus bibit 316, clavis 525, *clocca 306, cohors 556, *collare 549, considerare 556, conversus 315, cornutus 238, corona 459, cossus 546, cuculeata 306, cuculla 306, cucul(l)io 320, *cucul(l)ium 320, cucullus 320, *curcus bibit 316, cucutium 320, daeda 320, Danu(v)ius 525, desiderare 556, Diana 453 (2), dianaticus 658, *directitas 226, *diseffeto 546, dis+monitare 547, dogarius 238,

ecclesia 567, eccu-hic 305, eccu-hicce 305, effeto 546, egregius 556, esse 388, excub(u)lo 223, expansus 547, expassus 547, *extraungularius 316, exutus 547,

facia 223, fecundus 556, felix 556, fertilis 556, feta 223, fieri 387, filictum 325, floresco 238, flumen 548, frondeus 533, frondia 460, fulgidus 526, *fulgus 526, *fumulus 265, fundere 295,

gagantem 316, galbus 226, germen, inis 530, germinare 530, gurga 320, gurges 318, 319, 321, 322, *gurgitia 320, gurgulio 321, gurgulium 321, gurgus 320, *gurgustia 324, gurgustiolum 324, gurgustium 324, 325, gurgutia 320, 324, *gurgutiare 320, gyrus 416,

habere 525, *haeda 531, haedus 531, halitus 253, homuncio 327, humor 657,

ibi 316, ille 574, ima 548, imperator 567, *impillare 286, imus 548, inalto 219, *ingurdire 319, *ingurgare 320, ingurgitare 320, *in-sellare 328, 330, *in-tonicare 546, *intortuculare 238, *intumicare 547, ipse 574,

Johanna 453 (2), jugum 316, 340, juro 223,

lapidare 295, 296, latratum 222, latro 223, lepida 296, *lepĭdare 296 (2), lepidus 296, lepis 296, leporem 223, liquidare 295, 296, 299, liquidus 295,

maledicere 546, mango 658, medius locus 418, meus 418, *miccicare 657, mixticius 657, molluscus 327, Montumerus 524, morticina 238, muscio 327, mustacia 242, *mustaciola 242, *mustaciosus 242,

occidere 223, oculare 299, ocularius 299, *orgilia 547, *orificare 545, *orum 545, os 325, ostiolum 325, ostium 325,

paganus 635, pappus 326, pasar 316, pensitare 249, perhora 546, perire 418, *pilla 548, pixidem 416, porcaricia 238, portare 224, *promicus 546, pronus 546, pyxidem 416,

qualis 416, quivis 389,

rectus 252, *rena 394, 395, Retiaria 525, retiudiare 545, robusteus 344,

www.dacoromanica.ro

Salustianus 326, salvaticus 316, Sanctus Georgius 321, Sancta Johanna 453, Sanctus Johannes 454 (2), 546, scamnum 416, sepa 549, sepinula 549, Serdicae 525, singularius 316, singulus 316, sitarius 591, stabulina 309, 531, strangulatum 545, stylus 310, subtilis 222, sucundus 316, *sulfinus 546, *sulfus 546, summa 338,

tabula 531, taeda 315, totus 222,

umbilicus 300, *umulicus 300, unda 546, ustium 325, usura 331, uva 310, uvula 310 (2),

vadere 391, vae 304, velle 387, 388, 393, *verrus 418, vestiarius 249, vita 507, vitium 331, vitricus 260, *vojo 389

româneşti

Abrudean 231, aburca 657, acaţ 430, aci 305, acice 305, ăcĭuca 305, acoperiş 327, acritură 219, adâncime 238, adecă 404, adică 403(2), 404, adulmeca 657, adunătură 219, afară 390, afin 547, afină 547, 658, afirire arom, 545(2), afunda 314, aghiazmă 346, Agir 528, aglică 247, agrişă 657, ai 305 (e), 658, aice 305, aici 305 (2), aĭčuca 305, aiure 525, ăl 574 alăpta 546, alătura 250, albğină 417, 418, albină 309, 417, alboare 241, Albu 526, 527, albuin 226, albuiu 240, alean 253, alefta 297, alepta 297, alergătură 232, aleş 255 (e), aletiu 254, aleveş 245 (e), 657, Alexandra 527, Alexandru 527 (2), alği 418, alıman 245 (e), alimăna 245 (e), alimăni 245 (e), 548, 574, alimănit 245 (e), alimoni 547, alimori 548, 574, alior 545, alivăni 246, almic 246 (e), 248, 657, almicie 246, alnaş 245 (e), aludăiscu arom 658, amâna 249, 250, amant 472, amantă 472, amar 495, amator 472, aminti 314, amoniţie 472, amorţi 238, amurează 472, amurez 472, amureza 472, amurezel, 472, amuri 472, amuţi 238, Anastasiu 528, aucuñare arom 548, andreà 547, anumit 418, aoace 305, apă 416, apă botează 315, Apa hâdă 529, Apahida 529, apăra 222, apăşti 249, apestì 249 (e), 657, apeşti 249, apleca 546, Apold 534, Apolzean 231, aprinde 242, aprinjoare 242, aprozie 240, aramafata 547, arăpădzină arom 310, arâpâdzină arom 310, Arapul 477, arăta 252, 251 (2), 340, 545, aratu arom 339, arâu arom 548, Arbora 530, 532, Arbore 531, Archita 445, aret 251 (e), 657, 658, Argint 526, argintiu 238, argînţiu 238, Arhimandrita 532, arie 252, arior 545, Aristiţa 527, Ariuşd 254, armăsărit 226, armurar 226, armurărar 226, Aron 452, arşău 267, 268, arşov 368, artan 259 (e) ărtănì 260, artic 260 (e), artículuş 260, artícuş 260, artig 259 (e), aşa 635, ăsirę istrorom 530, ask'ídă 418, ăst 574, aşumie 473, asurzi 226, atârna 658, aţâţa 222, aţos 242, auà arom 305, auă arom 310, auace 305, aurar 236, auş arom 326, auzi 219, 259, avam 246, avănit 246, Avram 526, Avrig 534, avuţie 238,

bade 261, Bădeşti 434, bădic 260, badiu 261, Badoc 434, Bagin 261, 657, băia 240, băiat 224, 240 (2), băietan 230, băieţaş 230, 241, băieţel 224, 230, 241, băieţoiu 230, baiu 467, Bălceşti 434, Baldovineşti 262 (e), Balint 447, baltă 350, 351, 356 (2), 357, bană arom 657, Banat 317, Bănăţean 231, Bândel 281, bandor 276 (e), bandoră 281 (e), bandur 276 (e), 281 (e), băndură 281, bândură 276 (e), 281 (e), banduri 281 (e), Băneşti 434, 438, bang 492, băntui 474, 520, 523, 524, Banu 439, bărătui 266, barbă 222, barba lui Aron 452, bărbat 222, bărbăţie 238, Bârca 475, bârlog 523, bârnă 225, Bârneţ 225, bârneţ 238, 315, baroană 227, 236, baron 228, bârsan 466, bârsană 466, barză 278, başcă 254, basmà 228, băsmăluţă 228, basmangiu 227, baştă 254, başte 254, baston 472, bătrâior 220, 230, 241, bătrân 220, 234, 241, bătrâneţe 459, beat 499, bec 326 (2), Beclerean 534, Belış 434, Beneşti 434, berbec 231, berbecar 231, berbece 231, berbemţă 262 (e), berbimţă 262, Berechetoaie 476, Beri-

www.dacoromanica.ro

vean 535, beserică 403, beţie 238, bgine 418, bietoasă 469, biftuı 268, Bınţınţı 433, 435, birbeacă 533, biriş 466, biserică 403, Bistricioara 533, Bistricıorul 533, Bistra mărului 438, Bivolele 531, Blaja 531, Blănaru 477, blăstămăţie 238, blatină 310, Blidărel 430, Blidarul 477, bobeşte 469, bobiştină 310, boboloş 312, bobotează 315, bocâncar 240, Bocăneală 533, bocnă 490, Bodeşti 434, bogăţie 238, 240, Boglarcă 430, boiangıu 227, Boıcean 536, boierie 240, Boiţa 536, bolboacă 530, bolboană 530, bolnicearıu 221, bolnicer 221, bonă 227, bondră 280 (e), 281, bondrânjală 282 (e), bondrânjì 282 (e), bondrăş 276, 282 (e), 282 (e), bondrâş 276 (e), 280 (e), 281, bondriş 276 (e), 280, bondroş 276 (e), 280 (e), 281 (e), 282 (e), bondroşı 282 (e), bondruş 276 (e), 280 (e), 282, bondură 281 (e), Borostıan 430, botău 263 (e), 264, botâu 263 (e), 264 boteıu 263 (e), 657, boteu 263 (e), Boţorcan 474, Bour 532, Boura 530, 532 (2), brăcınar 227, brăcire 227, Brad 525, brad 547, brâncă 510, Brânduş 525, brânduşă 325, Brânduşa 525, brânet 225, Branişte 278, brânză 657, brâu 225, breaz 277 (2), Brebenel 526, brekę ır 530, Breţcu 445, brezae 278 (2), brıcela 277, brıcilui 277, brişcăluì 277, broschiţă 238, broştet 238, broştıme 238, bruescu arom 546, bruj 272, bruş 272, Brustura 532 (2), Brusture 532, bucălaıe 332, bucălat *331* (e), buchet 470, Bucınar 534 Bucur 526, Bucureşti 348, 350, 533, Budıul de Câmpıe 433, buestru 289, buf 492, bu 546, Bujo(a)ra 532 (2), bujor 657, Bujor, 454, 526, 531, 532, Bulba 530, bum ! 492, burduf, 221, burduşel 221, Burea 657, burescu arom 657, Burghelea 658, burıc 300, Burlă 657, Buru 657, buruıană 240, Busuıoaca 532 (2), Busuıoc 526, but(ul) 253, butcă 659, butculiţă 659, butuc 549, 635, 636, butură 549, 635, 636, buturoıu 659, Buzat 532, buzdugan 265 (e), buzur 265 (e) buzurină 265 (e),

căcănar 227, căcare 227, cactus 237, cafă 367, căfană 367, cafeà 367, cafeneà 367, Căıanul 434, căıcıoară 242, Călenar 534, caıer 657, căıgaınă 366 (e), căıgână *366* (e), 367, caıla 286, călac 286 (e), călacıu 286 (e), călat 286 (e), caılea 286, câıne 233, 416, 486, câınos 233, căiţă 242, cal 278, 289, călăbaş 265 (e), călăbăşì 265 (e), calabatină 266, Călan 438, călătorie 240, Căldărea 229, Călıan 434, calıcıe 238, călımară 459 (2), căloıu 218, 657, călucean 278, Călugăra 531, căluş 278, căluşar 278, caluşteţ 327, căluţ 278, cândaı 393 (2), cândva 393, câne 486, cânepiştină 310, Canonır 449, Căpâlnar 534, căpăluş 546, căpătâu 230, căpătuı 227, căpeleş 277 (e), 546, căpıtunu arom 227 (3), capră 278, Căprıoara 525, căptuşală 221, căptuşı 221, căpuşă 326, 567, căput 253, Cărand 434, Cărândenı 434, Cărbuna 532, 533, Cărbunarı 439, cărbune 222, care 416, cariu 260, cârlan 657, cârnat 272, cârnaţ 523, cârpacıu 523, Carpel 534, cârşoară 220, 238, 468, Cârstolov 535, Cârstolovenı 535, Cârstul 535, cart 266 (e), carţă 262, 273, cărţăluıe *225*, cărţas 230, Cârţişorean 535, Cârţoroşan 535, cărţulie 225, Caru 474, căruncıor 242, casă 237, căscat 469, căscău 469, Casıu 527, Câşlegı 523, căşoară 473, castanıu 239 (2), câştıg 523, cât 548, cătană 467, cătănı 467, Catâra 531, cătăra 657, cătare 236, cătărıg 659, catastıf 221, catastıh 221, câte 548, 573, căţea 531, căţel 351, cătınel 657 (2), Catiţă 430, Cătunar 534, Cătuneanu 534, cătuşă 326, căuş 326, căutare 236, cazon 236, cea 548, ceahlău 271 (e), cearcăn 232, 332, cearsală 267, cearşıt 267, ceaşmic 248, ceaţă 549, Ceaurul 477, cecălì 270 (e), cehăi 270 (e), celăratul 472, celì 291 (e), celuıt 467, cephı 311, cerb 278, Cerba 533, cerboaıcă 530, Cerbu 525 cerbuţ 278, cerc 311, cerca 469, cercală 267 (e), 657 cercel 311, Cercel 526, cercıficat 472, cerenţel 657, cergălău 277 (e), 546, cesfârtıe 313, cesvărtă 313, cesvârtă 313, ceţos 242, cetvârtă 313, ceuc 267 (e), ceucă 269, ceucuş 267 (e), ceur 268, ceuş 269 (e), ceuşă 269 (e), cezvârtă 313, che(a)ıe 525, chefălui 227, chefelui 227, chefului 227, cheltui 524, cherchelì (a se) 269 (e), cherchezì 269 (e) Chıajna 658, chilă 288 (e), 290, chilın 248, chioarcă 268, chiondoreală 293,

www.dacoromanica.ro

chiondoriş 293, chior 293, chiorc 267 (e), 267, chiorchin 309, chiorcuş 267 (e), 268, chiorî (a se) 293, chiorîş 293, chiostesc 289, chirchilî 269 (e), chişca 288, chişiţă 658, chiţcan 308, chiţeà 367, chiţele 367 (e), chiti 548 chiurchiuli 269, chiurchiul(u)i 268 (e), chiuchiuroiu 306, chiurluì 269, chiuz 293, chiuză 293, ciăhălău 271 (e), ciasornic 229, cib 311, cibotă 311, cic 311, cică 657, cicăl 270 (e), cicălì 270 (e), 547, cicătăì 270, cicoară 548, cicur 311, cicur (e) 306, cigălì 270, cihăì 270 (e), cincăì 270, cincar 231, 232, cince 499, cinzeacă 231, cioacă 306, 309, cioară arom 657, cioareci 231, 232, 657, cioarsă 311, cioc 269, 306, 658, ciocârlan 306 (e), Ciocârlan 308, ciocârlănită 308, ciocârlie 306 (e), ciocârloiu 308, ciofârtă 313, cioflıgar 548, cioflıngar 333, 548, ciomni 473, cionc 260, ciong 260, cioparte 313, ciopârtì 313, ciopată 313, ciorchină 309 (e), 658, ciorchin (e), 309 (e), 658, ciorciol 312, ciorciolaş 312, ciorciov 309 (e), 312, 658, ciorciovea 311, ciordac 311, cioreçaşi 231, ciorecat 231 (2), cioreçuţi 231 ciormoiac 302 (e), ciormoiag 302 /(e), ciorpac 312, ciosvârtă 311, 313 (e), 658, ciosvătră 313, ciovârtă 313, ciovâstră 313, ciozvârtă 313, ciu 311, Ciuciu 433, 435, Ciucur 526, Ciula 434, Ciulem 434, ciuli 291 (e), ciumă 566, ciung 260, Ciungiul 533, ciurcel 311, ciurciulată 313, Ciurcu 526, ciut 547, cizvârtă 313 claxon 236, Clocoteşti 438, clonţar 240, cloţan 308, coace 238, Coarba 530, cobilă 473, cocârţă 262, cocârtiţă 262, cocobarză 310, cocor 657 (2), cocoşat 300, cocoţa 320, codălat *332* (e), codalb 332, codolat 333, codorâţă 262, codoriţă 263, codorţă 263, Cojana 531, Cojan(u) 531, cojocar 240, cojocel 238, colătăci **225**, colceriu 277 (e), colţat 230 colţos 230, colţurat 230, colţuros 230, Comănar 534, combinezon 236, comoară 300, compoziţie 310, 332, coperemânt 227 (2), coperi 239, 314, coprinde 239, 314, copt 473, coptură 238, corcodan 308, corinteu 546, cornut 238 corsoaie 267, coş 546, Cosănzeana 453, Cozânzeana 453 (2), Cosinziana 453, Cosinzeana Jana 454, cosiţe 453, Coşnea 444, Coşneni 444, Cotinar 534, cotoc 225, cotoiu 225, covăcie 240, Covaciu 433, covârşi 313 (e) 657 Covasna 444, covrigar 240, Crăciun 453, 526, 657 (2), 658, crâncen 547, Crăsnaru 534, crede 337 (2), creţ 549, Creţu 526, crieruncă 284 crintă 271 (e), 657, Criş 592, Crişcior 439, Cristian 535, croncan 309, 657 ,cruci (a se) 337, crup 315, cruzime 237, cuc 499, Cuca 531 (2), Cucu 525, 531, cucuia 320, cucuiu 320, čučul 306, čučulă megl 466, čučulcă megl 466, čučulean arom şi megr 306, cucuruz 300, cucuta 316, Cudmeniş 248 (e) cuier 220, cujbă 294, cumincior 242, cuminte 242, cumpăta 470, cununa 459, cupăcină arom 309, čupare arom 658, cuperi 239, 314, cuprinde 239, 314, cuptior **225**, cuptor 238, cuptoriu 225, curat 222, curăţie 222, 238, curcan 220, 308, curcubeu 315 (e), 547, cureaşă 311, Curtache 476, Curtuiuşul-Beclean 433, cusoaie 267, custură 240, cuvin 241, cuvios 241, cuviosie 240 (2),

dafin 547, Dalfion 591, daltă 350, 351, 352, 353, Dămian 449, dângă 534, Dârju 444, dârstă 566, dăruì 524, dascăl 228, dăscălesc 228, dăscălime 228, deadevăr **362**, deal 224, debăla 658, debălăza 658, decolta 472, Dejănărean 534, Dejenar 534, deluşcan 224, demâncare **363**, demâncărică 363, Denghel 527, deplin **363**, 657, Desa 532, descăleca 221, des de dimineaţă 657, desfăca 236, desfăta 546, 548, 658, desime 237, despleti 221, desprimăvăra 548, destul **363**, 657, desvolta 237, Deva 592, dezarma 221, deziluziona 221, dezmânta 547, diac 567, Dima 526, Dimian 449, dîżgină 418, Dimitrie 526, 528, dingva 474, dinţar 230, disfacere 236, doamnă 228, Dobândă 477, dogar 238, doi 510, dom 416, domn 228, domnezeu Domnica 526, domnie 240 (2), domnişor 240, domniţă 240, domţă 345, dorñi 418, Dorohoiu 536, Dorohoncean 536, Dorolea 438, 657, Draca 531, drace-mi-te ! 492, drăcesc 238, dracu **493**, 495, 496, Dracu 531, drag 352, Dragoş 449, Dragu 449, drâmboiu 457, dramţă 263, Dredat 657, dreptate 226, drum 549, 635, 636, Dubălariu 477, duce 330, duioşeme **230**, duioşie

www.dacoromanica.ro

230, dulce 231, dulceag 231, dulceaţă 231, dulcoare 231, Duma 526 ,Dumineca 526, dumineceа 657, Dumitru 457, 526, 727, Dumnezeu 239, 495, dumneata 469, dumniata 240, Dunăre **524**, 591, Dunărița 473, du prin 474, durere 495, durmi 238, durmita 239, durori 473,

Eghelen 534, eglinge 566, ek'ipat 474

făcător 232, Faga 532, făgaş 275, fag(ur) 310, falcă 272, Fălfă 533, fălfâi 534, fălie 657, fân 287, Fânişel 434, fărcane 273 (e), fărcaş 531, Fărcaş 531, Fărcaşa 531, fâre istr 389, fârfoiu 313 (e), Fârta 457, fârtă 457, fârtat 225, 316, 523, fâşie 523, 567, făt 222, Fata 657, fată 222, 223, 224, fată 223, fătătură 222, fătui 230, Făurem 433, Fegirnic 248, feleştioc 302 (e) Feneşel 434, fer 417, feredeu 470, Fericel 526, feri 545, feşteleu 302, feţică 658, fetie 238, fetui **230**, 241, fher 419, fh'erbinte 419, fibirău 248, fico'r 557 Fiera 475, fierbătoior 242, figură 469, Filaret 470, fiong 274 (e), 275, fior 459 (2) fir 496, Firidon 470, fiştigoaie 657, fker 419, fk'erbe 419, flămând 231, flămânzi 231, Flămânzilă 231, flear 273 (e), fleară 273 (e), fleaură 273 (e), flecuşteţ 326, fleură 273 (e), floacăn 232, Floare de nimic 429, Floarea 454, 526, floc 225, flocos 225, flocoşină 225, flocotos 225, Flondora 531, florana 240, florar 240, Floreşti 433, Florica 449, 457, 526, Floriţa 456, flotocos 225, 469, flumin arom 548, fluştura 657, fluture 567, Fluture 525, foaie'n-fir 274 (e), foarfec(e) 310, foc 495, (2), 496 (2), foianfir 274, foiliţă 473, foiofin 274 (e), foiofoiu 274 (e), foiontiu 273 (e), fois 274, foişor 274 (e), foitaş 475, foiumfie 274, fonchiu 274 (e), fonfiu 274 (e), forfeca 231, forfoiu 313 (e) forgaşă 275 (e), fost 237, Franca 531, Francu 531, Frânghiul 533, frasçă 656, Frăsura 476, frate 229, 242, frătesc 238, frătior **242**, freală 273 (e), frelı 273 (e), friguros 230, Frosina 527, frumuseţe 459, frunză 460, frunzos 460, Frunzu 533, fucurină arom 310, fuior 657 (2), fuituială 267, fulg 526, Fulga 526, fultuială 268, fumedenie 339, fumos 460, fumur 265, fur 460, furcă 219 (3) 220, furchiţă 219, 238, furcoiu, 218 (2), furculiţă 218, furnsitul 473, fursoară 220, furtuială 268, Fusoya 477

găbânaş 276, gâgăit 232, gaiganà 367, găigană 366 (e) 367, găinuşă 445, Găitănaru 534, Galaţi 533, galben 226, 241, gălbior 241, gălbuiu **226**, Gâlci de porc 430, galeş 567, Găluşa 445, găman 658, gând 524 (3), 658, gârbaciu 523, Gârbovăţ 438, gard 350, 351 (2), 356, gârgoiu 320, gârlă 321, Garoafă 526, gâscan 308, gâscască **232**, găsi 549, gât 225, gâţă 262, gătej 226, gâtlej **225**, găvănaş 276 (e), Găvoşdia 433, geamandan 228, Gelu 592, gemăndănaş 228, generos 221, generozitate 221, Germăneşti 530, Germănul 530, Gheorgachi 226, Gheorghe 227, 526, Gherghiu 444, Gherla 657, Gheţul 530, gheţuş 326, Ghidi 280 (e), ghiduş 276 (e), 280, ghiduşi 277 (e), ghiduşie 277 (e), ghiduşlâc 277 (e), ghiftui 288, Ghimbăşan 221, Ghimbăşel 221, ghinţură 567, ghirtoci 247, gieco **368** (e), gig 286, Gilău rom 557, gine 418, Girolt 657, giur 416, Giurgeu 444, Giurgiu 444, giurgiuvea 310, glaru arom 657, globi 473, glonţ 490, gogoloş 312, golan 220, 547, Golopăr 429, Gonfălău 535, Gonfălem 535, Goron 526, gorţu arom 558, gorun 549, 657, grabă 226, grăbgi 418, grăbos **226**, grăcina 657, grădină 310, grămăjuie 230, grămăjoară 230, 242, Grânar 534, graniţă 562, grăsime 237, 658, grăuncer 220, grăunţ 220, greabăn 226, greaţă 224, 242, grebănos 226, grecios 242, Gresnar 534, greţos 224, 242, Grigore 226, Griguţă 226, Grind 434, Grindeni 434, groază 241, groaznic 241, Groşeni 434, Groşi 434, giosime **237**, guiu 549, 635, gunoiştină 309, gură 323, gură-cască 469, gură rea 657, gurgoiu 321 (e), gurguia (a se) 320 (e), gurguiu 321 (e), 444, Gurguiul 444, gurgul'at arom 322, gurgul'itos 322, gurguţa (a se) 320 (e), guzuiu 321 (e), guşă 324 (e), 658, gustos 242 guzgan 308,

hădărag 302 (e), hădărog 302 (e), haiduc 301 (e), hăis 548, hâlm 523, hamantă 474, Hangirlă 476, harac 254, hărăţi 254, hărăţie 254, hârb

www.dacoromanica.ro

523, hârdău 520, 524, hărjate 282 (e), Hârjoana 534, hârjonì 534, Hârsărean 534, harță 254, 302, (h) arțag 302 (e), hartal 260 (e), hartam 260 (e), hărtam 260 (e), hartamă 260 (e), hartan 259 (e), 260, hărtăni 260 (e), hărtăpăli 260, hărtăpăni 261 (e), hărțui 254, Hațiegan 528, hâu ! 492, hec ! 492, heleșteu 251, 264, helge 468, helgheșă 468, h'imă arom 548, hodorog 302 (e), hoitină 310, homoc 247, hopșă 302, Hordou 433 (2), horit 468, hotel 470, hoție 240, Hotin 536, Hotincean 536, *Hotineț 536, hrubă 260, hu-u-u 492, Huluba 531, hului 303 (2),

iadă 531, Iana 453, iană 453, iapă 225, iasmă 657, iatac 228, iaz 224, ibomnică 468, 473, idiță 657, ied 531, ieftin 242, ieftior 241, Ienciu 433, iepângea 473, Iepura 530, 531, iepure 223, 225, Iepure 525, 531, iepurină 225, iepuroaică 530, ierarh 221, ierbotăcină 310, ieriță 284 (e), ierta 297, ieruncă 284 (e), ieruşcă 284 (e), ietăcel 228, ietę 284 (e), iezi 224, Igheleu 534, Ighiu 656, ijog 267, 285 (e), ilac 286 (e), ilaciu 285 (e), Ileana 453 (2), 454, Ilerean 534, imbinde 286 (e), îmbodoli 276, îmboldori 276, 282 (e), îmbondoli 276 (e), 281 (2), 282, îmbondori 276 (e), 280, 282, îmbondroja 276, îmbondrojì 276, 282 (e), îmbuca 220, imidiat 474, împăca 220, 231, împăciui 231, împieleca 548, împila 286 (e) 548, împilat 289, impili 286 (e), 290, împletecì 225, împrăhirat 470, împucicìune 226, împujăica 291 (e), împulăi 292 (e), împuți 226, împuțicìune 226, înainta 250, înalt 219, înălța 219, înălțime 237, inaș 294, încăiera 657, încetelat 658, înceterat 658, închiondora (a se) 292 (e), închiondorat 293 (e), (în)chiondori 293 (e), închioroșa 267 (e), închipui 337, încilat 287, încili 290 (e), încioreca 231, încoa 305, încoace 305, încoderat 548, încolăci 225 (2), încondora 291 (e), încondura 291 (e), încondurat 548, încotolocì 225, încotro 525, încrucișare 507, încuiului 294 (e), încumetri 220, încurcală *232*, încușlui 294 (e), îndesa 220, 224, îndoi 314, îndrea 547, înfemeiat 317 (e), înflori 238, înfluri 238, înforfoiat 313 (e), 315, înfurca 218, îngâna 523, îngândurat 230, îngârlui 319, îngheța 499, 530, îngiumânărat 312, îngorzi 317, îngrupa 239, îngruzi 317, 320, 658, îngurga 317 (e), ingurgita 320, îngurlui 319, îngurzi 317 (e), îngustime 237, înjosi 314, înlătura 249, înmagazinare 214, inoc 294 (e), Ioana sântă Ioana 453, iobăgie 240, ioite 284, Ion 526, Ionache 476, Ionelele 533, Ionescu 450, înșela 327 (e), 658, înșeua 329, întâlni 520, întineri 220, întonca 546, 657, întortochia 238, întuneca 546, 547, 659, inuc 294 (e), învalge 470, învăliș 327, învârtelniță 430, învăța 331, ipângea 473, iriș 254 (e), irița 284, iruncă 284, Ismănariu 430, ispravnic 249, istecior 242, isteț 242, Istrate 456, Ița 456, iuă v rom 658, iuite 284, Iulia 449, Iuon 456, Iuon sânt Iuon 453, Ivan 456, Izvoara 532,

jamplerì 472, Jidov 532, Jidova 532, Jivină 309, jneapăn 260, jocul căluşarilor 278, Joia 526, joiana 240, josime 237, jug 316, jumincă 227, jur 416, jura 238, 336

lacìu 285 (e), lăcomie 240, lacră 657, lădunca 254, lambă 473, *Lancrăg 535, Lăncrăjeni 535, Lancrăm 535, lângă 534, lăpăda 657, Lăpădat 526, 235, Lăpăduș 535, Lăstun 525, lățime 237, lătra 223, lătrat 222, lăudare 236, lăudat 240, lăutari 425, leagăn 232, Lebăduł 533, legendă 517, Lența 449, Lenuța 449, lepăda 295 (e), 657, l'epurițe istrorom 530, leurdă 567, Leuștean 526, leveș 244, leveșă 244, leznele 377, libirat 474, Lidișorean 535, Lidoroșan 535, Lidroșan 535, Lilfom 430, liman 246, lindiră 394, livez 245, logodi 225, 226, logodnă 225, 226, logornă 226, loian 546, lopătar 240, lucină 546, lui 459, luminățe 238, Luncșoară 439, lunecuș 326, Lupa 525, 530, 531, Lupan 525, lupoaică 530, Lupu 525, 531

măciuchiță 238, Macsim 420, Macsin 420, măglă 547, Maier 657, mâine 233, 486, mal 558, 657, Mălai 477, Mălai Rău 477, Mălairău 477, măligă 468, mână 510, mîncăcios 567, Măndulița 473, mâne 486, Mangalia 657, mănușă arom 656, măr 239, Măra 532, marfă 507, Marghioala 527 Măr-

www.dacoromanica.ro

gînărean 534, margine 242, mărgioară 241, marhă 507, mărlıaie 507 (2), Maria 526, măricúe arom 546, Mariţa 456, Martin 455, 456, mâşâi 547, 657 (2), măsuţă 230, Matache 535, mătcălău 277 (e), mătcuţă 277, 547, Mateiu, 455, 535, *mătrăgură 392, mătuşă 326, mau **367** (e), Maxim 420, mejluc megl 418, melean 457, melesteu 251, 264, meluc 457, merge 239, mertic 474, mesică 231, mesiţă 231, mesteacăn 232, Mesteacănul 433, meşter 220, Meştera 531, meşteşug 220, mesuţă **230**, 241, metea 473, metoh 221, meu megl 418, mezin 260, miăjluc megl 418, miău megl 418, Mica 531, Micăsasa 527, Micu 526, mierău 657, Mihalache 476, minajală 470, minună 473, Minuţe 430, Mircea 526, 527, mire arom 546, mirişte 546, mirui 473, Misailoaie 476, mişca 657, mişeniţă 547, 657, mişina 547 (2) 657 (2), mişiţă 547, 657, Mitreaţa 531, mistreţ 657, mistrugancă 466, mistui 524, mişui 547, 657, Mitică 527, mitocănie 240, mitocănime 240, mitorlau 659, Mitru 527, Mitu **527** (2), 528, mizinic 259, mnerkuri 418, moară 241, Moara spânească 530, moare 657, moarte 241, Moaşcodi 457, mocan 466, Mogoş 476, Moise 526, moiu 240, mojicie 238, 240, Moldovan 220, monah 221, morar 238, 241, moroian 466, moroiu 466, mort 499, mortăcină 238, morţiş 241, moşnegel 277, moşoroiu 547, 657, moţ 321, muia 240, 657, muiat 240, muieţi 240, muietură 219, 240, Muntean 220, mură 326, murar 238 (2), Murăroiu 238, Mureş 445, Mureşian 528, Muşat 455, 526, muşătic arom 226, Muşcatlă 430, muşchi 393, muşina 547, 657 (2), muşinoiu 547-657, muşitic arom 226, muşlui 547, 657 (2), muşoroiu 657, mustăcioar, 221, 242, mustăcios 221, 242, mustaţă 221, 242, muşunoiu 547, 657, mău şuroiu 547, 657, mutrescu arom 546

Nădlăcan **232**, năduh 221, năduşi 221, năfară megl 389, năgară 657, naiba 495 (2), Nămaia 507, nămaie 507, Nămăieşti 507, Nan 455, nare 510, nari 510, nas 322, 510, năsoiu, 218, naşte 469, năzuros 230, 'ndelicat 474, Neagu 456, neghiobie 240, Negrea 475, Negru 526, negură 310, Nemeş 528, Nemeşiu 528, neputincios 242, neputinţă 242, neregularitate 234, 237, nerkuri 418, nerozie 240, netejor 242, Netezul 533, Nicanor 449, Nicoară 526, Nicolae Sf 474, ninirea 474, Nireş 433, nodic 260, noian 546, ntunearic megl 547, ntunica arom 547, nuchiţă 238,

oaie 459, oală 220, Oană 475, oarecând 389, 393, oarecare 389, oareeine 389, obraz 331, obrăzari 277, obrazuic 337, 547, obrăznicie 240, obşte 302, ochelar 299 (e), ochier 299 (e), 300, ocop 254, ofeli 291 (2), ogaş 276, 390, oglindă 469, oglinjoară 242, oier 220, ojoc 267, 285 (e), olar 220, Olt 445, Oltea 527, omenesc 230, omoiu 218, on 239, onoare 472, opşag 300 (e), opşegos 301 (e) (2), Opriş 532, Oprişa 532, oraş 390, Orăştean 535, orb 460, orbalţ 567, oricând 389, 393, oricare 389, oricine 389, orjoc 267, 285, Orlea 438, 570, Orlu 570, ortodox 237, os 499, osânză 320, Oscar 527, ospăţ 219, ospăta 219, Ostrov 591, otel 470 •

pâcală 523, păcălui 271, păcat 495, (2), 496 (2), pace 231, păcorniţă 224, 238, păcuină 309 (2), păcură 224, 299, 549, păcurar 466, păcuraş 474, păducel 236, păduche 236, paf ! 491, pahar 248, păhar 248, păharnic 247 (e), pâine 233, 486, pâinişoară 233, păiuş 326, păivan 289, palten 242, Paltin 526 (2), păltior 241, Pană 475, Panaitache 476, Panciova 532, pândă 524, pâne 486, pângă 469, Panic 434, Pănicem 434, pansat 474, pântecare 231, pănuşă 325, papu, arom 567, păpuşă 326, parasnic 657, pârcălab 520, 524, părcan 254, parcană 255, 273 (2), părea 222, părintesc 238 (2), părnaia 466, parte 229, părugei 473, părui (a se) 220, părumbă arom 530, păruştean 327, păruşteţ 327, paş 272, pâs ! 491, pâş ! 491, pâsat 523, păşte 251, păstură 547, pătat 230, patriarh 221, Păun 525, Păuna 525, 530, păuniţă 530, Pejmă 430, pe loc 473, Pepenaru 538, per megl 418, percitar 472, perd 414, perd megl 418, perioară 473, Perişor 433, permutat 474, pescar 231, pescui 231, peşte 231, 251, Peştenarr 534, pesti 249, petat **230**, 241, Petca 434, petecel 238, Petecu

www.dacoromanica.ro

434, Petelea 439, petrecanie **232**, Petreşti 434, petri 417, Petrid 434, Petrifalău 535, Petrifălem 535, Petriş 439, picat 467, pichet 254, picioruş 473, pilicios 290 (e), Pipera 526, pişca 289, pişte 251, pitcocit 658, pitu 548, pivnicer 221, pivniţă 221, pk'atră 418, plaz 351, pluhă 302 (e) pluhău 301 (e), pluhniţă 301, plop 429, Plop 526, ploschiţă 238, pluimă arom 310, poarcă 219, poarcă arom 530, Poarca 531, Podul tatu 529, policandru 470, polijdeu 385, politicos 472, popă 567, popie 240, poradichiu 657, porc 219, 232, 238, porcă, istrorom 530, porcar 219, 231, 238, porcăreaţă 238, porcărie 238, porcesc 238, portocală 472, portofel 472, porumb 240, Porumb 525, porumbac 240, porumbar 240, Porumbeni 439, poşegos 300 (2), 301, postelnic 248, potcovi 327, povară 389, povaţă 263, 549, povod 263, prăjină 230, prăjioară 230, prăjiuţă 230, prăpăd 339, prăpădenie 339 (2), prăşcar **232** praştie 232, prăstină 657, pran 367, prăurà 549, preabăt 254 (e), preabet 254 (e), prefăcanie **232**, preoţesc 238, preoţie 238, 240, preoţime 237, prepelicar **232**, prepeliţă 232, pri 385, prihod 303 (e), priod 303 (e), prişcălà 277 (e), priscălì 277 (e), prişcălì 277(e), pristenior 242, Proça 526, Procopiu 526, (Pro)fira 526, proor 549, prostie 240, prubă 382, prunc 260, 546, puine istrorom 413, pul'e, istrorom 530, pulură arom 658, pupul'u arom 658, purcar 238 (2), Purcariu 219, 238, purcăreaţă 238, purcea 531, 567, purcel 219, 233, 238, purec 231, pureca 231, purece 231 (2), purtare 224, pururea 546, puşescu arom 546, pustietate **225**, pustietate 225, puţintel 227, putoare 240, puturos 240

Răcilă 477, răcoare 225, răcoros 240, răcută 467, Rada 457, râde 337, râde (a se) **333**, 547, Rădeşti 434, rădica 523, Radu 456, 526, 527, raită 254, rămâne 234, râmboiu 457, rână 394, răncheza 657, răpas 547, răpciune 657, Răpsâg 435, Răpsig 433, rărunchiu 657, răscăcăra 227, rătăcanie **232**, răţoi (a se) 316, răţoiu 316, rătui 251, 259 (e), rău 567, Râureni 535, Râuri 535, Râuşor 535, răzăitoare 227, răzeş 548, răzgâia 548 658, răzmat 473, răzuitoare 227, rece 225, Recea 444, 593, refec 657, refeca 545, regăţean **231**, Regele Carol 433, regie 472, regret 253, repedzână arom 310, repejor 242, retezor 545, Richard 527, ridica 658, ridiche 658, rierunică 284, ripidină arom 310, Rodic, 526, 527, Rodia 526, rogojină 242, rogojioară 241, roibă 237, Roman 535, Romaşcani 535, Romaşcu 535, roşcă 567, rostime 377, rosură 240, rotar 240, rotocol 303, rotunjor 242, Rovinaru 534, rozet 470, rubedenie 339, rugă 234, ruga (a se) 234 (2), 336, rugăciune 240, rug(u) 310, rumân 239, rumeior 230, 241, rumen 241, Rusu 477, Ruxandra 527

şa 329, săbioară 230, săbiuţă 230, Săcărea 229, sacfiu 275 (e), Sacmar 549, Sadova 532, saftiu 275, şagă 300, 301, săgeţea 238, Sagmar 549, salată 368, 369, şălată 368 (e), 369, salcă 272, sălcineriu 268, Sămărtean 535, sămbără arom 546, Sâmbotelec 434, Sâmboteni 434, sămcea 657, Sâmpetru 454, sănătate 535, Sănătescu 535, sănătos 535, Sanda 527, Şandra 532 Sandu 528, Sândz ni arom 454, Sânfireag 430, Sângeorz 321, sângios 231, sanhiu 274 (e), Sânzeana 453, 454 (2), sănzenie 454 Sânzienele 453, 454, 545, 546, sânzuene 454, şapcaliŭ 547, Şăpti Fiati 477, Săpunaru 534, Săpuneanu 534, sărăcime 238, sărădău 470, Şarba 531 (2), Sârbul 477, sarcieriu 268, sărcinerin 268, sărcinioară 242, sărătură **497**, Şarpe 525, Sărună arom 593, Sas 237, sasău 275, sasâu 275, săsău 275 (e), saschiu 275 (e), sastiu 275, saştiu 275, sătean 220, Satmar 549, sătul 499, săva(i) 393, sbanţ 566, sbuncen 470, scamn 416, scaun 315, 416, Scaunupopii 430, scăunenciu 227, şchiop 567, scorţar 240, scovardă 349, Scovârdaru 534, scrânciobar 240, Scropoasă 657, scula 223, 238, 549, 657, 658, scurtare 324, scutar 465, scutare 499, Secuia 531, Secuiu 531, seia 329, selar 230, şelate 369 (2), Şerba 531, şest 301, şestină 310, sfânt 496, (s)fârlă 307, Sfeşnicel 430, sfetnic 248, sfinţie 238, sgârciu 523, sicrieş 230, sicrior 230, şier 419, Sighiefrie 527, sighiartărie 535, sighiartău 535, Silaret 470,

www.dacoromanica.ro

Silimon 470, simbol 307, simbriaş 466, Simionoaia 476, Şincan nou 535, sineca 657, singur 316, 499, Sinziana 449, 454, şir 419, sirac 547, Siridou 470, siromalı 547, sitar 591, Sitar 591, slăbină 230, slăbioară 230, slăbiuţă 230, Slănic 247, slobozie 240, smaranda 526, soacră 241, Soare 526, Socoala 531, *socol 531, Socol 531, Socola 531 (2), socoti 657, socotit 300, şod 277 (e), 546, 551, sodom 339 Şoimu 525, Şoimuş 445, şol 368, şolă **368** (e), sol: ‹› 382, Solnoc 246 (e), Solonciu 247, Soloneţul 247, Solontul 247, Someş 592, şopârlă 549, şopârlar 240, şopti 311 soră 240, Sora 526, Sorbu 526, şorecar 240, Soricu 526, Sorin 526, Sorita 526, soroca 466, şorţ 473, soţior 242, Şovăială 533, Sovata 445, spălăcaine **232**, spas 547, spasu-draculuı 659, Spată lată, 429, spătar, 220, spease arom 547, spicu 469, Spinenı 433, sprinteior 241, sprinten 242, sprintenior 242, spumos 242, staj eai-meşter 467, stâlp 523, Stan 455, Stana 434, Stâun 434, stăpâu 234, 465, 658, stârv 523, stăuină 309, Stăuină 531, Staul 657, steag 224, şteamătu 548, stegar 224, steiu 657, steţeriş 327, stogu 466, Stoian 240, stolnic 248, Stolnicem 477, strajameştei 467, strecătoare 547, strigăt 232, 332, strugur(e) 310, (e), 658, Strumioara 533, Strumiorul 533, stup 549, 635, 630, stupină 309, stupu arom 635, 636, stur 310, Sturzu 525, subtire 222, suce 394, sudeme 339, sudum 339, *sudumeme 339, şuera 459, suflet 533, şugubină 300, suiş 327, sulcină 546, sulfină 546, Sulfina 526, sulfur 546, sumă 338, şumăior 230, suman 230, sumedeme **338** (e), sumeteme 339, surată 240, surd 226, surdime 237, surzime 237, susa 472, şuşea 472, şut 547, Suţuleasă 476, sveatilnă 385,

tăgârţă 262, talan 547, talamiţă 547, tâlc 523, tale 469, ţalpe arom 558, Tămaşa 531, ţăran 220, târg 523, tărhat 253, Târnova 433, târziu 523, tată 229, tătară 466, Taula 530, Taura 531, 532, tăurenciu 227, 236, teafăr 547, teară arom 656, ţecl'u arom 311, telegramă 470, telifon 472, terhetiu 253, ţeruş 326, tesală 267, Tiberiu 449, tic-tac 492, ţică 657 ţigaie 466, ţintoare 567, Timiş 592, ţipic 301 (e), tiva 491, toancă 546, tocmală 239, tocmeală 239, Todericeau 536, Toderiţa 536, Tomoşoiu 658, tont 307, ţopârlan 308, Tornea 434, tot 222, totime 237, tragăn 232, Traian 527, Trandafir 449, 454, 526, treaoăt 232, trebuincios 242, trebuintă 242, tretin 242, tretior 241, trist 237, Troian 449, truncher 305, trupşor 240, trupşurel 240, tu 469, tufiş 327, tun 315, tunca 658, turcă 278 (e), turcană 466, turcaş 279 (e), Turic 248 (e), Turnu 434, tuşina 567, ţuşti ! 491, ţuţuian 466, ţuţuia (a se) 466, ţuţuică megl 466

ucide 223, Uifălău 535, Uifălenı 535, umă arom 301, ulcică 220, ului 303 (e), umă megl 549, umplutură 219, un 239, undă 546, unde 469, undrea 547, Ungura 531, Ungureanul 477, unu 510, uorbu megl 460, urcuş 326, urdoare 240, urduros 240, urgie 547, urgie arom 495, urginat 547, urioc 657, Urlăţean 231, Urlaţi 570, urlui 303 (e), Ursa 530, Ursa-mare 531, ursat 473, ursoaică 530, Ursu 525, urzi 318, uspăta 239, ustura 227, ustunoiu 227, uşunic 268, uzuită 331,

va 391, văcar 220, vai ! 304, vaide 304 (e), valced 657, Valeriu 449, Vălişoara 439, valost 253, vânăt 231, vănatu arom 658, vândroc 301 (e), vârcoli 303 (e), vârf 314, 314, 523, Vârfurile 433, vârgoli 303 (e), vârli 313, vărsa 295, vărşoare 468, vartă 254, vârtej 226, vârtolomeiu 452, vârtolomete 453, vâşca 657, vâşca 657, Vasile 455, Vasilică 455, vasilcă 454, 455, Vasilică 455, Vasilichia 476, vasilisc, 454, vătaf 221, 466, vătah 221, vătală 657, vătăma 657, vătăşel 221, vedea **219**, verzuiu **230**, vechil 466, veşted 226, veşteji 226 viăr megl 418, Vidin 525, vie 506, viezuină 309, vifel 248, vin 506, Vinaie 226, vineţeală **231**, vineţi 231, vineţiu 238, Vioara 526, Violeta 449, 454, Viorica 526, vipt 506, Vireag 433, Virgina 527, Virian 226, vis 506, vistier 249, vistieriic 249, viştite 473, vită 506, 507 (e), vital 507, vitreg 259, Vlad 455, 527, Vlaicu 526, voi (a) 260, Voicu 527, Voiculeasa 527, Voiculeasca 527, Voiculescu 527, voiucie 240, Voivodean

www.dacoromanica.ro

535, Voivodeni 535, vorbi 239 (3), vornic 249, Voscraesnă 385, votrie 240, vran 366, vrăvan 289

zadă 315, zamcă 255, Zamfira 526, zână 453 (2), Zâna 526, zănatec 658, zânca 526, zârli 304, Zârneşteni 527, Zărneşti 527, Zăvideni 473, zbier megl 418, zborşi 657, zburli 657,(z)dreanţă 261, zer 567, zgâi 534, zgâia 53e zgândări 657, zgrăbunţ 657, Zinca 526, ziţăl 419 (2), zmeioiu 474, Zo4 526, Zurr ! 492, zvâcni 303, 304, zvârcoli (a se-) 303 (e), zvârgoli 303 (e), zvârli 304, zvârz 304.

romanice

albardar, span 328, albarder span 328, albardo span 328, alouette ranc 306, arrêt franc 254, auriolo prov 545, baronne franc 227, bastia t 254, beffarsi it 333, bonne franc 227, boquiancho span 332, capgros prov 332, capitombolare it 332, capovolgere it 332, cappellaccia it 307, caravirar prov 332, Casu sard 658, c(h)iurlo 308, ciocca it 306, cionco it 260, coguhada span 306, codina sard 309, cohacurt cat 332, cohallarch cat 332, cochevis franc 306, coiffer franc 328, engourdir franc 319, folie franc 274, fottersi, it 333, fregarsi, it 333, gargousse franc 320, goliardo it 658, gorga it prov 319, 320, gorge franc 319, 321, gorgia it 321, gorgozza it 320, 321, goja cat portg 321, gourd franc 319, gozza it 324, irgustolu sard 324, marcharse span 339, marchitarse span 336, neblina span 309, onde v franc 546, palta, lomb 355, pauta piem 355, pauto n -prov 355, pas franc 496, pere franc 228, pietrisco v it 327, piquet franc 254, porter la selle franc 328, puñeta span 333, regret franc 254, reirse span 333, rengorger franc 320, semailler franc 338, trop franc 310, troupe franc 310, troupeau franc 310

slave

aglika bulg 247, alъ srb -cr 247, alьnъ srb -cr 247, Arčar slav 525, aršuv rut 267, babuša rus 326, babuška rus 326, bantuju rut 524, bantuvamъ bulg 524, barzača bulg 278, baszta pol 254, Bъdinъ slav 525, bekuša bulg 326, blatina slav 310, bolničarĭ psl 221, bota srb 264, Bratula srb 532, bukarъ bulg 549, čadĭca bulg 549, čašinikŭ bulg 248, čavka bulg 259, čavka srb 269, čekalo rut 267, čekanie rus 311, čelnŭ rus 311, čelŭ rus 311, čepŭ rus 311, čerkalo rut 267, černyi rus 311, čertŭ rus 311, červljan srb 308, červljatı srb 308, četvrŭtŭ slav 313, čevrljan srb 306, čevrljatı srb 306, čevrljuga srb 306, čokrlja srb 309, čokrljan srb 308, ćor srb 268, čučulaška bulg 306, čučuliga bulg 305, čukurdelĭ rut 306, čvrljak srb 306, darują slav 524, dever srb 368, Dobrula srb 532, Dragula srb 532, Drъža slav 444, družina slav 310, Dunaj slav 525, Dunavъ slav 525, dvorŭnikŭ bulg 249, eževina rus 310, fŭrljam bulg 297, *gądŭ 524, gazja bulg 549, gъrlo bulg 319, 321, (g)de 368, glŭtŭ slav 226, Gjurgevo 444, golĕm bulg 547, gradina slav 310, grazıtı slav 320 (2), hajduk slav 301, harc pol 254, hıtıtı srb 548, hronzıtı ceh 320, ispravĭnikŭ bulg 249, Izdrailĭ slav 350, jalъ srb -cr 247, jalьnъ srb -cr 247, jálnik srb -cr 247, jarica slav 284, jaruh slav 284, junák rut , bug , srb , pol 294, kobyla slav 266, kajgana srb 367, kalъ bulg 438, kalabátina rut 266, karačun rus 549, karta srb 265, kècelja srb 368, ključarĭ 277, ko srb 368, k'or bulg 268 (2), k'orav bulg 268, korčun vsl 549, koročun rus 549, k'orka bulg 268, Kostol slav 525, krăčun srb 549, krecav bulg , srb -cr 549, krina bulg 271, krinica slav 271, 272

www.dacoromanica.ro

krınka rus 271, krpıca slav 272, krınŭ bulg 271, kromuša rus 326, kromuška rus 326, kratıtı slav 547, krynka rus 271, *kvršıtı slav 315, kyta slav 548, kytĭca slav 263, lepıda bulg 296, loj slav 546, lojatı slav 292, lokъ slav 445, lučına ceho-rut 546, mah srb 367, Mątımırŭ slav 524, mıgla vsl 547, mırŭ vsl rus 546, molodjatına rus 310, mšelĭ rus 330, muruša bulg 327, mŭšelĭ pslav 330, mŭšelŭ, pslav 331, 331, mysъca slav 547, nasamarıtı srb 327, Nedelja slav 526, obĭštĭ bulg 302, obrazĭnikŭ slav 547, ocop pol 254, okulary pol 299, ošalıtı čeh 330, ostrŭ slav 350, ožegъ slav 267, 285, pacharŭ slav 248, pždıtı slav 524, parkan pol 254, pecharŭ slav 248, perlıtı bulg 297, pero bulg 297, pъkъlъ bulg 549, plamıná bulg 310, pljuga rut 303, pljuha rut 302, pljuvatı rut 302, popa slav 567, povodъ bulg 549, povodnık bulg 549, postelĭnıkŭ bulg 248, požel'katı slav 291, prahŭ slav 367, prihodŭ slav 303, rat pol 255, ratować pol 259, ravína rus 310, ravnına bulg 310, razgaljam bulg 548, reče bulg 593, ret ceh 255, retı rus 255, retĭ slav. 258, retovatĭ rus 255, 259, rudına bulg 310, Rumarula srb 532, rycerz pol 548, šalıtı čeh 330, šega bulg 300, ševrljuga srb 306, Sĭrmŭ slav 525, slaná bulg 326, slanъ bulg 247, slan-uša bulg 326, Sodomŭ slav 339, sokolŭ slav 531, šolja srb 368, srĕda slav 351, Srĕdecъ slav 525, Srĕmъ slav 525, stımatı srb 548, stolĭnikŭ bulg 249, strugatı slav 310, struja slav 351 sudramıca slav 262, šŭtŭ slav 277, suvetĭnikŭ bulg 248, svretı n -slov, 303, svrknıtı n -slov 303, toną slav 546, tonъka rus 546, užwırszát pol 313, vărkolest bulg 303, Vasılko rut 455, vıca rus 549, vrahŭ slav 367, vršıtı ceh 313, warta pol 254, zapljuvıca rut 302, zamek pol 255, zamŭkŭ bulg 255, žegą slav 285, želatı slav 291, žıvına srb 310, zvretı n -slov 303

turcești

alaman 246, čašyd 267, el-emân 246, ınak 294, lıman 246, šapkalı 547, ynak 294

ungurește

álnok 247, alsó 267, apaszt 250, 251, arszak 285, arzsak 267, 285, ártány 261, asó 265, azsag 267, 285 (22), baj 467, Báldonfalva 261, Bálint 447, bántanı 520, 524, Bárbuy 446, bástya 254, becstelen 263, bestelenıt 263, bestelenkedık 263, bestya 263, bestye 263, bırtok 247, bondrızsál 282, bondrus 280, bot 264, bú 253, budos 276, Bumbuj 446, cıpó 301, cıpók 248, ćah 271, csahıt 270, 271, csahol 270, csaholnı 271, csalnı 467, csandar 293, csandargat 293, csandarıt 293, csandarog 293, csapat 313, csavar 293, csehet(el) 271, csercseje 312, cserselye 312, 315, Cserét 657, cserkálo 267, cserpák 311, csihol 270, 271, csóka 269 (2), csompolyodık 311, csompul 312, csong 311, csongor 311, csorcse 312, csorcselye 312, csorgolo 277, 546, csormoly(a) 302, csormolyák 302, csorpák 311, Dancsuj 446, deák 567, Derzu 444, Duduy 446, élénk 246, eleve 245, eleves 245, elevesedık 245 (2), ellen 254, elvetél 297, emésztenı 524, eros 254, Erósd 254, erre't 251, errunt 251, esnı 468, ev 245, eves 245, farkas 531, Fegyvernok 248, fest 263, festelő 302, fóbíró 248, folyam-fu 275, folyó-borostyán 275, folyófu 275, Foncsel 657, forga 275, forgás 276, gabonás 276, gaca 263, gıdos 280, gond 525, Guczuy 446, Gurguly 446, guzslık 293, guzsol 293, hadaró 302, hajdu 301, halastó 251, 264, hány 296, hapsa 302, harc 254 (2), 303, harcol 254, házsárt 283, herécel 254, holgy 468, homok 247, hopsa 302, hordó 520, Inakfalva 294, ınas 294, Irkuj 446, kabala 266, kabola 266, kabolás 266, kacolye 368, kajla 286, kajlás 286, kalaba 266, kalabalálnı 266, kandar 293, kandarasz 283, kandard(ık) 293, kandargat 293, kandarıt 293, Káp

www.dacoromanica.ro

657, kapú 252, kart 266, kecele 368, kelenta 272, kelenta 272, *kepelos 546, kerenta 271, 272, kerkedni 268, kerkodni 269, kilinta 272, kocole 368, kocoloje 368, kodmonos 248, kolcsar 277, képeség 300 (2) korhely 269, korhely(k)edik 269, koz 293, kozel 292, krinta 272, Kukuj 446, kulon' 248, kurjanto 547, Kuszuly 446, legeló 534, leves 245, Lokkaszon 444, Lokod 445, lovas 245, Lupuj 446, mal 558, malasztó 251, 264, marha 507 (2), mátka 277, mátkálo 277, 547, Moncsal 657, Neaguj 446, Niczuj 446, okorláre 299, okular 299 (2), okuláre 299, pahar 248, parkany 255, 273, pakkol 271, paraszuik 247, Pikuj 446, pityer 306 (2), pohár 248, poharnok 247, porkoláb 520, Posztuj 446, Posztuly 446, pricskel 277, putyor 306, Raduj 446 (2), Raduly 446 (2), rajta 254, Récse 593, salata 368, sod 277, 546, Szacsal 657, Szanduj 446, szasz-fu 275, Szavuj 446, Szavulj 446, szegfu 275, Szerbuj 446, Szolnok 246, Sztancsu 446, Sztancsuj 446, Sztancsulj 446, találni 520, terli 253, Torok 248, turkas 279, tyara 268, Urszu 446, Urszuly 446, vagás 276, valasz 253, vandor 301, vég 286, vergel 304, vergelod(ik) 304, vergod(ik) 304, vergol 303, vifel 248, vigan 286, villás 285, Viszuj 446, Viszuly 446, votely 248, Vojku 446, Voikuj 446, Zsukuj 446, Zsunku 446, Zsunkuly 446 (2)

www.dacoromanica.ro

ERATA

Pag	Rândul	Să se citească	In loc de
212	1 de jos	f o n o l (o g) e m	f o n o (l o) g e m
218	29 ,, sus	extragere	extragerea
220	19 ,, ,,	*porc-poarcă-purcel*	*oală-olar-ulcică*
221	7 ,, jos	< germ	> germ
222	17 ,, sus	fonologice	fomologice
225	11 ,, jos	*încolătăci*	*colătăci*
230	4 ,, ,,	*slăbioară*	*slăbiooară*
231	2 ,, ,,	*pescui*	*pescni*
235	22 ,, sus	Karcevskij	Kacevski
251	18 ,, sus	*pat*	*paţ*
276	5 ,, jos	Obergymnasiums	Obergymnasiums
276	2 ,, ,,	Gymnasiums	Gvmnasiuns
308	24 ,, sus	*ciocârlie*	*ciocîrlîe*
311	25 ,, ,,	şterge pe cesvârtă şi *ciosvârtă*	
315	14 ,, jos	baza	bază
316	22 ,, sus	burzului	durzului
316	5 ,, jos	*singularius* >	*singularius* <
363	7 ,, ,,	Sandfeld	Sanfeld
369	nota	Jaberg	iaberg
		asigură	singură
		anderwo	adersvo
		haucht	haug
		flustert	ffeuestert
387	11 ,, jos	completive	complective
389	2 ,, ,,	des	lacs
431	19 ,, sus	istoric	istric
433	7 ,, ,,	alese	ales
433	30 ,, ,,	*Bınţınţi*	*Bıntıţi*
433	32 ,, ,,	vechi	ve-chi
438	5 ,, ,,	toponomastic	toponanastic
438	12 ,, ,,	valoarea studiului	valoarea, studiului
454	23 ,, ,,	*Cosânziana*	*Cosânziana* [1])
456	12 ,, ,,	lucrării lui	lucrărilui
456	13 ,, ,,	Acestui	Aceastui
458	7 ,, jos	SCHOLZ GUNTHER	SGHOLZ GUNTHÈR
462	8 ,, sus	ISOPESCU	ISOPSECU
463	10 ,, ,,	bulg *horó*	horo
468	23 ,, ,,	versuri	vuitor
470	33 ,, ,,	*v->-z*	*o-< z-*
485	3 ,, ,,	DR VI 211 ş u	DR VI

www.dacoromanica.ro

Pag	rândul	să se citească	în loc de
499	25 ,, sus	*verde lămâiță*	*verde de lămâiță*
502	14 ,, jos	Sinne	Simfe
502	8 ,, ,,	vollkommen	vollkomen
502	4 ,, ,,	breiten	breiter
503	13 ,, sus	curentă	curente
507	23 ,, ,,	Pflanzen	Pflazen
515	6 ,, jos	*l'*	l''
518	8 ,, ,,	consonanță	consecintă
520	18 ,, sus	și *or*(ă)	și *ol*(ă)
522	18 ,, ,,	post-paleoslave	post-paleoslavă
525	19 ,, ,,	*are* ˂	*are* ˃
525	21 ,, ,,	*clavem*	*calvem*
526	4 ,, ,,	DR VI 454	DR VI
534	2 ,, ,,	*Pasăre*	*Pasărei*
534	25 ,, ,,	propoziția	propozitie
657	28 ,, ,,	(M Valkhoff)	C M Valkhoff)

www.dacoromanica.ro

DACOROMANIA III, 1922—1923. Pp. 1157 + X lei 600.

STUDII: *G. Oprescu*, Eliade Rădulescu şi Franţa. — *Th. Capidan*, Raporturile linguistice slavo-române. — *N. Drăganu*, Pagini de literatură veche. — *N. Drăganu*, Conjuncţiile de şi dacă. — *P. Grimm*, Traduceri şi imitaţiuni româneşti după literatura engleză. — *S. Puşcariu*, Contribuţiuni fonologice. — *S. Puşcariu*, Lat. *libet* în românește. — *V. Bogrea*, Studii de semantică. — *C. Lacea*, Copiştii Psaltirii Scheiene. — *N. Drăganu*, Manuscrisul liceului grăniceresc „G. Coşbuc" din Năsăud şi sistemele celor dintâiu manuscrise româneşti. — *N. Drăganu*, Verbele derivate cu sufixul *-inare* şi postverbalele lor. — *C. Tagliavini*, Sulla questione della posposizione dell' articolo. — *G. D. Serra*, Per la storia del cognome italiano: Cognomi canavesani (Piemonte) di forma collettiva in *-aglia, -ata, -ato*. — *G. Kristof*, Influenţa poeziei populare române din sec. XVI-lea asupra lui Balassa Balint. — *G. Giuglea*, Crâmpeie de limbă şi viaţă străveche românească. — *Al. Procopovici*, Doară.

ETIMOLOGII.

ARTICOLE MĂRUNTE: *S. Puşcariu*, Forma de conjugare „ei face". — *S. Puşcariu*, Schimbarea accentului din „aud". — *S. P.* Notiţă. — *S. Puşcariu*, Note la pag. 561 ş. u. — *Bitay A.*, Sprijinitorul lui V. Moga: Gheorghe Banffy (1747—1822). — *Bitay A.*, O poezie românească a lui Gh. Şincai. — *Bitay A.*, Contribuţii la viaţa lui Nicolae Milescu Spătarul. — *Bitay A.*, Câteva observări la pag. 550—560. — *Bitay A.*, Gheorghe Buitul. — *Bitay A.*, Ceva despre protopopul Popa Pătru din Tinăud (Bihor). — *Bitay A.*, Dicţionarul în zece limbi al lui Calepinus şi filologia românească. — *Bitay A.*, Încă odată Minciol. — *M. Roska*, Date referitoare la chestiunea cuvântului „vlach". — *Econ. D. Furtună*, „Urmarea lui Christos" în românește. — *C. Lacea*, Genetive feminine formate cu articolul prepozitiv. — *C. Lacea*, Contribuţie la Bibliografia românească. — *N. Drăganu*, O rectificare. — *V. Bogrea*, Din nomenclatura calului. — *V. Bogrea*, Note semantice. — *V. Bogrea*, Cordun. — *V. Bogrea*, Originea pol. „multan". — *V. Bogrea*, Din sinonimica lui „Drac".

RECENSII, REVISTA PERIODICELOR, CRONICA, RAPORT ANUAL, ADDENDA, INDICE-ERRATA.

DACOROMANIA V, 1924—26, Partea I, Studii Pp. 640+IV lei. 450.

S. Puşcariu, Pour l'organisation du travail scientifique. La fiche internationale. L'index général. — *Al. Procopovici*, Principiul sonorităţii în economia limbii. — *Al. Procopovici*, Din istoria raporturilor noastre interdialectale. — *G. Oprescu*, L'activité de journaliste d'Eliade Rădulescu pendant son exil à Paris. — *N. Drăganu*, Mihail Halici, Contribuţie la istoria culturală românească din sec. XVII. — *V. Bogrea*, Sfinţii medici în graiul şi folclorul românesc. — *Th. Capidan*, Românii nomazi. Studiu din viaţa Românilor din sudul Peninsulei Balcanice. — *C. Lacea*, Sânt în Transilvania aşezări de Români veniţi din sudul Dunării sau nu sânt? — *G. Giuglea*, O problemă de fonetică: Soartea lui *e* deschis accentuat după *r*. — *V. Bologa*, Terminologia medicală românească a doctorului Ioan Piuariu (Molnar von Müllersheim). — *C. Diculescu*, Elemente vechi greceşti din limba română. — *G. D. Serra*, Per la storia del cognome italiano II. Sulla continuità dell' onomastica latina-romanza nei nomi propri canavesani (e piemontesi).

DACOROMANIA IV, 1924—26, Partea II, Pp. 641—1641—XV. lei. 450.

ARTICOLE MĂRUNTE: *V. Bogrea*, Contribuţii onomastice. — Din onomastica folclorică. — Din sinonimica „Dracului". — Din terminologia calului

www.dacoromanica.ro

II. — Contribuție la studiul onomatopeelor românești. — O străveche formulă de exorcism în descântecile noastre. — Etimologii populare. — Mărunțișuri. — Post-scriptum la „Sfinții-medici". — *N. Drăganu*, Despre ce Psaltire și Liturghie vorbește Pavel Tordași la 1570? — Iarăși „de" și „dacă". — *Tit. Capidan*, Sărăcăcianii. — *Constantin Lacea*, Bibliografie și literatură veche. — Bibliografie veche. — *Dr. Val. Bologa*, Între filologie și medicină. — *I. Mușlea* Un „Tatăl nostru" necunoscut (1684). — *Leo Spitzer*, fr. une folie à *mulle* autre second.

CĂRȚI ȘI REVISTE, RECENSII ȘI DĂRI DE SEAMĂ, PE MARGINEA CĂRȚILOR, REVISTA PERIODICELOR ROMÂNEȘTI ȘI STREINE, CRONICA-RAPORT ANUAL, ADDENDA, INDICE-ERRATA.

DACOROMANIA V, 1927—1928, Pp. 943+VIII. Lei 700.

STUDII: *Ion Mușlea*: Scheii de la Cergău și folklorul lor. — *Sever Pop*: Câteva capitole din terminologia calului. — *Ștefan Pașca*: Terminologia calului: Părțile corpului.

ARTICOLE MĂRUNTE: *Leo Spitzer*: Die I. Pers. Imperfecti und „am" habeo. — *Nicolae Drăganu*: Versuri vechi. — *Gheorghe Giuglea*: Note și fapte de folclor și filologie. Poezii de la Românii din Serbia: Cântecul Dunării (Voinicul care își caută mândra); Voinicul Dumitrașcu și calul; Asemănările cu Miorița; terminii iortoman (ortoman), laie (laie) din Miorița ș. a. — *Alex. Borza*: Primul dicționar de științe naturale românesc: „Vocabularium pertinens ad tria Regna Naturae" de Gh. Șincai. — *Dr. Val. Bologa*: Între istoria medicinei și filologie: I. Sinonimele „dacice" ale plantelor descrise de Dioscoride pot servi la reconstruirea limbii dacice? — II. Notiță bibliografică. — *E. Petrovici*: Istu, istror. — *E. Petrovici*: Nume proprii de bărbați articulate. — *N. Cartojan*: Cel mai vechiu zodiac românesc: Rujdenița Popei Ion Românul (1620). — *Aurel Filimon*: Contribuțiuni la Bibliografia veche românească. — *Ion Mușlea*: Iarăși „teleleu". — *Ion Mușlea*: Mură la Dacoromâni.

RECENSII ȘI DĂRI DE SEAMĂ, PE MARGINEA CĂRȚILOR de *Sextil Pușcariu*.

REVISTA PERIODICELOR, NECROLOAGE, RAPORT ANUAL, ADDENDA, INDICE, ERRATA.

BIBLIOTECA DACOROMANIEI, condusă de S. Pușcariu:

Nr. 1. *G. Bogdan-Duică*, Istoria literaturii române moderne: Întâii poeți munteni. Cluj, „Ardealul" 1923 Pp. 317+VIII . . . . . Lei 200
„ 2. *A. Bena*, Limba română la Sașii din Ardeal. Studiu filologic. Cluj. „Ardealul", 1925. Pp. 44 . . . . . Lei 25
„ 3. *Dr E. Precup*, Păstoritul în Munții Rodnei. Cu 7 clișee. Cluj. „Ardealul", 1926. Pp. 58 . . . . . Lei 80
„ 4. *G. D. Serra*, Continuità delle comunità rurali. (Subt presă).

PREȚUL LEI 650.—

www.dacoromanica.ro